

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
számlával, egész évre
6 forint, félévre 3 forint 50 kraj.
Egyes szám ára 10 kraj.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 5 forint, fél
oldal 4 forint, negyedrészes
oldal 2 forint.
Hozzávetőleges költség 30 kraj.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Egyházzertartási cselekményeink egyöntetűsítése.« *Rácz Gyula.* — »A kormány-képviselői intézmény.« *Nemo.* — »Emlékbeszéd Szentmártoni Tarnóczy Tivadár felett.« *Busa János.* — »Tanévzáró napok Sárospatakon.« — »Vegyes közlemények.« — »Hirdetés.«

Egyházzertartási cselekményeink egyöntetűsítése.

— Felolvasott Nyiregyháza, 1894. jún. 30-án. —

Minden társulatnak, vagy egyesületnek, legyen az világi, polgári, vagy egyházi testület, vagy társulat s alakult legyen bár az anyagi szempontból, vagy lelki szükségek kielégítése végett, — egyik fő kelleke, hogy bizonyos formák, megszabott mód és szabályok szerint végezze a maga feladatát, mely csakis úgy felelhet meg kitűzött céljának, csakis úgy lehet varni tőle a kívánt sikert, ha a legkisebb részletig abban a körben mozog, és abban az irányban működik, a melyet maga elé tűzött s ha azon formától, a melynek megtartása előíratott, — el nem tér, hanem azt teljes lelkiismeretes pontossággal és hűséggel mind az azt végrehajtani hivatottak és jogosultak megtartják, mind pedig azokkal megtartatják, kik annak az intézménynek áldásában, jöfelményeiben részesülni óhajtanak. Vagyis más szóval: minden intézménynek meg kell lenni bizonyos egységnek, az egységes működésnek, az egy irányban és egyenlő úton való haladásnak, mert az egységben van az erő s az erőben van az a hatalom, melynek bírása mellett nem lehet félni semmi kívülről jövő ostromtól, semmi ellenséges megtámadástól.

S ha ez áll egy olyan intézményre nézve is, mely csak az élet különféle viszonyaira s külső testi szükségének kielégítésére, vagyainak megvalósíthatására hivatott: mennyivel inkább kell áltania egy oly intézményre, mely a lélek szükségének ellátására, magasabb igényeinek szellemi szomszárjának kielégítésére szolgál s az emberiség lelki világgal szemben e mulandó és szüntelen forrongásban levő világról, egy változhatlan s örökévaló világra figyelmezteti és az abban elrejtett drágák és elvélhetetlen kincsek megszerzésére ösztönzi.

Ilyen intézmény pedig a vallási, az egyházi társulat vagy egyesület. Epen azért ebben is meg kell lenni az egységnek az egységes működésnek. Meg kell lenni pedig nemcsak külső igazgatásának, szervezetében, hanem meg kell lenni különösen azon cselekményeiben, melyek egyenesen a szív és a lélek belső szükségének kielégítésére szolgálnak. Meg kell lenni istenisztizeti cselekményeiben, vagy a lelki eledeit ehez és szomju-

hozó lélek az általa jól ismert forrásnál csakugyan feltalálja azt, a mit keres, — éhségének és szomjúságának kielégítését, s az óhajtott gyönyörök élvezetében nezarvarja meg semmi változás, mely a megismert, s megszokott cselekményektől eltérő lenne, és a mely aztán könnyen útját vágja a lelki élvezetnek s gondolatát arra a kérdésre tereli a hívó embernek: vajjon ez-e hát a helyesebb és jobb mód-e az óhajtott lelki szükség kielégítésére?

Igaz, hogy lehetnek, sőt vannak is sokan prof. egyházunkban, kik az istenisztizeti cselekmények ellátásánál lényegtelen s nem épen okvetlenül szükségesnek tartják az egységes működést, mert — mondják, — hogy a fő a hamisítatlan szentírás hirdetés s nem a formák. De meg a protestáns szabadelvűség nem tűri meg a békót, a korlátozást, sok tekintetben szabad kezét az egyes cselekmények végrehajtoinak. De meg nincsen is, — legalább az én tudtommal — egy oly utasítás, mely az egyes istenisztizeti cselekményeket körül írta. Egy olyan, melyet az egyetemes magyar prof. egyházak kötelezőleg elfogadtak volna.

A komjáti-geleji féle kánonok azok, melyekben az istenisztizeti cselekmények végrehajtása szabályoztatik, de azok inkább a végrehajtás idejére, mint annak módozatára vonatkozólag intézkednek.

Honnan vesszük hát mi, az újabb idők egyházi szolgálói, az egyes istenisztizeti cselekmények körüli eljárásokat és szokásokat? Talán a régi kánonokból? Tavólról sem. Nem tanultuk, nem is tanulhatuk azokat semmi kánonból, hanem tanultuk a teológiai akadémián a „liturgiákból,“ s midőn az Úr szent ügyében való munkálkodásra kiküldettünk, a tanulatokat összehasolítottuk a gyakorlati életben útmutatóul kiadott agendákkal. S miután tapasztaltuk, hogy egykori tanárunk és az agendák könyv itt vagy amott, ebben és abban a dologban egymástól el-el térnek s az agenda-írók nézete egy, vagy más dologban szintén eltérő: úgy vélekedtünk, hogy ha nekik szabad és lehet egyéni véleményüket, meggyőződésüket követni, talán csak szabad nekünk is s így megcsináltuk a kedvünk szerint való eljárást az istenisztizeti cselekményeknél. Vagy pedig megtörténik az a dolog, hogy követjük azt a rendszert, a mit a gyakorlati évek olyama alatt főnököntől tanultunk; s megtörténik az is, hogy a helyi szokásokhoz alkalmazkodunk, — jó, vagy rossz legyen az.

Innen van aztán, hogy bár minden egyházkerület elfogadott valamely kebeleblől kiadott liturgiái agendát olyanul, a melyhez alkalmazkodni köteleztettek a kerületi felkészítők és egyházi előjárók: mégis a prot. szabadságnál fogva sokan a volt tanár vagy főnökök iránti kegyeletből és tiszteltetből, az első benyomás hatása alatt azok metodusát követik s eljárásukban nincs meg az egyöntetűség.

Pedig hát az én igénytelen csekélységem igen fontos és fődolognak tartja azt, hogy istentiszteleti eseményeink elvégzésénél minden körülmények között egyformán járjunk el. A netaláni eltérések igen csekélyeknek tűnhetnek fel némelyek előtt, pedig — szerintem — nem azok. A róm. kath. vallás erejét én abban is feltalálni vélem, hogy az egy jótáig előírja a szertartásokat, az azok elvégzése körül teendőket, s azokat Rómában épen úgy végzik, mint a legeskeletyebb számlú gyülekezetekben. Különbség csak annyiban nyilvánulhat, hogy a nagyobb egyházakban nagyobb apparátussal, több szemkapráztatással csinálják.

És én szerintem így kell ennek lenni. Kell, hogy a hívő lélek előre ismervén a szertartások folyását, az által fokozatosan élésztesse annak buzgósga és áhítata.

Vajjon így van-e ez prot. egyházunk egyeteménél? Úgy van-e, hogy minden egyes gyülekezetben ugyanazon szertartások egyformán végeztenek? Bizony ez nincsen így! És ez elég hiba! De nincsen így, még egy egyházmegyében sem, mert az egység ott sincsen meg, ott is felülkerekednek az egyes egyének által gyakorolt szabad-kezek cselekedetei.

Mióta felső-szabolcsi egyházmegyénk azon igazán elismerésre méltó, s más egyházmegyéknek is követésre a legmelegebben ajánlható határozatot hozta, hogy a reformátói emlékünnepe évenként más-más egyházban ünnepeltessék meg: alkalmunk nyílt arra, hogy az istentiszteleti események körül eljárás módjait más-más egyének szereplésében szemléljük.

Miután pedig szerencsés lehettem magam is ilyen ünnepélyeken részt vehetni, tapasztaltam, hogy az istentiszteleti események végrehajtásánál a formákra nézve nem haladunk egy úton. — E különbözőség gondolkozóra ejtett s arra indított, hogy azt egy alkalommal lelkes értekezletünkön felolvasásom tárgyává tegyem s megismertetvén nézetem, tisztelettel kérjem az ellenkező nézetek nyilvánítását, hogy így megvitathassuk azokat s lehetőleg oda hassunk, hogy liturgiái eseményeinknél legalább egyházmegyénkben, mindenütt s mindenkor egy úton és módon járjunk el. — Ez az oka jelen felolvasásomnak, melynek további folyamán röviden előadni akarom azon különbségeket, melyeket tapasztaltam; azokra megteszem megjegyzéseimet s az általam helyesnek ismert eljárást és gyakorlatot sorolom fel.

A figyelmet felkeltő eltérés különösebben a házassági egybekötés és az urvacóra kiszolgáltatásánál mutatkozott.

Az esketési szertartás lefolyása, úgy a Fördös által kiadott agenda, mint a Mitrovics Gyula által előadott liturgika szerint következő: 1-ször előfohás. 2-szor esketési beszéd. 3-szor azon kérdés feltétele, hogy a jegyesek megmaradtak-e egybekelési szándékuk mellett? 4-szer az esküforma elmondása. 5-ször az egybekötés nyilvánítása. 6-szor megadó ima, némelyeknél az uri ima is és végre egy zórima. — En magam is ezen rendszert követem s legelőször ennek követését láttam. — Tehát a gyülekezet tagjai leginkább

ehhez vannak szokva, mint leginkább gyakorlott módhoz legalább a mi egyházmegyénkben.

Tapasztaltam azonban, hogy a fentebb mondott sorrendtől eltérő eljárás követett el egy bizonyos ünnepélyes alkalommal s ez az, hogy a megadó ima mindjárt az esketési beszéd után mondatott el, holott ez helytelen már csak azért is, mert a jegyeseket az esketési beszéd által mintegy disponálni, reávezetni s előkészíteni kell a feltett kérdésre, az egybekelési szándék nyilatkoztatására s így az eskü-forma elmondására. Hallottam a mondott eljárást azzal védelmezni, hogy az ima alatt, mely az esketési beszéd után közvetlen mondatik el, a nász-közönség állva levén, így marad az eskü-forma elmondása alatt is s az arra való külön felhívásra nincsen szükség. — Amde ez az érv szerintem, az előbb említett ok miatt, meg nem állhat. De meg sokkal helyesebbnek vélem azt, ha a megadó ima egy bevégzett aktusra következik s arra kéri a lelkes a gyülekezettel együtt az istenek megadódó kegyelmét. — Oly természetes és logikailag is helyes folyamán eljárás az az általam említett s gyakorlott módszer az esketes végrehajtásánál, hogy az attól való eltérést alaposan okadothatni nem képzelhetem.

Hallottam olyan esketést is, hol a házasság megkötésének és törvényességének nyilatkoztatása hagyatott el, nem tudom: feledékenységből-e vagy az eskető szerinti szükségtelenségből, a mire egy lelkesztársam úgy nyilatkozott, a ki szintén jelen volt, hogy ez oly lényeges része az esketési aktusnak, miszerint annak elhagyása a házasság érvényességét támadja meg. En ugyan e nyilatkozatot egészen megávért nem tehettem, de a jelzett kihagyást lényeges formahibának tartottam.

Az úri szentvacóra kiszolgáltatásának leggyakoribb s legtöbbek által követett módja a következő:

1. Bevezető ima. 2. Agenda. 3. Bűnbánati ima. 4. Nyilvános gyónás. 5. A hiveknek a jegyek elfogadására való meghívása. 6. A kenyér és bor külön-külön való megadása, kiszolgáltatása; végre záróbeszéd, ima stb.

Ettől az előadott sorrendtől való eltérést láttam és tapasztaltam, és pedig, szerintem, egy igen fontos rész kihagyásával. És ez az volt, hogy a kenyér és a bor a külön-külön való megadással nem látatott el. Hogy miért? az illető talán megmondhatta volna. Lehet, hogy mereven ragaszkodott némely agendáról vagy liturgiái tankönyv szavaihoz, melyek a jegyeknek külön megadást nem tartják helyesnek, sőt szükségtelenné s olyannak, „mely által a szertartás csak hosszabbá tétetik” (Fördös stb.). Ha ez a szempont vezette az illetőt a jegyek meg nem adására, sajnálom! de részemről vele egyet nem érthetek. Hallottam olyan esetet is, hol a kenyér és bor egyszerre áldatott meg.

En az urvacorai jegyek külön-külön való megadását nemcsak, hogy szükségtelenné nem, de igenis olyan kötelességnek tartom, mely a szentírás tekintélye iránti hűségből s a Jézus által végrehajtott esemény szigorú követéséből következik.

Hiszen a szentírás oly érthetően és világosan leírja az urvacóra kiosztásának módját, épen a jegyek megadására vonatkozólag, hogy a felől semmi kétségben sem lehetünk.

Nemde Máté evangyélisa, különösen Pál apostol szóról-szóra ezeket mondják a Jézus által végzett s elköltött utolsó vacsoráról, vagyis az úri szentvacóra kiosztásának módjáról: „Az úri Jézus azon az éjszakán, melyen elárultaték, vette a kenyeret és hálaát adván,

megszegte és ezt mondotta stb. Hasonlatosképen a pohár is vette, minekután vacsorált volna, ezt mondván stb.

Ezen szentírás idézetek kétségbevonhatlanul bizonyítják, hogy Jézus, mielőtt adta volna a kenyeret és a pohárt a résztvevő tanítványoknak, előbb hálaikat adott s csak miután megadotta, adta azt nekik.

Ha már szeretünk és szoktunk is a szentírás tekintélyére hivatkozni s a tiszta, hamisítatlan evangéliom alapján álló felekezethez tartjuk és nevezük magunkat: nem tudom akkor megérteni, hogy ily fontos istentiszteleti aktuálnál — mint az úri szentvacsora, miért ne az evangéliom útmutatása nyoman haladnánk, hanem ismét a protestáns szabadgondolkodás és kutató ész találmányait követnők?! Hatha még figyelembe vesszük, hogy a nyilvános gyónásnál is más-más kérdéseket teszünk fel a hitek előtt: látni fogjuk, hogy eljárásunkból hiányzik az egyöntetűség.

Én a magam részéről az úri szentvacsorát, az általam elsorolt sorrend szerinti cselekmények végrehajtása mellett osztom ki, mert ezt tartom olyannak, mely a szentírás utasításából foly s a mely református egyházunkban több helyen régén gyakorlatban van. A kenyér és bor meg nem áldása esetén a szertartás csonka marad, lévén a többi cselekmény emberi toldalék.

Szükséges dolog azért nt. értekezlet, hogy tegyünk valamit arra nézve, miszerint istentiszteleti cselekményeink végrehajtási módja bizonyos szabályok, elvek és rendszer szerint szabályoztassék s alkotassék meg. Mert hiszen a különféle elvek és szokások szerint végzett cselekmények által annak végrehajtói, a lelkipásztorok különböző világításban állanak az egyszerűbb hitek előtt, a kik, midőn tapasztalják azt, hogy gyülekezetükben idegen lelkész végez valamely istentiszteleti cselekményt s végzi azt, az ottani szokástól eltérőleg, a mellett, hogy az zavarólag hathat a vallásos kedélyre, még az a gyánúsítás is előálthat, hogy vagy az ő lelkipásztorok nem tudják s nem ismeri helyesen az istentiszteleti cselekmények sorrendjét, vagy pedig az, a kitől az eltérést látták s az ilyen tapasztalat bizonyára nem örögebbi az ő szolgáinak tekintélyét s az irántok való tiszteletet. Én már, fájdalom, hallottam eféle megjegyzést!

Hogy mennyire különböző utakon járunk s kényünk és kedvünk szerint cselekszünk az istentiszteleti cselekmények végzésénél — azt hiszem — hosszas bizonyításra nem szorul.

Allításom támogatására elég hivatkoznom főt. egyházkerületi gyűlésünk 1884. évi 231. számú határozatára, mely már szükségét látja egy agendaskönyv készítésének s annak elkészítésével az esperesi kart bizza meg.

Az esperesi kar egy albizottságot küldött ki a munkákat tervének elkészítésére s az albizottság jelentése az 1887-ik évi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve 55-ik száma alatt a többek között a következőket mondja: „Szükséges lévén, hogy végre az eddigi különböző eljárás helyett, a szertartásra vonatkozólag teljes egyöntetűség jöjjön létre: célunk, hogy oly általános szabály állapítsassék meg, mely mindenkire egyaránt kötelező legyen; emelögva egy oly szertartási kézi könyvet kell adnunk a lelkészek kezébe, mely az alkalmas szertartási beszédekben kívül a sákramentomok kiszolgáltatása s más liturgiai teendők végzésének módzataira nézve is meg legyen adva a határozott utasítás.”

A fennebbi idézetekből is látható, hogy reformált egyházunkban az istentiszteleti cselekmények, szertartások körüli eljárás egyöntetűvé tétele közösen érzett szükség, a melynek mielőbbi megvalósulása, — a mai

háborgó, bizonytalan s a legújabb időben eszközlött állami intézkedések következtében, melyek anyaszentegyházunkat sem hagyják érintetlenül, még óhajtanód, hogy a tagok között való egység és összetartás ez által is erősbittessék s ingathatlanabbá tétessék!

Azonban 7 éve már hogy a főt. egyházkerület ez ügyben intézkedett, de tudtommal mind eddig a várva-várt utasítás napvilágot nem látott.

Hiszem ugyan, hogy e sűrűs ügynek elintézése hosszas halasztást már nem szenvedhet: mégis óhajtanám, ha egyházmegyéink közgyűlése, e mostani lelkesi értekezlet tiszteletteljes megkereső indítványa alapján lehető sűrűsen intézkednék a felől, hogy az istentiszteleti cselekmények körüli eljárási módzatokat az eddigi leginkább gyakorolt módhoz alkalmazkodva, lehető részletesen körülírta s az egyházmegyében az ahhoz való alkalmazkodást kötelezővé tenné. — Sem törvényszerűt, sem a felsőség iránti tiszteletlenségét ez által el nem követnénk, de megvethatnók magunkat egy olyan fonák és visszás állapottól, a melyben jelenleg vagyunk, midőn egy szertartásra vonatkozólag többféleképen vélekedünk s annak kiszolgáltatásánál különbözőképen járunk el.

De még ezzel a célt teljesen elérve nem látom, hanem intézkednünk kellene, hogy az a revizió az egész egyetemes egyházban keresztül vitessék. Ugyanazért megkeresendők lennének lelkész értekezletünk által, az összes magyarországi lelkesi körök azon felhívással, hogy csatlakozzának ama mozgalomhoz, mely a szertartások egyöntetűségét az egész egyetemes reformált egyházban keresztül viendónék óhajtja s ha ez szinai intézkedés nélkül lehetetlen lenne, annak a legközelebbi szinaton való elintézését sürgetni!

A Nagyt. értekezlet bölcseségétől függ, hogy szerény de jellem legjobbj meggyőződéséből fakadt véleményemet melónak tartja-e arra, hogy a felett eszmét cseréljen, még inkább pedig arra, hogy annak kivihetőségét előeigenti szíveskedjék-e vagy nem?!

Anyán bizonyos, hogy minél gyorsabban cselekszünk, a siker, az eredmény annál jutalmazóbb leend.

Vegyük azért szívünkre ama szent ügyet, az istentiszteleti cselekmények egyöntetűvé tételének szent ügyét s tegyük azt az evangéliom alapján, azon az erős fundamentomon, melyhez ragaszkodjunk s melybe fogódzanunk kell a reakció, a sötétség sok tamadásával szemben. Haladjunk mindnyájan egy úton, egy forma lelkendezéssel, egyenlő szeretettel, közös erővel egy szent cél felé, anyaszentegyházunk erőssé és rendhittelténné tételében, hogy megalapíttassék e földön mielőbb az Istennek országa!¹⁸

Rácz Gyula.

ISKOLAI ÜGY.

A kormány-képviselői intézmény.

Az állam-kormány, mihelyt egy kicsikét összeszedhette magát s megpróbálhatta felszabadult erejének értékesítését: első kölétségei közé sorozta a vallásfeleke-

* Előbb a „Koldások az ének kengeréhez” című vállalat tett jó szolgálatokat s utabban pedig már az egyetemes ev. ref. egyház is megmozdult a jelzett irányban. Legközelebb egy bizottság van kiküldve, a mely bizonyosan nem fog kélekedni javaslataival. Addig azonban a sajtóra vár az a feladat, hogy a felmerülteket nézetek apróra szedje, vitassa s irányelveket jelöljön. Ezért adtuk ki e felolvasást, reménylve, hogy többen igyekeznek majd munkatársaink a fontos kérdéshez teljes tudásukkal hozzájárulni. Előbb nem közlőttük.

zékét önállóságának csökkentését és pedig úgy tanügyi, mint nemzeti szempontból. Így történt meg, hogy az 1790-91. XXVI. t. c. alapján — noha nem minden ellenzés nélkül — bevitte ellenőrző közeget a felekezeti iskolákba s azokat ma is ott szerepelteti.

Minket reformátusokat azaz békítették, csitították a hatalom emberei, hogy önmegadásunkra szükség van, mint felelő példára s azt készek úgy tekinteni, mint a nemzet érdekében hozott újabb áldozatot. Megadtuk tehát magunkat.

Es megszűntek a népiskolákra néve a tanfelügyelők, majd a középiskolákra néve a tankerületi főigazgatók és kormány-képviselők, a jogakadémiaakra néve pedig — legalább egyelőre — az aprólékoságig menő egyformaság a tantervben, tanrendben, tanórák s vizsgálatok számában stb.

Hogy a tanfelügyelői intézménnyel mit nyertünk, azt már tudjuk az újabb közoktatásügyi miniszterek nyilatkozataiból, a kik sokalni kezdik a papíros-kormányt, drágáknak találják az állami iskola-épületeket, túlságosan kötött kezüknek a tanfelügyelőket s reformálni szeretnék az egész jó szándékú alkotást, hogy nagy céljának megfelelőhessen.

A tankerületi főigazgatók értékét talán ott fenn sem tudnák még meghatározni, noha ezek az urak (nem úgy mint a tanfelügyelők régebb, nagyobb fele!) szorosan szakképzett egyénekből szedettek össze. — De olyan széles munkaprogrammal, a mely egyeseknek, talán éppen a legjobbaknak önértébe is beleülközik s így a helyett, hogy előre sarkalna, inkább benéitőlág hat, sőt télen-ségre unozot.

Es a kormány-képviselőség? Hét tél, hét nyár múltán időszerű immár felvetni a kérdést, hogy hát ez ugyan megfelele-e hozzá kötött várakozásoknak? Az állam-kormány szempontjából nem bírálhatjuk az ellenőrzésnek ezt a szervét, a magunkéból azonban s általános tanügyi érdekből annál inkább. Mondjuk tehát, hogy igenis, nem is. . . Igen annyiban, hogy a felekezeti, kivált pedig a protestánsok iskolái föl divattá lett hamis, céltas véleményeket részben kiirtotta, részben szidte. Áll ez különösen néhány nagy intézetünkre néve, a melynek egész múltja s erősen jellegzetes szelleme szálla volt sok hamis sáfár és suttogó szolga szemében. A kormány-képviselőkhő hivatalos jelentése — noha azok is csak emberi jelentések — kétségelendő sok piszkot-mocsot lemostak egyes prot. tanintézetekről, sőt azoknak felsőbb elismerést is eszközöltek s az államségely nyerhetésének útját a göröngyöktől megiszitották.

Ez is ér valamit, valjuk be öszintén.

Dehát a magasabb érdekek: a tudomány érdeke, a tanári köz-szellem, az egyesek munkáééve stb.?!

Ha ezekből a szempontokból tekintjük a kormány-képviselőséget, aligha leszünk vele megelégedve! . . .

Hogyan is indult csak meg ez az intézmény az életben, a gyakorlatban?! Kiválasztgatta a tanügyi kormány a legjobb hírű egyetemi tanárokat és szétbocsátotta őket, mint Noé a bárka galambjait, hogy nézzék meg: mi van odakünn s illetőleg odabenn?! Es jöttek a nagy-hírű férfiak és neki dültek a sok érettségi munka átolvásásának, megbírálásának, majd tanácskoztak, vitáztak a professorokkal s hallgatták azok kérdéseit, a tanulók feleletit és mindezekben keresztül bepillantottak — legalább úgy hitték magok felől — az egyes tanárok és az egész intézet szellemébe s hivatalos jelentést küldtek s illetőleg vittek Budapestre.

Es aztán jöttek budapesti és vidéki akadémiai tanárai, theologusok és jogászok . . . és azok is olvastak, néztek, ítélték és jelentettek.

Eieinte a sajtóban is kipattant, hogy itt ilyen, amott amolyan bajok kísértének; itt az írottakban; amott az előszóbeliekben vagy mindketőben is sok a hiba, vagy a dicseréses és — lön otthon felzúdulás gyakran, bosszúság sokszor, olykor mosoly, máskor habotázás. A professor urak szétrétek egymás közt, majd egymásra néztek és szívökben csodálni kezdték azt, a kinek érnyeit felől a fővárosból kellett értesülnök és sajnálkoztak azon, a ki annyira öszteporódót odafenn; noha itt nagy, becstől s tisztelt volt valóban! . . .

Később a sajtó nem vette s adta ugyan a kormány képviselői tapasztalatokat, de elmondtak azokat magok a küldött urak a tanárok és a felekezeti hatóság képviselői előtt és megint csak igen sokszor csodálkozás lett biz' annak a vége.

Hogy is ne?! Lerándul pl. egy bölcsész, a ki mint ilyen sokat tud, többet, mint talán küldetéséhez kellene és hallgat és ítél, mint bölcsész. Tetszik neki a történelemből az, a mi a műveltség, a tudományra, a műveltszertől vonatkozik s az irodalomban a menél szélesebb tájékozottság, aesthetikai ízlés, a megerősödött ítélet, a roppant olvasottság, a tudósok, a költők műveiben stb. Ha magas végiai kielégítést nyernek, akkor a legkitünőbb tanár a történelem és irodalom előadója, — a többiek pedig szépen homályba borúlnak mellette. — De két év múlva jön egy phycicus és mathematicus, azután egy nyelvész, jogász, majd theologus, a kiknek mindenikőnek külön-külön kedvenc tárgyai vannak s az ítélet két-két évenként egészen megváltozottnak hirdeti egy-egy gimnázium képét, most egyik majd a másik tanár előnyére és hátrányára, sőt több is történi ennél. Az t. i., hogy ugyanaz a kormány képviselő elragadtatással szól ma p. o. az irodalom tanárról, vagy a classica-philologusról s esetleg a phycicusról, — holnap pedig, vagyis egy év múlva borzasztóan csalódottnak érzi magát, holott csak a tanítványok öszláya változott meg; a tanár s a tananyag, talán épen a tankönyv is egészen ugyanaz, mint előbb volt — a boldogabb esztendőben.

Hát be kell vallanunk, hogy ez nem jól van így.

A kormány-képviselőség szép hivatás, de hát elég bizonyítvány-e ahhoz az, hogy valaki kitünő bölcsész, nyelvész, jogász és theologus?! Nemcsak a miniszternek kellene biztosítékok a kormány-képviselői illetőleg, hanem az egyes tanár-karoknak, az egyes tanintézeteknek is; a kiknek és a melyeknek szellemi és erkölcsi életébe mélyen belevág egy-egy kormány képviselői jelentés, tehát egy-egy a körülményekkel, viszonyokkal csupán felületesen ismerős s talán egészen egyoldalú tudós hirtelenében megalkotott véleménye! . . .

Mikor a kormány képviselőkhő névsora a hírlapokban megjelen. mindig kíváncsian keressük abban a gimnáziumi tanárt, de nem találjuk. Ugyan miért? Talán ezek a Budapesten és Kolozsváron nevedekett egyetemi tanárok által praeparalt, diplomákkal ellátott férfiak — ezek nem tudnák az érettségi vizsgálatot s így a gimnáziumi oktatást ellenőrizni?! Hát nincsenek ezek között itt-ott kiváló igazgatói tehetségek, öszagos hírű tankönyv-írók stb?! Vagy a corpus juribus és bibliában elmélyedett vagy a Kant, Hegel, Schoppenhauer eszméivel küzdődő, a csillagok járásával bíbelődő, a vegyettani laboratoriumban elemző tudós hivatottabb a gimnáziumi tárgyakra, s tanítási szellem megítélésére, mint egy a gimnáziumban benne élő, annak minden titkával ismerős gimnáziumi tanár?!

Az az ellenvetés, a mely szerint a gimnáziumi tanárokat a hivatalos elfoglaltság miatt nem lehet alkalmazni kormány-képviselőkkül, — nem vehető komolyan. Hiszen

azok az egyetemi, még inkább akadémiai tanárokból válogatott képviselők is kenytelenek mulasztás bűnére esni otthon, vagy sietősen végezni saját szak-dolgaikkal, hogy a kormánynak szolgálatokat tehessek; a gimnáziumi tanár sem mulasztana többet, főleg az érettségi vizsgálatok bőlcsebb beosztása mellett. Rendkívüli hatása volna annak sok gimnáziumi tanárra, ha tudná, érezhetné, hogy tehetségei illő méltánylásban részesülhetnek; hatásos lehetne a gimnáziumi tanároknak effle megbecsülése az egész gimnáziumi tanári szellem emelkedésére nézve.

Ha azonban nem eshetik az meg, hogy teljesen felkészült tanfelnépek ellenőrizték az érettségi vizsgálatokat: akkor kérnünk kell a kormány-képviselő urakat arra, hogy legyenek óvatosak ítéletmondásukban, mert különben a kormány-képviselőség tekintélye hirtelen lejár s a gimn. tanár urak kifognak a — léc- királyokon. Mindent igen tudni elvégre is rendkívül nehéz, mindenben tudósnak látszani — igen könnyű lehet annak, a kihez ez hozzá fér; de a valódi szakemberek hamar átlátják a szítán!

Nemo.

TÁRCA.

Emlébeszéd

Szentmartoni Tarnóczy Tivadar felett.

-- Emlondotta 1895. jún. 21-én, Buzs János. --

*Mélyen tisztelt közönség!
Nemes tanuló ifjúság!*

Tizenöt évvel ezelőtt, 1880. június utolsó felében állottam főiskolánknak ezen a megszentelt helyen, olyan célból, hogy tanártársaim megbízásából felújítsam emlékezetét egyik szeretett tanáromnak s a tanszéken elődömnek, a ki a szomszéd Szabolcsmegye egyik kisebb községének sarkertjében alussza örök álmát. Most szintén ilyen szomorú, de kegyeletes kötelesség teljesítése vár réám. A kassai temetőben, tehát szintén egyik szomszéd megye földjében porladozó volt tanáromról és tisztártársamról: *Tarnóczy Tivadarról* óhajtok kollegáim megbízásából a mélyen tisztelt közönség előtt megemlékezni. Jól tudom, hogy a kép, melyet felmutatok, nem lesz sikerült mása a megboldogultnak; de ezt ne csak az én gyenge tehetőségemnek méltóztassanak betudni, hanem annak a körülménynek is, hogy mint e főiskola növendéke, kevés ideig voltam tanítványa a még akkor kezdő tanárnak, később pedig, mint már tisztártárs, ritkán voltam abban a helyzetben, hogy az iskola falain kívül, bizalmasabb körben, közelebről tanulmányozhattam volna benne az embert. Meg vagyok győződve, hogy a mélyen tisztelt közönség nagyobb része vagy úgy, mint e százados intézet kormányzó-testületének tagja, vagy úgy, mint a megboldogultnak barátja, esetleg több éven át tanítványa, nálamnál sokkal jobban ismeri Tarnóczy Tivadar jó tulajdonságait s talán emberi gyengeségeit is és épen ezért az a tisztelgetjes kérésöm, hogy ha a kép, melyet én a megboldogultól festek, nem felel meg teljesen annak, melyet a mélyen tisztelt közönség emlékében őriz: kegykedjék az általam felmutatott képen a netalán túlerős színeket szelídíteni s a hol azt talán igen halványannak talánál, gondolatban egy kissé élénken. Öszintén megvallom, hogy én Tarnóczyról beszélve, csak egyet merek határozottan állítani; a miről biztosan tudom, hogy a mélyen tisztelt közönség is velem együtt igaznak ismer

el s ez az, hogy *az ő halálával egy hitében megingott s reményeiben sokat eladódott élet végződött be.*

A ki Tarnóczy Tivadarnak, mint tanárnak, tehát mint meglelt embernek nagyok is változott előtérőnéteit meg akarja érteni s törekvéseinek, vágyainak erősebb rügött ismerni óhajti, annak tudnia kell valamit az ő gyermek és ifjú koráról, sőt szüleinek életviszonyairól is. Ebből a célból fogok én is ezekről egy pár szóval megemlékezni.

Szentmartoni Tarnóczy Tivadar született 1836. máj. 26-ikán, Kis-Várdán, hová akkor szülei egy birtokuk megtekintése végett rándultak ki. Különben szülei: Tarnóczy István és Ilosvai Bornemissza Eulália állandóan Szürthén, Ungmegyében laktak. Édes atya még ekkor szép vagonú földbirtokos volt s mint szolgabíró szerepelt, azonban birtokát a negyvenes éveiben egy régóta húzódó ősiségi perben elveszítvén, olyan szegénységre jutott, hogy gyermekei csak a rokonok pártfogása mellett részesülhettek kellő nevelésben. A kis Tivadar, a ki elevenéig és gyors felugásával különösen megnyerte egyik jobb módú rokonának szeretetét, 1846-ban Munkácsra, a Petz Károly vezetése alatt állott 6 osztályú gimnáziumba vitték tanulni. Itt végezte be a gimnázium három alsó osztályát. Ekkor történt, hogy a Munkácson átvonuló honvédek láttára annyira fellelkedést, hogy mint harmadik osztálybeli tanuló a tüzérséghez akart beállni; de mint életének utóbbi éveiben is gyakran emlegette, lelkesedését nagyon leütötte az a kicsinylő mosoly, melylyel a tiszték a 13 éves gyermek ajánlatát fogadták. A szabadságharc leveretése után atya, mint hivatalnok Holubánál élt s Tivadar itt töltötte el az 1850-1. iskolai évet, mint magántanuló, egy *Babinecz János* nevű, volt honvéd vezetés mellett. Igen valószínű, hogy a Klapka vezetés alatt szolgált szabadsághősnek a nevelői állás inkább csak menhelyül szolgált s nem léven teljesen ismerős az újabb iskolai viszonyokkal, növendékét nem az akkori tanrendszer szerint tanította. Részint ez, részint pedig az a körülmény, hogy a III-ik osztály bevégzését okmányokkal nem tudta igazolni, volt az oka annak, hogy Tivadar az ungvári gimnáziumban, a hová 1851/2-évi ben vitték tanulni, ismét csak a III-ik osztályba vették fel. Ilyen okok miatt pár évet vesztvén, tanuló társai között ő volt a legidősebb és legfejlettebb s mint ilyen, négy éven át osztályban valóóság vezérszerepet játszott, a minék hatása még felnőtt korában is meglátszott egész magatartásán.

Ungvárról a VII. és VIII. gimnáziumi osztály bevégzése végett a szatmári római katolikus gimnáziumba ment tanulni. Itt azonban egy nagy forduló pont elé jutott. Az a rokona, a ki eddig tanuló pályáján segítette, meghalt, szülei pedig még mindig nem voltak olyan helyzetben, hogy tanítási költségeit fedezheték volna. Ilyen viszonyok között az eleven véré fű, hajlamai ellenére, szüleinek figyelmzettésére nem halgatva, arra szánta el magát, hogy a kényelmes jövővel kecsegtető, pápi pályára lép, melyen minden külső anyagi támogatás nélkül haladhat. 1855. aug. 3-án vették fel a növendék-papok közé s mint ilyen, a semináriumból járt a gimnáziumba a rendes tantárgyak tanulása végett s 1857-ben be is végezte középiskolai tanulmányait és kitűnő sikerrel letette az érettségi vizsgát.

A hároméves theologiai tanfolyam elvégzése után, 1860-ban márc. 19-én szentelték fel papnak s Beregszászba rendelték káplánnak. A semináriumi szigorú fegyvelmélől felszabadult fiatal káplán csakhamar tapasztalni kezdte, hogy vérmérséklete s érzelmei jóval túlhaladja azt a mértéket, melyet a nevelő intézetben egy igazi róm. kath. papra nézve előtte felmutattak. Szíve Beregszász egyik

legszebb, legkedvesebb leánya iránti szerelmre gyúladt s ilyen állapotban napról-napra teresebb nyügnék tartotta magára nézve a nötlenségre kötelező papi hivatal s ebből folyó viselkedése miatt az akkori híres szatmári püspökkel *Haas Mihálylyal* is meggyűlt a baja. Ez lehetett az oka annak is, hogy Beregszászból *Füzes-Gyarmatra* helyezték át segédlelkésznek, végre pedig 1861. dec. 4-iken *Ungvárra* gimnáziumi tanárnak nevezték ki. Ilyen minőségben működött 1865. március végéig, a midőn tanulmányai folytán, a szívet s lelkét nyugtató dogmák miatt a róm. kath. egyházból kilépett és az ev. ref. egyház kebelébe tért át, a miért aztán a szentszék 1865. máj. 4-én kelt iratával ki is átkozta.

Hogy a Tarnóczy papi viselkedésével mennyire elégedetlen lehetett saját püspöke, azt következtetnünk lehet abból a leveléből is, melyet 1865. ápril 12-én egyházkerületünk akkori superintendenséhez, Zsarnay Lajoshoz intézett, bejelentvén egyházunk kebelébe való áttérését. Ennek a levelnek egy részét érdekesnek tartom idézni, annyival inkább, mert az Tarnóczyak akkori helyzetét egészen megvilágítja előtűnt: „Alázatos kötelességemnek ismerem, írja levelében: hogy főtisztelendő püspök úrral tudassam azon meggett lépésemet, mit még most tennem nem egészen sürgetőnek véltém, azonban az ég igrja akarta, legyen hála érte! Igen, főtisztelendő püspök úr! én már az igaz, Krisztus szíve szerinti megfiztött prótészans vallásnak örök, másíthatatlan meggyőződésből bive vagyok! Nem volt szándékom mondóm ellépést egy. elsőjénél előbb tenni, de a szatmári püspök, kinek altagója voltam, a mult márc. hó végén oly levéllel keresett fel, mely a borzassóság jellegét nyíltan magán hordja s így mintegy akaratlanul talán kényszerít e lépésre: ugyanis szigorúan megparancsolja, levelében (bár minden ok nélkül, mert szándékomról mit sem tudott, valamint február hóban Patakon létezőről sem), hogy *midőn én a katholicismus elveivel ellenkezőleg viselem magamat, ezért annak tökéletesebb magamévé tétele végett, azaz hogy újra tanuljam, be kell mennem Szatmárra, a semináriumba és újra klerikussá lennem.* Neveltséges intézmény a szelidség, szeretet és kegyelem vallásának fő örétől, egy presbiterit, ki már 6 éve fel van szerelve s így éveiben is előhaladt, azt — mondóm — gyermeké közé küldvén, gyermekek tenni akarni s 6 évi szolgálatát így jutalmazni. De a legfőbb oka a műtét mostani véghezvitelenek azon vallási jeleketek és funkciók, melyek a jövő hónapban következnek s melyeket elvégezni egy pápista tanár, annál inkább egy pap köteles s ezek az én meggyőződésemmel, érett gondolkodás s tanulmányozásból merített hittemmel ellenkező, meggyőződésemért pedig, mely lelkem szülötte s azt az Isten szabadnak teremté, kész vagyok meghalni, mert lelki nyugalmam az első.” Ezután előadja, levelében, hogy áttérés szándékát bejelentette a szatmári püspöknek s az illető plebánusnak is s elhagyta Ungvárt és Mikóházán a Komáromy László úr vendégszeretét élvezte, mert Komáromi úr azt az ajánlatot tette neki, hogy addig, míg „*az állata ohajvra vár s kegyesen megígért tandári állást Patakon szerencsés lehet betölteni,*” házánál bármikor szíves fogadtatásban részesül.

Tarnóczyak ebből a leveléből kitűnik, hogy neki, mint felszentelt papnak, vallásos meggyőződése összelütközésbe jött a róm. kath. egyház hitelveivel s épen ezért kereste az alkalmat, hogy a neki lelki nyugalmat nem adó egyház kebeléből kiléphet. Kitűnik az is, hogy mielőtt a lépést megtette volna, jövője biztosítására is gondolt. Ilyen célból kereste fel, mint látszik, 1865 február havában Sárospatakon, valószínűleg Bernáth Zsigmond ajánlatával ellátva, sőt némelyek állítása szerint Pálóczy Horvát Mária közbenjárásával, a tisztánimeni

egyházkerület tekintélyesebb embereit, felajánlván, szolgálatát a sárospataki főiskolának, a hol ebben az időben épen több gimnáziumi tanszék betöltéséről gondolkoztak. A főtisztelendő egyházkerület nevezetesen az 1863 évben Miskolcon tartott gyűlésében elhatározta, hogy a gimnáziumi rendes tanárok számát 9-re emeli, sőt a gimnáziumi tanári jegyzőkönyvek szerint már az előbbi évben tartott kaposi gyűlésen azt mondta ki, hogy a sárospataki főiskola gimnáziumába 10 rendes tanárt állít be, de ezt a határozatot feltalálni képes nem voltam. Annyi bizonyos, hogy az 1864. évben Sárospatakon tartott gyűlés a gimnáziumi tanári kar előterjesztése folytán, a magyar irodalomra és történelemre vonatkozólag külön is elhatározta, hogy ennek a két tantárgynak a tanítására egy *szaktanárt* válassz. Az egyházkerületnek ez a határozata, melyet a gimnáziumi tanári kar sürgetésére hozott, minden esetre feltűnő lehet azok előtt, a kik főiskolánknak csak mai szervezetét s történetének csak a legújabb időszakát ismerik s nem tudják azt, hogy gimnáziumunk felsőbb osztályában abban az időben a magyar irodalom tanítása, sőt években át a történelem is, évről-évre változó, u. n. primárius deákokra volt bízva.

Az egyházkerületnek az újabb tanszék felállítására és betöltésére vonatkozó határozatai még mindig csak papíron voltak meg, midőn Tarnóczy, mint ungvári kath. tanár felkereste Sárospatakon a főiskola ügyeit intéző tekintélyesebb férfiakat. Igen valószínű hogy Patakon tett látogatása, valamint első feleségével abban az időben kezdődő viszonya is tudomására jutott püspökének és ezért rendelt el olyan érős hűg levélben, hogy Tarnóczy a katholicismus elveinek tökéletesebb elsajátítása végett a szatmári semináriumba klerikusnak menjen be.

A többek által meglepte ajánlott jó modortól és szép alakú fiatal tanár meggyerte az egyházkerület vezérfőnökének tetszését s mint épen az idézett levélből kitűnik, ajánlközását szívesen fogadták s megbizták, hogy ha mint evang. reformált vallásu jelentkezik, a sárospataki főiskolánál alkalmazást eszközölnek ki részére. Hogy ezt az ügyet Sárospatakon bővebben megbeszéltek, látszik abból is, hogy egyházkerületünknek egyik meg most is élő buzgó s tekintélyes tagja vendégszerető házát is felajánlotta neki arra az esetre, ha talán megválasztatása előtt kénytelen volna Ungvárról eltávozni. És csakugyan összeköttetési folytán, de különösen Bernáth Zsigmondnak, az ungi egyházmegye akkori tekintélyes gondnokának segítségével, 1865. július 10-én, a sárospataki főiskola gimnáziumához 500 ft fizetéssel *ideiglenes póttanárnak kinevezetelt.*

Hogy a főtiszt. egyházkerület főiskolánknak akkori pénzügyi viszonyai miatt még a Tarnóczy megválasztatása, illetőleg póttanárrá kinevezése alkalmával sem merte végrehajtani a tanszéknek szaporítására vonatkozó s előbbi gyűléseim hozott határozatait, az kitűnik a gimnáziumi széknek 1865. jun. 30-án kelt felterjesztésére hozott végzéséből. Ezt a határozatot méltóan tartom egész terjedelmében közölni, mert az hű kifejezője a hirtelen történt felkelésed után beállott aggodalomnak s bizonyosság arra is, hogy az egyházkerület ebben az időben az iskolai igazgatóság és a pénztári hivatal előterjesztéseiből a főiskola pénzügyi viszonyait nem ismerte kellőleg.

A tanári kar ebben a felterjesztésében jelenti, hogy a tantvert a meglévő tanerőkkel keresztülvinni lehetetlen s hivatkozik az 1862. kaposi gyűlésre, melyen a gimnáziumi tanárok száma 10-ben állapított meg, valamint az 1865. május 2. és következő napjain Miskolcon tartott egyházkerületi közgyűlésnek arra a határozatára, mely szerint a tudomány és korigényeknek engedve, a szabadtanulás és tanítás elvét diadalra juttatá és ez által

az akadémiai előadásokat egyetemi színvonalra emelni óhajtja, a mi előre feltételezi, hogy a gimnáziumot végzett ifjaknak, a szellemi műveltségnek arra a fokára kell emelkedniök, a melyek-en ezeket az előadásokat kellő hasznalattal hallgathatják s épen azért ismételte kéri, hogy a magyar irodalom és történelem tanítására, valamint az alginmáziumba a mennyiségben és természetudományok tanítására egy-egy külön *szaktanár* választassék. Az egyházkerületi közgyűlés erre a felterjesztésre a következő határozatot hozta. „Miatán a tanerök szaporítása főiskolánk különben is minden oldalról igénybe vett póttanárnak újabb terheltesé nélkül nem történhetik, nehogy a kívánt tanárok azonnali beállítására által a pénztárra oly újabb teher rovsassék, melyet később fenakadás nélkül meg nem bírhatna: *egyházkerületi kormányunk alapos ösmerettel óhajtván magának szerezni a pénztár jelenlegi állásáról, költellességéről teszi az iskolai igazgatóságnak s a pótntárnaki hivatalnak, hogy jövő őszi közgyűlésünkre kimerítő tudósítást terjesszenek fel a pénztár állásáról.* Annnyit azonban előzetesen is kimond, hogy ha a pénztár engedendin meg pótntárnak, egy rendes tanár évi fizetését köztük megosztva, beállítását kilátásba helyezi, sőt hogy az érezhető hiányokon addig is segítve legyen, *ideiglenes pótntárnál a többek által ismert s szép tulajdonainál fogva hathatósan ajánlott Tarnóczy Tivadart* ezennek kinevezé 500 frt évi fizetés mellett.” A tanári kar július 11-én tartott gyűlésében, a főiskolai gondnokság felhívására, Tarnóczyra az V., VI. és VII. osztályban az egyetemes történelem, a VII. és VIII. osztályban a magyar irodalom és a VI. osztályban a latin nyelv és irodalom tanítását bizta, heti 18 órával.

Az 1896 ápril 16-án tartott gimn. székben már ismét a tanárválasztás ügyével foglalkozott a tanári kar, mert helyzete a Bakó Dániel és Tóth Miklós halála folytán még nehezebbé lett, mivel gimnáziumunkban akkor már csak 7 rendes, egy ideiglenes pótntár és 2 segédtanár működött. Előterjesztést tesz tehát ismét az egyházkerületi közgyűlésre s kéri, hogy az úresen álló tanszékekre *oly egyéneket válasszon, a kik tanítás ügyességgel bírván, a görög és római népek ne csak nyelvvel értsék, hanem azoknak egész műveltségét is átthatea legyenek.* Újra sürgeti az alginmáziumban az annyszor kért mennyiség-tani és természetudományi tanszék felállítását; kéri, hogy a választás megejtése előtt léptesse életbe az 1862-iki kaposi gyűlésnek azt a határozatát, hogy tanári szék üresedésakor a működő régebbi tanárnak joga legyen a megüresedett tanszékot átvenni. Együttel választás végett 3 egyént s ezek között Tarnóczy Tivadart is ajánlja. Az egyházkerületi közgyűlés a gimn tanári kar ajánlatára csakugyan megválasztotta Tarnóczyt rendes tanárnak. A megválasztásról szóló jegyzőkönyv, a mely Tarnóczy-nak pótntárnai minőségében kifejtett működéséről is elismeréssel emlékezik meg, következőleg szól: „A Bakó Dániel halála által megüresedett felginmáziumi tanszékre Tarnóczy Tivadar, mint különben is már *tanári kitűnő képességéről ismert s maga az egyházkerületi küldöttség és tanári kar által is ilyenül ajánlott egyén, egyhangúlag megválasztott.*”

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Tanévzáró napok Sárospatakon.

Az utóbbi két hét az 1896/97-ik iskolai évet befejező közviszáglatoknak, versenyeknek, ünnepélyeknek, az évi munkásság eredményeinek megtérlésére és a jövő tanév

előkészítésére vonatkozó tanácskozásonak időszaka volt főiskolánkban. A vizsgálatokat, tanácskozásokat az igazgató-tanács vezette, élén főiskolánk egyházi főgondnokával, főtiszt. Kun Bertalan püspök úrral és nt. Fejes István egyházi aligondnok úrral. A nagy számban beérkezett szülők, tanügybarátok kis városunknak ez idő alatt egész eleven képet kölcsönöztek.

A vizsgálatok június 16-án, vasárnap reggel 8 órakor a rajzteremben kezdődtek, hol a *szépirásból* és a *magánrajzból* mutatták be a növendékek évi haladásuk eredményét s arattak a buzgó igyekvők méltó elismerést. De az erkölcsi elismerés mellett a kiválóbbak még némi csekély anyagi jutalomban is részesültek, u. m. a *rajzoldásból*: Baráth Imre, Nagy Elek, Trócsányi László 3 frt, Hubai Bertalan, Kovácsy Ferenc, Illés Andor 2 frt, Keresztesi Sándor, Buza László 1 frt; a *szépirásból*: Ördög Béla. Szabó László magyar-német írásért 2 frt, Hajkó Aladár német írásért 1 frt, Mizsák András magyar írásért 2 frt díjat kapott.

Vasárnap d. u. istentisztelet végeztével, a V—VIII. gimn. osztályok *énekvizsgálat* folyt le az imateremben szép közönség jelenlétében. Több egyházi és világi éneket szabatosan és hűvel adtak elő, bizonyoságot téve vezetőjüknek faradhatatlan buzgalomról és műértelméről; Mitrovics Gyula kártársunk, mint az igazgató-tanács képviselője nem is késett a főiskolai előjáróság nevében mély elismerését kifejezni Pásztor Sámuel énektanárnak a felmutató szép eredményért s egyttal emelkedett beszédben lelkére kötötte az ifúságnak továbbra is a *szép művelést*, mely a jóval és igazgall együtt képezi az ember lelkének valódi öszhangját.

Az *énekvizsgálat* befejeztével az iskolakertbe, a tornaterem vonult a közönség, hol már akkor diszes *hölgy-koszorú* s a város minden rendű és rangu lakója összereseglett, hogy gyönyörködjék a *tornaversenyben*. Az időjárás ugyan esővel fenyegetett, de azért mindenki maradt s várta a tornászokat, hogy üdvözölje őket a debreceni nagy versenyen aratot babókrókt. A nyolc gimn. osztály felvonulása a versenyteret dob és trombitaszó mellett, 3 zászló alatt történt, melyek egyikére rá volt himezve a debreczeni diadalmas nap: *május 27-ike*; a győzők mellé nemzeti színű csokor díszíté. A szózat elnéklése után szakaszokra oszolva előbb öszgyakorlatokat, majd szerygyorlatokat mutattak be a növendékek; utóbbiakat a meginduló szél és eső miatt rövidebbre kellett szabniok. Mondanunk se kell, hogy mutatóványaik úgy a közönség, mint az igazgató-tanács küldöttsége részéről a legteljesebb elismerésben részesültek. Kiválóan érdekesek voltak a versenyek, melyek a következő eredménynyel végződtek: az I. osztályból futásban első lett Haury Zoltán, második Ujj János; a II. osztályból rúd-kúszásban első lett Rácz Árpád, második László Kálmán; a III. osztályból kötélkúszásban első lett Tariska Sándor, második Keresztesi Lajos; a IV. osztályból futásban első lett Illés Andor, második Bornemisza Barna; az V. osztályból távolugrásban első lett Szabó Béla (450 cm.), második Soldos Béla (430 cm.); a VI. osztályból magasugrásban Kossuth László, Korláth Gyula, Fazekas János egyenlő (150 cm.) magasra ugrottak; a VII. osztályból hosszú-magasugrásban első lett Kulcsár Kálmán (200 cm. távolugrásból 150 cm. magasra), második Ruszka László (200 cm. távolugrásból 143 cm. magasra); a VIII. osztályból rúdugrásban Tariska Dezső és Liszlak Béla egyenlők voltak (250 cm.). Az első nyerek mind-egyike kapott jutalmul 4 koronát, a második nyerek közül az I—IV. osztálybeliek 1—1, az V—VIII. osztálybeliek 2—2 koronát; az egyenlő versenyzők közt a díj egyenlősen osztott meg.

Másnap, június 17-én, reggel kezdődött a gimnáziumi vizsgálatok legfontosabbika: az *érettségi vizsgálat*. Fejes István egyházi algonoknok elnöke alatt, Kenessey Béla budapesti theol. tanár, kormányképviselő jelenlétében — 8 3 napig tartott. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 36 növendék, köztüük 3 ismétlő; ez utóbbiak közül 1 meg nem jelenvén, szóbeli vizsgálatot tettek 35-en, és pedig 7-en jó, 23-an elégséges eredménnyel; 5-en egy tantárgyból elégtelen kapván, szeptember hóra javító vizsgálatra utasítottak. Az eredmény június 20-án, délelőtt hirdettetett ki a vizsgázók előtt, kiknek nevében Nagy Imre vett búcsút a főiskolától s mondott köszönetet tanáraiknak 8 évi hűségese fáradozásukért.

Június 19—21. napjain tartattak meg a lelkész-képesítő vizsgálatok főt. Kun Bertalan püspök úr elnöke alatt. Első lelkészi vizsgálatra jelentkezett 12 végzett hit-tanhalgató; ezek közül jeles eredménnyel vizsgázott 3, jóval 6, elégséggel 2, visszavetett 1. Második lel. készi vizsgálatra jelentkezett 11 segédlelkész; ezek közül jeles eredménnyel vizsgázott 7, jóval 3, elégséggel 1.

Június 21., 22. és 23., 24., 25. napjain tartattak meg a gimnázium I—VII. osztályában és a progimnáziumban a vizsgálatok. Ez osztályok előhaladását a június 25-én megejtett osztályozás a következőleg tünteti fel: A progimnáziumi osztályban volt 21 tanuló, ezek közül jeles 9, jó 8, elégséges 4; az I. osztályba beiratkozott 69 tanuló (1 évközből meghalt, 5 a vizsgálat-ot elmaradt), a 63 közül jeles 14, jó 14, elég 13, I. tantárgyból elégtelen 11, kettőből 5, végleg megbukott 6; a II. osztályba beiratkozott 61 tanuló (nem vizsgázott 3), az 58 közül jeles 7, jó 20, elég 24, I. tantárgyból elégtelen 4, kettőből 1, végleg megbukott 2; a III. osztályba beiratkozott 72 tanuló (2 évközből elmaradt, 3 nem vizsgázott), a 67 közül jeles 8, jó 12, elég 29, I. tantárgyból elégtelen 6, kettőből 5, végleg megbukott 7; a IV. osztályba beiratkozott 67 tanuló (1 elutasított, 1 eltavozott), a 65 közül jeles 11, jó 21, elég 26, egy tantárgyból elégtelen 4, kettőből 2, végleg megbukott 1; az V. osztályba beiratkozott 57 tanuló (1 meghalt, 2 kilepett, 5 nem vizsgázott), a 49 közül jeles 3, jó 8, elég 21, I. tantárgyból elégtelen 7, kettőből 3, végleg megbukott 7; a VI. osztályba beiratkozott 48 tanuló (1 eltavozott), a 47 közül jeles 4, jó 4, elég 16, I. tantárgyból elégtelen 10, kettőből 10, végleg megbukott 3; a VII. osztályba beiratkozott 43 tanuló (eltavozott 2, nem vizsgázott 4), a 37 közül jeles 2, jó 7, elég 10, I. tantárgyból elégtelen 8, kettőből 6, végleg megbukott 4.

Vasárnap, június 23-án volt az évzáró ünnepély. A hálaadó istentisztelet, a városi templom renoválása miatt, a főiskolai imateremben tartatott, hol a főiskolai énekkar remek előadása után, Mitrovics Gyula főiskolai lelkész tartott alkalmi egyházi beszédet arról a témáról, hogy az emberek cselekedeteikért még a földi életben elveszik a megítélést, a jutalmazást vagy büntetést. A magas szárnyalású, kitünően előadott beszéd méltó szózat volt az ünnepélyes alkalomhoz, méltó záradékát képezte főiskolánk évi munkálkodásának. Az istentisztelet befejezte után dr. Finkey József közigazgató lépett a szószékre s olvasta fel terjedelmes, az iskolai év minden nevezetesebb mozzanatára kiterjedő s azt méltóval évi jelentését, melyben főiskolánk múlt évi életét több oknál fogva a szerencsésebbek, a jövőre kiható fontosságúak közé sorolja. Jelentése folyamán előterjesztette az akadémiai pályázatok eredményét, melyből sánálattal értesültünk arról, hogy akadémiai ifjúságunk kebelében a munkakévd, a nemesebb ambíció csökkenőben van; a kihirdetett 8 pályakérdés közül ugyanis

csak 3-ra érkezett pályamű, mindenkre 2—2; ezek közül is a Tóth-Fischer-díjra érkezett művek nem találtak érdemeseknek a jutalmazásra. Pályadíjat nyertek: Vas János IV. é. th., a predikációra kitűzött nagyobb díjat, 25 frt 20 kr; Janka Károly IV. é. th., ugyancsak predikációval a kisebb díjat, 16 frt 80 kr; Nagy Béla I. é. th. az Akadémia által kitűzött Kazinczy-díj 10 aranyát.

Ugyanez alkalommal osztotta ki a főiskolai előjáróság a helyhez nem kötött és nem családi jellegű ösztöndíjakat, melyek most tisztán szorgalmi díjak. A díjjal kitüntetett növendékek névsora a következő: I. az *akadémiai*: Vas János IV. theol. (58 frt 60 kr), Putnok Pál III. theol. (17 frt), Gece Lajos II. theol. (15 frt 53 kr), Nagy Béla I. theol. (12 frt 60 kr), Rohoska József IV. theol. az erkölésstanban tanúsított előhaladásáért (8 frt 40 kr). Telegdi Bertalan I. theol. a beregmezei alapítványból (4 frt), Szalontay György IV. jogh. (24 frt), Bíró Lajos III. jogh. (17 frt), Debreceznai Barna II. jogh. (17 frt), Czente Pál I. jogh. (17 frt), Seres Barna II. jogh. a gömörmezei alapítványból (3 frt 36 kr). II. a *gimnáziumi*: Nagy Imre VIII. o. tan. (12 frt 60 kr), Magyar Lajos VIII. o. tan. (12 frt 60 kr és a német nyelvből tanúsított előhaladásáért 10 frt), Ilyés Mihály VIII. o. tan. a francia nyelvből tanúsított előhaladásért (8 frt), Ambrus István VII. o. tan. (12 frt 60 kr), Móró Ödön VII. o. tan. (12 frt 60 kr) Nagy Barna VI. o. tan. (12 frt 60 kr), Trócsányi László VI. o. tan. (12 frt 60 kr), Fodor Kálmán V. o. tan. (a német és francia nyelvből tanúsított előhaladásáért 10 és 7 frt 53 kr), Szentó Gyula V. o. tan. (12 frt 60 kr), Kis Ferenc IV. o. tan. (a német nyelvből tanúsított előhaladásáért 10 frt), Korláth Endre IV. o. tan. (58 frt 40 kr), Szász Tihamér IV. o. tan. (12 frt 60 kr), Hubai József III. o. tan. (12 frt 60 kr), Virsik Andrási III. o. tan. (12 frt 60 kr), Lengyel László II. o. tan. (8 frt 40 kr), Szűk Ödön II. o. tan. (10 frt), Karász Benő I. o. tan. (5 frt 60 kr), Simon József I. o. tan. (8 frt 40 kr). Az ösztöndíjakat főt. püspök úr adta át buzdító beszéd kíséretében a jutalmazottaknak, kiket tanáraik s a nagy közönség is szívesen buzdítottak éljen-ikkel a további nemese előhaladásra. Befejezésül főt. püspök úr emelt szót s kiemelte a szép sikert, előhaladást, melyet a vizsgálatok meglátogatása alkalmával a főiskola minden ágában tapasztalt, elismerését fejezte ki ezért első sorban a tanári karnak, második sorban a főiskola kormányzó és intéző testületeinek; az igazgató-tanácsnak és a gazdasági választmányoknak.

Az ünnepély befejezése után jelent meg főt. püspök úr előtt Sárospatak város 3 tagú küldöttsége és átadta neki e város 500 frtos alapítványát, melyet hazánk legnagyobb fia, e főiskola egykori növendéke: *Kossuth Lajos* emlékeztetének megörökítésére tett oly módon, hogy annak kamatai a jogakadémia pályakérdésül tüzessenek ki. Debrecehez viszonyítva, nem sok ugyan az, a mit e város főiskolájáért tesz, de mi e kicsit is teljes köszönettel fogadjuk; főt. püspök úr biztosította hálaáncról a város nemese közönségét.

Délben közébéd egyesítette azokat, kik a hivatalos téren annyit munkálkodnak egymásért, az előjáróság és a tanári kart; hogy ez kedélyes lefolyású volt s hogy a vezetőkért és vezetettekért jókívánatokban, meleg pohárköszöntőben nem volt hiány, felesleges említenünk.

Délután következett a záróünnepély nemese mulat. sánálattal része, hol az ifjúság mutatta be a szépművészetek, ben való előhaladását. Imaterünk, mely bátran beilén, nek egy közép nagyságú gyülekezetbe templomunk ezúttal szűknék bizonyult a nagyszámú közönség befoga-

dására. Ez ünnepély műsora a következő volt: 1. *Fohász*, Huber K. től, előadta az énekkar; 2. *Részlet Csiky G. „Spartakus”-ából*, szavaltat Papp Ferenc VIII. osztályú tanulótlól; 3. *Havasi gyopár* (polka-mazur) Baitz J.-től, előadta a zenekar; 4. *Részlet Petőfi Apostolából*, szavaltat Janka Károly IV. theologustól; 5. *Eredeti néptal-egyveleg*, Lányi E. től, előadta az énekkar; 6. *Jókai: A lengyelek fehér asszonya*, szavaltat Horváth Dezső VIII. oszt. tanulótlól; 7. *Magyar dalok* fuvolán előadták: Pásztor Sámuel zenetanár, Tomory Pál, Horváth Dezső és Séra János. 8. *A légy*, monológ, szavaltat Papp Ferentől; 9. *A vadász gyönyöre*, X.-től, előadta az énekkar. Az előjáróság a legteljesebb sikerrel adózott az ifjúság és az igazán szépen sikerült előadásokért, az egybesereglett nagy közönség pedig azzal a tudattal távozott el az ünnepélyről, hogy főiskolánkban nem csak azt tanulják, mi az igaz, hanem azt is érzik és művelik, ami szép! A szavaltók közül, a Magyar Irod. Önképző-Társulat által kitűzött díjból Papp Ferenc 3 frrtal, Janka Károly 5 frrtal és Fejes István *Közleményeivel* jutalmaztatott.

A vizsgálatok folyama alatt ettették meg a tanári karok a jövő évre vonatkozó választásokat is. Akadémiai igazgató lett újra Finkey József, jogi szakaink: Dr. Bartha Béla, szénior (egyhangú választással) Vas János végzett theologus, theologiai segéd-tanár újra Kalassy Sándor.

A vizsgálatok befejezése után, június 27-ikén az igazgató-tanács ülést tartott, melyben a folyó ügyeket tárgyalta: majd a tanári karral közös ülésben a családi és helyhez kötött ösztöndíjakra és a tápintézetű jövedelmény helyekre tette meg a jövő évre a kijelöléseket; ezek eredményéről lapunk más helyén fogunk számot adni. A tanácskozások befejezése után Finkey József közgazgató, megköszönve az algonoknáságnak s az igazgató-tanács tagjainak a hosszas vizsgálatok alatt tanusított buzgalomát, kitartásukat, szeretetüket, Isten áldását kérte rajuk, mire Fejes István kívánt szerencsés vakációt a tanári karnak.

r.—s.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A t. olvasóhoz.** A félév vége felé járván, bizalommal kérjük mindazokat, a kik lapunkat a prof. érdekek szempontjából szükségesnek tartják: sziveskedjenek előfizetéseiket mielőbb megújítani. Illetőleg hátraleákaikat kiegyenliteni s a címökre küldött postai megfizetést elfogadni, kiváltani. Irodalmi körünk nincs abban a boldog helyzetben, hogy bőséges ráfizetésekkel szolgálja azokat a nagy célokat, a melyekért lapját megindította s fentartani komoly kötelességének ismeri. Az előfizetési pénzek Pásztor Sámuel pénztárnok címére legelőszőrűben postautalványon küldendők.

A „Sárospataki Lapok” kiadóhivatala.

— **Választások.** A kis-azsari (Felső-zeplén) ref. egyház lelkészévé június 23-án, meghívás útján, egyhangúlag *Péter Mihály* ottani h. lelkész választott meg. — A „Szabadság”-ból olvassuk, hogy *Csik Dániel*, püspöki titkár a miskolci ev. ref. főgimnázium igazgató tanácsa *vallástanárrá* választotta. A sok hivatottságot igénylő munka-mezőn bizalommal üdvözöljük s örvendezünk annak is, hogy a testvér-gimnázium túl szárnyal benünket az önálló vallástanári szék felállításával, a melyre a mostani viszonyok közt annyi szép, de terhes kötelesség várakozik.

— **Tolnay Miklós**, döghei lelkész még pönköst szombatián eltemették, megsíratták. Olyan fiatalon hagyta itt az életet, hát hogy ne siratta volna, a ki tudomást szerzett haláláról s oda állhatott koporsója felé?! Olyan szelid, szerény s iyekező volt, mint kis és nagy diák, hát hogyné sajnálták volna azok, a kik ifjúságuk emlékei között az ő képét is szívökben őrzik?! Es végre sem akadt, a ki lapunkban emléket állíton nevének; — se egy hű barát, se egy szerető tisztárs. ... Hogy olyan hamar felejtelenek az emberek s annyira nem áhítják egymás tisztességét a világ előtt! ... Kissé későn is, de ide írjuk élte rövid történetét. Paszabon született Szabolcs megyében, egyszerű földműves szüléktől. Tanult szülőföldén, majd Sárospatakon, hol a gimnáziumot elvegezzék, a theol. akadémiába lépett s itt mindvégig a legjobbab közé tartozott. Nemcsak, mint szorgalmas jó tanuló, de mint szép-író és kiérdemelte tanárainak szeretetét. Széles, csontos arcához olyan sajátoan illett bágyadt arcúba és nyajas mosolya. Az 1882—3-ik isk. év végén tette le az első papi vizsgát s ekkor Nyiregyházára, majd Paszabra, szülőföldre ment s. lelkésznek a honnan a *lőghei* (Szabolcs) egyház vitte el rendes lelkészéül. Hét évig működött itt, a melyből kettőt, mint boldog férj élt át a Budaházy Emma oldala mellett, a kitől egy fia született. Szeretve élt, szeretve halt. Testileg gyengébb volt, mint látszólag s a beleje adott tövis vetett véget ifju életének. Édes emlékezéssel gondolunk kiültl poraira s mely részvételt szeretteire.

— **Az országos középiskolai tanáregyesület kassai gyűlésének programja.** Július 2-án este ismerkedt estély. Július 3-án 8 órakor választmányi ülés; 9 órakor közgyűlés a következő tárgysorozattal: a) *dr. Beóthy Zolt* elnök megnyitó beszéde, b) *dr. Szigetváry Iván* titkári jelentése, c) pénztárnoki jelentés, d) az alapszabályok módosítása, e) az egyesületi segélyező alapjának gyarapítása. Társasbéd. Délután a város műemlékeinek megtekintése. Július 4. délelőtti kirándulás külön vonaton *Jászóra*, a jászói prépost meghívása folytat. — Július 5. reggel választmányi ülés 9 órakor következő tárgysorozattal: a) *A középiskolai tanárkérdés*, előadó *Balogh Péter*. b) *A felsőbb leányiskolák tantervééről*, előadó *Czigler J.* c) *Tanulmányi kirándulások*, előadó *dr. Gerevich Emil*. Indítványok. Délután a gépészeti középiskola, a gazdasági tanintézet s a helybeli iparvállalatok megtekintése. Július 6. Kirándulások Rankra, a Szádellyi völgybe s a szalánczi váromokhoz.

— **„Ignorazio elenchi.”** Így nevezi Szabó Aladár, azt a nyilatkozatot, a mely lapunkban az ő kértlen tanácsára jelent meg (24 sz.) Azt állítja, hogy lapunk „*más tárgyról beszél, mint a miről szó van s a ki ez teszi, az egyenesen azt fejezi ki, hogy a kérdéses tévelt nem meri védeni!*” — Ebredjen csak fel t. barátunk! ... Hát ki és mi miatt lettünk mi egyszerre olyan gyávák?! Aztán olvassa csak el újra, a mit írtnak s ha kérdésére nem találja meg ott a félremagyarázatlan feleletet: akkor fogdjia ismételten sajnálkozásokat. — Igenis, mi ártatlan örömmel tartjuk egy nemes jellemű szindarabban, kifogástalan társaságban bárkinke a közreműködését, tehát a theologus ifjút is. Mi nem akarjuk, hogy tanítványaink fa-papucsban és szőr-csuhában járjanak; — akármit mondjon különben a Goethe Faustja és Sz. A. Tompa szelleme pedig mindenkor elég méltó lesz előttünk s szeretjük hinni, tanítványaink előtt is arra, hogy érte me valamelyes ártatlan *jelmezben* (a kárhözottott ifju lelkész volt a színpadon is!) is mehozunk egy kis áldozatot. „Comödiant-Parrek-kék” — tartunk tőle — azok nevelődnek majd ki, a kik az isten-fűség fénylő képéhez a kizárólagos jogot akarják itt köztünk

— ebben a mi nyílt szívű s egyenes látású protestáns világunkban — maguk számára lefoglanni. Mi a *működést*, még ha szentnek látszik is, ki nem állhatjuk. Hagyjon csak minket t. barátunk a magunk módja szerint idevezülni.

A családi ösztöndíjakra 1896/97 iskolai évre a következők vettek fel: *A Klobusiecky-alapítványra:* Adriányi Béla VII., Nagy Béla IV., László Kálmán II. o.; *Jármí-alapítványra:* Tatar Sándor III. o.; Szák Ödön II. o.; *L. Szabó Dániel-alapítványra:* Szinyei Béla VII. o.; *Csobot Nagy András-alapítványra:* Pozsgai Imre VII. o.; Pozsgai Béla V. o.; Hunyady László III. o.; Hunyady Zoltán II. o.; Stépan István IV. o.; Stépan Ferenc III. o.; Stépan Béla II. o.; *Tóth Pápai-alapítványra:* Lehoczky Béla I. jh.; *Horváth-Mária-alapítványra:* Horváth Miklós IV. jh.; *Récz Adám-alapítványra:* Fodor Kálmán V. o.; *Csieseri-Mokcsai-alapítványra:* Barkóczy Boldizsár. I. o.; *Hutka-alapítványra:* Kovácsy Ferenc IV. o.; *Radnóti-alapítványra:* Nagy Elek VI. o.; *Mesko-alapítványra:* Terhes Tivadar II. o.

Kovácsy Sándor,

az alapítványok gondnoka.

— **Az 1895/6 iskolai évre a felsőiskola tapintezetbe felvételtek** *Gróf Pallavicini alapítványra:* Borsos József II. é. jh. *Prinsterer alapítványra:* Gece Lajos II. é. th. *Dr. Szabó János alapítványra:* Szilva Lajos III. o. *Bárfi Szabó Károly alapítványra:* Györi Kálmán VIII. o. Nagy Imre VIII. o. *Kőcán alapítványra:* Csorba Ferenc IV. *Ragályi-Kubinyi alapítványra:* Seres Barna II. é. jh. *Vecsei Oláh Károly alapítványra:* Hajdu György VI. o. *Horváth Mária alapítványra:* Fodor Zoltán III. é. jh. *Gönczi Gabor II. é. th. Tamaska Endre II. o. Bogdány József III. é. th. Simon Ernő V. o. Zarándi Bertalan II. é. th. Liszka Béla VIII. o. Gönczi Bertalan III. o. Sinka Endre III. é. jh. Telegdi Bertalan I. é. th. Ujf Lajos III. o. Csorba Sándor VI. o. Hubay Miklós VII. o. Simon Endre VIII. o. Bakos Elek VIII. o. Böszörményi Sándor III. o. Béki Tamás VIII. o. Somodi János VI. o. Balsai Bertalan VIII. o. Czövek Sándor VII. o. *Zsarnay-emlék alapítványra:* Lükő István VIII. o. *Ferencai alapítványra:* Butkai Bertalan I. o. *Szilágyi József IV. o. Pelsőci-magtár alapítványra:* Simon Sándor III. o. *Lónyai Gábor alapítványra:* Kormány Gyula V. o. *Pogány Istvánné alapítványra:* Erdélyi Kálmán II. o. Fodor Kálmán V. o. *Ragályi György alapítványra:* Czente Pál I. é. jh. *Vay Geymüller alapítványra:* B. Nagy Sándor III. o. Gagy Miklós II. o. *Kovács Károly alapítványra:* Tóbiás Sándor VI. o. *Récz Adám alapítványra:* nem töltetett be. *Gyulai alapítványra:* Komjáthy Lajos I. o. Lang Géza III. o. Balogh Gyula IV. o. Szegehő László III. o. Hodossi Lajos I. é. th. *Tóth Dezső III. é. jh. Jóny Tivadar alapítványra:* Kozlik István IV. o. Lakatos Mihály IV. o. *Balla Stanúz alapítványra:* nem töltetett be. *Sárkány alapítványra:* Berencsi Tóni III. o. *Jászy alapítványra:* Gyarmathy László I. o. *Bernáth Zsigmond alapítványra:* Barkóczy Boldizsár I. o. *Kun püspök jubileumi alapítványra:* Balikó Dezső II. é. th. *Comenius alapítványra:* (alapította a főiskola) Nagy Béla II. é. th. *Bárány Vay Béla alapítványra:* Gulyás Lajos V. o. II. *Ingenecekül:* Pataki János VII. o. (*Vay-Szatmári-Seilassi alapítvány*), Eperjesi József VIII. o. Spitzko Ferenc VII. o. (*Töltési-Magyar-Darvas alapítvány*), Lábos Béla II. é. jh. (*Sándor-Andor Bolghos alapítvány*), Nagy József VIII. o. Magyar Lajos VIII. o. Dudás Béla I. é. jh. Makai Kálmán III. o. (*Belernay alapítvány*), Boros Lajos V. o. Vas István II. o. (*Klobusiecky-Szepessy alapítvány*), Sinka Gyula III. o. (*Katona-Babo-**

csay-Mocsay-Csemniczky alapítvány), Nagy Károly VI. o.; (*Szepessy-Kapuvári alapítvány*), Ragályi Géza III. o. Szász Tihamér IV. o. Kiss László IV. o. Tóth Endre II. o. (*Vizsolyi-Kocsándi-Onody alapítvány*), Ördög Béla II. o. Piskóti Ferenc VII. o. Kalas Andor VI. o. Szabó Lajos II. o. Nyitrai Lajos VI. o. Mészák András I. o. Kun Zoltán III. o. III. 20 frtot fizetőkül; *Porkolab Ferenc II. é. jh. Köröskényi Tamás I. é. jh. Keresztesi Sándor IV. o. Berecz Ottó II. o. Izsó Bertalan VII. o. Melko István VII. o. Sipos Lajos III. o. Ablonczy László II. o. Simon Ernő I. o. Nagy Gyula VI. o. Sallai Béla VI. o. Verebélyi József IV. o. Makó Béla IV. o. Antalfi László VIII. o. Ablonczy László I. é. th. Solyom Gyula I. é. th. Kormos Elemér VIII. o. Csiki József III. é. th. Harsányi István I. é. th. K. Nagy Sándor III. o. Szabó Zoltán I. é. jh. Kovács Gyula VIII. o. Csiki Zoltán I. é. th. Székely Gyula V. o. Soltész Andor I. o. Nagy Barna VI. o. Vircsik András III. o. 40. frtot fizetőkül; *Ragyóczi Gyula II. o. Sztankovics Lajos III. o. Sztankovics Barna prog. Russka László VIII. o. Molnár Lajos IV. o. Arday Barna VI. o. Illyés Mihály VIII. o. Baksi István VII. o. Nagy Ferenc IV. o. Szilágyi Dániel III. o. Szaniszló István V. o. Porzolt Ernő IV. o. Kovács Béla VIII. o. Czövek Béla IV. o. Csabay János II. o. Hőny István V. o. Abaházy József VIII. o. Kiss Ferenc IV. o. Lengyel László II. o. Bakó Gábor IV. o. Szántai Miklós III. o. Somodi József II. o. Kun József II. o. Gönczy Pál I. o. Tasonyi Ernő III. o. Lányi Kálmán I. o. Horváth Pál III. o. Kőrösi Samuel IV. o. Kőrösi György II. o. Rácz Árpád II. o. Vécsey Zoltán prog. Németh Gábor IV. o. Ragályi István I. o. Prágai István III. o. Nagy András I. é. jh. Szabó Géza III. o. Keresztessy Lajos III. o. Németh Sándor IV. o. Kun Aladár I. o. Arvai Dezső VII. o. Kerekes Miklós V. o. Tariska Sándor III. o. Nagy Aladár II. o. Fekesházy Endre I. o.**

HIRDETÉS.

Nagytiszteletű lelkész urak!
Érdemes egyházi előjárók!

Hogy azon becses megrendeléseknek elegendesek, melyekkel a t. közönség eddig megtisztelt,

harang-öntödémet

megnagyobbítottam, a munkásaim számát megszorítottam; most már azon helyzetben vagyok, hogy bármely nagyságú, bármelyik hang-csoportba beilleszthető, **forgatható fa- vagy vas-koronával ellátott harangokat, megszabott határidőre elkészítek; miért is a t. közönség becses pártfogását továbbra is kérem.**

Kis-Gejőcz, (Ungmegye) u. p. Császlócz,

László Sándor

harangöntő.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Részletül bélyegző 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFOŊN. —

TARTALOM: »Az egyházpolitikai törvények végrehajtásának küszöbén.« — »Beüthy Zs. orsz. tanárszövületi elnök megnyitó beszéde.« — »Emlékezésed Szentmarton Tarnóczy Tivadar felett.« — »Az országos középiskolai tanárszövület kassai gyűlése.« *Buna János.* — »Zoványi Jenő könyvismertetéséhez.« *Rácz Károly.* — »Németország egyházi életéből.« *Rácz Lajos.* — »Vegyes közlemények.« — »Pályázat»

Az egyházpolitikai törvények végrehajtásának küszöbén.

Az államkormány kimondta, hogy az u. n. egyházpolitikai törvények közül a kötelező polgári házasság, az állami anyakönyvvezetés és a gyermekek vallása címűeket október 1-től kezdve életbe lépteti s erre nézve már meg is tette a szükséges intézkedéseket.

Gondolkodó embernek lehetetlen e változás küszöbén nem éreznie, hogy nemzetünk s ebben valamennyi vallásfeleket ezt új korszak előtt áll, melynek folyását s fejlődését biztosan előltni halandónak nem adható.

Egy látszik bizonyosnak egyelőre csak, az t. i., hogy az új törvények által okozandó változás — a dolgok rendes menete mellett — az egész magyar nemzet erősbödését, vagy divatosn szólva, a nemzeti geniuss dicsőségét fogja elősegíteni. Ez volt a szóban forgó törvények főcélja s e nagy célt el kellett meghozniok a felekezeteknek a tölük követelt áldozatokat.

Nekünk reformátusoknak, a kik itt a „magyar valás” tisztes nevére lettünk a századok bizonyossága szerint érdemesekké, különösen is örömlünkre fog szolgálni, ha a reménylett nagy változás csakugyan bekövetkezik s a gyakran mellék-érdekek által vezérelt felekezetek a nemzeti nagyság fényének egydye olvadnak lassanként nyelvben, hazafias érzelemben. Különös örömlünkre szolgálna azért, mert bizunk a nemzeti nyelv áteremtő erejében, tehát abban is, hogy egyes felekezeteknek kifelé való vonzódása ahöz képest fog csökkenni e hazában, a mint az új törvények mind jobban jobban megfelelnek felségus hivatásunknak.

Egyelőre ez az újjá-teremtési munka nem lesz könnyű. A kiknek hasznuk volt a magyar nemzet túlságos nagylelkűségéből s ügyesek voltak azt kizsákmányolni; valamint azok is, a kik az új törvények által félretolt intézményekből glóriát fontak saját halántékaik köré: azok nem hamar fogják megadni magukat az új idők parancs-szavának s kiváltásos multjuk miatt gyűlölettel gondolnak majd az egyformásító jelenre s az egyenlőséget hirdető nemzeti alkotásokra. Készek lehetünk rá, hogy a megindult s kívülről és belülről táplált ellenmozgalom jó ideig nem fog még elaludni s ha lesznek is, a minthogy vannak — szerencsére — már most is emelkedett gondolkodásu plébánusok, a kik til-

takoznak a nemzet egységét, de a római kath. egyház benső békejét is fenyegető túlságoskodások ellen: mind a mellett többen maradnak azok, a kik makacsul tapadnak majd a dogma betűjéhez s egy élni kívánó nemzet élet-érdekeivel szemben a sérthetetlenek hirdetett anyaszentegyház hatalmi érdekeibe fogózkodnak s akadályokat gördítenek a dolgok gyors fejlődése elé.

A protestáns, közelebről pedig az ev. ref. egyház tagjai között senki sem lesz bizonyára, a ki — ha fájó szívvel is — nem tudna nemesen meghódolni az új törvények követeléséi előtt s a ki erőszakoskodni akarna akkor a maga javáért, mikor egy egész nemzet jövődéből haladása elől hárlattanak el az emberek által mesterségesen alkotott botrány-kövek.

Ellenségeink ránk kiáltják ugyan, hogy a mi hódolatlunk a legritább önzés, a leghamisabb számítás s hogy az új törvények iránt való rokonszenvünk csak a római kath. egyház megromtatását célzó bűnös érzelem kifolyása s az izraelitákkal s mindenféle eretnekekkel való egyetértésünk is csupán az „egy igaz egyház” ellen való gyűlöletünköl származik: de hát ez a temérdekszer kikiáltott vád nem hat az égbe s egy lelket sem fog a tisztán látó honfiak közül a mi ellenségeink tabórába beédesgetni, mert az ilyennek tudnia kell, hogy aránylag a római kath. egyház egy morzsányival sem veszít többet az új törvények életbeléptetésé folytán az ó roppant előnyeiböl, mint veszítünk mi a mi szegénységünköl. Ott egyebiránt, hol egy ezer éves nemzet további életének biztosításáról van szó, az egyeseknek s a nemzet testét képező társulatoknak és felekezeteknek nem szabad az önzés rít köpenyébe burkolózni s a számokban kifejezhetetlen erkölcsi nyereséggel szemben a saját krajcáros veszteségeik számlájával sátorozni. Ha Ó Felsőségnek bízalma van az ősi erényben, annál inkább lehet nekünk a nemzet testéböl való testnek, és csontjából való csontoknak, hogy alkalmas időben, s talán már a jövődó pillanatban meg fogjuk kapni veszteségeink illő kárpótlását azon felül is, a mit az általános egyenlőségben és nemzeti erősbödésben valamenynyen nyerhetünk.

Részünkröl azért bizalommal üdvözöljük az ösz-minisztériumnak a jelzett törvények életbeléptetésére vonatkozó határozatát s ennek kifolyásaként az illetékes minisztériumok által kibocsátott végrehajtási utasításokat is.

Lapunk jelen számához egy fél iv melléklet van csatolva.

A hivatalos lapból (151. sz.) csak az igazságügyi minisztérium utasítása van még előttünk, a mely a házasság kihirdetésénél, megkötésénél és anyakönyvezésénél követendő eljárást szabályozza és többféle okmány-mintákkal is kíséri. Tisztelettel kell elismernünk, hogy ez a 93. §-ba osztott utasítás a körülményekkel való bölcsek megalkuvással, nagy körültekintéssel, sőt sok gyöngédséggel készült éppen a felekezetekre való tekintetből.

Maga a törvény p. o. csak annyit mond — törvényhez illő rövidséggel — hogy „intézkedései nem érintik a vallási köteleességeket” (148. §.), ez a miniszteri utasítás azonban már határozottan kiköti, hogy a polgári tisztviselőnek „nem szabad oly magatartást tanúsítania, mely a házasságkötést az egyházi szertartás utánzatának tüntetné fel s a házasságokat az egyházi összedásmnak igénybevételeitől visszatartatná. — A polgári tisztviselő a házasság megkötése után a házasságok figyelemzése, hogy a házasságnak előtte történt megkötésével vallási köteleességeiknek még eleget nem tettek.” (76. §.)

Ugyanígy gyöngédség jele a 62. §. harmadik bekezdése is, a mely szerint „a házasságkötés idejének megállapításánál a polgári tisztviselőnek kötelessége különös gondot fordítani arra, hogy a házasság feleknek módjukban legyen még házasságuk megkötésének napján a házasságkötésre vonatkozó vallási köteleességeknek eleget tenni.”

Általában a házasságra lépés s ennek minden feltétele, módja s összes körülményei a legrendesbőbben figyelemben részesülnek a közzétett utasításban, a melyet az élet fog ugyan biztosan kipróbálni, de a mely — így s egyelőre — teljesen kielégítőnek mutatkozik.

Nevezetes oldala az utasításnak, hogy a felelősség súlyát az alkalmazandó polgári tisztviselő vállaira veti s annak tapintatától, bölcseségétől, az ügyhöz méltó komolyságától várja a törvénynek melőbbi közkeletvéget.

S valóban úgy tetszik nekünk is, hogy minden a zoktól az első hivatalnokoktól függ, a kik a nagy küzdelemmel létesített s korszakosan igérkező törvényeket az életbe bevinni megpróbálják. Ezeketől függ az is, hogy a felekezetek az új viszonyokkal melőbb kibéküljenek. Ha ezek eléggé érzik s átértik a felekezeteknek az új viszonyok által előidézett kényes helyzetét s van bennök elegendő vallásos érzék a törvény és az utasítás célzatainak mérlegelésére s illetőleg ha nem állanak hadi lábón egyházzal és istennel, mint sokan az új nevelést jegyző urak, szolgabírák s egyéb vezérferfiak közül: — akkor alig akadhat hazasápa, a mely ridegen szakítson a múlt kegyeletes szokásaival s életének nagy határpontján el ne kívánozzék az Isten házába — imádkozni, megáldani. A törvényben s főleg az utasításban elegendő biztosíték van arra, hogy ez — a hivatalos személyek jóakarata mellett — el ne maradjon.

Hol veszi a kormány az ilyen embereket? Hát bizony ez a kérdések kérdése s itt aztán visszaeshetül ő reá a teljes felelősség, ha nem tud eléggé körültekintő lenni a személyek megválasztásában s a legnagyobb mérvű ellenőrzésében. A társadalom színének kellene — szerintünk — az új korszakot indító törvényeket kezébe vennie s a tiszta nemzeti szellemtel s a legmélyebb erkölcsi érzéstől áthatottan kellene foglalkodni tisztokban, hogy az új plánta melőbb dús gyökeret ereszzen a nemzet szívében.

Erdősen hisszük, hogy a magyar protestáns s közelebből ev. ref. egyház örüllő férfiai s különösen lelki pástorai között nem fog akadni senki, a kik azal

jon hirt szerezni nevének, hogy a kötelező polgári házasság és ezzel kapcsolatos törvények tekintélyét becsürelné s az azokkal való kibékülést meghátráltatná.

De éppen olyan erősen hisszük másfelől azt is, hogy az államkormány sem fog késekedni az anyaszentegyház szegény, de nemzet- és hazaszeretetlen dús szolgáinak az új törvények által okozott veszteségeit méltányosan kárpótolni. Az előleges lépések e végből már megtörténtek, vezérferfiaink tudni fogják további köteleességeiket.

Hogy az anyagi kérdésen felül minő eljárást honosítsion meg egyik-másik felekezet az új törvények miatt p. o. a házassági kihirdetésénél, esketésnél, anyakönyvezésénél stb. arról közelebb külön cikkben fogunk szólni.

Ajánljuk különben úgy a most jelzett s röviden méltatott utasítást, valamint az ezzel kapcsolatos összes kérdéseket t. munkatársaink szives figyelembe.

ISKOLAI ÜGY.

Beöthy Zsolt elnöki megnyitó beszéde.

— Elmondta Kassán, az Országos Középisk. Tanár-Egyesület gyűlésén. —

Mélyen tisztelt közgyűlés! Nemcsak a magyar sziv örömeinek, a hasonlíthatatlan vendégszeretetenek szavai azok, melyekkel bennünket Kassa fogadott. Másféle szavak is hangzanak itt felénk: saxa loquuntur. És Kassa köveinek szavai is voltaképp a magyar lélek mélyéből jönnek és mélyébe kell, hogy jussanak. Ez az, a mi mondásukat az alkalommal kiválóan tanúságosakká teszi ránk nézve.

Hogy mást ne is említsek: e város őri a régi magyar művelődésnek legnagyobb szerző építészeti emlékeit. E fenséges emlékműnek, a kassai dómnak árnyékában kezdjük meg ez évi tanácskozásainkat. Nem, vele szemközt változtatnom kell a régi szólamon: a dóm nem árnyéka, hanem fényét veti gyűkezetünkre. Haddani művelődésünknek, nagy emlékeinknek, melyektől nem szabad elszakadnunk, ép oly hatalmas jelvénye ez az egyház, mint törekvésünknek és reményeinknek, melyektől nem szabad lemondanunk. Eredete, legregrőbb köveinek egymás felé kerülése, első megalkotása emléketet arra, hogy nemzetünk politikai eszménye mindenkor kulturális eszményekkel fonódott egybe. Ime a magyarság, mikor politikai hatalmának talán tetőpontján állott, Nagy Lajos turini békején: ugyanakkor tervei és emeli művészi törekvéseinek legnagyobb és legfényesebb emléket; egyik kezével győztes békét ír nyugatnak, a másikat barátilag nyújtja neki az emberi művelődés közös munkájára. A nagy emlékműnek annyi század «vérzivatarjai közt» fentartása legalább kegyeletnek bizonyítja, nemzetünk egyes köréből soha ki nem vesztett kegyeletünk múltunk emlékei iránt. Megújítása, új erőben és új fényben épen a mi szemünk előtt való feléledése pedig tanuskodik arról, hogy művelődésbeli fogékonyságunk és fejlődésünk lépést tart politikai és gazdasági haladásunkkal; a félezer éves alapköveken új ifjúságban való feltörekvése mintegy nemzetünket is új ifjúsággal bízhatja életének ezer éve lerakott alapjain. De intü is, hogy történeti joaink mellett, melyektől tágitanunk nem szabad, főleg művelődési feladatainknak helyes és buzgó megoldásában keressük jövőnk biztosítékát. Ezen a ponton, ezzel az intéssel szól a dóm hozzánk is, a magyar tanárság legnagyobb egyesületéhez. Annak a művelődésnek vagyunk

munkái, mi is, melynek ihletében egyszer a dóm eszméje megfogant s a királyt és polgárt áldozatokra, a művészt pedig teremtő gondolatra ragadta. Ez a mivelődést, ennek fejlesztését és terjesztését szolgáljuk mi is, egyenként és egyesületünkben. Ezt a mivelődést, melynek jelentősége nemcsak abban áll, hogy nagy szellemeket, nagy gondolatokat és nagy tetteket érlel, hanem abban, hogy a nemzeti ösztönt nemzeti érzésre és tudattá nemesíti, a nemzeti élet elé erkölcsi feladatokat tűz, betöltésökre az erőnek kimeríthetetlen forrásait nyitja meg: egyszerre hódít és békít. És uraim, van-e nemzet, melynek inkább életérdekében állana, hogy ekként, békítve hódítson és hódítva békítsen, hogy a nagy titkot megtanulja, a nagy csodát végrehajtsa, mint a miénk? É titok hüvelyezője, e csodamestere a magyar mivelődésnek minden munkása, a legszerényebbtől a legdicőbbig. E nagy nemzeti érdek napszámomai vagyunk mi is. Ez pályánk vezéresialja.

Honnan meríti minden emberi munka, valamennyi emberi pálya erkölcsi erejét, buzgalmat, kitartását? Bizonyára legelső sorban és legbiztosabban annak a kapcsolatnak, bensőségének és fontosságának öntudatából, melyben nemzetének és az emberiségnek érdekeivel áll. Mióta lord Brougham századunk huszas éveiben először mondta ki a nagy szót, hogy: »a nemzetek sorsát ezután nem az ágyú, hanem az iskola fogja eldönteni;« mióta tételt a világraszóló eseményeknek egész sora igazolta: mind mélyebb gyökeret vert a meggyőződés, hogy nincsen pálya, mely ezt a kapcsolatot bensőbbnek és szorosabbnak mutatná, mint a tanári, első sorban a középiskolai tanári, melytől a nemzet összes vezető osztályainak mivelődési színvonalja függ; tehát az, hogy az úgynevezett mivel nemzet valósággal mivel-e vagy sem? Nincs pálya ennél fogva, mely a lét munkájában, küzdelmeiben, törekvéseiben az erkölcsi erőnek gazdagabb forrását nyújtana; de ezzel egyszermind — s ezt kívánom különösen kiemelni — a kötelességet kerülhetetlenebb alakjában állítaná elé, mint a magunké. Nem a külső kényszernek, de a belső lelkiismereti, alkut nem török erőnek alakjában. Pályánknak, feladatunknak, kötelességünknek ilyen természetéből következik, hogy betöltésében az úgynevezett tisztaság, követésében az úgynevezett állandóság magukban alig kielégítő: nemzetünk érdeke, mely, ha szabad magamtól így kifejeznem, közös lelkiismeretünkben szól hozzánk, azt követeli, hogy a teljes odaadás, a munkánkhöz való benső ragaszkodás, ha kell, a lelkes áldozatkészség vesztse el kivételességét, legyen minden napja közöttünk. Mert ne felejtjük el soha, hogy tanári kötelességünknek ilyen felfogásától és betöltésétől függ nemcsak mivelődési munkánk sikere, hanem benne és általa állásunknak emelkedése, magunknak boldogulása. *Előhaladásunk, anyagi és erkölcsi emelkedésünk természetes arányban van és lesz annak a szolgálatnak nagyságával, melyet nemzeti közművelődésünknek teszünk, ha egyszer mélyen és általánosan beoltjuk, mélyen és általánosan tápláljuk az igazi műveltség lélkét nemzetünkben, az elismerés mértéke szükségkép geometriailag fog emelkedni. Igényeinknek, melyeket állammal és társadalommal szemben formálunk, ez a jogalapja és érvényesítők módja. De legyünk tisztában a fogalmakkal: nem a tanári pálya és feladat eszményének csupán nagy szavakkal magasztalása, hanem pozitív munkánk által lehető megközelítése ennek valóságos értéke közművelődésünkre, nemzeti életünkre.*

Nem hiszem, hogy helyzetünk javítására irányuló törekvéseinkben célra vezetőbb út mutatkoznék annál, melyet ez az igazság jelöl meg előttünk. A magunk

alkotta közműveltség lesz parlamentáris és autonómikus szervezeteinkben, méltányos igényeinknek határozó szószója; talán ma sem fogunk már hiába hozzá fordulni, midőn csak annyit kérünk, hogy minden erővel valóban feladatunkat szolgálhassuk. Csak annyi szerzést kérünk kenyerünkhez, hogy az élet legyenamizsőbb és legbénitőbb gondjaitól szabaduljunk meg; csak azt a belátsást a kenyér nyújtása mölájában, hogy nemcsak kenyérből él az ember, hanem tisztességből és megbecsülésből is. Előbb vagy utóbb bizton várhatjuk nemcsak azt, hanem a további természetes fejlődésnek kedvezőbb és kedvezőbb alakulatait; de csak akkor, ha kész elszánnással, igaz buzgósággal magunk rakjuk alapjait. Ha egy percre sem feledjük el, hogy szerény kathedránkon és íróasztalunknál, tanítva, gyakorlatokat javítva, kísérletekkel vesződvé s talán a napi munkától lopott órákban tovább képzésünkön fáradvá: nemzetünk jövőjén munkálkodunk. Így dolgozunk magunknak is nemcsak jövőjeért, hanem egyenest jövőjén. Pályánkhöz való ragaszkodásunknak nem megszokásá, hanem a pályánkra való büszkségé, benne vetett rendületlen hitté kell fejlődnie.

Karunk emelkedésének ez az első feltétele. Ez a magunkra utaltságunk jövőnk kalapácsának ez a kezükbe adatása nem hogy kedvetlenítene, de sőt inkább biztat és bátoríthat bennünket. Kifejtésére hathat haladásunk ama másik feltételének, melynek újból és újból hangzatosára, mi a viszonyaink között talán még nagyobb szükség van. *A függetlenség szelleme* ez, uraim, mindabban, a mi a tanár tudományos és paedagogiai meggyőződésére vonatkozik. Érvényesülhet, uralkodhatik és dúsan gyümölcsözhet ez a szellem azon viszonyok rendjének természetes és helyes korlátai között is, melyek közé helyezve vagyunk, bár e tekintetben jogos kívánságunk lehet, hogy ez a rend, összes szolgálati viszonyainkat rendje, különösen a tanárt illető feyelmi eljárás módja pontosan és világosan szabályozzassék. A függetlenség szelleme, melyről szólok, mint valamennyi mivel nemzet példája, de különösen az angol és német példák mutatják, összefér a legnagyobb tisztelettel a törvények, a szabályzatok és az előjárások iránt; csak a meggyőződés felületességével, az alkudozó kegykereséssel s a pártfogolások rendszerébe való kész beilleszkedéssel nem fér össze. Hiszen az a tisztelet, a mely független lélekbelül arad a legészintébb és legmegbízhatóbb tisztelet. A függetlenség e szellemnek ápolása kétségtelen érdekekben van közoktatásügyünk legfőbb vezetőségének, mely előtt szakkérdésekben csak befolyásolatlan véleményünknek lehet értéke, s a melynek bizonyára csak az a törekvése, hogy a tanárnak és a tanári karnak e belső függetlenségéből folyó telkessége minél általánosabban érvényesüljön a tanítás munkájában, helyes tapintata és hamisítatlan igazságérzete a munka eredményének megbíralásában. Nem is emlitem a magunk érdekét. Hiszen mi más ez a függetlenség szelleme, mint kifejlődése magunkban pályánk, munkánk, készletségünk azon megbecsülésének, melyet az állam, az autonómia, a társadalom részéről minél nagyobb mértékben kívívni óhajtunk. De érdekekben áll különösen társadalmunknak, melynek nemcsak értelmi, hanem erkölcsi nevelése is, legalább részben a mi feladatunk. És ha ennek az erkölcsi nevelésnek van ma valami különösen fontos, korunk viszonyaiból következő sajátjós feladata, úgy ez bizonyára a nemes értelemben vett önállóság meglazulásának sürgös orvoslása, az összeköttetésekre alapított élettervek, a pártfogó-keresés és pártfogóban való bizakodás szellemének kiirtása a jövő nemzedékeiből. A maguk lábára kell állítanunk, a maguk

erejéből való haladásra tanítanunk. Ha valahol, itt kell a tanárnak, a komoly és nemes függetlenség szellemében, jó példával járnia elől.

De uraim, ugyan mi lehet ránk nézve annak a szellemnek legközelebbi és legtisztább forrása? Bizonyára nem más, mint a tudomány, a melylyel foglalkozunk. Akár műveljük önállóan, kutatva és irodalmilag a tudományt, akár oktattva és terjesztőleg: pályánknak, még pedig, mindegyikünk pályájának, a tudományval való foglalkozásból, a tudomány szeretetéből kell megnyernie változhatatlan és mély erkölcsi jellemét. A tudomány létköre a függetlenség létköre. Feladatunkról, ennek méltó betöltéséről, sőt állásunk és a magunk érdekeiről való minden elmélkedésünk ide, emelkedésünk ehhez az alapfeltételhez vezet vissza. Hogy e tekintetben a legjobbak és leghivatottabbak fel fogása a külföldön mily határozott és milyen kényes, szabad legyen idezém Gladstonnak, kiben a politikai agitátor szenvedélye sohasem tudta elnyomni a tudományért való ideális rajongást, egy, a Wellington-collegeben tartott beszédéből egy rövid mondatot. A tiszta tudomány szeretetét ápolása szempontjából még az angol iskolával sincs megelégedve és visszaesést emleget; erős megrovással említi, hogy az angol közoktatás jelenlegi rendszerét az erős verseny s a közvetlen jutalmazás módszere jellemzi.

Bocsánatot kérek az általánosságok elmondásáért. De épen most, mikor tanárságunk egyesületi szervezete s ezzel úgyszólván élete átalakulóban van, talán nem volt helyén kívüli rámutatnom a magyar tanár eszményének azokra a fővonásaira, melyeknek kifejtése, erősítése, terjesztése utóvégre egyesületünknek is főtörekvése. Épen most, mikor egész tanárképzésünk is újra szervezkedik, talán nem volt felesleges amaz erkölcsi tulajdonok emlegetése, melyeknek a jövő tanárai lelkebe való beoltása ép oly fontos, mint tudományos kivételük.

A tudomány szeretete, pályánk szeretete s az állásunkkal járó nemes függetlenség: az eszméknek e háromsága vezesse sikerre mai és mindenkori munkánkat s abban dadalra a magyar közművelődés ügyét. Ezzel a buzgó óhajással üdvözölöm tisztelt tanártársaimat s nyitom meg a közgyűlést.

TÁRCA.

Emlébeszéd

Szentmártoni Tarnóczy Tivadar felett.

— Elmondotta 1895. jún. 21-én, Buza János. —

(Vége).

Tarnóczy, mint már rendes tanár az 1867. iskolai évben a VI. osztály vezetésével bízott meg s tanította a VI. és VII. osztályban a történelmet, a VII. és VIII ban a magyar irodalmat s a VI. és VII-ben a latin nyelvet, tehát tanóráinak felét még mindig a latin nyelv foglalta el s a magyar nyelvnek és irodalomnak még mindig nem volt meg a külön szaktanára. Épen ezért az 1867. év júliusában tartott egyházközségi gyűlésen újra sürgeti a gimnáziumi tanári kar ennek a tanszéknek külön szaktanárral való betöltését és egyúttal több rendes tanár választását, mert nem egyszer megtörtént, hogy a tanításra felkért primáriusok közül egy év alatt 3 is ott hagyta ugyanazt a tanszékot, a minék a tanügy mindenesetre nagy kárát vallotta.

Ezekkel a majdnem 30 évvel ezelőtt történt dolgokkal csak azért foglalkoztam hosszabban, mint talán az egy emlékeszéd keretében megengedhetők látszik, hogy feltűntessem a mélyen tisztelt közönség előtt azt a küzdelmet, melyet a gimnázium tanári karának éveken át folytatni kellett azért, hogy sárospataki főiskolánk gimnáziumában a történelem s a magyar nyelv és irodalom tanítására rendes tanszék állíttassék, pedig a tanári kar már az 1865. június 30-án kelt felterjesztésében erősen hangsúlyozta, hogy az egész gimnáziumi oktatás központjának a magyar nyelvvel és irodalommal tekintni s kérve kéri, hogy annak valamint a történelemnek, mely az élet tanító mestere tartozik lenni, a tanítását ne bízzák továbbra is időnként változó esküdt diákokra.

A tanári kar előterjesztéseinek nem volt meg a kívánt eredménye és csak az 187 $\frac{1}{2}$ iskolai évben, midőn gimnáziumunkban már 11 rendes, 1 segéd és 1 helyettes tanár működött, sikerült a tantervet úgy beosztani, hogy a magyar irodalom tanítása az V—VIII. osztályban, valamint a történelemé az V—VII. osztályban, összesen heti 17 órával egy kézbe, a Tarnóczy kezébe került és ezzel végre teljesült a gimnáziumi tanári karnak régi óhajátusa s Tarnóczyznak is egyik régi vágya. Azonban a többféle nehézség legyőzése után megnyert magyar irodalmi és történelmi tanszék csakis 5 éven át állott fenn ebben az állapotában, mert az 187 $\frac{1}{2}$ iskolai év megkezdése előtt Tarnóczyt komolyabb betegség támadta meg s ezért a gimnáziumi tanári karhoz azzal a kérelemmel fordult, hogy őt a VI. osztály vezetéséről mentse fel, a mit a tanári kar szíves készséggel teljesített; a főiskolai és egyházközségi tanügyi bizottság pedig — gyengélkedésre való tekintettel — az V. és VI. osztályban a magyar nyelv és irodalom tanítása alól véglegesen felmentette, úgy, hogy ekkor csak heti 13 tanítási óra maradt. Tarnóczy betegsége azonban a tanév megnyitása után mindinkább súlyosodni kezdett s épen ezért a tanári kar azt ajánlotta a tanügyi bizottságnak, hogy őt — tanári fizetésének megtartása mellett — az egész évre mentse fel a tanítás alól. A tanári kar ajánlata elfogadatot s a Tarnóczy helyettesítésére előbb Kiss Lajos tanárjelöltet, főiskolánk volt derek növendékét s jelenleg szegedi főreáliskolai tanárt hívták meg 500 ft évi fizetéssel, de midőn ő a neki felajánlott tanszékot minden biztatások dacára is csak ideiglenesen látta s e miatt a meghívást el nem fogadta, 4 tanártársi vállalkozott a helyettesítésre.

Az 188 $\frac{1}{2}$ iskolai évben a tanári kar által készített s az igazgató-tanács némi módosításával ellátott, az egyházközsélt 1883. június 25—26. napján tartott közgyűlésé által elfogadott tanterv szerint újra osztályban be a tantárgyak, Tarnóczy már mint a történelem szaktanára szerepel, tanítván a történelmet a III—VIII. osztályban 12 órán s a földrajzot a IV. és VII. osztályban 5 órán. Ekkor tehát a tanügyi bizottság által 13-ra leszállított óraszám ismét 17-re emelkedett. Ugyanígyen óraszámmal tanított 188 $\frac{1}{2}$ -ben is; de már ekkor a földrajz tanítása az állami tantervhez való alkalmazkodás folytán a IV. osztályban elmaradt s csak a VII. osztályban tanítottat a politikai földrajz s mind e mellett a következő évben a Tarnóczy heti tanóráinak a száma már 18-ra szaporodott. Ezeket a tantárgyakat tanította és művelte a megboldogult egészen az 189 $\frac{1}{2}$ iskolai év elejéig, midőn súlyos betegsége miatt helyettesítéséről kellett gondoskodni. Betegségéből azonban többé fel nem épült s 1894. március 21-én hosszas betegkedés után Kassán meghalt. Temetésén a főiskolai tanári kar küldöttségileg vett részt, de részt vett képviseletileg a főiskolai igazgatótanács és Kassa város intelligentiája is. Gyászbeszédet Mitrovics Gyula, főiskolánk lelkésze tartott felette s a

sírnai a tanári kar nevében szintén ő búcsúzott el a sokat szenvedett tisztartóitól.

A megboldogult daliás termetű, férfias természetű, becsvágó, feltörekvő, munkás ember volt de modorából s magatartásából ítélve, igen sokan büszke egyéneknek tartották. Több szép tulajdonságai mellett neki is épen úgy voltak emberi gyengeségei, mint másoknak. Egyik gyengesége volt p. o. az, hogy igen sokszor álmódzott öseiről s családjának gondok képzelt, mint valódi nagy gazdagságról. Ilyen gondolatokkal eltelve, sokat foglalkozott családfájának tanulmányozásával is, de úgy látszik, hogy ebben a tekintetben biztos megállapodásra csak nehezen tudott jutni, mert előbb az *alsólelői* Tarnóczy családból vezette le származását s mint tudjuk ennek előnévét rendszeresen használta is, később azonban a „Szentmártoni” ág sarjának tartotta magát, de ezzel az új előnévvel soha sem lépett a nagy közönség elé. Fő vágya volt a család régi tekintélyét legalább némi részben visszaállítani s igen sokan ebben keresték indító okát annak is, hogy nem egyszer próbált az egyszerű tanári állástól megválni, s több ízben folyamodott a miniszteriumhoz a rendszeren nagyobb címekkel ösztökélt tanfelügyelőségért, valamint a Majláth Béla elmozdítása folytán a nemzeti múzeumban megürit első könyvtári állomásért is, minden ilyen alkalommal hivatkozván nemcsak tanári működésére, hanem öseinek kiváló szolgálataira is. Azonban ki Tarnóczynak ezt a tényét ilyen indokból magyarázza, valószínűleg téved, mert őt, legalább az én emlékezetemre gege és tudóbjára indította arra, hogy tanári állását egy olyan hivatali cseréljé fel, a mely nines sok beszéddel egybeköve. Így p. o. jól emlékszem arra is, hogy épen ebből az okból egy ízben Zemplén megye levéltárnoki állását is óhajtotta volna megnyerni.

A megboldogultnak egyik jellemző tulajdonsága volt, hogy szeretett kisebb-nagyobb tervek és tervezetések készítésével foglalkozni, s azoknak sikeréhez rendszeren nagy reményeket fűzött. Hogy gyakran milyen különböző körökbe tartozó tervek készített, arra csak egy pár példát hozok fel. Különösen szeretett szóval és rajzzal folytonosan építkezni. Ha Sárospatakon egy-egy neki megtetsző s építkezésre alkalmas terület látott, tüstént kész volt annak célszerű beosztására, sőt az épülettervező elkészítésére is. A melyen tisztelt közönség tagjai közül bizonyára többen emlékeznek még arra a némi mozgalomra, mely a levéltár, mely szerint az iskolakertünk északi részén elterülő szántóföldeket többen, de különösen főiskolai családok vásárolják meg s az ő beosztása szerint magán lakásokkal építék be. Csinos tervet készített a helybeli legerősebb római kath. templom toronytövezetéhez is, a melyhez egészen hasonlított az építő később benyújtott tervrajza. Bizonyosan többen jól emlékeznek még arra a kisebb körben híressé lett tanyér-tervre is, melyet több porcellángyárnak felajánlott megvétel s a készítéséhez szükséges kizárólagos szabadalom megszerzése végett. Voltak azonban Tarnóczynak ezeknél nagyobb s a tanári foglalkozással összeillőbb tervei is. Ilyen volt p. o. az, hogy 1878-ban egy a főiskolával szerves összeköttetésben álló nevelő-intézetet szándékozott felállítani s annak megnyitását hosszú, hangzatos programban hirdette a tehetősebb családok körében, de mint jól méltóztatnak tudni, ezt a tervét épen úgy, mint a többieknek a legnagyobb részét nem sikerült megvalósítania.

Tarnóczy a szép művészeteknek is nagy kedvelője és részben művelője is volt. Különösen szerette a zsinművészetet, a festészetet és a zenét. Jól emlékszem, hogy mint gimnáziumi tanuló esténként gyakran hallgattam a piacon összegyűlt közönséggel együtt a mostani város-

ház emeleten lakott fiatal tanár szép fuvólázását, melylyel neje kellemes dalait kísérte.

Családi élete nem volt teljesen boldog. Kétszer nősült. Első neje *Stein Ilma* volt, a kivel 1865 október 25-én, tehát még mint *időiglenes póttanár* kelt egybe. Sokan voltak, a kik épen ebből a korainak nevezhető házasságból azt következtették, hogy Tarnóczyt nem annyira hitbeli meggyőződése, mint inkább szerelme tárgyának minél előbbi megnyerhetése ösztönözte a papi öltönyt felvetésére s az ev. fél vallásra való áttérésre, de ez ellen a feltevés ellen ő mindig erősen tiltakozott. Első nejétől, a ki később Kun Pál helybeli főiskolai tanárhoz ment nőül, állandó szerelme dacára is el kellett válnia. 1886-ban házasodott meg második ízben, nőül vévén *Kalocsányi Mária*-t, a ki hosszas betegségében hűséges ápolója volt s jelenleg Kassán éli özvegyesége napjait. Első nejétől 3, a másodiktól 1 gyermeke volt, de ezek közül csak Tivadar nevű fia élte túl édes atyját, a ki, mint biztos forrásból tudom, mostanában visszatért az atya által elhagyott kath. egyház kebelébe. Szeretett gyermekeinek hirtelen, váratlanul történt elhunytja s aztán első nejevel kötött házasságának felbomlása pár évig keserűséggel töltötte el egész volóját. Ilyen körülmények között ha talán egyik-másik tettében emberi gyengeségeket fedezett is fel a nagy közönség, nem úgy járt el vele szemben, mint Schakespere mondja, hogy „az ember hibáját ércebe véssék, érnységét érdemeit pedig vízbe írják,” hanem — tekintve a körülményeket — elnézte s talán meg is bocsátotta tévedéseit.

A megboldogult nagyon szívós természetű férfiú volt. Szívós természetét eléggé mutatja az, hogy nem egy ízben támadtak meg olyan súlyos betegségek, a melyek miatt tanári működését is hosszabb ideig kénytelen volt abba hagyni, sőt volt idő, midőn halálát már annyira valószínűnek tartották, hogy a főiskolai előjáróság tanszékét hajlandó lett volna betölteni is s ettől a szándéktól csak azért állott el, mert Tarnóczy utolsó napjait kíméletlenségrel tartotta megkeseríteni; de az ő szervezetenek ezeket a súlyos bajokat több ízben sikerült legyőznie. A több ízben legyőzött orvszavató betegség végre 1892 október havában olyan erővel támadta meg, hogy az 1894. évi tavasz első napján csakugyan kioltotta életét.

Tarnóczy fiatalabb korában, míg a betegség szervezetét annyira meg nem gyengítette, hogy a sok beszédre képtelen lett, egyike volt a *legtelkesebb s legjobb előadású főiskolai tanároknak*, de katolikus szemellenvaló növeletése jó ideig meglátszott rajta, mint a prot. iskola történelem-tanárnak is. Ennek az állításomnak igazolására csak azt hozom fel, hogy ő azokat a férfiakat, a kik a vallásszabadságnak s ezzel együtt természetesen nemzetünk jogainak is védelmére fegyvert fogtak, rendszeren lázadóknak nevezette mindaddig, míg egyik volt tanítványa s akkor már tisztartása egész nyilvánosan meg nem támadta. Tanítványaival szemben a pedánságig szigorú volt, de ez a pedánsága betegkedése folytán, lassanként könnyen fellobbanó ingerlékeny természetű kezdett nála fejlődni. Ezt ő maga is több ízben tapasztalta s igen valószínű, hogy ez is egyik oka volt annak, hogy a tanári pályát a sokkal kevesebb beszéddel és izgatottsággal járó tanfelügyelőséggel, könyvtárnoki vagy levéltárnoki állással kísérlette meg felcserélni.

A ki Tarnóczy tanári működését igazságon akarja megítélni, annak nem a mai kor emelkedettebb tanügyi színvonaláról kell az ő tanári pályájára visszatekinteni. hanem magát mintegy bele kell élnie abba a korba, a melyben ő tanári működését megkezdte s ismernie kell azokat a viszonyokat, a melyek között azt hosszabb ideig folytatta. Ha csak azokat veszi is figye-

lemba a mélyen tisztelt közönség, a miket a megboldogult életéből igen röviden előbb előadtam, meggyőződhetik, hogy Tarnóczy szellemi idejét jó ideig három terjedelmesebb tantárgynak, nevezetesen a latin nyelvet, a magyar nyelv és irodalomnak s a történelemnek tanulmányozása s tanítása között volt kénytelen megosztani s ezek mellett egy vagy két évig még a német nyelv magán tanítására is vállalkozott. Későbbi éveiben részint a tanterv-változások, részint a tananyag újabb beosztása következtében a kezére bízott tantárgyak is változtak s a mi szintén nehezíti egy tanár helyzetét, a tanítására bízott osztályok száma is hatra szaporodott fel. Ezek mellett tekintetbe kell venni azt is, hogy akkor, midőn Tarnóczy a tanári pályára lépett, a magyar nyelv és irodalom, valamint a történelem professzorának nem lehetett ám bőven válogatni sem a részletesebb tudományos művekben, sem a tanuló kezébe adandó tankönyvekben s a magyar írók műveinek olcsóbb kiadásában, hanem több tantárgyat a tanár diktálása után jól-rosszul készített kéziratokból kellett a növendéknek meg tanulni, a mi míg egyrészlől sok időt elrabolt a tanítási órából, másrészlől a tananyag helyes feldolgozásának a kellő megértésének sem volt épen alkalmas módja. De meg a tanítás könnyebb megértésére szolgáló szemléltető eszközök előállítására és beszerzésére sem fordítottak valami nagy gondot sem a kormány, sem az intézeteket fenntartó és kormányzó testületek. Hogy csak a mi százados főiskolánkban is sok hiány volt még ebben a tekintetben, az kitűnik a gimnáziumi széknek és az egyházközségi tanügyi bizottságnak ebből az időből felmarad jegyzőkönyveiből. Az ezekben bőven található adatokból például csak annyit említek fel, hogy *Tarnóczy 1865. október elején jelentést tett a tanári széknek, hogy fali térképek hiánya miatt a történelmet alaposan nem tanulhatják s kéri, hogy ezen a hiányon sürgősen segítsenek.* Tarnóczy *szak az, az előterjesztést a tanári kar helyesléssel fogadta és felkérte a gazdasági választmányt, hogy az öt világértsé és Magyarország fali térképét rendelje meg.* Később az illető tanár kérésére 1871-ben rendelték térképet a középkor tanításához és csak 1872-ben, tehát Tarnóczynek hét évi tanárkodása után határozta el a tanári kar, hogy a *tantervek a történelem tanításához úgy szereltesse fel, hogy a történelem tanítása mellett a földrajza is kellő gondot lehessen fordítani.*

Tarnóczy ilyen viszonyok között is igyekezett a tanterv szellemének s kívánalmainak megfelelni s tanítványainak a munkát megkönnyíteni s tantárgyát érthetőbbé tenni. Ezzel a hittel készítette a tanuló számára egy magyar irodalom-történetet és a világ-történelem tanulását egy segéd könyvet. Ilyen célból vezette el tanítványait, mint már beteges ember, a karcsai híres református templom meglátogatására is, hogy a régi műépítészetnek legalább egyik felmaradt emléket valóságban megláthassák, mivel a többi úgy is csak rajzban volt módjában bemutatni. Különben, hogy Tarnóczy nemcsak az eleje szabott tanterv szerint tanított, hanem a gimnáziumi tananyag helyesebb beosztását és célszerűbb feldolgozását is tanulmányozta, arra világos bizonyágul szolgál az, hogy tekintélyes részt vett annak az 1873-ban megjelent „Néhány ószinte szó a Középkor tantervével szemérelő” című dolgozatnak a készítésében, melyet ő és társai mintegy ellenvélemény gyanánt adtak ki, a főiskolai tanárok többségének a középtanodák szerveztetőül alkotott s nyomtatásban is megjelent véleményével szemben. De bizonyítja ezt az 1874. iskolai évről szóló „Értesítő”-ben közölt „Eszmecsere a Magyar irodalom-történeti oktatás felett középtanodáinkban” című értekezése is, melyben a magyar irodalom tanítására vonatkozólag

olyan elveket fejtet, a minőket legközelebb, tehát 18 év múlva az országos közoktatási tanács értekezletén is hangsúlyoztak egyesek. Elveinek megfelelőleg, mutatóványképpen közli is „A magyar költészet kivonatos történelme.”

Hogy Tarnóczy tanári működése nem volt eredménytelen s hogy tantárgyát nem tette megítáltá tanítványai előtt, azt következtetnünk lehet abból is, hogy volt növendékei közül többen tanári pályára lépve, leginkább a történelmet és magyar irodalmat választották szaktanárrá gyokul és mint valódi szakemberek dicsőséget szereztek nemcsak magoknak, hanem főiskoláknak is. Elismerete az ő érdemeit a tanári kar, el a főiskolai igazgató-tanács és a főtisztelendő egyházkerület is, midőn tanárságának 25 éves évfordulója alkalmából felvett jegyzőkönyveikben eddigi működése felett teljes meglegedésüket fejezték ki.

Tarnóczy nemcsak szóval, hanem *tollal* is szolgált a közművelődés ügyét. Nemcsak hirlapokban és folyóiratokban közölt érdekes cikkeket, melyek közül az utóbbi években megjelentek leginkább műtörténelmi tanulmányairól tanuszkodnak, hanem több önálló művet is készített. Első ilyen nemű munkája „*Aranyvirágok*” címmel 1863-ban jelent meg Ungváron, Kázmér alnév alatt, melyben ifjúkori költeményeit mutatta be. 1869 és 1870-ben adta ki Sárospatakon „*A magyar nemzeti irodalom és szellemi műveltségünk története*” című, gimnáziumi növendékek részére készített tankönyvet, 1872-ben jelent meg tőle szintén Sárospatakon „*A világtörténet dióhéjában*,” mely több tanintézetben, különösen az érettségi vizsgára készülő növendékek előtt annyira becses könyvvé lett, hogy az első 3 év alatti három kiadást ért meg. Szegeden jelent meg tőle „*A magyar irodalom története dióhéjában*.” 1886-ban nyomatta ki S.-a.-Ujhelyben „*Magyarország állami, társadalmi, vallási és szellemi intézményei s művelődési viszonyainak története*” című füzetet s még ugyanazon évben kiadta Budapesten „*Magyarország ezeréves politikai és művelődési története dióhéjában*” című művét, „a nagy közönség és az érettségihez készülő ifjúság számára emlékeztető ismétlésül.” Ez volt nyomtatásban megjelent utolsó munkája, melyet gr. Csáky Albin akkori vallás- és közoktatási miniszter neje, Bolza Anna grófnő abban a kitüntetésben részesített, hogy szerzőjének megengedte, hogy azt neki ajánlhassa. Ezeken kívül kéziratan maradt egy „*Középkor története*” című középiskolák részére készített műve is, melyet a „Sárospataki Irodalmi Kör” némi javítások és módosítások kikötésével kiadásra elfogadott, de kiadásra elmaradt, mert szerzője kívánt javításokat és módosításokat nem volt hajlandó eszközölni. Hirtelt felőle, mert maga is többször emlegette, hogy az építészeti történetnek megírásán fáradozott, de halála után ilyen fajta nagyobb tanulmányt nem találtak irományai között, Irodalmi művei, ha nem mozdították is előbb a tudomány gyors fejlődését, de megjelenésük idejében annak a célnak, a melyre szerzőjük által készítették, némi szolgálatot mindenesetre tettek.

Ennyi a mélyen tisztelt közönség a mit én az időhöz mért rövidséggel megboldogult tisztársamról elmondani alkalomszerűnek tartottam. Egy tanár, a ki főiskolán szolgálatában több mint egy negyed századot eltöltött, megérdemli, hogy emléket neccsak feljújtsuk, hanem azt meg is őrizzük. Legyen tehát a sokat küzdött és sokat csalódott Tarnóczy Tivadar emléke is áldott előtünk s a kassai temető sírhantja alatt nyugovóra porréseinek kívánjunk békés nyugalmat!

KÖZÉLETÜNK.

Az országos középiskolai tanáregyesület kassai gyűlése.

Az országos középiskolai tanáregyesület XXIX. évi közgyűlést folyó hó 3—5. napján tartotta meg Kassán, dr. Beöthy Zsolt egyetemi tanár elnöklete alatt. Régen volt az egyesületnek olyan népes gyűlése, mint a kassai. Épen ezért feltűnt, hogy ev. ref. intézeteink közül csak a budapesti és rimaszombati főgimnázium, a debreceni és sárospataki főiskola és a miskolci felsőbb leányiskola volt egy-egy taggal képviselve. Feltűnt volt különösen azért, mert debreceni főiskolánk tanárai nagy lelkesedéssel alakították meg a tekintélyes debreceni kört s így jogosan reményelhetők, hogy az új kör ref. tanártagjai nagyobb számmal fognak résztvenni a gyűlésen, melynek legfőbb tárgya épen a helyi és kerületi körök viszonyát, jogait és kötelezségeit is rendező alapszabálytervezet tárgyalása volt. Annál szebb számmal gyűltek össze a szépségi ág. ev. gimnáziumok tanárai, akik jó részben épen úgy, mint a premontréi rend kassai tagjai ez alkalommal tanácskoztak először az állami iskolák tanáraival. Ilyen nagyobb érdeklődés mellett sikerült aztán az egyesület új alapszabálytervezetét is végre-valahára tárgyalás alá venni s egy előbb igen fontosnak tartott rész elhagyásával le is tárgyalni.

Kassa szab. királyi város már előzetesen vendégeitül hívan meg a gyűlésre jövő tagokat, nagy előkészületeket tett, hogy vendégeit kitüntető szívszeggel fogadhassa. A Széchenyi kerthől vezető úton diadalkapu volt felállítva s a házak nemzeti stílus logóbookái díszítettek fel. A Budapest felől jövő vonat elé a főispán, alispán és polgármester vezetése alatt kivonultak a rendező bizottság tagjai s a helybeli tanítézek tanárai. A vonatlat jött vendégeket a város nevében Münster Tivadar polgármester üdvözölte, melyre Beöthy elnök válaszolt, megköszönvén a szíves fogadtatást. A vendégek elszállásolása után ismerkedő-estély következett volna, de bizony a helyiség alkalmatlan volta miatt az nem igen sikerült.

A július 3-ikán délelőtt 9 órakor tartott választmányi ülés után a város tanácstermében megkezdődött a tanácskozás. Mindenek előtt *Szieber Ede*, tankerületi főigazgató, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízottja, a miniszter nevében üdvözölte a tanárokat, biztosítván őket, hogy megállapodásaikat, határozataikat a közoktatási miniszter további intézkedésénél alapul fogja venni. *Münster Tivadar* polgármester üdvözlötte után Beöthy Zsolt mondott köszönetet a közoktatási miniszternek, azért, hogy magát a tanárok gyűlésén képviseltette s indítványozta, hogy a közgyűlés távirati úton jelezze ki tiszteletét a miniszter előtt, valamint Klamarik miniszteri tanácsos előtt is. Megköszönte Kassa város polgármesterének a szíves fogadást s hálaival emlékezett meg *Bubics* püspökről, a ki az egyesület alapító tagjai közé lépett s a közgyűlés költségeihez is tekintélyes összeggel járult.

Ezek után az úgyszólván köteles udvariassági tények után olvasta fel Beöthy az ő elnöki megnyitó beszédét, melyet lapunk iskolügyi rovatában egész terjedelmében mutatunk be lapunk t. olvasóink.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó beszéd után *Szigetváry*, főtitkár olvasta fel évi jelentését, melyből különösen kiemeltem azt, amit lapunkban már más alkalommal is felemlítettünk, hogy az egyesület közben-

járására megígérte a miniszter, hogy az államsegélyes felekezeti iskoláknál a tanárok tisztességesebb díjazását a szerződésben biztosítani fogja; továbbá, hogy a túlszűfolt osztályok ügyében, valamint a nemzetiségi vidékeken levő középiskolák részére készítdendő tankönyvek érdekében tett előterjesztést tanulmányozás és javaslat-tétel végett a tankerületi főigazgatóknak adta ki.

A pénztárnok jelentése szerint az egyesület tagjainak száma a múlt évben tetemesen szaporodott, úgy, hogy jelenleg 1058 tagja van. Az egyesület bevétele 7432 frt és egy néhány krajczarra rúgott s pénzügyi állapota javult, noha a »Közöny« kiadása több, mint 3000 frtba került.

Wlassics miniszter és *Berecz* volt elnök üdvözlő táviratának felolvasása után megkezdett az alapszabálytervezet tárgyalása. Egyes stílárius módosításokról eltekintve, nagyobb vita az egyesület szervezéséről szóló fejezet tárgyalásánál fejlődött ki, mert különösen az erperi tanárok erősen követelték, hogy a helyi és kerületi körök között az alapszabálytervezetben feltüntetett viszony szüntetessék meg. Végre abban állapodott meg a közgyűlés, hogy senkit sem kötelez arra, hogy valamely körnek tagja legyen s nem tesz különbséget a helyi és kerületi körök között, hanem csak azt mondja ki, hogy tagot a választmányba csak az olyan kör küldhet, a melynek legalább 20 tagja van. Vita fejlődött ki a tagsági díj felemelését célzó indítvány felett is; de a közgyűlés egyideig még a régebben megszabott 4 frt díjat tartja meg.

Az alapszabály elfogadása után a Kassa város által adott banketre gyűltek a tanárok. A Schalkház nagyterme egészen megtelt vendégekkel. A szónoklatok árja az ebéd alatt igen megindulván, egyik vendég azt indítványozta, hogy a segélyező-egylet javára minden szólni kívánó 5 frtot fizessen, s ez az indítvány 105 frot hajtott a kitűzött célra. Ez után a szép adakozás után az állami iskolák megbízott tanárai külön bizalmas értekezletre gyűltek össze, melyen a fizetés-rendezés ügyével foglalkoztak, a többiek pedig a város nevezetesebb régi épületeit tekintették meg.

Július 4-én az 1¹/₂ órai vonattal *Jászóra* indultak ki a tanárok, a hol, mint a jászói prépost dúsan ellátott vendégei töltötték el az egész napot. Kár, hogy a kelmetlen idő miatt inkább csak a falak között kellett maradniok s a vidék szépségeiben nem gyönyörkedhet. Még nagyobb kár, hogy a könyvtár és levélar rendezés alatt lévén, egyiket sem szemlélhették meg. Másnap reggel a választmányi gyűlés után egy pár érdekes felolvasás következett. *Balogh Péter* »A középiskolai tanárkérdésről« tartott előadást, melyben a tanárság érdekében nem tartja helyesnek, hogy a tanárok folytonosan panaszkodjanak és kérjenek, mint azt eddig tették, mert azt utóljára koldulásnak veszik és szép szerével lerázzák az illetők a nyakukról. Ha azt akarjuk, hogy a tanárságról tegyenek valamit, akkor ne a magunk érdekét állítsuk előtérbe, hanem a középiskolai oktatás érdekét. Ez igazabb, gyümölcsözőbb és magasabb álláspont. Ha meg tudjuk győzni a közvéleményt, hogy a mi munkánk többet ér, mint a mennyeire jelenleg becsuljuk, akkor joggal várhatjuk helyzetünk javítását. A tanárihiány bajaival bővebben foglalkozott, de azokat ugyanott kereste a hol Hackinger, kinek fejtegetésével lapunkban (19. sz.) bővebben foglalkoztunk. Kiterjeszkedett a felekezeti tanárok fizetés-rendezésére is, indítványozván, hogy a telekezeti és községi tanárok fizetése az országgyűlés által szabályoztassék. Felolvasása általános tetszéssel részesült. A »felsőbb leányiskolák tantervéről« *Csigler*, a »tanulmányi kirándulásokról« pedig

Gerewich tartott előadást. Délután a város nevezetesebb iparvállalatai, a gépészeti iskolát és gazdasági intézetet tekintették meg. Szombaton kirándulások voltak.

A július 5-én tartott gyűlés elfogadta a debreceni körnek a tanári nyugdíj-intézetre vonatkozó következő indítványait; 1. A községi és felekezeti intézetektől az államhoz átlépett tanárok előző szolgálatá minden újabb díj leszfizetése nélkül is nyugdíjra jogosít. 2. Az átlépett tanároknak olyan szolgálatai évei is beszámíthatnak, melyeket az országos tanári nyugdíj-intézet kötelékébe be nem lépett iskoláknál töltöttek. 3. Az átlépett tanárok azon szolgálatai évei is beszámíthatnak, melyeket szerzetes vagy egyházi rendi tanári minőségben töltöttek. 4. Az átlépett tanároknak beszámíthatnak azok az évei is, melyeket a felekezeti és községi iskolákban működés előtt az államnál töltöttek. 5. A nyugdíj-illetéket megállapító bizottságban az országos tanár-egyesület is képviselve legyen.

A kassai sikerült gyűlés a jelenlévő tanárok legnagyobb részében azt a reményt ébresztette, hogy a dr. Beóthy Zsolt elnökségével új korszak kezdődik meg az egyesület életében s beteges állapotából teljesen fel fog épülni és ezután sokkal erősebben fog fejlődni és a tanügy érdekében munkálkodni.

Buza János.

KÖNYVISMERTETÉS.

Zoványi Jenő' könyvismertetéséhez.

A példabeszéd azt tartja, hogy minden csekély vagy jelentéktelen szó nagy fontosságú, mihelyt nagy úr mondja. Igaz ez a magyar református egyház történetének irodalmát tekintve is. Ha egy falusi lelképásztor forrásokból napfény-tiszttára kideríti, hogy Bassarági Vid János (ki mint sárospataki lelkész és tanár 1575-ben halt meg ápril 7-ikén esteli 9 órakor) nem Baisaraton neveltetett, hanem Bassarág nevű csanádvármegyei községben, arra az a válasz a magasabb helyekről, hogy „mindannak dacára megmaradunk tovább is a Balsarát név mellett, mert azt a már megszoktuk.” Ily tapasztalat behatása alatt írtam a »Szabad Egyház« 1886. évi folyama 12-ik számában a következő sorokat: »Az én végzetem az, hogy noha én 1880-ban »A Zarándi Egyházmegye történetében« és 1882-ben »A magyarhoni reformáció bölcselmi történelmében« sok új adatot hoztam elő Bassarági Vid Jánosra, Dévai Bíró Mátyásra, Méliusz Péterre s több más reformátorokra nézve: azoknak egyháztörténeti irodalmunkban semmi kelete nincs.« Most 15 év elfolyásával köszönetet mondok én Zoványi Jenőnek és köszönetet mondok Földvári Lászlónak, midőn amaz általam bizonyított történeti igazságot méltányolják és elfogadják, hogy Szegedi Kis István 1543—1544-ben nem Tasnádon, hanem Csanádon (Tasnádon) reformátorokodott. Ez csak egy igazság a sok közül, melyeket világosságra hoztam, de nem győzők halás köszönetet mondani Zoványinak és Földvárinak, hogy legalább ez egy igazságot is elfogadják. E tetteikkel két irányban hatottak: kedvre hangolják a csüggeteg történetírőt, és tisztítják egyháztörténelmünk irodalmát a tévedésektől. Engem halára köteleztek magok iránt, de egyháztörténelmi irodalmunk érdekében is forró köszönettel adozom nekik.

Am van még több igazság is, melyeket napvilágra hoztam Szegedi élettörténetét tekintetében, nevezetesen, hogy 1547-ben nem Cegléden, hanem Szegeden refor-

matorkodott, és továbbá, hogy 1553-ban nem Békésen, hanem Belényesen lelkészkedett és tanított az iskolában, 1542 előtt pedig Lippán tanárkodott. Földvári műveinek nem lévén én birtokában, ezekre nézve nem szólhatok, annyival kevésbbé, mert a könyvismertetés sem szól ezekről.

Méliusz debreceni lelkészkedése kezdő évére nézve megfigyezem, hogy az nem 1558, hanem 1547 azaz: *ezeregyszemgyenyhét*, a mikor ugyanis Méliusz 32 éves volt már, miután 1515-ben született. Az erre vonatkozó adataimat is előhoztam részint fenti munkámban, részint a »Szabad Egyház« 1886. évfolyamában. Mindazonáltal, mikor Méliusz debreceni lelkésszé lesz, még ma is mindig csak 22 esztendő, mivel hogy a református történetírók szerint 1536-ban született, de csakis ő szerintök, mert a valóságban az ő általök jelzett 1558-ik évben már 43 éves volt. Az úttal röviden hozom itt elő azokat adatakat, melyek azt bizonyítják, hogy Méliusz Péteri 1547-ben kezdette debreceni lelképásztorágát. Ugyanis Debrecen város legrégebb jegyzőkönyve 1547-ik éven kezdődik és ez évi feljegyzésben Péter és András papok említetnek. (Lásd Révész Imre: Dévai Bíró Mátyás életrajza, Pest, 1863. 58. lap.) Utóbbit Tóth Ferenc Protestáns ekkl. históriája 1808. 36. lap vezetéki névén is megnevezi, nevezetesen, hogy az *Décsi András*; emerről pedig tudjuk, hogy *Méliusz Péter*, mert 1546-ban a Török Bálint halála után Debrecenbe tért vissza, s ott 1547-ben a Pfemlinger Katalin oltalma alatt működött, kinek azon évben történt halála után 1548-ban, mint Balogh Ferenc jelzette, Török János vette oltalmába. (Magyar prot. é. és isk. figyelő. 1881. 441. lap.) Szegedi Gergely reformátor és debreceni lelkész 1557. szeptember 28-án a kassai tanácshoz írott levelében *tiszteltársának* nevezi Méliuszt. Ugyancsak 1557-ből fennmaradt levelen van a löcsei városi levéltárban Méliusznak, melyet ő a Sylvester Theodor választása tárgyában írt oda a tanácsnak. Midőn 1556-ban Wittenbergbe ment ki Méliusz Melánchthonhoz, felévi ott időzött után a debreceniek *visszahívták*, hogy a *Szentháromság-tagadók ellen küzdő hazának segélyére legyen*. Hogy a debreceniek *hívták* vissza: ez azt igazolja, hogy az ő lelkészök volt; s hogy *vissza hívták*, ez azt bizonyítja, hogy ő tőlök ment Wittenbergbe. Visszahívni csak oda lehet valakit, a hol az azelőtt is működött s csak azoknak, kiknek joguk van hozzá. »Ezt tudva — úgymond Révész Imre a Méliusz halála 300-ados fordulatú évnapján tartott beszédében — lehet-e egy könnyen elgondolni azt, hogy a magyar hazának és magyar protestáns egyháznak, a melyben már több tisztesorú reformátóri férfiak vívták a tudomány és hit nemes harcát, egy 20—21 éves ösmertelen ifjúra lett volna olya nagy szükségök, hogy azt Wittenbergből sürgetőleg vissza kelljen hívni?« (Magyar prot. é. és isk. figyelmzető. 1873. 9. lap.)

A mi a kálvinizmusnak hazánkban keresését illeti, erre nézve is bátor vagyok megjegyzést tenni, annyival inkább, mert Kanyaró Ferenc az »Unitárius Közlöny« 1895. januári számában a 6-ik lapon azt mondja, hogy 1559-ben keletkeztek a kálvini egyházak hazánkban. Tanilag és gyülekezetekéül tömörölve a kálvinizmust és hivat csakis 1549-től fogva kell keresnünk a magyar hazában, midőn az *első törvényi zsinaton a kálvini úrvacsorai nézet mellett nyilatkoztak a Szegedi Kis István elnöklete alatt tanácskozott tagok*, s így tíz évvel mégis előbb, mint Kanyaró mondja; azonban egyéniileg és szórványosan már 1549. előtt is sok hivat a kálvinizmusnak hazánkban, kik közé tartozik Kis István, kit Ember Pál a mi hitvallásunkon levőnek mond és idézi, a mit Skaricza Máté annak életéről az 1541. évre ír. »Egyedül

Méliusz Péter vallotta sokáig Brentz véleményét az URvasora tárgyában s valóban bámulatra méltó elmevetheségéről tanuskodó verseivel és könyvecskéivel leguzamasabban állván ellent Szegedinek, végre a palmát neki adta és az örök igazságnak aláírt, miként én nálam az idetartozó erősségeknek és verseknek némely töredékei megvannak. Historia Eccl. Ref. 1728. 99. lap. Mellőzöm, hogy ez adatot is annak bizonyítására használjam, hogy Méliusz nem 1536-ban született, a mennyiben képtelenség, hogy egy 5 éves gyermek egy 36 éves tudományos férfit hitelek felett vitázzék s az ellenvéleményt gyűnyvesekkel és könyvecskéekkel ostromolja, hanem ebből azt akarom kihozni, hogy 1541-ben Szegedi Kis István már a kálvinizmus híve volt, tehát nem a levegőből kaptam, mikor azt állítottam, hogy Szegedi 1541-óta a helvét, illetőleg kálvini reformáció követője volt. És hogy Szegedi nem elszigetelve állott, mint a kálvini irány híve, hanem kivált Várad s általában a Kőrös-Maros-vidék vele együtt a Kálvinizmus táborába sorakozott már 1549 előtt, ezt a Gönczi György-féle régi Enekeskönyvben levő ily című éneknek: »az Krisztusbeli és az pápai foltos hitről« eme két verséből is ki lehet hozni:

»Nem lón itt e földön Christusnak nyugalma,
Noha mennyen-földön volna birodalma,
De nincs tisztessége, ki őt magasztalja,
Eretnek Pikhárdnak e világ kálvija e

»Escrőtiszában és im az negyoennyében,
Váradon ez kele a káptalan szerben,
A várad papok mind szegénységben
Paráznaság miatt voltak hízesben.

A Pikhárd gyűnyév alatt Kálvin, az ő követőivel együtt érték, miután tudvalegőleg Kálvin Pikardiából való volt. Eretnek Pikhárdnak tehát az nevezetett, ki a Krisztust magasztalta. Annak fejtegetése már, hogy a Krisztus istenségeit éppen a Kálvin értelmén tő Méliusz és Szegedi Kis István mily hősiesszen küzdöttek, jelenleg nem feladatunk. Az itt elmondott igazságokat egyháztörténelmi irodalmunk majd akkor venni tudomásúl, ha nálamnál nagyobb ember fogja azokat felmutatni. De én annak akkor is csak örülni tudok.

Szapáryfalva.

Rác Károly

lelkipásztor,

a »Szabad Egyháze szerkesztője.

KÜLFÖLD.

Németország egyházi életéből.

Az aacheni törvényszék (a Rajna mellett) június elején tárgyalta a Mellage-pert, mely egész Németországban, sőt az egész művelt világban élénk feltűnést keltett s a megbotránkozás viharát zúdította a kath. szerzetesek viselkedése és erkölcsi ellen. A perre egy röpírat adott alkalmat, mely 1894 szeptember havában a következő címmel jelent meg: »39 hónapig egészséges lélekkel mint örült behörtöznive! Mr. Forbes skótországi kath. lelkész élményei a mariabergi Elekrendi-zárdában Aachenben 1891 febr. 18 tól — 1894 május 30-ig.« Mellage ügyvéd és hírlapíró hallotta a múlt évben Rheinford vikáriusát, hogy a mariabergi kath. elmegyógyintézetben a betegekkel rosszul bántanak, hogy különösen Forbes skót lelkész már évek óta fogva tartják, habár szellemileg teljesen egészséges. Mellage erc. orvosi vizsgálatot kért Forbes ellen, melynek következtében utóbbi szabadon bocsátott. Nem sokkal ezután megjelent a fentnevezett röp-

írat. Ebben Mellage azt állítja, hogy a betegeket a zárdában a legkéiseb ellenkezésre ütök, a földre tiporják, labbal taposják, fojtogatják, az ú-n. »piszkos rekesz«-be dugják, vagy egy zuhanyhelyiségbe viszik; a hol fejfel lefelé a vízbe dugják, úgy hogy szinte megfúlhatnak stb. Ezenkívül azt is állította, hogy az intézeti orvosok a szerzetesek befolyása alatt állanak s a betegekkel ügyszólván semmit sem törődnek. Az állatügyész a röpíratban említett vadak kipuhatólására vizsgálatot indított, de semmi büntetésre méltót nem talált a zárdában. Erre az intézet vezetői, ez eredménytől elvakítva, rágalmazási perindítottak Mellage, Sparre szerkesztő (ki lapjában cikket keket közölt a zárdá ellen) s Warnatsch könyvkereskedő ellen.

A per tárgyalása 14 napig tartott s több mint 100 tanút hallgattak ki. A tanúvallomásokból kitudt, hogy a röpíratban felsorolt rossz bánásmód csakugyan mindennapi a zárdában, sőt hogy még sokkal iszonyúbb dolgok történtek, mint Mellage előadta. A zárdában példátlan durvaság és kegyetlenség uralkodott, a mint azt a zuhanybűntetésből is láthatni, melynek többféle alkalmazását sok tanú bizonyította: A betegeket levettekzettek s háttal a vízmedenczébe eresztették és pedig fejfel a víz alá, míg lábait a magasba emelték. Csak midőn buborékok szálltak fel felül annak, hogy a megfúlási halál közeledik, emelték ki a fejet ismét a vízből. Hahn Frigyes theologiai hallgató azt vallotta, hogy őt ily módon 10-szer egymás után merítették a vízbe. Más betegeket az udvaron fákhöz kötötték s egész napon ott hagyták őket állani; ismét másokat az izzó kályha s az azt környező védfal közé helyezték, stb. S mindebben a legbántóbb az volt, hogy a betegekkel úgy bántak, mint foglyokkal. Az elhalt Jansen mariabergi rektor egykor azt a tréfas kérdést intézte Meven borbélyhoz, ki 30 évig viselte tisztét a zárdában: »Mi különbség van az ég s az Elekrendi-zárdá közt?« s erre őnagya ezt felelte: »Az égbe nehezen jutni be s az Elekrendi-zárdából nehezen jutni ki.« Még az orvosok elő is szándékosan rejtették a betegeket. Továbbá megállapították, hogy Mariabergen, hol több mint 600 beteg van elhelyezve, a beteg felvételénél figyelmen kívül hagyják az 1888-iki miniszteri rendeletet, s a vezető orvosok nem specialisták az elmegyógyászat terén. A tanúvallomások után az orvosi szakértők mondták el véleményüket. Dr. Finkelnburg tanár így nyilatkozott: »Megvallom, hasztalan keresek szavakat, hogy a mariabergi állapotokra nézve, a mint azokat itt az előhozott bizonyítékok előttünk feltárták, a helyes elnevezést megtaláljam. Engem ezek az itt bebizonyított események iszonyattal és undorral töltöttek el. Efelé dolgokat sem Németországban, sem más polgárosult államban nem tartottam volna lehetségesnek.« A vádlottakat végül a törvényszék fölmentette, a lefoglalt röpíratot visszaadta s egyúttal az Elekrendi-zárdá ellen komoly vizsgálatot rendelt el. Mellaget a fölmentés után Aachen polgársága rendkívül meleg és zajos ovációkban részesítette; az összes lapok a legnagyobb felháborodással írtak a szerzetesek brutalitásáról, — csak a klerikális sajtó hallgatott, egy szót nem talált a kegyes testvérek védelmére.

A berlini ev. templomépítő-egyesület legutóbb tartott közgyűlésén báró Mirbach, a császárné főudvarmestere jelentette, hogy egy év felorgasa alatt Berlinben és környékén 9 templomot fognak felavatni, melyek közül 6-ot a császárné védnöksége alatt, hármat az egylet támogatásával építenek. E 9 templomban 9910 üldhely lesz s építésük 2,620,000 márkába kerül, ezenkívül 120,000 márkát adtak az építési helyek megszerzésére vagy bővítésére, 7 esetben a szükséges területet ingyen kapták.

Az építési költségekhez hozzájárultak: a főegyház-tanács 3200 márkával, a magistratus 50,000, a fiskus 100,000, a városi közigyelés 600,000, gazdag gyülekezetek 830,000, a császár, ki azonkívül egy ingyen-telket is adott, egy másikat pedig megvett, 890,000, magánosok 1,250,000 márkával. Kitűnt, hogy egy minden modern igénynek megfelelő templom építése 300,000 márkába kerül. Egyesek aggodalmi alaptalanoknak bizonyították, mert az új templomok, a mellett hogy magok is mindig telve vannak, mit sem ártottak a régiék látogatottságának. A szónok ezután részletesen szólott a *Vilmos császár-émléktemplom* építéséről. Maga a nyers épület 2,200,000 márkába kerül, a diszes belső berendezésre 93,000 márká van előirányozva, a lelkészlakra 75,000 m., más mellékkiadásokra 70,000 m., úgy hogy az egész templom, 3,275,000 márkába fog kerülni; ebből az összegből április végén már csupán 300,000 márká hiányzott. Megelégedéssel tekint vissza a szónok arra a tényre, hogy Berlin, mely korábban a templomepítést annyira elhanyagolta, újabban még a vidék templom-szükségletének enyhítéséhez is hozzájárul. Azonban kívánatos, hogy különösen a munkás-osztálynak Berlinbe való túlságos özönlése, a mi az egész országra nézve káros, törvényileg megakadályoztassék, illetőleg megeheztesse, mert különben a templomhiány s ezzel több más veszély újra meg fog újulni.

Ugyancsak Berlinben június 11-én délelőtti leplezték le a *Luther szobrot* a Neuer Markt nevű téren. Az ünnep harangzúgással és karénekkal nyílt meg; a szoborbizottság nevében Schröder tanácsos intézett beszédet Frigyes Lipót herceghez, a ki a császárt képviselte. Ezután a lepel lehullott a szoborról, mire a nagy énekkar a Luther-dalt énekelte. Faber fősuperintendens ünnepi beszéde után a szobrot átadták Berlin városának, mire Frigyes Lipót herceg, Hohenlohe kancellár, a csaknemi teljes számban megjelent miniszterek, a hatóságok stb. megtekintették a szobrot, a mely körül a diákegyesületek tagjai állottak díszorséget.

Az őszszel tartott *württenbergi* országos zsinat, melynek tárgyalási jegyzőkönyve most jelent meg 2 kötetben egybeek közt azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy ki gyakorolja a württenbergi prot. egyház felett a főkegyúri jogokat arra a kilátásban levő esetre, ha az új uralkodó kath. vallású lesz? A zsinat e tárgyban a következő határozatot hozta: „Ha a király más valláshoz tartozik, mint az ev. vallás, a főkegyúri egyházgkormányzás gyakorlása az ev. országos egyházban egy collegiumra száll át, a mely „evangelikus egyházgkormány címét” visel. Ez a egyházgkormány a következő tagokból áll: 3 ev. vallású titkos tanácsosból, az ev. consistorium elnökéből, az országos zsinat elnökéből s egy fősuperintendensből. Ez a collegium lesz arra hivatva, hogy az ev. országos egyház alkotmányát megőrizze s az egyház javát tehetősége szerint előmozdítsa.

Rácz Lajos

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Választások.** A debreceni ev. ref. főiskola jogakadémiajában két tanszéknek állítottak fel közlébb, hogy ilyen módon az államkormány által követelt 8 tanszék közül ott se hiányozzék egy sem. E két tanszék közül az egyikre — váltó kereskedelmi és perrendtartási — *Dr. Bartha Béla* sárospataki jogtanárt, az »Oralló« felelős szerkesztőjét, a másikra — egyházig és jogtörténeti tanszék — *dr. Kérészy Zoltán*, somogyemei főispáni

titkárt, a sárospataki főiskola volt növendékét, *Kérészy István* gimn. tanár legidősebb fiát, választotta meg f. hó 12 én az e célra összealkotott egy bizottság. A ki csak félig-meddig ismeri is *dr. Bartha Béla*nak sárospataki szereplését mint tanárt, lapszerkesztőt, mint fordítót, írórt; a ki csak felületesen értesült is arról, hogy mennyit próbált és tett ő itt a társadalmi élet élénként, a tanuló ifjúságnak és a művelt közönségnek egymásiránt való felmelegedése végett s hogy szoros tanári kötelességein felül mennyi fáradszó szerepben s küldetésben hagyta magát felhasználtni, sőt hogy ő — a főiskola becsületére s a magasabbra törő ifjak javáért — az angol nyelvet ingyen tanítására is vállalkozott, stb. stb.: lehetetlen, hogy a legmélyebb sajnálkozással ne gondoljon arra a nagy veszteségre, a mely ennek a sokra hivatott és sokat bíró munkacrónék eltávozásával éri a sárospataki főiskolát és Sárospatak művelt társadalmát. Mi, a kik nyereségnek tartottuk idejövételét, szerencsének itteni működését, a legösszintébb fájdalommal látjuk őt a sárospataki főiskola tanári karából eltávozni s a veszteség teljes átérésével kívánunk neki a testvér-intézet körében allandóbb és boldogabb hazát! Ifjú s szép reményekre jogosító tisztársának is szívből gratulálunk. — *A gizei* ev. ref. egyház lelkészévé június hó 23-án meghívás útján egyhangúlag *Dusza János* hanvai segéd-lelkész; a *disznós-horvát* egyházba június hó 30-án közfelkeltással *Badnár István* felső-kelecsényi lelkész választottak meg. Vajha minden egyház hívei ilyen szép, példás egyértelemmel és egyakarttal választanak lelki-tanítójukat! — *A debreceni theol. és jogakadémia* közös igazgatója a jövő iskolai évben *Sass Béla* theol. tanár, a jogakadémia dékánja *dr. Kovács Sándor*, a theologiai *dr. Erdős József* lesz.

— **A középiskolai tanárok kassai gyűlésére** a sárospataki főiskola köréből egyedül lapunk társ-szerkesztője, *Busa János* utazott el. A tóra-füredi gyűlésen arról is szó volt a múlt évben, hogy Sárospatakot bevonja a rendezőség a kirándulási helyek sorába: mi történt ugyan, hogy az érdeklődés egy év leforgása alatt mindkét részről olyan igen nagyon megcsappant? Régebben az ilyen gyűléseken hivatalosan is képviseltette magát a sárospataki főiskola tanári kara s representationális költség is jutott a küldötteknek. Avagy talán az orsz. reform. tanáregyesületre tartogatjuk erőnket?!

— **Az országos ev. ref. tanár-egyesület alakuló gyűlése** Debreczen lesz, állítólag augusztus elsején. A meghívók még nem küldettek szét, Sárospataka leg-alább még nem érkezett ilyen.

— **Kegeletes ünnep a temetőben.** *Tóth Kálmán*, a Sárospatakban olyan szomorú hirtelenséggel elhunyt s.-lelkész, haló poraiban is sokan szerették. Siralmánál göröngyeit dúsán borították a sűrűn oda hordott koszorúk és kisebb nagyob virág-csokrok. Múlt hó 20-ikától csinos vas-rácszat és a rácszatban fehér-márvány sírkő jelölt a helyet, hol a fiatal s.-lelkész megsiratott porai pihennek. Ehez a fájdalommal jelhez szép számban vonultak ki a még itt levő diákok, a város különböző osztályú lakosai múlt hó 22-ikén, hogy a vesztés fájdalomtól még mindig vérző szülőikkel, testvéreikkel és rokonokkal feljűtsák a lenn nyugvónak feledhetetlen képét. Ott volt az énekkar is, a mely annak idejében nem búszúhatott el a szeretett ifjútól és megható szép énekekkel nyitotta meg a temetői ünnepélyt. Majd *Réz László* s.-lelkész, a boldogultnak jó barátja, pályatársa tartott a koszorúkkal borított sírkő és rácszat előtt szíve mélyéből fakadó, gonddal frott beszédet, szépen igazolván a szokatlan ünnepélyt és a saját szívének

is fájdalmas zajongását. Az értékes koszorúk között az övé volt a legértékesebb, a leghervadhatatlanabb. Köszív is állg bírhatta volna megindulás nélkül látni azt a mélységes bánatot, a melylyel főként a vigasztalhatatlan édes anya és nővér odatapadtak a hideg sírkő márvány-lapjához s azt a csendes zokogást, a melylyel a boldogult szülőföldének egyszerű képviselői (férjaink és asszonyok) áldoztak szeretett papjuk ja emlékének, a kinek annyiszor és olyan boldogan csügögtek édes becsü a jászorú ünnepeit az énekkar zárta be a legméltóbban. A távozni induló s. hidvégyi küldöttek egyike nem is állhatta meg, hogy köszönetet ne mondjon egyházuk nevében a szereplőknek és az érdeklődő közönségnek; de még a boldogulthoz is volt néhány búcsú száva, mondván: »Nyugodj, nyugodj apa-helyettesünk! — Nyugodjék az Urban csendesen!

— **Theologiai magán-tanári vizsga Sárospatakon.** Ez immár a harmadik e helyen. A nagy-nyedi theol. akadémiá tanári kihálvan, *Szécsi Ferenc*, felvinci ev. ref. lelkész, ki írásbeli dolgozatát (»A negyedik evangélium tanfoglalma«) már Enyedre beadta, a tisztánnevi ev. ref. egyházkerület elnökségétől kért és nyert — az illetékes tanári kar tudtával és beleegyezésével — határidőt a theol. magántanári vizsga leterjesztésére. A szaktanárok itt is elfogadván (mint előbb Enyeden) írásbeli dolgozatát, szóbeli vizsgálja június hó 29-én délután tartott meg, *Fejes István*, mint helyettes elnök, az összes theol. tanárok és az akadémiái igazgató jelenlétében. Vizsgájának főtárgya az új szövetségi tudományokszak csoportja, mellék tárgya pedig az ó-szövetségieké volt s mindkettőtől jelesen képesítettet. Az elnökség örömmel s a tanári kar szíves üdvözléte mellett fejezte ki elismerését a szép eredmény felett s a legjobb reményességgel kívánt az új magántanárnak megérdemelt szerencsét. Munkájának nyomtatásban leendő bemutatása és a törvényben kikötött nyilvános előadás után fog részére a végérvényes bizonyítvány kiálltatni.

— **Értesítés.** A Magy. Prof. Irod. Társaság t. tagjainak tisztelettel jelentem, hogy a folyó évi július hó 1-én a f. é. közgyűlés által megválasztott titkárnak, nt. *Szöts Farkas* theol. igazgató úrnak (Budapest, IX. pipa u. 23.) és tek. *Bendl Henrik* pénztárnok úrnak (IV. Deáktr 4.) a társaság titkári és pénztári hivatalát átadtam, ennél fogva a f. é. július 1-től kezdve a Társaság szellemi ügyeit érdeklő dolgokban méltóztassanak nt. Szöts Farkas úrhoz fordulni, míg a tagsági díjakat meg tek. Bendl Henrik pénztárnok úrhoz küldeni. Budapesten, 1895. július 2-án, tisztelettel *Kenessey Béla*, Prof. Irod. Társ. volt titkára.

— **Józan hangok a leánynevelés javára.** Vác püspökéről szól az ének, a kit sokszor megtámadtak már nyilvánosan is az ó szokatlannak tetsző takarékoságáért s Kassán is többször becsmerélték feltűnő egyszerűségéért, önmegtartóadásáért. Ez a fényezésre nem hajlandó főpap elment — mint a napok irják — a vaci apák vezetésé alatt álló polgári leányiskolának egy kézimunka-kiállítására s ott szépen sorban nézett mindent nagy érdeklődéssel és aztán elsorbanyűködött. Csupa pompás himzést, selyem-festést, vert-csipkét, montirozást látott, a mihez nagy kézi ügyesség, finom ízlés, sok gyakorlat, tengernyi idő, de *tenger-pénz is kell*, azonban nem látott kisbaba inget, stoppolt harisnyát stb. A püspök aztán elgondolkodott, hogy mi is annak a polgári leányiskolának a célja? Talán masamodók, himző-kisszonyok képzése? Aztán megfelelt a feltett kérdésre *hangosan*, ezt mondván: *Már minek az ilyesmii szegény embernek?* Ezzel a nevelési iránynyal vetik el az elégedetlenség

csiráját és ez által teremnek meg a társadalmi kérdések; ez polgári-iskola s már a neve is mutatja, hogy milyen legyen; egyszerű és szerény: a milyennek a munkás polgárnak lennie kell. Így a gyermekbe beoltják a fényűzésre való hajlamot. Az ily állapotok nem egészségesek és nem is lehetnek áldásosak sem a házara, sem az emberiségre. Mi, a kik többször megbotránkozunk, már a Bécsből hozott drága felmunkáiban, a költséges selyem-himzésekben s a mindenféle csecsebecsékkel való úres kérdésekben; s mi, a kik hallottunk szüle- vagy vallomások artatlan gyermekek ajkairól a zinte-bolindító schwesterk csalafaltsága felől: — tisztelettel üdvözöljük a protestaló kath. főpapot s kívánjuk, hogy szava ne maradjon kiáltó szó a pusztában.

— **„Kötelees helyreigazítás“** cím alatt a »Gömör«-revű, Rimaszombatban megjelenő, előtünk eddig ismeretlen heti lapban leckét tart valamely jámbor írásmagyarázó, a ki a rimaszombati lelkészválasztást jelentő és kísérő megjegyzéseink miatt azt akarja kiűteni, hogy a gömőri papok iránti tisztességtudáshoz neki különleges s talán kizárólagos talentuma van, a melylyel miniket, mint nagymérvű tapintatlanság és ügyetlenkedés, sőt pártos elfogultság rajbait — alaposan megszegyéníthet. Nem irgelylünk t. laptársunk különleges kegyadományát, hanem egyszerűen figyelmeztetjük Hieronymusnak arra az írásmagyarázati axiomájára, a mely így szól: *„A ki az írásokat úgy nem érti, a mint azok valóssággal vannak, egrest eszik.“* Tessék csak apróra szedni azokat, a miket lapunk 24-száma ama bizonyos alkalomra írt, de tessék csak letenni a dogmatikus írásmagyarázás sargaszinű pápaszemét is s ki fog derülni, hogy valakinek le kell szállani a bíról székről, — de nem nekünk! Mi az embereknek sem dicséréséből, sem gyűlöletéből nem élőködünk: ezt tudhatná, ha akarná, a »Kötelees helyreigazítás« beküldője vagy sugalmazója, a kin nagyon erőt vehetett »az érdekléztotta és táplálta szenvedély«, ha már úgy szeretné a maga bűnét reánk mázolni — a papok iránti tisztességtudásból, (!) a mely utóbbira néve azonban mi senki fiától sem fogadtunk el leckét e földi testben!

— **A debreceni lelkész-választás ügyében** — mint a »Debr. Prot. Lap« írja — az esperesi hivatal olyan értelmű utasítást intézett a presbyteriumhoz, melynél fogva az egyházközség szavazó tagjainak $\frac{2}{3}$ -os többsége döntson a lelkész megválasztás tárgyában s egyidejűleg elrendelte, hogy az egyházközség a lelkézi állomást július 28-ig okvetlenül töltse be. És ezért a törvény-magyarázást immár hónapokon át kellett a választóknak várakozniuk. Ugy látszik, hogy a mi egyházi törvényünk is viaszból van, vagy kerültenként változhatik a hely idő és körülmények szerint.

— **Az ev. ref. népiskolai vizsgák Sárospatakon** két fogásból állanak. Egyik az u. n. szigorlat, a mely az egyházmegyei körlátogatók jelenlétében (ezuttal Hubay József keresztúri lelkész és Gécze Károly sárospataki tanító) szokott megtartatni, a másik az ünnepléses examen, a nagy közönség kedvéért, rendszerint vasárnapi napon. Az elsőn minden tantárgyból felel mindenki, az utóbbin csak egyből-egyből, de mindenki produkálja magát a közös éneklésben és a vers-zaválásban. Amazon rendszerint a komolyan érdeklődők vannak jelen, itt a szóraközi akarók képezik a többséget. Amaz a tantermből, és a templomban foly le. Így van ez körülbelül másutt is, de tanítványokra és tanítóokra kevés helyen lehet ez komolyabb természetű, mint Sárospatakon, a hol olyan bőviben vannak a kritikusok. Az ez évi szigorlatok jan. 25., 26. napjain folytak le, most is, mint már

annyiszor igen szép eredménnyel mind a fiú-, mind a leány-iskolákban. Ez utóbbiakban feltűnően sok, általában szép és célszerű volt a kézi munka, a mi igazán külön elismerést érdemel. Ugy itt, mint a 30-án lefolyt examenen szívesen is adózott az elnökség a legteljesebb dicsérrel a szép eredmény fő-fő okozóinak: a tanítóknak, valamint a főiskola vezetőjének és a katechétának is. A növendékek közt a főgondnok és egyház felügyelőségéből is részben a tanítók és tanítónőkéből is, számos apróbb olvasmányt, azok között több szép imakönyvet stb. osztottak ki — az illetőknek határtalan öröme.

— **A theol. alapvizsgák** egyrésze június hó 29 napján folyt le a sárospataki főiskolában. Négy ifjú jelentkezett ez alkalommal, kik közül *Geese Lajos* mindenből jelesen képessített. Négy ifjú szeptemberre kért s kapott határidőt.

— **Beküldetett.** A „*Protestáns Szemle*“ legutóbbi füzetében *Thury Etele* „*Dragoni Gáspár és a környéki főiskola*“ című tanulmányát közli. Nem tekintve arra, hogy a tanulmány tárgyát képező egyén neve nem *Dragoni*, hanem *Dragonus* volt, valamint arra sem, hogy az első oldalon csillag alatt közölt idézetnek kombináció alapjául szolgáló része nem correctül van magyarra fordítva s tehát esetleg nem vonható belőle az idézet következtetések, csak arról szeretnénk felvilágosítást nyerni, hogy miután a *Századok* 1889. évi folyamának 215—227. lapjain ez a tanulmány nagyon csekély, irányi különbséggel már közölve volt: mivel indokolható annak most újra kiadása? *Memor.*

— **Kérelmek a vidéken élő írónk s írókhöz!** „*Vidéki költők Albuma*“ cím alatt egy kötetnyi verset szándékozunk vidéken élő írónk s írók műveiből összeállítani. Célnak az, hogy a vidéki irodalomnak ez irányú termékeit ily úton mutassuk be a nagyközönségnek. Célnak, hogy a közönség meggyőződjék felőle, miszerint ma már a vidék irodalma is oly fokon áll, a melyet érdemes figyelemre méltítani. Ebbeli vállalkozásunk életre valóságát, jobban mondva időszerűségét talán semmivel se igazolhatnánk eklatánsabban, mintha fölemlítjük, hogy *Rákossy Jenő* úr, a budapesti hírlapírók „*Otthon*“-ának elnöke s a fővárosi bíró világ egyik kitűnője, e tárgyban hozzá intézett sorainkra szíves volt — többek között — ily feleletet adni: „Ha tudnánk oly összeköttetést, oly kapcsot létesíteni a vidéki írók között, a mi által lehetséges lenne p. o. évről-évre valamely Almanachot, valamely évkönyvet kiadni, a mely a vidéki sajtóról és irodalomról tájékoztatást nyújtana s a mellett egy oly antológiát, minőt jelenleg terveznek: azt szerencsés gondolatnak tartanám.“ Nekünk egyelőre — tekintve a kezdet nehézségeit s az ezzel járó anyagi áldozatokat — csupán egy antológiászertkötet összeállítására levén célnak: tisztelettel bátorodunk felkérni mindazon vidéki írónöket s írókat, kik vállalkozásunkat *szellemi dolgozataikkal* támogatni óhajtják: legyenek szívesek akár eddig megjelenni, akár most irandó verses dolgozataik javarészből 2—3 darabot rendelkezésünkre bocsátani; kérvén becses soraiukat *alulírottak bármelyikének nevére címezve Kassa* (városház) *lehetőleg ez év június 20 ikáig* beküldeni. Azon hibben levén, hogy a vidéki irodalomnak ezzel némi szolgálatot tesszünk: legyen szabad azon reményünknek adni kifejezést, hogy vállalatunkat minél többen fogják támogatni. Még csak azt jegyezzük meg, hogy a kötet Karácsonyi, vagy Újév körül fog megjelenni, s árát az annak idején kibocsátandó „előfizetési felhívás“-ban fogjuk tudatni.

Kassán, 1895. június 12-én. Tisztelettel maradtunk *Kovács Zsigmond*, *Sárosi Árpád*, mint a „*Vidéki költők Albuma*“ szerkesztői. — E kérelmet szívesen ajánljuk a költészetet is szerencsésen művelő olvasónk és munkatársaink figyelmébe. Kassa jelentékeny irodalmi központ volt olykor-olykor a multban, még a szépirodalom terén is: van tehát a büszköldőink bizonyos hagyományos joguk is az ilyen nemes vállalkozásra. *Szerk.*

— **A sárospataki állami tanító-középben** a vizsgálatok a mult hó végével befejeztettek, és pedig, mint az alábbiakból kiszámítható, általános jó eredménnyel. Az intézetbe év elején 71 növendék iratkozott, ekközben eltávoztók 3, az iskolai évet tehát 68 növendék fejezte be (46 ev. ref.) Kitűnő 2, jeles 21, jó 32, elég 6, javítóra 8, ismétlésre 3 utasított. Magánvizsgálatot tett 5 tanuló: 3 jó, 1 elég, 1 javító. Tanítóképesítő vizsgát 19 jelölt tett (12 ev. ref.) 3 jeles, 14 jó, 2 elégséges oklevélet nyert. Kántori vizsgát tett 6 jelölt (5 ev. ref.) A képesített tanítók közül 9 már rendes tanítói állásról jött vizsgára, ellenben a IV évet most végzett 13 (7 ev. ref.) növendék közül 10 bocsátatott képesítőre (5 ev. ref.) Egyházközségünk tehát nyert 5 okleveles tanítót (2 kántorságra is képesítettet) s hogy ezek mindegyikének már állása van, emlitenünk is fölösleges.

— **A t. olvasóhoz.** A második felév megkezdődésén, bizalommal kérjük mindazokat, a kik lapunkat a prot. érdekek szempontjából szükségesnek tartják: szíveskedjenek előfizetéseiket mieelőbb megújítani, illetőleg hátralelékaikat kiegyenlíteni s a címökre küldött posta i megbizást elfogadni, kiváltani. Irodalmi körünk nincs abban a boldog helyzetben, hogy bőséges ráfizetésekkel szolgálta azokat a nagy célokat, a melyekért lapját megindította s fontartani komoly kötelességnek ismeri. Az előfizetési penzek Pásztor Sámuel pénztárnok címére legélszerűbben postautalványon küldendők.

A „Sárospataki Lapok“ kiadóhivatala.

Pályázat tanári állomásra.

A miskolci ev. ref. főgimnáziumnál a f. é. szept. hó 1-étől újonnan rendszeresítendő vallásstanári állásra ezennel pályázatot hirdetetik.

Kötelessége lesz az ev. ref. vallású tanulók valóságos oktatása mind a nyolc osztályban a megszabott tanterv és óraszám szerint; a növendékek templomba kísérése, úrvacsorához előkészítése, télben iskolai isteni tisztelőt és iskolai fűnépelyek alkalmával egyházi szónoklatok tartása.

Az állás jelenleg ideiglenes és évi fizetése 800 ft lesz, végleges megerősítése az állammal kötendő szerződés életbe léptetése után történik meg, a midőn, ha az illető tanár állásának teljesen megfelel, fizetése 1200 ft-ra emeltetik fel.

Pályázók életkorukat, képességeiket igazoló okmányaikat f. é. augusztus 1-ére alíroított főgondnokhoz küldjék be.

Miskolcon, 1895 június 30-án.

Mikuleczky István,
ev. ref. egyházi főgondnok.

Felelős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűvel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székhellyel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyed oldal 2 frt.
Rszektről bérletdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Az esperesi látogatásról« *Andrády Kálmán*. — »Keresük az igazságot.« *Optimista*. — »Egy itt felejtett pap a közép-
korból.« *Hésser Emil*. — »Szomorú és sokat beszélő számok.« *Dr. Tüdös István*. — »Vegyes közlemények.« —
»Pályázatok.«

Az esperesi látogatásról.

Tek. Ujfalussy Béla tanácsbíró úr szives figyelmébe ajánlja.

A „Sárospataki Lapok“ hitelé és olvasó közönsége iránti köteles tisztelet, erkölcsi kötelességemmel teszi, hogy a 25-ik számban megjelent, „Több igazságot“ című cikkre válaszolva, bővebben kifejtem gondolataimat az esperesi látogatásról.

Mindenek előtt legyen szabad, egész tisztelettel arra kérnem Ujfalussy Béla tanácsbíró urat, hogy keresztényen érveljen és műveltségünkkel kifolyólag hagyjunk másoknak a személyeskedő gyanúsításokat. A szíves lélek fenekén rejtőző szándékok csak a mindentudó Isten bírhatja el.

Ha valamely cikk tartalmának megítélésénél abból indulunk ki, hogy miféle szándéka lehetett a cikk írójának, akkor a dolgot útjuk agyon.

Teljes nyugodt lelkiismerettel merem kérdezni bárkitől, ki az én felszólalásomat nyugodtan átolvasta, hogy ugyan melyik részében, sorában, vagy csak egy szavában mondta olyat, a melyből kitűnik, hogy nem az egyházlátogatás körüli hiányok javítását, hanem a f. szabolcsi egyházmege jelen kormányzatának, tisztikarának, különösen tanácsbíróinak pellengérré állítását s nyilvánosság előtti megburcolását célozták.

Ujfalussy Béla tanácsbíró úr maga beismeri „a kétségkívül igen fontos egyházi közigazgatási funkció kívánatos és üdvös javítását.“

„Elismerem én — így szól a cikke végén — hogy a látogatási intézmény javításokkal hasznosabbá, üdvösebbé tehetjük s kell is tennünk; elismerem, miszerint hozhatunk s kell is hoznunk oly intézkedéseket, melyekkel a látogatás iránti tisztelet s annak tekintélye nagyobbíttassék“; tehát tegyünk félre minden kicsinyes mellékleteket s szóljunk csak a tárgyról, egész jóakarattal.

Hogy a felszabolcsi egyházmegeében az esperesi látogatás sem nem törvényszerű, sem nem eredményes: ezt ismételve állítom s tényekkel is erősítem alább. S a miket e tárgyban a lap 20-ik számában megírtam, azok valóságért a teljes felősséget elvállalom. Emellett gyűlésen ott voltam, láttam és hallottam, úgy a mint leírtam. Kiegészítem a következőkkel. Az ibrányi egyház bajairól referált az illető jegyző úr s már hata-

rozati javaslatát is elolvasta, midőn felállt Rác Gyula halászi lelkész, mint a küldöttség egyházi tagja s figyelmébe ajánlotta közgyűlésnek, hogy van a munkálatban egy igen fontos dolog, az nevezetesen, hogy az ibrányi egyház régi bajainak egyik alap-oka a látogatóság felületes egyházvizsgálata, a mely dologban okvetlenül intézkedni kell, s átástani a látogatóságokat, hogy tisztelesen nézzenek utánna az egyházi élet minden tényezőjének. Erre felállt Görömbei Péter tanácsbíró úr, erélyesen visszatartván a talán személyére vonatkozó gyanúsítást, miután ő, mint többszöri egyházlátogató és küldöttségi tag is, kötelességében lelkiismeretesen eljár (itt felállt Rác Gyula s bocsánatkéréssel kijelenté, hogy senkit nem gyanúsított, személyt nem említett, csak az ibrányi presbitérium véleményét és saját tapasztalatait adta elő); azt hiszi, hogy többi látogató-társai is megtették kötelességüket: de azt hangsúlyozza, hogy a látogatóság nem nyomozó törvényszék s ha az egyházak elhallgatnak valamely bajukat, ezért a látogatóság nem felelős stb. Ezen nézetet elfogadták, helyeselték a többi tanácsbíró urak, a mely után Szikszai András ibrányi lelkész, egyháztanácsa nézetét védve, kérte e tárgyra a közgyűlés komoly figyelmét; azonban több oldalról történt közbeszólások után a vita be lett zárva azon kijelentéssel, hogy a látogatóság megtette kötelességét, e tekintetben utasításra nincs szükség, a mely egyházban nagyobb bajok vannak, az esperes külön utasításban mindenkor felhívja azokra az illető látogató figyelmét.

Megtörténhetik, hogy e dologról nem szól a jegyzőkönyv. Ha nem érdemes rá, am legyen. De ismételve egész tisztelettel kérem Ujfalussy Béla tanácsbíró urat: ne méltóztassák úgy feltüntetni a dolgot, mintha az én szándékom neveletlen személyeskedés, az olvasó közönség félrevezetése s tanácsbíró karunk pellengérré állítása lett volna, oly dolgot tulajdonítván közgyűlésünknek, mely dolog meg nem történt, hogy szinte rá illik a gúnyos példaszó: de strigis stb.

Igenis, megtörtént, úgy történt, még ha a jegyzőkönyvben egy betűcske sem lesz róla!

S hogy leírtam s felhívtam rá a figyelmet, ez tisztán az ügy érdekében történt. Mert a hogy most van, erről a tanácsbíró úr maga is beismeri, hogy nem jól van. Bizonyítsunk tényekkel.

Legyen bizonyíték az ibrányi egyház csupán.

Lapunk jelen számához egy negyed iv melléklet van csatolva.

Vegyük elő az egyházi törvénykönyvet s olvassuk, akár a régebbi 132—134. §§-okat, akár az újabb törvénykönyv 163—165 §§-ait: „köteles az esperes évenként egy maga mellé vett lelkésszel, esetleg az egyházmegyei gondnok vagy világi tanácsbíróval, minden egyházat meglátogatni stb. stb.

„Az esperesi látogatás gondoskodása és figyelme kiterjed a körülmények kívánatához képest, az úr, leány-, társ- és főkegyházakban: a., b., c., d., e. pontokban leírtakra.

„Mindezekre vonatkozólag az egyházlátogatás jegyzőkönyveit az egyházmegyei közgyűlés elé terjeszti.”

S most állítsuk e mérték alá az ibrányi egyház dolgait.

A paplak léeg 1876 vagy 77-ben. S az egyház, hogy az öreg paplól szabaduljon, nem épít parókiát egy tizedig. De hagyjuk ezt. Végre a parókiha felépül 1885 végén, kivetésekkel, amely kivételék mai napig sincsenek tisztában. A legutolsó küldöttség is e tárgyban működött, melyre vonatkozólag így szól a küldöttségi jegyzőkönyv:

„Küldöttség által azon kérdés tétetett fel, hogy, tekintettel arra, miszerint a Lónyai-alapból felvett 400 forint mint kegyes alapítványi összegnek, hiányozna nem lehet s az nevezett alapítványra teljes összegben befizetendő: miként látna presbitérium a még hiányzó 60 forint pótlását s esetleg a behajtás után fennmaradandó összeg befizetését teljesíthetőnek? Erre nézve elhatározatott, hogy miután a felelősséget senkire ki-mondani nem lehet, mert az meg nem állapítható; de a paplak-építésből eredő zavar oka az is, hogy az *évi egyházlátogatóság a szigorú ellenőrzést elmulasztotta; nevezett számadást soha felül nem vizsgálta, a hanyagsággal senki sem vonatolt kérdésre stb. stb.*

Tehát építkeznek harmadfél ezer forintig kivetésből, az egész pénzkézrelést magához ragadja egy hatalmaskodó presbiter, kivel szemben a testben-lelékben tönkrement lelkész tehetetlen; ki sohasé számol a pénzkézrelésről; ki elkölt alapítványi pénzeket s *ezt az egész manipulációt a látogatóság soha át nem nézi, s még 1895-ben is arról tanácskoznak, hogyan tisztázzák ki!*

Mit is irtam én felszólalásomban?

„Aki ismerős az egyházi helyi közigazgatás apró-cseprő ügyeivel, annak nem kell sokat magyarázni, hogy sokszor akad egyik-másik egyházban, akár a presbiternek, akár a lelkésznek takargatni valója.”

Ilyen takargatni való volt Ibrányban az építkezés pénzkézrelése!...

1888 áprilisi egyházmegyei gyűlés 66. szám alatt bejelenti Szabolcsvármegye alispánja, hogy az ibrányi egyház javára egy alapítvány tétetett néhai Szabó József emlékére. „Utasított az egyházi előjáróság, hogy a látogatóság elé *évenként* számadást terjesszen.”

Erre vonatkozólag, 1889. január 13-ról, így szól az esperesi aláírás: „Látamoztatik azon meghagyással, hogy e kegyes alapítvány kiadásairól *jövőre rendszeres számadás terjesztendő a szabványos látogatóság elé.*”

S mi lett e meghagyás fogaratja?

A legközelebbi látogatósági aláírás 1893. május 30-ról szól és pedig minden megjegyzés nélkül, dacára, hogy egy küldöttség 1891. október 30-ról ezt írja alá: „*Hogy ez a számadás ezután rendesebben ne így, ív papirosokon vezettessék, ezennel az ez alapítványt kezelő bizottság utasítottik, elrendelhetőn, hogy számára rendes számadási könyv vásároltassék.*”

E tárgyban aztán, jelenlegi lelkész összeszedetve, amit talált, 1894-ben rendes könyvet készített s úgy vezeti.

Boldogult Lónyai Menyhért bizonyos földalapítványt tett, iskolai célra. Ez úgy végre is, egységileg lett beszüntetve, kitisztázni úgy sem lehetvén. Az iskolára sürögő szükség volt A templom is, a torony is, közbiztonsági szempontból tűrhetetlen állapotban. Ez okból, az 1889. áprilisi egyházmegyei gyűlés 52. sz. a. sürögősen utasítja az előjáróságot az építkezés, illetőleg javítás megtételére, s már ugyanazon év szeptemberében tartott gyűlésben, 23. sz. a. jelenti esperes, hogy az új iskola költségvetését jóváhagyta, azon utasítással, hogy szeptember közepére az építkezést befejezzék.

Meg sem kezdtek biz azt, míg új lelkész nem jött Ibrányba.

1881. október 28-án kelt esperesi körlevél „*múlt-hatallal minden egyház levéltára és számadása*” vezetésére célszerű könyveket rendel.

Az ibrányi egyház számadását hol elkészítik, hol nem. 1886—1891-ig a bevételeket egy nagy könyv elején vezetik, sehol presbiteri megerősítés látogatósági aláírás, megjegyzés, vagy utasítás. A kiadási tételek hátul vezetettek, egyfolytában évről-évre.

1891. október 30-ig működött küldöttség siralmas képet tár fel az egyház állapotáról. Az anyakönyvek is a legnagyobb rendetlenségben vannak. Ennek folytán az 1892. május 1. egyházmegyei gyűlés 31. szám alatt, többek között, az *épitlélő és számadást vezető gondnok ellen a bűnvádi eljárás megindítását sürögősen elhatározza.*

E sürögő határozat azonban *papiron maradt*, mert az 1894. szeptemberi gyűlés 53. száma alatt *újra küldöttség* menesztezik Ibrányba az építési zavarok és Lónyai-alap tisztázása céljából s fájdalom, e tárgyban *legközelebbi gyűlésünk sem végezt.*

A látogatóság a presbiteri gyűlés jegyzőkönyveit *évenként* átírja. A törvény értelmében, *át kellene vizsgálnia.* Az ibrányi egyház presbiteri jegyzőkönyvei, az ő nyomorúságos életöknek kiáltó bizonyosságai. Csak egy tekintet e jegyzőkönyvekbe, s lehetetlen, hogy a látogatóság rá ne jöjjön oly dolgok nyitjára, melyek megoldása végett — éveken át húzódván — annyi hiábavaló fáradság történt már.

A többek között, a jelenlegi papnak még most sincs díjlevele, holott beköltöznie sem lett volna szabad addig, míg törvényes díjvelél nincs kezében.

A presbiteri jegyzőkönyvből megtudjuk aztán, hogy a régi öreg pap idejében, az egyház fizette a papi földet árterti adóját. Utódja előzetesen egészségére lépett az egyházzal s megválasztása esetére az árterti adó fizetését megígérte. Ennek tudomására jutván jelenlegi lelkész, egész helyesen és törvényesen, vonakodik az árterti adó fizetésétől, sürgeti a törvényes díjvelél készítését. De az árterti adó évről-évre fizetetlenül marad és halmozódik.

De legyen elég az ibrányi egyházból.

S most felkérem a szives olvasót, gondolja el tárgyilagosan a *leirt tényeket*, s állapítsa meg ítéletét arra nézve, hogy — *ily eredmények után — megfelelt-e a látogatóság törvényesabla köteleinek?*

Egy dolgot nem akarok elhallgatni; kijelentem, hogy az ibrányi egyházban éveken át, egy testben-lelékben megromlott lelkész működött s az egyszerű, földmives presbitériumban az önző rossz akarat, temérdek visszavonás magvát hinté el.

De hát a fensőbb hatóságok erő és bölcsesség épen az ilyen gyarlóságok s azokból eredő testi-lelki károk ellensúlyozójául állítottatok fel, polgári téren is, egyházi téren is. Ha minden gyűlekezetünk, fejbében és tagjaiban a Krisztus lelkétől vezetettnek, úgy semmi szükség sem volna fensőbb hatóságokra!

S ha már az igen tisztelt tanácsbíró úr is elismeri, hogy a látogatási intézményt javításokból, hasznosabbá, idősebbé tehetjük s kell is tennünk: gondolkodjunk minden személyi vonatkozásoktól eltekintve, e javítási módozatokról.

Mindenek előtt hajoljunk meg a tények logikája előtt.

Ibrány nem áll magában.* A látogatás eljárása mindenütt ugyanaz. Eredményei is ugyanazok.

Ne keressünk okot személyekben, nezzük a lehetőséget.

Magá, az igen tisztelt tanácsbíró úr így nyilatkozik: „Az a vizitáló tanácsbíró 2—3 hetet tölt el utazással, saját lovával és cselédjével, eltölti az időt a közügyért. Ha e 2—3 hét alatt pénzért szántat, vagy fuvaroztat: az egyházaktól bevett napi dijaknál nagyobb összeget keres! Egy pár heti idő töltésért, tördéséért, fáradságaért, alig marad egyéb haszna, mint az, hogy ez idő alatt nem a saját, de a paptársai kenyerét eszi.”

Vonjuk le a logikát.

Az egyházlátogatás törvényes formájában alapos, beható, körültekintő vizsgálatot (és távolról sem kémdékelt vagy titkos rendőri funkciót!) kíván. Lehetetlen komoly számba venni az oly látogatást, mely egy nap 2—3 egyházon átfut, és pedig hétköznap, vasárnap egyaránt. S az egyházi és iskolai ügyek beható vizsgálata, bizony nem kellemes szórakozás, hanem lelket-tesztet ferasztó munka. Még a hol rendes mederben folyókn is a dolgozok.

A tények beszélnek arról, hogy így nagy egyház-megyében (87 anya, 2 társ, 26 leány- és fiók-egyház, 66 ezer lélekkel) öt tanácsbíró, egy ezerfelé elfoglalt eszessel, nem teheti (livanni is képtelenség), hogy az esperesi látogatást a legkisebb részletre is kiható pontossággal s kívánt eredménnyel hajtsa végre.

Ha valahol, itt kell érvényesíteni a munka megosztást. Felhasználni minden nemese erőt egymás biztatására, útbaigazítására. Mert én tapasztalati tények alapján tudom és állítom, hogy gyülekezeti életünkben sok hiányosság van, melyeket a tapasztalt és gyors egyház-kormányzat nagyrészen megszüntethetne.

Első kötelességünk volna tehát a kormányzat kerekeit összehívni, hogy a felügyelet behatóbb, gyorsabb lehessen. Ha nem tetszik az éppen nem kálinista színűzetű alopersesség, hát adjunk neki más nevet. Ámbátor a püspökség sem éppen kálinista színűzetű, mégis milyen szépen belenyugodtunk!

A második fő és lényeges dolog volna, szerintem, hogy az esperesi látogatásnál mindig jelen volna a világi tag is.

Az igen tisztelt tanácsbíró úr magá mondja, hogy ha csak körülményei engedik, minden évben részvesz néhány egyház meglátogatásában. Isermem, tudom egyházas buzgóságát, igaz keresztényi műveltségét, melyből folyólag tisztán látja, hogy társadalmi életünk valódi előhaladásának egyik legfőbb faktora azon erkölcsi erő, mely a vallásos élet talajából táplálkozik s éppen ezért tevékenyen közreműködik ama talaj javításában. De ha önmaga beismeri, hogy nines meg a lehetőség arra, hogy egész munkát végezzen e téren, többi világi tanácsbíró társaival együtt: nem önként következik-e, hogy a lehetőségét megtalálni iparkodjunk?!

* Fájdalom, de nem! Tudunk egyházközségeket, a melyek pusztulás szélére jutottak a lágy ellenőrzés miatt, sőt arról is van tudomásunk, hogy egy bizonyos egyházmegyének egész ügyvezetői alya elcsúszott, mert igen bírói a canonica visitatio a kezelő kfrítván s még jobban feltét pedig annak felesége). Az egyházlátogatásokról méltó és szűkszavú beszélni, eszmét cserélni, de sine ira et studio! Néha a vihar is jöteköny.

A világi rész közreműködése különösebben két szempontból felelt fontos.

Egyik, hogy megismerjük a mi gyülekezeti életünket s a ráható különféle tényezőket. Mert a gyülekezetek valódi élete csak a gyülekezetekben ismerhető meg és nem a gyülekezen vagy értekezleteken.

A másik, hogy ellenőrizzék a lelkeszi működést s arra buzdítólag hassanak.

Mert nem tartózkodom kimondani, hogy lelkeszi működésünk felelt fogyatékos. Ha csak azt vesszük is, ami a esinai törvényben elő van írva... hát még ha azt vesszük, ami az evangyeliomi törvényben elő van írva!

S ha még a nagy apostol sem szegyelte bevallani, hogy a gyülekezet hitéből hitet merített, bizony ránk is ferne egy kis buzdító parázs! S aztán paptársunktól, ha még esperes is, zokon vennők talán „a titkos rendőri funkciót”, míg egy-egy buzgó világi tag, a milyen éppen Ujfaluassy Béla tanácsbíró úr is, lelkesítőleg, erőstőleg hatna ránk.

Nemcsak reánk pedig, hanem a gyülekezeti tagokra, főként az egyházatanács tagjaira.

Most jön a próba, a nagy próba! Protestáns egyházunk, mely bizonyára nem csupán néhány száz papot eltartó intézmény — egyedül a benne, illetőleg tagjaiban levő vallásérkölcsi erő tarthatja össze gyülekezetekké. Az esperesi látogatás legfontosabb munka vár. S az esperesi látogatásból világi tanácsbíráinknak nem szabadna elmaradni. Hiszen legelső sorban a vagyonos osztály érdeke a vallásérkölcsi élet alpolása!

De legyen vége. Talán más helyen majd feirom meg, milyennek óhajtanám én az esperesi látogatást. Amire ugyan azt monda egy okos barátom, hogy még nem is a jövő század zenéje!...

De hátha!!

Andrásy Kálmán.

Keressük az igazságot.

El voltam készülve arra, hogy az egyházlátogatásról írott cikkeimet sokan fogják személyes célzatúnak tekinteni. Isermem társadalmunkat s tudom, hogy a legnagyobb mértékben közérdekű felszólalásokban is személyes vonatkozásokat keressünk s ha nem volnának benne, azon is segítünk: egyszerűen belemagyarazzuk. Arra azonban nem gondoltam, hogy éppen Ujfaluassy úr fogja erre a térére gondolni a felvetett igen fontos kérdést. Megvallom: én öt hírből egészen másként ismerem: azért így irányú felszólalása kellemetlenül érintett. Nem magamért, mert én ennél a fontos kérdésnél csekély személy vagyok, és semmit nem aggódom miatta, ha csekélységem egy avagy más kérdésben tévedvén, a vitából nem diadalmasan, hanem talán legyőzve kerülök ki. Fé dolog előttem, hogy a vitából a közjónak haszna legyen. Fájdalom azonban, Ujfaluassy úr ez első felszólalásából nem sok jót remélek végeredményképpen a közügyre nézve.

Ujfaluassy úr több igazságot akar, mint amennyit mi mondtunk. És valóban, ha csak annyit (t. i. semmi) igazat mondtunk, amennyit sorainkból ő kiolvastott: akkor egész lélekkel óhajtanunk kell, hogy több igazság legyen.

Senkinek nem engedem magamat túlszárnyalni a közjóért fáradozó emberek iránt való tiszteletben. Ily tisztelettel adózom sok jelességéről, de kivált egyházas buzgóságáról ismert, cikkirő tanácsbíró úrnak is; ebből magyarázható meg, hogy sorainak elolvasása után ko-

mólyan kezdtem afelett gondolkozni, hogy mi, bizonyosan valami subjektív indulat által elvakítva, csakugyan gonoszúl szótoltunk, mert másképp nem magyarázható ez első válasz oly pártatlan, igazságos férfutól, mint Ujfalussy úr. Figyelemesen elolvastam azonban, megtámadott cikkeinket s az azokra kapott választ, lehetetlen beismernem, hogy a mi célunk oly kicsinyes, sőt alávaló lett volna, aminőnek ő állítja. Azt sem ismerhetem el ennélfogva, hogy sorainkból hiányzanék az igazság. Kérem azért a közjó érdekében nevezett cikkíróit: szíveskedjék válaszatokat figyelemre méltítani s abból valami igazat is kikeresni.

Ujfalussy úr cikkének kiindulási pontja hibás, amidőn egyenesen felteszi, hogy mi felszólalásunkkal nem az egyházlátogatás körüli hiányok javítását, hanem a felső-szabolcsi egyházmegye tanácsbíróinak pellengérré állítását s nyilvánosság előtti meghurocolását előztük. Természetesen ily propozícióból a levont következtetések, további feltevések s vastag gyanúsítások könnyen kimagyarázhatók. Részemről elégnék tartanám e feltevést egyszerűen visszaütástitani; de képes vagyok ennek lehetetlenségét is bebizonyítani. Eltekintve attól, hogy szerény soraimban a felső-szabolcsi vagy bármely egyházmegye egyetlen szóval megnevezve, éppen a kérdés független megvitatása céljából, nincs; eltekintve attól, hogy én nevezett egyházmegye összes tanácsbíróinak látogatás alkalmával gyakorlati szokott tevékenységét nem is ismerem; csupán annak kijelentésére szorítkozom, hogy részemről a közügyeket személyekkel összezárnai vagy feleselérlni nem szoktam soha; s most is, minden egyéb szándékmal lehetett, csak az nem, hogy valamely egyházmegye tanácsbírói karát meghurocoljam. És itt ki kell igazítanom azon feltevést is, mintha talán az emberektől való félelem, vagy más mellékes célok-ból irtam volna cikkem alá álnévet. Ezt egyedül amiatt tettem, hogy egyik egyházmegye se tekintse a feltevést kérdést saját ügyének; jobban mondva mindegyik a saját legfontosabb ügyének tekintse azt. Ha ily feltevésekkel írja meg cikkét Ujfalussy úr, én hiszem, hogy más színe és iránya lett volna felszólalásának.

Áttérve ezek után a részletekre: én elhiszem, hogy az az állítogat kompromittáló (nézetem szerint csak téves) határozat, amelyre Andrassy Kálmán hivatkozik, melyet ő meghozottnak, Ujfalussy úr ellenben meg nem hozottnak s nem létezőnek állít: én elhiszem, hogy ez a jegyzőkönyvben nem fog megjelenni, mert tudomásom szerint az az elviekérdés csak alkalmilag, más ügyvel kapcsolatban merült fel; de azt ismét az érdekelt küldöttségi tagtól tudom, hogy a másik ügyvel kapcsolatban az a kérdés vitát okozott s agyúlésen oly értelmi megállapodás történt. S ha ez így van, az igazság érdekében talán mégis jó lett volna elismerni s megemlíteni. Mert Ujfalussy úr állítása szerint, Andrassy a közönség előtt hazugnak tüntethet fel, pedig a felől nyugodt lehet mind Ujfalussy úr, mind a félrevezetett szándékolt közönség, hogy Andrassy valótlanságokat nem szokott állítani.

Épp ily erős alapon állanak egyéb cáfolatok és vádak is. Az egyházmegyei gyűlések lefolyását ezúttal mellőzöm. Ha Ujfalussy úr meg van velők elégedve, én nem vagyok. Ha ő azt állítja, hogy ott nézetét mindenki függetlenül, szabadon előadhatja, ám kívánom, hogy e tekintetben neki teljesen igazra legyen. De nem hallgathatom el azt, hogy én tudok eseteket, hallottam panaszokat, egyik-másik egyházmegyében élő paptársaimtól, melyek oda jönnek ki, hogy a felszólaló nagyon is vigyázzon, nehogy az előlőkkel ellenkező véleménye legyen, mert vannak előlők, kik minden ellenkező véleményét saját személyök ellen irányzott támadásnak

minősítenek, pedig „*tetszeni avagy nem tetszeni Caesárnak*“ a kis embereknél ez mindig fontos dolog volt, és hiszen, hogy még sokáig is lesz.

Ami azt a sokat hánytorgatott és sokképpen variált úzerkedést illeti: sajnálom, hogy tulságos igazságszeretete itt is valótlanságokba ragadta cikkirőt. Én e pontra vonatkozólag ezeket mondtam: „kerüljük egyházmegyei hivatalainknál az úzerkedést; ne tegyünk egyházainkért minden lépést drága pénzért, akár van haszna járaskelésünknek, akár nincs.“ Ujfalussy úr ezeket így fordítja át: „Optimista túlléltatta Andrassyt, ő egyenesen úzerkedéssel *valodja* az *egyházmegyei tisztviselőit*, kik nem tesznek egyebet, mint azt, hogy az egyházak lelkeséinél egy jó ebédet vagy vacsorát jó ízűen elfogyaszta, az időt kellemes szórakozással eltöltve, egyház-iskola ügyeit felületesen átnézve, a napi díjakat felveszik, a fárado és fizető néptől egy nagy summa pénzt elemelnek“ stb. Ugy vélem Ujfalussy úr is nyilván átlátja a két idézet közti különbséget; de hogy e felől annál biztosabb legyek, imé megmagyarázom a ketti közti nagy közbevetetést. Először is soraimban senki és semmi egyházmegyei tisztviselő úzerkedéssel vádolva nincsenek; hogy jó ebédet vagy vacsorát jó ízűen fogyasztanak-e el, arról sem tudok semmit; hogy kellemesen töltik-e idejüket? ezt elhiszem, de nem állítom; mert előttem legalább nem kellemes dolog az egyházak belső bajainak — pedig vannak ilyenek — beható vizsgálata, hanem kellemetlen kötelesség; de mert kötelesség, alaposan, lelkiismeretesen végzendő. Ki is fejeztem határozottan, hogy „amely látogató így végzi kötelességét: az méltó a munkadíjára.“ Ezen állításomat fenntartom, sőt hangsúlyozom, de fenntartom azt is, hogy amelyik szórakozásnak tekintti főképp a vizitációt: az nem érdemel napi díjat. Vagy azt hirdessék talán, hogy nincsenek és nem voltak ilyenek? Ha önmagunkat és egyházainkat akarjuk megcsalni, vagy ha mindenkinek tetszeni kívánunk: ám ezt is megtehetjük; de nem értem, miért neheztel érte Ujfalussy úr, hogy én ezt cselekedni nem tudom? Ahol hibát, fogyatkozást látok, rámutatok, abban a jóleső reményben, hogy a közjónak szolgálok vele. S engem ettől, a lelkesi hivatalommal együtt járó kötelességem teljesítésétől, nem fog visszatartani semmi személyes tekintet, bárkinek nem tetszése; mert én nem tudom követni azokat, a kik magukban vagy szűkebb körben panaszzkodnak a bajok miatt; nyilvánosan pedig megeskik, hogy tüntetnek a kárthatóat rendszer mellett. Pedig jól méltóztassék megjegyezni, hogy panasz s egyes mellettünk bizonyító példákat bőven hallhattunk mindenfelé; azoknak felsorolásával azonban nem kívánom az ügyet elmergésíteni, mert nem az a célom, hogy a nagy közönség a szavak harcán s esetleges csipősségén mulasson, hanem a bajok javítására törekedjek.

Ami azon, az igazságszeretetére és tárgyilagosságára hivatkozó férfühöz egyáltalán méltatlan gyanúsítást illeti, mintha csekélységem talán azon ellátást sajnálná a látogatóságoktól, amibe ez intézmény évente legfeljebb is 24 óra, többnyire azonban 5—10 óra alatt kerül: ezzel nem is kellene bővebben foglalkoznom. Ujfalussy úr, mint egyházmegyei főgondnok, talán tudja azt, hogy az a látogatóság legtöbbször nem is a pap, de az egyház kenyerét eszi. Azért ide vonatkozó gyanúsítása már csak ezen oknál fogva is nem egyéb üres gyanúsításnál és általa elítelt személyeskedés. Tudomásom szerint házam, mivel vendégek, tisztársak előtt mindig nyitva áll; s ha lesz mit, örömmel költöm el azokkal, akik velem egy célt, az emberiség tökéletesedését, munkálják. De azt nem tagadom, hogy a felte-

tes, lelkiismeretlen munkának sohasem szívesen fizetem a munkabért. Valamint az is bizonyos, hogy híveimnek is meg tudom magyarázni a vizitáció szükséges és hasznos voltát; de ismerek gyülekezetet, amely abban a véleményben van, hogy ha önmaga, illetőleg lelkesze nem segít bajain, a vizitációtól hiába várja azt s erre 10 éves tapasztalat tanította meg.

Legyen tehát nyugodtan Ujfalussy úr, ha valaha a kötelesség arra kényszeríti, hogy vendégem legyen, „szívesen, magyar vendégszeretettel” fogom látni lovával, kocsisával, még akkor is, ha „adósság kamatát, vagy más. lelkész által fizetendő pénzt” vesz be rajtam: s csak egy esetben, de ekkor aztán semmi szin alatt nem fogom, mert úgy nem is tudom szívesen látni, ha feladatlak nem végzné lelkiismeretes pontossággal s körültekintő bölcseséggel s könnyen felismerhető buzgósággal. Mert ez a célzás is ezáltal hatástalan maradt. A ki tartozik, annak fizetni kell, aki ezt nem tudja, vagy ha tudja és haragszik érte, az hitvány ember! Részemről én a kamatot is meg szoktam és szeretem megfizetni; nem kívánok adósa maradni senkinek; mert tudom, hogy csak így lehetek, de így aztán minden bizonyonyal lesznek is független és szabad. Különbön is nagyra becsülöm azon patriarchalis intézményt, hogy a tartozások a vizitáció által szedettek be; de azt is tudom, hogy a vizitáció e tekintetben sem végrehajtó, csupán közvetítő. Nem látom azért semmi értelmét a cikk ide vonatkozó célzatának.

Ami végül azon állítást illeti, hogy „ha van egyház, hol az évi egyházmegyei látogatás iránt nem rokoni, de ellenszenv uralkodik: ennek maguk az illető lelkes úrak okozói”, ezt sem fogadhatom el igazság gyánót. Mert ellenszenvről ugyan részemről nem tudok, de igenis több példát tudok arra, hogy a nép elégedetlen volt a látogatások oly nemű eljárásával, miszerint azok a felpanaszolt egyházi vagy iskolai bajok orvoslását nem sürgették kellő eréllyel és eredménytel: mikor az orvosság végre megérkezett: az idült beteg egyház alig vehette valami hasznát. Bizosíthatom Ujfalussy urat, hogy egyházamban a látogatások és felsőbbég iránt való tisztelet erős lábón áll és hovatovább ápolatlik; de azt is elmondhatom, hogy nem mindig volt így és annak teljesen indokolt okai voltak.

Felémlihetném ezek után én is a bántalmazás, személyeskedés és gyanúsítás kérdéseit. E tekintetben azonban a nagy közönség ítéletében megbízom. Mint említém, előre tudtam, hogy soraimban személyes célzatokat fognak keresni; de azt is tudtam, hogy találni nem fognak — félremagyarázás nélkül. Sajnálom, hogy ez utóbbi történt meg s éppen Ujfalussy úr által.

Ami a cikk végén levő felhívást illeti, a gyülesek látogatását s ott való felszólalásokat illetőleg: ezt szívesen megköszönöm és mint eddig, úgy ezután is gyakorolom fogom. Jól esik az a tudat, hogy oly tekintélyes férfiú, mint Ujfalussy úr, helyesli, sőt sürgeti a szabad vélemény-nyilvánítást. Vajha mindnyájan így éreznék és cselekednének is!

Engedtessek meg végül, hogy szerény nevemet a közügy érdekében ezúttal is elhallgassam. Tapasztalásból tudom, hogy az emberek egy része rendszeren több sülyt fektet arra, hogy ki beszél, mint arra, hogy mit beszél. Méltóztatásuk azonban nyugodtan lenni a felől, hogy ha szükségesnek fogom látni, lesz bátorságom magamat bárkinek bemutatni. Addig azonban próbáljuk meg a felvetett ügyet tárgyalni inkább s nem a személyeket; mindenek felett pedig *keressük az igazságot.*

Optimista.

TÁRCA.

Egy itt felejtett pap a középkorból.

Azért kellett ezt a címet választanom, hogy a szentelt chrysmával felkent fekete sereg egyik vitézkedő lovagjának felsorolando hősi dolgait legalább is a hihetőség szinében állítsam a t. olvasó közönség elé.

Egy papnak, egy testvérfelkezet papjának tipikus vonásait mutatom be. Nem akartam ugyan nyomdafesték útján megörökíteni e nagy alakját az ecclesia militánsnak, de miután ezt mások akarták tenni, nekem vált kötelességemmé, sőt engem is illet meg az a jog, hogy a nyilvánosság terén leleplezzem szellemi arc-képet.

E tüneményeszerű férfiú: Adamovich István, tályai róm. kath. plébános. Egy lélektan rejtély! A szellemvilág fejlődésének egy érthetetlen talánya!

Mint segédlelkész felvilágosult, társaságot kedvelő, jókedélyű barát. Mint parochus, több mint egy évtizedig más hitűekkel szemben türelmes, eléggé szabadelvű: őt-hat év óta pedig mindezeknek ellentéte. De felvilágosultsága nem fokozatosan fejlődött vissza, hanem egyszerre, minden átmenet nélkül. Ma már ott áll, hogy el lehet róla mondani: egy ember, a ki a középkorba visszaalmodja magát!

Íme az adatok, melyek az ő regiméje alatt a felekezeti békés együttélést megzavarták:

Megtöltötte, hogy a róm. kath. egyház harangjaival akár temetés, akár bármily eszt alkalmból más felekezetűnek harangozzanak így történhetett meg az, hogy Kossuth Lajos temetésekor a kath. intelligencia saját pénzért akart harangoztatni és a plébános nem engedte meg.

A kath. népiskolában — hol a hittant a segédlelkész adja elő — azon utasítást vették a gyermekek, hogy a más vallású embereknél nem kell köszönni, mincképp természetes következménye az lett, hogy egy vegyes házasságban élő párnak gyermeke, az iskolából hazatérve, csak a kath. vallású apának köszönt, kijelentve, hogy miután az anyja ref. vallású, neki nem köszönhet. Tényleg nemcsak a róm. kath. iskolás gyermekek, hanem a felnőttek — a napszámos osztályból — sem tartják méltóknak arra a más hitűeket s azoknak papjait, hogy megbillentsék előttük kalapjukat.

Templomban kihirdette, hogy az évenként tartatni szokott március 15-iki uncepenylen senki ne merjen részt venni; holott évek előtt ő maga is megjelent azon. Én kezdettem ezt 10 év előtt s a legnépszerűbbé vált csakhamar, a helybeli összes értelmiségnek ez volt össetalálkozási napja; legközelebb már csak a reformátusok és lutheránusok jelentek meg.

Ünnepi prédikációjában hevesen keltet a vegyes házasságok ellen, kijelentvén, hogy azt nem tekinti törvényes házasságnak, hanem csak *ügyasságnak.*

Múlt évben husvétkor kihirdette, hogy ezentúl csak róm. kath. keresztülöket fogad el.

Esketés alkalmával — a midőn a násznép az oltárt körüljárja — egy előkelő ref. vallású nőt, a miért a feléje nyújtott keresztet nem csókolta meg, hangosan összedobott, kifejezve, hogy »a hitetlen hogy mérszeljt az ő templomjukba menni.«

Egy — elődóm idejében elkeresztelt — ref. illetőségű leány haláláról értesülvén, felhívtam a plébánost, hogy a leány keresztelési bejegyzését küldje át hivatalomhoz s figyelmeztetem, hogy a ref. illetőségű halottat

el ne temesse. Válasza megérkezése előtt eltemette s azt írta, hogy »csak nem gondolják önök, hogy mi az önök számára anyakönyvelünk?»

Öndi illetőségű és lakos ref vallású ifjú Tallyáról egy római kath. vallású leányt jegyzett el, az esküvő a tállyai római kath. templomban volt megtartandó. A násznép 4 órakor a templomban összegyűlt, de miután a véglegény nem volt hajlandó reversalist adni, a plébános megtagadta az esketést. A kétségbeesett felek hozzám folyamodtak, de én kijelentettem, hogy bár hitfelünk is a véglegény, nem vagyok illetékes az esketést teljesítésére, bajukon nem segíthetek.* Délután 4 órától éjjeli 11 óráig pihuntották a véglegényt, a mikor aztán az esküvő a reversalis aláírása után megtörtént.

Az egyházpolitikai törvényeknek a főrendiházban történt megbuktatása alkalmával a római kath. torony lobogó-diszben állott. Zúgott a levegő a nagy harangozástól, a mozsarak durrogásától. Nem hiába jártak a tárgyalás folyama alatt imádkozni a polgári házasság ellen! Megbuktak a kalvinisták és a velők szövetségzett zsidó szabadkőművesek — hangzott fel a sugalmazott kiáltás a fanatizált tömeg ajkairól.

Múlt év október havában történt, hogy egy tiszta kath. párnak fia született, kereszt szülőik gyanánt két luth. vallású egyént jelentett be a plébánoshoz, a plébános visszautasította. Ekkor az apa hozzám jött felkérni, hogy kereszteljem meg gyermekét, mert ő más kereszt szülőt nem hív s vagy kereszteléstlenül hagyja gyermekét, vagy kiter vallásából. Nem szeretem az érdekből vagy dachól áttérőket, mert ezek a közönyös, vállalatlan és elégetlen elem magvaít képezik a gyülekezetben, hogy tehát — a különben erős kath. atyafit — ne legyen kénytelen felvenni egyházamba, megkereszteltet fiait s a keresztelési jegyzőkönyvet azonnal áttettem a plébániai hivatalhoz.

Erre kaptam egy főmédnyent, melyből leírtól csak a következőket közlöm: »K. J. néhány nappal ezelőtt tisztelettel alulírott nál a felől tudakozódott: vajjon legközelebb született kis fia részére tek. S. Gy. urat keresztapául elfogadom é? Miután egyházi elven alapuló gyakorlat, hogy anyaszentegyházunk fiai és leányai mellett kereszt szülőikül rendszerint csak római katolikuskok szoktak elfogadtatni; sajnálatlalt, de ama kérdésre tagadólag kellett felelnem. Figyelmeztetem tehát kérdezőt, hogy föltétlenül csak kath. kereszt szülőkről gondoskodjunk, annál inkább, mert az ezen kérdésben, bár ritkán, de mégis előfordult eddigi visszaéléseket folyó év húsvét másodnapján kivétel nélkül minden azóta született s plébánoskodásom alatt ezanttel születendő gyermekekre vonatkozólag föltétlenül beszűnttettem, kihirdetvén jelzett napon a szöszékből, hogy azontúl csak római kath. kereszt szülőket fogadok el.)

A továbbiakban kérdőre von az illetéketlen beavatkozás miatt s felteszi a kérdést, hogy kitől vettem a keresztelésre a felhatalmazást? Tőlem nem — mondja levelében — hiszen *hitelven szerint*, bár önöknel egymást éri a sok presbiter, *Ont nem tekinthelem felszentelt papnak*. Arra alapította talán nagyzást. *Úr készséges szolgálatát, hogy minden ember érvényesen keresztelhet? — igen köszönöm, de nem kérek többet belőle, habár én sem vonom azt kétségbe.*»

Ezt követőleg jesuisticus fogással és modorban néhány erős gorbomazást mond, végül kijelenti, hogy: »K. J. kis fiát nem vezethetem be anyakönyvembe, mert a concil albucse következő szavai szerint: Omnes ab

haereticis baptisatos, sub conditione esse baptisandos, nisi in aliquo casu particulari compertum haberetur sacramentum fuisse legitime collatum» — nem tehetek mást.

Ime a logicával hadilábon álló római észjárás! Elliseri hitvének ama rendelkezését, mely szerint: minden ember érvényesen keresztelhet s a megkeresztelt gyermekek még sem anyakönyveli, mert az általam végzett keresztiséget nem tekinti érvényesnek.

Ezen levélre adott válaszbomban, természetesen, nem választottam és állásomból kifolyólag nem is választottam azt a hangot, mely csak a szent chyrimával felkent »felszentelt papokat» illetheti meg; ennek bizonyágául csak egy tételt tesztek közé: »Hogy nem tekint »felszentelt papnak», az nagyon helyes, mert a mi papságunk nem képez szent rendet; egy a szent: az élő Isten; nem követel *hódolatot* magának az Isten nevében, hanem *szolgálja* az emberiség ügyét; nem az önhatalmulag homlokára helyezett *külső szentség* tényével, hanem az erkölcsi élet terén csendes, zajtalan *munkássága és élete* által biztosítja magának az elismerést és tiszteletet.

Ennek a dolognak folytatása lett a szerencsi kir. járásbírósg előtt f. évi február 23-án megtartott tárgyalásban, hol vádlott okmányokkal megterhelve jelent meg, melyekből igazolni kívánta, hogy miután több ízben beavatkoztam egyháza belügyeibe, jogos volt felhaborodása.

Először egy táviratot mutatott be püspökétől, melyben egy halott eltemetésére utasítja. Ennek a táviratnak a története következő: V. A. huszárkapitány öngyilkossá lett, a plébános megtagadta az egyházi szertartást s a családi sírboltbaleendő eltemetését. Az elhunyt rokonai engem kértek fel a szertartás végzésére s mivel az elhunythoz személyes baráti viszony csatolt, megígértem ezt azon esetre, ha a kassai püspök nem adna parancsot erre nézve a plébánosnak. Táviratilag kerestem meg a kassai püspököt, táviratomban említettem a közfelháborodást, melyet a plébános eljárása idézett elő s azt, hogy esetleg én fogom eltemetni az elhunytat. Erre a püspök azonnal válaszolt is, hogy a plébánost utasította rendes egyházi szertartást teljesítésére.

A másik okmány szintén püspökétől volt egy level, melyben felhívja, hogy általam hozzá betérjesztett vádpontokra haladéktalanul adja be a választ. A vádpontok egyrészt azonos a cikkem elején felsorolt dolgokkal. Miként felelt be? nem tudom s nem is hozhatta fel a tárgyalásnál, mert a bíróság nem engedte meg okmányainak további elősorolását.

Végeztül aztán mégis kijelentette, hogy: »sem személyben, sem hivatalos állásában nem kívántam szeríteni és a mi levelemben sértő kifejezés van, azt visszavonom s azokért bocsánatot kérek.»

Ezzel az ügy befejezést nyert. Ámde ezután pár hóval a Lepésnyí féle social-néppárti, fekete ultramontan »Népujság» ápril 15 iki számában »Protestans fészkelődések» cím alatt, ismét nekem ront, előadva, hogy a kicsiny Tállyában tehetségem érvényesítésére nem találtam más tét, mint a felekezeteknek egymás ellen való bősztését s én vagyok az oka, hogy itt a felekezetek hadilábon állanak; felhozza a fent említett keresztelési esetet, végül, mint egy martirt állítja magát a kath. világ elé, hogy a jövő hónapban a bíróság elé kell állania, mert velem szembe védelmezni merete hitét.

Az a bírósági tárgyalás pedig, mint említtem február 23-án megtörtént s az én humánus és lovgias magartartásom következtében a büntetéstől fel lett mentve és mégis ó ápril 15-én, mint következőnek dologról beszél!

* Ilyen esetben mindig jogosan segíthetünk az illetők baján.

Ily eljárással szemben nem tudtam magam hirtelen elhatározni, hogy mi tévő legyek. Tévedés, malicia, vagy az agyrendszer idegálozatának visszafejlődése áll előttem?! Sajtóbíróági pert akartam indítani, de a mennyiben az élére állított felekezeti kérdés mai napig minden téren dominál, a kisorsolándó esküdték állásfoglalásától lett volna függővé téve az ítélet.

A revanchirozás módozatai fölött való töprekedésem közben vettem a nagyot szerkesztőség felhívását, melyben adatokat kér. Épen apropos jött!

Egy förtelmes emberrel szemben, midőn az vonásaink szabálytalanságát feszegeti, nem lehet nemesebb elégtételt szereznünk, mintha minden megjegyzés nélkül egy tukórt tartunk elébe.

E cikkben felsorolt adatok együttesen, teljes szemléli képét adják annak a férfinak, ki ezer és ezer társaival együtt predikálja a szeretetet és cselekszi a gyűlölségnek munkáit; hirdeti a Jézus Krisztus nevében a békeséget és szítja, elszíti a háborúságnak néze a Jézus fölébe emelt örök dogma nevében; hangzatoskja a felvilágosultságot és visszaalmodja magát a közölkör világtalan sötétségébe.

Hézszer Emil.

KÖZÉLETÜNK.

Szomorú és sokat beszélő számok.

Egyetemes konventünk ez évi gyűlésében rendelte el, hogy a »Jelentő ívek« alapján kimutatás készítsenek a magyar ref. lelkesítési fizetéséről s az adatok a minisztériumhoz terjesztessenek föl annyival is inkább, mivel a múlt évben két ízben is kérte a kultuszminiszter az ilyen kimutatás felterjesztését.

«Alig oslott szét a konvent, midőn a mostani kultuszminiszter 21,957. sz. a. újra felhívta a konventi elnökséget, hogy a jelzett kimutatást sűrűsően terjeszse fel. Surgette a miniszter, mert — ugymond — «... adatok hiányában nem bírok tájékozással az egyházak tényleges szükségletéről s nem vagyok abban a helyzetben, hogy a lelkesítési javadalmak rendezését az állami költségvetésben előirányozott segélyvel előmozdithassam.» És jellemző, hogy surgetését ezzel is indokolja: «... a költségvetés összeállításán után érkező kimutatások az ügyet nagyon könnyen egy-két évre hátráltathatják.»

Hogy a költségvetés minő stádiumban van, nem tudhatjuk, de hogy a kimutatást a konventi elnökség július hó 6-án felkudta, az bizonyos. És épen ezt a kimutatást, melyben szomorú és sokat beszélő számok szerepelnek, óhajtom megismertetni, a mint azt Kenessey Béla közalpi végrehajtó, bizottsági jegyző nagy figyelemmel, pontossággal összeállította.

A kimutatás 53 lapra terjed s magában foglalja kerületenként s egyházmegyénkint azokat az egyházakat, melyeknek jövedelme 600, illetőleg 800 frton alúl van, adván ezeknek jövedelmét is készpénz értékben. Az összegezésben ki van mutatva ezeknek az egyházaknak jövedelme s hiánya a 600, illetőleg 800 forintig.

Feltüntetni a kimutatás az összes lelkesítési javadalmakat — egyházkerületenként s megyénkint.

Megtudjuk, hogy mennyi azoknak az anya-egyházaknak a száma, a melyeknek szükségük van 600—800 forintig segélyre s végül összegezését találunk anya-egyházaink számáról, valamint arról, hogy mennyi ezek közül olyan, a hol 800 forinton felül van a fizetés; olyan, a hol 800 forinton aluli s olyan, a hol 600 forinton aluli a fizetés s utolsó sorban meglátjuk, hogy társ-leány s missziói egyház hány segélyezendő?

Ismertetésem is ezeknek megfelelőleg fog szólni, de a beosztással ellenkezőleg haladva.

Van ev. ref. anyaegyház 2,016.

Anyagyházaink közül 800 forinton felül van a fizetés 810-ben; 800 forinton alúl 1206-ban s 600 forinton alúl 810-ben. A 800 forinton felüli egyházak nincsenek kimutatva, minthogy a kimutatásnak ezt nem is kell magában foglalni.

A 800 forinton aluliak, melyeknek száma 1206, így oszlanak meg kerületenként;

Dunamelléken:	61
Dunántúl:	147
Tiszáninnem:	270
Tiszántúl:	305
Erdélyben:	423
Összesen:	1206

600 forinton aluli anyaegyházaink pedig a következők illanak kerületünkben:

Dunamelléken:	17
Dunántúl:	62
Tiszáninnem:	195
Tiszántúl:	210
Erdélyben:	326
Összesen:	810

Tiszáninni egyházkerületünk a 600—800 forinton alúl levő anya-egyházaira nézve egyházmegyénkint a kimutatás 52-ik lapján így szerepel:

800-on alul. 600-on alul.

Abaújban:	66	58
A.-Borsodban:	18	9
A.-Zemplénben:	39	27
F.-Borsodban:	37	18
F.-Zemplénben:	25	23
Gömörben:	37	23
Tornáiban:	16	13
Ungban:	32	24
Összesen:	270	195

Az összeg, mely kívántaték a 600 forint minimumig kerületenként a következő:

Dunamelléken kell:	5377 k. 28 f.
Dunántúl	40485 — 77 —
Tiszáninnem	97336 — 47 —
Tiszántúl	76008 — 89 —
Erdélyben	201370 — 56 —

Összesen: 420578 — 56 —

Egyházkerületünkben a segélyezés 600 forintig egyházmegyénkint a következőleg történék:

Abaújban kellene:	27004 k. 48 f.
A.-Borsodban	1944 — 28 —
A.-Zemplénben	7141 — 93 —
F.-Borsodban	4754 — 48 —
F.-Zemplénben	11205 — 86 —
Gömörben	16590 — 38 —
Tornáiban	8873 — 04 —
Ungban	10822 — 02 —

Összesen: 97336 — 47 —

A 800 forint minimumig egyházkerületenként a következő összegekre volna szükség:

Dunamelléken kell:	23998 k. 82 f.
Dunántúl	94203 — 18 —
Tiszáninnem	176729 — 94 —
Tiszántúl	192761 — 40 —
Erdélyben	389533 — 07 —

Összesen: 877226 — 41 —

Egyházkerületünk egyházmegyében 800 forintig a következő pótlásokra volna szükség:

Abauban	kellene:	44326	k.	19	f.
A.-Borsodban		6169	—	09	—
A.-Zemplénben		20522	—	28	—
F.-Borsodban		17075	—	19	—
F.-Zemplénben		21885	—	06	—
Gömörben		23411	—	89	—
Tornában		19512	—	00	—
Ungban		23828	—	27	—
Összesen:		176729	—	94	—

Vagyis magyar református egyházunkban a kimutatások szerint szükség van 600 forintig 420578 korona és 56 fillér segélyre, 800 forint pedig 877226 korona 41 fillérre. A mely összegekben hozzáveendő még egyetemes konventünk ez évi határozata szerint 20,000 forint a nem rendszeresített segédlelkései állások javadalmának rendezése céljából s így a mit kérünk a kormánytól: együttvéve: 917,226 korona 41 fillér, vagyis: 458613 forint 20 és fél krajcár. — Vajjon nem mondják-e velem igen sokan: mi ez az összeg a hercegprimás évi jövedelméhez képest, kinek egyenes állami adója 70,000 forinton felül van?

Végül még a lelkései jövedelmekről szóló adatokat mutatom be, a melyek egyházkerületenként a következők:

Dunamelléken:	586,439	k.	89	f.	
Dunántúl:	467,845	—	75	—	
Tiszanínen:	478,353	—	93	—	
Tiszántúl:	971,666	—	63	—	
Erdélyben:	679,055	—	61	—	
Összesen:		3,183,391	—	84	—

Egyházkerületünk egyházmegyében a fizetési összegek a következők:

Abauban:	71,264	k.	85	f.	
A.-Borsodban:	103,760	—	69	—	
A.-Zemplénben:	86,415	—	47	—	
F.-Borsodban:	75,721	—	70	—	
F.-Zemplénben:	24,744	—	02	—	
Gömörben:	55,911	—	13	—	
Tornában:	16,635	—	75	—	
Ungban:	43,890	—	35	—	
Összesen:		478,353	k.	96	—

Az a-borsodi lelkései fizetések összegét az összes 56 egyházmegye közül csak a tiszántúli: *szatmári és békés-bánati*; a dunamelléki: *f.-boronyási* és a dunántúli: *b.-somogyi* egyházmegyék fizetési összege haladja meg. Legkisebb összeget mutat az erdélyi nagy-sajói egyházmegye fizetési summája, mely 14,109 korona és 99 fillérre rúg.

Szomorú és sokat beszélő számok a közlöttek. Szomorú állapotoknak bizonyoságtévői és sokat beszélők, abból a célból, hogy a magyar ref. lelkészek szellemi képzettségöknek, magas hivatásuknak megfelelő javadalmazásban részesüljenek.

Az egyetemes konvent egyházi elnökének feltevése már ott van a miniszteriumban. — Várjuk a legjobbat!

Dr. Tüdös István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** *Sass Károly*, albsi ev. ref. lelkész, 1848-9-ben az első honvéd-hadtest tábori papja, életének 77-ik, lelkipásztorkodásának 42-ik évében, folyó hó 1-én, hosszas szenvedés után elhunyt s folyó hó 3-án méltó részvételt eltemettetett. A boldogultban *Sass Béla*, debreceni theol. akadémiái tanár, édes atyját vesztette el. Béke a sokat szenvedőnek s vizsgáztalódás a vesztés szíveknél. — *Czinke Laci*, Czinke István, erdő-bényei s elválasztott rimaszombati ev. ref. lelkésznek legkisebb gyermeke s szépen fejlődött egyetlen fia, folyó hó 7-én, életének első évében, rövid ideig tartó betegség után itt hagyta vele boldog szülőit és kis testvérét s égbe költözött. A melyen öröm volt születése, épen olyan bánatát az elköltözése. A mindenható Isten kegyelme örökjék a kemény próbára állított szülék mélységes gyászra s a kis ártatlan fiú sirhalma felett!

— **Szaktudósok képzésére tett alaptvány.** *Semsey Andor*, a ki közművelődésünk fejlesztésére már eddig is oly sokat áldozott, újabbán ismét egy nagy és szép alaptványt tett. Évenként három fiatal tudósnak, a kik diplomájukat már megszerkeztek 2000—2000 frtot ad mindaddig, a míg az illetők tudományos kutatásaikat folytatják. Erről a nemes elhatározásáról folyó hó 6-án kelet leveleiben értesítette br. Eötvös Lorántot. Levelet méltónak tartjuk egész terjedelmében közölni. »Kedves barátom! Az évek hosszú sorában beszélgetéseink alkalmával, mindig újra, meg újra visszatartunk arra a kérdésre: miként lehetne odahatni, hogy többen foglalkozzanak hazánkban komolyan a tudományal, nemcsak gyűjtve vagy tanítva, hanem teremtetve eróvel gyarapítva is azt. Ilyenkor élénken tünk fel előttünk társadalmi viszonyaink hibái, a melyek csak elvétve engedik meg, hogy tudományra termett fiatal embereink gondatlanul és egész odaadással fordíthatssák idejüket tanulmányaikra és kutatásaikra. Vagyonos osztályainkat a tudományos babér még alig kecségetti, a szegény szülők gyermeke pedig arra szorúl, hogy lehetőleg gyorsan letévén vizsgáit, mihamarabb kenyeret adó állást keressen, sokszor tudományos törekvéseinek feloldozása árán. Mennyi igazi képesség veszett már nálunk kárba az által, hogy kellő kifejlésére nem volt módja és ideje? Sajnos, de nekem úgy látszik, hogy sok más irányban haladó haladásunk dacára, épen ebben az irányban nem valóunk; szegénységünk tudományos erőik dolgában mindinkább érezhető lesz, s a mikor tudományosságunk egy-egy régi törzse kidől, alig-alig látunk új hajtást, a mely hivatva volna a megüresedett helyet méltón betölteni. Mozdítsunk hát valamit a dolgon. Te, mint örömmel hallom, a tanár kétszáz ügyének gondozását vállaltad magadra; adjon Isten sikert e vállalkozásodhoz. De valamit én is akarok tenni. Előttém az angol seniorok (az úgynevezett fellow-k) eszméje lebeg, szeretném, hogy a mi főiskolánk körében is volnának a tanároknak és tanulóknak egyaránt olyan társai, a kik vizsgáik befejezése s diplomáik elnyerése után, nem válnának el olyan sietve, mint az utas, megszerzett utlevéllel az Alma Mater tudományos légkörétől, hanem tudományukkal szabadon foglalkozva, abban erősödésnek mindaddig, a míg egyéniségüknek és képzettségüknek valóban megfelelő tudományos szolgáltatásra hivatva lesznek. Elhatároztam azért, hogy a jövő szeptember 1-től kezdve három olyan fiatal tudós, kik főiskolai tanulmányaikat befejezték s már diplomát nyertek, *egyenként évi 2000 frtot fogok adni*, mindaddig, a míg egész odaadással tudományukkal foglal-

kozna s más tényleges alkalmazást nem vállalnak. Arra kérék, légy szives ez intézményemnek célját s az annak véglegestésére netán szükséges szabályokat alant megnevezendő barátaimmal együtt pontosabban formulázni; addig is azonban, a míg ez megtörténhetik, irányadásul a következőket állapítom meg: 1. Kedves barátaim! Entz Gézát, Högves Endrét, Jurányi Lajost, König Gyulát, Krenner József Sándort, Margó Tivadart, Szily Kálmánt, Than Károlyt, Wartha Vincét és téged felkérlek, hogy az idevágó teendőket velem együtt végezzétek. Egy testületet fogunk alkotni, mely a jövőben magát egészítheti ki. Azt, a kit mi, vagy majdan utódaink arra alkalmaznánk találnak, a tudományos törekvésben társunknak fogadjuk s neki mindaddig, míg arra érdemes, adományomból 2000 forint bocsátok rendelkezésére. 2. Seniorak semmi olyan teendőre vállalkozni nem szabad, a mely őt tudományos fejlődésében akadályozhatná, kivánatosnak tartom azonban, hogy az egyetemen, a Műegyetemen, vagy a tanár-képzés teendői körül olyan munkáért fejtsem ki, a mely őt a jövőben rendszeres tanításra is előkészítse. 3. Testületünknek oda kell hatni, hogy főiskolánk tudományos intézeteit és laboratóriumait tudományos kutatásaira felhasználhassák. 4. Az évi díj, testületünk tudtával és beleegyezésével, külföldön eszközölt tanulmányokra is felhasználható. 5. Az itt megajánlott három állásra vonatkozólag kivánságom az, hogy azokból egyet a fizika-matematika tudomány körének művelője, kettőt pedig zoológus, botanikus, mineralógus vagy geológus nyerjen el. Különbön kívánatosnak tartom azt, hogy ez intézkedésem már ez év szeptember 1-én lépjen életbe, mert akkor nyilván meg a tanárképzésre hivatott új kollégium, abban tudományos segédkezésére éppen a természetstudományok körében valószínűleg szükség lesz. Jövendő senioraink ott a tanárképzés ügyének is bizonyára jó szolgálatot fognak tenni. Fent körvonalozott intézményem célja: a tudós képzése a legszorosabban függ össze a tanár képzéssel, s azért ugyanez alkalommal ez utóbbinak előmozdításához is akarok hozzájárulni. Rendelkezésre bocsátok 5000 forint azzal a rendeltetéssel, hogy abból az alakulóban lévő barát *Eötös József-kollégium* könyvtárainak alapja épüljön fel. Valaszd ki, hozzáértők meghallgatásával, a beléillesztendő könyveket úgy, hogy azok között a szakzerű tanulmányokra szükségeseken kívül, legyenek olyanok is, a melyek bármely szak tanulójának kedves és művelő olvasmányul szolgálhatnak, mert kell, hogy a tanár tudós, de művelt is legyen. Véget vétek ezzel a beszélgetéssel, de ne vessünk véget a cselekvésnek. Maradok régi barátod: Budapest, 1895. júl. 6. *Semsey Andor*. Ehez nem kell kommentár!

— **Pár szó a Rácz Károly cikkré.** Távól legyen tőlem, hogy vitaközösbe elegyedjem Rácz Károlyval az általa felhozott egyes dolgok felett, de annyit cikkré mégis meg kell jegyezniem, hogy a mennyiben annak egyes állításai az általam itt-ott eddig megirtakkal ellentéznek, azokat most sem fogadhatom el való tényekül s velök szemben mindazt fenntartom, a mit magam állítottam. Fenn a mit Mellusz születésének idejére, fenn, a mit Debreceben mentének évére nézve már régebben előadtam. Fenn, mert Rácz Károlynak egyes tévedéscit, melyeket most újra ismétl, már akkor megcáfoltam volt. A mi a kálvini iránynak hazánkban elterjedését, illetőleg ennek időpontját illeti, arra nézve más alkalommal, kimerítő tanulmányozás után, szándékom álláspontom védelmébe belebozsátkozni.

Zoványi Jenő.

— **Nők is lehetnek egyetemi hallgatók.** Ezt a véleményt terjesztette fel legközelebb a budapesti egyetem

tanácsa a vallás- és közoktatási miniszterhez, a ki a közoktatási költségvetés tárgyalása után azt a kérdést intézte az egyetem tanári testületéhez, hogy megengedhetők-e a nőknek az egyetemi előadások hallgatásai? A tanács véleménye szerint a nők az orvosi- és gyógyszerészeti pályára képezhetnék magukat, de szükséges, hogy előzőleg a gimnáziumi tanulmányokat bevégezzék s érettségi vizsgát tegyenek.

— **A II. országos és egyetemes tanügyi kongresszus rendező bizottsága** felhívást intézett a magyarországi tanítókhöz, tanárokhöz s általában a nevelés és tanítás ügyé iránt érdeklő honpolgárokhoz, melyben kéri, hogy közöljék mindenki a maga módja szerint vegyen részt. Az egyesületeknek és testületeknek az általok tárgyalatni kívánt tetteket, az előadó nevének és állásának megjelölésével, folyó év szeptember végéig kell a főtitkári hivatalhoz befűrdeni. A felhívás szerint a kongresszus tagsági díja 2 frt, mely *Maurice Reszó* főiskolai igazgatóhoz (Budapest, Lovag-útca. 18. sz.) küldendő.

— **A felkészülés kérdése.** Nagy Ignác, miskolci felkészítő, tisztelt barátomnak, mint olyat, a ki az új törvények életbeléptetése óta több ízben is szerepelt már felkészülési eseteknél, nyilatkozásra kértük fel s ő szives volt alábbi sorokban megfelelni kérdésünknek: — „Édes barátom! Hát az igaz, hogy az új egyház-törvények életbeléptetése óta, én már két pap-választást hajtottam végre. De az egyik pályázat úttan töltöttem be, csak a másikon kellett volna a meghívással együtt járó $\frac{1}{2}$ kisebbséget constatalnom, — mely nem lévén, a gyülekezet egyhangúlag választott. Szerintem meddő minden egyéni vitaközös a felett, hogyan kell a meghívás úttan való felkészülést eszközölni? — mert a törvény 199. §-a világosan mondja, hogy a jogosult választók legalább $\frac{2}{3}$ -ának kell egy jelöltben megállapodnia. — No, de itt következnék már a törvénynek azon intézkedése, mely megkívánja, hogy a presbitérium miként constatalja a $\frac{2}{3}$ -ot? — Ez azonban elmaradt, s itt van a controversia, a nagy tájékozatlanság széles e hazában. Néhol, mint a mi egyházmegyénkben is, név szerint kijánja az esperes kimutatattai a szavazók $\frac{2}{3}$ -át, történjék ez akár egyházi közgyűlésből, akár a gyűjtött aláírások úttan; — másutt pedig, — a mint emlékezem, pl. a Dunántúl — elégnék tartják, ha a presbitérium egyszerűen nyilatkozik a $\frac{2}{3}$ többség megléte felől. Mindkét esetben a kiküldött egyházmegyei bizottság csak az $\frac{1}{2}$ -ot constatalja. A két eljárás módhozhoz, pró és contra szó fér. Mindenesetre tisztább s a törvénynek megfelelőbb az első módhoz, de a nagyobb gyülekezetekben bajos keresztül vinni; mivel oly egyházi közgyűlés, hol a jogosult választók $\frac{2}{3}$ -a jelen legyen, nem lehet összehozni; aláírati pedig szintén $\frac{2}{3}$ -addal, házról-házra járás úttan, szintén sok bajjal jár és alapját képezhetné sok kellemetlen peres civakodásnak. A mi pedig a presbitérium nyilatkozásait illeti, kérdésbe tehető: jogosult-e a presbitérium a gyülekezet $\frac{2}{3}$ -a nevében szólni, s mire alapítja jogosultságát? Szóval nagy sötétségben bitorakálunk s ezt vagy a conventnek vagy az egyházkerületeknek kell elszálatni, határozott utastást adván arra nézve, hogy a meghívás úttan papot választani akár egyházak mily eljárást kövessenek a $\frac{2}{3}$ többség constatalása körül? Ez az én nézetem a dolog felől; addig, míg vagy a convent vagy az egyházkerület nem intézkedik (színtem a conventnek kell, hogy egyöntetűen járjanak el), a meghívás úttan választani akár egyházak ki vannak szolgáltatva az esperesek önkényes törvény-magyarátának.”

— **Póteretési vizsgálat a sárospataki ev. ref. főiskola gimnáziumában** a jövő iskolai év elején csupán

a pataki tanulókkal fog tartatni. Az írásbeli vizsga idejéül aug. 30-tól szept. 3-ig, a szóbeli vizsga idejéül pedig szept. 6-ika van kitűzve; *Rimaszombatban* az írásbeli vizsga szept. 1—5-ig, a szóbeli pedig szept. 9-én tartatik meg.

— **1895. évre a főiskolai lakszobákba felvettettek:** IX. számú szobába: Székely Gyula V. o., Erdélyi Kálmán és Tóth Endre II. o., XXI. számú szobába: Tariska Dezső VIII. o., Tariska Sándor III. o., Tariska Ferenc II. o., Tariska Lajos I. o., XXII. számú szobába: Tóbiás Sándor VI. o., Tatar Sándor III. o., Botka Gyula III. o., Sinka Gyula III. o., XXIII. számú szobába: Szűcs Sándor VIII. o., Kun Zoltán III. o., Kun Aladár I. o., Kun Miklós prog. XXIV. számú szobába: Liszka Béla VIII. o., Nagy Gyula VI. o., Nagy Béla III. o., Nagy Barna I. o., XXV. számú szobába: Csorba Sándor VI. o., Csorba Ferenc IV. o., Gönczy Bertalan III. o., Gönczy Pál I. o., XXV. sz. szobába: Hubai Miklós VII. o., Csomár Béla VII. o., Keresztesi Sándor IV. o., Keresztesi Lajos III. o., XXVII. számú szobába: Somodi János VI. o., Somodi József II. o., Boros Lajos V. o., Vas István II. o., XXVIII. számú szobába: Melko István VII. o., Makai Kálmán III. o., Szántai Miklós III. o., XXIX. számú szobák Czövek Sándor VII. o., Czövek Béla IV. o., Czövek Zoltán prog. Sárospatak, július 8. 1895. *Szivos Mihály*, tápintezeti felügyelő.

— **Jogi vizsgálatok a sárospataki főiskolán. I. Alapvizsgát tettek az 1891/5. év folyamán összesen 33-an.** Kitüntetéssel 2 (Harsányi Gyula, Czenthe Pál), egyhangulag 7, szótöbbséggel 12, pótvizsgát 4, ismétlővizsgát 3, ismétlővizsgára utasított 3, magánvizsgát tett 2. **II. Alapvizsgát tett 28 és pedig kitüntetéssel 5.** (Debrecezi Barna, Trócsányi Bertalan, Borsos József, Matteredny Gyula, Kertész Kálmán), egyhangulag 5, szótöbbséggel 6, pótvizsgát 4, ismétlővizsgát tett 1, pótvizsgára utasított 2, ismétlővizsgára utasított 4, magánvizsgát tett 1. **Államtudományi államvizsgálatot tett összesen 7 és pedig egyhangulag 2, (egy rendes és egy magán), szótöbbséggel 1, pótvizsgát 1, ismétlővizsgát 2, javítóvizsgára utasított 1. **Jogtudományi államvizsgát tett összesen 13 és pedig kitüntetéssel 3, (Horkay István, Halász István, Szalontay György), egyhangulag 3, szótöbbséggel 4, pótvizsgát 1, ismétlővizsgát tett 1, pótvizsgára utasított 1, magánvizsga volt 2, rendes 11.****

— **Az angol és amerikai missio bevétele.** Az angol missio-társaságok bevétele 1890-ben 26.031,580 marka, 1893-ban pedig 25.764,140 marka volt; az észak-amerikai missio-társaságok bevétele 1892—93-ban 24.357,608 marka, 1893—94-ben pedig 20.694,996 marka volt.

— **Választás.** A gömöri ref. egyházmegye világi tanácsbírájává *Bornemisza László* alispán választott meg. Az egyházi tanácsbíróságra *Kupay Dénes* és *Kálniczky Endre* közt új szavazás rendeztetett el.

Pályázati hirdetések.

I.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Mesko-féle alapítványi helyen két, egyenként 100, azaz egyszáz frrtal javadalmazott ösztöndíj állás megüresedvén, arra ezennel pályázat hirdettetik:

1. Az egyik helyre pályázhatnak a sárospataki ev. ref. főgimnázium olyan ev. ref. vallású növendékei, kik abaujmegyei születésűek s tanulmányaikat a sárospataki

főgimnázium valamelyik osztályában *jeles* eredménnyel végezték. A jeles eredmény úgy értendő, hogy a folyamodónak csak egy jó tanjegy lehet a promotionális tantárgyakból.

2. A másik helyre pályázhatnak a sárospataki állami tanító-képzede abaujmegyei születésű, ev. ref. vallású oly növendékei, kik tanulmányaikat már a sárospataki állami tanító-képzésben folytatják s tanulmányaikban általános jeles osztályzatúak.

Mindkét hely elnyeréséért a folyamodványok, kelőleg felszerelve s a nagytisztelű és tekintetes igazgatótanáchoz címezve, 1895. augusztus hó 10-ig a sárospataki főiskola közigazgatói hivatalához adandók be, mely hivatal a folyamodványokat, az ajánlás megtétele végett, az abauji egyházmegye nagytisztelűt espereséhez átteszi.

II.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Horváth Mária féle ösztöndíjra egy 200 frrtos hely megürülvén, arra ezennel pályázat hirdettetik. A pályázók a Pálóczi Horváth családdal *fiú* vagy *leány*-ágon rokon, ev. ref. vallású, a sárospataki főiskolában *jól* tanuló ifjak lehetnek. Az ösztöndíj, az alapító rendelkezése szerint, első sorban a fiú-ágon rokonoknak adatik; ilyen nem léteben, az ösztöndíj a leány-ágon való rokonoknak ítéltetik oda. A kérények a nagytisztelű és tekintetes igazgatótanáchoz címezve, a rokonságot igazoló családi lezármazási táblazattal ellátva, folyó 1895. év szeptember 1-5-é napján adandók be a közigazgatói hivatalhoz.

Sárospatak 1895. július 9.

Dr. Finke József,
akadémiai és közigazgató.

Pályázat tanári állomásra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában *egy* *theologiai akadémiai tanszék*re pályázat hirdettetik.

E tanszékhez, heti 10 órával, a *dogmatörténet, dogmatika és vallásbölcselet* (vagy e helyett valamely később meghatározandó, de az előbbiekkel benső kapcsolatban álló tantárgy) előadása van kötvé, *megfelelő special collegiumokkal és szemináriummal.*

Elnyerésére csak ev. ref. vallású és lelkesítő hivatalra is jogosított egyéneek pályázhatnak.

Javadalma:

1. 1300 frr törzsfizetés;
2. 300 frr lakásbér;
3. Ötödvenként 100—100 frr korpótlék, ezuttal még csak négy ízben;
4. A felekezeti tanárok állami nyugdíjintézetbe felvettékével teljesen egyenlő nyugdíj jogosításág.

Pályázni szándékozók folyamodvényaikat, hivatóságukat, illetőleg jogosítottágukat bizonyító okmányaikkal (Egyházi törv. 488. §.), rövid életrajzzal, testi épségüket igazoló orvosi véleménnyel, f. évi augusztus 20-ik napjáig, a tisztánimeni ev. ref. egyházkerület Főtisztelűt előjáróságához címezve, a sárospataki ev. ref. főiskola akadémiai és közigazgatói hivatalához küldjék be.

Az állomás november hó elején foglalandó el.

Miskolc, 1895 július hó 10-én.

Kun Bertalan,
tiszánimeni ev. ref. püspök.

1—3

Felelős szerkesztő: **RADACSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postal
átutalással, egész évre
6 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Részletből bételydíj 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN —

TARTALOM: »A meghívás kérdéséhez.« Zordányi Jenő. — »A tanítató szülők némely gyöngesége.« Nemo. — »Kormányzati rendszabálytervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.« — Egy instructio a görögri ref. lelképástorok részére az 1779-ik évi püspöki visitatio alkalmából. Zsoldos Benő. — »Irodalom.« — »Vegegy közlemények.« — »Pályázatok.«

A meghívás kérdéséhez.

A debreceni lelkészválasztás ügye mind szélesebb körben kelt érdeklődést. Nemcsak az egyház fényes multja és jelene, melyek egyiránt elsővé tessik egyházközségeink közt, nemcsak a meghívásra kijelölt nagy tudósnak és híres szónoknak annyira kedvelt és nagyrabecsült személye kelti fel az érdeklődést; hanem e mellett a zsinati törvénynek különféle magyarázómódja is, a mely aztán hol meggyőződésből, hol érdekből egészen eltérő nézeteket szül.

Bár érdekel személynek vallom magamat, a mennyiben az én határtalanul szeretett és tisztelt mestereim személye is kérdésben tarog, mindamellett hozzá merék szólni a vitatott tárgyhoz, és pedig — remelem — a nélkül, hogy bárki is részrehajlással vádolhatna.

Két álláspont néz egymással farkasszemet. Egyik azt mondja, hogy a meghívás kérdésében és a meghívandó személyét illetőleg a presbitérium illetékes határozni s ha ennek $\frac{2}{3}$ része a mellett s valaki mellett dönt, már ezután csak a 201. és következő §-okban foglalt teendők következhetnek. A másik, támaszkodva a 199. §-ra, a mellett harcol, hogy az egyházközség összes szavazatképes tagjai közül kell nyilatkoznia $\frac{2}{3}$ -nak a meghívás és a meghívandó egyén mellett s csakis ez képezheti alapját a további intézkedéseknek.

Ki kell jelentenem azt a véleményemet, hogy mind a két nézet egy gyökeres félreértés nagy hibájában leledzik s ennél fogva voltaképen mindenki helytelen. A 200. § ugyanis így szól: „Ha az egyház *többsége* meghívás útján kíván választani, erről a presbitérium a 194., 196. és 197. szakaszokban foglalt intézkedések megtörténte után, legfeljebb 8 nap alatt jelentést tesz az esperesnek; megnevezni azt, kit a gyülekezet meghívni kíván.“ Egyetlen szó sincs tehát arról, a mi mindkét álláspont védőinek szájából oly sokszor hangzik, hogy t. i. $\frac{2}{3}$ többséget kelljen már előzetesen megállapítani akár a presbitériumban, akár az összes szavazatképes egyháztagok közt. Egyszerűen többség, ha egyetlen egy szavazatkülönbség is, de többség, ám nem multhatatlanul a kisebbséget kétszerre felülmúló többség kell. Hiszen, ha az összes szavazatra jogosultak $\frac{2}{3}$ része kellene előlegesen is, ugyan micsoda fölösleges mulatság volna még ezután is konstataálni az

ellenkező $\frac{1}{3}$ részt!? Hiszen ahhoz nem is matematikai lángész, csak egyszerű paraszti ész kell, hogy ha $\frac{2}{3}$ pro, úgy $\frac{1}{3}$ van contra és viszont.

A törvény szava különben az egyedül irányadó. Egyszerűen többségről szól s punctum. Sőt még annak a contra nyilatkozó $\frac{1}{3}$ résznek a megszámlálását is csak arra az időpontra és akkor is csak esetleg rendeli el, a midőn a választó-bizottság már arról is meggyőződött, hogy „a *jelelvők* vagy *többsége* a megnevezett alkalmas jelölt meghívása mellett nyilatkozik.“ Ekkor intéznek kérdést az iránt: „Van-e valaki, ki a meghívást ellenzi?“ Ha nincs, akkor nincs semmiféle hármas számítás sem. Ha van, akkor következik az az, esetleges $\frac{1}{3}$ rész megállapítása és nemleges actioja. És ha az ellenzők nem képezik az összes szavazatképes egyháztagok $\frac{1}{3}$ át sem, a 199. §-ban foglalt elvi kijelentés követelményének tökéletesen elég van tőve. Ha többre, mint $\frac{1}{3}$ -ra megy a meghívott vagy a meghívás ellenesének száma, akkor bebizonyul, hogy a meghívás eszközéséhez a 199. §-ban kikötött feltétel nincs meg.

Egészen eddig azonban egyszerűen csak többségről beszél az törvény ott, a hol az eljárás módozatokat tárgyalja. Az $\frac{1}{3}$ résznek itt szerepet ad, de nem valami előlegesen ismert $\frac{2}{3}$ részszel szemben, hanem igenis az egyház addig szerepel egyszerű többségével szemben. Hiszen, ha a $\frac{1}{3}$ -nyi többség előlegesen számíttaték meg — ismétlem — mi szükség volna később az $\frac{1}{3}$ -os kisebbség megállapítására? Vagy egyik vagy másik teljesen fölösleges. Minthogy pedig a törvény az utóbbit rendeli el, az előbbit nem is kell teljesíteni, mert arra sem komoly törvényhozás, sem tisztzeséges esperes nem kalkulálhat, hogy egy-két szavazó pár hét alatt meggyőződést cserélhet vagy akár meg is halat.

A törvény szerint tehát, a mennyiben a 199. §-csupán elvi kijelentést tesz, nem pedig intézkedéseket rendel el, mindaddig csak a „*többség*“ megállapítása szükséges, míg a választó-bizottság a meghívási eljárás legvégso mozzanatához nem ér s ekkor sem a többség, hanem az esetleges kisebbség megszámlálása a teendő s ez úton nyilvánul a 199. §-ban megkívánt legalább $\frac{2}{3}$ többségnek megléte vagy meg nem léte. Nagy egyházakban, plane Debrecenben, a törvény félremagyarázásával s a 200. §-figyelembe nem vételével szinte lehetetlenség is volna a meghívással való választás, már pedig a

Lapunk jelen számához egy negyed iv melléklet van csatolva.

zsinat inteniója kétségen kívül nem ez volt. És ha a törvény alkotói, bár hallgatolag, de igazán a $\frac{2}{3}$ többségnek előleges megállapítására gondoltak volna, bizonyosan intézkednek vala arról is, hogy az miképen történjék. Nem intézkedtek s a törvény tényleg nem is kívánja annak előleges kimutatását, sőt ellenkezőleg, a meghívási eljárás legvégso mozzanatául tartja fenn s még ott is csak nemleges alakban¹

Igy fogva fel a kérdésnek eddig nem vitatott oldalát, tovább megyek a mindenféle nagyban vitatott másik ágára és ebben — miként már is kitéhettük — határozottan úgy vélekedem, hogy igenis a gyülekezetnek, az egész választóközönség többségének kell előlegesen nyilatkoznia. A 200. § ugyanis expressis verbis az „egyház többségéről” s arról beszél, a kit a „gyülekezet meghívni kíván”. S hogy ez alatt nem a presbitériumot érti, és pedig még úgy se, mint a gyülekezet képviselőjét, mutatja, hogy a presbitérium teendőjét ugyanebben a szakaszban külön jelöli meg s ott a „presbitérium” kifejezéssel él. Hogy valósággal a gyülekezet jogkörébe utalja a meghívást, mutatja az is, hogy a választók végleges összeírását és megállapítását előzetesen követeli meg a azok névsorának teljes rendben letételéről számított 8 nap alatt kívánja a meghívás iránti nyilatkozat bejelentését.

Szerintem tehát a meghívás első mozzanatai a következők történnék. A választók névsorának rendbe hozatala után a legközelebbi vasárnapra, a helyi szokás szerint, meghívhatnak az összes szavazók egyházközségi köz- vagy népgyűlésre, mely a templomban tartandó. Itt a megjelentek névsorának összeírása után (tekintet nélkül a tavollévoók számára) minden, a dolog lényegére vagy személyekre vonatkozó vitaközás teljes elkerülésével, az elsősgör fölleszi a kérdést: kívánja-e a gyülekezet a meghívás útján való választást? Ha a jelenlévőknek névszerinti szavazással megállapítandó többsége (még ha egyetlen egy szavazat is a különbözet) a meghívás mellett nyilatkozik, azután az a kérdés teendő fel, hogy kit kívánnak meghívni? Akár több egyént,

akár egyet említenek, újra névszerinti szavazással kell meghatározni a jelenlevők egyszerű többségének jelöltjét. Ha a jelenlevők számának felénél legalább egygyel több szavazatot senki se kap, akkor nem választthat az egyház meghívás útján. Praesentes concludunt s a távol maradók nem vehetők tekintetbe, miután volenti non fit injuria.

Ezután következik a presbitérium jelentése az espereshez, a kinek a 201. § sal kezdődik aztán a szerepe.

Ezzel be is fejezhetném cikkemet, de a szoban forgó debreceni lelkészválasztás megkövetelheti, hogy alkalmazsam is reá az elmondottakat. Ezek szerint először is helytelenül járt el a presbitérium, mely a gyülekezet teendőjét a maga körébe vonta és helytelenül azért is, mert a kebelében nyilatkozó többségnek $\frac{2}{3}$ voltát hangoztatván s mintegy arra támaszkodván, kedvező alkalmat nyújtott az esperesnek arra, hogy szintén $\frac{2}{3}$ többség kimutatását követelje meg a nyilatkozattételre illetékes gyülekezetektől. Úgy látszik, kapra kapott rajta, hogy ezzel lehetetlenné tegye a meghívásra kijelölt egyén meghívását s a neki, úgy látszik, elleneszenes debreceni egyház akaratának teljesülését. Az esztári és bárándi lelkészválasztások pedig behonyíthaták volna előtte, hogy az általa, specialis törvény-magyarázatával felzavart kedélyeket az egyházkerület előbb-több az ő ellenére is képes lecsillapítani. Ha pedig igaz volna, a mit a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” írt, hogy t. i. a debreceni presbitérium az ő tanácsát követte helytelen eljárásában, akkor csakugyan elleneszenes szímben ünnök fel ama — miként az eddigiekből kiválglik — máskülömben is törvénytelen rendeleto.

Még egy megjegyzést kell tennem. A „Debr. Prot. Lap”-ban Balogh Ferenc azt írja Debrecenről, hogy ott — az adataim politikai tusa az egyház bárányos zászlóját kezd szétrepesztini.” Hát én itt, a nyilvánosság előtt, kérdem Balogh Ferencöt, nem tud-e Mitrovics Gyuláról egyebet, csak azt, hogy a függetlenségi párt mellette foglalt állást? Hát nem örvendhetne-e még Balogh Ferenc is, ha úgy új orthodox, mint kormányparti szenvedelye nem tenné elfogulttá, hogy egy olyan ékes szavú szónok és olyan kitűnő tudós úr Könyves Tóth Mihály örökébe? Hát méltó-e egy Balog Ferenchez, hogy a Mitrovics-párt aktiójában csak azt a rendes dolgot lássa meg, hogy pártokra szakad az egyház — és ne örvendjen, hogy ref. theol. tanáruiknak egyik legjelesebbje nyerte meg Debrecen többségének bizalmát?

En, bár mindig elítéltem a politikai szempontoknak az egyház életben való érvényesítését, tisztelettel hajlok meg Debrecen függetlenségi pártja előtt, mely ily bölcseséggel, ily áldasosan és ily szerencsésen tud kifejezést adni meggyőződésének. És tisztelettel Debrecen kitűnő lelkesze, Dicsőfi József előtt, ki bár eláresége sem gyanúsítgatja a modern theologia követésével, fölemelkedett és elfogulatlan gondolkodásmódjának ily szép példáját szolgáltatja, midőn Mitrovics pártjának egyik derék vezérének működik!

Zoványi Jenő.

ISKOLAI ÜGY.

A tanítottó szülék némely gyöngesége.

Igy tanév vége, valamint elején is, sokszoros oka van a tanító embernek a tanügyet és a tudomány fejlődését előcsögít vagy hátráltató okok s körülmények felett

¹ A Zsinati Napló teljesen eloszlaja azt a csekély homályosságot is, a mely a törvényben mutatkozik. »Az összes választóknak legatöbb $\frac{2}{3}$ része nyilatkozott, hogy nem akar egy bizonyos jelöltben megállapítani, hanem pályázat útján kiválasztani a lelkészválasztást eszközölve, ez volt a kevesek kérdésben Szász K. módosítványa, a mit ő az azzal indokolt, hogy olyan egyházakban, hol 2000 3000, sőt több választó is van, nagyon nehéz lesz akár a választásra jogosultak többségét, akár legatöbb a 20%-nyi kisebbséget (a mit a konventi jegyzőkönyv javasolt) kimutatni (Zsinati Napló 624., 625. l.). Ezt a módosítványa felváltatták, azok a többsége névre mind meggyeztek Szász Károlyval. Tízszáz István pl. azt mondta: »Kétségtelen, hogy sokkal kevesebb fáradsággal egy a kisebbségről meggyőződök, mint a szavazásra jogosultak többségét megállapítani.» Ugyanazért célszerűbbnek tartotta ő is a kisebbség kimondását. A tisztánéni egyházkerület Győr-Kaposon tartott közgyűlésén szintén így magyarázta a többség a zsinati törvényt, hogy az $\frac{2}{3}$ kisebbségnek kell a meghívás útján való választás ellen — ha úgy tetszik neki — sikra lépni. A dolog természeté is ezt követeli, mert ha tartásesének valljuk a meghívás útján való választást (pedig ki ne bántana annak?), akkor nem szabad azt a $\frac{2}{3}$ rész többség utolsó ízig való felhasználását által kétes értékűvé, sőt legtöbbször kivetlenülé tenni. Hogy a zsinat ezt nem így akarta, az a Zsinati Napló 822. lapjáról is kitűnik, a hol — ísmét Szász Károly — így magyarázta a §-t Kiss Albertnek: »A mi náti. Kiss Albert zsinati tag órnak azt a kérdését illeti, hogy mikép konstatalható a $\frac{2}{3}$ többség, arra nézve azt jegyzem meg, hogy nem azt kell számszerűleg kimutatni, hogy a $\frac{2}{3}$ rész kívánja a meghívást, hanem egyszerűen bejelentik a presbitérium által s azzal azt is, hogy kit akarnak meghívni. Ha az illető — minősítetlenül fogva — ki nem zárható, az utóbbi értelemmel ellentétben — minősítés nélkül fogva — ki nem konstataldik, hogy nincs-e $\frac{2}{3}$ részbenek kifogása a meghívás ellen. Ez már az egyházmegyei küldöttség előtt történik. A ki nem akar zavarni, hanem hallgatni, annak jó lesz a Zsinati Naplóhoz folyamodni, hogy belássa azt, hogy a zsinat komolyan akarta a meghívás útján való választást törvénybe iktatásd és nem kívánata azt a $\frac{2}{3}$ többségnek sem egyszerű, sem kétszeri konstatalásával nehezíteni.

¹ Mitrovics egyszer épen ő ellene védelmezte az orthodoxiát és hitva fel az illetők figyelmét az orthodox névvel való játékra. Szerk.

elmerengeni, elgondolkozni, annyival is inkább, mert hangzani kezd a vád országszerte, hogy a tudományok iránt való érzék csappanóban van a növendékek lelkében, a mi — kétségtelenül — nem csekély súlyú ítélet magok ellen a tanárok ellen is.

E emberek lévén, a saját hibáink iránt rendszerint kegyelmeseek, sőt azokkal szemben többnyire vakok, vagy kitűnő fiskálisok vagyunk, de annál inkább látjuk aztán a másokét. A gimnázium sokszor mutatott már hajlandóságot arra nézve, hogy saját sikeretelensége miatt bíró székét üljön a népskola ellen az akadémiára pedig rendszerint a gimnáziumot okolja, ha egyben-másban rosszul foly a dolga. Hogy soha és egyiknek se lett volna igaza a másik ellen; azt mérészség volna allítani. A népskola — ő az is talán magunkat bűnbakot: ráutalja a maga gyöngeségeit — sokszor ez is egészen jogosan — a családi vagy újabb a kisdudóvadi nevelésre. Így támad azután egy circulus vitiosus, a melyből nehéz ám ép-kéz láb kiszabadulni annak, a ki egyszer bámi címen bejutott.

Az alap — tagadhatatlanul a család, mondjuk sok szüle bánatára, a kiknek az a nehéz sors jutott részükhöz, hogy rosszul tanuló gyermekekkel kell bajlalkodniok. Hja, az első lökés, az első gondozás, az első környezet — így tanultuk már a nevelés tanban — ezek adják meg az élet-út ilyen vagy amolyan irányát; a legfőbb tehát elvégre is az alap, a legfelelősebb tehát utóljára is a szüle. Az csakugyan. A ki ezt a legfőbb felelőséget nem érzi, tehát s gyönyöröit nem emeli vagy nem élvezi, az aligha érdemes a szüle-névre. Az Isten-től hivatott szüle lelke, tiltó, biztató képe, áldó, fel-emelő mosolya, edes hangja ott van, ott lebeg a jól indított gyermeknek felette, körötte — az iskolában is, a szemek-től távol is, az idegbenben is.

Szülőnek lenni — ő bizony — nagy, nehéz hivatás, okos szülőnek még nagyobb és sokkal nehezebb.

Ha a szülei okosság csak a szeretet végtelenségében, a bűnbocsátó irtalom hátartalanóságában nyilatkoznak: — akkor a legtöbb atya és anya joggal versenyezhetne az okos szüle névre; — de nem abban nyilatkozik és nem abban határozódik, hanem az idejében való tapintatos figyelmében, a gyermeki test és lélek egyenletes fejlesztésében s a tekintélynek olyan megszerzésében, a mely hódít keserítés és kényszerítés nélkül s édes, mint a biblia szerint az Úr igájának terhe s kívánatos, mint a jó hír és név. A mely szüle elvesztette gyermeke előtt ezt a titkos talizmánját, az sok bűbátra lehet készen azok részéről, a kiket áldású adott nekik a gondviselés. Mert bizony a kis zsarnokok apró szarvacskái gyorsan megnövekednek, vagy dacos ellenállásra meredeznek, ha nincs erő, a mely visszatartása őket vagy ha ez az erő nem az okos szeretetből táplálkozik.

Tudunk szülőket, a kik szánni való rabszolgái gyermekeiknek, a kiket vezetniök kellene. Lesik arcaik modúlásait, a felhőt homlokukon, a mosolyt ajkaik körül és kétségbe esnek egy sóhajuktól, egy bánatos tekintetüktől és — elhítetik magukkal, hogy mindent a legjobban cselekesznek szívöknek bálványaiért. Ha távol vannak tőlük, esengnek utánuk mézes szóval, költséges levelekkel, drága küldeményekkel és rimázkodnak egy pár sornyi levelükért, s utánuk futnak a távolba, hogy csokolhassák s netalán gyöngeségeiket fedezgethessék s adósságaikat titkon letörleszthessék.

És aztán nő a csemete ékes sudarra, — a szülei szív mérgévé, gyilkosává. Oh bizony szülőnek lenni nagy és szép hivatás, okos szülőnek lenni még sokkal nagyobb és sokkal felségesebb!

Hallottunk szülőket, a kik egész a furfangosságig leleményesek gyermekeik hibáinak mentegesében. A szeretet készíti — igaz, de aztán hova vezet az ilyen szeretet? Ha csak a tanár hallaná az ilyen szeretetnek megnyilatkozásait, de hallja, tudja a bálványozott gyermek is és bátorságot merít belőle — a további gonoszra. Ez a gyakori színválzás, a szeretetnek ez a minduntalan ajkainkban való hordozása s tettenekből való kisugárzása; ez is egyik jókora szülei gyöngeségünk.

De mit mondjunk, mint nevelők, arra a szülei bölcseségre, a mely nem ismeri azt a közmondást: zsin-dely van a házon? ... Az apróságot engedjük ott settenkedni magunk körül akkor is, amikor mérget szívhat a beszédünk-ből s még talán ámitjuk is magunkat a Jézus példájával, a ki ül vala a bölcsék között, azoknak kérdéseiket tévén. Az egyik azt hiszi, hogy az ő gyermeke sokkal ártatlanabb még, sem hogy a nagyok sokféle emberszólását és száz és ezer alakban jelentkező sikamlós kedvességeit megértén; a másik úgy véli, hogy hiszen úgyis elebb-utóbb ki kell nyílni a gyermek szemének, tehát jobb, ha korábban kezd tisztán látni és az emberi hamisságok tömkelegébe bepillantgatni ... Nos és így származnak aztán azok az itt-ott nagy feltűnést keltő apró bölcsék, azok a kis öregek, a kik ismerik a mélységek és magasságok titkait, a kik előtt nincs zárja semmi kértelműségnek, sőt a kik maguktól is el tudják már magyarázni a legegyszerűbb kifejezést, a legtisztább szándékkal mondott képet, hasonlatot; a kik a salakot keresik az üveg fenekén.

A családnak legtöbbször vannak — főként az ú. n. úri családoknak — udvari mulattatók, a kiknek több szabad, mint más közönséges halandóknak. Az ilyenek aztán kötelességöknek ismerik meghódítani a ház büszkeségének szívét az által, hogy megbódítják annak agyát a hízlekedés beszédeivel, a ragalmazás gonosz nyelvvel; a kik barátta, bizodalmas cimborává avatják az ártatlanság ruhájából kivetkőztetett gyermeket, figyelmeztetik előnyös helyzetére, atyjának rengeteg vagyonára stb., stb. Mikor az ilyenek aztán bejutnak egy-egy középiskolába és ott szétnéznék magok között: úgy gondolják, hogy ők ott is lehetnének kiváltságosak s megpróbálják sokféle tehetségeik érvényesítését és vagy utaltakká, megvettetteké lesznek mint gógos, önhitt nebulók, vagy ragadnak magokkal egy egész kis seregét és alaposan hozzájárulnak a régebben ú. n. osztály-szellem megvezetéséhez, a tanár tekintélyének aláásásához, a sok léhaság elterjesztéséhez stb.

Ő bizony szülőnek lenni nagy és nehéz hivatás, okos szülőnek lenni még sokkal nagyobb és felségesebb!

Olyan szülőket is tudunk, a kik magok oltoztatják el gyermekeiknek a tudományok iránt való lelkesedését éretlen, meggondolatlan kritikájukkal, s a kik épen magukat állítják a tanár-kijátszás művészetben való mintaszerség példányképeül vagy a kik a Petőfi magyar nemesével ma is kevélyen kiabálják: »Tán a tudomány-nak éljek? A tudósok mind szegények.« Ha szüle kevés volna ilyen, kerül azok helyett valamely nagybaci, a kinek az a szerencséje, hogy gyűjtöttek helyette fukar ősei. — Nehány tantárgy mindig akad, a melynek nincs elegendő édesége — legalább egy előre; az ilyeneknek tisztességét lerontani: óh ez is a bologdotalan szülek, szülehetetesek és házi barátok ékes feladata.

Csak egyet említünk még a sok közül. A tanuló ifjú atvergődik a gimnáziumon; leteszi az érettség vizsgát is. Boldog vele a szüle is, a ki már eddig is sokalta a fiú tanulni valóit s maga biztatja most már, hogy pihenjen, szórakozzék. Vannak szülek, a kik magok

keresik a szórakozási alkalmakat is — s bizony nem mindig szerencsésen. De nem ez a főbb, a mit még említeni akarunk, hanem az, hogy az akadémiái pályára induló gyermek szülője — a legtöbb esetben — azon töri a fejét, hogy miként szerezhetne gyermekének egy *kis jövedelmező állást*, a mely kiadná legalább a cigarettára, keztüire, sörre, billiardra stb. valót. A tankönyvek, a segédeszközök, a tudomány: oh bizony erre a legkevesebb szüle gondol, — főként ebb-n a nagy igényű világban, a mikor olyan igen sok minde-ut kell megtenni már az akadémikus ifjúnak is, hogy *színonalton állniak lássák*!... Az állomas aztan megjön. Az ifjú ügyvédi irodában, bankokban stb. dolgozik naponta. A főnöke jó véleménynt mond felőle s kész a szüle boldogsága. Az iskola, a tanár, a magasabb tudományok... oh hiszen azokkal elég lesz majd akkor gondolni, a mikor már közel a colloquium vagy éppen az alapvizsga!... És van szüle, a ki elég gyönge még magát is ámitani azzal, hogy az ő fia milyen jókor s milyen szerencsésen indul a *gyakorlati életnek!* Hogy megszokja a szédelgést, a tudományos mélység helyett a felszínességét, a komoly munka helyett a szakmányos gyorsaságot, az alkotás helyett a másolós-ból való élősödést... oh hat ki gondolna erre, mikor olyan boldogság azt elmondani, hogy a mi fiunk már ennyit meg ennyit keres havonként s ilyen meg olyan kedvelt ebben meg abban a társaságban stb.!! Hogy miként tanulja meg ilyen módon a könnyű költelekezést, a tudomány és iskola fel sem vevését: — ezzel ma kevesen törődnek. Hátha még azt is tudjuk, hogy úri emberek nem áttalanak azokkal dicsekedni, hogy az ő fiok, *mint bejegyzélt pesti jogász* itthon bojtárkodik, vagy éppen színi előadásokat, táncmulatságot rendez és *nem kell érte a fővárosban kölleni* és még is fővárosi jogász!... oh ha ilyenekre is gondolunk s aztán elképzeljük az iskolák s ebben a tanárok helyzetét s az iskolák közszellemének mai gyors s fájdalmas megváltozását... akkor lehetetlen oda nem kiáltanunk a tisztelt szülők egy jó részéhez (örömmel ismerjük el, hogy kivételek is vannak): ébredjétek fel ti, a kik alszotok, mert némelyek közléteik nem érdemesek a szüle-névre!!

Nemo.

Kormányzati rendszabály-tervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.*

A) Kormányzat és felügyelet.

1. §. A sárospataki ev. ref. főiskola kormányzója és felügyelője a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület és felügyelő és felügyelő az egyházkerület: 1-ször az egyházkerületi közgyűlés; 2-szor az egyházi és világi főgondnokok; 3-szor az egyházi és világi algonodnokok; 4-szer az igazgató-tanács által.

2. §. A kormányzás és felügyelet tagjai, az ezen szabályok által rájuk ruházott hatáskörben, az Egyházi Törvények 181. §-a szerint felelősek, és feyelemi tekintetben ugyancsak az Egyházi Törvények 289. és 295. §§-ai értelmében, az egyházkerületi, illetőleg az egyetemes konvinti bíróság illetékessége alá tartoznak.

3. §. A kormányzás és a felügyelet tagjai a főiskolával — kivéve az általuk tett, de tényleg be nem fizet-

tett alapítványokat — sem adóssági, sem szerződési viszonyban nem állhatnak.

I. Egyházi és világi főgondnokok.

4. §. A főiskola egyházi főgondnoka a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület püspöke; világi főgondnoka pedig ugyanezen egyházkerület világi főgondnoka.

5. §. Az egyházi főgondnok jog- és hatásköre — az Egyházi Törvények 180. §-a értelmében, — a főiskolára közvetlenül felügyelni; annak vizsgálataiban részt venni; más időben is az intézetet meglátogatni; minden nevezetesebb mozzanatról, mely a főiskola életében felmerül, a tanári kartól tudósítást kívánni; s az államkormányás és a főiskola kormányzati és közigazgatási hatóságai közt az érintkezést közvetíteni.

6. §. A világi főgondnok — az Egyházi Törvények 175. §-a értelmében, — mint a püspöknek elnök- és kormányzó-társá sközvetlen felügyelő és ellenőrző tiszteet gyakorol a főiskolára, annak szellemi és anyagi ügyei vezetésére.

II. Egyházi és világi algonodnokok.

7. §. Az egyházi és világi algonodnokok az egyházak presbiteriumai által, titkos szavazás útján, általános szótöbbséggel, életfogytiglan választatnak, s az egyházkerületi közgyűlés színe előtt hivatalos esküt tesznek.

8. §. Hatáskörük kiterjed:

a) a főiskola szellemi ügyeire annyiban, hogy kötelesek az akadémiai és gimnáziumi tantervek és tanrendnek pontos keresztülvitelére felügyelni; kötelesek időnként meglátogatni a főiskolát és annak mind erkölcsi, mind tudományos vezetéséről, a tanárokon való megjelenés, a tanári testülettel való értekezés által tudomást szerezni; a szabályok megtartására felügyelni; a felsőbb rendeletek végrehajtásáról számot kérni és általán bármely tapasztalt hiányokat megszüntetni, vagy azoknak megszüntetése végett a főgondnokoknak, az igazgató-tanácsnak, illetőleg annak útján az egyházkerületi közgyűlésnek jelentést tenni;

b) az anyagi ügyekre nézve annyiban, hogy a gazdasági választmány intézkedéseiről időnként tudomást szerezni, a jogigazgató és a pénztárnok naplóját, könyveit, a pénztár állását megvizsgálni tartoznak s ha a szabályok eltérést, hiányokat vagy köteletségmulasztást tapasztalnak, sürgős esetekben saját felölősségükre azonnal intézkednek; egyébként úgy ezekről, mint intézkedést kívánó tapasztalataikról a főgondnokoknak, az igazgató-tanácsnak, illetőleg ennek útján az egyházkerületi közgyűlésnek jelentést tesznek.

III. Igazgató-tanács.

9. §. Az igazgató-tanács elnökei: az egyházi és világi algonodnokok. Tagjai: az egyházkerületi közgyűlés által hat évre választott 6 egyházi és 6 világi egyén; az akadémiai és gimnáziumi igazgató; a közikolai szék által hat évre választott két akadémiai és két gimnáziumi tanár; a gazdasági választmány elnöke s a gazdasági választmány által ugyancsak hat évre választott egy tag. Jegyzőjét saját köréből választja.

10. §. Az igazgató-tanács, az egyházi és világi algonodnok vagy az életkorra nézve legidősebb tag — mint helyettes — elnöklete alatt, minden iskolai évben 3 rendes ülést tart, u. m. az iskolai év kezdetén, továbbá január havában és az iskolai zárvizsgák alkalmával. Rendkívüli ülés, ha szükség kívánja, az elnökség által bármikor összehívható.

11. §. Ugy a rendes, mint a rendkívüli ülésekre minden tag meghívandó. A tagok meg nem jelenhetősöket, akadályoztatásuk igazolásával az elnökséghez írás-

* E szabályzat, mint a mely bevilágít egy nagy intézet belelétébe, bizonyosan érdekelni fogja a t. olvasó közösséget. Az igazgató-tanács, a mely még nem tárgyalta, áhajtotta ennek lapunk útján való közzétételét s bizonyosan szívesen veszi, ha szepetemberi gyűléséig akár nyilvánosan, akár az elnökséghez küldött levelekben véleménynt mondanak egyesek e szabályzat vagy ennek egyes pontjai felett. Szerk.

belileg jelenteni tartoznak, mely igazolás jegyzőkönyvbe vétetik; háromzben nem igazolt elmaradás az egyházkerületi gyűlésnek bejelentendő.

12. §. Az igazgató-tanács szükség esetén, de az ösztöndíjak és egyéb jótétemények kiosztása végett mindenesetre a tanári testülettel közös gyűlést tart, melyen az összes jelenlévőknek tanácskozási és szavazati joguk van.

13. §. Az igazgató-tanács jegyzőkönyvei egy példányban az egyházkerületi gyűléshez terjesztetnek fel; egy példányban pedig a főiskola levéltárban helyeztetnek el.

14. §. Az igazgató-tanács hatásköre:

a) Az iskolai törvények és rendtartások, felsőbb rendeletek végrehajtására felügyel; szükség esetén az iskolai törvények és rendtartások módosítását indítványozza s e részben az egyházkerületi közgyűlésnek javaslatot tesz.

b) A tanári testületek által elébe terjesztett javaslatokat megvitatja s az egyházkerületi közgyűlés elé terjeszti.

c) A tanárok, levéltárnok, főiskolai orvos, jogigazgató, pénztárnok, ellenőr, tápintézeti felügyelő, könyvraktár-felügyelő választásánál az egyházkerületi közgyűlésnek jelen rendszabályaink értelmében alkalmas egyénet vagy egyéneket ajánl.

d) A tanárok hivatalos működését ellenőrzi. E célból a gimnáziumban a tanórákat, az akadémiában az előadásokat, colloquiumokat időnkint meglátogatja; a gimnáziumi vizsgálatokon megjelen, azokat vezeti; a tanjegyek megállapításában részt vesz; az értségi vizsgálata az egyházkerületi közgyűlés által kinevezett elnök mellé bizottsági tagokat jelöl ki: akadémiái szoros értelemben vett iskolai vizsgálatokon szintén képviselteti magát; a tanárokat magántanfáisi foglalkozások tekintetében figyelemmel kíséri; a gimnáziumi ifjúság életmételéről beterjesztett névkönyveket aláírásával hitelesíti.

e) Az újonnan választott rendes tanárok székfoglalójának ünnepélyessége iránt intézkedik, a két igazgatót, a szeniórt és az alkönyvtárnokot hivatalukba beiktatja.

f) Ha valamely tanár, vagy a főiskola valamely hivatalnokja fegyelmi vétséget követne el, az illető ellen a fegyelmi eljárás megindítására nézve az egyházkerületi közgyűlésnek javaslatot tesz. A háznagy felett a 78. §. értelmében a fegyelmi hatóságot gyakorolja.

g) A háznagyot a köziskolai szék ajánlatára megválasztja.

h) Felügyel úgy az akadémiái, mint a gimnáziumi tanterv és tanrend pontos keresztülvitelére s általában a főiskola szellemi ügyeiről, a köziskolai, akadémiái és gimnáziumi székek jegyzőkönyveiből tudomást szerez, s ha hiányokat tapasztal, azoknak megszüntetése végett intézkedik.

i) Gimnáziumi tankönyvek és taneszközök kijelölésére nézve, a gimnáziumi szék véleménye alapján, az egyházkerületnek javaslatot tesz.

k) Az Irodalmi Kör működéséről időnkint tudomást szerez.

l) A tanpénz, a tápintézeti és egyéb díjak megválasztására nézve a köziskolai szék és a gazdasági választmány megkérdezésével, az egyházkerületi közgyűlésnek javaslatot tesz. Szegénységüket igazoló, szorgalmas és jó erkölcsű tanulóknak, kérelmük folytán az illető tanári kar ajánlatára, a köteles díjakat egészen vagy részben elengedi.

m) Az ösztöndíjakat s egyéb jótéteményeket, a tanári karral tartott közös gyűlésben megállapítja és kiosztja.

n) Az ifjúság egészségi viszonyairól, a kórházi ügyekről, a főiskolai orvostól, a köziskolai szék útján, felvétenkint, tudomást szerez.

o) Az ifjúsági egyesületek működéséről minden tanév végén, az illető tanári kar útján, tudomást szerez.

p) A főiskolai gyűjteményekről, taneszközökről a köziskolai szék előterjesztése, vagy helyszíni szemle alapján tudomást szerez; azoknak leltárát megvizsgálja, hitelesíti; a hiányokról intézkedik vagy az egyházkerületi közgyűlésnek jelentést tesz.

r) A tápintézeti felügyelő, könyvraktár-felügyelő, háznagy részére a köziskolai szék, illetőleg a gazdasági választmány javaslata alapján az utasításokat s ugyan-csak a köziskolai szék javaslataira tápintézeti alapszabályokat készít s azokat megerősítés végett az egyházkerületi közgyűlés elé terjeszti.

s) A főiskola összes anyagi ügyeinek kezelését ellenőrzi. E végből a gazdasági választmány jegyzőkönyvét felülvizsgálja; ezekre vonatkozó észrevételeit jegyzőkönyvbe foglalja; az ingóságok leltárába foglalt tárgyakat megvizsgálja, a hiányokról számot kér; a leltárak pontos vezetésére felügyel; az ingatlanok kezelését ellenőrzi.

t) Minden év január havában számvevőszéki ülést tart s a gazdasági választmány előterjesztését a főiskola vagyoni állásáról tárgyalás alá veszi; a költségvetést, valamint a vagyon-mérleget s gazdasági választmány tervezete alapján megállapítja; a pénztárnoki számadást, az adóssági könyvetek, értékpapirokat, betéti könyveket, naplókat a tőkék, alapítványok stb. könyveit megvizsgálja, észrevételeit jegyzőkönyvbe foglalja s intézkedéseit megerősítés végett az egyházkerületi közgyűlésre fölterjeszti. Ugyanez alkalommal a múlt évi költségvetésnek miként lett végrehajtatásról számot kér; a tényleges eredményt megbírálja; a költségvetéstől történt eltérések okait kitudja s azokra nézve, ha indokolt fölmentést ad vagy intézkedik; a főiskola peres és perenkívüli jogügyeiről a gazdasági választmánytól a jogigazgató részletes jelentését bekívánja és tárgyalja. Az évi számadás eredményét, a vagyon-mérleget, a költségvetést kinyomatja s az egyházkerületi közgyűlésnek megerősítés végett beterjeszti, szakadásra kötelezettek részére a fölmentés megadására nézve az egyházkerületi közgyűlésnek ajánlatot tesz.

u) Örökdi, hogy a kiadások által a főiskola törzsvagyonra meg ne támadassék. Fontos és indokolt esetekben az egyházkerületi közgyűlésnek jelentést tesz, v) Felügyel, hogy a tanárok és hivatalnokok fizetésüket pontosan megkapják. (Folyt. köv.)

TÁRCA.

Egy instructio a gömőri ref. lelképásztorok részére az 1779-ik évi püspöki visitato alkalmából.

Ismeretes az 1731-iki Carolina Resoluzionak az a rendelkezése, a melynél fogva a keresztség, de csupán s kizárólag erre nézve, alá voltak vetve a prot. lelkészek is a római kath. püspöki visitationak. Kötőmódus az is, hogy azért az a visitato nagyon ritkán állapotott meg ennél s legtöbbnyire kiterjeszkedett sok egybre is, E miatt aztán az ilyen visitatioi a sérelmeknek bán-

talmaknak, ügyszólván szakadatlan láncolatát képezték a prot. egyházra, a prot. lelkesekre nézve. Hogy ezek mily égető sebek voltak a prot. egyház testén azt a kellő nyomatókkal kiemeli *Vay István* az előbbi cikkben* egész terjedelmében inézett levele is. E levél ide vágó részének mintegy illusztrálására jónak látom közölni azt az instructiót, a melyet tisztánimeni ev. ref. egyházkerületünk superintendense *Szalay Sámuel* 1779. június 30-án a gömöri ref. lelképásztorok részére szerkesztett az akkor kilátásban levő róm. kath. püspöki visitatóra. Ez az instructio kiterjeszkedik mindazon kérdésekre és esetekre, a melyek a korábbi idők tapasztalatai szerint egy ily visitatio alkalmával előkerülhetnek, s midőn dogmatikai tekintetben határozottan körvonalozza a prot. álláspontot, egyszersmind megjelöli azt a határt is, a meddig a lelképásztorok menni szabad s a melyen át lépnie nem lehet. Az okmány érdekességét ez is adja meg, mert belőle tisztában megismerhető, mint bármely másból, az ily visitatio egész lefolyása általában, valamint az a helyzet is, a melyet a prot. egyháznak a Carolina Resolutio említtel rendelkezése teremtett. Az instructio szövege vegyes latin és magyar; latin főképp azokban a részletekben, a melyek a feltehető kérdéseket s a reájok adható feleleteket foglalják magukban; mert a kikérdezés is rendszeren latin nyelven történt.

Magá az okmány egész terjedelmében a következő. *Instructio Pastorum Eccles. Reformatar., occasione visitationis Ao 1779. in Cottu Gömör per Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Antonium e Comitibus Reay perpetuum in Szklabina et Blatinco, Episcopum Rosnawiensom, Praepositum B. V. M. de Vághy-Ujhely. Inelyi Comitatus Thurotziensis Perpetuum Comitum, nec non S. C. et Regiae Apostolicae Majestatis Consilium peragenda, quod et quomodo ad quaestiones respondendum sit: et quidem.*

A. In puncto S. Baptismatis si quaeratur.

1. Q. Quid est Baptismus?

R. Baptismus est, Primum Novi Testamenti Sacramentum, a Christo Domino institutum; quo per externam aquae adspersionem, in Nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti, declaratur, et obsignatur Fidelibus, tum remissio peccatorum, per Sanguinem Christi; tum Sanctificatio per Ejus Spiritum.

2. Q. Qualis debeat esse intentio Ministrum in Sacra Baptismate administrando?

R. Simpliciter respondeatur ita: Debet esse intentio, institutioni Christi Domini satisfaciendi, id est: Sacramentum administrandi intentio in obsequium, et declarationem remissionis peccatorum, et Sanctificationis, per et propter Christi Domini meritum.

3. Q. Quae est Materia Baptismi?

R. Aqua pura elementaris.

4. Q. An necessarium sit *Sal, Salivam Oleum* etc. admiscere.

R. Christus Dominus non praecipit ista adhibenda; sed pura aqua voluit et docuit adspergi Fideles.

5. Q. Quae est Baptismi Forma?

R. Ego, te N. N. baptiso in Nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti.

NB. Vocabulum: in *Nomine* ne efferat Respondens in *casu accusativo* hoc modo: in *Nomen* vel *ad Nomen*; sed in *casu ablativo* hoc modo: in Nomine Patris, Filii, et Spiritus Sancti.

6. Q. Baptismus estne ad Salutem necessarius?

* A protestánsok és az első tanügyi reform-kísérletek Mária Terézia uralkodásának vége felé. A levél ide vágó részét I. fentebb, az 51. lapon.

R. Baptismus ita necessarius est, ex praeepto, et ex institutione Christi Domini, ut ubi modus et occasio superest, negligi non possit, nec debeat: contemnerem vero, semper crimen sit.

7. Q. An obstetrices admittantur ad Baptisandum?

R. Ministri Sacramentorum ii debeat esse, quibus jus datum est a Christo Domino Evangelium praedicandi: si quidem haec duo, tamquam partes Ministerii publici conjungit Christus Dominus Matth. 28. 19. Nemoque tractare possit sigilla Principis, nisi, quis Speciali ratione, ad hoc munus, publico Regis decreto, ordinatus est. At vero Sacramenta Sunt Sigilla Regis Regum.

NB. Isten kétségkívül, a' Felsőges királyi Resolutioa fog provocalni a' Veneranda Visitatio, a' mely emanált 1742-dik esztendőben 5-ta 7-bris, melynek Summája ez, hogy: a' Predikátorok kényszeritessenek a' Vármegei és Districtualis Magistratualis Tisztek által, etiam Compulsivis Medis adhibitis, in Casibus Necessitatis a' Bábák által a' keresztelést végez viteni.

Erre azt kell felelni, hogy Felsőges és kegyelmes király Asszonyunk, ez alól a' parancsolat alól felszabadított bennünket 1753 dik esztendőben 3-a 7-bris emanált kegyelmes Resolutiojában, melyben expresse ki tétetik ily szokkal: *Ne seu ipsi, in negotio Religionis, quidpiam innovent, seu alios quosvis, sub moderamine suo existentes quidpiam innovare patiantur.* Már pedig, minthogy ennek előtte is, ő Felsőgesnek voltak ily több Parantsolatai ha, a Felsőges királyi Parantsolatra nézve, nem volna is újság, hogy a' Bábák kereszteljenek, de a' mi Vallásnkra nézve, a' mi Ekklesiánkban a' Bábák soha sem keresztelének.

Ismét ugyan azon kegyelmes királyi Parantsolatban vagyon ez is: *neque in occurisibus quibuspiam dubiis, et difficultatibus via facti aliquid agant.*

Ugyvanazon napon emanált Parantsolatban világosan így vagyon: *neque ad Actus, a quibus, vi Dogmatis abhorrent adigant.*

Ad casum vero ha eröltetne a Vener. Visitatio a Predikátor, hogy: a' Bábákat mind tanítsa, a' keresztelne nek formájára; mind vélek kereszteltesse, in Casibus Necessitatis, seu in periculo Mortis, recenter nati Infantis.

Erre azt kell felelni: Én privatus ember lévén, a Communibus et Symbolicis Religionis meae Principiis et nem szakadhatok, Lelkem esmérlet is arra nem vehetem, hogy a Bábákat tanítsam, és vélek in casu necessitatis, et periculo vitae kereszteltessek. De ha Felsőges királyom parantsolja, hogy a Bábák mind tanítsanak, mind kereszteljenek: abban nékem módom nints, hogy ellent álljak.

8. Q. Quid faciendum est cum infantibus expositis, v. inventis?

R. Si non constet eos Baptisatos esse; internae eorum securitatis, et quietis interest, eos potius Baptisari, quam sine Baptismo remanere.

9. Q. An Infans in ipso partu, vel in medio partu existens Baptisari debeat?

R. Expectanda est totalis egressio infantis ex utero Materno, ut baptisetur: I. quia ante totalem egressionem infans adhuc est pars Matris.

2. quia dubium potest esse, num sit vivus v. mortuus.

3. quia nasci quis debet privus, postea renasci.

4. quia talia exempla baptisatorum desunt in S. Scriptura.

10. Q. An monstrum quaecunque humanum, aut geminata corpora habens, baptisari debeat?

R. Perspicuum est, an revera sit *Homo*. id est Subjectum Rationale quo conperto, baptisandum esse censeo.

11. Q. An Infantes in itinere nati, deficiente aqua, baptisandi sint arena, vino, v. quavis alia materia?

R. Non (1.), quia, deest idoneus Sacramenti Minister. (2.) quia deest aqua pura elementaris. (3.) quia Dogmata Catholicorum quoque, nullam materiam, in qua species aquae solvitur, in baptismo adhibendam esse, admittunt: ut sunt verba Natalis Alexandri de Bapt. Cap. I. Art. 2. Reg. 1. pag. 424, 425. (4.) quia nullum exemplum habemus, vino, arena, v. alia quavis materia praeter aquam, baptisatorum.

12. Q. An a Lutheranis Ministro recipi possit Baptismus?

R. Affirmatur simpliciter absque ceremoniis in Sacra Scriptura, et praxi Apostolorum non usitatis, ut Exorcismo etc.

13. Q. An Baptismus ab ebrio Ministro suscipiendus: et susceptus sit validus?

R. Prius negatur: quia Sacramenti Sanctitati derogat, si enim Minister in Nomine S. S. Trinitatis ministeriali officio defungitur: sobrie id agere debet. Ad Posterius, cum distinctione respondet Balduinus Libr. 4. Cap. 8. Casu 1-mo scilicet: si rite verba baptismalia pronuntiaverit, et abluerit, validum esse baptismum: sin prae ebrietate, nesciat quid loquatur quid agat, et offerentes /- parentes, aut adstantes dubitent, an infans vere sit baptisatus, esse invalidum

14. Q. An valide baptiset, qui putat se baptisare foeminam et baptisat masculum: aut putat se baptisare Petram et baptisat Joannem?

R. a Toletio, et Reginaldo, aliisque determinatur in partem affirmativam, Quia licet Minister speculative erret, tamen practice non errat, cum dirigat, et dirigere debeat intentionem suam in personam praesentem: nec error personae aut sexus impedit baptismum, dummodo Minister baptisare intendit unde Scotus, et alii Scholastici tale consecrarium efficiunt: Non esse Masculum pro foemina, et sub nomine foemineo in infantia baptismam, postea baptisandum; sed tantum nomen mutandum.

15. Q. An praeter Hominem aliquid sit subiectum baptisati?

R. Negatur. 1. quia tantum illi sunt baptisandi, qui possunt doceri. 2. quia baptisatus est Sacramentum N. Foederis: adeoque illi tantum sunt baptisandi, qui sunt in Dei Foedere. at praeter Homines, nullum Subjectum Foederis gratiae designari potest, quod sit vel praedicationis Evangelii, vel internae regenerationis capax.

16. Q. An Spirii sint baptisandi?

R. Si offerantur ad baptisandum: probe tamen considerandum est Pastori: an Pater, si detegi poterit, profiteatur Religionem Christianam: aut promittat Fidem, et respicientiam. Si vero Pater detegi non potest, recurrendum est ad Matrem, quae si Christianam fidem profiteatur, infans ejus baptisandus est: moneri tamen debet fidei et respicientiae.

17. Q. An Excommunicatorum infantes baptisandi sunt?

R. Quamvis Totalis Excommunicationis Exempla in Ecclesia Nostra rariora sint; vel de talium tamen infantum baptismo, Theologi nostri, alii simpliciter affirmant, ut Alting in Theol. Probl. pag. 661. alii in diversis abiverunt sententias, aliis affirmantibus, negantibus aliis, et casus distinguunt. Confer Sententiam Calvinii Epist. 136. et Bezae Epist. 10. tanto ergo magis, qui, saltem ob scandalum Ecclesiae illatum a Sacra Communionem arcentur, usque ad Seriam respicientiam, et reconciliationem cum Ecclesia, eorum infantes a baptismo arceri minime debent: cum Parentes quoque eorum foedere Dei excidisse minime judicentur.

B. In Puncto Ministerii Parochialis Augustanae Confessionis additorum tsak azt kell alázatoságal felelni, hogy: inhaerealunk az Ususnak, az ő Felsége az íránt tovább leendő kegyelmes Dispositiójág.

C. Ha pedig a keresztiségen kívül a Venerabilis Visitatio más akármely dolgokra ki ereszkednék mint p. o. a' gyermekek v. Leányok oskoláját visítálni, azokat Catechisálatni, v. Vallásbeli más dolgokról tudakozni akarna, akkor alázatosan kell instálni, hogy magának kedvezvén, azokkal magát ne terhelje: mivel hogy a királyi 1731-b. emanált kegyelmes Carolina Resolúciónak 5-ik articulusa minket a keresztiségen kívül egyébre felelni nem kötelezett, in verbis: *duntaxat ut constat, num ejusmodi Ministri suos rite baptisent, aut ad valide baptisandum sint sufficienter instructi, etiam visitationi et examini Archi-Diaconorum Catholicorum subesse debent.*

D. Quoad publicationem Festorum világosan meg kell mondaní, hogy igen is, szoktuk, és publicáljuk is.

E. Hogy ha a Templomokba is kívánna a' Vener. Visitatio be menni: azt impediálni nem lehet, ha a' Szent Sacramentumokhoz való Sz. edényeket is megnézni kívánja: azt sem lehet elkerülni.

Mindenekben illendő tisztelettel, betűlettel, okossággal, szelídséggel és kegyességgel, mint Kristus Tanítványhoz illik, kelletik magukat viselünk.

Ultimo loco observandum est: Casus hi praenotati ex Hypothesi tantum sunt adscripti, Si forte Veneranda Visitatio ad curiosas talismodi quaestiones excurreret, ad faciendam duntaxat responsonem clarissimorum et Reverendorum Dominorum V D Ministrorum.

Ceterum quoad fundamentalia Ecclesiae nostrae Dogmata in Puncto S. Baptismatis diligenter legendi sunt Libri nostri Symbolici: Confessio Helvetica, Catechesis Palatinatensis et Systemata Nostrorum Theologorum, B. Pleteti, Fr. Turretini, H. Heideggeri Rissenii, et aliorum probatorum uberiorum Auctorum. Signat. Miskólcini, die 30-ma Juny Ao D. 1779.

* * *

Ez az instructio levéltárunkban két tiszta példányban s különösen az egyik, az akkori időkhöz képest, meglepően szép kéziratban van meg. Név-alírás nincs, de hogy kitől eredt, azt nagyon könnyű belőlük megállapítani. Nevezetesen mindkét példányban a címben ezek a kifejezések: *et Reverendissimum Dominum*, valamint az egész záradék, a mely ezen szavakkal kezdődik: *Ultimo loco observandum est, Szalay Sámuel, superintendens* nagyon könnyen felismerhető, sajátos kézírata. A név-alírás elmaradása az akkori sajnós viszonyok közt épen nem felesleges óvatosság volt. A kikre a dolog tartozott, azok így is felismerték *azt a kezet*, a mely az instructióban az egyes felkészeknek a reájok nézve küszöbön álló nagyon kellemetlen és kényes helyzetben hasznos támogatást nyújtott.

Zsoldos Benő.

IRODALOM.

* **A Theologiai Ismeretek Tára** című, *Zoványi Jenő* által többek közreműködésével szerkesztett füzetes vállalatból megjelent az V. szállítmány s ezzel a mű első kötete be van fejezve, tartalmazván az A—F betűs írók, tárgyak stb. ismertetését. A szerkesztő rövid „Előszó”-t írt ez utóbbi füzethez s illetőleg az egész kötethez, a melyben őszintén beszámol arról, hogy mily célt mily eszközökkel igyekeznek ők szolgálni az igazán hézag-

ságot (Keresztúry József h. esperes, Balint Dezső, Komjáthy Gábor, Olbey János, Szinyei Gerzson, Debreceni pótló vállalkozás által. Elismeri, hogy sok idő és fáradság reá fordítása mellett is vannak a műben fogyatkozások, de azok kimutatására szívesen kéri az ahoz érteket, hogy egy *pótfüzetben* a szükséges javításokat és pótlásokat a mű teljességéért megtehesse. Jelzi, hogy az egész mű három (25—30 ives) kötetből fog állani. Mi, a kik a papság tudományos színvonaláért igaz lelkesedéssel buzgólkodunk, többször ajánlottuk már e vállalatot pártfogásra. Sokszor okunk van az ezúttal ajánlani, a mikor egy egész kötet tesz immár bizonyoságot arról, hogy a fiatal munkásokat nem feltűnési vágy, hanem komoly használati törekvés vezérli lépéseikben. Tanúk lehetünk a mellett, hogy a tudományal folytonosan foglalkozó embernek is szüksége van arra, hogy egy ilyenféle segédkönyv ne hiányozzék íróasztaláról: mennyivel inkább tehát annak, a ki az iskolán túl jóformán épen csak ilyen encyclopaedicus művekből tarthatja magát felszínen. Ajánljuk ezért a sok költséggel járó vállalatot a legmelegebb pártfogásra. Szégyen volna a hazai prot. egyházakra, ha a fiatal munkások elveszítenek munkakedvét a miatt, mert kevesen vannak, a kik megértik és méltányolni tudják őket. Ha az általunk többször sürgetett *parokhialis könyvtárak* megvalósulhatnak volna, az ilyen nagy célt szolgáló vállalatok nem vergődnének olyan keservesen az őket fojtogató részvét-hiány fagyos kezei között. Világi férfiak is eszméljenek és segítsenek ott, a hol a szükség hangosan kiált és a hol a kiáltás meghallgatásra méltó. Lelkészársaink sokat tehetnek a világi elem szívének irányítására.

* A tiszánmenni ev. ref. egyházkerület tavaszi gyűlésének jegyzőkönyve 1—137 nagy nyolcadrét lapon elhelyezte a sajtót. Szerkesztette *Mitrovics Gyula* egyházi főjegyző Ára 45 kr. Sárospatak 1895. A május 7—8. napján Miskolcon tárgyalt dolgok jegyzőkönyve ez, a melynek — mint a kerület minden tavaszi jegyzőkönyvének — az adja meg különösebb értékét, hogy a püspöki jelentésből olvasható benne a kerület egy évi története, a mely ezúttal 45 lapot foglal el s nem csupán száraz statisztika, hanem eszméltető, irányító részletekkel is bővülködik Nagyobb s nevezetesebb pontjai még az Irod. Kőr alapszabályait (97), az egyházak osztályozását (100), a lelkeszek minősítését (101), a kerületi bíróság időszaki tanácsának ügyrendjét (103), magukban foglalók, a melyek kétségtelenül maradandóvá teszik a jk. értéket. — A minősítési kimutatás nem egészen teljes; egyesek ugyanis kimaradtak a sorból s olyan is csuszott belé, a kinek nincs papi hivatalra való jogosultsága — világ szerint. — A nyomdai kiállítás csinos.

* Az alsó zempléni egyházmegye tavaszi gyűlésének jegyzőkönyve, a melyet *Kónya András* papi főjegyző* szerkesztett, szintén Sárospatakon nyomtatott az előbbihez hasonló alakban. A gyűlés Sárospatakon 1895 ápril 17—18 napján volt, a melyen a már betegeskedő *Kopré Ferenc* esperes nem előköthetett, de mindíg pontos évi jelentésével még ott szerepelt a gyűlésen. E jelentés és az egyházmegye tanügyi bizottságának a kebelbeli iskoláról szóló előterjesztése, továbbá a számvévesztésnek az összes egyházközösségekre kiható, járáskörönként összeállított jelentési képezik a jegyzőkönyv értékesebb részét. Ára 35 kr.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyász hírek.** *Kramaresik Károly*, a rozsnói ág. evang. gimnázium nyugalmazott tanára, a magyarországi középiskolai tanárok nesztora, folyó hó 13-án, 83 éves korában elhunyt. 1836-ban választották meg Rozsnóra tanárnak s itt működött egész 1894-ig s mint 37 éves tanár vonult nyugalmába. Hosszu ideig, mint az intézet köztisztviselőben álló igazgatója is szerepelt. Ötven éves tanári jubileumát 1886-ban nagy ünnepélyességgel tartották meg tanártársai, volt növendékei és tisztelői. Ez alkalommal a király is kitüntette a koronás arany érdemkereszttel. Idegen hangzása neve dacára a legjobb érzésű hazafiak közé tartozott és szóval úgy mint hirlapilag, erősen ostorozta a haza érdekei ellen munkálkodókat, kiknek a »pánszláv« elnevezést is épen ő adta. Legyen áldott emlékezete. — *Meggyasszay Pál*, eperjesi joghallgató, hasonovné édes atyjának, a kéri ev. ref. lelkésznek második fia, nevezett jogakadémianak egyik szorgalmas és tehetséges növendéke, f. hó 10-én életének 21-ik évében hosszas szenvedés után elhunyt. A keményen látogatott szülők mely gyászában őszinte részvételt osztozunk.

— **Egy kis pótlék.** A »Sárospataki Lapok« folyó év 27. számában közölt könyvismertetéshez Egyháztörténelmünk érdekében forró köszönetet mondottam, *Földváry Lászlónak* és *Zoványi Jenőnek*, a miért történeti igazság gyanánt authenticáltak azon eddig figyelembe nem vett történeti tényt, hogy Szegei Kis István 1543—1544. években Casánadon reformátorkodott. E hálás köszönet nyilvánításánál megfeledeztem egyháztörténelmünk egy nagy érdemű, buzgó munkásáról, *Szóllósi Antal*, makói lelkészről, a ki Szegei Kis István casánai reformátorkodását authenticálta már czelőtt 15 évvel, a »Protestáns egyházi és iskola lap« 1880. évtolyamának 34-ik számában. A legnagyobb készséggel igazított helyre feledékenységből történt hibákat, tartozván ezzel az igazságnak. Legyen szabad hinniem, hogy a történeti érvekkel, Zoványi szerint eléggé meggyőzőleg bebizonyított reformátorkodása Szegei Kis Istvánnak Casánadon, ily három tudományos tekintély általi hiteltelítetése folytán, most már egyháztörténelmünk mezején való ténynek és igazságnak ismertetik el s így meglevén törve a jég, lassan-lassan érvényre emelkednek majd a többi igazságok is, mert az igazság rendeltetése az, hogy ha rejtvé van is egy ideig, előbb utóbb napfényre jöjjen, és győzzön.

Rácz Károly,
ev. ref. lelképásztor.

— **A tanári fizetések rendezése a hőmezővásárhelyi ev. ref. gimnáziumban** is megtörtént. Az államkormány az építkezésre 60000 frttal, az intézet fenntartásához 13000 forint évi segéllyel járulván, a tanárok fizetése következőleg állapított meg: A jelenlegi igazgató, *Futó Mihály* kap 500 frt évi díjt. Három idősebb tanár egyenként 2250 frtot; négy tanár 1600 frt és három fiatalabb tanár egyenként 1450 frtot. A törzsfizetés 1600, 1400 és 1200 frtba állapított meg. Úgy látszik, hogy sárospataki főiskolánk tanárai, a legközelebb megszavazott korpótlék mellett is, nemsokára az utolsók közé jutnak — *fizetés tekintetében.*

— **Szavazat-bontás Radon.** Az alsó-zempléni egyházmegye közszeretetlen álló gondnok a húzamosabb gyöngékedés és kénszerült távollét után csak a közelebbi napokban tehetta rá ismét munkás kezét az egyházmegye ügyeire. Vendégszerető házába hívta meg azt a bizott-

Bertalan) folyó hó 13-ára, a mely egy papi tanács-bírói és a világi főjegyzői állásra beadott szavazatok felbontása végett volt kiküldve. A szavazat bontás eredménye az lett, a mit mindenki előre tudott, hogy papi tanács-bíróul *Kónya András* h.-németi lelkesz, eddigi főjegyző, világi főjegyzőül pedig *dr. Bartha Béla* jogtanár, eddigi aljegyző, a szavazatok nagy többséggel megválasztottak. Utóbbinak az aljegyzőségről való lemondását ugyanez a bizottság a legnagyobb sajnálattal vette tudomásul, annál is inkább, mert a lemondó levél alapján, a főjegyzői állást is megüresedtetnek kell tekintenie. A világi aljegyzői állás betöltésére a szavazás legott elrendeltetett s arra az esetre, ha az új papi tanácsbíró, mint főjegyző, nem akarna többé a megye pennája-ként szerepelni, a főjegyzői állás is betöltendő lesz.

— **Kossuth-alapítvány Sárospatakon.** Emelítettük, hogy a tanév-záró ünnepély alkalmával Sárospatak városának egy különsége kereste fel Kun Bertalan püspököt, mint a collegium főgondnokát s neki 500 ft összeget ajánlott fel elfogadásra Kossuth-alapítvány címen. Az alapító-levél, a melyet szintén magával vitt a különség, így hangzik: „*Alapító-levél.* Ma, midőn a nemzet legűhőbb és legnagyobb fiát siratja, midőn a modern magyar állam megteremtőjének, a középkor bilincseibe vert nép felszabadítójának imént elhaltolt sírja felett a nemzet Geniusa gyászát öltött magára: Sárospatak város közönsége is ki akarja venni és kivészi a maga részét a nemzet megmértetlen banatából. Ennek a városnak polgárai ez elődöktől öröklött hagyományokat tagadnak meg, ha kegyeletes hódolatukat le nem rónak ama dicső férfi emléké iránt, kinek nevét, míg Magyarország a szabadságszerető magyarok országa lesz, itt, ezen a szent földön, a legkésőbb nemzedék is az igazi polgári szabadság jelképének s olyan világító faklyának fogja tekinteni, mely a derűs napokban fényt áraszt a nemzetre, a megpróbáltatások súlyos napjaiban viszont a kétségbeesést és csüggedést oszlatja el. Hogy a második ezredébe bátran, bizalommal léphessünk át: tegyünk meg mindent, hogy a szabadság cultusa a késő utódok keblében el ne halaványuljon, de szívleljük meg egyszersmind a nagy classicus tanácsát: „Longum iter est per praecipua, breve et efficax per exempla”; s példányképekkel és ne rideg törvényekkel, pusztá tanácsokkal neveljük magunkat, ifjúságunkat a szabadság szeretetére, az emberi jogok tiszteletben tartására! Ezekről az igazságokról atavá, a szabadság és hazaszeretet örök képeinek: Kossuth Lajosnak emlékére, Sárospatak város közönsége 1000, azaz egyezer koronás alapítványt ajánl fel a sárospataki ev. ref. főiskolának, annak a hatalmas intézetnek, mely több, mint negyzedik száz év óta a mily lelkesedéssel és fényes sikerrel szolgálja a nemzeti közművelődés ügyét: épen oly hű lételeménye volt mindenkor a Rákócziak és Kossuth szellemének, a mely Kossuth Lajosnak, mint egykori tanítványának lelkét a szabad eszmevel, örök igazságokkal megtermékenyítvén, ebbeli szolgálatáért azzal jutalmaztatott meg, hogy a nemzettel együtt immár hosszú idő óta élvezi a hű tanítvány halhatatlan szellemének gyümölcsét. . . Az alapítvány feltételeit nevezett város közönsége a következőkben állapítja meg: 1. Az ezer koronás alapítvány: „Sárospatak városának Kossuth Lajos alapítványát” címét viselje. 2. Addig, míg kamataival és kamatos kamataival, esetleg egyeseinek az alapítvány növelésére szánt adományával a 2000 koronát el nem éri, a „Sárospataki népkönyvtár”, vagy ha ez az intézet megszűnnék, valamely zeplénnvármegyéből megbízható pénzintézetben, mint betét kezelendő. 3. Ha a 2000 koronát elérte, a tőke 3%-ból évenként pályadíj tűzessék ki az akadémiai tanári kar, illetőleg a politika, közgazdaságtan

vagy a történelem akadémiai tanára által a főiskola növendékei részére; 1% pedig folytonosan tőkésítendő. Ha a tőke annyira megnő, hogy 30 frtnál nagyobb összeget tenne ki a 3% kamata; abban az esetben a 30 frtot meghaladó összegből egy vagy több ösztöndíj osztandó ki évenként szegény sorsú, jó tanuló joghallgatóknak; ha ilyenek nem lennének, más akadémiai hallgatók közt, elsőseg adatván egyenlő körülmények között a sárospataki illetőségű hallgatóknak. 4. A pályakérdés tárgyát Magyarországban 1825-től 1894-ig terjedő politikai vagy közgazdasági történelemből kell meríteni és kitűzni. 5. A pályázat oly időben hirdetendő ki, hogy eredménye a főiskola ifjúság által évenként március hó 15-én rendezni szokott hazafias emléktünnepélyen kihirdetetho legyen. A pályanyertes műből egy rövid részlet ugyanezen ünnepélyen lehetőleg a szerző által felolvandó. A fentebbiek hiteltől jelen oklevélünket, a város pecsétjével ellátva, a város előjárósága és képviselő testületének tagjai által aláírva kiállítottuk s megőrzés végett egy példányban a város s egy példányban a főiskola levéltárába elhelyeztük. Kelt Sárospatak város képviselő testületének 1894. év április hó 10-án tartott közgyűlésében. Jegyzette és kiadta Fodor Jenő képviselő testületi jegyző. Dobozi P. Ferenc, főbíró. (Aláírások.)

— **Mecklenburgban** a főgyháztanács rendeletileg megtiltotta a lelkeseknek a hullaégetési szertartásnál, valamint az urna-eltetéseknél való közreműködést.

— **A Vatikán sikerel** sehogy sem állanak arányban nagy pretensióival. *Lengyelországban* az orosz kormányval szemben legkisebb eredményt sem tudott elérni, sőt inkább a maga részéről egy esomó megalázó engedelményt kényszerített tenni, a melyet minden igaz katolikus szíve mélyből fájjal. *Franciaországban* hasonlóképpen nem mennek jobban dolgai. A sörze-köztársaság szívesen fogadja a pápai nyajakodásokat, de egyáltalában nem éri magát semmi viszonsszólálatra kötelezve, a mit egyebek közt a *congregatiók megadóztatásáról* szóló új törvény is bizonyít, melyet a congregatiók további fenállásukra vészthozónak tekintenek, a nélkül, hogy a pápa védelmének csak az újját is mozdította volna. Hol itt az a nagy hatalom, a mely előtt állított minden meghajol?

— **Eisenach városának** is megvan már a maga *Luther-szobra*; május elején avatták fel a weimari nagyhercegi pár jelenlétében. Az emlékmű mintegy 8 m. magas, a Luther-szobor kétszeres élnagyságú. A reformátor két kezével fogja a szívéhez szorított bibliát s tekintetét a magasba irányozza. A talpazatnak 3 oldalán féldomborképek vannak; az egyik Luther, mint bibliafordító mutatja be, a másik mint György lovagot Wartburgban szoltárral, karddal és íjjal, a harmadik mint éneklő iskolásfiút ábrázolja, a mint Cotta asszony előtt áll, ki kezét áldogal teszi fejére. Az előoldal a felírás olvasható: Erős várunk nekünk az Isten!

— **Az amerikai baptisták** ez év folyamán két nagy vesztéséget szenvedtek, egyik a lousvillei lelkesz-személnarum ünnepelt tanára Dr. John Broadus, kit hirtelen halál ragadott el munkatereiről, a másik a bostoni gyülekezet lelkesze Dr. Adoniram Judron Gordon. Utóbbi a híres Spurger mellett a legjelesebb egyházi szónoknak tartották. Különös érdemeket szerzett a missio-ügy terén. Ő nem átalította a karénelköket, kik több ezere menő évi fizetést kaptak, elbocsátani, az egyházi hangversenyeket, bazárokat is más efféle megszűntetni, hogy az így megtakarított pénzt a bel- és külföld különböző missio-társulatainak rendelkezésére bocsássa. Saját gyülekezte több missionáriust tartott fenn s az utóbbi évben több mint 10,000 dollárt adott ki a pogány-mis-

sióra. Gordon jobb keze volt a baptista missio-egyesületnek; halála súlyos veszteség erre nézve. Magában Boston városában is sok irányú munkásságot fejtett ki; az ő igazgatására állítottak fel missziókat a chinaiak, zsidók, közüti-vaspályai kalauzok s tengerészek lelki táplálására. Moody evangelistái legjobb munkatársát és tanítóját vesztette el benne.

— **A kötelező iskoláztatás** legrégibb példáját Athénben találjuk, a hol Solon törvénye kötelezte a polgárokat, hogy fiaikat a gymnasiak és zenei oktatásban részesítették. Spártában az uralkodó néposztály, a spártiatok fiai az állam által neveltetek és ez is egy neme volt az iskolai kényszernek. Rómában és a középkorban sehol nem találunk efféle intézkedést. Az újabb korban Luther volt az első, aki a kötelező iskoláztatás elvét kimondotta. Melancthon 1528-iki egyházi rendtára kötelezte a lelkészeket, hogy buzdítsák a szüleket gyermekeik iskolába küldésére. A württembergi zsinat 1649-ben elvileg elismerte az iskolázási kényszert, de az csak lassan valósult meg, csak 1787-ben mondatott ki törvényileg a szülék azon kötelessége, hogy 6—14 éves korú gyermekeiket az iskolába küldjék. Celle városában a kötelező népoktatás 1680-ban, Braunschweig-Lüneburgban 1737-ben vezetett be, Szászországban 1724-ben rendeltetett el, de csak 1764-ben ment általánosan keresztül, Bajorországban 1802-ben, Poroszországban 1658-ban rendeltetett el, de csak 1736-ban vitették keresztül. Schweizban a kötelező oktatás 1798-ban mondatott ki, de a kantonok külön-állása miatt e törvény igen különböző sorsban részesült; a műveltebb kantonokban, pl. Zürichben, 1831-ben lépett életbe. Ujabbban Anglia is életbe léptette a kötelező népoktatást.

Pályázati hirdetések.

I.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Mesko féle alapítványi helyen két, egyenként 100, azaz egyszáz frttal javadalmazott ösztöndíj állás megüresedvén, arra ezennel pályázat hirdettetik:

1. Az egyik helyre pályázhatnak a sárospataki ev. ref. főgimnázium olyan ev. ref. vallású növendékei, kik abaujmezei születésűek s tanulmányaikat a sárospataki főgimnázium valamelyik osztályában *jeles* eredménnyel végezték. A jeles eredmény úgy értendő, hogy a folyamodónak csak egy jó tanjegye lehet a promotionális tantárgyakból.

2. A másik helyre pályázhatnak a sárospataki állami tanító-képezde abaujmezei születésű, ev. ref. vallású oly növendékei, kik tanulmányaikat már a sárospataki állami tanító-képezdeben folytatták s tanulmányaikban általános jeles osztályzatúak.

Mindkét hely elnyeréséért a folyamodványok, kelölög felszerelve s a nagytiszteletű és tekintetes igazgatótanácsához címezve, 1895. augusztus hó 10-ig a sárospataki főiskola közigazgatói hivatalához adandók be, mely hivatal a folyamodványokat, az ajánlás megtétele végett, az abauji egyházmegye nagytiszteletű espereséhez átteszi.

II.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Horváth Mária-féle ösztöndíjra egy 200 frtos hely megürülvén, arra ezennel pályázat hirdettetik. A pályázók a Pálóczy

Horváth családdal *fiú* vagy *lány*-ágon rokon, ev. ref. vallású, a sárospataki főiskolában *jól* tanuló ifjak lehetnek. Az ösztöndíj, az alapító rendelkezése szerint, első sorban a fi-ágon rokonoknak adatik; ilyen nem léteben, az ösztöndíj a leány-ágon való rokonoknak ítéltetik oda. A kényvenc a nagytiszteletű és tekintetes igazgatótanácsához címezve, a rokonságot igazoló családi leszármazási táblázattal ellátva, folyó 1895. év szeptember 1-mas napján adandók be a közigazgatói hivatalhoz.

Sárospatak 1895. július 9.

Dr. Finkey József,
akadémiai és közgazgató.

2-2

Pályázat tanári állomásra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában egy *theologiai akadémiai tanszék*re pályázat hirdettetik.

E tanszékhez, heti 10 órával, a *dogmatörténet, dogmatika és vallásbölcselet* (vagy e helyett valamely később meghatározandó, de az előbbiekkal benső kapcsolatban álló tantárgy) előadása van kötve, *megfelelő special kollegiumokkal és szemináriummal*.

Elnyerésére csak ev. ref. vallású és lelkeszi hivatalra is jogosított egyének pályázhatnak.

Javadalma:

1. 1300 frt törzsfizetés;
2. 300 frt lakásbér;
3. Ötödvenként 100—100 frt korpótlék, ezúttal még csak négy ízben;
4. A felekezeti tanárok állami nyugdíjintézetébe felvettekével teljesen egyenlő nyugdíj jogosultság.

Pályázni szándékozóak folyamodvényaikat, hivatottságukat, illetőleg jogosítottágukat bizonyító okmányaikkal (Egyházi törv. 488. § 1, rövid életrajzzal, testi épségüket igazoló orvosi véleménynyel, f. évi augusztus 20-ik napjáig, a tisztánimeni ev. ref. egyházkerület Főtiszteletű előjáróságához címezve, a sárospataki ev. ref. főiskola akadémiai és közigazgatói hivatalához küldjék be.

Az állomás november hó elején foglalandó el.

Miskolc, 1895 július hó 10-én.

Kun Bertalan,
tiszánimeni ev. ref. püspök.

2-3

Pályázat tanítói állomásra.

A *nyíregyházi* ref. egyház harmadik *tanítói állomására* pályázatot hirdet.

A tanító kötelességei:

- 1) A 4 felső fiú- vagy leányosztály vezetése.
- 2) Esetleg kántori teendők végzése s énekkar vezetése.

Javadalma: 400 frt készpénz negyedévenként előleges részletekben és 200 frt lakáspénz.

Az egészségi, képességi és szolgálati bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok július 30-ig adhatók be Lukács Ödön esperes lelkészhez, Orgonászi képességet igazoló bizonyítvány előnyt nyújt.

Az állomás szeptember 1-én elfoglalandó.

Nyíregyházán, 1895. jul. 16.

Az egyházi elnökség.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÓNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFOŊN. —

TARTALOM: »A nagy ellentétek.« Molnár Ferenc. — »Nem lesz sok moudani valóm.« Ujfalussy Blá. — »A sikerre vezető eszmék háromsága.« Buza János. — »Kormányzati rendszabálytervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.« — A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági joggal.« Mitrovics Gyula. — »Irodalom.« — »Vegyes közlemények.« — »Szerkesztői üzenetek.« — »Pályázatok.«

A nagy ellentétek.

Gondolkodó és érző teremtesek vagyunk s még hozzá keresztyének, a kiknek magasabb eszményünk van, mint más akárciknek s a kiknek emberi törekvéseink végecéljául, ha hívek akarunk lenni, ez eszmény felé való haladást kell tekintenünk. Nem gondolkozunk és nem éreztünk lehetetlen. A hiányokat, hibákat, gyarlóságokat, melyek olykor kisebb-nagyobb mértékben eszményünk ellen támadnak, észre nem vesszük s nem fájlalunk... az is lehetetlen.

S ezek a hibák, gyarlóságok mind sűrűbben jelentkeznek egyháztársadalmi életünkben. A miben tegnap még vigasztalást találtunk, az holnap már keserűségünkre lesz. A mit tegnap még úgy tekintettünk, mint igazán nagy emberi dolgot az eszmény szolgáltatában, arról ma már kénytelenek vagyunk beismerni, hogy nagysága nem az örök igazság mérlegébe esett. A latáni családok egész sorozatának megünnk elébe napról napra s ezeket gyarlóbb természetükből olyan szépen ki tudjuk magyarázni, hogy aztan magunkban eszményeinkre alig tudunk ráismerni. Majd tovább megyünk: megszokjuk, mint akármí más közönséges dolgot, skarta tenni eszményeinket. A tévedések, szabályellenességek, hibák nem azoknak tűnnek fel többé; azokat észre-vennünk szokatlan dolog, észre nem vesszük kötelesség lesz. Utoljára egész gyakorlati életrendünkben alig marad valami eszményre emlékeztető.

Ilyenkor aztán, ha — mint rendszeren — azzal a mentséggel állunk elő, hogy az eszményt betöltenünk különben is lehetetlen: talán észre sem vesszük, hogy ezzel az eszmény és a gyakorlati élet közt meredező, amúgy is nagy különbséget még nagyobbá tesszük; amaz egy felsőbb, ránk nézve idegen világnak élet-törvényei közé utasítjuk, emezt pedig elfogadjuk, jónak ismerjük el, úgy, a mint van, a maga hiányaival, gyarlóságaival. Ringatjuk magunkat abban a boldog hitben, hogy ez nem is lehet másképen s hogy az ellentéteknek ez a látszólagos kibékítése nem eszménytagadás, hanem csak józan gyakorlatiasság. Pedig hát, nemde, a mit magunkra nézve lehetetlennek tartunk, annak feladására törekedni sem szoktunk, azt nem ismerjük el feladatunknak. S nem épen a józan gyakorlatiasság követelménye meg tőlünk az eszményünkhöz való szigorú

és feltétlen ragaszkodást s illetőleg annak fokozatos megvalósítását, rendszeres életbe vitelét? Én úgy gondolom. Mert, ha nem ez a cél, nem ez a józan gyakorlatiasság: hát akkor ugyan mit tartunk, mit nevezünk annak?!

A legnagyobb gondolkodók foglalkoztak eleitől fogva annak a kérdésnek megfejtésével, hogy az emberiség testi és szellemi életének szükségéi, követelményei, ez örök nagy ellentétek, miképen lennének úgy kibékíthetők, hogy a két ember rendeltetését betöltse, hogy az a két egyenlő karu mérleg, melynek egyik serpenyőjében anyagi, másikban lelki kincseink vannak, helyes súlyegyenbe tartassék? Minden igaz tudománynak ez a kiindulási pontja, alaptétele s végecélja. A társadalmi boldogságnak ez a feltétele. Maga Krisztus is erre a kérdésre adott soha túl nem szárnyalható feleletet az emberiségnek. A kérdés nem az, hogy vajjon elértük-e már a maga egészében eszményünk magasságait; hanem, hogy elértük-e ennek a végtelen célnak egy bizonyos fokát, az egyetemes fejlődés törvényei szerint, mindenestre magasabbat, mint a milyenre a megelőző korok eljutottak s legalább is olyat, mely társadalmunk közboldogságát ez idő szerint minden rázkódattal ellen biztosítani képes? Nem engedjük-e az eszmény erejét magunkban, talán a gyakorlatiasság helytelen értelmezése miatt, kitenni a hanyatlás veszélyének? Igyekszünk-e amaz ellentétek tisztességes kibékítésére a nekünk adatott kegyelem mértéke szerint?

Ezekre a kérdésekre, ha az eszmény szeretete s nem felül kerekedett gyakorlati érzékünk vezet az ítéletben, hiába minden szépítgetés, takargatás — valljuk meg — nem felelhetünk meg teljes lelki nyugalommal. Az eszmény és a gyakorlati élet folyása közt nagyobb hézag van ma, mintsem azt megnyugodva tudnánk áthidalni, sőt nagyobb, mint a milyenről a korhoz mérve, a körülményeket s a gyakorlati szükségeket tekintve, a közel vagy régebben mult idők írott emlékei tanuszkodnak. Nem vonunk párhuzamot az annyiszor s méltán kárhözottatott közép kor s a mi korunk közt; hiszen kedvezőbb idők is voltak a mi tanulásunkra s annak a kornak az eszmény helytelen értelmezéséből származott bűne, melylyel megrontotta az egész emberi életet, különben sem szolgálhat a mi mentségünkre. Egyik kor sem fedezheti magát a másikkal gyarlóságaival, különösen nem, ha ő maga megint egy másik túlság

hibájába esett. S a mi korunkban éppen így áll a dolog. A gyakorlati élet helytelen értelmezése, a lázas életfentartás boldogulás útja, módja, hátterbe szorította, elhomályosította közöttünk az eszményt. E nélkül pedig nincsen élet, nincsen boldogulás. Nincsen nekünk sem. Vergődünk, de nem haladunk a gyakorlati élet izsapos hullámai között, azaz az eszménynei, a melyet lelkünkben az iskola falai közül kihoztunk s minél inkább akarnánk haladni a mély vizek felé, annál inkább vergődünk s vergődnek azok, a kiknek nyomakunk ez eszménnyel kellene az életben haladniok. Óh! ez nem e világból való. A ki e világban akar élni, az e világból való legyen, annak gyarlóságaihoz alkalmazkodjék. Az az eszmény krisztusi, ő pedig Isten fia volt. — A ki én utánam akar jöni, az tagadja meg önmagát és vegye fel az én keresztetemet. — Felvesszük, de alig követ valaki. Óh! az örök, nagy ellentéteknek milyen nagy kiélesedése van ebben. De hát ezt is kiegyenlítjük legalább magunkra nézve az örök igazsággal. És a társadalomra nézve, melynek vezetése, gondja vállainkon van? Ez éppen az eszmény szeretetével, hivatásunk tiszta tudatában teljesen lehetetlen.

Ebben a válságosnak mondható állapotunkban, melyreható bajaink között aztán — a mint én megfigyeltem — általában két dolgot szoktunk emlegetni. Az egyiket magunk mentésére, talán vizsgálatására hozzuk fel, a másikat pedig a bajok megszüntetésére, a veszedelem elhárítására, talán az ellentétek kiegyenlítésére gondoljuk egyedül jónak. Azzal mentegetjük magunkat, hogy ezek az állapotok egészen természetes következményei ama régebbieknak, a mikor megfordítva állott a dolog; az emberi élet a maga egészében az önzésből alkotott vallásos világnézet hatalma alatt nyögött, mely alól aztán az újjákorai tudományos műveltség, az általános szellemi haladás nemcsak felszabadította, de amazt ennek fölébe is állította. Az újnak az óra való ére visszahatása, a mit napról-napra látunk, tapasztalunk, nem egyéb, mint a két szélsőségnek érőkülése s ebben annál kevésbé van nagyobb veszedelem, minél bizonyosabbak vagyunk a felől, hogy ez a mérkőzés csak az újnak, a jobbnak győzelmével végződik. Ez a kor a maga hiányaival, bajaival csak átmeneti állapot, mely után ökvetlen a megtisztult igazságnak kell jönnie. Megvalljuk, mi sem gondolhatjuk másképen, de ez se ki nem menthet, sem meg nem vigasztalhat bennünket. Minden kor olyan mértékben bolog, a milyen mértékben az ellentéteket az eszmény javára kiegyenlíteni tudja s ehhez a boldogsághoz nekünk is jogunk van, erre rávezetni a társadalmat nekünk is kötelesség. Attól, hogy egy aránylag rosszabb multra tekinthetünk vissza vagy egy jobb jövővel biztosíthatjuk magunkat, a jelen bajai még el nem mulsak s a mi fő dolog, az ellentétek ki nem egyenlítődnök.

Nem még attól a módtól sem, a mitől pedig igen sokan várják egyházi közállapotaink javulását, t. i. az egyház szolgáinak a gyakorlati életben való tígesebb forgódásától s illetőleg azoknak nagyobb gyakorlati kiképezésétől. Igazán különösnek tünhetik fel életünk, hogy mikor az egyházban az eszmény elhalványulása nyilvánvaló s éppen e miatt a hit és egyház, az emleket és gyakorlati életet közlő ellentétek oly nagy mérvben kiélesedtek: akkor sokan a gyakorlati érzék fejlesztésében tudják vetni reményögeket. S még különösebb az, hogy ezt a gyakorlati kiképezetést az iskolára akarnák bízni, attól követelnék.

Nem kicsinyeljük, éppen most annak a módnak értékét, mely szerint a lelkeseknek a gyakorlati életben forgolódnok kell, hogy eszményökkel, hassanak,

alkossanak és teremtsenek. Erre mindenkor szükség volt és lesz, de napjainkban különösebben is szükség van. Csak azt mondjuk, hogy *bajaink nem a gyakorlati érzék hiányából erednek, hanem az eszmény elhalványulása, hátterbe szorítása miatt állottak elő.* Sőt talán még inkább úgy fejezhetünk ki magunkat, hogy az eszmény ereje a társadalomban éppen ennek túlságos ferde irányt vett gyakorlatiassága miatt csökkent meg. A nagy bajok forrása, az ellentétek kiélesedésének oka ebben keresendő. Lelkészképző intézeteink s azt hiszem, erről mindnyájan szívesen teszünk bizonyoságot, általában véve híven ápolják, erősítgetik növendékeik lelkében az eszmény szeretetét ma is. Ennél többet ma sem kívánhatunk tőlük. De aztán, a kik ezzel az eszménnyel az életbe kikerülnek, nem igyekeznek azt magukban oly mértékben meg is valósitani, mint elődeik tették s a mint kellene. Sőt sokszor az eszmény rovására túlságosan gyakorlatiasak lesznek s bennök, mint az iskola képviselőiben, néhány év múltával az iskola és élet közt levő minden szerves összeköttetés megszakad. Alkalmazkodnak a társadalmi élet ferde, gyarló törvényeihez, szokásaihoz, úgy a mint kapják azokat. Nem itélünk el ezért senkit. Nem is itélhetünk el, mert a ki ebben köztünk a bíró szerepére vállalkozhatnék, olyan még a hivatalos ellenőrzők, a felelősségre vonni hivatottak körében is alig akad. Miért? Mert a társadalom tőlünk nem a mi eszményünket, hanem a maga gyarlóságait követeli. Régi panasz ez, de a gyarlóságaiban önmagának tetszelegni szerető gyakorlati élet nem igen szokta ezt meghallani, vagy ha meg hallja is, többnyire minden nagyobb hullámvetés nélkül simúl el felette.

Ily körülmények közt, a lelkesek nagyobb gyakorlati kiképezésétől s nem a társadalom áteszményesítő várni egyház-társadalmi állapotaink javulását, a nagy ellentétek kiegyenlítését, szerintem célt tévesztett dolog, hiábavaló számítás. Olyan gyakorlatiasságra, mely az eszményt a maga rendes útján vinné be a társadalomba, igen nagy szükség volna, de hát ezt nem a tudományak, és az eszménynek előterjesztésére hivatott s a gyakorlati élet ezer és ezerfelé ágazó útján nem járó iskola adja, hanem megadná maga az élet, az abban való gyönyörűsége forgolódás, ha a társadalom eszményisége arra kedvező talajt szolgáltatna. E nélkül ugyan milyen eredményt lenne képes felmutatni az az iskolában szerzett s bármilyen jól forgatott gyakorlati képesítés? Lenne-e annak így valami értelme és igaz célunkra felhasználható jelentősége?

Én azt hiszem, hogy nem.

Hanem igenis, az eszmény a maga képző, lelkesítő és teremtő erejével, még több ellenható körülmények közt is, minden egyébtől eltekintve is, elég volna arra, hogy vele a mi tisztán szellemi társulatunkban sikerrel forgolódhatnánk, annak nagy ellentétei kiegyenlíthetők.

Molnár Ferenc.

Nem lesz sok mondani valóm.

Andrásy Kálmán és Optimista uraknak e lapok 28-ik számában megjelent védő, vádló, tagadó és corrigáló cikkeit átolvasva, felhívásaiknak igyekszem eleget tenni, közléseiket, megérdemlett figyelemre méltatni, de mert e lapok szíves olvasói iránt is figyelemmel tartozom, igen rövid öbanatnak lenni s mindkét cikkre együttesen teszem meg észrevételeimet.

Sorrendjénél és tartalmánál fogva Andrásy úr cikkének kell adnom elsőbbséget.

Igazat adok neki, hogy a szív és lélek fenekén rejő szándékot, gondolatokat egyedül a jó Isten bírálhatja; s én multkorai közlésemben nem is az ő gondolatát vettem bírálat alá, de a gondolatoknak irásbelileg nyilvánvaló kifejezéseit.

O írta: „a felszabolcsi egyházmegyében történt egy oly „véghatározat kimondása, a miről ez újabb cikkében, mintegy corrigálógál beösméri: „megörtöndhetik, hogy a dologról nem szól a jegyzőkönyv.”

Andráş úr igen jól tudja, hogy a gyűléseken törtétekből és mondottakból minek kell jegyzőkönyvbe jutni; igen jól tudja, hogy egy gyűlésen, ha valami „véghatározatként” kimondott, annak a gyűlés jegyzőkönyvében benne kell lenni; egyházmegyénk jegyzőkönyvei nem olyan presbiteri jegyzőkönyvek, a minők némely rend- és törvényeseretet hirdetők lelkész urak előnközte alatti gyűlésekben készülnek, hol a *rend és törvényeseretet nagy mértékben meg van, de jegyzőkönyv nincs.*

Hogy ez a sem nem törvényeserű, sem nem eredményes felszabolcsi visitatio — még ilyeneknek is nyomára jön! Nem én irtam, de Andráş úr, hogy „nálunk nem szokás behatóbb eszmecserét folytatni,“ továbbá „a mi egyházmegyénk látogatósága nem tesz egyebet, csak kétes értékű statisztikai adatokat szedegetössze” stb.

Szeretem néven nevezni a gyermeket s a rend megkivánja, hogy nevet nyerjen az a gyermek is, kit szolgáló nem szivesen vall magának, s ugyan kérdem, nem a szives olvasótól, de magától Andráş úrtól, mindazok, miket ő irt, s a felszabolcsi egyházmegyéről irt, keresztelhetők-e, nevezhetők e másnak, mint a felszabolcsi egyházmegye s annak kormányzóinak meghurcolni akarásának?

Erzi ezeket Andráş úr, s most igyekszik bebizonyítani, hogy egyházmegyénk kormányzata az elítélteket megérdemli és előhozza az ibrányi egyház dolgait, hol, mint elismeri, egy „testben-léleken romlott” lelkész volt.

Az itteni dolgokat teljesen nem ismerve, cikkre e részének méltatását avatottabb egyénre kell hagyynom; a mennyit azonban az ibrányi dolgokból én tudok, már ezekből állíthatom, hogy ezek előhozásával, Andráş úr, ön maga ellen, az én kezembe adott bizonyítékot.

Nevezetesen: az ellen a „testben léleken romlott” lelkész ellen sem hívei, sem a presbitérium egyházmegyénkhez panaszt nem adtak; sőt — akármí indokból tették — hibáit palástolták, és csak is az egyházmegyei látogatók jelentései alapján eszközölt vizsgálat eredményezte, hogy a szerencsétlen embertől az ibrányi egyház megszabadult.

Tehát az a — Andráş úr szerinti — sem nem törvényes, sem nem eredményes visitatio, itt is mutatott fel eredményt.

Igaz, hogy e szerencsétlen lelkész ellen az egyházmegye nem járt el statáriálter, megtartá a törvényes formákat; az is igaz, hogy e lelkész ártaatlan gyermekeit nem engedte éhen elveszni s hogy e nemcsak „testben-léleken romlott”, de „testben léleken beteg” lelkész állásától megválták, aként intézkedett, hogy bekövetkező haláláig az utód a lelkészi jóvedelem egy részét az árvánál-árvább gyermekek tartására adja. Ez intézkedést nemcsak a humanizmus parancsolta, de a viszonyok követelték, mert kérdés: vajjon más módon megszabadult volna-e az ibrányi egyház lelkészétől? És ez intézkedést az egyház helyeselte, távozó lelkész elfogadta, senki ellene kifogást nem tett, jogerejűvé lett; ez intézkedést jól ismerté a pályázó és elválasztott lelkész, tudta minő fizetésre pályázott; tudta, hogy ebből elődének mit kell átadnia; lehet, hogy e kötele-

zettség reá nézve terhes, de ő azt elfogadta, s régi jogi szabály: volenti non fit injuria.*

Nagyon természetes, hogy e dolgok megoldása nehány nap alatt meg nem történdhetett, s az is, hogy egy „testben-léleken romlott” lelkész s ha ehez még „roszakarat magva” is el van hintve a presbitériumban, az egyházmegyei kormányzatra sok bajt hoz; e bajok egy jó részét az espereslét kirendelt helyettes lelkész már rendezte s az elválasztott fiatal lelkész úrtól pedi, nem csak elvárja, de megkövetelheti az egyházmegye, hogy kötelessége szerint e bajokat nem csak teljesen megszünteti, de okos előrelátással egyházat virágzó állapotra emelendi.

Szinte jól esik látnom, mennyire örvénd Andráş úr, hogy én is tartok az egyházmegyei látogatóságnál javítani valót; igen, elismerem, hisz mindennek fejlődni s a viszonyokhoz alakulni kell; azonban azzal, hogy azt mondat és mondom ma is, miszerint „hozzuk oly intézkedéseket, melyekkel a látogatósági intézmény iránti tisztelet, annak tekintélye emeltessék s hogy ez intézmény működése eredményesebbé tétessék; nem azt ismertem el, a mit általam Andráş úr elismertnek állít és ír, „hogy a *hogy van, nem jól van*”, de azt óhajtom, azt akarom elérni, „*hogy jobban legyen.*”

Sajnálom, hogy a látogatósági intézmény működésének hatásosabbá tételére vonatkozó nézeteimet elő nem adhatom; visszariaszt ettől Andráş úr hű fegyvertársa, „Optimista” ur, kit nagy vételeknek tartok háborogtani azon hitében, hogy felszólalásom a köztűgynek javára nem szolgál (a hit boldogit); a szerencse pedig kevés embernek engedte, hogy a köztől más azzal is előmozdíttja, ha nevet elhalgattat. Legyen kinek-kinek hite szerint. Köteles vagyok azonban kijelenteni, hogy amikor a visitatio általi (általán helyesnek nem tartott) pénz-beszédéséről irtam, távol volt tőlem a gondolat is, hogy bárkire előhozak s a mennyire rosszul esik látnom, midőn ref. lelkészeink egy része — és pedig jó része — anyagi gondokkal küzd s ha tehetségem és hatalmamban állana, óhajtanám őket e gondtól megszabadítani: — ép oly mértékben örvéndek, ha ellenkező — fájdalom kevés számú — helyzetet láthatok. Miután Optimista úr igéri, hogy „igaz magyar vendég-szeretettel fogna látni”, ha hivatalos eljárásban akként működőne, a mint azt ő helyesnek látja, — én ez az ő szives ígérteit köszönettel veszem tudomásúl; azonban feltételezi, ki kell jelentenem, hogyha bármikor egyházmegyém meghagyásából házához — illetőleg az általa hasznélvezett papi lakba — kell mennem: ő akár magyar, akár nem magyar vendég-szeretettel, de házigazdám lenni köteles; én pedig a reám bízottakat végezni fogom, mint azt törvényeink rendelik, a mint azt e törvények értelmében, egyháznak javára üdvösnek vélem. És annak elbírálására, hogy jól jártam-e el, nem az én szives vagy nem szives házigazdám, nem Optimista urat, — de kiküldő egyházmegyém tartom illetékesnek.

Meglehet ismétlésbe esem, ez azonban nem tart vissza, újból mondom, ha egyházmegyém kormányzatában mulasztást, hanyagságot, részrehajlást, vagy épen visszaélést tapasztalnék: ostoroznom, támadnom azt, sőt nem kimélnem ezek elkövetőit sem, még akkor sem, ha ezek az „előlülők” között lennének feltalálhatók és ténem ezt azon a téren, azon a helyen, a melyet erre egyházalkotmányunk, több százados gyakorlatunk kijelölt — egyh. gyűléseinken. Tegyek ezt Andráş és Optimista urak is és higgyék el, ez egyezik meg ref. egyházunk alkotmányának szellemével; és ha egyes egyházi intézményeink javítását célzó indítvá-

nyaik, javaslataik vannak, a mellett, hogy ezeket lapjainkban közzé tessük, azoknak híveket szerzeni igyekeznek, — ez indítványokat, e javaslatokat gyűléseinkre is terjesztsek fel. Hanem itt az a kéréssem, me a magam személyét, de a közügyet érdeklő kéréssem Andrassy urhoz, hogy az alesperessek felállítását célzó indítványának megtételese várakozzék darab ideig. Okát is adom, miért? Ez ok az, hogy a mint tanubizonyosság szolgálhat erre az Optimista úr sorain átvonulni modor, neki, t. i. Optimista urnak, időre van még szüksége, hogy annyi nyugodtságot, higgadságot stb. gyűjtöjön, a mennyire megszerzésével, idővel belőle egy bölcsen kormányozni tudó — alesperes válhassék.

Ujfalussy Béla.

ISKOLAI ÜGY.

A sikerre vezető eszmék háromsága.

»A tudomány szeretete, pályánk szeretete s az állásunkkal járó nemes függetlenség, az eszméknek e háromsága vezesse sikerre mai és mindenkori munkánkat s abban diadalra a magyar közművelődés ügyét.« Ezzel az óhajattal üdvözölte dr. Beöthy Zsolt, az országos középiskolai tanáregyesület elnöke a Kassán összegyűlt tanárokat s üdvöző szavai élénk visszhangot keltettek nemcsak a közgyűlésen jelen volt tanárok lelkeiben, hanem az ország minden részében, ahol közművelődésünknek jó irányban való fejlődését igazán óhajtják. A politikai napi lapok, épen úgy, mint az egyházi és iskolai közlönyök vagy egész terjedelmében közzélt Beöthy elnöki megnyitó beszédét, vagy legalább b6 kivonatot mutattak be abból olvasóinknak, dicsérvén az azon átvonuló szellemet még a kath. egyházi lapok is, a melyek közül p. o. a »Religio« csak annyit óhajtott volna még a kálmínista elnökötől buzdításoké hallani, hogy a tanárok a kassai domonk ne csak árnyékában kezdjék meg tanácskozásait, hanem térjenek be annak belsejébe imádkozni is.

Az az általános figyelem, melyben Beöthy beszéde részesült, mindenesetre azt mutatja, hogy valóban actualis kérdéssel foglalkozott s arra a tanácsra, a mely nálánál illetékesebb egyéntől alig származhatott volna, igazán szükség volt. Beszéde a tanárokhoz van intézve, de szél úgy a kormányzó és fentartó testületeknek, mint a szülőknek, sőt a tanulóknak is. Figyelmeztetést és buzdítást tartalmaz az a jövőre nézve, de egyszerűen kártható ítéletet mond közoktatásügyünk egyes káros tünetei felett. Mindenesre elismeréssel tartozunk dr. Beöthynek, hogy ő is rámutatott azokra a bajokra, melyeket sokan láttak és ismertek s a melyekről egycsek szűkebb körben, sőt nyilvánosan is beszéltek, de beszédük eredmény nélkül hangzott el. Lehetetlen, hogy a Beöthy figyelmeztetésének szintén ez legyen az eredménye, mert hiszen azt fent és alant egyaránt tudják, hogy ő, mint egyetemi tanár s a középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnöke tekintélyes szerepet visz tanárképzésünk-nél s jól ismeri a keze alól kikerült újabb tanárnemzedék szorgalmát, képzettségét és munkakedvét; mint az országos tanáregyesület elnöke közvetlenebbül figyelheti meg a tanárok gondolkodását és nyilatkozatait, annyival inkább, mert volt tanítványainak nagy része őszinte bizalommal tárja fel előtte szívét s ezek mellett a közoktatásügyet intéző legfelsőbb körökkel is folytonos érütközésben áll s így bő alkalma van megismerni úgy a kormányzó és intéző férfiaknak, mint a vezetésük

alatt működő egyéneknek gondolkozását és egész eljárását.

A tudomány szeretetét emlegetni az ország különböző intézeteiből összeseregelt tanárok előtt mindenestre kissé szokatlan és feltűnő, különösen ma, midőn már középiskolai tanárságunk legnagyobb része államilag képzett s oklevéllel ellátott egyénkekből áll s a mikor a tanári diploma mellé igyekeznek igen sokan a doctori címet és jellegét is megszerezni. Feltűnő annyival inkább, mert Beöthy a tudomány szeretetét, mint a tanári kar emelkedésének első feltételét — bizonyára célatatosan — együtt emlegette azzal az újabb időben sokat hánytorgatott »anyagi és erkölcsi emelkedéssel« s azzal az »elismeréssel«, melyből a tanároknak állítólag olyan szők mértékkel juttatnak. Hogy ezekben a sok panaszra okot adó kérdésekben miként vélekedik Beöthy, az kitűnik lapunkban is szöszorint közölt elnöki megnyitó beszédének egy pár pontjából, melyet meliónak tartok ez alkalommal idézni. »Nincs pályá, mely a lét munkájában, küzdelmeiben, törekvéseiben az erkölcsi erőnek gazdagabb forrását nyújtana; de ezzel egyszerűen — s ezt kívánom különösen kiemelni — a kötelességét kérelhetlenebb alakjában állítana élénk, mint a maguké, nem a külső kényszernek, de a belső, lelkiismereti, alkat nem tőrő erőnek alakjában. Pályánknak, feladatunknak, kötelességünknek ilyen természetéből következik, hogy betöltésében, az úgynevezett pontosság kövéteésében, az úgynevezett állandóság magukban alig kilégítők. Nemzetünk érdeke, mely, ha szabad magamat így kifejezném, közös lelkiismeretünkben szól hozzánk, azt követeli, hogy a teljes odaadás, a munkánkhoz való benső ragaszkodás, ha kell, a lelkes áldozatkészség vezítse el kivételstől s legyen minden napjává közöttünk. Mert ne felejtjük el soha, hogy tanári kötelességünknek ilyen felfogásától és betöltésétől függ nemcsak művelődési munkánk sikere, hanem benne és általa állásunknak emelkedése, magunknak boldogsága.« »Előhaladásunk, anyagi és erkölcsi emelkedésünk természetes arányban van és lesz annak a szolgáltnak nagyságától, melyet nemzeti közművelődésünknek tesznek. Igényeinknek, melyeket állammal és társadalommal szemben formálunk, ez a jog alapja és érvényesítésük módja.« »A magunk alkotó közműveltség lesz parlamentális és autonómikus szervezeteinkben méltányos igényeinknek határozó szószólya s talán ma sem fogunk már hozzá hiába fordulni, midőn annyit kérünk, hogy minden erőnkkel valóban feladatunkat szolgálhassuk. Csak annyi szerzést kérünk kényerünk-höz, hogy az élet legnyomasztóbb és legbensőbb gondjait szabaduljunk meg; csak azt a beláttást a kényer nyújtása módjában, hogy nem csak kényerrel el az ember, hanem tisztességéből és megbecsüléséből is.«

Beöthy elnöki beszédében meglehetősen erős szemrehányást tett úgy a tanároknak, mint az intézetek fentartóinak és kormányzóinak; de a szíves és meggyőző figyelmeztetésnek, a jóakarató tanácsnak és a jól eső biztatásnak olyan szépen hangzó szavába takargatta, hogy ez a szemrehányás nagyobb keserűséget igen kevés ember szívében keltett, pedig nagyon is általános szól. Az a óhajtászerű figyelmeztetés, hogy »a teljes odaadás, a munkánkhoz való benső ragaszkodás, ha kell, a lelkes áldozatkészség vezítse el a kivételstől s legyen minden napjává közöttünk«, más szavakkal azt teszi, hogy a tanárok — tisztelet a kevés kivételnek — nem tessék meg a nemzeti művelődés érdekében mind azt, amit tehetnek és megtenni tartozának. Az egész beszédből tisztán kivetheti a tanárjelölt, hogy nem csak tudományos képzésre, hanem bizonyos erkölcsi tulajdonok megszerzésére is szüksége van a leendő kö-

zépiskolái tanárnak, ha jövő hivatásának igazán meg akar felelni. Megértheti a fiatal tanár, hogy a vizsgálóbizottság által kiadott oklevél, még ha esetleg doctori diploma van is mellé csatolva, nem teszi az embert valódi tanárrá s nem jogosítja fel arra, hogy az iskolán kívül töltött idő nagyobb részét szórakozásokra, még pedig a szórakozásoknak nem mindenkor megvalogatott módjára fordíthassa. A régebben működő tanár is feleltélhatja benne azt a figyelmet, hogy a jó pap holtig tanul! Megadja az útbaigazítást mindazoknak, a kik a tanári tekintély és tisztesség megszerzésének útját és módját keresik, de egyúttal a fantortó és kormányzó testületeket is figyelmezteti, hogy a nemzeti közművelődés ügyét mozdítják elő, ha a megbecsülést és tisztességet az arra érdemeseiktől nem tagadják meg, az érdemteleneke pedig nem pazarolják.

Nem állítjuk, hogy ezek a figyelmetzések és tanácsok csak most s egyedül Beöthyől származtak volna; mert hiszen jól tudjuk, hogy ilyen, vagy ezekhez hasonló szemrehányásokat egyesek gyakran tettek már a Tanáregyesületi Közlönyben is. Jól emléksünk még *Saek Bélának* »Közöny» című cikkére, melyben egyes tanárok gyengeségeire bátorkodott ramutani s tudjuk, hogy ezzel az egyesület, különösen ennek budapesti választásnya körében nem felhaborodást keltett s ha jól emléksünk épen e miatt élszerűnek látta az egyesület kebeléből is kilépni. Azt sem tagadjuk, hogy a »Nemzeti Iskola» legközelebbi számában cikközöknek van némi joga emlegetni, hogy a Beöthy által hangoztatott eszméket ő már előbb bemutatta nyomtatásban a nagy közönségnek s e tekintetben az apaság jussa nem Beöthy illenék meg, hanem inkább őt; de azt határozottan állíthatjuk, hogy ha két oros ugyanazt a gyógyszerzet rendel is, csak az ő fog használni a betegnek, a mely bevehető alakban van elkészítve. Ezt a formát találta el szerencsén Beöthy, a mit a legközelebből érdekeltek helyeslése meggyőzően igazolt.

A tanárokat egy ünnepélyes gyűlés alkalmával pályájuk szeretetére buzdítani szintén szokatlan és feltűnő és Beöthy előnik megnyitja beszédében ezt is megette. »Pályánkhöz való ragaszkodásunknak — úgy mond — nem megszokássá, hanem a pályánkra való büszkeséggé, benne vetett rendületlen hitté kell fejlődnie.» Ezekben a szavakban ki ne ismerné fel az erős szemrehányást, a mely azoknak a folytonosan panaszkodó s elégedetlenkedő egyéneknek szól, a kik azért, mert a tanári pálya nem mindenütt vezet kényelmet nyújtó ligetek között s nem nyújt minden alkalommal kellemes gyümölcsöket: készek majdnem megátkozni azt a percert is, melyben arra határozták el magukat, hogy a közművelődés szolgálatába szegődnek. Ilyenek pedig, valljuk de őszintén, elég bőven vannak közöttünk. Ezeknek legfőbb bajuk az, hogy lefelé ilyen ritkán tekintenek s helyzetüket mindig csak azokéval hasonlítják össze, a kik náluknál jobb sorsba jutottak, mintha bizony a szerencse egyenlő befizetések után is mindig egyenlő nyerevényeket juttatna.

Nagy baj az, hogy ma már a tanári pályát is a tisztán »kenyérpályák» közé kezdik sorozni, a melyre sok fiatal ember csak azért lép, mert elég korán elég tisztességes díjazással kecsget; de az ilyenek pár évi működés után már azt vizsgálják, hogy hanyadik »rangosztályig» lehet itt felvergődni és midőn arról győződnek meg, hogy van pálya, a melyen fokról-fokra magasabbra is fel lehet jutni, mint a szerény tanári működés: megvetnek, lenéztetnek tartják azt a foglalkozást, a melyre önként vállalkoztak. És az ilyenek, a kik folytonosan önmagok becsmérelik saját pályájukat,

a kik azok igazán nem ragaszkodnak, a kik a helyett, hogy büszkék volnának arra a pályára, melyen működnek, mintegy szegyenkeznek bevallani talán még azt is, hogy ők a tudomány szolgálatában fáradoznak, — azt kívánják, hogy mások nagyfontosságúnak, elsőrendűnek tartsák a tanári pályát. A pályájához ragaszkodó, a pályájára büszke férfiun nehezebb anyagi körülmények között sem fog elkövetni soha olyat, mint amint egyik állami iskola tanártestülete indítványozott a rangfokozatok megalkotása idején, hogy t. i. anyagi emelkedésünk kierősökölése végett növendékeinket mindenfelé beszéljük le arról, hogy a megvetést és lenézett tanári pályára lépjenek. Az ilyen emberekkel szemben bizony-bizony nem volt felesleges a Beöthy kérése és figyelmeztetése, a ki nem attól várja a tanári kar emelkedését, hogy abba úri családok gyermekei lépjenek be, hanem az emelkedés első feltételének a tanári pálya igaz szeretettel tekinti. Vajha ez a figyelmetzések sokakat gondolkozóba ejtene közülünk!

Beöthy beszédében a legerősebbnek és igazán megszegenítőnek úgy a tanároknak, mint az iskola fantortó és kormányzó testületekre azt a figyelmetzést tartom, hogy a függetlenség szellemét igyekezzünk a magunk részére megszerezni s a jövő nemzedékbe is beplántálni, azét a függetlenségét, a mely összefér a legnagyobb tisztelettel a törvények, a szabályzatok és az előjárások iránt; csak a meggyőződés felületességével, az alkudozó kegyelkesséssel s a pártfogolások rendszerébe való kész beilleszkedéssel nem fér össze. Hiszen igazsága van Beöthynek abban, hogy az a tisztelet, a mely független lélekű ered, a legőszintebbet és legmegbíthatóbb tisztelet.

Bármily megszegenítőnek tartjuk is Beöthynek ezt a figyelmetzést, mégis hálával tartozunk neki, hogy nyilvánosan, egy tekintélyes testület előtt ramutatott társadalomunknak arra a rákfenéjére, a mely politikai életünkrol, a hol már régebb idő óta pusztit, újabb időben a közoktatásügyre is átterjedt. És ennek a veszélyes bajnak a terjesztésében egyaránt részesek a tanárok és a tanítézetek fantortó és kormányzó testületei. Az előbbiek azért, mert igen sokan közülök, hogy másrol ne is beszéljünk, még tudományos és paedagogiai meggyőződésüket is készek megmasítani és feláldozni, csak hogy kegyét megnyerjék egy-egy feljebbvalónak, a kinnek az annyira óhajtott kitüntetéseknel, előléptetéseknel befolyása van. A fantortó és kormányzó testületek azért, mert igen sokszor nem az igazi érdemnek nyújtják az elismerést, hanem a kegyhajászkodnak és azoknak, a kik nagyobb protekcióit tudnak felmutatni s ezzel az eljárással mintegy rákényszerítik a teljes mellőzést nem szivesen tűró tanárokat meggyőződésük, függetlenségük feladására. Hiszen ma már a tanügyi téren is majd nem oda jutottunk, a hol eddig a politikai téren voltunk, a mely meggyőződés lett az a mondas, hogy »ha valaki díjnak akar lenni, előbb keressen protektozt és csak azután taníljon meg írni.« Ma, noha az általános tanárszükségrol panaszkodunk, megkivánják, hogy az állomást elnyerni óhajtó szakember mely alázattal kérje minden egyes befolyásosabb ember kegyes pártfogását s esetleg még ígéretek is tegyen politikai és tudományos meggyőződésének megváltoztatására olyképpen is, mert különben működését és képzettségét igazolva önmányai megtekintésre is alig érdemesítettnek. Hiszen még olyan tekintélyes tudományos testületnel, a minő az országos közoktatási tanács is, megtörtént, hogy egy és ugyanazon tanügyi kérdésben a miniszterek változása alkalmával megváltozott a tanács tagjainak véleménye is.

Bizonyára mindnyájan utálatlalt gondolunk a persa eredetű Sciniusra, a kit Themistokles, mint gyermeki-

nek tanítókat kémül használt fel s mint szökevényit Xerxes táborába küldötte, mert ez a jellemetlen ember kész volt honfirtáit veszedelmbe vinni, csak azért, hogy urának kedvére tessen. Nem ilyen nagy fokú bűnök, de mindenesetre igen elítélendő hibának tartjuk azt a protekciót kereső divatot, a mely hazánkba mindenfelé, még a tanügy terén is lábra kapott, mert ez nagy veszélyfelnyergeti társadalmunkat. Különösen nagy bajnak tartjuk, hogy ebbe a hibába mélyen belekeveredtek a tanügy munkásai is, a kiknek pedig, mint az erkölcsi nevelés vezetőinek volna feladatuk, a nemes értelemben vett önállóság megvalósulásának sürgős orvoslása, az összekötöttetésekre alapított életervek, a pártfogó keresés és pártfogókban való bizakodás szellemének kiirtása a jövő nemzedékeiből." Igazsága van Beóthynek, hogy ha valahol, itt kellene a tanárnak, a komoly és a nemes függetlenség szellemében jó példával előjárni!

Bárcsak az a beszéd, a melynek minden egyes pontját olyan nagy helyesléssel fogadta a kassai tanargyűlés s a melyért Beóthynek elismeréssel adózott a sajtó is, maradandó hatást tett volna mindnyájunkra, a kiket az illet!

Buza János.

Kormányzati rendszabály-tervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.

(Folytatás.)

B) Közigazgatás.

15. §. A közigazgatás tagjai: a köziskolai szék, akadémiai szék, akadémiai karok, akadémiai és közigazgató, gimnáziumi szék, gimnáziumi igazgató, gazdasági választmány, gazdasági választmányi elnök, főkönyvtárnok, levéltárnok; a szépművészeti és műegészségi, a természettani és természetrajzi gyűjtemény őrei, főiskolai orvos, jogigazgató, pénztárnok, ellenőr, tápintézeti felügyelő, könyvraktár-felügyelő, alkönyvtárnok, szenior, háznagy.

16. §. A közigazgatás tagjai az ezen szabályok által rájuk ruházott hatáskörben, az Egyházi Törvények 181. §-a szerint felelősek, és feylelmi tekintetben — kivéve a házagyot — ugyancsak az Egyházi Törvények 289. és 295. §§-ai értelmében, az egyházkerületi, illetőleg az egyetemes konventi bíróság illetékessége alá tartoznak.

I. Köziskolai szék.

17. §. A köziskolai szék tanácskozó és szavazati joggal bíró tagjai: az akadémiai és gimnáziumi rendes, rendkívüli és helyettes tanárok; tanácskozási joggal bíró tagjai: a segédtanárok és a főiskolai orvos a tanácskozásban csak akkor vesznek részt, ha erre egyesesen felhívattak.

18. §. A köziskolai szék elnöke az akadémiai igazgató. Jegyzőjét saját kebeléből választja. Érvényes határozat hozatalára a tagok általános többségének jelen léte szükséges. Másod ízben a jelen lévő határoznak.

19. §. Hatásköre:

a) Az egész főkiskolát, tanári kart, összes ifjúságot érdeklő ügyekben tanácskozik, határozatokat hoz vagy tervezeteket készít.

b) A kormányzó hatóságoknak az egész főkiskolát illető határozatait végrehajtja.

c) Az ifjúság felett közérkölcsonsi és közegészségi szempontból felügyeletet gyakorol.

d) A főiskolai orvos felévi jelentését, valamint mindennemű egyéb előterjesztését tárgyalás alá veszi és szükség esetén az igazgató-tanács elé terjeszti. A főis-

kolai kórház rendtartását az orrossal egyetértőleg megállapítja.

e) A jótétemények és ösztöndíjak kiosztására, valamint a tápintézetbe való fölvetésre s a tanpénz elengedésére nézve az igazgató-tanáccsal együtt intézkedik. A tanpénzt, a tápintézeti és egyéb díjakat a gazdasági választmányal és az igazgató-tanáccsal együtt megállapítja.

f) A közös vagyis akadémiai és gimnáziumi ifjakból alakult egyetek alapszabályait megerősíti s az említett egyetek felett a felügyeletet az illető tanárelnökök és igazgatók közbejöttével gyakorolja.

g) Az ünnepváltásai ügyekben intézkedik; az ünnepváltások névsorát megerősíti; az ünnepváltásai törvényeket megállapítja.

h) Az egyházkerület és igazgató-tanács ülésének határozatairól a közigazgató által, a gazdasági választmány működéséről pedig képviselői által időnkint tudomást szerez.

i) A gyűjteményekre, taneszközökre, valamint a tápintézetre felügyel; a gyűjtemények gyarapításáról, kiegészítéséről, hiányaik pótlásáról az illető gyűjtemény-őrök javaslatai alapján gondoskodik; az egyes gyűjteményekre vonatkozó számadásokat minden tanév végén megvizsgálja.

k) A tápintézeti felügyelő részére az utasításokat, valamint a tápintézeti alapszabályokat megállapítja, a szükséghez képest módosítja s javaslat alakjában az igazgató tanács elé terjeszti; a könyv- és levéltár használatára nézve a szabályokat a főkönyvtárnok, illetőleg levéltárnok javaslata alapján szintén megállapítja.

l) A főkönyvtár részére megszerzendő könyveket és folyóiratokat az akadémiai szék vagy a gimnáziumi szék, valamint a főkönyvtárnok javaslataira kijelöli.

m) Az egyházkerületi tisztviselőkre szavaz.

n) Az igazgató-tanács négy képviselőt (két akadémiai és két gimnáziumi tanárt), a gazdasági választmányba pedig három tagot választ titkos szavazással, általános szótöbbséggel.

o) Választja a szeniórt s az alkönyvtárnokot, ez utóbbit a főkönyvtárnoknak s a mennyiben theologiai segédtanár is, — a vallás- és egyháztudományi karnak ajánlatára.

p) A levéltárnok, a főiskolai orvos, a tápintézeti felügyelő választásánál az igazgató-tanács utján az egyházkerületi közgyűlésnek, a háznagy választásánál pedig az igazgató-tanácsnak alkalmas egyént vagy egyéneket ajánl.

r) A háznagy felett a 78. §. értelmében a feylelmi hatóság gyakorolja s számára az utasításokat megállapítja.

s) A szeniórt a tanév végén a gazdasági választmányal együtt megszámloltja.

t) Az újonnan választott rendes tanárokat az igazgató-tanács nevében felesketti.

u) Gyűléseiről jegyzőkönyvet vezet, melynek egy példánya az akadémiai igazgatót hivatalban, másik példány az igazgató-tanácsnál, harmadik példány a levéltárban helyeztetik el.

II. Akadémiai szék.

20. §. Az akadémiai szék tanácskozó és szavazati joggal bíró tagjai: az akadémiai rendes, rendkívüli és helyettes tanárok; tanácskozási joggal bíró tagjai: a segédtanárok.

21. §. Az akadémiai szék elnöke az akadémiai igazgató. Jegyzőjét saját kebeléből választja. Érvényes

határozat hozatalára a tagok általános többségének jelenléte szükséges. Másod ízben a jelen levők határoznak, fegyelmi ügyekben azonban a tagok általános többségének jelenléte szükséges.

22. §. Hatásköre:

a) Az akadémiát érdeklő ügyekben tanácskozik, határozatokat hoz vagy tervezeteket készít.

b) A kormányzó hatóságoknak az akadémiát illető határozatait végrehajtja.

c) Akadémiai tanárválasztásoknál az egyházkerületi közgyűlésnek az igazgató-tanács útján alkalmas egyént vagy egynekét ajánl.

d) Ha időközben valamely akadémiai tanszék megüresedik vagy valamely akadémiai tanár hivatalos teendői végzésében huzamosabb ideig akadályozva volna: a helyettesítésről az illető kar meghatalmasával s az algonokai hivatal hozzájárulásával gondoskodik.

e) A két kar által elkészített tanrendet megerősíti s annak pontos keresztültelése felügyel. Ugyszintén a két kar által megállapított pályakérdéseket jóváhagyja s kitűzi, azoknak megbírálásáról gondoskodik, a pályadíjak utalványozását elrendeli.

f) Az akadémiai hallgatók fegyelmi ügyeiben, melyek az akadémiai igazgató által, mint hatáskörön kívül esők, el nem intézhetők, végérvényesen ítélt, fentartatván birtokon kívül az igazgató-tanács kegyelmezési joga.

g) Az akadémiai hallgatókból alakult egyletek alapszabályait megerősíti s az említett egyletek felett a felügyeletet gyakorolja.

h) Gyűléseiről jegyzőkönyvet vezet, melynek egy példánya az akadémiai igazgatói hivatalban, másik példánya az igazgató-tanácsnál, harmadik példánya a levéltárban helyeztetik el.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

A polgári házasság törvényei, párhuzamban az eddigi házassági joggal.

Egyházjogi tanulmány.

(Folytatás).

Idői sorrend szerint ismertetve a fennmaradt törvényeket, első sorban az úgynevezett *debreceni nagyobb hitvallás*, a „Házasságról” szóló cikkelyében többszörösen is követeli, hogy „mind az Isten törvénye, mind a szentek példája, mind a császárok és pápák végzése a szülék és egybekelő *beleegyzését* kívánják. Nem hagyjuk azért helybe két magan egybekelőnek beleegyzését sem a *szülék beleegyzése nélkül*. De midőn a szülék *igazságtalanul* és törvénytelenül *ellenkeznek*, akkor a szerződők egyezsége nem bontatik fel.

Kimerítő részletességgel állítja össze ugyanezen hitvallás egy külön cikkelyben, az „*Elválás okait*” is.

Az elválás első oka, valamelyik személy *paráznasága*, ha az ártatlan személy a vétkes bűnet el nem engedé és azt magához nem fogadja. Így záratik ki a bűn és kölcsönözöttik erő a házasságnak. *Második*, ha törvénytelen okokból a vérség és rokonság tiltott fokain köttetik a házasság. *Harmadik*, valamelyik félnek tehetetlensége. Ha felismertetik egy tehetetlen képtelensége s hidsége: el kell választani. *Negyedik a vallás esete*. Az az, midőn két hitelen házastárs közül az egyik megtér, a másik pedig megmarad a hitetlenségben. Ha e hitelen nem akar maradni a hívővel, távozzék. Az *ötödik az elhagyás esete*,

midőn az egyik személy elmegyen, *vaktában kalandozik*, elszökik és sem kibékülni, sem visszatérni nem akar; az ily elhagyó maradjon el a házasságtól, vagy *össesék meg a hatóság által*, az ártatlan lépjen második házasságra. *Hatodik a leselkedés és emberölés esete*. Az az, midőn az egyik fél ki akarja oltani a másikat. A leselkedő emberölési szándékáért elítéltevént büntetessék meg; az ártatlan házassodjék meg az Urban. *Hetedik* a tilalmas titkos összekése esete, midőn nincsen meg mindenik személy beleegyzése.

Mindezeket így kifejtve a debreceni hitcikknek, még egy külön fejezetben a „*Papok házasságról*” szólván, kiegészítéssül hozzá teszi, hogy a házasságot *nem lehet felbontani a papságerért, a fogadalomért*.¹

Magának a *Nagyváradon és Debrecenben* különböző években tartott zsinatnak, a melynek eredménye tudvalevőleg, a hitvallás soknemű hanyattatása, változatos eseményei és küzdelmei, továbbá confederationalis természetű magyarazza meg az egész hittvallás cikkelyeinek rendszertelenségét, újra meg újra visszatérő pótlásait s így egész *alkuszertű* voltát, tehát azt is, hogy bár a hitvallás említett szakaszaiban már tüzesebben megállapította az elválás okait, későbbi részletezésben ismét visszatért a tárgyhoz s egy külön szakaszban foglalkozik, mint megsemmisítő okkal a *több nejeséggel* és azzal a kérdéssel: ha a *lopás, uralkodó bűnök és testi hibák el választják-e a házassárrakal* s erre vonatkozó kasusitikus esetek leírása után oda nyilatkozik, izetlen dolgokról emlékeztév meg, hogy a betegségek, sőt testi fogyatkozások: a vizellet, és ganéjjal való beundokitis nem bonthatják fel a házasságot, ha nincs vele örökös elidegenedés vagy nézési tehetetlenség. Bizonyosságául annak, hogy az elválasí perek abban az időben is oly piszkos és szemérem nélküli dolgokkal foglalkoztak, mint fájdalom, napjainkban is a legtöbb esetben.²

Az 1562—1563-iki *Turcal-Tordai* hitvallás XXIX. ártikulusában foglalkozván különösebben a „*Házassággal és Nétlenséggel*,” az utóbbi ellen folytatott polemikus küzdelme mellett, csupán a *szülei beleegyzés* és a *gradusok* különbségének megszeplőtelenítés nélküli megtartását emeli ki.³

Az 1567. debreceni nagyobb cikkeek szerint „A *szüléknek* szabad, törvényes, nem kényszerített s nem család *beleegyzése* csinálja a házasságot. Emellett elrendeli, hogy hitves társukat *elhagyó* férfiak és nők ne eskettesenek össze. Az elvasztott *házasságtörő* személyeket el akarjuk távolítani. Legjelentősebbek azonban XXV. cikkének rendelkezései, a melyben azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy „*a fogság mennyiben választja el a házasságot el mennyiben nem?*” S e kérdésre, a mely a „*bűntelt*” fogalma alatt legújabb házassági törvényünkben is megillető helyet foglal el. éles megkülönböztetéssül elvű mondja ki, hogy „A közönséges fogság, mely nem megbélyegzett gonosz tettért mondatott ki polgárilag a törvény értelmében, hanem törvénytelenül, erőszakosan, *küzdülés* és *puszítás* közt történt, mindaddig nem bontja fel a házasságot, míg a fogoly személy él, és indulatát nem változtatta, az az, míg *vallású* meg *nem változtatott*, s fogságában meg nem házassodott.” A mely egyik kortörténeti adat ahoz, a melyet számtalan esetből is tudunk, hogy a beestelen lélekkufarok oda ferköztek a börtönök celláiba is és közönséges gonosztevők nyertek, az erkölcsi törvények ellenébe bocsánatot a *vallás változtatás irán*. Protestáns egyházunk, az így úzótt lélekváláris ellen akarván magát oltalmazni, akarata ellen kisodortott

¹ L. Kiss Áron I. m. 169—171. l.

² L. Kiss Áron I. m. 285. lap.

³ L. Kiss Áron I. m. 304—405. lap.

szigorú és puritán erkölcsi felfogásának álláspontjából, s hasonló erkölcsi lazaságnak ezen adataitól, csak hogy megtartsa a csábítókat által sokszorosán megtamadott hivat.

Páratlan egyébiránt, más tekintetben azonos otvatóság és szigor, a melyet ezen cikknek az esetleg követhető *bigamia* kikerülése végett alkalmaznak, kimondván, hogy „ha pedig a fogoly személy meghalt, vagy bár halála nem bizonyos — az is lehetséges volt abban az időben akkori börtön-rendszertink mellett — a *vőlegény és menyasszony négy, a férj és feleség hat évig várnak.*”

Egyébiránt, hogy az épen most említett *bigamia* és általában *többnejűség* ellen, erős oka volt protestáns egyházunknak ezen időben védekeznie, a mellett az is tesz némi bizonyosságot, hogy az 1568-ból kelt *szükségi* zsinat határozatai, bár legnagyobb részben más tétre tartozó ügyekben rendelkeznek s csak nagy vonásokban mondanak ki elveket, mégis szükségesnek találják kiemelni a többnejűség tilalmát és az egyház színe előtt történt házasság kötelezettségét, 23. pontjában kifejeztetvén, hogy „a többnejűséget tagadjuk s hogy a házastársakat esküvel kell egybekötöni, állítjuk. Mert ezt hasznosnak és szükségesnek valljuk a házastársak hűtlensége és könyelműsége miatt.”

Mellőzve itt a rövidség kedvéért, az 1577. évi *nagyváradi* zsinat kisebb cikkei, az 1597. évi „*Felsőmagyarországi cikkeket*”-et, a melyek az eddig bővebben ismertett akadályok egyik-másikat emelik ki: történeti levezetéstünk kiegészítésül, álljon itt még egy pár régi, nagyobb tekintélyű *agenitás* könyvről nézet. Tudományos és rendszeres egyházjog hiányában, ezek tekinthetők protestáns egyházi törvényeink eléggé megbízható kódifalóinak.

Első rangú helyen áll e tekintetben is, *Samorjai János „egyházi ceremóniák”* könyve, ezekből az időkől. A házasság gátló és megsemmisítő eseteket advan utasítást, a „*Házasság rendjéről*” szöveg XXIII—XXVI. cikkeiben ezeket mondja: „A kik igaz és törvény szerinti való házasságnak nem élnek, úgy mint, ha nem *szabad személyek*, avagy a házasságnak kezdetőitől fogva, a férfiak sok ideig s nem csak három avagy négy, hanem egész hét esztendeig *erítelenek*, ha az olyanoknak feleségek nem akarnak több ideig *szenvedni és nem merik magokat szerencsétlennek* és kívánnak férjektől elválni, az *egyházi szentsékek* közönséges ítéletből elválásztjuk őket. Azért a törvény szerint elvált, házasságához alkalmatlan férfiaknak nem adatik szabadság, mind addig is miglen nem érzi meggyógyulását; az ép asszonyállatnak pedig szabadsága vagyon az Urban a férjhezmenéshez. A kik törvénytelenül, ok nélkül, csak magok gonosz vakmerőségükből egymást *elhaltatják*, azoknak nincsen szabadságok a házasságra, sőt a magisztrátusnak erős büntetésével kényszerítetnek az együttvaló lakásra. A parázna személytől, ha az ártatlan házastárs el akar válni, lsten törvénye szerint ötlet tőle elválasztjuk és új házasságra neki szabadságot engedünk.”

A másik régebbi korú agenda író, *Melotai Nyilas István*, egészen a debreceni hitvallás hatása alatt áll. Nem hiába nevezi ezen hitvallást a „*Mogyorok confessiójának.*”

Erdekes, jellemző kortörténeti adatokat is foglal magában, „*Agendájá*”-nak azon részlete, a melyben tárgyunkat fejtegeti.

Első elválsai ok: a *paráznság*. Ha meg nem *öletik* a parázna s ama városban, faluban lakik, a melyben az ártatlan fél, tehát kényszerítessenek a *tisztelet*, hogy megbüntessék, ha *büdosik* üldözzék. Ha a *gratias* parázna büntét megismeri, az ekléziához folyamodik penitenciával.

Ha nem szokásos s nem gyanús volt, de egyszer *néletlen* esett, könnyebben vagyon dolga, de ha szokásos, gyanús volt annak előtte is, nehezebben vagyon dolga és a *kemény göröcsöz kemény poróly kívánatik*. Ha *terhest* talál valaki elvenni s nem akar vele lakni, *öllesse* meg mint paráznt. *Második* oka az elválásnak: a *törvénytelen* egybekelés. úgy mint a *vérszerint való atyafiságnak és sógorságnak* ize vagy grádusa ellen, oly megszorítással, mint azt már fentebb említettük. *Harmadik* oka: az *erőtelenség*, házasságra való *illetlenség*, és elégtelenség valamelyik félben. Illyenek a kinek férfiasága nincsen, továbbá a *fiúra járó belpoklóság és körség*. Ha pedig a házasságban esett az erőtelenség együtt túrják. *Negyedik* ok: a *fele más vallás*; keresztény és nem keresztény között való házasság, a mely rabság gyanánt vagyon. *Ötödik* a *híletlen elhagyás*, mikor valamelyik fél ok nélkül, vakmerőképen *elut* bűdosik. Érdekes az intézkedés, a melyet Melotai Nyilas István, az ilyen rozskarattól elhagyás eseteiben alkalmaztatni kíván. Nem köteles módja a helyben maradt a hitetlen bűdosóhoz, de ilyen módot kövessen: az ártatlan fél keressesse fel és *három ízben*, háromszor való tizenötöd napra hívassa; ha nem jár ki (így), menjen utána és ott idézze elő; ha előveheti, büntettesse a hitetlen elhagyásért, ha törvényben elő nem veheti s kézbe sem adják, avagy *lappang*, vegyen az ártatlan fél abban a helyben levő bíráktól és tisztéktől testimóniumot levélben pecsét alatt, a melyben ott való forgolodásáról tegyen tanubizonyosságot, hogy semmiképen sem elő nem vehette az eklézia szabó eleibe *három avagy négy esztendőket* s azután felszabadítja. Az eklézia színtén ezek vegbe menyen, a hitetlen *büdosok* *vetlessék koporsóidig való kötélen és átkoztassék* ki. Ime a kálmista holtaknyilvánítás régi igazság szolgáltatása és egyházi feyelme. *Hatodik* ok: valamelyik félnek a másik ellen való megühdödött öldökése, gyilkoskodása, *megbékétellen fene, kegyetlen halált* *horozó pogány* véresei; mikor valamelyik fél, a másiknak élete után *l-selkedik*, hogy elfogyassa, ördögi varázsolással, méreggel, halálra való ártatással, végtelen szörnyű verességgel, mely miatt az ártatlan fél megbűntül, *felszeg levén sem él, sem hal*. Bizonyára erősen kiszinezett bűnei a kánonjogban úgynevezett *Sacvitának*! Egyébiránt — jegyzi meg Melotai — itt az eklézia eziránt felette szorgalmasan felkeresse a kegyetlenségnek okát. Ha az ártatlan fél halálos veszedelemben forog, *ideig vegye el tőle*, ha az sem fog, adassék a tisztekek kezükbe büntetés végett, az eklézia pedig vesse *holtig való kötélen*; vagy is az illyenek új házasságot kötnie nem szabad. A *lopás*, az elválásra nem elegendő ok, hanem ha *istrágnyal* való fuladás járul hozzá.²

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

IRODALOM.

* „*Jézushoz vezető út*” Irta White E. G., kiadja a nemzetközi valóság iratok terjesztő egyesület. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1894. Maga a bugzó fordító, *Szalay József* nagybecserű lelkész, az ismeretes belmissionárius, küldte be közelbel lapunknak e címében sokat ígérő, képekkel is illusztrált, 143 lap terjedelmű s csinos kiállítású művet. Azt a célt akarná ez is szolgálni, a mit a Jámber, Kencsei művei, az Irodalmi Társaság népies kiadványai stb. eléggé szerencsésen

² L. *Samorjai Ceremóniák*, 121 lap.

³ L. *Melotai Nyilas István Agenda Vára* 1653. 201. köv. lapok.

szolgálnak immár. Mint ilyen tehát mindenesetre figyelemre méltó Dehát *miként?* Mert az ilyen átláptant és vallosságára serkentő műveknél a *miként* az elhatározó. Sajnálattal kell kijelentenuk, hogy ez a kalauz nem bírja ki a versenyt a vele egy célú művekkel más egyében, mint a külső kiállításban. Amazok hangja édes, mint a mesteré volt az Emmausa vezető uton, sőt legtöbbször ellenállhatatlan; ez száraz, elmélkedő, folyásában — a rossz magyarság miatt — akadozó, sőt zűrzavaros. Amazok bibliaiassága keresetlen, tetszős s üdítő, mint a harmat ereje; emezé erőszakot, mestereséges s épen azért hidegen is hagy. Amazokban a valóságosság elevenítő folyam, emebben elmélkedés, ráolvasás. Jó lehet az agolnak, skótnak, de emészthetetlen a magyarnak s épen azért felesleges is. Legyünk már egyszer tisztában azzal, hogy mi való a mi népünknek, mi felel meg a mi nemzeti egyéniségünknek és ne okozunk felesleges költségeket bizonyos nemcsé célú vállalatoknak, a nem nekünk való művek lefordítása és kiadása által!! Lehet, hogy emezé és mű *átolgozva* és nem *átfordítva* egészen méltó volna a célra, a melyet szolgálni kíván, de így, a mint előttünk van, kár volt rá a költség. 13 elmélkedés-féle van e műben, ilyen címeikkel: 1. Istennek ember iránti szeretete. 2. A bűnösnek szüksége van Krisztusra. 3. A bűnbánat. 4. A vallástétel. 5. Atadás. 6. Hit és elfogadtatás. 7. Az Istenifűség tudata. 8. A Krisztusban való növekedés. 9. Munka és élet. 10. Keresztyén életre segítők. 11. Az imádkozhatóság kiváltsága. 12. Mit tegyünk a kétségekkel? 13. Örvendjünk az Urban. Pompás tárgyak az elmélkedésre és predikálásra. De hát nagy baj az igen, a mikor mi az efféle könyvekben is igen tudakosak vagyunk és roppantúl predikálunk. Ez a kis könyv pedig ezt cselekszi. És milyen nyelven!! Ime szajzjelítől: „Az Isten törvénye áthágása az, mely a szeretet törvénye, mely fájdalmat és halált okoz” (7 l.) — „A sátán az embereket oly istenfogalomba vezette, kinek legfőbb tulajdonsága a szigorú igazság, a ki (az istenfogalom?) szigorú bíró, egy kemény, végrehajto hittelező.” (9 l.) Ő sirt Jeruzsalem felett, *kit ő szeretett és ki* vonakodott elfogadni őt. (13 l.) „Az ő élete egy önmegtágadó és másokról szeretettel gondoskodó volt!” (13 l.) „A ti helyetteseteké, elégtévőtökké levésben életem feloldozása által kezestek lettem.” (14 l.) — „Más helyt hasonlítottak az egy jó mag kikeléséhez, mely vetettett egy magvető által” (76 l.) „És ha az emberek megvaltoja, Istennek a fia érezte az ima szükségét, mennyivel inkább kell egy *gyenge bűnös halandónak érezni szükségét egy buzgó állandó imádságnak.* (109 l.) — De nem pazaroljuk a helyet a további idézettel, csak ismétljük, hogy e művéske nyelvezete a legbiztosabb akadály a *Jézushoz vezető úton.* Így nem szabad sem irni, sem predikálni magyar emberek számára, ha azt akarjuk, hogy ne hiában vágjuk a levegőt. — A mi kapható a fordítónál N.-Beckereken, köve 90, kötetlenül 60 krt.

* **Der Heidelberger kathechizmus** . . . herausgegeben von *Adolf Bender.* Bremen. Verlag und Druck von M. Heinsius Nachfolger. 1895. Második, átdolgozott kiadása ez a nevezett műnek, népiskolák és konfirmandusok számára. Voltaképen csak kivonata a heidelbergi katechizmus, a mely a maga egész terjedelmében a népiskola által fel nem dolgozható; sőt nem is kívonatt csupán, hanem az «Ursinus-Summa»-jából és a kisebb heidelbergi katechizmusból is átvett részletekkel való elegyítésre a nagyobb katechizmus főbb részeinek. Az elegyítés célja a tananyag érthetővé s építővé tétele. Ezen felül négy függelék is van e műben, főként a konfirmatóriai oktatás szempontjából; ezek: 1. Imádságok. 2. Bibliái ismer-

tetés. 3. A r. kath. egyház főbb tévedései. 4. A keresztyén egyház történetének áttekintése. Az összeszenen mértékét mutatja némileg, hogy a kate itt csak 98 kérdésből áll 129 helyett s az egyes feleletek is jelentékenyen meg vannak rövidítve és egyszerűsítve. De a mű a jelzett célra még így is bő, mert egészben véve 139 lap, a melyeknek egy része a legsűrűbb szeszű petty betűkből áll. Nagyon meg lehetnének clevelandve, ha növekedéink az alsóbb (1–4) gym. osztályokban képesek volnának ennyi vallastani ismeretre úgy szert tenni, hogy az bennök élővé válják. Ara e művel a melyet első kiadásában a westfali tartomány-zsinat is ajánlatra méltónak tartott 60 pf. (füzve). A szerző kolbergi ev. ref. lelkész.

* **A Sárospataki irodalmi kör** kiadásában újabban megjelent *Buza János* «Növénytan» című művének harmadik kiadása. A 199 lapra terjedő és 183 ábrával ellátott mű ára köve 1 frt 25 kr. Alakja valamivel kisebb, mint a második kiadásé volt. Beszűtsza annyiban változott, hogy több szakember óhajtsa szerint, a miniszteri tantervnek megfelelőleg a növények szerveinek ismertetése, a növények belső szerkezetének leírását megelőzi. Tizenhét, ősszel található növény leírása után következik «a növény külső tagoltsága», aztán «a növények belső szerkezete», «a növények élete», «a növények rendszerese ismertetése», s végül a növényország fejlettsége a föld régiókorszakában és a növények földrajzi elterjedése. Ajánljuk irodalmi körünknek ezt a megjelöltösen elterjedt kiadványát különösen protestáns tantintzeteink figyelmébe.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Választások.** A Comenius-társaság, a mely Berlinben 1891-ben a nagy paedagog szellemének terjesztése végett alakult s azóta folyvást nagy elevenséggel működik, *Szimpei Gerzson*, sárospataki akadémiai tanárt, a comeniusi irodalom egyik legbuzgóbb művelőjét, tiszteltbeli tagjai sorába választotta s erről legközelebb díszesen kiállított diplomával lepte meg. — A sárospataki jogakadémia tanári kara dr. Bartha Béla eltávozására következében, dr. *Zsindely István*t választotta meg az 1895–6. évié szakelőnökül. — *Demeter Bertalan*, sárospataki főisk. igazgatót a new-yorki magyar ev. ref. egyház lelkészeül hivta meg s ő a kedvező feltételekkel kísért meghívást elfogadta. — Sok szerencsét kívánunk.

— **A Tompa-szobor ügye Gömörmegyében** az újabb időben elég gyorsan haladt előre. Tíz évvel ezelőtt, 1885-ben néhány sárospataki deáknak jutott eszébe, hogy Tompának szülővárosában, Rimaszombatban érszobrot kellene emelni. E célból egy szűkkörű egyesületet alkottak, s a szobor alapjára néhány frtot adtak össze, elhatározván, hogy minden ünnepi jóvedelméből egyegy frttal növelik az alapot. Az így összegyűlt 7 forint, melyet a pataki deákok Tompa-szobor alap gyánant a gömörmegyei nép és iparbanknál helyeztek el, folytonosan ében tartotta a közönség lelkeben az érdeklődést s ez által növelte a szobor egyesületek által kezelt alapokat, melyek már 3000 frtra szaporodtak fel. Ehez az összeghez Gömörmegye 5000 frt-szalavott meg óhajtván, hogy a millenniumra a Tompa-emlék készen legyen. A megye által kiküldött bizottság folyó hó 22-én tartott ülésén *Holló Barnabás* szobrászszal már meg is kötötte a szerződést, mely szerint Holló B. a millenniumra elkészíti a Tompa-szobor 280 cm. magas gipszmintáját. A minta elkészítésé 2500 frtra fog kerülni s a millienni-

umra a nagy közönség és a szakértők bírálata végett kiálltatták. A mű kedvező fogadtatása esetén a szobor erebontásával is a tervező művészfog megbízatni. A bemutatott agyagminta a megyei bizottsági tagok tetszését teljesen megnyerte. Ezt az örömdetes hírt közli a »Gömör Kishont«-ban dr. Veres Samu.

— **A sárospataki főiskola 1894—5. évi Értesítője,** az ezredéves ünnepélyre való tekintettel, a rendesnél gazdagabb tartalommal jelen meg. Benne lesz a főiskola története, melyet Szinyei Gerzson akadém. tanár írt, ezenkívül az egyes iskolai intézmények története is. Cimlapja díszesebb alakot ölt, a főépület utcai képét tünteti fel, a szöveg között pedig 9 darab, Divald K. által készített fénynyomatú kép mutatja be főiskolánkat és egyes intézményeit az olvasó közönségnek. — Ha ezek miatt az Értesítő a szokásos időre el nem készülhet, az igazgatóság a legszükségesebb dolgok felől külön fogja a t. születket és érdeklődő közönséget értesíteni.

— **XIII. Leo pápa a katolikus legény-egyletekhez** levelet intézett, melyet hazánkban folyó hó elején hirdettek ki. Ebben a levélben örömet fejezi ki a felett, hogy az »*iparos ifjak jámbor társulata*« oly nagy gyarapodásnak indult, hogy most már Németország, Ausztria-Magyarország és Svájc egyházmegyéiben is megalakult. Ezeknek elnökei mennyei malasztok gazdagításáért fordultak ösztönséghez s épen ezért mindazon keresztény hívőknek, a kik a nevezett országok bármely egyházmegyéjében a nevezett társulatba belépnek, belépésük első napján, ha töredelmes szívvel a szent gyónáshoz járulnak és az oltári szentségre magukhoz veszik: teljes bűtscsúdt engedély; azoknak pedig, akik ebbe a társulatba felvannak véve, valamint a később felveendőnek is, ha szintén a szent gyónáshoz és szent áldozáshoz járulnak és az illető pebiána-templomtól, vagy az illető fiók társulat kápolnáját minden évben Szent József ünnepén vagy az ezt követő vasárnapon az első vespernyétől a következő nap nyugtáig ájtatosan meglátogatják és ott a keresztény fejedelmek egyetértéséért, az »*örökösökök királdásért*«, a bűnösök megtéréseért imádkoznak, az Úr nevében bűnbocsánatot engedélyez. Ez az intézkedés 10 évig érvényes. Mesterlegényeink bátran tehetnek tehát bármiféle bűnt, csak a legény-egyletbe kell beállniok és ha Szent József napján a kápolnát ájtatosan meglátogatják, bűneiktől a szent atya által felvannak mentve! Oh be könnyű módja az üdvözülésnek.

— **Értesítés.** Alulírott kiadott egyházi műveiből a fennmaradt példányok ezután *fél áron* kaphatók: 1. 93 *verses előfásza* az egyházi év ünnep nélküli felére és különféle alkalmakra: 10 kr. 2. *Evangeliumi és epistolai perikopák* textusokkal és felosztásokkal az egész egyházi esztendőre: 15 kr. 3. Adventi tanítások, nyolc beszéd: 25 kr. 4. *A szenvedés történelmének főbb alakjai*, húsz böjti beszéd: 50 kr. A szives megrendelések alólírothoz vagy Kókai Lajos könyvkereskedéséhez (Budapest) intézndők. Nagy Lajos ev. s. lelkes Dabronyban, u. p. N.-Alásony, Veszprém megye.

— **Pen-Sylvania** (Egyesült-Államok) törvényhozása kimondta, hogy a róm. kath. tanítónők ezentúl az iskolában nem viselhetnek apáca-öltönyt. Eddig sok kellemetlen összeütközés fordult elő az apáca-öltöny miatt, melyeknek a törvényhozás csak így utána vehetett véget.

— **Helyreigazítás.** A lap-rendezés utolsó pillanatában, a mikor a szerkesztőség már levette kezét a lapról, az történt lapnak előbbi számláján, hogy a 605. hasab elejéről a két első sort a bölc »*törvény*«-a 603-ik hasab elejére illesztette. A t. olvasót kérnünk kell, hogy olvasás-közben igazítsa helyre az egyetlen munkásnak a mi rovásmunka ejtett hibáját.

Szerk.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

— **R. K.** Lehetőleg egyidejűleg légy szives a helyreigazítástokat elvégezni. A két égbolt maradjon mindvégig igazetes. A könyvbírálatra is majd csak sor kerül — nemde, ha majd megírjuk a piásit! — **F. M.** Mielőbb közölni fogjuk. Mi többször érintettük már a felvetett kérdést s kifejeztük az államosításra vonatkozó nézetünket s a feltételt is, a mely mellett azt lehetségesnek és kibékítőnek gondoljuk. A kérdés azonban megvitatta nines s most nagyon idősebb. Baj az állalában, hogy a saját által felvetett eszmék nehezen találak vita-tórkra, az emberek inkább duzogni szeretnek a nem szeretem dolgok miatt, mint írni és cselekedni. — **Sz. A.** A legközelebbi számban megkezdjük. Kár lett volna a kegyeleti ígének elmaradniai. — **Dr. G. I.** Szivesen kaptak és adjak, de most nem fért be. — **G. P.** Levelet írok. — **N. A.** Új harcok nem avatkozhatnak a kérdésbe — most.

Pályázat tanári állomásra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában egy *theologiai akadémiai tanszékre* pályázat hirdettetik.

E tanszékhez, heti 10 órával, a *dogmatörténelmet, dogmatikát és vallásbölcsészetet* (vagy e helyett valamely később meghatározandó, de az előbbiekkal benső kapcsolatban álló tantárgy) előadása van kötve, *megfelelő special kollegiumokkal és szemínáriummal.*

Elnyerésére csak ev. ref. vallású és lelkeszi hivatalra is jogosított egyének pályázhatnak.

Javadalma:

1. 1300 frt törzfizetés;
2. 300 frt lakásber;
3. Ötödvenként 100—100 frt korpótlék, ezúttal még csak négy ízben;
4. A felekezeti tanárok állami nyugdíjintézetébe felvettével teljesen egyenlő nyugdíj jogosultság.

Pályázni szándékozóak folyamodványaikát, hivattóságukat illetőleg jogosítottágukat bizonyító okmányaikkal (Egyházi törv. 488. § 1, rövid letrajzzal, testi épségüket igazoló orvosi véleménnyel, f. évi augusztus 20-ik napjáig, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főtiszteletű előjáróságához címezve, a sárospataki ev. ref. főiskola akadémiai és közigazgatói hivatalához küldjék be.

Az állomás november hó elején foglalandó el. Miskolc, 1895 július hó 10-én.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. püspök.

3—3

A sárospataki ev. ref. főiskola jogakadémiaján egy nyilvános, reudes tanszékre pályázat hirdettetik. E tanszékhez jelenleg heti 11 órával a magyar magánjog, osztrák magánjog, kereskedelmi és váltójog előadása van kötve. A tanszéknek a közel jövőben várható új rendezés folytán e beosztás részben módosulni fog.

Javadalom:

1300 frt törzfizetés, 300 frt lakber, 100 frt ötöd-éves korpótlék, mely ez idő szrint 400 frtig emelkedik és az 1894. XXVII. t.-cikk által biztosított nyugdíj.

Pályázók folyamodványaikát, jogosítottágukat igazoló okmányaikkal (evh. törv. 488. § 1), rövid letrajzzal felszerelve, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főtiszteletű előjáróságához címezve, folyó évi augusztus 20-ig a sárospataki ev. ref. főiskola akadémiai igazgatói hivatalához küldjék be.

Az állomás folyó év október 1-én foglalandó el. Kelt Miskolcon, 1895 július 25-én.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. püspök.

1—3

Felcéló szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**

Sárospatak. Nyomatatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
3 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Szemkivétel bérletjéig 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: »Lelkészs-választás meghívás útján.« Gömöri S. — »Az iskolák államosítása.« Vas Mihály. — »Kormányzati rendszabálytervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.« — »A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági joggal.« Mitrovics Gyula. — »Észrevételek Andrássy Kálmánnak «Az esperesi látogatásról» írott cikkére.« Görömbei Péter. — »Vegyes közlemények.« — »Pályázatok.« — »Hirdetések.«

Lelkészs-választás meghívás útján.

Az egyházpoltitikai kérdések, az utolsó év leforgása alatt annyira elfoglalták a kedélyeket és az egyházi lapok hasábjait, hogy eddig még csak elvétve halatszott itt-ott egy-egy hang, a mely egyházunknak az új egyházi törvények keretében való elhelyezkedéséről szólott.

Most a nagy érdeklődés tárgyát képező debreceni lelkészs-választás alkalmá egy kérdést, a meghívás útján való lelkészs-választás kérdését hozta erősen felszínre és tartja vita alatt több egyházi lapban. — Talán nincs is ennél az új törvénynek az életre kihatóbb fontosságú része egye se. — A régi törvényben is a lelkészs-választásról szóló rész volt az, a mely leginkább megérett, a sok gyengeség felfedezése után, a javításra. — Most is ez járja le leghamarabb magát, ha a felmerülő hibákat, félreértéseket és kétségeket a felsőbb egyházi hatóságok bölcsesége meg se próbálja eloszlatni.

Hogy e törvény nem elég világos, azt igazolja az a körülmény is, hogy mindenféle másképen magyarázzák. De e magyarázatok közt, azt hiszem, leg-helyesebb nyomon jár a Zoványi Jenő úr, abban a tartalmas cikkben, mely e Lapok 29-dik számában jelent meg.

A gömői egyházmegye két felmerült eset alkalmából már kétszer kért a kerületől felvilágosítást és intézkedést. De egy ízben sem kapott. — A múlt őszszel (jegyzőkönyve 20. számában) azt kérdezte a nagykaposi egyházkerületi gyűléstől: „hogy a meghívás útján való lelkészs-választásnál az egyházi törvények 199. §-a értelmében, a *jososult választók* $\frac{2}{3}$ -ad többsége dönt-e, vagy a 203. §-szint a *jelenlevők* $\frac{2}{3}$ -ad többsége?” Mert egy lelkészs-választásra (hubói) kiküldött bizottságának nem férévén a fejébe az, hogy a távollevők is számbaírva vétessenek, még pedig positive, mint numerál választók, és mivel a 203. §-ban jelenlevőkről van szó, — a választás megejtésénél, nem az összes jososult választók, hanem csak a jelenlevők egy harmadát kereste, mint ellenzékét, — mig az egyházmegye közgyűlése, a választás elbírálásánál a 199. §-t tekintette irányadónak, a melyben az összes jososult választókról van szó, (valamint a 203. §-2-ik kikezdésében is.) Így merült fel nálunk íthton a kérdés. Baj

ugyan nem esett belőle a választás eredményére nézve, mivel alig volt néhány tagja az ellenzéknek, de a kérdés azért felvilágosítás végett a kerületre terjesztett fel. — És ott közel 20-an szólottak hozzá tekintélyes férfiak, jogtudósok, bírák, gyakorlati emberek, mind különböző felfogással és magyarázattal: mégis az lett volna a határozat, ha a gömői esperes — megyéje nevében — vissza nem vette volna a felterjesztést, hogy a törvény egészen világos, tessek ahoz tartani magát a gömői traktusnak, t. i. előlegesen állapítsa meg a presbiterium, még ha házanként való összeírással is, az összes jososult választók $\frac{2}{3}$ -adát a meghívás, illetőleg a meghívandó mellett, a választásnál pedig a bizottság már csupán az $\frac{1}{3}$ -ad ellenzékét keresse.

Ez a felfogás az 1894. évi tavaszi kerületi gyűlés jegyzőkönyvében is ott van már. De azért nem igen tud az mai napig se az elméjében megnyugvást támasztani.

Hogy a presbiterium bizassék meg a $\frac{2}{3}$ -ad többség kimondásával, vagy annak megállapításával, egyházi közgyűlés tartása nélkül, — az a törvénynek sem a betűjéből, sem a szelleméből ki nem olvasható. Hiszen a presbiterium a törvény betűje szerint (200. §.) csak egy közeg, a mely az egyház többségének akaratát az esperessel tudatni tartozik. De a kérdéses jognak a presbiteriumra való ruházása a választók jogának a megsértése is, amibe ott, ahol kritikusabb a helyzet, a mint a tapasztalat bizonyítja, nem is mer belemenni a presbiterium. A presbiteriummal még tantító se tudunk választani, hiába van megírva világosan a törvényben, kivált ha van kibe választani. Probatum est. — A házanként való összeírás eszméje meg, mint a világosság kerülete, a lehető legszerencsétlenebb, egészen korteszű, amiben lehet és van is igen sok erőszak, de a szabad elhatározásnak, a szabad választás lehetőségének még csak árnyéka sincs, pedig a meghívás útján való választás, részben legalább a törvénytervezők intenciója szerint, a szabadválasztást akarná helyettesíteni.

Ha pedig a választás megejtésénél, az eddigi magyarázat szerint, — tekintet nélkül arra, hogy miként lett constatálva az a $\frac{2}{3}$ -ad többség, — csupán az $\frac{1}{3}$ -ad ellenzékét kell keresni a kiküldött bizottságnak, úgy

¹ Az csakugyan, de nem kell ám a 199. §-ra fectetni a súlyt, mert az ellen a zsinati napló is tiltakozik. Szerk.

ez igen mulatságos jeleneteknek lehet tanúja. — Például: ha egy gyülekezetben van 300 választó s ebből 200 előzetesen, aláírással vagy másként a meghívás mellett nyilatkozott, de a választásnál csak 99, vagy 20, vagy csak 1 szavazó jelenik meg belőle, az ellenzék pedig beviszi a maga 100 szavazatát: — hát akkor is az a 99, vagy 20, vagy éppen 1 szavazó választ, mint annak a 200-nak a képviselője a 100 ellenében? Képviseleti-e az a néhány ember a 200 szavazót? Ha így van, — pedig ha a választásnál már csak az $\frac{1}{3}$ -ad ellenzékét keresik, így kell lenni, — akkor az egész választási actus csak pictus masculus, sőt kevesebb: a választók egy némelyik gyengébb jellemű tagjának ingatagságára épített speculatiót, — mert az igazi választás már korábban megtörtént a házanként való összeírással,¹ s a presbiteriumnak az esperes előtt tett kijelentésével. — Akkor a választás lényege egészen a presbiterium kezére van juttatva, de ki van juttatva a 203. §. első kikezdése is, ahol jelenlevőkről vagy azok többségéről is van szó. Akkor, a mikor a presbiterium a $\frac{2}{3}$ -ad többséget kimutatta az esperes előtt, vagy igazat mondott, vagy nem. Ha igazat mondott, akkor be van végezve a választás. Ha nem mondott igazat, úgy nem választó, de fegyelmi bizottságot kell rá küldeni.² Ha pedig a bejelentéstől a bizottság kimeneteleg a választó polgárok tántorodtak meg elhatározásukban, akkor az a törvény törendő el, a mely a jellemek kipróbálására (ad notam: korteskedés) ilyen cifra játékrendet szab.

Ime, az eddigi törvénymagyarázatok alapján ilyen okoskodás is lehetséges.

Épen ezért, ebben a fura helyzetben, olyan volt, mint egy szép hajnal derengése, előttünk az a cikk, melyet e Lapok 29-ik számában, a szerkesztő megjegyzéseivel, Zoványi Jenő tollából olvastunk. — En azt hiszem, hogy, ha ez a törvény csakugyan nincs tele nyomdahiákkal, olyan akart az lenni, ahogy azt Zoványi Jenő ír kifejtéi. Az ő magyarázata szerint annak minden poreikája érthető, kivihető, helyes. Elisik a $\frac{2}{3}$ előlegesen kívánt kimutatása, a presbiterium előterbe telt főszereplése, a választásnál jelen sem levők pozitív választó képessége. S visszaesik a választás süllypontja, mint ahogy az leghelyesebb is, az egyház ügyei iránt érdeklődő egyháztagok többségére és arra az időre, amikor az egyházmegye képvisellete a helyszínen, a választás megejtése végett megjelenik.

Igenis, ha a 199. §. csak elvi kijelentést tartalmazó §-nak tekintetik,³ az utána következők pedig olyanoknak, a melyek már a választás körüli eljárást szabályozzák, úgy a 199. és 203. §§-ok közt nem láthat ellentétet a gömőri traktus se. Akkor tisztában áll előttünk a meghívás útján való választás egész kérdése, követjük, vagy követhetjük a Zoványi úr felfogását. — Csak egy a bökkenő! Az, hogy a 199. §. stílyzálásait hivatalosan is hibásnak kell tekinteni, mert ott nem arról van szó, hogy meghívás útján a jogosult választók két harmadával lehet csak papot választani, hanem arról, hogy $\frac{2}{3}$ -adnak kell egy jelöltben megállapodni. Tehát jelölésre van szó. Jelölni pedig választás előtt szoktak. A kérdéses §-nak ezt az oldalát méltóztatassanak még alaposabban kifejteni. A többi §-okkal aztán már majd csak elbánunk magunk is.

A gömőri egyházmegye egy felmerült eset alkalmából egy másik kérésrel is járult a folyó évi tavaszi kerületi gyűléshez. Azzal nevezetesen, hogy a kerület szabjon rövid záros határidőt arra nézve hogy a megüresedéstől kezdve mennyi idő alatt kell a választó gyűlekezetenek nyilatkoznia, hogy meghívás útján akar-e lelkész választani magának vagy pályázat útján? Mivel némely gyülekezet, tapasztalás szerint, 3—4—6 hónapig se nyilatkozik ebben a tekintetben s ezt az időt nem épen a közbiztonság ápolásával tölti el. A felelet a kerület részéről az épen most megjelent jegyzőkönyv 76. számában ez lett: „Egyházi törvényünk a 200. §-ban felre nem érthető módon és teljes határozottsággal kimondja, hogy ha az egyház többsége meghívás útján kíván választani, erről a 194. 196. és 197. szakaszokban foglalt intézkedések megtörténte után, legfeljebb 8 nap alatt a presbiterium jelentést tesz az esperesnek: ugyanazért semmi okot nem lát fenforogni egyházkerületünk arra nézve, hogy a tárgyból intézkedjék s kiadott utasításait újabb pontoszatokkal bővítsék ki.”

En, a magam részéről, ebben a feleletben sem tudok találni teljes megnyugvást. — A gömőri traktus nem azt kérdezte, hogy a 194., 196. és 197. §-okban foglalt intézkedések megtörténte után hány nap alatt kell kijelenteni az egyháznak meghívási szándékát az esperes előtt, mert látni való, hogy arra ki van tűzve a törvényben a 8 nap; hanem azt kérdezte, hogy a lelkészi állomás megüresedése után mennyi időre kell nyilatkoznia, vagyis, hogy épen azoknak a 194., 196. és 197. §-okban foglalt intézkedéseknek mennyi idő alatt kell eleget tenni? — Erre nem felel meg sem a törvény, sem a kerület. — S a szavazók névsorának megállapítására szánt időt kinyújthatja a presbiterium tetszése szerint hónapokra is, anélkül, hogy a törvény, vagy utasítás értelmében számon kérhetne valaki. Ez a baj, és épen az volt a kérdés, hogy miként lehetne ezen segíteni?

Igaz, hogy ez sokkal kisebb jelentőségű kérdés, mint a többiek, de az e tekintetben való helyes intézkedés is nem hogy hátráltatná, ellenkezőleg csak elősegítené az új törvény iránti bizalom megerősödését.

Gömőri S.

ISKOLAI ÜGY.

Az iskolák államosítása.

Az iskolák államosításának kérdése, nap-nap mellett sürűbben hangzik. Magán és hivatalos körökben, egyaránt gyakran beszéd tárgya az Mi, mint felekezet is suttogunk arról, itt és amott. Egyikünk fél tőle, másikunk nehezen várja azt. Különféle érdekek, természetesen különféle igényeket teremtenek, a helyi viszonyoknak megfelelőleg. *Ev. ref. egyházunknak csak egy érdeke lehet.* Igen nagy szükségünk van tehát arra, hogy azok, a kiket a közbizalom örüllőlkül rendelt, a kik odaállítvák egyházi életünk örtronyába, — nem csupán azért hogy napi életünk ügyes-bajos dolgait szemléljék, hanem sokkal inkább azért, hogy szellemi életünket irányítsák; hogy tanítsanak bennünket erőnkent okosan műhasználni; hogy figyelmeztessenek, ha ellenség jó, midőn gyantulan munkálkodunk; — nagy szükségünk van rá, hogy ezek az örüllők ilyen és hasonló fontos kérdésben mi-

¹ Ezt az összeírást a törvény sehol sem kívánja! Szerk.

² Ilyen bizottság csak jelölendő követkésben küldhető ki. Szerk.

³ Lásd a Zsinati Naplóban Szilárdy Áron nyilatkozatát. Szerk.

* Hát lehet-e erre, minden egyházban egy és ugyannyi hosszúságú időt kitűzni! Szerk.

előbb nyilatkozzanak, s megértessék velünk, a kik szűk körben mozogva, olyan messze nem lathatunk, hogy mi hát az egyetemes egyház érdeke? Fájdalommal kell azonban nyilatkoztatnunk, hogy egyházi életünkben ezt az örökös szellemet, ezt az irányító lelket hiába keressük. Itt zúgnak körülöttünk a nagy események hullámai: az egyházi életünk mélyen érintő egyházpolitikai törvények; s mi haszatalan várjuk ez aggodalmelkeltő napokban is a biztató ígét, az egyöntetű cselekvésre vezérlő szót. Pedig mi igaztossággal várjuk azt. (Lásd a Vegyes rovatot! Szerk.)

De maradjunk az iskolák államosításának kérdésénél.

A napokban egy, bizonyonyal sokunkat meglepő hír látott a napi lapokban napvilágot. Az nevezetesen, hogy a *debreceni* ev. ref. egyház presbitériuma, *Kis Áron* püspök előnkéle alatt, megtagadta az iskolai vagyongról a kir. tanfelügyelő által kért adatok kiszolgáltatását, indokolva azzal, hogy a *kormány* nem lehet érdeke megtudni: mennyi vagyona van az iskolafentartó-hatóságnak; továbbá: hogy az adatok kiadása, mélyen belevágna a protestánsok autonómiájába.

Hogy e határozat, szoros kapcsolatban van az iskolák államosításának kérdésével, azt hiszem, az kétséget sem szorít. Bizonyonyal azon gondolat szulte azt, hogy az állam, ha ismeri iskolafentartásra szolgáló vagyongunkat, esetleg az iskolával együtt azt is elveheti tőlünk. S ki vonná kétségbe, hogy a féltékenykedésre elég okunk van? És közülünk nem is akad senki, a ki a debreceni egyháztanácsot e határozatáért kárhoztatná. Az államnak semmiféle törvény nem ad jogot arra, hogy az egyházaknak saját megengedett céljaira szolgáló maganyagyonáról adatokat kérjen.

Közudmasu dolog azonban, hogy azok iránt az adatok iránt nemcsak a debreceni ev. ref. egyháztanács kerestetett meg. Megkerestetett arra vonatkozólag minden iskolafentartó-testület s a legtöbb ki is szolgáltatva a kívánt adatokat gyanulatlán. És nem is első eset ez, hogy ilyenmő adatok iránt megkerestetünk. Az 1876. évi 28. t. c. 5. §-ának 7. pontja jogot ad a királyi tanfelügyelőnek arra, hogy „a tanügyi statisztikai adatokat” a hitközségi hatóságoktól közvetlenül bekívánhatják. E végből tehát az iskolai hatóságok évről-évre megkerestetnek egy adatgyűjtő ívvel. Ez adatgyűjtő-íven aztán vannak olyan kérdések is, melyek az iskola háztartására vonatkoznak. Például: mennyi a tanító fizetése? Miből? honnan állanak azok elő? Mi szolgál azokra fedezeti alapul? Mennyibe került az iskola évi fentartása? Mik erre a jövedelem-források? stb. Oly szépen, egymásból folyólag következnek ezek, hogy nekünk, egyszerű falusi papoknak, eszünkbe sem jut, hogy abban talán valami ravasz politika is rejlik. Figyelmeztetést pedig az ilyenekre vonatkozólag soha senkitől sem nyerünk. És így aig van egyháznak, a melyből az állam, az iskolai vagyongra vonatkozólag, már eddig is a kellő adatokkal ne rendelkeznek, nem véve ki még a debreceni ev. ref. egyházat sem; mert valószínű, hogy ott is késő ébredtek fel.

Így állván a dolog, a debreceni esetből kifolyólag az volna az én szerény kérdésem: nem érkezett-e még el az ideje annak, hogy az iskolák államosításának kérdésével ko nolyan és mélyrehatólag foglalkozunk? És pedig nemcsak így szórványosan, az ihlet nagyon ritkán készítő sugallata szerint, hanem vegyük fel azt napi rendre úgy a sajátban, mint a zöld asztalnál? Különösen pedig vegye fel azt legfontosabb tárgyai közé a konvent, ez „a magyar ref. egyházat egyetemesen érdeklő ügyek elintézésére hivatott testület.” — a mint a törvény

nevezi azt, de a minék a konvent megfelelői távolról sem igyezkiz. Mert, a mit e tárgyban tennünk lehet és tennünk kell, sokkal ésszerűbb megtennünk most, midőn még a higgadt megfontolásra idő van. Mert, ha majd a 12-dik órában, fejünket vesztve kapkodunk, az eredmény is hasonló lészen. Hogy pedig az iskolák államosításának eszméje már több a közsa hírnél, azt eléggé bizonyítja az 1893 évi 26-k t. c., a melylyel, szerintem, az állam igen nagy lépést tett a térv felé, különösen az *ötödikes korpótlékok* behozatalával, melynek folytán, egy pár év múlva az ország népiskoláinak 70—80%-a, a legnagyobb valószínűség szerint, államségélyessé lesz. Az iránt pedig, azt hiszem, senki sincs kétségbe, hogy azon esetben, ha az iskolák államosítottak, ráteszi a kezét az állam az iskolák vagyongaira is; mert hiszen annyira mindnyájan ismerjük az állam háztartását, hogy minden magyarágatás nélkül is jól látjuk azt, hogy az ezúton reá háruló teher elviselésére onerejéből képtelen.

Az volna tehát a legelső tétendőnk, hogy gondoskodjunk arról, hogy a tanügyi céljaira szolgáló vagyongaink tőlünk elidegeníthetők ne legyenek.

Közudmasu dolog ugyanis, hogy legtöbb egyházunkban, úgy egyház, mint a lelkesi hivatal és az iskola fenntartására szolgáló ingatlan birtokok külön-külön hitellekényvi s külön-külön kataszteri birtokfiekben állanak s így az utóbbiak nem úgy szerepelnek, mint az illető egyházközség tulajdonai, hanem, mint az illető lelkesi hivatal, vagy iskola tulajdonai. Jogi dolgokhoz, megvallom, elég keveset értek. De annyit megtanultam már, hogy ilyen kérdésben a legmesszebb menő óvatosságra van szükség. Ugyanezért nagy szükségét látom annak, — a mit, ha jól emlékszem, a dunamelléki egyházkerület pár évvel ezelőtt el is rendelt, — hogy az egyházközségek mindenemő birtokai az egyházközség nevére telekkönyveztesse, a mely esetben az egyházközségnek, mint telekkönyvi tulajdonosnak birtokjoga elvithatadlan lenne.

Ez indítványt előterjesztettem én a *felső-szabolcsi egyházmege* folyó évi tavaszi közgyűlésének is. Hevnyébe tanúlagos vita fejlődött ki a felett. Voltak, a kik azt állították, hogy ez az intézkedés egészen felesleges, mert az egyház tulajdonjoga így sem csorbítható meg. Voltak, a kik azt állították, hogy ez által csak egy haszontalan fölkérdés okoznánk egyházainknak, mert a tagosítási *földkönyvek* különben is bizonyítékül szolgálának minden időben ellenünk. S így, ha az állam elhatározná az iskolai törzsvagyonok lefoglalását, birtokjogunk mostan eszökendő bejegyeztesése által nem menthetjük meg azokat egyéb egyházi céljaink javára. Voltak olyanok is, a kik helyesnek találtak az indítványt. Végre ködöttségnek adták ki azt megvitatas végett. Ezek az elütő vélekedések eléggé igazolják azt, hogy e kérdésnél, mely egyházainkat egyetemesen érinti, mélyebb megfontolásra s lehető széles körültekintésre van szükség. S miután a magyar ref. egyház igen tekintélyes vagyona forog itt szóban: nagy szolgálatot tennének jogaszaink ennek a kérdésnek megvilágításával s nagy szolgálatot tenne az egyetemes konvent is a kedélyeket megnyugtató, böles intézkedésével.

Az iskolák államosításának kérdésével szorosan összefügg az a másik fontos kérdés is, hogy *micoda magartást tanusultunk az 1893. évi XXVI. t. c. ben felajánlott államségélyekkel szemben?* Nagy kar, hogy felsőbb hatóságaink erre mindez ideig semmi súlyt nem fektettek. S bizony-bizony egészen tájékozatlanul állunk azzal szemben, annyira, hogy még ma is sok lelkesz van, a ki előt a tanítók részére adandó korpótlék *kötelezettsége*

is ismeretlen s biznak abban, hogy az autonomia sziklavára (fájdalom hogy már csak papír-machéból van a sziklavár!) az államnak ilyen beavatkozást nem enged meg, holott az erre vonatkozó *utasítás* 24. §-a értelmében a korpótlékok azon tanítók javára, kik 1893. szept. 25-én alkalmazásban voltak, 1898. október 1-től kezdve ki is szolgálatandók lesznek.

Fontos elvi kérdés itt az, hogy az államsegély igénybe vétele esorbítja-e oly mértékben autonómikus jogkörünket, hogy e miatt azt minden lehető módon elkerüljük? A szóban forgó törvény a 11. és 13. §-ok értelmében csupán arra fekteti a súlyt, hogy az államsegélyes iskolákban okleveles s magyar állami szempontból kifogás alá nem jövő tanítók alkalmaztassanak s továbbá, hogy hivatalukból csakis szabályszerű s jogos alapokon nyugvó fegyelmi ítélettel bocsáttassanak el. Ilyenmő beavatkozás pedig bennünk teljességgel nem sért. Olynemű jogfeladásokról itt szó sincs, a mikért, erőnket is megfeszítve, áldozatokat kellene hoznunk. Szerintem sokkal helyesebb tehát, ha minden habozás nélkül hozzá nyúlunk az államsegélyhez s erőnket más téren igyekszünk kihasználni, még akkor is, ha arra nem gondolunk, hogy az iskolák rövid idő alatt államosíthatni fognak. Ha egyházi főhatóságaink is így gondolkoznak, mindnyájunknak, illetőleg egyetemes ev. ref. egyházunknak nem csekély szolgálatot tennének, ha ily értelmű felvilágosításokkal s utasításaikkal mielőbb ellátnak egyházainkat, mert nemcsak az ötdéves korpótlékok megadásánál van nekünk szükségünk az államsegélyre, hanem a tanítói fizetések rendezésénél és iskoláink jobb karba helyezésénél is.

Igen kérem e lapok t. olvasó közönségét e fontos kérdések megvitatására s tisztázására.

Vas Mihály.

Kormányzati rendszabály-tervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.

(Folytatás).

III. Akadémiai karok.

23. §. A karok élén állanak a szakelnökök (dékánok), kik egy tanévre a rendes tanárok közül a kar által választatnak.

24. §. A karok tanulmányi és egyéb ügyekben a kormányzó és felügyelő hatóságokkal az akadémiai szék útján érintkeznek.

25. §. A karok a kebelökben levő vagy felállítandó tanszékek betöltésénél az akadémiai székeknek alkalmas egyént vagy egyéneket ajánlanak. Az olyan tanszékek betöltésénél pedig, melyek mind a két karban szerepelnek, az ajánlási jogot egyenesen az akadémiai szék gyakorolja.

26. §. A karok készítik el a tanrendet s állapítják meg a pályakérdéseket.

27. §. Az egyes karok az egyházkerületi gyűlésen képviselhetetik magukat saját kebelükből választott egyének által, az illető kart közelebbről érdeklő ügyekben.

IV. Akadémiai- és közigazgató.

28. §. Az akadémiai igazgató, ki egyszersmind közigazgató is, az akadémiai szék által az akadémiai rendes tanárok közül titkos szavazat útján, általános szó-

többséggel egy évre választatik. Ujra megválasztható. Hivatalába az igazgató-tanács iktatja be.

29. §. Akadályoztatása esetén hivatali elődje által helyettesítetik.

30. §. Hatásköre:

a) Az egész tanári kart képviseli a közönséggel, valamint a kormányzó és felügyelő hatóságokkal szemben.

b) Az akadémiai és köziskolai szék elnöke.

c) Az igazgató tanácsnak és az egyházkerületi közgyűlésnek rendes tagja.

d) Az akadémiai vagy az egész főiskola illető felsőbb egyházhatósági rendeletek hozzá küldetnek; az akadémiai vagy köziskolai szék illetékességi köréhez tartozó beadványok hozzá nyújthatók be.

e) A kormányzó és felügyelő hatóságok, valamint az államkormány részére statisztikai kimutatásokat készít a főiskola s különösen az akadémia viszonyairól.

f) Az ujjonnan jött akadémiai hallgatókat az anyakönyvbe beírja; a colloquiumok eredményét feltüntető táblázatokat vezeti s ezeknek alapján bizonyítványokat állít ki.

g) Az iskolaépület azon helyiségei felett, melyek nem gazdasági célokra szolgálnak, mint a köziskolai szék megbízottja, rendelkezik.

h) A tápintzetet, mint a köziskolai szék megbízottja, időnkint meglátogatja s ott szerzett tapasztalatairól a köziskolai székeknek jelentést tesz.

i) Az iskolai ünnepélyeket a köziskolai szék közreműködése és utasítása szerint rendezi; az iskolai temetkezésekre nézve pedig intézkedik.

k) Az ünnepi követek részére saját neve alatt nyílt levéleket (patens) ad ki; az unnepválasztást részint közvetlenül, részint megbízottja által vezeti; az unnepválasztás alkalmával felmerülhető ügyekben intézkedik, a köziskolai székek utólagosan beszámolván intézkedéseiről.

l) A tanítói díjleveleket az akadémiai ifjak közt köröztetni s azokát, kik a díjlevelet elfogadják, a rendszabályok értelmében kibocsátja.

m) Az akadémiai hallgatókra közérkölciségi és közegészségi szempontból a rendszabályok értelmében felügyel s feleltők a fegyelmi hatóságot gyakorolja; szükség esetén a hanyag, valamint beteg tanulók születi vagy gyámjait értesíti.

n) A tanuló-tartási engedélyt, az orvos véleménye alapján, a köziskolai szék nevében kiadja.

o) A főiskolai énekkarnak nyilvános szereplésekre engedélyt ad.

p) A háznyugval és egy szolgálval, hivatalos ügyekben rendelkezik.

q) A háznyugval felett a 78. §. értelmében a fegyelmi hatóságot gyakorolja.

r) Irnok áll rendelkezésére.

s) Hivatalos működéséről naplót vezet.

t) Az iskolai év végén, a főiskola szellemi és anyagi ügyeiről, a tanévvel berekesztő ünnepélyen jelentést olvas fel s az Értesítőt a gimnáziumi igazgató közreműködésével szerkeszti és kiadja.

V. Gimnáziumi szék.

31. §. A gimnáziumi szék tanácskozó és szavazati joggal bíró tagjai: a gimnáziumi rendes és helyettes tanárok. Tanácskozási joggal bíró tagjai: a segédtanárok.

32. §. A gimnáziumi szék elnöke a gimnáziumi igazgató. Jegyzőjét saját kebeléből választja. Ervényes határozat hozatalára a tagok általános többségnek jelenléte szükséges. Másod ízben a jelen levők hatá-

roznak, fegyelmi ügyekben azonban a tagok általános többségének jelenléte szükséges.

33. §. Hatásköre:

a) A gimnáziumot érdeklő ügyekben tanácskozik, határozatokat hoz, vagy tervezeteket készít.

b) A kormányzó hatóságoknak a gimnáziumot érdeklő határozatait végrehajtja.

c) Gimnáziumi tanárválasztásoknál az egyházkerületi közgyűlésnek az igazgató-tanács útján alkalmas egyéni vagy egyéneket ajánl.

d) Ha időközben valamely gimnáziumi tanszék megüresedik, vagy valamely gimnáziumi tanár hivatalos teendői végzésében húzamosabb ideig akadályozva volna: a helyettesítésről az algondnoki hivatal hozzájárulásával gondoskodik.

e) A leckerendet megállapítja s annak pontos keresztültelére felügyel.

f) A közvizsgálatok rendje és módja iránt az igazgató-tanács útján az egyházkerületi közgyűlésnek előterjesztést tesz.

g) A pályakérdéseket kintüzi; azoknak megbírálásáról gondoskodik; a pályadíjak utalványozását elrendeli.

h) A gimnáziumi tanulók fegyelmi ügyeiben, melyeket az illető tanárok a maguk körében el nem intézhetnek, vagy melyek a gimnáziumi igazgató által, mint hatáskörén kívül esők, el nem intézhetők, — végérvényesen ítélt, tartartván, birtokon kívül, az igazgató-tanács kegyelmezési joga.

i) A gimnáziumi tanulókból alakult egyletek alapszabályait megerősíti s az említett egyletek felett a felügyeletet gyakorolja.

k) A tornászás alól az arra alkalmatlan növendékeket az orvos ajánlataira felmenti.

l) Gyűléseiről jegyzőkönyvet vezet, melynek egy példánya a gimnáziumi igazgatói hivatalban, másik példánya az igazgató-tanácsnál, harmadik példánya a levéltárban helyeztetik el.

VI. Gimnáziumi igazgató.

34. §. A gimnáziumi igazgató a gimnáziumi szék által a gimnáziumi rendes tanárok közül, titkos szavazat útján, általános szótöbbséggel hat évre választatik. Újra megválasztható. Hivatalába az igazgató-tanács iktatja be.

35. §. Akadályoztatása esetén hivatali elődje által helyettesítetik.

36. §. Hatásköre:

a) A gimnáziumi szék elnöke.

b) Az igazgató-tanácsnak és az egyházkerületi közgyűlésnek rendes tagja.

c) A gimnáziumot illető felsőbb egyházhatósági rendeletek hozzá küldetnek; a gimnáziumi szék illetékességi köréhez tartozó beadványok hozzá nyújtandók be.

d) A kormányzó és felügyelő hatóságok, valamint az államkormány részére statisztikai kimutatókat készít a gimnázium viszonyairól.

e) Az újonnan jött gimnáziumi tanulókat az anyakönyvbe beírja s az osztályfőnökök által vezetett névkönyvek alapján bizonyítványokat állít ki.

f) A gimnáziumi tanulókra közérkölcseiméi és közegészségi szempontból a rendszabályok értelmében felügyel; s felettök a fegyelmi hatóságot gyakorolja; szükség esetén a hanyag valamint a beteg tanulók szüleit vagy gyámjait értesíti.

g) Az iskolai év végén a gimnázium állapotáról jelentést terjeszt az igazgató-tanács elé s azt az Értesítőben közzéteszi.

g) A háznagygyal és egy szolgálival hivatalos ügyekben rendelkezik.

h) A háznagy felett a 78. §. értelmében a fegyelmi hatóságot gyakorolja.

i) Irnok áll rendelkezésére.

k) Hivatalos működéséről naplót vezet.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

A polgári házasság törvényei, párhuzamban az eddigi házassági joggal.

Egyházgyűlési tanulmány

(Folytatás).

Azt hiszszük: mindezen hiteles történeti adatok nyomán, a maga teljességében összeállíthatjuk mindazon házasság-gátló és megsemmisítő okokat, amelyeket magyar protestáns egyházunk a legrégibb múltban szintén a gyakorlatban alkalmazott, reszint amelyek azonoskori egyházgyűlési fellegadásban gyökereztek.

S ilyen okok már: a szabadsághány a legszélesebb árnyalatában, a nem teljes kor, a rokonság, házasságtörés, rosukaraló elhagyás, nászlehetetlenség, eltitkolt vőszéyes betegség, vállalkúlvánság, élet ellen való lesekkedés, durva bánás (saevitia), a házastársra nézve való erkölcsi tulajdonra vonatkozó tévedés, hosszabb ideig tartó rabtság; sőt, minthogy legrégibb kánonaink az egyház előtti publikációt feltétlenül és egyező értelemmel megkívánják s maga Melotai, nagy elragadtatásában még azt is állítja, hogy Isten a paradicsomban már a házasságra menő Ádám nevet is ugyanott kihirdette: még a fentebbiekhez csatlakozik: a kihirdetés elmaradása.

Majdnem teljesen ezen sorrendet támogatja egy legújabb egyházi beszéd-irodalomtörténeti felfedezés is. Nevezetesen Foktövi Jánosnak, aki váci református lelkész volt, a legközelebb találták meg 1614-ből kelt, írott predikációs könyvét, amely két kötetből áll és összesen 45 egyházi beszédet tartalmaz. A régi kéziratot a Nemzeti Múzeum vásárolta meg Komáromi Antaltól. Ebben a házasság-gátló akadályok egy emlékeztető versben így vannak összefoglalva:

»Állapot, ésevésztés, loadás, rokon, bfin, ruházat, rőnd, illetenység, tisz, törvény, kötel, tiszta becsület, Hogy ha sőgorság vagy, vagy egyestésre te róst vagy, Házasságot ezők tiltanak s megkötet eloldnak!»

Amelyeket a protestáns egyház, így hosszú időkön át, az alkalmi belátás és felmerült szükségek és tapasztalatok szerint hordott össze, mint házasságjogi anyagot, azokat foglalta össze és egészítette ki általános irányadó elvekkel, a II. József-féle Házassági nyilatványban. Csak ha futólagosan tekintjük is át lényegét, meggyőződhetünk a felől, hogy csak épen egynehány, az előrehaladott viszonyok és állami szükségletek kívánalma szerint egészítettnek ki a házasságkötést gátló és megsemmisítő akadályok és okok.

Igy — tudvalevőleg — 3. S. §-ai bőven kifejtik, hogy kiskorúak csak szüleik vagy gyámjuk beleegyezésével köthetnek házasságot; akadályul állapítják tehát meg

a cselekvőképesség és arra vonatkozó szabadság hiányát; 10. §-a valláskülönbséget, amennyiben keresztény vallású s más ezen vallást követő érvényesen házasságot nem köthet; 11. §-a a házassági köteleket, mert férj, a ki nővel, vagy nő, a ki férfival már egyszer házasságra lépett ameddig ezen házasság érvényben van, más házasságot nem köthet; 13—16. §§-ai a vérrokonság és sógoraság tilalmait; 17. §-a a nőrablást, amennyiben abban a nő beleegezésre hiányzik; 18. §-a a házasságtörést; 19. §-a az élet ellen való leselekedést vagy gyilkosságot; 20. §-a a katonai szolgálattal kötelezettséget; 21. §-a a papi fogadalmat; 24. §-a az elméleti fogakozást; 25. §-a a házastárs erkölcsi, személyi tulajdonaihoz való tervedést; 31. §-a a házasság egyházi kihirdetését.

Uj „Házassági törvényeink” minket, protestánsokat megint csak megnyugtatólag, mindezen ránk néve eddig is kötelező jogszabályok figyelembe való vételével alkottak meg rendelkezéseiket, különösebb részletezéssel és a lehető és előfordulható esetekre való rendelkezéssel irván körüli a szülei, gyámi beleegezés és a holtak nyilváníts jogszabályait, valamint különösen az örökbefogadásnak a házasságkötésre vonatkozó viszonyait; a mely utóbbi viszony rendezése, távolról sem „a római katolikus egyház némi rekompenzátója”, mint ezt Csiky Lajos említett cikksorozatában gondolja; hanem nagy horderejű rendelkezés azon visszaélések és üzleti erkölcsatlenségek megállítására, a melyek az örökbefogadás hatalma alatt, fájdalom, protestáns egyházunkban is előfordultak. . . Csak vissza kell gondolnunk egy pár, az örökbefogadáshoz szövéddött üzletházasság elege ismeretes per-aktáira, a mely a „haeredis substitutio” jogi elvöböl keletkezett s bizonyára be fogjuk látni a szóban forgó rendelkezés általános gyakorlati, erkölcsi horderejét.

Magának a törvénynek mindezekre vonatkozó szakaszai különben, lényegükben a következők:

12. §. Nem köthet új házasságot az, kinek korábbi házassága meg nem szünt, vagy érvénytelenné nyilvánítva ninc.

13. §. Nem köthetnek egymással házasságot azok, a kik közül egyik, a másikkal egyetértve, saját házastársának vagy a másik házastársának élete ellen tör.

14. §. Tilos házasságot kötni annak, a ki ellen elmebetegség vagy jelekkel megértést is gátló siketnémáság okából indított gondnokság alá helyezési eljárás van folyamatban.

16. §. Tilos házasságot kötni a szülő beleegezése nélkül annak a kiskorúnak, a ki huszadik évét nem haladta meg, akkor is, ha törvényes képviselője beleegezett.

17. §. Tilos a házasságkötés az unokatestvérek között.

18. §. Tilos a házasságkötés, míg az örökbefogadás felbontva ninc.

19. §. Tilos a házasságkötés a gyám, valamint annak leszármazója és a gyámolt között, míg a gyámsági viszony tart.

20. §. Tilos a házasságkötés azok között, a kiket a felbontott élet, házasságtörés miatt, az egymással való házasságkötéstől eltilott.

A király, az igazságügyi miniszter előterjesztésére felmentést adhat.

21. §. Tilos házasságot kötni, míg a korábbi semmi házasság meg nem szünt vagy érvénytelenné nyilvánítva ninc.

22. §. Tilos holtaknyilvánítás alapján házasságot kötni, ha a holtaknyilvánított házastársa vagy az, kivel új házasságot akar kötni, tudja, vagy ha igazolva van,

hogy a holtaknyilvánított a vélemezett elhalálozás napját túlélte.

23. §. Tilos házasságot kötni az egyik házastársnak azzal, a ki a másik házastárson elkövetett gyilkosság, szándékos emberölés, vagy ezeknek kísérlete miatt, mint tettes vagy részes elíteltet, akkor is, ha az ítélet meg nem jögerős.

A király, az igazságügyi miniszter előterjesztésére felmentést adhat.

24. §. Tilos a nőnek új házasságot kötni, házastársának megszűnésétől vagy érvénytelenné nyilvánításától tíz hónap eltelte előtt. Elhárul ezen akadály, ha a nő időközben szült.

Az igazságügyi miniszter felmentést adhat.

25. §. Tilos az egyházi felsőbbség engedélye nélkül házasságot kötni annak, a ki azon egyház szabályai szerint, melyhez tartozik, egyházi rend, vagy fogalom okából házasságot nem köthet.

26. §. Tilos a házasságkötés a véderőről szóló törvény értelmében szükséges nüselési engedély nélkül.

27. §. Tilos házasságot kötni szabályszerű kihirdetés nélkül.

A közigazgatási hatóság felmentést adhat.

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Eszrevételek
Andrásy Kálmánnak „Az esperesi látogatásról” írott cikkére

Megvaltam, hogy nem akartam szólni a fennforgó vitás kérdéshez. Nem akartam pedig egyrészt azért, mivel én csak egy és pedig igen igénytelen tagja vagyok a felső szabolcsi ev. ref. egyházmege tanácsbírói testületének; így a nyilatkozatra illetékes nem vagyok; de nem akartam azért sem, mert úgy Andrásy Kálmán barátom, mint a például felhívott íbrányi egyház lelkesze, igen nagy elismeréssel szoltak, legközelebbi látogatásom alkalmával látogatói tiszttem teljesítéséről; de nem akartam azért sem, mert a szemalom-harcot, a levegőben való cétalan valgdalkozást nem szeretem; bizonyos meglevő bajoknak inkább békés úton való orvoslasát, mint elmergesítését óhajtom.

Miután azonban Andrásy Kálmán t. barátom engem, mint egyik tanácsbíróf megnevezett, miután az íbrányi egyházban, mint látogató is, mint küldöttségi tag is, többször megfordultam, sőt látogatói jelentéseimből idéztek is vannak véve: úgy saját reputatióm, mint az olvasó közönség iránt való tisztelettem követeli s parancsolja, hogy szamot adjak eljárásimról, az idézett íbrányi egyházban szerzett tapasztalataimról és rámutassak arra, hogy mi történt az egyházmegején jelentéscim alapján. Annnyal könnyebben és hitelsebben tettem ezt, mert én közel tíz évi tanácsbíróskodásomban s látogatói tiszttemben teljesített eljárásaimról a nt. esperesi hivatalhoz betérésztett jelentéscimnek egyik példányát mai napig, a magam tájékozása végett mindig visszatartom.

Lássuk tehát ezen okmányokat s az egyházmegejének ezekre hozott határozatait:

Íbrányban, mint látogató voltam első ízben 1890 május havában. Akkor az esperes úrhoz ezen jelentést terjesztettem: «Íbrányban» vannak csillogó dolgok,

melyek a szemet könnyen kápráztatják s a felesleges szemlélet félre is vezethetik (művelődési kör. stb.), de a nagy számú gyermek az iskolában, tanítás, nevelés nélkül, tudatlanságban sinlik. A második iskolai épület (tanító nélkül) alacsony, nedves, bűzös. *«Gondnoki számadás nincs.»*

Erre az egyházmegye 1890 év októberi gyűlés 45. sz. a. ezen határozatot hozta: «A hatodik járás látogatói jelentéséből kitűnik, hogy Ibrányban gondnoki számadás nem készített. — Ezen hanyagsága az ibrányi egyházi előjárásnak, különösen gondnoknak rosztaltik. A számadás elkészítésére ezen j. k. vételétől számított 15 nap alatt különben felelősség terhe alatt kötelezték. Miről illetők stb.»

Téhat akkor nem volt haszon nélkül való az ottani eljárásom.

1891-ben ismét engemet küldött Ibrányba az esperes úr, mikor is eljárásomról szórol-szóra már ezt jelenttem:

«Ibrányban a helyzet leirhatatlan. A szellemi, erkölcsi, anyagi pusztuláson mindenütt fajdalmasan akad meg a vizsgáló tekintete. . . . A lelkes-testvér maga is, egy száznádó rom. . . . Rom lelkije, rom testilge. Az egész egyház látása azt a képet nyújtja, mit a holttest, mit a hullá, melyből az éltető lélek kiköltözött. . . . számadás nincs. . . . Anyakönyvek hibásan, szabálytalanul vezetettek. . . . A gondnok lemondott, a tanítók nem fizetteknek. Szóval ez egyháznak nével él csak! stb. . . . Emlékezik a nt. esperes úr, hogy *sürgős intézkedésre oman való eljárásom után felkértem*: most is ezt kérem és sürgetem.

Erre aztán a nt. esperes úr, a mint ezt az 1891 évi augusztusi egyházmegyei gyűlésnek (4. sz.) az esperesi jelentésre hozott határozata igazolja, akként intézkedett, hogy oda rendelte előbb Gavallér Jánost, aztán Farkas Györgyöt adminisztrátort minőségben, részletes utasításokkal ellátva. Az adminisztrátor fizetését megállapította. «De a mennyiben Ibrányban igen sok és fontos ügyek várnak megoldásra, melyeket csak egy törvényesen megválasztott lelkipásztor járhat végre stb.: esperes úr javasolja, hogy Ibrányba egy erélyes küldöttség menesztésék stb. stb. Esperes úr intézkedési jóváhagyó tudomásul vétetnek stb. S ugyanazon egyházmegyei gyűlés 94. sz. a. végzésével «az ibrányi ev. ref. lelkesi hivatal végleges rendezése tárgyában Görömbei Péter, Ujfaluassy Béla egyházmegyei tanácsbírák s Vas Mihály egyházmegyei aljegyző kiküldetnek» stb.

A küldöttség beérkezvén javaslatát, az egyházmegyei gyűlés (1892. évi májusi gyűlés) 36. sz. a. végzésével kimondja, hogy: bár oly terhelő okok vannak, hogy az ibrányi lelkes ellen multhatatlanul végelmi vizsgálatot vonnának maguk után, mindazonáltal, tekintve, hogy nevezett lelkésznek 4 kiskorú gyermeke van, akik közül a legidősebb csak 8 éves stb., P. J. 300 fittal nyugdíjaztatik. Ugyanezen végzésben a Lónyay-alapról, Gerák József gondnoki számadásairól stb. szintén intézkedés történik s az — a mennyiben lelkes elmozdításáról van szó — «megerősítés végett a főtiszt. egyházkerületi gyűlés elé terjesztendő.»

Az 1892 évi aug. egyházmegyei gyűlésnek (9. sz. a.) az esperes már jelenti, hogy az ibrányi lelkesválasztásra a jelölés is megtörtént stb.

Az 1893 évi apr. egyh. gyűlésben (jk. 9. sz.) esperes jelenti, hogy Szikszai Andrási ibrányi lelkesül megválasztott és lelkesi hivatalába be is igtattatt. — Ugyanezen egyházmegyei gyűlés ezen kívül még három pont alatt foglalkozik az ibrányi egyház ügyeivel (21 sz.

73 és 74. sz. a.) és újabb meg újabb küldöttségek menesztettek ki.

Az 1893 évi októberi egyházmegyei gyűlés 34, 35, 46, 96 sz. a. ismét az ibrányi egyház ügyeivel foglalkozik. A 46. sz. a. határozat szerint Gerák József építőt gondnoknak leszámolnak, kinek is 11 trt 50 kr-ra szállítottak le az adóssága az egyháztanács által.

Az 1894 évi áprilisi egyházmegyei gyűlés megint három sz. a. intézkedik az ibrányi egyház ügyeiről, t. i. 52. 53 és 54 sz. a.

Az 1894 évi szeptemberi gyűlés 53 sz. a. határozatával a régibb anyagi zavarok ügyében újabb egy küldöttség menesztetik. Erre nézve a f. évi tavaszi egyházmegyei gyűlés jegyzőkönyve még nincs kezeim közt s így nem tudom, hogy mi lett a határozat. Ilyen fontos vtiás kérdésben pedig én, mint mondani szokás, amúgy levegőből nem szoktam és nem is szeretnék beszélni; hanem miután a f. év tavaszán szintén én voltam Ibrányban a látogató, idejegytem még a nt. esperes úrhoz betérésztet jelentésemnek az ibrányi egyházra vonatkozó részét, mely így hangzik:

«Ibrányban a közelebbi pár év alatt nagy dolgok történek. Templom újított, két új iskola építettek, de sok még a *teher*, sok a tenni való.

1. Belhivatalnokok követelése 1893 év végéig 470 v. gab. és mintegy 915 frt, ehhez adandó az 1894 évi követelések, mi szintén tetemes.

2. Állami és artéri adó 825 frt körül.

3. Új építkezés címén 9000 frt.

4. Régi kivetésből 336 frt.

5. Paplak építésből 235 frt; így összesen mintegy 12—13000 frt terheli az ibrányi nagyszámú, de szegény egyháztagokat.

A *építkezési pénztár ledérva* nem volt, de bevétel s kiadásai rendben találtak. (Látog. külön j. k. 2 sz.) Építkezésre az állami adónak 200 % -je vettettek ki.

Ismétli iskola nincs. Annak vezetésére a tanítók, és előjárók a szervezésére felhivattak.

Faiskola nincs, a külön jegyzőkönyvnek e tárgyról szóló 7 pontjára hívom fel nagyt. esperes úr figyelmét.

A *díjlevelek*, bár a becsatolt meghívó szerint a presbiterek hivattak, elkészíthető nem volt; mert a presbiterek meg nem jelentek.

A lelkes buzog, tervez, munkál és küzd férfiasan; az elismerést megérdemli. Mi lesz az eredmény: a jövő mutatja meg.

Beható tárgyalást igényel az egyház ügye. Erre ajánlom!

Mit fog határozni az egyházmegye, azt én nem tudhatom.

Mikor az én Andrási Kálmán barátom, e becses lapok 28. számában az ibrányi egyház bajait elősorolja, így kiált fel: »S most felkérem a szives olvasót, gondolja el tárgyilagosan a leirt tényeket, s állapítsa meg ítéletét arra nézve, hogy ly eredmények után megfelelt-e a látogatóság törvény-szabta kötelemeinek?»

Engedd meg szives olvasóm, hogy ugyanezt én is kikérhessem tőled. Engedd meg, hogy szépen felkérlek: gondold el a fentebb idézett látogatói jelentéseket és az azokra hozott egyházmegyei határozatokat! Ha oly szives voltál, hogy kéresemet teljesítetted, azt hiszem a felhozott okmányokból meg is győződöttél

1. Arról, hogy a látogatóság megtette, a mit tehetett. A bajokat felfedezte, feltárta; az egyházmegye figyelmét azokra felhívta.

2. Belátand az is, hogy az egyházmegye, mint hatóság, a bajok orvoslására küldöttségek menesztése, ad-

minisztrátorok berendelése; sőt az elerőtlenedett lelkésznek törvényes úton való nyugalomba helyezése s új lelkész-választása által megtette szinte mindazt, a mit tehetett. Valamint

3. Beláttad azt is, hogy ha hiba, mulasztás történt, azért a hibáért és mulasztásért az ibrányi egyház előjárósága a felelős.

Mert — engedjen meg az én A. K. barátom és az érdekeltek egyház t. előjárósága, — az ibrányi egyház ügyét mindenek felett a helyi előjáróság rontotta el többrendbeli mulasztása és túlságoskodása által!...

Elrontotta p. o. szerintem főképen azzal, hogy hiába hoztattak meg a kibontakozásra vonatkozó határozatok, azokat az ibrányi előjáróság soha végre nem hajította. Épen most is, hogy ott jártam, díjlevelet kellett volna készíteni, mely szinte hozzájárult volna a bajokból való kibontakozáshoz s a presbiterium tagjai, a látogatóság jelenlétében, a gyűlésbe el sem jöttek. Hiba volt továbbá és pedig ez is egy fő-fő hiba, hogy mielőtt a régi ügyeket lebonyolították volna, hozzáfogtak több rendbeli költségés építkezéshez. Azután minék építkeztek luxussal, badog vagy fehér-pléhfedélzettel? A luxuskiadás mindig megboszúlja magát. S ott, a hol az állami adónak 200% ét¹ kell kivetni ily luxuriózus építkezésre, szerintem nincsen mód ilyen építkezéshez. Aztán minék építettek két iskolát, holott csak egy kellett volna s most már egy ott hever üresen; mert még csak kilátás sem mutatkozik rá egyhamar, hogy ottan harmadik tanítóság legyen, ha csak — az állam nem állítja fel. Szerintem ezek mind hozzá járultak a bajok növeléséhez.

Én mindig azt tartottam a példabeszéddel: lassan menj, tovább érsz! És hogy: »a ki nagyot ugrik, nagyot botlik;« meg: addig nyújtózzunk, a meddig a takaró ér!

No, de most már a baj meg van. Az a kérdés: miképen bontakozunk ki belőle? Hát ugy, hogy felejtjük el a régi bajokat. Felejtjük még ezen vitának a netaláni kellemetlenségeit és keserűségeit is. Én elismerem, hogy az én Andrássy Kálmán barátom is, az ibrányi lelkész is nagy dolgokat, szép célokat tűztek maguk elé; jót akartak, nagy dolgokra törekedtek s mikor akadályokra bukkantak, elkedvetlenedtek, elkeseredtek és keserűségök mondatott velök keserű dolgokat. De hát megtörténtek ezek már másokkal is, sőt magával böles Salamonnal is. Vegyünk erőt magunkon. Legalább én javaslom, hogy fogjon kezét az egyházmege az ibrányi egyház előjáróságával és kölcsönös jóakarattal, jó indúlattal az ibrányi egyház ügye rendbe jő. Nem hamar; de hát azt mondja egy amerikai ember, hogy »nemcsak kitartás szükséges a sikerhez; hanem türelem is, vagy várni tudás.«

Isten velünk!²

Görömbei Péter.

¹ Az ilyen túlterhelést az egyházmegyének lelt volna jogában és módjában ellátni. Szerk.

² A *canonica visitatio* ügyében támadt vitát, a mennyiben az a felsőszabaleli egyházmegye közelebből érintend, ezennel beárjuk. A t. olvasó eleget tud immár a pro és contra mondatokból ahoz, hogy nyugodtan vonhassa le a következtetéseket. Részükről meg vagyunk győződve a felől, hogy a helyi alakok indult vitának meg lesz a maga általános és kívánatos jó eredménye (különb az azt megkezdési sem engedjük volna), mert az bizonyos, hogy ha a felsőszabaleli egyházmegyében minden jól végeznek is a canonica visitatorok, másutt csak az intézményhez, ennek eredményéhez legalább is szó fér, a mit sok példával tudnánk igazolni. De javára fog az válni — azt hisszük — első sorban az ibrányi egyházmegységnek, a melyben meg a legkiválóbb, legrendesebb, szinte száz-száz visitator mellett is elsaropodott — mint látszik — a bajok s G. P-féle lelkek jó akaratára és bölcsességére van szükség, hogy azok által a szerencsétlen egyházmegye egészre ne roszakdjon. — A *canonica visitatio* javítására szolgáló elméleti fejtegetéseket ezennel is szívesen fogadjuk, sőt várjuk is, főleg azoktól, a kik a vitát megindították. Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** Garzó Gyula, gyomai ev. ref. lelkész feledhetetlen hitestársak, *Pongó Juliánna*, életének 59 ik, boldog házasságának 30-ik évében, július 25-én, hosszas szenvedés után elhunyt. Az Ur tegye elviselhetővé az ő hűsége szolgálának gyászát s az elköltözöttnek adjon örök nyugalmat! — *Bartha Zsigmond*, ököritői ev. ref. lelkész s a szathmári egyházmegye tanácsbiraja, életének 68. évében jul. 26-án, három napi betegeskedés után, szívzselhűdésben meghalt, s 28-án nagy részvételt eltemetett. Kocsis József ev. ref. lelkész szeretett apósát, Bartha Mór, nyugalomba vonult apa lelkész, testvérét veszítette el az elhunytban. — *Vaskó Gyula* pozsonyi ág. ev. theol. tanár, életének 40-ik, tanárkodásának 17-ik évében, jul. 29-én, hosszas betegsége után kiszenvedett. A tanártársai által kiadott gyászjelentés szerint »a boldogultnak porai felett övéinek aló imája mellett, híven örökdi a tiszta reformáció tudomány gyászba borult genuszja s a halás kartársi és baráti kegyelet.« Aldott legyen emlékeztök!

— **Felvilágosításul Zoványi Jenőnek.** Nem akarok ezúttal reflectálni a törvénynek azon értelmezésére, a melyet Zoványi Jenő e Lapok 29-ik számában kifejtett. Nem pedig azon egyszerű okból, mert tekintélyes egyházi férfiak eltérnek ettől is, egymástól is annak értelmezésében, a praecedens esetek pedig (a dunántúli) egyenesen a debreceni presbiterium eljárását igazolják. Nem óhajtok arra sem rámutatni, hogy, ha a praecedens esetekben az illető törvény-végrehajtók meg tudtak nyugodni, a mi esperesünknek is kár aggodni és attól félni, hogy, ha a presbiterium által kezdeményezett eljárást hagyja a maga medrében lefolyni, a törvény intetiójának nem tesz eleget. — Csak azt akarom röviden elmondani, milyen fázisokon ment eddig keresztül a pápvalasztás ügye Debrecenben; ítélj meg aztán Zoványi Jenő úr, meg a mélyen tisztelt olvasó közönség, kinek van igaza: az esperesnek-e, vagy a presbiteriumnak? Szükségét látom e helyreigazításnak azért is, mert ez ügyvel ma már az egész ország prot. közvéleménye foglalkozik, sőt a fővárosi napilapok is, még pedig nagyon is a dolog valódi állását elferditő információk alapján. — Mar legelőször szó volt a meghívásról, mikor a katedra betöltése szóba került. Akkor azonban a presbiterium a pályázat mellett döntött, még pedig azért, mert a presbiterium vezetői a meghívásról szóló törvényt magyarázhatónak találták, és épen ezért — a mint a következmény meg is mutatta: méltán bekövetkezhető bonyodalmaktól tartottak. A meghívás kérdése azonban nem aludt el — az esperesnek magának is ez volt kifejezett óhajta — s miután a presbiterium arról győződött meg, hogy a lelkészi állás így is betölthető, s pedig a debreceni nagy egyházhöz méltóbban tölthető be: előbbi határozatát elvetve, a meghívás mellett nyilatkozott. Mielőtt azonban ezt tette volna — s ezen fordult meg az egész bonyodalom megítélésére — a presbiteriumnak egy pár tekintélyes tagja privát úton, személyesen megkérdte az esperes úrtól, nem lesz-e zavar, ha a presbiterium a meghívásba belemege, és hogy miképen kell eleget tenni a törvény 200. §-ban említett »egyház többségé«, »gyülekezet többségé« megállapításának. Az esperes erre azt felelte, hogy a presbiterium egyszerűen jelentse be neki, hogy meghívás útján akar az egyház papot választani, s jelölje meg egyúttal, a gyülekezet kit óhajt meghívni; ő aztán nem kutatja, hogy tudja meg a presbiterium a gyülekezet akaratát. A presbiterium ezt megtette, de jelentésében

formahiba történt, a mennyiben a »gyülekezet« szót nem hangsúlyozta s így az esperes a jelentést vissza-küldte azzal, hogy a presbiterium ajánlottját a gyülekezet gyánant nem veheti. A presbiterium a formahibát észre nem vévén, ismét visszaküldte jelentését, kifejezvé, hogy egészen törvényes alapon éri magát, kéri azért az esperes urat a további lépések megtételére. A jelentés ismét visszajött, s miután már észrevették, hogy az esperes úr mit ér a jelentésben, a presbiterium újlag visszaküldte a jelentést, kifejezvé, hogy nem a presbiterium, hanem a gyülekezet többsége óhajtja a meghívást, s Mitrovics Gyulát. Ekkor a kínhai falat építő és tatarozó patrióták s kormánypartiak, Kola Janos, Márk Endre, Joó Istvan stb. vezetése alatt, 12 presbiter aláírásával felebbezést nyújtottak be az espereshez és presbiteriumhoz az ellen, hogy a presbiterium az egyház-közösség többsége nevében nyilatkozott. A presbiterium a felebbezést, mint elé nélkül volt, az esperesi válasz megérkezéig félretette. Jó idő múlva megjött a válasz, melyben az esperes már arra kéri, hogy, hogyan szerzett tudomást a presbiterium tudomást a gyülekezet többségének óhajáról s egyszersmind kéri a visszatartott felebbezést. A presbiterium azt felelte, hogy a presbiteriek a város minden részében lakván, személyesen szereztek tudomást a gyülekezet óhajáról; a felebbezést pedig nem küldte el. — Az esperes egy darabig nem válaszolt; egy idő múlva aztán a presbiterium elnökségét egyenesen felszólította, hogy a visszatartott felebbezést hozza haladéktalanul küldje meg. Ekkor a presbiterium, siettetni akarván a dolgot, elküldte a felebbezést. Erre következett aztán az esperes legutolsó resolúciója, melyben a meghívásra tett kísérletet sikertelennek jelentvén ki, elrendeli a pályázatot, a választás napját szept. 3-ra kitűzi s a presbiteriumot a szükséges előintézkedések megtételére f. szólítja. — A presbiterium többsége ez intézkedésben a gyülekezet meghívási jogának kibővítését látva, nem ment bele a pályázat kihirdetésébe, hanem kérését intézett az espereshez, hogy győződjék meg először a törvényes úton a meghívás sikertelenségéről (203. §); arra nézve pedig, hogy a gyülekezet többségének óhaját előlegesen hogyan kell megtudni, adjon valamelyes instructiót (miután a presbiterium azt hiszi, hogy az esperes guszatlat úgy sem találja el, a törvényben pedig erről semmiféle intézkedés nincs). E ponton áll jelenleg a dolog, nem említve semmit abból, a mi magánúton történt és történik. Ime, ez a legrovidebbre fogott krónika a debreceni papválasztásnak a mai napig. Debrecen, 1895 július hó 24. én. Dr. G. I.

— **Tájékoztató készül a prot. lelkészek számára.** A ref. konvent legközelebbi gyűlése kimondta (35. p.) hogy a t. a. anyakönyveket az egyházak (!) ép oly büszgék l és pontosággal, mint eddig, ezután is megszokás nélkül folytassák. 2. A többi (egyházpolitikai) kérdésekre nézve miket tartsnak szem előtt, megbizga e tekintetben a püspök urakat és még minden egyházkerületből egy férhű, hogy a jövőre nézve egy *tájékoztatót készítsenek a lelkészek számára* és azt a legközelebbi konvent elé terjesszék. A megbízott férfiak: Karap Ferenc, Darányi Ignác, Bartha Lajos, Mitrovics Gyula és Szabó János. Ez a bizottság ebbé Budapesten tanácskozott — és pedig az ág. cv. püspökökkel együttesen, június 5-én, a mikor is előadul Mitrovics Gyulát választotta meg, megbízván őt a kölcsönösen megvitátott elvek szerinti tájékoztató megkészítésével. Az összeállított tájékoztató felett július 22-én székebb körű eszmecsere volt Miskolcon, a melyen Kun Bertalan elnökelte alatt, Zelenka püspök és Mitrovics Gy. vettek részt. Ez a székebb bizottság

által módosított s illetőleg elfogadott tájékoztató folyó hó 6-án már végleges szövegezt nyer Miskolcon a teljes bizottság részéről s egyuttal legott nyilvánosság elé is bocsátatik, hogy névehz illően, *tájékoztassa* azokat is, a kik immár a prot. püspökök gyülekezése felől is zöld híreket terjesztenek, mintha talán ők is valami titkos eszközkörről gondolkoznának, a melyek segítségével az új viszonyok között megállhassanak. A *tájékoztatóval* azért is sietni kell most már (a konventi végzőknyvén ellenére is), mert a kormány — tudvalevőleg — okt. 1-én a már szentesített új törvények életbe léptetését megkezdi, az októberben tartandó konventet tehát és annak szentesítő pecsétjét bevárni nem lehet.

— **Községi népiskolai vizsga Sárospatakon.** A balparti városrészen még boldog emlékü Arvay József közösek iskolát alapított. Nagyon változatos története volt ennek az új plantának. Elkézdett buján hajtani s aztán kilöndő, gyötördő, sőt szégyenletes életét élt több, mint egy évtizeden át. Most már újra derűsebb korszaka nyílik s ha hivatalon prókatorok ismét be nem szólnak a sorsába, hihető, hogy teljes virágzásra jut. Ezt a reményt támasztja az érdeklődők szívében nevezett iskolának mult hó 7-én lefolyt évszázó vizsgálja a mely a tanítató szülők élénk részvéte közt folyt le s a három osztályba osztott gyermekeknek (számszerint 59) szép haladásáról s tanítójuknak, *Habay Bertalannak* igazi hívettségéről a legjobb bizonyítvány. A városi előjáróság 5 frtot adott a jobb tanulók között kiosztandó könyvekre és egyéb tanszerekre; a Balogh-alapítvány kamatát (2 frt) *Kocsis József* I. osztály növendéknek, egy kéregető ember eszes, egyes kis fiának ítélte oda az iskolai szék, a melynek érzelmeit s a szülőkkel, növendékekkel szemben táplált reményeit s a tanító írant való cümérségtől lapunk szerkesztője tolmácsolta.

— **A felekezetek által eddig vezetett anyakönyvek ügyében.** mint halljuk a vallás- és közoktatási miniszter leiratot intézett az egyházi főhatóságokhoz, a melyben tekiintettel arra, hogy az állami anyakönyvezetéről szóló törvény október 1-én életbe lép, felhívja őket, hogy az általok, illetőleg a vezetéseük alatt álló lelkészek által vezetett anyakönyveket szeptember 30-án zárják le és az 1895. évben történt bejegyzések másolatait már októberben küldjék be az illető törvényhatóságokhoz.

— **A sárospataki állami tanítóképezdőben** az 1895. tanév szeptember 1-én veszi kezdetét. Szeptember 2-án tartatnak a javító és felvételi vizsgálatok s szeptember 4-én lesz a tanév megnyitása. Az I. osztályba felvételnek oly épített s egészséges növendékek, kik 15 életévüket már betöltötték, s a középiskola (vagy polgari iskola) IV. osztályát kelő sikerrel elvégezték, vagy pedig a magyar nyelvtan, földrajz, történelem és számtanból felvételt vizsgát állanak. A felvételi iránti folyamodványok születési, orvosi és iskolai bizonyítvánnyal a tanítóképezde igazgató-tanácsához címezve, augusztus 28-ig nyújtandók be alólt hivatalnál. A kik jöteleményes helyre kívánnak felvételt, folyamodványukhoz szegénységi bizonyítványt mellékeljenek. A folyamodók augusztus végéig értesítenni fognak az iránt: felvételtek-e vagy sem Sárospatak, 1895. július 29. *Dező Lajos*, tkp. főiskola.

— **Bücsü estély Sárospatakon.** A főiskola tanárai s egyéb tisztviselői általban s a testvérintézetek egy pár képviselői kedélyes estélyt rendeztek július 27-én. Dr. *Bartha Béla* eltávózása alkalmából az igazgató-tanács etkezőjében s dusan ömlő poharköszöntőkben búcsúzták a szeretet kártartól és barától s a fehér asztalnál s hatalmasan igazolták, hogy itt működése nyereség volt s eltávózása több tekintetben veszteség. Áldás kísérje mind őt, mind szeretett!

— **Anakronizmus.** A kecskemét-városi közs. isk. szék több tanítói állásra hirdetvén pályázatot, azt is közzé teszi, hogy oly tanítók pályázhatnak, kik az isk. ének-lést *hangjegyek alapján tanítani képesek.* (Néptanítók Lapja 1895 évi 61. sz.)

— **Az „Óráló.”** Dr. Bartha B. lapja, ez év október végéig mostani alakjában S. a. Ujhelyben, azontúl, legközelebb valószínűséggel *öt ízben hetenként, Debreczenben* fog megjelenni.

Pályázat tanári állomásra.

A sárospataki ev. ref. főiskola jogakadémiáján egy nyilvános, rendes tanszékre pályázatot hirdetnek. E tanszékhez jelenleg heti 11 órával a magyar magánjog, osztrák magánjog, kereskedelmi és váltójog előadása van kötve. A tanszéknek a közel jövőben várható új rendezése folytán e beosztás részben módosulni fog.

Javadalom:

1300 frt törzsfizetés, 300 frt lakbér, 100 frt ötödéves korpótlék, mely ez idő szerint 400 frtig emelkedik és az 1894. XXVII. t. cikk által biztosított nyugdíj.

Pályázók folyamodványaikát, jogosítottságukat igazoló okmányokkal (egyh. törv. 488. §.), rövid életrajzzal felszerelve, a tiszánmenni ev. ref. egyházkerület főtisztelteti előjáróságához címezve, folyó évi augusztus 20. ig a sárospataki ev. ref. főiskola akadémiai igazgatói hivatalához küldjék be.

Az állomás folyó év október 1-én foglalandó el. Kelt Miskolcon, 1895 július 25-én.

Kun Bertalan,
tiszánmenni ev. ref. püspök.

2-3

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett *zilahi* ev. ref. főgimnáziummal betöltendő rendes tanszékre ezennel pályázatot nyitattik.

A tanszékkel egybekötött javadalom ez idő szerint előleges évnegyedi részletekben kiszolgáltatandó 1000 frt fizetés, 200 frt szálláspénz s két ízben 100—100 frt ötödéves pótlék.

Folyamodhatnak okleveles ev. ref. vallású egyének, kik a mennyiség-tan-tervezettan tanítás ra vannak képesítve

A kinevezés a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter úr ó nagyméltósága jogkörébe tartozik. A kinevezett jogos és kötelezett tagja lesz a felekezeti tanárok részére felállított országos nyugdíjintézetnek. Az állomás az 1895^{1/2} tanév megnyitásakor foglalandó el. Okleveles pályázó hiányában, egy évi időtartamra, helyettes tanár alkalmaztatik évi 800 frt fizetéssel s a pályázati kérvény ilyen értelemben is elfogadatik.

A kéllően felszerelt pályázati kércelmek *legkésőbb augusztus 25. ig* beküldendőek a fent nevezett iskola előjáróságához.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsától, Kolozsvárt, 1895. július hó 29. én.

Szász Gerő,
előnk helyett.

Parády Kálmán,
tanügyi előadó.

Felelős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**
Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

HIRDETÉSEK.

Az egyetlen tökéletes ujonnan szabadalmazott

Önműködő

szőlővessző- és növény-permetező

„SYPHONIA“

főlülmült minden eddigi ismert permetező, mivel **önműködően** permetez.

Sok ezer ily permetező van már alkalmazásban és ugyanannyi **elismerő bizonyítvány** tanuszkodik arról, hogy a „Siphonia“ szerkezete minden más hason-célú szerkezetet fölülmült.

Mayfarth Ph. és Társa

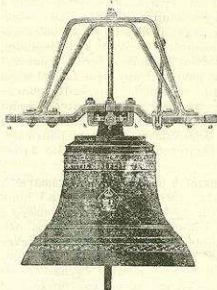
gazdasági-gép-gyár,

különlegességi gyár **borsajtók és gyümölcsértékesítési gépek** számára.

Bécs, II/1, Taborstrasse 76. sz.

Árjegyzékek és számos elismerő nyilatkozatok ingyen. — Képviselők felvételnek 7-10

Az ország legrégibb harangöntődjéje
Kis-Gejőczben (u. p. Császlócz, Ungmegye).

Alant írott bátor-kodó a nagy tiszt. lelkész urak becses tudomására hozni, hogy öntődémben minden nagyságú s hangú harangok készítését elvállalom, a kívánt hang-nem szerint, forgatható fa- vagy vas-koronával, a legújtanosabb ár és fizetési feltételek mellett.

Jót állók a leg-szebb legerősebb hang-képességért, tartósságért, sőt még a szállításnál történ-hető károkért is.

Nem tetsző harangot visszaveszek. Öntődém, mely már több mint egy század óta közmegelegedésre szám-talan harangot szállított, reménylem, hogy a jövőben is ki fogja érdemelni a nagy. lelkész urak becses pártfogását.

Kiváló tisztelettel

Egri Ferencz,
harangöntő és földbírtokos.

7-12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Bzenkvöl bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »A Sárospataki Irodalmi Kör új alapszabályainak olvasásakor.« *Vattay László.* — »Népisiskoláink és a népiszkolai tanító-képzés ev. ref. felekezeti szempontból.« *Rés László.* — »A polgári házasság törvényei párhuzamba az eddigi házassági joggal.« *Mitrovics Gyula.* — »Baláz bácsi 1823—1895.« *Szikszay András.* — »A felső-szabolcsi egyházegye választás értekezlete.« *Köröcz József.* »Irodalom.« — »Vegey közlemények.« — »Pályázat

A „Sárospataki Irodalmi Kör“ új alapszabályainak olvasásakor.

Több ízben hallottunk már különböző oldalról elismerést is, gáncsolódást is azon működésért, a melyet a sárospataki Irodalmi Kör az utóbbi évtizedekben a a tankönyvek írása körül kifejtett.

A gáncsolódás, a duzzogás többnyire kerületünk azon tanítói részéről hangzott el, akik más szellem befolyása alatt növekedvén fel, már az iskolában egy-egy nevesebb író tankönyvére esküdtek, s mikor a gyakorlati élet mezejére ki kellett állniok s ott az Irodalmi Kör kiadványait tanítaniok: az Irodalmi Kör és a kerületi szövetkezését a jó tanítás sikerét akadályozó, káros monopóliumnak nyilvánították, nem mondom, hogy mindig nyilvánosan, de úgy suba alatt igen gyakran, a mai napig. Ismerek tanítói értekezletet a kerületben, a mely pár héttel ezelőtt is, épen ebből az alaphangból indulva ki, azt az indítványt vitatta, hogy alakítson a tanítói kar a saját kebeléből egy állandó tankönyv-bíráló bizottságot, a mely az Irodalmi Kör kiadványait idejében felülbíralja s a kevésbé sikerült művek kiadatását megakadályozza. Ez a szigorú bírálás — úgy tudjuk — a tanítói karnak eddig is módjában állt s még közönet is járt érte. Miért nem gyakorolta?

Mások, széles körben, sokkal többen, nem káros monopóliumnak tartják az Irodalmi Kör dolgát, hanem igen komoly és áldásos munkálkodásnak, az előre látó, bölcs édes-apat megillető jog gyakorlásának; olyan hasznos tevékenységnek, a melyvel kerületünk és az Irodalmi Kör hivatott írói, szellemők, tudományuk, vallásos lelkök, nemes, tiszta hazafias érzések kincseit kihasználják összes iskoláinkra s azzal tudományos, hazafias és egyházi missiót teljesítenek, folyvást erősítgetik azokat a képesokat, a melyek egyházainkat, népiszkoláinkat a kerülethez s ennek főiskolájához hozzacsatolják.

Az Irodalmi Kör új alapszabálya, s ennél fogva működése is, mint azt a most megjelent kerületi gyűlés jegyzőkönyvéből olvassuk, szélesebb alapokra van fektetve. Híszünk és bízunk benne, hogy működése még a mostaninál is áldásosabb lesz. Kerületünk is, jegyzőkönyvében a kiérdemelt nagybecsű és szeretet meleg szavaival és nyomatékos anyagi pártfogásával át kifejezést bizalmának és elismerésének. S ehez az

elismeréshez, a hivatalos körökön kívül is, igen sokan, a legszivesebb örömmel csatlakozunk.

Az új alapszabályokban, — bár a régít alig ismerjük, — úgy tetszik, hogy az az új, a mi a 2. §. c) pontjában és a 35. §. utolsó soraiban olvasható, t. i. a kör célja (2. §. c): „felolvasások által az oktatás és nevelés fontosabb kérdéseinek méltatása, a tudomány újabb vívmányainak megismertetése, a tudományok ismeretnek szélesebb körben való terjesztése.“ A 35. szakasz pedig így szól: „a kör tart legalább egy nyilvános nagy közgyűlést, felolvasással egybekötve, a melyre a nagy közönséget is meghívja.“

Épen ezek a pontok azok, amelyekre, nagybecsű engedelmekkel, egy pár szerény megjegyzést óhajtanék tenni. Én ugyanis e pontokban némi hiányt látok, amely, ha az én gondolataim szerint kipótolatnék, az Irodalmi Kört még sokkal erősebb szálakkal fűzné egyházunk testéhez.

Mikor ezelőtt 8—10 évvel, a sárospataki főiskola mostani kitűnő világi algonokának jeles székfoglaló beszédét e lap vezércikk gyanánt közzétette s azt gyönyörködve olvastuk, mint Dókos Gyulánknak a sárospataki iskolával való erős szövettségkötését: egy öreg kartársunk azt kérdezte, hogy hát nem tudunk-e fel-fedezni e beszédben semmi hiányt? Hogy hát az a főiskola a világosság, szabadság és tudomány szellemének ápolása mellett, nem táplálja-e egyszersmind a prot. egyház iránt való szeretetnek és az igaz vallásos érzésnek is? S vajjon ennek hangsúlyozásával nem nyert volna-e az a beszéd becsben, tartalomban? Mi igazat adtunk az öreg kartársnak. És most én az ő megjegyzését az Irodalmi Kör alapszabályaira alkalmazom. Nevezetesen úgy vélem, hogy ha az Irodalmi Kör elsorolt feladatai mellé odatűzi azt is, hogy harcosa lesz, közvetlenül is, protestáns egyházi élet-küzdelmeinknek „akár egy-egy tanulságos felolvasással multunk zivataros szazadából, akár egy-egy irány eszmékkel teljes tanulmányival a jövő alakulásáért“ — kétségen kívül még magasabbra emelkedik a jobbak szeretetében.

Annak hangsúlyozása, hogy annak a Körnek egyházi és vallásos jellege is legyen, ma már sokkal idősebb és szükségesebb is volna, mint csak 8—10 évvel ezelőtt is. — Egyházunk érdekeinek védelmében, ma már minden számba vehető tényezőnek sorompóba

kell állania. E tényezők közt, azzal a nagy szellemi tökével, melynek több, mint két évtizeden át oly fényes tanbizonyosságát adta, a Sárospataki Irodalmi Kör az első között áll Mily felséges dolog volna, ha ezt a szerepet a nyilvános, gyakorlati életben, a kerületi gyűlések alkalmával tartandó nyilvános vándor gyűléseiben tanulmányok tartásával, felolvasásokkal által is venné.

En, e megjegyzésekkel vizshang szeretnék lenni arra a kiáltó szóra, mely a tavasszal e lapok hasábjain (16. sz.) „A kerületi gyűlések, mint értekezlet felé” című cikkben elhangzott — annak bizonyására, hogy sokunk lelkeben, ha kiforratlanul is, él már az az eszme, hogy egyházmegyei és kerületi összejöveteleinket olyanná kellene tenni, hogy azokon a lélek valamely nemesebb táplálékot is nyerhetne; hogy a lelkesedést tüztől megtelje, megerősödjön és megszentelődve térjen vissza onnan közülünk kiki a köznapi munka folytatása végett.

A nagykaposi kerületi gyűlést is, fontos határozataim kívül, főgondnokunk ünnepeit beiktatása és a papszentes szertartása mellett, főként az Erdélyi János emlékének ünneptelése tette oly mély hatásúvá, hogy az sokakra nevező örökre feledhetlen maradt. A papszentes ünnepek eseményei, igaz, jeles szavak mellett, önmagukban sem tűnnek el soha tartós nyomok nélkül; de az ilyen eredményt, az ilyen hatást: az istenes dolgok iránt érdeklődő lelkek megmozdulását egybeitt is, más gyűléseken is keresniük kellene. — Az idők arra tanítanak, hogy foglulni kell ejteni, szélesebb körben, a lelkeket a szent ügynek, amelynek ugyan hivatalból, de nem a lélek bírása szerint, sokan szolgálnak, de szolgálatunkban kevés a köszönet. Elepeszt bennünket a szükség, kiszárad az olajunk. Olyanok vagyunk, mint a pislogó mécs, a melyet kellőképen nem táplájának. A mostani időknek pedig elektromos fényre van szükségük.

Ilyen erős fényt árasztó központ lehetne az Irodalmi Kör egyházi és vallásos tekintetben is.

Mivel a „Prot. Irodalmi Társaság” a mint látszik, mostani szervezetében csak az irodalmi munkáságnak és nem igen tud szárnyaitval Budapest légköréből kibontakozni, hogy az egész magyar protestáns egyházi életre valamely közvetlenebb, erőteljesebb, felgyorsított hatást gyakorolhatna: nekem így tetszik, hogy a Sárospataki Irodalmi Körre joggal eshetik azoknak a tekintete, a kik itt a mi körünkben az egyházi élet Bethesda tárnak megmozdulására várakoznak. Még a munkafelosztás törvénye is szinte utal erre bennünket. Azok a férfiak, akik az Irodalmi Kört alkotják, most még jobbra egyházi fejű emberek is, akik egykor ifjúságunkban, szellemi fejlődésünk vezérei voltak, a kiktől mi ma is szivesen tanulunk tudományt, lelkesedést s az új idők, új viszonyok nagy nehézségeivel való megküzdési tudást.

A Sárospataki Irodalmi Kör új alapszabályainak olvasásakor támadt gondolataim azért, mint ezekből is látható, oda mennek ki, hogy a mi kerületünkben is, mint a többiekben, meg kell alkotni azt az egyházi értekezlet felét megelőző, ha lehet, már az őszi kerületi gyűlésen; még pedig, hogy annak színvonala a mi közönséges megyei lelkesi értekezleteinkénél magasabb legyen, úgy, hogy annak magva, lelke, inézője, háttere, mint egy állandó bizottság, némely lelkesek, jelesebb világiak, tanárok, tanítók, sőt talán egyes buzgó, valóságos nök bevonásával is — az új alapokra épített Sárospataki Irodalmi Kör legyen.*

Vattay László.

* Nekünk gyönyörűség és édes jutalom is lenne az, ha így lehetne. A belépő tagoktól függ minden. A lélek itten kész az ilyen irányú moz-

ISKOLAI ÜGY.

Népiskolaügyünk és a népiskolai tanítóképzés év. ref. felekezeti szempontból.

A legutóbbi időben a nyilvánosság mindazon organumában, mely a protestáns, közelebbről az év. ref. érdekeket szolgálja, vagy legalább azokra is kiterjeszti figyelmét, sokat foglalkoztak egyesek és testületek a prot. egyház egyik mindenesetre legfontosabb ügyével: a lelkes-kérdéssel, annak szellemi és anyagi oldalával. S úgy látszik, hogy e lázas mozgolódást az újabbkori politikai viszonyok eredményezték. Hogy azonban a nagyon kívánatos kedvező eredmény idejében meglesz-e, még most meg nem mondható. De azért mindenesetre nagy megnyugvásra szolgálhat már az is, hogy felkelt egyházunk abból az édes nyugalomból — mely egy jelentőségi á semmittevésével — mert hagyja az ügyeket százados állapotokban; és belátta, hogy a változott viszonyok a mi háztartásunkban és eljárásunkban is változásokat követelnek.

A lelkes-kérdésnél nem kisebb fontosságú prot. egyházunkra nézve a népiskolaügy, általában az iskolaügy s ezzel szoros kapcsolatban a tanítóképzés. S ha a változott politikai viszonyok megindították a mozgolódást valamely irányban, pl. a *lelkési kar szellemi és anyagi emelése érdekében*: megállapodnia itt prot. egyházunknak nem szabad, ha azt nem akarja, hogy csupán felsikert érjen el.

A prot. egyházunk a reformáció megindulása óta mindig *volentéris* kerje volt az iskola; s mondhatjuk, hogy abban volt az erje. — Ha az egész protestantizmust egy nagy épülethez hasonlítjuk, az iskolát nevezhetjük abban a fundamentumnak. A milyen biztos és erős a fundamentum, olyan tartós maga az épület is. És ha már egyéb nem kötelező is a prot. egyházat az iskolaügy ápolására, már a történeti alap maga is elég arra, hogy azt első rendű kötelességek közé sorozza. Azt a leghatározottabb kath. egyházi történetírók is elismerik, hogy hazánkban a népoktatásig a reformációval kezdődött tulajdonképen. Amit tehát ócsink szükségnek tartottak, s a mi képezte az ő erejüket, azt ma mellőzni — legalább is könnyelműség.

De van egy — ennél még fontosabb ok is, a mi a népoktatás emelésére sarkal bennünket. Egy tekintélyes férfiú (Jules Simon) azt mondotta, hogy *a mely nép a művelésben lejtől jár, az a ciliag legelső népe, vagy holnap már azé lesz*. Ez olyan igazság, a melyet szemelőlni nem lehet. Az ember szellemi lény, erje tehát megelémlében rejlik.

Ez a tétel a mily igazság általában, oly igazság a részletekre nézve is. A mely egyház tagjainak vallásos felozgása legtisztább és a mely egyháznak tagjai hitükben legerősebbek, azé az egyházé a dominálás joga vagy legalább holnap már azé lehet; s annak az egyháznak munkássága fog leginkább meglatszani a népek gondolkodásában, az emberi társadalom boldogságában.

Epen ezért szükséges, hogy induljon meg a mozgolódás népiskolaügyünk, de különösen tanítóképzésünk érdekében. A tanítótól függ az iskola szelleme.

gondolásra is, sőt többen öhajítottak az alapszabályoknak a V. L. barátnak által javasolt fogalmazását is, de — tekintettel voltunk s kellett lennünk a protestáns tanárok országos egygyűléstére, a mely azonban — sajnos — elbukott. A kerületi özi közgyűléstől sok függ e tekintetben; reménylünk egyelőre a legjobbat. Jaj nekünk, ha a lelket valamiképen megöltük! Szerk.

Országos népiskolai tanügyünk érdekében dolgoznak is nagyon sokan. Sőt azt sem mondhatjuk, hogy a mi felekezeti iskoláink anyagi oldalát illetően nem tétlennek intézkedések: de bizony az ev. ref. vallásos képzés tekintetében nem látunk valami nagy haladást. Ennek oka — szerintem — a néptanítók vallásos képzésének elhanyagolása, a melynek, mint alább kimutatom majd, nincs határozott iránya. A hány az intézet, annyi felé irányul a vallásos képzés. Hogy várhatnók tehát ilyen tanítóképzés mellett, hogy népiskolai vallásos nevelésünk emelkedni fog, vagy legalább megfelel annak a kívánalomnak, a mely legalsóbb fokú?

Nekünk, ha valamikor, úgy most, a változott viszonyok között, az iskolában kell keresnünk jóvendéket biztosítékát. A milyen értelemmel kerül ki az egyháztagnak az iskolából, úgy fog az későbbben is fejlődni. S a milyen gondot fordítunk az ev. ref. vallásos tanítók vallásos képzésére, olyan buzgó református lesz az s olyan szellemet fog a növekedései lelkeibe is csepegtetni.

Ez állításunk mintegy előre is igazolni látszik az a kettős panasz, a mely mind sürűbben hangzik közöttünk; t. i. 1-ször nincs prot. szellem néptanítóinkban és épenezért nem is nevelnek vallásosan; 2-ször pedig nincs elegendő számú prot. tanítók.

Hogy mennyire jogosult e kettős panasz; s hogy általában szükség volna a népiskola ev. ref. vallásos nevelés-oktatásügyével, de főként a néptanító vallásos képzésével komolyan foglalkoznunk, azt előbb statisztikai adatok alapján céloz kimutatni. Meg kell jegyez-nem, hogy e statisztikai kimutatásokat részint a jegközelebbi miniszteri jelentés, részint a tanítóképzésért bekért adatok alapján állítottam össze.

I

Hogy céloznak megfelelőleg járassanak el, mindennek előtt szükséges a tankötelesek, tényleg iskolába járók, iskoláink, tanítónk számával, azoknak az országoshoz és különösen a róm. katolikusokéhoz való viszonyával foglalkoznunk. Szükséges ezekkel azt tisztába jönnünk, hogy lássuk meg, vajjon mennyiben tesznek mi e tekintetben eleget; továbbá azért is, hogy vajjon van-e szükségünk *akármely irányú fejlesztésre*, vagy pedig meg lehetünk elégedve a meg levő állapotokkal is?

Mint a miniszteri jelentésből olvassuk, a statisztikai kimutatások szerint a *tanítóteles* gyermekek létszáma évről-évre tekintélyes számmal emelkedik. Ez ugyan az országos viszonyokra vonatkozik: de — a Bartha Béla dr. prot. statisztikai összehállítása alapján is — áll ez ev. ref. felekezeti viszonyainkra is.

1892—93-ban az ország lakosságának 18.20%-a íratott össze tanköteles gyánant. Ezzel szemben a felekezetek a következő arányban mutatták ki tanköteleseiket népességükhöz képest: az izr. vallásúak 19.08%-ot, a róm. kath. 18.68%-ot, az ágost. ev. 18.57%-ot, az unit. 18.17%-ot; ellenben az ev. ref. vallásúak 17.69%-ot, a gör. kel. 17.66%-ot, a gör. kath. 17.41%-ot. Mint látszik, a tanköteles gyermekek számárnyát illetően a *gyengébbek* közé tartozunk. A miniszteri jelentésnek erre vonatkozó megjegyzése helyes és a valónak megfelelő. Így szól: »Hifelekezeti iskola-fentartóink nem képesek az az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-ben számukra biztosított jogokat kihasználni s nem élvezhetik azoknak előnyeit. Bizonyos mértékig ebben találja magyarázatát némely vidéken a tanköteleztettség általános színvonalának túllássú emelkedése.«

Ténylegesen iskolába járt: ág. ev. 88.27%, róm. kath. 86.71%, ev. ref. 82.84%, izr. 82.21%, unit. 81.86%.

E százalékok az egyes felekezetek népességének arányához képest vannak megállapítva, és a 5 felekezet iskoláztatása elérte, illetőleg meghaladta az orsz. színvonalat, a többi nem. E szerint a kimutatás szerint, de meg a miniszteri jelentés szerint is, az iskoláztatás tekintetében a legerősebb *haladók* közé tartoznak az ev. reformátusok.

A tankötelesek és tényleg iskolába járókra vonatkozó állítások helyességét hadd tüntessék fel a következő statisztikai adatok: Ev. ref. lakosa volt Magyarország (az ország száma 15 millió stb.) 2,213,511, (14.59%) — a az orsz. lakos számanak) ebből csak 391,739 volt kitüntette tanköteles gyánant, tehát 17.69%, holott az országos arány 18.26%, a r. kath. pedig 18.68%, tényleg-iskolába járt: ev. ref. 324,513, tehát 82.84%, míg ellenben az országos arány csak 80.62%, a róm. kath. pedig 86.71%, a mely *különb. hazánkban a legmagosabb arány*. (Ugy látszik, hogy ók megtanulták mi tölünk becsülni a népiskola értékét, — mi pedig kezdjük nem becsülni!)

A második dolog, a mit itt figyelembe kell venni, az, hogy hány népoktatási intézet állott s all a fentebb kimutatott tankötelesek, illetőleg iskolába járók rendelkezésére. Magyarországon az összes népoktatási intézetek száma az 1892—93. iskolai évben 16,942 volt. Ebből az ev. ref. felekezete 2369 volt, 13.98%, a az országosnak, holott az országos és az ev. ref. népesség között sokkal magasabb — a mi javunkra — az arány. Meg kell itt jegyez-nem még azt is, hogy az ev. ref. felekezeti iskolák *évi létszáma évről-évre csökken, holott a községi, róm. kath., állami, gör. kel. és társulati jellegű iskolák száma emelkedik*. A nálunk tapasztalható nagyobb mérvű csökkenés azonban a *tanító-hány miatt való iskola szűnéselésében* is — találja indokolását. 25 újonnan állított iskolával szemben 136 üresen állott. Mint iskola-fentartók, az ev. reformátusok, második helyen állanak; első a róm. kath. egyház 32.66%-al, mi csak 13.98%-al képviseljük a tanügyet e tekintetben (!)

A 2369 népoktatási intézet a különféle népoktatás intézetek szerint következőleg oszlott meg: elemi iskola 2364, felsőbb népiskola: 1. polgári iskola 0, felsőbb leányiskola 4. Ezek közül vegyes (fiú és leány együtt) volt 1799, csak fiú 278, csak leány 292. E tekintetben nem dicsekedhetünk.

Nyelvre néve a 2369 ev. ref. intézet közül *nem magyar csak 24 volt*. Ezek közül is 20-ban *sikerrel* tanított a magyar és csak 4-ben nem. Ha nyelvi szempontból hasonlítjuk össze a mi iskoláinkat az állami, községi- és a róm. kath. iskolák arányszámával e tekintetben dicsekedni is volna okunk, mert messze felette állanak valamennyi felett.

Nem kevésbé érdekes az sem, hogy a tanítók számának aránya milyen. Az 1892—93. iskolai évben Magyarországon volt 25,752 tanító. Átlagosan számítva, a 3,302,343 iskolába járó gyermek közül *egy tanítóra 77—78 növendék esik*. Ez az átlagos orsz. szám. A 2369 ev. ref. iskolában pedig 3034 tanító működik, mindenik intézetünkre 1.28 tanító esik, tehát átlag véve és feltéve azt is, hogy a mult iskolai évben is szaporodott 1.5, a mi felekezeti jellegű ev. ref. iskoláinkban *egy egy tanítóra 94 gyermek esik*; tehát felül van az országos átlagon. Azonban a róm. kath., gör. kath., unit. és izraelitakénál alantabb, tehát ránk nézve kedvezőbb az arány.

A tanítók képesíttségére nézve 3034 tanító közül 2569 okleveles volt és 465 volt nem képesített. E tekintetben 4-ik helyen áll felekezetünk. Rendes tanítók

volt 2667, segédtanítók 367. Férfi tanító 2940, nőtanító 94. A nőtanítók a legnagyobb arányban az állami iskolákban voltak, hol 39 15%-ot képeztek. Nálunk alig uti meg a 3%-ot. Tanítóink, egy kivételével, mind tudtak magyarul.

Hiba lehet a tankötelesek összeírásánál ev ref. felekezeti jellegű népoktatási intézetekben. Nem lehet-ük ugyanis, hogy mi az országos átlagnál hátrább állanánk, 94 gyermek *átlagosan* már is sok — igaz — egy-egy tanítónak; de ez csak az teszi kívánatosá, hogy a tanítványok és tanítók számarán szaporításáról gondoskodjunk, azt azonban nem igazolja, hogy az összeírás pontos és megbízható. Különben erre, valamint a tanítóhiányra dolgozatom további folyamán még rátérek.

Réz László.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

A polgári házasság törvényei, párhuzamban az eddigi házassági joggal.

Egyházjogi tanulmány

(Folytatás).

A *Házasságjog* III. Fejezete *A házasság megkötéséről* rendelkezik.

Ez a törvénynek azon kardinalis része, a mely eddigi egyházi gyakorlatunkban igen lényeges változtatást idéz elő kikerülhetetlenül, a melyvel összeköttetésben felmerülhet kérdés minél több oldalt megvitattassa, nem csak, hanem a lehető egyöntetű megállapodás és eljárás oly közéről érintik egyházi életünk nagy érdekét.

Tanulmányunk bevezető részében már jelezteztük főbb vonásában a *polgári és egyházi házasság* között levő különbséget. Kiemeltük, hogy a polgári házasság lényege abban áll, hogy a házasságkötés feltételeit állami törvények határozzák meg s a házasság *jogi érvénye* ahoz van kötve, hogy azt, az állami törvények által e célra kijelölt polgári tisztviselő előtt kell megkötöni. Ezen rendelkezés azonban nem zárja ki azt, hogy azok, a kiknek vallásos erkölcsi érzésük és szívbéli szükségök, valamint egyházi életükből folyó kötelességük és azok iránt való tiszteletük úgy hozza magával, életük e legfontosabb, jövőjök, boldogságuk felett határozó eme lépéseket az egyház által is megállassák. A törvény *Zárhatározatok* című fejezetének 149. §-ában nevezetesen határozottan kiemeli, hogy „ezen törvény a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelességeket érintetlenül hagyja.”

Ma már egy bevégzett jogi alkotás állván előttünk, bizonyára felesleges és tárgy nélküli dolog volna a felett vitakoznunk, hogy nyert-e vagy veszített-e az egyház és maga az erkölcsi szövetségkötés akár jelentőségéből, akár értékéből ez intézkedés által; mert hiszen e tekintetben eltérők lehetnek a felfogások s az ügy iránti őszinte érdeklődésből származó aggodalmak is lehetségesek és jogosultak. En reményvel telve hiszem, hogy a polgári házasságkötés, annak első sorban jogi oldalánál, nem érinti a házasság erkölcsi oldalát s az egyház most jutott valódi hivatásának munkaköréhez, csak lélekkel forgolodjék azon.

Ott, a hol a polgári házasság, minket megelőzőleg, már régebben gyakorlatban van, tehát a hol már társadalmi és általában vallás-erkolcsi gyümölcsei is megfigyelhetők, még különben szigorúan egyházi fel fogású gondolkodók és kizárólagos egyházi törvények is, megnyugvással nyilatkoznak a polgári házasság társadalmi ered-

ményei felől. Így, egyebek közt *Achelis* legújabb nagy munkájában, az 1875. február 6-án életbe lépett porosz biradalmi törvényt ismertetvén, mondja: igaz ugyan, hogy miután a törvény a megkötött házasság jogi érvényét, az általa megszabott feltételek teljesítéséhez kötötte, az által az egyház minden közreműködéstől elvonatot a házasság jogérvényének megállapítása tekintetében; de hát ez magára az egyházra nézve nyereség.¹ Az 1880. év januárius havában újra szerkesztett *Schleswig-Holstein* egyházi törvénykönyv pedig, határozottan tévesnek nyilvánítja azon következtetést, mely szerint valamely házasság megkötésén a polgári házasságot, ha ezután az egyház megállásánál nem veszi igénybe, ez azonnal az illetők valótalanúságának vagy az egyházi élet megvetésének volna tulajdonítható. Noha más részről az is igaz, hogy az 1880. július 27-iki porosz biradalmi egyház törvényei már ezzel egészen ellenkező véleményben vannak s az *egyházi megállás elmulasztását, szintén egyházi foglyalmi ügynek nyilvánítván*, ennek alkalmából még azon eseteket is meghatározza, a melyekben épen egyházi büntetési képen nem is adja rá a bírást, a már polgárilag megkötött házasságra. Ilyen esetek például, ha a keresztyén nem keresztyénnel kötött házasságot; ha valamely elvált fél, az egyház fel fogása szerint bűnös módon kelt össze egy másik házasságban; továbbá, ha valaki a keresztyén hit megvetése vagy épen bűnös élete miatt vált el s így újabb házasságkötésének megállása megbotránkoztatós és visszatesztést okozó volna. A mely megállási tilalmakat, az 1880. május 7-iki *Casseli* tartományi egyházi rendeletek még azzal egészítenek ki, hogy az egyházi megállás még azon házassági esetben is megtagadandó, mely az atya, vagy ha az elhalt volna, az anyja ellenzése dacára kötött, a mennyiben az erre illetékes közegek azt nem igazolnák, hogy a szülők nem elegendő okok alapján tagadták meg beleegyezésüket.² Ezekhez hasonló egyház-foglyalmi eljárást egyebánt magyaráz ref. egyházunk körében, már az 1567. debreceni nagyobb cikklet is alkalmazni kívántak, a midőn a L.IV. cikk ezeket rendel: „Valakik a tudomány lényegét, aljait, az Isten igéjét megvetik és nem hallgatják, azoknak az esketési szertartással való szolgálatot meg nem engedjük.”³

Annyi bizonyos, hogy magyar protestáns egyházunknak magának is, egyházunk híveinek is, nehéz lesz az új viszonyokba beletörődniök, de az is bizonyos, hogy a leghelytelenebb módot és a legboldogtalanabb utat választáná, ha e tekintetben a fentebb ismertetett kénszernek csak látszatához is folyamodnék, eddigi institúcióinak vagy tekintélyének tovább folytatása végett s nézetem szerint különösen okavodnia kell attól, hogy egy második házassági megkötési játekok újjón az állami rendtartás mellett, amelynek az lehetne értelme, hogy általa, erkölcsi szempontok vagy érdekek czéljából, bíráltatnak felül vagy igazítottak helyre amannak léve-dései.

És épen e szempont szerint lehet talán eldöntetünk azon két felmerülhető kérdést, amennyi leendő gyakorlatunk köréből, a törvény rendelkezésével szemben felmerül.

A törvény 28. §-ában elrendeli, hogy *A házasság megkötését kihirdetés előzi meg.*

A 29—36. §-ok intézkedései pedig, lényegükben a következők:

A házasságot polgári tisztviselő előtt kell megkötöni. Polgári tisztviselő a) az anyakönyvvezető, b) a törvényhatóság első tisztviselője, c) a főszolgabíró, d) a rendezett

¹ L. *Achelis* „Practische Theologie.” 1891 II. kötet 196. lap.

² L. *Achelis* I. m. 199—197. lap.

³ L. *Kiss Aron* I. m. 587. lap.

tanácsú város polgármestere, e) az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseleje, consula és ezek helyettesei, a magyar kormánytól nyert felhatalmazás korlátain belül.

Oly kötés, mely nem polgári tisztviselő előtt történt, a törvény erejénél fogva, semmi vonatkozásban sem tekintetik házasságnak.

A házasságot rendszerint az anyakönyvvezető előtt kell megkötni, kinek kerületében a házassulónak vagy azok egyikének rendszer lakhelye és ennek hiányában tartózkodási helye van. Az illetékes anyakönyvvezető, a házassulók körlemére, egy másik anyakönyvvezetőt felhatalmazhat a házasságkötésnél való közreműködésre.

A házassulók egyikének közzel halladál fenyegető bejegyzése esetében, a házasságot kihirdetés és felmentés nélkül is szabad megkötni, ha mindkét házassuló a polgári tisztviselő előtt kijelenti, hogy legjobb tudomásuk szerint, köztük házassági akadály nem forog fenn; erre nézve a polgári tisztviselő esküt is vehet ki.

Mindezekkel összekötésben, Csiky Lajos, említett cikksorozatában már felvetette a kérdést: *kell-e, fogunk-e a jövőben is hirdetni*, azoknál, akik az egyházi megáldásra jelentkeznek? S a feltett kérdésre felelete az, hogy a házonjáró egyházi kihirdetésnek nem lenne többé értelme s megleghetünk azzal, ha hivatalos tudomást vehetünk előbb a polgári kihirdetés megtörténtéről, vagy folyamatosan léteéről, mi csak egyszer hirdetünk. És ha a házassulandók nem ugyanazon helyen laknak, elég csak azon helyen hirdetni, ahol ők mint *házaspr esküdni* fognak.

Balalás volna, nézetem szerint, e tanács után elindulunk.

Protestáns egyházunknak, a polgári házassággal szemben, a legelső, legtermészetesebb teendője az, hogy ne zárja el semmi által a templomba is vágyódó lelkek útját s cél nélkül való füres formák, lejárt intézmények tataroztatása, felesleges cerimonák kötelezettsége által ne terhelje azokat, akik áldásában akarnak részesülni.

Ilyen cél és minden jelentőség nélkülüli cerimoniamegismétlés, a templom útját megterhelő javított szokás lenne pedig csak bizonyára az az ajánlott egyházi hirdetés, akkor, a mikor a polgári tisztviselő meghirdetése, különben is eléggé biztosítja a megkötendő házasság jogi és erkölcsi feltételeit s amikor a szintén bonyolalmas formák után meghurczolt hazafelek, akár uting megelégelték azt a roppant nagy nyilvánosságú ellenőrzést s ezen a ponton már egyáltalán nem vágyakoznak arra a nagy tisztességtételre, amelylyel magasztalja még *Melotai Nyilas István* a kihirdetés drága nagy voltát, mondván, hogy „a tisztességes életük azt méltán nagy tisztességgel tartják hogy az ő nevük az *isten házában, predikáló székéből* megemlítettik.”¹ . . . Nem vágyakoznak, amit eddigi, különben akkor nem mellőzhető gyakorlatunkból az a tapasztalat is eléggé igazol, hogy épen miveltebb hiveink, meg akarván szabadulni a publikáció kellemetlenségeitől, az ahhoz fűződő kíváncsiságoktól, amint tudjuk: igen gyakran vették igénybe a hirdetés alóli felmentésnek dragább, de kényelmesebb útját, a melyet nagy bölcsen, már *Samorjai* is készséggel megadott, eképen nyilatkozván: „*Csak* bizonyos legyen benne az egyházi ember, hogy semmi akadék nincsen köztök, három vagy négy hiteles emberek előtt minden kikerdezés és nagy pompa nélkül összeadhatjuk őket.”²

Lehet, hogy most már, évek múltával, csai emlékeztem; de megvallom: én sem az egyesült német

protestáns, sem a schweizeri reformált egyházban nem láttam polgári házasságkötés után az egyházi hirdetést. Azt a gyakorlatot, igenis, ismerem, hogy minden vásárnap, az isteni tiszteleti cselekmények végén, a székéről közöltetnek a gyülekezeti élet egy heti mozzanatai: születések, halaloások és a megtörtént házasságkötések, a midőn a lelkész azokhoz bizonyos megfelelő, alkalmi, szívből jövő szavakat csatol; de ez, átláthatólag, egészen más szellemű és célú értesítés, mint a *Csiky Lajos* egyházi kihirdetése, a melyre nézve többszörös formuláért is ajánl, de a melyet magunk részéről, már csak azért sem tartunk elfogadhatónak, mert abban az illetők még csak *ohajtának a házassági szövetségre lépni*; tehát ő nem ismeri el a polgári tisztviselő előtt, a törvény értelmében megkötött szövetséget, megkötött házasságnak. Szerinte az *ilyenné*, az egyházi esketés által lesz. Azt csak épen mellesleg említem meg, hogy az itt ajánlott kihirdetési forma, nem tudom mi módon lesz alkalmazható azon esetben, ha például a házastársak egyike *szülő* vallású, mikor ebben a formában ez is bennfoglaltatik: legyen keresztényi szándékukon, az isteni *szentháromság nevében* is megkötendő házassági szövetségükön a kegyelem urának istenének áldása? . . . Ime, egyik intő példa arra, hogy az új viszonyok között, a dogmatizálásra vigyáznunk kell, hogy ellenmondásokba ne keveredjünk!

Ha már a magyar protestáns egyház minden áron jelentéktelen dolgokat akar hagyomány szerűen megtartani, akkor előtte áll a schweizeri példa. Válaszra inkább azt. Bár akkor, természetesen, egész isteni tiszteleti rendszert is sokat kell változtatnia, hogy, mint a Schweizeriba, az övébe is beilljenek az ilyen elemek.

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

BALÁZS BACSI.

1823—1895

Várakoztam, hogy a Sárospataki Lapok számára méltóbb életirója lesz e nagy embernek; s lehangolt, hogy ez ideig nem találkozott. Más részről azonban örülök, hogy réam hártul e köteleesség, mert nagy szerencse és gyönyör réam nézve csupán emlékével is társalognatni.

Gonda Balázs 1823. december utolsó felében született Tornyos-Pálcán, Szabolcs megyében. Iskoláit szülőfalujában és Sárospatakon végezte kitünő sikerrel. Ezután a báji Patay, majd a Boronkay családnál nevelésközdött Bercelem, hol néhány templomi szereplés után annyira megszerette a gyülekezet, hogy az épen megürült papi hivatalra egyhangulag megválasztotta s elváltasztott kedves lelkészéhez, az egyházmegeje makacs ellenzése dacára is, kitartóan ragaszkodott. 1852-ben vette nőül életének órangyalát, Szentpétery Uláliát, kivel együtt futotta meg azt a főlemelő mozzanatokban gazdag, de lesújtó pillanatoktól sem ment, tisztos, s egy nemzedék ezrei által bántult családi életet, a mely az 1895. évi június 9-én szakadt félbe, hosszas, de nem súlyos szenvedés után.

Negyvennégy éves lelkészi pályáján a szeretet és világosság szétárasztásán fáradozott. Bár voltak egész életében, kik homályt, zavart csinálni törekedtek s a hosszú pályát küzdelmessé tették, de e küzdelmekért jutalmat nyert. Egyik diadalt a másik után aratta; egyik ellenségét a másik után verte le, a kik aztan féltek nyílt tekintete s bátor ítélete elé kerülni. A küzdelmek díja egyházának felvirágzása volt. Bercelt, egy minden vagyon

¹ L. „Protestáns”, 52 lap.

² L. *Melotai Ny. István*: I. m. 164. lap.

³ L. *Samorjai*: Agenda 117. lap.

nélküli egyházat, melynek népe közt rossz hajlamu s rossz híru emberek bőséggel valának egykor: az anyagi és szellemi virágzás magas fokára emelte. A szerencsésen és mintaszeregen megépített egyházi épületek mellett, 30,000 frt értékű feköveséget szerzett, részint előrelátó bölcseség, részint kölcsön útján. Szerencsésen kiválasztott s atyai szeretettel és bölcseséggel vezérelt tanítóival a tanítás terén páratlan eredményeket ért el. Egyházában nem volt iskolába nem járó tanköteles; e tekintetben vas szigorral járt el. De nem is akad ott írást nem tudó ember a mai nemzedékből: ellenben sokan vannak, kik az egyház és község ügyeiben tanácsaikkal s a számadások és főkönyvveltek önálló kezelésével sok mivellet ember bámolatát és elismerését kivívták. Az agg férfiú vágyait megértő főtanító, Sebő Lajos páratlan szorgalmával, az egyházközségre nézve nevezetes ünnepszamba menő vizsgákat szokott felmutatni, a melyekre gyönyörködni és okulni sok tanítótárs elmehetne.

Bár alkalmá lett volna helyet mással cserélni fel; nevezetesen 1877-ben Ibrány földes ura, a Gonda Balázst több nagyjainkkal együtt hatartalanul tisztelt Gr Lónyay Menyhért, 500 frt évi fizetésjavítást ajánlott fel családja részéről az Ibrányi (a berceivel egyenlő) jövedelem pótlására, ha Ibrányba elmegy; ő azonban sok munkája gyümölcsseit s felben levő alkotásait nem tudta elhagyni.

Bár képes és méltó lett volna a legnagyobb kitüntetésekre, ilyeneket nem keresett; sőt miután a felsőszabolcsi egyházmegye felosztása iránt két ízben megújított indítványát elvetették: az egyházmegyében viselt hivatalairól is lemondott s az egy ízben neki felajánlott esperesi hivatalt is előré visszatartotta.

„Imhol az ember, aki párját ritkító minta vala! Testvére, atyja embertársainak, a vidéknek felekezeti- és ügyészolón kor-különbség nélküli „Balács bási”-ja. A ki nem volt közlelő, aligha érezte valaha, mily meleg, mily nagy lehet egy emberi szív! Világos arcz, nyílt tekintet, nyílt szív; egyenes, természetes beszéd, mely felemel, bilincsel, meggyőz vagy lever. A csüggedőnek bátorítója, a gonosznak biraja és réme.

Társalogtat valaha fenkölt, profétai lélekkel, szíves olvasó? Sajnálak, ha őt a világ egyenetlenségei, a társadalom néhez kérdései felől beszélni nem hallottad, Történeti valamint elszomorító, leverő esemény? Őt esügedni soha nem hallhatád: „Minden úgy van jól, a hogy van, mert az út szoros, göröngyös, a kapu keskeny, mely idvességre vezet. Diadalmasokdakt talán a sététség fia? Kétségbeesésben kicsikart győzelem volt előtte csupán. A jövő, a valódi diadal Krisztus szerint való embereké és népeké!..

Ő nem cifra szavakkal hirdette szabadságot, egyenlőséget; ő nyilvános helyeken is megálta igénytelen ismerőseit s örült látásuknak inkább, mint a méltóságok kegyes kézzorításainak. A görög mithológiában ő lett volna a testvériség megszemélyesített alakja. Meggyőződése szent, kimondott — megfontolás után kimondott — szava a makacsosság visszavonhatatlan, véleménye gyűlöletben határozat vala. Pártok- és felekezeteken felülemelkedett. „Nincsen sem zsidó, sem görög, sem római, sem ágostai, sem helvét” hirdette és példájával gyakorolta s mutatta meg... Utálta a római túréletlenségét, de sokkal inkább a kálvini családokzatlanságot, keresztényen volt, Krisztus követője, felekezeti szin, és túréletlenség nélküli... Sajnálta a gyarló, bűnös embert, de nem sajnálta az ostort a vétek irtogatására. Nem kesergett, nem háborgott a nem szeretnem dolgok miatt. „Mind-ezek elkövetkeznek e nemzetségre,” hirdette megnyugvással.

Ehező vagy szerencsétlen lépte át háza küszöbét: meglepítő s vigasztalva távozott: el. A vendégszeretetet, mint egyik legszentebb emberi kötelességet gyakorolta, de nem előre kitűzött céllal, hanem mert másként nem tehetett; nem is volt erőszakos házigazda mint némelyek, hanem nyíjas jószágaval hatott kényszerítőleg mindenkire.

A szabadelvűség, szabadság nagy barátját vezte el benne. Lelke éledett, öreg tagjai felrúszultak, bagyadt szeméibe tűz szökölt az újabb kor szabadelvű eszméitől. Az idő, melyet hirdetett, várt; a kor, melynek szűk-körben kitartó lelkes munkása volt, közeledett. Nagy dolgokat várt. Nagyobbakat, a minők lettek. De midőn azok nem oly mértékben érkeztek el, nem csüggedt, nem zúgolódt: „Közel van a Krisztus és csak az ajtó előtt.” Ereje gyöngült, szelleme hanyatlott, homályosult, de örömtől sírva szolt a napokról, a melyek lesznek. Agg napjait megaranyozta a hit, a mélyesges hit, törhetlen reményesség. Szocialista agitátorok, ti a jámbor lelkék tudatlan és romlott szívé lázító! nagy vesztéses reakció és a társadalomra nézve, hogy nem hallották eszméit, felemelő, magasos tanait a ker. szocialismusról és communismusról, melyeknek alapja a béke és szeretet, melyek egygőre fogják tenni ezt a sokfelé választott gyűlölködő s egymás ellen undok harcot folytató emberi társadalmat! Oh mily édes volt ajkairól hallgatni a fel-séges tanokat, elragadó ígéseket! Bennünk, ifjakat, a kik megértettük s repülését követni tudtuk, munkára, tette buzdított: „Buzogánnyal döngösetek a bezárt kapukon! bontogassátok a választ falakat! Ez emberiségnek egygőre kell lenni. Nem hiába hirdette oly régen az a férfi, az az isteni ember, Krisztus.” A népeket, nemzeteket elválasztó falak is leomlanak, mert Krisztus emberének nem a háza, hanem az ember lehet legfőbb udvarja. A falak azonban nem kurt szavára, hanem céltudatosan, együttessé s fáradságos munkára omlanak le. Ha valaki kérdegette: mikor lesznek ezek; ha valaki mondogatta: soká lesznek ezek, így felelt: „Nem a ti dolgo-tok az idöket és órákat tudakozni,” vagy: „az emberiség életében a szerintünk úgynevezett »közel» és »soká» csaknem összeeső fogalmak.”

Megvetette a nagyképűködést s elkarhozta a dogmákat, mint az emberek testvérségének utolsóit, Utálta: a képtelen tanokat, a megfoghatatlan csodákat; és sajnálta azok együgyü hívőit, ostorozta céltudatos, hazug hirdetőit. E téren alkat nem ismert. A természet-tudományok s a természeti tárgyak és törvények megfigyelése, csöndes tanulmányozása által jutott e világos állápontra.

Egyedüli vagyta volt, hogy az embert felvilágosítsa, s felemelje s ez valóban sokszor sikerült is neki; természetesen, mert a szeretetnél nincs hatalmasabb, erős-dásabb tanító. De midőn makacs, sötét fejekre bukkant, abban hagyott minden kísérletet. „Vannak — ágymond — megvilághatlan sötét helyek és sötét fejek.” Mint a szeretet, úgy a viláosság is szétaradott közelében; nem csoda aztán, ha azok, kik híret hallottak és lakóhelyén átutaztak, bűnnek tartották elmuasztani az alkalmat, hogy meglátogassák (Valóban az is volt). És így bár hírlapok nem kürtölték babér-koszorúza nevét, azért ezerek, sőt tízezerket ismertek s a kik ismerték dicsekedtek vele. Valóban nekem is örök dicsekvésem lesz, hogy egy ily nagy szívet és tisztá szellemet megismerhettem s pár évig közelében lehettem, és hiszem, hogy szívéhez is közel juthattam.

Sokáig csodás tűzben égő szívet s hult tagjait 1895 június 10-án helyezett nyugalomra a bercei temetőben. Koporsója telett Lukács Ödön esperes és Andrány,

Kálmán buji lelkész tartottak egymást kiegészítő és elhínythoz méltó beszédeket. A sárnál Korocz József, balsai lelkész bucsúztatta el szeretetét, hivatát és messziről is összeszerelt nagy számú tisztelőit Szabolcs megye felejtethlen Balázs bácsiját.

Legyen áldott messze időnkig vezérő szövetnekül lobogó emlékezet! Szikszay András.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-szabolcsi egyházmegye vallásos értekezlete.

A felső-szabolcsi egyházmegye f. hó 6-án tartotta e címen első értekezletét Nyiregyházan s fadjalom! a tagok megdöbbenéssel csekély részvétele mellett. Kilenc lelkész, három segédlelkész és egyetlen világi egyén tudta magát — higgyük a jobbat — aratási elfoglaltságai közül kiszakítani. Úgy tetszik nekünk, hogy lelkész-társainknak e közönyössége s minden az egyház, sőt az önmaguk javát is célzó összejövetelék iránti érzéketlensége, fadjalmas óramutatója az egész református társadalom közönyösségének s igen könnyen, de annál szomorúbban sejtethető, hogy ez az érzéketlenség előbb-utóbb keservesen fogja magát megboszulni s részben már meg is boszulta az egyházpolitika — tagadhatatlánul csonkán maradt — fejleményiben.

Pedig volt különösen két tárgya az értekezletnek, a mely megérdemelte a komoly figyelmet s megjutalmazta a befáradást. — Az egyik az a tartalmas előki megnyitó, a mely a mi ősz nestorunk, *Vitéz Mihály* elnök ajkairól hangzott el, s a mely éppen a tustelűti szemmel hiányának, az összetartozás és összetartás nem érzésének tudja be igen sok bajainkat, s a mely azt a mélyeséges tudást s a tudomány legújabb vívmányai között azt az otthonosságot árulja el, a mely olyan keveseknek tulajdona ma már; de a mely *Vitéz M.* előki megnyitót mindig ékesíti. Bővebben azért nem foglalkozom itt vele, mert, a mint hiszem, egész terjedelmében közzé lesz e lapok hasábjain, a mint egész terjedelmében könyvbe is lett íktatva, a mely másik ki-magasló tárgya az értekezletnek a Lukács Ö. esperes „Papi hivatás, papi jellem” c. értekezése. Ezt a mindig fontos és mindig időszzerű tárgyat felolvasó rendkívül érdekesen fejtette. A bibliából s a tapasztalati életből merített bizonyítékokkal igen érdekesen tárgyalta, hogy a pályájára *belső hivatásból* lépő lelkésznek az egész embert kívánó *igehirdetésen* kívül, az *írás mezején való jártasság, a hűveknek* részint látogatás, részint a diaconusi intézmény utján *való lelki gondozás* a földolga és hogy e magasos feladatait papi jellem nélkül, — melynek legelső követelménye az, hogy a pap úgy éljen, a mint tanít, — nem végezhető eredményesen. Az igen érdekes és a figyelmet mindvégig feszültségben tartó értekezés igen élénk eszmecserére adott alkalmat s igen magvas gondolatokat hallottunk egyesek ajkáról e tárgyval kapcsolatban. Végre aztán a Görömby Péter, Somogyi József és az elnök felszólalásai után elhatározta az értekezlet, hogy köszönetét fejezi ki felolvasónak magvas gondolatokban gazdag felolvasásáért, s felkéri esperes urat, hogy ilyen érdekes felolvasásokkal mások is szerencséltesse az értekezletet. Elhatározta egyszerűságra azt is, hogy ezen értekezés kinyomatassék és minden lelkésznek megküldessék s megbizza az elnököt a kinyomatással. Alapszabálytervezet készítése

végzett egy bizottság küldetett ki, a mely két tervezetet is beadott; az értekezlet felolvasás nélkül egy újabb, kibővített bizottságnak adta ki, elbírálás céljából s a felette való határozatot a következő gyűlésre halasztotta.

Egy kellemetlen, régi ügy is foglalkoztatta értekezletünket. Horváth István nyiregyházi tanító, egy hírlapi polemikából kifolyólag, nagyon becsmérőlég nyilatkozott a nyilvánosság előtt a papi működéséről s az egész papi hivatást a tanítók által eszközölt épületek tatarozásának volt hajlandó legfeljebb betudni. Egy évvel előbb tartott értekezletünk felhívta, hogy azon úton, melyen a sértés történt, vonja vissza szavait, vagy álljon elő konkrét esetekkel; de ő ezen felhívásnak mindegyik nem felelt meg s így most az értekezlet az ügyet sajnálattal bír, az egyházmegyei gyűlésre terjeszti fel.

Rácz Kálmán nyiregyházi s. lelkész megbízatván az egylet könyvtáranak rendezésével, beterjeszt nagy gondal előterjesztett jelentést végzett munkájáról, melyből kiténik, hogy az egyletnek 1153 drból álló értékes könyvtára van. Ezen jelentés kapcsán határozatba ment, hogy az egylet a term. tud. tarsulat, az akademia könyvkiadó vállalata és a tört. tarsulatnak ezentel rendezet tagjává lesz s illetőleg előfizet ezek kiadványaira. Uj könyvtári szabályzat, leltárkészítés és könyvek rendelése végzett bizottság küldetett ki.

Közébed is volt, melyen az esperes és elnök urak részéről s másoktól is szép pohárköszöntők hangzottak el.

Korocz József.

ÓCZI FERENC ÉRTS VÁNO IRODALOM.

* A Sárospataki Irodalmi Kör újabb kiadványai. A *Népisztolai Tanterv*, melyet Dezső Lajos képezdei igazgató a tisztánleni egyházkerület népiszkolái számára készített s az egyházkerület elfogadott, kikerült a sajtó alól s pár nap alatt szét fog küldetni a nt. esperes urakhoz, hogy azokat a vezetésekk alatt álló egyházakra szétküldhessék s így a tanító urak a közeledő iskolai évet már e tanterv irányelvei s útmutatása szerint kezdhetik. Ezzel sokunknak, de különösen a megkésztésében régóta buzgólkodó Irodalmi Körnek óhajtása megy már valahára, hosszas várakozás után, teljesedésbe. Adja Isten, hogy vele és általa iskolánk bajai lassan-lassan megszűnjenek s áldás, új élet fakadjon nyomában. Kapható Sárospatakon Trócsányi Bertalan főiskolai könyvbizományosnál. Ajánljuk nemcsak a tanító, hanem az iskolára felügyelő lelkész urak, általában a tanügy iránt érdeklődők figyelmébe. — A Tantervvel kapcsolatban ajánljuk népiszkolai tan- és segédkönyveinket is a lelkész és tanító urak szives figyelmébe s nem mulasztjuk el az illetőket figyelmeztetni, hogy az iskola fontos szellemi és anyagi érdekei követelik, hogy igazgató-tanácsunknak és egyházkerületünknek a tankönyvek használatára vonatkozó határozatait szigorúan végrehajtassanak. Igaz, hogy e tankönyvek közül egyik-másik a Tanterv értelmében átdolgozásra, módosításra vár, de az Irodalmi Kör rajta lesz, hogy e tekintetben a tanügy követelményeit kielégíthesse. Annnyit azonban ki lehet jelentenünk, hogy egyik tankönyvünk sem áll a Tantervtől annyira távol, hogy ideiglenesen használható ne volna; használhatóbb, mint az idegen könyvek legtöbbje, melyek közül némelyikhez néhol, a határozatok dacára, még ma is makacsul ragaszkodnak. — A népiszkolai könyvek közül legközelebb újra nyomtatott a *Dezső Olvasókönyv* I. füzeté a II. o. számára, ezt kevéssel megelőzőleg a II. füzet a III—IV. o. számára, most már harmadik

javított kiadásban. Ezek is, valamint a tavaly nyomtatott III. füzet a minisztériumtól állami iskolák számára is engedélyezett tankönyvek. Újra nyomtatott az *O- és Új-testamentumi Szent Történetek*, átdolgozta Radácsi György. Most jelent meg 5. kiadásban a *Földrajz* ismét javított alakban. Erre nézve különösen is, de általában minden népközlési könyvre újra kéri az Irodalmi Kőr a tanító urak becses észrevételeit. A Zsindely-féle *Természettan* pár nap múlva szintén megjelenik a minisztériumtól kívánt ábrákkal, javított alakban. A javítást Hódinka Ágoston képezdi tanár végezte s hisszük, most már ez is ki fogja elégíteni az iskola igényeit. Az *ABC* tetemes költséggel javítva, most készül a sajtó alá. Altalában az Irodalmi Kőr és a főiskola mindent megtesz, áldozatoktól sem riad vissza, csakhogy könyveivel a versenyben régi jó hírnevéhez méltóan megálljon. — A gimnáziumi tankönyvek közül a *Nővénytanon* kívül a lefolyt iskolai évben hagyta el a sajtót a *Kör. Erkölcstudomány* és a Molnar-féle *Magyar Olvasókönyv* I. füzte. Most rendeztetik sajtó alá a dr. Kapossy Lúcián *Poetika és Olvasókönyv* című munkáját; Zsoldos Benőtől, Thukidides fordítójától, ilyen című munka: *Magyarzatok C. Sallustius Catilina és Jugurtha című munkájához; végre Karéni-tár Sz. Nagy József képezdi zenetanártól a gimn. négy felső osztály számára s vidéki énekkarok használatára. Reméljük — a szerzők neve s a bírálók véleménye kezesség alá — hogy e munkák javára fognak válni a középiskolai oktatásnak. Ajánljuk gimnáziumi tan- és segéd-könyveinket is a szaktanároknak figyelmébe, főleg prot. tanítványaik szives partafogásába.*

* **„Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története”** című, illusztrált füzetet vállaltál már a 4r. füzet jelent meg. Ennek a füzetnek legérdekesebb része az, amely a kath. püspöki kar békéskéréseit adja elő. Közölve van benne a pástorlevél, melyből bajos megtudni, hogy a püspökök tulajdonképpen kit tartanak rendbontónak s a melyben inkább ájtatosságra bizdítják a kath. híveket, mint a haza erélyes védelmére. Közölve van az a felirat is, melyet Horváth Mihály esanádi püspök készített s a melytől sokan sokat is vártak, de a mely — az esztergomi primás és Fogarassy püspök gyáva-sága miatt, — a király elé sohasem jutott. Ebben a füzetben az aradi erélye-múzeum tárgyal közül is több van már mutatva jól sikerült képekben. A derék művet, mely füzeteként 30 krajcárjával Lampel Róbertnál rendelhető meg, ismételve ajánljuk.

* **„A magyar nemzet története”** című, tíz kötetre tervezett műből megjelent a 28–30. füzet. Ezekben már a második kötet második könyve van levezve s megkezdődik a harmadik könyv, melynek főcíme *„A görög befolyás kora.”* Marczali Henrik ezekben a füzetekben érdekesen és részletesen ismerteti a Kálmán király alatt történt eseményeket. Műmellékletei és képei is érdekesek. Ilyenek p. o. a *Székelly Bertalan*, *J. Endre király koronázása* című festményének fénynyomata, továbbá *„II. Endre aranybullájának hasonmása.”* A 29. füzetben látható uralkodóházunk első ősenek, *Habsburg Rudolfnak* sajtókorbeli arcképe. Az Athenaeum kiadásában megjelenő derék műnek egy-egy füzeté 30 kr.

* **Masznik E.** *„Pál apostol levelei”*-ből, a nagy mű II. részéből megjelent a 4-ik füzet. Terjedelme egy ívvel kisebb, mint a többinek, a mit a sokképen elfoglalt szerző a következő füzetben fog kipótolni, ígérete szerint. A galatához írott levél záradéka után, a korinthusiakhoz írott első levél fordítását és magyarázatát kezdé meg e füzetben a szerző, adván előbb a szükséges történeti tájékoztatást Korinthusról, a korinthusi gyülekezet megalapításáról, a levél keletkezési körülményeiről, annak

hitelességéről, felosztásáról. Az *irodalmi repertoriumban* már két magyar szerzőt is felcímelt, t. i. Bolemant és Heiszlert. de a külföldiekhez képest alig fordít reájok valami figyelmet, különösen Heiszlerrre, a ki pedig a kényes kérdésekben elég bátor volt állást foglalni. A fordítási részletekben hibásnak tartjuk az ilyen kifejezéseket: *»ki meg is erősít titeket mind végig, feddhetlenül (?)* a mi Urunk Jézus Krisztus napján... *Intélek* pedig titeket Atyámfiai a mi Urunk Jézus Krisztus nevével. Jól magyarul talán így volna ez utóbbi: A mi Urunk Jézus Krisztus nevére kérélek titeket Atyámfiai stb. A *»feddhetlenül»* szó bizonytalanságát is könnyű eloszlatni, ha mellékmondattá alakítjuk. A tömörség nem lehet ellenség: a világosságnak, főként a bibliában, de egyébként sem. A sok jelességgel ékeskedő művet különben a legmelegebben ajánljuk a hathatós nyújtásra, a mit a szerző maga is kér, mondván: *»A nyomda költség szaporodik a pénzért ured. Adja Isten, hogy bő aratás legyen s aldaságból a magyar prot. theol. irodalom széreny és szegény napszámosainak is jusson.»* Adja Isten!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyász hírek.** A tiszánineni egyházkerület s közelebbről az alsóorsodi egyházmegye lelkesi karának nezsztora, *Giczey Miklós* vattai lelkész életének 88-ik évében, 50 évet meghaladó hűség és hivataloskodás után, végelgyengülés következtében, folyó hó 5-én eszesen elszenderült. A gyászbeszéd országos nevű fia: *Giczey Gyula* kir. ítélőtáblai bíró és dr. *Giczey Kálmán* orvos fájó szívvel tudatják a nagy közönséggel. — *Kordás Ferencz*, a hódmezővásárhelyi ev. ref. egyház bókéző patronusa, volt alispán, országos képviselő, egyházmegyei, kerületi tanácsbíró és zsinati tag f. hó 5-én Tatra-Füreden, életének 72-ik évében, szívvelhűdésben meghalt. Nevét, mint ró és tudós, csak ímént írta be kitörülhetetlen betűkkel a nemzet történet-könyvébe. *»Az 1843—1844. évi országgyűlési alsótábla kerületi ülésének naplója»* című, hat nagy kötetű hatalmas művével, a melyért a M. Tud. Akadémia tiszteletbeli tagjai közé emelte. Halála nagy fájdalomt keltezt Tatra-Füreden is s még nagyobb szülőföldjén, hova drága porait f. hó 7-én szállítottak el, — Áldás emlékkre!

— **Értesítés** az ev. ref. Bethlen-kollegium theol. akadémiájának igazgatóságához érkezett több rendbeli tudakozásra előljárásgunk 245/1895. számú határozata értelmében értesítem az érdekelteket, hogy, miután előljárásgunk szerencsés volt a jövő 1895/96. iskolai évre helyettes theol. tanárokat megneyni közvetlen egyházi hatóságai szabadságolása folytán és felsőbb hatóságai jóváhagyása reményében, Dr. Bartók György sászvárosi és Szécsi Ferenc felvinci ref. lelkészeket és képesített theol. tanárokat, a Bethlen kollegium theol. akadémiáján az evangélium magasztos ígének hirdetésére. Isten segédelmével, tovább fog folyni. Nagy-Enyed, 1895. aug. 7. Bartha Zsigmond, s. k. előljárási jegyző.

— **A protestáns püspökök értekezletéről, az hirdették a fővárosi lapok, hogy az közébjött akadályok miatt elmarad. E híresztelés, mint annyai más, nem felel meg a valóságnak, mert a folyó hó 6-ára kitűzött értekezlet, Miskolczon az nap tényleg megtartott. Jelenvoltak: *Kuv Bertalan, Kiss Áron* ev. ref. és *Szécsényi Sámuel, Baitik Frigyes, Zelenka Pál* ágostai hitvallású püspökök, *Mitrovics Gyula* theológiai tanár, mint az értekezlet jegyzője és előadója. *Szász Károly Szász Domokos, Papp Gábor* ev. ref. püspökök és *Ferencz***

József unitárius püspök, különböző okokból személyesen meg nem jelenhétvén, levélben fejezték ki a velők már előbb nyomatásban közölt munkálataihoz való készséges hozzájárulását. Az értekezlet az ágostai egyház díszes könyvtár-termeiben tartatott meg s az egész napot igénybe vette. A megbeszélés tárgyát, miat már máskor is említettük, azon utasítások megállapítása képezte, a melyek fognak a prot. lelkészeknek kezébe adni, az új vallásügyi törvények életbeléptetése alkalmából. Ezen utasítások az értekezleten most már véglegesen megállapítottak s kinyomatásuk elrendeltvén, az illető püspöki hivatalok útján rövid nap alatt a lelkészek kezébe jutnak. Ígyretek kaptunk arra nézve, hogy lapunkban az egész munkálattal idejében közölhetjük. Ez alkalmossal a híresztelt félreértések cafolatulái is csak annyit, hogy a munkálat egészen gyakorlati irányú s két nagyobb kiterjedési részből áll. Az első általános tájékoztató az új törvényekkel szemben tanúsítandó ilheltartást illetőleg, abból a célból, hogy a törvényeknek egyházi életünkre nézve meg legyen jó hatása; a másik rész egyes előforduló esetekre vonatkozólag ad részletes utasításokat s a törvény szakaszait világosító magyarázatokat. Az értekezlet tagjai *Zelenka Pál* miskolci év. püspöknek voltak szivesen látott vendégei. A *Borsod-megyei Lapok* lelkés és szép vezércikkben üdvözölte az egybegyült püspököket; a fővárosból szemfüles riporterek és *„Kihallgatók”* jártak Miskolcon, de nem sok eredményel, mert az értekezlet tagjai egészen elzárkóztak az e fajta dícsőség elől. A munkalat maga majd beszélni fog annak idejében.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület** folyó év szeptember hó 17-ik napján Sárospatakon tartja meg öszi rendes közgyűlését, a melyre a meghívók már szétküldettek. Ez a gyűlés nagy dolgokra lesz hivatva, nevezetesen: választani fog egy teológia is egy jogtanárt a sárospataki főiskolának, megalkotja a theol. tanárok nyugdíjintézetét, meghatározza a főiskolai tanárok nyugdíjintézetének felszámolási módját, megerősíti a főiskolának újított kormányzati szabályait (a melyek mostanában lapunkban olvashatók) s miután csak néhány nap választja majd el az egyházpolitikai törvények életbeléptetésétől, bizonyosan jó tanácsokkal fog szolgálni a jövődéli alkalmazkodásra nézve s esetleg a meghívás útján való választás bizonytalanságát is végképen eloszlatja — legalább a saját területén. Mire összeül, a főiskola intézeti ágai már megkezdik az új esztendő s meglátatja majd, hogy mi eredménye mutatkozik a zsinat és konvent által kezdeményezett tanügyi politikának s módjában lesz a netalan szükségesség válandó lépések felett is elgondolkozni stb. Tisztelettel s feszült varakózással nézünk a kerületi közgyűlés elé.

— **Értesítés.** Miután ez évi értesítők többrendbeli elháríthatatlan akadály miatt, minden valószínűséggel szerint, legkedvezőbb esetben is, csak e hó végén fog a nyomdából kikerülni, kötelességünknek tartjuk, hogy a t. tanúsított születtek, addig is értesítsük a legszükségesebb előleges tudnivalókról, melyek a következők: 1. A sárospataki főiskolának, — az akadémiában éppen így, mint a gymnasiumban — a beiratások az 1895/6-ik iskolai évre szeptember hó 1-én kezdetnek meg s tartanak 7-ikéig, azzal a megjegyzéssel, hogy a gymnasium négy alsó osztályába a négy első napon csak protestáns vallásúak vételek fel; szeptember 5-iktől azonban más vallásfelekezetűek is felvétetnek a most éven engedélyezett 68 létszámig. 2. A II., III. és IV. osztályokba az első két napon azok iratnak be első sorban, kik a mult iskolai évben is itt tanultak; szeptember 3-iktől kezdve azonban mások is felvétetnek

a fent említett létszámig. 3. A magán-, pót- és javítóvizsgálatok augusztus hó 29, 30. és 31-ik napján fognak megtartatni, a következő sorrendben: aug. 29-én d. e. a VIII., d. u. a VII. o.; 30-án d. e. a VI., d. u. az V. o.; 31-én d. e. a IV. és III. d. u. a II. és I. o. 4. A javító és pótérettségi vizsgálat az évben Rimaszombatban lesz, és pedig az írásbeli szeptember 1—5., a szóbeli szeptember 9 és következő napjain. 5. Azok a tanulók, kik csak egy tantárgyból kaptak elégtelen tanjegyet, engedélykérés nélkül is tehetnek javító vizsgálatot; azok ellenben, kik két tantárgyból kaptak elégtelen, engedélyt az igazgató-tanács elnökségéhez intézendő fegyelmódványaikat legkésőbb augusztus hó 15-éig a gymnasium igazgatóságához adják be. Bármiféle jótéményért beadott fegyelmódványt az iskolai előjáróság csak akkor vesz tárgyalás alá, ha a jótéményt a szüle vagy gyám kéri a gyermek részére és pedig az egész évi tandíj elengedéséért bezárólag augusztus hó 25-ikéig lehet folyamodni, hitelesítettvén a fegyelmódványt az egyházköziség felkése által, felszerelvén szegénységi bizonyítvánnyal s adókönyveskéjének hitelesített másolatával. 7. Jelentjük végül, hogy az 1895/6-ik iskolai évtől kezdve a köztandíjon felül minden egyes gymnasiumi rendes vagy magán tanuló, az országos tanári nyugdíjintézetbe való beszolgáltatás végett, az első félévi tandíj fizetése alkalmával 3 frtot, akadémiái ifjú pedig 6 frtot köteles fizetni a főiskolai pénztári hivatalban. Ezen díj fizetése alól azok sem mentetnek fel, a kik különben tandíj-elengedés kedvezményben részesülnek. Sárospatak. 1895. aug. 6.

Az igazgatóság.

— **Az erdélyi ev. ref. tanítók mint anyakönyvvezetők.** A következő körrendeletet becsátotta ki az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsa: Mithogy több vármegye tekintetes közigazgatási bizottsága az állami anyakönyvek vezetésére több prot. hitfelekezetű néptanítóhoz javaslatba részint anyakönyvvezetőnek, részint helyettes anyakönyvvezetőnek; ennélfogva a hitfelekezetünkhoz tartozó összes iskolák tanítói értesítettek, miszerint a magyar kir. belügyminiszter úr idei 58,481 szám alatt kelt leirata értelmében s különösen tekintet az 1868. évi XXXVIII. t. c. 141. §-ának második bekezdésére, főhatóságunk részéről ezenel engedély adatik arra, hogy hitfelekezetünkbeli néptanító az anyakönyvvezetői vagy helyettes anyakönyvvezetői tisztet elvállalhassák s az azzal járó teendőket teljesíthessék. Kolozsvár 1895. júl. 25. Dr. Kolozsvári Sándor s. k. elnökhelyettes, Markus János s. k. titkár. Ebben csak az az érdekes, hogy mas ev. ref. kerületek pedig egészen ellenkezőleg intézkedtek és pedig már korábban! Tehát meggyünk a nagy reformnak mindjárt a kezdetén ide is, oda is, jobbra is, balra is!

— **Bucső dr. Lengyel Endrétől.** Megirtuk alkalmilag, hogy a sárospataki főiskolának és a tiszáninneni egyházkerületnek ez a ritka hűségű szolgálja, tanácsosa a kerületen és főiskolánál viselt tisztségeiről, előrehaladt korára való tekintetből lemondott és pedig visszavonhatatlanul. A kik ismerték hivatalos buzgóságát, nagy tapasztalatait s zász kedélyét, nehezen tudnak abba a gondolatba beszokni, hogy ő nem a miénk többé. Így volt ezzel a kerület, így a főiskola igazgató-tanácsa és tanári kara is, a melyek külön-külön jegyzőkönyveikbe ígatták a távozó férjű érdemeit, egyúttal pedig küldött-ségileg is kifejezni kívánták előtte, hogy milyen nagyon becsülték őt s mennyire kívánják a vele való összekötöttséget fentartásait a jövődében is. Ez a küldöttség folyó hó 4-én kereste fel a visszavonult férjűt saját otthonában és a kerület és igazgató-tanács nevében Mitrovics

Gyula főjegyző és igazgató-tanácsos. a tanári kar nevében pedig dr. Finkey József akadémiai és közigazgató tolmacsolták előtte küldöik érzelmeit a legmélyebb szívből áradó szavakban s átadták egyszerűsminde külön az illető testületnek búcsúzó jegyzőkönyveit is. A könnyekig meghatott férfiu boldognak vallotta magát, hogy szolgálhatta a kerületet és főiskolát hosszú éveket át önzetlenül s jutalomnak tekintette a küldöttség megjelenését s küldöik szíves megemlékezését, biztosítván őket, hogy mint régi katonája, ha hallani fogja a riadó kürt zengését, oda áll ezentúl is a sorba s gyönyörűség lesz az neki, ha valamineb egyházának és forrón szeretett főiskolájának, egykori nevelő dajkájának, szolgálatára lehet. A megilletődött küldöttség »eljen» círe, azt hisszük, velünk együtt édes örömet viszhangozhat sokan, hogy úgy legyen!

— **Értesítés.** A tiszaí ág. ev. egyházkerület *eperjesi* collegiumának *jogakadémiáján* az 1895—96 tanévre a beiratások folyó évi szeptember 1-től 8-ig eszközlendők; az előadások pedig szeptember 9-én veszik kezdetüket. Azok az egyéves önkéntesek, a kik tényleges katonai szolgálataikat folyó évi szeptember hó végén fejezik be, október 1—8. napján iratkozhatnak be. A vizsgálatok szeptember 1-től 15-ig tartanak. A jogakadémiai hallgatók vallásfelekezeti különbség nélkül részesülhetnek a collegium kebelében fenálló tapintézt kezezményeiben; (az erre nézve megállapított felví díjak a következők: ebéd- és vacsoraért 31 frt, ebédért 19 frt). Az erre érdemesek igényt tarthatnak a collegium által évenként kiosztatni szokott ösztöndíjakra; valamint a szégyensúlyra a jelentékeny alaptövekre rendelkező »Jogász segély-egylet» támogatására számíthatnak. Megjegyeztetik végül, hogy úgy a jogakadémiai ifjúságit, mint a collegiumi nagy könyvtár a hallgatói részre rendelkezésre fog állani. Mindennemű felvilágosításokkal szívesen szolgál Eperjes, 1895 május havában.

A jogakadémia igazgatója.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leánynevelő-intézetének internátusába,** az 1895/96 iskolai évre következő növendékek vétettek fel: Almásy Ilona, ref. (Szendrő-Lád, Borsod), Andrásy Jolán ref. (Buly, Szabolcs), Antóny Olga római kath. (Cserépfalu, Borsod) Arday Erzsébet ref. (Zsarnó, Abauj-Torna), Bátor Margit ref. (Mezőtúr, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Bodnár Irma ref. (Felső-Kelecsen, Borsod), Bodolay Ilona ref. (Mezőtúr, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Bordács Ilona ref., Bordács Berta ref. (Mezőtúr, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Búza Margit ref. (Sárospatak, Zemplén), Darvas Margit ref. (Hamva, Gömör), Faragó Etelka ref. (Mezőtúr Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Fejes Margit ref. (Jászkisér, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Fekete Jolánka ref. (Tápió-Szecső, Pest-Pilis.), Fekete Sarolta ref. (Tápió-Szecső, Pest-Pilis.), Fekete Margit ref. (Atány, Heves), Freneda Elza ág. ev. (Igló, Szepes), Győri Vilma ref. (Takta-Harkány, Zemplén), Járdánházy Gizella ref. (Putnok, Gömör), Járdánházy Jolán, ref. (Putnok, Gömör), Kalyába Margit római kath. (Görgő, Abauj-Torna), Kálmánchey Emma ref. (Uj-Fehértó, Szabolcs), Kálmánchey Vilma ref. (Uj-Fehértó, Szabolcs), Kardos Margit ref. (Mezőcsáth, Borsod), Kiss Irma ref. (Vaál, Fehérm.), Kiss Mariska ref. (Nemes-Bükk, Borsod), Kehler Anna ág. ev. (Rákóc, Zemplén), Konkoly Ilona római kath. (Alsó-Abrány, Borsod), Kovács Juliska ref. (Tálya, Zemplén), Kubinyi Klemma római kath. (Nyustya, Gömör), Márk Ilona ref. (Mező Csáth, Borsod), Mészöly Etelka ref. (Alcsuth, Fehér), Mészöly Irma ref. (Alcsuth, Fehér), Micsky Rózsika ref. (Pilis-Dános, Pest), Molnár

Sarolta ref. (Mező-Csáth, Borsod), Möricz Erzsébet ref. (Hajdu-Nánás, Borsod), Nagy Ilona ref. (Solt, Pest-Pilis). Nánassy Izidóra ref. (Túr-Keve, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Penygei Ilona ref. (Máté-Szalka, Szathmár), Polgár Erzsébet ref. (Kis-Uj-Szállás, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Rázó Ilona ref. (Kis-Uj-Szállás, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Sarkady Nagy Margit, ref. (Tisza Sas, Szabolcs), Sárkány Malvin ág. ev. (Dobsina, Gömör), Sarlay Gizella ref. (Ajnácskő, Gömör), Somody Erzsike ref. (Heő Bába, Borsod), Toperczer Margit ág. ev. (Lőcsé, Szepes). Szabó Ilona ref. (Tisza Ugh, Szabolcs), Szántay N. (Berzék, Zemplén), Törő Gizella ref. (Rákos-Csaba, Pest Filis), Virágh Gizella ref. (Vaján, Ungmegye). Végig tekintve az internátusba most felvett serdülő leánykák névsorán, valamint az 1894/5-ik iskolai évről kiadott értesítő statisztikai adatain: bátran mondhatjuk, hogy alig van hazánkban még egy más olyan felsőbb leánynevelőintézet, melybe az ország annyi megyéjéből jönnének össze a növendékek, mint a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület által fenntartott miskolci intézetbe. — A mult iskolai évben 160 növendék volt bejegyezve a négy osztályban s ezek közül 83 vidéki volt. Vallásra nézve a mult évi növendékek között volt ev. ref. 84, evangélikus 13, róm. kath. 11, izraélita 47 s ezek 16 megyéből sereglettek össze. A ki az évszóró vizsgák alkalmával végig tekintett a messzeföldről ide zarándokolt apák és anyák arcain, lehetetlen, hogy benső öröm ne hatotta volna át lelkét és ne gondolta volna, hogy bizony-bizony ez az iskola is dicsekedésére lehet nemcsak Miskolcz városának, nemcsak egyházkerületünknek, de a magyar művelt társadalomnak is: Örömmel is hozák ide gyermekeiket a szülők, ismervén az intézet szellemét s igazgatójának jó hírnevét. Az internátus már a júliusban jelentkezett növendékekkel teljesen betelt, úgy hogy a most jelentkezőket már magán házakhoz kell utasítani, vagy a jövőre előjegyezni Ha mi ev. reformátusok élelmesebbek volnánk s az ilyen intézeteket, mint a miskolci egy kisse nagyobb anyagi erővel látnók el: protestáns egyházunknak a leendő anyák nevelése által megbecsülhetetlen szolgálattal végeznék.

Pályázat tanári állomásra.

A sárospataki ev. ref. főiskola jogakadémiáján egy nyilvános, rendez tanszékre pályázat hirdettetik. E tanszékhez jelenleg heti 11 órával a magyar magánjog, osztrák magánjog, kereskedelmi és váltójog előadása van kötve. A tanszéknek a közel jövőben várható új rendezése folytán e beosztás részben módosulni fog.

Javadalom:

1300 frt törzsfizetés, 300 frt lakbér, 100 frt ötdéves korpótlék, mely ez idő szerint 400 frtig emelkedik és az 1894. XXVII. t.-cikk által biztosított nyugdíj.

Pályázók folyamodványaikát, jogosítottságukat igazoló okmányaikkal (egyh. tv. 488. §.), rövid életrajzzal felszerelve, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főtiszteletű előjáróságához címezve, folyó év augusztus 20-ig a sárospataki ev. ref. főiskola akadémiai igazgatói hivatalához küldjék be.

Az állomás folyó év október 1-én foglalandó el. Kelt Miskolcon, 1895 július 25-én.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. püspök.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 3 frt 50 kr.
Nyugos szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÓNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél-
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Szemkivétel bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »A magyarhoni ágostai hitv. evang. és ev. ref. egyház püspökeinek javaslata.« — »Népiskolágyünk és a népiskolai tanítóképzés ev. ref. felekezeti szempontból.« *Réa László.* — »Kormányzati rendszabály-tervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.« — »A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági joggal.« *Mitrovics Gyula.* — »Lelkészi értekezlet Toronán.« *Rogályi Géza.* — »Irodalom.« — »Vegegy közlemények.« — »Szerkesztői üzenetek.«

A magyarhoni ágostai hitv. evang. és ev. ref. egyház püspökeinek javaslata

— az egyetemes bizottságokhoz, illetve a konventekhez az egyházi törvények életbe léptése után történő egyházi és lelkesítő eljárása néve. —

Az 1894. évi XXXI., XXXII. és XXXIII-ik vagyis a „Házassági jogról”, „A gyermekek vallásáról” és „Az állami anyakönyvekről” szóló törvények, melyek az említett év december hó 9-én nyertek királyi szentesítést, és együttesen a folyó évi október 1-től fognak életbe lépni, új viszonyok és ezekből kifolyólag, sok részben új feladatok és kötelességek elé állították magyar protestáns egyházunkat.

Melyekben és elfogulatlanul tanulmányozván ezen törvényeket, azoknak szelémét és összehasonlítván azoknak intézkedéseit eddigi egyházi jogi gyakorlatunkkal, készséggel el kell ugyan ismerünk azt, hogy eme törvények a lehető méltányossággal és körültekintéssel az egyenlőség alapján és az egy és ugyanazon fázisban létező különböző vallásfelekezetek hitelvi felfogását kímélve, óhajtták megoldani az eddigi áldatlan felekezeti közti viszálykodásokat. Mindezek mellett is bizonyos dolog az, hogy okos, egyöntetű eljárásunktól függ úgy magunknak, az új törvényeknek áldásos életbejuttatása és köztársadalmi sikere, mint egyházi életünk további épésben tartása, sőt magasabb fokra emelése is azon káros viszálykodásokkal szemben, a melyeket ezen új törvények esetleg eredményezhetnek, ha velők nagy bölcseséggel nem tudunk talán élni s ha nem vesszük figyelembe az átmeneti idők és a régít az újjal öszekötő alkalmazkodás szükségét és azoknak legjobban megfelelő módjait s különösen, ha *kiszáradatlantól hagyjuk azon erőforrásokat és jogokat is, a melyeket a törvényhozás a vallásos és egyházi életnek, köztársadalmi és állami nagyjelentőségét is elismerve, az egyháznak kezében hagyott.*

Epen ezen nagyfontosságú szempontok és a bekövetkező új idők komoly szükségéinek megmondolása indították arra magyarországi protestáns egyházunk püspökeit, hogy főpásztori gondoskodó felügyeleti tisztökből kifolyólag, de az illető konventek által is e tekintetben megbízatást nyervén, addig is, míg e tekintetben az illető felső hatóság végleges megállapodásra juthatna, közösen beható tanácskozás tárgyává tegyék úgy az életbe lépő új törvényeket, mint az azok ren-

delkezése által előállott szükségeket s közös egyetértéssel és megállapodással tájékoztató utasításokat adjanak lelkeszeink részére, mint a kiknek bölcs és tapintatos magukviseletétől és eljárásától függ a beállott viszonyoknak szerencsés vezetése s így az új egyházipolitikai törvényeknek is óhajtott sikere.

Eme tájékoztató gondolatok között mindenestre első helyen kell kiemelnünk azt, hogy immár törvényerőre emelkedvén a szóban forgó intézkedések, azok előtt ószinte törvénytiszteléssel kell meghajolnunk s gondoskodnunk kell arról, hogy eme bizalom a törvényes rend iránt, pótolja ki- és ellensúlyozza még a törvények intézkedését is ott, a hol azok a gyakorlati alkalmazásban talán egy vagy más tekintetben egyelőre hiányosnak mutatkoznak.

Magyarországi protestáns egyházunk érezve, hogy sorsa, hivatása a közös magyar hazával van összeforva, a közös állami fejlődés érdekében sokszor, még áldozatok és jelentékeny lemondás árán is, mindenkor készségesen engedelmeskedett a valdó állami és közemberiségi nagy célok és feladatok elérése végett hozott törvényeknek: jövőre s épen ez új törvények meghozatalának alkalmával sem keresheti tehát a harcot az állammal és a társadalmi újabb tényezőkkal s azok fejlődési tüneteivel szemben. Mert hiszen a protestantizmusnak nincs mit félnie a természetes és józan korlátok közötti haladó kor tünetkező szükségseitől; sőt az újabb állami fejlődési feltételek érvényesülésétől sem, annyival kevésbé. — mert mint erről a legújabb idők eseményei tesznek tanúságot, — a protestantizmus személye, igaz emberiségi céljai és törekvései immár sok részben érvényesültek és áthatólag nyilvánulnak ezek életében is s e tekintetben födolog és föfeladat az, hogy ébersége, alapelveihez való következetes hűsége által jövőre is megtartsa e ráhatási erejét s aluszakonyasága vagy épen launhasága, vagy elbizakodottsága miatt, ne engedje sem elragadtatni magát a kor áramlatai által, sem pedig kisodortatni a társadalmi tényezők sorából.

Egyházi életünk ezen jelentőségének s a protestantizmus, mint társadalmi és közmiveltégi elvnek megtartása és hivatása teljesítésének biztosítása azonban csak úgy lehetséges, ha annak tudatát, messze kiható becésének és értékének ismeretét, nemcsak folyton ébren tartjuk hiveink lelkében, hanem mindinkább drága lelki kincsese is igyekszünk azt tenni azok számára.

Sok, nagy eredménnyel biztató s jövőre minden lelkes által kétszeres buzgósággal és fáradsáttal hűséggel és őszinte lelkesedéssel alkalmazandó eszköz áll e célból rendelkezésünkre.

Ott van első sorban híveink lelki gondozásának, az úgynevezett evangélizálásának és a *halmisio* széleskörű, sok irányú munkájának s a kiváló papi hivatás és kötelesség teljesítésének áldásos, mondjuk: jövőre őszintebb akarása és nagyobb lelkiismeretességgel való teljesítése. Templomi ígehirdetésünk, bármennyire nagyjelentőségű legyen is az különben s bármennyire előrangú tényezője is a protestáns tudat és hitelet fejlesztésének, egyházában távolról sem elegendő híveink vallás-erkölcsi életének táplálására. Az az új viszonyok között, épen azoknak kísértései és bizonytalanságai, valamint az azok árnyékában rendszeren járt szokott ellenségek miatt, még kevésbé lesz elegendő, ha ahhoz a szélesebb körű, a szívetek közelebb érintő és közvetlenebb szeretetével inkább megnyerő gondozás támogatása is erősebb mértékben nem járul.

Ennek okos, tapintatos, a körülményeket figyelembe vevő s a protestantizmus lelkeket felvilágosító és megnyerő szellemének és céljainak megfelelő gyakorlása legyen tehát minden protestáns lelkes kezében egy részről az a fegyver, a mely megvédi egyházunkat az új viszonyok között is; más részről az éltele lélek, a mely az új törvényeket is áldásossá s egyházi életünkben is erőssé tenni hivatva van.

Eme mélyebb ható valódi s nagyobb eredményeket feltűntető lelki gondozás gyakorlatának azonban természetesen megvannak a maga nélkülözhetetlen előfeltételei, valamint áldásos működését előmozdító és támogató kísérő társai is, a melyeket hasonlóképen fel kell használni, épen napjainkban minden lelkesnek, a ki csak hivatásának magaslatára tud emelkedni és a ki kötelességszerűleg kíván munkálkodni, egyházi életünk minden irányban való megerősödésén, sőt fokozott felvirágzásán.

Ezen, a sikeres lelki gondozást és az élet cselekedeteiben nyilvánuló evangélizálást kísérő és gyámoltató előfeltételek, egyebek közt: *a gyermekek mint bennő egyháztagok vallásos oktatása a népiskolában a lelkészek vagy szükséges esetében a segédlelkészek által, valamint azt folytatva és kiegészítve, ugyancsak általuk, a konfirmálásra való előkészítő, alapos vallásos oktatás.*

Hogy templomi ígehirdetésünknek s más egyéb honilati vagy liturgiai működésünknek és sokszor a legnagyobb odaadással végzett foglalkozásunknak nincs meg a remélt gyakorlati eredménye és híveink benső vallásos életét és erkölcsi cselekedeteit átható és megéleveníítő ereje, ennek a tapasztalás szerint, egyik oka az is, hogy templomi közönségünk s felnőtt, már az élet erős ráhatása és gyakran helytelen irányba csalogató hatalma alatt álló híveink egész lelkülete nincs eléggé előkészítve a későbbi lelkesi vezetésünk iránt szükséges, őszinte, bizodalomteljes odaadásra s lelkipásztori gondoskodásunk szívből származó keresésére.

Itt, a gondjainkra bízott hívek vallásos életének ezen a pontján kell azért jövőre nagyobb mértékben előkészíteni összes lelkesi működésünk kielégítőbb sikeréit. Így kell előkészíteniük mindnyájunknak egy minket megértő, szeretetűnk céljainak engedelmeskedő s munkásságunk iránt ilyenképen is hálára kötelezett gyülekezetet.

Külföldi, virágzó, előttünk példányképpül álló testvéregyházak fejlődése, tartalmas egyházi élete mutatja, hogy jó és sikeres curapastoralistai gyakorló lelkészek csak egyszersmind egy személyben jó katekheták lehetnek.

A vasárnapi iskolák vezetése, ifjúsági vagy legényegyletek szervezése, egyházi énekkarok alakítása, vallásos felolvasások rendezése, mind olyan eszközök, a melyeket épen a reánk váró feladatok megoldása végett, a körülmenyekhez képest, igénybe kell vennünk s okosan, tapintatosan vezetni, épen a lelkesi karnak előrangú hivatása és feladata.

Népünk ízlése — ön maga nem ismervén valódi lelki szükségéit — fájdalom, sokszor a vallás terén is megvan romolva s okos tanácsadó nélkül helytelen, sőt egyházi életünkbe veszélyt hozó úton keresi kielégítést s az igaz, vallásos kedélyt megmérgező táplálék után nyúl, néha öntudatlanul is.

A tiszta vallásos érzést erősítő, az erkölcsi életet nemes cselekedetek által gyümölcsözővé tevő vallásos iratok terjesztése azért ezen irányban is a lelkesnek kötelessége, annnyival is inkább, mert protestáns egyházunk, ma már áldozatok árán is, gondoskodik arról, hogy ily nemes irányú vallásos iratok rendelkezésünk alatt álljanak s lassankint a legkisebb és legszegényebb egyházban is megvessék alapját az annyira nélkülözhetetlen *parochialis könyvtáraknak*, a melyek vannak egyedül és legbiztosabban hivatva arra, hogy kiszorítsák híveink köréből a lelkielt s aját pénzüknök megmetélező hitvány irodalmi termékeket.

De viszont, már csak az itt megemlített sok oldalú és több irányú teendők is mutatják, hogy azok sikeres teljesítése céljából fő feltétel a lelkesre nézve az, a mit szent könyvünk is parancsol, hogy t. i. *„a jó pásztor ismerje az ő juhait.”*

Hogy a lelkipásztor ugyanis egyházának minden irányban gondját viselhesse, arra nézve multhatatlanul szükséges az, hogy egyházának életéről az abban történt növekedésről, jellemzőbb vagy épen tanulságosabb eseményekről és mozzanatokról, egy pontos és hű kép álljon előtte, hogy így aztán minden pereben tisztában legyen a felől: hová kell fordulnia leglikgondozó munkásságának nagyobb erejével; mi az, a mit gyűlékezeteinek érdekében legközelebb tennie kell, s mi az, a mi egyházának erős oldala s hol tűnnek fel annak netalán való gyöngeségei?

Mindezekre s általában a gyűlékezeteink életében előforduló mozgalmakra vonatkozó adatokkal és feljegyzésekkel eddig is rendelkezünk ugyan az úgynevezett *anyakönyvekben*; azonban ezek az adatok és feljegyzések épen az anyakönyveknek természete és azoknak rendeltetésénél fogva sokkal szórványosabbak, rendezetlenebbek, semhogy azok mindenkor tisztán és könnyen áttekinthető képet nyújthassanak gyűlékezeti életünk bármely ágának, különösen most, a midőn az állami anyakönyvek mellett, esetleg még házagok is könnyen támadhatnak azokban.

Ezen különféle anyakönyvek, így is magukban foglalhatnak sok mindenféle adatot; de arról épen a gyakorló lelkészek tehetnek tanubizonyosságot, hogy mennyire kevésbé tájékozottak azok, hosszabb utánjárás és egybevetés nélkül, ha talán csak ők egyszerű kérdésekre akarunk is pontosan megfelelni: hány lélekből áll egyházközségünk; hány abban a férfi és nő egyháztag; hány a külön család, mennyi a gyermekek száma stb.?

Az anyakönyveket és azoknak különben nagyszámú adatait, lelki gondozási célokból hasznavehetővé csak az úgynevezett *„családkönyvek”* tehetik. Ezen *„család-könyvekben”* ugyanis külön ív levén nyitva egyházunk minden önálló családjának, azokban egyszerre kellően csoportosítva látjuk az egyes családokban s azok életében koronkint történő és feljegyzésre méltó mozzanato-

kat; az egyes részletekből s azoknak rendszeres összetételéből aztán az egész egyháznak mult és jövő történetét s az e tekintetben szükséges tudnivalókat is.

A családkönyveknek itt érintett jelentősége és az azokhoz kötött nagy érdekek kívánják azért meg, hogy azok *jövöre minden egyházban megkezdessenek*, s hogy jelen utasításunk különösen is köteleessé teszi azok pontos vezetését.

Mindenek iránnyá elvek kiegészítéséül alig szükséges kiemelniük, hogy behatóan és részleteiben is tanulmányoznia kell minden lelkésznek, úgy magukat az életbelepelő törvényeket, mint az azok végrehajtására kiadott miniszteri utasításokat is, mert csak így egyszerűen lesznek teljesen megérthetőek a törvénynek rendeletei és a nagyfontosságú életkérdéseket szabályozó irányzatai, nemcsak, hanem ezeknek alapos ismerete pótolhatja ki azon utasítási javaslatokat is, a melyeket protestans egyházunk püspökei, az egyöntetű eljárás céljából a legszükségesebb teendőket illetőleg ez alkalommal addig is, míg e részben egyházi fohászatúaink ezek, megbízatásához képest bemutatnának és általuk végleg megerősítettének, megállapított (E célra használat végett ajánlatosak a következő, igen jó kiadásai a törvényeknek. „A kötelező polgári házasság törvénye.” Budapest, Lampel Róbert kiadása és „A házassági jogról”; „A gyermekek vallásról.” Magyarázatos kiadás. Két-két füzet dr. Imling Konrádtól, Budapest, 1895. Második kiadás Ráth Mór).

Maguk a figyelembe veendő utasítások a következők:

I. Az egyházi esketésről.

1. §. A leendő házasefeleknek, az egybekelési megelőző *kihirdetéséről*, az állami törvénynek, nevezetesen az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. törvény-cikk II. fejezetének 45. és következő szakaszai, valamint az ezekhez kibocsátott miniszteri utasítások 32. és további §-ának rendeletei, részletesen intézkedvén és azoknak célja, a házasság törvényes megkötésére vonatkozólag ugyanazon kellekék és erre nézve szükséges bizonyosságok hitese megállapítása lévén, mint a melyeket kívántak eddig alkalmazásban levő egyházi ide vonatkozó törvényeink: ezen okok miatt a leendő házasefeleknek *egyházi részről való kihirdetése jövöre nem fog történni* eddig gyakorlatban levő alakjában; hanem azon, már előbb törvényesen egybekelt házasefeleknek, a kik az egyházi összejárában is részesültek, ily módon is megkötött házasság, az összejárást követő legközelebbi vasárnapi délelőtti istentisztelet alkalmából, istentiszteleti rendtartásunknak eddig szokásos helyén fognak a gyülekezethez tudtára adani.

Az ilyen irányú *utólagos kihirdetés*, természeténél és céljánál fogva, egészen vallásos természetű lévén, az, az új házasefelek vonatkozó legszükségesebb adatok rövid megemlézése mellett, a következő vagy tartalmilag ehhez hasonló *liturgikus* szavak kíséretében történhetik meg:

„NN. és NN. vallásuk, ekkor és ekkor egymással törvényes házasságot kötven, egyházilag összejárást és megáldattak. A midőn erről egyházunk tagjai keresztyén örömmel értesitem, kérjük ez alkalommal is mindnyájan keresztyéni szeretettel és buzgó szívvel a házassági szövetségkötésre Isten segítő kegyelmét, szent lelkének megszentelő erejét és gazdag áldását, hogy legyen az a keresztyén családi erényeknek és tiszta keresztyén boldogságnak és megelégedésnek forrása, Isten nevének dicsőségére.”

2. §. Az 1894. évi XXXI. törvény-cikk 123. §-a szigorúan megállapítja, hogy azon lelkész, a ki az egy-

házi összejárásnál eljár, mielőtt a felek igazolták volna, hogy a házasság a *polgári tisztviselő előtt megkötötték*, vétségét követel el és ezer koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; ismétlés esetében a cselekmény két hónapig terjedhető fogházással és ezer koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő és a cselekmény csak akkor nem büntethető, ha az egyházi összejárást az egyik félnek közel halálalal fenyegető betegségben történt: azért az egyházi összejárást csak azon házasefeleket szabad részesíteniük, a kik az állami anyakönyvekről szóló XXXIII. t. c. 62. §-ában megállapított és az ezen szakaszhoz kiadott miniszteri utasítás 75. §-ban körülírt, a polgári tisztviselő által, még a felek kérelme nélkül is, a házasság megkötése után azonnal, minden egy esetben kiadandó, a házasság megkötéséről szóló, ugynevezett „Tanusítványt” felmutatják.

Azon esetben, ha az egyházi összejárást az egyik házasefélnek közel halálalalal fenyegető betegségben, kivételesen a polgári házasságkötést megelőzőleg történni, szigorúan megtartandó a XXXI. t. c. 36. §-ának és a kiadott miniszteri utasítások 56. §-ának azon rendelete, mely szerint ily esetben is, mindkét házasanak ki kell jelentenie, hogy legjobb tudomásuk szerint, köztük házassági akadály nem forog fenn. Szeptember hóban csak úgy fogadhatunk el házassági kihirdetést és esketésere való jelentkezést, ha mind a háromszori kihirdetés, mind az esketés még szeptember hóban megtörténhetik.

3. §. Az egyházi összejárást legtermészetesebben mindjárt a házasság törvényes megkötése után, tehát mintegy közvetlen, ahoz csatlakozva történhetik meg; annálval is inkább, mert a kiadott miniszteri utasítások 61. §-a egyenesen meghagyja a polgári tisztviselőnek, hogy a házasságkötés idejének megállapításánál köteleessége különös gondot fordítan arra, hogy a házasság feleknek módjukban legyen még házasságuk megkötésének napján a házasságkötésre vonatkozó vallási köteleességüknek eleget tenni.

Ha ez azonban bármely ok miatt ily időben meg nem történhetik, az egyházi megáldásban a később bármikor jelentkező házastársak is, készséggel részesevők.

Mindezekre való tekintetből szükséges, hogy erre vonatkozó szándékukat a házasság megkötése előtt idejében jelentsék be az illetékes lelkési hivatalnál.

4. §. Egyházi összejárást jelentkezhettek és abban feltétel nélkül részesíthetnek első sorban minden körülmenyek között *„keresztyén hitűeknek sorsosai”*, tehát ezek között a vegyes vallású házastársak is, már csak az eddig érvényben volt törvények értelmében is. Ezek mellett aztán a keresztyén és nem keresztyén házasefelek közül azok, a kik Isten általunk hirdetett szent ígének és minden nemes erkölcsi érzést megszentelő áldásának kívánása és belső szeretete által, e végeől hozzájuk fordulnak, hogy ily esketése is mindinkább terjedjen közöttünk Istennek országa, a mely az ő szeretetében és imádságában áll, az apostol szerint s a melyet minden ötet kereső népeknek hirdetni hivattunk el.

5. §. A mi a házasefelek egyházi összejárásnak módját illeti, minthogy kánonaink és erre vonatkozólag eddig is gyakorlatban levő rendtartásunk alkotó részei, azoknak tartalmát és szellemét tekintve, a változott viszonyok között is, megfelelnek az alkalom természetének és céljainak és az ahoz kötött szívbéli és vallásos érzések és lelki ajándékok kielégítésének és közlésének: azok lényegükben továbbra is megmaradnak és alkalmazhatók. Megmaradnak tehát az esketési szer-

tartási beszéd (agenda); a házassafelektől külön kívánt eskünek, rendtartásunk által előírt és megállapított formája; a már törvényesen megkötött házasságnak ima által való megáldása.

Nem alkalmazandó azonban jövőre azon kérdés, a melyet eddig az esketési szertartási beszéd után az eskü letételét megelőzőleg, a jegyesekhez intéztünk, a házasságkötéshez szükséges szabad beleegyezésük ki nyilatkoztatása céljából.

Az esketési beszédek, mint Isten igéjének alkalmi hirdetése, képeztek eddigi esketési szertartásunkban is a legenyesebb és épen protestáns egyházunk hivatalosból kifolyó alkotó részét: kétszeres gondot kell azért a jövőben arra, mint kiváló alkalmi lelki gondozói eszökre fordítani mindenkinek; megtartván az apostol parancsolatát, hogy a kik reánk bízattak, azok erősítsenek a hitben és a keresztény szeretetben a lélek által, a mely megleveit. A keresztény és nem keresztény házassafelek megáldásánál alkalmazandó eskümin-tánál, a pápi bölcsesség belátása szerint tehető meg a szükséges alkalmi módosítás.

6. §. Kánonaink a protestáns rendtartásunk törvényei a házassafelek egybeadásánál *rendes* helyéül Istennek házá, a templomot jelölik ki. Lelki gondozói tiszte azért a lelkesnek odahatni, hogy rendes körülmények között egyházunk eme rendtartása továbbra is megtartassék.

A házál, a család körében történő esketés, ezután is a kivételek közé tartozhatik.

7. §. Ugyancsak kánonaink rendelik el, a jó rendtartás céljából, hogy „*sarlóját senki a más házába ne vágja*.” Epen ezért a házassági szövetség megáldásának az *illetékesség* kérdése megállapítására vonatkozó eddigi gyakorlatban levő szabályai továbbra is érvényben maradnak s ahoz alkalmazkodnia minden lelkesnek annyival is inkább szoros kötelessége, mert a megkötött és egyháziilag is összeadott házasságok egyházi anyakönyvezése csak ezen szabály szigorú megtartása mellett lehetséges.

8. §. Az eddigi szabályoknak megfelelőleg, az egyházi esketésnél továbbra is két tanúnak kell jelen lennie.

9. §. Az állami törvények szerint megkötött és egyháziilag is összeadott házasságra vonatkozó adatok, az erre a célra ezután is teljesen használható és egyházunk által eddig is vezetett, megfelelő anyakönyvbe írandók be. Megjegyezzük, hogy az úgynevezett „*Hirdetési ruvata*”, mellőztetvén most már ezen utasítás 1. §-a érte.mében, az egyházi hirdetés, a polgári tisztviselő által kiadott, ezen utasítás 2. §-ában említett házasságkötési „*Tanúsítvány*” száma, kelte jegyzendő be.

Ezen házasságkötési tanúsítvány, a felkészítő okiratok között, a megfelelő egyházi anyakönyvre való utalás feljegyzésével, gondosan megőrzendő.

A polgári hivatalnok előtt megkötött, de egyházi megáldásban nem részesült házasságra vonatkozó adatok, ha, a mint kell, azoknak a felkészés az e célból is teendő külön egyházeleti, közigazgatási és rendtartási intézkedések és lelki gondozás útján tudomására jut, a beállott új viszonyok között, tovább már egy egyházban sem nélkülözhető, úgynevezett „*Családkönyv*”-be vezetendők be.

A „*Családkönyv*” vezetésére vonatkozólag egyházunk kormányzó hatóságai külön utasításokat fognak megállapítani.

10. §. Mindaddig, míg az egész stóla-ügy, különösen annak megváltása vagy más módon való kárpótlása rendezve nem lesz, a felkészéseket az esketésért eddigi törvényes rendeletek által megállapított stóla ezután is jogosan megilleti.

(Vége. köv.)

ISKOLAI ÜGY.

Népiskolaügyünk és a népiskolai tanítóképzés ev. ref. felekezeti szempontból.

II.

Fönnbök azoknak az általános statisztikai adatokkal foglalkoztam, melyek azt tüntetik fel: hány a tankötelek, hány az iskolába járó, tehát mennyi tanítóra volna szükségünk? Továbbá: hány tanítótunk van s mennyi a ténylegesen működő tanítók száma? Most annak kimutatása következik, hogy a szükségletnek fedezésére átlagos számítással évenként hány tanítóra számíthatunk? Ezt az alábbi táblázatokban fogom kimutatni.

Megjegyzem, hogy én a 17 állami és a három ev. ref. felekezeti tanítóképzede adatait vettem fel csupán. Szükségesnek tartom ez eljárásmot indokolni. Az általam számításba vett tanító-képzédek kivül vannak még ág. ev., római kath., görög kath., görög keleti, izraelita és női tanító-képzédek. Hogy ezektől miért nem kértem adatokat, s miért nem használtam fel, annak az az oka, mert én sem az ág. ev., sem a többi felekezeti képzédeket nem tartom olyanoknak, melyekből mi felekezeti iskoláinkhoz tanítókra számíthatnánk. Elvértve, *szükségéből* kerül egy-egy tanító-jelölt a mi felekezeti iskolánkba azokból, de természetesen nem lehet benne köszönet. Hiszen ösmerheti minden érdeklődő e nevezett felekezeti képzédek túlságos fanatikus és nemzetiségi szempontból sem igen helyeselhető irányát; tehát, ha még volna is egy-két református vallású növendék azokban, abból *kivánatos* református felekezeti tanító sohasem válnék.

Hogy pedig a női képzédek adatait nem veszem számításba, annak az az oka, mert különben is elenyésző csekély nőtanítóinknak száma s az ev. ref. egyház nem is igen hajlandó, de meg nincs is abban a helyzetben (kántorja is szükség lévén), hogy nőtanítókat alkalmazzon. A második ok pedig az, hogy én a népiskolai vallás tanítás szempontjából és kedvéért vizsgálom ezeket a dolgokat. A nőtanítókat alkalmazó egyházakban pedig — felteszem, mert nem is szabad másként lenni — a felkészés tanítja mindenesetben a vallást.

Lássuk most már a statisztikai kimutatást!

A) A 17 állami elemi tanítóképzédről.

Sorszám	Az intézet neve	Az intézet 4 évi, az ev. ref. vallásnak száma	Evenként átlag hány ev. ref. növ., és képzést vizsgál?	Ebből hány növ. ment ev. ref. fel. jell. iskolához?		Milyen az int. osztályban a létszám hullámzása?	Észrevétel
				szám szerint	%-ban		
1	Losonc	10	3	2	90%	nagyon változó	
2	Léva	9	2	2	100%	rendes	
3	M.-Sziget	7	2	1	50%	"	
4	Igló	0	1	—	—	—	
5	Zsivár-alja	2	—	—	—	—	esetleges 25 év a. 10 ev. r. vizs. s 5 ment. ev. ref. iskolába

Sorszám	Az intézet neve	Az intézet 4 évf. az ev. ref. vallásuk száma		Ebből hány növ. ment ev. ref. fel. jell. iskolához?		Milyen az isk. öss. állásban a halmozás?	Észrevétel
		Évenként átlag hány ev. ref. növ. tesz ké. pesítő vizsgát?	szám szerint	%-ban			
6	Félegyháza	5	3	2	90%	rendes	
7	Csurgó	17	3	2	90%	"	
8	Arad	3	2	1	50%	"	
9	Déva	33	6	1	16.6%	"	
10	Mador	—	—	—	—	—	A legtöbb évben nincs ev. ref. növendék.
11	Baja	1	—	—	—	—	Evek óta a 4-ik évf. nem végzi ev. ref. növ.
12	Csáktornya	5	1	1	100%	esetleges	
13	Kolozsvár	34	6	3	50%	rendes	
14	Budapest	13	5	—	—	változó	Egy ref. iskolához nem mennek
15	Sárospatak	51	15	10	75%	rendes	
16	Szekely-Keresztúr	27	10	5	50%	"	
17	Temesvár	—	—	—	—	—	Az intézet az adatokat nem küldte el.
	Összeg	217	59	30	50.84%		

B) A 3 ev. ref. felekezeti tanító-képezdéről.

Sorszám	Az intézet neve	A 4 évfolyamra ref. növendékek száma		Átlag évenként hány ev. ref. növ. tesz ké. pesítő vizsgát?		Milyen az iskolák felszámának halmozása?	Észrevétel
		szám szerint	%-ban				
1	Debreczen	88	29	29	100%	rendes	
2	N.-Ényed	45	13	9.3	75%	"	
3	N.-Körös	42	10	5	50%		Nem küldött hit. adatokat. Ez is csak utánjárás eredménye.
	Összeg	175	52	43.3	82.7%		

C) Összegezés.

Sorszám	Az intézet neve	A 4 évf. összes ref. növendékek száma		Hány megy ebből ev. ref. fel. jell. iskolába?		Észrevétel
		szám szerint	%-ban			
1	Államiak	217	59	30	50.84%	
2	Felekezeti	175	52	43.3	82.7%	
	Fösszeg	392	111	73.3	65.76%	

E táblázati kimutatások szerint tehát, ránk, reformátusokra nézve sokkal előnyösebbek a felekezeti képezdék, a mi különben egészen természetes is. Mert míg a 17 állami képezdében csak 39 ref. növendék nyert tanító-képesítettséget, addig a 3 felekezeti 52 s míg az államiakból csak 30 (50.84%) megy ref. felekezeti iskolába, addig a felekezetiékből 43.3 (82.7%). Ha a kettőt összegezzük, az országos átlag 65.78%-ot tesz. Az állami képezdek aránya a mi felekezeti iskoláinkra nézve ennek alatta áll, a mi felekezeti képezdeinké ellenben felette.

Most annak a vizsgálata következik egész természet-szerűleg, hogy e számításba vett képezdek eléggé kielégítik-e egyháznak szükségletét?

Üresedés kétféleképpen történhet rendszerint: lemondás, illetőleg más jellegű népiskolához való átmenetel és halalozás által. Az előbbi okon alapuló hiányt nem veszem számításba, mert azok csekély számauk és többnyire kipótolatnak az által, hogy hozzáink is jön át más jellegű intézettől tanító. Tehát csak a halalozás általi szükséglet jöhet e kérdéssel összefüggőleg vizsgálat alá, illetőleg csak az így megüresült tanítói állomásaink betöltéséről szólhatunk, a képezdek adatait véve figyelembe.

Magyarországon 1000 lélekre 337 halalozás esik. Van — mint fentebb kimutattam — 3034 ev. ref. felekezeti tanító. Ha minden 1000 lélekre esik 337 halalozás, úgy az összesre évenként 102.25 esik. És így okvetlen szükség van 103 tanítóra átlag évenként ev. ref. egyházunknak.

A képeztest nyert ref. növendékek évi átlagos száma megúti ugyan e szükségelt számot, sőt néhányval el is hagyja, de azoké, kik úgy vannak feltüntetve, mint a kik ev. ref. felekezeti iskolába mennek, messze elmarad a kívánt számtól.

Ha pedig azt is figyelembe vesszük, hogy vannak idők, midőn nagyobb a szükséglet vagy új iskolák felállítása által, mint ez idő szerint is megvan, vagy legalább meg kell lenni, a mennyiben szükség van rá — mint lattuk előbb — teljességgel nem elég a képeztest ref. növendékek száma szükségletünk fedezésére. Ebben rejlik tehát a nagybó mérvi tanítóhiány oka.

Hogy mi úton-módon lehetne ezen segíteni, a nézetünk szerinti eszközre alább szintén rámutatandunk.

(Folyt. köv.)

Réz László,

Kormányzati rendszabály-tervezet a sáropataki ev. ref. főiskolában.

(Folytatás).

VII. Gazdasági választmány.

37. §. A gazdasági választmány hat évre alakítatik. Rendes vagyis tanácskozó és szavazattal bíró tagjai: az elnökön kívül az egyházkerületi közgyűlés által választott 3 tag s a tanárikar képviselői gyanánt a köziskolai szék által választott 3 tanár; rendkívüli vagyis csupán tanácskozási joggal bíró tagjai: a jogigazgató, pénztárnok, ellenőr, tápintézet felügyelő, könyvraktár-felügyelő s az irodalmi kör egy megbízott képviselője. Jegyzője az ellenőr.

38. §. Oly egyének, kik a főiskolával perben vagy szerződési viszonyban állanak, a gazdasági választmány tagjai nem lehetnek.

39. §. Rendes ülést köteles havonként egyszer tartani; amennyiszer a szükség kívánja, rendkívüli ülés is tartható. Érvényes határozat hozatalára, az elnökön kívül 3 rendes tag jelenléte szükséges; második alkalommal, a jelenlevők határoznak.

40. §. Gyűléseiről jegyzőkönyvet vezet, melynek egy példánya a gazdasági választmány irattárában, másik példánya a levéltárban helyeztetik el, harmadik példányát minden év január havában az igazgató-tanács elé terjeszti.

41. §. A tagok kötelesek a gyűléseket szorgalmasan látogatni, esetleges elmaradásukat az elnöknel bejelenteni. Harom izbeni be nem jelentett vagy nem igazolt elmaradás esetén, az illető tag megbízatása megszüntnek tekintetik.

42. §. A tagok ama tanácskozáásokban, melyekben a magok első vagy második rokonai, továbbá első izi sógoraik ügyei kerülnek szónyegre, nem vehetnek részt.

43. §. A gyűléseken fölmerülő vitás kérdések tárgyalásánál egy tag kívánására is névszerinti szavazás dönt s az igennel és nemmel szavazók nevei a jegyzőkönyvben feltüntetendők; valamint joga van bármely tagnak jegyzőkönyvbe vétetni a maga különvéleményét is.

44. §. A gazdasági választmány hatásköre:

a) A főiskola mindennemű gazdasági ügyeit intézi.
b) A főiskola vagyoni állásáról mérlegét készíti, valamint elkészíti a költségvetés tervezetét is s mind a két munkálalat előterjeszti az igazgató tanács januári üléseire.

c) A főiskola összes ingó és ingatlan vagyonaról leltárt vezet s azt minden év januárjában bemutatja az igazgató-tanácsnak.

d) A főiskola tőkepénzét részint kellő biztosítékot nyújtó pénzintézeteknél, részint jelzálogi biztosíték mellett egyeseknél vagy testületéknél elhelyezi; alkalmilag vásárol és elad magyar értékpapírokat. Ingatlanok vásárlását, vagy eladását előkészíti és az igazgató-tanács útján az egyházkerületi közgyűlésnek ajánlja. Jelzálogra az ingatlan birtoknak fele értékéig adhat kölcsönöket, a birtok értéke az egyenes földadónak számszorosában állapíttatván meg; szükség esetén helyszíni becslésnek van helye. A visszafizetett tőkepénzekről kiállított nyugtatványokat és törlési nyilatkozatokat a gazdasági választmány jóváhagyásával az elnök, pénztárnok és ellenőr írják alá.

e) Az ingatlan javakat jövedelmezeti; az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának föltétele mellett bére-adja; azok fölött időnként helyszíni szemlét tart.

f) A főiskola épületeinek, kertjének rendben-és tisztantartásáról, és a tűzkar elleni biztosításokról gondoskodik.

g) Az építkezési és nagyobb javítási költségeket előleges alku útján megállapítja s a költségelőirányzat keretén belül utalványozza.

h) A főiskola nyomdája, könyvkiadó vállalata és bizománya üzlete ügyében intézkedik; számadásukat minden évben megvizsgálja; a nyomdai üzlethez szükségeseket beszerzi; a nagyobb atalakításokat és javításokat azonban az igazgató-tanács útján az egyházkerületi közgyűlésnek előlegesen bejelenteni köteles.

i) A főiskola költségén kiadandó könyveket az irodalmi kör javaslatára kinyomatja s a kinyomatandó példányok számát és árát megállapítja.

k) A könyvraktár-felügyelő hivatalos tendőre vonatkozó utasításokra nézve az igazgató-tanács elé javaslatot terjeszt.

l) Azon egyletek és társulatok gyűlésein, melyekhez a főiskolát anyagi érdekek fűzik, a főiskola képviseltetéséről gondoskodik.

m) A jogigazgató, pénztárnok, ellenőr, könyvraktár-felügyelő választásánál az igazgató-tanács útján az egyházkerületi közgyűlésnek alkalmas egyént vagy egyéneket ajánl.

n) A széníort az iskolai év végén a köziskolai székekkel együtt megszámloltatja.

o) A jogigazgatónak a perek állásáról, ugyszintén a perenkívüli ügyekről készített időszaki, valamint évi jelentését — mielőtt ez utóbbi az igazgató-tanács januári ülése elé terjesztetnék — átvizsgálja s azokra a szükséges észrevételeket megteszi, illetőleg határozatokat hoz. A jogigazgatóval a bevégzett perekre nézve az elszámolást megejti. Az egyes perek megindítására vagy megszüntetésére, valamint a bíróság elrendelt végrehajtások foganatosítására, felfüggesztésére nézve határoz.

p) A jogigazgató kiadásait, napi díjait megállapítja; s számára a kellőleg igazolt előlegeket utalványozza.

r) A pénztárnoki és ellenőri naplókát évenként december 31-én lezárja. A pénztárnok számadásait január hó első felében átvizsgálja s esetleges észrevételeivel együtt az igazgató tanács januári ülése elé terjeszti.

s) A pénztárt időnként is megvizsgálja s a vizsgálat eredményét jegyzőkönyvébe vezeti.

t) A pénztári hivatal hivatalos óráit megállapítja.

VIII. Gazdasági választmány elnöke.

45. §. A gazdasági választmány elnökét hat évre, a gazdasági választmányi hármas kijelölésére és az igazgató-tanács ajánlatára az egyházkerületi közgyűlés választja. Hivatalba lépése alkalmával esküt tesz.

46. §. Az elnök helyettese az alelnök, ki szintén a gazdasági választmány által titkos szavazással, általános szótöbbséggel hat évre választatik.

47. §. A gazdasági választmány elnökének hatásköre:

a) A főiskolát anyagi és jogi ügyekben képviseli úgy az egyházkerületen, mint az igazgató-tanácsban s a közönséggel szemben.

b) Az igazgató-tanácsnak és az egyházkerületi közgyűlésnek rendes tagja.

c) A gazdasági választmányt összehívja s tanácskozásait vezeti.

d) A nem rendszeres, időhöz nem kötött bevételeket és kiadásokat a gazdasági választmány vagy az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvei alapján, a 100 frton alól levő halaszthatatlan kiadásokat pedig, utólagos

bejelentés kötelezettsége mellett, saját felelősségére utalványozza.

e) A főiskola pénzár állásáról minden hóban közvetlen pénzár-vizsgálat alapján meggyőződést szerez magának s erről a gazdasági választmányának jelentést tesz.

f) Gondoskodik, hogy a tanárok, hivatalnokok és szolgák, fizetésüket kellő időben megkapják.

g) A kötelevényeket, általában a főiskola vagy-nához tartozó értékes okmányokat tartalmazó s a pénzár helyiségében levő, kettős zárú szekrénynek egyik kulcsa ő nála áll.

h) A főiskola épületeit időnkint megvizsgálja vagy megvizsgáltatja s a tapasztalt hiányokat intézkedés végett a gazdasági választmányának bejelenti.

i) Peres ügyekben a jogigazgatónak meghatalmazást ad.

k) A szolgákat, a kertészt, a vinczellért, a gazdasági választmány hozzájárulásával megfogadja, elbocsátja, felügyel rájuk, rendelkezik velők és teendőiket meghatározza.

l) A háznyag felett a 78. § értelmében a fegyelmi hatóságot gyakorolja.

m) A kormányzó és felügyelő hatóságok, ugyszintén a főiskola valamely ügyének elintézésével megbízott egyházkerületi kuldtségek ellátásáról, szállásuknak rendben tartásáról — a gazdasági választmány intézkedési szerint — gondoskodik.

n) Hivatalos működéséről naplót vezet.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

A polgári házasság törvényei, párhuzamban az eddigi házassági joggal.

Egyházi jogi tanulmány.

(Folytatás).

Magának a házasságnak megkötésére vonatkozólag egyébirant a törvény további szakaszaiban eképen rendelkezik:

37. §. A házasságkötés nyilvánosan, az erre rendelt hivatalos helyiségben történik. Fontos okból, a polgári tisztviselőnek, a házassúlok kérelmére, a házasságkötésnél a nyilvánosság kizárásával és a hivatalos helyiségen kívül is szabad közreműködnie.

38. §. A házasságkötéshez a házassúlok szabad beleegyezése szükséges, kényszer, tévedés és megtévesztés kizárja a szabad beleegyezést.

39. §. A házasság akként köthetik meg, hogy a tisztviselő előtti polgári tisztviselő előtt, együttesen jelenlevő házassúlok mindenike, két tanu jelenlétében személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot kötnek. E kijelentés sem fellelő, sem időköz nem köthető. A polgári tisztviselő a kijelentés megtörténte után a házassúlokat a törvény értelmében házastársaknak nyilvánítja.

40. §. Házasságkötésnél tanúul csak oly egyének alkalmazhatók, akik 16-ik évüket betöltötték és a házasságkötés cselekményét megérteni képesek. Tanúk lehetnek a házassúloknak vagy a közreműködő polgári tisztviselőnek rokonai is.

Ezen, bizonyára egészen rideg és kategorikus szemlében köttetvén meg jogilag a házasság, mint ahogy ez elhatározó erkölcsi lépésnél erősebb, bensőbb szívbéli szükségégek alatt álló házastársak legnagyobb része az egyházi megáldást is kétségen kívül igénybe fogja venni,

épen eme szükségégeknek is kielégítése végett, méltán nagyfontosságú kérdést képez rangú néve az, hogy milyen szertartással végezzük a megáldást, az adott viszonyok között.

E tekintetben különösen két mozzant érdemi megkülönböztető figyelmünket; az egyik az, amely eddigi szertartási gyakorlatunkban az esküt megelőző *esküési kérdéseknek*, a másik magának a házasságkötési *esküinek* nevezetett.

Csiky Lajos, többször említett cikksorozataiban, mindkettőt megtartani véli s az eddig alkalmazásában volt formák némi alkalmi kijavításával, közli is a jövőre használható agenda részleteket.

Már fentebb megjegyeztem alkalmilag, hogy az egyháznak gondosan kerülnie kell minden olyan elemet vagy nyilatkozatot, a melylyel egy *második* házasságkötési jätéket üzne az állami kötés mellett, vagy a melylyel kicsinyelni, erkölcsi elengedőséget kifogásolni láttatnék a törvény által szentesített polgári házasságnak; épen ezért semmi okát, semmi szükségét nem látom át annak, hogy megáldási szertartásunkban, akármilyen szívesen az *újra való megkötés* helyét foglaljon s így egy polgári és egyházi megkötés állítsanak egymással szembe vagy akár csak egymás mellé is. . . . Csak gondoljuk meg komolyan azt, hogy mit jelent valójában az, amit *Csiky Lajos* az egyházi eskü megerősítő liturgiájának záradékában mondani kíván, hogy t. i. most már a házastársak *isten törvénye szerint is egymástól*: s én azt hiszem, egyszerre átfogjuk látni, hogy itt az állami törvények erkölcsi megkísérbítése van kimondva, kegyeskedő szavak kíséretében, akkor, a mikor az *isten törvénye* van nagy nyomatékkal hangsúlyozva az *állami törvény*nel szemben. Mennyivel ovatosabb, ezzel szemben, a *skót szabad egyház* megerősítési záradéka, amely egyházat oly igen ismer köztintünk *Csiky Lajos* s amelyet épen maga is közöl ezen egyház igen derék ismertetésében eképen: „Istennek nevében s ezen tanúk szeme láttára egybe-kelt személyeknek nyilvánítalak benneteket. Amit azért isten egybeszerkesztett, azt ember el ne válaszsa.“¹

Ne essünk mi, protestánsok a „*Magyar állon*“ „*Consuetumum est*“ cikkének nagy bűnébe! . . . Tekintse a magyar protestáns egyház, mint mindig, ugy ezután is, a magyar nemzeti állam érdekében hozott *törvényeket* is *isten törvényeinek*. . . . Ebben a jelben volt erősségünk; ezzel gízethetünk ezután is; mert azokban a törvényekben is istennek lelke szól hozzánk, még akkor is, ha általuk sokszor megpróbáltatunk is.

Épen ez az oka már annak, hogy mellözve, nézetem szerint a második megkötést, teljesen megelégedhetünk a megáldandó házastársak olyan értelmű tünnpélyes nyilatkozatával, aminőt *Csiky* ajánl s e célra akár az ő általa törvonalozott formát is elfogadhatjuk és alkalmazhatjuk. Azonban e részben teljesen kielégítő módozatok állanak előttünk a külföldi protestáns egyházak ide vonatkozó példáiból és kipróbált gyakorlatából is. Eredeiségünk veszélyeztetése nélkül éhetünk azok közül a jobbakkal

Igy például az 1889. évi *Casseli* tartományi egyházi rendeletekben megállapított, erre vonatkozó kérdés így hangzik: „N. N. kijelenti ön ennel nyilvánosan isten és ezen keresztény gyülekezet előtt, azon érzelmét és akaratát ezen N. N. iránt, hogy őt keresztényen házastársul választotta és veszi és őt, mint ilyet fogja tekinteni és megtartani?“

¹ L. *Csiky Lajos* «A skót szabad egyház ismertetése.» Debrecen, 1877 44. lap.

Az 1880. évi *porosz* tartományi egyház már erősen reagál a polgári házasságkötés elsőbbsége ellen s mint *Achelis* méltán jegyzi meg, nyilván az a jelölése van, hogy a bírói hatalmú törvények ellenére a házasságkötés csak az egyházi esketés után történik meg. Egyik kérdése eképen hangzik: „Isten igéje és az ő akaratja szerint szándékozol-e N. N.-t, mint házastársadat elvenni és megtartani? Mint hogy ezt kijelentitek, annál fogva, mint az egyház hivatalos szolgálja, ezennel megáldom a ti házassági szövetségeteket, az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.”

De mert e részlet-kérdésnél külföldi példákra hivatkoztam, addig is, míg valamegy egészben megállapodhatnánk, bizonyára érdekelni fogja a további tanulmányozókat, ha a polgári házasság két klasszikus hazájának, a *hollandi* és *francia* protestáns egyháznak gyakorlatából közlöm még a házassági megáldás szertartását lényeges alkatrészeiben.

A *hollandi* egyház megáldási szertartásának egyes mozzanatai a következők: Bevezető rövid ima után a lelkész beszédet tart a megáldandó párhoz, melyben az esketés vagyis a házasságra lépők hivatalos összeadása okadatolattatik, majd egymás iránti köteleiségeik adataitván elő, ezután a lelkész így szól:

Szeretnem az úr Jézus Krisztusban! felejtetek nekünk: Ilyen érzelmekkel és azzal a legjobb feltétellel kötöttétek e meg frigyeket, hogy ezen szent köteleiségeiteket teljesíteni fogjátok? Van-e tehát szándékotok és akaratotok arra, hogy a szent házasságban így éljétek és isten segítségével, hűséggel és állhatatossággal teljesítsétek mindazt, a mit elétek terjesztettünk? Igértétek-e ezt teljes szívetekből? — Igen!

Nyujsátok hát egymásnak jobb kezeteiket a hűség jeléül a mindentudó isten szeméi előtt!

Oh szent ígérlet és szent cselekedet!
Mindnyájatokat, a kik itt jelen vagytok, felhívjak e kötelező ígérlet, e keresztyéni elhatározás tanúbizonyságaitúl, sőt maga isten is tanú; hallotta ígérteketek és öröködi annak betöltése felett.

Még egy rövid intő és buzdító beszéd után a következő, örök szépségű ima a pfázi agenda nyomán:

„Mindenható Isten! Te, a ki maga a szeretet vagy és a ki jóságodat és bölcségedet minden teremtményedben kimutatád; a ki sohasem tartottad jónak, hogy az ember egyedül legyen; a ki rendelted a szent frigyét, tekintis, kérünk kegyelemmel és egyesülésre és fogadd azt kedvesen.

Ezeket a házastársakat, a kik itt, a te orcád előtt állanak, vezesd biztosan az oly rövid, de gyakran küzdelmes életben. Tedd őket hivatottak terhes köteleiségei teljesítésében. Áldd meg frigyöket és adj nekik, a mennyiben ez üdvösségükre szolgálhat, elégedet és boldog évek sorát; tanítsd meg őket, hogy az örömben háladatosak legyenek s alázatos szívűek maradjanak. De nyujtsd nekik, atyánk a te hatalmas segítségéddel is, ha aggodalomteljes napok jutnának osztályrészekül. Tedd őket ezekben megnyugovóká, engedelmesekké és alázatosakká a te akaratod iránt. Tedd egyszerűsöd elővé bennök a hitet, hogy így a csapások is jótétemények legyenek rájuk nézve, a midőn a mennyország számára tartják meg azok öleit. Cselekedd a te szent és áldott lelked által, hogy egyesület készüljenek a boldog örökkévalóságra, hogy így korán, avagy későn szállva sírba, legyen erős reménységök a Jézus Krisztusban azíránt, hogy ott fogják egymást viszontlátni, a hol nem szakadhatnak el többé egymástól.

Könyörölj Atyánk! Könyörünk áldásodért. Alázattal teszszük le sorsunkat kezeidbe, hogy történjék meg a te akaratod és dicsőíttessék meg a te neved minden

nép között főleg azért, hogy az ismervé és áldva legyen a keresztyén családokban. Amen.

A *francia* ref. egyház házasság-megáldási szertartásának mozzanatai a következők:

A házastársak megállván a szószék előtt s a lelkész egy rövid bevezető imát mondván — így szól:

Testvéreim! alázatos lélekkel közeljétek ezen szertartáshoz, a mely minket ez alkalommal összegyűjtött. Különösen pedig ti, a kik isten áldását kérté jöttétek házasságotokra, szálljatok magatokba alázattal az ő szin előtt s zárjátok szíveitekbe az ő igéjének tanácsait.

Ezután a szertartási beszéd elmondja a házasságnak isten által való elrendelését, majd a házastársak egymás iránti köteleiségeit s így folytatja:

Ime, ezek, keresztyén házastársak! azon kölcsönös köteleések, a melyek reátok várnak. Ti kések vagytok azokat híven betölteni s eme kötelezettséget most itt nyilvánosan ismét megújítjátok ama legfőbb bíró jelenlétében is, a ki a veséket vizsgálja és a ki ismeri a ti szíveteknek titkait.

Ezután a lelkész a férjhez fordulván, kérdi:

N. N.! Kijelentéd isten és ezen gyülekezet előtt, hogy N. N.-t, a ki melletted áll, feleségül veszed s ezzel ígéréd, hogy őt szeretni fogod, róla gondoskodik, hozzá hű maradsz, úgy betegségében, mint egészségében, úgy boldogtalan, mint boldog napjaiban s az ő hitét megőrzöd, amint az egy keresztyén férjnek kötelessége felelő iránt, s amint azt isten parancsolja igéjében?

Ne medd ezt kijelentéd és ígéréd?

Felelet: Igen!

Megfelelő alkalmazással, hasonló kérdést intéz a nőhöz is.

Ezen nyilatkozatok és ígéretek által egyesítetteknek ismerünk el őket s ünnepélyesen kérjük istennek áldását ezen törvényes és szent kötelékre.

Éljétek ezentúl állandó meggyőzésben. Legyetek kölcsönös bizalommal egymás iránt. Egyesítsétek össze érdekeiteket, hajlamaitokat, reményeiteket, munkásságotokat, gyönyöreiteket. Töltsétek be szíveiteket elhűzéssel, szíveséggel, kedvességgel stb.

Mi pedig, keresztyének, kérjük az istent, hogy terjeszse ki a maga áldását ezekre és az ő házasságukra.

A lelkész, az alkalmi megáldó ima után leszállván a szószékről, átadja a házastársaknak a naszgyűrűt, a *családi bibliát* s újra rövid áldást kér a házastársakra és a gyülekezetre: „Isten, a mi égi atyánk halmozzon e titeket áldásával... s menjeteik el békességel... Amen.

(Vége kov.)

Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkeszi értekezlet Tornán.

Ez év tavaszán elhatározta a tornai egyházmegye közgyűlése, hogy nagybuzgóságú gondnokának a *lelkési javadalmas rendszerezését s az egyházi adózás megváltoztatását* stb. sürgető gyűlés-nyitó-beszédét, és abban kifejtett nézetek roppant fontossága miatt átteszi a lelkeszi értekezlethez, tanulmányozás és beható tárgyalás végett, azzal a kijelentéssel, hogy az értekezletre, egy pár világi tag és tanító is meghívassék.

Ezt az értekezleti gyűlést folyó hó 5-re hívtá össze annak jelenlegi elnöke, *Lükő Béla*, Tornára. Az érdek-

¹ L. „Recueil de Psames et Contiques a l'usage des églises réformées” Paris. 1884. 441. lap.

¹ L. *Achelis* i m. 197. lap.

lődés oly nagy volt, hogy a kellemetlen idő dacára is alig 2 tagja hiányzott a lelkesi karnak s azok egyikét, a szeretett esperest, bejelentett gyöngékedése tartotta vissza a megjelenéstől.

Kimagasló mozzanata volt e gyűlésnek *Vésey József* egyházmezeivel gondnok beszéde, a melylyel ápril 17-én Perkupán tett indítványait indokolta s elfogadásra ajánlotta. Ismeretes lelkesedésével tör pálcat a kor materialis irányra felett és aggodalmas szeretettel tündöklik egyházunk jövő sorsa miatt, a melyet azért tart bizonytalannak, mert az evangéliumi hiten kívül nincs meg benne a szükséges fentartó erő, t. i. a belső egység, a minék fölött az adózási rendszerben, ennek egyöntetűségében és a lelkesi javadalmak arányosságában, sőt lehető egyformaságban kellene nyilatkoznia. Egyenlő képességű, egyenlő kötelességek teljesítése mellett az egyiknek 3000, a másiknak 300 frt fizetés: ez az egyenlőség eszményi elvnek arcúl verése. Azzal az ellenvetéssel szemben, hogy ilyen elfogás és jutalmazás mellett az *egyéni érték* nem lenne illően honorálva, az a V. J. nézte, hogy három, esetleg négy kategória volna felállítandó a javadalmasra nézve. A konvent által tervezett 800 frtnyi minimumot nem gondolja elégségesnek arra, hogy a lelkesi pálya a jövőendő kívánatos maradjon s különben is az állam részéről való reménybeli segélyeztetésünk még igen bizonytalan.

Az egyházi adózás rendszerének megváltoztatására néhány megdöbbentő példát hoz fel a tornai egyházmezei kebeléből, p. o. hogy Szilicén az egyház híveinek állami adója 1615 frt 91 kr, egyházi adója 117 frt 82 kr; Borzován az állami adó 695 frt 42 kr, az egyházi 625 frt; Szadellőben egy hét tagú család feje fizet állami adóban 13 frt 12 krt, egyházi adóban 24 frt 50 krt; egy hat tagú család fejenként állami adója 16 frt 31 kr, egyházi adója 20 frt; öt tagú család feje fizet állami adóul 7 frt 14 krt, egyházi adóul 18 frt 20 krt stb.

Tudvalevőleg V. J. a lelkesiek fizetését közös pénztárból ajánlata teljesítené, az egyházi adózásra nézve pedig a birtokaránylagos fizetés híve.

Beszédjének hatása alatt csekély módosítással elfogadta az értekezlet a hozzá áttett indítványokat s azokat az egyházmezeivel gyűlés célja fogja terjesztetni.

Az értekezlet az önképzés terén is eredményesen kezd működni. Már a múlt gyűlésre 6 db. különféle alkalomra írott ima érkezett az elnökséghez s egy ugyanakkor dicserő elismerésben is részesült. Szerzője *Sámon Andor*, barkai lelkes. *Likő Béla* egy halottj beszédét olvasott fel, a mely általános meghatótságot támasztott. Elrendelte a gyűlés egy érdem-könyv készítését is, a melybe a kiválóbb művek fognak beírni. A múlt gyűléstől felmaradt 5 ima e gyűlésen elbíraltatott s egy — a *Péter József* — dicserettel lón kitüntetve.

Indítvány tételét a végből, hogy az egyházmezei keresse meg a kerületet s illetőleg kérje meg arra, hogy az államségélyből a leánynevelő intézetre adni szokott 3000 és a sárospataki főiskolának járó 2000 frt összegeket más alapokból juttassa nevezett intézeteknek s ne vonja el a csekély alamiznát az arra leginkább rászorult egyházaiktól, lelkesektől és tanítóktól. Ez indítványt az értekezlet elfogadta s felterjeszté. Ajánljuk azt a lelkesiek s egyházak sorsa iránt melegen érdeklődő s földi bajokkal küzdő és nem küzdő lelkes-társaink s egyházunk kormányzásában résztvevő világi uraink jóakaratu figyelmébe.

Ragályi Géza.

IRODALOM.

* Dolgozatok az egyházi és iskolai élet köréből.

Irta Mitrovics Gyula. I. füzet. Sárospatak, 1895. Ára 25 kr. A keserüből is jöhet ki édes: ezt az igazságot bizonyítja ez a 40 lapnyi csinos füzet is. Szerzője ellen, mint tudva van, egész irodalmi harc foly Debrecen bizonyos köreiben és e körök képviselői által. A hírlapi mende-mondákban felül jelent ott már meg *„Oculus”* ányévalt alatt egy gúnyirat-féle is, a mely azt természet rásúnti *Mitrovics Gy.*-ra a sárospataki théma. tanára, hogy ő *nem is keresztény*. Ennek a kortes-témadásnak képtelen voltát alig lehetne ugyesebben *„ad oculus” demonstrálni*, mint azt M. Gy. teszi e füzet által, a melyben egy, 1884-ben a *„Sárospataki Lapok”* számára írott cikket s egy 1885-ből való cikksorozatát nyomatta le újra tájékozott előszóval. Az 1884-ből kelt cikk címe *„A magyar prot. théol. irányzatok legújabb torz-szülöttje”* az 1885-ből valóé (a mely amannak mintegy folytatása) *„Az új orthodoxia régi zivaraival.”* E cikkek annak idejében mélyseges hatással voltak az olvasó közönségre s magát az ellenfelet is bizonyos mértékű önmegadásra kényszerítették. Az a roppant vitázó erő, széleskörű theologiai műveltség s a protestantizmus eszmei igazságaihoz való hűség, a mely e cikkekből szinte ellenállhatatlanul kiömlik, ma is becses olvasmánygyűjtemény és füzetet azonfelül, hogy ez hatalmas lakattá is válhatik a méltatlan-küzdő és okvetetlenkedő ellenség szájan. M. Gy. az előszóban ígértet teszi az egyház és iskolai élet körében mozgó dolgozatának füzetekben való kiadására. Ez az édes szerintünk, a mi a keserüből fog kitamadni. Adja Isten!

* A vallásháború Magyarországon. *A hitetlen állam küzdelme a kereszténység ellen. Felhívás az anyaszentegyházi védelmére*” néharmas cím alatt jelent meg legközelebb Budapesten a Hunyadi Matyas-intézetben egy 70 lapra terjedő nagy 8° alaku rőpirat, mely hadúzenet a szabadelvű kormányzat s az egész szabadság-szerető országnak az október esleljén életbeleptetendő új törvények miatt. Történeti bevezetéssel kezd az ír. állitván, hogy 1791 óta béke volt az országban s a katolikusok igattak be az 1843., 1848. és 1868. évi törvényekbe a protestánsok szabadalmait és autonómiáját s egészen 1890-ig szépen megfértek együtt az állam és róm. kath. egyház, még a vatikáni zsinat és a német-birodalmi kultúrharc sem zavarta meg egyetértésüket. De jöttek a szabadelvű kormányzat s csábították az embereket, megtámadták az egyházat, hogy szétrombolják a keresztényiséget. Pő-bűnösnek az antikrisztianizmus szülőjének *Tisza Kálmánt* vallja, a ki, mint ref. főgondnok, kiszorította a katolikusokat állásaikból s a politikai vezetést és befolyást barátinára és hitsorsosaira bízta, sőt a presbiteri prot. egyházakat is kiforgatta régi szervezetükből s *episcopus* (is) *egyházakra váltotta fel* (!) az által, hogy bevezette a főrendháza (tehát a főgondnokok is püspökök?) De Tisza nem mert nyíltan fellépni, csak titokban készítette a hálót a katolicizmusk. A nyílt harc a Tisza-kormány bukásával kezdődik, a mely maga után akarta vonni a katolicizmust is az örvénybe. A Csáky-féle rendelet jelzi a kitört vihart, a mely, az ír. szerint, törvénytelen fegyver a prot. egyházi hatóságok kezében, hogy a kath. papokat a világi hatóságok bепerehessék. Szerző szerint ez is a Tisza bűne, a ki ezzel a protestánsok elvesztett barátságát akarta megnyerni s *beleíttte az államot a protestánsokkal és sziddikál való szövetségbe* s kemény helyzetet teremtett Szapárynak, a ki nem mert a tüzet elfojtani, mert elvesztette volna a Tisza-párt kegyét.

Éljének rajzolja a februári rendelet hatását, a Simor római újtán, a szentszék beavatkozását, a prot. papok vádaskodását, Vaszary pax-os fellépését, a komáromi gyűlést, illetőleg a Tisza Kálmán jubileumát, a melyet hadüzenetek keresztel. Szóval Tiszára és a protestansokra hárit mindent — Vaszary és a kath. ellenzék javáért. Azután a Wekerle-kormányra támad s gyalázkodik annak a polgári házasság behozatala körül kifejtett bátorsága ellen, a kath. sajtó által immár kimerített ékes szavakkal jellemzi a 3 éven át dúló egyházpolitikai küzdelmet s a küzdelem tárgyait: a *javaslatokat*. A róm. kath. püspökök tömörülését, nézet-változtatását is a kormányának róva fel bűnül, mint a mely kikeresgélis fokozta az indulatot; a kath. gyűlések rózsás színeiben, az állam-kormány által rendezett ellentüntetést neveltséges formában tünteti föl s általában ilyen pártos szempontból tárgyalja végig a küzdelem történetét, egyuttal pedig fegyverre szólítja fel a keresztényeket, hogy „*megtartásik a hazát a magyaroknak e földön s lelkeiknek az üdvösséget a mennyben.*” A törvényt meg kell változtatni — mondja a szerző — törvényesen s akárhányszor verje is le a gyűlölt, pogány liberalizmus a kath. ellenzék, annak újra fel kell támadni, míg a gonoszok hatalma letűnik. A harcot a képviselőválasztásoknál kell folytatni, a mint azt már a néppárt megkísérelte, noha még nem eléggé szerencsésen. A szerző reményli azonban, hogy a néppárt, mint „*a keresztény szeretet pártja* (!)“ győzni fog s ha lesznek is hűtelen papok, de lesznek hitvallók is, a kik a börtön ablakaiból is prédikálni fogják az evangéliomot. A nagyobb vesztély kikerülése végett felajánlja a liberális kormányra a *renvidt*, a melynek módját és feltételeit a diadalmas néppárt fogja diktálni. A feltételek között az első lesz az egyházi házasság törvényesítése, a dogmakárhoztatásól és a papok megbüntetésétől való óvakodás. A szerző aztán extasisba esik s már látja az ezereket és milliókat, a kik mind seregeinek, hogy kivívják a *moderna pogányok*, az „*üvöltő indiánok*“ ellen a kereszt diadalát. Végül az igazságügyminiszter juliusi útatisztái ellen támad, azokat törvényteleneknek, magát Erdélyit törvénszegőnek kialsítja s újra harcra tüzei a hitű katolikuskokat, mondván: „*Sorakozunk, védekezünk, támadjunk!*“ „*Az erőtlenség csügged, az erős megállja.*“ „*Erősek vagyunk, Előre a keresztel! Előre!*“ A fűzet 2-ik része — mint melléklet — a hirherté vált nyitrai választással foglalkozik a túl-liberális kormány csuffá tetele s a néppárt híveinek bátorítása végett. A cölnek, a melyért készült, ugyesen megfelel e fűzet; lehet, hogy hatása is lesz, mert híven kifejezi a néppártak gondolkodását s leleményesen tudja becsmérlni a szabadelvű kormányt, mindenütt Tisza Kálmán állítván bűnbakul. Érdeme, hogy eléggé meg tudja magát övni a szerző bizonyos mozdaltulásokodástól. Mindenesen a finomabb történet-hamisítók közé tartozik — a r. kath. egyház dicsőségére.

* **„Adventi tanítások” és „A szenvedés történetének főbb alakjai.”** Ily címek alatt nyomatta ki Papán 1894-ben Nagy Lajos ev. s. l. elkész németből dolgozott adventi, illetőleg böjti vázlatait és beszédeit két fűzetben, melyek közül az első 8, a második 20 vázlatot, illetőleg beszédet foglal magában. Ára az előbbinek 50 kr., az utóbbinak 1 frt. A német egyházi beszéd-irodalom emlőin táplálkodik minden magyar prot. prédikátorok, így természetesen Nagy Lajosnak is szabad s ha ő, a mint látszik, adventben és böjten folytonosan német szerzők után prédikál, az ellen se lehet senkinek se kifogása; sőt ha az ifjú munkás mintegy tehetségének és fáradozásainak megbecsüléséül, dolgozataival a nyilvánosságos felkeresi: abban önmaga iránt való bizalma és közhasznúságra irányzott törekvése nyilatkozik. És ez bizony

előismerésre és tiszteletre méltó. De érdemes volt-e ezekkel a dolgozatokkal a nyilvánosság elé is kilépni? Ez itt a kérdés, és erre kell feleletet adni. Mi az idegenből átitatott predikációktól két dolgot mindenesetre megvárunk; megvárjuk azt, hogy a szellem, mely bennök lüktet, a magyar prot. nép szellemének megfelelő legyen és megvárjuk azt, hogy nekünk prédikátoroknak úgy a tárgyi, mint az alaki kidolgozás tekintetében követendő mintakul szolgáljanak. E fűzetek szellemének fő bélége a dogma, az avas orthodoxia, a merev betűimádás, tehát oly tulajdonok, a melyek nem találnak már a mi népünk szellemében; előadásának naivitása, itt-ott póriassága pedig igen kezdetleges műveltségű s majdnem együgyű gyülekezetnek való. E mellett azt se látnok szívesen, ha a mi prédikátoraink is elsajáttatnak a tervelésnek és a tárgyalásnak azon mesterkedését, a melyek általában véve német atyánkfiai s közelebről e beszédek szerzői között is divatoznak, mint p. o. a szövegerőszakolás nyomán a helytelen felosztás s ráadásul a részek fő tárgyaitól való elkalandozás nem ritkán a rólók való megfélekezés. Nem mondjuk, hogy a fűzetek beszédei és vázlatai mind ily hibás szerkezetűek, mert sok közöttük a jó, sőt szép felosztású is, de a nagyobb részek mégis az előbbi kategóriába tartozik, az átdolgozás és fordítás becsét megállapítani csak az eredetiekkel való összehasonlítás után lehetne, így a mint vannak, részint sovány, verszergyű vázlatok, részint a legköznapibbakk, hazai c. b. irodalmunk közepes termékeivel se versenyzők. Nyelvezetük azonban általában véve folyékony, egyöntetű, magyaros, csak itt-ott bukkannak egy-egy germanizmus és ezek között is legvastagabb a „*kereszt*“ szónak következetes alkalmazása, a mely pedig a magyar nyelv szemle szerint, nem keresztlen mondott, hanem keresztbe, keresztül tehát megakasztással vagy akadékoskodásból mondott szót jelent.

N. L.

* **Tompai Mihály hátrahagyott papi dolgozataira,** a melyeket S. Szabó József debreceni tanár, a Tompa-szobor egyik kezdeményezője rendez sajtó alá, — előfizetést hirdet *Ferencci Bernát*, miskolci könyvkiadó. Az 54 darab reliquia (ünnepi, közönséges stb. egyház beszédek) két kötetben karácsonyra fognak megjelenni s előfizetési áruk 3 frt, a mely a kiadóhoz küldendő. A Tompa nevéhez nem kell ajánló levél.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Az alsózeplényi ev. ref. egyházmegye** folyó hó 20-án kezdi meg őszi közgyűlését szokott helyén Sárospatakon. Ez a gyűlést rendszerint közös lelkesi értekezlet szokta megelőzni, a melynek az ügye azonban eddig még sehogyszen igazodott és igazodik. Az eszperesi és világi főjegyzői szék betöltése felől is most fog intézkedni az egyházmegye, a papi főjegyzőre beérkezett szavazatok pedig felbontatnak. Az egyházmegye képe átalakulóban van, tehát ez a körülmény is népes gyűlésre való kilátással biztat.

— **A sárospataki főiskola és a diák-lakások.** Örömmel hirdetjük a tanítató szülőknek, hogy a sárospataki főiskola előjárósága az eddiginél is nagyobb szigort fog az új iskolai évben kifejteni a városi diák-lakások ellen-érzésében. Olyan helyr., hol számbavehető felügyelet nincs, nem ad tanulókat, vagy ott külön helyi felügyelőt fog kinevezni. A többféle lakó által lakott szállások gazdától szintén megvonja a tanulóértási engedélyt s

a tanárok, az igazgatók és orvos ezentúl sűrűn fogják látogatni a diák-szállásokat, hogy a dolgok ékesen és szép rendben folyjanak? Egészségi szempontból minden engedélyezett szállás kifogástalan.

— **A tandíjfizetés alól való felmentés** jogát a miniszter a vezetése alatt előző középiskolákban, a jövő iskolai évtől kezdve, a tanintézetek vezetőire ruházta. Két ok indította erre a minisztert. A pasztani akarja az adminisztratívál az írásbeli munkát s növelni az intézet közvetlenségét, továbbá emelni óhajta a tanintézetek vezetőinek erkölcsi súlyát az által, hogy újabb módot nyújt a tanári karra az érdemesség jutalmazására.

— **Iskolai értesítés.** A szatmárnémeti ev. ref. főgimnáziumban a következő 1895—96-ik év folyó évi szeptember 2-ik napján kezdődik. Augusztus 30. és 31-én pótló, javító és magán-vizsgálatok; szeptember 2, 3 és 4. napján beírás és felvételi vizsgálatok. A tanítás szeptember 5-én reggel 8 órakor kezdődik. Szeptember 8-án (vasárnap) d. e. lesz az iskolai év megnyitása. A prot. tanulók évi tandíja 30, más vallásuké 36 frt. Egy prot. vallású tanuló egész évi tandíjmentessége 20 frt, más vallásuké 26 frt-ig terjedhet. Tehát 10 frtot a tandíjmentes tanuló is fizetni tartozik. Az iskolai díjak két részletben fizetendők: a) az első félévre a beíratás alkalmával fizet a prot. vallású 16 frtot, más vallású 19 frtot, mely összegből a tandíjmentességét folyamodó is tartozik fizetni 6 frtot; b) a második félévi díjak febr. 1-ről legkésőbb febr. 15-ig fizetendők és pedig: prot. vallásuk 14, más vallásuk 17 frtot fizetnek. Ezen összegekből 4 frtot a tandíjmentesek is tartoznak megfizetni. A román és gör. katolikusok vallásdíjúl félévénként 2 frt 50 krt, az izraeliták 3 frtot tartoznak fizetni a beírás alkalmával. A gyorsírást tanulók félévénként 2 frtot, a francia nyelvet tanulók minden hó eisején 1 frtot, a zenét tanulók havonként 2 frtot fizetnek.

— **Pati posse. Samassa, Néppárt.** A r. kath. főpapság megpróbált minden lehetőt az egyházpolitikai törvények megsemmisítése végett, de sikertelennel, vagy csekély sikerrel. Most, hogy az agyon gyávozott törvények immár életbe lépnek, fordít egyet a dolgon s beléköltözik a »pati posse« vízhatlan koponyegébe. Már régen hallatszik, hogy a közös főpásztori levél készül s hogy Vaszary primás már szét is küldötte főpap-társaihoz — egészen alkotmányos módon — felülvizsgálat s esetleges megjegyezések megtétele végett. Hallatszik, hogy XIII. Leó is kiadta már a vezény-zót az okos alkalmazkodásra s hogy nagyon bízik a herceg-primás eszélességében, tapintatosságában. Nicelött azonban a sokáig halogatott közös körlevél megszülethetett volna. Eger érseke, a külön votumáról több ízben nevezetessé lett Samassa, elébe kertelt versenytársainak s e hó elejéről kelt körlevelében már utasította egyházmegyéje papságát, hogy miként viselkedjék az új törvények által előidézett új viszonyok között. A liberális sajtó vezérelkedésének unnepli a bátor s hazafias főpapot s örül — úgy látszik — a »külön votum« ismétlődésének, mert szerencsének tartja, ha a Steiner Fülöpökkel szemben akad legalább egy Samassa. Pedig — a mi a felekezeti lefogást illeti — Samassa a leghatározottabb román. katolikus, a minthogy nem is lehet más s csupán *alakításoknak* tartja az új törvények következtetését s csak *megengedhetiknek* mondja, hogy a felek p. o. az egyházi házasság-kötést megelőzőleg az állami tisztviselő előtt megjelenhessenek s ez által „házasságuk polgári jogi következményeinek állami érvényét biztosítsák.“ Csak épen ebből a szempontból tethetnek ciezget — szerint — a hívek *aggálytalanul* a polgári törvény rendelkezésének. Egyebekben is fentartja a szigorú egyházi állás-

pontot s részletesen tájékoztatja papjait a teendőkre nézve. Nem is ez az oidaia hódít az ő körlevelének, hanem az, a melylyel a papságot tekintélyének megőrzésére, kötelességeinek buzgó teljesítésére, életének feddhetetlenségére és önzetlen hazaszeretetre lelkesíti. A lelkekre — mondja ő — csak az lehat igazi hatásal, a kinek hirneve szeplőtlen. Tetteikkel s ne pusztán neveikkel mutassák meg a papok, hogy valóban azok, nehogy míg hivatusuk istenes, viselkedésük bűnös legyen. Életük példájával vonzzák a népet, életmódjukkal pedig hódítsák meg, stb. . . . Ilyen papi viselkedéstől és a szeretet lelkelével való hivataloskodástól várja — igen helyesen (hiszen Szilágyi is ezeket mondta a főrendiházban) azt, hogy az új törvények nem lesznek káros hatással a román. kath. egyházra. Az ultramontan sajtó zokon veszi Samassának ezt a fellépését s fújja a kürtöt a néppárt alakítása végett s követeli az igaz katolikusoknak olyan tömörülést, a mely a legközelebbi jövőben már az országgyűlésen is hatalomként jelentkezék s a törvényeket revizió alá vegye s illetőleg megváltoztassa. Nagyon kétes: vajon lesz-e a Samassának elég erejök feltartóztatni a néppárt szervezkedését s kérdés: vajon ellenségei-e a főpapok (ha csak régen is!) a néppárti fegyverkezésnek, vagy ezzel is úgy vannak meg a leghazafiasabbak is, mint az új törvényekkel: »pati posse?!« Legközelebb Schlauch körlevele is megjelen s így a primás-jelöltek megelőzik a valódi primást — a hirdetett nagy egység dicsőségére.

— **A szatmárnémeti ev. ref. lelkesek** folyó hó 10-én Fehérgyarmaton tartották meg egyetemes értekezletüket, a melyen *Tabajdi Lajos* szatmári és *Biki Károly* györgyterti lelkesek tanulmányokat olvastak fel. Ez alkalommal a szatmári prot. irodalmi kör választmánya is ülést tartott itt és elhatározta, hogy a nem régen, pártólis hiánya miatt megszüntetett lapját, a *Pilep Aron* által szerkesztett »Szatmári Hirlap«-ot a prot. eszmék szolgálatára ismét életre kelti. Szerkesztői lesznek a »Reformátusok Lapja«-nak volt szerkesztői: *Biki Károly* és *Varga Lajos*. Az új lap október elején fog megindulni. Szerencsét kívánunk a jó munkához!

— **Népfelkélési ügyben díjmentes halotti bizonyítványok** kiadatására hivta fel az egyházi főhatóságokat a vallás- és közoktatási miniszter folyó évi 34,551. szám alatt kelt átiratával. Erre a felhívásra az adott okot, hogy a honvédelmi miniszter értesítése szerint a népfelkélési nyilvántartásban igen sok elhalt népfelkélő neve vezetettik s ezt a szabálytalanságot a községi előjárók jelentése szerint az okozza, hogy az anyakönyvezetők vonakodnak az elhalt, népfelkélésre kötelezettek halotti bizonyítványát díjmentesen kiszolgáltatni.

— **A theológusok száma** a németországi prot. egyetemen is folytonos apadás mutat. A berlini egyetemen az 189¹/₂-ik iskolai év téli félévében 688, az elmúlt téli félévében pedig csak 484 theol. hallgató volt; a tubingai egyetemen a múlt évi nyári félévében 306, a folyó nyári félévében 298 volt a theológusok száma.

— **Belgiumban nagy zavargás támadt az újabb készült iskolai törvényjavaslat miatt**, melylyel a kormány az 1879-ben megalkotott és 1884-ben módosított törvény határozatait akarja megváltoztatni. Az új törvényjavaslat szerint a vallástani ismét kötelező tantárgy lenne, a papok iskola-felügyeleti joga helyreállították, a felekezeti iskolák részére államsegély biztosították s általában a községi iskolák helyett felekezeti iskolák állíttatnának. Ez ellen küzdenek a szabadelvűek, a radikálisok és szocialisták. Legközelebb mintegy 100,000 ember gyűlt össze Brüsszelben s az utcákon a szabadság szobrát gyászelepeibe borítva hordták tüntetőleg, sőt egy képviselő a

parlamentben a forradalmat is proklamálta. Ilyen módon akarják a törvényjavaslat visszavételét kiszékelni.

— **A kötelező népoktatás Oroszországban** eddigelé csak a három balti tartományban állott fel és ott, a meddig német felügyelet alatt állott, oly kedvező eredményeket mutatott fel, hogy *anahaitaték* alig fordultak elő. Ez iskolák eloroszítása óta azonban ott is visszafele megy a dolog. Miként Pétervárról jelentik, a fiatal kor elhatározta, hogy a kötelező népoktatást egész Oroszországban életbe lépteti. Mennyire fog ez neki sikerülni, még nem lehet tudni, miután a népoktatás ügye a birodalom belsejében roppant hátra áll s úgyszólván csak papíron létezik. Hogy az orosz népiskolák csak külsőleg is oly magaslatra emelje, a milyenen a német áll, ahöz legalább 150,000 tanítóra volna szüksége, holott ma ennek körülbelül 10-ed része található s ez is csak a legtrikább esetben bír kellő műveltséggel; épúgy hiányzik a szükséges épület s masemű felszerelés. Már csak a roppant költségek miatt is a császár terve egy emberöltő előtt aligha valósulhat meg, de ha megvalósul, akkor az absolutismus halálát fogja jelenteni, melynek feltartását csak nem régiben jelentette ki a cár ünneplés formában. Az orosz, ha csak egy kis műveltségre tesz is szert, radikálissá lesz minden ízében; ugyanez tapasztalható a szlávoknál általában.

— **Anglia erkölcsi életére** sőt arányokat vet egy kiváló költőnek, *Wilde Oszkár*nak nem régiben történt elítélésére. Wildet az erkölcsi ellen elkövetett vétéségek miatt, több tanu vallomása alapján, vétésnek nyilvánította az esküdtszék. Az ítélet kihirdetésénél kijelentette az élők, hogy csak nehezen bírja felháborodását visszafojtani; ő egy pillanatra sem kételkedik az esküdtek ítéletének helyes voltában; feleslegesnek tartja, hogy a valódi tanúk intéseket adjon, a ki képes volt efféle tetteket elkövetni, abban a szemérem minden érzete kihalt. Mindaz a mit tehet, csupán annyi, hogy a törvény által megengedett leg súlyosabb büntetést szabja reá. Ez a leglegharibóbb eset, a mely előtte valaha megfordult. Sajnos, hogy *Wilde* vétsége a legmagasabb angol társadalmi osztály körében mindennapi dolog.

— **A francia katolikusok** május 19-én unnepléyesen ülték meg *Clermont-Ferraudban* az első keresztés hadjárat 800 éves évfordulóját. A clermonti zsinatot történt 1095-ben, hogy II. Orbán pápa harczra hívta fel a keresztényiséget a hitetlenek ellen. Az emlékünneplést isteni tisztelettel s ünnepi körmenettel, roppant néptömeg jelenlétében tartották meg. Püspök és célerus mind megtelt, hogy az egyházi unneplény minél impozánsabban sikerüljön, s a nemesség, melynek ősei a keresztés hadjáratokban résztvettek, mind elküldte az ünneplés körmenetére fiait korhöz jelművekben, paizsokkal és lobogókkal. Bouillon Gottfried, Toulouse Raymond, Remete Péter, az Auvergnei Dauphin, a János-rend 2 nagy mestere, közből egy székér egy keresztés-gyalával, a Beaujeu cometable, Montferrand gróf, Joinville történetíró, Auvergnei Péter troubadour képezték a menet főbb alakjait.

— **A péterfillérek** apadása nagy gondot ad a pápának. A Vatikánban egy bizottságot küldöttek ki, hogy az apadás okait kipuhatója. A bizottság úgy találta, hogy a hívek különféle egyházi célokra irányuló másnémi gyűjtések által túlságosan igénybe vannak véve. A baj orvoslására azt ajánlja, hogy rendezetlenné kell intézkedni a kath. pénzforrásoknak a római gyűjtő-mendencétől való ez eltérítése ellen. S állítólag tanácskozások folytak a pápa körében a más irányú gyűjtések

lehető korlátozása tárgyában, de végre is arra az eredményre jutottak, hogy az efféle szabályozások rossz vért szülnének. Megelőztek tehát azzal a határozattal, hogy a püspököknek kiváló figyelmébe ajánlják azt, hogy az illető gyűjtések valósággal a megjelölt célokra fordíttassanak (!) Azt már korábban elhatározták volt, hogy a püspökökhöz körlevelet intéznek a hívek adakozási buzgalmának ébrentartása végett.

— **Nyilvános nyugalom és közönet.** A Sárospataki tanuló negyedik ifjúság nyári táncmulatságot rendezett 1895. év július 14 én a Traski fürdő helységében az ungemzei papi övezgy-sírvagyintézet javára, a melynek tiszta jövedelme 44 ft. Felülkelték: Szabó Endre ungemzei esperes 5 ft., Lu-ai Szabó Endre Jeleksé Minajófi 4 ft., Felföldy Ödön Mátýócerfi 3 ft., Bernáth Deszö Tarnócerfi 2 ft., Novák Lajos Jeleksé 1 ft., Kiss Zsigmond Ungvárról 1 ft., Soták Mihályné Ungvárról 1 ft., Csontos Ándor Cseppelyhöl 50 kr., Székely János Palágyról 50 kr., Szenczy Mihály 50 kr., Hárberné 50 kr., a kőnek a nemcsak szánt adományokért a rendezésnek nevében fordított közönetet mond. Iske 1895. július 20-án Tóth József, ifjúsági élök

— **Nyilvános számolás.** A sárospataki ev. ref. egyházi énekkarnak július hó 28-án saját zsebébe javára tartott táncmulatás alkalmánál a belépeli díjakból bevétel volt 176 korona, viarás 113 korona 40 fillér, maradvány 62 korona 54 fillér. Felülkelték: Buzá János 4 korona, Bálint Deszö, Dr. Bartha Béla, Kátona György, Szily Tóth Etelka, Jendrek Andráns, Szabó Gyula, óv. Szakács Jánosné, Szakács Éva, Molnár János, óv. Lipsey József, Galgóczi Barna és Hodosy Béla 2 - 2 korona, Csécsé N. Pál Balázs Gyula, Tarczal János, Székely Györgyné, Hódy József, Papp Pálné, óv. Kiss István, Prohászka Antal, Spiner János, Hédervány István, Kis Lajos, Ardi Lajos és Pográcz Gy. 1-1 korona, Hankács Károlyné 60 fillér, Spiner Gyula 40 fillér, Hartmann András 20 fillér, Összesen 42 korona 20 fillér, melyely egyúttal a tiszta bevétel 104 korona 74 fillér. A nemcsak szánt felülkeltők s mindazok, kik a mulatságon megjelenni szívesek voltak, fogadják e helyen is az ev. ref. egyházi énekkar hallás k szót tét. Varga István pénztárnok, Kántor Ferenc, Kéry György élökök.

— **A pelső év, ref. egyházból vihar és régieset által megromlott, törnyiták,** templomának megújításában önkéntes kegyelomszolgálati segélyeztetés a kövekezők: Szentpéteri Sámuel ref. Jeleksé és neje Kálniczky Zsuzsanna 100 ft., Sebő István gondnok és családja 60 ft., Friderik Vilmos v. Jeleksé neje és gyermekei 20 ft., Szarvas János v. Jeleksé 25 ft., Szabó Andráns és neje 10 ft., Matócs András 10 ft., Tóth István 10 ft., Szabó István 2 ft., Székely István gyűjtő 5 ft., Pápcsik István 2 ft., Lőrincz András 4 ft., Csákó János gyűjtő 10 ft., Bartus Mihály 5 ft., Csibé Béla ifjútól 10 ft., Gesei János, ifjútól neje és gyermeke 20 ft., Urbán János 5 ft., Székely János 5 ft., Ambrás István 10 ft., mindnyájuk az egyháztanács tagjai. Továbbá gróf Andrássy Dénes 6 nagyméltósága 2000 ft., a gömöri fa-pargyár részvényes társulat 100 ft. Pelső város mint kommunális 100 ft. pelsőei ref. egyházi énekkar, úgy is mint gazdák, 100 ft; eddig összesen 2605 ft.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

F. L. A «Petőfi» és «Nyárban» című költemények egy feltörekvő kezdő ifjú kísérletét. Mint illyenek, mutatnak bizonyos forma-érzést, az elsőn a kelkesedés heve is élműlik, de inkább a Vörösmarty és Kisfaludy Károly hatása mutatkozik rajta, mint a nyomukba lépő nagy lyrikusoké. Az utóbbiak a vallásos hangja tetészik nekik, de itt meg a forma kevésbé kiélegett. Ennyi mutatóvány kevés nekik ahhoz, hogy valakinek jövőköljünk; nem is a mi feladatunk a prófétálás. A költséttel való foglalkozásnak meg van a maga nemesítő hatása, tehát csak mulasson az illatos berkekben s tanuljon sokat, mert a költséket is roppantul ékesíti át a nagy tanulás, sőt a nélkül alig is képzelhetők. A többi aztán Isten dolga — Cs. P. Közömbös a választ, jól esett a benne nyilatkozó bizodalom. — F. L. Régen a nyomdában de, de nem tudok sőt keríteni reá. — Z. J. Kivánság szerint cselekedtem. A legújabbat már nyomdába adtam. — Sz. A. Most nem lehet már, még ilyen higgadt és engedelmű modorban sem. Eszelég én magam elmondok majd egyet-mást, de erre még nem vagyok felkészül készen. — K. J. A beszédet kitől várjuk?! Hát az a régi nincse még átalakítja?! — F. L. Kaptam. A «Pr. Seemles után van még külön értéke a küldeménynek? Ha igen: közönettel besorozom. — L. E. Az első feléret az utóbbi is festékek kap. Csak hadd forogjon az a toll és fenyésedjen a munkában, mint az eke-vas. — B. B. Talán a következő számban, vagy azután. Hadd tisztuljon a köd! — R. K. Az értesítők ismertetésekor, felhasználjuk. Így, a maga egészében, nem közölhetjük — H. N. L. Szelvesen várjuk!

Felölös szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postal
szétküldéssel, egész évre
5 ft., félre 2 ft. 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 ft., fél
oldal 4 ft., negyedrészes
oldal 2 ft.
Ezenkívül bélyegdíj 20 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »A magyarhoni ágostai hitv. evang. és ev. ref. egyház püspökeinek javaslata.« — »Népiskolágyűnk és a népiskolai tanítóképzés ev. ref. felkezeleti szempontból.« Ré: László. — »A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági jogval.« Mitrović Gyula. — »A beregi ev. ref. egyházmegye nyári közgyűlése.« Vignéry Mihály. — »Az alsó-zeempleni ev. ref. egyházmegye közgyűlése.« Komjáthy Gábor. — »Vegyes közlemények.« »Szerkesztői üzenetek.« »Hirdetés.«

A magyarhoni ágostai hitv. evang. és ev. ref. egyház püspökeinek javaslata

— az egyetemes bizottságokhoz, illetve a konventekhez az egyházi törvények életbe lépése után történő egyházi és lelkesi eljárása névén. —

(Vége.)

II. A gyermekek vallásáról.

11. §. Az 1894. évi XXXII. törv.-cikk 1. §-ának 1. szakaszai eltérően az eddigi érvényben levő törvényektől, a gyermekek vallására vonatkozólag eképen intézkednek:

Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó házassulók, házasságuk megkötése előtt egyszersmindkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekek valamennyien az aya vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltessenek.

A megegyezés csak akkor érvényes, ha az királyi közjegyző, királyi járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakzerűségek mellett jött létre.

Megegyezés hiánya esetén a gyermekek szülei vallását nemük szerint követik, illetve abban neveltetnek, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

Az ilyen módon létrejött megegyezés később csakis az esetben változtatható meg, ha a különböző vallású felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság ily módon egyvallású házasságává válik.

Ezen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, tértívny vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem bír joghatálylyal.

A jelen törvény életbeléptése (1895 október 1) előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve, azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

Az 1868. LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. szakaszainak rendelkezései a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályukban fentartatnak.

Mínthogy az új törvényeknek éppen ezen I. szakasza olyan, a mely a benne alkalmazott egyenlőségi és a lehető méltányossági elvek mellett is, könnyen vissza-

élésekre szolgálhatna alkalmas és így protestáns egyházi életünk esélyes gyengítésére és hírei számának fogyasztsára is vezetne, azért figyelmes körültekintő és fardhatatlan lelkigondozási tevékenységünk kifejtése által oda kell hatnunk mindnyájunknak, hogy az új házasságoknál, mint leendő szüléknél, folyvást ébren és erőben tartsuk az egyházunk iránti szeretet és tántoríthatatlan büség érzetét s ez irányban szükséges kötelességvadászát s különösen vegyes vallású házasságokétnél arra kell törekednünk, hogy az illető házasságból származó gyermekek vallására vonatkozólag a szülők, ha többel nem de mindenesetre megtartsák az 1868. LIII. t.-cikk eddigi rendelkezését, a mely szerint az ilyen házasságokból született gyermekek nemük szerint követik a szülők vallását s ne engedjük, hogy a vallás iránt való közönyösségből vagy akármiféle érdekből a felekezetiünkhöz tartozó házasságok, mint leendő szülők, oly könnyelmű ígérteket vagy lekötéseket tegyenek születendő gyermekeik vallását illetőleg, a melyek méltán ellenkeznek a hitünkhoz való ragaszkodás kötelességével s annak lelki áldásai iránt tartozó háladatossággal. Arra, hogy a lelkes biztos tudomást szerzessék arra nézve, hogy a szülők miként egyeztek meg gyermekük vallására nézve, a legtermészetesebb alkalom az egyházi összeadásra való jelentkezésnek ideje.

Azon esetben, ha a vegyes vallású házasságokétnél a házasságok, a fentebbi újabb állami törvény megengedése alapján, de az 1868. LIII. t.-cikk mellőzésével egyeznek meg a születendő gyermekek vallására nézve, e megegyezés a „Családkönyv”-be jegyzendő be. Használóképen ezen „Családkönyv”-ben igazítandó ki az is, ha a „Gyermekek vallásáról szóló törvény” 3. §-ában említett s a miniszteri utasítás 1. és következő szakaszainak rendelkezései szerint megtörtént újabb megegyezés jött volna létre valamelyik házastársnak a másik házastárs vallására való áttérése folytán, tehát az ily módon most már egy vallású vált család körében.

Az 1868. évi LIII. t.-cikknek az átérési eljárásra vonatkozó 3-8. szakaszait az új törvények nem érintvén, sőt azoknak pontos megtartását a kiadott miniszteri utasítások 7. szakasza a polgári tisztviselőknek is különös figyelmébe ajánlván, azok továbbra is fentartatnak.

A törvénytelen gyermekek vallására nézve az új törvények sem intézkedvén másképen, továbbra is érvény-

Lapunk jelen számához egy

félív melléklet van csatolva.

ben marad az, hogy az ilyen gyermekek *anyjuk vallását követik*, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik s ha az anya más, bevett vagy törvényesen elismert vallásra *tör át* vagy ilyenbe *belép*, akkor a 7. életévét még be nem töltött törvénytelen gyermekei az áttért anyát új vallásába követik. A mennyiben pedig az 1868. LIII. t.-cikk 16. §-ának esete fogorna fenn, annak rendelkezései maradnak érvényben.

Lelenckre s általában oly gyermekekre nézve, kiknek *szülője nem tudatik*, ugyancsak az új törvény 8. szakasza szerint, az 1868. évi LIII. t.-cikk 18. §-ának azon rendelete marad érvényben, a mely szerint az ilyen gyermekek annak vallását követik, a ki őket fel fogadta. Ha lenélháza adattak s az intézet valamely vallásfelekezettől, azon felekezett vallásában neveltetnek. Ha ezen esetek egyike sem fordul elő, az ilyen lelencek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben volt.

III. Az egyházi anyakönyvekről általában.

12. §. Az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-cikk intézkedése szerint a születések, házasságok és halalozi esetek *közokirat hiteltelőség* nyilvántartására ezentúl az állami, erre feljogosított polgári hivatalnokok által vezetett *állami anyakönyvek szolgálatán*, az egyház által eddig e célokra is vezetett anyakönyvek *jövőre tisztán egyházi jellegűek maradnak*, a mennyiben azok a hitfelekezettünk egyházközségi életében előforduló ilyen adatok nyilvántartandó jegyzékét fogják tartalmazni.

13. §. Eppen ezen oknál fogva az állami anyakönyvekről szóló t.-cikk életbeléptetése (1895. év október 1. után) az egyházi anyakönyvekre való feljegyelt, úgy azoknak vezetését és kezelését, valamint előfordulható esetekben való kiigazítását illetőleg, a rendelkezési jog *kizárólag az egyházi főhatóságot illeti*.

Az október 1-ig vezetett egyházi anyakönyvekre vonatkozólag, az előfordulható *kiigazítás* illetőleg, az illető miniszteriumnak eddigi határozata érvényben marad.

14. §. Ugyancsak az állami anyakönyvekről szóló 93. §-a értelmében a születési és halotti, illetőleg a házassági állami anyakönyvek vezetésének *megkezdése előtt vezetett* felekezeti anyakönyvek, valamint az azokból adott *kivonatok továbbra is közokiratok maradván*, a megnevezett törvény 94. §-ának rendelkezéséhez képest azon törvény életbe léptetése előtt vezetett felekezeti anyakönyvből közhitelességű kivonatok, az eddigi módokatok mellett, kiszolgáltatni a *felekezeti anyakönyvvezetők továbbra is jogosultak és kötelesek*; a miért azon anyakönyvek körül az eddigi törvényes rend és gyakorlat ezutánra is érvényben marad s különösen is felhivatnak a *létések az idézett törvény 94. §-ának azon büntetőjogi intézkedésére, hogy a mely felekezeti anyakönyvvezető ilyen kivonatok kiszolgáltatását megtagadja, kihágást követ el és egy hónapig terjedő felfüggetléssel és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő*.

Mindezekkel összefüggésben, tekintve azt, hogy az állami anyakönyvvezetésekről szóló törvény folyó évi október hó 1-én életbe lép, az egyházi anyakönyvek ezen év szeptember 30-án, mint eddigi állami közokiratok, *lezárandók s az azokról való másolatok ezen év október havának első felében az illető törvényhatóságok bétérjeszandók s az ilyen szempontok szerint történő lezárása egyházi anyakönyveinknek, már csak a nevezetes forduló pont történeti feljegyzése céljából is, megörökítendő anyakönyveinkben*.

15. §. Az egyházi, születési esketési és halotti anyakönyvek mellett az *áttertek, valamint a konfirmáltak anyakönyve is pontosan vezetendő*. Ott, a hol ezek már eddig is életbe léptetve voltak, az e részben előírt rendszabályok szerint; a hol pedig még alkalmazása nem vétettek, azoknak vezetésére vonatkozólag, az illetékes egyházi hatóság fog intézkedéseket tenni és rendszabályokat megállapítani.

16. §. *A törvény és jelen szabályrendelet által nem érintett eddigi anyakönyvi utasítások az ezentúl vezetendő tisztán egyházi anyakönyvek is teljesen érvényben maradnak*; megjegyezve itt is, hogy úgy a szokásos *díj* a régebbi anyakönyvi *kiadóványokért*, mint a rendkívüli lelkesi szolgálatokért megállapított stóla a lelkészeket mindaddig megilleti, a míg ezen ügy a jelen utasítás 10. §-a értelmében rendezetniti nem fog.

IV. A születési anyakönyvek.

17. §. A keresztes sakramentumnak kiszolgáltatására s így a keresztesre vonatkozólag megállapított és gyakorlatban levő *szertartási és kánoni törvények* jövőre is teljesen érvényben maradnak.

18. §. Az 1894. évi XXXIII. t.-cikk 35. §-a aképen rendelkezik, hogy minden gyermek születése legkésőbb a születéstől számított *egy hét* alatt, illetőleg a 39. §. értelmében a *halva szülöttek* vagy szülés közben meghaltak *legközelebbi hétéknapon* az illetékes anyakönyvvezetőnél az arra törvényileg kötelezettek által bejelentendő és ezen újabb intézkedést megelőzőleg, már régebbi *egyházi kánonaink* közül is többen az újszülöttek megkeresztelését *legkésőbb 8 napra* a születés után elrendelik; mindezekhez képest a szülőkéről történő kihirdetés útján is fel kell hívni a szülöket arra, hogy gyermekük születését idejében s mindenestre az állami anyakönyvvezetőnél történendő *értesítés előtt bejelentsek* a lelkesi hivatalnak keresztelés és az egyházi anyakönyvbe való bevezetés végett.

Szükséges és magunknak a szülőknek és született gyermeknek érdekében álló ez az idejében történő bejelentés, már csak azért is, mert a született gyermek a keresztelésben nyervén úgynevezett *kereszt- vagy utónevet*, az állami anyakönyvvezetőnél is csak ezen természetes rendtartás alkalmazása mellett lehetséges az állami pontos és a született gyermek családi s egyéni jogait is közelről érdeklő bevezetés.

Ily módon történvén a gyermek megkeresztelése, az egyházi és állami anyakönyvek lehető *megjegyzése céljából* kivonatos, hogy a keresztelést kiszolgáltató lelkes rövid igazolást állítson ki arról, hogy a gyermek a keresztelésben mely *utónevet* kapott.

Mint hogy pedig az idézett állami törvény 42. §-a kivételes esetekre aképen rendelkezik, hogy ha a gyermek *utóneve* a bejelentés idejében még nem volt megállapítva, az legkésőbb *két hó* alatt a szülék, illetőleg gyám által *pótlólag bejelentendő*; ily esetben az ily hosszú időig halasztott megkeresztelésnél, megint az anyakönyvek pontos megjegyzése céljából megkivánható, hogy a keresztelésnél jelenlevő keresztszülőknek hiteles tudomásuk legyen a már állami anyakönyvbe bejegyzett gyermeknek *utónevről*.

19. §. A keresztelési anyakönyv jövőre is az eddig egyházi törvényeink által *megállapított rovatok pontos betöltése* mellett *vezendő*. Az egészre vonatkozólag csupán azon változtatás történik, hogy a *halva szülötteknek* vagy szülés közben elhaltaknak bejegyzése a halotti anyakönyvbe vezetendő be a szükséges megjegyzések megtevétele mellett.

V. Halotti anyakönyvek.

20. §. Az 1894. évi XXXIII. t. cikk a halotti anyakönyvekről szóló fejezet 68., 70 és 73. §§-ában ezeket rendeli:

Minden haláleset legkésőbb a legközelebbi hétköznapon az illetékes anyakönyvvezetőnél bejelentendő.

A bejelentéskor a halottnak által kiállított halotti vizsgálati bizonyítvány felmutatandó és erre a megtörtént anyakönyvi bejegyzés az anyakönyvvezető által rájegyzendő.

A haláleset anyakönyvi bejegyzése előtt a temetési csak a községi előjárás kivételével engedélyvel történhetik meg.

Az idézett törvény mindezen rendelkezései önként következik, hogy senkit sem részesíthetünk mindaddig temetési szertartásban, míg a megholtak anyakönyvezése az állami anyakönyvvezető által meg nem történt s a szabályszerű anyakönyvvezetés előttünk a halotti kémi jegyzőkönyv és arra történt anyakönyvvezetői rávezetés felmutatásáig nem igazoltatik.

Az így felmutatott halotti kémi jegyzőkönyv a lelkeszi okiratok között mindenkor megőrzendő. A halottnak az állami anyakönyvbe leendő bejegyzése előtt kivételesen csak a községi előjárás engedélyének felmutatásáig mellett temethetünk. Ezen községi előjárás engedélyi száma és kelte a halotti anyakönyv észrevételei rovataban megőrzendő és a lelkeszi okiratok között megőrzendő.

21. §. A temetési szertartásra, valamint a halotti anyakönyvek vezetésére vonatkozó eddigi szabályok és az egyházi felsőség által tett intézkedések továbbra is alkalmazásban maradnak.

22. §. A megholtára vonatkozó adatok, a megholtat bejelentéskor közlése s a mennyiben ennek kiegészítésre volna szüksége, a felmutatandó halotti kémi jegyzőkönyv szerint vezetendők be az egyházi halotti anyakönyvbe.

Ha talán akadnának a vallásnak olyan, nem remélt megvetői és egyházi életünknek olyan hitsegői, a kik a temetési szertartásban nem kívántak részesíttetni, azok halálazása a „Családkönyv”-ben jegyzendő meg.

23. §. Keresztény felebaráti szeretetünk benső törvénye, de egyházi törvényeink is azt kívánják, hogy a halál nemre való tekintet nélkül, az egyszerű temetési szertartásban minden keresztényen részesültessek épen erre való tekintetből, ha valamely, a mi felekezetünkhöz nem tartozó halottól saját lelkésze bármilyen okból megtagadná a tisztességes temetési szertartást, azt a protestáns lelkész teljesíteni hivatva van.

Ily esetben azonban az első sorban illetékes lelkész megtagadása két tárnál igazolandó s ezen körülmény a halotti anyakönyv „Észrevételei” rovatában, a tanúk nevének megemlékezésével, bevezetendő.

Kun Bertalan,
mint az értekezlet elnöke.

ISKOLAI ÜGY.

Népiskolaügyünk és a népiskolai tanítóképzés ev. ref. felekezeti szempontból.

III.

Egy másik panasz és pedig szerintünk is jogos panasz az, hogy népiskolai tanítóink nem eléggé prot. szelleműek és hiányzik náluk az egyháziasság. Ez pedig sem népiskoláinknak, sem ref. egyházunknak, nincs előnyére, sőt határozottan hátrányára van és orvoslásra váró fogyatkozás.

Ennek természetes okát a tanítóképzédei növendékek vallásos képzésében keressük. A tanítóképző intézetekbe fejletlen gyermekek kerülnek be; ott tétetik le az alap fejlődésükhöz, gondolkodás módjukhoz; és így onnan kerülnek ki hit- és vallásos meggyőződéssel is, sőt egyházunk szeretetének különböző mértékével.

Hogy a mi ev. ref. vallásos képzésünk milyen a felekezeti és állami tanítóképzésünkben, azt a bekért adatok alapján összeállítva, az alábbi táblázatos kimutatások mutatják.

a) A mi a külső tanmenetet illeti, a rendelkezésünk alatt levő 20 képzede adatai szerint csak kettőben: a sárospataki államban és a debreceni felekezeti tanintézetben a vallásos oktatásról külön, külön. A többiben csoportosítva vannak az osztályok, még pedig *rovattal különbözőképpen*. Ime, a különbözőséget az alábbi táblázat mutatja:

Sorszáma	Az intézet neve	I-ő csoport	Heti óra száma	II-ik csoport	Heti óra száma	III-ik csoport	Heti óra száma	IV-ik csoport	Heti óra száma	Észrevétel
1	Igló	I-III. oszt.	2	IV. oszt.	1					A ref. és ág. lev. együtt.
2	Szekelykeresztúr	I-III. oszt.	2	IV. oszt.	1					
3	Budapest	I-III. oszt.	2	III-IV. oszt.	1					
4	Kölcsevár	I-III. oszt.	2	IV. oszt.	1					
5	Csáktornyai	I-III. oszt.	1	IV. oszt.	1					
6	Baja	I-IV. oszt.	2							Ritkán van 1-1 nív.
7	Módor									
8	Göva	I-IV. oszt.	2							De 1 ór. tart.
9	Arad	I-IV. oszt.	2							
10	Csurgó	I-II. oszt.	2	III. oszt.	2	IV. o.	1			
11	Félegyháza	I-II. oszt.	2	III-IV. oszt.	2					
12	Zsivóvárja	I-IV. oszt.	1							
13	M.-Sziget	I-III. oszt.	2	IV. oszt.	1					A IV. o. 2 ízben is.
14	Léva	I-II. oszt.	2	III-IV. oszt.	2	IV. o.	1			
15	Losonc	I-II. oszt.	2	III-IV. oszt.	2					
16	Nagy-Ényed	I-II. oszt.	2	III-IV. oszt.	2	IV. o.	2			
17	Nagy-Körös									Erre nincs adat.
18	Debreczen	I. oszt.	2	II. oszt.	2	III. o.	2	IV. o.	2	Osztályonként külön.
19	Sárospatak	I. oszt.	2	II. oszt.	2	III. o.	2	IV. o.	1	Adatot nem küld.
20	Temesvári									

Mint látszik is, nincs egyöntetűség. Ez pedig a vallásos képzésnek nagy hátrányára van. Csak futó áttekintésből is kitűnik, hogy melyik képzésben milyen gond fordítottatik a vallásos képzésre.

Patak és Debreczen kétségen kívül felette áll a tekintetben is mindenik képzésnek. Már itt megjegyzem, hogy nem tartom czél szerűnek az osztályok csoportosítását, nem pedig két okból. I. A növendékek gyakran intézetet változtatnak s így egyik-másik tananyag azokra

1 Megjegyzem, hogy a temesvári áll. képezédt Zilahról Berzevicy államtitkár tette át. Zilahon mondhatni, ref. irányú volt. Temesváron pedig kath. püspöki ellenőrzésben részesül. Nem tudom az adatok be nem küldésének okát...

néve kiesik. 2. Mert a képezdci vallásos tananyagnak olyannak kell lenni, hogy az előbbi osztályé mindig szükséges előzményét képezze a következőnek. S a csoportosítás mellett egyik osztály az előzményt, másik már a következményt tanulja. Az eredmény így nem lehet kedvező. Vagy pedig a tananyagnál a szükséges okoskeri összefüggés semmi figyelembe nem részesített. Az osztályonként való tanítás egy kissé több fáradságba kerül ugyan, de több időbe nem, mert különben is ott csoportosítanak és azért, a hol és mert kevés az egyes osztályok ev. ref. növendékeinek száma.

Erre különben még alább rátérünk.

b) De a mily nagymérvű változatosságot tüntet fel a külső tanmenet, olyant, vagy még nagyobbab a belső, illetőleg a tananyag. Ime, beszéljenek maguk az adatok.

Sorszám	Az intézet neve	A csoportok megnevezése	A csoportonként feldolgozásra szánt tananyag kimutatása	A használt tankönyvek címe	Észrevétel
1	Igló				Nincs külön ev. ref. vallásos képzés
10	Székely-Keresztúr	I. csoport	a) Hitán b) Erkölestan c) Egyház történet	a) Ker. hitán. Irta: Bodola Sámuel, átdolgozta: Garda József. b) Ker. erkölestan, kézirát. c) A kor. egyh. története prot. ifjúság számára, készítette: Pálfi József.	Kézirát: Kerecsón István helybéli ev. ref. lelkész.
		II. csoport	Szertartástan	Nagy Péter előadása után készített jegyzetek. Kézirát.	
3	Budapest	I. csoport	a) Bibliai történetek b) Egyház-történet	a) Bibliai bevezetés (Sárospataki Irodalmi Kör kiadványa). b) Bocsor Lajos: „Egysétes egyház-történelem.”	Kézirát: Vasarhelyi József.
		II. csoport	a) Hit- és erkölestan b) Magy. ref. egyh. történet c) Szertartástan.	a) H. Kiss Kálmán hasoneimű könyve. b) Farkas József hasoneimű könyve. c) Kézirát.	
4	Kolozsvár	I. csoport	a) Ker. erkölestan. b) Bibliai történetek. c) Egyház-történet.	a) Kézirát. b) i. m. sárospataki kiadás. c) Pálfi József i. m.	Kézirát: Farkas Lajos ref. s. lelkész.
		II. csoport	Vallásitanítás módszere.	Kézirát.	
5	Csáktornya	I. csoport	A vallásitanítás általános módszere.		
		II. csoport	A vallás tanítás részletes módszere; különös tekintettel a bibliai és egyházitörténelekre és a katechizmus tanítására.	Kiss Áron: „A prof. vallás tanítás módszertana.”	Katecheta: Pálffy Győző egykori iskolai tanító.

Sorszám	Az intézet neve	A csoportok megnevezése	A csoportonként feldolgozásra szánt tananyag kimutatása	A használt tankönyvek címe	Észrevétel
6	Baja	Egy csoport	a) A ker. vallástánból: az Istenről, az emberrel, a Jézus személyéről. b) Vallásitanítás módszere.	a) Ker. vallástánból: az Istenről, az emberrel, a Jézus személyéről. b) Kiss Áron: i. m.	Kézirát: Székely Áron ref. lelkész.
7	Moson				Nincs növendék; nincs kimutatva a tananyag sem.
8	Deva	Egy csoport	a) Ker. hitán. b) Ker. erkölestan. c) Ker. egyh. történet. d) A prot. egyházak alkotmánytana, liturgiája; és a vallásitanítás módszere.	a) b) H. Kiss Kálmán: „Keresztény Vallástudomány.” c) Bocsor Lajos: i. m. d) Kézirat és jegyzetek.	Kézirát: Székely Sándor helybéli ref. lelkész.
9	Árad	Egy csoport	a) Ó és Új-sz. könyvek ismertetése. b) Szinbolyika. c) Egyház-történet. d) Vallástörténet. e) Hit- és erkölestan.	a) b) H. Kiss Kálmán: „Bibliai könyvek története és szinbolyika.” c) Gergely Károly és Kovacs Lajos: „Ker. egyházitörténet.” d) Laki D.: „Vallástörténet.” e) Kiss József: „Hit- és Erkölestan.”	Kézirát: Csepesi Imre helybéli ref. lelkész.
10	Csurgó	I. csoport	a) Egyház-történet. b) Bibliai történetek.	a) Bocsor L. i. m. b) Sárospataki kiadás i. m.	
		II. csoport	Hit- és Erkölestan	Kiss József: i. m.	
		III. csoport	a) A vallásitanítás módszere. b) Egyházi szervezet.	Jóó István: „Mód-szer-tan.” H. Kiss Kálmán: „Egyházi szervezet.”	Katecheta: Marosfalvi István főgim. vallásitanító.
11	Fegyvárháza	I. csoport	a) Bibliai történetek. b) Bibliai könyvek története és szinbolyika.	a) Papp Károly: „Bibliai történetek az ó- és újszövetségbeli vezérlőkönyvűl tanítóok számára.” b) H. Kiss Kálmán i. m.	Kézirát: Székely Antal képezdci rajztanító.
		II. csoport	a) Egyház-történet. b) Vallástitanítás módszere.	a) Bocsor Lajos: i. m. b) Kiss Áron: i. m.	
12	Zrnóváralja	Egy csoport	a) Egyház-történet. b) Kis káté c) Bibliai történetek.	a) Kézirát. b) Luther. c) Sárospataki kiadvány i. m.	Katecheta: Kihno Vilmos príbozi ág. ev. lelkész. Nk. Az egyházitört. két evi kúrsusban, a Bib. tört. 4 evi kúrsusban szerepel.

Sorszám	Az intézet neve	A csoportok megnevezése	A csoportonként feldolgozásra szánt tananyag kimutatása	A használt tankönyvek címe	Észrevétel
13	Máramaros-Sáiget	I. csoport	a) Bibliai történetek és bibliai ismeretek. b) Ker. hit-és erk.-tan. c) A heid. káté és helv. konfessio ismertetése. d) Ker. egyh. tört.	a) Kovács Lajos: „Bibliai történetek. Debr.” b) c) Kovács Lajos: „Ker. vallás-tan.” d) Gergely Károly: „A ker. egyh. történelme” és Mark Pál: „Egyet. egyh. történet.”	Katecheta: Takács Zoltán ev. ref. misszió lelkész.
		II. csoport	A magyar országi ev. ref. egyh. kultúrája és szervezete.	H. Kiss Kálmán hasonímű könyve	
14	Nagy-Kőrös				Adatolt nem küldött.
15	Léva	I. csoport	Egyet. Magy. és Erd. honi ref. egyh. történet.	Mindhárom csoport a tananyagot kézirat után tanulja.	Katecheta: Tolnay Dénes helybéli ref. lelkész.
		II. csoport	Hit-és erkölés-tan		
		III. csoport	A vallásitanítás módszere.		
16	Losoncz	I. csoport	a) Bibliai történet. b) Egyház-történet.	Tankönyv címét nem közölték	Katecheta: Ilyefalvi Kónya Lajos helyb. ref. lelkész.
		II. csoport	Ker. hit-és erkölés-tan.		
17	Nagy-Ényed	I. csoport	Bibliai ismer-tetés; O. és Ujszövetség.	Tankönyv címét nem közölték	Katecheta: végezt a vizsgázott pas-por-nóvándék. NB. az ev. vall. ezimék fejl. tört. két év kúrsus.
		II. csoport	a) Vallásos eszmék fejlődésének története. b) Hit-és erkölés-tan. c) Egyh. tört.		
		III. csoport	Egyházszertartás, egyház-szervezet. Szemináriumgyakorlatok.		
18	Debrecen	I. csoport	A bibliai könyvek ismertetése (Ó-és Ujszöv.) tartalmilag is.	Szent biblia, Kovács Lajos: „Bibliai történetek.”	Katecheta: Kovács Lajos képez-del rendes vallásitanít.
		II. csoport	a) Ker. hit-és erkölés-tan. b) A heid. káté, helv. konfessio ismertetése. c) Könyörgések és egyh. beszédek olv.	Heid. káté. Helv. Konfess. Énekek. könyv. jegyzetek.	

Sorszám	Az intézet neve	A csoport megnevezése	A csoportonként feldolgozásra szánt tananyag kimutatása	A használt tankönyvek címe	Észrevétel
18	Debrecen	III. csoport	Egyház-történet. Könyörg. és egyh. besz. elmondásában gyakorlás.	Mark Pál i. m.	Katecheta: Kovács Lajos képez-del rendes vallásitanít.
		IV. csoport	Magy. ref. egyh. szervezete, szertartásainak jelentősége, célja. Az I-IV. el. osztályok vallásitanítási anyagának ismertetése, mint a lelkész. olvasása, készítése	Kézirat.	
19	Sárospatak	I. csoport	Egyház-történet.	Boosor Lajos i. m.	Katecheta: Réz László s. lelkész. NB. Mind a 4 oszt. szolhar és deca. szöveget is tanul.
		II. csoport	Ó-és Ujszövetségi könyvek tárgyi és tartalmi ismeretése; szin-bolika.	H. Kiss Kálmán i. m.	
		III. csoport	a) A vallásitanítás módszere. b) Próba-tanítások készítése.	a) Kiss Áron i. m.	
		IV. csoport	Egyházszertartás és liturgia	Zsinati törvény és kézirata.	
20	Temesvár				Adatolt nem küldött.

E kimutatásból egészen világos, hogy mily nagy-mérvű vallásos nevelés-oktatásunk körül — mondhatjuk — a tájékozatlanság. Se határozott cél, se határozott irány. Ahány intézet, csaknem annyi a tananyag, a mely a népiskolától — mondhatjuk — fel egész a theol. akadémiái tananyagig képviselve a magyarországi tanító-képezdékben. De nemcsak maga ellen a tananyag ellen van kifogásom, hanem a Kiss Áron dr. féle módszerrel szemben is a tankönyvek ellen is. E helyen a tankönyvek bírálatába — hely szűke miatt — nem megyek bele; egy más alkalommal, ha talán e tekintetben ellen-élete volna valakinek, adom a népiskolai vallási tankönyvek bírálatát együtt. Sőt még a katecheták között is találunk egyet-kettőt olyant, a ki ellen kifogásunk lehet.

Itt megjegyzem, hogy a csoportoknál a tananyag évenként felvalta taníttatik. Egy csoportban rendszerint annyi-féle tananyag van, a hány osztály a csoportban. De ebből a szempontból is — ítélem meg kiki — megengedhető-e a tananyag rovása nélkül a csoportosítás?! Az énekeskönyv tanítására a debrecenit és patakin kívül egy képezdében sem gondoltak. Pedig a ki ismeri kálvinista népünket s a szoltárok erejét népünk gondolkodásmódjára, az nem fogja helyeselni a képezdék ebbeli mulasztását.

(Folyt. köv.)

Réz László

TÁRCA.

A polgári házasság törvényei, párhuzamban az eddigi házassági joggal.

Egyházi jogi tanulmány

(Vége.)

S ezekben közölvén az egyházi megáldásnak a külföldi nevezetesebb protestáns egyházaknál szokásos formáit, ezek után mindnyájunkat érdekelni fog, ha közlöm ugyancsak a külföldön szokásos *polgári házasságkötés módját*, azon ismertetés után, a melyet arról *Sztehló Kornél*, igen derék tanulmányában legközelebb közzé tett.

A fő- és székvárosban (Berlin) — írja a szerző — igen szablonyszerűleg és közönséges polgári szerződés-kötés módjára kezelik a házasságkötést. Az anyakönyvvezetőknek Poroszországban megtiltott, hogy alkalmi beszédet tartsanak és midőn ennek okát iránt a casseli főkormányzó megkérdeztem, azt hozta fel, hogy a kormány az által, hogy a polgári házasságkötést a legegyszerűbb szerződési formába szorítja, azt akarja elérni, hogy a nép ne gondolja, hogy már most az egyházi esketés feleslegessé vált. Azt a tudatot akarja a népben megélelni, hogy a polgári házasságkötés az állami közeg előtt valójában csak az állami rend érdekében megkívánt oly cselekvény, mely által a házasság jogilag létre jön ugyan, de ennek vallásos és etikai jellege nem levén, a felek, a kik azt keresik a házasságkötésben, már ezen polgári aktus egyszerű jogügyleti természeté által is, a lelkes előtti utólagos házasságkötésre utaltassanak.

A házasságkötésnél az anyakönyvvezető, a városokban rendszerint fekete frakkban jelenik meg. A falvakon legjobb kabátját veszi fel. Egyenruhája vagy hivatalos jelvénye Poroszországban az anyakönyvvezetőknek nincs. A házasságkötésnél Berlinben, rendszeren csak két tanú van jelen, de néha elmennek a szülők is. A megjelentek és az anyakönyvvezető az asztal körül foglalnak helyet, a jegyesek az anyakönyvvezetővel szemközt. Az anyakönyvvezető ezután kérdi a megjelent tanúk nevét, polgári állását és lakását — a többi adat már a jegyzőkönyvbe be van írva — és kitölti ezen adatokat. Azután feláll és a jelenlevők is felállanak. Figyelmezteti őket, hogy házasságkötés végett jelentek meg, a miért is a törvényben előírt formákat meg fogják tartani. Azután kérdi külön a vőlegényt és külön a menyasszonyt, hogy akar-e X. Y.-nál házasságot kötni. Az „igen” kijelentése után, valamivel emeltebb hangon kijelenti:

„Miután önök, a hozzátok intézett kérdésre, mindketten igennel feleltek, a törvény értelmében ezennel önöket törvényszerűen egybeadott házasságoknak jelentem ki.”

Ezután a felek, a tanúk és az anyakönyvvezető a jegyzőkönyvet aláírják.

A casseli anyakönyvvezető, már ünnepélyesebben csinálta a dolgát. Hanem beszédet az sem tartott, de mégis figyelmeztette a feleket, a házasságkötés jelentőségére és azon lépés komolyságára. Még szebben dikcióját a szászok. Ezeknél úgy Lipszében mint Drezdában újonatj frakkban és kifogástalan fehér nyakendőben jelent meg. A bevezető beszédben különösen a drezdai, nem csak a lépés fontosságára és azokra a kötelességekre, a melyeket ez által elvállalnak, figyelmeztette, hanem szívők vonalmára, a házassági hűségére és a hitvesi szeretetre is appellált. A beszédnek igen szép és az egész cselekvény igen méltóságos volt. Drez-

dában még azt a különös berendezést találtam, hogy míg masut a házasságkötést többé vagy kevésbé díszes asztal mellett végzik, itt az anyakönyvvezető magasabb emelvényen, külön polcszerű kathedra előtt ült, illetőleg állt a házasságkötési szertartás alatt. Ezen polcon fektött az anyakönyv is és a szóbeli kijelentések megtétele és a jegyzőkönyv felolvasása után, a megjelentek szintén az emelvényre léptek és ott írták alá a jegyzést.¹

Már ma a polgári házasság megkötésének *magyar állami formája* is ismeretes előttünk. És etikai érzésünk és kíváncsiaink is eltöltött megnyugvással fogadjuk azt.

Erdély Sándor igazságügyi miniszter ugyanis megállapítván a törvény végrehajtására vonatkozó utasításokat, ezekben erre vonatkozólag eképen intézkedik:

A házasságkötés idejének megállapításánál a polgári tisztviselőnek kötelessége különös gondot fordítani arra, hogy a hazasülők felelnek módjukban legyen, még házasságuk megkötésének napján, a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelezettségüknek eleget tenni.

A házasságkötésre rendelt helyiség a polgári tisztviselő hivatalos helyisége. Ha ez nem alkalmas, a községi előjáróság által rendelkezésre bocsátandó hivatalos helyiségben történik.

Különös gondot kell fordítani a helyiségek rendben és tisztán tartására; valamint arra, hogy benne, a házasság megkötésének ideje alatt, semminemű más hivatalos vagy nem hivatalos cselekvény végre ne hajtsák és hogy a szomszédos helyiségben se történjék semmi, a mi a házasság megkötésének ünnepélyességét legkevésbé is zavarná.

Ha a helyiség nagy közönség befogadására nem alkalmas, a meghívottaknak és a házasülők közeli rokonainak elsőbbség biztosítandó.

Házasságkötéseknél a polgári tisztviselő ügyel a csend és rend fenntartására és az illetlen magaviseletteket eltávolítja.

Fontos okokból a polgári tisztviselőnek a házasülők kérelmére, a házasságkötésnél a nyilvánosság kizárásával és a hivatalos helyiségben kívül is szabad közreműködnie.

Nyilvánosság kizárása esetében a házasülőkön és a házasságkötési tanúkon kívül csak azok lehetnek jelen, a kiknek jelenlétét a házasülők megengedik.

Házasságkötésnél, hivatalos helyiségben kívül, csak akkor működhetik közre a polgári tisztviselő, ha a házasülők betegség vagy más fontos ok miatt akadályozva vannak a hivatalos helyiségben való megjelenésben.

A házasság megkötéséhez mulhatlanul szükséges, hogy a házasülők személyesen és együttesen jelenjenek meg a tisztében eljáró polgári tisztviselő előtt; s hogy a házasülők két tanú együttes jelenlétében személyesen kijelentsék, hogy egymással házasságot kötnek.

Ehez képest a polgári tisztviselő, a két tanú jelenlétében, a személyesen és együttesen jelenlevő házasülők mindegyikéhez, még pedig előbb a vőlegényhez, ezután a menyasszonyhoz magyar nyelven külön-külön ezt a kérdést intézi:

„Kijelenti-e ön — itt megnevezendő az egyik házasülők — hogy az itt jelenlevő N. N.-nel — itt megnevezendő a másik házasülők — házasságot köt?”

Ha a hozzá intézett ezen kérdésre, mindegyik házasülők, személyesen és két tanú jelenlétében igennel választ adott és kijelentését sem feltételekhez, sem időhöz nem köthette, a polgári tisztviselő, szintén magyar nyelven a következő kijelentést teszi:

¹ L. Míndezeket *Sztehló Kornél*: „Tanulmányok az anyakönyvi ügy terén.” Budapest, 1895. 17-19. lap.

„En tehát önököt ezen egybehangzó kijelentésük alapján, a törvény értelmében, házastársaknak nyilatánom.”
A polgári tisztviselő a házasságkötésnél nemzeti színű válszalaggal és megfelelő tisztességes öltözetben, lehetőleg atilában megjelenni s egyszersmind ügyelni tartozik, hogy a házasságkötés kellő ünnepességgel és jelentőséggel méltó komolysággal történjék.

Nem szabad azonban oly magatartást tanúsítania, mely a házasságkötést az egyházi szertartás utánzatának tüntetné fel s a hazulokat az egyházi összeadásnak igénybevetélőül visszatartaná.

A polgári tisztviselő a házasság megkötése után, a házútlókat figyelmezteti, hogy a házasságnak előtte történt megkötésével, vallási kötelességeiknek még eleget nem tettek.¹

Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

A beregi ev. ref. egyházmegye nyári közgyűlése.

Egyházmegyénk Beregszászon, aug. 12., 13. napjain tartotta meg nyári közgyűlését Sáló Kálmán esperes és Uray Imre o. megyei gondnok elnöklése alatt. A lelkészek közül az aggkor által visszatartottakon kívül alig hiányzóit egy-kétő, vagy kevesebb számmal voltak az egyházak küldöttjei.

A gyűlésnek az esperes által innál történt megnyitása után a tárgysorozat elvitatoltát s a benne foglaltak a tárgyalás alapjait elfogadtatták. A tárgysorozatban első helyen állott a szigorú pontosságáról tanuskodó esperesi jelentés, mely az időközi elnöki intézkedések elsorolása mellett, részvevő emlékezők meg Vekerdy Nagy Pál daróczi lelkész és Badalay János n.-beregii tanító haláláról. Elismeréssel vette a közgyűlés tudomásul.

A tárgysorozat szerint előkerült általánosabb érdekű ügyek következők:

Peterdy József megyei árvaszéki ülnök a presbiteriumok általános szótöbbséggel egyházmegyei világi jegyzővé választott. A gulácsai, tákosai és daróczi lelkészválasztásra vonatkozó jegyzőkönyvek felolvastattak; a rendben történt választások megerősítettek, Gulácsra *Fajás Sándor* tákosai lelkész, Tákosra *Köncz János* mátyusi káplán-tanító, Darócra *Szabó András* bilkei missionárius választottak meg. Egy bizottság a tavaszi gyűlés megbízásából beteszeltette javaslatát az o. megye gyámintézet alapszabályainak módosítására vonatkozólag az orsz. prot. öz. árva gyámintézet felállítására. E javaslat irányelvei: a belépés az orsz. gyámintézet alapszabálya értelmében önkéntes legyen; a belépő belépési díj czímen jövedelme 10¹/₂-át 31 év alatt, tagsági díj czímen 1¹/₂-ot 20 évig; a gyámintézet jelenlegi tagjainak az intézetben töltött évi a tagsági díj fizetésére nézve beszámítanak; az atyáknál árvák az özvegy gyámdíjainak felét nyerjék, a teljesen árvák ¹/₂-ét; az árvák 24 éves korukig segélyezendők, kivételt képeznek azon fiúk, kik ezen kor elérése előtt hozzájutnak a megélhetés feltételeire, a leányok, ha férjhez mentek; a hülvék, vakok, nyomorékok életük végéig gyámdíjban részesülnek. A „tőhári lelkési kör” ezen irányelvekhez még azt óhajtja oldani, hogy az o. megyei gyámintézeti tagok temetésére 100 ft adassék a gyám-penzárból. Ezen irányelvek figyelembe vételével a javaslatot bizottság felvetett az alapszabályok szövegezésére.

Javaslatot terjeszt az o. megyei közgyűlés az e. kerület útján a konventhez az egyetemes özvegy árva gyámintézet alapszabályainak módosítása végett. És pedig ilyen

tartalommal és indokolással: 1. Az árvákon kívül az özvegy édes anya évi segélye is folyósítandó még akkor is, ha a férj 31 évig beszámítandó évig nem szolgált. Azonban az 31 évre eső díj a belépési díjjal egyetemes befizetésre és gyámpénzárba és pedig a hátralék vagy a segélyre jogosított által egyszerre fizetendőek be, vagy a segélyből tartassék vissza. E módosítás aligha megzavarná a számítást, mert az alapul vett belépési és évi díj órázson befolyó. Az ily özvegyek segélyezéséért gyűlésünk számos tagja szívesen előnézne a többi segélyezett évrőljárak némi lezárlatát is, ha másként az alap meg nem bírná. 2. A tarthatatlan helyzet miatt állásától megválni kénszerűl (nem fogyni uton) lelkész, a mi azonban mindig az illető o. megyei hatóság által bírálandó és élláptandó meg, a már végleg szövegezték és kötelező erejűvé vált elvek és kötelezettségek fentartása s illetőleg teljesítése mellett, a maga személyére is egy osztalékban részesüljön. Ez nemcsak emberies szempontból kívánatos, hanem a helyes adminisztráció, gyakran és főleg a vallás erkölcsi élet biztosítása szempontjából is, mert fordulnak elő esetek, midőn a lelképásztor bíróság el nem mozdítható, de vagy elmebetegség, vagy testi elgyengülés miatt ritkán a közte és gyűlékezete között kifejtett vizsály miatt ott maradása csak káros hatással van az egyháznak egy anyagi, mint lelki épülésére. Más helyre áthelyezni pedig nem lehet, sőt nem is szabad; már pedig éveken keresztül segéd vagy helyettes lelkész alkalmazni nem hasznos az egyházias élet fejlesztésére és biztosítására. 3. A belépési illeték és évi járulékok méltányos megállapítására végett a lelkészi javadalmak reális alapon, egyszerű és könnyen áttekinthető alakban üböl — nem rohamosan hajtva — lelkiismeretesen irassanak össze.

Az egyházi törvények 241. §-a által kívánt vagyonkönyvi egy bizottság által előkészített rovatos ívek kinyomatottak. A presbiteriumok utasítottak, hogy a vagyonkönyvet két példányban készítsék el, annak egyik példányát az esperesi hivatalhoz küldjék s a változásokat esztől-esztől bejelentsek. Egyezzen a bizottság a lelkészi és tanítói udvarokon és földelken tett beruházások kimutatására is készített rovatos ívet. Ezen íven ki lesz tüntetve külön: mennyit költött az illető lelkész vagy tanító a föld jövedelméből többé feltétele és az udvar befalítására, díszítésére? E kimutatás képezi majd alapját az utód által esetleg teljesítendő visszatérítésnek. A visszatérítésnek szabályrendelet alakjában való kidolgozására a lelkészi körök hivattak fel.

A tanügyi bizottság jelentése szerint egyházmegyeünkben a múlt 1894—95. isk. évben a mindennapi tankötelesek száma volt: 5927; ebből iskolába járt 935¹/₂; ismételő iskola kötelesek száma 1989, iskolába járt 863¹/₂. — A tanítás eredménye kitünő volt, 16. jeles 12. j. 21. kiélégítő 20 iskolában. A kitünő és jeles eredményt felmutató tanítók nevei jegyzőkönyvileg közlőzetben rendelkeztek. A bizottság indítványára a közgyűlés felkéri a kir. tanfelügyelőseget, hogy a lelkésztanítóságok és kisebb jövedelmű egyházakban a tanügyi hiányok megszüntetésére állami iskolák felállításával legyen segítségünkre.

Az államszégyélt és domesztikai segélyért intézett kérvényeket elbíráltatták. Domesztikai segélyért folyamodók ajánlása! Oh be sokat lehetne erről mondani! Hiszen, ha megadni is tudnók azt az összeget, a mennyire az o. megye ajánlja az egyházat vagy lelkészt!?! Hát még amennyit, a mennyit kérnek!?!

Interpelláció is került a gyűlés elé. A „tiszbáti lelkési kör” ugyancs kérdi: *Nem látja-e a közgyűlés abnormitását azt, hogy a fornsói lelkész Munkácson lakik és egyháza adminisztrációjában nem foly be? s kicicé-e ezen állapoton segíteni? Az eset ez: a fornsói lelkész a múlt évben engedélyt kért az e. m. gyűléstől — aggkorival együtt járó gyngeségért hozza fel okul — hogy felhíttetésével nyugalomba vonulhasson. A gyűlés az egyházi törvényekre hivatkozva, mely nem ismer feltételek lemondását, a kérelmet nem adta meg. A kérelmező lelkész ír azért be ment lakni Munkácsra; segédje helyettes lelkésznek cizmette magát, sőt a f. évi tavaszi közgyűlés is úgy emlékezett meg róla, mint helyettesről. Ez hát az abnormis helyzet az 1894. évi*

¹ L. A minisiteri utasítások 59—68. szakaszait, És az összes utasításokat egybefoglalva D. Iming-Konrad: »A hazasági jogról Második füzet. Budapest, 1895. Réth Mór 36—39. lap.

határozattal szemben. A közgyűlés, tekintettel arra, hogy a farnosi lelkész 49 éven keresztül pontosságra nézve mindig az első közt volt s ha teste erje megengedné, nem vonulna vissza egyháza igazgatásától, méltányosnak tartja a helyzet fenntartását, de a lelkései állomást nem tartja megüresedtetnek.

Több helyi érdekű ügy mellőzésével még csak annyit említek meg, hogy Abahazi Lajos, Sárkányi Kálmán és Róthi Lajos benutatták második lelkész-képességi bizonyítványukat. Füstö M. Benő és Tóth Kálmán tanképesítő oklevelüket. Horthy Gyula L. szalkai nagybirtokos és Kiss Imre tarpai tanító, mint iskolaelőadókat a tanügyi bizottsághoz bevalásztatták. Két ügy a közigazgatási bírósághoz tételett át.

Vigvári Mihály.

Az alsó-zempléni egyházmegye közgyűlése.

Az alsó-zempléni egyházmegye augusztus 20—21 napján Sárospatakon tartotta az őszi közgyűlést. Megelőzőleg tanügyi bizottsági ülés és közös lelkései értekezlet volt, mely utóbbira szokatanul nagy számban gyűjtötte össze a tagokat, egyik tárgyának: az egyházmegyei papi özvegy-árva gyámintézet jövője feletti intézkedésnek fontossága.

Az értekezlet *Keresztúri József* h. esperes buzgó imával s az értekezlet tagjaihoz intézett szíves üdvözlő szavakkal megnyitván, mindenek előtt a hegyalja-haragodi és bodrogközi lelkései-értekezletek jegyzőkönyvei olvastattak fel, mindenik hálás kegyelettel s teljes elismeréssel emlékeztet meg Kopré Ferenc, elhalt esperesnek érdemeiről.

Az egyházmegyei gyámintézet sorsa felett indult meg ez után az órákig tartó érdekes, s mindenek fölött igen élénk vita, melyben nem csak az értekezletnek úgyszólván minden jelenlevő tagja résztvett, hanem a főiskolai tanári karnak ügyeink iránt érdeklődő derek tagjai is elősegítették bölcs tanácsaikkal a fontos, mert igen sokaknak érdekét érintő kérdés szerencsés megoldását.

Abban állapotott meg ugyanis a közös értekezlet, hogy a gyámintézet feloszlatatik, utasítván a pénztárnok, hogy az esetben, ha az országos hasonló gyámintézet az 1866. év elejével csakugyan eltebe lett, január 3-ig küldje meg a tagok mindenikének az általuk úgy alap, mint évi díjban befizetett összegeket, azoknak kamataival együtt; a kamatok és alapítványok kamatai, egyházi s másféle adományozásokból keltekezett összeg azonban továbbra is, mint gyámintézeti alap, fentartandó oly célból, hogy abból mindaddig, míg az országos gyámintézet működését megkezdi, így a jelenlegi, mint ezután leendő papi özvegyek és árvaik évi segélyezésben részesíthessenek. Ez alap jövője iránti határozatát akkorra tartja fenn, mikor az országos gyámintézet a segélyosztást megkezdvén, ez fölöslegessé válik.

Ezen tervezetet egyházmegyei közgyűlés is elfogadta s határozattal emelte.

Ez után a tanügyi bizottság tartotta meg ülését *Czinke István* és *Szinyei Gerzson* elnöklété alatt. A bizottságnak a tanügyi előmozdítására vonatkozó több fontos s az egyházmegyei közgyűlés által is elfogadott s majdani jegyzőkönyvében részletesen feltüntetendő határozatai közül, a tér szűke miatt, elégnék tartom a következőket megemlíteni.

1. Tekintettel azon körülményre, hogy sok helyen, kivált falusi iskolában, a tanköteleseket, a mezei munkák beállta miatt, május haván túl lehetetlen összetartani s így igen sokszor megtörténik, hogy a június vége felé kimenő körlátogatók az iskolát üresen találván, arra nézve a minősítést vagy éppen nem, vagy téves infor-

máció alapján tehetik meg: tanügyi bizottság felkéri az egyházmegyei közgyűlést, tegye kötelezőssé a körlátogatóknak, hogy az ilyen iskolában a vizsgálatokat május havában tartsák meg; az illető egyházak lelkészeit pedig hívja fel, hogy az általuk célszerűen itelt vizsga idejéről a körlátogatókat előre értesítsék.

2. Tapasztalatvan, hogy az ismétlődő iskolai tanítás ügye egyházmegyeinkben igen szánandó állapotban van s egyelőre nincs is kilátás arra, hogy az eredeti tervezet szerint életbe léptethető legyen: ajánlja az egyházmegyei közgyűlésnek, kösse hathatósan a lelkészek szívére, hogy úgy a saját, mint egyetemes prot. egyházunk jól felfogott érdekeit tartsa szem előtt; vegyék kezükbe az ismétlődő iskolázatást úgyet oly módon, hogy kezét fogva a tanítókkal, legalább a téli időszakban gyűjtsék össze vasárnap délutánoként a felnőtteket, azoknak vallásos oktatása s az egyházi éneklésben való gyakorlása végett s ezt annnyal inkább célszerűnek látja, a mennyiben a cura pastoralis gyakorlására is alig találhat ennél a lelkész alkalmazásnyó módot, melynek, különösen az egyházpolitikai törvények által teremtettt új viszonyok között, megbecsülhetetlen, áldásos eredményei lehetnek.

A másfél napot igénybe vett egyházmegyei közgyűlés *Keresztúri József* h. esperes és az egész egyházmegye legnagyobb örömeire, a hosszas betegségből felgyógyult *Meezner Béla*, egyházmegyei gondnok elnöklété alatt tartott meg, melyen egyházi élők buzgó imája után, gondnokunk az elismerés és hála nemes érzelmeiről tanuskodó, valóban a lélek melyéig ható szavakkal emlékeztet meg a f. évi május hó 2-án elhunyt Kopré Ferenc esperesről, a mely szavak, míg egyrésztől a legáltalóbb vonásokban tüntetik fel az elhunytak halhatatlan érdemeit s a váratlan elhalálozása folytán egyházmegyénket ért veszteség fölötti összeinte fájdalomunkat; másrésztől tanuskodnak egyházmegyénk gondnokunk nemes, szép lelkületéről s azon legbensőbb viszonyról, mely közte s elhunyt elnöktársa közt fenállott s melyhez igazán csak az apa és gyermek közötti viszony hasonlítható. A szép beszéd, a mely egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetni határozottatott, így hangzik:

Nagyfeszületű egyházmegyei közgyűlés!

A legnagyobb fájdalommal s a legmélyebb bánattal van eltelve szívem a jelen pillanatban, midőn a nagy, egyházmegyei közgyűlést megnyitom. A legmélyebb fájdalom érzem, ha meggondolom, hogy az a férfi, ki több, mint 15 évtől volt egyházmegyeink esperese s ezen idő alatt a legnagyobb odaadással s a legnagyobb buzgalommal vezette egyházmegyeink kormányának gyepőjét, nincs többé az élők sorában.

Egyike volt ő azon férfiaknak, kik széles, tudományos képzettségüket szerénységök által rejlik el. A ki az ő jellemét ismeri tanulta, a ki betekínthetett szíve mélyébe, az láthatja, hogy ez a szerény férfiú milyen szép tulajdonokat, milyen magas képzettséget rejtett el belsejében; csak az ismerheté fel e kevés beszédű férfiúban annak szép lelkét, humanus gondolkodását s kimagasló tehetségét.

Hogy mint az alsó-zempléni egyházmegye esperese egyike volt a legmunkásabb, legfáradhatatlanabb tisztviselőknak, azt — azt hiszem — egyházmegyeink minden egyes tagja tudja s ezt az érdemet mindenki, talán legnagyobb ellensége is — ha ugyan volt — elismerni s őt ezért tisztelni és becsülni volt kötevényen. En, ki több mint 8 éven át voltam elnöktársa, állíthatom, hogy több volt ő, mint egy munkás és szorgalmas vezére egyházmegyeinknek; szívét, életéjét áldozta ő fel egyházmegyeinknek s én jól tudom, hogy legfőbb örömét legfőbb boldogságát, az a munkálkodása képezte, melyet ő az alsó-zempléni egyházmegye boldogítására és jólétére érvényesíthetett.

De hogy minő tekintélye volt Kopré Ferencz esperesünknek s mennyire elismerték az ő tehetségének fölényt s mily mértékben becsülték őt fáradhatatlan munkálkodásáért, azt, azt hiszem jobb példával nem bizonyíthatom, mintha szeretett főpásztorunknak, Főtiszt. Kun Bertalan püspökünknek azon szavait idézem, a melyeket nekem egyházmegyei gondnokká lett megválasztásom alkalmával Kopré Ferencz esperesről mondott. „Egyike Kopré Ferencz esperes úr, mondá őméltósága, a legpontosabb, legmunkásabb espereseinknek s habár egyházkerületünk telve van kitünőségekkel, munkás és szorgalmas férfiakkal: Kopré Ferencz a munkás és szorgalmas vezérek között is a legmunkásabbak közé tartozik.” Kell-e említeni n. t. egyházmegyei közgyűlés a legmagasabb, legilletékesebb helyről elismerőbb nyilatkozat? Azért, tekintetbe véve szeretett elhunyt egyházi előnkünk munkálkodását, melyet ő egyházmegyénk érdekében kifejtett, állíthatom, hogy halála egyházmegyénk névére egyike a legnagyobb csapásoknak, a legérzékenyebb veszteségeinknek.

És hogy én minő köszönettel tartozom ezen buzgó férfiú emlékének, engedjék meg, hogy erről itt a n. t. egyházmegyei közgyűlés előtt röviden megemlékhessem. Egyházmegyénk világi előnkévé, a többség lekötelező bizalmából, mint e megye ügyeivel teljesen ismeretlen lévék elválasztva. Kihez fordulhattam volna íly esetben tanácsért, kinek támogatását kérhettem volna fél helyesebben, mint előnkötársam? És ő segített, tanított és bevezetett nehéz teendőim gyakorlatába s tette ezt a legteljesebb szolgálatkészséggel, a legnagyobb odaadással és — a mi ezeknél is főbb — a legpédásabb szerénységgel, eljövte gyakorlatának fölényét s minden egyes tanítását, a melyet hivatalos teendőim teljes megismerésére fordított, ily színbem igyekezett előtűntetni, mintha a tanítás nem is őtől származnék, sőt igen gyakran úgy intézte ebbeli dolgait, mintha voltaképen még ő tartoznék nekem köszönettel!... Ezért becsültem és szerettem őt, mint előnkötársam s tekintetbe azt a kor-különbséget, a mely kettőnk között létezett, tiszteltem őt, mint édes atyámat!

Különösen az utolsó 3-4 év alatt fejlődött ki közöttünk azon szívélves és belső viszony, a mely — állíthatom — előnkötársak között igen kevés egyházmegyében áll fenn. Többan tudják azt, hogy ezeltől 2 évvel a tisztújítás alkalmával teljes elhatározott szándéka volt esperesi hivatalát letenni s aggkoriára hivatkozva, fiatalabb erőnek akarta a tért átalengedni. Csak is a legnagyobb kérelmemre s rábeszélésemre állott el szándékától és tartotta meg továbbra is hivatalát, ígérve nekem, hogy egyikezni fog még pár évig kötelezettségének hiven és lelkiismeretesem eleget tenni. Hogy ezen ígérget az utolsó két évben miként tartotta meg, azt a n. t. egyházmegyei lelkesi karának minden egyes tagja bizonyíthatja. Halát adok azért a menyeyi gondviselésnek, hogy ezen rábeszélésem sikerült; legálább azon állást elfoglalva húnyt el ő, a melyet mindenképp felett szeretett s mint az alsó-zempléni egyházmegye esperese hallt el, mely állásának egész munkaerőjét, lehet mondani, egészségét is odaadózta.

És még egyet említek fel éltének utolsó napjaiból, a mi én az én emlékezetemből kitűrőlíni sohasem leszek képes. Innen írva néki, felkértem, hogy — miután tavaszi egyházmegyei gyűléstünkre én betegségem miatt nem mehetek — társra meg helyettem a számvevőséki gyűlést s egyikezzék az egyházmegyei közgyűlésen helyettem is mindent elvégezni. Válaszolja levelmemre szőszint ezeket írta: „A legnagyobb szolgálat készséggel mindent elfogok követni, hogy a tavaszi egyházmegyei közgyűlésen Nagyságod teendőit is elvégezzem; legyen azért erősen nyugodt s ne izgassa fel e miatt magát betegségében s én össetett kezekkel, imaszerűleg kérem a menyeyi gondviselést, hogy adja vissza Nagyságod egészségét családjának s szeretett egyházmegyénknek!” Fájdalom ő már a tavaszi egyházmegyei gyűlésre betegsége miatt meg nem jelenthető s nekem kellett vezelnem az elnöki tisztet úgy, a miként arra betegségemben képsítve valék. De hogy az ő szívből jövő őszinte szavaira mit éreztem? azt én itt elmondani valóban nem vagyok képes.

És n. t. egyházmegyei közgyűlés, milyen szomoró véletlenség, minő keseri grúnya az a sorsnak, hogy én, a ki ily őszinte rokonszenvvel viseltem meg egyelőnkötársam iránt, átél is megvalék fosztva, hogy sirjánál jelen lehessen; természetesen szeretetnek és tiszteltemnek adódt a rövidhossam! Csak napok mulva jutott el hozzám halálának híre Bécsbe, hol betegem fektüdtem, de e fájdalmas hírre szívből jövő könnyeket hullattam akkor s felém az ő kérép — úgy érzem — soha sem fogom. Áldott és örökké tartó legyen egyházmegyénkben a kidőlt munkás vezéremlékezete!

N. t. egyh. m. közgyűlés! Mint fentebb említém, szeretet: esperesünknek elhunytát Bécsben tudtam meg, hol betegem fektüdtem. Első gondolatom az volt, hogy a júniusi hónap végén egy rendkívüli egyh. m. közgyűlést hívok össze az esperesi szavazat elrendelése végett. Fájdalom, betegségem ebben is megakadályozott, mert csak a júliusi hónapban jöhettem haza. Így leghelyesebbnek gondoltam, hogy augusztus hónapban rendes közgyűlést hívok össze, a mely egyebek között az esperesi hivatalnak választási határidője felől is intézkedik. Ha netalán késedelmem nemelyeknek visszatetszését idézte elő, ha netalán hivatalos teendőim nem voltak képes úgy vezetni, mint egészséges koromban, kérem a n. t. egyházmegyei közgyűlés minden egyes tagját: legyen elhúzó irányomban, vegye tekintetbe tartós gyöngékedésemet! Én teljes szívből ígértem, hogyha Isten egészségemet teljesen visszaadja, ígérkezik fogok azokat az esetleges mulasztásokat, a melyeket betegségem miatt okoztam, a legjobb tehetségem szerint helyrehozni s minden erőmet és munkálképességemet, úgy, miként azt egészséges állapotomban tettem, szeretett egyházmegyém jólétére s felvirágzására fordítani. Most szívesen időzölöm a n. t. egyházmegyei közgyűlés jelenlévő tagjait s a gyűlést ezennel megnyitottnak jelentem ki.

Ezen kívül a lelkesi-értekezlet ajánlatára, a tavaszi közgyűlés alkalmával gyásznapélyt is tart egyházmegyénk b. c. esperesének emlékére, melyen emlékbeszédet, a közgyűlés megbízásából, alóírott fog tartani.

A Kónya Endre tanácsbíróva történt megválasztásával megüresedett egyházi főjegyzői s a Dr. Bartha Béla világi főjegyzővé választásával megüresedett világi aljegyzői hivatalok betöltésére vonatkozó szavazatok felbontatván, egyházi főjegyzővé alóírott választott meg; a világi aljegyzői állásra azonban általános többséget senki sem kapván, a két legtöbb szavazatot nyert Dr. Finkei Ferenc. sárospataki jogtanár és Dr. Kovács Gábor, szerencsi ügyvéd között az új szavazás elrendeltetett.

Ugyancsak elrendeltetett a szavazás az esperesi, a dr. Bartha Béla lemondása folytán megüresedett világi főjegyzői, a Czinke István egyházkerületi al- és Komjáthy Gábor egyházmegyei főjegyzővé történt megválasztása folytán megüresedett két egyházi aljegyzői s végre, úgy a paritás elve, mint a világi elem egyházunk ügyei iránti érdeklődésének felköltése céljából, az alkalommal szervezett második világi aljegyzői állásra.

Ezek közül az esperesi hivatalra vonatkozó szavazatok az egyházmegyei gondnoki, a többi hivatalokra vonatkozó pedig a helyettes esperesi hivatalhoz, szep-ten 10-ig adandók be s azoknak felbontásával az egyházkerületre megválasztott képviselők bizattak meg, azzal a felhatalmazással, hogy az egyik vagy másik állásra általános többséget senki sem nyerje, az újabb szavazás elrendelések; a szűkebb körű szavazásra nézve az egyházkerület által, az általános többségre nézve felállított elv szerint, a jelölést megtehessék s az újabb beadott szavazatokat az általuk kitűzendő határidőben, ismét felbontassák; szóval megtehessék a szükséges intézkedéseket arra nézve, hogy mindezen hivatalok a jövő tavaszi gyűlésre betöltetvén, az elválasztott hivatalnokok beíthatók legyenek.

A gondosan készített esperesi jelentések a Kopré Ferenc esperes elhalálozásával megüresedett t. lúci lelkesi állás betöltésére vonatkozó pontja keltette fel a legáltalánosabb érdeklődést.

Az ugy állása röviden következő:

A tiszai lúci egyház megüresedett lelkesi hivatalát három éven keresztül helyben működött Kenyeresi Árpád s. lelkesessel őhajtotta, meghívás útján, betöltöni. Midőn azonban h. esperes Kenyeresi Árpádnak az egyházkerületi elnökség által kiállított minőségnyét, megvizsgálás végett, az egyházi törvény 201. § aban körülírt bizottság elé terjesztette, az, tekintettel azon körülményre, hogy a tavaszi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 101. pontjában kiállított minősítési táblázat szerint (112. lap), Kenyeresi Árpád s. lelkes csak a III. osztályú egyházba bír jogosultsággal: kimondotta, hogy nevezett s. lelkesét a tiszai lúci egyház meg nem választhatja, annyival inkább, mint az idézett minősítési táblazatot előterjesztő s az egyházkerületi közgyűlés által határozattal emelt jelentés világosan mondja: hogy a minősítési táblázat érvényessége 1895 július 1-től, 1896 július 1-ig tart. Megjegyzendő, hogy Kenyeresi Árpád, a ki általános jó osztályzattal tette le vizsgáit, az új törvénynek, az egyházkerületi határozat értelmében, nevezetttel szemben alkalmazott *előnyös* értelmezése szerint is, csak folyó évi július 1-én nyert jogot II-od osztályú egyházba pályázni; minőségnyének megbíralása pedig május 1-én történt.

Ez ügyben, úgy a t. lúci egyháznak, mint Kenyeresi Árpád s. lelkesnek az esperesi intézkedés ellen beadott panaszja alapján, az egyházmezei bíróság döntött, mely a h. esperes eljárását helyeslően, kimondotta, hogy a tiszai lúci egyház Kenyeresi Árpádot lelkeszévé meg nem választhatja. Az ítélet, a felek előtt kihirdetve, azok részéről felebbezés jelentetett be s így a végleges döntés az egyházkerületi bíróság számára maradt fenn.

A mennyiben pedig egyházmezei közgyűlésünk arról győződött meg, hogy a K. A. minőségnyére nézve, az egyházkerületi elnökség és egyházmezei bíróság véleménye közt felforgó különbséget nagy részben az idézett egyházkerületi közgyűlés 101. sz. jk. pontjában a minősítési táblázat megállapítására vonatkozó következő megjegyzése okozza: »az ezen időn belül törvényesen beállott kedvező vagy kedvezőtlen változás általunk mindenkor nyilván fog tartatni s a minősítési okmányt ahöz képest adjuk ki,« elhatározta, hogy kelőleg indokolt felterjesztésében tisztelettel felhívja az egyházkerületi közgyűlést, hogy a lelkesnek minősítési táblázatára vonatkozó, idézett határozatát, az egyházi törvények szellemének megfelelően módosítsa.

A makkos-hotyaki egyházra nézve — a mennyiben nevezett egyház 24 év alatti, míg kaplán-tanítók vették ügyeit, lelkesi ítéleti alapul mindössze csak 3245 forint gyűjtött s így nincs kilátás rá, hogy önálló anyagyházzá erősödhesen — kimondotta közgyűlésünk, hogy a sarospataki egyházhöz affilialituk. Minthogy azonban az cddigi kaplán-tanító állás, záros határidőhöz köve, a főtiszteleti egyházkerület engedélyezte s így csak ő szüntetheti meg: ezen határozatát az egyházkerülethez terjesztendi fel, az affiliala módozatai fölött való intézkedést pedig az egyházkerületi határozat meghozatala után teszi meg.

Az abaúji egyházmezejének, a kerület által véleményadás végett megküldött azon indítványt, hogy az egyházlátogatás a téli időszakról május havára tétessék, a legmegalapozottabb pártolja egyházmezei közgyűlésünk.

Az országos papi övezgy-árva-gyámintezeti alapszabálytervezetre vonatkozó módosítások közül megemlítem a következőket:

a) Nincs értelme többé annak, hogy országos gyámintézettünknek czentül a theologiai tanárok is tagjai legyenek, minthogy róluk, hozzanak képest, gazdagon leendő gondoskodva;

b) A bírósági ítélettel állásából elmozdított lelkes árvaít, mint a kik nem részesei az apa bűneinek, évi segélyben őhajtjuk részesíteni.

c) Segélyezésben kívánjuk részesíteni az 5 éven belül elhalt lelkesek özvegyeit s árvaít, föltéve, hogy az 5 évi befizetési kötelezettségnek eleget tettek; ső segélyezendőnek tartjuk az elhalt lelkesek testvérét s más közeli rokonait, ha az elhalt lelkesnek hosszabb időn, pl. 3 éven át gondozói s a háztartás vezetői voltak.

d) A 19. §. így módosítandó: az olyan özvegy, kinek férje összekelésük alkalmával 60 éven túl volt, csak azon esetben részesül segélyben, ha legalább 5 évig élt férjével s közöttük 25 évnél nagyobb életkor különbség nincs.

e) A 10% törlesztési is túlságosnak tartjuk. Tenünk kell a jövő nemzedékért is, de miert rövidítők meg magukat azokért, kik nálunknál bizonyosan kedvezőbb viszonyok közt fognak élni. Teljesen elég az 5% tőkésítés.

A gyűlés többi tárgyait a hely szűke miatt nem említhetem meg.

Komjáti Gábor,
egyházmezei főjegyző.

ÖZVEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Gyászhirek. *Örv. Kerekes Istvánné*, szül. *Nyíri Mária*, Kerekes István, f. barcikai ev. ref. lelkesz édes anyja, folyó hó 16 án, életének 67-ik évében szívvelhűdésben elhunyt. Szeretettéi faradhatatlan, jó édes anyát temettek el benne folyó hó 18 án. Áldott legyen emlékezte s áldottak övéinek érette hullatok körül! — *Erdélyi Jánosné*, sz. alsó borsai *Csorba Ilona* úrasszony, életének és hosszú szenvedésekben kifogyhatatlan betegkedésének is véget vetett folyó hó 20-án a jeltévő halál Komáromban, hol 27 évi bánatos özvegyiségének nagyobb részt töltötte. A szerettel átlat kiadott gyászjelentésnek eme szavait tisztelettel írjuk nevéhez: »Mi, kiket e csapás szívünkön ért, adjuk életét s kegyetlen halával áldozunk emlékezetének. Fájdalmunkban egyetlen vigasztalásunk az a tudat, hogy a megboldogult hitvesi és anyai hitvasának fenkolt teljesítésében élt s hogy mindarok, kikhez rokoni és barati lancok csatlak, velünk vannak részvetőkben s velünk örzke emlékezetet!« Folyó hó 22 en, déltan temettettei el a költő, tanár és nagy aesthetikus özvegye a boldog viszontlátásra. Teljesedjenek lelkenk édes álmai!

— **Észrevetelek Gömöri S. és dr. G. I. cikkeire.** Polemiára nincs okom s csakis a meghívás ügyének tisztázása érdekében szolok meg még egyszer és pedig első sorban a Gömöri S. úr cikkére válaszolva, a ki císméri ugyan törvény-magyarazatom helyességét, de egy dologban meg bökkenőt lát. Tudniillik azt állítja, hogy a 199. §. még mindig bővebb magyarazatra szorul. Azonban az az egy kifogás, melyet e §. ellen felhoz, nagyon lényegtelen s könnyen el is oszlatható. Szerintem bátran szólhat »jelölt«-ről e §., mivel most már nem az a jelentése van ennek a szónak, a mi a budapesti zsinat előtt, a kandidáció korában volt. Ma minden lelkesi állomasra jelölt lehet, a ki képesítve van rá, és pedig épen a meghívás útján való választással ki-vétel nélkül, míg a pályázat útján valóan csak a ki jelentkezik közülök. Épen az tehát e §-ban a »jelölt«

szónak az értelme, mint volna például az »egyen« szónak és a mellett akár helyesebb is, mert hisz jeltölje lehet esetleg külön-külön 2—3 szavazónak is, de az eképen talán nagyszámra felszaporodhat jeltölk közül csakis az hívható meg, a ki az összes szavazók $\frac{2}{3}$ részének jeltölje. Ezt az elvi kijelentést tartalmazza a 199. §, és hogy ez csakugyan csupán elvi kijelentés, nem pedig az eljárásra vonatkozó utasítás akar lenni, arra nézve bizonyítékul a nt. szerkesztő úr által idézett zsinati napló is szolgálhat, de nézetem szerint mindaddig fölösleges hozzafordulni, míg a törvény szintén nyilván beszél, csak nem kell félreérteni.

Ez irányban egy érvenmet multkori cikkemben el is hallgattam, hogy majd az ellenkező vélemény cáfolásánál, mint döntő súlyú hozhassam fel. Am örömeimre szolgál, hogy nem cáfolatnak, hanem csak pótlólag kell hivatkoznom rá. A 203. § így szól: »Ha a jelenlevők vagy azok többsége a 200—201. §-ok értelmében alkalmatlan jeltölt stb.«, a 204. pedig így: »Ha a meghívás a 200—203. §-ok értelmében eszközölhető nem volt stb.« — vagyis a 199. § absolute nem tartozik a meghívási eljárásához, melynek mozzanatait maga a törvény is csak a 200. §-tól számítja. Ha pedig nem tartozik az eljárás részleteihez, akkor aztán egyáltalában nem is szabad a meghívás első és nélkülözhetetlen teendőjéül a $\frac{2}{3}$ rész előleges kimutatását követelni.

Ennyit akartam a meghívásról még általánosságban szólni. A mi a dr. G. I. »felvilágosítását« illeti, egyáltalában nincs okom utána az általam elődottaktól semmit se visszavonni. A debreceni presbyterium eljárását a praecedensnek nem igazolhatják, mert ha a dunántúli eljárásnak valósággal megfelelő, de nem megfelelő példát a tiszáninicei vagy például a hevesnagykunsági eljárásnak. Azonban én nem hibáztattam s most se hibáztatom érte a debreceni presbyteriumot, mely egészen jóhiszeműleg cselekedett. Hibának egyedül az esperest tartom, a kinek tanácsát megfogadták Debrecenben, s a ki ezenkívül még nem is azért utasítá vissza a presbyteriumnak a meghívás érdekében tett eddigi intézkedéseit, a miért első sorban voltak azok törvényellenesek. A meghívás iránti lépések tudniillik csak akkor kezdhethők meg a törvény értelmében, a midőn a választók névsora már hitelesen meg van állapítva. Am Debrecenben megfordítva történt. Midőn az esperes megsemmisíté a meghívási eljárást, akkor utasítá egyúttal a presbyteriumot a szavazók összcírására. Érdekes volna, ha a presbyterium már most azt az okos és helyes dolgot cselekedné meg, hogy a szavazók névsorának a 194., 196. és 197. §-ok értelmében való összeállítása után újra kezdené a meghívási eljárást, a minék igazában csakis akkor következik el az ideje és helye. Ebből aztán az is önként foly, hogy az esperes azzal is törvényszegést követett el, hogy a Debrecenbe való pályázatról szóló hirdetést ily hamarosan közzétette, annyival inkább, mert az ezen pályázat alapján megajtendő választás meg is semmisíthető, ha valaki panaszt elmul ellene. Vagy talán épen ez a cél?

Zoványi Jenő.

— A felsőzempleni ev. ref. tanító-egyesület közgyűlése. Sarkány mrs tanítótestületi egyházi elnök, világi elnöktársá méltóságos Dókus Gyula úrral egyetértőleg e hó 19-re S. a.-Ujhelybe tüzte ki a felsőzempleni ev. ref. tanító-egyesület az évi közgyűlését. Egyházi elnök megnyitójában visszapiantatá tevén az egyesület 35 évi működésére, lendületes beszédében az egyház, haza s a tanügy mellett állandó kitartására buzdította az egyesület tagjait. A mult évi ülés jegyzőkönyvének felolvasása s az abban foglaltakra tett intézkedések meghall-

gatása után, az alapszabályzat módosítása, illetőleg a minisztérium által kifogásolt pontok kiigazítása következett; kimondatott ugyanis, hogy az egyesület egyek és hatóságokkal szemben az egyházi elnök képviseli; az egyesület levelezéseit az egyházi elnök ellenjegyzése mellett, az ügyvezető tanítói alelnök végzi, és hogy feloszlás esetén az egyesület vagyonának hová fordítását illetőleg a központi választmány határoz, melynek intézkedése foganatosítás előtt a nagyméltóságú vallás- és közoktatási minisztériumhoz felterjesztendő. Az éknt módosított alapszabályzat intézkedése szerint a tisztikar új: választása rendeltetett el. Titkos szavazás útján egyházi elnökké Sarkány Imre galszécsi lelkész s egyházmegyei tanácsbíró, világi elnökké Dókus Gyula, kir. kamarás, zemplénymegye főjegyzője, ügyvezető tanítói alelnökké Vágó Gyula s. a.-ujhelyi tanító, pénztárnokká Stépán József ladmóci, főjegyzővé Kulcsár Ferenc s. a.-ujhelyi, aljegyzővé Fábán István vásárhelyi, választmányi tagokká Vidonyi Daniel szürnyegi és Lukács Mihály vásárhelyi tanítók választattak meg. Eddig viselt állásában tehát — az egyházi és világi elnök kivételével — senki sem maradt meg. A tanító-testületnek az egyházmegyeen leendő képviselésére Lukács Mihály és Vágó Gyula választattak meg. A köri értekezlet jegyzőkönyvének felolvasása lett volna a gyűlés rendes tárgya, de mivel a galszécsi kör jegyzője a gyűlésből időközleg eltavozott s a nevezett kör jegyzőkönyvét magával vitte, a s. a.-ujhelyi kör pedig ez ideig értekezleti gyűlést még nem tartotta: csak az abarai kör munkásságáról szerezhetett magának a közgyűlés tudomást. E kör jegyzőkönyvének a többek között azt a pontját, melyben Fejlesztés István úrnak esperessé történt megválasztása felett érzett örömeink ad kifejezést, a közgyűlés magáéva tette s erről nagyérdemű esperesünk jegyzőkönyvíleg értesíték. A kituzott értekezési tettek az idő előre haladottsága miatt a következő illésre maradván, ez ülés utolsó tárgya Fábán Istvánnak azon indítványa volt, miszerint Magyarország ezredéves fenállását a felsőzempleni ev. ref. tanító-egyesület is méltóképen ünnepelje meg s gondoskodjék arról, hogy ez alkalomra az egyesület története megírassák. A közgyűlés az e tárgyban való intézkedést a központi választmányra bízta; az ünnepély részleteire nézve pedig azon megállapodásra jutott, miszerint bevarja, hogy az egyházmegye és egyházkerület e tekintetben minő állást fog elfoglalni, illetőleg miképpen fog intézkedni.

Fábán István.

— Zelenka püspök lemondása. A tiszai ágostai evangélikus egyházkerület közgyűlése folyó hó 21-én kezdődött meg Debrecenben. A nagy gondal szerkesztett püspöki jelentés után a közgyűlés tagjai nagy meglepetés érte. Zelenka Pál kijelentette, hogy püspöki hivataláról lemond s kéri, hogy helyét már most töltsék be a legidősebb esperessel. A közgyűlés percekig tartó tüntetést rendezett a főpásztor mellett, de lemondása visszavételére nem tudta rávenni. Zelenka lemondásának egyik legfőbb indoka az, hogy egyházkerületéhez újabb pánszálv érzelmű elemek is csatoltattak, a melyek folytonosan áskálódtak ellene s a gyűlésre sem jelentek meg. Különbösen is azt tartja helyesnek s ezt már a zsinat előtt is indítványozta, hogy ezentúl minden hat évben tegyék le megbízatásukat az egyházkerület főtisztviselői is. Ez ótatargya nézve törvénynek tekintni. A szavazatok szeptember 12-én Kassán bontanak fel s azt hiszik, hogy Zelenka egyhangúlag fog ismét megválasztatni.

— A protestáns püspökök javaslatáról a felhívatalos »Budapesti Tudósító« legközelebb elismeréssel nyilatkozott, de az utasításnak azt a pontját, a mely sze-

rint a lelkészek szeptemberben csak abban az esetben hirdessnek ki jegyzesket, ha a kihirdetés ebben a hónapban háromszor megtörténhetik s maga a házasság is megköthető, felreértésből származható tévedésnek tartja. Szerinte a törvény és a miniszteri rendelet szerint az eddigi anyakönyvvezetők kötelesek ez év szeptember 30-ig kivétel nélkül eddig összes kötelezettségeiknek megfelelni, tekintet nélkül arra, hogy október 1-én új törvények lépni k életbe, annyal inkább, mert az 6 intézkedéseiket az új törvény életbe lépte után az állami közegek törvényeseknek ismerik el. Törvényeknek ismerik el azokat a bizonyítványokat is, melyek a jegyzeski hirdetéséről állítattak ki s azoknak az alapján a házasságot, a kihirdetés napjától számított egy esztendőn belül, bármikor megkötik.

— **Pap-hallgatás Sárospatakon.** Folyó hó 18-án 23 tagú küldöttség járt Debrecenből Sárospatakon a választó közönség különböző köréből *Mitronics Gyula* főiskolai lelkész meghallgatására s nagy lelkesedéssel tért vissza innen, abban a boldog meggyőződésben, hogy megtalálta azt, a kit keresett.

— **A sárospataki betöltendő tanszerekre a határidőn belül 5 pályázó jelentkezett:** 3 a theologiaira, 2 a jogakadémiára. Ez utóbbiak közül egyiknek folyamodványa nem lévén kellőgel felszerelve, a jogakadémiai tanszerek új pályázót fog hirdetni.

— **Az anyakönyvi felügyelők részére gyakorlati tanfolyamot rendezett a belügyminiszter.** A három napig tartó tanfolyamra egy kivétellel mind megjelentek az államnak legújabb fajta tisztviselői s folyó hó 21-én *Latkóczy* államtitkár előtt letettek az esküt s megkezdtek a tanfolyam hallgatását, a melyet dr. *Lukács György* miniszteri titkár, az anyakönyvi ügyosztály vezetője és dr. *Törny* igazságügyi miniszteri osztálytanácsos vezeti.

— **A lúcsai ev. ref. egyház aranylag rövid idő alatt egy dicsés, 125 ft értékű terítvele, s egy öt valótozató orgonával haladt előbbre a kegyes lelkek jóakaratára folytán.** Ujabbban pedig a templom belső megújítására tek. *Kormoss Beláné* úrnő gyűjtést indított a következő eredményvel: *Kormoss Beláné* 20 ft, özv. *Patay Gyulané* 50 ft, *Szabó Győző* 10 ft, *Kormoss Béla* 10 ft, *Köröskényi Elek* 10 ft, *Tomesányi Gyula* 1 ft 50 kr, *Köröskényi Béla* 10 ft, özv. *Fekete Zsigmondné* 2 ft, *Szilágyi János* 3 ft, *Szörath János* 10 ft, *Bardóczy Lajos* 50 kr, *Kötél Antal* 50 kr, *Kropf Rezső* 50 kr, *Dobó Józsefné* 2 ft, *Klieska Gyula* 50 kr, *Böszörményi Sándor* 50 kr, *Szilágyi Lajosné* 2 ft, *Felföldy Gyula* 2 ft, *Bodai István* 1 ft, *Fekete Beláné* 2 ft, összesen 138 ft. Fogadják a kegyes szívű adakozók egyházunknak ezen buzgó s a példaadás szempontjából is kiváló fontosságú támogatásért hálas köszönetemet. *ijj. Szakal István*, ev. ref. lelkész.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leánynevelő intézetben, s az ezzel kapcsolatos elemi iskolában a beíratás az 1895—96. iskolai évre szeptember 1-8-án napján kezdődik s tart szeptember 8-ig.** A rendes tanítás 9 én veszi kezdetét. Fölvétetik villaskülönbség nélkül úgy a felső, mint az elemi osztályokba minden növendék. A felsőbb tanfolyam első osztályába felvétetik az olyan növendék, ki életkora 10-ik évét betöltötte, valamely nyilvános állami, felekezeti vagy községi elemi iskolában négy osztályt jó eredménytelül végzett, erről hiteles bizonyítványt mutat fel. Ilyen bizonyítvány hiányában a növendék felvételi vizsgát tesz. A második, vagy következő felsőbb osztályokba felvétetik az a növendék, a ki valamely állami,

felekezeti, vagy községi felsőbb, vagy polgári leányiskolában a megelőző osztályt jó sikerrel bevégzte s arról hiteles bizonyítványt mutat fel. Ilyen bizonyítvány hiányában a növendék felvételi vizsgára utasítottak. Az iskolai bizonyítvány mellé csatolandó a himlő oltásról szóló bizonyítvány is. Az internatusba felvett növendékek elhelyezése szeptember 3. 4. 5. 6-ik napján lesz és pedig 3-ikán az I., 4-én a II., 5-én, a III., és 6-án a IV. számú lakosztályok növendékéi helyeztetnek el. A tandíj az elemi osztályokban: ev. ref. vallású növendék felvételi tandíja 6 ft, beíratási díja 1 ft, más felekezettől, vagy vidéki növendékek felvételi tandíja 7 ft 50 kr, beíratási díja 2 ft. A felsőbb osztályú keresztény növendékek tandíjairól mindenkintr 12 ft, izraelitáké 15 ft. Beíratási díj egyszeresen mindenkorra 2 ft. A XXVII. t.-cikk 3. §-ának c) pontja értelmében a felekezeti középiskolai tanárok nyugdíj alapjára, a melybe a felsőbb leányiskolák tanárai is felvételtek az 1895—96. iskolai évtől kezdve, az I. és II. felsőbb osztályokban 15 krt, a III. és IV. osztályokban 3 rtot fizet minden növendék a beíratáskor. Miskolc, 1895 augusztus 20. *Tóth Pál*, igazgató.

— **Schweizban** a lakosság összes száma 2,917,740; ebből 1,716,500 protestáns 1050 országos egyházi és 284 szabad egyházi lelkész izegő ki. A 6 országos theol. facultásnak 48 tanára van, a 3 szabad egyházi facultásnak 16.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

U. Á. A jegyzőkönyvet melibb közre becsátom, különben levelet is írok. *P. M. E.* Egy kis türelmet kérek. — *F. L. J.* Ismét maud abból, csak hogy nem rogtosson. — *Sz. J.* Kösönöm, igyekszünk vele. — *H. N. L.* Értse a számára kétsőn érkezett. Kivánságod stive-sen teljesült. — *H. K. L.* Egy véleményem vagyunk abban a személyi dologban, ide hat a magasabb köröknek saját fejk van s ök felelők a történetért. Mi, mint minorum genium tudók volna kötelességünket — a szívünkkel is, az eszünkkel is.

KÖZÖNSÉGI HIRDETÉS.

**Nagytiszteletű lelkész urak!
Érdemes egyházi előljárók!**

Hogy azon becses megrendeléseknek eleget tehessek, melyekkel a t. közönség eddig megtisztelt,

harang-öntödémet

megnagysítottam, a munkásaim számát megsaporítottam; most már azon helyzetben vagyok, hogy bármely nagyságú, bármelyik hang-csoportba beilleszthető, forgotható fa- vagy vas-koronával ellátott harangokat, megszámbot hártáridőre elkészítek; miért is a t. közönség becses pártfogását továbbra is kérem.

Kis-Gejőcz (Ungmege), u. p. Császlóc,
László Sándor
harangöntő.

4-12
Főmunkatárs: DR. RÁCZ LAJOS.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székhelyesrel, a egész évre
5 frt, félévre 2 frt 40 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 20 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Az eltemetett indítványról.” — *Becske Bálint*. — „Baksai Sándor sóti esperes évi jelentése.” — „Vitéz M. cinóki megnyitója.” — „Kormányzati rendszabály-tervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.” — „Kovács Ferencz.” — *g. s.* — „Miskolci lelkesítő értekezet.” — *I. J.* — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Pályázat.”

Az eltemetett indítványról.

— Válaszúl Vattay László úrnak. —

A „Sárospataki Lapok”-ban Vattay L. lelkész úr az új alapszabályt kapott „Irodalmi Kör” működéséről elmélkedvén, szép cikkének bevezető részében kemény vágást mér egyházkerületünk azon tanítóira, „kik más szellem befolyása alatt növekedvén fel, már az iskolában egy-egy nevesebb író tankönyvére esküdtek és mikor a gyakorlati élet mezejére ki kellett állniok, s ott az „Irodalmi Kör” kiadványait tanítóik: az „Irodalmi Kör” és a kerület teljesítését a jó tanítás sikerét akadályozó káros monopoliunnak nyilvánították, nem mondom, hogy mindig nyilvánosan, de ugy *suba* alatt igen gyakran a mai napig.” Cikkének már az itt idézett része is erős kihívás a kerület minden önzertes tanítójával szemben, kik még az elfogultság mellett, melylyel „egy hírneves író tankönyvére esküsznek,” azzal is vádoltatnak, hogy — talán kellő bátorság hiánya miatt, vagy taktikai okokból — ugy *suba* alatt lázonganak a „Kör” elismerést érdemlő munkássága ellen.

Azonban nem ez a súlyos vád az, mely engem feleletre hív, mert hiszen ez, mint az egész kerület tanítói karát érintő támadás, nem egyenesen s kizárólag az én ügyem. Nem, azért sem, mert én ott nevedtem fel a t. lelkész úrral egy intézetben, hol — mint ő is jól tudja — idegen isteneket nem imádtunk. De a mit alább eképen folytat: „Ismerék tanítói értekezetet a kerületben, mely pár héttel ezelőtt is, épen ebből az alaphangból indúlva ki, azt az indítványt vitatta, hogy alapítson a tanítói kar a saját kebeléből egy állandó tankönyvbíráló-bizottságot, mely az „Irodalmi Kör” kiadványait idejében felülbíralja s a kevésbé sikerült művek kiadását idejében megakadályozza:” — ez már igen is és pedig kizárólag nekem szól, mert — nincs okom titkolni, mit a t. lelkész úr kíméletből elhallgatott — az az anarchista tanító-egylet, mely az „Irodalmi Kör” tiszteletre méltó működése ellen merényletet tervezett — mint a hogy ezt a t. szerzővel az ő közleménye után mások is vélik — a gömőri ref. tanító-egylet, s az a félreismerő, jobb sorsra érdemes indítvány, mely csak ugyan egy tankönyvbíráló-bizottság tervezését czélozta, ennek egyik köréből, a rimaszombati szakaszból, vagy mondjuk nyíltan: épen tőlem szá-

mazott. Mivel tehát egyetünk jó hírneve épen az én indítványom miatt támadtatott meg, a nt. szerkesztő úr endeméivel, nem csak jogom, de kötelességem is a védelem.

Abban az indítványban, mely a tanítói kar figyelmét egy, az egyházkerület és az „Irodalmi Kör” által reaultalt kötelesség célirányos teljesítésére kívánta felhívni, az „Irodalmi Kör” működésével szemben legkisebb sérelmet sem találók. Csak az volt annak célja, mit dacára a gyakori felhívásnak, egyesek talán elég erő, munkakedv vagy bátorság hiányában nem teljesítettek — hogy t. l. tanító-testületünk mondjon szakbírálatot a már használatba adott tankönyvek egynémelyikéről, hogy az azokban esetleg feltüntetett hiányok a mennyiben bírálatunkkal az „Irodalmi Kör” egyetértene, egy újabb kiadásban kijavíttassanak; vagy ha netalán egyetünkét érné az a megfizető megbízatás — mint ez a multban nem egyszer történt — hogy az „Irodalmi Kör” által ide áttett, még kéziratosan levő művek felett keljen ítéletet mondania; ezt a tervezett bizottság által teljes megnyugvással végeztesse.

Épen e célból több, mint egy évtizeddel ezelőtt, választott egyleti közgyűlésünk és pedig egyenesen nt. Nagy Pál esperes úr felhívására egy ilyen bizottságot, hogy — mint ő akkor mondá — legyen neki a mikre e tekintetben támaszkodhassék. Annak a már csak emlékeiben élő bizottságnak én vagyok az egyedüli és hasznavehetetlen tagja egyetünkben, a többiek jobb sorsra érdemesültek, ki az égen, ki meg itt a földön. Aztán már egy ízben egyetünk címe alatt ment is az „Irodalmi Kör”-höz az akkor használatban volt tankönyvek némelyikéről egy gyenge bírálat, mely a megátadott indítványynal egy s ugyanazon helyen szülelt és a melyet az „Irodalmi Kör” egyetünkhez küldött leiratában köszönettel fogadott.

De nem lehet az én indítványom intenciója az „Irodalmi Kör” elismert valódi értékének megbántása, vagy megkisebítése sem; hiszen mi annak működése iránt a legkiválóbb tisztelettel viseltetünk; talán mi is felbirunk emelkedni azon erkölcsi magaslatra, honnan az érdem becslésére méltó voltát felismerjük. Hiszen nemcsak az általános tanítói szempontból, de a saját, jól felfogott érdekünkben is, csak az lehet célunk, hogy tőlünk telhető minden erővel, így nemes szándékú bírálatunk által is, növeljük annak értékét, felhíván

időnkint a „Kör” szives figyelmét egyik-másik művelő esetleges hiányaira. A művész az ő lángszellemnek alkotását, a tudós az ő gazdag lelki erejének termékeit nem vonhatja el saját hátránya nélkül a közvélemény ítétele elől, és a nagy tehetségek alkotásaiban a kisebb lelki erők is képesek felismerni azt, a mi igaz s valódi becsű, éppen úgy, mint azt, a mi azokba be nem illik, — habár hasonló remeket nem teremhetnek is. Vagy talán annak a munkába állított cselédnek nincs joga, hogy az ura által kezébe adott eszköz hasznavehetőségétől véleményt mondjon? Lehet-e hát a mi eljárássunk karhözatására méltó, ha a mi szellemi munkáknak az „Irodalmi Kör” által kezükbe adott eszközeiről művelt emberhez illő, tisztességes modorban ítéletet mondunk? És nincs is abban sem elbizakodottság, sem felsőbb hatóságunk elleni merénylet, ha mi — kipróbálván a mindennapi használatban azok értékét, róluk híven és igazán ítélnék; hiszen e lapok legközelebbi számában is felhívtunk erre.¹ Sőt azzal sem becstelődöm túl magunkat, ha állítani merem, hogy kerületünk tanítói között akad bizonyosan nem egy, ki a használt tankönyvnek a gyakorlatban arról szerzett tapasztalataival, illetékesebb s igazabb bírāja a más mezőn dolgozó nagyobb tehetségű munkásánál.

Amde ezen őszinte kijelentésünk és saját erőnkbe helyezett hitünk mellett nem terjed odáig elbizakodottságunk, mintha mi — mint azt a tisztelt lelkész ur állítja — a művek kiadását megakadályozni akarnók. Bizony ez a merényletek is elnevezhető szándék, — ily alakban — meg egy tanító agyában sem fogamzott meg; hanem igen is kívántuk s ezután is kívánni fogjuk mindig, hogy a használatban nem eléggé alkalmasnak bizonyult tankönyvek hiányai egy újabb kiadásban javítsanak ki. Ezt nekünk kéri s óhajtásunkat, — ha ez igaz és célrányosnak bizonyul — az „Irodalmi Kör” nek szives figyelemre méltítani s érvényesíteni: a népnevelés iránti közös kötelességünk.

Ime ilyen cél, elvitázhatatlan jó szándék vezetett engem és t. társaimat indítványom betérjesztésében, — illetőleg ennek tárgyalásában. A t. lelkész urat, ki különben a nevelés ügyének, mint a tanítói érdekeknek is egyik általános elismert buzgó munkása egyházmegyénkben, — az ő magán-tudóstója nem eléggé alaposan tájékozott. Bizonyosan innen származik téves vélekedése, mert — nem tisztelhetvén őt gyűlölésben, — személyes meggyőződését sem az indítvány szövegéről, sem annak tárgyalásáról nem szerezhett és nem tudhatja, hogy annak folyamán a tankönyvmonopolium közgyűlésünkön egyáltalán nem is említettett.

De minthogy a t. lelkész úrnak nem kizárólag egyetlenre, hanem általánosossággal mondot, mindnyájunkra vonatkozó vádját által, mintegy felhíva érzem magam, hogy a monopoliumról is röviden véleményt nyilvánítsak, teszem ezt igazi ügyszeretettel s „nem suba alatt” — ehez nem is értek, — hanem, mint önérzetem is parancsolja, teljes nyíltsággal.

En a monopoliumot a prot. szabadelvűséggel összeegyeztethetőnek nem találom; ez az eszme nálunk az abszolutizmus maradványa,² s olyan izű. Korlátozza az

¹ Felhívtott erre a tanítói kar már igen sokszor s egyes tanítói testületek szivesek is voltak az „Irodalmi Kör” segélyére sietni, s megjegyzéseiket — noha több ízben voltam ellentétesek — mindig köszönettel és elismeréssel fogadta a „Kör”. A görögíró tanítói kart e tekintetben első helyen illeti a dícséret.

Szerk

² Az „Irodalmi Kör” az egyházmegyei tanítási s a kerület jóváhagyása mellett állt fenn. Leányai az u. n. „Népiskolai Könyvtár”, a mely éppen az abszolutizmus ellenszándékára alakult, hogy iskoláink szellemét az idegen befolyás pusztító áramlata ellen megóvja. Nagy

egyebekben önkormányzattal bíró egyházainknak az iskola belső szellemi életére való szabad befolyását; mert hiszen a tankönyv irányatól függ jó részben azok szelleme. Az ünnekek istapótlásának is alkalmat nyújthat, (nem állítva, hogy nálunk, vagy „Irodalmi Kör”-ünkben is így van); financialiter pedig egészen a hatalmában vannak iskoláink. De határozottan előnye, hogy azok beleételeben a tananyag s mondhatnók, a tanító egyenlő beosztásával egyöntetűséget teremt; megmenti iskoláinkat a tankönyvekkel való eredménytelen kísérletezéstől és módot nyújt a hivatott tehetségeknek az irodalmi téren való közhasznú munkásságra. És ezeket én oly kiváló előnyöknek tekintem, melyekért a monopoliumot — habár annak elvileg, a szabadelvűség szempontjából híve nem vagyok is — készséggel fogadom el, kikötve feltétlenül, hogy annak szellemi termékei beltraltalmukra nézve az iskola paedagogiai kívánalmainak, árukat tekintve pedig az iskola, illetőleg a szülők anyagi viszonyainak kifogástalanul megfeleljenek. És itt legyen szabad a legmélyebb tisztelet hangján, de nyílt őszinteséggel kijelentem, hogy az „Irodalmi Kör” utóbbi időben kiadott népiskolai tankönyvei között, kaptunk olyant is, mely az itt jelzett kívánalmaknak egy, vagy más tekintetben nem teljesen felel meg. Egy-kettő túl magasra tűzi a tancélt, nem számol helyesen az egyszerű falusi gyermek értelmi erőivel, nem az iskolának sok helyt még mindig nyomasztó körülményeivel; és a helyett, hogy megkönnyítene a tudomány azon ágának közlését s kedvet ébresztene a növekedésben annak elsajátítására, — a tankönyvnek pedig éppen ez a célja — magasra fokozott igényeivel nehezébe, a növekedésre nézve pedig unalmasa teszi azt. Az „Irodalmi Kör” nagy tudással rendelkező munkásai, kik nagyrészen az ismeretek tágabb mezején működnek olykor-olykor ideális felfogással itélnek s a valónál többre becsülik az osztatlan népiszkola szellemi erejét. Ez a túlzott felfogás látszik meg aztán a tankönyvek egy némelyikén is. Ne rakjunk nagyobb terheket a sok tanulni valóval — a nevelés nagy hátrányára — már is eléggé megterhelt falusi iskoláinkra. Fektesünk inkább nagyobb súlyt az erkölcsi képzésre. Társadalmunk mai életében az alsóbb osztálynál is, nem annyira az értelmi, mint inkább az erkölcsi erő hiányzik;³ társadalmi betegségeink oka nem az, hogy keveset tudunk, hanem hogy gyenge az erkölcsi érzületünk, kevés az erkölcsi erőnk. Ez arra int, hogy iskoláinkban ezek fejlesztése — és erősbitésére nagyobb súlyt fordítsunk, szóval nagyobb legyen tanításunk nevelői hatása. Ezt pedig nem fokozza, de — mint a jelen példája is bizonyítja — inkább sikerteleníti a túlterhelés.

Tudom én, hogy az anyag kiválasztása, berendezése és annak sikeres feldolgozásában elsősorú tényező a tanító ítélő, közlő és értelmi képessége és a szorgalma; de hiszen — szabad legyen tisztelettel jeleznem — különösen egy olyan tankönyvről beszélék

nemzeti és vallásos missiót teljesített az anya; a leány pedig — a mi hitünk szerint — egészen édes szülője mássa. Ha ez is abszolútizmus, akkor a tanterv megszabása is az, az iskolai törvény is ilyen csak az. Nem szabad e tárgyval felelni, hogy az „Irodalmi Kör” néptanítók, tanárok és lelkészek komoly és szabad szövetsége, egyházközlétek, sőt államkormánylatig szentesítve s célja minden tekintetben tiszta, nemes, és feltételek. A ki ezt nem hiszi, az az „Irodalmi Kör”-et nem jól ismeri.

Szerk.

¹ A lelkész- és tanító-választás is korlátozott és sok egyéb. Korlátok nélkül nincs szabadság.

Szerk.

² Fájdalom, hogy a mit az iskola nagy küzdelemmel megélt, azt könnyű sikélt-mérellett lerontják a kortések. Népiskolai tankönyvekkel aligha sikerülhet most már a közszellem jobbra fordítása. A felületes oktatás s az ezzel rokonszembeli munkássággal segíthet a bajon s a legjobbak közös társadalmi szövetsége a reform érdekében.

Szerk.

én itt, melynek belső berendezése tételről-tételre oly logikusan egymásból folyó, hogy annak beosztását, rendszerét követni s aztán abból a nem szükségesekeket mellőzni, fenakadás nélkül alig, vagy éppen nem is lehetséges, mint akár egy komplikált gépszerkezetből egy jelentéktelen csavart; vagy pedig mellőzni kell rendszerét, a mikor aztán egészen feleslegessé válik a könyv. És a tudomány ez ágánál valóban ez volna a leghelyesebb. Ezek mellett lelki örömmel hirdetem azonban, hogy vannak az „Irodalmi Kör” népsikolai kiadványai között oly kiválóan jeles művek, melyek nemcsak hogy győzelemmel megállják a versenyt; a hason-termékekkel, de azokat magyar paedagogiai irodalmunk igaz kincseinek tekinthetjük s monopoliom nélkül is nagy örömmel használánk, mint szívesen használják azokat más jellegű iskolákban is, mert hát okosan számolnak az élletel.

En az „Irodalmi Kör” működését s ennek iskoláinkra kiható befolyását a szív működéséhez tartom hasonlónak; a szív a testi szervezet minden részében szétosztva a tápláló vért, életet ad annak; de akár több legyen az általa szétosztott vérmennyiség, akár kevesebb, mint a mennyi a szervezet életére szükséges, egyformán végzetes az.

Másik hátrányát a monopoliumnak kiadványainak viszonylagos drágaságában találok. A 40, 60, 80 kros könyv — legyen az paedagogiai szempontból bármily értékes — nem való a mi szegény iskoláinkba, hol a tanítványok nagyobb része anyagi tehetetlenség miatt megszerezni azokat alig képes. Iskoláink vagy egyházaik nagyobb része alig nyújthat ebben nekik némi segélyt. Csak a tanító tapasztalja igazán ennek az iskolai életre, valamint ő réa is kellemetlenül ható káros következményeit. A ki maga is látja a tehetetlen szegénységet, tanítványait a költséges taneszközök beszerzésére sürgetni mégis kénytelen. Én nem tudom: mily hasznát ad a monopoliom, de a legnagyobb biztellel kérem az „Irodalmi Kör” igazgatóságát: tekintse legnagyobb nyereségnek, ha gondtal írt célszerű tankönyvei által kellő világosságot támasztanak iskoláinkban s messze kiható üdvös szolgálatot tehet nemzeti művelésünknek. De hogy félre ne értessem, szíves készséggel kijelentem, hogy nem az írói tiszteletdíjról szölok én itt, (minden munkás méltó a maga jutalmára, a jó tankönyvíró pedig kétszeresen); de igenis óhajtom, hogy minden anyagi nyereség s szent ügy érdekében a lehető minimumra szállíttassék.

Ime, ily gondolatok között támad bennem az elítelt bizottságnak eszméje, melyely a tanítványunkra áldáson kiható eszmeszeret, saját egyletünkben üdvös munkásságot, esetleg kerületünk testvér-egyleteivel való együttes működést és szorosabb összeköttetést — de semmi esetre sem pártütést — igyekeztem létrehozni. Talán kissé elbizakodott voltam, hogy hinni mertem, miszerint üdvösnök vált szerény eszmém, a tanítvány munkásainak és jóakaróinak pártfogására is méltó lesz; vagy talán a bölcsője sem rengett elég jó helyen . . . ? A mi egyletünk azt elég mélyen eltemette, s Vattay L. úr velett még rá egy-két kapa földet, hogy mélyebben elhaltólódván, nyugodtabban pihenhessen. De én hiszem — mert minden életre való eszmének akaratlanul is eljő a maga ideje, ha nem is közöttünk, de más arra hivatottabb egyletben fel fog támadni, ha önmagától nem: akkor maga az „Irodalmi Kör” fogja azt feltámasztani.¹

Becske Balint.

Baksay Sándor solti esperes évi jelentése.

Üdvözlő szóval kezdem szokott évi jelentésemet; köszöntöm egyházmegyénk összegyűlt képviselőit, ismét és ismét kérvén Istent: áldja és szentelje meg szent nevében kezdett és folytatandó munkálkodásunkat, — bő gyümölcsözésben.

Közöntöm a közgyűlés nevében Ráckeve egyház előjáróságát és közönségét, kiknek meghívását készséggel fogadtuk, nem csak a meleg hangon kifejezett meghívás viszonzásául, hanem azért is, hogy egyházmegyénk közönségének alkalom adassék ezt a régi várost és ebben ezt a régi egyházat, — egyikét a legrégebb s a reformációval egy idős egyházaknak: egyik bölcsőjét, sok ideig központját és tüzhelyét az evangéliom szerint reformált dunamelléki ekklesiák sokaságának.

Hét püspök és tudós, 70 esztendőn keresztül egy mást követve, szolgáltak itt Istent és az ő evangéliomát; kik nem ordináció által, hanem életök, kegyességök, tudományuk, türeik, hűségök által — mintegy észrevétlenül nőttek püspökökké.

Emlékezzünk meg e helyen e kegyes leikekről és az ő emlékezetükből is merítsünk erőt, hogy azt a munkát, a melyet ők teljes dicsőséggel kezdték, mi folytatassuk hűséggel. *Az ő hűségükkel.*

A mi bök akadályozva voltak, a mi ők csak szabadságuk, sőt életök kockáztatásával végezhettek, — nekünk szabados dolog, sőt kötelesség a gyülekezetek hivatalos látogatása. Ezt a kötelességet teljesítettük a magunk kisebb egyházmegyei körében — ez esztendőn is, Tapasztalataink általánoságban néhány szóban foglalom össze.

Ekklesiánk szokott szép rendje alig-néhol vettt jelentéktelen és okot aggodalomra éppen nem adó fodorcskát. A vigyázás az egyházak igazgatásában, a pontosság és hűség a vagyonkezelésben — megnyugtató és örvendetes jelenségek mutatkoznak. Az iskolák . . . vonzóik, egy-két helynek kivételével, mert van még egy-két iskolánk — emléklő tartogatva az elmúlt századból. És a hol az iskola-terem szomorúan tarthatlan — s nem egyéb, mint a kórház, vagy temető tornáca, — a hol a növendékek az első tavaszi napusárg megvillanására szelnek errednek; . . . ott ezeknek nem a közönség az oka, hanem az, a kinck legálább egymagának tudnia kellene a törvényt — és még se tudja; vagy ha tudja nincs elég hűsége és ereje a törvény segélyével megszüntetni a visszaéléseket.

Az egyház és iskolák különböző céljaira, kegyes adományok jelentek: 2485 ft értékben; az építkezések és beruházások értéke: 8070 ft.

E kettős összegből azt látjuk, mi tették egyházaink önmagukért, s mit az egyházhoz hív lelkek saját egyházaikért. . . Most számot adok arról, mi tettünk az egyházmegye körén kívül és felül és az általános érdekű ügyekért. Keveset, de valamit mégis tettünk — egyetemes egyháznak két nagy oszlopának, a debreceni és kolozsvári főiskolák theol. és bölcsészeti karainak erősítésére. A két intézetre összesen 1400 ft gyűlt be.

A nagykorúsi tanító-kepezdei konviktus segélyezésére, miként a mult, úgy a most folyó évben is egyházmegyénk érdemes és tisztas tanítói kara — meghozta

kedük ezt; azért — ha bármi ok folytán történik is az meg, itt szívesen fogjuk azt üdvözlálni. Minden tanító-egyletünknek könyvhirdető bizottságának is kell lenni egyszermind s ha szívesen hozzá a saját iskolájának sorsát illetően minden egyes tanító a tisztánmenet-kelet iskolájáért is; akkor az „Irodalmi Kör”-rel is egyet kell értenie s ennek utatitái fogynatkozásait oszlatgatni szintén nem és elengedhetetlen feladata.

S a e r k .

¹ Az „Irodalmi Kör” évek óta sürgeti a tanító egyesüléssel való szorosabb kapcsolatot s mi, mint „Sárospataki Lapok” is esle-

a maga áldozatát, a mit az egyházmegyei közpénztárból vett néhány frttal 100 frtra kiegészítve, küldöttem be.

Eddig azt számoltam el, mit tettünk; most azt számolnám el, mit kell tennünk? — de a munka végtelen.

A mi templomaink és istenítészleteink; a mi iskoláink és vallásos oktatásunk; a mi gyermekeink és a mi ifjaink; a mi cselédeink és a mi szegényeink; a mi tudatlanaink, a mi tévelygőink; a mi templom-kerülőink és a mi vakbuzgóink; — ezer sebünk, ezer ellenségünk... ezek a mi beláthatlan terjedésű, aratásra már gabonánk, a mely mind megért immár az aratásra.

Csak arról emlékeztem meg, a mire legközelebről és külsőképen is kötelezem vagyunk.

Fontos institúciója egyházi törvényhozásunknak a szegényügy. Sokak előtt járattal útnak tetszik ez, holott ezelőtt XIX századdal már megnyitották. A jelek után ítélve nehéz még is eligazodni rajta. Az első lépést egyházmegyénk is megtette; de — a mint ítélem — ez a lépés a csecsemő lépése volt csak. Legtöbb egyházunk — egyelőre követve az adott utasítást — a perselyjövendelmeket ruházta át ez intézvényre; — egy pár helyről az a jelentés érkezett, hogy e kötelességet a község teljesíti. Egy pár helyről azt az örömdést jelentést vettem, hogy ott egyáltalán nincsenek szegények.

Már most kinek higyjunk: Krisztus Urunknak-e, a ki azt mondotta: *szegények mindenkor lesznek ti veletek*; vagy ezen jelentésteveőknek, a kik azt mondják: *mi velünk nincsenek szegények*. De Krisztus Urunk azt is mondotta: *keressétek és megtaláljátok*. Ha hát az előbbi szavának nem hiszünk, tegyük próbára a másik szavánál — és *keressük a szegényt*, a miként parancsolta.

Ha minden keresésre sem találunk, akkor mondhatjuk: *Uram keressék, de nem találunk!*

Tisztelet közgyűlés! Vessük mélyebbre halóinkat, majd meglássuk, hogy ha arra mélyebbre vettjük, a hova O mutat: a halók szakadozni fognak... Erről intézkedik jelen gyűlésünk.

Hasonló fontosságú egyház-társadalmi institúció az, a mely *Egyh. Ker. értekezlet* címen — a vallásos erkölcsi élet megszilárdítása és fejlesztése céljából szervezetett. Találjunk módot saját hatósági körünk korlátai között — a nagy részt égető kérdések megvilágítására. Boldogok leszünk, ha azok közül csak a kisebbekre is megoldunk felelni.

Nem határozat hozatal végett, csupán krónikai szempontból jelzem azt a két nagy fontosságú intézvényt, a mely a közel napokban már realizálva lesz. Egyik az *orsz. lelkeségi gyámogyllet* tervezete, melyet ezen, mi megyei gyámogylletünk közgyűlésének is érdekelten áll tárgyalnia. Másik a házassági és anyakönyvezési törvény, mely folyó év okt. 1-én lép életbe, melyet mi hazafői és keresztényi köteles tisztelettel fogadunk és örömmel üdvözölünk, mert részben visszaad bennünket önmagunknak, egyházunknak s lehetővé teszi, hogy erőnkét *Annak* szolgálatára szenteljük, a ki minket szolgálva választott.

Nevekedett egyházmegyénk 440 fővel.

Közintézményeink is erősödést nyertek, azokkal az ifjú erőkkel, kik ez évben nyertek közöttünk alkalmazást. Aldás kívánattal fogadjuk sorainkba ifjú munkatársainkat.

És jó emlékezetünk kísérje azokat, a kik közülünk elmentek a minden élőknek után. Gyarmathi Károly helyettes lelkész, ki sok háborúsgókkal szagatott életének 17 utolsó esztendejét az orgovánai pústa csen-

des magánosságában háborítatlanul töltötte el, a mult év utolsó napjaival hajolt a vég-nyugalomra. *Torday István*, dunapataji lelkész, *Seckely Károly*, dömsödi rektor-tanító. Amaz a lelkész, emez a tanító! kar Nesztora: érett kalászkok, mindkettőt csaknem egyszerre, mintegy egy sarló vágással aratta le a nagy arató; — mindkettőt a pályatársak díszes koszorúja és a labaiknál nevékedett csaknem két nemzedék nagy sokasága kegyelettel kísérte nyugalmára. Elhunyt Nyaka Toth Mihály is, a szentbenedeki egyháznak 5 évben keresztül hűséggel faradó kuratóra, miután megérte azt az örömet, hogy szemlélhette hamvaiból megépült templomának és egyházának szépségét. Irjuk emlékeztetőkre: *Az én iltetem az Urnál vagyon és az én munkám az én Istennem!*

És most fűggeszszük szeméinket azokra, a melyek előttünk vagynak.

Elnöki megnyitó.

Elmondta a f.-szabolcsi egyházi értekezleten *Vitéz Mihály* elnök, Nyiregyháza 1895 augusztus 6-án.

Egy kiváló német írónd mondta, hogy mindazon gonoszokat, melyek az emberiséget a christianizmus évszázadaiban sújtották, a gyóntató papok idézték elő; tehát, hogy a Bertalanékné Párisban, melyről Thonanus azt írja: *«excidatilia dies aeo. nec postera credantsaecula!»*... a kegyetlen dragonadeoknak a Cevennáknak XIV. Lajos alatt, ... az Arbuzek, Albák és Torquemadák emberészárulásainak Spanyolországban és Német alföldön, a Pizarrók és Cortezek szörnyetteinek az Inkák földén, a Carafña atrocitásainak és a prot. papság gályarabságának hazánkban, — mind, mind az említett «tonsuras hiénák» voltak értelmi szerzői.

Mennyiben van igaza a tudós írónékné, nem fejtetem le, hanem eszmerokonságnál fogva rámutatok egy másik kűtőre, melyből hasonlóul sok gonosz áradt és árad ki az emberiségre.

És ez a kűtő az önhítség, elbizakodottság.

Az «ascidia» azt véli magáról, hogy «megatherion» vagy «plesiosaurus»! a «semmi» elhithi magával, hogy «valami»; — a kontár amateur Nero így sóhajt fel vég-perceiben: «quantus artifex pereoi!»; — a bázeli volt tanár, Nietzsche Frigyes azt mondja eget ostromló vakmerőséggel: «Isten nem létezhetik, mert mint volna lehetséges a világom Isten, mikor «ó» nem az!» — Törpe, jelentéktelen emberek, mint providentialis férfiak akar-nak szerepelni, s áldatlan működéseik megtermi aztán a fanyar, mérges, sőt átkos gyümölcseit, igazolvva a nagy ir-agitátor, O Connel ama szavait: „a mit az isten jó-nak teremtett, az emberek arontották azt!”

De sőt ott is, hol ily feltűnő vést és pusztulást nem okoz, mindenesetre gázos eredményeket szül az önhítség és elbizakodottság. — miután egyfelől nagy akadály a önképzésnek, öntökélyesítésnek és másrésről lehetetlenül teszi, hogy a társadalom tagjai kezet fogva, valívetve működjenek a nagy célok kivívásában, melyek «új eget és új földet» adnának az emberiségnek. Olyan, mint az indiai növényemreg, a «besusah», melyből néhány milligramm elég, hogy az organizmust elbénítsa, sőt tönkre tegye; — tehát, mint ilyen, feltétlenül életlened.

És mennyivel inkább az, ha közelebről szemébe tekintünk! Két látszólag szilárd alapja volna, jelszül: tudásunk és érdemeink, de mind a két alap mennyire ingatag és megbízhatatlan! «Azt a kis kört, — mondja az élet — a mit az ember tudománya ki tud kutatni, a felismerhetlen oceanja veszi körül.» És érdemeink?

Az egyházi atyáknak „nádszál, melyre ha támaszkodnak, eltörök és megserül, átszúrja kezünket!” — „Vanitatum vanitas” böcs Salamonként; „hiábavalóságok hiábavalósága”.

Nem tudom t. értekezlet! ha a nagy közönynek, mely pápi értekezleteink iránt ez ideig mutatkozott, nem épen az önhit és elbizakodottság egyik fő oka és jelentékeny tényezője? Nem tudom, ha nem azért vagyunk-e, a nemzet koszorú írójaként: „külön álló gyűrűk és nem összefüggő láncszemek”, kikben nagy mérvben hiányzik a solidaritás, az összetartozandóság szelleme? De azt tudom, hogy önhitűre, elbizakodottságra nem tanít az «élet könyve» bennünket! Nem! sőt azt mondja Pál apostol: „isten kegyelme által vagyok, a mi vagyok” és: „nem állítom, hogy a célt elértem volna, vagy hogy tökéletes volnék, hanem azokat, melyek hátam megett vannak, elfeledvén, azokra pedig igyekvém, melyek elől vannak, a cél fele futok!” — Legyen, tehát az apostol jelszava a miénk is, hogy általunk is, mint dicső emlékü elődeink által, épüljön istenországa s nyerjen jobb jövőt a három bérc és négy folyam viharterpelt, balsors-üldözött hazája!

Az értekezletet megnyitottnak nyilvánítom.

ISKOLAI ÜGY.

Kormányzati rendszabály-tervezet a sárospataki ev. ref. főiskolában.

IX. Főkönyvtárnok.

48. §. A főkönyvtárnoki állás a magyar irodalom-történet akadémiája tanszékehez van kötve.

49. §. A főkönyvtárnok hatásköre:

a) A könyvtár rendszeres gyarapításáról a köziskolai szék útján gondoskodik. A köziskolai szék által kijelölt könyveket megrendeli s felügyel, hogy a megrendelés az évi költségvetés keretén belül meg is haladjon.

b) Gondoskodik a könyvtárnak épségben- és rendbentartásáról, a kettős példányok kiválasztásáról és értékesítéséről, valamint a hiányos művek kiegészítéséről.

c) Gondoskodik a hozzatott és ajándékba vagy cserébe kapott könyveknek a gyarapodási naplóba vezetéséről, azoknak megbélyegzéséről, címtározásáról és bekötéséről.

d) A könyvtár használatára nézve a szabályokat a köziskolai szék hozzájárulásával elkészíti s felügyel, hogy azok megtartassanak.

e) A könyvtár ügyében mindenféle levelezést teljesít.

f) Hivatalos óráit a köziskolai szék által meghatározott időben tartja; de a látogatók részére a könyvtárt a szükséghez képest bármikor megnyitja.

g) A felügyeletre bízott könyvtár ügyeiben az ő meghallgatása nélkül semmiféle intézkedés nem történik.

X. Levéltárnok.

50. §. A levéltárnok a köziskolai széknek az igazgatótanács útján fölterjesztett ajánlatára az egyházkerületi közgyűlés által választatik.

51. §. Hatásköre:

a) Gondoskodik a levéltárnak épségben- és rendbentartásáról.

b) Gondoskodik a főiskola történetére vonatkozó irományok, a jegyzőkönyvek, táblázatok, általában a levéltári anyag összegyűjtéséről és kiegészítéséről.

e) Az egyes hivatalok által a hivatalos év végével beszolgáltatandó okmányokat és hivatalos irományokat a címtárakba bevezeti s a levéltárban elhelyezi.

d) A levéltár használatára nézve a szabályokat a köziskolai szék hozzájárulásával elkészíti s felügyel, hogy azok megtartassanak.

e) A levéltár ügyében mindenféle levelezést teljesít.

f) Hivatalos óráit a köziskolai szék által meghatározott időben tartja.

g) A felügyeletre bízott levéltár ügyeiben az ő meghallgatása nélkül semmiféle intézkedés nem történik.

XI. A szépművészeti és műrégészeti, a természettani és a természettörténelmi gyűjtemények őrei.

52. §. A szépművészeti és műrégészeti gyűjtemény őre: a bölcsészeti és eszthetika akadémiai tanára; a természettani gyűjteményé: a természettan tanára; a természettörténelmi gyűjteményé: a természettörténelmi tanára.

53. §. Hatáskörük:

a) Gondoskodik a gyűjtemények épségben- és rendbentartásáról; a hiányos vagy megrongált tárgyak kiegészítéséről, illetőleg helyreállításáról.

b) A gyűjtemények gyarapítása végett javaslatokat terjesztenek a köziskolai szék elé. A főiskolai költségvetés keretén belül megrendeléseket tesznek.

c) A gyarapodást és apadást a levéltár, illetőleg a címtárba bevezetik. A levéltár minden év január havában a köziskolai szék útján az igazgatótanács elé terjesztik.

d) A gyűjtemények bevételeiről és kiadásairól számadásokat minden tanév végén elkészítik s a köziskolai szék elé terjesztik.

e) A gyűjteményeket az ifjúság és a látogatók részére a szükséghez képest bármikor megnyitják.

XII. Főiskolai orvos.

54. §. A főiskolai orvos a köziskolai széknek az igazgatótanács útján fölterjesztett ajánlatára az egyházkerületi közgyűlés által választatik. Hivatalba lépése alkalmával esküt tesz.

55. §. Hatásköre:

a) A főiskola körében a közegészségügyi országos törvényeket végrehajtja, illetőleg azoknak végrehajtásáról gondoskodik.

b) A főiskola tanárait és azok családtagjait, növendékeit, hivatalnokait, szolgaszemélyzetét gyógykezeli. E célból a főiskolai kórház helyiségében, valamint saját lakásán naponként rendelési órát tart.

c) A beteg tanulókról rendes naplót vezet. Ha a beteg tanuló helyzete súlyosabbá válnék, jelentést tesz az akadémiának, illetőleg a gimnáziumi igazgatónak. Félév végén a kezelt betegokről s netalán elhaltakról, a köziskolai székhez kimutatást nyújt be.

d) Mint a betegsegélyező-egylet elnöke, a főiskolai kórházra felügyel, oda betegeket vesz fel s azokat gyógyítja; a betegsegélyező-egylet választmányával egyetértőleg a kórház felszereléséről gondoskodik, az apólonót feloldagja és elbocsátja, s a kórházi rendtartást a köziskolai szék jóváhagyásával megállapítja.

e) A tanév kezdetén, de a körülményekhez képest a tanév folyamán is a növendékeket megvizsgálja. Ragályos betegségek föllépése esetén azonnal jelentést tesz a köziskolai széknek s a szükséges óvintézkedéseket megteszi.

f) Az iskolai év beállta előtt a főiskola növendékei egészen előlétesen bejelentett városi szállásokra, és a főiskola épületében kijelölt lakszobákat megvizs-

gálja; a lakható szobakban az elhelyezhető tanulók létszámát megállapítja; a nem alkalmas szállásokról s a szállásvizsgálat eredményéről a közigazgató útján a köziskolai széknek jelentést tesz.

g) A tanulók által lakott helyiségeket az igazgatókkal együtt évközben is meglátogatja s a közigazgatóval egyetértőleg az illető helyiségekben a tisztaság és rend fenntartásáról gondoskodik; szükség esetén azokból a tanulókat el is távolíttatja.

h) A tanév megkezdése előtt a tápintézet részére a tápintézeti felügyelővel egyetértőleg az étvendek megállapítja; a tápintézet étkezésre az egész tanév alatt folytonosan felügyel; általában a tápintézeti alapszabályokban megállapított köteleességet teljesíti.

i) A tornatanításra s az uszodára közegészségi szempontból felügyel; a tornázás alól az arra alkalmatlan növendék fölmentését a gimn. széknek ajánlja.

k) A főiskolai építkezések alkalmával az építési tervekről, nemkülönbön az új épületek használatba vehetőségéről, közegészségi szempontból javaslatot tesz a gazdasági választmányoknak.

l) Az akadémián a törvényszéki orvostant és a népszerű közegészségtaut előadja.

m) Állomásáról a szorgalmi szak alatt 24 óránál hosszabb időre csak úgy távozhatik el, hogy magát hivatalos teendőiben kellően helyettesíteti s utazását a közigazgatónak előzetesen bejelenti.

n) A tanulók elszállásolását, a betegkezelő gondozását, általában a közegészségügyi intézkedéseket illetőleg, a háznagyval rendelkezik.

XIII. jogigazgató.

56. §. A jogigazgató, — ki mint a főiskola rendes hivatalnok, állandóan Sárospatakon tartozik lakni, — választja a gazdasági választmányának az igazgató-tanács útján fölterjesztett ajánlatára az egyházközsélet közgyűlés.

57. §. Hivatalba lépésekor esküt tesz s biztosítékul vagy készpénzben vagy ingatlanra első helyen betáblázott kötvényben vagy értékpapirokban évi fizetésének megfelelő összeget tesz le.

58. §. Hatásköre:

a) A főiskola összes jogi és törvényszéki ügyeit a jelen rendszabályok értelmében kezeli.

b) A gazdasági választmányok tanácskozási joggal bíró tagja s annak ülésin jelen lenni köteles.

c) A főiskola összes peres és perenkívüli ügyeiben a gazdasági választmány utasítása szerint jár el; sürgős és halaszthatatlan ügyekben pedig a gazdasági választmány elnökével egyetértőleg, de saját felelősségére intézkedik, intézkedését a gazdasági választmányának utólagos jóváhagyás végett haladéktalanul bejelenti.

d) A főiskola összes szerződéseit szerkeszti s kiállítja, melyekért, valamint bármely perenkívüli ügyben teljesített munkájáért külön munkadíjat nem számíthat.

e) Pert egyedül a gazdasági választmány határozata folytán indíthat vagy szüntethet meg; a bíróság elrendelt végrehajtást hasonlóképen egyedül gazdasági választmányi határozat alapján fogatósíthatja vagy függesztheti fel.

f) A felő peres ügyekről a gazdasági választmányának évnegyedenként, illetőleg a gazdasági választmányi elnök felhívására esetről-esetre jelentést tesz; minden bevezétt peres ügyet pedig elszámolás végett haladéknélkül betérteszt a gazdasági választmányának.

g) A perek állásáról a gazdasági választmány útján az igazgató-tanács januári ülésére kimerítő jelentést terjeszt elő;

h) Perfeljegyzési könyvet és főkönyvet vezet.

i) Minden egyes megindítandó perben, a gazdasági választmány utalványára, előleget kap, melylyel a per befejeztével elszámolni tartozik; a főiskola pervesztésége vagy a perköltségek meg nem térülése esetén, egyedül kész kiadásai térítetnek meg.

k) Peres és perenkívüli ügyekben való kiküldetésénél Sárospatakon és annak határában napidíjat nem számítat fei; vidékre való kiküldetéseknél, ha meghál: 5 forintban, ha nem hál meg: 2 ft 50 krban állapítatik meg napidíja; vasúton való utazásnál II. osztályú menetjegyet használhat; tengelyen való utazásnál pedig fuvarkölségei térítetnek meg.

l) Hivatalos ügyekben egy szolgálval rendelkezik.

XIV. Pénztárnok.

59. §. A pénztárnokot a gazdasági választmányának az igazgató-tanács útján fölterjesztett ajánlatára az egyházközsélet közgyűlés választja.

60. §. Hivatalba lépésekor esküt tesz s biztosítékul vagy készpénzben vagy ingatlanra első helyen betáblázott kötvényben vagy értékpapirokban évi fizetésének kétszeres összegét teszi le.

61. §. Hatásköre:

a) A gazdasági választmányok tanácskozási joggal bíró tagja s annak ülésin jelen lenni köteles.

b) Mindennemű bevételt és kiadást utalvány vagy ellennyugta mellett teljesít.

c) A főiskolanak mindennemű bevételei közvetlenül hozzá folynak be.

d) A gazdasági választmány által megszavazott kölcsönöket a szabályszerűleg bekebelezett adóssági kötvények beérkezése után adja ki.

e) A főiskola mindennemű bevételeiről és kiadásairól a főiskola pecsétjével megpecsételt, a gazdasági választmányi elnök és az algondnokság által hitlesített naplót vezet. Ezenfelül a főkönyvet, a tőkék könyvét s az alapítványok könyvét vezet.

f) A gazdasági választmány, úgyszintén annak elnöke vagy a gondnokok kívánatára a pénztár állását bármikor feltüntetni köteles.

g) Számadását januarius hó első felében a gazdasági választmány útján az igazgató tanács elé terjeszt.

h) Hivatalos ügyekben egy szolgálval rendelkezik.

XV. Ellenőr.

62. §. Az ellenőrt a gazdasági választmányának az igazgató-tanács útján fölterjesztett ajánlatára az egyházközsélet közgyűlés választja. Hivatalba lépésekor esküt tesz.

63. §. Hatásköre:

a) A gazdasági választmányok tanácskozási joggal bíró tagja, egyszersmind jelzője; annak ülésin jelen lenni köteles.

b) Tartozik a pénztári hivatalban a meghatározott hivatalos órákban megjelenni, ott a pénztárnokkal együtt működni. Elmentelők előtt a pénztárt együtt bezárják, melynek egyik kulcsa az ellenőrnél áll.

c) Minden számlát, utalványt, nyugtát és ellennyugtat átnéz és láttamaz.

d) A kötelezvényeket, értékpapírosokat, általában a főiskola vagyonát képező értékes okmányokat leltár mellett átveszi, azokra felügyel, s ezen okmányokat tartalmazó vasszekrénynek egyik kulcsa nála, másik a gazdasági választmány elnökénél áll.

e) A főiskola mindennemű bevételeiről és kiadásairól a főiskola pecsétjével megpecsételt, a gazdasági választmányi elnök és az algondnokság által hitlesített ellenőri naplót vezet.

f) A főiskolai helyiségekbe, a tápintézetbe s tanári lakokhoz beszerzett ingóságokról, a kifizetett számlák alapján jegyzékeket készít s azokat az illető leltárak vezetékeihez évenként átteszi.

XVI. Tápintézeti felügyelő.

64. §. A tápintézeti felügyelőt a köziskolai széknek az igazgató-tanács útján fölterjesztett ajánlatára az egyházközségi közgyűlés választja hat évre. Újra megválasztható.

65. §. A gazdasági választmányának tanácskozási joggal bíró tagja s annak ülésén jelen lenni köteles.

66. §. Hatáskörét a tápintézetnek a köziskolai szék javaslataira az igazgató-tanács által megállapított s egyházközségi megerősített alapszabályai határozzák meg.

67. §. A háznagy felett a 78. §. értelmében a fegyelmi hatóságot gyakorolja.

XVII. Könyvraktár-felügyelő.

68. §. A könyvraktár-felügyelőt a gazdasági választmányának az igazgató-tanács után felterjesztett ajánlatára az egyházközségi közgyűlés választja.

69. §. A gazdasági választmányának tanácskozási joggal bíró tagja s annak ülésén jelen lenni köteles.

70. §. A főiskolai nyomdára s a főbizományi üzletre felügyel, azokat ellenőrzi. Hatáskörét részletesebben a gazdasági választmány javaslataira az igazgató-tanács által megállapított utasítások határozzák meg.

XVIII. Alkönyvtárnok.

71. §. Az alkönyvtárnokot, a ki egyszerűs mind theologiai segédtanár, a vallás- és egyháztudományi kar, valamint a főkönyvtárnok ajánlatára a vallás- és egyháztudományi tanfolyamot végzett ifjak közül, egy évi időtartamra, a köziskolai szék választja s az igazgató-tanács erősíti meg hivatalában. Másod ízben is megválasztható. Hivatalba lépésekor esküt tesz.

72. §. Hatásköre:

a) A könyvtár kezelésében a főkönyvtárnoknak segédkezik s annak utasításait követi.

b) Könyvosztás idején, az arra rendelt órában, tartozik a könyvtárban pontosan megjelenni és a közönséget úgy it, mint az olvasószobában, a kezelési és használati szabályok szerint kiszolgálni.

c) A könyvtári olvasó-szoba, az ott elhelyezett könyvekkel együtt, az ő felügyelése alatt áll.

d) Az ünnepválasztást vezeti; kötelessége az ünnepválasztáson a rend fenntartásáról gondoskodni.

e) A tápintézetben étkezik és ott az étkezésre felügyel.

XIX. Szénior.

73. §. A szénior a vallás- és egyháztudományi tanfolyamot végzett ifjak közül, egy évi időtartamra, a köziskolai szék választja s az igazgató-tanács erősíti meg hivatalában. Hivatalba lépésekor esküt tesz. Másod ízben is megválasztható.

74. §. Hatásköre:

a) A progimnáziumi osztályt, mint gimnáziumi segédtanár vezeti.

b) A főiskola papja mellett segédlelkész

c) Az ünnepválasztásnál előforduló teendőket végzi, nevezetesen az ünnepválasztók névsorát, az ünnepre járó ifjúság képviselői jelenlétében sorshúzás útján megállapítja; e névsort megerősített végett a köziskolai szék elé terjeszti; az ünnepválasztó tabellákat elkészíti; a kinyomatott pátensekét nyugtatvány mellett átveszi és kiosztja.

d) Ünnep után a szorgalomszak első napjától számított 3 nap alatt számoltat; azokat, a kik be nem

számoltak, az illető igazgatónak bejelenti. A pátensek árát az ünnepre ment ifjaktól beszedi s a 3 nap eltelével, a felmaradt pátensekkel együtt, részletes számadás mellett a főiskolai pénztári hivatalhoz beadja.

e) Az ifjúsági egyletek tagsági díjait, illetményeit, bírságpenzeit és a köziskolai szék által iskolai tartozásnak kijelölt és beszedés végett hozzá utalt díjakat beszedi és részletes számadás mellett az illető egyletek pénztárába beszolgáltatja.

f) A betegsegélyző-egylet alelnöke s pénztárnoka.

g) A tápintézetben étkezik; ott az étkezésre felügyel; általában a tápintézeti alapszabályokban megállapított kötelességeit teljesíti.

h) A tanév végén az általa kezelt pénzekről a köziskolai szék és a gazdasági választmány küldötteinek beszámol.

XX. Háznagy.

75. §. A háznagyot a köziskolai szék ajánlatára az igazgató-tanács választja. Hivatalba lépésekor esküt tesz.

76. §. Hatáskörét a köziskolai szék javaslataira az igazgató-tanács által megállapított utasítások határozzák meg.

77. §. Az akadémiai és gimnáziumi igazgatónak, a tápintézet felügyelőjének és a gazdasági választmány elnökének fenhatósága alatt állván, felmerülő esetben első sorban ezeknek együttes, második sorban a köziskolai széknek fegyelmi hatósága alá tartozik, mely őt hivatalától felfüggesztheti; hivatalától való elmozdítása iránt az iratok az igazgató-tanács elé terjeszti.

ALKÖNYVTÁR
KÖZISKOLAI
KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁR

KOVÁCS FERENCZ,
1823 - 1895.

A magyar ev. ref. egyház békés-bánati tractusának, közvetlen pedig a h.-m.-vásárhelyi közel 40,000 lelket számláló fényes és tekintélyes egyháznak mély gyászva van. Egy, az egyházi és társadalmi, nem különben a politikai és irodalmi élet terén több mint felszázadon át nem közönséges érdemeket szerzett férfiú életpályája zárult be folyó évi aug. hó 5-én, a délelőtti órákban, Tatra-Füreden, Kovács Ferencz elhunytával.

A humanismus fenkölt, magasztos szolgálatában, az állandó munkában és fokozódó áldozatkészségben életét nemesen eltöltött eme nagy ember áldott emlékezete méltó arra, hogy a »Sárospataki Lapok« t. olvasó közönsége is feltüntetve lássa néhány rövid vonásban az ő közhasznú életpályáját, minden szépért, jóért és igazért hevülni kész és képes lelkiületét, melyet élete tukrózott.

Régi nemes, vagyonos, iparos szülőktől vette származását, 1823-ban, május 11-én, áldozó-csütörtökön, mely napot aztán egész életében, nem csak a ker. egyházat érdeklő nagy jelentőségeért, de mint születés-napját is kétszeresen benső vallásos érzéssel ünnepelt meg. Magasztos emlékeztetéssel vette e napot f. évi máj. hó 23-án délelőtt, tehát alig harmadfél hóval váratlanul bekövetkezett halála előtt, 10,000 frtos adományával, melyet egy, szülővárosában, H.-M.-Vásárhelyen építendő új templom emelésére ünnepélyesen felajánlott.

* Ezen a boldogult iránt való mély és kötelességteljes tisztelet kérését illető kiadványunkat az emlékek sorok írására felkerjük.

Szerk.

Atyját korán elvesztve, vallásosság tekintetében különösen kiváló, gondos özvegy édes anyja védszárnyai alatt növekedett 16 éves koráig; a mikor elmi és gimnáziumi tanpályáját szülőföldén elvégezve, 1839-től 1842-ig Debreczenben a jogot tanulta. Jogi tanulmányainak elvégzése után, ügyvédi gyakorlatra s német szóra Kézsmárkra ment 1842-ben. Az ügyvédi pálya azonban kevesebb gyakorlatra vonzó hatást. A nemes ambícióval előretörő ifjú lelkét a közpálya ragadta magához korán; mert már az 1843—44. évi országgyűlés egész idejét Pozsonyban töltötte el. a híres államférfinak s később miniszternek, Kiauzál Gabor, esongrád-megyei követnek oldalán, mint jurátus. És hogy a 20 éves ifjú az arany ifúság e legszebb korát minő nemes és hasznos dologgal töltötte, annak fenyes bizonyosságát adta 50 évvel később, 1894-ben hat terjedelmes kötetben megjelent, „Az 1843—44-ik évi országgyűlési alsó tábla kerületi ülésének naplója” című, szerzőjének s hazai irodalmunknak örök díességére szolgáló nagy munkájában. E nagy művét a boldogult szerző a M. T. Akadémiának ajándékozta, mellé csatolván még 2000 forint a sajátjából oly rendelkezéssel, hogy a munka árából befolyandó pénz, a fentebbi összeggel együtt nagyobb tökévé növelve, alapul szolgáljon jövőben az Akadémia által kitűzendő történelmi pályakérdések díjazására. Az Akadémia, elismerés és méltánylása jeléül, Kovács Ferenczet f. év máj. havában, tiszteletbeli tagjául választotta meg. Csak az igaz érdemnek hódolt e választással.

Ugyanezen alkalomból folyólag a h.-m.-vásárhelyi ref. egyház is igen kitüntető megiszteltetésben részesítette őt, a mikor ez évi maj. 23-án, áldozó csütörtökön életnagyságú olajfestményű arcképet, áldott lelkű nejének, most már bánatos szívű özvegyének, Kúry Terézia asszonynak színtolyan kivételű arcképpel együtt, a főgimnázium dísztermében tartott egyházi közgyűlésen leleplezte. Ünnepe volt ez — jegyzi meg életrajz-írója a „Vasárnapi Újság” ez évi jun. hó 5 iki számában — nem csak a h.-m.-vásárhelyi ev ref. egyháznak, hanem a városnak is; de ünnepe volt főképpen a jótékonyaság szellemének; mert Kovács Ferencznek a polgári és egyházi élet terén ép egy felszazadott át tartott buzgó működése az ő páratlanul bőkezű adományai, nagy alapítványai, úgy a város, mint az egyház s különösen ez utóbbinak gondja és védő szárnyai alatt álló főgimnázium anyagi és szellemi ügyeit igen előmozdították; sőt jótékony hatásukat, különösen a szellemi haladás terén, H.-M.-Vásárhely város határán túl is, széles körben éreztetik már ma is s éreztetni fogják kétségtelelenül a jövőben is.

Ha valaki, ő volt az a férfiú a mi hitsorsosaink s felekezettünk tagjai közül, a ki az ünnepeltetésre érdemlősé magát, s arra raszólgált. Életében s halála után áldásos emlékezetében egyképen maradó s állandó tárgya ő a kegyeletnek. Fejedelmi végrendeletét már a napi sajtó is kivétel nélkül elismeréssel méltatta, egész sorát közzélvén az intézeteknek s testületeknek, a melyek a derék férfiú jótékony megemlékezésében részesültek,* vagy a körülmények szerint ezután részesülni fognak. Amde ő nemcsak nemes jótékonyaságával, a szegényeket segélyező önzetlen jó lelkűségével s a társadalom elhagyott s nyomorra jutott tagjainak fölségelésével tündeté ki magát igen nagy számú jótékony adományával s alapítványával; mint egyházanak rendületlenül hívő fia, nem csupán az áldozatkészségben boglógatta elől faklyáját, hanem mint protestáns férfinőhöz illett, tiszteletet parancsoló eréllyel s nyíltsággal szállott szembe alkalomadtán az egyházi életet benső alapjában fenye-

gető viharokkal is. A csüggedőket batorítva, kitarásra és a cél felé törekvése buzdítva, ott találjuk őt egyházunk ama legkritikusabb napjaiban, a melyeket az 1859-ik évi emlékeztetéssel vált szeptemberi pátenus idézett föl a magyar ev. ref. egyházak életében. Az 1881. évi ref. zsinat »Emlékkönyv»-ében egyebek közt följegyzé róla élet írója azt a nem közönséges enunciaciót is: »főleg neki köszönhető, hogy a békés-bánati egyház-megye a pátenus idejében (1859—60) a törvényes önkormányzati térer hűséggel megallott.» Az esperes ugyanis — egyik vásárhelyi lelkész, — a Makóra egybehívott egyházmegyei gyűlést, a hatósági tilalomnak megfelelően óhajtván, el akarta napolni. Kovács Ferencz ekkor felszóltá az esperest a gyűlés megtartására s a nagy családú lelkésznek (Tóth Ferencz) azt az ünnepélyes biztositást adta, hogy azon esetre, ha őt a gyűlés megtartása miatt baj érné is, nem aggódjék; mert a meddig neki (Kovácsnak) egy darab kenyere lesz; meg fogja azt az esperessel és családjával osztani. E biztatásra az esperes és másik társa megindultak Makóra, de a képzeltetlen nagy sár miatt nem haladhatván előre, csakhamar visszafordultak. Kovács Ferencz és a többi vásárhelyi presbiterék ekkor szembe találtak őket, rábríták, hogy újra forduljanak a makói útnak, több lovat fogatván kocsiokj cleibe, és semmi esetben otthon ne maradjanak. Ugyanekkor Kovács F. és társai gyalog tettek meg az utat, minthogy az ő kocsiok sem tudott a teméntelen sárban haladni. Estére kelve, így a vásárhelyiek mind megérkeztek Makóra s lehetségesévé tévők a gyűlés megtartását, a mint hogy az masnap, a szintén megjelent császári biztos tiltakozása ellenére is, nagy lelkesültség közben megtartották.

Halála alkalomból nem csak az özvegy, de az ev. ref. egyház presbiteriuma, továbbá a város előjárósága és a vásárhelyi első takarékpénztár is külön gyászlapokon emlékeztek meg róla s mindannyian gyászlobogók (kötésével s ravatala fölő díszes sirkörzötti aggatásával fejezték ki mely bánatukat s részvétüket. A temetés roppant számú részvételű közönség részvétele mellett az új templomban ment végbe aug. hó 8-án, a vasuti indóháznál Pap Imre lelkész, majd a templomi gyászteremtársnál Szabó János békés-bánati esperes s végül sirjánál, az Arany-temetőben Dr. Baksa Lajos polgármester-fogadónok, meghatóan szép és tartalmas alkalmi gyászbeszédében vettek búcsút tőle.

Lengyen örök béke hamvai felett s maradjon áldásban emlékezete!

... y. — ... s.

KÖZÉLETÜNK.

A miskolci lelkész-értekezlet.

A miskolci járás lelkészeit aug. hó 21-ik napjára hívta össze értekezletre Maklárj Károly s. keresztrúi lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, mely értekezlet nem csak azért nagy jelentőségű, mert ez Alsó-Borsodban — az újabb időkben — első volt, hanem azért is, mert azon szeretve tisztelt főpásztorunk, Kun Bertalan püspök úr is megjelent — mint maga mondá, nem mint püspök, hanem mint egyszerű lelkész — s a vitában tekintélyes részt vett.

Alakuló értekezlet lévén, elsőbben is elnökke Maklárj Károly tanácsbíró, jegyzővé pedig Illyés János harsányi lelkész választott meg.

Az értekezlet Illyés János harsányi lelkész értekezésével kezdődött, ki azon tárgya felett tartott felolvasást, hogy »miután az életbe lépendő új egyházi törv-

nyek nagyon alkalmasak arra, hogy a nép szívében az egyház iránti közönyt méginkább neveljék: mi teendője lesz a lelkeseknek e törvényekkel szemben; miként ellensúlyozhatná azoknak esetleg káros hatását, s miként erősíthető a népben az egyház iránti ragaszkodást és buzgóságot?

Felolvasó ezt a célt a híveknek különbözőbb és nagyobb mérvű tanítása, különösen pedig az egyháztörténeti tanítása által véli elérheti, mert csak a tanítás eszközlhető azt, hogy híveink lelki szükségéből, meggyőződésből legyenek ref. egyházunk tagjai, nem pedig csak azért, mert véletlenül ebben születtek. Ha tudja azt a mi egyszerű népünk, hogy a mi szegény prot. egyházunk mint volt századokon keresztül a felvilágosodásnak, a tudománynak zaslóvivője, az általános emberi jogoknak, a lelkesimereti szabadságnak előhárítója; ha tudná, hogy ezek által mennyire előmozdította a népeknek, az emberiségnek boldogságát: akkor bizonyára nagyobb lesz benne az egyházzal való ragaszkodás, feltámad szívében a kötelességérzet, hogy ezt az egyházat fentartani, s nemes hivatásában támogatni szent kötelessége.

Ertekező azután áttér azon kérdésnek a fejtegetésére, hogy mimódon volna lehetséges a híveket ilyen egyháztörténeti ismeretekre eredményeivel tanítani? Tapasztalat szerint erre a népiskola nem elegendő; ott nem tanítatik az egyháztörténelem olyan terjedelemben, hogy az meggyőződést is képes volna teremteni. Azután meg nem a gyermekeknek, hanem az egyház munkás tagjainak a tanítása volna itt a fődolog, mert a gyermek akkorra csaknem mindent elfeled mire felnő. Epen azért az u. n. vallásos felolvasásokat kellene rendszeressé és általánossá tenni, a melyeknek főtárgya csaknem általánosságban az egyháztörténelem lenne. Azután szintén alkalmasnak látna a felolvasó erre nézve, ha az egyház nagy számban szerezne be olyan olcsó és jó könyveket, a melyek részint az egyház múltjával, annak küzdelmeivel foglalkoznak, vagy a melyek egyik másik reformátornak s az egyház kiváló fiainak történetét írják le vonzó, népies nyelven; és ezeket kellene kiosztani a nép között — a hol csak lehet ingyen, mert a mi népünk könyvért még nem igen szeret pénzt adni. stb.

Lelkészi értekezletünk beható eszmecsere tárgyává tévén ezen felolvasást, abban állapodik meg, hogy az ilyen történelmi tárgyú olvasmányok és előadások minden esetre nevelik a népben az egyházzal való ragaszkodást; épen azért azt minden lelkesnek ajánlja. Különösen pedig óhajtanának mondja ki, hogy az úgynevezett felnőttéktől oktatása (vasárnapi délutánonként a templomban) ismét mindenütt — a hol kiment szokásból — feljuttassák, s ezen oktatásnak is egyik tárgyát az egyház múltjának megismertetése képezze.

Ezután a már ismeretes püspöki utasításnak, illetőleg javaslatnak az egyes pontjai tétettek megbeszélés tárgyává. — Különösen igen élénk vitára adott alkalmat ezen »Javaslat»-nak 1-ső §-a, mely az egyházi esketésről szól, s a mely az új egyházi törvények életbe lépése után, a jegyeseknek egyházi hirdetését mellőzendőnek javasolja. Itt különösen az elv és a gyakorlati élet szükségéi vitáltak egymással harcot. Mert igaz ugyan, hogy elvileg erre nincs semmi szükség; mert a hirdetés eddig is állami intézkedés volt, s célja eddig is az volt, ezután is az lesz hogy a ki a hazaszlalók között valami tiltó akadályt tud, azt az illető házasságkötő hivatalnak bejelentse. És minthogy a házaspárk ezután csak a házasság megkötése után jelentkezhetnek az egyház áldásáért: tehát úgy látszik, mint-

ha erre az egyháznak semmi szüksége sem volna. De ezen elvvel szemben áll a gyakorlati élet kívánalma, a mely legalább az egyszerű hirdetés szükségességét teszi. Nevezetesen: a mint tudjuk, a kath. egyházban a hirdetés meg fog maradni. Most már, ha egy vegyes — ref. és kath. — pár házasságra akar lépni, okvetlen jelentkezi foga a plébánosnál hirdetés végett, mert a kath. fél bizonyosan meg fogja tartani saját egyházának törvényeit is. A kath. lelkész aztán ezt az alkalmat fel fogja használni a kapacitálásra, a lélekfogadásra, hogy a leendő házastársak úgy egyezzenek meg, hogy minden születendő gyermekük katolikus legyen. A ref. lelkész nem fogja azt még csak megtudni sem, mert a jegyesek ő nála nem jelentkeznek, mert hiszen a reformátusok nem hirdetnek. Hogy teygen tehát akkor lehet az a prot. lelkész annak a kívánalomnak, a mely ezen utasítás 11. §-ában foglaltatik, hogy t. i. egykezzeik odahatni a vegyesházassaludóknál, mint leendő szüléknel, hogy legalább az 1868-iki törvény, mely a gyermekek vallásáról intézkedett, eléressék, hogy t. i. a gyermekek nem szerint kövessék szülei vallását. Igaz ugyan, hogy e javaslat 3. §-ának a vége kimondja, hogy a kik házasságukat az egyház által is megáldatni akarják, erre vonatkozó szándékukat tartoznak a lelkesi hivatalnak idejében bejelenteni. De hát azok a vegyesházások, a kik a kath. lelkész rábeszélése folytán ott akarják frigyüket megáldatni, — azok mikor jönnek a ref. lelkészhez? mikor és hogyan szerez arról még csak tudomást is a ref. (!) lelkész? — ha hirdetés végett nála nem kell jelentkezni. Sőt még a kik a ref. templomban áldatják meg házasságukat, azoknak is jogukban van a polgári szerződés után bármikor is jelentkezni; tehát már akkor, midőn az egyezés a gyermekek vallására nézve megkötött.

De lenne a hirdetés mellőzésének még másik káros hatása is. Nevezetesen akkor ezen új törvény sokkal több rázkódtatással menne át az életbe és a hívek lelkébe. A mi népünk túlságosan is konservatív: a régi szokásokhoz ragaszkodik, az újításoktól idegenkedik. Epen azért, ha azt akarjuk, hogy ez az új törvény mennél simábban menjen át az életbe, akkor a régi gyakorlatból meg kell tartani mindazt, a mit lehet, a mi az állami törvényekkel nem ellenkezik. Különben is, ha mi az egyházi társaságot egy szűkebb körű erkölcsi társaságnak tekintjük, a hol egymásnak örömeink-fájdalmában igyekszünk részt venni: miért ne adnók tudtul ennek a társaságnak azt, hogy egyik, vagy másik tagja ilyen életbevágó fontos lépést akar tenni? mert hiszen azt csak nem képzeltük, hogy híveink naponta tömegestül fognak tudolni a hirdetés táblakhoz, hogy megtudják: kik fognak házasságra lépni?

Ezen indoknál fogva lelkesi értekezletünk a házasságot felelnek legalább egyszerű kihirdetését szükségesnek tartja.

E szerint tehát mellőzendő volna az utólagos bejelentése a házasságnak, valamint az utólagosan mondandó áldás is, mely ezen javaslat 1-ső §-ában említettik. Különben is, ha már egyszer megáldotta a pap az új házasságot: miért ismételné ezt az áldást újlag, midőn a frigykötést a híveknél bejelenté? Ennek igazán nem volna semmi értelme.

Még a stóliákra vonatkozólag beszélgette meg értekezletünk azt, hogy az olyan keresztleveleket is, melyeket a világi hatóság fog követelni házasságkötés céljából; vagy az olyan esketési bizonyítványokat, melyeket majd a polgári anyakönyvezető fog tölteni kívánni, hogy a gyermekek törvényességét megállapíthassa — csak a rendes stóliáért fogjuk kiszolgáltatni mind addig, míg erre nézve valami fensőbb meghagyást nem nyertünk.

Lelkési értekezletünk iránt igen szép érdeklődés mutatkozott, úgy hogy két lelkes kivételével a jársbeli lelkesek és segédlelkesek mind megjelentek.

I. J.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászir.** *Özv. Katona Zsigmondné,* a sárospataki főiskola volt pénztárnokának neje, szül. *Láczay Szabó Juliánna,* az egykori jeles Láczay József, sárospataki pap és tanár testvérének, Dánielnek leánya, anyai ágon a nagy hírvé Csécsiek sarjadéka, jelenlegi és volt püspökök sógorneja aug. hó 24-én, életének 76 ik évében csendesen elhunyt. Kitűnő gyermekeket nevelt a társadalomnak s megengedte Istene, hogy láthatta őket növekedő tisztességben. Nagy részvét kísérte sirjába augusztus 25-én. Aldott legyen emlékezete!

— **Választások.** A miskolci ev. ref. főgimnázium vallástanárává, a »Szabadság« szerint, *Csik Dániel* segédlelkes és püspöki titkár most már valósággal megválasztatott. Multkori híre s így utána a miénk is. korai volt. — A sárospataki főiskolai theol. segéd-tanárságra és alkönyvtárnokságra, az illetékes kar *Rohoska József* mult évi karelnököt ajánlotta. A vallás és egyháztudományi kar szakelnöke 1895—96-ban is *Raddasi György* lesz.

— **A püspökök javaslata** felett megzendült már a száz nyelvű kritika hangja. A napi sajtó legjobb képviselői elismeréssel fogadták, mint a törvény-tisztelet és honszerelmé ösztöne megnyilatkozását; csak egy-két éles hang ritt ki az összhangozó hallelujából. Közöttük a legújabb kőnyomatosa, a Péntek Ferencz vállalatáé. Részünkről örülnünk a dicsőítetnek lelkiükből, mert nem is lehetne azt jó szívvel hallani, ha vezér-embereink alkotását a törpe emberek sáros lábál összetaposnák; de az öröm mellett nekünk is volt egy kis titkos bánatunk s hogy titkos ne maradjon, ime, ide írjuk. Minket nem az bántott, a mi benne, nem is az, a mi alatta, hanem, a mi felette van. *Mi történelmet, hogy az ev. ref. konvent vegyes bizottságából előbb prot. püspökök, majd csak ág. hitv. evangélikus és ev. ref. püspökök szövegezték le?* Hová lettek Karap Ferencz, Darányi Ignác stb., a kik a konventi bizottságban az úgynevezett világi elemet voltak hivatva képviselni — alkotmányuk szemellenke megfelelően? Hová lett aztán a püspökök seregéből *Dr. Ferencz József,* a ki — lapunknak hiteles forrásból vett tudósítása szerint is — benne volt az *átvallottatott bizottságban,* sőt — ismét hiteles adatok szerint — a kéziratban átnézett javaslat közrebocsátásához is beleegyezését jelentette...? Míg csak a napi sajtóból tudtuk, hogy a *prot. püspökök főpásztori level* kiadást tervezik, jó ízű mosolygottunk ezen a már megszokott tájékoztatanságon; de mikor később világossá lett, hogy ad notam rom. kath. püspökök, a mieink is kerestek magoknak egy Fehér Ipolyt és — ha nem főpásztori levelet is — de *püspöki útásítást* készítenek: akkor elfogott bennünket a tinődés s úgy tetszett nekünk, mintha ez a püspökösködés zavart fogna előidézni a közvéleményben s a különbözően tájékozatlan napi sajtót még nagyobb homályba juttatja a mi egyházalkotmányunk természeté felől... Ez volt a mi rejtgetett, takargatott bánatunk. Isten látja lelkiünket: az nem szeretnők, ha azt hinnék felőlünk — utoljára még a magunk hívei is talán! — hogy nekünk is van püspöki karunk s hogy ennek a karnak valami kivételes jogai is vannak s hogy ez az ev.

ref. vagy prot. egyházat a maga testületi minőségében hivatalosan képviseli. Halára vagyunk lekötelve a sürgőssé vált jó munkáért, de kifogásunk van a születte, vagy inkább a keresztelése ellen. Hogy — némeylek szerint — hiányai is vannak, az se baj; a kerületi gyűlések előbb s majdan a konventen meg lehet rajta tenni a szükséges pótlásokat. Öszintén sajnáljuk, hogy ha már püspökök javaslatává kellett válnia: a nevelés eltörölték az unitárius atyafiaknak ehé való jogát s kicsiben valami olyas történt vele, mint hajdan — nagyobb kiadásban — a Magyar Protestáns Irodalmi Társasággal. Egyébiránt ezt a javaslatot, a netalán! titkokkal, magokkal a törvényekkel és miniszteri utasításokkal együtt érdemes volna egy füzetbe foglalni s — ha van szükség reá — magyarázatokkal is kísérni a magunk szája íze szerint és az egyházakkal megvételni.

— **A sárospataki főiskolában** a tanév szept. 7-én nyílik meg ánnepélyesen. Ez alkalommal *dr. Fenkey Ferencz* jogtanár, *Ellend József* és *Csontos József* gimn. tanárok fognak székfoglalót tartani.

— **Amerikai lelkesi állomásra** távozott el a sárospataki főiskola köréből *Kalassay Sándor* theol. s. tanár és alkönyvtárnok és pedig Mont-Karembe, az ott élő ev. ref. magyarok nagyobb részben a tiszáninneri kerületből távozva el, *Ferenzi Ferencz* szintén volt sárospataki theologus, most Penn-Sylvaniai lelkes útján, a pataki főiskolához fordultak lelki gondozóert. Az ifjú theol. s. tanárban fellángolt a vagy a tavol világ missiói teendői után s elbocsátatását kérvén és megnyervén, aug. hó 25-én útra kelt *Demeter Bertalan* volt főiskolai széniorral. Isten óvja, védje őket s áldja meg az istenorzsága érdekében végzendő jó munkájokat teljes sikerrel!

— **A tornai egyházmegye lelkesi értekezlete** Vécsey József egyházmegyei gondnoknak a lelkesi hivatalok rendszeresítését, javadalmaszást és az adoktules megváltoztatását sürgető ismeretes *indítványt* kinyomatta és szétküldözte. A napi sajtó már foglalkozott vele — sokott felületességével; mi is visszatérünk reá.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

— *H. J.* Nem győzzük a sokféle sürgős nyomtatni válot s ez az oka, hogy a következő számar halasztottuk. — *P. M.* Kettő van most már s egy lesz belőle. — *B. I.* Az értekezletről szintén csak a következő számban számolhatunk be. — *K. Zs.* Most nem lehetett. Szavesen tessünk minden fölünk telhelőt a jó ügyért. — *Többeknek.* A két számkont elküldöttük s a lakás-változtatás feljegyeztettük. — *K. J.* Köszönet a figyelemért. Azok a beszédek mindig igen jellemzők és tanulságosak. — *I. J.* Régen vártam megmozdulásait s örülök, hogy nem hiába! — *R. K.* Megjött, de nem fert be. — *S. M.* Igen köszönöm.

Pályázat.

A felső borsodi egyházmegyébe kebelezett *felső-felkészényi* ev. ref. egyház lelkesi állomására, melynek évi jövedelme: földben, terményekben s i. galmányokban és készpénzben 1209 korona, és így a negyedik osztályba tartozik.

Pályázati kérvények folyó év szept. hó 25-ik napjáig Nagyszéleutli Vadász Pál f. borsodi esperes úrhoz, Sajó Szentpéterre küldendők.

Miskolcz, 1895. aug. 24.

Kun Bertalan,

tiszáninneri ev. ref. püspök.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Ryeges szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Regény oldal 3 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül belyépdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Az országos lelkészi gyámintézet. — *Novák Lajos.* — »Baksay Sándor solti esperes körlevele. — »A nem állami tanárok nyugdíj-ügye. — *Buzs János.* — »A felső-borsodi ev. ref. lelkészi értekezlet. — *Boindár István.* — »A vásárhelyi lényegyházi templomszentelési ünnepélye. — *Péter Mihály.* — »A felső-zeplényi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. — *Lic. Rác Kálmán.* — »Irodalom. — »Vegegy közlemények. — Szerkesztői üzenetek.

Az országos lelkészi gyámintézet.

Küszöbére jutottunk az őszi egyházkerületi gyűléseknek, küszöbére annak a munkának, mely az országos lelkészi gyámintézet tervezetének s a vele kapcsolatos kérdéseknek talán utolsó bírálatában áll a kerületek előtt. A főt. konvent ugyanis, miután az alapszabály-tervezetet a beérkezett vélemények alapján át-dolgoztatta s a számításokban mutatkozó 30 ezer frtos hiányt elenyésztette: egyúttal ki is mondotta, hogy „az őszel tartandó konvent a gyámintézetet 1896 elején életbe lépteti, egyik vagy másik egyházkerületnek lehet elmaradása vagy késlekedése, a dolgok fejlődését már fel nem tartóztathatja.”

Magával az alapszabálytervezettel nem lesz nagy munkájuk a kerületeknek, mert a többség véleményeinek figyelembevételével készült és nem lesz különösen a mi tisztánbeli kerületünknek, melynek tavaly összegezett véleménye, lehet mondani, kivétel nélkül meghallgatásra és felvetésre talált az átalakításnál; valamint hogy a 30 ezer frtos tökévenkedés ellen se lehet majd egyiknek se kifogása. Azonban még így is marad fel egy néhány lényeges és fontos kérdés, a melyeket elhallgatni az intézet és a tagok kára nélkül alig lehet és végzetes mulasztás lenne az, ha a kerületek erről megfeledkeznek.

Ilyen mindjárt az a kötött, sőt kényszerhelyzet, a melyet a főtiszteletű konvent most idézet határozatával teremtett, oly értelemben, hogy midőn az erélyes és döntő szót kimondta, megfeledezett egy nagyon is lényeges kötelességeről, az intézet realizását igazoló számítási táblázatok közzétételéről, a melyeknek ösmerete nélkül pedig a gyámintézet életképesége és szilárdsága el nem bírálható. Mert ha tévedni, vagy ámitani nem akarunk, meg kell vallanunk, hogy egy alapszabálytervezet tökéletességében, minden igényt és kívánalmat kielégítő szerkezetében nagy megnyugtató és biztató jellegű leendő tagokra nézve; de magában véve, számítási levezetések és bizonyítások nélkül még sem egyéb az, mint kecsesítő ígérlet, a melyről pedig tudva van, hogy beváltásához ritkán elegendő a jó szándék és szives akarat. Ismételhet hát, hogy a gyámintézet szervezete magából az alapszabályokból el nem bírál-

ható s ha a táblázatok közzétételéről a főtiszteletű konvent megfeledezett, a záros határidőt és a kerületek véleményeinek elmaradhatását pedig kimondotta: ezzel a kerületekre nézve egy kényszerítő, sőt lehetetlen helyzetet teremtett, nem nyújtván nekik módot a dolgok lényegébe való behatolásra. De éppen ezért lenne nagy mulasztás, ha a kerületek ennek a megvitásáról megfeledkeznek.

Továbbá az az intézeti élet hatodik évére megszavazott 30 ezer forint, bármily szűk összegnek lássék is, költségekben mégsem elegendő arra, hogy a realitás ellen táplált aggodalmakat eloszlassa és arra sem elegendő, hogy a szigorú lelkiismeretet és minden oldalról kipróbált számításokat feleslegessé tegye. Az az intézet, mely papi özvegyek és árva gyámolítására alakult, nevezézik bár ilyen vagy amolyan néven, mégis csak biztosító intézet, életjáradék biztosító; egy ilyen intézet realizálásának pedig — eltekintve a specialitásoktól — négy főkélléke van: a halandósági és élettartami táblázat, a díjmegállapítás, a tartalékképzés és a kamatláb, melyek között na csak egy töves és hiányos is, az intézet válsága és bukása kikerülhetetlen. E kéllékek közül a gyámintézetnél bizonyosnak mutatkozik a kamatláb, a díjmegállapítás már ingadozónak és bizonytalanoknak; a halandósági és élettartami táblázatot nem ösmerjük, tartalékképzésről pedig mit se hallani. Tavaly még olvastunk valamelyes kezdetleges statisztikai és matematikai hozzávetést a közzétett indoklásban; az idén már is az elmaradt az észrevételeknek, a kifogásoknak, a helyreigazításoknak egész özöne zúdult a tervezetnek erre az oldalára; bizonyították, ki is mutatták, hogy a közzétett adatok és számítások kezdetlegesek, hiányosak, megbízhatatlanok; de éppen ezért volt jogunk elvárni, hogy e fogvatkozások az idén nézve mind elháríttatnak, hogy az ellenmondások elhallgatnák és kiegészítődnék valamely szakértői bírálaton átment és jóváhagyott táblázatok látára: és? — és nem kaptunk semmit. Ügyde kérdés már most: Ki mondja meg biztosan, hogy hány lelkészi özvegy és árva van az országos egyházban? Ki ösmeri és ki hagyja jóvá az intézet halandósági és élettartami táblázatait? Ki tudja kimutatni a tőkék és életjáradékok haladásványi láncolatát külön-külön és egymáshoz való viszonylataikban? Ki mutat rá az intézet kifejlődési évére, s a van és kell akkori

mérlegére? Ki biztosít arról, hogy a tagsági díjak nem túlmagasak vagy nem elégtelenek? Mit emészt fel az intézet kezelési költségek címe alatt? Hallott-e valaki a tartalékképzésről, mely a véletlenek ellen lenne majd biztos menedék? Avagy elegendő és arravaló biztosíték a domesztikai tőke és a „sors bona”-ba, vagy a papság sovány erszényébe vetett bizodalom? Ki ad feleletet ezekre a kérdésekre? Mindenki, a ki a dologgal foglalkozott; csakogy fájdalom! — mindenki a maga számításait tartja helyeseknek és méltán, mert a konvenci bizottság tavalyi számvetésével hiányosoknak és megbízhatatlannak bizonyultak, az idénre pedig számításai közé se tette, a mi arra mutat, hogy vagy nem volt velők készen, vagy ha készen volt is, okúlvá a tavalyi példákön, feltette a nyilvánosság keresztüztétől; ámde akkor az első esetben még a tavalyinál is ingatabb alapokra fektette az intézet tervezetét, az utóbbiban pedig megfosztotta a kerületeket az alapos hozzájárulás lehetőségétől.

Ily helyzetben nincs mit csodálkozni azon, ha a bírálatra hivatott tényezők hallgatásba merülnek vagy kedvetlenül végzik a feladatukat és nincs mit csodálkozni azon sem, ha az elégedetenség mellett hangok emelkednek olyan irányban is, hogy lehetetlen a gyámintézetet a konvenci tervezet szerint életbe léptetni. Így közelebb az alsó-baranya-bácsi egyházmegye, mely a bírálathoz az alapszabálytervezet mellett, nagyon helyesen, a realitásra is kiterjeszkedett, az általa apróbb számítások alapján, nemcsak elvét a konvenci tervezet, hanem rámutatva némely, a kerületek közt meglévő, a konvent által észre sem vett és így el sem távolított ellentét: részint ezekből a hibákból mutatja ki, részint már a törvény idevágó §-aiból igazságszük kimutatni, hogy országos gyámintézet olyan alapokon és keretekben, a mint a konvent tervezte, fel nem állítható, hanem fell kell állítani úgy, hogy csak alapszabályaiban és az ellenőrzésben legyen országos és é keretekben belől mindenik kerület maga alkossa meg a gyámintézetet.

Ime, a helyzet kényszerűségének és felszűrésének egyik, nem a legüdvösebb eredménye! Legalább a konvenci tervezet semmi esetre sem az. A féltérelre szorított bíralt terjeszkedési ereje szétörtte a kényszerítő korlátokat és a gyámintézeti tervezet összerombolva, a törvény §-ait is megfeszegette. Helyesen-e? A kerületek majd eldöntik e kérdést hivatalosan; egyelőre azonban itt is el lehet rá mondani, hogy az eddigi köz-felfogás szerint alálta helyesen, mert az országos gyámintézeti név alatt, a törvény és tervezetük alapján nem érthetünk mást, mint a kerületek korlátain felül-emelkedő, egységes intézetet; de az a-baranya-bácsi egyházmegye eljárása már mutatja, hogy a nyomasztó helyzetek súlya alatt minő gondolatok teremnek. Ez a gondolat a gyámintézetre vonatkozólag egészen új, de nem eredeti, leszármazó örököse annak a gondolatnak, mely a domesztikát is kerületi alapokon akarta megépíteni. Igaz, hogy ez a gondolat annak idejében testet nem öltethet, de most? . . . most sem fog az megvalósulhatni, ha csak abban az esetben nem, ha a konvenci határozat a kényszer-helyzetben és a kerületek ellenmondásán megtörve, végre is a zsinat lenne kénytelen a gyámintézet nehezkésen és rosszúl szót fonalat a kezébe venni és új borbákba szorítani. Egyelőre a gondolat még nem időszerű de alkalomatán nem rossz és nem kivihetetlen.

De az alsó-baranya-bácsi egyházmegye a kerületek közt fenforgó ellentétekről is emlékezik. Vannak-e ilyenek? Bizonyára igen s hogy mik ezek az ellentétek, azt a kerületek vannak hivatva megállapítani, mert

elvégre mindenik kerület maga ösmeri lejobban a saját helyzetét és magának kell őrt állni a papságának érdekei felett. Én magam is látok ilyen ellentéteket, a mire már írásban és szóban többször rámutattam s mivel ezt az egyet nagyon is életbevágónak tartom, rá tisztán-inneni papságunk érdekében ismét kiterjeszkedem és vezérferfiainak figyelmébe is ajánlom mind a kerültre, mind majd a konventre. Hadd szolgáljon adalékul is erősségül a konvenci tervezet körületekint alapszabályhoz.

Egy országos jellegű, egységes lelkeszi gyámintézetnek, mely a tagsági díjakat a lelkeszi fizetésekre alapítja, egyik kiinduló pontja nem lehet más, mint a lelkeszi javadalomnak országosan egyöntetű értékelése. Bármily nehezkés lássék e feladat megoldása, tekintettel a helyi viszonyok különféleségére; mégis meg kell keresni azt a mértéket, mely e célra általában véve nagyobb igazságtalanság nélkül, méltányosan alkalmazható. A nehezkés különösen a földjövödelmek fölszámításában mutatkozik; de viszont ha ezekre nézve nincs közös mérték és egyöntetű becslő, akkor az igazságtalanságnak súlyos és bántó helyzete áll belőle elő. Közudomás, és mégis figyelmen kívül hagyott körülmény, ugyanis, hogy a lelkeszi fizetések javarészt földjövödelmek képezik, viszont az sincs eltírkolva senki előtt, hogy van kerület, mely a jövödelmeket a díjlevelekbe a tiszta kataszter alapján, van kerület, mely annak háromszorosában vagy a bérleti értékben veszi fel. Így, hogy nyíltan szóljak, Erdély a tiszta kataszterrel, Tiszáninnen a bérleti összeggel értékel. Ha már most e tény alapján párhuzamot vonunk a két kerület két-öy lelkeszi fizetése között, a melyeknek mindenké-vez 30—30 holdnyi földbirtok tartozik: azonnal szemünkbe tűnik a nagy különbség és nagy igazságtalanság, mely a két lelkeszi fizetésnek kötféle becsülése alapján a gyámintézetre és a két lelkesznek egyikére elől. A 30 holdas papi földnek díjlevelei értéke Erdélyben, a kataszteri jövödelmek, tehát kerekkszámban és magasban számítva 100 ftt (száz), Tiszáninnen pedig a bérleti érték, tehát 300 ftt. Már most e két lelkesz közül az erdélyi fizetni fog a gyámintézetbe, tisztán a földjövödelme után, belépési járulékot 10 fttot, a tiszáninnen 30 fttot; evől járulékot amaz 2 ftt 50 krt, emez 7 ftt 50 krt, holott a föld jövödelmi alapja mind a kettőnek ugyanaz; holott a föld amott mivel se rosszabb, mint emitt és így a tényleges földjövödelmek mind a kettőnél egyenlő. És a tiszáninnen lelkesz mégis 200 ftt földjövödelmi többlet után fogja fizetni mind a belépési, mind az évi járulékot és ha 30 évi gyámintézeti tagság után apáihoz tér, a kamatok kamatait nem számítva is, 200 fttal többlet fizetett be az intézetbe, mint erdélyi lelkesz, a nélkül, hogy özevgye és árvali csak egy fillérrel is többlet kapának, mint amazé. Ha pedig e különbséget a két kerület negyedosztályú lelkeszi jövödelmeire alkalmazva átszámítanók: kitűnnék, hogy az erdélyi 288 negyedosztályú lelkesz a földjövödelmek alapján belépési járuléki címén 4360 fttal, állandó járuléki címén évenként 1040 fttal fizetne kevesebbet, mint a tiszáninnen kerület 208 negyedosztályú lelkesze. Öy ellentét, öy visszásság, öy igazságtalanság ez, a melyet elhallgatni, a melyet orvoslás nélkül hagyni már nem mulasztás lenne, hanem bűn; az lenne mind a gyámintézet, mind a tiszáninnen papság ellenében. Mert szép dolog az a testvérség; szép dolog az egymás terhei hodorzásának evangéliumi elve és szép dolog az is, hogy a kinek a gondviselés többlet juttatott, az többlet is járuljon az intézet fenntartásához; de hát itt nem erről van szó, hanem arról, hogy azok közül, a

kik egyformán szegények, az egyik rész aránytalanul, mert háromszorosan többet fizet, mint a másik rész, a mi már sem az evangéliommal, sem a lelkiismerettel, sem a gyamintézéet érdekeivel meg nem egyeztethető. Hadd jegyezzük hat ezt is be azok közé a kérdések közé, a melyekre a kerületeknek, mind az erdélyieknek, mind a tiszánmenseknek ki kell terjeszteni figyelmüket!

Visszatekintve már az elsoroltakra bátran elmondhatni, hogy a konvokat által teremtett kényszerhelyzet éppen nem igazolható; nem, mert nem nyújtott módot arra, hogy a kerületek egész munkát végezzenek; nem, mert a 30 ezer frtos tókezáporulat nem helyettesítheti a számitási táblázatokat, az alapszabálytervezet a matematikai tervezetet; nem, mert az intézet megalkotásának egyik alapvető munkája, a lelkesítő fizetések egyenlő értékelése, még mindig nincs elvégezve. És nem igazolhatja e kényszerhelyzetet az idő rövidsége sem, mert a törvény által kitűzött három évből csak kettő fog még letelni a folyó év végén, december 29-ikén, mint a törvény szentesítésének napján.

Vajjon fognak-e és mit fognak szólni ezekhez a kerületek?
Novák Lajos.

Baksay Sándor solti esperes körlevele.

Nagytszteleitü és tisztelendü wraim!

Több oldalról intéztéven hozzám a kérdés: mik lesznek teendők a folyó évi október 1-ső napján életbe lépendő törvények alkalmazásakor — és után? — válaszom általánosságban az, hogy mivel én se vettem; tehát nem is adhatok semmiféle instructiót a magam fejtől és hatalmából, mert erre jogosítva nem vagyok.

Azt azonban, a mit magam tenni fogok, szivesen közzé teszem.

Minden felsőbb rendeletnek, mely egyházi főbb hatóságom útján jön hozzám — engedelmeskedem; a polgári hatóságok megkeresését teljesítem. Anyakönyveimnek okt. 1-ével sem adok új folyó számat. Hivatalom külső ténykedését folytatom úgy, — mintha semmi sem történt volna.

A szent keressziséget közlöm azokkal, a kiket hozzám hoznak. A halottak temetkezésénél — a halottkémii jelentés alapján — úgy járok el, mint eddig. A házassulandókat hirdetem okt. 1-seje után mindaddig, míg egyházi felsőbbségem másként nem rendelkezik; — de egybeeskütéseket csak szept. 30-ig teljesítem. Azontúl pedig (feltéve, hogy addig felsőbb utasítás mellett formulát nem kapok) a már polgáriul összekötött házassokat, amennyiben ez iránt jelentkeznek a templomban, a szokott liturgikus beszéddel fogadom, — imádkozom velök és éretök és a szent háromság egy Isten nevében megáldom, (a miszkolci püspöki értekezlet munkálata még nem bír érvénynyel); de igen jól cselekszik az, a ki az eddigi agendán semmit nem változtat, mindaddig, míg végleges utasítást és formulákat nem kap.

Reklámoktól, szenzáció-keltéstől óvakodjunk. Hogy mihez tartsak magokat a házassulandók, azt kathedrából vagy templom-ajtóra szegezett hirdetésekkel publicálni — *nem a mi dolgunk*. Legfejebb egyik vasárnap röviden kihirdetjük, hogy „az új házassági törvény értelmében a házasságok okt. 1-étől kezdve, az arra kinevezett polgári tisztviselők előtt leván megkötendők, az új párok csak ezen polgári eljárás után jelenjenek meg a templomban az egyházi áldás elfogadására.” Az eskü-forma idővel

meg is szűnhetik, változást is szenvedhet;* *de ez sem a mi dolgunk*.

Helyesen cselekszünk azonban, ha egy, vagy két vasárnap, a házasságok, mint isteni örök intézményt tesszük tanításunk tárgyává, kifejtven, hogy a házasságok kötelességek az a módja, melyet most a törvény kötelezőre tett, — királyi joggá vált, — királyi törvény szerint kötetik, tartatik fenn és védelmezetik. Távol attól, hogy a házasság felbontása könnyítették, ellenkezőleg nehezítették és ritkák, — s hogy nemcsak alább nem száll — a maga Isten által szerzett — méltóságában; de sőt felemeltik, tisztelben tartása királyi hatalommal és törvény erejével biztosítatik, s hogy a földi törvény által megkötött házasságokat az egyház — Istenünk nevében — mint eddig, úgy ezután is megáldja stb. stb.

ISKOLAI ÜGY.

A nem állami tanárok nyugdíj-ügye.

Az 1894. évet örömeveik közé sorozták a községek és az autonóm felekezetek által fentartott közép és felsőbb iskolák tanárai. Évi jelentéseikben hálás szavakkal emlékeztek meg a kormányának és országgyűlésnek arról a nevezetes tényről, hogy a nem állami tanárok nyugdíjazásáról s hozzá tartozóik ellátásáról végrehalárahá méltányosnak tartottak gondoskodni és ehhez való jogajukat, törvényüket is biztosították. Elismerésül adóztak a fentartó, illetőleg kormány-testületnek is, a kik az intézetek jól felfogott érdekét szívükön viselve, készséggel ajánlkoztak annak a nem csekély áldozatnak a meghozatalára, melyet tőlök a tervezett nyugdíj intézet eljáira az államkormány követelt. Elismerésük adóját igyekeztek külön is leróni gróf Csaky Albin volt közoktatási miniszter előtt, a ki az állam pénzügyi helyzetének jobbra fordultával elérkezettnek látta az időt arra, hogy a községek és autonóm felekezeti iskolák tanárai nyugdíjintézetének felállításához megtegye a szükséges lépéseket, hogy így, törvényt négyen az az óhaját, a melyet már az 1883. évi középiskolai törvény megalkotása előtt az országgyűlésben szóba hoztak és általános helyesséssel fogadtak. És a felekezeti és községek tanároknak ezt az örömet s ezt a több irányban kifejezett hálás köszönetét mindenki nagyon természetesen és ösztönöket tarthatta, mert hiszen az 1894. évi július 31-ike, mint az 1894. évi XXVII. törvény cikk szentesítésének napja és még inkább augusztus 15-ike, midőn ez a váruvartó törvény cikk az *Országos Törvénytar-ban* is kihirdettetett, a lelki megnyugvás kezdete lett általában, de különösen azokra az idősebb, testben s lélekben megtört tanárookra nézve, a kik a hosszasan húzódo tervezetek és tárgyalások miatt alig merték reményleni, hogy rólók s hozzájuk tartozóikról országos törvény gondoskodjék.

A törvény szentesítése után, a közoktatási miniszter egyenes felhívására siettek az illető intézetek tanárai s kormányzóik a szükséges adatokat összegyűjteni s a minisztérium által kitűzött záros határidő alatt felterjeszteni, nehogy az ő késekedelmésük gátolja a törvény gyors végrehajtását. Ezek után következtek egy édes

* Nem volna fölösleges pont abban az új eskü, vagy fogadás-formában ez, hogy Isten-országának — Jézusom evangéliomának — ecelésánknak híve, építője maradjok.

várakozásokkal telt időszak. Tollhegyre vettük mindnyájan a ránk vonatkozó adatokat s tájékozásul kiszámoltattuk nagy pontossággal azt az összeget is, melyet nyugdíj-intézeti tagságunk fejében rövid idő múlva fizetnünk kell. Igen, mert úgy gondolkodunk, hogy a törvény szentesítve és kihirdetve levén, a Bogóvá tanár által összehajtott minta szerint a minisztériumban mihamar kiszámítják a reánk eső befizetési díjakat s úgy az intézetek fentartóinak, mint az egyes tanároknak megküldik a fizetési meghagyást. Megtettük még azt is, hogy a magunk által gyűjtött s kizárólagos tulajdonunkat képező nyugdíj-intézeti tőkésre is alkalmaztuk a szentesített törvénynek egy pár kifejezését és nyugdíj-intézeteinket a legtöbb helyen heves viták után lezartuk, attól tartván, hogy ezek fenállása esetleg kérelmezhető az országos intézet jótekonny működésének megkezdését.

A fentartó-testületek és tanárok megtették tehát mindazt, a mit tőlük a közoktatási minisztérium kívánt az országos nyugdíj-intézet felállíthatása végett, de a kormány áll, *mar egy év óta* mélyen hallgat. A válaszó és közoktatási miniszter erről a nagyon fontos ügyről legközelebb az országgyűlés elé terjesztett jelentésében elégnak tartotta annyit mondani, hogy *„a nem állami tanárok nyugdíjazásáról szóló 1894. évi XXVII. törvényeik már végrehajtás alatt áll.”* Megvallom, hogy nekem, midőn a miniszternek ezt a nyilatkozatot olvastam, egyik híres mester ember jutott eszembe, a ki a megrendelt, sietős munka után kérdézősködött rendesen azval a felelettel igyekszik megnyugtani: *„már munkában van.”* A válaszó és közoktatási miniszter úr idézett nyilatkozata épen úgy jelent valamit, mint ez a szokásos felelet, de a munka teljes bevégzésére egyikből sem lehet következtetni.

Csoda-e, ha ilyen bizonytalan helyzetben aggódalom szállja meg a közsegek és az autonóm felekezetek által fentartott iskolák tanárainak lelkét? Csoda-e, ha a 40—50 éves tanárok szívében napról-napra kisebbedik a reményesség, a melyről azt tanulták, hogy az meg nem szegyenit. Bizony, senki előtt sem lehet feltűnő, ha ilyen körülmények között az aggódó ember kezdi keresni azokat az okokat, melyek a régi méltánytalanságok megszüntetésére alkotott törvény végrehajtását gátolják. Nem lehet feltűnő, ha az ismeretlen valódi ok helyett más, talán nem is létező okokat tart nyugalma megrontójának. Én hallottam már különböző intézetek tanáraitól több ilyen okot emlegetni. Némelyek a vallás- és közoktatási miniszter huszonharmadik jelentésének abból a részéből, a melyben a közpiskolai tanárszükségről emlékezik meg, különösen pedig ennek is abból a pontjából, a melyben következőleg nyilatkozik: *„Hogy e bajon segítsek s különösen a nem állami tanárok nyugdíjazásáról szóló 1894. évi XXVII. t. cikk életbeléptével várható nagyobb számú tanári nyugdíjazások következményeivel szembeállhassak, a tanárjelölti ösztöndíjakat eddigi számához az 1895. évi költségvetésbe még 30 rendkívüli ösztöndíjat vettem fel tanárjelöltek számára, a mely ösztöndíjak különösen a fenforjú szükségletek szerint fognak adományoztatni, — azt hajlandók következtetni, hogy a kormány mind addig húzói s halasztani akarja ennek a törvénynek az életbe léptetését, míg csak a nyugdíjra már igényt tartó elagott tanárok a munka terhe alatt össze nem roskadnak s míg ezeknek a helyére az újabb ösztöndíjjal csakogatott fiatal tanárjelöltekből kész tanárokat nem képezhet. Mások a hírlapoknak arra kósza hírére támaszkodva, hogy az állam pénzügyi mérlege újra nincs egyensúlyban s a közel jövőben már nagyobb deficitre számíthatunk, azt hiszik, hogy a kormány ettől való féltében késle-*

teti a nyugdíj-törvény életbeléptetését, mert ilyen módon csak egy elhalasztott éven is 60,000 frtot takarít meg az állam-pénztár részére. Ezek szerint esetleg fordulhatnak a dolgok úgy is, hogy ez a nyugdíj-intézet is a protestáns sorsjegy-kölcson sorsára jut. Találkozom olyanokkal is, a kik a közoktatási kormányt azzal gyanasítják, hogy az 1894. XXVII. törvényeik életbeléptetését a nem sokára bekövetkező képviselőválasztásokig akarja elhalasztani, hogy az által, mintegy sakkban tartsa a függetlenebb gondolkozású felekezeti tanárokat is.

Igen hihető, hogy ezek közül az okok közül egyik sincs meg valósággal, de tagadhatatlan, hogy mindenik olyan, a mely egy aggódo ember előtt valószínűnek látszik. Annyi bizonyos, hogy a szentesítés óta eltelt egy év alatt kötelessége lett volna a közoktatási kormányknak tudatni az illető intézetek fentartóival s a bejelentett tanárokkal, legalább mihez tartás végett annyit, hogy a nyugdíj-intézeti törvény végrehajtását mely időben kezdi meg. Ilyen értesítés mellett, nem történt volna meg az a nem egyöntű intézkedés, a melyt csak ev. ref. közép és felsőbb tanintézeteinknél is tapasztaltunk, hogy közülök az egyik már a múlt iskolai évben bevette a tanulóktól a rájuk rótt 3, illetőleg 6 frt évi díjat, a másik pedig csak erre az iskolai évre rendezte el azoknak beszédését. Nem történt volna meg, valószínűleg az sem, hogy egyik 33 évig szolgált ev. ref. gimnáziumi tanárt az országos nyugdíj-intézeti törvény szentesítése után egy évvel, a fentartó-testület 600 frt évi kegydíjjal helyezett nyugugalomba.

Igaz, hogy ennek a bizonytalanságnak jó részben magunk is okai vagyunk, mert sem a fentartó-testületek, sem az egyes intézetek tanárai nem tartották szükségesnek hivatalosan kérdést intézni ebben az ügyben a vallás és közoktatási minisztériumhoz. A mi hír eddig az országos nyugdíj-intézetről hozzánk eljutott, azt csak egyik-másik, Budapestben megfordult tanár ember szállítmányának lehet tekintenünk, és mi határozataink sokszor ilyenekre alapítottuk.

Én azt hiszem, hogy immár igen is elérkezett az ideje annak, hogy fentartó- és kormányzó-testületeink tekintélyünknek egész súlyával indítsák meg a nem állami tanárok nyugdíj-intézetének megfeneklett ügyét, mert, ha intézeteinkben a tanárok nyugdíj-intézete csak pár év alatt is nem lesz az országos törvény alapján rendezve, akkor még inkább meg fogunk győzödni, hogy tökéletes igazsága volt gr. Csakynak, midőn az országos nyugdíj-intézet felállításának szükségét azaz is indokolta, hogy ha ez fel nem állíttatik, a *nem állami tanintézetek alkalmazottjai állásukat csak átmeneti dílások tekintik s az első kínálkozó alkalommal elhagyják; a tanintézetek nem consolidálódhatnak s még kevésbé fejlődhetnek, hanem ellenkezőleg, az állami intézetekkel szemben, inferioritásban maradnak, sőt alább is szállanak.*

Ha fentartó- és kormányzó-testületeink tovább is békében hagyják nyugodni ezt a tanintézetrekre is annyira fontos ügyet, méltán teheti fel rólok a vallás és közoktatási miniszter, hogy az 1894. XXVII. törv. cikk minél előbbi végrehajtását épen úgy nem ohajtják, mint maga az államkormány.

Ezt a gyánút már csak azért is tanácsos dolog lesz mielőbb elhárítani a prot. tanintézetekről s azok fentartó testületeiről, mivel a halogatás, az erkölcsi és szellemi káron felül, itt-ott még jelentékeny anyagi veszteséggel is jár, amennyiben az elagott és eltehertelenedett tanárok nem vonulhatnak s illetőleg nem tehető kivánt nyugugalomba s rendes tanárok gyánút jutalmazandók.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-borsodi ev. ref. lelkeszi értekezlet.

A borsodi ev. ref. egyetemes lelkeszi értekezlet múlt hó 26-ára hivatott össze s tartott meg Edelényben. Megjelent 22 rendező, 5 s.-lelkesz; elmaradásukat kimentették 12-en.

A templomban egybegyűlt értekezleti tagok a 37. dícséret első versét elénekelték: Vadász Pál eszperes, — mint elnök — buzgó imában kérte Istennek áldását úgy általában a lelkeszi működésre, valamint közelebb értekezletünkre; — majd eszmék s tanúságokban gazdag és mind végig feszült figyelemmel hallgatott elnöki megnyitó beszéde után az értekezletet megnyitottnak nyilvánította.

A megnyitó-beszéddel — melyben elnök a lelkeszi hivatás magasos teendőinek lelkiismeretes teljesítésére, egyetértésre, egyház- és hazaszeretetre s az újonnan életbe léptető egyházi politikai törvények iránti tiszteletre oly lelkesen buzdít, majd az értekezlet célját, feladatát körvonalozza — ezáltal bővebben, részletesebben foglalkozni nem kívánok; mivel értekezletünk határozata szerint, e beszéd egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetűi s a »Sárospataki Lapok«-ba felküldetűi s — nagy! szerkesztő úr becses engedelmével közzététűi fog.

Értekezletünk legfontosabb s általános érdeklődést keltő tárgyát egyházmegyei gyámirtárnok ügyének megvitatása képezte, mely élnék eszmeacserére szolgáltató alkalmat. Úgyanis azon kérdés merült fel, hogy az országos gyámirtár mellett feltartandók e továbbra is az egyházmegyei kebelében jelenleg fenálló gyámirtárak? — E kérdés már a múlt egyházmegyei közgyűlésen is felvetett, a mikor is utasítottak a gyámirtári választmány, hogy ez ügyben véleményes jelentést terjesszen a lelkeszi értekezlet s ennek útján az egyházmegyei közgyűlés elé. Értekezletünk a választmány javaslatát csekély módosítással a magáévá tevén, abban állapotott meg, hogy az egyházmegye kebelében levő gyámirtárak továbbra is feltartandók, úgy azonban, hogy az u. n. régi és új gyámirtár egyesítessék s a kettőbe befizetett alapfok fordítassák az országos gyámirtárba fizetendő 10°/₁₀₀ fedezésére s a netalan túlfizetett összeg az illetőnek visszatérítették, a hiány pedig kípótlatták. Hogy pedig a jelenlegi özvegyek ne károsuljanak; értekezletünk magáéva teszi a választmány azon javaslatát, mely szerint azon 8 özvegy, kik csak a régi gyámirtárhoz jogosultak s kiknek évi járuléku jelenleg 25 frt, a két gyámirtár egyesítése után, halálökö 35 frt évi járuléku kapnak; azon két özvegy pedig, a kik az új gyámirtárhoz is jogosultak; a régi gyámirtárból felmaradó több mint 3000 frt tőkének az új gyámirtárhoz csatolása s annak haszonélvezete által lesznek kárpótolva s ezek már 1896-ik évtől az egyesített gyámirtárból évi 100 frt jutalékban részesülnek. Így a jelenlegi özvegyek érdekei megóvatnak.

Égy másik tárgyát értekezletünknek az »ügyrend«-megállapítása képezte, mely szerint az értekezlet mindenkor énnelk s imával veszi kezdetét.

Beadatott — névtelenül — egy 3 ív terjedelmű s következő című mű: »A ref. lelkeszék alkalmazkodása az egyházi politikai törvényekhez.« A mű — címének megfelelőleg — felhívja a lelkeszeket: minő eljárást s magatartást tanúsítsanak az életbe léptetendő egyházi politikai törvényekkel szemben a keresztelés, házasságkötés és

anyakönyvezésnél s általában fejtegeti, mit tehetünk s mit kell tenünk, hogy egyházunk érdekei megóvassanak, a vallásos buzgóság hanyatlásnak ne induljon, híveink száma ne fogyatkozzék. Igaz, hogy a mű szerzője, épen vallásunk, egyházunk iránti szeretetétől túlbuzgóságra ragadtatva, oly eszmék alkalmazását, oly fegyverek használatát is ajánlja az egyház s vallás érdekeinek megóvása s emelése céljából, melyek a protestantizmus szellemével ellenkeznek s melyeket elleneink kezében is elítélünk; — igaz továbbá, hogy szerző művében oly kétes és homályos kérdések megvilágosítását, tisztázását s egy vagy más tekintetben felmerülő kételyek eloszlását kívánja, melyek részint az egyházi politikai törvényekhez felvilágosításul szolgáló miniszteri rendelet, részint a prot. püspökök által készített »Utasítás« folytatva már tisztázva — és így az idő által mintegy túlhaladva vannak; de mind a mellett a mű — mint a törvény tanulmányozásának, buvárkodásnak s szorgalmas munkásságnak eredménye, mint a mely életrevaló eszméket, kérdéseket hozott felszínre s tett vitaközös, illetőleg megbeszélés tárgyává s mint a mely a gyakorlati kérdéseket legtöbbször alaposan fejtegeti — dícséretre méltóztatott s a mű ismeretlen szerzőjének elismerés szavazatát. Azonban szerző nem maradt ismeretlen; mert az értekezlet kívánatára elnök kijelenté, hogy a mű szerzője: *Némegy József*, dédes-tapolcsányi lelkesz.

Ezeket kívül több kisebb s nagyobb fontosságú kérdés merült fel, melyeknek megbeszélése sok — a gyakorlati életre tartozó — tanulságos kérdések felvetését, vitatását s tisztázását vonta maga után.

Az egész értekezlet lefolyása alatt öröndetes jelenség volt az, hogy a tagok 1/10-től majdnem két óráig tartó idő alatt mindvégig a legnagyobb érdeklődést tanúsították. Bizonyára mindnyájan azon édes tudattal távozhattunk el, hogy időnk nem vezett kárba s a csekély anyagi áldozat — mely némelyeket talán visszatart — a szellemi élvezettel meg van fizetve.

Bodnár István,
értek. jegyző.

A vásárhelyi leányegyház templomszentelési ünnepélye.

A vásárhelyi leányegyház, ez a kevés számú gyülekezet, a felső-zepleni egyházmegye északi határára, az 1894. év folyamán egy új templom építéséhez 14 ezer frtot meghaladó költségvetést készítettett. Csupán 3000 frt tőkealapjuk lévén, a felüllevő összeget, nagyrésztben kivetették magukra. 27 telkes gazda, (egy telekben 18 katasztrális holddal) vállaira vette egy új, és igen csinos templom létesítését. És az Isten megsegítette őket. A templom, melynek alapkövét 1894 május havában tették le, október hó 27-én már ott állott a Vásárhelyen áthűződő kassai út mentén, hirdetve, hogy mily kicsiny az emberi erő s mily nagy dolgokra képes, ha megszenteli az Ur kegyelme. Igenis! ma már csak 6800 frtnyi költséggel tartoznak.

Több is talán, de főképen két ok, t. i. a kálvinizmus északi határonalán örállásra hívott szerető féltékenység és az áldozatkészség tüntető helyeslése indították a mi egyházmegyénket, hogy ennek a gyülekezetnek új templomát a szokottnál nagyobb keretben szenteltesse fel, kivált, minthogy az Isten szerető tótajkú nép maga is úgy akarta azt. És lejött a galambosz, megaggott, 79 év terheit emelő főpásztor, Kun Bertalan.

Legyen áldás rajta, a ki tervezte, áldott legyen a ki eljött az Úrnak nevében, mert királyvár nappal ért föl ez az aug. 25-é, a melyen fölszenteltetett a vásárhelyi templom.

Szeretett püspökünk aug. 24-én délután érkezett meg a s.-a.-újhelyi állomásra, hol a járas főszolgabírája üdvözölte. S.-a.-Újhelyben hozzacsatlakozott Matolay Etele, zemplényi alispán, Dókus Gyula főjegyző, egyh. tanácsbíró és Gyarmathy Soma egyh. főjegyző. A bánóci állomásnál felekezeti különbség nélkül nagy számú közönség várta s a nagy-mihályi járas nevében elsősben is Füesséry Tamás főszolgabíró fogadta, igen szép, rövid beszéddel. Püspök urunk erre adott válaszában örömtét fejezte ki a felett, hogy a főszolgabíró a felekezeti ségen való felülemelkedést hangzottatta, mert mindenkit egyformán szeretni keresztényi kötelesség és erény.

Majd az egyházmegye nevében Tóth Ferenc, deregnői lelkész, legidősebb tanácsbíró üdvözölte püspök urat örövendő szívvel s meleg Isten-hozottal, a vallásos és a magyar allameszethez hű tót hirtorosok nevében is. A szíves válasz után 25 tagból álló lovas bandérium nyitotta meg a Lazony felé induló menetet, a melyben a vidék intelligens családjai voltak képviselve s püspökünk a gr. Andrássy Geza díszes fogatán ült.

Lazonyban, az egész falu népe várta s Görgey Pál, uradalmi tisztartó és neje fogadta az előkelő vendégeket diadal-kapuvál és parját ritkító vendégszeretettel. Az itt töltött éj után, 25-én, a templomfőszentelés napjának reggelén, az előző napi bandérium ment püspök úr elé Lazonyba, a honnan 9 órakor indultak el. Vásárhely község határánál, a község előjárósága nevében Várkonyi Pál, bíró üdvözölte püspök urat, magyar nyelven. 24. ichérbé öltözött leány pedig virágokat szórt. Midőn a kíséret a faluhöz közelgett, megszólaltak a harangok. Ritka alkalom hoz össze vidéken oly számú közönséget, mint a milyen itt jelen volt. Hutka József bánóci lelkész fogadta fősasztorunkat a következő szótalmal beszéddel:

Méltóságos és fölszentelő püspök úr!

Ugy tetszik nekem, mintha lelki szemecimmel egy magasra emelt zászlót látnék Méltóságod fősasztori kezeiben! És úgy tetszik nekem, mintha e zászlón három jelszó volna felírva. Az egyik jelszó: »Szeressed az Istent! A másik jelszó: »Szeressed hazádat! A harmadik jelszó: »Szeressed felebarátodat!«

Mi, a kik felekezeti különbség nélkül jelentünk meg Méltóságod üdvözlőre, mint Istenben bízó gyermekek üdvözöljük: 1-ször Méltóságodban az Isten igéjének ihletett ajkú prófétáit; 2-szor, mint jó hazafiak, üdvözöljük Méltóságodban a kitűnő hazafit; 3-szor, mint egymást szerető felebarátok üdvözöljük Méltóságodban a nemes lelkű, humanus emberbarátot!

Isteni megjelenésünket tekintés Méltóságod egyfelől magas személye iránti szeretetünk és tisztelőtünk zálogául; másfelől előlegűl azon vendégszeretnek, melylyel Méltóságodat fogadni akarjuk! Isten hozta közénk Méltóságodat!

Fősasztorunk válasza az volt, hogy e hármas jelgének mindig igyekezett megfelelni és örül, hogy eljehetett fölszentelni a vásárhelyi templomot, melynek itt nagy jelentősége van. Örül különösen azért, mert habár sok templom szentelésén vett részt, ennyi népet összegyűlekezni ilyen alkalomra sehol se látott.

Tíz órakor megkondultak az egyház harangjai. A templom mi hamar meg lett közönséggel, a melynek soraiiban ott láttuk Felső-Zemplén uri rendeit, mindkét

nemen, felekezeti különbség nélkül, az egyházmegye hivatalnokait papi tesületét jó részben, a más felekezeti lelkészek néhány képviselőjét és az alsóbb rendből, a mennyi beférhetett. A szemekben ott csillogott az öröm könnye, midőn fölzogott az ének első accordja: »Im bejöttünk nagy örömmel.« Majd a szokasos fennálló és gyülekezeti ének után fölállott püspök úr imádkozni és fölszentelte a templomot egy remek, minden kebelt megindító alkalmi imával, melynek végeztével a karzaton elhelyezkedett énekkar, Fabián István segéd-tanító vezetése mellett énekelte a »Fent a mennyben« kezdetű éneket. Szöllössy József homonnai missiói lelkész lépett ezalatt a szószékre, felvevén alapigéül a Máté XI. 25. versét: »Jőjjetek én hozzám mindnyaján, kik megfáradtatok és megterhelve vagytok és én megnyugosztalak titeket.« Az egész beszéd, de főképen annak kedves előadása mindenkit végig lebilincselve tartott. Midőn az úrvacsorával való élésre fölhívó szót az elhangzott, ismét a főt említtet énekkar szerepelt egy alkalmi darabball. A mig ezek bent a templomban ék-képen történének, kívül az Isten napfényes ege alatt, Kis Tamás, málczi lelkész biztatgatta és erősítette a künnmaradt, jobbára tótajkú atyafiakat a hit igéivel.

Benn a templomban az úrvacsorai ágendát Gyarmathy Soma e. megyei főjegyző tartotta, mondván egy csinos, kerek beszédet. Segítő társa volt neki a jegyek kiosztásában Sárkány Imre galszécsi lelkész, tanácsbíró. Persze, midőn a kint végbement isteni tisztelet után, amazok is bejövének a szent jegyek elfogadására, a mi magától ily alkalommal könnyen érthető, a nagy közönség miatt nem mehetett minden Páli kívánalom szerint.

Mikor az isteni tisztelet minden része elvégződött az idő két órára járt, tehát ennyi lelki taplák után örvendő pihentek meg szemek azon a sátoron, a mely az iskola udvarán összeróva s zuszlokot lobogtatva, — testünk éhségét vala csillapító. Igencs! A vásárhelyi tótegyház magyaros vendégszeretettel vart bennünket, mindnyajunkat, a kik az intelligens névre tartunk i ényt. Az asztalokon 90 teríték volt felrakva. Érdekes — tán praemzezónak mondanám — volt, hogy Stejánd Gábor, ez a sok jóra alkalmas derek úr, ebed előtt az egyház céljaira 100 frot gyűjtött össze. Különben e napon oférára 400 frot jött be.

Az ebed se volt szellemi élvezetek nélkül. A negyedik fogásnál Bernáth Elemér egyház. gondnok kiindulva abból, hogy mig mások a mulandóságnak éptnek, addig az egyház az örökkévalóságnak: a vásárhelyi egyház híveinek eltetésével püspök urunkra, a bölcs fősasztorra és törvényhozóra emelte poharát. Kapossy Menyhért vásárhelyi művelt lelkű r. kath. lelkése is püspökünkért, a hazafért, a papért, az emberért ivott. Püspökünk erre azért felelt, hogy éltete Kapossyt a felekezeti ségen felülemelkedett lelképáztort. Gyarmathy ismét a vásárhelyi egyház tagjait köszöntötte fel. Még püspökünk szolt több ízben; egyszer Bernáthot és a Dókusokat, majd a felső-zempléni egyházmegyét s annak mai szónokait és a vásárhelyi egyházat, annak jeles papját és tanítóját éltetve. Valóban ritka is, a mit ez a két férfú Lukács Mihály tanító és különösen a lelkész: tenni képesek, a hivatkozottakésszége mellett, az egyház példás rendbehozatalára. Matolay Etele a szabad intézményeket köszöntötte; betegeskedő, Karisbadban üdülő esprensünkért is fölhangozt a jó kívánság, hogy térjen közénk mihamar jó egésszégben. A többi pohárköszöntőt térkímélés miatt mellőzöm, csupán egy intermezzót említek föl, azt, hogy egy megokolt indítvány következtében a vásárhelyi templomban felállított orgona alpra 55 frot

80 kr. gyűlt egybe a vendégek erszényeiből. Midőn tudósításomat bezarom, kívánom, hogy adjon az isteni gondviselés a magyarországi protestantizmusnak a vásárhelyi gyülekezethez hasonló sok egyházat.

Péter Mihály.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye folyó évi augusztus hó 29-én, a zempléni ev. ref. egyházban tartotta meg őszi közgyűlését. Gyűlés előtt istentisztelet volt, melyen az elnökség, nagyszámú egyházmegyei papság, tanítóság s világi férfiak jelenlétében, *Tudja Mihály* m. izségi ev. ref. lelkész imádkozott.

Istentisztelet után a gyűlés alakulása vette kezdetét. *Bernáth Elemér*, egyházmegyei gondnok a mély sajnálatunkra Karlsbadban időző *Fejes István* esperes helyének elfoglalására *Tóth Ferenc* deregyői ev. ref. lelkész legidősebb tanácsbírákat kérte fel, ki is a közgyűlés bizalmát, jóakarátát kérve, a felhívásnak készséggel engedett.

Majd az újonnan választott tanácsbírák, úgymint: *Hajzer Endre* (papi), id. *Isaák János*, *Lónyay Gábor*, *Nemes Lajos* (világiak) feleskötése következett, kik mindnyájan megköszönvén a megtisztelő bizalmat, hű szolgálataik felajánlásával, a gyűlés éljenzése mellett, helyüket elfoglalták.

Megalakulván a gyűlés, az előre elkészített s gondolat szerkesztett esperesi jelentés olvastatott fel; az abban előterjesztett intézkedések egyházmegyei jóváhagyást nyertek. Lélekemelő mozzanata volt a közgyűlésnek, midőn az egyházmegye *Dókus Gyula* világi tanácsbíróának a vármegye különböző hivatalaiban, ügybuzgalommal és lelkes pontossággal eltöltött s eredményekben gazdag 25 évi működéséért, mint ezen idő alatt az egyházi és iskolai téren is kifejtett hálás elismerését és üdvözlését tolmácsolta és ezt jegyzőkönyvének lapjain is megörökíteni határozta.

Miglécse Botka Bertalan s. a. -ujhelyi segédlelkész, Kis- és Nagy-Azarba Péter Mihály ugyanottani helyettes-lelkész választatván meg egyhangú meghívás folytán rendes lelkészekül, mindkét választás megerősítettet.

S. A. -Ujhelybe Janka Károly, Mihályba ifj. Kálniczky János segédlelkészekül bekebelezettek.

Tóth Menyhért hardicsai, Földi Tamás szőlőskői tanítók elfoglalt helyeiken való beerősítés iránt kérvényezvén, előbbinek beerősítése azért, mert állítólag Ung-megyében nyugdíjaztatott, utóbbi pedig azért, mert az alsó-zempléni esperesi hivataltól elbocsátó igazolványt nem mutatott fel, maguk igazolásának idejéig felfüggesztetett.

A vásárhelyi buzgó gyülekezet díszes templomot építvén 13,050 frt költséggel, a lelkész, gondnok, presbyterium és gyülekezet aldozatköszétsége és az építkezés körül kifejtett lelkes buzgalma jegyzőkönyvi elismeréssel jutalmaztatott.

Az egyházkerület folyó évi május 7—8. napjain Miskolcon tartott közgyűlése jegyzőkönyvének 102-ik pontja szerint, az országos ref. lelkészi özevgy-árva-gyámintézet alapszabály-tervezetét oly utasítással küldte meg az egyházmegyéknek, hogy arra vonatkozó észrevételeiket tegyék meg. Egyházmegyénk az alapszabály-tervezetet általánosságban örömmel fogadta, azonban egy pár pontját módosítani óhajtja; nevezetesen:

1-ször: a fegyelmi úton hivatalából elmozdított lelkész özevgye és árvai nyugdíj-, illetőleg segélydjában részesítendő;

2-ször: miután a tervezet csak 5 évi lelkészi működés után nyújt kilátást az özevgyeknek és árvaiknak a helyben való jogos részesülhetésre, ezt akként óhajtja egyházmegyénk módosítani, hogy ha a lelkész 5 éven belül elhalna, özevgye és árvai pótlólag fizessék a tervezetben megszabott díjat s 5 év eltelte után, mint jogigényesek segélyzteszenek;

3-szor: a 10% fizetésre kötelezett túlmagasnak tartván egyházmegyénk, azt 5%-ra szállítani javasolja.

Ugyancsak az egyházkerület, fennebb említett gyűlése jegyzőkönyvének 105-ik pontja alatt véleményezőcs céljából, az abauji egyházmegye által tett és megküldött azon indítványt, hogy az egyházalapotags a téli időszakról május hóra tétessék át, tárgyalás alá vette. Azonban arra való tekintetből, mert az, egyházkerületi gyűlés-társunk egész eddigi rendszerét megváltoztatná; de arra való tekintetből is, mert a lelkészek és presbyteriumok, valamint a látogatást végzendő tanácsbírák is és arra kinevezett jegyzők, a gazdálkodási és egyéb munka terhek miatt, ezen teendőket, minden nagyobb megterheltes nélkül, inkább végezhetik a téli időben, mint június hóban: egyházmegyénk a régi rendszer meghagyása mellett foglalt állást.

Tekintettel arra, hogy Zemplénavarmegye több tanítót s közöttük ev. ref. tanítóit is hozott javaslatba állami anyakönyvvezetőktől, de azok azért nem voltak kinevezhetőek, mert az egyházi főhatóság a kinevezéshez szükséges engedélyt nem adta meg: Dókus Gyula világi tanácsbíró úr azt indítványozta, hogy intézések indokolt felterjesztése a főtiszteltül egyházkerülethez az iránt, hogy a hatóságok alatt álló ev. ref. tanítókat állami anyakönyvvezetőktől alkalmazhatóak legyenek. Az evang. ref. egyház hagyományos liberális szellemének és hazaszeretetének megfelelő indítvány, egyhangúlag elfogadottat s a felterjesztés megtételni határozottat.

Egy lelkészársunk fegyelmi ügye is tárgyalás alá került, de mert egynémetű vádpontok nem lévén megvizsgálva, pótvizsgálat rendeltetett el.

Egy szabálytalan módon megejtett presbyteriumi választás megsemmisítettet és új választás rendeltetett el.

A tanügyi bizottság jegyzőkönyve is beható tárgyalás alá vétetett. E szerint kitűnő iskolák: a m. izségi, b. -ujlaki, k. -ráscai, abarai, s. a. -ujhelyi mindhárom, vásárhelyi, deregyői, szalóki, ladmóczi, zempléni; dicséretesek: a szürnyegi, migléczi, gálszécsi, k. -azari, lasztoméri, k. -toronyai, csarnahói, kolbásai, szőlőskői; kielégítőek: a garanyi, hardicsai, n. -ráscai, málcza, n. -bári, mihályi, bánóci. Gyenge iskola egy sincs.

Tanító nem léte miatt szünetelt az iskolázás hét iskolában. Állami és községi iskolákban nyolc helyütt teljesített lelkészek a vallás és ének-tanítás.

4 iskolában lelkész tanított, 13 iskolában hiányzott az iskolai felszerelés, 5 helyütt nem volt ismétülő iskola, a konfirmációi vallás-oktatást 3 helyütt nem teljesíté a lelkész. Padozatlan a tanterem 6 helyen. Rosz karban van az iskola 2 helyen. Iskola-mulasztás tetemes volt, megakadályozására, általában véve, kellő törvényes szigor nem alkalmaztatott.

Dr. Schön Vilmos s. a. -ujhelyi orvos a s. a. -ujhelyi ev. ref. iskoláknak — jubileuma alkalmából — 100 frtot ajándékozott. Jegyzőkönyvi köszönettel fogadta e figyelmet az egyházmegye is.

A tanügyi bizottság jegyzője újabb 6 évre Hutka József bánóci lelkész választottat meg.

Az egyházkerületi gyűlésre az elnökség mellett Sárkány Imre, Új István egyházi, Dókus Ernő, Lónyay Gábor, Nemes Lajos világi tanácsbírák és Gyarmathy Sámuel egyházi főjegyző választották meg képviselőikül.

Több rendbeli közgyűlési és közig. bírósági ügy került meg szövegre, melyek nem lévén közérdekek, felemeléseket mellőzöm.

Az egyházmegyei közgyűlést a zempléni egyház fogadta vendégül sok ügyességgel és lekötőező szívesseggel.

Hutka József,
egyházmegyei h. aljegyző.

A felső-szabolcsi egyházmegye közgyűlése.

Felemelő és lesújtó részletekben gazdag gyűlésünk Kisvárdán aug. 27. és 28. napjain folyt le. Már a megjelentek száma (lehetünk 80-an) is sejtetni engedte, hogy nagy dolgok küszöbén állunk, hogy egyikét tartjuk legfontosabb és legmesszebb ható gyűlésünknek. Ez élénk érdeklődés azonban nemcsak a gyűléstagnak nagy számában nyilvánult, hanem azon felszólalásokban is, a melyek a tárgyalást mindvégig valóban parlamenti színvonalra emelték s azon fontos határozatokban, a melyek az egyházmegyének úgy belkörü, nyugalmas fejlődését, mint kifelé is tekintélyét emelni bizonyára hatalmas tényezőik lesznek.

Az elnöki széklet Lukács Ödön esperes és Geneszy Albert gondnok elfoglalván, esperes egy magas röptű imával megkezdte a gyűlést. Az esperesi jelentés gazdag tárháza volt a felemelő és lesújtó mozzanatoknak s mint mindig úgy most is részletes képe a 4. hónap alatt végzett sokoldalú elnöki teendőinknek. Három lelkészársunk dőlt ki egy fél hónap alatt esatásorainkból: Tolnay Miklós doghei lelkészben szép reményekre jogosító ifjú élet elhervadását; a nagyhírű Gonda Balázs berecsei lelkészben az igaz mintaszerű papot és embert; Szikszay József nyírbátori pappan a szelidség és jószág prototípját siratta meg egyházmegyénk a mely bánatot keltő esperesi jelentésben. E nehezen pótolható veszteségek mellett mintegy ellensúlyozásul felemelő hatást tett gyűlésünknek a a jelentés, hogy Hegyi Mihályné úrnő 1000 forint adományozott a bökányi egyháznak egy ottani telke eladásí árából és br. Podmaniczky Gézáne egy belső telket adott a lorántházai egyháznak.

Az esperesi jelentés letárgyalása után Lukács Ödön, ki a »tisztantúli egyházkerületi egyházi értekezlet« elnöki teendőink lelkes és munkás vezetésével is szolgálja anyaszentegyházunk szent ügyét, a szép számú közönséget meghívta az okt. 31-én Nagyváradon tartandó értekezleti közgyűlésre. Vajha a vezér hű követőkre s felhívó szótának készséggel engedő lelkekre talált volna!

Tárgysorozat rendén, fontosságánál fogva, nagy érdeket keltett az országos lelkési gyűléstől alapszabály-tervezetnek megvitatása és kiküldött bizottság munkálata? A konventi alapszabály-tervezetből törölte egyházmegyénk az 5. §-t s helyébe ezt ajánlja: Segélyezésre igényt tart azon lelkési özevgy vagy árva, a kinek férje, illetőleg atyja lemondott, de lelkési jellegét megtartotta s a díjakat pontosan fizette; ugyanezen eljárás alá esik az az özevgy vagy árva is, a kinek férje, illetőleg atyja az egyházi fegyelmi bíróság által elmozdítatott, ha a vétség elkövetésében az özevgynek, illetőleg árvának része nem volt. A 6. §. 3. bekezdése helyett ajánljatik, hogy az 5. évet nem szolgált lelkész özevgyének is adassék vissza a befizetett összeg kamataival

együtt. Törlendő a 10. §., mert az árva vagy özevgy igen sok esetben nem is ismeri a törvényt s azért nem használja fel befizetett járulékanak visszafizetésére való igényét. A 15. §. második bekezdése így módosítandó: Neveltetési illeték adassék az árvának nemi különbség nélkül 22 éves korukig, ha pedig tudományos vagy művészeti pályán haladnak 24 évükig, de a testileg vagy lelkileg fogyatékosak ezentúl is gyámoltásban részesítendők. A 16. §. így módosítandó: Az évi járadék kiszolgáltatása megszünt, ha az özevgy újból férjhez megy vagy meghal; a neveltetési segély akkor, ha az árva a 22., illetőleg 24. évet elérték; úgy az özevgyre, mint az árvaakra az egyházból való kitérés igényvesztéssel jár. A 19. §. a) pontja humanitási okból kihagyandó. A 20. §-ban jelzett államszegély 120 ezer frtban veendő fel. A 29. §. oda módosítandó, hogy a járulékok beszedése az esperes helyett az egyházmegyére bízassék, a mely belkörüleg határozhat a beszedő közeget illetőleg.

Élénk eszmecseré és sok tanulásra adott alkalmat Vas Mihálynak mult gyűlésünkre beadott s egy bizottság által előkészített azon indítványa, hogy az iskolai vagyont az elkonfiskálás elleni övöszer gyáman, mindenütt az egyház nevére kellene íratni. A tanulságos egyházi jogi s aktualis jelentőségű vitát Szikszay József egyházmegyei ügyész különveleménye indította meg. Vay Péter tanácsbíró ezt a véleményt pártolva, nem látja célhoz vezetőnek az indítványt, mert példánkat könnyen követhetnek a római katolikusok is, a mi által a most még kérdéses s a protestánsok által általában kétségesnek tartott jog a tanulmányi alapokhoz szépségesen törvényesítették; de másfelől a telekkönyvi szabályzat szerint úgy is be kellene írni az iskolai vagyonnak jellegét, a mi az elkonfiskálás jogát is involválja. Szeszay Károly ügyvéd s tanácsbíró a bizottság álláspontját védi s ajánlja az átiratást, Görömbey Péter szerint a javaslat túlhaladott álláspontot jelez, mivel már régebben bevallottuk a szolgabírósgoknak iskolai vagyonukat; céltalan is, mert a kath. autonomia köpenyge után óhajtozó ellenfeleknek alkalmat adna a vallás- és tanulmányi alapnak egyoldalú, örök biztosítására, végül kivihetetlen is; 6 az indítvány alapjául szolgáló s a vallástani és kántori teendők díjazása iránt az iskolák államosítása alkalmával felmerülhető aggodalmat úgy óhajta eloszlatni, hogy az államtól kérjünk ezek díjazására segélyt. Ennél fogva indítványozza: kérjünk véleményt a szélesebb látókörű s országos tekintélyekből álló egyházkerületi gyűléstől e nagy fontosságú ügyben. Görömbey ezen indítványa Keresztesy Sándor pártoló, Vass Mihály ellenző, Vitéz Mihály és Szabó Lajos, valamint az esperesnek is pártoló felhasználása után, elfogadtatott.

Egyházmegyei tanácsbírókka választottak, egyházi részről: Porzsoló Adam mándoki lelkész, világi részről: Mezóssy Gusztáv. Egyházi aljegyzőségre újabb szavazásra kifizettek: Rácz Gyula halászi és Hídegh József tornyos-pálcai lelkészek. A megválasztott tanácsbírák a gyűlés lelkes éljenzései közben foglalták el eskütétel után szkeiket.

Nevezetesebb tárgylor sor került a terjedelmes esperesi látogatási jelentésre, mely minden egyház ügyt-báját feltárta s a bajok orvoslására eszközöket ajánlott; mények során egy felmerült esetből kimondatt, hogy a hol a köznapú istentisztelet a lelkész részéről elhanyagoltatnék, ott a lelkész ellen tústent fegyelmi vizsgálat indítandó.

A másfél órát igénybe vevő jelentés tárgyalása után Osváth Pál, kis-várdai lelkész alkalmasszerűleg felhívta a gyűlés figyelmét arra az irodalmi támadásra, a melyet

a mi egyházmegyéknek u. n. esperesi látogatása ellen A. K. és „Optimista” urak intézték (*Sárospataki Lapok 20. és 23 szám). Egyházmegyénk, bizonyos kínos jelek után, a támadások szemben nagy lelkesedéssel s egyhangulag bizalmát és elismerését fejezte ki esperese és tanács-bírói kara iránt.

Az óramutató már fél 3-on állott, mikor a tanácskozást félbeszakították, a fehér asztal körül utuk, a hol — természetesen — az utoljára tárgyaló ugy nyomai látszottak meg leginkább a poharköszöntőkben s az esperes és tanácsbírói kar unneplattették s „Optimista” őszinte válasmai támasztottak igaz keresztény örömet és lelkesedést.

Ebéd vége felé Szalánczy Bertalan, komorói nagybirtokos, egy rengeteg szivart ajánlott fel a pápi gyám-pénztárnak, mely elarveretevén, Pilisy Istváné lett 13 frtért; majd ő alalta ismét felajánlta, Gencsy Albert vette birtokába 7 frtért s ő alalta megint visszaadta, kisorsoltatott, a belőle begyűlt 8 frt a szegény ajkai egyháznak adatott. A viszontagságokon így átment szivart a megnyerő Szabo Lajos ismét visszaadta, hogy más alkalommal ismét sorsoljuk ki. Ez lett a mi jóságos „tengeri kigyónk.”

Ebéd után feyelelmi bíróság tartott ülést, a mely ket, a pápi tekintélyt különbözőképp kompromittáló papra mondott feddő ítéletet s egyéb ügyeket intézett el.

Másnap a még le nem tárgyaló kis bb fontosságú ügyek foglalkoztatták a kevés száma leolvadt gyűlést. Lic. Rácz Kálmán.

IRODALOM.

* Az „Óráló”, Dr. Bartha Béla jogtanár ismeretes lapja folyó hó kezdetétől Debreczenben jelen meg. Az első, innen keltezt szám már megérkezett. Szelleme — a szerkesztőség ígéréte szerint — marad az eddigi, a szerkesztőtárs és főmunkatársak is ugyanazok maradnak, 700 frtnál kisebb javadalmazású prot. lelkészek és tanítók, ha felelvé fizetnek elő: 2 forint 25 krajcárért, ha egész évre, úgy 4 forintért kapják a különben 6 frtos lapot. Az egész éves előfizetőknek kilátást nyújt a szerkesztőség az „Ida emléke” című kedvelt regényre, mint ajánlódekra. Lapunk olvasói előtt az „Óráló” külön ajándékra nem szorul. A szerkesztőnek szivesen kívánjuk, hogy találjon sok lelkes olvasót, vesztésegeiért bőséges kárpótlást s vállalatához kötött reményeizei általában teljesedjenek.

* A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági joggal. Egyházi jogi tanulmány. Irta: Mitrovics Gyula ev. ref. theol. tanár s főiskolai lelkész Sárospatakon. A ki szíves volt e címénél és tartalmánál fogva egyaránt fontos tanulmányt lapunknak időnkénti közléséről figyelemmel kísérik, annak nincs mit szólnunk ennek jellemzésére. Csak azt emlíjük, hogy maga a szerző is érdemesen tartotta ezt special collegiumként is előadni a sárospataki theol. akadémián, hogy növendékeit nemnél felteveszben tájékoztassa a prot. egyházra s általában a bizatosaktokra s főleg ezek vezetőire váró nagy bizonytalanságban. Hogy az általa helytelennek vagy tévedésnek tartott nézetek bírálataira is kiterjeszkedik, ez kellemlen lehet ugyan az érdekeltekre, de növeli a tanulmány elevenségét s kényszeríti az olvasót magát is arra, hogy a különböző nézetek öszvesztése folytan erre vagy arra állást foglaljon; a múltba való visszapiantásai pedig különös érdeket kölcsönöznek e tanulmányoknak minden olyan olvasó előtt, a kinek a dolgok történeti

fejlődése iránt ép érzeke van. Most, a mikor a róm. kath. egyház felfogása: (néppárti és „pati posse”-párti) több rópiart hirdeti a polgári házassági törvényre s az ezek által előideztet új viszonyok között leendő állásfoglalásra nézve: méltán lehet közérdekű egy ilyen tisztá, hamisítatlanul prot. szemlélt tájékoztató, mint a Mitrovics Gyuláé. A 104 lapnyi csinos fűzet végén a közelebbi kinyomatot *püspöki javaslat* is ott található, a mely — mint tudva levő dolog — a M. Gy. tollából eredt. Epen lapunk legközelebbi számában említk, hogy e javaslatot az ennek alapúl szolgáló törvényekkel s miniszteri utasításokkal együtt, ki kellene nyomtatni s ime, ez a gondolatum is jó részben valósitva van a M. Gy. tanulmánya s ennek függeléké által Ara 60 kr. 1116 volna, hogy mint sok tevedést elosztató alkalmi irat, széles körben végezze hivatását. Az Irodalmi körnek is kedvet adna ennek a kelen-dősége ilyen fajta tanulmányok újabb és újabb kiadására.

VEGES KÖZLEMÉNYEK.

— **Választások.** A gömöri ref. egyházmegyében *Kapay Dénes* vályi lelkész, *Kálniczky Endre* 21 szavazattal szemben, 23 szavazattal *tanácsbíróvá*; *Mecner József* egyházmegyei és kerületi tanácsbíró az abaji egyházmegye gondnokává 69 szavazatból 65-tel megválasztott. — Gratulálunk!

A születések és halalozások köteles bejelentéséről a belügyminiszter legközelebb a következő rendelettel intézte valamennyi vármegye közönségéhez: »Az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. törvények a születések és halálesetek bejelentésében új polgári kötelezettséget állapít meg, a melynek elmulasztása büntetettik. Hogy tehát ezen közkötelességről mindenki idejekorán tudomást vegyen, ezennel elrendelem, hogy a /-alatt mellékelt hirdetmény-kellő számban sokszorosítottan, a vármegye összes községeiben a község-, (város-) háza, továbbá a vármegye valamennyi állami anyakönyvezetőjének helyiségén kifüggesztessék, ezenkívül az összes nagy- és kisközségekben folyó évi okt. 1-6 napját megelőző öt vasárnapon, azaz szept. 1., 8., 15., 22. és 29. napján a község házában az összegyűlt közönség előtt a községi előjáróság által élt szóval is kihirdetessék és megmagyaráztassék. Budapestben, 1895. évi augusztus 20. *Perzel, s. k.*» A fentebbi rendeletben említett hirdetmény a következőket tartalmazza: *I. Bejelentési kötelezettség.* A születéseket és haláleseteket folyó évi okt. 1-től kezdve az állami anyakönyvezetőnél kell bejelenteni. Minden születés és haláleset annál az állami anyakönyvezetőnél jelentendő be, a kinek kerületében előfordult. Vasuton, hajón történt születés és halalozás a kiszallas, illetőleg a kiszállítás helyén illetékes anyakönyvezetőnél jelentendő be. Minden születés legkésőbb a születéstől számított egy hét alatt jelentendő be. Halva született, vagy szülés közben elhaltak legkésőbb a születést, illetőleg elhalálozást követő legközelebbi hétköznapon jelentendő be. Minden haláleset a legközelebbi hétköznapon jelentendő be. A születés bejelentésére fokozatosan az alábbi sorrend szerint kötelesek: a) a törvényes atya; b) a szülésnél közreműködött baba; c) a szülésnél segédkezett orvos; d) mindazok, a kik a szülésnél jelen voltak; e) a kinek lakásában a születés történt. Ezenek kívül a bejelentésre kötelezett f) az anya, mihielyt erre már képes. A haláleset bejelentésére fokozatosan kötelesek: 1. A családő; 2. a családtagok; 3. az, a kinek lakásában a haláleset történt.

tart; 4 a háttulajdonos, ha a házban lakik. A bejelentéskor a halottam által kiállított halottvízszolgálati bizonyítvány felmutatandó. Ugy a születés, mint a halálcset bejelentésre a sorrendben több nevezettek csak akkor kötelesek, ha megelőző kötelezett vagy nincs, vagy pedig a bejelentés megtételében akadályozva van. A bejelentés szóbeli és a bejelentésre kötelezett, vagy annak megbízásából más oly egyén által teljesítendő, a ki a születésről, illetőleg halálesetről közvetlen tudomással bír. Szülőházakban, kórházakban, letartóztatási intézetekben, dologházakban, lakatnyákban, vagy egyéb polgári vagy katonai közintézetekben történt születések, illetőleg halálesetek bejelentése az intézet előjárásának kizárólagos kötelességét képezi. Az állami anyakönyvvezetőnél azokat a születéseket és halálcseteket is be kell jelenteni, a melyek folyó évi október hó első napja előtt történtek ugyan, azonban október hó elsőjéig a felekezeti anyakönyvbe be nem jegyeztettek. A ki újszülött gyermeket talál, köteles erről lehetőleg azonnal, de legkésőbb a következő napon a községi előjárásnál jelentést tenni. *II. Bűntető határozmány* A bejelentésre kötelezett, a ki a bejelentést a megszabott határidőben nem teljesíti, vagy a ki tudva valóban bejelentést tesz, a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik, kihágást követ el és öo koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

— „*Eszrevétel ez elometett indítvány*”-ra. Becske Bálint úr, e lapok 32. számában megjelent cikkemre válaszul, azt állítja, hogy *komoly vágást, erős támadást* intéztem a kerület egész tanítására ellen. Erősen kibírtam annak az önértet. A gonóri tanítószót meg *epn anarehistaással* merénylet-tervezésével vadoltam. Lam! sohse hall az ember jót! Be tudna ezeket bizonyítani B. B. úr? Ó különben azt is mondja cikkében, hogy e *for* erkölcsi érzülete meggyengült. Igaza van. Epen a mai meggyengült közörmel kifolyása az is, hogy ha valakinek a közérdek szempontjából bírható dolga a nyilvánosság előtt csak az is említetik, azonnal leleerierik a haragot s te le torokkal kiáltjak: talpra állt, mert a testületi önértet kihívatott! De pardon! Most mar csakugyan nem akarok a nekem tulajdonított bűnbe beleesni. En csak bizonyos mértű, s itt-ott — talán Becske úr szájából is — hallott duzzogásról szóltam, de arról is mellesken, kihívási és támadási szándék nélkül. A mikor Becske B. úr cikke nem — gazdag szótárából — kemény vágásnak, erős támadásnak, a tanító önértet kihívásának minősíti és úgy szól, mint én a tanítósnak a tatkönyvekkel, s az Irodalmi Kör kiadványaival szemben való kritiká jogát el nem ismerem: egyszerűen téved, alaplatlanul érzékenyeked, sőt mondhatnám, erőszakosan, hajánál fogva rangtja elő a vádakat s ram olyan benyomást tesz, mintha mar varta volna az alkalmat, hogy indítványának elbukása miatt felkénne a keserűséget epanaszolhassa. A mit én, mint a köztudatban élő igaz dolgot, egyszerűen konstalttam, azt Becske B. úr nemcsak hogy meg nem cátotha, hanem epen bebizonyította. Tehát elítél másnál egy olyan állítást, aminek az igazolására ő maga egy egész cikket ír. Mert, hogy a tanítók némely részének az Irodalmi Körrel szemben csakugyan van észámoiatlan *ügge*, a mint én állítottam: — epen a Becske úr cikke ra a legfőnyesebb bizonyíték. S ha az én cikkemnek semmi érdeme nem volna is, maga az, hogy Becske úrnak alkalmat adott hatalmas indokolásának elmondására, — bár egészen más intenció volt, — engem *találélesen* megnyugtalt, annyival inkább, mert felteszem, hogy ő rajta kívül (azt is sajálom), más tanító önértetét nem sértettem meg *V. L.*

— A „Tiszántúli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet” 1896 október 31-én fogja évi közgyűlését megtartani Nagyvaradon. Az elnökség (Lukaics Odón és Simonffy Imre) egy lelkes hangű s bibliai zamatű körlevegében hívja fel az értekezlet tagjait a készülődésre, a toborzásra; egyúttal védekezik az ellen a feltevés ellen mintha kihívási, vagy tüntetésű szándék vonná öket egyik-másik nagyobb város körébe; tvólról sem ez, hanem a különböző vidékeken élő tagtársakra való tekintet s irányukban tanúsítandó köteles figyelem. — A körlevegű első fele *Kovács Ferencet*, a volt világi elnököt parentálja el ketenes szavakkal s halhatatlan érdemeinek meleg méltatásával. A megartandó értekezlet *tanácskozású* rendje a következő: Október 31-én délelűt 9 óraker isteni tisztelet az ev. ref. templomban. Szónok: *Szabó János*, békés-bánati esperes. Isteni tisztelet után közgyűlés (a meghatározandó helyen) a következő tárgysorozatral: 1. Elnöki megnyitű beszéd. Jelentés a világi elnök elhunytáról 2. Világi elnök választás. 3. Ügyviteli szabályzat megvitatása. 4. A hiányzó választmányi tagok megválasztása. esetleg szakosztályokká alakítás. 5. Javaslat a belmissióról. Előadó: *Csikó Lajos*. 6. Az egyházak anyagi ügyei és az egyházfentartási alap. Előadó: *Ferenczy Gyula*. 7. A diakonusi intézményről. Előadó: *Görzö Gyula*. 8. A lelkészpéséről, tekintettel a megváltozott egyházpolitikai helyzetből folyo sokoldalú lelkiszi teendőkre. Előadó: *Gulyás Lajos*; ajánlók: *Csési Miklós*, *Saltész János*. 9. Javaslat. Indítványok. Ezt megelőzőleg október 30-án délután az erre előre kijelölendű alkalmas helyen, ismerkedési összejövetel. Kik az értekezleten részt venni akarnak, október hó 31-ik napjáig az egyházi elnöknel Nyir-e gyházban jelentkezenek.

A nagyenyedi theol. akadémiáról meglepű dolgokat beszél a „*Protetans Kézöny*” legközelebbi száma. Az igazgató-tanács — sok hallgatás után — megengedte ugyan az utolsó órákban, hogy a kizemelt és felterjesztett férfiakból tanári kart szervezzenek az enyedik, de mivel csak egyet ismerhet el azok közül rendes tanárnak (a kolozsvariak mind azok-e és miért?) nem enged meg, hogy a Nagyenyeden tanuló diákok ugyanott alap stb. vizsgát tessenek, hanem e végbűl utastja öket Kolozsvárra. És hivatkozik az igazgató-tanács e határozatában az egyházi törvényekre is! Há mi azt elelűt fogva helytelen tanügyi politikának tartottuk és hirdettük, hogy Magyarországon — epen a mostani viszonyok közt — 5 ev. ref. theol. akadémia helyett *hatol* lérengjenek a növendékek s helytelennek vallottuk ezt az erők szétforgacsolása miatt is; de az erdélyi igazgató-tanács ennek kivált legűbő emberű, mindig azzal nyugtatgattak, csitűgtattak az ő békétlenkedű testvéreiket, hogy nekik nem ezűlök az enyedi theol. akadémia megűlése, felűlük az virágozhatik akár az idűk végeig. Hat ne essék az rossz néven senkinek, ha mi most a „*Protetans Kézöny*” híreim elcsodálkozunk s azt a kérdést vetűk fel nyíltan: Mi lesz belőlünk, ha egyszer meginog a hitünk felettes hatóságainak ígéreteinek komolysága iránt, s hová jutunk, ha csavargűs utakon látjuk vezérceinket?

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

N. S. A törvény mindenűt és mindeűknek egyformán szól; tehát: *sem!* — R. K. Levegűben áltam bizonyos magyarázatokat; azt hiszem, hogy áment mond nek Arról az említett okmányról talán szó lesz majd az illetékes helyen.

Felűlű szerkesztű: RADACSI GYÖRGY. Szerkesztű-társ: BUZA JÁNOS. Fűmunkatárs: DR. RÁCZ LAJOS.

Sárospatak. Nyomattá Steinfeld Jenű, az ev. ref. fűiskola betűveit.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székléssel, egéssz évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Rogyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egyszer oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Az új viszonyok küszöbén.« — »Dolgozatok című munkám egy kesztes bírálatahoz.« *Mitroica Gyula.* — »Népiskolágyünk és a népiskola tanítóképzés ev. ref. felekezeti szempontból.« *Ré László.* — »A külföldi tanügy köréből.« *r. s.* — »A homonai misztéri egyház megalakulása és fejlődése.« *Szöllősy József.* — »Az ungi ev. ref. egyházmege őszi kögyülése.« *Homoki Antal.* — »A felső-borsodi ev. ref. egyházmege őszi kögyülése.« *Bartha Mihály.* — »A gömöri ev. ref. lelkészi értekezés.« *Buzi Márton.* — »Vegyes közlemények.«

Az új viszonyok küszöbén.

Ott vagyunk már-már az új-idők határ-fájánál s kezünkben az egyházpolitikai törvények szentesített §§-aival, a hozzájuk fűzött miniszteri utasításokkal és püspökeink tájékoztató javaslatával — várjuk a jövőndött fedező nagy köd csendes felszakadását s az új haza földének lassú kibontakozását.

A küszöbög elsegített bennünket hagyományos hazaszeretetünk s az állami és egyéni jogok iránt táplált őszinte tiszteletünk, a mik a protestantizmusnak veleszületett tulajdonai. Hogy a küszöbön túl mi következik reánk; nem kell-e azon belül az új viszonyok által felkavart emberi indulatokkal viaskodnunk, a versenyre hívott felekezeti szenedélyekkel tusára keltnünk s megállhatjuk-e majd helyünket és megvívhatjuk-e az aig kikerülhető harcot mostani fegyvereinkkel, anyagi és szellemi erőnk mai készletével: e kérdésekre határozott feleletet adni mi kicsinyeknek érezzük magunkat s e helyett — a 12-ik órában — csupán bizonyos aggasztó jelenségekre utalunk.

Az új törvények s azok magyarázata ellen nem lehet semmi szavunk, de igenis, p. o. azok alkalmazása ellen. Megirtuk régebben, hogy minden attól függ: miként lesz képes a kormány a törvények végrehajtására szükséges közegeket a nagy embertömégből kiválasztani s választása által a tisztessé és józan közvéleményt kibékíteni, megnyugtani. És ime, hetek óta látjuk már az u. n. *anyakönyv-vezetők* seregét a hivatalos papírosan megjelenni és lehetetlen aggodalmat s gyakran keserű bosszúságot nem érezünk a közlött névsorok felett! Szent Isten! — kiáltunk fel olykor önkéntelenül egy-egy szemünkbe szűrő név olvasásakor — hát ezek az urak lesznek ezentúl a legkomolyabb erkölcsi viszonyoknak hivatalos megpecsételői?! Ezek a hirhédrt kortések, a kik imént még pénzért vették meg az együgyű ember szavát vagy hatalmi szóval, ijesztgetésekkel támasztottak magok iránt titkos gyűlöletet, vagy mint vas-jármök fojtogatták a kezökbe került, vagy útjokban álló szegény ördögnyakát?! A kik eddig kikacsagtak Istent, vallást, templomot, papot és térdig gózoltak az egyszerű ember erkölcsi érzetében s úton, útfélen kevelykedtek a saját külön erkölcsi törvényeikkel... most ezek odaállanak a szeretethetn összedobogó szívek elé és komoly képpel

hirdetik az állam nevében, hogy jogosítottaknak ismerik el őket az alapvető erkölcsi társaságnak, a családnak megalkotására?! Rísum teneatis, amici!

Hogy győzhetünk-e ilyen jelben — azt mi nem tudjuk állítani teljességgel nem merjük. Lehet, hogy az új munkakör, a nagy és szép hivatás meghiheti majd ezeknek a félelmetes specialitásoknak szívét; egyelőre azonban nem tudunk eléggé sajnálkozni a felett, hogy a mi modern papjaink *egy része* (tisztélet a kivételeknek!) a mi lelkismeretünk ítélő széke előtt esleik.

Nem lehetetlen különben, hogy éppen az anakönyv-vezetők szerencsétlen megválasztása fogja az új házások komolyabb felét a templom felé hajtani s az egyházzal való benső viszony fenntartására ösztönözní. Bármint történék is, a prot. egyház nem nézheti jó szímmel azt a jelenséget, a mi a kinevezésekben itt-ott mutatkozik; nem pedig azért, mert nem kívánhatja a modern állam megcsúfoltatását, a fenekedő ellenség gúnykacajának felhangzását s az új törvényekben diadalra jutott nagy elveknek megszegyénítését. A prot. egyházra magára is némi vereség volna az a közvélemény előtt, ha az új törvények mindjárt kezdetben vereséget szenvednének — az alkalmazásnál.

Egy másik aggasztó jelenség, a mi némileg az előbbivel is összefüggésben áll, a lelkészi hivatal iránt való s egyre fokozódó idegenkedés az újabb nemzedékek körében. Ha amaz is bánt, ez már mégdöbenthet s méltán birhat gondolkozóra minden prot. embert, annál inkább pedig a vezetésre hivatottakat.

Ez a baj nem új, okait is jól ismeri vagy hamar megtalálhatja akárki, ha kissé tüzetesebben figyel meg az események fejlődését. Nem is csupán a prot. egyház baja, hanem azoké a felekezeteiké is, a melyek alig-alig vagy egyáltalán nem érzik ama paizsos férfiú s markának szorításait.

A legfőbb szülő oka e bajnak nem is a paizsos férfiú, noha ennek is jó része van benne; hanem az emberek gondolkodásának megváltozása, az igények megnövekedése s a rövidebb pályafutás után nagyobb jutalmakkal kecsgetető új hivatalok felszaporodása. Fogy belőlünk az idealizmus rohamosan. A fiú kicsinyi apja hivatását, az unoka szintén nevetve gondol nagyapja szűk látóköré, csekélyes vágyaira, a melyekkel boldogan tudott élni egy félreeső falu csendes parokhiájában; még a pap-fiak is itéletté válnak az atyjok izlésére és futnak

a papi szöszek zajtalan tisztessége elől az új utakra, a világiasnál világiasabb pályákra, a hol véghetetlennek tetsző fokozaton emelkedhetnek a dicsőség és a földi jó izgézetében. A vilány és vasutak világában kezd unottá lenni, a mi régi, a mi egyhangú, a mi nem igaz fényt, káprázatot, hanem csendes boldogságot csupán. A divat hatalma kezd mutatkozni a szülőkön és gyermekeken, a nevelési hajlamokon, a pályaválasztásban, a pályafutásban, eszünk járásában, talán a szívünk dobozásában és a lelkiismeretünk nyilatkozatában is.

Ezt az erős áramlatot megfordítani a protestáns egyház egymaga nem képes; nem bírnak ezzel az összes felekezetek sem; de amit neki megtehet közülök, azt nehéz bűn volna elmulasztani.

Első dolog a lelkesítő pályának lehető kívánatosá tétele. Ha a szegénység, a mi távol tart egyeket s riasztgatja talán a legjobbakat e hivatali körtől: el kell osztálni ezt a botrány-követ és pedig mielőbb. Ha a terveh vett 800 frt minimum sem elege kezesgető (a minthogy szerintünk teljességgel nem az!): el kell követnie a prot. egyháznak mindent, hogy ez az állásához s mai viszonyokhoz kepest felemeltesék. Hogyan? A többször javasolt affiliiatio, az adózási rendszer megváltoztatása, leginkább pedig az államsegély még nagyobb mértékű igénybevétele által. Kétséget vonhatatlanul igaz, hogy a prot. egyház mai helyzetét legnagyobb részben a modern állam rohamos előhaladása okozta és pedig a saját intézményeinek nagy-mérvő fejlesztése, új pályák nyitása, új vágyak, remények ébresztése által. A ki oka a nagy változások, legyen eszközök a változás hátrányos következményeiből való kibontakozásnak is. Ezt nem lesz nehéz feladat a mai államkormányval megértetni, csak ne politikuskodjanak akkor, mikor a halogatás vagy bátoratlankodás veszedelemmel jár!

Lapunk „*Nemo*”-ja ezeket írta már 1892-ben, a kolozsvári és debreceni fakultások tervezeteinek bírálása közben: „*Nem az a mi főbányák Főtisztelékü és Méltóságos zsinati atyák, hogy pályáink s theol. tandraink nem eléggé mélyeséges tudományiak, vagy hogy theol. tandraink nem részeseinek rendszeres előképzésben, hanem az, hogy az eddigi 5 theol. akadémiában mindennél anynyira leszaltt a növendékek száma, hogy maholnap együltvéne sem lesznek a növendék, a mennyi növendék volt még néhány év előtt Debrecennek, vagy csak Sárospataknak is! Ennek pedig nem a kolozsvári theol. fakultás hiánya az oka, hanem az, a mi már igazán elstíremült nagy baj: lelkesítő állomáink szegényes javadalma. Ezért fogynak meg a theol. ifjak száma; e miatt lesz kevesebb és kevesebb, ha az eddigi állapotok megmaradnak. Ma a jelek úgy mutatnak, hogy „*Nemo*”-nak igaza volt s a jelek láttára lehetetlen a kerületeknek előbb s majd az egyetemes konventnek kitértnők a reajok váró feladatok elől.*

Aggasztó jelenség, sőt a tanügy terén mutatkozó sok gyöngességnek és éretlenkedésnek is egyik melegegysége az a szédélges, az a kvalificálatlan nembánosság is, a mely a tudomány egyetemeken a tudomány csúfúságára évtizedek óta divatozik és mindögyre terjed. Azt értjük, hogy lehetséges p. o. egy Budapesten az, hogy 2—3000 joghallgató szerepel az egyetem anyakönyvében, 3—400 hallgató egy-egy tanár névsorában; és abból 1—2—3000 ifjúból — mondjunk sokat! — ott van a fele Budapesten, a másik fele pedig az ország különböző részeiben keresi kényerét, talán hivatalához sem illő foglalkozásban, vagy hivalkodók, dobzódik és markárba kacag és kevelykedik, ha kérdezed, hogy ki és mi ő és miként lehet ő budapesti jogász vagy filozofus p. o. Kutyabagason?!

Ne kérdeje azt tőlünk senki, hogy mit tartozik ez reánk, s mi köze ehez a dologhoz a prot. egyháznak, vagy a prot. tanintézeteknek?! Az a kiszámíthatatlan erkölcsi veszély, a mely ebben a fékezhetetlen, bunós divatban rejlik, már mutogatja nyomaát az újabb nemzedék gondolkodásában, a komoly, a szent dolgozók, a kötelességek fel sem veszésében, művészi kijátszásában és az ezer alakban jelentkező szőlőhámságában. Szegény a magyar társadalomra, hogy el tudja tűrni annyi éven át azt a boldogtalan állapotot, a mely szerint egy 400 bejegyzett hallgatóval dicsekedhető tanárnak nincs olyan antermé sem, a hová tanítványai mind beférnének; még nagyobb szegény, hogy a magyar közoktatási kormányának nem volt arra a bajra orvossága, a mely szerint a 400 bejegyzett hallgatónak legfőlebb 10—20 százaléka ült a mester lábainál!! — Hogyan menjen — ilyen lehetőségek mellett — kisebb és gondos őrszemekkel kísért intézetekbe a tanuló pályára készülő növendék? Hogyan vegyen nyakára és lábára bilincseket, ha egyszer szabadon is röpkedhet, mint a madár és nevetethi azokat, a kik veretekezve esznek a tudás fájának gyümölcséből?!... A prot. egyház, de az egész magyar társadalom emelje fel elvégre a szavát ez ellen a kórász ellen; mert az új viszonyok között a protestáns egyháznak épügy, mint az egész magyar társadalomnak is nagy szüksége lesz arra, hogy körében s szőlőhámságok, az iparlovagok el ne hatalmasodjanak s iskoláinkba az ország legfőbb tanintézetéből a kufár szellem be ne költözött!

Elég szomorú jelenség már az, a mit mindig több-több módunk van tapasztalni, hogy a szülők és tanulók bizonyos mértékig már is meg vannak a divat szele által vesztegetve. Bizonyos vándorlói, költözöködi hajlam kezd mutatkozni az egyszerűbb körökben is a neveltestést illetőleg. Nem a tudomány a fő, hanem a tapasztalat! Nem az a kérdés, hogy hol tanítanak jobban, hol fogyelmeznek szigorúbban, melyik intézet van gazdagabban felszerelve; hanem hogy hol mutatkozik több kílátás a kényelemre, a szórakozásra, az olcsó — ismeret-szerzésre. Nem tesszik a kedvencnek valamelyik tanár arca, komolysága, szigorúsága: nosza induljunk tovább és tovább! Így aztán az intézetek fele folytonos rohamos változás alatt áll, a mi magában nem volna még baj; de ez a vándor szellem a legbiztosabb gyilkosa a hűségnek, a tartós, az áldozatkész szeretetnek s így főként az autonómikus intézetek ősi tápláló forrásának is.

Hát arra a licitáció-felére, a mely épen most a kolozsvári theol. fakultás térfoglalása következtében már a theol. akadémiák körében is mutatkozni kezd: — mit mondjon a máshoz szokott s ideáloknak élő prot. ember? Ne mondjuk e ismételtlen is, hogy ezt a bajt az ev. ref. egyház egyetemének, egyetemes képviselőinek számítás nélküli eljárása plantálta közénk?! Egy óvatlan pillanatban elfeledte az ev. ref. egyház vezérestétele, hogy mivel tartozik általában a prot. tudományosságának, a történeti fejlődésnek, a közérdeknek... és a nagy jelszavaktól elszédülve — a mostoha anyák módjára cselekedett.

Az új idők küszöbén lehetetlen volt ezeket el nem mondanunk s lehetetlen nem kérnünk anyaszentegyházunk örálólit, hogy hallgassátok meg egyszer a kicsinyeket is!

A tiszáninneni egyházkerülethez külön is volna egy pár kérdező szónk — és pedig a sárospataki irók kör és az egész kerület intelligenciája érdekében. *Nincs-e itt az ideje, hogy ezzel a körrel a kerület bensőbb viszonyt kössön és a sárospataki fűskola a kerületnek valódi szellemi központjává legyen?!...*

„Dolgozatok“ című munkám egy kortes bírálatához.

Csak most jutott tudomásomra, hogy nagytiszteletű *Balogh Ferenc* tisztársam, *tíz év óta* szívében tartogatván azon sebek keserűségét, a melyeket egy tudományos vitában vívott küzdelmünkben kapott, miután előbb, már alnév alatt, kiöntötte felettem borsóját, most, hogy végképen kilépett korteskedési vagyát, a »Debreceeni Ellenőr«-ben, tehát a szabadelvű *politikai párt* ottani közlönyében csik nekem és az én »Dolgozataim« legközelebb kiadott első fuzetének.

A komoly teológiai tudományok iránt tartozó kötelelts tiszteletből kifolyólag, sajnálattal vagyok kénytelen kijelenteni, hogy én őt, az *efézusi Demeter ötvös ezen szerepében nem követhetem*. Piacon én teologizálni soha sem logok. A dolgozhoz értő és nem szenvedélyes cmberrek, úgy is megfogják tudni itélni, az »Apostoli eszeleketedek könyvében« megírt történetnek ez alkalommal való megújulását, a mely szerint »támadá akkor, az időben nagy haboruság az Úrnak útáért; mert egy *Demeter* nevű ötvös, ki csinálván ezüstből a Diana temploma formájára *képoltécskákat*... monda: *Férfiak! félő dolog pedig, hogy nem csak ez a mi mesterségünk vesszen el, hanem Dianának temploma is semminek ítéltessek*... És betelék az egész város haborusággal és egyenlő akarattal a piacra rohanának.« Cselek. 19: 23—29.

Mondom: *ide én, az én tisztársamat nem követhetem*. Hanem egygyel, ha egészen és szándékosan rosszakarátú ellenségem nem akar maradni, az ilyen kérdésben itélni jogos szakközöség szemében; tartozik irantom, még az »új *orthodoxia*« erkölcsi törvényei — és magy iránt is, a *tisztesleges* irodalmi mérőközi közöség szabályai szerint. És ez az, hogy ha ő sértve éri magát az álta, hogy én, az én tölem sem isteni, sem cmberi törvények szerint el nem vehető jogomnál fogva, épen okmányokul is, kiadom *egy szó hozzátétele nélkül* »Dolgozataimat«: adja ki ő is, ha tetszik, ellenem, azon megfelelő cikkeit, a melyek egykor az általa úgynevezett »*papír csatornák*«-ban: »*Az ev. ref. prot. lap*«-ban jelentek meg... Gondolom: ezen papír-csatornák azóta csak nem *áttak el*?! Hadd szívárogtassák azért azok az igazságok azok értelméhez, a kik a piacon felül hivatva vannak a közöttünk támadt tudományos és nem »*képoltécska*« csinálási kérdést eldönteni.

Az ilyen *méltó és méltányos*, irodalmi és tudományos komoly harcolási módszerhez pedig lassanként már csak azért is hozzá kell magát az én igen nagy tudományú, de végképen elfogult és érzékenykedő tisztársamnak szoktatnia, mert hiszen csak nem gondolja talan, hogy az a Debreceenben, a protestantismus méltó öröme felállítandó *egyetem* is a »*Debreceeni Ellenőr*« hasábjain fogja pertraktálni a tudomány nagy problémáit?!

Egyébiránt a »*Debreceeni Ellenőr*« mindenesetre csak örülhet a jó fogasnak, a melyhez az én politikus-theológus tisztársam írói készsége által jutott. Cikkei mindenesetre bőven lesznek; minthogy nekem *Balogh Ferenc* tisztársammal más dolgaim is levén vele, »*Dolgozataim*« egyik-másik további fuzetében, nagy sajnálatomra, még *többször* is kénytelen leszek foglalkozni s ő, a mint most tevő, 10—20 évi respirium után, bizonyosan cfofolgatni fog engemet... Mert hiszen, kinek is lehetne másnak igazsága valamiben, mint egyedül ő neki és az »*új orthodoxiának*«?!

Mitrovics Gyula.

* B. F. tisztársunk a »D. E.«-ben a sárospataki theol. akadémiára is lapunkra is mért egy pár oldalvágást. Meg akarjuk becsülni azaz, hogy külön adjuk meg a választ — a korteskedés után. — Szerk.

ISKOLAI ÜGY.

Népiskolaügyünk és a népiskolai tanítóképzés ev. ref. felekezeti szempontból.

(Vége.)

c) De bármily kitünő állapotok lennének is képezdékben az elméleti képzés tekintetében, értéketlen lenne a *gyakorlati képzés* nélkül. Lassuk a magyar országi képezdékét ebből a szempontból is.

Sorszám	Az intézet neve	Van-e egy-körli iskola?	Ki tanítja a gyakorlati isk. ev. ref. növendékeit?	Végeztek-e a kép. n. a gyák. isk. prof. tan.	Észrevételek
1	Igló				Nincs még a képezdében sem növendék.
2	Sz.-Keresztúr	van	a ref. lelkes	nem	
3	Budapest		a tankezői kateketa		
4	Kolozsvár		IV. é. képez. növendék		Időről-időre a kép. kutek. nevezi ki.
5	Csáktornya				a gyakorló iskolában nines növendék.
6	Baja				a gyakorló iskolában nines növendék.
7	Módor				nines még a képezdében sem növendék.
8	Déva		a ref. lelkes		a kép. növ. gyák. a predikálást.
9	Arad		az ell. hitok. (kántor)		más a képezdében a kateketa.
10	Csurgo		a ref. lelkes		más a képezdében a kateketa.
11	Félegyháza		a képezdei kateketa		
12	Zsúváralja				a gyakorló iskolában nines növendék.
13	M.-Sziget		a képezdei kateketa		
14	Lóva		a képezdei kateketa		
15	Losoncz		az áll. elemi tanító		más a képezdében a kateketa.
16	N.-Enyed		gyák. iskolai tanító	igen	más a képezdében a kateketa.
17	Debreceen		gyák. iskola tanító	nem	más a képezdében a kateketa.
18	N.-Körös				nem küldtek adatot.
19	Sárospatak		a képezdei kateketa	igen	
20	Temesvár				nem küldtek adatot.

Ime ismét egy áttekintés és beláthatni, hogy a gyakorlati képzés igen-igen gyenge lábon áll. Alig két intézet, hol a képezdei növendékek a gyakorlatban is érvényesíteni tanulnak, mit az elméletben tanult. Még sok helyen nem is az az egyén tanít a gyakorló iskolában, a ki a képezdében. Ez énkügy pedig szöba se jön. Mintha bizony nekünk kántorokra szükségünk nem volna! Vagy azt hiszik, hogy a kántori vizsga ezt helyettesíti?! Óh nem! Ott csak az jön vizsgálat alá: tud-e az illető orgonálni. De ez nem minden; több figyelmet e tekintetben is!!

IV.

Népoktatás és tanító-képzés — szoros kapcsolatban van egymással, a mennyiben a népiskola szelleme csaknem a tanító szellemétől függ teljesen; s a népiskola munkásságának eredménye, a tanító buzgalma, gondolkodásmódjának a mutatója. Így fogva fel a kettőnek

viszonyát, tárgyvalva előbb a népiszkolaügyeket s aztán tértem át a tanító-képzésre. S remélem, hogy a hiányokat, melyek okvetlenül orvoslásra várnak, feltüntettem.

Az alábbiakban még azon eszközöket, illetőleg irányokat leszek bátor előadni, melyek e bajokon — nézetem szerint — hivatva vannak segíteni.

Mindenek előtt foglalkozom itt is magával a népiszkola kérdésével. Sokan vannak, még pedig azok közül, kik egyházunk jövőjét, a társadalom szellemi s anyagi emelkedését szívukon viselik ev. ref. egyházunk férfiai között, kik a népiszkolát az államnak óhajtanák átadni. Azzal indokolják illetétlen zűzetüket, hogy egyházunk nagy tehertől szabadulna fel s több erelye volna más irányú munkálkodás kifejtésére, a mely munkálkodás gyorsabb eredményt hozna létre. Az államtól pedig nincs mit féltennem, mert a mai szabadelvű politika mellett mi sem akarunk mást, mint az állam.

Ez nagyon szép terv. S mind így van. De ha megdöglök először azt, hogy a róm. kath. egyházunk egyáltalában gondolatában sincs hasonló terv, sőt ellenkezőleg, ő e nemű posztóját még erősíteni is törekszik mindenütt;¹ másodsor, hogy az állam sem igen hajlandó az átvetélbe még ez idő szerint belemenni, mert neki első célja ott állítani iskolát, hol nincs, vagy hol a meglévő veszélyeztetni célját: ezeket figyelembe véve, nem gondolhatunk egy percig sem iskolánk átadására.

Egészen másként állana a dolog, ha róm. kath. atyánkfiai is hajlandók volnának az átadásra! Akkor érdekeink sértve, céljaink veszélyeztetve egy parányit sem volnának. De így — meghagyva kezükben a népnevelés minden ágát, sőt, hogy ők még az állam részére is neveljenek esetleg még tanítókat is — a prot. egyházunk nem szabad belemennie az iskolától való megválásba. Az általunk képviselt szellemet igyekszünk ápolni és terjeszteni.

Át ne adjuk tehát iskoláinkat, de szaporítsuk azokat! S hogy ezt elérhessük, megtehessek, ne irtózzunk az állam támogatását *semmi tekintetben és semmi irányban* igénybe venni!

A fenti statisztikai adatok be is bizonyították, hogy szüksége is van a prot. egyházunk iskolái szaporítására. De még nagyobb szükség van — mint láthattuk — a meglévő iskolákba tanítókra. S e szükség — mint a helyzetnek vizsgálása mutatja — még nőni fog. Az orsz. iskolaügyi politika szerint a népiszkolák szaporítatni fognak s így tanítókra az államnak még nagyobb szüksége lesz. Az állam sok előnyt biztosít a tanító számára a maga iskolájában s így a képezést végzett ifjú — kivált ha erősebb vallásos szellemet nem igyekszünk neki adni — szívesebben megy állami iskolába, míg csak ott alkalmazást talál, mint felekezetébe.

Ha tehát nem igyekszünk valami úton-módon mi magunk tanítókat biztosítani magunknak, a ma nagy mértékben érezhető tanító-hiány még nőni fog.

Én, szerény nézetem szerint, két módot gondolnék, melynek segítségével e hiányokon segíteni lehetne. Mindkét mód a konvent által valóshatóság meg, minthogy ez a tustület van hivatva és jogosítva a tanügyet hazai ev. ref. egyházunkban vezetni.

Az egyik az, hogy részint egyházegyetemünk maga tegyen az *alkalmasabb*, fenálló tanító-képzésben alapítványokat ref. vallású tanítójelöltek képzésére, részint pedig hasson oda, hogy az alapítványokat az ilyen képzésben emelje a kormány. Ha jól vagyok érte-

sülve, ez utóbbitól az állam-hatalom nem vonakodik. Ezzel a módozattal is segíthetnék bajukon.

A másik mód pedig az lehetne, hogy egyházegyetemünk állítson fel egy ev. ref. felekezeti jellegű tanítóképeztetőt, melynek felállításánál talán a kormány anyagi támogatását is igénybe vehetnők. Igaz, hogy kezd az a nézet ma a tanügyi férfiak közt lábrakapni, hogy a képezdek tételesen *mind* államivá; de ez csak akkor lesz keresztülvendő, ha a népiszkolák is államivá tétetnek. S minthogy ma ez nem lehetséges még, felesleges arról is álmódolni, hogy minden képezde állami lesz. Ha pedig vannak nem állami jellegű tanító-képezdek, akkor nem lehet célja a kormánynak megakadályozni azt, hogy a ref. felekezeti jellegűké száma emelkedjék, — ha kimutathatjuk azt, hogy tanítóra szükségünk van, már pedig e nélkül ez szükségünket ki nem elégíthetjük. A mi e tekintetben a prot. egyház célja, éppen csak az lehet az államé is, vagyis hogy elegendő számú kvalifikált tanítóknak legyen.

E két módozat közül segíthet valamelyik, vagy a kettő kombinálva, a ref. egyházunk a népiszkola- és tanítóhiányból származó baján.

Egy másik orvoslásra váró bajnak tünnetem fel, illetőleg tüntették fel a statisztikai adatok azon mások részéről is hangzó panaszt, hogy néptanítóink nem eléggé vallásos gondolkozásúak s nincs meg bennük olyan mértéke az egyháziasságnak, mint a minőnek lenni kellene.

Ez pedig veszedelmes baj. Mert ismét hangozatom: a tanító szellemétől függ az iskola szelleme; a milyen szellemben nevel pedig a népiszkola, olyan egyháztagságnak is szelleme. Állíthatjuk tehát, hogy a lelkiismeretes tanító főleg egy-egy egyházközösség szellemi, erkölcsi állapota.

De továbbá azok a statisztikai adatok erősen bizonyoságot tettek a felőli is, hogy ennek a nem kívánatos állapotnak maga a mi reform. egyházunk az alapoka. Ugy tűnik ugyanis fel, mintha az ev. ref. egyház a tanítójelöltek ev. ref. vallásos nevelés-oktatásával komolyan nem is törődött volna s nem is törődik.

Hogy is lehetne másképp az, hogy a vallásos tanítás minden intézetben más elven nyugszik, más irányban halad s más-más mértékkel szolgálják azt? Hogy lehetne másképp az, hogy a vallásos tananyag annyiféle, a hány az intézet; hogy a népiszkolai tananyagot fel a theol. akadémia tananyagáig — mind feltalálhatjuk a képezdek egyikében másikában? Hiszen a képezdeben is egysegre, egyöntetűsre van talán szükség a vallásos nevelés-oktatás tekintetében is — épen úgy, mint más intézetben és más tantárgyra vonatkozólag? Ha a gimnáziumi vallásos nevelés-oktatásra nézve szükség van az *előkezen alapuló* megállapodásra, sokkal inkább szükség van erre a tanító-képezdeben, a mely már határozott szakiskola.

Erre vonatkozólag is meg van az én szerény proposícióim. Vegye kezébe az ügyet a konvent, mint legilletékesebb hatóság, mely különben is minden iskolai ügyi kérdésben nemcsak irány-adó, de határozati joggal is bír. *Készítesse egy tantervet a tanítóképezdei vallásos nevelés-oktatásra vonatkozólag, melyet tartozék minden kerület, minden képezdei katekheta respectálni.* Azon tanterv alapján készítesse aztán alkalmas és használható tankönyveket is.

Azért van erre szükség, mert ma a *képezdei vallásos oktatásra vonatkozólag sem tanterv, sem tankönyvek nincsenek.* Csaknem teljessal az egyes katekheták egyéni nézetétől függ ma e kérdés. E nézetek pedig igen-igen elágazók és alig-alig akad egy-két katekheta, a ki a

¹ 1892-ben szaporodott a róm. kath. iskolák száma 38-al; ezzel szemben az ev. ref. fogyott 8-al. 1893-ban szaporodott a róm. kath. 24-el, fogyott az ev. ref. 11-el.

szükségnek, a célnak megfelelőleg járna el. Egyik csak az általános vallásos nevelésre fekteti a súlyt s ez esetben többet ad, mint kellene; a másik csak a vallás-tanítás módszerére gondol s ez esetben kevesebbet ad, mint szükség volna. Igen kevés van olyan, ki a kettőt összeköti.

Pedig a tanítóképzései vallásos nevelés-oktatásnál egyedül az lehet a helyes cél, ha a növendékek általános vallásos képzésben is részesülnek, de arra is képessítetnek, hogy majd, mint *ref. tanítók* is derekasan megállják helyüket; s aztán ne csak elméleti, de gyakorlati kiképzést is nyerjenek.

Ennek a célnak megfelelőleg, szükség van a tanítóképzésében a következő tananyagra:

Első évben: A biblia ismeretére és a vallásos eszmék fejlődésének történeti ismeretére. Itt ezeknek megismerése alkalmával a hit és erkölcsi tételek is megismertethetők.

Második évben: Egyháztörténet, a mely ismeret szerzés alkalmával a növendék megismeri azt is, hogy az egyes fejlődöttestb vallásos eszmék melyik egyházban, felekezetben jutottak érvényre. S ez alkalommal tanulja becsülni a mi prot. egyházunkat is.

Harmadik évben: Szerezzen a jelölt vallás-tanítási módszertani ismereteket, még pedig elméletit és gyakorlatit; ez utóbbit saját vallás-tanárja vezetése mellett.

Negyedik évben: Ismerkedjék meg egyházunk szervezetével, kultuszával s mind azzal, a mi már a tanító egyháztarsadalmi állására tartozik.

Az egész képzései vallásos nevelés-oktatást meg hassa át az egyháziasság ápolása, fejlesztése. Ezt sikeresen munkálja az énekeskönyv elméleti és az arra való buzdítás is.

Ily vallásos képzés mellett biztosíthatjuk a hamisítatlan prot. szellemet népiskoláinkban is. Nekem az a meggyőződésöm, hogy ha így munkálандjuk tanítóink vallásos képzését, még kevésbé idegenkedhetünk akkor az államosítástól, mert ez esetben azokban az állami iskolákban, hol *ref. vallású tanító* működik, prot. egyházunk egy-egy apostola fog működni, a ki aztán öntudatlanul is prot. szellemben fog nevelni s még tanítani is.

Az úgy szeretete íratta mindezeket velem. Ha tehát tévedtem is, tévedésem bűnös tévedésnek nem nevezhető. S kérem a tanügy-barátokat, hasonló szeretettel áthatva, vegyék kezükbe a *ref. vallásos tanító-képzést* s emeljük azt oda, hol méltó helye van. Hiszem, hogy hazafias munkát végeznek.

Réz László.

A külföldi tanügy köréből.

A *humanisztikus gimnáziumok* túlságos látogatásának korlátozására a bajor közoktatásiügyi miniszter a legutóbbi napokban egy rendeletet bocsátott ki az igazgatóságokhoz. Ebben ajánlja egyebek közt, hogy a lakosságot világoztassák fel a humanisztikus gimnáziumok tulajdonképeni célja felől. Joggal hangsúlyozza a rendelet, hogy ezek a gimnáziumok nem egy évi önkénteseket képző intézetek. Komolyan kell venni az iskolai rendtartásnak ama szakaszát, mely szerint tehetetlen növendékek kiméletlenül visszautasítandók. Továbbá szigorú felvételi vizsgálatok, az előhaladott korúak visszautasítása, mértéktartás tehetőséglen, vagy lomha növendékek tandíjának elengedésénél, a falusi gyermekek elutasítása s a progimnáziumba való útálása: ezek amaz

eszközök, a melyekkel a gimnáziumok túlszűfoltsga megakadályozandó.

A *belgiumi új iskolai törvény*, mely ellen a liberális párt oly erős tüntetéseket és tiltakozásokat rendez, főbb határozományáiban a következőket tartalmazza: »A községi iskolákat a községek vezetik; a községtanács határozza meg az iskolák és tanítók számát; valamely községi iskola vagy tanítói állások megszüntetésére, a király, azaz a bel- és közoktatásiügyi miniszter hozzájárulása szükséges. A népiskolai oktatás tárgyai: erkölcstan és vallás, olvasás, írás, számvetés elemei, mértékek és súlyok, a francia, flamand, vagy német nyelv elemei a helyi viszonyok szerint, földrajz, Belgium története, az egészségtan alapelvei, a rajzolás alaponaljai, ének, torna, a lányoknak varrás-munka, a fiúknak a vidéki járásokban a mezőgazdaság elemei. A községek az iskolai programot kitárgyathatják. Az oktatás a flamand községekben flamand, a vallon községekben francia nyelven történik. A különböző hitvallások lelkesései, vagy felügyelők alatt a tanítók az oktatás első, vagy felső óráiban naponként tanítanak vallást; de a *szülőknek szabadságukban áll gyermekeiket az oktatás alól felmenteni*. A püspökök nevezik ki a felügyelőket, kik a vallási és erkölcstan oktatásra felügyelnek. A nyilvános községi iskoláknak, a szabad, adoptált vagy adoptálható iskoláknak ezentúl egyenlő joguk van az állami és tartományi pótlékra; minden iskola kap pótlékok osztályainak száma szerint. A törvény biztosítja és javítja a tanítók helyzetét; de a közoktatásiügyi miniszternek joga van minden tanítót hivatalából eltávolítani, ellenben a községek csak a tartományi kiadottság hozzájárulásával foszthatják meg őket hivataluktól, de a tanító fellebezhet a királyhoz, úgy hogy a döntés itt is a közoktatásiügyi miniszter kezében van.»

Mint látszik, e törvények épen nem oly sötétek, mint a liberálisok élkeseredése után itélni lehetne; a liberálisok fő kifogása ellenök az, hogy az iskolákat kiszolgáltatják a papoknak, vagyis a vallástantát bevisszik a népiskolába. Előttünk, magyar protestánsok előtt, az e miatti zúgolódás csaknem érthetetlen, kivált midőn a törvény megengedi, hogy a szülők felmenthik gyermekeiket a vallás-órák látogatása alól. A törvényt még csak az alsó ház tárgyalta és fogadta el. Ez a részletes tárgyalás alkalmával egy fontos módosítást fogadott el és iktatott a javaslatba. Az evang. egyház-tanács elnöke, Rochedieu lelkész, tiltakozást nyújtott be a minisztériumhoz és a kamarához az általa képviselt belga evang. gyülekezetek nevében az iskolai törvény ama rendelkezése ellen, a mely kimondja, hogy az állam csak a kath. vallás-oktatásról tartozik gondoskodni, Rochedieu hivatkozott az 1831-iki belga alkotmány szövegére, mely az *evang. hitvallást a katolikusokkal minden tekintetben egyenjogúvá teszi*, s követelte a parlamenttől, hogy tartsa tiszteletben az alkotmányt. Schollaert közoktatásiügyi miniszter azonnal engedett a felszólításnak s felvett egy pótló határozmányt a törvénybe, a mely az evang. vallásoktatást a protestáns növendékekre nézve kötelező tantergygyá teszi.

Franciországhban a vallástalan állami iskolák növendékeinek száma 1886-tól 1892-ig épen 224,000 növendékekkel fogyott, mivel a lakosság jelentékeny része nem hajlandó gyermekeit ilyen iskolákban neveltetni. A katolikusok nagy áldozatokkal berendezték az ő szabad, egyházi iskoláikat s azokban Franciaország összes gyermekeinek $\frac{1}{2}$ -ét vagyis 1,130,000 növendéket oktatnak. Másfelől az állam is minden erejét megfeszíti, hogy az állami iskolák látogatásánál emelje. Poincaré közoktatási miniszter nem régiben egy rendeletet intézett a

tartományi és községi iskola-tanácsokhoz, a melyben utal az iskolai kiadásokra: Az állam 500 millió frankot adott ki az iskolai építkezésekre, 120 millió frankot fizet a tanítók díjazására, ezért a köztársaság többet vár az iskolától, mint csupán az írás és olvasás tanítását; az iskolának ama nemzeti műhelynek kell lenni, a melyben a holnap Franciaország kovácsoltatik, a melyből a polgárok, munkások és katonák ama nagy tömege kikerül, a mely 30 év múlva a haza jövőjét fogja kezei között tartani. Az iskolai tanácsok gondoskodjanak a szorgalmas iskolafelügyelőről, a mely most sok kívánni valót hagy hátra; buzdításokkal, jutalomdíjakkal kell az iskolába járást előmozdítani.

Spanyolország. A néptanítók nyomorúságát ékesen illusztrálja a tanítói fizetések hátralekénak nagy összege. E hátralek márc. 31 én csaknem 8½ millió pesetára rúgta. Az adósok élén Malaga tartomány áll. A malagai iskolai kormányzat egyenesen megdöbbentő; a tanítók fizetésére kivett és befolyt pénzeket elfecsérik, elapazrolják s így történik aztan, hogy a koldusbotra jutott tanítók csoportosan vonulnak végig az utcákon s a nyilvános részvételhez folyamodnak. A kormányzó ugyan szigorú rendszabályokat bocsátott ki, hogy az ily botrányok többé elő ne fordulhassanak, de a helyzet javítására semmi kilátás, mert a benegalbóni községi pénztárban egy fillér sincs s a körülte fekvő községek a philloxera pusztítása következtében a legnyomozhatóbb inségek sulyedtek. E községek lakóinak nagy része Amerikába vándorolt ki, a legtöbb ház üresen áll; a hátramaradt lakóknak sincs betevő falatja. Sok helyt az előjáróság egyszerűen bezárta az iskolákat, a tanítókat elbocsátotta, mivel teljes lehetetlenség volt a községi pénztárból egy fillért is előkeríteni a közoktatás számára.

Portugal. Az irni-olvasni nem tudók száma a kath. Portugálban csaknem hihetetlen. Az 1890-iki népszámlálás, melynek adatait csak e tavaszon bocsátották közre, azt mutatja, hogy a kis ország 5,049,729 lakosa közül több mint 4 millió nem tud olvasni. Csak 938,165 személy jártas Portugálban az írás és olvasás titkaiban s ezenkívül 110,607 az olvasásban. Ezen szomorú állapotok következtében a kormány jul. 28-áról keletve egy rendeletet adott ki, melyben kimondja, hogy még a folyó év végéig 500, további másfél év alatt pedig 800, összesen tehát 1300 elemi iskola felállításáról fog gondoskodni.

P. S.

TÁRCA.

A homonnai ev. ref. missziói egyház megalakulása és fejlődése.

A homonnai ev. ref. missziói egyház multja még mindössze rövid néhány esztendő. E kevés idő is azonban elég tanulságos, s azt hiszem, nem végzek hiabavaló munkát, mielőtt ezen évek főbb eseményeit, részint emlékeit, részint tanulságképen a jövőendő időkre, nyilvánosságra hozom.

Mielőtt azonban ez évek eseményeivel foglalkoznám, a kezimhez jutott egyházi adat alapján egy pár pillantást vetek a messze multba, a midőn a felvidék több községe között, a melyekben a protestantizmusnak ma legfelebb a nevét ismerik, Homonnán is volt mindjárt a reformáció kezdetén református egyház.

A XVII-ik századból ugyanis egy homonnai lelkésznek a nevével találkozunk. E lelkész Kecskeméti C.

János, ki 1622-ben, Homonnán ily című munkát írt: »Az Sámuel próféta második könyvének Hus-on-Negyedik részének Praedicatioi szerent való magyarázattya. Melyben Dávid valásztya az Döghalált inkább, hogy nem mint az ellenség kezében esnék. Irattatának és praedicaltattanak Kecskeméti C. János Homonnay Praedicator által, Homonnán. Nyomtatattott Bártfán, Klósz Jakab által. MDCCXXII. 8-ad rétü 88 számozatlan levél.

Kissé hosszasan foglalkozom ezen, több mint harmadfél százados elődömmel, a ki egyedül vet világot a régi homonnai egyház létezésére. Hogy ki volt előtte, vagy utána itteni lelkész, nem tudom. Nincs biztos adatom sem a reformáció Homonnán való elterjedésének idejéről, sem a homonnai ref. egyház elpusztulásáról. Előbbi bizonyára a Drugethok protestáns ágának e vidéken való szereplésével esik össze; az egyház elpusztulása pedig nagy valószínűséggel arra az időre tehető, midőn az ellenreformáció nagy mesterének, Pazmany Péternek, e vidéken hathatós és buzgó segítőtársa, Homonnai Drugeth János a protestánsoktól templomaikat elszedte s a protestáns papokat elűzte. Ezek között az egyházak között volt valószínűleg a homonnai egyház is.

Kecskeméti C. János iskoláit Debreczenben végezte. 1598-ban külföldre ment. A wittenbergi magyar tanulóknak anyakönyvébe Joh. Sánta Kecskemétiusnak van bejegyezve. Itt senior is volt, 1607-ben meglátogatta Heidelbergat is.

Nevében a C. claudust (sánta) jelent; a Kecskeméti előnév pedig arra enged következtetni, hogy Kecskemét szülőfötte volt, mivel abban az időben a családi név elé a születés helyét is oda szokták írni.

Szabó Károly »Régi magyar könyvtár« című munkájában (219. l.) Kecskeméti C. János hivataloskodásáról a következők olvashatók: 1613-ban tokaji második pap volt; 1614-ben kálloői papságot viselt; 1620 és 22-ben ungvári pap s ugyanezek még az 1622-ik évben homonnai predikátor is volt; 1624-ben Vásáros-Naményban működött, mint Lónyay Zsigmond udvari papja.

Danielik azt mondja, hogy Kecskeméti C. János az ungi egyházmegeynek seniora (esperes) is volt. Ugyanezt megerősíti Lampe is, ki így említi: »Johan C. Kecskeméti, pastor et senior Ungvariensis.« A homonnai egyház is az ungi egyházmegeyhez tartozott.

Kecskeméti C. János ungi széniorsága mellett bizonyít a volt ungfelsőzempléni egyházmege tudós esperesének, Liszky Sámuelnek az ungi egyházmegeyhez vonatkozó, 1625-ik évvel kezdődő matriculájához ragasztott appendix, mely ezeket mondja: »Catalogus Seniorum, Venerabilis Tractus Ungensis, primum quidem solitarii, verum anno 1799 cum parte Ven. Tract. Zempleniensis Superioris uniti, ab anno 1564 ad haec usque tempore, prout is, ex Historia Ecclesiarum in Hungariae sitarum Frid. Adolph. Lampe in Annis 1618, 1625, 1713 atque 1799 inebonatis, erui potuit, ordine Chronologico digestus per S. L. V. T. S. (Sám. Liszky Ven. Fract. Seniorem).«

1. Lukas Agriensis
2. Albertus Kállai
3. Stephanus Balog Tholnaeus
4. Joannes C. Kecskeméti.

Ha úgy áll a dolog, hogy Kecskeméti C. János, mint senior jött Ungvárról Homonnára, akkor Homonna nem is tartozhatott épen a legkisebb egyházak közé, bár Kecskeméti C. János műve előszavában arról, mint kis gyülekezetéről beszél.

1624-ben Kecskeméti C. János Vásáros-Naményban volt Lónyay Zsigmond udvari papja. Hogy meddig működ-

dött ott, arra nézve adattal nem rendelkezem. Még az 1640-ik évből is maradt fel egy műve, tehát még akkor életben kellett lennie.

Felmaradott munkái a következők:

1. Három Fű és nevezetes Esztendő Innocencekre való Praedicationok, úgymint Karácsonra, Húsvétra és Pünkösztre.

2. Fides Jesu et Jesuitarum. Donatus Visartus után fordítva. Nyomt. Bártfán 1619. Második kiadás Sárospatak 1656

3. Catholicus reformatus, mely irattatott először angliai nyelven. Magyarra fordítottat Kecskeméti C. János ungvári praedicator által 1620. 8-ad rétű 415 lelvél. Nyomtattatott Debrecenben.

4. Pázmány Péter Kalauzájának Tizenharmadik könyvére való felelet. Bártfa. 1622.

5. Az Pápsták között és mi közöttünk vetélkedésre vetettett három fő articulussokról. A keresztségről, az Úrvacsoráról és az Antikrisztusról való praedikációk. Anno, 1619.

6. Az Sámuel proféta 2-ik könyvének XXIV. r. alapján írott s már fentebb említett predikációk. E mű előszavából ide íktatom a következőket:

»Én Krisztusnak ez helyen levő méltatlan szolgálja, az alkalmatosságot megmondolva vöttem fel magiaráznak okaért az Sámuel proféta II. könyvének caput 24. melyben Isten Dávidnak a három ostor között, az éhség, dögghalál és fegyver között választást enged tenni. melyek közül választja az dögghalál, az melylyel Isten 70,000 embereket kivíszén az nép közül, hogy így én is az én pásztorságom alatt levő kicsiny nyáját, az Istennek ez mostani időben ilyen ostora alatt, mint az dögghalál, mely ez mi szegény nemzetségünkön most unalodik, viaszaljam, intsem, tanítsam az békeséges türsére és h laadásra.« stb.

E munka Nemes, Nemzetes és Vitézlő Bornemissa Mihály urnak, Betlen Gábor erdélyi fejedelem homonnai jószágá praefectusának van ajánlva, ki a kiadási költséget is fedezte.

Ezen műből 2 példány van meg; egyik Dr. Kiss Áron tanár úr birtokában, Budapestben, a kinek sziveségéből jutottam ez adatok nagy részéhez; a másik pedig a kolozsvári múzeum tulajdona.

7. Szép ajtások könyörgések. Vásáros-Namény. 1624

8. Ennek újabb kiadása lesz valószínűleg a következő mű: Szép ajtások imádságos könyvecske. Nyomtattatott Lőcsén, 1640.

Ennyi az, a mit Kecskeméti C. Jánosról s az ő nevével összekötöttésben a homonnai ref. egyháznál tudok.

A város közepe táján, a fűtésczán végig futó patak balpartján látható egy néhány kő a földben, melyek valamely régi épület fundamentum-kövei. Hallottam említeni olyat is, hogy ezen a helyen állott volna hajdan a ref. templom s az említett kövek annak a fundamentumából való volnának; ez állításnak a hitelességét a szájhagyományon kívül semmi sem igazolja.

Kiesett tehát a protestánsok kezéből a zászló s csendesen kialudt a protestáns szellem is e vidéken. A kik a régi protestáns egyháznak hívei voltak, vagy már maguk visszakényszerítettek az akkori vallási zivatark által a katholicismus táborába, vagy utódaik neveltek katholicusokká, mivel az a vidéki régi lakosok között névről is alig ismeretes a protestantizmus.

(Folyt. köv.)

Szőllős József.

KÖZÉLETÜNK.

Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Egyházmegyénk szept. 3-án tartotta meg őszi közgyűlését a p.-*kebmeci* egyházban, melynek nem csekély érdekességet köcsönözött az, hogy esperesünk alldáskérő, szép és tartalmas imájában, aggodalom nyilvánult az egyházpolitika teremtette helyzettel szemben; ellenben a gondnoki megnyitó, mely tartalom és belbecsre nézve szintén egyike a kiválóbb alkotásoknak, — örömet fejezi ki azon szabadelvű vívmány felett, a mely társadalmunk egy rég óhajtott kívánságának tett eleget, midőn a házasság intézményét polgári kezelés alá helyezte. De hát majd a következmények fogják igazolni, kinek a reménye teljesült be.

Ez után egy igen régen vajdó ügy nyert elintézését, t. i. a tavaszi gyűlés állandósítása, a melyre nézve, szokatlan megegyezéssel, úgy állapodott meg egyházmegyénk, hogy ez után tavaszi gyűlését állandóan *Ungvárt*, mint központban fogja tartani, adván a jelenlövőknek ebédet s az előnöcségek 4—4 frt napi díjat, a többi hivatalnokknak 2 frot.

A közalapi kérvényeket is létárgyalta a gyűlés, mely alkalommal kiütött, hogy 5 egyház kért 2000 frot, 5 lelkész 800 frot, a miből kiviláglik, hogy nagy a szükség, de hát ezen ily mértékben a közalap alig segít.

Az országos özvegy-árva gyámintézet alapszabálytervezete elfogadatot egész terjedelmében, csak is a 20. §. 1. 2. pontjára nézve óhajta egyházmegyénk, hogy az egész evang. reform magyar egyházban szolgáló lelkészekre nézve egyenlő kules állapítások meg. Ideje is már, hogy ezen ügy gyakorlati megoldást nyerjen. Az egyházmegye különben nem hajlandó még most saját meglevő gyámintézetéről lemondani.

Nagyon aggasztó jelenség nálunk is a tanító-hiány. Már két egyházban két oly tanítót helyeztünk be ideiglenesen, a kiknek egyike III. évi képezdei tenfolyamot végzett, a másik pedig nem is végzett képezdei tanfolyamot; de úgy gondoltuk, hogy inkább legyen valami, mint semmi.

Ásványinak, mely ez előtt régebben lemondott a lelkési állomás betöltéséről s tanítóssággá lett, hosszas kérelmezés után ismét megengedett a lelkési állomás betöltése, de egyszermind a tanítói teendőket is a megválasztott lelkész fogja ellátni.

A püspökök javaslata is megbeszélés tárgyává tette-tt s a benne foglalt utasítások a lelkészek figyelmébe ajánltattak.

Az ungi egyházmegyei lelkészek eddigéig, bizonyos köröké alakulva, hordattak némely egyházi lapokat, a miből aztán az következett, hogy a legtöbb lelkész utána sántikált az eseményeknek és esetleges jó gondolataival az irodalmi versenytéről lekéselt. Ezt az állapotot a közgyűlés tarthatatlannak ítélte s épen azért a megszűntetését el is határozta. Reményljük, hogy az illető vállalatoknak nem hátrányára, hanem előnyére.

Asz eszenyi egyház kántori újabb díjlevele, a réginek némileg változtatott kiadása, megerősítetett.

A fegyelmi bíróságnak ez idő szerint nem akadt dolga; bár így lenne jövőre is. Csak is néhány közigazgatási ügyet intézett el a bíróság, a melyek csak házi ügyek lévén, nem tartoznak a közönség elé.

Ezek voltak az egy napi gyűlés főbb mozzanai.

Homoki Antal.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A f.-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlését mult hó 30-án tartotta meg a *bánhorváthi* egyházban, az egyházmegye papsága, tanítói kara, az egyházak küldöttéi és az érdeklődő közönség jelenlétében.

A gyűlés a szokásos esperesi imával vette kezdetét, mely után egyházmegyénk gondnoka a gyűlést megnyitó-beszédében — az egyházat, vallását igazán szerető, s azoknak fejlődése s haladása iránt a legnagyobb mértékben érdeklődő világi férfú mely belátásával fejtegetve — az új egyházpolitikai törvények életbeléptetésével — a lelkesekre váró köteleességeket: a papi teendőknek még buzgóbb, még lelkesebb teljesítésére hívta fel azokat.

Majd az esperesi jelentés olvastotat fel, mely szerint tavaszi gyűlésünk óta semmi oly nevezetes esemény nem fordult elő egyházmegyénk életében, a mi a normalis viszonyok és körülmények felé emelkedve, különösebb megemlítést érdemelné. Volt ugyan két — s lehet mondani korszakot-alkotó esemény egyházunk életében; de ezek már régibb keletűek, t. i. az *iszkoldé állami segélyezése és az új egyházpolitikai törvények végrehajtása.*

Ebből kifolyólag bejelenté, hogy F.-Barcika 106 frt, Edelény 163 frt, Dövény 63 frt, Abod 141 frt, Tapolcsány 156 frt, Nyomár 51 frt, Szendrő-Lád 12 frt allamsegélyt nyert a tanítói fizetés kiegészítésére. Az egyházpolitikai törvényekkel szemben követendő eljárásra nézve pedig útbaigazítást ad a lelkeseknek, felhívja mindnyájunkat az önként előtérbe nyomuló „*cura pastoralis*” lelkiismeretes alkalmazására, a benső hitelet megteremtésére és megerősítésére.

Az újonnan választott lelkesek, nevezetesen: Bartha Mihály Sajó-Vámosra, Bodnár István pedig Disznó-Horváthiba beerősítették.

A tanítói változások következőleg intéztettek el; Kelemen János Kondóra, Szabó István Tapolcsányra, Ország Balazs Nekézsenybe, Ruszkay Pál Nyomárra nyvérn meghívást; id. Csabay Ferencz barcikai tanító elbocsátó levelét, Tornyai István f.-nyaradi tanító pedig megszerzett oklevélét bemutatván: új állomásaikon megérkeztek.

Közgyűlésünk legfontosabb és mindnyájunk érdeklődésétől kiserit tárgya az egyházmegyei két gyámtrá fentartása, vagy megszüntetése feletti végleges határozat-hozatal volt. A f.-borsodi papságnak ugyanis két gyámtrá volt, egyik a „*régi gyámtrá*”, a mely a megválasztott ifjú lelkesek öt éven át fizetett belépti díjjaiból és minden lelkes által fizetett egy forint évi járulékból nyerte jövedelmét; a másik az „*új gyámtrá*”, a mely ez előtt öt évvel, 5%-os belépti díjjal és 1%-os évi járulékkal alakítottat meg s a mely már jelenben igen szép tökével rendelkezik. Megalakulván most már az „*Országos gyámtrá*” is, három, esetleg négy gyámtrának terhet nem bírtak volna meg lelkeszeink.

A gyámtrái választmány által beadott javaslat s a lelkesi értekezlet által ahhoz mellékelte módosítás alapján, sikerült közgyűlésünknek ezt a fontos ügyet mindnyájunk megnyugvására intézni el. Kimondatott, hogy a két gyámtrá közül az új gyámtrá fenntartatik oly módon, hogy a kettőnek tőkéje egyesítettik, az új, valamint a régi gyámtrába befizetett belépti díjjak a lelkeseknek visszatérítetnek, hogy azokból, az „*országos gyámtrá*” belépti díjját — mihez kevés pótlék kell — fedezhessék.

A régi gyámtrá nyolc segély jogosultja részére az eddigien sokkal nagyobb osztalék: 35 frt; az új gyámtrá egy jogosultja részére pedig 100 frt évi járulékkal állapítottat meg.

A tanító-testület közgyűlésének, valamint a tanügyi bizottságnak jegyzőkönyvéből jól eső örömmel győződött meg közgyűlésünk arról, hogy a tanítói kar tagjai, — habár egyházmegyei közgyűlésünkön és rajtuk kívül álló körülmény miatt — gyakran akadályozva vannak is úgy szolgálai a nevelés ügyét, mint óhajtanak: hivatásuknak magaslatán állanak, öntökéletesítésükre s a reáuk bízott gyermekek vallásos és erkölcsi nevelésére lelkiismeretesen gondot fordítanak; a köztöltik fenálló tisztvársi jó viszony ápolása s az érdem elismerése mellett bizonyít közgyűlésük jegyzőkönyvének azon pontja, melyben Nagy Sándor kazai tanítónak, a „*f.-borsodi ev. ref. tanító-egylet 33 éves történetét és állapotát feltüntetl*” munkáját elismerésük mellett 5 frt jutalomban is részesítik. Ezen elismeréshez közgyűlésünk is szíves készséggel csatolta a magatét, s arról szerző jegyzőkönyvi pontban értesítettni határozottat.

Egyházmegyei tőképenzeink helyes és célirányos kezelését bizonyítja dékánunknak azon jelentése, hogy habár az egyházkerületi gyűlés tartása három év mulva ránk következik is: az egyházmegyei tavaszi gyűlést tartó egyháznak 200 frtot; az őszi tartónak 180 frtot adhatunk. Dékán ezen indítványa elbírálás végett bizottságnak adatott ki.

Volt ezeken kívül még számos kisebb és nagyobb ügy, melyeknek letárgyalása még más nap is igénybevette a jelenlévők idejét; de ezen tárgyak többnyire magán-jellegűek lévén a nagy közönségre érdekel nem bírnak.

Bartha Mihály,

A gömöri ev. ref. lelkesi értekezlet.

Folyó hó 9-én, *Rimaszécsen* tartotta meg őszi közgyűlést a gömöri ev. ref. lelkesi értekezlet, szokatlanul kevés számú (17) tag jelenlétében, mit azonban — szeretjük hinni — nem az értekezlet ügyei iránt való közönytnek, mint inkább a rendkívül szorgos, s nagyon hátramaradt gazdasági munkának kell betudni; mert hát hiába: nemcsak az *Úr szolgálatában kell meg nekünk műve-seknek lennünk*, de saját testünk táplálásáról is kell gondoskodnunk, s a hozzánk tartozóink szükségéi is hangosan követelik kielégítésüket: s mind ezeket az Isten-ada anyaföldtől kell verejtékneken megváltanunk. És az anyaföld bizony sokszor nem édes, de mostoha, ha nem gondozzuk kellőleg. Nem csoda hát, ha sokat elvon a lélek munkáitól.

Csabay Pál előnk, a tagok csekély száma felett való élénk sajnálkozás s a jelen voltak szívélyes üdvözlése mellett, a gyűlést megnyitottnak nyilvánítván, ez hozzáfogott a kitűzött naprend tárgyalásához.

Mindenekelőtt kegyeletesen emlékezett meg értekezletünk azon tagtársokról, kiket mostanában szőlött el a végtet, hogy kövessék az útát, melyet elmelőzött egyetlen halandónak sem lehet. Réthy József kálósai és Kovács Frigyes gicsei volt lelkesek felett tartottak Kálniczky Endre putnoki és Varga Antal bátkai lelkesek a megboldogottakhoz mindenben méltó, egyéniségüket hű képbem tükröző, jellemüket egészen kidomborító emlékeződedeket, melyek — mint ilyenek, — az értekezlet érdemkönyvében örökítetnek meg.

Ezek mellett legfontosabb s általános érdeket keltő tárgya volt értekezletünknek az úgynevezett püspöki javaslat egyes pontjainak megvitatása. Mindjárt első sorban a „*lelki gondozás, az evangelisatio, a bolmissió*” kérdése

szült elevenebb harcot, melyben az él és annak gyakorlati alkalmazhatósága mérték egymással fegyvert. Mert bár az élet szeretjük s helyesljük is, de hogy azt hol és mikor alkalmazzuk az életben; hogy hol és mikor keressük fel híveinket, hogy náluk leiki gondozói kötelességünket teljesítsük, hogy evangélizálásunk meg is teremje szívet s lelket étető gyümölcsöt? — ezzel nem vagyunk mi tisztában; erre nem felelt még meg senki. Pedig, faluhelyen különösen, ép ezt legnehezebb eltalálni, mint érdemes elnökünk múlt értekezleti megnyitójában erre rá is mutatott. Irányelveket sem jelölt még meg e tekintetben eddig senki, a melyek szerint lehetne és kelene sikeresen eljárunk. Igaz, hogy ezeket könnyebb volna már megadni akkor, ha meg volna hozzá a „javaslát” által ajánlott egyik fontos, sőt nélkülözhetetlen előfeltétel: „a gyermekek vallásos oktatásának a népisokolában a jelzés által való teljesítése,” mert ekkor csakugyan tudná a jelkés, hogy a felnőtteknél mi hiányzik még, mit kell pótolni hogy lelki szükségök kielégültségek? Csak hogy itt is van egy nagy hiba, melyely a javaslat nem számolt. Nevezetesen, hány egyházunk van nekünk 2—3, sőt több filiával s ugyanannyi iskolával? Hol s melyik iskolában végezze ilyenkor a jelkés az iskolás gyermekek vallásos oktatásának tisztét? Mindenikben kelene természetesen, de ehez sem phisikai ereje, sem phisikai ideje nem lehet a legkétségesebb akarat mellett sem. Aztán meg eddig még nincs is oly nagy szükség erre, hiszen tanítóink mind bírnak képessétséggel a vallásos oktatásra épügy, mint bármi masra. Oklevélük képviseli erre is. Miért keveselnék ezt? E tekintetben — úgy hisszük — aggodalomra nem igen lehet ok. A nagy tan abban van a nagy előny, hogy ugyanaz vesse az alapot, a ki épít? Hát a háznál is kétféle mesterember dolgozik; kőműves rakja az alapot és falat, ác szeszi tető alá s még is jó, szilárd, tartós lesz az a ház, csak mindkét mester jól, becsületesen végezte legyen munkáját.

Az oktatásnak a jelkés által való tovább folytatását óhajta értekeztünk is a vasárnapi templomban való felmarasztások alkalmával; sőt kívánja, hogy ez több gondolat, lelkesedéssel és buzgósággal történjen ezután, mint eddig is. S hogy ez minél eredményesebb legyen, jónak és célra vezetőnek tartjuk alkalmas vezér- és olvasókönyvek készítését is e célra.

Szintén élénk vita forgott a „Javaslat” egyházi esketésről szóló §-a körül s végre is a miskolci értekeztet álláspontját tette értekeztünk is magáévá; vagyis szükségnek tartja a házaspároknak legalább egyszerű hirdetését és hogy a jegyesek e végett személyesen jelentkezzen a jelkésnél.

Ugyancsak ezen értekezleti gyűlésen bírálatot meg a Nagy. Nagy Pál esperes úr által ajándékozott díjra beérkezett egyetlen pályamunka is (aratási urv. egyházi beszéd); azonban a mértékét nem ütven meg, nem jutalmaztatott, a díj pedig a pályatételre újra kitűztetett, sőt a mennyiben nt. esperes úr a díjat évről-évre adományozza, új pályatételül a polgári házassággal életbelépő viszonyokhoz alkalmazott esketési beszéd tüzett ki.

Buzi Márton.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Az új iskolai év megnyitása, immár a 365-iké főiskolánk életében, szeptember 7-ikén délelőtt ment, vége az imateremben, az igazgató-tanács jelenlétében; ezúttal különösen ünnepélyessé tette az a körülmény, hogy egy-úttal főiskolánknak 3 ifjú megválasztott tanára tartotta

székfoglalóját. A megnyitó-ünnepély, erre való tekintettel, reggel 8 órakor kezdődött. A „Jóval szent lélek út Istent” két első versszakának előnéklése után Mitrovics Gyula főiskolai jelkés főhazkodott az egek urához, hogy áraszsa ki kegyelmét az új iskolai esztendőben is tanítványaink, vezesse bölcs karjával a tanárokat, tanítványokat a vallásosság, tiszta erkölcs, igaz tudomány, hazafiság útjain, adjon a tanítóknak bölcsesség és türelem, a növendékeknek szorgalom és kitartás lelket, s mindnyájukat ruházza fel a nagy feladat elvégzéséhez erővel és egészséggel. Majd dr. Pinkey József közigazgató lépett a szószékre s rövid, magvas beszédben kötelességei tisztelben tartására, elvállalt feladatait iránti hűségére intvén a tanuló ifjuságot s a küszöbön álló milleniumot is tanúságul és lelkesítéssül tartván az ifjuság elé, az 1895—96-ik iskolai évet megnyitottnak nyilvánította. Erre Dókus Gyula világi algondok, miután előbb ő is intette az ifjuságot a szorgalom és tiszta erkölcs útainak követésére, felhívta dr. Pinkey Ferenc, Ellend József és Csontos József tanárokat, hogy tartsák meg székfoglaló beszédeiket s jegyezék el azokkal magokat véglegesen e főiskola számára. E felhívásra fiatal kartársaink sorban megjelentek a szószéken s felolvasták székfoglaló értekezésüket. Dr. Pinkey Ferenc „A büntető jog alapja”-ról értekezett; kifejtvén az állami büntetés alapelveit, hogy t. i. az egyfelől megtorlás (igazságosság), másfelől visszatartás, korlátozás, kapcsolatban a javítási céllal, — áttér a különböző büntető jogi iskolák, t. i. a Lombroso-féle anthropologiai, a Quetelet- és Oettingen-féle statisztikai és a Liszt-féle büntetőjogi iskola jellemzésére; cáfolva egyoldalú és túlzott tételeiket s elfogadva azt, a mi irányukban helyes; ő maga legközelebb áll az utóbbi iskolához, bár a klasszikus iskola híve. A szellemes, világos nyelven megírt s elevenen előadott, tartalmas, filozófiai eszmékkel áthatott értekezés a közönség érdeklődését, figyelmét mindvégig lekötötte. Ellend József: „A gerjesztett áramok törvényei” cím alatt a gerjesztett villamosság főföldeséről és törvényeiről értekezett; bőven és melegen méltatta Faradaynak ez irányban való nagy érdemét, ismertette földvezetési eljárását, majd saját ez irányban való kísérleteit adta elő. Értekezése alapos szakismeret terméke s érette a közönség szívesen nyilvánította elismerését. Csontos József értekezésének címe: „A római császári érmek történelmi jelentősége, bemutatva Hadrián érméin”; ismertetve a római érmek jelentőségét financiai, esztetikai és kortörténelmi szempontból, különösen ez utóbbi szempontból jellemezte azokat, mint gyakran egyedül főrésait és emléiket a római történelem egy-egy homályosabb részletének. Ezután áttért Hadrián imperator érméinek ismertetésére, bemutatva mindenütt az érmek képábrázolását s feliratait, s az érmekkel kapcsolatban jellemezve Hadrián jellemét, politikáját, uralkodásának főbb mozzanatait. Értekezése úgy tartalmánál, mint lendülettel előadásánál fogva, mindvégig lekötötte a közönségnek eléggé igénybe vett türelmét és figyelmét. Az értekezésnek elhangzása után Dókus Gyula üdvözölte az előjáróság nevében a 3 ifjú tanárt s tanszékeikbe beiktatottaknak nyilvánította őket. Ez üdvözléte, társai nevében is, Pinkey Ferenc válaszolt s meleg, benső, szívből fakadó szavakkal köszönnéven meg a főiskolánknak nevelésüket, majd tanárrá választásukat, — buzgó, lelkiismeretes szölgálatra kötelezte el magát és társait elvállalt állásukban. Dében tanárok és igazgató-tanács közömbére gyűltek össze, hol meleg felköszöntők hangzottak el a távollevő egyházi algondok egészségének helyreállására, a Zemplénmegye szölgálatában 25 évet eltöltött világi algondokra, az igazgató-tanács többi tagjaira, az iskolai igazgatókra, a beiktatott tanárokra, sőt még a kerületi gyűlés által megválasztandó új akadémiai tanárokra is.

— A sárospataki ev. ref. akadémia tanrendje az 1895—96. tanév első felére. a) A vallás- és egyházudományi szakban: MITROVICS GYULA, rendes tanár, főiskolai lelkész, előadja: 1. Az erkölcstanból a történelmi részt, hetenként 3 órán. 2. Egyházszoínoklattant, hetenként 3 órán. 3. Katakhetikát, hetenként 1 órán. 4. Gyakorlati teológiai szemináriumot tart hetenként 2 órán. WARGA LAJOS, rendes tanár, előadja: 1. A keresztény egyház történelmét (a reformáció előtt), hetenként 4 órán. 2. A magyar prot. egyház történelmét, hetenként 2 órán. NAGY GUSZTÁV, rendes tanár, előadja: 1. Az új-szövetségi szöveg és iradalom történelmét (Isagogika), hetenként 4 órán. 2. A bibliai vallastan I. részét, az ó-szövetségi kor vallástörténetét, hetenként 4 órán. 3. Special collegiumul tárgyalja: a vallás alapkérdéseit (a vallás fogalma s alkotó elemei, ihletés, kijelentés, hit, vallásos érzelem, a tudományokhoz való viszony), hetenként 1 órán. RADACSI GYÖRGY, rendes tanár, ez évi szakelnök, előadja: 1. Az ó-szövetségből Jeremias próféta könyvét (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. Az új-szövetségből a korinthusiakhoz írott II. levelet (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. Az ó-szövetségi kánon történelmét (isagogika), hetenként 3 órán. 4. Ó-szövetségi szemináriumot tart hetenként 1 órán. MEGVALASZTANDÓ TANÁR elő fogja adni: 1. A dogmatikát. 2. A dogmák történetét. 3. A vallásbölcsészett, később meghatározandó órákon. DR. FINKEY JÓZSEF, rendes jogtanár, ez évi közigazgató, előadja: Az egyházjogot hetenként 7 órán.

b) A bölcsészeti szakban: SZINYEI GERZSON, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok, előadja: 1. Az Auróra kör közzétételét, hetenként 4 órán. 2. A neveléstant (általános rész), hetenként 2 órán. DR. SZEKELY GYÖRGY, rendes tanár, előadja: 1. A bevezetést a bölcsészettörténetének tanulmányozásához: Psychologia, hetenként 4 órán. 2. Philosophiai encyclopaediát hetenként 4 órán. 3. A költői műfajok aesthetikai elméletét, hetenként 2 órán. 4. A német nyelvet, hetenként 2 órán. CSONTOS JÓZSEF, gimn. tanár, előadja: A legújabb kor történetét, hetenként 4 órán. ROHOSKA JÓZSEF, teológiai segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok, tanítja: 1. A héber nyelv elemeit hetenként 4 órán. 2. Az új szövetségi görög nyelvet, hetenként 2 órán. PÁSZTOR SAMUEL, főiskolai ének- és zenetanár vezetéke alatt, az egész theol. ifjúság részére: Gyakorlati énekés, hetenként 1 órán. NAGY GUSZTÁV, rendes theol. tanár, tanítja: Az angol nyelvet hetenként 2 órán. DR. RÁCZ LAJOS, gimn. rendes tanár, tanítja: A francia nyelvet, hetenként 2 órán. DR. KUN ZOLTÁN, főiskolai orvos előadja: A közegészségtant.

c) A jog- és államtudományi szakban: 1. NEMES FERENC, rendes jogtanár szabadságon van. 2. SZANTHÓ GYULA, a jog- és államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. A római jogot (Institutiók) hetenként 8 órán. 2. A római család és örökösödési jogot (rendkívüli előadás) hetenként 2 órán. 3. BALLAGI GÉZA, a jog- és államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. A közgazdaságtant, hetenként 5 órán. 2. Az alkotmány és kormányzati politikát, hetenként 5 órán. 4. FINKEY JÓZSEF, a jogtudományok doktora, köz- és váltóügyvéd, rendes jogtanár, ez évi akadémiai és közigazgató, előadja: 1. Az egyházjogot, hetenként 7 órán. 2. A peres és perenkívüli eljárás, hetenként 5 órán. 5. KUN BELA, köz- és váltóügyvéd, rendes jogtanár, előadja: 1. A magyar pénzügyi jogot, hetenként 5 órán. 2. A jog- és államtudományi encyclopaediát, hetenként 2 órán. 3. A bevezetést a statisztikába (rendkívüli előadás), hetenként

3 órán. 6. ZSINDELY ISTVÁN, a jogtudományok doktora, rendes jogtanár, ez évi dékan, előadja: 1. A magyar alkotmány és jogtörténelmet, hetenként 7 órán. 2. A jogbölcsészett, hetenként 6 órán. 7. FINKEY FERENC, a jogtudományok doktora, rendes jogtanár előadja: 1. A büntetőjogot, hetenként 5 órán. 2. A magyar közigazgatási jogot, hetenként 5 órán. 3. A büntetőjogi eljárást (rendkívüli előadás) hetenként 1 órán. 8. A MEGVALASZTANDÓ RENDES JOGTANÁR előadja: 1. A magyar magánjogot, hetenként 5 órán. 2. Az osztrák magánjogot, hetenként 6 órán. 9. SZEKELY GYÖRGY, a bölcsészettudományok doktora, akadémiai rendes tanár előadja: 1. A bevezetést a bölcsészettörténelnek tanulmányozásához: Psychologia, hetenként 4 órán. 2. A philosophiai encyclopaediát, hetenként 4 órán. 3. A költői műfajok aesthetikai elméletét, hetenként 2 órán. 10. DR. KUN ZOLTÁN, az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: A közegészségtant, hetenként 2 órán. 11. CSONTOS JÓZSEF, gimn. rendes tanár, előadja: A legújabb kor történetét, hetenként 4 órán. 12. NAGY GUSZTÁV, rendes theol. tanár tanítja: Az angol nyelvet, hetenként 2 órán. 13. DR. SZEKELY GYÖRGY, rendes bölcsészeti tanár, tanítja: A német nyelvet, hetenként 2 órán. 14. DR. RÁCZ LAJOS, gimn. rendes tanár, tanítja: A francia nyelvet, hetenként 2 órán.

— Ifjúságunk létszáma Főiskolánk egyes tanszakaiban, e hét végéig, a növendékek a következő számmal iratkoztak be: a progimnáziumba 26, az I. osztályba 68, a II. osztályba 68, a III. osztályba 66, a IV. osztályba 65, az V. osztályba 62, a VI. osztályba 47, a VII. osztályba 38, a VIII. osztályba 30, összesen 468, tehát 10-zel kevesebbet, mint a múlt iskolai évben. Az akadémián eddig 32 theologus és 89 joghallgató iratkozott be, de e létszám meg emelkedni fog.

— Budapest főváros középiskoláiba szept. 6. ikáig a növendékek következő számmal iratkoztak be: Az I. ker. gimnázium 6 osztályába (2 párhuzamos) beiratkozott 249 tanuló; a II. ker. gimnázium 10 osztályába (2 párhuzamos) 456 tanuló; a IV. ker. (kegyesr.) gimnázium 12 osztályába (4 párhuzamos) 660 tanuló; az V. ker. gimnázium 10 osztályába (2 párhuzamos) 582 tanuló; a VII. ker. gimnázium 14 osztályába (6 párhuzamos) 854 tanuló; a VIII. ker. gimnázium 5 osztályába (2 párhuzamos) 278 tanuló; a református gimnázium 12 osztályába (4 párhuzamos) 555 tanuló; az ág. ev. gimnázium 9 osztályába (1 párhuzamos) 425 tanuló. A II. ker. reáliskola 10 osztályába (2 párhuzamos) 398 tanuló; a IV. ker. reáliskola 11 osztályába (3 párhuzamos) 567 tanuló; az V. ker. reáliskola 14 osztályába (6 párhuzamos) 739 tanuló; a VI. ker. reáliskola 10 osztályába (4 párhuzamos) 486 tanuló; a VIII. ker. reáliskola 12 osztályába (4 párhuzamos) 629 tanuló. A 13 középiskolába összesen 6878 tanuló.

— Gimnázium indul Beregszászon. Többszörös kérésére a beregszásziaknak megengedte végre a közoktatási miniszter, hogy reáliskoláikat gimnáziummá változtassák. Szeptember elején az első osztály már megnyílt.

— Zelenka Pált, a tiszai ágostai ev. egyházkerület egyháza — mint szeptember 12-éről Kassáról jelentik — csaknem valamennyi szavazattal újból püspökké választották. Ad multos annos!

— A hazai ev. ref. teológiai akadémiák közül a budapestin 27, a debrecenin 32, a kolozsvárin 38, a sárospatakin 32 növendék van ez ideig bejegyezve. A pápairol és a nagyenyediről még nincs hír. Kell-e még újabb jelekre várakoznunk?!

Felelős szerkesztő: RADACSI GYÖRGY. Szerkesztő-társ: BUZA JÁNOS. Főmunkatárs: DR. RÁCZ LAJOS.

Sárospatak. Nyomatatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfőtési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedréssz
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület részvét-irata a gyászoló főhercegi családhoz.« — »Kovács Károly ungi egyházmegyei gondnok gyűlés-nyitó beszéde.« — »A homonnai missziói egyház megalakulása és fejlődése.« Szöllősy József. — »A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye második közgyűlése.« Biksi Ferenc. — »A tiszáninneni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.« Ry. — »Vegyes közlemények.« — »Falyázatok.«

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület részvét-irata a gyászoló főhercegi családhoz.

Császári és királyi Főherceg Úr!
Császári és királyi Főhercegnő!
Fenséges Urunk!
Fenséges Asszonyunk!

Tiszáninneni ev. ref. egyházkerületünk lelkesíti és világi előljárói, tanárai és nagy közönsége a mai alólfört napon Sárospatakon egyházi ügyeink intézésére, gyűléstartásra egybeseregelve, mielőtt tanácskozásunkat megkezdenők, a hódoló tisztelet és a lélek legmélyéről fakadó részvét érzelmeivel fordít szívünk Fenségeitek felé, hogy osztozzék abban a megmérhetetlen veszteségben, a mely Fenségeiteket édes gyermeköknek, a nekünk is drága daljának, nemzetünk szíve szerint való kir. hercegének, *László ő Fenségének* végzetszerű kidöltével érte.

Az ev. ref. vallásfelekezethez e hazában élő hű fiai oda borúlnak Fenségeitekkel a drága halott koporsójára s úgy tesznek róla tanubizonytságot, hogy az ő szívök is fáj érte.

Ó mert Fenséges Urunk és Fenséges Asszonyunk, olyan rokontalan nép vagyunk mi itt Európa közepén s olyan kevesen vannak azok, a kik minket igazán szeretnek! Ezért drága előttünk csak egy ságára is az igaz szeretetnek, egy parányi megnyilatkozása is a nemzetünkhöz való őszinte vonzódásnak. Fenségeitek magas családja már régtől fogva a szeretet erős köteleikeivel van lelkünkhöz csatolva; múltban és jelenben, jó és balsorsunk fordulásaiban miénknek vallotta magát s szíve a mi szívünkön dobogott. A ledölt ifjú csemetében, *László kir. hercegnében* is a mi szívünknek egyik ékes sűdára növekedik vala, a kinek sokat ígérő fejlődését, szeretetének felénk való meleg kisűgárzását édes reménységgel s szinte a szűlei szív nemese büszkeségével láttuk és kisűrtük figyelmünkkel mi is s most hogy nincsen többé, a hit szavával s az Istenbe vetett erős bizodalom és megnyugovás hangján csak annyit bírunk mondani: Uram, te cselekedted ezt! Hogy miért? azt a te kinyomozhatatlan bölcseséged tudhatja egyedül.

E bölcs akaraton való megnyugovás hintsen gyógyító balsamot a Fenségeitek megsebzett szűlei szűvere is, s bánatba borúlt lelkő et enyhítse meg az a felemelő tudat, hogy egy egész nemzet könyezik és imádkozik együtt kir. Fenségeitekkel, kérve kérven a nagykegyelmű Istent, hogy e megrendítő csapás elhordozására adjon elegendő erőt s Fenségeitek nemesen dobogó szűvét minden további megpróbáltatástól oltalmazza meg.

Keresztyén hitűnk fundamentoma, az isten ígéjének szent könyve tanítja azt, hogy az Űr megpróbálja azokat, a kiket szeret és megostoroz mindenkit, valakit fiává fogad . . . Ű hatalmas a halálból is életet hozni ki s kegyelmes lesz a l-hulló könyeket fel is szárítani.

Hódoló tisztelettel maradtunk Sárospatakon 1895. év szeptember havának 17-ik napján

a tiszáninneni egyházkerület közgyűlése s annak nevében:

KUN BERTALAN,
püspök.

Báró VAY BÉLA,
főgondnok.

Kovács Károly, ungi egyházmegyei gondnok gyűlés-nyitó beszéde.

Hazánk, nemzetünk e napokban egy újabb történelmi fejlődés, egy újabb korszak előestéjén áll. Mint tudva van, az állam kormánya a nehéz küzdelemmel és sokunk féltő aggodalma mellett — s csodálatos, az önkormányzati jogainak nagy részétől megfosztott s még többnek is elvétélével fenyegetett, ezáltal is, mint ósidők óta, az alkotmány védbástyáitól szerepelt s írott törvény által ilyenekül elismert vármegyék közgyűlésein nyilvánult közszellem nyomása alatt létrejött valláspolitikai, törvényeknek végrehajtását, — a melyek a házasságkötésnek, mint polgári cselekvénynek s az anyakönyvnek, mint állami oklevelek vezetésének kötelességét és jogát a lelkeszek kezeiből valláskülönbség nélkül kivételni s állami hivatalok kezeibe áttétetni rendelik, — a 6-ik napja után gyászosan emlékeztetes október 1-re tüzte ki s arra nézve a szikszósen előintézkedéseket megtette, bölcsen intézkedvén az iránt is, hogy a házasságra lépők a házasság megkötéséről felvett hivatalos jegyzőkönyv aláírása után, annak vallásuk szerinti való ünneplésére utasítottassanak.

A törvény e szerint a házassági egyházi szertartásokat érintetlenül felhagyván, a mi annak, mint szerződésnek lényegét illeti, reánk, protestánsokra nézve változatlan nem idéző elő, mert szerintünk a házasság, mint minden két oldalú vagy két fél közötti szerződés, olyan okból, melyek feltartását lehetetlenítették, felbontható s érvényes felett, az erélyi kerületen kívül — melynek erre egyházi bírósága volt — a polgári törvényszékek ítélték. Másként áll a dolog a katolikusoknál. A katolikus és főgyházhatóságok, következésen alapulvukkel — a tekintély elvével — hogy a világi elemelőt elkülönített papság hatalmát s befolyását az által is emeljük, a házasság sorsát a papság kezeibe tették le, a házasság szentségét minősítették, a mit a pap szolgálat ki s a mely, ha egyszer teljesen végrehajtható, többé fel nem bontható, s annak érvénye felett a papi, úgynevezett szentizék bírskodott. Október 1-től ez másként lesz, mert valamint minden házasság vallás és nemzetiség tekintet nélkül polgári hivatalok előtt fog kötetni, úgy annak érvénye felett is polgári hatóságok fognak határozni s a törvényben körülírt esetekben és körülmények közt fel is bontják épügy, mint a protestánsoknál.

Ezen intézmény tehát ismét egy lépés az egyenlőség felé, hazafi és hazafi közt, vallásfeleket és vallásfeleket közt, a magyar faj és más fajú lakosok, vagy nemzetiségek közt; de egyszersmind egy rés azon a bástyákon, melyek a katolikus papság hatalmát és befolyását körülveszik és támogatják.

Es itt lehetetlen rá nem gondolnunk, mennyire csodálatos és kifürkészhetetlenek a gondviselés útjai, melyeken az emberiséget rendeltetése, a tökéletesség s az által a gyarlóságunk következtében az évezredek százai óta keresett s még hi tudja, hány századon keresztül keresendő általános köz jólét felé vezet. Nem fogalhatók be egy rövid megnyitót beszéd keretébe mindazon történelmi fejlődési alakulások, melyeken az emberiség e cél felé törekvő vándorlása közben keresztül ment; de ha befoglalhatók lennének, es lennének képes erre, hiszen az emberi nem titok-fedte s hibetőlöz örökké megfejthetetlen titok gyanánt maradóan eredetének — a tudvágytól ösztönzött korunk búvárlatai közben eszközölt asatások útján — régfeledeti, a történet előtt

ismeretlen népek előlétezését tanúsító s a műveltség valamelyes előhaladottságára valló építkezések és emlékek romjai kerülnek napvilágra. Szorítkozom tehát a minket legközelebb érlelő s beszédem tárgyát képező történelmi mozzanatra.

Több, mint negyfedél száz éven keresztül küzdött a protestantizmus hazánkban léteért. Nem mi állítjuk, kath. írók vallják s az ország törvénykönyve tanúsítja, hogy egyszersmind nemzeti s állami létünkért; sokat áldozott kulturális fejlődéséért; az abszolút hatalommal szövetkezett katolikus klérussal szemben sokat tűrt, szenvedett, míg — diadalai után is — némi előnyben részesítettett.

Az örökké emlékeztetes 1848-ik évben a nemzet a méltányosságától ílhett pillanatban törvénybe ígatta a két protestáns egyháznak a katolikkal egyenlő állami ellátását. A kulerőszak hátán betelepedett önkény uralom nem engedte végrehajtását, hazánk s alkotmányunk romjain akarta magát megszilárdítani, míg nem 15 évi rombolás után kényszerült észrevenni, hogy a rom nem elég biztos alap s a nemzethez fordulni kibékülés s újra építkezés végett. Az ekép összehívott országos képviselő, egyéb feladatai közt, elővette a vallásfelekezetek ügyét is; azonban kezei közt a törvényben biztosított egyenlő ellátás a 1868: LIII. törvényikké zsugorodott, a mely elégnék tartja, hogy a kath. klérus visszaélései ellen korlátokat állít.

Csekély s nemleges jótétemény, de a hatalmára féltékeny kath. klérus azt is sokallotta s — mint fájós érzéssel emlékeztetünk — számíttva az abszolút korban importált jezsuiták és apácák által kinevelt nemzedék támogatására — a hitcikelyesített elkeresztelésekkel megindította ellentünk támadásait, s midőn a törvényre hivatkozunk s a kormány annak végrehajtása iránt intézkedett; ellenünk békeháborítás, a kormány ellen vallásüldözés rágalmával telített, lázító szónoklatokkal s a kibérelt sajtó hasonartalmú cikkeivel a közvéleményben annyira ellenséges hangulatot keltett, hogy a hazának tett hasznos szolgálataink tudatát és emlékét már-már csak saját kebleinkben vélhettük felmaradottnak.

De mikor minden elveszett is, él az Isten és él a jog. S ime, midőn elbizakodottságának tető pontjára érve, támadását már az állam-kormány, tehát az állam fonsósége ellen irányította: azon forrásból, melyből az állam-kormány erejét és hatalmát merítette, a közvéleményből — mely a protestánsok önmérséklete által tájékozva lett — hatalmasan tört elő a meggyőző erő, melynek nyomása alatt létre jött a törvény, a mely ugyan a *vegyes házasságból származó gyermekek vallását a törvény intézkedése helyett alkü tárgyává teszi — de egyszersmind a klérus hatalmát és befolyását szűkbe korlátok közt szorítja s az egyelősségre közelebb viszi.*

Azonban, ámbár az egyéni képességek testi és szellemi tehetségek és hajlamok különbözősége szerint alakult, különböző vagyoni és társadalmi viszonyok közzé jutott emberiség a közjólét elérhetése végett vezérelveül fogadta el a tehetségnek kifejthetésére szükséges szabadságot, érvényesítésére az egyenlőséget, az egymás felségithetése s a közbeke felirtása végett a testvériséget — mint ezt a keresztényen vallás isteni alapítója tanításában kijelölte: — mégis alig van a történelem lapjain felgyezve bármi nehéz küzdelem árán kivívott ily irányú előmenetel, intézmény, a mely minden osztály, vagy minden egyes megelégedésével találkoztott volna. Az önzés, irigység, hatalom, vagyonféltés talál kifogásokat, talál eszközöket s azokban nem is válogatós; talál társakat, pártot a hasonlók

közt, a tudatlan nép könnyelműségében, ingatlanságában. És ha győz, jaj a leggyőzöttnek: keresztfán hal meg az idevő. Csoda-e tehát, hogy a hazafiasnak hirtetett hatalmas klérus a vallás politikai törvénynek, — melynek megalkotása ellen annyi erővel haszaltan küzdött — most, mikor előtte áll, végrehajtása ellen nem száll ugyan sorompóba, de megváltoztatása végett az újabb kor Tankréd-ével, a más vagyonát szomjazó naplesőkkel s a haza ellenségeivel szövetekezést indított meg? Önön magát, múltját kellene megtagadnia, természetét levetkeznie, ha a szabad eszmék e diadalát meglepődéssel fogadná. Az idevőit nem hirdette a békét, de fertantása végett tanításával, példájával maga ment elől, s azok, kik tanításai esalatközhatlan és egyedül igazi letetményeseinek vallják magukat, hirdetik a békét, a haza szeretetet, de fegyverkeznek a béke megbontására és a haza veszedelmére. Esméjük nem az a haza, melynek lakosai egymással egyetértve, lehető meglepődéssel élnek; nekik a haza Róma, a hatalom a nagy vagyon, a béke a vakhít önmegadása, rezignációja. Ezért küzdenek mindenütt, a hol erőt fejthetnek ki a győzelem kilátásával, hogy a köznevelés ügyét kezükbe ragadhassák — s lovagjaik nem átalják a bigottságról nevezetes Bajorországban tartott kath. kongresszusnál panaszt emelni a katolikusok — a még mindig uralkodó vallás híveinek — elnyomatása miatt épügy, mint a már is kudarcot valott nemzetiségi igazgatók teszik.

Ily körülmények közt — habár tudjuk is azt, hogy az emberiség lértéri küzdelmében a haladás és visszaesés váltakozva követik egymást, s hogy — bár e két elv küzdelmeiben a visszaesés gyakran győzedelmeskedik — a haladás mégis visszatartathatatlánul halad előre, s így tehát a protestantizmusnak, mint a haladás élvének elvégre is győznie kell: — nem fehet felednünk, hogy a bukás mégis szenvedéssel jár, miért is önfentartási kötelességünk parancsolja, hogy a klérus és uszályhordozóinak működését összetett kézzel né nézzük: tevékenység ellen tevékenységet fejtünk ki; igyekezzünk népünket felvilágosítani, s bennök a vallásos meggyőződést megszilárdítani, különösen az erre leg-hivatottabb nagytiszteletű lelkészi karnak marad leg-zebb hivatás, hogy dicső ősei példája nyomán, a haladás előharcosaiként egyengesse az útát, hogy az új intézmény által okozott változás a kedélyek teljes nyugalomával léjjen életbe. A mi iránt teljes bizalommal vagyok.

TÁRCA.

A homonnai ev. ref. missziói egyház megalakulása és fejlődése.

(Folytatás.)

»A leányzó azonban nem halt meg, csak aludt.« Aludt mélyen, aludt nagyon soká, több mint harmadfél évszázadon át; de mégis eljött végre a reggel s felébredt.

Mindig laktak protestáns családok, vagy egyének e vidéken, kik az alsóbb vidékekről kerültek ide, mint tisztviselők, gazdák, ügyvédek, orvosok; egynehány iparos s egyes uradalmaknál egy pár cseléd-ember. Ezeknek a vallásos élet gyakorlása, a legközelebbi protestáns egyházaknak is mértföldekre fekvése miatt, csaknem lehetetlenség volt. Egy tisztviselőnek p. o. sem ideje, sem anyagi viszonyai nem igen engedték meg azt, hogy a

templomi isteniszteletek látogatása végett, csak időközönként is néhány mértföldnyi utat tegyen meg. A család! életben előforduló egyes alkalmaknál is többeknek sem idejök, sem módjuk nem lévén a lelkesítő szolgálatok teljesítése végett a messze lakó prot. lelkészt elhozni, kényszerülve voltak a helyben lakó róm. vagy g.-kath. lelkészhez fordulni s őket kérni fel a lelkesítő tevékenység teljesítésére. Ezek közül aztan némelyek, mert nem is tudták hová, mások pedig számításból, szándékosan, nem küldték el az anyakönyvi adatokat az illetékes protestáns lelkészekhez; a minék az lett a következménye, hogy az e vidékre jutott protestánsok között mind nagyobb tért foglalt a kath. szellem, a protestánsok nem csekély rovására.

E körülmények indították arra Homonnának és vidékének egyes vallásos lelkű, a protestantizmus szent szerelmétől égő férfait, hogy mozgalmat indítsanak valóságos érdekében.

Ezen esztendő 1880-ban pendítették meg s még azon évben tetem is oltott. November 28-ikán megtartották az első isteniszteleket Dercsényi Kálmán, kir. közjegyző irodájában, meghíván az isteni szolgálat teljesítésére Böszörményi Károly, malcai ref. lelkész, a ki a meghívást elfogadva, szívet-lelket megindító beszédben adott kifejezést azon érzelmeinek, melyek a Zempléni megye felvidékén hallottaiban szendörgő protestantizmus felélesztésére egyes, az ügy iránt lelkesülő egyének keblében felébredtek.

Ez az istenisztelek volt az első lépés a kitűzött cél felé. Ez volt az a mustármag, mely jó földbe vetett s buzgó ápolókra talált; az a homokszem, mely a legelső volt abban a kis templomban, mely 1890-ben az Urnak felszenteltetett.

Könyező szemekkel és megszentelt érzésekkel távozott el ezen isteniszteletről mindenki, a ki csak jelen volt. S voltak ám jelen sokan. Az eléggé tágas közjegyzői iroda alig volt képes a híveket befogadni. Többen, mint 70-en éltek urvacserával. Ilyen tekintélyes száma maguk a kezdeményezők sem számítottak. Azonnal megszületett a templomépítés eszméje. Látták, hogy magánháza a híveket be nem fogadhatja, tehát gondoskodni kell egy helyről, mely állandóan az isteniszteletek tartására szánt hely legyen.

Ezen eszmének a kivitele azonban nem kis dolog volt. Mert templomot építeni ott, a hol a lakosok csaknem mind olyan állású emberek, a kiknek jövedelme, nem egy helyen nagyon is szűkösön, éppen csak arra elégséges, hogy abból a mindennapi szükséglet fedezék s az áldozatot, melyet valamely célra hoznak, már maguktól kell megvonniok; olyan egyén pedig nem találkozik, a ki maga nagyobb áldozatot hozna, vagy hozhatna: igen nehéz dolog; de hogy mégsem lehetetlen, megmutatta az eredmény.

De térjünk az egyes mozzanatokra, az egyes esztendő eseményeinek időrend szerint való előadására.

A legelső összehívott értekezlet e tárgyban 1880. okt. 13-án volt. Ezen gyűlésen a tanácskozások szabályszerű és érdemleges folyamata céljából mindenekelőtt elnököt és jegyzőt választottak. Elnök lett egyhangulag Dercsényi Kálmán, kir. közjegyző, jegyző pedig Gerecz Lajos, polgári iskolai igazgató. A megválasztott elnök megköszönvén a bizalmat, üdvözlő az egybegyűlteket s azon indítványt terjesztette elő, hogy a vallásos élet gyakorolhatása végett a Homonnán és vidékén lakó protestánsok egyesüljenek oly célból, hogy Homonnán időközönként isteniszteleket tartsanak, most ev. ref., majd ág. ev. lelkészek kértvén fel az isteni szolgálat teljesítésére; s hogy alakuljanak egyesült főkegyházzá.

Az indítvány általános lelkesedéssel fogadtatott. Kimondták, hogy a ref. hívek egy ev. ref., az ág. ev. hívek pedig egy ág. ev. egyházhöz csatlakoznak egyházi jogi és anyakönyvi tekintetben; az istenisztelek tartására nézve pedig egyesült gyülekezetet fognak képezni. A felmerülő költségeket közösen fogják viselni. A protestáns hívek összeírására egy bizottság küldetett ki.

Következett a gyűlés határozatainak végrehajtása. Istenisztelek tartása végett Bősözörményi Károly málcái ref. és Csisko János, kassai ág. ev. hitv. lelkészek felé fordult a gyülekezet bízalma. Az első alkalomra Bősözörményi Károly lelkész hívták meg, ki is a meghívást elfogadván, 1880 november 28-án megtartotta a már fentebb említett első isteniszteleket.

Az isteniszteleket végeztével újból közgyűlés tartott a meghívott lelkész jelenlétében, melyen a ref. résznek a bányózi református, az ág. ev. résznek pedig a kladzánai ág. hitv. ev. csatlakozása mondatott ki; azzal a hozzáadással, hogy az anyakönyvek nevezett egyházakban lesznek vezetendők, hanem istenisztelek tartására, valamint más lelkesítő funkciók teljesítésére, a helyi viszonyokra való tekintettel, bárholon szabadon hívasson lelkész a gyülekezet, úgyisintén a gyülekezet tagjai a családjaikban előforduló események alkalmára; kikötetvén ez utóbbi esetben, hogy a törvényes stóla-illetmény az illetékes anyae gyházak lelkészeinek s tanítóinak abban az esetben is megfizetendő, ha az egyházi funkciókat nem ők teljesítik. Az anyakönyvi adatoknak bejegyzés végett való elküldéséről az illetékes lelkész hivatalhoz, a gyülekezet előjárósága minden egyes esetben gondoskodni fog.

A gyülekezet nevét a »Homonnai egyesült prot. leányegyház« elnevezés állapított meg.

Úgyanezen gyűlésben választatott meg az egyháztanács is. Főgononokká választott Dercsenyi Kálmán. Algononokok lettek: ref. részről, Mándy István; ág. hitv. ev. részről Komár Adolf. Egyháztanács-tagokul elválasztottak: Sándor Péter, id. Frank Károly, Képes Gyula, Gerecz Lajos, Kniesner Károly és Szekeres István.

Az egyházi szertartásokhoz szükséges eszközök beszerzésére, valamint a meghívandó lelkészek tiszteletdíjainak fedezésére szükséges költségek előszerzésére végett gyűjtő-íveket bocsátottak ki a gyülekezet tagok között.

Még ugyanazon évben (1880) felterjesztette az egyháztanács mindkét felekezet illetékes espereséhez a szervezkedésről szóló jegyzőkönyvet, azzal a kéréssel, hogy az egyházmezei gyűlésen azokat előterjeszteni, a szervezkedés egyházhatalmának jóváhagyását készközölőni megkérdjenek.

A következő isteniszteleket megtartása végett Csisko János, kassai ág. hitv. ev. lelkész úr hívatott meg, ki azonban a kladzánai anyae gyház lelkészenek tiltakozása következtében nem jött el, hanem arra kérte a gyülekezet előjáróságát, hogy bírítsa el egyfelől a kladzánai lelkész tiltakozása által górdított akadályokat, másfelől pedig küldje meg neki az ő meghívásáraól szóló jegyzőkönyvet, hogy azzal az ő Homonnára jöveteléhez gyülekezetétől beleegyezést eszközöljön ki.

Az egyháztanács az utóbbi késszeggel teljesítette; előbbire nézve pedig azt mondotta ki, hogy abban addig lépéseket nem tesz, míg a sáros-zepléni espereségnek az egyház fentebb jelzett kérelmére válasza nem érkezik.

Igy az ág. hitv. ev. isteniszteleket megtartására nézve nehézségek állván elő, nem volt más mod, mint az az, hogy a következő istenisztelekre is, mely 1881 február 6-án tartatott, közös megegyezéssel, Bősözörményi Károly lelkész urat kérték fel.

Az 1881-ik évben a felső-zepléni ev. ref. egyházmeze február 17-én, Dercselyben tartott közgyűlésében a homonnai ügyet tárgyalván, az egyesület jóváhagyta, az ev. ref. résznek a bányózi egyházhöz csatlakozását kimondotta s teljesítette a homonnai gyülekezet azon óhaját, hogy a helyi körülményekre való tekintetből, — a bányózi lelkészre illető palástidjark biztosítása mellett — a lelkesítő funkciók teljesítésére, bárholon is hivatnák lelkészt.

Hasonló értelemben határozott a sáros-zepléni ág. hitv. ev. esperesség is, 1881 június 10-én Eperjesen tartott közgyűlésében. Mire aztán Dercsényi Kálmán, főgononok, a kassai ág. ev. lelkész urat utjalg felkérte isteniszteleket tartására, ki is a meghívást most már elfogadván, július 3-án az isteniszteleket megtartotta. Ettől az időtől kezdve egy ideig felváltva, most ev. ref., majd ág. hitv. ev. lelkész tartotta meg az isteniszteleket.

A két testvérfelkekezetnek egyesülése tehát mindkét felekezet elsőfokú hatósága előtt kedvező fogadtatással találkozott.

Az 1881-ik év folyamán hozzákezdtek az imaház-szerzés munkájához is, hogy legyen egy állandó hely az isteniszteleket tartására. Sokan voltak azonban az egyháztagok között, a kik azt kihivetlen, ábrándnak tartották. Május elsején tartották a tárgyban az első közgyűlést, melyet egy, április 24-én tartott egyháztanácsulés előzött meg. Elhatározták a közgyűlés, hogy az isteniszteleket tartására alkalmas épületet vásárol, a melyen az imaház felépíthető legyen. A költségekre nézve abban állapodtak meg, hogy egyelőre kölcsönt vesznek fel, melyet részint a gyülekezet tagjai között, részint az ország különböző vidékein eszközölő gyűjtésből fognak megfizetni. A gyülekezet kebelében azonnal meg is kezdték a gyűjtést, olyanfomán, hogy íveket bocsátottak ki, melyeknek mindenki sajátkezueleg írta alá a szent cédra szánt összeget s kötelezte magát, hogy június 1-től számítva, 12 egyenlő havi részletben azt megfizeti. Elhatározták továbbá, hogy mindenfelé gyűjtő-íveket küldenek szét s ez intézkedések fogantatására végett bizottságot választottak.

Még az 1881-ik év folyamán megérkezett a felső-zepléni ev. ref. egyházmeze Miglészén, augusztus 10-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből az a kivonat, mely azon öröndetes hírt hozta a gyülekezetnek, hogy az egyházkerület közgyűlése az egyesülésre vonatkozó pontokat, melyeket az egyházmeze hozzá felterjesztett, megerősítette! egyszersmind a kis egyháznak szellemi és anyagi ügyeit az egyházmezeinek gondjaiba ajánlotta. Továbbá ugyanezen jegyzőkönyvi pont, miután részletesen foglalkozik az ev. ref. résznek az anyae gyházhöz való jogi viszonyaival, felhívja a homonnai presbitériumot arra, hogy az egyházmeze kebelében levő egyházközségnek küldjön gyűjtő-íveket, az egyházak előjáróit pedig felkéri, hogy mindenütt két egyháztaggal hordassák házról-házra az íveket s az így begyűlt adományokat a lelkészek küldjék Homonnára.

(Folyt. köv.)

Szöllősy József.

KÖZÉLETÜNK.

A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmeze második közgyűlése.

A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmeze második közgyűlést folyó hó 12-én M. Ságaten tartotta Csernák István esperes és Szöllősy Antal egyházmezei gononok

elnöke alatt. A gyűlést megelőzőleg istentisztelet volt, melyen Bihari Lajos dolhai missionárius imádkozott buzgóssággal, ihletéssel. A városháza főnyes nagy termében, a gyűlés helyén is istenhez emeltük előbb szívünket-lelkünket esperesünk imájával s csak ezek után hangzott fel gondnokunk tömör, lelkes beszéde, melynek végén üdvözlővén a megjelenteket, a tanácskozáskor rendjét megnyitotta.

Mindjárt a gyűlés elején kihirdetett az egyházmegyei papi tanácsbíróra meg-jettől szavazás eredménye. Nagy küzdelem volt *Szikszay Zoltán* szigeti és *Tóth Ferenc* técsői lelkész között. Haromszor szavaztak a presbiteriumok, mígnem ez utóbbi lett a nyertes öt szavazattal. Eljenzés kísérte esküjét és a tanácsbírói tisztségből folyó kötelességek hű teljesítésére magát felajánló beszédjét.

Olvasatot ezután esperesünknek a múlt gyűlés óta történt belhivatalnoki változásokról beadott jelentése. E szerint Nagytárnára lelkésznek *Ladányi Endre* ment, Viskre *Csik Albert*, Dolhára *Bihari Lajos*, Bábonya *Tóth Gábor* és Tisza-Ujlakra *Sarkady Mihály*. Most meg már a nevelőtanulói körlelkézés áll üresen. A m.-szigeti újonnan rendezett leánytanítói állás *Klein Elek* okleveles tanítónővel töltetett be. Egynehány egyházbán nincs tanító.

Erre szintén esperesünk jelentése olvasatot az egyházmegye múlt évi szellemi és anyagi állapotáról. Megtudtuk ebből, hogy egy pár egyházközség kivételével személyesen vett részt a vizitálásban. Örömmel hallottuk, hogy a vallás-erkölcsi élet általában megújult az egyházainkban, a templomi istentiszteletek gyakoroltatnak, a belmissió terén is haladás tapasztalható, amennyiben a vallásos tartalmú iratok nagyobb-nagyobb számban terjednek a hívek között. E mellett közhíznáz és pallásos irányú felolvasás több lelkész tart a téli évszakban. Adakozásokból és az egyháztagok önként vállalt munkakeresetéből 6557 korona folyt be az egyházközségek pénztárába. Építkezésekre 7008 korona fordítottak. Ertesültünk az esperesi jelentésből arról is, hogy született egyházmegyeinkben a múlt év folyamán 534 fiú, 481 leány, összesen 1015; meghalt 346 fiú, 313 nő, összesen 659. Iskolaköteles 6—12 évig 1407 fiú, 1348 nő, összesen 2755; iskolába járt 1275 fiú, 1195 nő, összesen 2470; vagyis majd 90%. Iskolakötelesek 13—15 évig 500 fiú, 454 nő, összesen 954; ebből iskolába járt összesen 386, nem járt 568. Az ismétlődő iskolások tanítatásában meglehetősen hátrál állunk. de e szigorú ítéletet enyhíti azon körülmény, hogy téli estéken és nyári vasárnapokon több lelkész tart előadásokat, melyeken az ismétlődő iskolások is jelen vannak. A lelkek száma 19.445. S ez a csekély létszám 32 lelkészi állomást és 43 iskolát tart fenn. Kegyelettel emlékezett meg a jelentés a múlt gyűlés óta elhunyt belhivatalnokainkról és különösen *Horváth Menyhért* világi tanácsbírájáról, ki évtizedeken át szolgálta egyházmegyéinket hűséggel és lelkesedéssel, ki áldozatkészségét több ízben bebizonyította adományával s az egyházmegyei pénztárak pontos és lelkiismeretes felügyelője volt. Jóságával, a melyet a lelkészek iránt mindig tanúsított; szeretetével, a melyel a vallás-erkölcsi intézmények iránt mindenkor viseltett, felelhetetlenné tette emlékezetét. Életrajzának megírására az ő egyik nagy tisztelője és barátja *Váraly Gábor*, egyházmegyéinknek volt gondnoka ajánlott. Ez az életrajz a *Ladányi Pál*-val együtt, ki szintén tanácsbírója volt egyházmegyéinknek, fel fog vétetni a gyűlés jegyzőkönyvébe. Megemlítem még az esperesi jelentésből, hogy a szerint iskoláink kevés kivétellel megütkö a mértékét, amennyiben van 14 iskolánk jeles, 13 jó és 9 elegendő osztályzatú, kettő gyenge. A missionárius lelkészek híven teljesítették kötelességeiket.

Az országos lelkészi özvegy-árva gyámintézet alapszabályait módosítás nélkül fogadta el egyházmegyéink, noha

némely pontjai ellen emelkedtek kifogások. A mi betalaní özvegyeinkre és árvainkra, kik biztosra vehetőleg nem fognak bővülni nagy örökségekben, esetleges hibái mellett is nyereség lesz, ha az országos gyámintézet ezen alapszabályokkal alapítatik is meg.

A tractusbeli tanítók külön tanítói egyesületet kívánalmos alkotni. Alapszabályzatukat némi változtatással a gyűlés megerősítette.

A „Protestáns-Sajtó“-t, melyet Péntek Ferenc szerkeszt, egyházmegyéink nem támogathatja.

Van nekünk egy könyvünk, melyet *Egyházrajz-nak* hívunk, a melyet még *Batizi András*, egyházmegyéinknek a múlt időkben jeles esperese készített, hogy az egyházlátogató küldöttségnek az egyházközségek vizsgálásánál útmutatója és minden szükséges adatnak gyűjteménye legyen. Nagyon hasznos és jó könyv volt ez. De most már mind a zsinati, mind a politikai törvények új köteleességeket rónak a lelkészre. Indítványozás után közgyűlésünk egy bizottságot küldött ki annak módosítására és a szükségesekkel való pótlására.

Az egyházmegye, a jövő őszi közgyűlése alkalmával meg fogja ünnepelni Magyarország ezredéves fennállásának évfordulóját a maga körében is, a mikor gyámpénztára javára mulatságot rendez. Sokat sanjargott itt a végvidéki és a lefolyt századok alatt ez a két megye területén szétzört reformátusság. Hálát akar adni a jó Istennek, hogy megtartotta eddig és örvendeni akar mulatsággal, hogy a mulatság haszna enyhítsen fájdalmat, följönjön könyvet a jövőben.

Néhány egyházközséget, melyekben csekély fizetés van a tanítóknak és a hol az államnak iskolája van, vagy a hol állítani szándékozik, arra hívott fel a vallás-és közoktatásügyi miniszter, hogy felekezeti iskoláját szüntesse be s a tanköteleseket küldje majd az állami iskolába. Nem utalványozza a 300 frtjg szükséges minimumot. Amennyire lehet ragaszkodunk iskoláinkhoz, de, a hol már tovább nem bírjuk kénytelenek vagyunk az államnak átadni azokat. Mit tegyünk velök? Hiszen 300 frtos állásra sem minden egyházból pályázik tanító. És épen ez oknál fogva a közgyűlés akként határozott, hogy ha a főt, egyházkerület megengedi, 400 frtban állapítja meg a tanítói fizetés minimumát és jogai árán is kérélmzi az államtól a tanítói fizetéséhez a 400 frtjg szükséges összeget.

Még számos ügy elintézése után, a gyűlés délután 1—2 óra közt befejeztett.

Biki Ferencz.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület özi közgyűlése.

Sárospatakon tartott folyó hó 17, 18. napjain, a főiskola tanácskozó termében. Olyan derűs-borús hangulatú volt, mint az özi táj. Néha, mintha a köd is megülte volna, hogy annál vonzabb, vagy annál megfoghatatlabb legyen. Néha képzelhettük volna a Sinai hegynek is: dörgött, villámlott és csak a választottak tekinthettek be titokzatos fényességébe. A kik pedig állunk vala a hely lábainál, olykor-olykor egymásra néztünk vala, álmétkódással tudakozván egymást: vajjon mi leszen ebből?!

A debreceni pap-választás híre is nyomasztólag hatott a kedélyekre. A mindnyajunkat felemelő nagy erkölcsi nyereség mellett is lehetetlen volt nem éreznünk a veszteség súlyát s azt a roppant ürességet, a melyet a főis-

kola egyik legkiválóbb tanszékén és a kerület jegyzői karában a kálmánista Rómának felettünk is nyert győzedelme okoz. Ez s egyéb kedvetlen körülmények — valljuk be nyíltan — sokat elvettek a gyűlés jó izéből s nem engedték kellően élvezni azt az örömet sem, a melyet az a tudat ébreszthetett volna, hogy a sárospataki főiskola 12 év lefolyása után ismét hozzájutott azok a szerencséhez, hogy világi főgondnokokat láthat és tisztelhet falai között.

A gyűlés délelőtti 9 órakor kezdődött. A megyék küldöttei szép számmal sereglettek egybe. Új alakok is jelentek, a kikre bizalommal lehet számítani a netalán nehezzé válандó új időszak eshetőségei között. Az előnki széklet *Kun Bertalan* püspök és *br. Vay Béla* főgondnok foglalták el; a főiskolai tanári kar és ifjuság is nagy számmal volt képviselve, hiszen két fontos tanszék is betöltésre várt! Imádsággal kezdtük. A mi püspökünkkel szinte lehetetlen nem imádkozni. A bölcsesség lelket, az egyetértés lelket kerte ránk, a mire csakugyan legnagyobb szükségünk volna. Utána a világi elnök üdvözölte a sárospataki főiskola szilárd falai közé gyűlekezett kerületet s fájdalommal emlékezett meg ama súlyos veszteségről, a mely jó királyunk szeretett rokonának szülei szívét a *László* főherceg tragicus halálában érte s indítványozta, hogy a kerület feliratban fejezze ki részvétét az egész nemzet fájdalomra méltó esemény felett. A közgyűlés látható meghatottsággal tette határozatát az elnökség kegyeletos gondolatát. (A feliratot lásd lapunk elején!).

Már előző este felbontván az egyházkerületi tanácsbírakra elrendelt s beadott szavazatok, a betervezett jelentésből kitűnt, hogy világi tanácsbíróvá *Miklós Odón* államtitkár választotta meg, a papi tanácsbíróvá pedig *Nagy Ignác* és *Révész Kálmán* nyertek legtöbb szavazatot, a kik aztán új szavazásra legott ki is jelöltettek. Az eredményt a közgyűlés eljenzessel s azzal az édes reménységgel vette tudomásul, hogy az egyháziasságáról is előnyösen ismert államtitkárban tisztos tanácsbírói karunk kitűnő erővel gyarapodott.

Következett a gyűlés egyik legérdekesebb tárgya. az 5-ik theologiai tanszék betöltése. Melységes csendben olvasta a főjegyző a tanári kar felterjesztését s az igazgató-tanácsnak erre hozott határozatát. A kettő bizonyos tekintetben ellentétes volt s ha a veséig láthatunk, némely helyütt kemény ítéletre akadhunk vala a tanári karnak nagy egyezőséggel hozott javaslata ellen. Jó, hogy megirattattott — s hogy mindnyájunk tanulságára írattott meg! — hogy „kiki magának áll és esik”; a főiskola sorsa azonban bizonyára erősebben áll a fenntartására hivatott tényezők egyetértése és közös lelkesedése mellett. . . . Aztán szavaztunk s az eredmény az lett, hogy *Dr. Tüdös István*, miskolci segédlelkész 46 szavazattal 15 ellenében a Somossy, Szeremley és Heiszler utóváiv elválasztott. Bizalommal hisszük, hogy a kerületnek hozzá fűzött reményeit mindnyájunk öröme fogja beváltani. Ő az első dogmatikai tanár régi idő óta, a kit nem az egyházközségek, hanem a kerületi közgyűlés szavazata emel a féltékenyen ellenőrzött munkatérre.

A Kövy, Emödy és Dr. Bartha Béla tanszékének betöltésére került aztán a sor. Ez már nem járt olyan nehézséggel. A pályázat eredménye szerint nem lehetvén válogatni, csendes önmegadással vette a közgyűlés tudomásul, hogy *Dr. Meeser Sándort* ajánlja a tanári kar és igazgató-tanács a megválasztásra, azzal a kikötéssel, hogy 4 év alatt köteles a törvényben követelt egyetemi magántanári címet megszerezni. A kik bővebb információhoz juthattak e fiatal erő felől, szívesen tanuskodtak mellette biztatólag s jogunk van hinni e biztatá-

soknak, mivel úgy is, mint az eperjesi jogakadémiának egyik kitűnő növendéke, úgy is, mint a főváros egyik kiváló nevezettségének, *Hodossy Imrénék* ügyvéd-segédé, jó ajánló levelekkel indúl szép s nálunk történeti hírv káthadrájára. Elődjének érdemét szívesen jegyeztette be a kerület jegyzőkönyvének lapjaira.

A főiskolai tanárok nyugdíj-intézetének sorsa iránt már kevesebb érdeklődés mutatkozott. Egyesek elhagyták a gyűlés-termet, mint ha kizárólag csak a választás zavarta volna őket ki kényelmese otthonukból, mások pedig, nem lévén kellően tájékozódva, nem láthattak be a kérdés szövevényeibe s elfogadták a „felszámolásra” nézve az igazgató-tanács javaslatát. E szerint a tanári nyugdíj intézet a felekezeti tanárok állami nyugdíj-intézete következtében megszűnik, úgy azonban, hogy a mostani tagokkal leszámol, azokat — jogaik minősége szerint — kielégíti, a már nyugdíjat élvező özvegyekkel, árvákkal bizonyos megszabott összegben (évenként 160—200 frt) kiegyezik s a most működő s a felekezeti tanárok nyugdíj-intézetébe felveendő tanárok helyett a belépési díjat — további elszámolás kikötése mellett — a szükséghez képest kifizeti, a már 25 évig működött tanároknak az 5-ik korpóteleket biztosítja s az u. n. emortualis angariát is kire-kire nézve fedezni fogja. Ez a határozat azonban — ebben az ügyben — még nem véleleges, s így az sem állapítható most meg biztosan: milyen az az összeg, a mely e nyugdíjintézetből a főiskola tulajdonába jut. Hozzávetőleges számítással 30—35 ezer frtra tehető.

A theol. tanárok nyugdíj-intézete ügyében beadott tanári és igazgató-tanácsi vélemény (ez utóbbi az előbbinek sok tekintetben ellentéte) még kevésbé talált túrelmes hallgatóságra s abban a reményben, hogy a benne megjelölt alap-újítási elvek némely úgy-buzgó hitorszoainkat áldozatokra is felgerjeszthetik, — letéttett az az egyházmegyékhez. Ez a körülmény azonban teljességgel nem módosítja azt a korábbi határozatot, a mely szerint a theol. tanári nyugdíj-intézet a felekezeti tanárok állami nyugdíj-intézetével egyidejűleg megalakultnak tekintetik. Bizonyos méltányossági szempontokat talán megérsztel majd az idő azokból, a melyek a felterjesztett véleményben a theol. tanárok és theol. ifjak érdekeit szolgálják. Ez esetben a halasztási indítványnak utólagosan majd gratulálhatunk. A kerület különben felír a konventhez, hogy az állami nyugdíjintézet életbelepítését sürgesse meg, mert periculum in mora!

A középiskoláknak állami ellenőrzése ügyében engedőnek véli a főiskola igazgató tanácsa az eddigi hivatalos megállapodást, a mihez aztán a kerületi gyűlés is hozzájárult.

Nevezetes tárgya volt még a délelőtti gyűlésnek a tűzárk-biztosító-társaság megválasztása. Egy előleges értekezlet átnézte az Adria, az Első Magyar Általános Biztosító-Társaság, Fonciere-Pesti Biztosító-Intézet által betervezett ajánlatokat s határozott állást foglalt ez utóbbi mellett, hangsúlyozván ennek kerületünk iránt hosszú időn tanusított méltányosságát, áldozatait s miattunk támadt veszteségeit is. Néhány kiválóbb tagja a gyűlésnek nem tarthatta elfogadhatónak s még tárgyalhatónak sem az értekezlet javaslatát s kívánta, hogy a kerület maga nevezzen ki e fontos tárgyban bizottságot s annak a véleményét hallgassa meg. Ezt az alkotmányos nézetet szívesen magáévá tette a közgyűlés s egy nagyobb bizottságot azonnal kiküldött a biztosító-társulatok között való válogatásra. A delután előterjesztett eredmény szerint a kerület az „Adria”-val szerződhetnék legelőnyösebben s úgy is látszott már a tárgyalás folyamán, hogy a Fonciere-Pesti biztosító leszorul a térről, de egy *utó-ajánlat* folytán

a mely az „Adria” által ajánlott feltételeket legnagyobb részben elfogadta, a kerület csekély szavazatbővítéssel megmaradt a Fönciere-Pesti társaság mellett s ezzel fogja a szerződést megkötni, de az eddigénél jóval kedvezőbb árszabályok mellett.

Az ungvári tengeri kigyó is újra előkerült. Az egyház presbitériuma jelentette, hogy, mivel a polgári bíróság nem lát elegendő alapot a kerület végzésének, t. i. a tanító részére megítélt Diószeghnyé féle hagyatéknak törvényes végrehajtására, meg aztán, mivel ez a végrehajtás az egyházország anyagi létét is megrendítené stb., tehát kéri a kerületet ítéletének megváltoztatására. Nehez-teles moraja hangzott fel e kérelemre s érdekes felszólalás után kimondta a kerület, hogy az egyházmege szerezzen érvényt a kerület korábbi határozatának, az illetékes miniszter pedig megkeresendő a konvent útján, hogy tiltsa el a közigazgatási bizottságoknak a szentesített egyházi törvények félre-magyarítását.

Az özevgy-árva gyámirtára beérkezett egyházmegei véleményeket világi főjegyzőnk egyeztette és olvasta fel. A főbb kifogások ugyanazok, a melyeket már fel is terjesztett kerületünk a konventre. Új különösebben csak az ungiaké, a mely Novák L. vezércikkéből lapunk 35. számában olvasható. Ezt szívesen üdvözölte a kerület s konventi tagjainak különös figyelmébe ajánlotta. Legalább is visszaszámol valna csakugyan, ha a jövedelem adókulcs különbözősége miatt egyik-másik kerületnek keményen meg kellene terhelnetek.

A tavaszi gyűlés jegyzőkönyvében a perkupai egyház segélye sajtó hiba folytán 100 frtra szálván 150 helyett, ez a hiba az egyház kérelmére kijavítottatott.

A tanító és káplán-hiany megszüntetését célzó bizottsági munkálat nem érkezett be; e fontos tárgy felett tehát a kerület ezúttal nem elmélkedhetett s nem határozhatott. A lelkesítő értekezletek jól teszik, ha e tárgyban eszméit cserélnek. Az egyháziátogatásnak májusra tételét az egyházmegek többsége nem fogadta el s így ezt az életré válo javaslatot a kerület jobb időkre félretette. Nem halt meg talán, csak aluszik!

A miskolci főgimnázium részéről örömmel vette a kerület tudomást, hogy ott vallastanári állás szerveztetett s hogy az államsegélyt a kormány főlebb emelte s építkezési segélyül 80,000 frtot szavazott meg. A kerület a szerződés megkötésébe, tehát a mostani gimnáziumi épület helyett újnak alkotásába beleegyezett. Ez alapon a mostani püspöki lak helyén új s a modern követeléseknek megfelelő gimnáziumi épület támad nem sokára.

A tanintézetek megalakulásáról szóló jelentéséből sajnálatlalt vette a kerület tudomást a theol. akadémia létszámának apadását, de mint országos bajt egymaga nem látja megszüntethetőnek. Valószínű, hogy a konventet sarkalni fogja majd e jelenség s a domesztikával való gazdálkodásra, a gyámügylet melletti megalkotására, az államsegély sürgetően szükséges felemeléséért való kérelmezésre, s így ez a mostani kedvetlen jelenség a jövendőbeli papságnak fog majd kamatozni. A jótéteményesség jöghallató ifjak a tanári kar és igazgatótanács felterjesztése szerint kötelesek lennének a hazai reformáció történetét vagy a ker. erkölcsant legalább egy félévén át hallgatni, de colloquiumi kötelezettség nélkül. A kerület ezt az indítványt határozati erőre emelte s foganatosítását — a körülményekhez képest — elrendelte.

A főiskola gazdasági választmány elnöke Nagy Gusztáv theol. tanár, érdemeinek eddigi méltánylása mellett, 6 évre újra elválasztottatott.

A f. telepényi egyházmege megváltoztatni kérte a kerületnek azt a határozatát, a mely szerint a tanítók

anyakönyvvezetők nem lehetnek. A kerület készséggel meghódolt az egyházmege érveit elől.

A küszöb előtt álló egyházpolitikai törvények s az ezek által követelt teendők felől való bővebb tájékoztatást végett püspökünk egy utasítás-felét készítet s azt a gyűlés elé terjesztette. Ez a munkalát a főgondnokok, esperesek és egyházmegei gondnokokból alakult bizottságának adatott ki, hogy az még a holnap napon úgy készítse el azt, hogy az azonnal kinyomatható és szét-küldhető legyen. A bizottság össze is tilt, meg is állapodott, de az utasítás iteni végleges megfogalmazására már nem volt elegendő idő s így az Miskolcra fog az egyes lelkesítő hivatalokhoz szétküldetni. Ez utasítás, mint a felette megindult vita után sejthető, conservatív lesz az u. n. püspöki javaslatnál, s p. o. a hirdetéshez véglegesen ragaszkodni kíván.

A „Protestáas Sajtó” című vállalat támogatására a kerületnek nincs módja; az irányával sincsenek sokan megelégedve.

Rác Kálmán volt s-pataki theol. segédtanár Bécsben szerzett licentiatusának honostásáért folyamodott. Kérelmét a konventhez terjeszti a kerület, hogy az hozzon e tárgyban az egész hazai ev. ref. egyházra szóló határozatot.

A kerület pénzügyi választmányában két hely megüresedvén, arra *Vadászy Pál* felső-borsodi esperes és *Mikulecsey István* alsó-borsodi tanácsbíró választottak el.

Mecner József egyházkerületi tanácsbírónak aubaui egyházmegei gondnokká történt elválasztását örömmel vette a kerület tudomást s tanácsbírói helyének betöltésére a szavazást elrendelte.

A Baldácsy-alapítvány ez évre 500 frtal több osztalékokat adott kerületünknek, a mi szintén örövendetes tudomásul szolgált.

A felterjesztett díj-levelek megerősítettek. Az újonnan választott egyházmegei hivatalnokok között szívesen üdvözölte a kerület Papszász Lajos, Mikulecsey István (Alsó-Borsod) Nemes Lajos, Lónyay Gábor (Felső-Zemplén), Katona László (Torna) tanácsbírákat, Szalóczy Pál egyházmegei aljegyzőt (Alsó-Borsod); elfogadta a felső-borsodi egyházmege felterjesztését, a mely szerint a Szondi-Kenessey alapítvány ez évi kamatját a *bábai* egyháznak kéri kiadati. A tornai egyházmege indítványára szívesen hívja fel a többi egyházmegeket a *Vécsény-féle indítványok* beható tárgyalására; de nem fogadhatta el — más alapok hiányában — ugyancsak a tornai egyházmegeinek azt az indítványát, a mely szerint a kerületi leány nevelő-intézetnek és a sárospataki főiskolának juttatott évi segély ezentel a lelkesek és tanítók gyámoltására fordítsassék. E követelés nem is felel meg egészen az államsegély természetének, a mely felől — úgy látszik — sokan vannak bizonytalanságnak.

Jelentősebb tárgya volt a delután gyűlésnek a Mudrány-örökösök folyamodványa s illetőleg egyezségi ajánlata, a mely szerint ők, bizonyos régi végrendelet alapján, jogot formálnak a sárospataki főiskolának hagyományozott birtok-részhez is, mindamellét 15—15%-ra hajlandók volnának kiegyezni. Ez egyezkedésnek, jogigazgató bertejesztet véleménye szerint, nem lévén törvényes alapja, a reményteljes örökösök elutasítottak. Ugyane hagyaték egy része iránt Mihályiné, született Wattay Veronka, a végrendelező nevelt leánya is formált bizonyos követelést, a többi örökösöknél valamely komolyabb jogon. Ezt a főiskola gazdasági választmányja s majd igazgató-tanácsa is méltányolta s a hagyományozott birtok nagyobb részének ez évi hasznát a kerület is átengedte a Kérelmezőnek.

A theol. ifjak a tanári nyugdíj-intézet javára fizendő évi 6 frtnyi összeg fizetése alól felmentettek; a kerület

kezelése alatt álló *Hollandi-tár* fogja a járulékot helyetük fizetni. A theol. ifjak nagyobb része jelentékeny tápin-tézeli jótéteményben is részesül, a minék vajha meg-felőli hála s hivatásukhoz méltó tudomány-szeretet és példaadó élet lenne a kerület által is szívesen feltétele-zett következmenye; mert körül igazság az, hogy a föld legnagyobb terhe a háttálan ember!

Az első nap délelőtti gyűlése után történt, hogy a főis-kola tanári kara, ifjúsága, a helybeli ev. ref. egyház, a város képviselő testülete és az állami tanítóképző-intézet iz-tiszelegtek *br. Vay Béla* főgondnok előtt, mint a kihez először volt ez alkalommal — ilyen minőségben — szerencsénk. Ez az ünnepélyeskedés a főiskola imatérében folyt le. A tanári kar részéről *dr. Finkey József* akadémiai és közgazgató, az ifjúság nevében *Vas János* szenior, az egyház nevében *Bálint Desz* lelkész, a városi képviselő-testület élén *Fodor Jenő* főjegyző, a tanító-képezde részé-ről *Desz Lajos* igazgató mondatk üdvözli beszédekét, a melyek versenyeztek egymással a tartalmasságban s a jellemző részletekben.

A főiskola szónoka visszapillantot a mult időkre, a főgondnokok régi feladataira, a mely a gyakran megújult nehéz viszonyok közt főleg a főiskola védelmezésében állott, ma pedig az intézmények békés fejlesztését gátló akadályok elhárításában stb. áll s üdvözölve jó reménység-gel a főiskolánkkal összeforrott Vay név kiváló birtokosát; az ifjúság szónokát a nemes szerénység, az egyházat a főiskola iránt érzett meleg testi-erő és szószoki gyakor-lottság, a városot a hazafiai öröm, a tanító képezdet színtén a bebizonyított testvériség s a kerületnek tett jó szolgálatok férfias öntudata emelte és jellemezte.

Az üdvözöltnek minden küldöttséghez volt mondani valója. Hangsúlyozta a pap-képzés fontosságát, elismeréssel emelte ki, hogy egyetlen fiát a sárospataki jogakadé-miába hozta és nem bánta meg; hogy az egyház presbité-riuma nemes munkát végez templomanak újra teremtésében a város jól teszi, ha nem felekezeti-kedik és gondot fordít utcáinak rendezésére s hogy emlékszik az aggodalmakra, a melyek között a kerület átengedte képezdét az állam-nak, de nem volt oka azt megbánni s gyönyörködött az ifjúság hódolatában s boldognak vallotta őket, hogy kedvező körülmények között végezhetik iskolaikat stb. Az ifjúság nagy számmal nézte ezt a tisztelgést, a mely hogy nem lett zajosabbá s talán fényesebbé, azt az év kezdetének zűrzavarai, a főiskolai énekhar alakulatlan volta s főleg az üdvözölt egyénisége okozta, a ki nem szereti a zajt maga körül, de okozta az a bizonytalanság is, a melyben a tisztelgő kíváncsi a főgondnok jövete-leire nézve majdnem az utolsó óráig voltak.

A tisztelgés után kezdődött ebédén érezhető volt a délelőtti tárgyalások hatása; órák kód mutatkozott itt is; tartózkodás, elégtelenség, mintha kiki rejtegete vala-mit s valami feltalokodott közbevetetés miatt nem tudna embertársaiért felmelegedni.

A másnap gyűlésre, a jegyzőkönyv hitelesítésén felül, leginkább az egyházkerületi tanügyi bizottság hiva-taloss jelentései s a bírósági ügyek maradtak el. A tan-ügyi bizottság már 16-ának delutánján gyűlésezett *Nagy Pál* gömöri esperes és *Mecser Béla* alsó zempléni egy-házmegyei gondnok kettős elnökléte alatt. Örömmel vette tudomásul, hogy a *Desz* Lajos által írott *Népiskolai tanterv*, sok vajjadás után, végre kinyomtatott és szétkü-ldetett s meghallgatta előadójának a hozzá eljutott sta-tisztikai adatokból összeállított munkáját s ennek alap-ján néhány életré való indítványt terjesztett fel a kerü-leire. Ilyenek p o., hogy a tanügyi bizottságnak rendes tagjaivá legyenek az egyházmegyei bizottságok elnökei, hogy a válaszkötést, a hol lehet, a lelkészek vegyék

kezükbe s főként nagy gondjok legyen a vasárnapi iskolákra s az u. n. felmarasztalásra stb. Az érdekes vita közben kiörlődött, hogy ez a szép hivatású bizott-ság a tagok lágyemelegsége miatt nem működésük kellő sikerrel, miert is a kerület kimondotta ennek újja szerve-zését, magát a bizottságot kérvén fel az új szervezeti terv megkésztésére. Ezzel együtt fog eldőlni: vajjon lesz-e szüksége a bizottságnak fizetéses előadóra, vagy esetleg a kerületi jegyzők száma fog-e szaporíthatni, hogy azokból teljék ki a bizottsági előadó is?

A bírósági ügyek közül a *láci* egyház paphívására nézve — hosszú s izgalmas vita után — kimondatott, hogy az hibásan volt bírósági ügyvégre minősítve s visz-szatéteget az alsó zempléni egyházmegye közgyűléséhez; a *tárkányi* per pedig végre-valahára befejeződött. Kis-Tárkány megtartja a saját szorgalma által szerzett egy-házi vagyontát a régi s közös célokra szolgáló földeket pedig $\frac{2}{3}$, N.-Tárkány pedig $\frac{1}{3}$ részben művelti s így osztozkodnak egyéb terheken is. Püspökünk megható szavakkal intette a régóta húzalkodó atyafiakat a béke-ségre és egysakarátu munkásságra.

Végül a kerületi bizottság időszaki tanácsa is meg-alkottatott.

Hát sok dolog ez másfél napra s nem csoda, ha a nagy sietség miatt a tárgyalás olykor izgalmasabbá vált. Sárospatakról kár is elcsinálni a kerületnek, mert nem áll az immár, hogy itt nincs hol kényelmesen elhelyezkedni; aztán meg látni, nézni, tanulmányozni való is akad itt időnkint. Gyűjt-ményeink gazdagodnak: azok is megerednek, hogy alkalm-adtán senki se mulasztja el megtekintésüket. Aztán eszmét cserélni a zöld asztalon kívül is tanácsos, mert ilyen módon a görbének tetsző is kiegyenesedhetik és sok téves ítéletnek is nyaka szakadhat. Hátha még a Sárospataki Irodalmi körben, mint kerületi értekezleten egygyé forrhatnak! Bizony szebb s felemelőbb volna akkor kerületi gyűléstünk képe, legalább itt Sárospatakon!

K O L C ry.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A debreceni lelkész-választás** folyó hó 15-én a *Mitrovics Gyula* híveinek fényes győzel-mével végződött. Majdnem 400 szavazattöbbség-gel küzdötték ki magukat abból a kemény csa-tából, a melyet szóval-tollal s olykor a tisztesség törvényeiről való megfeledezéssel vívtak ellen-feleik. Nem tagadjuk, hogy fájtn tudunk e harc egyes részleteit s aggódunk a mi szeretetünk tárgyának, egyik fő büszkeségünknek a választás párt-tusáiban való meghurcoltatásáért. De bizunk is nevének várszában s a veszteség felett érzett mélységes fájdalomkban is jól esik tudnunk, hogy reménységünk meg nem szegyenült. Er-kölcsi diadala a miénk is. Ha már úgy kell lenni, hogy ezentúl csak a távolból tiszteljük és szer-essük őt, szívünkre szorított könyek között rebeg-jük felé: Áldja Isten mind a két kezével s tel-jék be lelkének minden édes-titkos vágya s fizes-sen meg neki a Mindenható azért a sok jóért amott, a mit itt cselekedett.

— **Választások.** *Tóth Gábor* a sárospataki iskolának egyik volt szorgalmas tanítványa, Nevelésfaluból a jobb jövedelmű *bábonyi* egyházba választott lelkésznek. Be-

köszönőjét folyó hó 15-én tartotta meg. Az alszóemplényi egyházmegyének egy kinevezett bizottsága f. hó 16-án bontotta fel az esperesi világi fő és kétféle aljegyzői állásokra elrendelt és beadott szavazatokat. Eredmény a következő: Esperességre *Keresztvári József* h. esperes, világi főjegyzőségre *Vitányi Bertalan* szerencsi ügyvéd, a régebben fennálló világi aljegyzőségre dr. *Finkei Ferenc* sárospataki jogtanár, az újonnan szervezett aljegyzőségre *Pilissy Nándor* zoogabiró; egyik papi aljegyzőségre *Hézer Emil* tályai lelkes nyertek szavazat-többséget. A másik papi aljegyzői állásra általános többséget. senki sem nyert, új szavazás rendeltetett el s arra *Zitás Bertalan*, pthűrgyi lelkes és *Ólhey János* nagyorvosi lelkes jelöltet. A tisztas bizalmi állásokban legyeknek valamennyien szerencsés és hű sáfárai a rájuk bízottaknak — nyereségről-nyereségre.

— **Az ev. ref. konvent** november 3-án kezdi meg üléseit Kolozsvárott, a hol az új theol. facultas megnyitást ünnepélyben is részt vesz. Műjében lesz az ismeretes statisztikai adatok nyomán a theol. akadémiák s lelkesi állomások jövődjére felől behatóan gondolkodni s bizonyára nem fog késlekedni a gyántár megalkotásában sem. Az egyetemes tanügyi bizottságot is szervezni fogja.

— **Templomszentelés Nagy-Kázmérban.** A n. kázméri kisdéd fők. ev. ref. egyház, az idő által alapjában megromlott templomát megújítva, szerény körben, de ünnepélyesen adta át a buzgó hívek használatára. A 7 családból álló kicsiny egyház, mely alig 40 lelket számlál, a múlt év június havában kezdett hegyen álló templomának alapos renoválásához. Tornyot épített egészen újból a templom déli részén, templomát nyugati oldalról hátulról részeg új alapra helyezte. A 408 frba került építkezéshez egyik jelentékeny segítség volt a néhai Rácz Adám által tett 500 frtos alapítvány több évi kamata (137 fr); maga a 7 család 82 frtot hordott össze önként s az egyház pénzára ugyancsak 82 frt kiadást fedezett. Fedezetlen maradt 107 frt; erre folyamodott az egyház a közzéptárhoz s edes örömmel reméli, hogy a felső egyházi hatóság nem tagadja meg tőle a segítséget. Továbbá a hívek a pénzbeli adományon felül mind gyalog, mind szekeres erővel igen sok munkát teljesítettek, mintegy 60 frt értékig. Az egész építkezés terhe, gondja főképen Rácz József gondnok vállaira neheztelt s ő hordozta híven, buzgón, legyén áldás rajta s övéin. A templom szentelési szertartást *Gyarmathy Soma* egyházmegyei főjegyző vezette, mint esperesi megbízott. Ő vette át a helyből és vidékről összesereglett hívek előtt a templomkulcsot Rácz József gondnoktól, a ki őt egy tartalmas kis beszédben kerte fel az Ur házának felnyitására. Ő buzdította a lelkes kis csapatot a további hűségre, Isten házának buzgó szerelmére. Ő tartotta a felavató imát sok bensőséggel és hatással. Az alkalmi szónok *Tudja Mihály*, m.-izsepi lelkes volt, a ki a LXXXIV. Zsoltár 3 ik versére alapított beszédével templomának magasztos célját fejtegette meggyőző erővel és lelkesedéssel. A templomon kívül *Kozma Antal* gercselyi lelkes predikált s ugyancsak ő osztotta ki az urcosorait jegyeket is *Tudja M.* segédkezése mellett. Az éneklet *Berenesi Endre* mihályi tanító vezette. A perselypengő 28 frta gyűlt s az ünnepélyt a főgondnok vendégszerető házában kedélyes és poharköszöntőkkel fűszerezett ebéd követte. A szomszédos Abaujól Kajata és Vily lelkészei s a felső kemencei ágostai evang. lelkes is részt vettek az előtérőkvő kis egyház örömeiben, a mi növelte a fehér asztal ünnepi hangulatát. Isten áldása örököké a megújított templom, megújított, felavatott s állítson a gondviselés a kis sereg élére dőnként a mostaniakhoz hasonló vezéreket. Sz. A.

— **A budapesti tudomány egyetemen** folyó hó 15-én nyitották meg a tanévét. Ez alkalommal tartotta meg dr. *Fodor József* lelépő beszédét s dr. *Lengyel Béla*, ez évre választott rektor, székfoglalóját. Fodor erősen kikelt közoktatásunkkal az ellen a ferde irányra ellen, a mely az emberiség testi és szellemi épségének rovására, a testi nevelés elhanyagolását eszközli. Mint igen nagy bajt mutatja fel a kormány és a gondolkodó társadalom előtt, hogy főiskoláinkon a jogászság szertelen szaporodik, ellenben a leendő orvosi és közegészségügyi rend száma aggodalom gerjesztő módon fogy. Az új rektor székfoglalójában a tanári hivattárol s az egyetem feladatáról beszél, részletesen foglalkozván különösen a szaktudósok képzésével s a közelet számára való szak-képzéssel. Az év megnyitó beszédét *Ponori Teurek Emil*, a bölcsészeti kar dékánja tartotta, a tiai tanácsokat adván az egyetem ifjúságának, szívökre kötvén azt is, hogy igyekezzenek magyar szakemberekké lenni és ne foglalkozzanak már az egyetemen politikával és ne vigyék az utcára a hazafiságot, mert a túlzott és éretlen politizálás csak éretlen és a kultúra alacsony fokán álló népek sajátja.

— **A jog- és államtudományi karnál** f. hó 11—14-én tartatták meg az alvizsgálatok Sárospatakon, ily eredménytel: I. alvizsgára jelentektek 17-en, kik közül 2 kitüntetéssel (*Fülöp György* és *Dudás Béla*), 3 egyhangúlag, 5 szótöbbséggel képesített, 4 egy tantárgyból, 3 pedig minden tárgyból visszautasítottat. II. alvizsgára jelentektek 13, ezek közül csupán 1 fűgesszietet fel egy tantárgyból, a többiek mind képesítettek és pedig 5 egyhangúlag, 7 szavazattöbbséggel. A júniusi alvizsgák — mint rendszeren — úgy ez idén is jobban sikerültek, a mi azt bizonyítja, hogy jobb mindent a maga idejében végezn.

— **Miskolc város adománya az ev. ref. gimnáziumnak.** Miskolc Városla legközelebb tartott közgyűlésén elhatározta, hogy az ezredéves ünnep megörökítésé végett az ev. ref. gimnázium tiszteletére 30,000 frtal járul, kikötvén, hogy az a szokás, mely eddig fenállott, hogy t. i. a nem protestáns vallású tanulók nagyobb tandíjat fizettek, szüntetessék meg.

— **A papi ev. ref. főiskola új épületének felavatása** vasárnap, folyó hó 15-én ment vége nagy ünnepséggel. A danutányi ev. ref. egyházkerület közgyűlésére összehozott egyházi és világi tekintélyesebb férfiakon kívül megjelent az ünnepélyen a környék intelligentiája is majdnem kivétel nélkül. A kormányt *Zsitinszky Mihály* államtitkár képviselte. A felavatási ünnepély reggel 9 órakor istentisztelettel kezdődött, melyen egyházi beszédet *Kiss József* theológiai tanár tartott. Istentisztelet végzetével a tornacsarnokban az ifjúság elénekelte a szózatot s aztán *Czike Lajos* főiskolai gondnok mondott beszédet, mottóul választván a főiskola homlokzatára Jókai ajánlatára vésett szavakat: „Istennek, hazának és a tudománynak.” A felavatási ünnepély a himnus eléneklével végződött be. A fénys ünnepély után diszlokoma és színi előadás következett. Virágzóok soká!

— **A Gusztáv Adolf-egylet** folyó hó 9—13 napjain Hannoverben tartotta 48 ik évi közgyűlését. A folyó évre 1734 folyamodvány érkezett be segélyért; a központi elnökség 929,313 marka segély megadását javasolja. A központi elnökségnek a segélyezések ügyében a közgyűléshez intézett előterjesztése Magyarországról s a folyamodó egyházak helyzetéről a következőket mondja: „Magyarországnak sok községe, a melyek eddig némi jólénet örvendettek, a philloxera pusztítása insébe döntötte, így Tokajt stb; a kérényezők közt van több püspöki székhelyen levő gyülekezet, így Pécs, Rozsnyó,

Székes-Fehérvár és Veszprém; figyelemreméltó a rozsnói felsőbb leányiskola, melyet az apácázskola versenye tesz szükségessé. Remélhetőleg komolyan fogják benne venni a „neményelv” tökéletes elsajátítását; kivált az evangélikusoknak nem kellene ezt elmulasztani. De mindenünnen hangzik a panasz, hogy a *magyarosítási düh* következtében még német szülők gyermekei sem képesek magukat az iskolában írásbelileg németül kifejezni. Az egykor súlyosan fenyegetett vázci hitközség (1889 ben a szeretet-műre javasolva) már megmentetnek tekinthető. Ellenben jelentékenyebb segélyre van szükség egyebek közt Salgón (Nyitra megye), hol a hívek elhagyatottságuk következtében kath. szokásokat és erkölcsöket vettek fel s csak nehezen védték meg magukat a római propaganda ellen. Kiválólag fontosak a különböző *diaspora-missziók*: Bánát, Orsova, Bács, Szabadka, és Liptó. Itt a magyar segély-intézet erőteljesebb segélyt nyújthatna. A Gusztáv Adolf-egylet adományai kevéssel maradnak hátra az ő saját gyámolításai mellett; sőt a korábbi számadásokban azokat felül is mulják. Különös támogatást igényelnek és érdemelnek a *felcső-törzsi* adások tanintézetek, mivel azoknak német jellegű miatt az államszegélyről le kell mondanik. — Az *erdélyi* hittestvérek derék német iskoláknak a pesti kormány által való újabb fenyegetettségéről panaszolnak. A tudvaleg 12 német császártól származó s a német néptörzshöz tartozó magyar királynak kormánya törvényellenes módon igyekszik az eddigi szászok iskoláit, — kik a Kossuth-féle 1848—49-diki fölkelés alatt a leg híresebben ragaszkodtak a császári házhoz és császári államhoz — eszelés és erőszakkal megrontani, esetleg egészen eltörölni. Eszköze ezúttal az a tilalom, hogy pápi és tanítói állásokat nem szabad egy kézben egyesteni. Ama szoros kapcsolatnál fogva, mely egyház és iskola közt az erdélyi szászoknál cleitől fogva uralkodott és pedig úgy egyiknek, mint másinak javára, 122 esetben forog fenn ez az egyesítés. A hű szászoknak mindinkább meg kell arról győződnie, hogy a magyar állam, mint levert lázadókkal bánik velök, jogot és törvényt lábba tiporva, míg királyuk teljesen becsüli ugyan hűségüket, de teljesen képtelen (!) a fenálló törvényt javukra megőrizni. Nekünk, németeknek látnunk kell, mint állanak ott; a velünk szövetséges szomszéd államban a mi törzs- és hitkonokai jogaiknálul s épen mivel ezek, keményebben sanyargattak, mint a schleswig-holsteiniak és az elszász-lotharingiaiak, míg Dánia, illetőleg Franciaország alatt állottak. — Sajnáljuk a Gusztáv Adolf-egyletet, hogy az evang. szeretet munkájának gyakorlása mellett a schulvereinos-politika terébe tévedt, s szemelőt tévesztve Jézus eme mondatát: az én országom nem e világban való! — Isten országát germán állami eszmék és célok alakjában véli elérni s oly dolgokról mond ítéletet, melyekről nem tudjuk: elfogultsága vagy tájékozatlansága-e nagyobb!?

— **Pályakérdések az akadémiái hallgatók számára.**
 1. *A Vay-féle keltés díjra* (25 ft 20 kr és 16 ft 80 kr). Egyházi beszéd irandó Péld XII: 27. következő helye felett: „Az igazságnak utában Vaygon élet és ő ösvényének útja halhatatlan.” 2. *A Vay-féle nagyobb díjra* (mult évi 33 ft 60 kr). Az ó-szövetségi monotheisticus vallásban mifele maradványai fedezhetők fel az általános sémi polytheismusnak? 3. *A Vay-féle nagyobb díjra* (ez évi 33 ft 60 kr). Ki volt Husz János, mint tanított; miködése és halála minő hatással volt hazájára? 4. *A Péczely-díjra* (harmadévi 42 ft). Fejtessék ki nagy vonásokban a történelmi kézikönyvet és részben az eredeti művek alapján az u. n. naturalisticus iskola paedagogiai

reform-elmélete a XVI. és XVII. században, vagyis tárgyaltassék Montaigne, Rabelais és Locke nézete az ember-ről és annak neveléséről a kor rajzával kapcsolatban. 5. *A Péczely-díjra* (mult évi 42 ft). Mi tartotta fenn itt a magyar ezer évig? (Történelmi értekezés). 6. *A Tóth-Fischer-díjra* (ez évi 30 ft). Kivántatik a *Mózes bícsu énekének* tartalom- és alakú fordítása, a magyar bibliai fordítások e nemű részletének különösebb méltatásával. 7. *A Kazinczy-díjra* (10 arany). Kazinczy Ferenc gyermek és ifjú kora, különös tekintettel sarospataki tanulói pályájára. 8. *A Péczely-díjra* (ez évi 42 ft). Adassék elő a jog és erkölcs fogalmának eredete, lényege, célja és jelentősége; fejtsék ki a két fogalom egymáshoz való viszonya, történeti fejlődése és a jelen állapot szerint; adassanak elő kritikailag az idevonatkozó kiválóbb elméletek; különös tekintettel a természet és észjogi iskola, valamint a legújabb kor jogbölcseleti íróinak tanaira. 9. *A Tóth-Fischer-díjra* (mult évi 30 ft). Adassék elő a vallásszabadságnak, mint polgári jognak multja és jelene a magyar államjogban. 10. *A Kövy-Okolicsányi-díjra* (ez évi 24 ft). A szándék a büntetőjogban. 11. *A Kövy-Okolicsányi-díjra* (mult évi 24 ft). Miben áll hazánkban a mezőgazdaság jelentősége; mit tett 1790-től kezdve az állam és társadalom a mezőgazdaság fejlesztése érdekében; mik akadályozzák fejlődését a jelen korban s mit kell tenniük az illetékes tényezőknek, hogy közgazdaságunk eme legfontosabb ága felvirágozzék? 12. *A Kövy-Okolicsányi-díjra* (harmad évi 24 ft). Fejtessék ki — folytonos tekintettel a történeti fejlődésre — a *hagyomány* (legatum) és hitbizomány (fideicommissum) fogalma, jogi jelentősége és egymáshoz való viszonya. — *Pályázati feltételek.* 1. A pályaművek beadási határideje 1896 húsvét előtti szorgalmask utolsó napja. 2. A pályaművek idegen kézzel, tisztán leírva, lapszámozva és bekötve nyújthatók be a szénóriai hivatalhoz. Be nem kötött és nem lapszámozott művek pályázatra nem bocsáttatnak. 3. A kútfők idézése nemcsak általános, hanem a részleteknél is megkivántatik.

Pályázatok.

A *vattai* ev. ref. egyház halál által megüresült lelkészi állomásának betöltésére pályázat hirdettetik.

— Az állomás jövedelme: készpénzben, földben és természetben 1899 korona.

Pályázók kérvényeiket folyó év október hó 14-ik napjáig Tóth Dániel espereshez, Miskolcon adják be.

Miskolc, 1895 szeptember 14-én.

Kun Bertalan,
püspök.

A *hevesi* ev. ref. egyház válogás által megüresült lelkészi állomásának betöltésére pályázat hirdettetik.

— Az állomás javadalma: készpénzben, földben és természetben 1263 korona.

Pályázók kérvényeiket folyó év október hó 14-ik napjáig Tóth Dániel alsó-borsodi espereshez, Miskolcon adják be.

Miskolc, 1895 szeptember 14-én.

Kun Bertalan,
püspök.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetési díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedoldal
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Főpásztori levél.« *Kun Bertalan.* — »Utasítás az egyházpolitikai törvények életbeletetésével bekövetkező eljárás tárgyában, a lelkészek számára.« *Kun Bertalan.* — »Népiskolai nyomatványaink.« *Fábián István.* — »A homonnai missziói ev. ref. egyház megalakulása és fejlődése.« *Szállásy József.* — »A kis-ráskai egyház templomzetelési ünnepelve.« *Péter Mihály.* — »Lelkeszávitási ünnepély, emlékkö-leleplezés Debrecenben.« *Szilágyi András.* — »A bázei alkoholl kongresszus és — »Vegyes közlemények.« — »Szerkesztői üzenetek.«

Főpásztori levél.

— Felolvasandó a gyülekezetben szeptember utolsó vasárnapján. —

„Kegyelem és békesség légyen néktek Istentől a mi atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól!” Ezen apostoli szavakal köszöntelek legelőbbben is titeket keresztény gyülekezet! szeretett atyámfiai az Úrban! mielőtt azon feladatunknak eleget tennék, melyet tisztáninni ev. ref. egyházkerületünk folyó év szeptember hó 17-ik napján Sárospatakon tartott közgyűlésének megbízásából előmbé írt, de melyet a közbizalom által réam ruházott főpásztori kötelességemből kifolyólag is teljesítenem kell, t. i. hogy az Ó Felsége, koronás királyunk által 1894-ik év december 9-ik napján szentesített s ez év október hó 1-ső napján életbeletve egyházpolitikai törvények s az azok folytán ev. ref. egyházunk, hívei által követendő eljárások iránt némi tájékozást, illetőleg utasítást adjak.

E fontos s úgy édes hazánkat, mint szeretett ev. ref. egyházunkat közelről érlelők ügyben, mindenekelőtt híveink teljes megnyugtatására, ki kell jelenítenem azt, hogy ezen törvények, bár a mi külső egyházi életünkre is kiható, némi változásokkal idéznek elő egyházi viszonyainkban s állapotainkban: mind a mellett ezek sem hitelevéinket nem érintik, sem eddigi vallásos szertartásainkat legkevésbé is meg nem változtatják, amennyiben ezután is épenyug fogjuk születendő gyermekeinket megkeresztelni, növekedőkeinket konfirmálni, a közöttünk házasságra lépőket megesketni, halottainkat eltemetni, anyakönyveinket saját egyházunk használatára pontossággal és hűséggel vezetni, mint eddig tettük. Ugyan ezen törvények életbeletvése által tulajdonképpen semmi más nem történik, mint az, hogy bizonyos polgári kötelességek és cselekmények, melyek eddig is illetékesen és természetöknél fogva inkább az államra tartoztak s azokat a polgári hatóságoknak kellett volna végezniök, de egyházi férfiakra bizták: most teljesen külön választanak a vallásaitól. És a midőn egyrészl polgári tekintetben e hazának minden lakosa nyelv és felekezeti különbség nélkül egyenlő törvények alatt áll, úgy más részlről vallásos szempontból a hazában levő összes hitfelekezetek házassági, gyermekek vállalása s anyakönyvezési ügyekben egyenlőségnek nyertek. Az eddigi szokásokból keletkezett villongások eme

törvények által megszüntetettek, nem adván előnyt a törvény egyik felekezetnek a más másik felett s így bizton remélhetjük, hogy a hazára s társadalomra nézve káros egyenetlenségeket, a hitfelekezetek közötti béke, szeretet s egyetértés fogja felváltani. Annnyal is inkább, mivel az egyházaknak s ezek között ev. ref. egyházunknak is történelmileg kifejődött jogai teljes tiszteletben tartatnak s az egyházak ezután is, sőt remélhetőleg ezután még fokozottabb mértékben fognak részesülni a vallásos élet terén kifejtett munkásságuk közben az állam oltalmában s támogatásában.

Ezelenek előrebocsátása után az egyházpolitikai három törvényt röviden a következőkben ismertetem meg:

»Az első törvény! szól a polgári házasságról. Mely szerint 1895. vagyis a mostan fölött esztendő október 1-ső napjától polgári házasságok lesz. A házasságkötéssel megbízott polgári tisztviselő előtt kell tehát ezután jeleníteni azoknak, a kik házasságra akarnak lépni. Ugyanazokat az okmányokat kell itt bemutatniok, a melyek eddig e célra szükségesek voltak. S ezeknek alapján a polgári tisztviselő felveszi őket a hirdetésre. Felvitom azért egyházunk híveit, hogy ugyanakkor, a mikor a polgári tisztviselőhöz mennék, sőt eselleg már előbb is, miként eddig szokás volt, úgy ezután is jelenkezzenek illető lelkészeinknél is az egyházi kihirdetés eszközele végett; hogy így egyrészl a gyülekezeti közösség érzése közöztünk ez által továbbra is fenntartassék és ápolatassék, másrészl pedig, hogy a lelki kések, kikhez a hívek e tekintetben teljes bizalommal fordulhatnak, híveinknek úgy egyházi, mint polgári kötelességeik pontos teljesítésére nézve kések segédel s szeretettel átbaugaztatást adhassanak. A hirdetés 14 napig tart, s ezután csak három nap mulva, ha nem jelentették be házasságot akadály, történik meg a házasságkötés. Ez akként történik, hogy a jegyesek két tanuvál jelennek meg a házasságkötéssel megbízott polgári tisztviselővel, a ki különben ezt a kérdést intője hozzájuk: „Kijelenti-e ön, hogy az itt jelenlevő N. N.-nel házasságot köt.” S ha ezen kérdésre mindketten „igen”-nel feleltek, akkor a házasságkötéssel megbízott tisztviselő így szól: „én tehát Önöket ezen egybehangzó kijelentések alapján a törvény értelmében házastársainak nyilvánítom.” — Ezután maga a tisztviselő utasítván a házasteleket arra, hogy ok már Isten házában jelenjenek meg, a lelkész az eddigi szokás szerint megesketi és megáldja a házaspárokat. Ebből folyólag szeretettel kérjük és intjük híveinket, hogy esketés és megáldás végett lelkészeinknél megjelenni mulasztatlanul kötelességüknek ismerék. A lelkészek azonban az esketés teljesítése végett csak azok fordulhatnak, a kik már voltak a polgári tisztviselő előtt s onnan bizonyítványt hoznak, hogy ok már polgárlag összekeltek. A házasságot ezután is, épenyug, mint eddig, csak a haláleset vagy a bírói ítélet bontja föl és pedig az elváltas esztől sokkal nehezebben fog megtörténni, mert a törvény e tekintetben szigorubbant intézkedik.

A második törvény a gyermekek vallásáról rendelkezik és azt foglalja magában, hogy a jegyesek házasságuk megkötése előtt a kir. közegegy, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt meg egyeztetnek arra nézve, hogy születendő gyermekeik minő vallásúak

leenyek és pedig úgy, hogy minden gyermek vagy az apa, vagy az anya vallását fogja követni. — Tiszta házasságnál, ahol mindkét fél egy vallású, ilyen megengedése nincs szükség, — annál inkább szükség lehet erre a vegyes házasságoknál. Hanem miután a törvény nem követeli, hogy meg kell egyezni, az lesz a leghelyesebb, ha vegyes házasságra lép valaki közülük, hogy ne egyezzenek a házasság megkötése előtt, hanem maradjon meg az eddigi szokás mellett, t. i. hogy a fiuk az atya, a leányok az anya vallását követik. Ha pedig egy vagy más ok miatt egy vallásban akarják a szülők nevelni gyermekeiket, ez esetben a református fél ragaszkodik szeretélet és hűségével ev. ref. szerényházunkhoz, a mit azzal mutathat meg, hogy az egyességben minden gyermeknek a ref. vallásban való neveltetésére kötelezi magát.

A harmadik törvény az állami **anyakönyvezetők**ről szól. Ennek értelmében ezen év október hó 1-től polgári tisztviselők vezetik az anyakönyvet s az október hó 1-től történt születésekről, halalozásokról s házasságokékról szóló bizonyítványokat tőlük kell kérni. — az október 1-étől történetekről pedig továbbra is a lelkészekről.

A polgári hatóság is háromféle anyakönyvet vezet, t. i. születési, házassági és halalozási s azért, hogy ezekbe beírják a bejelentett eseteket, díjat nem kell fizetni.

A törvény rendelkezést minden születést büntetés terhe alatt a születés után legkésőbb egy hét alatt be kell jelenteni a polgári anyakönyvezetőknek s első sorban maga az atya köteles ezt teljesíteni. Minthogy pedig helyesebb és célszerűbb a gyermekeket bejelentés előtt megkeresíteni, mivel a gyermek keresetnőve a bejelentéskor már bementendő: figyelmeztetnek a szülők, hogy gyermekeik megkereséséről előbb gondoskodjanak, mintsem a bejelentésre meghatározott idő elteltnek.

A házassági anyakönyvbé akkor írja be a polgári anyakönyvezető a házasságot, mikor megkötötte.

Minden halálesetet és pedig szintén büntetés terhe alatt legkésőbb a halalozás után való napon be kell jelenteni a polgári anyakönyvezetőknek. A temetést csak azután eszközölheti a lelkész, miután a haláleset a polgári anyakönyvbé beirattat és neki a halottkími lapot bemutatják.

* * *

Ime, Keresztény Gyülekezet! Szeretett atyámfiai az Úrban! Ezek azok a törvények, a melyek néhány nap múlva magyar hazánk egész területén s ennek minden lakosait egyenlően kötelező érvényvel életbe fognak lépni. Nem avatkoznak ezek a törvények az egyházak belső ügyeibe, vallásos kötelességeink lelkiismeretes teljesítését, egyházi életünk fejlődését, felvirágozását épen nem gátolják, sőt jó Istenünk segédelmével még sokkal előbbre is vihetik, különösen az által, hogy szeretett ev. ref. egyházunk fejlődésének szabad tért engednek; külső és benső életének építésére, nagyobb buzgóságra és lelkesedésre serkentenek; minden egyházat s hazáját szerető polgárnak mintegy kötelességévé teszik azt, hogy vallásához, egyházához, melyeknek ölen neki lúde s boldogsága megnyerését legbiztosabban elérhetőnek hiszi, melegebben ragaszkodjék, mint eddig ragaszkodott.

Különösen meg kell értenünk, helyesen fel kell fogunk azon áldásos törvények említett céljait nekünk protestánsoknak, kiket egyházunk történetekkel gazdag, de e mellett gyászos multja is erre utal; kiknek tudunk s elevenen éreznünk kell azt, hogy önnön buzgóságunktól, áldozatkészségunktől, tevékenységunktől függ egyházunknak, ennek minden intézményeinek jólétében és virágzásban való fenntartása.

Felhívok, felkérlek, sőt intelek is azért titeket kedves atyámfiai, fogadjátok ezen törvényeket hódoló tisztelettel, teljes megnyugvással s azok áldása volta iránti bizalommal; teljesítsetek híven minden ezen törvényekből reátok háramló kötelességeket, mint jó polgárokhoz és hazafiakhoz illik. Előtetek állnak intó példál azon dicső hitbajnokoknak cselekedetei, kik nehéz, keserves időkben lángoló szeretetökkel, keresztyéni munkásságukkal, életök, vagyonuk feláldozásával mentették meg és tartották fel javunkra a magyar ev. reformált egyházat, e drága kincsünket és kik mindig hálával fogadták a hazai törvényhozástól s a törvény főörétől, a koronás királytól, azon törvényeket, melyek

ev. ref. egyházunk jólétének, szabadságának megóvására, megállapítására kiadattak.

Abban az édes reményben, hogy a jelen való időknek hozzatok kiáltó, intő és serkentő szavait meghalljátok, megismeritek és befogadjátok szeretett Atyámfiai, azzal a buzgósággal óhajtatással zárom be soraimat, hogy az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Istennek szerelme és a Szent-lelékek vételek való közöltetése legyen mindnyájan ti veletek Amen!

Miskolc, 1895 szept. 22.

Kun Bertalan.

Utasítás az egyházközléki törvények életbelépésével következő eljárás tárgyában a lelkészek részére.

— A tiszánmenni ev. ref. egyházkerület Sárospatakban, 1895. szept. hó 17-ik napján tartott közgyűléséből. —

1. §. A leendő házaselek egyházilag is épen úgy kihirdetendők, mint eddig; a magukat egyházilag ki nem hirdetettők az idő rövidsége miatt csak kétszer, vagy épen csak egyszer kihirdetett házassól azonban, ha esketténi kívánják magukat, ezen utasítás 2. §-ában foglaltaknak figyelembevételével, szintén megeskendők.

2. §. Egyházi esketésben csak azok részesítendők, kik „tanusítványt” mutatnak fel a polgári úton megkötött házasságról.

Tanúsítvány nélkül nem lehet a lelkésznek a kért esketést teljesíteni, vagy ha teljesíti, a törvény (XXXI. 94.) 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja, ismétlés esetén pedig két hónapig terjedhető fogsággal s 1000 koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti. (123. §.)

Tanúsítvány nélküli a lelkész csak abban az esetben eskethet, ha az egyik házassól fél közel halállal fenyegető betegségben szenved. Ez esetben azonban a lelkésznek teljes meggyőződést kell szerzenie, hogy csakugyan olyan fenyegető-e az állapot, a mit az orvos bizonyíthat és e mellett meg kell kérdenie a feleket, hogy legjobb tudomásuk szerint nincs e közöttük valami házassági akadály. (Ministeri utasítás 56. §.)

3. §. Az egyházi esketés lényegileg marad az eddigi esketési szertartásnak megfelelőleg; agendából, eskütételből és megáldó imából álló szertartásnak, a kérdések feltevése azonban elmarad.

4. §. Az egyházi esketést az a lelkész jogosított eszközölni, a kinek egyházközségéhez tartoznak a házaselek. Vagyis az illetékességi jog egyházunkban továbbra is érvényben marad.

5. §. Az egyházi esketéshez két tanu jelenléte ezután is szükséges.

6. §. Az egyházilag megáldott házasságok eddigi házassági anyakönyveinkbe vezetendők, a rovatnak megfelelőleg, de ama rovatba, melynek címe ez: „hirdetettek-e?” ezután a „tanúsítvány” kelte és száma irandó.

7. §. A polgári hatóság előtt megkötött, de egyházilag meg nem áldott házasságok, a házassági anyakönyv rovatába, szám nélkül jegyzendők be. Ezekről vagy úgy szereshető tudomás, hogy az állami anyakönyvezetők hivatalból fognak a lelkészek számára ezekről kivonatolni, vagy arra adatik engedély, hogy a lelkészek az állami anyakönyvekbe betekintessenek és az adatokat kirrhassák.

8. §. Keresztyén és nem keresztyén között kötött házasság szintén megáldandó, ha az egyik fél felekezeti.

9. §. Hirdetésért, esketésért semmi díj nem követhető a feleltől, tehát az eddigi stóla megfizetése a felek tetszésére bízatik.

10. §. A vegyes házások arra bírandók, hogy a gyermekek vallására vonatkozólag legalább is az 1868-iki 53. t.-c. értelmében járjanak el, t. i. hogy a gyermekek nemök szerint kövessék szülei vallását.

11. §. Vegyes házásoknak gyermekeik vallására vonatkozó megegyezése az esketési anyakönyv „Jegyzet” rovatában tüntetendő fel.

12. §. Az áttérési eljárás marad az 1868-iki 53. t.-c. rendelkezései szerint.

13. §. Törvénytelen gyermekek anyjuk vallását követik ezután is.

14. §. Talált gyermekek az 1868-iki 53. t.-c. szerint követik a felfogadók, a lelenchazat feltartók vallását, a hol pedig a község tart fel lenchazat, ott azt a vallást követik, a mely felekezet a többséget képezi azon a helyen.

15. §. 1895. október elsejétől anyakönyveink tisztán egyházi jellegűek lesznek.

A multa vonatkozólag azonban anyakönyveink mindig közkirati jelleggel fognak birni s a kivonatokat akár hivatalból díjmentesen, akár a magánfeleknek a szokott díjért tartozunk kiadni, mert a ki ezt megtagadja az az állami anyakönyvekről szóló törvény 94. §. szerint büntetőjogi kihágást követ el s egy hónapig terjedhető elzárással s 600 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntetetik.

16. §. Október hó elsejétől anyakönyvi ügyeink tisztán felekezeti főhatóságaink felügyelete alá tartoznak, de az október elsője előtti anyakönyvekre vonatkozó eddigi eljárások s intézkedések teljes érvényben maradnak.

17. §. Eddigi anyakönyveink szeptember hó 30-án lezárandók akként, hogy az utolsó adat alatt elhuzzuk és ezt írjuk: „Ez év október hó első napján életbe lépven az állami anyakönyvezés, az ezutáni adatok tisztán egyházi érvényűek.” A sorszamozás azonban tovább folytatandó.

18. §. Eddigi anyakönyveink mellett az áttérési s konfirmálási anyakönyvek is pontosan vezetendők. (Ez utóbbiak rovatai: sorszám, — a konfirmálás ideje, — a konfirmált neve, — születési ideje és helye, — a szülők neve, — a konfirmáló lelkész neve.)

19. §. A keresztelei szertartás mindenben úgy marad, a mint egyházunkban eddig végeztetett. A lelkészek szorosan ügyeljenek arra, hogy minden gyermek részesüljön keresztségben.

20. §. Ha a keresztelezés előbb történik, mint a bejelentés a polgári hatóságnál, a lelkész egy tanusítványt ad arról hogy milyen névre keresztelte a keresztelezési szertartásban részesült gyermeket.

21. §. Ha a bejelentés már megtörtént, akkor a lelkész azt a nevet adja a keresztségben a megkeresztelendőnek, a mely név a polgári hatóságnál jelentett be. (E végett a kereszteszülők kérdezendők meg, vagy a polgári hatóság által kiadott „tanusítványból” tudható meg.)

22. §. Szülötkekről és keresztelekekről szóló anyakönyveink az eddigi rovatok betöltése mellett vezetendők.

23. §. Halva szülöttek s szülés közben elhaltak csak a halottas anyakönyvbe és pedig oda is sorszám nélkül vezetendők be.

24. §. Temetésben senki sem részesítendő addig, míg a halott be nem jegyeztetett az állami anyakönyvbe.

Csak ha ez megtörtént s az erről tanuskodó megjegyzés a halottkími lapon bemutatott: akkor eszközöndő a temetés.

25. §. A polgári hatóságnál be nem jegyzett halott csak a községi előjárásig engedélye mellett temethető el. Az engedély száma és kelte a halotti anyakönyv észrevételei rovatába feljegyzendő s maga az engedély megörzendő.

26. §. Temetési szertartásunk és a hallotti anyakönyv vezetése marad a régi.

27. §. A netalan egyházi szertartás nélkül eltemetett egyének halál esete a halottas anyakönyvbe, ezen körülménynek az észrevételek rovatába való feltüntetése mellett jegyzendő be.

28. §. Temetési szertartásban mindenki részesítendő, kire nézve e célból megkerestetünk. Más felekezetiük is tehát, ha az illető lelkész megtagadja a temetést s erről két tanu bizonyítványt ad ki. Ez a bizonyítvány megörzendő s az eset a halotti anyakönyvben feljegyzendő.

29. §. Ha október hó elsője előtt történt valamely születés, de egyházi anyakönyvünkbe október elsőjét megelőzőleg nem vezetettét be: az eset már a polgári hatóság elé tartozik, vagyis az eljárás már az új törvények értelmében történik.

30. §. Ha valaki október hó elsője előtt halt meg, de nincs egyházunkban beanyakönyvezve, a haláleset a polgári hatóság eljárása alá tartozik s a lelkész a törvény azon intézkedésére ügyel, a mely szerint a temetés csak a polgári hatóságnál történt bejelentés után eszközölhető.

A lelkészek szorosan ezen rendeletekhez tartoznak magukat tartani.

Kelt a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1895. szept. 17-ik napján Sárospatakon tartott közgyűléséből.

Kun Bertalan,
tiszáninneni ev. ref. püspök.

ISKOLAI ÜGY.

Népiskolai nyomtatványaink.*

Iskolai miseráink között egyike a legnevezetesebbnek az iskolai nyomtatványok hiánya. Felekezeti népiskoláinkból 50%-ban hiányzanak azok, s ha megvannak is, csak részben. Sok helyen megelégszenek a C minta vezetésével pedig tapasztalásból megtanulhatjuk, hogy — a tanító egyéni jó tulajdonain kívül — a fejelem fenntartására, mely mindenek fölött való, legnagyobb befolyással van a felvételi napló és az anyakönyv; mert bár mily kevés legyen is növendékeinkben az ambíció, még is sokat ad arra a gyermek, hogy jól ír-e be tanítója az ő neve után vagy rosszat, és ha esetleg erre mit sem adnak, annak csak mi tanítók vagyunk okái.

De a mit a nevezettek felett iskoláink szellemi előnyére méginkább tudnék ajánlani, az egy oly nyomtatvány lenne, melybe a tanított tárgy, az idő, melyben tanítottunk és azon növendékek nevei lennének beírandók, kik tanításunk alkalmával távol voltak Nevezük e nyomtatványt: »Haladási napló«-nak. Azt hiszem, hogy tekintve a célt, melyre az ajánlott nyomtatvány szolgálja, nem lehetne annak jogosultabb neve.

* Korábban nem közölhetők.

A haladási napló a mellett, hogy pontos kezelést lényegesen előmozdítja az iskolák szorgalmas látogatását, megkíméli a tanítási időt s a mi valóban sokat ér: szigorú ellenőr az a tanítóval szemben, hűséges tüköre a végzett munkának. Egy éven kell pontosan, lelkiismeretesen vezetni; csak egy évi kezelését lehet a legellenreteszebb fellogással is tehernek nevezni, a másik évben már hangosan figyelmezteti a tanítót: mester, dolgozz, mert a multban ilyenkor már előbb voltál a munkában! Ez által könnyebbé válik a tananyag beosztása. Arra, hogy előmozdítja az iskolák szorgalmas látogatását, bizonyító példái talán elég felhoznom, hogy míg két évvel ezelőtt, mikor még haladási naplót nem vezettem, a félévi összegezés szerint, iskolámban 3000 félnapon felül volt az igazolatlan mulasztás és 8-szor voltak az igazolatlanul mulasztók kimutatva: addig a mult iskolai évben, melyen haladási naplót vezettem, kétszázötvenhárom (253) félnapra szállt le az igazolatlan mulasztás és csak kétszer volt az kimutatva, pedig a körülmények egyebekben nem változtak.

Lássuk, minő lehetne pl. a »Haladási napló« rovatosa:

Szeptember hó.

Nap	Óra	Osztály	Tantárgy	Tananyag	Hianyzik
1	8-9	IV.	Hittan	Jézus születése	Lengyel Pál Kiss András
2	8	III.	Számítan	1-1000. osztás	X, Y

Lehetne ez az alakja, vagy több rovattal másféle. Ez már nem új, de nálunk sokak előtt ismeretlen.

A mennyiben több tanhatóság elrendelte már a »Haladási napló« használatát s minthogy mindenütt haladást idézett elő, szép lenne, ha azt, a mi ref. iskolai hatóságaink is becses figyelmeikre méltatnak s vezetését elrendelnék. De csupán az elrendeléssel megelégedni, nem volna teljesen helyes eljárás, mivel a kívánt eredményhez nem vezetne; hanem mielőbb megfelelő mennyiségben megrendelvé, az iskolai év kezdetén az iskolafentartó terhére küldessék meg a többi iskolai nyomatványokkal együtt s az ár az egyházmegyei látogatóság által szedtettsék be.

Végül üdvös dolog lenne, ha a t. »Irodalmi Kör«, melynek fáradhatlan munkásságából igen sok hasznos mű látott már napvilágot, gondoskodnék arról is, hogy az A, B, C minta valamint a »Haladási napló« is a fent említett eljárás által saját ref. kiadásban minden iskola tulajdonjává tétessék s az egyház, illetőleg iskolalátogatóság szigorú ellenőrzése mellett használtassék.¹

Az ezekhez való pontos alkalmazkodás mellett — véleményem szerint — távolodunk a sötétségtől, melyben — fegyelmet keresve — oly eszközzel tapogatózunk, mely míg egy végével növendékeink anyagi részét oly sokszor fájdalmasan érinti, másik végével magunkat is érzékenyen sújt.

Fábián István,
várbíróhelyi ref. a-tanító.

¹ A, B, C minták volt és van. Szerk.

TÁRCA.

A homonnai ev. ref. missziói egyház megalakulása és fejlődése.

(Folytatás.)

Az egyházszervezés vezetvényiségei az 1882-ik évben is folytatták megkezdett munkájukat. Egymást érték a kérő ívek testületekhez, egyesekhez; valamint a folyamodóknak egy és más ügyben az egyházi hatóságokhoz. A cél ki volt tűzve, s ez, mint a főgondnok egyik iratában nagyon szépen előadja, az volt, hogy a prot. hívek, kik a XVII-ik század hatalmasai által vívott élet-halál harc következtében vallásos életük gyakorlásának tüzehelyéről kiszorítottak, s mint a pásztor nélküli nyáj cselédttek, új otthont alapsítsanak maguknak, a hol a saját hitük és módjuk szerint kifejezést adhassanak keblük legszentebb szenvedelmének, a vallásosságának. És hogy e cél felé minél nagyobb lépésekkel közeledjenek, elkövettek mindent.

Nem feledkezett meg az egyháztanács arról sem, hogy a prot. gyermekek vallás-oktatásban részesüljenek. Felhívást intéztek az 1882 szept. 4-én tartott egyháztanács-ülés jegyzőkönyvének bizonyossága szerint azon prot. szülőkhöz, a kiknek tanköteless gyermekeik voltak, hogy a Gerecz Lajos polgári iskolai igazgató által tartandó vallástani órákra gyermekeiket elküldeni el ne mulasszák.

Nem lehet azonban említést nem tennem arról, — a mi egy pár iratból már ez időben kitűnik — hogy akadtak, a kikben a buzgósság anyagi oldala húlni kezdett. A fentebb említett jegyzőkönyv szerint többeknél még kellett sürgetni az alart összegzek törlesztését. Akadtak egyes vidékek is, melyek a homonnai egyházszervezési ügyet hidegen fogadták, mi kitűnik Nagyt. Laky András, akkori esperesnek Mándy István aligondnok panaszokdó levélre írott válaszából. »Mint ifjú nő első szülöttének szemébe nézni nem unja meg napokon keresztül, — így szól az idézett válasz, — nem, mert a szeretet hatalmas ereje vonzza őt gyermekehez; úgy vagy te, édes barátom, csiúsult eszmétekkel: haragszol, hogy mások, a hitrokonok nem úgy szeretik a gyermeket, mint te magad. Pedig hát az emberek különböző érzelmek és gondolatok vezetik; ezek közül csak azokat nyarhated meg, a kik a szülőthöz, a tiedhez hasonló gyöngéd szeretettel viseltetnek.« A levél többi részében aztan az okok vannak felsorolva, melyek gátolnak sokakat az ügy iránt való munkás érdeklődésben s tanácsadások egyes dolgokra nézve. Az említett meglankadás, illetőleg hidegség azonban, még inkább feltűnteti azon egyének buzgósságát, kik minden akadály dacára is kitarással haladtak a cél felé.

Ennek a kitartó munkásságnak az eredménye lett az, hogy az ifjú egyház 1885 május 2-án egy szép és terjedelmes belsőget vásárolt templom-helyül és azt betelelőnyvezette a »Homonnai egyesült prot. leányegyház« nevére. Ez olyan lépés volt a kitűzött cél felé, mely a komoly elhatározás félreérthetetlen jellegével bírt, arra nézve, hogy Homonnán egyházat kell építeni.

Mint fentebb is említettem, e szervezkedni kezdő kis egyház egyesülési kérdése úgy a felső-templéni ev. ref. egyházmegye, mint a sáros-templéni ág. hitv. ev. esperesség részéről örömmel üdvözöltetett. Tudomástétel és végérőnyes határozat hozatal végett az ügy tovább terjesztetett az illetékes egyházkerületekhez. Év.

ref. részről a megerősítés mihamar megérkezett. Ág. hitv. ev. részről azonban az egyházkerület megerősítő határozata elmaradt, minék következtében az egyesülés kérdése megfeneklett s függőben van ma is.

Elhallgatott az egyesülési ügy egész 1885-ig. Ezen évi iratok között talalom végre Fótiszt. Czékus István, tiszai ág. hitv. ev. püspök úrnak a főgondnokhoz válasz-képen írott levelét, mely szóról-szóra ekképen hangzik:

„A homonnai prot. leányegyház tanácsának azon felhívását, hogy hozzám küldött 163. számú gyűjtő-ívet küldjem be, vettem, s van szerencsém jelenten, hogy én gyűjtést ezen leányegyházra nem tartottam, mert előbb azt vártam, hogy nálam a törvényesen végrehajtott egyesülés, mely csak a s. zempléni esperesség és a tiszai ág. ev. egyházkerület beleegyezése és jóváhagyása nyomán eszközölhető, hivatalosan bejelentve legyen. Az ág. ev. egyháztagok maguk részéről hozzájárulhattak első sorban az egyesüléshez, de önkormányzati eljárásunk mellett is chez ki kell kérniök az esperesség és az egyházkerületnek a szerződés előterjesztése mellett jóváhagyását, ugyanezt kelletvén tenniök a ref. híveknél is, hogy az egyesülés törvényes legyen és bevégzett ténnyé valjon. Kérek ennél fogva felvilágosítást, a szerződés beiterjesztése mellett, megtörtént-e ezen törvényes lépések? Mert ha e: el van mulasztva, természetesen azt jóvá kell tenni. Arról legalább nincs tudomásom, hogy ezen ügy a tiszai egyházkerületnél előfordult volna.»

E levélre Deresényi K. főgondnok megadta azonnal a választ. Előterjesztette, hogy mindkét egyházmegye-hez megtéttetett a felterjesztés, s kedvezőleg el is intéztetett. Szerencsétlenség azonban az egyháznak az, hogy a kladzani lelkesz sérve érzi magát az által, hogy a gyülekezet kikötött jogánál fogva más lelkeszt kért fel az istenitiszteltek tartására s hallani sem akar a homonnai és vidéki protestánsok egyesüléséről. E válaszzal egyidejűleg kéri a Fótiszt. püspök urat, hogy a kis egyház ügyét szíves pártfogásába venni kegyeskedjék.

Ez értesítés, illetőleg felvilágosításra a következő válasz jött Fótiszt. Czékus püspök úrtól.

„... becses átiratát vettem s van szerencsém válaszolni, hogy habár a sáros-zepléni esperesség az egyesülésre jóváhagyását megadta, az ügyet ezzel befejezve nem látom, mert a leányegyházra nézve az egyesülés tekintetében a kerület beleegyezését is kell bírnia és ezt sem az illető leányegyház, sem a sáros-zepléni esperesség nem kérelmezte.

Kikértem ez ügyben a kladzani lelkesz úr véleményét is, hogy ezen egyház beleegyezésével történt-e a homonnai leányegyház egyesülése? s ő szóról-szóra ezt válaszolta: »a homonnai filialis egyházközönség a kladzani anyaegyházat semmi elszakadási tervezete, vagy szándéka iránt fel nem szólta s ennek beleegyezését sem nem kapta, sem nem kérte.»

Erre nézve feltűnő előttem, hogy az esperesség az egyesülésre beleegyezését adta volna az illető egyház hozzájárulása nélkül, minél fogva a főesperes úr nyilatkozatát bekérem.

Az ügy tisztázása érdekében bátor vagyok még a következő észrevételeket megtenni:

a) Az egyesülésre vonatkozó gyűlés eljárását alaki tekintetben törvényellenesnek tartom, mert azon sem a kladzani, sem a bánóci egyház előjárói képviselve nem voltak, hanem szerepelt egy idegen egyház lelkesz, kinek ott helye nem volt, holott törvényes egyházi gyűlést csak a két egyház törvényes előjáróságának jelenlétében lehet tartani.

b) A homonnai leányegyház azon határozatát, hogy az anyaegyházak mellőzésével bárhonnán hívasson lel-

készeket, egyházzrendezatunkbe utközőnek és a zsinati-lag megállapított egyházalkotmányynal is ellenkezőnek tartom.

c) A jegyzőkönyvnek, mely szerződési okmány gyánant szerepel, alaki hiánya az is, hogy sem a kladzani, sem a bánóci egyház előjáróságá által nincs aláírva és hiteltesítve s így törvényes erővel nem bír.»

Következett ismét a főgondnok levele, melyben ki van fejtve, hogy a XVII-ik században a hatalom geyemmistívtén a homonnai prot. egyházat, a prot. hívek elszéledtek s a farkasok martalékaivá lettek. A megmaradtak a vegyes házasság rostájá alá estek s gyermekeiket jó részben más vallásban nevelték. Fokozta az elhidegüldést azon körülmény is, hogy a protestánsok maguk sem tudtak, melyik anyaegyházhoz tartoznak. A legközelebbi prot. egyházak is mérföldekre esnek, s a hívek akadályozva voltak az azokkal való érülközésben. Ezen állapoton változtatni akarván, mondották ki 1880-ban a bánóci, illetőleg a kladzani egyházhoz való csatlakozást. Ez alkalommal ügyelmebe vették azt is, hogy a prot. vallásnak e vidéken elszigetelt s lenézett helyzetnél fogva, valósággal mint apostoli, ki fogja méltóan képviselni a prot. ügyet és annak tanait a nyilvánosság előtt hirdetni; clórelátható lévén, hogy az újdonság-vágy sok helyen egyéni is fog az istenitisztelre vonzani, a kik nem közülnak valók. Ez volt az oka, hogy az egyház a szabad lelkesz-hívást kikötendőnek vélte. Távol volt töle az, hogy ez által törvényt sértsen, vagy a saját kedvetlenség keresse, hanem tette ezt azért, mert a vidéken ismeretlen protestantizmusnak lendő tisztességzésér végett természetesen szükségesnek tartotta. Hogy e tekintetben megegyezett a homonnai protestánsok véleményével úgy a sáros-zepléni esperesség és a felső-zepléni ref. egyházmegyeinek, mint a tisztáninni ref. egyházkerületnek nézete, mutatják a fentebb említett határozatok, melyek a helyzet különlegességénél fogva, a szokás ellenére is megengedik az istenitisztelteken fungáló lelkeszkek bárhonnán lendő szabadon hívhatását.

Azt mondja továbbá a levél, hogy 5 év óta valódi vallásos áhitattal hallgatta a gyülekezet a más vallású érdeklődőkkel együtt a mácai ref. és a kassai ág. ev. lelkeszkek szónoklatait, kik úgy megjelenésükkel, mint szereplésükkel tiszteletet szereztek e vidéken a protestantizmusnak. Nagy csapás volna a prot. ügyre, ha a szépen megindult egyesülés megakadályoztatnék.

(Folyt. köv.)

Szőllösy József.

KÖZÉLETÜNK.

A kis-ráskai egyház templom-szentelési ünnepelye.

A felső-zepléni egyházmegyében bekebelezett *kis-ráskai* egyház templomának története nincs érdekesség nélkül. Az egyház birtokában lévő följegyzések kétségteünl megállapítják, hogy a mai s szeptember 15-én föl-szentelt templom alapköve 1838-ban tetétt le; épült 1842-ig; de az építkezés az egyház szegénységé miatt ekkor se lévén befejezhető, — föl se szenteltek. 1842-től máig, az akkor megmaradt hiányosságok eltüntetésére soha se lehetett elég erejük, mivel jó volt, ha ez 53 év alatt, az idő vas foga által ütött sebeket gyógyíthatták, a minthogy azóta két ízben kellett tetőről s egyéb javítá-sokról gondoskodni. Végre is *Szölész Gyula* lelkesznek s a mai egyháztagoknak megengedte az isteni gondviselés, hogy templomukat teljesen korszerűvé téve, föl-

szentelhetők. Ha meggondoljuk, hogy a régi négy falon kívül mindent újat készítették, s az építés 2600 fruba került, s hogy ezt a maroknyi gyülekezet a legnagyobb részben sajátjából fedezte, kivált pedig, hogy az utóbbi években igen mostoha idők -- árvíz-pusztítás, jég -- jártak Kis-Ráska felett: akkor itt mindenestre a lelkes ügybuzóságával s a hívek áldozatkészségével állunk szemben.

Tehát, mint már jeleztem, a templom-szentelési ünnepély szeptember 15-én folyt le. Megjelent ez ünnepélyen az egyházmegyei gondnok is: Bernáth Elemér és Lónyai Gábor tanácsbíró. Az egyházi tanácsbírók s közelebb látkelkeszeink, más felekezeti papok is. Képviselve voltak a Szemere, Stépan, Kossuth, Kulin stb. uri családok. A vidéki köz-sorsú nép pedig igen nagy számmal jött el, felekezeti különbség nélkül. Jól esik megvallanom, hogy egy idő óta soha se tapasztalt érdeklődést látok egyházi ügyeink iránt a különféle társadalmi osztályok körében.

Az istentisztelet lefolyása következőleg történt. Az „Im bejöttünk nagy örömmel” kezdetű ének néhány versnek eléneklése után az *abarái* tanító kör énekára szerepelt „Szent hitünk hajlékát” című énekel, melyet *Tóth Ferenc* deregyői lelkes, legidősebb tanácsbíró, szívmélyből fakadt, nagy buzogsággal elmondott főszentelési imája követett. Ezt fölvtotta fenti énekkar az „Isten ki fent uralkodik” kezdetű ének elmondásával, melynek utolsó sorainál fölállt a szószerke *Gyarmathy Soma* egyházmegyei főjegyző és ünnepi beszédet tartott I. Kir. VIII: 27. alapján, a melyben mindvégig nagy meggyőző erővel fejtegette a templomnak az igazi műveltségéből kifolyó szükségességét. Egyházi beszéd után ismét a tanítói énekkar mondta el a 174. dicséret első versét. Urvacsora felett *Sárkány Imre* galszicsi lelkes agendázott, a kinek segítettek a jegyek kiosztásában *Gyarmathy, Ujj István* és *Péter Mihály* lelkesek. A templomon kívül maradt közönségnek *Hutka József* bánóci lelkes predikált. Az egyház céljaira begyűlt é napon mintegy 150 forint.

Istenisztelet végeztével az egyház által adott, s Lónyai Gábor szakácsa főzte s inasai által felszolgált, mintegy 60 terítékű ebéd következett a lelkes udvarán fölállított sátorban. Mig az itt elhangzott nagy számú toaszok fölemlítését a „Sárospataki Lapok”-nak, köztudomásilag rengeteg közlésre váró anyagára való tekintetből mellőzöm, megbízásból nem mellőzhetem ez úton sem, a lelkes és az egyház köszönetét Lónyai Gábor és Stépan Gábor uraknak, a kiknek figyelme, egyházaink iránti szerető jó indúlatá lehetővé tette, hogy e kicsiny egyházban, az ünnepélynek ezen része is teljesen sikerüljön. A vendégek nevében pedig a lelkesnek, derek nejkének és az egyháznak mondok köszönetet minden fáradozásaikért.

Ebéd után reggelig tartó táncmulatság volt az egyház javára.

Péter Mihály.

Lelekes-avatási ünnepély, emlékkö-leleplezés Debrecenben.

Debrecenben 1895 szept. 21-én 57 ifjú parókhiás lelkes, 2 középiskolai tanár és 2, erre jogosult (hódmezővásárhelyi) káplán, tehát összesen 61 atyánkfia nyert felavatást. Ezeknek több mint egy harmada; azaz 23, a sárospataki iskolában tanult. Az ünnepély külső lefolyása következőleg történt: A felavatandók a kollégium díszterméből vonultak a nagy templomba, a püspök és esperesi kar s egyházkerületi képviselők vezetése mellett. Ott előre megállapított rendben elhelyezkedvén, a gyülekezet

énekelt a 37. dicséret három versét. Ekkor *Révész Mihály*, nagybajomi lelkes, ismert író, egyike a felavatandóknak megjelent a szószerkben s a Kir. II. könyve II. rész 14. verse alapján elmondotta nagy tanúlságról s erős protestáns hitről s apostoli buzogságról tanuskodó beszédét, mely több mint fél órán át tartá feszültségben a szép számmal egybegyűlt nagy közönség figyelmét. A beszéd arról elmékedett, hogy Isten adott erőt, hatalmat mindenkor a nemes, nagy eszmékért való küzdelmek folytatására s a diadal kivívására. Megható részlete volt a mulidők felidézése közben az apostolok, régi keresztény hűsők, reformátorok s gályarabok küzdelmeinek rajzolósa s az isteni segedelem ezen küzdelmeknél való működésének megjelölése. Emelkedett szép részlete volt szintén az újabb kori társadalmi bajok, kérdések, válságfakad, hitelenség, könnyelműség, önzés, gőg rajzolósa, mely bajok alakópát abban talajjal, hogy hiányzik a keresztény társadalmóból Krisztus, aki pedig egyedül volna képes megoldani s eloszlatni mind ama vesztélyllyel fenyegető kérdéseket és bajokat. Felhívja végül ifjú társait, hogy harcoljanak a hitelenség ellen, a különféle, keresztény társadalomba nem illő gyarlóságok ellen, a hit és vallás lelkesedés nemes fegyvereivel, a példa varázsával; hogy ama nemes harcot megharcolván, elvehessék az örökélet koronáját. A beszéd mely benyomást tett úgy az ifjú társakra, mint a nagy közönségre, sőt az ösbe csavarodott s részben agg esperesi (felavató) karra is.

A jeles beszéd után a főiskolai énekkar a 233. dicséretnek 2. és 6. verseit énekelte; ezután a gyülekezet a 235. dicséret első versét. Ez alatt a felavatandó pásztorok az úrszaltala-koriátai köré sorakoztak, s az agg püspök beszédét intézett hozzájuk. Ez a beszéd egy hivatása magasztalán álló, tapasztalatokban gazdag s az evangélium minden intéséit ismerő, íleltet szív beszéde volt s hisszük, hogy nem nyom nélkül hangzott el az ünnepélyes pillanatban. Rajzolta a pálya gyönyörűségeit, de rámutatott tövisre is; feltüntetete a küzdelmeket, nélkülözéseket, bánatmákat, a melyek reánk váratkoznak; s ünnepélyesen intett, hogy ha mindezek elviselésére nem érzünk elég lelki erőt, ne tegyük le az esküt, mely egy, talan gyötrelmes életre kötelez bennünket. Ezután az eskütétel következett, mely után a püspök néhány meleg szót intézvén a felesketett pásztorokhoz, azok arra a 44. dicséret 1. 2. 4. és 5. verseinek eléneklésevel válaszoltak. Ekkor térdeiket meghajtván, kézfeltétellel és áldó imával a fölavatandó bevezetett. Mialatt a főiskolai énekkar a 135. zsoltár 1. és 12. verseit énekelte, a felavatott testvérek elvonultak a püspök előtt, vele kezét fogván. Ekkor történt az el- és kibocsátás a nemes harc megharcolására, melyet a 76. dicséret 1—4. verseinek éneklése, majd a püspök zarbeszéde s áldó fohasza követett; s a gyülekezet a 179. dicséret 10 versének éneklése közben eloszlott.

A felavatottak, ismét a felavatók vezetése mellett, a díszterembe vonultak, hol Fekete Gyula nagy kinkái lelkes köszönte meg a felavatók fáradozását, társai nevében is igérvén és fogadván, hogy az egyház hű fiaí, s az evangélium buzgó predikálói lesznek, melyre kivált e veszedelmes időkben nagyobb szükség van, mint valaha. Az ősz püspök válaszolni akart. de midőn 80 évét emíté, könnyekre fakadt s beszélni képtelen volt, s a felavatottak a szeretet és tisztelet érzelmeit vissza nem fojthatván, lelkesen éljenekzték.

II.

Ekkor a haragok zúgása jeit adott, hogy egy másik ünnepély következik. A gályarabok emlékszojának leleplezése s a város védelmébe átadása. A szobor, mely köré

nagy közönség gyülekezett, a főiskola s nagy templom közt levő kertben van. Balogh Ferenc volt az ünnepi szónok, ki a főiskola i. enekkar szép énekése után az emelvényre lépett, s az ő ismeretes ékesszólásával elmondta a szobor történetét, mely következő: Egy mivel lelkű próf. nő olvasván a gályarabok történetét, tudakozódott: van-e azok emlékére az országban valahol szobor emelve? Megtudván, hogy ez még ma is hiányzik elhatározta, hogy ezen mulasztást helyre pótolja s Gerendy és fia, budapesti szobrászokkal megegyezvén, a szobrot felálltatta. hálát rebegvén az úrnak, hogy őt erre megsegítette. A szobor négyszögű, piramis alakú. egy oldalán egy hajó vitorákkal és árbóccokkal, három oldalán a gályarabok aranybetűs névsora. Egyszerű, némán, de szomorúan és felségsen beszélő emlék a gigászi küzdelmek korából. Hála a nemes szívű nő, özv. Hegyi Mihályné kegyességének, hogy e dicső ősök emléke áll és beszél a késő nemzedéknek,

Balogh Ferenc, hittanár az üldözések, a gyásztized, a gályarabok szenvedéseinek azok megszabadítását célzó nemes, de sokáig sikertelen törekvéseknek, majd a megszabadulás felségsen tényének és részleteinek ügyes rajzolása s szónoki fordulatokban gazdag előadása által sok könyvet csalt a szemekbe s némelyeket zokogásra indított. Beszéde végén, a hitűtség a lelkiismereti szabadság rajzolása előadását ódai magaslatra emelte. Végül átadta a szobrot Debrecen város védelmébe, mely város képviselőiben Simonffy Imre, polgármester fejezte ki, hogy a szobrot védelmébe fogadják, mint a magyar szabadságnak is egyik emlékjét, s a Csokonay-kör gondjaira bizzák. Az ünnepély alatt három koszorú helyeztetett a szoborra; egyet a püspök tett reá e szavakkal: "Erős várunk nekünk az Isten!" ; egyet, a legszebbet, a leányiskola két növendéke, mint két angyal, helyeztet a sokat szenvedettek emlékére.

A püspök záróbeszéde és imája után, a közönség a 46. zsolnárt énekelte s azután elszólt Jól esik hínünk, hogy ifjú társaink megszentelt hitet és tőrbelien lelkesedést vittek magukkal a dicső ősök ama szobra mellől.

III.

A kettős ünnepélyt nagyon természetes, társas ebéd követte, melyben a kerületi gyűlés számos tagja, a püspökök és esperesi karra, a polgármesterrel, néhány egyházi és polgári tisztviselővel, Debrecen ref. lelkeszei, teológiai tanárai, s a felavatott ifjak csaknem teljes számmal részt vettek. Sőt a kirkól legelőbb kellett emlékeznem néhány kedves, ifjú szép asszony is mely jelen, néhány kártsunk felsége, ki fejéiket az ünnepélyes alkalomra elkészíthették. A társas ebéd az előzményekhez méltó, komoly színezetű volt, zene nélkül; sokára indult meg a beszéd is, de végre megszólat Békésbárat szelid arcú, édes zavú esperse, Szabó János, éltetvén a püspököt, ki azonnal megadta válaszáat, éltetve az egész társaságot, agg korára hivatkozván, kijelenté, hogy hite szerint utolsó kézzsziótása volt az, a melyben a felavatott testvéreket részesíté; lelkesedésre, hitre buzdított s mindenkinek boldog életet kívánt. Majd a szónoklásra születteit szabolcsi esperse, Lukács Ödön beszélt, szép szokása szerint legelőbb a nőkért, Hegyi Mihálynéért s az ifjú hölgyekért ürtvén poharát. Ladányi Endre, tarnai pap alkalmi verset olvasott. Balogh Ferenc, az új kor papi hivatásáról beszélvén, az ifjú papokat köszönté fel. A szóban hatalmas és szónoki kész szabolcsi esperse a magyar protestáns jövőéért. Balogh Ferenc Debrecen városért s polgármesteréért ürtvén poharát. E sorok írója a debreceni iskoláért, tanári karáért s a két iskola testvérüléséért. Fekete Gyula a püspökért, Csapó Péter a pataki iskoláért, jelenlevő növendékeiért s azok közt előírottáért ürtvén poharukat. Jól esik fejlegyeznünk, hogy a két iskola növendékei közt fennállott és sokszor mutatkozó hidegség egy kissé enyhült: amit kivalt egyesek ügyes viselkedése eszközölt. Meg kell fejlegyeznünk azonban, hogy a debreceniekől, mint a kik otthon vannak, több előzékenységet méltán várhatunk még ma is, a mely önként; meg fogja hozni a patakiak bizalmát s gyújtó hatása lesz ilyen alkalmakkor a lelkes, meleg keblű patakiakra.

A társaság késő délután oszlott szét kedves emlékeket s jóleső érzést vivén kebelükben. A jelen volt patakiak névsora következő: Koncz Imre. P. Papp. József, Csataári Zsigmond, Vajzer Károly, Molnár Ferenc, Szentpétery István, Somogyi József, Lányi Lajos, Varga Károly, Seres Ábrahám, Sebők István, Szabó Lajos, Mizsák Péter, Zsindely Jenő, Császár István, Korocz József, Kócsi Péter, Sipos József, Váczi Dezső, Sipos Mihály, Ladányi Endre és Szikszay András.

KÜLFÖLD.

A bázeli alkohol-ellenes kongresszus.

E nemzetközi kongresszus, — melyen 474 tag vett részt, — időrendileg az 3000-ik volt: most Bazelben tartotta üléseit augusztus végső napjain. A tagok közt 34 nő is volt: Franciaországból 25-en vettek benne részt, míg Schweiz-országba 302 taggal volt képviselve. Ő állam küldött bele hivatalos képviselőket, u. m. Franciaország, a helyvet szövetség, Hollandia, Norvégia és Oroszország, a szent-gálai püspök a pápát képviselte. Előnkö Burckhardt bázeli tanárt, alelnökké Martin genfi lelkész választották. Az állandó bizottság nevében Dr. Heemskerck hollandi küldött foglalja össze az alkohol-ellenes mozgalom jelenlegi állását s idézi az Egyesült-Államokat, a hol két állam: Jowa és Maine teljesen megtiltják az alkohol fogyasztását; Angliát, hol törvényt hoztak a szeszese italok árulására nézve; Finnországot és Norvégiát, hol a 25-éven felül lakosság többségének (az asszonyok is szavazatképesek) jogában áll a 25%-alcoholnál többet tartalmazó szeszese ital árulását eltiltani; Dániát, hol 102 ezer asszony kéri a helyi szavazatot a szeszese italok árulására s ez árulásnak szombat este és vasárnap való beállítására nézve; Svéd-, Német-, Franciaországot, Belgiumot és Hollandiát stb.

A kongresszus 31 tanulmány felolvasását hallgatja meg, a melyeket aztán megvitattak alá vesz.

Két nagy kérdés van napi renden. Az első — az alkoholizmus pusztítása — egészen ki van már merítve, oly gyakran tárgyalták az előbbi időben. De a szónokok megmutatták előadásaiikkal, hogy e szeszese szomorú mezőn, melynek vizsgálására indultak, egész váratlanul egyre újabb anyagra bukkanak. Egész esomó képet, rajzot és táblázatot állítottak ki a kérdésre vonatkozólag, az alkohol-ellenes mozgalmat szolgáló könyvekkel és fámetszetekkel együtt.

Mindenek előtt Gaulle (Zürich), Schmith (Marbach), Führer (Heidelberg) orvosok tanulmányozták, graphikai táblák segítségével, az alkoholnak a sejtekre való behatását, mely behatás annál intenzívebb, minél nagyobbítottabb a sejtek (mint pl. az agy-sejtek), E vizsgálatok konstátáltak, hogy az alkohol az értelem és emlékezet működését sokkal megnehezítette, nem is szólva a fiziológiai vizsgálataokról, melyek sokkal lassabban mentek végre.

Forel (Zürich) és Legrain (Ville-Evrard) orvosok az alkoholizmus és a szellemi megbomlás közti viszonyról foglalkoznak.

Az alkoholizmus átöröklődő következményeiről szólva, Legrain néhány megdöbbentő zámadatot hozott fel. Így 814 alkoholikus gyermek közül, akik meggyógyult, 322 degeneráltat talált, vagyis majdnem 40%-et. Ha e szám-

hoz hozzá vesszük azt a 174 alkoholikus gyermeket, a kik elpusztultak, a physical áldozatok aránya 61% -re emelkedik. Az erkölcsi romlottság 14, a hysteria és epilepsia több mint 17% -el van képviselve. Végre, nem is szükséges mondanunk, hogy az alkoholikus gyermekek nagy része maga is alkoholikussá lesz. Előadását e szavakkal fejezte be: „Franciaország jövője nagyon sötét. Az alkoholismus a felnőtteket és a gyermekeket egyaránt megtámadván, az országot veszte felé viszi”.

Hicks az anglikán egyház mértékletességi társaságát ismertette; Lancereaut orvos a bor, sűr, alkohol és a liquerök pathologiai hatásait sorolta el. Miután kimutatta az absint és az alkohol okozta pusztításokat, e szavakkal végezte: Minden nemzetnek, mely élni akar, mértékletesnek, sőt amennyire lehet, a szeszest italoktól teljesen tartózkodónak kell lennie.

Majd a következő előadások jöttek: az alkoholismus által Schweizban okozott halálesetekről, az alkoholismus elleni küzdelem hatásáról, az alkoholismus a pogány földön stb.

Egy bázei socialdemokrata munkás, Guttman, az általános, socialisztikus elveinek teljes feltartása mellett, erőlyesen a szeszest italoktól való végleges tartózkodás érdekében szólalt fel. (Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— József főherceg válasza a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület részvételirára. A Tiszáninneni ev. ref. egyházkerület közönségének. Az Istenben boldogult feledhetlen László fiam elhunyt alkalmából hozzánk intézett fájdalom részvételre mélyen megindította szívünket. Sajgó kebellem, de megadással olvastam az oly meleg érzéstől áthatott sorokat; megadással, melyet az isteni gondviselés másíthatlan végzésébe való belenyugvás szent kötelessége reánk parancsol; megadással, mert fejet hajtva az Úr akaratát előtt, az örök Világosság országában való majdani vizsontlátás tart fenn minket mély bánatunkban.

Némi enyhítő irt találmán mélyen sujtott szívünkre annak vizsgalató tudatában, hogy sokan vannak, és a tisztelt közönség is azok közé sorakozik, kik velünk gyászolják korán elhunyt fiamat, hajlott korom egyik reményét; kik ezen gyászt oly meleg szavakkal tölcésolják.

Fogadják kegyeletos érzetöknek ezen megnyilatkozásáért legbensőbb hálás köszönetünknek őszinte kijelentését.

Kelt Alcsuthon, 1895 szeptember 22-én

József fh.

— Egy kis alkalmi panasza Debrecenből. A „Debr. Prot. Lap” legutóbbi számában maga a szerkesztő szép éretekben nagy igazságokat sorol fel megszívlelendő tanulságul „A debreceni lélkésvalasztás után” cím alatt s alkalmilag hozzánk, Tiszáninnenhez és sárospatakiakhoz is van egy pár szóval szava. Hibáztatja először is a törvényt, a mely nem szabatos, főként a meghívásra vonatkozólag s óhajta ennek revisioját vagy legalább a konvent útján leendő megmagyarázását; kívánja az erdélyieknél divatos próbaszónoklatok behozatalát, hogy az egész választó-közönség lásson, haljon és ítéljen, ne csak egy töredék; kárhozza a világi politikai pártoskodást a lélkésvalasztásoknál, mert ez nem válogatós az eszközökben, a mire kitűnő példa épen Debrecen; tiszteli ugyan a hagyományokhoz való ragaszkodást, de helyteleníti a dogmatikai nézetek vagy kerületek szerint való csoportosulást, mert az káros particularismusra és

türelmetlenségre vezet, üres jelszóvá törpíti az „egyetemes egyház” fogalmát s utjában áll annak, hogy közérvel nagyobb szabású alkotásokat létesíthessünk. Elismeri, hogy ez a particularismus megvan Tiszántúl, de állítja is, sőt itt következnék már mi!), hogy megvan Tiszáninnen is, itt itt inkább, mint amott, „mert míg Debrecen az utóbbi időben gyakran enged merev elárkírozottságból, addig Paták inkább ridegséget tanusít.” Amannak engedékenységet abban látja, hogy a legfontosabb kollegium tanszékeket megnyitja a patakiak előtt, emennek ridegsége pedig abban határozódik, hogy a debreceni egyetem érdekében indított országos mozgalmat egy jó akaratú buzdító szóra sem érdemesítette (!). Ez általános tételtünk hangzó véleményhez legott hozzáfűzi az alkalmi következtetést is, ekképen: „a Debrecenben megnyitkozott particularismussért tehát a Tiszáninnen is felelősek”, a mi lefordítva annyit tesz: nem adatok az egyetemünkre (a miről ugyan az „egyetemes egyház” nem is álmozdott!), tehát nem kellett nekünk a ti nagy emberetek. Hát hiszen mi szívesen osztjuk t. barátunk elsorolt kifogásainak nagyobb részét (a próbaszónoklatok sürgetésén kívül) s elismerjük, hogy azok fontosak és időszerte, csak azt nem tudjuk megérteni, hogy az a mi felpanaszolt ridegségünk miért nem jött számba p. o. bizonyos jogi tanszékek betöltésénél?!... Aztán, ha az „egyetemes egyház” fogalmának megüresedéséről fél a mi tisztelt barátunk a miatt, hogy nem tud mindenki lelkesedni és aldozni egy debreceni egyetemért: akkor mit mondjon Sárospatak, Pápa, Budapest, Nagyenyed az egyetemes magyar ev. ref. egyházzal, a melynek hivatalos képviselőket őket még az emlékezetéből is kivette, pedig az élethez szintén szerettek magoknak némi jogcím, legalább (!) a multban! Nézzünk egy kissét a hazunk kerítésén s mindjárt meglátjuk, hogy az a riktónak festett ridegség a legjogosabb önvédelem, nemes önszeretet, a szegény ember maga-mérséklése s az egyetemes egyház mostoha elbánásából folyó természetes alkalmazkodás. A kárhozzátás köveivel jó lesz azért felebb kereskedni, ott valahol, a hol az egyetemes ev. ref. egyház dülője kezdődik... Aztán nem elég az a Tiszáninnen, a kinek nincs a háta megett sem egy düsgazdag város, sem egy óriási kerület, ha kitűnő emberekkel szolgál Tiszántúl?!... A pénzünk kevés, magunknak sem jut belőle elég!... Bar csak takarékoskodni tudnánk az embereinkkel is!...

— A tiszántúli egyházkerület tanügyi bizottsága folyó hó 18-án sok fontos tárgybán hozott kezdeményező vagy javaslatot határozatot. Örvendezve vette tudomásul a kerület egyes gimnáziumainak (Mező-Túr, Karcag, Békés) biztató fejlődését s a Joó Istvan felügyelő jelentéséből, egybek közt pl. a vallásnárók fizetésének megindult rendezését, a minek sürgetésében lapunk járt elől jó példával; de annál lehangolóbb volt a bizottságra nézve a debreceni tanító-kezdése és theol. akadémiá létszámának apadása. Amannak 87, ennek 32 növekedése van, a mi a mult évi számhoz képest, csakugyan ijesztő esőkenés (tavaly 52 theol. ifju volt még Debrecenben). Gondolkozni kezdett a bizottság a baj megszüntetéséről is, a mi ugyan a theol. akadémiá tanári karát is foglalkoztatja. A segédlelkes intézmény rendezését, a lelkesi díjlevelek módosítását s általában az anyagi helyzet javítását tartják Tiszántúl is a baj fő oszlatójának. Kilátásunk van így, ha az egész ev. ref. egyház megmozdul, hogy lelkeszeink jóvendője majd csak jobbra fordul. Végre Tiszántúl is lehet ezentúl theol. magántanári vizsgát tenni, mert az e célra szolgáló munkálat már elkészült s a tanügyi bizottság útján a kerülethez jutott. A theologusok tanító-képesítési vizsgája a maga eddigi s általunk

többször kifogásolt formájában, megérett a kimúlásra. Debuissat pridem.

— Az országos közzoktatási tanács valószínűleg nem sokára újra fog alakúlni, mert *Wlassics Gyula* vallás és közzoktatási miniszter az új szabálytervezetet elkészítette és május végén egy szaktanácskozományt hívott össze annak megvitatására. Az új tervezet szerint a tanácsnak egyedül feladata az, hogy állandóan és rendszeresen tanulmányozza az ország közzoktatásának állapotát, előkészítse és javasolja a szükségesnek mutatkozó teendőket. Munkaköréből tehát az adminisztratív ügyek teljesen ki lesznek zárva. A tanács csak akkor ad a miniszternek tanácsot, ha tőle ilyet kér s csak akkor dolgoz ki körébe vágó munkálatokat, ha a minisztertől megbízást kap. Kezdeményező jogot azonban biztosít a szabályzat a tanács részére s megengedi, hogy indokolt feltételek között a minisztertől megbízást kérhet egyes javaslatok kidolgozására. A tanács elnöke az új szabályzat szerint a vallás és közzoktatási miniszter s tagjai, kiket a király nevez ki, az ország különböző intézeteinek tanfelfiái közül választatnak s „közzoktatási tanácsos” címet nyernek. Az üléseken a miniszter által kirendelt tisztviselők is részt vesznek, de szavazati joguk nincs. Az alelnök és előadó tanácsosok évi tiszteletdíjban részesülnek, a budapesti tagok 5 ft, a vidéki tagok pedig 10 ft napi díjat kapnak, ha a tanács ülésében részt vesznek. A szaktanácskozományban szóba került az is, hogy a tanács-tagokat magok az iskolák emberei ajánlják kinevezésre, de ez az indítvány több ok miatt nem vétetett fel a szabályzatba. A munkásság selypontja a szakköziskolákban van s minden fontosabb kérdést előzetesen egy szakemberekből álló kis bizottság tanulmányoz és dolgoz ki. A választmány előkészíti, vezeti és befejezi ezt a munkásságot, az összes ülés pedig tudomást veven az egész tanács működéséről, egységesen áttekinti a közzoktatásügy egész területét és a tanács munkásságának főbb irányát megszabja. Igen kívánatos volna, hogy az új alapszabálytervezet szerint alakított közzoktatási tanács hasznosabb munkát végezzon, mint a régi, a mely ellen annyi panasz hangzott fel minden irányból.

— A király válasza a különböző hitefelekozatoknak. Ő Felsége a király folyó hó 22-ikén érkezett Kolozsvárra, hogy az erdélyi hadgyakorlatokat megtekintse. Ebből az alkalomból a különböző hitefelekozatok küldöttei is tisztelegtek előtte s a király mindenik küldöttségének külön-külön válaszolt. A *róm. kath. püspök beszédére* mondott válasza így hangzott: „Mint mindenkor, úgy ez úttal is őszinte örömmel és megelegedéssel fogadom a róm. kath. klerus és status képviselőit és hűségök biztosítását, mely bizottságot erős zálogként veszem annak hogy az egyház és az állam érdekeinek oltalmára irányított atyai törekvésében önként és hagyományosan hazafiasággal mindenkor támogatni fogják.” A görög katolikus román küldöttségük így válaszolt: „Örvendő fogadom az erdélyi görög katolikus klerus képviselőit és hű érzelmeik tanúsítását. Ismerik önként változhatatlan jóakaratomat egyházuk irányában, a melyről önöket ez úttal is abbéli öhajátalomsal biztosítom, hogy a trón iránti hűség, a törvények tisztelete s a közös anyorság szeretete legyen mindenkor vezérvonalak működésüknek. Nem kélem, hogy ez öhajátalom öniknél és híveiknél készségesen viszhangra fog találni s hogy annak teljesítése által jövőre is biztosítani fogják magukat az az oltalmozó kegyelem, a melyet ez ideig élveztek.” Még erősebb figyelemzést kapott a görögkeleti román klerus küldöttsége, melynek így válaszolt: „Midőn nyolc év előtt egyházuk képviselői e helyen előttem megjelentek, híveik irányában mindenkor táplált jóakarattal jeleztem azon irányt, a melyet követve, nem csak saját érde-

ketek fogják legjobban előmozdítani, hanem mindenkor mindenkori oltalmamra is számíthatnak s a mely irányban összpontosul, hogy minden felekezeti, nemzeti különbség nélkül egynek érezze magát és egygyé forradjon a trón iránti hűségben, a közös anyorság szeretetében, a törvények tiszteletében és a hazafias kötelességek teljesítésében. E céloknak hű követését most is a legmelegebben ajánlván és elődván, hogy önként nagy befolyásukat hívekre ezek az irányban fogják felhasználni, szívesen biztosítom önöket és híveiket változatlan kegyelemről és jóakaratomról.” Az ev. ref. küldöttségnek, melyet *Szász Domokos* püspök vezetett, Ő Felsége így válaszolt: „Hódolattal és hű ragaszkodással nyilvánítottam őszinte köszönettel és azon bizottságtal viszonzom, hogy egyházuk érdekeit mindenkor meleg rokonszennel kísértem. Nem kélem, hogy önök és hívtársaik az imént kifejezett hű és hazafias érzelmeiket a gondjaira biztos nemzedékben is apolyva, ez által az ország további felvirágzására mindenkor hazafias buzgósággal fognak közreműködni.” *Müller*, ágostai evang. püspök *nemzet nyelvű* beszédére válaszul, őszinte megelegedését fejezte ki a felett, hogy azon várakozásnak, melynek nyolc évvel ezelőtől kifejezett adott, saját jól felgott érdekeik és hazafias kötelesség-érzetüktől vezéreltetve, megfelelni iparkodtak. Az *unitáriusok* küldöttségét változatlan jóindulattal biztosította s azt a reményét fejezte ki, hogy a trón iránti hűség és az igazi hazafias hűveikben mindenkor változatlanul fog megmaradni. Az *israelita* küldöttségtől elvárja, hogy közhasznú tevékenység és önzéstelen hazafias érzelmeik tanúsítása által továbbra is kifogást érdemlően polgártársai tiszteletét és a jóakaró királyi kegyelmet.

— Fontos határozatnak mondja a »Debr. Prot. Lap« legutóbbi száma a lelkeszképesítő bizottságnak a folyó hó 16—18-án tartott vizsgálótal alkalmából tett abbéli indítványt, a mely szerint mondja ki a kerületi gyűlés, hogy „a jövő év júniusában az ö-szövetségi exegesisből a 23. első zsolttal, az új-zsövetségtől a zsidókhoz írt levél tiszteletli ki vizsgálóttal tárgyul.” Kíváncsiak volnánk ez indítvány indoklására, mert mi ebben egyelőre csak azt látjuk fontosnak, hogy a mérték leszállítottat. Azt tudjuk érteni, ha *Sebestény*, az egykori híres pápai tanár „*Messiológia*”-t irt tanítványainak, mivel nem érték rá az egész ö-szövetséget végig tanulni; de azt, hogy a 23. első zsolttal miért kelljen négy évig dominálni a többiek és a próféták felett — ezt nem értjük. A zsidókhoz írt levél nagyon szép és tartalmas ugyan, de a rómaiakhoz, korinthusiakhoz írottak is, az u. n. pásztori levelek is azok s az evangéliumok és apokalypszis is valami. A régi pataki diákok 50—50 zsolttal fordítottak és magyaráztak évenként s a képláni vizsgákra 150 zsolttal kellett előállniok. — Az exegetikai tudomány nevében kérjük a magyarázatot.

— A **Kolozsvári theol. akadémiá** folyó hó 15-én nyílt meg s 22-én Ő Felsége is meglátogatta azt.

— A **püspöki utasítások** napjait éljük. Az ágost. evangélikus és ev. ref. püspökök ismeretes javaslat mellett, (a melyet pedig csaknem teljes egyértelműséggel fogadtak el — t. i. püspökünk), mire fogafonatsítására került volna a sor, tamadtak újabb utasítások, hosszabbak és rövidebbek, több-kevesebb eltérők. A tiszáninni mellett, a melyet lapunk élén közlunk, adott ki utasítást Dunántúl, Dunáninnen s talán Tiszántúl is. Így derült ki, hogy kar volt a konventet össze nem hívni. No de legalább a kerületek önállóságán nem esett csorba!.. A kath. főpápszák körvelele is megjelent s folyó hó 29-én ez is úgy felolvassák a kath. plébánosok, mint a mi püspökünk levelét a mi lelki pásztoraink. A napi sajtó el van telve a közös pásztor-level

nemes hangjával, s úgy üdvözli, mint valamely hazafias nagy ténny, holott egészen véve nem egyéb az, mint az állami törvény csúfá tétele s az egyház róm. kath. fogalmának megfelelő erkölcsök az állam és állami törvénynek lepirása s az egyházi mindenhatóság megmentése végett. Ime, izeltől nehány pont: »Szivünk mely fájdmával értesítünk beneteket, hogy az a. u. n. *polgári házasságról*» szóló törvény — életbe lép... s ti is *kényszerítve lesztek*... az említett törvény rendelkezéseit is figyelembe venni... » Azután jön az ajánlás ekképen: ... e törvény szent hitünk tanával ellenkezik, ... alkalmas a vallásosságot és ezzel összekötött erkölcsiséget gyengíteni, ... veszélyezteti a család tisztaságát, ... az ósók vallásos és hazafias erényeit; ... minden frigy, mely nem mint szentseg jött létre, *költessék az bár a polgári hatóság előtt, az bizony nem házasság és így frigyben élni nem egyéb, mint házasságon kívül való bűnös együtt élés* (!)... A felbonthatatlanság hitely, a melyet semmi emberi törvény meg nem változthat, ... a keresztény házasság nem olyan, mint a *polgári házasság* (!), hanem szentseg, felbonthatatlan. A házaselek míg egyháziilag össze nem keitke, magokat valódi hazasókul nem tekintetik, a házastársak jogaival nem élhetnek, ... Ha valaki csak polgári házasságot kötött, *az egyház őket nyilvánosan bűnösöknek tekinti, a kik nem oldhatók fel a gyónó székekben, a szentségekhez nem járulhatnak, nem lehetnek keresztelők, nászmagyok stb.*... a temetés is megtagadatik tőlük, ha szándékuk mellett konokul megmaradnak. Ha a felek polgárilag elváltak, új házasságra akarnak lépni, ez a szándék az egyházi hatóságok bejelentendő (a plebánusok által), hogy az egyház, ha a szükség magával hozza, *még ki is közzétesse őket!* A vegyes házaselektől esküvel erőstett ígéretet és a törvény értelmében írott okmányt követeljen a plebánus, a melyet közzégyök, járásbíró stb. hícselítsen. Ertekes tanulmány volna a kath. és a prot. püspöki utasítások egybevetése, párhuzamos egybeállítása, hadd látszanék meg országserzete: *milyen a prot. és kath. házasság és törvényiség!*

— Főiskolánk egy növendékének újabb kitüntetése. A triestri ref. egyházközség és presbitérium egy áldozatkész tagját, Dr. Braun Mihályt, ki egykor főiskolánk növendéke volt s kinek főiskolánk iránti meleg ragaszkodásáról és hálajáról egy alkalommal már lapunkban megemlékeztünk, amint egy tisztelőjéhez írt magán leveleiből értesültünk, újabb kitüntetés érte. Ő Felsője a kinevezési okirat szavai szerint »aus ausserordentlicher Gnade und ausnahmsweise« örnagyai ranggal tengerész tőrsorvosnak nevezte ki. Ez annnyival is inkább nagy kitüntetés, mert Dr. Braun már 10 éve elhagyta a tényleges szolgálatot s a királyi kegynek ez újabb nyilvánulása a Ferenc József-rend lovag-keresztjének multkori adományozása után, egészen váratlanul lepte meg. Mily széles körű elismerésnek örvend Braun, a pataki diák az udvari körökben, mutatja István Károly főhercegnek ez alkalomból magyar nyelven hozza küldött következő távirata: »Épen most jutott tudomásomra előreléptetése, forró szívből gratulálók, még személyesen is ki fogom fejezni szerencse-kívánatomat. Igazi tisztelője István Károly.« »Kinevezetesemnek — írja Braun — duplan örültem, hogy protestáns és magyar vagyok.« Mi is szívünk-ből kívánjuk, hogy mindazon sóhaj, melylyel az ő beteg-gei ő reá áldást kívánnak, nyerjenek meghallgatást az ezek uránál. Az ő széles körű tudományossága, melyet a szenvedői emberiség kinjárnak enyhítésére használ, minél tágabb körben nyerje meg a jól megérdemelt elisme-

rést. Főiskolánkat pedig az isteni gondviselés továbbra is áldja meg ilyen szerencsés és hű fiakkal.

— A ki nem lankad el a haladatosságban. Az »Egy tanítvány« indítványa, a mely szerint a főiskolai tünptézet annak volt növendékei ajánlójának fel évenként 1—1 frtot és azt küldjék is be — régen elhangzott már; az indítványozó is pihen hű munkája után édesen. De valaki van még, a ki ma is hallja a hivatogató szöveget s évenként nem egy, de 5 frtal szokott a tünptézet felülgelőjéhez bekopogtatni — hála fejeben s még majdnem ő kór bocsánatot, hogy nem küldhet többet. A gyulai lelkész ez, *Bikky Ferenc*, a ki a messze távolban is édes fia maradt az »alma mater«-nek, hogy sok közel lévőnek példát szolgálhatson. A jövedvő adakozót szeresse az Isten sokáig!

— A sárospataki főiskola kerületén felállítandó Tompa szobora Kozma Katinak urhégy gyűjtőben adakozott Kozma Katinak 1 frt, Kozma Zsuzsika ze kr. Es Harsányi Pap 1 frt, Összesen Pap 50 kr, Pálfi Gezina 1 frt, Petrovai János 1 frt, Lajta Károly 1 frt, Erő György 50 kr, Liptay Béláné 1 frt, Laczay Béla 1 frt, Gerecs Károlyné 1 frt, Balogh Ilona 20, Hildg József 50 kr, Bata Béla 10 kr, Polcsák Marika 20 kr, N. N. 50 és N. N. 50 kr. Összesen 1 frt 20 kr. Ugy a buzgó gyűjtő, mint a kegyes adakozók, kik a szép iránti szeretetük és főiskolánk iránt való érdeklődésüknek ilyen szép kifejezést adtak, fogadják köszönetünket! A jó példa lelkesítés minél többet!

— Gyászhir. A karcai ev. ref. gimnázium tanárai, mint nyugalmazott kártársukat is szerették és tisztelték *Szalmszy György*l, ki 33 éven át kitartó munkavál tette nevét feledhetlenné a nevezett intézet növendékei, előjárói és az egész város értelmisége előtt. A körülete egyre tartó változásban ő az állandóságot képviselte s látta a karcai gimnáziumot lét és nem lét között vergődni, majd felmelegedni és szebb, boldogabb jövőnd reményével tovább vivni a harcot, a versenyt. Már nem küzd és nem reményl több földi reménységgel. Folyó hó 18-án, életének 77. évében, végelgyalogsáiban kimúlt. A nemes harcot megharcolta; áldás emlékére!

— A nagyenyedi theol. akadémia az igazgató-tanács több rendbeli aggatódása mellett és ellenére is megalkul 20 növendékkel és 4 tanárral, a kiket azonban — egyen kívül — csupan helyettes tanárokl hajlandó az igazgató-tanács elismerni s fizeteseket is, mint ilyeneknek állapította meg 700 s egynehány forintban s némi természetjáruléokban. Az ezek által nevelt ifjak Kolozsvár vannak utasítva — vizsga-tételre. Az igazgató-tanácsnak ez a hatalmaskodása — úgy tudjuk — csak olaj a tűzre, kivált azért, mert nem nyilatkozik abban — a multakra nézve! — teljes következetéssel sem, hogy a méltanyosságról ne is szöjünk.

— Figyelemzetés. Miután ismételt felszólítások és viszont tett ígeretek dacára, ismét nagyon sokan megfeledeztek a határleégek előfizetési díjak beküldéséről: felszaporodott költségeink miatt kényszerítve vagyunk azokat a többször emeletetett postai megbízás utján szedni be.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

B. I. A jelzett gyűlés-tudósítás ide nem érkezett meg. Postára került-e? Lapunk sulyt fektet arra, hogy a kerületünkbeli megyék gyűléseséről lehető gyorsan és alaposan referáljon. A többi egyházi lapok meg a kerületünkrol is csak néhány sorossalban emlékeznek meg, hat hadd lennénk mi a lehető hű társair. — Sz. I. Az iskola-ügy elkött besorozott. Csak előre! El nem tessm valahogy a fiú, mint anyai sok szépen indult tanítványunk! — Sz. F. Lovéiben mondtam el egyet-mást, a mennyire fárhattem. — Sz. A. Abban a nagy kérdésben meg nem lehet nyilatkoznom. Köszönet a küldeményért. A továbbiakról nem jót tudósít! — B. B. Lovéiben tudattam a közlemény eddigi elmaradását okát.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postal
székföldével, egész évre
6 frt, félére 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Heszkivül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: »Néhány szó a lelkész-választás kérdéséhez.« *Ladnyi Endre.* — »Pár megjegyzés Réz László úr cikkeire.« *H. K. K.* — »A homonnai missziói ev. ref. egyház megalakulása és fejlődése.« *Szűcsy József.* — »A debreceni ev. ref. főgimnázium és a sárospataki főiskola múlt évi érteftője.« *Buzsá János.* — »A bázei alkohol kongresszus.« *K. — S.* — »Irodalom.«
»Vegyes közlemények.«

Néhány szó a lelkész-választás kérdéséhez.

Őszintén megvallom, nem tudok eléggé örülni annak a mozgalomnak, mely e becses lapok hasábjain a lelkész választás ügyének rendezése körül megindult. Ne kérdezze senki, hogy miért oly igen nagy az én örömöm? az ügy iránti buzgalomból-e? vagy talán személyes érdek? vagy, nem tudom én még, hogy mi egyébért? ... Elég a hozzá, hogy örömmemben, a szerkesztő úr engedelméből, szabad legyen nekem is egyet-mást elmondani, ki tudja: hát ha én is mondok olyasvalamit, a mi megszívlelhető?

En az én mondani valómmal nem onnan indúlok ki, a honnan a többi, igen tisztelt előttem kiindulók (Zoványi J. és Gömöri S. stb.). Tudniillik nem bocsátkozom a §-ok felfejtésébe és magyarázatába. Nem pedig azért, mert egy jó öreg tanáromtól azt hallottam egyszer: — »Fiam! a §., mikor megteremtették, akkor ilyen volt; — symboluma annak az örök igazságnak, hogy a milyen igaz az, hogy két párhuzamos soha se érítheti egymást, olyan igaz az is, hogy a §-hoz nem férhet semmi magyarázat. Hanem egyszer egy agyafúrt prókátor ujjai közé fogta az alsó és felső végét a két vonalnak, ellenkező irányban megesavarintotta s azóta lett ilyen: § Lehet most már ezen csavarogni jobbra is, balra is; kinek merre tetszik, a hogy jobban esik!« Oh be nagy igazza volt jó öreg tanáromnak!

Egyenesen azon kezdem hát, hogy azt mondom: nem érnek ezek a lelkész-választásra vonatkozó §-ok semmit! Gyümölcsök ezek, az 1891—93. évi prot. zsinat terebélyes fájának gyümölcsei; a melyek azonban — jóslani merem — korán megfervesedve, lehullanak ama darázsok csipésétől, a melyek ott röpkednek a gyakorlati élet sok tövist, kevés virágot termő mezéjén. E darázsokat akkor senki nem vette figyelembe; hisz hogy is láthatók volna meg azokat a zöld asztalnál?! Halva született gyermekek azok mind, a kiknek halálát a születéskor való segély nyújtások az orvosi káros elhamarkodás okozta.

Hja! de sietni kellett. A hegy nagyon viselőlt volt s ime:!

Búvárok által tengerfenékről felhozott gyöngyszemek azok mind. Ott lenn a mélyben úgy csillogtak-villogtak, mint a drágakő s itt fenn, mikor a pályázó

lelkész kezébe veszi, elhalványulnak, mint mennyasszony ujján a haldokló kedves korall gyűrűje. Persze, a búvárok kezén arany gyűrű volt, az nem halványul soha!

Fata morgana, lidérfény, vagy nem tudom én: mi egyéb e §§-ok, csak nem szent igazság!

Lehet, hogy alatta, felette vagy benne ott van az igazság! . . . ám legyen ott, a kinek ott van, de nekem talaj kellene, a melyre bizton tehetném sarkaimat!

Próbáljuk hát keresni a talajt, vajon hol nem ingoványos? Kezdjük a keresést itt: 198. §. *Megüresedett (vagy ujonnan szervezett) rendes lelkési állomások meghívás vagy pályázat útján tölthetnek be.*

Ez sark-igazság, ehhez szó nem fér. Hanem aztán, hogy miképen hájtatik végre a törvény? itt a bőkenő! Csavarog az agyafúrt prókátor! Lássuk:

a) ad notam: *meghívás!* Ez a legszebb! Méltán elmondhatjuk mi ifjabbak: jöjjön el a te országod! (Várj! míg a 185. §. valamelyik pontja betelik rajtad).

De nem csak mi ifjabbak, hanem úgy titokban felsóhajtának a nagytiszteletű vének is, a kiken a 185. §. immáron teljesen betölt. Mennyi ábránd, mennyi sóhaj, mennyi vágy . . .! Mint válnak azok füstté, mikor a meghívásra kerül a sor! Oh a § nagyon kacskaringós!

Láttuk Debrecenben is, mint lehet azon csavarogni jobbra is, balra is. S ez a görbe § úgy rácsavarodik a meghívandónak egész testére, hogy a meghívott elgyötrve így sóhajt: »Ime most ezeknek énekek vagyok és nekik csúf beszédek« (Jób XXX: 9.).

Hát biz' ez nincs rendén, ennyire megalánzi a lelkész-választásnak az igen tiszteletre méltó módját! Megállapítják nagy bölcsen, igazi scrupulositással kikeresik a $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ -ad: jelenlevők, jelen nem levők, vice-versa kifejezéseket; tanakodnak a presbitérium jogkörén és az alatt a §-on az esperes úr, no meg a választott okosak, hajmeresztő csavargással kanyarognak, hol jobbra, hol balra. Egyik keresi a dogmák mélyeségét, a másik a liberalis eszmék zászlóvivőjét, a harmadik a kifejezéseket, a modernet, az orthodoxot; sőt van olyan is, a ki röffel óhajta mérni az embert, nem különben terített asztalát és csak oly kevesen keresik az érdemet!

* Közgyűződésszerint, az újabb lelkész-választási törvények az előbbieknél, t. i. a debreceni zsinaton hozottakkal szemben, örvendetes haladást képviselnek. Vitakozni azonban lehet feltétlenül ma is s ez szabados, kívánatos és szükséges dolog. Szerk.

Lapunk jelen számához egy negyed iv melléklet van csatolva.

A vége a nagy keresésnek csak az, hogy az körül meg, a kinek több volt a protectora, ügyesebbek voltak törvénymagyarázói s ha talán elvéve az érdem találatik meg, az elmondhatja magáról a prófétával: *inhol vagyok én jelű és csudául Izraelben!* (Ézsaiás VIII: 18).

Ez hát a meghívás útján való választás? És ennek nincs zsinórmérteke? Ime a gyümölcs, melynek le kell hullálnia!

Én úgy sejttem, hogy van zsinórmérteke, van tisztesség végrehajtási módja. Majd rámutatok később, most lássuk a 2-ik módot:

b) ad notam: *pályázat!*

Ez a módja a választásnak volna a Nagy Sándor kardja, mely arra van hivatva, hogy a gordius csomót kettévágja. Amde, mint a tapasztalat mutatja, a kard nem elég éles. Úgy össze van a csomó bogozva az intrikák sodronyszálalával, hogy a finom damasz pengé csorbát szenved rajta, szegényében elpirul. Rosszul edzették meg a törvényhozás műhelyében!

De ne beszéljünk képeken. Lássuk magát a szaraz tényt.

A pályázat útján való választásnak is az a célja, hogy a választás szabályszerű, tiszta, méltányos legyen. A pályázóknek érdemszerinti classificálása jutalom akar lenni az érdem részére; jutalom az illető egyházaknak olyan, a minőt érdemelnek. Jó, hadd legyen! ez ellen nincs semmi szavam. Hadd várjon sort ki-ki ügy, a mint érdemli!

Pályáznak tehát 10-en, 20-an a megürült egyháza. A pályázók névsora előzetes elbírálás után ex cathedra felolvastatik a választani óhajtó atyafiak előtt.

Ez jeles, amaz jó, az elégséges. Tessék tisztelt nép, válassz! Erted, hogy mi az a jeles, a jó, az elégséges? Az a jeles, kitűnő író, de gyenge mellű, fatális rossz szónok; a jó, igen jó szónok, de nagyon kényelem-szerető, egyháza nem halad semmire; az elégségesnek talán több gyakorlati esze, tapasztalata s jobb előadása van, mint amazoknak, de az meg csak gazdálkodni szeret, (persze, mert kis egyházában másként meg nem él!) és így tovább. A tisztelt nép 10—20 közül 2—3-at allig ismer. Kérdez, kutat, tapogatózik. Aztán megindul *papot hallgatni*. Megpakolja szekerét eladandó káposztával, vagy egyéb eladni valóval, útbá eji a meghallgatandó papot (pedig egy fél napi járó földet került érte). Nem ismeri, sohasé volt nála s nyitott kaput talált. Ott benn megnyilatkozik az apostoli szeretet nyajas beszédben, kotyogó kulacsban, tyukban, kalacsban, az eladandó holmi jó áron elkel, még a fuvar is ki van fizetve stb. A templomban aztán csak annyit hall a jámbor atyafi: „mosolygó korany derült fel Sáron rózsá-illatú völgye felett a kéklő zenithen.

Aujnye be szép! — löki oldalba szomszédját s leesik feje a padra.

No aztán otthon van dicséret — bor, pálnika mellett. N. N. uram milyen szives házi gazda lett mióta papot járt hallgatni s csaknem minden meghallgatottak van ilyen megbízott házi gazdája. O tempora, o mores! Még ez nem korteskedés, mondja a §! De tisztelet nektek kivétel!

A falu képe a kiszabott pár hét alatt olyan, mint a megbolygatott méhkas. Sürgés-forgás, fulánk-csipés, pletyka, rágalom, lajstrommal való szaladgálás stb. Ebből áll az élet. Persze ezt a törvényterlemben nem tudják s még ez nem bebizonyított korteskedés. És a prókátor csavar, csavar, csavar!

Végre „felderült immár a dicső nap reggele”, itt

a választás napja. A nagytisztelű és tekintetes választási elnökök elfoglalják helyeiket, komoly képpel felolvassák a törvény szigorú §-ait. Nekem úgy rémlett akkor, mintha a halva született gyermek egy nyugéss hallott volna... Vigyázatok, doktorok! A törvény meghallásának behatása alatt ott kinn járnak a cédulák, mely a csere-betára, megannyi röpékdő darázsok... Az elnök kihirdeti az *igazságos* (?) választás eredményét, a nép tombolva kiált éljent... „Lobortulok nagyságod előtt óh nép!”

De menjünk még egy lépéssel tovább. A tény meg nincsen befejezve. A választás ellen az elégedetlenek, vagy talán a jobbak feljajdulnak, felebbeznek, apellálnak egyházmegyére, egyházkerületre, mennének talán egészen az égig? de nincs, a ki hallja. Hiába ajánlanak tisztességben megoszult emberek esküt, hiába bizonyítanak napnál világosabban a tanúk... Oh, a § csavargós és a bírák többnyire gummy emberek!... Merje valaki mondani, hogy e kép nem hű s én még is álltom, hogy ha 100 eset közül 99-et le kellene írnom csak ez írást sokszorosítanám: mindre rá illik ez!

És a törvény, a szabad választás jogát a nép kezébe adja! Szegény alkotmányos világ! Szegény választás-erkölcsi élet! De hát ki tehet róla? hiszen, *fejtől... .. a ha!* Én a népet nem okozom, hiszen vissz az, melyet gyűrni ide is, oda is lehet. Am ezzel nem számolt le a zsinat; ezért ferges a gyümölcs, halvaszületett a gyermek; ezért fága morgana, vagy nem tudom én, mi az ide vonatkozó törvény...?

Oh ne tessék elítélni engem a *kis embert*, hogy egy nagy törvényhozó testületnek, a *nagy embereknek* munkájáról merek szólni, nem tiszteletlenségből: az átél és átérzett fájdalom behatása alatt merem tenni ezt! Merem tenni az igazságért, mert megvagyom írva: „nyilván vagyón az Istennek haragja mennyből az embereknek minden hitelenségek és hamisságok ellen, kik az igazságot hamisan fogva tartják”. (Róm. I: 18).

(Vége köv.)

Ladányi Endre.

ISKOLAI ÜGY.

Pár megjegyzés Réz László úr cikkére.

Polemizálni egyáltalán nincs kedvem senkivel sem; de pár megjegyzést még is kell tennem az ügy érdekében Réz László úr cikkére.

Tanítóknak nincs protestáns szellem, egyháziallanok! — Ezt panaszolja a cikkíró úr és méltán; de a gyzás tuncetnek bizonynyal nem a vádolt tanító-képezdek az okai, hanem azok a nagyon régi, újabb és legújabb tanítók s a sajtó, a mely cetszeleg magának az egyházak, a felekezetek szidalmazásában. — 1868 után labrakapott a tanítók közt egy áramlat, mely a községtől és államtól egy olyan Eldoradót várt, melyben a tanító lesz az első tekintély és a legdusabban javadalmazott tisztviselő — s nem lesz talán felelyelet sem. Midőn az aranyhegyek nem valósultak s a tanítók leg-méltányosabb igényei nem nyertek kielégítést: minden bajért az egyházat vádolták, mintha az lenne egyedüli akadály a reményeikben való családoknak.

Én egy néhány állami tanítóképezdési ismerék; de schol sem tapasztaltam, hogy a tanárok az egyházak ellen igaztanák; protestáns tanítóképezdésönkör pedig csak a legnagyobb rossz akarat teheti föl, hogy növendékeikből a protestáns szellemet kiirtanak és az egyházatlanság tenyészházi lennének.

Panaszol a *tanítóhányról* is. Mindnyájan panaszol-

lunk! — Ennek közvetlen oka, hogy kevés a praeparandista; hogy pedig kevés a praeparandista, annak megint az az oka: mert *oly nyomorállak a tanítói fizetések*, hogy tehetséges növedek — ha csak teteti — más pályára megy. **Mig a tanítói fizetések tetemesen nem javulnak, addig mindig kevés lesz a tanító.**

Miután Réz László úr felhívása abban az időben jött, a midőn legjobban el voltam foglalva, még pedig huzamos ideig s felhívásáról megelégedve, adatokat nem küldtem neki a nagy kőrösi ev. ref. tanítóképezdéről, itt hozom tudomására, hogy a *zsolárt nemcsak Debreczenben és Sárospatakon tanítják*, hanem *N.-Kőröson* is; sőt a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr már régebben elrendelte, hogy az állami tanítóképezdei zenetanárokat, minden felekezett legszokottabb énekeit tanításuk az illető felekezeti növendékeknek. — Itt jelentem neki, hogy a *gyakorlati kiképzésben* intéztünk gyakorlóiskolájában, a *vallástanításban is részeseinek a nagy-kőrösi ref. tanítóképezdei növendékek*, igen jeles gyakorlóiskola tanítónk. Hajdu László barátom által. *Oláh Károly zenetanár* barátomat pedig bizonyosan ismerik Sárospatakon. A *gyakorlati képzés* bajos lehet különösen állami intézetekben, hol a prot. s különösen református növendékek száma a képezdékben nagyon csekély s a gyakorlóiskolában meg csekélyebb. Az állam azonban ezen igyekszik segíteni az által, hogy a kormány elrendelte, miszerint az állami tanítóképezések alkalmával, a *felekezeti biztosok*, felekezeti növendékeit, a vallástánítás módszeréből és különösen az egész képezési-bizottság előtti megvizsgálják. (Küld-e ilyen biztosokat ki a tisztáninneni ref. egyházkerület?*)

Panaszol a csoportosítás ellen! A hol 2—3 a növendékek száma — sajnos — masképben nem lehet, sőt a hol a praeparandisták temető diákok, meg nincs elég tanár: ott meg ily miseria miatt elő a csoportosítás, ha sokan vannak is a növendékek.

Proponálja: Vegye kezébe az egyetemes konvent az ügyet... Készítsen egy *tantervet a vallásos nevelés-oktatásra vonatkozólag, a melyet tartozzék minden kerület, minden képezdei kateketa respektálni.* Azon terv alapján készítsen alkalmas és használható tankönyveket is.

A konvent már 1853-ban, Kolozsvárt kezébe vette az ügyet.

Tanterv is van; megjelent a következő cím alatt: *„Theologiai akadémia, tanítóképző-intézetek, középiskolák szervezése és tanterve, a magyarországi egyetemes konvent által megállapítva: Debreczen 1854. (Kiadta Tóth Sámuel.)*

E tanterv a vallásos tananyagot következőleg osztja be: I. oszt. Bibliasmertetés; bibliai történetek; énekeskönyv ismertetése; bibliaolvasás. II. oszt. Keresztyén hit-és erkölcsant. Templomi könyörgések olvastatása. III. oszt. Keresztyén egyháztörténelem. Halotti bucsuztatások olvasása. IV. oszt. A vallástánítás módszere. Kultusz és egyházszervezet. Predikáció-olvasás. (18-dik lap.)

Réz László úr is közül egy tananyag-beosztást; de a biblia-történeteket és a *rendszere hit-és erkölcsant* kihagyja a beosztásból; pedig nekem legalább felekezeti ember (és pedig kalvinista) kell, pozitív alapon álló, s nem a modern theologia szívárványát kergető!*

A tankönyvekről tett megjegyzése nem reflektálók; magam is irtam, az öcsém is irt néhány tankönyvet s bizonynyal egyikünk sem az egyháziasság rovására...

Igen örvendek különben rajta, hogy Réz László úr e szép tárgyval foglalkozott; de, bár öreg ember vagyok,

szeretném megérni azt a kort, a midőn mi papok és tanítók a konvent, vagy zsinat határozatait *minden tekintetben respektálnók!* . . . Nem; az nem lehet; azt a *személyes autonomia* nem engedi . . . Mi megtámadjuk püspökeinket is, hogy mertek nekünk önfeljelekkel az egyházi politikai kérdésben utasítást adni? . . . Különbösen bocsássan meg Réz László úr, hogy e pár megjegyzést tettem. HKK.

TÁRCA.

A homonnai ev. ref. missziói egyház megalakulása és fejlődése.

(Folytatás.)

A jelzett levélre írott válaszában a püspök úr előadja, hogy ő az egyesülés útjában állani nem akar, csak azt kívánja, hogy ez az egyesülés a törvények korlátaiban belül történjék, a mihez legelső sorban szükséges a kladzáni egyház beleegyezése, s akkor az egyesülés keresztül vihető lesz. Amennyiben azonban a kladzáni lelkész, tisztelendő Szabó Mihály úr az egyesülésről halálani sem akart, zátonyra jutott az egész ügy.

Fentebb említve volt a püspök úr egyik levelében a kladzáni lelkész válaszából egy részlet, mely azt mondja, hogy a homonnai filialis egyház a kladzáni anyaegyházat elszakadási szándékáról nem is éreztette.

Elszakadási szándékáról itt szólni sem lehetett. Hiszen a homonnai és vidéki ág. ev. hívek maguk is alig tudták, hova tartoznak egyházilag, mivel sem egyházi terhek viselésére, sem jogok élvezésére soha felszólítva nem voltak. Ők csak ének, egyházi élet nélkül a más felekezeti egyházak között, folytonosan apadva az elkeresztelések s más törvényellenes cselekedeteknek az ellenfelek részéről való gyakorlása következtében. Éppen ezen állapotok akarták megakadályozni, midőn a ref. testvérekké szövetségre léptek s kimondották, hogy csatlakoznak egyházi jog tekintetben a kladzáni egyházhoz. E mellett az volt a cél, hogy legalább időközönként tartsanak istenitiszteleteket, most ág. ev., majd ev. ref. szertartással.

Nem így fogván fel azonban a dolgot a kladzáni lelkész s az ő információja, illetőleg ellenállása következtében a főtiszt, ág. h. ev. püspök úr, a szépen megindult egyház-szervezési ügy a kérékvágásból, melyben megindult, kizökent s egészen más fordulatot vett.

Míg így hanyódott-vetődött a szép fejlődésnek indult mozgalom az egyesülés kérdésének bizonytalanságai között, az ev. ref. egyház kebelében megindult a missziói egyházak alapítása ügyében létesített tervezet végrehajtása. Az 1880—81-ben alapított ref. egyházi közalap egy részének, tudvaleg, évről-évre az idegen nemzetiségek és felekezettek között elszórvá élő hitsorosok lelki gondozására kellően fordíttatnia, az 1884. évi nov. 17—24. napján Budapesten tartott konvent 69. számú jegyzőkönyvi pontjában utasította az egyházkerületeket arra, hogy a területükön levő alkalmas missziói pontokat jelöljék ki, tegyék meg a lépéseket a missziói körök létesítésére s intézkedjenek úgy, hogy ez ügy már az 1885. évi közalapi osztalék elszámolásakor a tanulmányozás stádiumából az effektualás stádiumába helyeztethessék által.

A tisztáninneni egyházkerület 1885. április 28—30-án, Miskolcon tartott gyűlésén intézkedett e tárgyban.

Mínta csak az ég követe hozta volna a bizony-

* Mindig is küldött!

* Ha a modern theologia följé helyezi p. o. a bibliát a katekának s ezeknek tételét nem tartja örök időre szóló igazságoknak: vajjon nem a protestantizmus szellemében cselekszik-e?!

Szerk.

Szerk.

talanság hullámai között hányódó homonnai gyülekezeten ezen örömdetes hírt, úgy hatott reájuk Bősörörményi Károly lelkész úrnak az levele, melynek kapcsán a fentebb említett egyházkerületi gyűlésnek a missziói ügyekre vonatkozó intézkedését megküldötte, 1885 aug. 12-én.

Eddigelő a cél csak az volt, hogy a két protestáns felekezet egyesülvén, istenítiszteletek tartása, közös imaház építése, a gyermekek vallásos oktatása által a hit-sorsosoktól elszigetelt prot. hívek között némi egyházi életet teremtsen.

Most azonban más gondolat szülemlett meg a lelkekben. A gyűjtés nem kecségetett valami nagy reményre az imaház építésére nézve. Világosan kezdett látszani, hogy a mozgalom talaja kezd homokká válni. Különösen az ág. h. ev. püspök úrnak fentebb jelzett álláspontja s a kladzani lelkész magatartása következtében a két felekezet együttés zöldjára vergődésének útjába súlyos akadályok gördülvén, attól lehetett félni, hogy a homok talajt a megkezdett épület alól az idők szele, a buzgóság meghyatlása, esetleg a lélekszámnak is megfogyása előbb-utóbb kifújja s összeomlik az egész dolog. Kimondatott tehát az egyház kebelében az a határozat, hogy kérelmezzék a hívek az ev. ref. egyházi hatóságoktól Homonnán ev. ref. missziói egyház felállítását. Majd fejlődik a dolog tovább, s vagy tisztába jön az egyesülés kérdése, vagy az ügy vége teljes leszámolás lesz a két felekezet között. Az egyesülés kérdését azonban egy pillanatra sem feledték ezután sem, a mint leírásom folyamán is ki fog tűnni.

Benyújtotta tehát az egyház előjárása 1885 szeptember havában a felső-zepléni ev. ref. egyházmegyéhez folyamodványát, melyben azon kérelemmel járul a a nagy. egyházmegyéhez, hogy a főtiszteletű egyházkerületnek s általa a misszióügyi bizottságnak Homonnán, mint missziói pontot, melegen ajánlani gyekeskedjék. Indokolja e kérését többek között azzal, hogy a 200-nál több lélekszámban levő prot. hívek lelkesítési ellátása az anyagyházak távolága miatt nagyon sok bajjal járván, a gyermekek keresztelése többnyire más felekezetű lelkészek által történik; a vegyes házasságokból született gyermekek a legnagyobb részben más vallásban neveltetnek s a prot. hívek között e körülmények nagyon előmozdítják a vallás iránt való közönyösséget. E halálós bajon egy, ezen vidéken felállított lelkesítő állomás által lehetne segíteni, mert csak az úgy iránt érdeklődő lelkészek e vidéken való élése s ez úgynek a családi tűzhelyeken bízalommal felkarolása akadályozhatják meg a más felekezetű lelkészek túlkapásait s ébreszthetik fel a prot. híveket a közönyösség álmalból. A lelkészeknek a missziói alaplób adandó fizetéséhez felajánl az egyház 100 frtot és lakást. Beterjesztették e kérvénnyel együtt a kívánt adatokat is.

1886 július 10-én főtiszteletű Kun Bertalan püspök úr a felső-zepléni ev. ref. egyházakat meglátogató körúti alkalmával szerencsételte a homonnaiakat is. Ugyancsak 1886-ban, október 18—24. napján Pápan tartott konvent a homonnai misszió részére megszavazott 500 frt állandó évi segélyt lelkesítő fizetésül. Ezzel a misszió lelkészség állapításának kérdése határozott tényre vált.

Az 1887-ik évben az egyesülés kérdése ismét sokat volt foglalkozás tárgya. Március 30-án főtiszteletű Kun Bertalan ev. ref. püspök úr felhívta az egyház előjárói, hogy igyekezzenek tisztába hozni az ág. ev. egyházi hatóságoknál az egyesülés ügyét, hogy így a missziói lelkész. kinek részére az 500 frt már meg van szavazva, megválasztható legyen.

Ugyancsak március 30-án érkezett meg a felső-zepléni egyházmegye rendelete, mely szerint a homonnai leányház felhívatik, hogy tervbe vett lelkesítő állomásának életbeültetése céljából az előintézkedéseket tegye meg s a lelkész javadalmazásáról s lakásáról gondoskodjék.

Július 21-én ismét kérvényt intézett az egyház előjárása a főtiszteletű tisztai ág. ev. egyházkerülethez, melyben az egyesülés elismerését kéri s a kérvényt a sáros zepléni ág. ev. esperes úrhoz, továbbjuttatás céljából beküldötte. E kérvénnyel egyidejűleg főtiszteletű Czékus István püspök urat is megkérte újlag az ügy pártolása végett.

Ezekre a válasz 1887 augusztus 10—11. napján, Miskolcon tartott egyházkerületi gyűlés 46 ik pontja lett, mely így szól: »Felvetétt a homonnai egyesült prot. leánygyháznak a sáros-zepléni esperesség útján felterjesztett kérvénye alakulásának megerősítése tárgyában: ... Ezen kérvény elintézésével az elnökség bizatik meg.«

E határozat vétele után az egyház főgondnoka ismét kérte a főtiszteletű püspök urat, az egyesülés ügyének elintézésére. Válaszában e kérelemre a főtiszteletű püspök úr kívánja ismét első sorban azt, hogy az egyesülésbe a kladzani lelkész egyezzen bele; továbbá azt, hogy az egyházi funkciók más lelkész által való végzetésére nézve is kieszközölendő az anyagyház és lelkész közgyűlésben kimondott beleegyezése.

1888-ban a tiszta ág. h. ev. egyházkerület Kassán tartott közgyűlésében tárgyalván újra az ügyet, következőképen határozott:

»A mult évi közgyűlés jegyzőkönyvének 66-ik pontjánál felolvasatott a homonnai egyesült prot. leánygyház szervezkedéséről Homonnán 1880. nov. 28-án felvett jegyzőkönyv a sáros-zepléni esperességnek Eperjesen 1881 jun. 10-én tartott közgyűléséből keltezett megerősítő záradékával. E mellett püspök úr előadja, hogy miután a szervezkedési jegyzőkönyvben szabályozott egyesülés illetőleg kilöválás és szüntogy az esetenkénti fungáláshoz tetszés szerint választandó lelkészek szabad hivatása iránt, sem az illetékes kladzani anyagyház, sem pedig az ottani lelkész törvényszerű beleegyezése ki nem eszközöltetett: utasította a leánygyház előjárását ezen elmulasztott hiány kipótlására, mi azonban mindezekig nem történt meg.

Püspök úr eljárásának helyeslő tudomásul vétele mellett, mielőtt a homonnai egyház prot. leánygyház szervezkedésére nézve érdemleges határozat volna hozható: feloldatván a sáros-zepléni esperesség megerősítő határozata, utasítatnak a homonnai hívek, hogy a szervezkedés által érintett egyházi jogi kérdéseket illetékes anyagyházuk- és lelkészükkel rendezetünk értelmében tisztázzán, különösen pedig az egyesülés s a szabad lelkész-hivatás iránt, úgy az anyagyház, mint lelkészének beleegyezését kieszközölvén, erről az illetékes esperesség útján megfelelő felterjesztést tegyenek.

Amde a kladzani lelkész, mint régebben, úgy most sem akart hallani az egyesülésről s így az ő ellenállásán a dolog megtört; nem volt tehát más tenni való, mint tisztán ev. ref. részről folytatni tovább a szervezkedést s megállapítani a homonnai ev. ref. missziói lelkészséget.

Ezen irányban intézett azért kérvényt az egyház 1888. szept. 15-én a felső-zepléni nagytiszteletű egyházmegyéhez, kérvén, hogy az egyházmegyeben levő segédlelkészek közül egy missziói körlelkész választana Homonnára. Ugyanilyen értelemben a főtiszt. tisztánineni egyházkerület 1888. szept. 25—26-án, Szikszón

tartott közgyűlése is felhívta az egyházmegyét. Ugyan ezen egyházkerületi gyűlés az 1887. és 88-ik évekre már megszavazott 500 frt misszió-lelkései fizetést az egyház céljaira kiutalta, melyből a vallanstanít végző polgári iskolai tanítóknak 50 frtot, az új lelkész megérkezéscéig fungáló malcai lelkésznek 150 frtot utalványozott, a felmaradt rész pedig a lelkészlakon szükséges építkezésekre volt fordítandó.

(Vége köv.) Szöllősy József.

KÖNYVISMERTETÉS.

A debreceni ev. ref. főgimnázium és a sárospataki főiskola múlt évi értesítője.

A debreceni ev. ref. főgimnázium és a sárospataki főiskola múlt évi értesítője csak is a napokban került ki a sajtó alól. Sietünk mind a kettőt lapunk t. olvasóink bemutatni.

A debreceni ev. ref. főgimn. értesítője az 1894—95. iskolai évről 574 lapra terjedő, nagy 8 réti alakú vaskos kötet, mely két részre van osztva. Első részében, 428 lapon ismertetve van a debreceni ev. ref. főgimnáziumnak, illetőleg kollégiumnak a múlt iskolai évig terjedő története, a másodikban pedig az 1894—95. évről vonatkozó fontosabb adatok vannak előadva. Az egészen megjelölés, hogy a debreceni főiskola tanári kara és előjárósága igyekezett a millennium alkalmából a hirtves százas kollégium életének fontosabb mozzanatait a nagy közönséggel is megismertetni, természetesen a ref. főgimnázium firmája alatt, mert úgy látszik, hogy a debreceniek még az ezredéves ünnepély alkalmával sem óhajtották az ő kollégiumukat a maga valóságában bemutatni. Ez évben is külön értesítőt adnak a gimnáziumról, külön az akademiáról és külön a tanítóképzőről, mintha attól félénék, hogy az akadémia nem fejlődhetik egyetemen, ha a gimnázium és tanítóképző, mint kolonc csüngenek rajta s annak tekintélyét a világ előtt leszállítják. Bizony pedig úgy áll a dolog, hogy a három intézeti ág együtt teszi naggyá ezt az első rangú felekezeti iskolánkat!

A szépen kiállított értesítőnek valódi irodalmi értéke van, a mit annak is tulajdoníthatunk, hogy annak összeállításában Dóczy Imre igazgatón kívül 9 tanár buzgólkodott. *Géresi Kálmán* írta meg a kollégium külső történetének vázlatát 1848-ig (40. lap); *Sinka Sándor*, a gimnáziumi oktatásügytörténetét 1848-ig (101. l.). A harmadik fejezetben, mely az 1848 előtti iskolai életet ismerteti, *Géresi Kálmán* 17 lapon egy általános képet mutat be, *Dóczy Imre* a *részletelő diákokról* emlékezik meg (11. l.), a kik az első magyar iskolai atlaszt adták a tanuló ifjúság kezébe s természetrajzi és másféle ábrákat is metszettek. *Gulyás István* az 1848. előtti működött nevezetesebb tanárokról és azok irodalmi működéséről emlékezik meg (9. l.). Különben a tanárok teljes névsora is közölve van. *Sinka Sándor* „a publikus praceptorok” névsorát állította össze 1728-tól 1852—8-ig. *Gulyás István*, *Kulcsár Endre* és *S. Szabó József* az 1848 előtti használt tankönyveket mutatják be (21. l.). *Dóczy Imre* mintegy 90 lapon ismerteti „az új-kori gimnáziumot,” részletesen foglalkozván az Entwurf főgimnáziumával, a hat osztályú gimnázium új-korszakával (1861—1873) és a főgimnázium újabb korszakával. A gimnáziumi Önképző-Kör töténetét *Kulcsár E.*, a főkönyvtárét *Géresi*, a természettani szerterét *K. Kis József* s a természetrajzi *Kovács János* írta meg. A kollégium épületeinek beosztását s részben

történetét *Varga Bilit* ismerteti (11. l.), a tanulók ellátását és segélyezését *Elek Lajos* mutatja be (42. l.) s végül a tanulók létszámának hullámzását 1816-tól az 1894—5 évig *Dóczy Imre* állította össze. E szerint a legnépesebb volt a gimn. 1866—67. évben, midőn a tanulók létszáma 876-ra rúgott, ideszámítva a bölcsészeti osztályokat is, melyek ekkor a 7. és 8. osztályt helyettesítették. Nagyban emelik a könyv értékét a szöveg közé illesztett s eieg jól sikerült képek.

Az értesítőnek második részében erősen panaszkodik az igazgató, hogy az 1894—5-ben olyan tömegesen jelentkeztek felvétele az ifjak, hogy a jelentézők nagyrészt a felvételt negyedik napján már el kellett utasítani s így nem csak ev. ref. vallású vagy debreceni illetőségű tanulók maradtak ki, hanem olyanok is, a kiket családi alapítványok és ösztöndíjak élvezete fűzött a főiskolához. Ilyen kényszer alatt 70—76 növendéket is felvettek a főhatóság engedelmével, a mi aztán a tantermek zsúfoltságát idézte elő, a kellő vezetés pedig a tanárok erejét tette kemény próbára. A rendes tanulók száma 741, a magán tanulók 35 volt. Érdekesnek tartjuk felemlíteni az igazgatónak azt a paraszát is, melyet a helyettes és segéd tanári helyek betöltésével járó nagy nehézségekkel összefüggésben mond el, hogy t. i. az intézet berendezése a párhuzamos osztályokhoz képest hiányos, minél fogva még a vidéki középiskolák is jobban el vannak látva tanárokkal, mint a kerület legnagyobb gimnáziuma. Rámutat arra a visszás állapotra, a mi szerinte Debrecenben van, így nyilatkozván: „midőn főiskolánk szellemi kiépítésén, egy filozófiai fakultás megerősítésén a legnemesebb törekvással fáradozunk, a magasba nyúló intézmény lábainál a gimnáziumban is annyi a kiépíteni valónk, hogy ha épen nagy szabású alkotásaink iránt a társadalmi és tanügyi közvéleményt megnyerni, avagy a tanügyi kormány jóakarátu bizalmát hízosítani akarjuk, jelenlegi intézményünk berendezését a kor színvonalára emelni magunk iránt való elsőrangú kötelességünk.”

Az I—IV. osztályok mellett párhuzamos osztály volt felállítva s még így is az I. A. osztályban 72, az I. B. osztályba 68 rendes tanuló volt. A II osztály tanításával 14 rendes, 2 helyettes I. segéd és 2 melék-tanár foglalkozott. A vizsgálatot tett 744 tanuló közül jeles volt 83, elégtelen osztályzatú pedig 131. Szabályszerű osztályzatot kapott 158, kevésbé szabályszerűt pedig 3.

A sárospataki ev. ref. főiskola értesítője, bizonyos nyomdai akadályok miatt egy kissé elkövete jelent meg s csak a napokban osztottot szét a főiskola múlt évi növendékei között. Terjedelme 290 nagy 8-ad réti lap, tehát majdnem felényi, mint a debreceni főgimnáziumé, de sokkal tömöttebb nyomású. Címajlapja a főiskolai nagy épület Kovács utcára néző részének képével van díszítve. A szöveg közé is 13 lapon, ugyanannyi kép van beillesztve. Az első kép „a főiskola régi, nagy épületét” vagyis azt tünteti fel, a melyet a hatvanas évek tanulói még *új kollégiumnak* neveztek; a 2. és 3. képen a legregibb épület (Trója, Huta, Fazekas sor.) a melyben az iskola 1531-ben megnyílt s a mely 1858-ban elromboltott; a 4-iken a 18-dik században épült „Beleznai” „Paradicsom” és „Berna sor” a csenyőtűs középpéppelletel van bemutatva. Nagy kár, hogy az eredeti képen levő „iskola hallatmei” aláírást a fényképezés előtt be nem ragasztották, mert bizony ezen sok ember szeme megbotránzott, noha a nagyarázat szerint ez az eredeti rajzoló ízléséről tanuskodik. Ezeket kívül fénykép után készült nyomásban láthatjuk a nagy könyvtár belsejét, a természettani múzeum nagyobbik termét, a tornacsarnokot, egy tápintézetű szobát, a főiskolai kórházat, két beteg szobát, a főiskola új épületét, egy gimnáziumi tantermet s egy lapon a torna

és játéktér rajzát. A képek nemelyike nem teljesen sikerült, de így is sok régi kedves emléket fognak felújítani a hajdani pataki deákok lelkében.

Már magából a díszesebb és költségesebb kiállításból következtethetjük, hogy ez szintén a millenniumra szánt kiadás s erről méginkább meggyőződünk, ha az értesítő egész tartalmán végig tekintünk. — Mindjárt legeelő olvashatjuk főbb vonásokban „A sárospataki ev. ref. főiskola rövid történetét,” melyet *Szinyei Gerson* készített el. Szintén az ő tollából kerültek ki a „Vázlatok és képek a sárospataki ev. ref. főiskola XVIII. és XIX. századbeli életéből” összesen 48 lapon. Szinyei főiskolánk történetének egyik legalaposabb ismerője lévén, a mennyire az idő rövidsége megengedte, igyekezett főiskolánk történetének minden fontosabb részletére kiterjeszkedni s azt rövideden, de mégis érdekesen előadni.

Az értesítő többi része a cím szerint az 1894—95. iskolai év történetét ismerteti, azonban egy tekintélyes része ennek is régebbi történeti adatokból áll. Egymásután olvashatjuk itt a főiskolai könyvtár, a szépzészet és műrészeti gyűjtemény, a természetzeti és természetrajzi muzeum, a tornacsarnok és tornászás, az uszoda, a „Sárospataki Irodalmi Kör”, a nyomda, a gazdasági ügyek, a tápintézet és a különböző ifjúsági egyesületek rövid történetét. Ezekben az érdekes adatoknak egész halmozatát találjuk összegyűjtve, melyek főiskolánk régebbi és mai állapotának összehasonlítására jó alkalmul szolgálnak. Ilyen p. o. a főiskola 1784. évi vagyonának, bevételének és kiadásának összehasonlítása az 1894—5. éviével. Az 1784. évben a főiskola ingatlan vagyonának összes értéke 27,8 1/2 frt és 4 krát volt becsülve, ingó vagyon pedig 103,828 frt 52 kr volt, s így összesen 131,656 frt 56 kr. Évi bevétele 7611 frt 34 kr, kiadása pedig 7885 frt 58 kr ment. Az 1894—5. évben a jövedelmező ingatlan vagyon 618,630 frt 50 kr, az ingó 633,503 frt 72 kr, jövedelmező tiszta vagyon 1,204,248 frt 45 kr. Évi bevétele 168,462 frt 54 kr, kiadása 166,279 frt 28 kr. Ezekből látszik, hogy főiskolánknak a múlt iskolai évből kiadása több volt, mint 100 évvel ezelőtt az összes vagyonának az értéke.

A ki a debreceni és a pataki értesítők tartalmát összehasonlítva, mindenesetre a debreceninek adja az elsőseget, mert az az iskola történetét sokkal részletesebben ismerteti, mint a pataki. Az ítélet kimonádásán azonban tekintetbe kell venni azt, hogy a pataki iskola történetének egyes részletei (Szombati, Haromszázados ünnepély, Könyvtár, Énekarok stb.) külön kötetekben már régebben megjelentek nyomtatásban s a millennium alkalmával ezek az értesítővel együtt fognak kiállítani.

A múlt iskolai év történetében a fontosabb adatok a következők: A tanári karba 3 új rendes gimnáziumi tanár választott. Az ötödéves korpótlék a tanárok részére folyóvá tételét, a supplicatio válságdjából az 5-ik theol. tanszék felállítását elhatározta az egyházkerület, sőt már be is töltötte. A főiskola jöltevei ez évben is szaporodtak s ezek között *Mudrány András* tűnik ki különösen, ki szép vagyonának nagyobb részét a főiskola tápintézetére hagyta. Az akadémiában 17 tanár tartott előadásokat 41—47 tantárgyból, a gimnáziumban és progimnáziumban 19 tanár, illetőleg tanító működött. Az *akadémiai íjak száma* az első felévben 116, a másodikban 111 volt, a kik közül *hitnaphallgató* volt 43—42. A *gimnáziumban fel volt véve* 485, az előkészítő osztályba 21 s így összesen 506. A gimnáziumi tanulók közül *vizsgát tett* 446, még pedig mindenből jeles eredménnyel 36, jóval 90, elégséggel 192, elégtelen volt 128, kettőnél több elégtelent csak 32 kapott. Az ifjúság *magaviselete* kielégítőnek mondható, mert 396 gimnáziumi növendék jó maga-

viseletének ítéltetett. Az akadémiái hallgatók közül az első felévben 63 ev. ref., 2 ág. hitv., 7 róm. kath. és 1 gör. kath., a vizsgázott gimnáziumi tanulók közül pedig 359 ev. ref. vallású volt. Errettégi vizsgára jelentkezett 33 ifjú, a kik közül 30 ítéltetett érteinek. A *főiskolai nyomda* 18 nagyobb nyomtatványt állított ki, melynek nagy része az *Irodalmi Kör* kiadása. A *tápintézetben* 255 ifjú etkezett, a kik közül csak 114 volt egész díjat fizető. Az egész ellátás 11,395 frt 90 krba került. Az akadémiái *ifjúságnak nem nagy önmunkásságára* mutat az, hogy a kitűzött 8 pályadíj közül csak háromra érkezett pályamű, de a díjat csak kettő után lehetett kiadni. Saját ifjúsági egyesületeikben különben elég szép munkásságot fejtettek ki ifjaink. A gimnáziumi és akadémiái ifjak legkiválóbbjai szorgalmi díjjal tüntetettek ki s ezeken kívül a gimnázium növendékei közül 17 ingyen tankönyvet kapott, 28 pedig tandíj elengedésben részesült.

Ezzel a rövid ismertetéssel inkább csak felhívni óhajtottuk a tanító szülők figyelmét e két nagy ref. főiskola értesítőjére, ajánlván azoknak figyelmes végigolvasását.

Buza János.

KÜLFÖLD.

A bázei alkohol-ellenes kongresszus.

(Vége.)

A napi rend második tárgya az alkoholizmus legyőzésére alkalmazandó eszközök megválasztása volt s ez az előbbin is jobban érdekelte a tagokat. Némely szónok ugyan, midőn az alkohol pusztításairól beszélt, már előbb is jelezte a teljes megtartóztatást. Ez eszközök két csoportra oszlanak: olyanok, melyek a rábeszéléshez, meggyőződéshöz folyamodnak s melyeknek fegyverük a szabad propaganda; s olyanok, melyek a törvényben foglaltatnak s kényszerítő jellegűek.

Mint *preventív* eszközöket Blocher és Leonard az olvasószobákat s a mértékletességi kávéházakat említették meg. Wakely, Byse és Rubinovics gyermekek számára való önmegtartóztatási társaságokról értekeztek. Byse, Anglia példájára, hol Bands of Hope cím alatt a mértékletesség zászlója alá sorozták a gyermekeket, már alakított is ily önmegtartóztatási társaságot gyermekek számára *L'Espoir* (Remény) cím alatt, melynek 36 osztálya 1402 gyermeket egyesít, kik közül 791 activ, vagyis önmegtartóztató tag. E társaság csak Schweiz elemi iskolából szerzi híveit, mivel a középiskolai tanulóknak nem szabad társaságokba lépniök. E szabályokat módosítani kellesz bevezetni az iskolákba a mértékletesség oktatását. Igaz, hogy az állam már vett és kiosztott a tanítóknak 1800 példányt Denis Mértékletesség kézikönyvéből. Rubinovics Parisban, bár a szünetök már közeledtek, 4 felsőbb elemi iskolában előadást tartván a kérdésről, a 600 hallgató közül 154-et nyert meg az alakított mértékletességi társaságnak. Egy montmartrei községi iskolában, a hol maga az igazgató ismertette az ügyet, 160-an csatlakoztak, szülei engedélyével, a társasághoz. Miért ne csatlakozhatnának a párisi vasárnapi iskolák is Rubinovichhoz, hogy segítsenek neki hasznos propagandájában, — s miért ne gyakorolhatna a prot. elemi oktatás előmozdítására munkálkodó társaság is ez irányban hatást az általa támogatott iskolákra? A vallásoktatást vezető lelkesek ezentúl több gondot fordíthatnának erre a kérdésre! A többi társaságok, melyeknek céljak az alkoholizmus legyőzése (mint a Croix Bleu, Ligue de la Croix, Unions féministes, Bons Templiers stb.) szintén mind számot adtak munkálkodásukról. Három hosszú ülésen rajzolták az egyes szónokok az önmegtartóztató társaságok küldmeleit az egyes országokban. Bergmann wönersburgi tanár elbeszélte az ily társaság alapítását Svédországban, mely egy diák kezdeményezésére alakult meg,

kül roppant megrendült egy, az alkohol behatása alatt elkövetett bűn eset. Kiő: (Christiana), Selmer Erzsébet asszony (Kopenhága), a tiszteletreméltó Valetan tanár, (Grüning), Tienken (Bremerhaven) rajzolták azok fejlődését Norvégiában. Dániában, Hollandiában és Németországban. Rochat lelkész, a kék-kereszt elnöke, összefoglalta az alkoholizmus ellen Schweitzer vívott küzdelmet. Hicks az anglikán egyház hivatalos mértékletességi szövetségét ismertette. A szent-galleni püspök kijelentette, hogy a pápa támogatására mindenkor számíthatnak, ugyanő néhány gyakorlati rendszabályt is javasolt a siker biztosítására, így például a kormszak engedélyezésénél ki kellene kötni, hogy a kormsáros az önmegtartóztatókat is tartozik szívesen fogadni, vagy pedig belépti díjat kellene szedni a kormszak ajtajánál.

A mi az alkoholizmus legyőzésére vonatkozó törvényes intézkedéseket illeti, Frank Lajos, az asszonyok védelmére alakult egyetemes szövetség (Brüsszel) alelnöke, az asszonyok támogatására a férj alkoholizmusának következményei ellen a következő eszközöket javasolja: zsebében sújtani az iszákost; megvédelmezni a férjes asszony munkadíját s megtakarított pénzét az alkoholikus férj pazarlására s gondatlanságára ellen; esőként a férj hatalmát s az atyai tekintélyt, sőt teljesen kivonni a köznépnel az asszonyt és a gyermekeket az alkoholikus férjek és apák esztelen zsarnoksága alól; bizonyos esetekben pl. a férj méltatlan magaviseletére, az asszonyra bízni a háztartás vezetését; végre a megrögzött iszákosságot elválasszák tekinteni. Azt állítja, hogy a hadi községek által agyonmott népek egyre az alkoholtól várnak új segédforrásokat s e csapás ellen szerinte csak azzal lehet sikeresen küzdeni, ha az asszonyok is szavazatos ruháztatnak fel.

A legerősebb vita az alkoholok egyedűrsága felett folyt ki. Szemére hányták a monopoliumnak, hogy az nem egyéb, mint e szörnyű baj hivatalos tenyésztője; Alglave párisi tanár védelmezi a saját monopoliumi tervét, mert szerinte csak a nem tiszta alkohol veszedelme, míg a tisztított alkohol nem ártalmas. Élénk ellenmondásra talál, midőn egy schweizi statisztika alapján azt állította, hogy a kormszak és alkoholikus esetek száma egymástól teljesen független. Egy hivatalos kimutatás tényleg azt mutatja, hogy Thurgau kantonban a szeszes ital nagybörművű fogyasztása mellett kevesebb alkoholikus eset fordult elő, mint Bern kantonban. De ez a látszólagos anomalia eltűnik, mint Bovey lelkész megjegyezte, ha figyelembe vesszük, hogy a statisztika a kormszak közé sorolta az alambor ideiglenes áruházi helyeit is, melyek oly gyakoriak Thurgau kantonban, míg számon kívül hagyta a berni privát serfőzőket, melyek leghatályosabb tényezői az alkoholizmusnak.

A legközelebbi kongresszus 1898-ban Brüsszelben lesz. A kongresszus szervezői a tagok tiszteletére estélyt rendeztek, hol tiszta víz é limonádé folyt bő áradattal. Az önmegtartóztató diákok a kongresszus számára egy Commers-í rendeztek.

Érdekes lesz egy néhány adatot felemlitenünk Lancreaux előadásából. 1872-től 1888-ig Párisban az eszevesztettek száma 3000-ról 4500-ra emelkedett; 1888-tól a görbe vonal nem hajlott alá. Seine-Inférieure-ben, a férfiak menhelyen 1854-től 1865-ig az eszevesztettek száma megkétszereződött; 1865-től 1894-ig a görbe egyre emelkedik. Ma már 804 romlott elméjű számítanak, míg 1854-ben csak 350 volt. 1889-ben az alkoholikus téboly száma két annyi volt Párisban, mint 15 évvel ezelőtt; csupán 1880-tól 1887-ig 15%-tel növekedett. 1889-ben az alkoholizmus szolgáltatta a Párisban megfigyelt téboly-esetek $\frac{1}{2}$ -át. Ma a szent Anna menhelyben az alkoholikus férfiak 28, az asszonyok 9%-al vannak képviselve; 22 év alatt az arány 22%-ról 28-ra, 5%-ról 9-re emelkedett. Ha ideszámítjuk az alkoholikus kihágások alkalmával bekövetkezett tébolyt is, a férfiaknál 30–33, az asszonyoknál 10%- lesz az arányszám. Seine-Inférieure-ben az asszonyok menhelyén, az alkoholizmus eseteinek száma 35 év alatt több, mint két

annyi lett; az utóbbi 3 év alatt az arány 14%-re emelkedett. A férfiak menhelyén az arány elérte; ma 40%-re emelkedik. 6 év alatt az alkoholikus téboly eseteinek száma 14-ről 40%-re emelkedett. Ellenben La Rochelle-ben a téboly görbe vonala hosszú évek óta alig mozdult; ennek oka az, hogy Charente-Inférieure-ben kevés alkoholikus van, csupán 10–12%-ét képezi a téboly eseteinek.

Az osztrák kormány, az alkoholikusokkal szemben, a külön menhelyekre való internálás eljárását szándékozik követni, mely oly kedvező eredményeket tüntett fel az Egyesült-Államokban. Angliában, Svéd- és Norvégországban s a Német birodalomban. E menhelyek felállítására iránt törvényjavaslatot terjesztett a birodalmi gyűlés elé, a mely a legközelebbi ülésszak alatt fog tárgyalás alá kerülni. Ausztriában különben nem most foglalkoznak e kérdéssel először a morva és alsó-ausztriai tartománygyűlés s később a birodalmi gyűlésnek egy bizottsága e külön menhelyek felállítását már hangoztatták. A törvényjavaslat elreudeli, hogy ily menhelyeket, hol az alkoholikusok gyógyítását egyfelől erkölcsi bánásmóddal, másfelől a szeszes itaoktól való teljes megfosztással fogják eszközölni, részint az állam, részint a tartomány, részint a község vagy testület állíthatnak. Lakóik kétfélék lesznek: vagy oly alkoholikusok, kik belátják, hogy képtelenek magokban meggyógyulni s a kik kérni fogják felvételüket, vagy olyanok, kiket a hatóságok fogznak ide internálni. Úgy az előbbieket, mint az utóbbiak, ugyanazon rendszabályoknak lesznek alávetve; az önkéntes betegek csak akkor fogynak a menhelyről ki, miután a gyógyulásuknak egy bizonyos időt adták, mint a többiek. Biróságilag ide lesznek utasítva: 1. az oly egyének, kiket ugyanabban az évben háromszor itéltek el iszákosság miatt; 2. az oly személyek, kik az alkoholizmus által okozott téboly következtében gyógyíthatatlanok s visszatértek az eszüket, de nem egyszerűen a szükséges erélyt arra, hogy e bűnnek ellenállhassanak; 3. az oly személyek, kik megrögzött iszákosságuk miatt vesztélyt képeznek környezetükre, a közérkösségre, vagy saját életükre nézve.

Eddig terjed a francia tudósítás, de Magyarországról sajnos, sehöl sincs említés téve.

R—S.

IRODALOM.

* Az „Örálló,” a mely Debrecenben, saját jövője iránt táplált nagyobb bizalommal s növekedő terjedelemben folytatja pályafutását, társszerkesztő úcsért, Ifj. Mitrovics Gyula a térbeli távolság miatt, ugyani társszerkesztői állásáról lemondott s helyét S. Szabó József, főgimnáziumi tanár, főiskolánk egykori kitűnő tanítványa s az »Ifjusági Közlöny» volt szerkesztője, több egyházi lapnak kedvelt munkatársa foglalta el. Szívesen üdvözöljük.

* A „Reformatusok Lapja” új pályafutást kezdett, mint »egyháztszadalmi lap» és a »Szathmári protestáns irodalmi kör közlönye.» Szerkesztői — mint már írtuk is — Biky Károly és F. Varga Lajos, ígérik az első számban, hogy hívek maradnak eddigi programjukhoz, tehát a politikai és egyházi sajtó közé állanak s mindkettőből igyekeznek atvenni azt, a mi a prot., közelebből református műveltség tájékoztatására, egyháziasságának, vallásosságának emelésére szükségesnek és kívánatosnak mutatkozik. Kisebb arányokban s a politikától eltekintve, ugyanazt akarja tehát, amit az »Örálló», de címe szerint valami olyat is akarnia kell, a mivel a »Szabad Egyház», »Hajnal» stb. próbálkoznak. Az első szám — az »Örálló» és kisebb napi lapjaink formájában — Mátészalkán nyomtatott, a Weisz Zsigmond

könyvnyomdájában, Olvasható benne a szerkesztés előszava, a mely szerint a »lap rendszer rovatai lesznek: egyháztársadalmi és egyházvédelmi vezércikkék, külföldi apróságok, közélet, levelezés, lapszemle, tanügy, irodalom, különféleké, tárca, stb., — de bizonyosan nem a felsorolt rendben. (?) Nagyobb közleménye még az első számnak *Varga Lajostól* a »*Barátaink*« című, a melyben a protestáns egyház nchezen javuló anyagi sorsa felett borong, továbbá a tárcában *Kis Bertalan* »*Belmisio*« című tanulmány-félejének kezdete, a mely »szabad előadás« volt a szamosvidéki lelkesítő kör július 4-iki értekezletén a *Görömbey Péter* »*Néhány szó*«-nak nevezett kritikája, a melylyel az ág. ev. és ev. ref. püspökök utasítását kíséri végig s annak egy néhány pontját mellőzendőnek (hirdetés stb.), egynémelyikét potlandónak itéli s a kerületől minden kebelbeli lelkesítő névze kötelező tájékoztatást sürget (a mi már meg is adatott). A keresztelési alkalmával u. n. »keresztelési jegyeket« kíván osztogatni, a mi egy nyomtatott lap, rajta a gyermek és a szülők neve, ezeknek állapotai, vallása, házsiám, a születés és keresztelés ideje. Ilyen lapot a cikkező és elvtársai már régebben osztogatnak. Figyelemre méltó közlemény még *Tabajdy Lajosnak* »Az első fokú iparskolák és a vallásoktatás« című cikke. Az egész lapon a nemes törökves nyomaí mutatkoznak s mi szívesen fogjuk azt mindenkor üdvözölni, ha maga elé tűzött céljához képest a prot. eszmék terjesztésében hűséggel kitart és ez eszmékkel oda is elhat, hová a szorosabb értelemben vett *egyházi lapok*, akár a magok, akár a mások hibája miatt, nem tudtak eddig utat találni. Csak attól tartunk, hogy ez a sok jó irányú szolgálatban, a »Reformátusok Lapja« évnegyedeként írttér kapható, a mely *Biky Károlyhoz* küldendő. (Györgytelek, Szathmar.)

* **A magyarországi ág. hitv. ev. egyház 1891—94-iki országos zsinatának története.** Irta: *Thébisz János*. Egy vaskos s a Hornyánszky nyomdája által izléssel kiállított kötet ez, 602 lapnyi terjedelmével s elől a zsinat hivatalnokainak jól talált arcképeivel. Több ez mint a napló, mert érthetővé tesz oly dolgokat is, a melyeket csak a beavatottak tudhatnak s a mit a krónikásnak feljegyeznie szinte lehetetlen. Szerzője ott volt a zsinaton, mint szem és fültanu s részt vett a bizottságokban, látta, érezte a dolgok fejlődését, a határozatok titkos rigóit s nem csupán száraz történetet ír, hanem a történetek hátterébe is bevilágít. Ez adja meg művének rendkívüli becset első sorban saját felekezete névze, de általában mindazokra névze is, a kiket a protestantizmus újabb története igazán érdekel. Némi irigykedéssel jegyezzük fel, hogy a mi zsinatainkról efféle képet senki sem alkotott. A nagy gondnal, eles megfigyelő képességgel írott mű ára 5 rtt.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Figyelmeztetés.** Miután ismételt felszólítások és viszont tett ígéretek dacára, ismét nagyon sokan megfellekedtek a határlékok előfizetési díjak beküldéséről: felszaporodott költségeink miatt kényszerítve vagyunk azokat a többször emlegetett postai megbízás útján szedni be.

— **25 éves tanári jubileum.** Még emlékeztünkben van ama szép ünnepély, melyet a sárospataki állami tanító-képezde a folyó évi január hónapban, fennállásának 25-ik évfordulójára alkalmából ült s ime október 2-án ismét egy az előbbihez minden tekintetben méltó ünnepélyt ren-

dezett azon alkalomból, hogy két tanára — Zombory Emőd rajtánar és Kapitány János gyakorló iskolai tanító — működésük 25 évét töltötték be. A d. e. 11 órakor tartott ünnepély Dezső Lajos igazgató nyitotta meg a növendékekhez intézett buzdító s az ünnep jelentős égett méltató szavakkal. A megnyitót után 5 tagú küldöttség hívta meg a jubiliánsokat. A növendékek éneke fogadta s a tanári kar nevében Dezső Lajos üdvözölte az ünnepeltek, megemlékezvén azok fardáthatatlan munkásságáról s erőt és kitartást kívánván nekik a további munkára. Ez üdvözölésért Zombory Emőd mondott meleg köszönetet. A növendékek nevében Majoros András IV. éves növendék szólott a hála szavaival, a melyekre Kapitány János válaszolt, buzdítván az ifjúságot különösen a kitartó munkára. Az ünnepélyt a növendékek szép éneke zárta be. Este az ünnepeltek tiszteletére 30 teritékű bankett volt, melyen a helybeli főiskola tanári kara is csak nem teljes számban megjelent. Jelen vett ezen Nemes Lajos, Zemplénnvármegye kir. tanfelügyelője is. (Ki különben szintén most töltötte be hivataloskodásának 25-ik évét, melyet épen a sárospataki állami képezdeben kezdett mint tanár s kinél ez alkalomból a tanári kar már szeptember 30-án testületileg tisztelgett is.) A vacsora mindvégig vidám lefolyású volt; a két intézet tanári kara közt levő testvéri viszonyról tanúságot tevő szönből-sebb felkötözötök s az ifjabb tanárok szép dalai 11 óráig együtt tartották a résztvevőket. Mi is örömmel ünnepeltük a jubiliánsokat s e helyen is kívánunk nekik erőt és kitartást a további munkára! Isten áldja, segítse őket sokáig!

— **Az alsóbarsonyi ev. ref. tanító-egylet** szeptember hó 25-én Miskolcon ünnepelte meg fennállásának 25 éves jubileumát. 25 év valamely egylet történetében nem nagy idő, de ha tekintetbe vesszük a buzgalmat, törekvést és az eredményeket, a melyeket egyletünk e rövid, de nehéz idő alatt kifejtett: megmagyarázható és méltányolható a jubiliálás 24-én délután évi rendes közgyűlés volt, 25-én pedig az újonnan épített söhráz utcai ev. ref. iskola díszes és nagy antermében a díszgyűlés tartották, a melyen az egylet tagjain kívül a szép számú vendégek sorában ott voltak: Kun Bertalan püspök, Tóth Dániel esperes, Hidvégyi Benő kir. tanfelügyelő, Tóth Pál igazgató, Nagy Ignác, Maklári Karoly egyházmegyei tanácsbírák stb. Az ünnepélyt a 37. dicséret 1,50 versének 4 szölamú elmondása után, *Kun Bertalan* püspök imája nyitotta meg. Az ósz főpap ajkairól a legszebb imák egyikét halottuk, melyben áldást kért a jelenlevőkre. A magasztos ima elhangzása után, *Fogarasi Jenő*, arkölti tanító, az egylet volt elnöke olvasta fel nagy szorgalommal készített, szépen kidolgozott munkáját: az egylet 25 éves történetét, mely fényes tanubizonyoságot tett arról, hogy az egylet az elmúlt negyedszázad alatt, mily sok irányú tevékenységgel, mily buzgó, lelkes ügyszeregettel felelt meg feladatának. A nagy tetszéssel fogadott műnek kinyomtatását az egylet elhatározta. Lélekemelő jelenet következett ezután. *Fogarasi Jenő*, az egylet volt elnökét, kinek munkásságához fűződik az egylet eredményteljes 25 éves multja, részesítették pályatársai nagy ovációban. Ez alkalommal, hogy az elnöki székét elhagyta s hogy az egylet 25 éves történetének megírásáért némi szerény viszonzásban részesüljön s hogy szerető pályatársai elismerésöknek kifejezést adjanak, egy díszes aranyozott ezüst serleget nyújtottak át neki s átnyújtásakor *Pulnoy István* miskolci tanító fejezte ki az egylet elismerését és halálját a szeretett pályatársnak. Az ünnepelt könyves szemmel meghatott hangon köszönte meg e nem várt meglepetést. Ez ünnepélyes ováció után az egylet által ezen kitűzött tételre: »*Micsoda szellemi és anyagi kellékek szükségesek egy népiskolához, hogy a jó iskola nevet kiérdemelje?*«

bérekzett pályamunkáról szóló bírálatot olvasta fel *Baksa Lajos*, alszóncai tanító, mely szerint az első díjat (60 korona) Fogarasi Jenő, a második díjat (40 korona) Putnoki István és Tóth Elek nyerték el. Erre a pályanyertes mű lelkes eljenzéstől kísért felolvasása következett. Majd Kun Bertalan püspök intézett köszönő, elismerő és buzdító szavakat az egyeslet tagjaihoz úgy a szép ünnepej érdemeért, mint az egyeslet által kifejtett 25 évi eredményteljes működésért; utána Tóth Dániel esperes kérte a jelenlevő tanítók a polgári anyakönyvvezetés és polgári házasság által teremtet új viszonyok között azon magatartásra, a melyet az egyház tölök elvár. Berekesztette e szép ünnepejlyt a »Hymnus« 4 szolámú éneléklese a tagok által s *Baksa Lajos* elnök bezáró beszéde. Déután 1 óraker a Korona vendéglőben banketre gyűlt össze a jelenlevők legnagyobb része, megjelent a tanítók által igaz barátjának ismert s a tanítók által szeretett, lelkes tanfelügyelőjök Hidvégi Benő is.

— **A vallás és közoktatási tárca költségeloirányzata az 1896 évre** 1,289,000 forinttal nagyobb, mint a folyó évi. A pénzügyminiszter a mult hó 30-án tartott országgyűlésen a költségvetésnek erre a pontjára néve így nyilatkozott: »Azt hiszem, nem szükséges bővebben indokolni azt, hogy miért emeljük a kultusz miniszterium dotációját. Emeljük röviden azért, hogy a tárcanak előirányzatát realis alapokra fektessük, hogy a tulkiadások lehetőleg elkerültesseken. Visszavezethető másrészt ezen emelés a kormányának azon törekvésére, hogy a mennyire csak erőnk engedi, kulturális érdekeinket minden vonalon és minden irányban igyekszünk a legnagyobb mértékben előmozdítani. Ezen törekvésünk kifolyása, hogy a felső tanintézetek dotációját emeljük 70,000 forinttal, a közepiskoláékat 240,000 forinttal, a népnevelésé 737,000 forinttal, az egyházi célok dotációját 50,000 frttal (?). A költségvetésben a felekezeti, törvényhatósági és községi közepiskolák segélyezésére 100,000 forinttal van több felvéve. A 12 tétel f) pontja szerint: »50,000 forinttal emelkejnek az egyházi célokra fordítandó kiadások, miután a különböző egyházak lelkesi illetményeinek egy bizonyos minimumra leendő kiegészítése a tett szulmítások szerint az eddig felvett 100,000 frttal hitelből teljes fedezetet nem lelne.« A költségvetésnek ebből a pontjából úgy látszik, hogy a kormány csakugyan komolyan foglalkozik azzal a tervvel, hogy a lelkesi fizetések rendezéséhez a felekezeteknek segédkezet nyujt.

— **Zelenka Pál püspök főrendiházi tagságának kérdése** szöbe került a főrendek folyó hó 3-án tartott gyűlésén. *Gróf Zichy Nándor*, az igazoló bizottság jelentésének felolvasása után, Zelenkanak püspökségéről való lemondására utalva, kérte az elnökséget, hogy helyének betöltéséről intézkedjék, noha lemondását a püspök nem jelentette be. A nyugtalanlódo gróft *Bánffy Deszö báró* igyekezett megnyugtanni azzal, hogy a kultusz miniszterrel már folyik a tárgyalás, hogy a lemondás következtében szükséges intézkedés megtörténjék és az illetékes személyek a főrendi házba meghivassanak.

— **Az izraelitai recepciójáról és a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslat** a mult hó 30-án ismét tárgyalás alá került a képviselő házban. Az előbire néve a főrendiház módosítását elfogadta a ház, de a vallás szabad gyakorlatáról szóló javaslatot újra változatlanul visszaküldi a főrendekhez.

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület tanárainak gyámegyesülete ügyében** mult hó 26-án határozott a kerületi gyűlés. Nem erősítette meg az egyesület közgyűléseket azt a határozatot, a mely arra utasítja a gyámegyleti választmányt, hogy a felekezeti tanárok nyugdíjintézetbe átlépő tagokért a kívánt járulékokat fizesse be,

mert ez az egyesület alapszabályaiba ütközik. Felhívta az illető tanárokat, hogy az egyesület szerzefeltatásá kimondva, a vagyon fölhasználására néve, a szerzett jogok épségben tartása mellett, egymás között igyekezzenek meg-egyezésre jutni.

— **Méltányosság.** A pápai ref. főgimnázium 3 tanzsreke pályázatot hirdetvén, a 100 frt ötdövényes korpótlérra vonatkozólag kijelenti, hogy a más intézetben rendes tanári állomáson töltött évek is *felelészben* beszámíttatnak, sőt ha az illető pályázó e működésében kiválóbb érdemeket is szerzett, az 1400 frt vagy épen az 1600 frt alapfizetéssel rendszeresített második és első fizetési osztályú állomásokra megválasztatásával egyelölteleg előléptethető. Nálunk Sárospatakon 1400 és 1600 frtos alapfizetésről még szó sincs; de előjárásunk az ötdövényes korpótlék megallapításánál sem tanusít még oly méltányos fel fogást, mint a pápai előjáróság, a mennyiben nemcsak más intézetből jött tanárainak nem számított be semmit ott eltöltött éveiből (*Bartha B.*), hanem még a helyben működött tanárok egyneműekétől is leszámított 3—4 évet. A példák tanítanak is.

— **A debreceni akadémia tanrendjében**, melyet a Debr. Prot. Lap legközelebbi száma közöl, egy feltűnő adatot találunk. Dr *Óreg János* bölcsészettanár a jelen felévben heti 21, mondó huszonegy órán tart bölcsészeti, francia nyelvi és paedagógiai előadásokat. Mi a gimnáziumban is sokajuk a heti 20 órát, Debrecenben az akadémián se áttalanak egy embert heti 21 órával megterhelni. Lehet-e ilyen módon még szó komoly tanulmányozásról a tudományok újabb jelenségeinek figyelemmel kíséréséről, s esetleg önálló tudományos buvárlatokról? Debrecenben tanárképzéséről almodoznak, pedig mostani teendők végzésére se birnak elegendő tanerőt alkalmazni. Vagy talán épen azért?

— **A füzai év. ev. egyházkerület** mult hó 25-én Miskolcon tartotta meg a *Zelenka Pál* püspök lemondása s a Debrecenben elrendelt püspök választás miatt szükségessé vált rendkívüli közgyűlést. *Péchy Tamás* helyett, mint legidősebb egyházmegyei gondnok, *Szentiványi Árpád* foglalta el a világi főgondnoki széket s ő és *Terray Gyula* gömöri esperes üdvözölték a szavazatok roppant többségével megválasztott püspököt, igazi melegséggel s jövendőbeli munkásságához fűzött fényes reményekkel. *Zelenka* igazolta válaszában, hogy miért kellett neki lemondania (alkotmányos nézetei, tett nyilatkozatai s az egyházalkotmány új szervezete miatt, a mely utóbbi maga is új nyilvánulását követeli a bizalomnak stb.) s meghajolt a kerület bizodalma előtt, feltartva 5 évvel ezeltől kifejtett programját azzal a pótlékkal, hogy az azóta létrejött zsinati törvényeknek minden intézkedését kötelezően ismeri magára néve, de másokkal szemben is. Igyekezni fog, mint a szeretet vallásának öre, hogy az a 40,000 hitsorsos, a kiket az új törvények csatoltak az ő felügyelete alá, jól érezze magát az új összeköttetésben s fialathassa a szeretet és szabadság összes kelleit; de kész arra is, hogy a türelmes szeretet teljes szigorával alkalmazza a törvényt azon eltévelyedettek vagy elbámultak irányában, a kik az új helyzetben is *faji vagy nyelvi vásárléval akarják az egyház személyét felhasználni.* Az egész beszéd az elvek emberének erélyes megnyilatkozása volt s bizonyosan meghallották azok a tuntezőleg elmaradt hitsorsosok is, a kiknek nem esik nyökre a *Zelenka* kormánya alá való jutásuk s a kik épen azért a szavazástól is makacsan tartózkodtak. A testvér-felekezetnek püspök-avató gyűlésen részt vett a mi szeretet püspökünk is több magával s szívvelyes üdvözlések tárgya volt. Jelentős ténye a gyűlésnek — egyebek között — az,

hogy a roznói felsőbb leányiskolára 70,000 frtot szavazott meg. Hatalmas belmissioi lépés ez s mi csak fájlalni tudjuk, hogy p. o. a szatmári felsőbb leányiskolát sem bírjuk kellő magaslato fenntartani és hogy a nagyváradi is olyan nehezen indul.

— **A kolozsvári theol. akademiáról** megjelent az első hivatalos jelentés a „Prot. Közöny”-ben. *Pokoli József*, mint a köz-sajtónálra betegeskedő *Kenessey Béla* helyettese készítette. Ebből most már bizonyos, hogy az új theol. akademiának nem 38, mint írtuk, hanem 33 növédeké van, a kiket — noha nincs még arra való alap — egytől-egyig teljesen ingyenesek gyanánt vettek fel s egy párt még ösztöndíjban is részesítettek. A könyvtár-alkotás még most kezdődik, a mire névze azt javasolja a helyettes igazgató, hogy a különböző tanintézetek theol. műveinek duplum-példányait kellene megszerezni s esetleg az egyes gimnáziumoknál felesleges theol. műveket ajándékképpen elkérni. A tanrend is közzé van s az — még az egyetemen való kapcsolatban — sem éri el p. o. a debreceninek és sárospatakinak színvonalát. Nevezetes, hogy a kolozsvári egyetemen *bölcsészettörténet* nem adnak elő, s így a szorosabb értelemben veendő bölcsészeti tantárgyak közül csupán pszichológiát hallgathatnak az új akadémiá theologusai. Ezért azonban az egyetem volna felelős!

— **Az összes ev. ref. theol. akademiák létszáma** ma már biztosan tudható s alkalmul szolgálhat egy kis csendes elmélkedésre. Sorrend szerint így következnek: Sárospatak 36, Kolozsvár 33, Debrecen 32, Budapest 27, Pápa 25, Nagy-Ényed 20. Összesen 173. Ezeket tanítja legalább 40—45 rúndes, rendkívüli és helyettes tanár.

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerületnek** szept. 21—26. napján tartott közgyűlése a szokott bevezetés után szintén a szerencsétlenül elhunyt *Laszlo főherceg* emlékének áldozott először s nyomban utána fájdalommal vette tudomásul, hogy *Kenessey Béla*, úgy is mint kerületi aljegyző, úgy is mint tanárt el kellett vesztítenie s jegyzői helyét ideiglenesen *Lévay L.* sárkeresztúri lelkészszel töltötte be. A püspöki jelentés az egyházpolitikai törvényekkel s a kerület belügyeivel foglalkozott. A felekezeti nélküliség kivül szívesen üdvözli amazokat s jó reménységgel néz azok elé, főként a már szentesített törvényekhez fűzött miniszteri utasítások miatt. A második napot a lelkész-avatás foglalta el, a melyben 7 ifjú lelkész részesült. Az alkalmi szónoklatot *Lévay Lajos* tartotta. A 3-ik napon a kerület lelkészeinek kiadandó utasítás és a püspöknek egy lelkészválasztási ügyben felvetett elvi kérdése adtak alkalom bővebb eszmecsereére. A püspöki közutasítást tisztelettel tudomásul vették, de annak egy pár pontjával ellenkező álláspontra helyezkedtek, így p. o. a kihirdetésre nézve. Az összeállított utasítás lényegében egyezik a többi kerületiekével, azoknál azonban jóval rövidebb. Az elvi kérdés az volt: lehet-e valamely gyülekezetnek akkor élni a meghívás jogával, a mikor az esperes, a törvényes idő letelte miatt, a pályázatot elrendelte? E tárgyban a jogügyi bizottság 25-ikére adott véleményét és az tagadó volt. A negyedik napon került elő az országos gyámirtar ügye s az egyházmegyének arra adott bíralata. Ismeretes lapunkból is a *Baksay S.* solti esperes külső véleménye, valamint az alsó-baranyaiaké: ezek képezték a vita tárgyát. A kerület többsége szigorúan kívánt ragaszkodni az országos gyámintézethez s így az alsóbaranyai véleménye eslelt; de nem akarta bizonytalanra tenni a gyámintézet felállítását sem s e miatt leszavazta a solti indítványt is, a mely nem kívánja kötelező a belépést a

most élő lelkészekre kimondani. A theol. tanárokat és rendes vallástanárokat kötelezett tagokként ohajtják bevenni. A gyűlés két utolsó napja a kerületi egyházak és iskolák belügyeivel foglalkozott. A theológusok részére — a kik ott is megfogytak — újabb és nagyobb jótéteményekről fognak gondoskodni a jövő évre s Nagy Dezso világi aljegyzőnek egy „Törvénykezési kézikönyv”-höz készítet tervezetet elismeréssel fogadta a gyűlés. E kézikönyvben a kerületi törvénykezésre vonatkozó szabályok, ügyvitelre stb. tartozó határozatok lesznek összefoglalva. A milleniumi alkalmából a theol. akadémiá internatusát és tantermeit — mikor ez lehetséges — át fogják engedni papok, tanárok, tanítók szállásaiul a mi mindenestre tiszteletet érdemlő figyelem.

— **A tisztántúli ev. ref. egyházkerület** a dunamelléki egyidejűleg gyűlésezett. Lelkész-avattal volt összekötve ez is s itt a felavatandók és nem a régebb lelkészek közül, *Révész Mihály* nagybajomi lelkész, ismeretes író tartott alkalmi szónoklatot. A főherceg család mélységes gyászát ez a kerület is felírásnál kívánta enyhíteni s kegyeletével adózott a Kovacs Ferenc érdemeinek is. Főbb tárgyait e gyűlésnek is az egyházpolitikai törvények által teremtett új helyzet teendői s a lelkézi özevgy-árva-gyámirtar képezték. A püspöki megnyitómár utalt mindkettőre s a gyűlés egy bizottságot küldött ki az utasítások megkésztetésére. Épen mint Tiszán, ott is két utasítás készült: egyiknek szerzője *Dr. Bartha B.*, a másiknak *Csiky Lajos*. Lényegükben egészen megegyeznek a tiszáninai utasításokkal, a hirdetést azonban csak utólagosnak kívánják, a stólat pedig a további intézkedésekig érintetlenek. E tárggyal kapcsolatban merült fel a lelkézi javadalmak rendezése s az 1848. XX. c. t. cikk megvalósításának kívánalma. A közgyűlés felír a konventhez, hogy sürsége meg az államkormányánál az ev. ref. egyház nagyobb mérvű segélyezését s a lelkézi állások kívánatosabbá tételét végezt a nagyobb igazságot az egyenlőség javára. A zsinat előkészítésének szükségét is kimondta a gyűlés, mivel az új helyzet új törvényeket követel. — Az országos gyámintézet alapszabályain majdnem ugyanazokat a módosításokat javasolja, mint Tiszán. A »Protestans sajtó» című vállalatra nézve is egyetért Tiszáninivel, azonban — s ez eléggé jellemzi a mi egységes voltunkat — nem akarja még most sem respektálni a sárospataki tanítóképzédel vallás- és énekoktatást s a Sárospatakról kikerülő tanítójelöltéktől továbbra is vallás- és énekvizsgát követel. A gyűlés 3-ik napján tették le az esküt a debreceni főiskola új tanárai: *Dr. Bartha Béla*, *Kéreszy Zoltán* és *Nagy József* ugyanazokat tanárokat s a folytonosan gyöngéledő *Buzas Pál* széken betöltése végett is megkezdte a szükséges előintézkedéseket. A nagyváradi leányiskolára 10,000 frtot szavazott meg a kerület, mint a szatmárra. A főiskola pénzének miként leendő kezelése végett a gazdasági tanács javaslat tételére utasított. Nem lehetetlen, hogy valamely nagyobb pénzintézetre fog az bizátni.

— **A debreceni pap-választást** a legyőzött kisebbségnek egy töredéke megfellebbezte. Tehát a hercehurcából, a gyulólködésből még nem volt elég! . . . Gyönyörködjete a magas pédán ti apró gyülekezetek!

— **Bereg esperese**, egy lángoló ügyszerezettel írott körlevelet küldözött szét a megyebeli lelkészekhez, a melyben a mai viszonyokra való tekintettel is, kéri, buzdítja őket, hogy a N.-Váradon, f. hó 31-én tartandó kerületi értekezleten jelenjenek meg s hívják rá az egyházakat a költségek megszavazására is. Sok ilyen lelkes vezérek s akkor rendben leszünk!

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székhelyessel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Rozsákvál bélyegdíj 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÓNYE.

- MEGJELEN MINDEN HETFŐN. -

TARTALOM: »Elmfuttatás egy „elmfuttatás” felett.» *Nordik Lajos.* — »Theologusaink kiképzéséhez.» *Dr. Finkei Ferenc.* — »A homonai misszió! ev. ref. egyház megalakulása és fejlődése.» *Széllősy József.* — »A novaji gyűlés.» *Bécsé Kálmán.* — »Ünnepi órákból.» *Bécsé L.* — »Főispáni látogatás a sárospataki főiskolában.» — »Vegyes közlemények.» — »Hirdetés.»

Elmfuttatás egy „elmfuttatás” felett.

- Gyámintézeti előlga. -

Meghalt! Kisznevedett! Nagy szótöbbséggel mondták ki rá az ítéletet és az az ítélet egy volt a halállal. Akár a „nyomban büntető hatalom”-nal. Aztán hát el is temették; mert úgy szokás már az, hogy a halálra ítéltre is borít szemfedőt az emberszeret. Thémisz, Autonómia és a többi délcse kisasszonyok sarka nyomát Humanitás simítja el. Pontius Pilátust Arimathiai Szent József követi.

Azt kérdeitek, hogy *ki* halt meg? Grammatikailag helyesebb lenne, ha azt kérdenétek: *mi* halt meg? De bár elítélték, volt annyi becsülete, míg élt, hogy többnek tituláljátok a minél. Hát csak kérjétek úgy, hogy *ki?* Ki? Hosszú neve van ugyan egy kissé, de mert nem szégyenelte viselni, ide írtam: „A magyarországi gyámintézetek a magyarországi ev. ref. egyházban. *Irta Baksgay Sándor.*” olvashatnátok, mondom, ha akarátok, de aligha úgy nem vagytok velem, mint jómagam, hogy vagy nem juttok hozzá, vagy ha hozzátok jut, estere hagyjátok, elszenveditőnek.

Javallom, hogy ha kezeitek közé kerül, ne este olvassátok, mert előzi szemeitekről az álmot, a mire pedig most, ósz magzórás idején, úgyis rászolgáltok. De ha elaludtatok se lenne nyugodt az álmotok. Kísértetek jelenének meg előttetek; olykorok bizony még magára ösmerne egyikben, másiban. Pedig nincsen annál veszedelmesebb lidérenyomás, mintha saját magával kizökődik az ember. Nem tapasztaltátok, hogy az ilyen álm igen gyakori? a gyülekezéseink idejében s különösen utána?

De azért csak szereztétek meg és olvassátok. Nem csak ijeszt az; érdemes dolgokat fogtok belőle tanulni. Így p. o. azt, hogy nem mindig az lát legjobban, a ki legfelül áll a dombon; meg hogy néha a szederind messzebb pereszkedik a bűtökös szifánál. Azért-e, hogy „serpít humi tutus”? Hát persze hogy azért. Megtanuljátok majd azt is, hogy nemcsak gőzön, meg villamon reptél a bölcsesség, igen gyakran jár az gyalogatukon is. Hallani fogjátok, hogy a matematika a sziv tudománya; hallani, hogy Eiffel-tornyot építeni nem oly nehéz, mint családi otthon bűbos kemencével. És látni fogjátok, hogy a „Pap János országa” egyáltalában nem meszesbész, ma is kénytelen még oda járnai némely érzeny és jótét lélek. Szívet akartam mondani, de maradjon csak lélek; jobban beleillik ebbe a kísértetes víkendözésbe. Aztán minek keserítselek még jobban?

Kinek beszél? Nekem, nektek, mindnyájunknak, kik özvegyeinket és árvaikat országos gyámintézeti Eldorádóba akarjuk vezetni. Nekünk „pálya és taska nélkülieknek;” nektek, filakteriámosok, kik az urimmal és thumimmal ékeskedtek; nekik, „a tanácsban ülő személyeknek.” Hogy mit beszél? Olvashattátok a Bodrogmenti Leveleken, a kit ti közületek némelyek „Jeruzsálemi korbácsa”-nak neveztek; olvashattátok a dunaparti Jelenések Könyvében, azt meg tudom, Mennyei Malasztnak tituláljátok; olvashatnátok most a maga emberségéből vásárolt új köntöcsében, melynek hajtókáján im ez az írás diszeleg: „Egyetemes gyámintézet és egyházmezei gyámintézete a magyarországi ev. ref. egyházban. *Irta Baksgay Sándor.*” olvashatnátok, mondom, ha akarátok, de aligha úgy nem vagytok velem, mint jómagam, hogy vagy nem juttok hozzá, vagy ha hozzátok jut, estere hagyjátok, elszenveditőnek.

De azért csak szereztétek meg és olvassátok. Nem csak ijeszt az; érdemes dolgokat fogtok belőle tanulni. Így p. o. azt, hogy nem mindig az lát legjobban, a ki legfelül áll a dombon; meg hogy néha a szederind messzebb pereszkedik a bűtökös szifánál. Azért-e, hogy „serpít humi tutus”? Hát persze hogy azért. Megtanuljátok majd azt is, hogy nemcsak gőzön, meg villamon reptél a bölcsesség, igen gyakran jár az gyalogatukon is. Hallani fogjátok, hogy a matematika a sziv tudománya; hallani, hogy Eiffel-tornyot építeni nem oly nehéz, mint családi otthon bűbos kemencével. És látni fogjátok, hogy a „Pap János országa” egyáltalában nem meszesbész, ma is kénytelen még oda járnai némely érzeny és jótét lélek. Szívet akartam mondani, de maradjon csak lélek; jobban beleillik ebbe a kísértetes víkendözésbe. Aztán minek keserítselek még jobban?

Pedig az elkezeredésre volna némi-nemű okotok.

Mert azt mondja továbbát a haza-járó lélek, hogy nagyon elhittetek magokat az egyházmegyei gyamintezeteikkel: a magatokénak tartjátok, pedig jussa van ám hozzájuk a szuperintendenciának is, az eklézsiáknak is, a „plebs christiáná-nak is, a kopott mantillás özevgy papúknak is, a holtaknak is, még névi a haza-járó léleknek is. Ti valami szerzett jogot emlegettek, a mire ő azt feleli, hogy az csak képzelt jog s jobb lenne, ha isteni jogot emlegetnétek. A minthogy csakugyan ez a leghelyesebb jogcím, mivelhogy a részvény-lével csak az általatok befizetett tőke kamatjához adhat jogot; alapszabályotok pedig, a melyekkel a többiek gyűjtélét magatokhoz ragadtátok, semmiféle hatalmasság által nincsenek megerősítve. Mit feleltetek erre apostolai a törvényességnek és az ethikának?

— Azt is mondja, hogy 50 egyházmegyének és 4 kerületnek másfél millió forint hever a gyamintezeteiben, tehát a Dárius kincse, a mennyi nem lesz az országosok soha és ez a rengeteg nagy kincs 30 év alatt mind elkallódik, fond perdu-vé válik, ha bölcsseitek úgy fundálják meg az országosat, hogy a ti traktuális meg superintendenciális intézeteitek a kerítésen kívül maradnak. Nem fogjátok birni a két, három, sőt négy felé való sántalást, megrokkantok és fejetekre szakad a dédelgetett megyei palota. És ha egyszerre szakadna! De „előbb a tetőzetet szedjük le a szerzett jogú csákiykkal; aztán a gerendákat fűrészselgátjuk ki, ajtókat, ablakokat kifeszgetünk további fizetéseket felfüggesztő feszítő vasakkal; a faádokat majd lemossa az eső kétségbevonhatatlan biztossággal. Lesz olyan is, a mely nem éri meg a bontási munkát, az ott roskadoz; és olyan is, a mely véletlenül kigyullad oktalanságból vagy gonosz szándékból és tüze elálltszik messzire; és füstje marni fogja szeméiteket, ti tanácsban ülő személyek.“

— Cáfoltjátok meg, ha tudjátok, e profeciát!

Aztán arra tanít, hogy hogyan kell megalkotni az országost a többiek alapján, azok bevonásával és mégis fenntartásával; tehát arra, hogy az öt kenyeret és két halat is megegyétek és mégis 12 kosárral legyen a maradék. Rázzátok a fejetekezt? Nem történnék többé csodák? No hát a ki egyszer feltámadott, tud az csodát is mivelti. — ha ti akarjátok.

Hogy kell megalkotni az országost? *Az egyházmegyéik uniójával.* Kanalizálni az 50 kisebb-nagyobb tavat, az 50 meglevő egyházmegyei gyamintezetet; összeköttetésbe hozni az országos Balatonnal, tehát úgy, hogy amazok vize táplálja emezt. Hogy hét traktus a szárazon evez, az egyáltalában nem baj; ásson magának és töltse is meg; nem fog több munkájába kerülni, mintha szárazon és gyalog eregetné az országosba a tartozékát. A további planum meg ez: Mindegyik egyházmegyei gyamintezet, úgy mind az 57 annyi 100 (száz) frtot eresz be az országosba, a hány lekész van a kebelében. Ez egyszerre 200 ezer forint, a melyhez a közalap ugyanannyit töltene; együtt 400 ezer frt. Ez lenne az alap. Táplánla pedig a vizeket évenként sok jórú forrás. A 400 ezer évi 16 ezerral; mi magunk egyenként 2 és $\frac{1}{2}$ %-al, mely 37 ezer frt; a népességi járulékl, minden lélek után egy harmatcseppel, az az 1 krral, ez 20 ezer frt; (Ne féljetekek, nem a misera plebs contribuenti kellene érette ekkez valni; kifizetnék szépen a kerületi, vagy — a hol ilyen nincs — a megyei intézetekek, az egyházak egy-egy lelkesízi hivatal után 5 frtot csurrantanának, a mi megint 10 ezer frt; végül a felemelt államsegélyből 20 ezer, az évi közalaplóból 10 ezer frt ömölne belé. Tehát együtt évi 113 ezer frtal táplánla a nagy Balaton, nem is holnapután kis keddtől, hanem máttól kezdve. Mit gon-

doltok, van-e igazsága ennek a haza-járó léleknek? És van-e fogyatkozása ilyenénképpen az egyenlőségnek és testvériségnek?

És most hallgassatok, mit mond a lélek a *merítésről*? Elsőbball is a lelketekre szól: ne legyetekek mohók, ne tolakodjátok. „Bizonyos, hogy a mi özevgyeinket utódoink táplálják, szükség tehát, hogy mi utódok tápláljuk elődeink özevgyeit!“ Aztán mindenkit meghi az azonnal való merítésre. Első sorban az özevgyeket és árvaakat, valamennyit, még azokat is, akiknek férjök és apjok soha és sehol se izzadtok a töltögetés munkájában, de a kiknek részét mégis behellhatta és hullatta a menyeyi gazda a plebs christiánának, az egyházaknak, a magánosoknak adományáiban, a közalap 200 ezerében, meg a többi tizezerekben. „A magyar nemesség egykor tízmillió jobbbágyat fogadott magához; és két ezer nemes ember, a ki magát nemesnek tartja a nemesek között, ki tudna zárnai sorából néhány tisztes matrónat csak azért, mert ók a 11-ik órában érkeztekek meg? Azért-e a te szemed gonosz, hogy én jó vagyok?“ — Krisztus vitézei! haljátok mit kérdez a lélek tőletek? Vigyazzatok! Árpád nemesei megsegélyenithetnek benneteket! — Aztán meghi a *fogyatkozottakat*; az öreg szolgatársakat, meg a többieket, a kire nézve nem volt vagy nem lehet többé gyönyörűsége az iga és nem könnyű a teher. És azt mondja az egybe sereglettekeknek: Igyatok ebből mindnyájan. — „Uram! nincsen mível meritenünk.“ — Van! feleli a lélek. Ime, az edények! Ezekből az egygyúrású kisebbekből vegyen magának mindenikeket egyet, akár özevgy, akár árva, akár fogyatkozott; azokból a vegyesekekből majd én osztok számatokra a talentumotok szerint, egyiknek a kettősből, másinak a harmasból, fél egész a tiz numerusig. „Az évi jövedelméből minden segélyezendő *egyénre* (özevgy, árva, fogyatkozott) külön-külön *egy rész* osztalék számitattik. Ezen kívül aztán minden elhalt tag családjára, akár hány tagból álljon is, az elhalt férj szolgálói-idejéhez mért arányban, több-kevesebb *rész* osztalék számitattik: ez pedig 0—5 évi szolgálata kettő; 6—10 évre három; 11—15 évre négy; és így tovább minden következő öt évre egyvel több rész számitattik, egész a 40 évre eső 10 részig, melyen felül az osztalék növekedés megszűnik.“ Tehát részben a szőlőmunkások, részben a kiosztott talentumok analógiája; amott egyenlőség, testvériség, emitt méltányosság és igazság. — Atyámfiak, férfiak! Mint tetszik ez néktek? Számitatok csak utána s aztán felejtetekek!

De látja a lélek, hogy két dologtól mégis féltek. Félték attól, hogy a nagy Balaton elnyeli a kis tavakat; féltek attól, hogy ii, a mostan élők, nem bírjátok ki a három és négy felé való töltögetést. Táplánla a megyeit is, a kerületit is, az országost is, ez megbirhatatlannak látszik. De aggodalmaitokra a lélek ezt feleli: Mit háborogtok magatokban, kicsinyhitűek? Mégis nem értitek-e és nem emlékeztekek-e, hogy az országosba való járulékokot az egyházmegyei fizeti ki érettekek ott, a hol 100 frt tóket fizettekek be a megyeibe; ott meg, a hol kevesebbet fizettekek be, magatoknak kell azt kiegészíteni, mert e nélkül meg nem kosholhatjátok az én vacsorámat; de ugy-e, hogy könnyebb lesz azt kiegészíteni, mint a régi kovász szerint való 10 %-ot fizetni 50-tól kezdve 200 és több forintokig? Aztán a megyeit se nyeli el az országos, annál kevésbbé a kerületit; mindenikben marad több-kevesebb víz és azon továbbra is a ti megyei és kerületi szabaddalmaitok fognak halaszgatni. É végre pedig csak az szükséges, hogy szabaddalom-leveleteket ily irányban alakítsátok át és a mi fő, hagyassátok jóvá, mert e nélkül nincs

azoknak elegendő erejük. — Mit félték hát ők kicsinyhitűek? Ne haborodjék meg a ti szívetek!

Ime, ezeket beszéli az a sirjában se nyugvó, Pap János országát járó jóté-lélek; ezeket beszéli nekünk, nektek, *Nekik*. Vajjon meghallják-e? Vajjon hajtának-e rá? Avagy azt fogják mondani: Órad lejárt. *Egyet* ütött. Vissza a sírodba! — Lehet, lehet; bár azt feleli máris Nekik a lélek: Nem a ti dolgotok tudni az időket. En tudom, hogy jókor jövétek. A mutatót előretoltatok. Halljátok a kakest? Az a bizonyosságom; most van tizenkettő!... Vajha meghallgatnák! Vajha ne mondanák: Nem esmérem az embert!...

A dolgunk summája pedig ez: Baksay Sándornak igaza van. Igaza az egyházmegyékkel, kerületekkel, a konventtel és valamennyi javaslattal szemben, a mely 15 esztendő alatt látott nap- vagy holdvilágot. Mindnyájunkkal szemben igaza van. Igazsága azon a nagy és termékeny gondolat: az *egyházmegegyi gyámintézetek uszóján*, sarkallik. Erről a pontról indúlva, könnyű a kibontakozás, biztos a haladás és markunkban az áldás. A többi, a mitet eddig mutogattak, mind sülledékes és bizonytalan. Javaslata szerint a meglevő gyámintézetek mind megmaradnak, sőt a hol nincsenek, ott is megalakulnak és megalakul az országos is. Ötven (57?) szegelen épült hajlék egy sugar torony körül! Az országos így egy év alatt szervezhető, működését *azonnal* kezdték, jótéteményeit azonnal kiterjesztheti *mindentekire*, a ki pap-maradék és pápi rom. Az ő javaslataiban nem bántó, de odalló rész a nyugdíjazás; nem ragasztva van a gyámintézethez, de egyittérten vele. Ott van benne az egyenlőség, testvériség és melettük a méltányosság és igazság. A részletek itt-ott módosíthatók és módosítandók is; de az egész, az mestéri!

Mi lesz a sorsa a javaslathoz, mely, mint a száműzött, törvényen kívül helyezve, csak kegyelem útján remélhet meg visszafogadtatást? Az-e, a mi általában a száműzöttek, avagy kivételek? Annak csak az Isten és a konvent a megmondhatója. A konventet *külsőleg* köti szigorú és merev álláspontja, de *belsőleg* a lélek és a szív még mindig szabad. Azokat pedig az Isten hajtja. Azokhoz appellált most Baksay Sándor, azokon fordul az „elvetett javaslat” sorsa. Mi lesz e sors? Mi lesz e sors?

Bizzunk az Istenben és higgyünk a feltámadásban!
Novák Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

Theologusaink kiképzéséhez.

Egyházkerületi közgyűlésünk a mult hónapban azt határozta, hogy a jótéteményes joghallgatók *kötéseik* lesznek négy évi tanpályájuk alatt az *erkölcseint* vagy a protestáns *egyház történelmet* hallgatni. Résezméről nemcsak helyesnek, de valósággal szükségesnek tartom e határozatot, mert, habár jogakadémiai tanulmányi rendszerében eddig is *ajánlva* volt a joghallgatóknak ezen két tárgy, nem különben az Irodalomtörténet hallgatása: a gyakorlat azt mutatta, hogy az ajánlat csak jó tanács maradt, igen ritkán akadt egy-kettő, a ki követte. A hallgatók kötelezővé tételével megvalósítva látom — legalább az eddigénél nagyobb mérvben — azt a gondolatot, mely a protestáns jogakadémiai létalapját képezi, hogy jogászainkból egyháznak ügyei iránt érdeklődő s azt szerető világi elemet neveljünk, a mire — mondanom sem kell — a mai viszonyok közt, a teljes vallás-

szabadság törvénybe ígtatása után, talán még nagyobb szükségünk van, mint ezelőtt.

De épen ez a gondolat indított — a contrario — arra a másik gondolatra, hogy épen ma, midőn az egyházunk iránti szeretetet és buzgalmat mindenképen ápolnunk kell, nem épen olyan szükséges lenne-e arról gondolkoznunk, hogy theologusainkat, leendő papjainkat viszont a reális étellel s ennek szabályozásával, a joghallgatók ismerősebbekké tegyük? Nem lenne-e kívánatos, hogy az a leendő pap, a ki híveinek sokszor nemcsak a tisztán egyházi, de másféle dolgokban is vezetője, tanácsadója szokott és tartozik lenni ismerettel és pedig lehetőleg alapos ismerettel birjon azokról a dolgokról, melyek minden művelt államtagnak tudnia kell.

Hogy egyebet ne említsék, minő szükség lenne arra, hogy theologusaink a magyar közjogot ne csak homályosan *sejtsék*, de alaposan és részleteiben is *tudják*?

Hát vajjon egy papnak, a ki már allásánál fogva igényt tart a művelt állampolgár-névre, nem nélkülözhetetlenül ismernie kell-e hazánknak, a magyar államnak alkotmányát, a törvényhozás, a kormányzás, a bírások szervezetét, a nemzet részvételét az államhatalmi ágakban, az állampolgári és politikai jogokat és kötelességeket, államjogi helyzetünket Ausztriával és idegen államokkal szemben? Nem okvetlenül szükséges-e, hogy a mai felvilágosult időkben az a lelkes, a kitől hívei tanulni akarnak, még tévedésből se ejtsen ki a szószélen valami közjogi képtelenséget, nehogy a tudatlanabbaknál helytelen ismeret terjeszsen, a műveltebbek előtt pedig saját áratlanúságát árulja el. Nem kell-e például ma a vallásszabadság jogi jelentőségéről, politikai fontosságáról, annak consequentiáiról, a hazasság jogi jellegéről és szabályairól stb. beható, részletes tudomással bírnia?

Ezúttal nem is megyek tovább. Nem említem, hogy minő hasznos dolog lenne a leendő papnak a *magánjog*, a *nemzetgazdaságtan*, esetleg a *politika* vagy *közjogtudási jog* hallgatása is, a melyekből megismerné a gyakorlati jogélet legtöbb intézményét s a köz és magán életviszonyoknak nevezetesen szabályait; de a fentebb elősoroltaknak, tehát az azokat felelő *magyar államjog*nak ismeretét papjainkra *feltétlenül szükségesnek* látom s ennél fogva ezen ismeretek megszerzését a hittanhallgatókra *kötelezően* tenni óhajtanám.

Mert ugyan micsoda az a jogi ismeret, kivált közjogi ismeret, a mivel theologusaink elhagyják az akadémiait?

Az államjogot, mely idegen államokban főbb vonaliban már a népoktatás tárgya (a mi *névre* nálunk is megvolna), valamint a középiskolák felsőbb osztályaiban is tanítottak, nálunk hírből sem hallják a 12 iskolai év alatt. Legfeljebb, ha a jogászok tanrendjét unalomból átolvassák. A gimnáziumi tanrend 5—6 órát ad hetenkint ma is a latin nyelvnek, 4-et a görögnek, de sajnál 2-t (legalább egy osztályban!) a magyar közjog elemeitől. (De hát ne panaszkodjunk, hiszen a magyar *irodalomnak* is be kell érnit 3 órával hetenkint!). A theologia 4 évén pedig az egyetlen jogi tárgy, a mit hallgatnak, az egyházjog s ezzel azt hiszik, hogy az egész jogot, a *jus-t* — a mint csütölni szoktak — megismerték. Az akadémian még csak Magyarország történelmének előadásáról sincs gondoskodva s így a 4 évet végzett theologus kimegy papnak azzal az államjogi tudománnyal, a mit a gimnázium VIII. osztályában a Magyarország történelmének magába szívott, ha ugyan a 4 év alatt azt is végképen el nem felejtette.

Lehet, hogy vannak s én felteszem, hogy vannak is olyanok, kik önszorgalmukból szerettek maguknak némi ismeretet ezekről a közjogi fogalmakról, de hogy

egészen véve az áll, a mit mondtam, ezt állítom, mert — sajnos — tapasztalhatom tudom, hogy így van.

Az én szerény véleményem tehát oda irányúl, hogy valamint jogászainkat köteleztük egy-egy fontosabb teológiai tárgys hallgatására, hogy egyházasabbakká tegyük őket, úgy viszont *köteleztük teológusainkat egy-némelyik fontosabb jogi tantárgy és speciaiter magyar államjog (közjog) hallgatására, hogy így a legszükségesebb jogi ismerettel, a melyre úgy is, mint papoknak, úgy is, mint magyar állampolgároknak szükségük leend, felruházzuk őket.* Ezzel sem túl nem terheltük őket, se felesleges dolgot nem végeztetünk velök. Nem kívánom én, hogy teljes törvénytudó embereket, kész jogászokat képezzünk belőlük, csak azt, hogy ők is megszerezzeik azt a minimális jogismeretet, a melyvel minden művelt magyar hazafinak bírnia kell. A technikán, kereskedelmi akadémián stb. hallgatni kell több jogi tárgyat: miért ne lehetne, sőt kellene azt a teológiai akadémián is?

És ebben látám együtt a protestáns jogakadémiai fentartásának egy másik indokát is, nevezetesen, hogy alkalmat adjunk teológusainknak arra, hogy azok a szükséges jogi ismeret tanpályájuk alatt megszerezhessék. Így egészen ki egymást a jogi és teológiai akadémia, így válnék a viszony köztük és hallgatóik közt még testvériesebbé s így nyerne protestáns egyházunk az egyházat szerető világiak uellé, a világgal ismerősebb s az életben több gyakorlati súlylál bíró egyháziakat.

Tudom azt, hogy a mai *szakmüveltség* korában szó sem lehet többé a régi rendszerről, midőn a teológus végig hallgatta az összes jogot és megfordítva s nem is kívánom, hogy egymást a másik szakmájában felülmúlni igyekezzenek, de annyit megkívánhatunk teológusainktól, hogy szerezzék meg azt a jogi ismeret, melyre az életben lépten-nyomon szükségük leend, mint magyar állampolgároknak, kik a közéletben részt venni, sőt tevékeny szerepet játszani lesznek hivatva s ne legyenek kénytelenek saját híveik előtt ilyen kérdésekben sem a böles hallgatás kényelmes szerepére vállalkozni, sem a »si tacuisses« megijezésre okot szolgáltatni.

Szeretném, ha szavaim nem maradnának »kiáltó szavak a pusztaban.« Ha az arra illetékesek gondolkoztak jogászaink tanrendjéről, nem lenne hiába való dolog, ha a teológusokéval ugyanezt tennék. Vagy legalább kezdet gyanant a teológiai tanári kar *ajánlana* az illető tárgyat a teológusoknak hallgatásra.¹ Hátha náluk több fogamatja lenne az ajánlatnak, mint a jogászoknál!

Dr. Finkey Ferenc.

TÁRCA.

A homonnai ev. ref. missziói egyház megalakulása és fejlődése.

(Vége.)

Idáig jutott a dolog. Egyrésztől nagy öröm töltötte el az egyház érdekében faradozó egyéneket, mivel a missziói lelkész beállításának elrendelésével törekvésüknek legfőbb célja teljesült; az t. i. hogy legyen

e vidéken prot. egyházi élet s itten lakó és működő lelkész; de másfelől nagyon bántotta a gyülekezet tagjait a két prot. felekezet bizonyos célokra és bizonyos felületek mellett való egyesülési szándékának, az ő hibájának kívül bekövetkezett meghiusulása. Mert erős meggyőződése volt mindkét félnek, hogy a két testvérfelekezet összevetett vállakkal sokkal többre mehet. Nem is ejtették el e kérdést még az említett fejlemények után sem a prot. hívek, hanem ezután is folytonosan, foglalkoztak, bár az új viszonyok között más formában, az egyesülés eszméjével s ez képezi egyházunk fejlődésének egyik lényeges kérdését ma is.

A f. zempléni egyházmegyének 1889. febr. havában S.-a.-Ujhelyben tartott közgyűlése a misszió lelkészi állomást betöltötte. megválasztandó oda az egyház küldötteinek megegyezésével Szöllösy József s.-a.-ujhelyi segédlelkész, ki márc. 31-én állást el is foglalta.

Volt tehát már az új egyháznak papja is, a mi mindenesetre nagy lépés volt előre az egyház fejlődésében. Ezen lépés után a templomépítés kérdése volt a legsürgősebb elintéznivaló, a mennyiben a polgári iskolában szivesen engedték ugyan át a rajzterem addig, míg évenként csak néhány istentisztelet tartott, de a lelkészi hivatal felállítását után előrelátható volt, hogy be fog követelni az intézet falai közül való kiszorulás, mivel a gyakrabban tartott istentiszteletek egy és más tekintetben korlátozólag hatottak az intézet érdekeire.

Április 13-án közgyűlés tartott, melynek tárgya főképen a templom-építéstről való tanácskozás volt. A templom-építés céljaira gyűjtött összeg még csekélynek mutatkozott. Kérvények, felhívások küldését határozta azért el a gyűlés minden-felé, a honnan csak valami segély volt remélhető, s az volt az általános óhaj, hogy az építkezés még az 1889-ik év nyarán kezdetét vegye. Ezen elhatározás azonban nem volt keresztülvihető, mivel a pénzbeli viszonyok minden lehető mód megkísérlése mellett sem engedték meg a nagy munka megkezdését. Elmaradt tehát az építkezés a következő 1890 ik évre.

E közben ismét felvetült a két prot. felekezet egyesülésének megszakadozott fonalát. A kládjáni lelkész nyugalomba ment s utódja, tisztelendő Hoznek Lajos úr a protestantizmus jól felgottat érdekében más szempontból fogta fel az ügyet, mint elődje s személyesen jött el Homonnára az 1890. évi márc. 1-re az egyesülési kérdésnek tárgyalása végett összehívott gyűlésre. Most már a dolog, mint a fentebbiekből látható, megszabott haladt, mintsem, hogy az egyesülés kérdése azon az alapon lett volna tárgyalható, a melyen az 1880-ban megindult. Az egyesülés régebb terve az említett okok miatt füstbe ment. A homonnai ifjú egyház, hogy az ev. ref. missziói egyházaknak országszerte való szervezésével véletlenül épen a mozgalmal napokban rá következett jó alkalmat el ne szalaszassa, megette a lépéseket a missziói egyház megalapítására, mely óhaját teljesült is, midőn az ev. ref. egyházi hatóságok a missziói kör felállításába beleegyeztek s úgy az építkezés eszközésére hozott előzatiakkal, mint a misszió lelkész fizetésére megszavazott 500 ft állandó évi segélyvel lehetővé tették az ev. ref. missziói kör megalakulását s a missziói lelkész beállítását. Itt tehát most már arról lehetett s arról lehet szó, hogy a mennyiben az egyház szervezési mozgalom megindítása a két felekezet együttes akaratából történt s az ág. hitv. ev. rész is hozzájárult az anyagiak növeléséhez, valamiképpen szabályozták a kládjáni egyház kötelekében álló homonnai és vidéki ág. ev. híveknek a homonnai ev. ref. missziói egyházhöz való viszonya. Határozatlanok meg azok a jogok, a melyeket az ág. ev. hívek a misszió

¹ Ez a sárospataki főiskolában már tavaly is megtörtént s a teológiai akadémia mostani szakelkébe egyes teológus ifjaknak külön-külön is ajánlotta a közérdekelőbb jogi tantárgyak hallgatását. A konvent iskolai bizottsága először majd — egyebek közt — a teológiai akadémiai tantervét is s valószínű, hogy az is figyelmére fogja méltítani az efféle kívánalmakat.

egyházzal szemben élvezni fognak s azok a kötelezettségek, melyeket a saját elhatározásukból tovább is teljesíteni szándékoznak.

Ilyen alapon tartatott meg az 1890. márc. 1-diki közgyűlés, a kladzáni lelkész jelenlétében. Most tehát meg volt már a kladzáni lelkész és egyház bekegyezése is. Ezen gyűlés tanácskozásáról és határozatairól szóló jegyzőkönyv úgy a felső-templeni ref., mint a sáros-templeni ág. ev. egyházmegyékhez felterjesztetett azon kérelemmel, hogy az egyesülés kérdése hosszassék ismét napi rendre. E felterjesztésre a felső-templeni egyházmegye azt a határozatot hozta, hogy az egyesülés kérdésének elválahára tisztábhozatala végett küldessék ki az egyházmegye részéről egy 3 tagú bizottság, a melynek tagjait a maga részéről meg is választotta s kérelessék fel a sáros-templeni esperességgel, hogy küldene ki a maga kebeléből szintén egy 3 tagú bizottságot, a kik aztán összejövén, közösen intézzék el az ügyet. Ez azonban célhoz nem vezetett, mert ág. ev. részről a bizottság sem választatot meg(!).

Igy áll a homonnai és vidéki prorestánssok egyesülési ügye mai napig is.

Visszatérök a templom-építés ügyére. A munka 1890. ápr. havában megindult. Május elsején egyszerű ünnepség mellett letették az alapkövet. A véletlen úgy hozta magával, hogy az alapkövetétel épen a 9-ik évforduló napján volt a templomépítés ügyében tartott gyűlésnek. Aug. 17-én, még ugyanazon évben felszenteltük templomunkat s átadtuk rendeltetésének. Felépült tehát a mi Sionunk, a hol összegyülekezhetünk s imádhajtjuk Istenünket a mi módunk szerint, lélekben és igazsággal.

1891-ben is építkezünk. A paplak készült el ez évben, mely ezen építkezés után 3 szobájával és szükséges mellékkeliségeivel rendeltetésének teljesen megfelel.

Annak idejében úgy a templomszentelésről, mint a paplakon eszközölt építkezéssről bővebben szóltam a »Sárospataki Lapok«-ban.

És ezzel berkesztem soraimat. A mennyire lehetett, igyekeztem a kezem közt levő iratokból kikutatgatni a feljegyzett dolgokat, részint emlékül a jövőre nézve; részint tanulságképpen arra nézve, hogy mennyire tud menni egy valamely ügy iránt érdeklődő lelkes kis csapat, erős elhatározással; részint pedig azért, hogy azoknak, kik ügyeink iránt érdeklődnek, de az egyház belétérben előfordult mozzanatok eddigéig részletesen közzétéve nem lévén, az ügyek fejlődéséről s állásáról kellőleg tájékozva nem lehetnek, egy képet nyújtsak missziói egyházunk állapotáról s a két prot. felekezet e vidéken való egyesülési törekvéseiről.

Szóllósy József.

A novaji gyűlés.*

1860. április 14.

Teley Péter nyugalmazott törényszéki elnök úr, egyházkerületünknek és egyházmegyénknek immár nyugalmoba vonult tanácsbírája, már több ízben részesített azon kiváló szerencsében, hogy hasszú és tevékeny polgári és egyházi közpályájának gazzag emlékeiből egy-egy érdekesebb részletet élőszóval közzélt velem. Így elbeszélte többek közt a *pátenis* korszakában megtartott híres *novaji gyűlés* történetét is, melynek előkészítésére és

megtartására nézve méltó joggal emondhatjuk: *quorum pars magna fuit*. A rendkívül érdekes és e mellett közérdekű emlékezesek előadása után, bátorságot vettem magamnak felkérni Teley Péter urat, hogy a novaji gyűlésre vonatkozó emlékeit legyen szíves írásba foglalni, hogy én azokat a »Sárospataki Lapok« hasábjain közzétehessem. Kérem meghallgatást talált, kaptam és adom változtatlanul az itt következő rendkívül érdekes emlék-iratot.

* * *

Az 1860. évi tavaszi egyházmegyei közgyűlés március 27. napjára Gönc városba egybehivatván, én is, mint a szinai ref. egyház főgondnoka, saját fogatomon mentem a gyűlésre, s midőn az »Ereszvény« nevű gönci partra értem, megdöbbenve láttam ott egy csapat sorkatonát, s azok vezér-hadnagya megállítva fogatomat, engem a visszatérésre szólított fel, mivel a közigazgatási hatóság a tervezett gyűlést megtartani nem engedi. Erre én válaszolám, miszerint hivatalos jelentésemet kell az elnökségnek beadnom s ennek megtörténte után haza térnedek.

A városba érkezve, minden utcában nyugtalanul mozgó embertömegeket láttam. Az akkori megyei főnök, Máriássy Ádám személyesen intette a ref. híveket a távozásra, a számos csendőrök utasítván, hogy minden gönci ref. háztulajdonost tiltsanak el attól, hogy a nagy számmal megjelent egyházi képviselőknek szállást adjanak.

Én Szathmári Miklós, Matusz Lajos, Hadházi László egyházmegyei tanácsbírákkal érkeztünk, elhatároztuk, hogy a város nyugoti szélső oldalában létező ref. iskola tere-mében gyülekezzünk, e végett egyes hitsorsosainkat szólítottunk fel és egyenként vagy párosával, különböző udvarokon át gyülekeztünk az említett helyen, minden nagyobb csoportosulás kikérülésével, nehogy a csendőrség figyelmét felkeltse. Az iskola terme teljesen megtelt s ott tudtuk meg, hogy Máriássy főnök úr Bárczay Albert világi főgondnokot és Ferenczy József esperest a városból való azonnali távozásra intette s amaz Tallyára, esperes úr Zsujta felé távozott. Ily körülmények között minden reményünk eltűnt a gyűlés megtarthatására, melyet mi egyetlen lelkesi elnöklet alatt még az napon Kassán megtarthatónak véltünk volna, oly ürügy alatt távozva Göncről, hogy haza utazunk.

Szathmári Miklós és Matusz Lajos barátaimmal levelezésben fejeztük ki azon forró óhajunkat, hogy egyházmegyei elnökeink az autonomiánknak ejtett nagy sérelem feletti felháborodásunk s tiltakozásunk hivatalos kifejezése céljából, az egyházmegyei gyűlést összehívni; de ezen reményeink nem valósultván, a bekövetkezett hűsvét ünnep másodnapján (ápril 9) Szathmári Miklós kenyehci lakásomra jött s együtt Bárczayra utaztunk világi gondnok Bárczay Albert úrral értekezendők, a ki azonban elutasított az ünnepke Pelejtéres nótéstvérdőhöz, így csak Bárczay Ödön urat találtuk szílei házáznál, s közölve vele szándékunkat, a bárczai lelkész Bernát József urat körünkbe kérve, négyen felmentünk a régi Bárczay-kastély délkeleti szögletén levő torony-szobába s ott a következőkben állapotunk meg elegendesen megmondott tervezetemet közpálya elfogadásával.

1. A gyűlés ideje ápril hó 14-ike (szombat), helye pedig az alsó-novaji templom leendő s az ottani előkészületek megtételével Hadházi László bizatott meg. Indokul szolgált a kijelölésre az, hogy Alsó-Novaj a kassaszikszói országot vonalában fekszik, az abauji egyházmegyének közép táján, távol a nagyobb községektől s oda az egyházak képviselői a keleti oldalról a Hernád hidas-németi hídján és a vizsolyi malom-hídon át, vala-

* Régióbb olvasóink emlékezhetnek rá, hogy már 1883-ban felhívtunk mindenkit, a kit egyháznak multja érdekel, hogy a pátenis-ökta szonoru időszakra vonatkozó adatokat sziveskedjenek nekünk beküldeni. Kettőn-hárman meg is hallották a hívogató szót, a mit az újjában felmerült tiszteletre méltó példá nyomán ezen sietünk ismételni. A kifutó veterán és bemutatója fogadják tiszteletünket. Szerk.

mint az országút Kassa és Szikszó felől kényelmesen utazhatnak; a Novajót nyugoti oldalban fekvő egyházak pedig a cseréhati partokon át különböző irányban vezet utakon feltűnés nélkül érkezhetnek Novajba. A gyűlés kezdete pontban reggeli 8 óra, megjelenési idő 7—8 óra között az országút vonalában épült novaji vendéglő tágas szobájában.

2. A gyűlésre meghívó irat röviden szerkesztett s Bernát József lelkész úr felkérte azt annak 12 példányban leendő tisztázására s Barczay Ödön úrral együtt arra kérétek fel, hogy egyházmegyei goncnok Barczay Albert urat haza értekezők tervezetünk elfogadására és a meghívó iratok példányainak azonnali aláírására kérjék fel; valamint arra is, hogy Ferenczy József esperes úrral a legbizalmasabban értekeztek s őt teljes titoktartás mellett a közreműködésre kérje fel.

Az aláírandó meghívókból Barczay Ödön, Hadházi László és Bernát József urak használatára 3 példányt átadottunk rendelünk, — én pedig Barczay Ödön urat arra kértém fel, hogy a 9 példányt lovas embere által Kenyheczre kezeimhez küldje, rögtön az aláírás után, és én biztosítottam tanácsokozó társaimat, hogy azokat általam felkérő — de meg sem nevezett — jó lelki barátimhoz saját különdéneim által eljuttatom s mindeniknek írott utasítás adandók az eljárás módoszataira nézve s az általuk felkeresendő egyházakat egyenként kijelölendem. Ezen nyilatkozatomat is helyesléssel fogadván el tanácsokozó társaim: Barczay Ödön úr a Bernát József úr által szükséges példányokban lemásolt körleveleket Barczay Albert világi gondnok úrnak haza értekezők bemutatván, s azokat az esperes úrral foganatosított értekezés folytatás aláírta s hozzáam Kenyheczre lovas különdéne által elküldötte és én az előtesszen elkészítet és a legmélyebb titoktartást tanácsoló, az illető egyházak kijelölését magában foglaló magán-levelem kíséretében az alább 1—11 számon által megnevezett hitorszosaimhoz saját különdéneim által azonnal elküldöttem, csak Csuka, György úrhoz küldtem ajánlott levelem kapcsában a hidas-németi postáról, pörös okmányok megnevezésével.

A gyűlés összehívásával megbízott egyének s a nokik kiosztott egyházak a következők voltak: *

1. † Hadházi László, györkei lelkész: Bőd, Szinye, Györke, Bogdány, Garbóc. Ezen kívül azzal bizatot meg, hogy a gyűlés napját megelőző éjjele utazzék Novajba, az ottani lelkészszel s tanácsbírákkal egyetértőleg az egyház híveit kérjék fel, miszerint a gyűlés napján reggeli 7—8 óra között megjelenendő képviselők szekereit, lovait rögtön helyezzék el ólakba, csürökbe feltűnés nélkül s mindenben mély titoktartással járjanak el, végre a templomot reggeli 8 órára a gyűlés kezdete előtt rendezék be.

2. Barczay Ödön a gyűlésre vonatkozó körlevelet küldendi: Csány, Szkáros. Zsadány, Pusztafalu, Fűzér, Nagy-Szalánca és Radványba.

3. Bernát József, bárcai lelkész: Bárca, Beszter, Vajkóc.

4. Kis Lajos, abaujvári lelkész: Abaujvár, Násasd, F.-Kéked, Telkibánya, Nyiri, Bózsya, Kovács-Vágás, Vily, F.-Regmecz. Kajata.

5. † Szathmári Miklós, egyházmegyei tanácsbíró: Zsujta, Göncz, Göncz-Ruszka, Hejcz, Fony, Korlát, Vilmány, Vizsoly, Czece, Kér, Alpár, Szántó, F.-Dobsza, Búd (Pere-Gibárt) Szent-István-Baksa.

6. † Csuka György: Aszaló, Nagy- és Kis-Kinizs, Szent-András, Kázmárg, Rásony, (Sáp, Léh, Berencs), Beret, Bakta, Csobád, Devcecs, F.-Fügöd.

7. † Futó Dániel, szikszói lelkész: Onga, Szikszó, A.-Vadász, Selyeb, Kupa, Tomor.

8. † Matusz Lajos, egyházmegyei tanácsbíró: F.-Méra, Szend, Szala, Fülö-Kércs, Szemere.

9. † Vendégly József, egyházmegyei tanácsbíró, de a ki maga helyett Vendégly Gabort küldte: Csenyété, G.-Bátor, Krasznik-Vajda, Pamlény, Száza.

10. † Lánczy Jakab, róm. kath. vallású földbirtokos, Felső-, Alsó-Lánca, Buzita, Reste, (akkor még anyagyház).

11. Maklay János, (akkor szinai káplán): Nagy-Ida, Szeszta, Csécs, Péder (Jánok), Szepsi. Minthogy a szépsi lelkész Márkus László a Thun pátensét a szöszékből kihirdette s ezen ténye az egyházakban felháborodást idézett el, irányában minden bízalom elenyészett, és tartani lehetett attól, hogy az egyházmegyei gyűlés egybehívását a politikai hatóság előtt elárulhatná: utasításul adtam az általam megbízott segédlelkész úrnak, hogy a péderi lelkész úrral egyetértőleg személyesen kérjék fel a szépsi egyház gondnokát arra, hogy lelkészük irányában legnagyobb titoktartás mellett választassa meg egyház-tanácsosaival a novaji gyűlésre küldendő követeket. Ez meg is történt.

12. Én az egyházmegyei gondnok úr körlevelét a szinai, a tornyos-németi és szurdoki egyházakkal közöltem.

Az egyházak képviselőinek a kijelölt napon (ápril 14.) való megjelenése a legszebb rend és pontosság mellett történt; a kocsihoz érkezők fogatai a leszállás után egy perc alatt eltűntek az országútról s 2—3 perc alatt a novaji hívek által ólakba, csürökbe elhelyeztetek. A gyűlés a novaji templomban pontban 8 órakor megnyitott Ferenczy József esperes és Barczay Albert világi gondnok elnökletük alatt; hibuzgalmat s törvények által biztosított jogainkhoz való rendületlen ragaszkodásunkat jellegző ezen ének zengése után: „Az Isten a mi reményesünk, midőn rednk tőr ellenszögünk”. Az ünnepélyes tiltakozás a törvénytelen közigazgatási eljárás ellen megtéetett, azonnal jegyzőkönyvébe ígattatott s hitelesítés után a gyűlés feloszlottatott.

A Szathmári Miklós úr kerületében azonban oly esemény fordult elő, mely az egész tervezet meghiusulását vonhatta volna maga után, ha az isteni gondviselés igaz úgynyi s hithű eljárásunk sikerét nem biztosította volna. Ugyanis Szathmári M. úr a körlevél egy példányát a f.-dobszai lelkész Halmy Lajos úrhoz küldvén lovas ember által, ez a nevezett lelkész úr Dobszáról Szántóra tervezett útjában találta. Szlávi nevű dobszai jegyző társaságában. A különdéne levelet átadta Halmy lelkész úrnak, ki azt azonnal felbontván, elég vigyázatlan volt annak tartalmát utitársával is közölni. Ezen jegyző úr Szántóra érkezétkkor a közlötöket azonnal bejelenté az ottani császári járásbíró Jamnitzky Lipót úrnak, ki sietett a közlött hirt főnökével, Mariássy Ádám úrral gyors különdéne által közölni. A főnök úr — szerencsére nem volt kassai hivatalban, Sárosmegyébe utazott; helyettese a valószínűleg bizalmasnak címzett levelet fel nem bontá, ezt csak a néhány nap múlva visszaérkezett főnök úr tévé, a ki nem késett azonnal utasítani a szikszói csendőr-parancsnokságot, hogy a novaji kálmivista gyűlést veresse szét. A csendőrök épen a gyűlés napján vonultak Novaj felé, s Forró és Devcecs közt találkoztak a novaji gyűlésről már haza téré szikszói egyházi különdénekkal; ezek megkérdézték az előtők jól ösmert s velők bizalmaságban élt csendőröket, hogy hova utaznak? ezek válaszulak, hogy Novajba valami gyűlékezést felszaltani; — de a viszonzalásból megértvén azt, hogy azon gyűlés már bevégezé teendő s hogy épen onnan utaznak hazafelé a szikszói képviselők is, így az újabb császári hiva-

* A kiknek neve előtt † áll, azóta jobb hazába költöztek.

talnoki erőszakot az isteni gondviselés kegyelme megszünteté.

Ezek után csakhamar a császári főnök úr Bárcay Albert világi gondnok urat csendőrséggel befogatta és a Sas nevű, akkor császári törvénykezési épület egy magánycellájába elzáratta. Engem is részesített nagy figyelmében a császári hivatal, mert valószínűleg alattomos besugár folytán a kassai császári törvényszék vizsgáló bírája eleibe idéztetem s ott több óráig faggattak az egyházi gyűlés összehívásának faktori s céljai felől. Magyar nyelven jegyzette a feleletet a német bíró magyar segéde; de Istennek hála, sem ennek nem lett szomorúbb következménye, sem Bárcay Albert világi gondnok úr elfogatásának, ki épen úgy szabadon eresztett, mint Zsedényi és Mádi ágost. ev. gondnok s püspök, kik a megyeházának régi, már szétbontott szárnyában, a hátulso, úgynevezett rab-udvaron, az első emeleten volt első aljegyzői lakás két különálló szobájában voltak elzárva egyenkint, vaszott tölgy-deszka ajtajukon hagyott s vasrudakkal erősített lyukon át engedvén nekik kilátást az előtornácba.

* * *

A harmincöt évvel ezelőtt lefolyó nemes küzdelem mai napig is megíratlan történetének egy érdekes lapját képezi az itt közölt hű és élénk leírás, melynek olvasása után azon óhajtat támad bennünk: vajha ama „nagy idők” ma is élő tanúi tennék közkinccsre, az utódok tanuláságra, azon kort illető emlékezéseiket vagy jegyzeteiket.

Révész Kálmán.

KÖNYVISMERTETÉS.

Ünnepi órákból.

Egy egyházi beszéd-gyűjteményt szándékozom ismertetni és pedig egy német egyházi beszéd-gyűjteményt. De hisz ezzel már a magyar prot. egyházi irodalomban is nyakig vagyunk — kiált fel egyik-másik olvasónk — mi szükségünk van még német predikációkra is! Megengedem, bár azt tartom, hogy a jóból sohasse lehet elégünk; de még ha úgy van is, ez nem lehet ok arra, hogy a külföld ez irányú jelesebb termékeivel meg ne ismerkedjünk, azok szellemét, irányát ne tanulmányozzuk s e tanulmányal szellemi fegyvertárunkat ne gyarapítsuk. Sohasse lehetünk oly okosok, hogy másoktól ne tanulhatnánk! De a bemutatandó német predikáció-gyűjtemény különösen is megérdemli a figyelmet; nemcsak mint egy előkelő szónok műve, hanem tárgyánál fogva. Csupa ünnepi predikációkat ad s beszédeivel azt a nagy problémát igyekszik megoldani, vagy helyesebben kifejezve, oldotta meg: hogyan lehet a kereszténység nagy ünnepait a modern, szabad gondolkodású keresztény ember számára is értekesíteni, kiváló jelentőségűvé tenni? Sok nehéz kísérlet után egy igazi megoldás: vajjon nem méltó-e eljárását tanulmányoznunk?

A mű teljes címe: „Aus festlichen Stunden. Predigten von Advent bis Pfingsten.“ Irta D. Ehlers Rudolf, frankfurti ref. lelkész. Frankfurt a. M. 1895; IV. und 309 S. — A szerző felfogásáról, eljárásáról előszavában ad számot; ez előző a legsebb tanulmányok egyike, melyeket e kérdésről olvashatunk, a legjobb ajánlat az egyházi beszédekhez. Ime egész terjedelmében!

* * *

Midőn egy csomó, ünnepi egyházi beszéd közrebeszátásra szántam el magamat, főként annak felismerése készítése erre, hogy épen az ünnepi predikációk legjobb próbakövei annak, mennyire képes egy egyházi

szónok a theologiai tudomány vívmányait gyakorlatilag értékesíteni. Kivalt lelkési körökben erősen elterjedt előtétel, hogy a történeti-kritikai theologia hívei képesek ugyan az evangélium etikai tartalmát megragadni s a gyülekezetekbe átpepgetetni, de valamint a hit titkai rájuk nézve megközelíthetetlenek, époly kevésbé lehetséges nekik a nagy ünnepnapokon Isten nagy tetteiről bizonyosságot tenniük, mert a csodálatos születés, feltámadás és mennybemenetel számukra nem tények, hanem a legjobb esetben jelképek, a legtöbbször előtt pedig csak az alkotó phantasia teremtményei, a mely azt hitte, hogy legjobban magasztalhatja a gyülekezet Urát ama csodatettek által, melyeket ő tett s melyek vele történtek.

Nos megvallom, hogy én azokhoz tartozom, kik Jézusnak sem csodálatos születését, sem testi feltámadását, sem érzékelő észrevehető menyemenetelt okmányilag hitelen igazolt történeteknek elismerni nem hajlandók. De vajjon önelcsődás-e azért, ha én azt vallom, mint hitemet, hogy a mi Urunk személye nagyobb titok, mint bármi más, s hogy a legitimiteljesebb benne Istenhez, az Atyához való viszonya? hogy ő, minden más emberi személyiséggel ellentétben, az Atyához zavartalan, mindenkor haládatosságra, engedelmességben és odaadásban kipróbált fiai viszonyban áll? hogy a Fiu egy az Atyával, miként az ember csak egy lehet Istenel, összhangzásban az ő természeti és erkölcsi világrendjével? Én megelégszem ezzel a történeti tényvel: »született asszonytól» — hogy atyátlanul-e a szó betűszerinti értelmében, azt nem feszegetem, arról nincs tudomásom; az én Uram Jézusba, a Krisztusba vetett hitem egészen független attól, hogy mily képzetem van nekem az ő fogantatásának titkáról; legszívesebben egyáltalában nem is gondolkozik fölőle, másokkal se szívesen beszélek róla, gyermekek előtt pedig bűnnek tartanám célzásokat tenni ez irányban; én annyira át vagyok az ő, mindent a mi emberi, túlhaladó személyiségének fenségéről, oly erősen meg vagyok arról győződve, hogy ő mindnyájunkkal többiekkel egyenlő volt, kivéve a bűnt s hogy ezért más ember, mint mi, magasabb rendű ember, egy újabb emberiség megkezdője, valósággal egy új Ádám, hogy nekem egyáltalában nem szükséges azt tudnom, hogyan történt az ő fogantatása. Az ő születésének csudája, vagy helyesebben: titka, egyaránt nagy, ha József volt is Jézus természetes atyja. Én értem, miként jöhetett arra a kegyes hit, hogy Jézus atyátlan születését hirdesse s az ő személyében megnyilatkozott titkot így magyarázza; ki akarta ott venni földi életének legelső előállításától kezdve az eredendő bűn összefüggéséből; én bámolom azt a vallásos mélységet és költői erőt, a mely a karácsonyi történetben, a mint azt Lukács elbeszéli, nyilatkozik; én örömet képezelem el, hogy mily erőnek kellett abban a gyülekezetben munkálkodniok, a melynek kebeléből ily elbeszélések származhattak — a tiszta megismerés, próféta! sejtőképesség, alakító erő bőséges gazdagsága jut itt napvilágra! ez a történet a karácsonyi ünnepet remekül beszéli el; előképpül szolgál minden karácsonyi ünnephez — nincs mit csodálni rajta, hogy édes együgyűségével immár két ezer év óta annyi lángelmét megtermékenyített, hogy azt a titkot, a melyet feltár, plastikai, festői és költői ábrázolatokban utána dadogják. De hogy itt történeti tény beszéltetik el, a mely történeti hitet, betűszerinti igaznaktartást kíván s a melyet Jelkem üdvösségéért kell igaznak tartanom, arról senki sem győzhet meg engemet. Az úr Krisztus az ő tanítványainak soha semmit se árult el az ő fogantatásáról; véleményüket e titok felől, melyet csak gyöngédtelein s tisztátalan érzék akarhat föllebenteni, sohasse kérdezte; még akkor se,

midőn azt kérdezte tőlök: mit mondotok az ember fiáról? Ő mindenknek, a kiknek Isten az ő Fiát kijelenti, a Krisztus, az Ur, az Atyától született, akár asszony volt Mária, akár szűz, miként az ő tanítványai mindnyájan Istenből születtek s azért nem szünnék meg, az ő testi atyjok gyermekei lenni. Hinni vagyis igaznak tartani azt, hogy Jézus atyátlanul született, még tavolról sem bizonyíték a keresztény kegyességnék; ezt igaznak fogadhatjuk el s e mellett megeshetik, hogy egy szikrányalad se birunk az ő szelleméből. Megfordítva, szívünkben valhatjuk Péterrel: te vagy a Krisztus, s e vallomásunk folytán üdvözülhetünk s mégis beérhetjük az apostoli kifejezéssel: „született asszonytól.” Egy az Isten s egy a közbenjáró Isten és emberek közt, t. i. az ember Krisztus Jézus. • Hogy ember volt, az époly nélkülözhetetlenül hozzátartozik a benne kijelentett üdvőhöz, mint az, hogy Krisztus volt (nem csupán a próféták egyike). Az az egyház, a melyek ezt, mint a waldensi-templom Rómában, megtagadja, (a homlokzatán a feliras végén a homo szót egy cifrázattal helyettesítették, állítólag azért, hogy a szent városban, melyben a lakosság többsége az istenanyat imádja, botránkozásra ne adjanak okot), az az üdvígazság egyik lényeges részét tagadja meg. Mi lehetne nekünk Jézus, ha ember nem volna? Mily szegénynek volnánk, ha benne nem a *logos* vált volna testté, emberre? De gazdagabbak volnánk-e, ha benne a *logos* nem vált volna emberre?

A feltámadás? Jézus csak az ő gyülekezete, az ő tanítványai számára támadt fel. A világra nézve meghalt, halott, a multba tartozó, mint Sokrates, Nagy Sándor és Nagy Károly is. Hogy benne a feltámadottban hiessünk, előbb már benne, mint a Krisztusban, az Isten országának Urában kellett hinnie. A kinek Isten kijelenti, hogy Jézus a Krisztus, azt a feltámadottban való hithez is elvezéri, a ki habár meghalt, még is él. S a keresztény hitnek elegendő az, hogy Jézus él, mint elsőszülött a sok testvér közt, mint a zsenge a halottak közül, mint Isten országának ura és királya, az emberiség bírja. De hogy miként nyilatkozott meg a feltámadott az ő első tanítványainak, vajjon a régi levettét földi testben-e, vajjon átszellemült vagy átszellemült testben-e, vajjon subjectív látományokban, vagy objectív szellemi kinyilatkoztatásokban-e, — ez történeti kérdés, melynek megoldása nagy nehézségekkel jár. A bibliai elbeszélők különböző felfogásokat mutatnak; elbeszélések egyáltalában nem fedik egymást; egy gyermekkel meg lehet érteni, hogy itt, ha szabad úgy szólanom, megszürodési processus történt; hogy a feltámadottnak megjelenései egyre érzékesebben, egyre érzékileg fel-foghatóbban gondoltának. Kiserleteinknek, melyekkel a hit tapasztalatait, belső élményeket az érzékek számára szemlélhetővé akarták tenni, ily elbeszélésekhez kellett vezetniök, minőket az evangéliumok nyújtanak, részben csodálatos szépségben és megragadó igazságban; a mi amaz első tanítványokkal történt, az előképül szolgál minden nemzedék hitére nézve; a ki a feltámadottban való hithez jut, az hasonló utakon vezetetik oda, mint az első tanítványok vezettek. S ismét azt mondjuk: A husvét hit nem egy annak igaznak tartásával, hogy Jézus a harmadik napon testi alakban a sírból kiszállott; ezt igaznak fogadhatjuk el s mégis hívjával lehetünk az élő iránti hitnek; s viszont rendületlenül át lehetünk hatva attól, hogy Jézus legyőzte a halált, ő lett a zsenge a halottak közül, — s a mellett abban a meggyőződésben élhetünk, hogy az evangéliumi elbeszélések nem kényszerítenek a testi feltámadás hívésére.

(Vége köv.)

RÁCZ L.

KÖZÉLETÜNK.

Főispáni látogatás a s.-pataki főiskolában.

Valami nagyon szilárd összeköttetésben sohasem állott együtt Zemplénvármegye és a sarospataki főiskola. Főispán-főgondnokokról, még inkább alispán-algondnokokról beszél ugyan a történelem, de a két hatalmas testületnek tartós egymásra hatásáról aligha emlékezett volna valaki. A főiskola egy erősen nemzeti irányú felekezethez lévén büszke vára, megközelítése nem mindenkinek látszott kívánatosnak és tanácsosnak: néha éppen a kikerülését javalta a világ-szerinti bölcsesség. Őh pedig ha együtt munkálták volna a megye és ország közbizodagságát: talán mindketten erősebbek lehettek volna, mint így, többnyire párhuzamos haladásukban! De ritkán akadt alkotmányos érzésű s a kultúra jelentőségét ismerő vezére a megyének, a ki — a sokféle emberi tekintetek mellett is — fel ne kereste volna Zemplénnék egyetlen felsőbb tanintézetét. Némelyek mindjárt hivatalba lépésök után (mint p. o. gr. Andrássy Manó), mások több-kevesebb idő múlva, betekintettek a fejedelmi falak közé és itt mindenkor tiszteletteljes fogadatra találtak.

Zemplénmegye mostani főispánja is arra talált folyó hó 3-én.

A tanári kar már két ízben is bebizonyította iránta, mint a megye feje iránt érzett kész-köteles nagybecsülését; egyszer kinevezetése alkalmával, máskor 10 éves főispánságának ünnepén. Ezt a tiszességételt viszonozta most a főispán úr azon felől, hogy — mint kifejezte — régóta vágyakozott közelebbi ismeretségbe jutni a hírneves tanintézetel.

A reggeli gyorsvonat hozta fényes kíséretével. Főiskolánk algondnokai, a megye aispánja, főügyésze, fő-és segéd tanfelügyelője, a pénzügyi igazgató, a főispáni titkár, a főszámvévo, főszolgabíró, továbbá Meczner Gyula kormánybiztos, gr. Vay Ernő (a fellegrvárat építtető Vay Abraham unokája), a gör. kath. lelkész és esperes, Molnár Béla országos képviselő és Molnár János orvos jöttek vele. — A vasútnál a főiskola küldöttei (Szinyei Gerzson, Nagy Gusztáv, Dr. Ballagi Géza, Buza János) és kocsi vártak rájuk. A városnak a vasúttól a főiskoláig eső épületein nemzeti lobogók hirdették, hogy a lakosság is örül a látogatásnak.

A tanári kar és tanuló ifjúság a nagy épület oszlopos csarnokában várakozott ékes rendben és itt fogadta az előkelő vendégeket. A jobb oldali feljárat alján állt a főiskola közigazgatója, Dr. Finkei József s a felharsán „éljen!”-ek után s az énekkar „hymuszus”-ának elhangzásakor itt üdvözölte egy, a főiskola szellemét híven visszatükrözö beszéddel és tiszteletteljes „Isten hozott”-tal. A válasz meleg és elismerő volt. A főispán, mint maga is a haladás és szabadság meleg szívű barátja, mely tisztelettel emlékezett a főiskola múltjáról és jelenéről, ennek mindenkor nagy kultur-hívatásáról, autonómiajáról s érintette eddigi távolmaradásának okait s biztosította a tanári kart, hogy a milyen élelnek érdeklődéssel viselkedett a távolból is a főiskola sorsa, s fejlődése iránt: éppen olyan bizalommal jött a főiskola falai közé, mint vendég, mint jó barát. A tetszés-nyilatkozatokon keresztül tört az énekkar üdvözölő dala, a melynek végén az ifjúsághoz szolt a főispán, intvén azt a tudomány mennél nagyobb szeretetére és a saját teendői körül való forgolódásra.

A Szinyei Gerzson karján indult aztán fel a lépcsőn a főkönyvtárba, ennek a mi főbűszkeségünknek

megtekintésére. A rövid időből képest sokat látott-hallott itt úgy a főispán, mint kísérte; itt mutatta be az igazgató a főiskolai tanári kart s a vendégek, végül a látogató könyvből is megörökítették neveiket. Innen a szépművészeti és mérlegészeti muzeumba, majd az imaterembe, egy tápintézetű szobába, az akadémiai tantermekbe, természetrajzi muzeumba (a természetrajzi épen most javítás alatt áll), a gimnáziumi tantermekbe, ifjúsági körhözba, az akadémiai ifjak könyvtárába, olvasó helyiségeibe, s a falak közül kivéve, a kert közepén díszlő torna-csarnokba tekintettek be. Muzeumainkat gazdagoknak, könyvtárunkat irigylésre méltónak találtak sokan s különösen nagy hatása volt némelyekre az ifjúsági körhözba és főiskolai kertnek, a melynek torna-terén a VIII. osztály nagy hirtelenséggel meglepő mutatóványokkal igazolta tornászai gyakorlatosságát.

A főiskolai épület előtt várakozó fogatok az állami tanító-képezdebe röptettek aztán a vendégeket, a hol a sorsfallal képező ifjúság és a teljes tanári kar várta s az igazgató üdvözölte Zemplénmegye főispánját, jelezvén előtte az intézet vezér-eszméit. A könyvtár és a tanterem megtekintése után az énekkar üdvözölte a vendégsereget az ének- és zeneteremben, majd a szép kert, annak szőlőszetét stb. néztek, élveztek s neveiket itt is beírva a vendégkönyvbe, visszahajtottak a főiskola épületebe, hol villasreggeli fogadta őket. Ennek feltalálásáig időt a látottak megbeszélésére, a nézetek kicserélésére s egy és más bal-vélemény helyreigazítására és a főiskola legújabb értesítőjének kiosztására is. A villasreggeli részt vettek Dr. Lengyel Endre, a helybeli ev. ref., róm. és gör. katolikus lelkészek, a város és képezde képviselése stb. is.

Pohár-köszöntő volt — természetesen — özönnel a ha a fehér asztal hangulata mutatkozni fog majd ezentúl a hivatalos Zemplénmegye és a sarospataki főiskola értekezéseiben s egyéb viszonyaiban: úgy október 9-ike nevezetes nappá válhatik Zemplénmegye történetében. Adja Isten!

A vendégek egy része a fel egy órai gyors vonattal, a másik része a főtósi személyvonattal utazott el körülből; — hisszük, hogy kedves emlékekkel.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Figyelmeztetés.** Miután ismételt felszólítások és viszont tett ígéretek dacára, ismét nagyon sokan megfedekeztek a hátráfekvés előfizetési díjak beküldéséről: felszaporodott költségeink miatt kényszerítve vagyunk azokat a többször emlegetett postai megbízás útján szedni be.

— **Magyar Biblia-Társulat Pozsonyban.** A „Luther-egylet” mellett megindult az ág. ev. atyafiak közt néhány év óta egy bizonyos *theol. könyvtár-féle vállalat*, a melynek jel. it is láttuk már, p. o. a *Masznyik* fele dogmatikában s a *Pukánszky* héber nyelvtanában stb. Egyszer-máskor kifejeztük már, hogy nagyrabecsüljük ezt a törekvést, de nyomban hozzátettük, még inkább hozzá gondoltuk, hogy megvünk kétfél s útaink mind jobban-jobban elválnak — az „*unio*” *diszoció*ságára. Most pedig íme híre fut, hogy Pozsonyban *biblia-társulat* alakult s működését már tényleg is megkezde. Hát a ki tudja becsülni a bibliát, annak lehetetlen örömet nem éreznie, ha hallja, tudja, hogy annak terjesztését egy szervezett társulat veszi immár nálunk is gondjaiba. De — nem tehetünk róla — a mi örömlünket igen megzavarja az a szintén világgá vetett hír, hogy ez a társulat a *Kámori-bibliá-*

nak akar híveket toborzani, sőt, úgy látszik, mintha első sorban csak ennek terjesztésére szervezkedett volna. Visszaemlékezünk arra a szörnyű vitára, a mely dr. Ballagi Mór és Kámori Sámuel között ez utóbbinak biblia-fordítása miatt, lezajlott. S nemcsak e vitából, hanem közvetlen tanulmány útján is tudjuk s tudhatjuk sokan, hogy a Kámori-biblia a *maga jószándékú nyelvi erőlködésével* messzire túl van vagy alul van a *nemesen népiesnek* határvonalán, azt terjeszteni tehát a nemzeti geniusz ellen való merénylet s a legbizonyosabb mód a biblia iránt való idegenkedés növelésére. Készek vagyunk ez állításunkat — szükség esetén — a nagy és felségség cél érdekében bővebben is igazolni. A Kámori-biblián kívül, a mely egyszerűbb kiadásában részletfeszítésre is megszerezhető (3 frt. 3 frt. 60 kr. díszkiadás 10 frt. ez utóbbi egyszerre fizetendő), kap a pártoló tag évi vagy havi értesítőt s megkaphatja már most a Mark evangéliumát 10 krért. A széküldött értesítés alatt *Drodtlegg Rezső*, *Kámori Sámuel*, török-kanizsai *Schulpe György* nevei olvashatók. Tudni óhajtanók: mennyiben ismeri el ezt a társulatot a magyarországi ág. ev. egyház a magának s szükségesnek és hasznosnak tartja-e a saját érdekeire nézve, hogy *külön szervezkedjék bibliai társulattá* s hogy éppen a Kámori-bibliával próbálja a népet a biblia iránt szeretettel ébreszteni?!

— **Iskola-szentelési ünnepély** folyt le folyó hó 6 án *Lucsán*, a magyarhoni reformátusság legszűkebb kis egyházában, a mely az anyae gyházzal, a nem régen templom épített *Barkóval* együtt egészen el van szigetelve a magyarság és reformátusság nagy zömétől. Az egyszerű nép öröme megindította jeleken nyilatkozott, mikor elvégre apainak édes almát megvalósulva lathatta. *Gyarmathy József*, tornai cseres magva volt a derék, munkás és becsületes nép megszentelője; ő tartott annak alkalmi beszédet a szabad ég alatt, miután az iskola nem volt elég tágas az összesereglettek befogadására s ő imádkozott áldást az új épületre s a buzgó hívek további munkájára.

— **Az ev. ref. középiskolák államsegélye a jövő évi költségvetésben** 147.600 frttal szerepel és következőleg van elosztva: budapesti 8000 frt, csurgói 10.600, hódmezővásárhelyi 12.000, kis-tíjzállási 10.000, máramaros-szigeti 11.000, mező-túri 4000, miskolci 11.000, pápai 16.000, sepsi-szent-györgyi 12.000, szásvárosi 10.000, szatmári 8000, székely-udvarhelyi 6000, zilahi 12.000, rimaszombati egy. prot. 12.000 frt. Ezeket kívül a nagykőrösi 5000 frt ideiglenes segélyben részesül.

— **Az erdélyi ev. ref. egyházkerületi theol. fakultás** felavatási ünnepélye — mint írjuk is már — nov. 3-án lesz az ev. ref. egyetemes konvent jelenlétében. Meghívták arra már az egyes konventi képviselők külön-külön is, valamint a theol. akadémia is. Az ünnepély programja következőleg van megszabva: 1. Kreuzter: Templom-ének. 2. Előadja az internátusi énekkar. 3. Főt. Szász Domokos püspök imája. 4. Nt. Molnár Albert theol. tanár ünnepi beszéde. 4. Magyar prot. gályarabok éneke. 5. Előadja az internátusi énekkar. 5. Az intézet rövid történetének felolvasása, dr. Kolozsvári Sándor, igazgató tanácsis elnökhelyettes által. 6. Nagymélt. Tisza Kálmán, konventi világi elnök üdvözlő beszéde. 7. Főt. Kun Bertalan konventi egyházi elnök záró imája. 8. Hymnus, Erkel-fő Előadja az internátusi énekkar. 9. Delután 2 órákor diszebed a városi vígadó nagytermében. 10. Este 7 órákor diszebed, a theol. konviktus javára, a nemzeti színházban. Az ünnepélyre meghívottaknak f. hó 20 ig kell jelenkezniök, hogy részökre és költségükre a rendezőség — esetleg — szállást foglalhasson le a vendéglőkben.

— **A felekezeti tanárok nyugdíj-ügyében** a félhivatalos „Nemzet” folyó hó 9-iki számban egy megnyugtató hírt közöl. Szerinte az eljárási-bizottság az egész nyáron dolgozott, de eddig még csak 21 intézet 200 tanárának okmányait dolgozta fel, tehát csak annyit vett fel tényleg a nyugdíj-intézetbe, mert a tárgyalások folyamán több rendbeli elvi kérdés merült fel, a melyeket nehéz eldönteni. Helyen p. o. az, hogy a szerzetes rendelkezéssel töltött tanári évek beszámítandók-e a protestánsok lett tanár nyugdíjazásánál? Egyébiránt a „Nemzet” igyekezett az aggódalmaskodó tanárokat megnyugtanni, hogy már a jelentekéző által mindenkire nézve biztosítva van a nyugdíjra jogosultság. Lapunk zártkörű érkező hírek szerint a miskolci és sárospataki tanintézetek illetékes tanárainak felvételi ügyét is elintézte már a bizottság, sőt az időközben elhalt pápai gimnázium igazgató özvegy részére is utalványozta az ellátási járulékot, a mi mindenesetre erős bizonyossága annak, hogy a nyugdíj-intézet immár működik is!

— **Felkészült tanárok.** Ujjab rendszabályaink érteimében a nyugdíj-törvényre való tekintetből, a tanárok közgyűlése előtt esküsznek a sárospataki főiskola új tanárainak. Így esküdött folyó hó 7-én dr. Meczer Sándor és dr. Tüdös István is, mindketten meleg szavakban ajánlván fel ifjú erejüket a főiskola szolgálatára. Isten segítse őket fogadásuk teljesítésére! Meczer már megkezdte előadásait az egész joghallgató ifjúság és a dékán és egy pár tanár jelenlétében. Tüdös, a pályázati hirdetés szerint, novemberben fogja megkezdeni, a szüreti szünetű után.

— **A M. Prot. Irórdalmi Társaság.** Igazgató választmányára október 15-én d. u. 4 órakor a Lónyai-utcai főgimnázium könyvtár-termében *ülést tart.* Tárgyak: 1. A „Koszorú” költségeinek fedezése. 2. A „Koszorú” terjesztése. 3. Az 1895. évi könyvilletmény. 4. A határelekek behajtása. 5. A hercegszöllősi kánonok kiadása. 6. Jelentések, indítványok.

— **Október 6-ika Sárospatakon.** A főiskolai imateremben összegyűlekeztek az akadémiai és gimnázium ifjúság szép rendben, majdnem teljes számban s a nap jelentőségéhez illő meghatottsággal, reggeli 9 órakor. Tanárok is szép számmal voltak és buzgó énekelték szép egyezségen először az „Uram a tizedes szívet” kezdetű fenállót, majd a Xc. zsoltár két első versét. Azután imát mondott *Vas János* senior, szepet, mélyesen alkalmi és teljes meghatottsággal. Lelke mintha zokogott volna azért a dicső 13-ért. Olyan csudalatos bűbája van annak, mikor a tanári kar és ifjúság egy akarattal énekel és imádkozik! Olyan igen megható volt ez a puritán egyszerűségű ünnep is; bizony nem sérthette meg senki loyaltását s kiengesztelődött érzéseit! A városi közönség előtt *Réz László* s. lelkész gyűjtötte meg a nemzeti kegyelet hamisítatlan oltár-tűzét. „Csak gyáva nép felelhet ős-nagyságot!”

— **Miniszeri megbízottak az ev. ref. középiskolákban.** Az ev. ref. középiskolák meglátogatása végett az 1895—96-ik iskolai évre a vallás- és közoktatásügyi miniszter a következőket küldötte ki: *Dr. Erődy Béla*, a budapesti, nagy-körösi, kecskeméti, halasi és kun-szentmihályi gimnáziumokhoz; *Dr. Németh Antal* a pápai, *Spiők Lajos* a csurgói, *Békéssy Gyula* a sárospataki, miskolci, debreceni, hódmezővásárhelyi, h. bősörményi, karcaji, kisujszállási, mezőtúri és h. nánási; *Nátafalusi Kornél* a békési; *Szeiber Edé* a szatmári és m. szigeti; *Kuncz Eleket* a kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, sz.-udvarhelyi és zilahi; *Elscher József* a sepsi-szent-

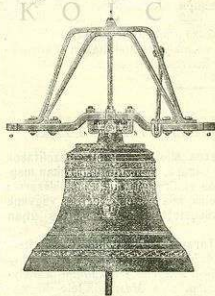
györgyi és szászvárosi főgimnáziumhoz s végül *Dunay Ferenc* a rimaszombati egyesült prot. főgimnáziumhoz.

— **Szilicek segédlelkész kerestetik,** a ki a népszerű I., II. osztályát és az ismétlő iskolásokat is tanítaná. Fizetése (legnagyobb részben készpénz) 450 ft. Bővebb értesítést kereshet a vállalkozni akaró *Gyarmathy József* lelkész és esperes útnál (Szilice, posta helyben).

— **Kérelm.** Az ungi reform. egyházmegyei könyvtárnak szükségére van a „Prot. Szemle” 1891. évi folyamama I. füzetére. A ki hajlandó lenne azt akár a bolti árban, akár az 1889. évi kettős füzetet cserében átengedni, legyen szíves szándékát tudomásomra juttatni. — Ungváry, *Nevők Lajos*, ref. lelkész.

— **A példozói ev. ref. egyházat** vihar és régiség által megrongált tornyának, templomának megújításában önkéntes kegyadományokkal segélyezték újabban a következők: Tóth Sámuel 10 ft., Belukács András 10 ft., Urbán István 1 ft., Beze István és neje Varga Judit 2 ft., Tóth András 2 ft., Urbán Sámuel 1 ft., Silling István 1 ft., Simon Sámuel és neje 2 ft., Pásztor Sámuel 2 ft., Csik József 1 ft., Boros András 1 ft., öz. Beke István 1 ft., Beke András 1 ft., id. Antal András 1 ft., Urbán András 1 ft., ifj. Urbán János 1 ft., Csapó János 1 ft., Dusa János 1 ft., ifj. Pásztor Márton 10 ft., Pásztor István 1 ft., Pásztor Ferenc 50 ft., Nagy János iparos és neje 10 ft., Matós Lajos 5 ft., Miklány István 10 ft., Szmerek István 60 ft., Vajda János 1 ft., Becke István és neje 2 ft., Becke András 1 ft., Szűcs András 50 ft., ifj. Tóth István 50 ft., Bendik Mihály 50 ft., Tóth János 50 ft., Lukács István 20 ft., Timár János 30 ft., id. Nagy János 50 ft., id. Tóth András 1 ft., Becke Sámuel 1 ft., Petus Márton 1 ft., Simon András 2 ft., Kasza István 50 ft., Molnár András 1 ft., Nemesko János 50 ft., Szabán János 50 ft., Király Bálint 10 ft., Csapó Mihály és családja 5 ft., id. Kőrösy János 60 ft., Ambrusz Miklós 2 ft., Pásztor Sándor 50 ft., Szekeres András 1 ft., Kocsárdy Károly 50 ft., Eddig összesen: 8002 ft. 40 kr.

**ÓCZI FERENC
ÉS VÁROSI
HIRDETÉS.**
Az ország legrégibb harangöntője
Kis-Gejőczben (u. p. Császlóc, Ungmegey).

Alant írott bátor-kodom a nagyfesz. lelkész urak becses tudomására hozni, hogy öntődömben, minden nagyságú s hangú harangok készítését elvállalom, a kivánt hang-nem szerint, forgatható fa- vagy szarkonával, a legutányosabb ár és fizetési feltételek mellett.

Jót állok a leg-szebb legerősebb hang-képességért, tartosságért, sőt még a szállításmál történhető kárakért is.

Nem tetsző harangot visszaveszek. Öntödém, mely már több mint egy század óta közmegelegedésre számtalan harangot szállított, reménylen, hogy a jövőben is ki fogja érdemelni a nagyf. lelkész urak becses pártfogását.

Kiváló tisztelettel

Egri Ferenc,
harangöntő és földbírtokos.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 3 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Néhány szó a lelkész-választás kérdéséhez.« *Ladányi Endre.* — »Protestáns népnaptár.« *Szeita István.* — »A második országos és egyetemes tanügyi kongresszus.« *Buzsai János.* — »A Sárospataki Irodalmi Kör története.« *Maklári Pap Miklós.* — »Válasz a válasza Zoványi Jenőnek.« *Földesvári Pásztor.* — »Irodalom.« — »Vegegyes közlemények.« — »Szerkesztői üzenetek.«

Néhány szó a lelkész-választás kérdéséhez.

(Vege.)

Lássuk már most, ha valyon megvalósítható-e az én sejtelmem, lehet-e és hogyan a két választási módozatot szebbé, jobbá, tisztességesebbé, kijátszhatatlannabbá tenni? Szerintem lehetne így:

a 194, 196, 197. §-ban foglaltakkal végrehajtása után lehető rövidre szabott — de előre jelzett — határidőre megjelennének a választó egyháznak az esperes, az egyházmegyei gondnok, vagy más világi egyén (vagy azoknak törvényes meghívottai) hogy elnököljenek ama közgyűlésen, a melyen a jogosult választók, tekintet nélkül a távollévőkre, a feltejt kérdésre kinyilatkoztatják, hogy meghívás, avagy pályázat útján kívánják-e lelkézt választani? . . .

Itt helyén valónak találok indokolni azt, hogy miért lehet rövidre szabott időtartam alatt jelenjenek meg s miért épen az esperes és az egyhm. gondnok? Azért, mert én láttam már arra esetet, hogy midőn először a közgyűlés az adminisztráló lelkész-elnök előtt azt a kijelentést tette, hogy meghívás útján óhajt választani: mire az esperes, vagy az ő meghívottai megjelentek, akkorra a kortesek más hangot adtak a nép szájába.

Hogy tehát az esperest és társát az adminisztráló lelkész, bár akaratlanul is, közvetve fel ne iltesse: jobb, ha már első ízben ők magok szerepelnek meggyőződést a hangulatról. De meg én azt hiszem, hogy a nép respektíve is komolyabban fogja óhaját kinyilvánítani?

Ha netalán nem lehetne megállapítani a jelenlevők közül azoknak a $\frac{2}{3}$ -át, a kik meghívás útján óhajtanak választani, az esetben az esperes minden további tekintőria nélkül elrendeli a pályázatot. Ezzel azt hiszem rövidíthet lenne az eljárás?

Azonban, ha megtörténék az, hogy egyhangulag a meghívás mellett nyilatkoznak, akkor felleendő a kérdés: kit óhajtanak meghívni? Lehet, hogy a bizalom több felé irányul. Én az esetben elrendelném ott mindjárt a névszerinti szavazást bizalmi férfiak s a szavazók listjaira ellenőrzésével, s az abszolút többséget nyert egyént kijelentném törvényesen meghívottnak.

Ha a meghívott el nem fogadná, újból ismételném az eljárást. Ha másodsor sz vezetne eredményre, feltétlenül pályázat hirdetendő ki. E javaslattal az volna

a célom, hogy az espereseknek és társaiknak első megjelenése által, azonnal törvényes meghívás általi választás jöjjön létre. Mennyi hű-hónak lenne ezzel eleje véve! Hiszen a meghívandó felől nem kell a híveknek soká gondolkodni, mert az rendesen közelről ismert egyen szokott lenni (arra persze minél kevesebb szer kell gondolnunk, hogy a meghívott el ne fogadná az állást, vagy hogy a meghívás csak idő-haladéki nyereséért, kijátszásból történik.) De még az eshetőségen a küldöttség tapintatos s ha kell erélyes felvilágosítása is segíthet.

Mondja ki hát a törvény világosan, hogy az a lelkész tekinthető meghívottnak s így megválasztottnak, a ki a választásra jogosult jelenlevő választók abszolút többségét megnyerte. Ezt aztán nem lehet se jobbra, se balra csavargatni.

A meghívásnak ez lenne szerintem a legrövidebb és legtisztességesebb módja; de lássuk a másikat, a pályázatot. Ez már bonyolodottabb, mert persze szem előtt kell tartani az autonómikus szabad választási jogot. Jó, tartuk szem előtt. De adjunk oly törvényt a nép kezébe, a melyet ki nem lehetvén vetkőztetni eredeti, igazságos formájából, általa a szabadválasztás jogát, lélekávsárlással, gyalázatos üzemlék né a aljasítsuk. Ha kést adunk a gyermek kezébe, fogjuk meg a kezét!

Lehet, hogy itt sokan hierarchikus érzelmekkel fognak vándolni, de ime tisztázom magamat.

A pályázat kihirdetése úgy történik meg, mint a 205. s. t. b. §-ban írva van. A 208-ban foglalt közhírre tétel után 3—4 hétre kitűzötték a választási napja. Van tehát ez alatt idő papot hallgatni. Megkezdődnek a bírálatok!

Felvettem, ki anyni vizsgán, anyni szigorú cenzor előtt izzadtam 12 évig, most a „fenséges nép” tanakodik. Méregetik bölcseségem magasságát és mélységét. Hát hogyné? hiszen még a calculust is fel kell előttük olvasni! De hát ennek így kell lenni, hisz a nép adja a kényeret. Jó, legyen így. De legyen a választási actus alatt s ezt megelőzőleg is több ellenőrzés. Meg kell jobban látni: hol foly a vásár, hol árul a pályázót nyitott sátorban, olcsó pénzért? Uram, több igazságot! Mondom tehát, a 208-tól a 217-ig való §-ok helyesek, ezek szükségesek mind, hanem én helyesnek találnám a választás ellenőrzése szempontjából, hogy nem csak az egyházmegye, de az egyházkerület is küldjön ki képviselőt

a választásra. Fájdalom, még arra is szükség van sok esetben, hogy az egyházmegye is ellenőriztesse!...

Aztán a szavazás ne történjék titkosan, szavazólapokkal, hanem nyíltan, férfiasan. Gonoszság szokott sőtétben, rejtve bujkálni! Am ha a titkos szavazásnak volna, vagy van is talán értelme intelligens emberek között, de mi értelme van annak ott, a hol hely se igen van az írásra; meg annyi kérges tenyerű, pennát soha nem forgató kéz ir? Vénaaszonyok, ocularés aggasztánok, benák s mondjuk ki nyíltan, bepálinkázott választópolgárok között nincs annak semmi helye! Szemanuja voltam több választásnak s azt láttam, hogy a titkos szavazással történik a legtöbb visszaélés. Az ügyes kortesek tucat számar hordják zsebökben a magok jelöltjének céduláját s azt nyomják erővel az ügyefogyott szavazó polgár, vagy polgárnő kezébe. S még azt is láttam, hogy e cédulákat a nagytiszteletű elnök úr egyenként felbontogatta és megnezegette, még mielőtt össze lettek volna számlálva!

Hát titkos szavazás ez? Hát autonomia ez? Hát a jog szabad gyakorlata, hát törvényisztelez ez? Hát lehet az ilyen választást megerősíteni? Lehet az ilyen úton nyert állást nyugodtan elfogadni? Oh ha ez lehet, akkor kár volt törvényt alkotni, mert a törvény védelme alatt csalni, lopni nagyobb bűn, mint törvény nélkül. Hiszen meg van írva: „valakik törvény nélkül vétkesek, törvény nélkül vesznek el.” stb. (Róm. II. 12.)

Ha csak lehet, legyen az a választási-bizottság olyan helyiségben, a melynek két ajtaja van s oda egyenként bemevén a szavazók, a jelenlevő bizalmi férfiak ellenőrzése mellett mondják ki — csak az ő s a küldöttség tüle hallatára — jelöltjük nevét. Önként érteődik, hogy úgy a bizalmi férfiak, mint a bizottság részéről tittok az a mit hallottak! Így titkosabb, mégis méltóságosabb, önzetesebb a választás, mint szavazólapokkal. Ott, hol a választók tömege van, szintén legyen jelen ellenőrző bizalmi férfiak, a nép tiszties vénéiből, vagy elismert becületességű férfiakból választva. Ha így menne végbe egy választás, akkor nem lenne az a zsinati törvények torz-szüllötte, nem lenne az lélek-vásárlás.

De hadd szóljak most azokról a módozatokról, a melyeket feltételeken jobbaknak tartok a jelenlegi úzelmekkel teljes választásoknál.

Méltányosabbnak, s igazságosabbnak látám először a *sorsházás útjéni* választást, t. i. a választásra jogosultak nevei közül a bizottság sors által húzna ki egyet. Ez azért volna méltányosabb, mert hiszen ma úgy sem az érdemes, hanem a protegált, a pénzén lesz megválasztva. A szegény, a pártfogó nélküli hallgathat, míg a sorsházásnál egyszer talán neki is kadhaz a sors!

S hogy a nép hogyan szoknék hozzá sorsházás útján nyert papjához? Hát úgy, mint most az elégtelének a korteskedés útján megválasztotthoz! Es ott, a hol a korteskedés miatt nagy az izgalom, nagy a tusa, bizonybizon nem érdemli meg a nép az autonómikus jogokat!

Bele tudnék egyezni szivesebben másodsor a *kinvezési rendszerbe*. Azt hiszem, itt sem maradna jobban hátréban az érdem, mint a pénzén szerzett szavazók. A kinvezési joggal felruházott *egyházfőt* merné-e valaki megvesztegetni s viszont ő miért szeretné jobban egyik gyermekét, mint a másikat? S a nép? Lám a kath. atyafiak milyen csendesen halgatnak. nekik ez a világ természetes folyása s legfelebb annyit tesznek

a lelkész választásánál, hogy a *mi zavarosunkban* halásztanak!

Ez a két mód csak föltéve, de meg nem engedve volna jó: olyan lenne ez, mint a szükséges rossz; de én azt hiszem, hogy ezen alább következő harmadik módozattal a kecske is jól laknék, a káposzta is megmaradna. Lenne autonomia is, no meg talán igazság is! Lássuk tehát!

Válasszon saját kebeléből minden egyház lélekszám arányában, pl. minden 100 szavazat után 5 egyént íly cím alatt: *lelkészválasztó-bizottság*. Válassza ezt pl. 5 évre. Ennek tagjai lennének hivatalból az adminisztrátor lelkész, a tanítói kar, a presbyterium s a közgyűlés által minden 100 szavazat után megválasztott 5 egyén.

Az egyházmegye szintén jelöljön ki íly címen kettőt s hivatalból az esperest; persze a kettő közül egyik legyen világi; jelöljön ki az egyházkerület is kettőt: ezek lennének az ellenőrök.

Tegyük most egy kis számítást!

Van egy egyházban 600 szavazó; minden 100-tól 5: az = 30. Hatszáz szavazattal bíró egyházban biztósan 24 presbyter van. Az egyház tanítói vannak pl. 4-en, az egyházmegye részéről 3-an, a kerületről 2-en, összesen = 63. Elnök az esperes.

A választás tehát így folya le:

A választás előtti formalitások megtörténte után (205. 213. §.) e bizottság a meghatározott időben összejűvén, most már csakugyan titkos szavazat útján válasszon a pályázók közül az egyháznak lelkészt. Ha három, négy-felé oszlanának a szavazatok, de esetleg van absolut többségű, ekkor az a megválasztott; vagy pedig a két legtöbb szavazatot nyert között új szavazás rendelendő el. Egyenlőség esetén az elnök szavazata, vagy sors házás határoz.

En ezt azért tudnám elfogadni, mert ha igazságosan választ a bizottság, akkor ez tudni fogja méltányolni az egyház érdekét, a nép óhaját, a megválasztandó érdemét. Ha pedig ez is engedni magát mellék-érdek által befolyásoltatni: a választás nem kerül a megválasztandónak annyi pénzébe s nem kell demoralizálni az egész hitközséget. S ha csakugyan megvesztegethető ez a bizottság: nagyobb szegénységi bizonyítvány, égetőbb szegényfolt az az egyház testén, hogy választott vénei sem tiszták, mint az, ha az egy-üggyi népet vásárolta meg a tömött tárcájú apostol! Azert majd pirul — ha tud — az apostol.

En oda merném adni e lelkészválasztó-testület kezébe a meghívás jogát is s úgy hiszem, ez is könnyebben sikerülne így, mint a felségés nép szabad jogaival! — A népből van e testületben elég képviselő s a józanabbakkal, az okosabbakkal szebben sikerülne e magasztos munka, mint a lelketlen vezetők által elcsábított tömeggel. És én azt hiszem, a nép szívesen leteszti bizalmát választottai kezébe, mert én látam már, hogy maga a nép úgy megborzadt saját papválasztási viselt dolgaitól, hogy ember embertársával nem mert bátran szembe se nézni!

Föl tehát, a 12-ik óra út! Gondolkozzunk, hogy mit tegyünk?

En — Jeremiásként — tudom az én gondolataimat, melyeket ti felőletek gondolok: békességnek gondolati azok! (Jeremiás XXIX. 11.) Az Úr kegyelme maradjon mindnyájunkkal.

Nagy-Tarna.

Ladányi Endre,
ev. ref. lelkész.

* Csakhoggy itt más tekintetek a döntő súlyúak s mindenek felett egyházkormányunk szemébe, a melyvel az említett két módozat teljességgel össze nem egyeztethető. Szerk.

* Ugyanezt a zsidó korszmáros is megteszi, sajnos! Szerk.

Protestáns népnaptár.

Igy nevezném el, ha én szerkeszteném azt a naptárt, melyet a most forgalomban levő, „*Prot. árvaházi képes-naptár*” helyett prot. népünk kezébe adni, házában meghonosítani szeretnék. S hiszem is, hogy ez a naptár, jól megszerkesztve a legszerencsésebb munkása lenne annak az eszmének, annak a célnak, a melynek elött s lelkemben éni és legeg, a melynek, ha talán nem is üttörő lenni, de útját egyengetni vágyom, s okom van remélni, hogy fogom is. Mert, — a mint az életből vett példakkal sikerülmi fog bizonyítanom, — a józan okosság s az életsükségesség egyaránt kívánatossa s elodáztatlaná tették már egy prot. népnaptár létrejöttét.

Szándékosan és sok fontolgatás után mondom, hogy „*népnaptár*” s ne népies naptár legyen, mert én azt kizárólagosan az egyszerű falusi családok, a földmívelők s napszámosok igényeinek megfelelően, a szó legszorosabb értelmében vett protestáns nép számára óhajtanám szerkeszteni.

S vajjon mi igénye van a prot. népnek egy naptárral szemben; tehát mit kellene tartalmaznia majd a prot. népnaptárnak?

Ha megfigyeljük népünknek naptárjához való viszonyát, azt fogjuk tapasztalni, hogy nála a naptár főként idő-jós, de egyúttal második bibliája. És azzá kellene tennünk nekünk, kiknek a nép lelki gondozása, mondhatjuk táplálása édes terhünk, komoly kötelességünk.

Mindaz tehát, a mi a szorosan vett naptári részen, idő-jóslásnak, olvasni valóknak kívül, úgy a prot. árvaházi képes-, mint akarmely más naptárban benne van, *nem a prot. népnek való*; legalább is felesleges az ő számára, rejtejt kincs reá nézve. Sőt a prot. árvaházi képes-naptár irodalmi része is holt tőke s épen ott nem gyűlölcsök, a hol legbővebb természet óhajtanánk után. Ezzel egybíránt a továbbiakban részletesebben is kell foglalkoznom.

Első kelléke tehát általában minden népnaptárnak, hogy legelsőbben meg legyen benne írva az *időjárás*.

Hogy Herschel, vagy a szazesztendő jóvendőmondó profétal-e? az mellékes; csak legyen profécia, akárkitől származott is, az tekintély a nép előtt valláskülönbség nélkül s annak ugyan hiába hivataloskodja a meteorologia, haszntalan szaldogal alább, vagy feljebb a barometria, nem ad rá épenséggel semmit; s ha nem vágott be a kalendáris profécia, akárhányszor hallhatjuk, a mint nagy fenszövel mondogatják az atyafiak: „pedig a kalendáriom is azt mondta.”

De mivel az időjósítás különben is ott van majd minden naptárban, e tekintetben nincs különösebb várni való, ha a prot. árvaházi képes naptár helyett, prot. népnaptárt óhajtok adni az érdekeltek kezébe; de igenis, sok változtatást kell tenni, sok a követelni való az irodalmi részt illetőleg, ha azt akarom, hogy az a naptár *prot. is, népnaptár is legyen*.

Távol legyen egyéb iránt tőlem, hogy a prot. árvaházi képes-naptár prot. mivoltában kételkedném, vagy azt hibásan szerkesztettnek tartanám!

Prot. papok, tanárok, tanítók s művelt családok kezében s házában igazán otthon van az; úgy de én most a prot. népért predikálók, a melynek kezéből a prot. árvaházi képes-naptár az idő szerint még kéri.

Annak, ha a naptárt igazán második bibliájává akarjuk — s ugyan ki ne akarná azzá tenni? — olvasmányul nem adhatunk mást, mint a mi a prot. népéletből s nem

a prot. nép életéből van merítve. S vajjon ilyet ad-e a prot. árvaházi képes-naptár?

Hiszen annak nem is az a célja, hogy a prot. köznevet szolgálja! Ha pedig az akarna lenni, úgy határozottan tévesztett utakon járna. Mert nézzük csak annak jelen (1895.) évfolyamát, s abból az u. n. irodalmi részt!

Báró Vay Miklós kiváló jellemrajzát vajjon megérti-e a köznép? óh, fájdalom, annak nagy része nem. Tőlem is nem egy atyafi azt kérdezte: miért irnak az ő naptárjába olyanokat? (Ime az ő naptárja, a melyet én óhajtok!) Pedig ez a jellemrajz holta után is életben tartja Báró Vay Miklóst a művelt prot. családok körében, míg a tanulatlanabb köznépnek nincs elég türelme azt végig olvasni. Vay, — hogy még pár olvasmányt sorra vegyünk: nem felséges kép-e a keleti böccseké? S bizony azon sem akadt még a mi népünk szeme. És ezeknél semmivel sem jobb sorsra jutott a Zámory Kálmán és neje rövid rajza s a Jókai-ünnepély leírása, habár mindkettő tiszta prot. sziv megdobbanása.

Hát még a Sántha Károly „Ezredéves ünnepünkre” írt s a Kisfaludy-Társaságnál jutalmat nyert pályaműve, vagy S. Szabó Józsefnek a „református énekeskönyv”-ről írt, s nem csak érdekes, de igazán tanulságos cikke? Vajljuk be ösztint, hogy ezek helyén vannak művelt prot. családok naptárjaiban, de nem volnának helyén egy prot. népnaptárban.

Végig futhatnék minden cikkem, de úgy hiszem elég ennyi is annak megvilágosítására, hogy az ilyen olvasmányok nem köznépnek valóak, s az egész prot. árvaházi képes-naptárban csak az apróbb elbeszélések (historiák) az apróságok (adomák) s legfőlebb még a polgári házasságról írt csövegyszerű ismertetés az igazán népnek való.

Ennek illusztrálására álljon különben itt e két tapasztalati tény.

Egy vidéki ref. lelkész, a prot. irodalmi társaság kiadványának buzgó terjesztője a múlt évben (1894) jó bőven túladott a prot. árvaházi képes-naptárakon; s ez évben már hiába hirdetgeti, hogy megjöttek a naptárak, jelentkezzék, a ki venni szándékozik: becukhatja a boltot, s a társaság aligha nem felbontatlanul kapja vissza becsomagolt naptárjait?!

A másik jó magamon esett (csufság). Kapacitálom ugyanis az atyafit, hogy mint jó kalvinista embernek így, meg úgy kötelessége prot. árvaházi képes-naptárt tartani házában, s ő méltóságos nyugalommal mondja vissza: már, kérem alásan, majd csak olyan kalendáriomot veszek, a melyik nekem való.” (Azóta vett is már valami historias naptárt) S mikor megkérdeztem, hogy mi kifogása van a prot. árvaházi képes-naptár ellen? megvallotta ösztint: „nem értem én kérem alásan, a mit nagy nehezen kibetűzgetek belőle.”

Nyilván való hát ezek után, hogy a prot. árvaházi képes-naptár nem népnaptár, s hogy a népnaptárt olvasmányainak a „Koszorú” füzeteihez s a „Kis tükör” tartalmához hasonlíthatnak, a prot. népéletből vett s népiesen megírott történeteknek, apró tréfás, de mindig prot. ízü párbeszédeknek kell lenni, mert a köznép csak ezeket olvassa szívesen s tanulságosan. S ez ellen nem érv az, hogy mindezeket megtalálja a „Koszorú” füzeteiben vagy a „Kis tükör”-ben, mert hogy azokat is megvegye, ahoz egyszerűen nincs pénze; a kalendáriomot azonban — már az időjárás előleges megjóslása miatt is — megveszi, főként, ha olcsó.

S épen ez az indító ok az, a melynél fogva én a jóvendő prot. népnaptárból kihagyandónak vélem a „Kivonat a postai és távirati díjszabályokból”, „Bélyegilleték”, „Kis biblia és Kis krónika” (ez nagyban papos!) „Prot.

* Arra kell törekedni, hogy adjon.

egyházi tisztó névtár" s még talán a „Magyarországon tartant szokott országos vásárok jegyzéke" (erre névze hitelesebb a bíró komám uram!) címén közöltéket is, a melyek a mennyire szövevényes és járatlan úttak, épenannyira feleslegesek is a köznépes névze, a mely, ha valami ilyenre szüksége van, nem tudván a táblázatokból kiigazodni, elvégre is tanítóhához, nem ritkán a műveltebb protestánsokhoz, legtöbbször papjához fordul tanácsért, a kiknek számára készült naptárban, minő a prot. árvaházi képes-naptár is, mindezek egészen jogosan helyet foglalnak, míg a népnaptárnál csak annak arát növelnek, a mi teljesen elhibázott dolog, hogy ne mondjam, baklövés volna a szerkesztőtől.

Igaz ügyszeretettel mondtam el ezeket; szívlelők meg az érdekelte s tehető emberek, s főként a prot. irodalmi társaság, mely oly feltű érőny gondolát takaragja a mi népünkét, s ne mondják, hogy állítam elő, ha tudom; mert hiszen mi, falusiak, ha tehetetlenségünkben vergődve fel-felkiáltunk: nagy eleget teszünk (bár többre volnánk képesek) s még szerencse, ha jajunk úgy nem jár, mint a pusztában a kiáltó szó; a mi méltán fájna egyházfentartó elemünknek, a prot. népnek, a melynek elnyűtt bibliája mellett igen sokszor, legtöbbször nincs egybe lelki éhségének s szomjúságának kielégítésére az ő méltán nagyrabecsült kalendáriójának.

Szilva István.

ISKOLAI ÜGY. RÁKÓ

A második országos és egyetemes tanügyi kongresszus.

A folyó évi április 11-én, nagy csúförtökön az ország minden részéből nagy számmal sereglettek össze a tanügy munkásai Budapesten s ritka közakarattal határozták el a főváros tanács-termeiben, hogy a millennium alkalmából, az 1896. évben megtartják a második országos és egyetemes tanügyi kongresszust. Megállapították a kongresszus tervezetét s általános tetszéssel fogadták az előadó előterjesztését, melyben a kongresszus összes ülésének tárgyaitól mondta el véleményét. Végül, miután a rendező bizottság az ügyek tovább vezetésével megbízta, azzal a szép reményvel távoztak el, hogy ez a kongresszus az ezredéves ünnepélynek egyik legnevezetesebb eseménye lesz, mert ezen az ország különböző fokozatú tanintézetiben működő tanítók fognak tanácskozni a felett, hogy hazai tanügyünk tovább fejlesztése s virágzása végett miféle tényezőket lehet és kell felhasználniuk. Lelkesítő és biztató példa gyanánt előtűnik állt az 1848. évben tartott „Magyar tanítói első egyetemes gyűlés", melynek óhajatai és kívánságai, habár lassanként is, de már jó részben teljesültek s alig lehet valaki, a ki el nem ismerné, hogy a gyakorlati tanfériak 47 évvel ezelőtől tartott tanácskozásának nagy része van abban, hogy hazai tanügyünk arra a fokra fejlődött, a melyen ma áll.

Az áprilisi nagygyűlés óta már egy fél év telt el s ezalatt az idő alatt a tervezett kongresszusról az érdeklődő közönség alig hallott valamit és itt-ott a rendező bizottságot már kárthatatni is kezdtek késédelmeskedésért, vagy legalább mély hallgatásáért, mert ez által a szép terv sikerülését veszélyeztetve látták. És valljuk meg, hogy a közönség nyugtalanlankodó részének volt egy kis igaza, mert egy ilyen országosnak tervezett összejövetel eszméjét folytonosan felszínen kell tartani; és iránt az érdeklődést nevelni, a lelkesedést fokozni szük-

séges, ha kellő sikert akarnak elérni. E tekintetben is példail vehetjük a 40-es évek lelkes tanfériait s ezek között különösen dr. Tavassyt, a ki az ő „Nevclési Emleklapok"-jával nem zavart meg folytonosan buzdítani tanító-társait s csak így lehetett elérni azt, hogy 1846-ban a pesti intézet pécsettjenek „ébrén" jelszava mindenütt ébrén taladta a lelkeket, mint a melyek így felszólításra saját sugallatuk s az idő intésénél fogva már várva-vártak" s 1848-ban már az első egyetemes tanítói gyűlést is olyan szép sikerrel lehetett megtartani. Most, midőn a millennium iránt minden módon növelni igyekeznek a nagy közönség érdeklődését; midőn hosszú közleményeket lehet olvasni a bikaviadalokról, a „ballon captiv"-ról az „óriás kerék"-ről, a mely egész vasúti waggonokat emel fel a levegőbe, a „kinetoscop"-ról stb., — a tervezett tanügyi kongresszus is minél gyakrabban kell elmegetni azoknak, a kik annak előkészítésével meg vannak bízva, mert különben könnyen kudarcot valhatunk.

Az ilyen aggodalmaskodó lelkekre mindenesetre megnyugtatólag hathatott az értesítés, hogy a rendező bizottság választmánya a múlt hó végén ülést tartott s az ott felolvasott terjedelmes titkári jelentésből kitűnt, hogy a választmány nem hagyta haszontalanul elrepujni az áprilisi értekezlet óta eltelelt időt. Nagyobb segélyért folyamodott a vallás- és közoktatási miniszterhez és a fővároshoz. Kicszközölte a hirlap bélyeg engedélyt. Megállapította az összes ülések és a szakosztályi ülések előkészítésének tervezetét. Felszólította a tanügyi egyesületeket és tanintézeteket, hogy az előadandó tételekre vonatkozó véleményeket küldjék be a választmánynak. Támogatásra hívta fel a megyei és városi törvényhatóságokat s a mit már eddig is meg kellett volna tennie, felkérni szándékozik az ügy előmozdítására a felékeztet hatóságokat is. Azonban a megnyugtató titkári jelentés mellett lehangoló hatása lehet a pénztárnok előterjesztésének, mely szerint eddigelé a magyarországi összes tanügyvel foglalkozó és a tanügy iránt érdeklődő emberek közel csakis 182 tag jelentette be a kongresszuson való részvételét; tehát jóval kevesebb, mint a mennyi az áprilisi értekezleten jelen volt. Különbönné, hogy a tagok ilyen csekély számmal jelentkeztek, egyik oka egy kis félreértés is lehet. Sok egyesület és testület, mint épen a pénztárnok jelentéséből is kitűnik, úgy gondolkodott, hogy a 2 frt tagsági díjat befizetvén valamennyi tagja a kongresszusnak is tagja lesz s ingyenes ellátásra s egyéb kedvezményekre számíthat, pedig a kongresszus tagjai testületek nem, hanem csak egyének lehetnek. Nagyon helyesen intézkedett tehát a választmány, midőn kimondta, hogy az ilyen félreértések megszüntetése s az érdeklődés növelése végett a hirlapok útján a tanügy iránt érdeklődőkhez nyilvános felhívást fog intézni.

A szeptember 24-iki választmányi gyűlésen történt dolgok között a legfontosabb mindenesetre a kongresszus összes üléseire kitéendő tételek megvitatása volt. Dr. Beke Manó titkári terjesztette elő tervezetét, a mely szerint az 1848-ban tartott egyetemes tanítói gyűlés mintájára a millenniumi tanügyi kongresszus is 5 napig tartana s mindennap délelőtt összes ülések volnának, délután pedig a szakosztályok tanácskoznának. Tervezte szerint az első és második napon megvitatnák a nemzeti könevelés szervezetének egységes reformját, a mely alkalommal foglalkozni kellene különösen a népoktatási és középiskolai törvény revíziójával; állást kellene foglalni a polgári iskola kérdésében; vélemény kellene mondani a szakoktatás tervszerű rendezésére néve; meg kellene állapítani az egyetemi tanterv alapelveit s a felsőbb oktatási intézetek kapcsolatát. Meg

kellene határozni az államviszonyát az iskolához s az állami befolyás emelésének biztosítására szolgáló intézkedéseket. Második főtételül ajánlotta: „az erkölcsi és hazafias nevelés az iskolában, különös tekintettel az iskolai élet szervezésére.” A harmadik napon kerülne tárgyalás alá: „Az iskolai adminisztráció kérdése, különös tekintettel az államra, egyhádra és községek hatáskörére,” valamint a tanárság és tanítóság társadalmi állásának ügye. A negyedik nap főtételei volna: „A lányok oktatásának reformja, különös tekintettel a szociális követelményekre” és „a közoktatás kiterjesztése a társadalom minden rétegére.” Az ötödik napon tanácskoznak „A közjótékony országos szabályozásról” és a kongresszus maradvány emlékeiről.

Tagadhatlan, hogy a Beke által kiválasztott főtételek egytől-egyig olyanok, melyek az egyetemes országos tanügyi kongresszushoz méltó vita tárgyat képezhetik. Ebből a szempontból nem is igen lehet a tervezet ellen kifogást emelni. Nagy kérdés azonban az, hogy öt napon keresztül, délelőtt a közgyűléseken, délután a szakosztályokban — még az ilyen fontos kérdések megvitatásával is — képesek leszünk-e az érdeklődést ébren tartani? Kérdés, hogy az ilyen huzamosabb és fásztöbbször gyűlésre egészen alkalmas lesz-e a millenczumi ünnepségek ideje, midőn különösen a vidékről felrandult gyűléseket, mindenféle látványosságok különfélége vonja? Könnyen megtörténhetik, hogy a tagok tekintélyes része az első ünnepélyes gyűlésen meg fog jelenni, a többiekre rá sem gondol, a mi pedig éppen úgy neveltségessé tehetné a tanárok hírhedt komolyságát, mint az orvosok és természetudósokét nagygyűléseik alkalmával neveltségessé teszik az előadások idején őrösen kongó terem. A tanügyi kongresszus tagjainak mindenesetre erős elhatározásra lesz szükségök, hogy ilyen módon a kongresszus tekintélyén csorbát ne csejtsenek. És, hogy ezt könnyebben megtehessék, én igen helyesen tartom azt a felmerült indítványt, hogy közgyűlések csak 1., 3. és 5-ik napon tartassanak s ezeken a szakosztályok véleménye előterjesztésvén, hosszabb tárgyalás alá csak azok a kérdések vetessenek, melyek az összes tanítókat és tanárokat közelebbről érdeklik. Helyesen járt el a választmány, midőn a Beke által előterjesztett tételke revíziójára egy bizottságot küldött ki.

Ha úgy ez a bizottság, mint a választmány az ügy iránt igazán lelkesedve fog munkálkodni s munkájával képes lesz a kellő érdeklődést az illető körökben megteremteni: a kongresszus sikere biztosítva lesz. En hiszem, hogy a protestáns iskolák fentartói és tanárai e tekintetben is be fogják bizonyítani, hogy méltó utódaik az 1848. évi tanügyi értekezletet megteremtő elődeiknek.

Buza János.

TÁRCA.

A „Sárospataki Irodalmi Kör” története.¹

A sárospataki főiskola tanári kara mindig nagyra becsülte azt az erőt, mely a nyomdában, mint művelődési eszközben nyilvánkozik: mindig mélyen érezte, hogy csak úgy élhet igazán szellemi életet it, e vidéki kis városban, úgy tarthatja fenn s alakíthatja igazán ezt a főis-

kolát, ezt az egyházkerületet saját szellemében, ha saját könyvműveléssel rendelkezik, mint a mely aztán az írói munkásságot felköltheti, támogatja, megkönnyíti. Irodalmi élet, írói munkásság ilyen helyen nyomda nélkül nagyon nehezen megy, a mai fejlettség viszonyok között is, régebben még épen nem lehetett. A főiskolának régtől fogva megvolt ez a kedvező helyzete, nagy előnye, melyet egy nyomda birtoka nyújthatott; a tanári kart is méltó elismerés, dicséret illeti, hogy ezt a kedvező helyzetet igyekezett felhasználni. Az az írói munkásság, irodalmi élet, mely 1851-ben felpeszült s a bizalmatlan, rossz szemmel néző idegen hatalom mellett is kifejlődött majd a hatvanas években tetőpontját érte, főiskolának mindig méltó dicsékvése lehet. Ez a munkás korszak teremtette a nagy kelendőségre jutott „Népiszkolai könyvtár“-t, a szép hírnévnek örvendő „Sárospataki Füzetek“-et, a különböző gimnáziumi tankönyveket. Főiskolának a tankönyvirás terén több éven keresztül számba vetett versenytárs nélkül állt. Pedig nem is lépett fel s a korviszorongó miatt, nem is léphetett fel szervezőtlen; mégis oly központi hatalommá növekedett, hogy nagy körben éreztetethette jótékony hatását s több éven át, mind szellemi, mind anyagi tekintetben áldást árasztott.

Mindez megváltozott mindjárt az alkotmányos era megkezdése után, mielőtt B. Eötvös új népiszkolai tantervét életbe léptette; midőn nemcsak a népiszkolai, hanem lassanként a középiskolai oktatás is új életirányt vett; minden egyesek és az állam hatalmas erővel álltak ki a munkatérre s a tankönyv-irodalom rövid idő alatt addig nem ismert virágzásnak indult. A szervezőtlenség hátránya, anyagi eszközöknek csekélysége, a nagy erővel rendelkező, központostásra törekvő állami hatalom előnye s így a versenyre képesség egyenletlen volta jobban-jobban érezhetővé vált. Ily körülmények közt főiskolának e ponton vagy lo kellett tennie dicsőségséggel forgatott fegyverét, felhagyni a küzdelemmel, hogy majd aztán csak egyesek tetszésük szerint jelenjenek meg a kormány által készített többször ígért irodalmi pályáterén, vagy szerveződnie kellett új harcra, edzettség erővel, még erősebb fegyverekkel még kitartóbb küzdelemre. A választás nem volt nehéz. Az első nem tehető fényes múltjának megtagadása, hütelenség, erkölcsi vereség, szellemi és anyagi érzékeny veszteségek nélkül, az utóbbihoz csak ember kellett, a ki a célt megjelölje, a széthullni indult tényezőket, a meglankadt munkásokat összehátarsa.

Egy másik külső ok is szervezőkedésre intette a tanári kart: az egyetemes tanügyi bizottság működése, melylyel szemben az egység kedvéért főiskolának egyéni érdekei egy részét fel kellett áldoznia. Ettől a szellemi és anyagi árákat okozó tehetőtől főiskolának meg kellett magát szabadztatnia. Szinyei Gersonzón akadémiái tanár az érdem, hogy a bajokat jókor felismerve, tanártársait szervezőkedésre szólítja s az Irodalmi Körnek teremőjévé lett. 1872 szeptember 21-én tetta meg e tárgyban a köziskolai szék előtt lelkesedéssel írott, jól megokolt előterjesztését s kapcsolatban a szervezőkedésre szükséges alapszabályokat is beterveztette.

Az indítvány azonban ez alkalommal nem találtkozott osztatlan tetszéssel. „Sokan — mint az előterjesztés alá jegyzé — nagy örömmel fogadták, mások hallgattak, majd újabb határidőt tüztek ki a tárgyalásra.” Egyelőre azonban az is elég volt, hogy eszmélődést keltett, mint írta: „követ dobott a vízbe, hogy hullámok verődjenek ki.” Az eszme lassanként nagyobb körben hódítottat s midőn az ily törekvéseknek meleg keblű barátja, az előző irodalmi mozgalom egyik vezéregyénisége, Hegedüs László, főiskolai algonokni is pártfogásába vette, csakhamar elődött, hogy a körnek élnie kell.

¹ Mutatvány a sárospataki főiskola Értesítőjéből. Ajánljuk különösen azok figyelmébe, a kik az „Irodalmi Kör” hosszú, szép s munkás múltjáról nehezen tudnak magoknak tiszta képet formálni.
Szerk.

Az alakuló közgyűlés 1873 december 20-án tartott meg Bokor József, akkori akadémiai igazgató, mint a gyűlést összehívó, elnököle alatt, melyben a jelen voltak Hegedűs László főiskolai aligondnokot a kör elnökévé választották, ki azzal a lelkesült kijelentéssel foglalta el az elnöki széket. hogy: „szívesen áll össekötő láncszemlél a mult és jövő közé s a felkarolt szent ügyet szolgálni és a kör érdekeit méltóan képviselni, mindig büszkesége leend.” Jegyzővé Radácsi György gimnáziumi vallás-tanár választván, a gyűlés a Szinyei Gerzson által készített alapszabályokat némi módosítással és bővítéssel elfogadta s kötelező erejének azonnal kimondván, mint „Sárospataki Irodalmi Kör” ez alapon szervezkedett s működését megkezdette.

„A kör célja — így van kitűzve az I. §-ban — a szellemi erők egyesítése által Sárospatakon oly irodalmi központot alakítani és fenntartani, melynek feladata: időről-időre gondoskodni, hogy egyszéről a tisztánnevelési ref. egyházkerület által elfogadott s az országos tantervvel is összhangzásba hozott és hozandó tanterv szellemében alkalmas gimnáziumi és népiszkolai tankönyvek készíttessenek s hogy másrésről magasabb értékű és egyetemesebb érdekű művek is megjelenhessenek.”

A tanári kar írói munkássága nagy részben ezt a célt szolgálta már az előző években is; de a szervezetlenség miatt a tankönyvek előállítás körül eljárás, esetlegesség, bizonytalanság jellemezte s néha ezek szülte kellemtelenség kísérte.

A tankönyveket pl. nem bizonyos, előre meghatározott tervezéssel, mint inkább az alkalom, a szükség hozta létre. A gimn. tankönyvek még ma is egészen szabályos, helyes intézkedések közt láttak napvilágot. de nem úgy a népiszkolaiak. A szükségesnek bizonyított tankönyvre nézve a gimn. tanári értekezlet a tanterv szellemében meghatározta az elveket, melyek szerint a tankönyvet készíteni kellett, megjelölte általában a tananyag minőségét, mennyiségét; majd aztán, ha a megbízott szerző a tankönyvet elkészítette, a kézirat a keletkezésére vonatkozó jegyzőkönyvvel elküldetett a superintendens hivatalhoz, mely azt kiadta három egyének bírálatra. Bírálat után a kézirat felett a bírálati vélemények alapján a gimn. tanári kar határozott, a kéziratot kedvező esetben átadta kinyomatás végett a gazdasági választmányának, a mely aztán a nyomásra nézve intézkedett. Az 1865-iki egyházkerületi közgyűlés határozata szerint a gimn. tankönyvek 1000 példányban nyomattak, a népiszkolai tankönyvek példányszámát pedig minden alkalommal az egyházkerületi közgyűlés határozta meg. Ez még szabályszerű eljárás lett volna, csakhogy nem alkalmazkodtak hozzá szigorúan minden alkalommal, aztán a munka bírálatát nem végezte mindig igazi szakember s esetleg a személyes érdeknek is alkalmá lehetett a szereplésre. Kevésbé megbízható volt a népiszkolai tankönyvek dolga, mert nem volt oly hatóság, mely akár a szerzőnek írányt adott volna, akár a megírt munkára a bírálatok felülvizsgálatára által a megbízhatóság bélyegét nyomta volna. Ily körülményekben tág kaput lehetett a visszaélés. Ezen a bajokon segített a Körrel szervezkedés és az alapszabály. Ettől fogva a Kör kezelő bizottsága és közgyűlése intézi a tankönyvek sorsát s azokat vagy pályázat, vagy megbízás útján készítteti s a kéziratot három szakferdával bíráltatja meg, a kiknek észrevételei mindig kellő figyelemben részesülnek.

(Folyt. köv.)

Maklár Pap Miklós.

KÖNYVISMERTETÉS.

Válasz a válaszra Zoványi Jenőnek.¹

Nincs kedvemre a feleselgetés és sajnalom is vesztetni vele a drága időt; de miután Zoványi művem ismeretésekor úgy mutatott be a világ előtt, mint a kinek a kritikai ér és a tények ismerete nem tartozik tulajdonságaink közé, közelebbi válaszában pedig még a józanésszel és jóakarattal is kegyeskedik megtagadni tőlem: kénytelen vagyok védelmemre még egyszer szót emelni s a magas kathedrál aláhangozó rettenetes dörgedezésekre a kellő viszhangot megadni.

Válaszában Zoványi bírálatának (hat bírálat volt az?) kiegészítésére vallalkozik, s hogy a könyvemre halmozott dicséret, indokolatlan kímélet és túlságos gyöngédség miatt ne legyen kénytelen tovább is pirulni, minden kegyelem nélkül elítél, a miért combinalásaim között légvárakat építettem. Amde a mily könnyen megy nála az elítélés, épen oly nehezebb esik a bizonyítás, a mire mutat az, hogy egyáltalában nem képes ellenem jobabb adatokat felhozni, hanem a mit egyszer már föltalalt, azt melegíti föl és találja ki újlag. És pedig első sorban elégnek tartja utálni a *baranyai egyházkerület dolgára*, s annak megismerése végett utasít az *egyetemes névtárhoz*. Minő naivság! Hiszen tudja azt minden valamire való történetűdős, hogy az egyetemes névtár — a magyar ref. egyház multját illetőleg — nem más, mint a téves adatoknak nagy magazinja; s abból még, hogy a névtárban a dunamelléki egyházkerület történetének tudós megjóira a baranyai egyházkerület kettészakadását Szegeci Kis Istvánnak Baranyából távozása utánra teszi, egyáltalában nem következik sem az, hogy az valóban akkor történt legyen, sem az, hogy én légvárakat építetek, midőn mást merészelek beszélni, mint a mit az megírt. Tudom s nagyon érzem, hogy a tekintélyes korát éljük még ma is; de azért én nem tekintélyre s névre, még kevésbé egyetemes névtárra építek, hanem pozitív tényekre és adatokra, ezek pedig nem azt bizonyítják, a mi a névtárban mondatik, hanem a mit én állítok. Pthai Samuel ugyanis ezt írja Szilágyi B. Istvánhoz küldött levelében: »Midőn Sztárai Laskórol Gyulára ment, utóda lett a Superintendenségen Veresmarti Illés.« A Skarica »Vita Szegecini«-jéből szintén tudjuk, hogy Szegecinek Kálmán csásár távozása után Eszékli István lett a püspök. Ne már, ha Vörösmarti és Eszékli Sztárainak és Szegecinek lettek utódaivá, akkor nem lehet másként, hanem hogy ezek meg amazoknak voltak elődei, s annál fogva az 1554-ben egyesült baranyai püspökségnek újlag kettészakadása már Szegecinek Baranyából való távozása előtt, vagyis akkor történt meg, midőn 1558-ban Szegeci Laskórol Kálmáncsára el-, s Sztárai Tolnárol Laskóra visszaköltözött. Ez világos dolog s én részemről még *fel fogni sem vagyok képes, hogyan lehet józan észszel és jóakarattal egy értelmes kombinációt* — melyet adatok támogatnak — el nem fogadni csak azért, hogy *valakinek ellent mondjunk*² és a világos tényekből kombinálóra ráfogni, hogy csak légvárakat építget. De bár nem tudom is felfogni, mind ez által nem itelem el Zoványit, hogy történettudásával még az egyetemes névtárnál jár, hiszen még csak 30 éves; és nem ütökzém meg azon sem, ha látnám, hogy elhiszi azt is, hogy — a mi szintén

¹ Előbb nem közölhettk, a szerző kívánságára változtatás nélkül adjuk, noha itt-ott nagyon keserű!

² Lásd Zoványi: «Válasz Földváry Lászlónak.» Szerk.

a névtárban mondatik — Sztárai 1551-ben Debrecenből hívatott lelkipásztorokkal látta el *A egyházmegyére osztozt* (?) kerületét, — hogy Szegedi K. István Bakonyi halála után folytatva Ráckeivben a püspökséget, — hogy Szegedinek halála után betöltetlenül állott a dunamelléki kerület püspöki széke, — hogy a baranyai 1717-ig egyházmegyé 1717-ben csaklatozott a dunamelléki egyházterülethez stb. Mindez nem egyik ugyan megmostani történet tudásunkkal, de hát ki is, ki mindent tudhat? kivált ha még csak 30 éves. Reményem azonban, hogy mikorra elérni a 60 évet, meg fog győződni arról, hogy nem szentírás az a tudomány, mely az egyetemes névtárban lerakva van.

Azt kérde tőlem Zoványi: »honnét tudom, hogy Vörösmarti Illés 1563 táján lett Sztárai után Superintendens? mert ez még csak az én könyvemben van megírva, s kitűnő tudósok, Szilády Áron, Mokos Gyula azt bizonyítják, hogy Sztárai egy évtizeddel előbb ment Gyulára.» Bármennyire nem tartozik is — Zoványi szerint — tulajdonságim közé a tények ismerete, most az egyszer tudom éppen úgy, mint Zoványi, sőt valamivel még bővebben is, hogy *Szilády Áron* (Régi magyar költők. V. 305. l.), *Nagy Sándor* (Sztárai M. élete 16. l.) 1551-re, *Tormási János* pedig a Mokos kiadta „Adalékok a dunamelléki ref. püspökök életéhez” c. művében 1555-re teszi Sztárainak Gyulára menetelét. Tudom azt is, hogy ugyancsak Tormási János a Fábán Mihály által kiadott »Dunamelléki ev. ref. egyházkerület története» c. művében azt mondja, hogy Sztárai tul a Tiszán megfordulásának legalább is az 1550-dik esztendő előtt kellett lenni. Ezenfelül tudom azt is, hogy Toldi 1551 — 1552-ben, Haán 1554-ben a gyulai iskolában működtek s innét Lampe és utána mások elvezetik Debrecenbe is, és ott prédikátoroskodtátok. S mindezeket tudva, hogy honnét veszem a bátorságot az évszámok cserébelesére és hogyan merem *én magam* azt állítani, hogy Vörösmarti Illés 1563 táján lett Sztárainak utóda a Superintendenségből? megmondom. Onnét és azért, mert tény, hogy Sztárai 1552-ben, mint Tolnának főpapja viselte a baranyai püspökséget, 1553-ban qua Episcopus vizitált a Dráva mellékein, 1554-ben qua Episcopus avatott prédikátorokat Baranyában. Tény az is, hogy utána s 1554-ben Szegedi K. István választotta az egész Baranya generalis Superintendensévé és ily minőségben szolgált 1558-ig, a mikor Laskórol Kálmán-cséhre ment. Utóda lett a laskói prédikátorságban a Tolnári Baranyába visszaköltözött Sztárai Mihály. Hogy ugyanekkor átvette volna az általa szervezett alsó-baranyai egyházak fölötti püspökösködést is: az nincs ugyan sehoh megírva, de bizony következtethetni abból, hogy midőn *másodszor* elhagyta Laskót s Pathai Sámuel állítása szerint Gyulára ment, utóda a Superintendenségből Vörösmarti Illés lett. Ez a következés pedig a fentebbiek szerint is nem 1550 előtt s nem is 1551 vagy 1554-ben, hanem csak is 1560 után és 1563 táján állhatott be; de ezt bizonyítja Halasi Bálint laskói prédikátor és Senior is Pthai Sámuelhez frott levelében, midőn azt mondja, hogy Vörösmarti Illés a Szigeti vár megostrolása idejében volt a Superintendens Hercege-Szilády; valamint Skaricának azon adata, mely szerint midőn Bakonyi Albert és Vörösmarti Illés 1564-ben meglátogatták Ráckeivben Szegedi K. Istvánt, ez az *első mint ceglédi püspököt*, s a *másodikat csak mint egykori minster társát* fogadta és ölelte.² Mindezek után kérdem: nagy bátorság kellett-e az 1563 év emle-

getéséhez? Én érzem, hogy az, ki nagy nevek után indul s az országos névtárból meriti tudományát és még Tormási János kezdetleges művére is építeni tud, azt pedig nem tudja, hogy Pthai Sámuel után már mások is beszéltek Vörösmarti Illésnek a Gyulára ment Sztárai után következését — nemcs felhevülésében megbotránkozva kérdezi, hogy Hartyánka papocskája honnan veszi a bátorságot arra, hogy évszámokat csereberéljen s kétségtelen tények gyanánt soroljon elő sohasem hallott dolgokat; de azt már nem vagyok képes felgöngyölni, hogyan lehet józan észszel és jóakarattal kézzelfogható dolgot legvár építgetésnek tartani és mondani.

A mi Sztárainak és Brandenburgi Györgynek dolgát illeti: elégnek tartván Zoványi csúres-csavarása ellenében röviden utáni könyvem illető (7. és 134.) lapjain olvasható előadásaimra, melyekből csak jóakarattal nélkül lehet azt olvasni ki, mintha én határozottan állítanám, hogy Br. György 1525 előtt még sem volt hiva a reformációnak, s makacsul ragaszkodnám Sztárainak tolnai püspökségéhez,³ áttérnek ama pontra, melynél nemes hevülés fokozatosan emelkedve, végre kitör és lángot vet. Zoványi különösképpen találja indokolásomat, melylyel a *Verbőczy nyolc jobbjától, illetőleg a nagy Révész Imre értelmezését tartom helyesnek*, s alaptalannak mondom azon vádolásomat, hogy a *latin nyelv meg-gázolásától sem riad vissza*. Mennyiben különös az én indokolásom? bölcsen elhallgatja, de annyival inkább partjára kel latin tudományának s utasít, hogy kerítsek valahol egy jó latin szótárt, hogy tudjak annyit, mint ő tud. Megtettem kívánságát s megzengtem nem egy, de több jó szótárt és úgy olvastam mindegyikből, hogy *urgere* = cogere, adigere, insequi = presser, contraindre, forcer = dringen, zwingen, nöthigen, = erőltetni, hajszolni, kényszeríteni. Mindezekből látni való, hogy Zoványi valóban meggázolta a latin nyelvet, midőn az *urgere* szó értelmét *megkönni*-val adja vissza. Miután pedig Szeremi György a kérdéses helyen ezt mondja: »Palatinus tres — lutherianos — fecerat comburere, inde Stephanus Werbucy in possessione sua octo *urgere* preceperat,» s majd e szavaknak nyomatkosan teszi utána: »et tamen in dies melius crescebat: én Zoványinak erős patenásai után is teljes készséggel fogadom el Révész Imrének értelmezését, s Zoványinak engedem a dicsőséget, hogy rajtam keresztül gázolva, meggrudálja a halott oroslánt is, *történelkutató* helyett *történetesinduló*nak deklarálván az éleslelteti tudóst s megtagadván tőle a *józan ést és jóakaratot*.

De egytálla újra ráfogásnak nyilvánítom, mintha én 1521-ből datálnám a lutheránusok megégetését rendelő törvényt, mert e szavakból: »Az 1521-diki országgyűlésnek midőn elhatározta, hogy a püspökségek javai világiaknak adassanak a honvédelem gyarapítására, eszébe sem jutott, hogy a határozattal a protestantismusnak szolgáljon, mert ugyanczen testület mondta ki az isszonyú végzést: »Luther követői megégettessenek; — lehet ugyan Zoványi észével és intenciójával azt magyarázni ki, hogy én 1521-diki évben keletkezettnek tartom az égetési törvényt is, de jóakarattal nem! És tovább menve, kijelentem, hogy kritikai erem most is tiltja annak elhívését, hogy az égetési törvény az 1524-dik év őszén hozatott volna, tiltja pedig nem azért, mert ez csak Zoványi művében (A reformáció Magyarországon a mohácsi vészig. Prot. Szemle 1891. 219.) van meg-

² Ragaszkodhatnám pedig nemcsak Somogyi Péternek »*Duo Michaeli Sctarino, Episcopo Dei gratia de Tholna*» címzésére, hanem az 1550-ban Sztárai mellett Tolnára rektoroskodott Théri Pálnak, *ca mi püspök urunk*» mondasára is támaszkodva.

³ Tehát Sztárai nem is 1563, hanem 1564 táján költözött el végkép Baranyából.

írva,⁴ hanem mivel a legesekélyebb bizonyítás nélkül csereszabó számokat s nem egyéb *ámtásndól* azon állítása, mintha *ujabban ismeretessé lett források* kétségtelessé tennék az *égetési törvénynek* 1524 őszén hozatalát. Erre mutat az a gyámoltalan, és egyetlen bizonyíték, melyet az ismeretessé lett forrásokból állítása mellett előrincig, de a mely egyáltalában nem bizonyít semmit. De nem hiszem el azért sem, mert tudom, hogy 1524 őszén nem is tartottat *országgyűlést*, hanem csak *összejövetel* — convent — melyre minden megyéből csak néhány követ hivatott bé és jelent meg a többieknek képében, s a melynek előterjesztései az 1525. évi rákosi országgyűlésen lettek — de csak részben — határozattá s nyertek — szinte csak részben — királyi szentesítést. S ezeket így tudva, semmi szükségem felvilágosítását a kolesvári theologiai akadémián működő egyháztörténet tanárához, Pokoli Józsefhez fordulni, a *ki tudja azt, a mit Zoványi nem tud* és bár nem tud, azért még is olyan positurába vágja magát és olyan hangon beszél, mintha tudna valamit. Ez már több a naivség nál.

Zoványi bajnak tartja és könnyelműnek mondja, hogy *csak azt mutogatom, hogy nem volt és nem lehetett Szegedi 1541-ben kalvinista* s azt hiszi, hogy *masnak engedtem át a megoldását a nehéz feladatnak, hogy átalában nem volt-e már akkor híve a helv. hitv. reformációnak?* — De ha nem felületesen futja át és ha jóakarattal bírálja művemet, akkor bizonyára nem gáncsolódik azért, hogy másnak engedtem át a nehéz feladatnak megoldását. Ily feladatot én nem ismerek, s józan észsel még csak kérdésbe sem tehetem, hogy híve volt-e már 1541-ben a helv. reformációnak az a Szegedi, ki két évvel később, 1543-ban⁵ ment Vittenbergbe s ott doktori címet szerzett magának, és a kiról ismét két évvel később az a Skarica, kinek *»Vita Szegedini-jében* csak egyetlen egyszer sem fordul elő Zwingli és Calvin neve — azt mondja: *»A sátn megirigylvén buzgalmát, ellene, a lutheránus ellen a pápa creaturái legnagyobb gyűlölettel gerjesztette föl. A kinek tetszik phantokom után nyargalásni és a levegőbe kapkodni, ám tegye, de én már öreg vagyok arra, hogy csak 30 éves embereknek való lég-tornázással mulattassam magamat.*

Zoványi ujjal hangoztatja valászában, a mit már ismertetésében elmondott, hogy t. i. én a helv. hitv. reformáció mozzanataival schogy sem tudok tisztába jönni s ennek bizonyosságával ismét csak annak *különváltására* vonatkozó megjegyzésemet hozza föl. Szeretnem volna, ha indokolatlan s nagy szavakban nyilatkozó gyanúsítás helyett történeti tények és adatok felsorolásával cáfolt; de mivel ezt a nehéz feladatot másnak engedte át, annál fogva — törölve mult választomban tolam alá csúsztattam ama passust, melynek háttára kitérő örömmel pattan föl s aztán tőle lehető gyöngédséggel rám csordít — megmaradok továbbra is azon meggyőződésem mellett, hogy a helvét hitűek és lutheránusok teljes és tökéletes különválása az 1570-dik évi csengeri zsinat után következett be, mert e mellett bizonyít a helv. irányú reformáció kifejlésének egész története.

⁴ Tévedésemet ki kell igazítanom. Meg van az írva a 60-iki lapon Fabritius Károlynak *»Pemflinger Márk élete»* című művében is, melyet Zoványi szelvében-hosszban felhasználát a nélkül, hogy mindazt jelezne, a mit tőle tanul.

⁵ Zoványi a *»Sárospataki Lapok»* 8-ik számában közölt ismertetésében Foersmann névsora alapján azt vitatja, hogy Szegedi nem 1543-ban 1542-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre. Én nem egy, hanem *négy* névsor után indultam, mert egyelőleg mindegyik azt bizonyítja, hogy Szegedi az 1542—3-dik iskolai év től semestében, mar. 22-én iratkozott be; s mert régen meg van írva, hogy *unus testis nullus testis.*

Értsük meg azonban egymást. En Szegedi K. István életrajzában keretében s ott a hol a csengeri zsinat említve van, nem az egész ország, kelet és nyugat, észak és dél, hanem tárgyamnak megfelelőleg a tul a tiszai reformáció dolgairól beszélék s ugyanazért csakis Erdély és a kapcsolts részek protestánsainak külön szakadására vonatkozik állításom és meggyőződésem.

Mellőve az ezek után következő gyermekek aprólékosságokat, melyeket felhord a végre, hogy igazságosságáról a gyanút elhárítsa, s a melyek minden komoly olvasót csak szánó mosolyra indíthatnak; ujólaj kijelentem és elismerem, hogy könyvemben a Püden megindult reformációnak tárgyalásainál vettem át Zoványinak (A reformáció Magyarországon a mohácsi vészig. Prot. Szemle. 1891.) művéből eszméket és phrasisokat.⁶ E beismerésem szolgáljon neki elégtételül a jelzések elmulasztásáért.

Hogy pedig a viszhang hiányos ne legyen s mivel az én sajnálatomra is már *néhány* dr. Kovács Ödön szelid és jószág mosolygás közt mondott és sok igazságot magában foglaló szavaival vezet be választ: én is egy még élő tudásunknak a Zoványi ismertetése és válasza olvasása közben eszembe ötlött eme komoly és teljesen igaz mondasával zárom be viszont-válaszomat: *»A hol a szakértelem kevés, a tudás fogyatékos és az ambíció nem elég férfias, ott az átalánosság uralkodik. Ez mindennek bő köpönyege, kegyes takarója. Nem ri ki alóla a fogyatékoság és a vékony lábú tehetetlenség is izmos átlátának látszik benne, ha jól illegeti magát és tud nagyokat kurjantani.*

Ez végsőöm és mondasom.

Földváry László.

ESZKÖZTÁRSZÁM ZOVÁNYI KÖNYVEI IRODALOM.

* **0 szövetségi történetek.** Irta *Jámbor Lajos*, békési tanító. Jeleztük e mű sajtó alá jutását, sőt mutatványt is közöltünk belőle. (*»Jefte fogadástétele»*), mert a *»Jézus élete képekben»* című mű szerzőjét jogunk s kötelességünk volt bizodalommal köszönteni. Most, hogy kezünkben van a 140 lapra terjedő (nagy 4°), 41 képpel díszített s külső-belső szépségekben bővülőköd kötet, örömmel hirdetjük, hogy nem csalódtunk. Szerző kiemelni s szépen folyó versekben közli mindazt, a mit az 0 szövetség szent könyveiben általában a lényegnek szoktak tartani. Azon az Ariadna-fonalon halad végig, a melyt sokszor csak a hit zemei látnak, a mely az 0 szövetség labirintusából a názireti mester bölcsőjéhez vezet. A typico-allegorikus írásmagyarázók közé tartozik, a milyen volt Károli Gáspár is s a milyen maga a hivatalos egyház. A mi az 0 szövetségből — a köz felfogás szerint — kedves, igazetes, tanulságos, abból nem ejt el semmit, úgy hogy az olvasó ismétli a mű olvasása közben gyermekkori tanulmányait s emlékezik és élvez. A verses formának megvan a maga hódító tulajdonsága s a mit egyesek talán száraznak vagy nem eléggé vonzóznak találtak gyermekkori tankönyveikben, vagy Károli Gáspárnál, az most itt a forma révén megéppülve áll előttük. És éppen ebben rejlik — szerintünk — a mű kiváló oldala, vagyis abban hát,

⁶ Zoványi szeret és tud nagy szavakban és mondasokban utazni. Hogy mily *jókora csomó* az, a mit dolgoztatból másolatgát, megértheti mindenki, ha fáradságot vesz említett művének s az én könyvemben a Perényi Péteről és az Alsd-Dunamelék reformációjáról szóló részek áttekintésére és egybevetésére.

hogy édessé teszi a tejknek italát s kívánatosá az ó szövetségi történetek olvasását, vallásos gondolatokat ébreszt, erősít, hitet ápol és nevel. I.—XIX. cím alá foglalta be az ó szövetség főbb történeteit, a teremtéstől a babiloniai fogságból való kiszabadulásig, sőt a prófétáknak Krisztusra mutató jóvárendeléseig. Ez utolsó rész az átvezető hid az új szövetségbe. A részletekben még temérdekét találhat a szerző, a mi az ő hitben gazdag műzsjához való s hiszünk, hogy fog is találni még egy újabb kötetre terjedőt; de az, a mit most e kötetben ad, a »Jézus élete képekben« című művéhez teljesen elég, annak ez egészen szerencsés bevezetése. Amaz egészen véve vonzóbb, mert közelebb is van hozzánk s az író lelket is könnyebben ilhetti, de a kettő együtt képez egy jól megalkotott kerek egészet. Képei nagyobbra szépek, hatásosak, az egész mű ára pedig csupán 60 kr, a mit bámulatosan olcsónak kell vallanunk. Közeledek a karácsony, melyre ajánljuk e művet ajándék-könyvnek, a szerzőjének és kiadójának pedig tisztelettel gratulálunk.

* A »Protestáns Szemle« 7. és 8. füzetei a következő tartalommal jelentek meg: »A bemissző eszmei szempontból (Szabó Aladár), »A buddhizmus és a kereszténység.« (Dr. Szlavik Mátyas), »A halhatatlansági eszme története.« (folytatás, Paulik János), Adalékok Pathay P. Sámuel püspök életéhez (Földváry László), Telekesy Török István (első közlemény Payr Sándor) A londoni rongyos iskolák egyesülete (Csiky Lajos) s mindkét füzetben hazai és külföldi művek ismertetése. Mindkét füzetben töltyömös az egyház- és vallástörténelmi tanulmány, de bizonyos az egyéb fajtájakra is sor kerül. A bortéklap tudósítása szerint a tagsági díjak nehezen folynak a pénztárba. Ajánljuk úgy a füzeteket, mint a pénztárnok felajdulását a t. olvasók figyelmébe.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK!

— **Figyelmeztetés.** Miután ismételt felszólítások és viszont tett ígéretek dacára, ismét nagyon sokan megfeledeztek a hátralekötő előfizetési díjak beküldéséről: szaporodott költségeink miatt kényszerítve vagyunk azoknak a többször emlegetett postai megbízás útján szedni be.

— **Szarvas Gábor**, az orthologia hivatott vezére, a »Nyelvőr«-nek országosan ismert szerkesztője, folyó hó 12-én, életének 63 ik évében Budapesten kiszenvedett. A halalos kör éveken át émsztette mér, de ő beteges és végördve is hű maradt eszményeihez s az utolsó óráig küzdött a nyelvrontók serege ellen a nemzeti nyelv dicsőségéért. Sok nehéz csatát állott ki oszlopos nagy emberekkel, elsőrendű tudósokkal, a kik eleintén gunyos kacajjal fogadták nyelv-újítót, jobban mondvá nyelv-javító törekvéseiről, de ő a nyelv nem riasztotta meg, az ellenség szaporodása nem ejtette kétségbe, hanem tört előre, mint a ki bizonyosra fut és nem hiában vadgalja a levegőt. A nép-nyelv összegyűjtött kincseit hívta bizonyossággal elvi mellé s abból vonta le és alkotta törvényeit s évtizedeken át vivott csatáival nemcsak neve lett egyre ismeretesebb és tiszteltebb, hanem ellenségei is folyton kevesbedtek s elvégre — úgy szólva — leraktak előtte megcsorbult fegyvereiket. Diadala a nemzeti nyelv Geniuszának diadala. A kik nem tudják is minden nézetét magukévá tenni, azok is becsülők emléket és áldják nevét azért a sikereicért, a melyekkel a neológok ráját a nyelv szelleme ellenére végeztet rohamos szógyártástól visszariasztotta. Ezek közé tartozunk

mi is, kik tisztelettel írjuk fel nevét nemzetünk legjobb munkásai közé. Aldott legyen köztünk emlékezte s neve sarkalpon bennünket újabb-újabb munkára a nemzeti nyelv dicsőségés jóvárendelése!

— **A rimaszombati elkész-választást** az egyházmegye időszaki bírósága megsemmisítette. Kár volt vele egy kicsikét nem sietni, hogy a kerulet öszi gyűlésén már túl eshettünk volna ezen a kellemetlen ügyön is — a rimaszombati egyház és az egyházmegye nyugodalmaért is. A megsemmisítés okait nem ismerjük.

— **A jánosii ev. ref. egyház** folyó hó 6-án avatta fel új orgonáját a helybeli és a szomszéd gyülekezetek élénk érdeklődése mellett. A felavató szónoklatot *Batta György* simonni elkész tartotta nagy hatással, az orgonaállítást történetét pedig *Ruszkay Gyula* helybeli elkész olvasta fel. A gyülekezet énekkara is közreműködött a szép és lélekemelő ünnepegy menél feledhetetlenebb tételében. Áldás legyen a jó pástör és hű nyáj közös akaratú szép alkotásán!

— **Az ifjúsági egyesületek a sárospataki főiskolában** már általában megalakultak. A főiskolai énekkar *Horvay Barna* IV. hh. ifjút választotta elnökéül, praecentorává *Zarándy Bertalan* IV. h-hallgató, Az akadémiai ifjúság önképző-társulata *Dr. Pinkely Ferenc* jogtanárt kérte és nyerte meg tanár-elnökül, alelnöke *Putnoky Pál* (együttal lapszerkesztő is) IV. hh., titkára *László Andor* III. jh., pénztárnoka *Telegdy Bertalan* II. hh. — A theol. ifjak segély-egyletének elnöke: *Putnoky Pál* IV., alelnöke: *Harsányi István* III., pénztárnoka: *Gönczy Ödön* III. jegyzője: *Bogdányi József* IV. theologus. A jogász-egylet elnöke: *Meczner Gyula* IV., alelnöke: *Bity Lajos* IV., könyvtárnoka: *Tóth Dező* IV., pénztárnok: *Seres Barna* III., jegyzője: *Székelly József* I. jh. Az akadémiai ifjúság könyvtárának örül már a mult iskolai év végén megválasztott *Csiky József* IV. theol. ifju. — Az akadémiai ifjúság olvasó-egyletének elnöke: *Bity Lajos* IV. jh. E két utóbbi egyesület egygyé válása végett mozgalom indult meg, a mely — mint látszik — sikerre fog vezetni.

— **Hogyan keletkeznek a dogmak?** Egy vidéki francia kath. lapban olvassuk a következőket: »Az Igen Szent Szűz Mária, Isten különös kegyelméből, valamennyi ember ismeretével birt Ádámotól kezdve máig; ez az ismeret megvolt benne az örökkévalóságban. mielőtt e világon megjelent volna, hogy isteni Fiával együtt közremunkálhasson a bűnösök üdvére.« E sorok nyilván mutatják, hogy a római egyház nagy léptekkel halad a Mária istenségéről szóló dogma kihirdetéséhez. Fel lehetne ugyan hozni, hogy egy jelentéktelen vidéki lap állította mit sem számít; ámde tudnunk kell, hogyan dolgozik a római egyház. Kidobnak egy eszmét a tömeg közé; ez az eszme átjárja a szellemeket, néha hamar, néha századok alatt, az idő mit sem határoz; s aztán, midőn azt hiszik, hogy az egyetemes beeleegyzést megnyerték számára (quod ubique creditur), dogmává emelik. A nélkül, hogy próféták akarnának lenni, előre megmondhatjuk, hogy eljő az idő, midőn Rómában ki fogják hirdetni a négyes istennek: az Atyának, Máriának, Fiának és a Szent-Léleknek dogmáját. S minél tovább mennek, annál inkább fognak igyekezni Máriát az első helyre ültetni. Erre iránynál Róma vallása, ide fordít Krisztus evangéliomát.

— **A miskolci ev. ref. főgymnasium tanárainak** az állami nyugdíjintézetbe való felvétele bevégzett tény, a miről a kultusz miniszternek a püspöki hivatalhoz küldött 3602. sz. leirata tanúskodik. E leirat szerint úgy a rimaszombati gymnasium, mint a sárospataki főiskola tanárainak felvétele is megtörtént s az erről szóló

leirat legközelebb leküldetik a püspöki hivatalhoz. A *miskolci* gymnasium fenntartó testülete a folyó év végéig 912 frtot tartozik fizetni, 1896-tól pedig 684 frtot. — A tisz rendes tanár járuléka a késedelmi kamatokkal: 4575 frt 68 kr. Némi tájékoztulási érdekesnek tartjuk közölni az egyes tanárok járulékat, mely következő: Dr. Kovács Gábor 444 frt 64 kr.; Kun Pál 526 frt 86 kr.; Finkey József 514 frt 82 kr.; Halmi Gyula 563 frt 06 kr.; Porcs János 503 frt 88 kr.; Veskőy Zs. J. 498 frt 55 kr.; Szabó Barna 399 frt 06 kr.; Kónya Ferenc 408 frt 37 kr.; Simon Gábor 364 frt 37 kr.; Szepessy Mátyas 352 frt 07 kr.

— **Bálványképek gyártó keresztények.** Hogy Angliában bálványképek gyártanak a pogányok számára s hogy e képeket gyakran az angol biblia terjesztő társaság kiadványaival rakják be a hajókba a szállítók, eléggé ösmeretes és szomorú dolog. De Berlinben is van már egy *keresztény* (?) műkereskedés, mely évek óta folytat élénk üzletet a bálványképekkel. Ez a litográfiai intézet küldetnek magának az Indiárról és a címzetekkel azonnal elárasztotta bálványképeket, és pedig a római madonnáknak és szenteknek mutatvány példányaival, »ingyen és bérmentve.« A címzetek egyike azonban visszaküldte a hozzáérkezett szállítmányt, okúl adván, hogy nem tudja azt mire fordítani, lévén a címzett nem más, mint az — Evangelical Mission House in Bombay! — No hát ehhez nem szükséges képmagyarázat. (A svájci »Kirchenblatte után.)

— **Protestáns vagy zsidó, az mindogy.** Franciaországban egy idő óta rendszeres hajszát folytatnak a protestánsok ellen és pedig az antisemiták, kik zsidóit és protestánsot »egy ördög«-nek tartanak. Így a folyó év tavaszán Thiebaut egy szereg nyilvános előadást tartott a protestánsok ellen, a melyekben a protestantizmust nemzetellenesnek, a hazára veszélyesnek és *idegen* termékeknek tüntette fel. A protestantizmus — úgy mond — germán eredetű és Franciaország nemzeti génuszával homlokegyenest ellenkezik s csak az angolszász fajnak való. Az utolsó évtizedek alatt a protestantizmus aggodalomba ejtő haladást tett Franciaországban és ez idő szerint dominál a minisztériumban, a közköztudásban, a hatóságokban, a pénzügyben, a hadseregben, szóval mindenütt. (Az utóbbi állításban csakugyan van valami igaz; a kormány legbefolyásosabb sajtó organuma a »Le Temps« az ó-hugonotta párt alapítása és sok magas állás van protestánsokkal betöltve). Az antisemita-kerlikális előadó viharos tettszést idézett elő a hallgatóságban, a melybe azonban érélyes és találó ellenmondások is vegyültek a jelen volt ref. lelkesek és tanulókról. A gyülekezések különben azzal végződtek, hogy a prot. befolyás elleni küzdelmet igen sürögő feladatnak mondták ki. Csak nem a Bertalan-éj módjára?

— **A világ vége.** Baxter, angol theológus, nem régebben egy füzetet tett közzé, a melyben a világ végét, a biblia alapján, 1908 évi április 23 dikára teszi. Elebb és pedig 1897-ben nagy habóru üt ki; 1899-ben egy új Napóleon lép fel, mint a görög államok és Syria királya; 1904-ben pedig rettenetes földrengés léssen, 1908-ban március hó egyik *csütörtökön* d. u. 3 órakor (jeruzsálemi idő szerint, tehát 1 óra 33 perckor a berlini idő szerint) a 144 ezer kiválasztott, a kiket a halál megkímélt, az égből fog ragadtatni. — Vajjon nem *csütörtök* a jövendőlés is, mint már annyit sok más *csütörtököt* mondani?

— **Köszönet.** Tiszeltendő Batta György görög-simóni lelkesztársainknak, mint a ki szíves volt az ungi ref. egyházmegyei könyvtár

sámára a „Prot. Szemle“ 1891. évi I-66 füzetét ingyen átengedni és ki küldeni, köszönetmondók! Ungvár, 1896. okt. 17. Novák Lajos, reform. lelkes.

— **A pelsői ref. egyház temploma és tornyának megújítására** adakoztak: Kardos György 5 frt, Kasza János 30 kr., Barna János 1 frt, id. Farkas Lajos 50 kr., Dókus János 1 frt, P. Á. Z. J. J. J. 50 kr., Lapp János 50 kr., Molnár János 2 frt, Örv. Csákó Istváné 5 frt, Papp Miklós 1 frt, Konec Márton 2 frt, Antal József 1 frt, Kosik János 5 frt, Homoly István 5 frt, Szmerék A 40 kr, újf. Kardos István 2 frt, Brezina Lajos 1 frt, Beszcs János 2 frt, Antal István 50 kr., Ambrus János 1 frt, Szik Márton 1 frt, Molnár István 50 kr., Konec Mihály 1 frt, Jégly, Molnár András 1 frt, Dusik Sándor 50 kr., Dusik Déniel 50 kr., Góthárd József 40 kr., Bezce Károly 5 frt, id. Tamás András 1 frt, Korhós István 50 kr, újf. Nagy János 50 kr., Örv. Pons Istváné 50 kr., Boros Kasza Jánosé 1 frt, Pálen József 1 frt, Pálen István 1 frt, Karlos Miklós 50 kr, újf. Kardos János 40 kr, Pap István 5 frt, Orbán István 3 frt, Takács Bálint 2 frt, újf. Kőrösi János 50 kr, id. Máté Andrásné 1 frt, v. u. Csik András 40 kr, Csepő János 50 kr., Kovács József 50 kr, Bótki Lajos 5 frt, Nagy István 50 kr, Nagy Gusztáv 1 frt, Garay István 50 kr, Garai Mária 50 kr, Gergely Ferenc 2 frt, Dulay János 2 frt, Dulay Sámuel 2 frt, Dulay Mátys 1 frt, Örv. Dusz Mihályné 5 frt, Tóth Ferenc harangozó és lesaya, Örv. Kőrösi Józsefe 5 frt, Kardos Sámuel 2 frt, Osgányi Béla csetneki jegyző 5 frt, Henzel Antalné 5 frt, Örv. Szarvas Józsefné és Bartus Lajosné egyült 2 frt, Farkas Gyula patokai ügyvéd és neje, Szentpétery Jolán 5 frt, Örv. Árpád Károlyné 2 frt, Szilágyi Károly győgyseréz 25 frt, Vidinszki János és neje, Kispál Teréz 2 frt, Zabari József 2 frt, Örv. Juhász Jánosé 3 frt, Urbán Edeárd 2 frt, Palen Miklós és családja 5 frt, Urbán Sámuel 4 frt, Gees János 10 frt, Ambrus Márton 2 frt, Ambrus János 2 frt, Bartos Bálint 2 frt, Sebő János 5 frt, Ország Mihály 1 frt, Zsanda János, Rubin 5 frt, Befelstel Miksa 3 frt, Pártos Miksa 2 frt, Schwartz 1 frt, Klein Lajos 5 frt. Kegydánnyok összege 2879 frt 50 kr. Az örök Isten áldása a nemes szívű adakozókon.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

R-k. Ny. a Hírtörzset választ még nem adhatok abban a kérdésben. A mi a munkát illeti, hogyan is mondtá csak Arny János: "Tárgy kínos is magindán, Új eszme a' csak van, Miig mozdul a levél?" — Sz. L. A lelkigyógyító, a legfáradtságosabb kisére kikécsét. Úgy lett volna az érdek, mindjárt, a mikor lapunk felemleltette. Nagyon jól esik — egybeírni — az a tudat, hogy egy buzgó tanítvány meghallotta a hírogató szót's félreös helyen és kellő eszközök hiányában is tetést kívánt formálni a szerkesztő gondolatának. Fáradsága nem esett kirak a benső emberre nézve. A hang még fiatalos, az ellenfél ellen való támadás még tuluságosan heves, a szavakban még van simitani való, pedig régi s örök igazság s az u. n. irodalmi tisztesség törvénye is azt követeli: »saviter in modo!« A kibékek beállítás. A költségekbe még hiányzik a külső és belső teljesség, de azok is bízhatók, Egyházunk meg-félt meg-félt, látszik abból, hogy se templomi énekeskönyvként reformajvált nem bódogunk, se hallotti énekeskönyvet nem bírnak szerkesztési — beidézetre való. — J. is. is. * Hogy lelkesedéssel tört dolgoztam nem, vagy csak részben jutnak az olvasók el, az ne kerülse el. (Gyöngyri csoport követ is vjt.) A tárgy-választás ellen nincsen kifogásunk; de igenis, a kidolgozás ellen. Néha olyan szépen lendül már, hogy szinte magunk is emelke dünk vele; de aztán egy rosszul alkalmazott idegen szó, vagy egy mesterkélt mondat, vagy az erősből összefüggés hiánya, megzavarja az egésznek mutatkozó hatását. A theol. akadémiai elnévelendőségnek okát' című dolgozatára — esetleg — sor kerül. Sok benne a megszívlelni való, de a »rövidesség«-félé is csak. A szervezés is érdekes, meg simitani való van rajta. — **Egy sárospataki gimnazistának.** Beküldött elemfuttatásában az tetszett nekünk főképen, hogy on a mai egyházi állapotokat egészen ismerősen látszik a szólet felr elmékedik, sőt itél is. A miért buzog, az megrődelés a fáradságot, mert az az egész ev. ref. egyház kivánatos deséssége. Csak hogy a könyvtáraink alapítását már mi sokszor sürgettük s a népies irodalom termékeinek terjesztését is sokszor ajánlgtuk. A kidolgozás alj kifogásolható s ezt is örömmel említek fel s kérjük, hogy a prot. egyház jövendője iránt való meleg érdeklődést ápolja on a szíveben s általában igyekezzék előbbre a jo úton; tudja, hogy a jo földbe hullott mag százszor annyit is terem! — F. J. Mintha lett volna már erről szó valahol? A régi ösmerős szívesen viszozzokra a köszönetét s köszöni a figyelmet. — K. B. Kaptad-e leveletet?! — L. E. Az ima szép, lendületes és kitünően alkalmi (egy pár fiatalos íróval leszmításával), de nem a mi lapunkba való. Október 6-ika előtt még inkább lehetett volna érteleme, hogy mi is közölniök öféléit. A »Prot. Pap« — azt hisszük — szívesen fogadják. — G. P. Az ígért levelet még nem érkezett el. Kiváncsan várom.

Felolós szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY. Szerkesztő-társ: BUZA JÁNOS. Főmunkatárs: DR. RÁCZ LAJOS.

Sárospatak. Nyomatata Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűvel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyház és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Nyeres szám ára 10 kr.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül belföldi 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFOŊ. —

TARTALOM: »A napi kérdésekhez.« — »Felekezeti tanárok nyugdíjügye.« *Markos Iván.* — »Az érettségi vizsgálat és gimnáziumi oktatás tárgyában.« *Wlassics Gyula.* — »A Sárospataki Irodalmi Kör története.« *Maklári Pap Miklós.* — »Ünnepi órákból.« *Rész L.* — »Irodalom.« — »Vegyes közlemények.« — »Szerkesztői híreink.«

A napi kérdésekhez.

A hosszú, kínos harcnak vége van a törvényhozás palotájában. A vallás-szabadság és a felekezet-nélküliség győzött a főrendek házában is s ezzel a modern Magyarország alapkövei le vannak téve. Irányi lelke boldogan mosolyog a túl-világban, itt a Csáky, Szilágyi, Wekerle szíve dobog nyugodtabban, mint a kik bizonyosra futottak és nem hiába vágták a levegőt.

És az eddig törvényesen fenálló felekezetek?! A munka további nehezebb része most már ezekre süllyedik, mert ezek könnyíthetik meg a modern államnak is az új ezred évre való zavartalan építkezést.

Hogyan?! — E kérdésre még senki sem adhat bizonyos feleletet.

A róm. kath. egyház — mint már eddig is cselekedte — szét bocsátja a maga házaló apostolait és igazolni akarván önmagát, elköveti majd mindent, hogy a zsidók és protestánsok kicsüfölt szövetségét a saját hívei lelkeiben befektítse s az új és reá nézve kiválóan kedvezőlen törvények címén tovább folytassa a küzdelmet a protestantizmus ellen és a szabadelvű haladás összes tényezői ellen.

A jelek már mutatkoznak. Nem a néppártot értjük, a mely annyi kínos kudarcot át is csatogattja sárkányfogait, hanem azokat az ismétlődő predikációkat, a melyek a róm. kath. templomokban felhangzanak s azokat a naponkénti imádságokat, a melyekben a mi bűnünkül hirdetik Isten előtt mindazt, a mit a modern Magyarország a r. kath. egyház ellen vétkezett!

Hiába volna minden tagadás, ezernyi bizonyosság kiáltja, hogy az Isten-imádsára felszentelt falak közt bújogatás foly a legszínesebb ürügyek alatt s hogy az imádságra berendelt s különböző utakon és módokon praeparált r. kath. nép szívében titkos gyűlölség férge rág, a miért azonban nem é a felőlös!

A r. kath. egyház tehát úgy sűrűg forog a modern Magyarország új alapjai körül, hogy szeretné azokat a tenger mélységes fenekére behajjalni, ha lehetne — velünk protestánsokkal és zsidókkal együtt, ha nem — legalább nélkülünk. Mire fog eljutni ezzel a titáni próbálkozással, azt meglátjuk majd a legközelebbi képviselő választásoknál és azon túl azokban a reformokban, a melyekre a modern Magyarország építőt az új alapok

lerakása s a további békeség biztosítása s az egyenlőség örök nagy törvénye kötelezik.

Hogyan sürgölődünk mi, protestánsok az új viszonyok között?! E kérdésre az első feleletet püspökeinknek a szeretet és igazság lelkétől áthatott levelei adják. Úgy tudjuk, hogy ezek a legtöbb gyülekezet körében úgy hatottak a mende-mondáktól elbódított lelkekre, mint a frissítő harmat a növényre. A gonosz szándékkal s éppen az új törvények hivatalos ellenségei köréből terjesztett vad képzetek, okatlan csúfokodások szétfoszottak, eltűntek e levelek felolvasása után, a mint eltűnik a denevér a hajnal fényének kisugárzásakor. Lelekeszeink általában igyekeztek méltó magyarázatokkal, alkalmi oktatásokkal kísérni e leveleket s a nyáj hitet kapott a vezérek hitéből és lón nagy csendeség! A protestáns, közlelebről pedig az ev. ref. egyház — a mint vezérelveivel illik — önmegadással, az ahoz értőbb rész benső örömmel, az isteni igazságszolgáltatásban bizó reménységgel fogadta a szentesített törvények életbejelését.

Igy fogják fogadni a vallásszabadság és felekezet-nélküliség törvénybe igtatását is. De hát hogyan is fogadhatnák másként?! Lehet-e nem üdvözölnie a világságost annak, a ki kínosan kószolta meg a sötétséget; a szabadságot annak, a kit annyiszor meghasogatott a szarnokság korbácsa és kivetezett a gálya evező lapátja?! Csak egy futó tekintet vessen ki-ki egyházunk történelmébe, ebben azokra a jajjal, vérrel, hosszú, gyötrelmes vezekléssel felszentelt idoszakokra, a miket a lelkiismereti szabadság gyausz-vitézei idéztek elő, — nekünk dicsőségünkre, de örök gyalázatukra önmagunknak; — lehetetlen, hogy megirigyelje valaki közülünk bárkitől is azt az Isten-adta jogot, a mit legközelebb a főrendiház is mindenkire kiterjeszteni kívánt.

Majdnem bizonyos, hogy a vallás-szabadság és felekezet-nélküliség nagy törvénye meg fog közülni is szédíteni némelyeket, a kik arra még nincsenek egészen megérve; de ez nem a törvényeknek lesz bűne egyetlen szabadon gondolkozó előtt sem s legfőkébb is csak azt fogja igazolni, hogy némelyek holtukig gyermekek maradnak s csak kézen fogva haladhatnak saját veszeljük nélkül.

A püspöki levelekben s alkalmi predikációkon kívül is történt már s folyvást történik egy és más biztató dolog a prot. körökben, a mikből következtethetnünk

lehet, hogy az áthajlás az új időszakba minden rázkódás nélkül fog végre menni. Gyorsan tapasztarodnak ugyanis a kisebb-nagyobb körű társulatok, szövetkezések. A megyei s kerületi értekezletek mellett szűkebb területeken lakó lelkészek s világiak kezdenek immár tömörülni s próbálják az új viszonyokhoz idomítódnak fegyverek képességét s új utakat törnek, új módozatokról gondoskodnak a jövődéséjéért. A mit eddig csak egyesek, saját lelkük ösztönéből gyakoroltak, p. o. a bibliai magyarázatokat, vallásos izü felolvasásokat, ennekörök, jöteköny egyletek szervezését, ismétlő iskolások oktatását stb., — azokat most már testületek teszik komoly kötelességgé s a miket a kényelmes idökben elfeledtünk, azokat a rozsdás-fegyvereket (mint a templomban való benmarasztás) előszedezetik újra és vizsgál a harcba, a versenyterre a győzelem remény-ségével.

Szép látni, hogy az anyagiakban szükölködő protestáns é kivált ev. ref. papság, a helyet hogy éég ható larmát ütne saját rongyai miatt, oda siet az anyaszentegyház lengő hajójához és fogja, emeli, óvja azt a felfordulástól, szinte a saját testével fedezi annak mutatkozó repedéseit! . . . A helyett, hogy bünösöket keresne, a kikre megsapodott munkája miatt sárral és kövel dobálnék; a helyett, hogy gyűlölködést gyűlölködéssel, rágalmazást rágalmazással fizetne vissza: építő kamállal s a védelem tisztas fegyverével fogoroldik az új Jeruzsálem falai körül. Hisz és remény! Hisz az igazság győzedelmében, a melynek nincs szükösge csüfkodásra, tekervényes utakra, szeretetlenség szító imádásokra, csak egy kis türelemre, csak egy kis önmegtárgado várakozásra az idök teljessége után!

Gyönyörűség így látunk a hazai ref. egyház zászlóvivőt: elől a szabadság szolgálatában, elől a tőrésben, készen a versenyre, a küzdelemre, a munkára, a békeség és szeretet istenének nevében!

De ime, hangok hallatsanak jobb és bal felöl! A róm. katolikus sajtó — hyien önmagához — azt a szennyes vádat kiabálja felénk, hogy a prot. egyház eladta magát a hatalomnak a jutalomért. Az 1848. XX. t.-c. a tiszántúli reformátusok és a tiszai ágostai evangélikusok kerületi gyülesein is szóba került s bizony nem véres száju demagógok, nem okvetetlenkedő politikusok révén, hanem nagyon megfontoltan cselekvő férfiak által. És alig hangzott el a szó, készen volt a mi szeretetre méltó ellenségünk, hogy Ézsauinak tituláljon bennünket, a kik gyomrunkért szent örökségünket, a szabadságot is áruba bocsátjuk.

Ne haragudjunk e szegényes vád koholóira! A jámborok elfeledték, hogy az 1848. XX. t.-cikket nem Csáky, Szilágyi és Wekerle alkották, hanem az istenségnek ama lelke, a mely időnként meg-megjelen a világban és végig fú ennek elpvasnyosodott területén és támaszt új eget és új földet, a melyben igazság lakik!

Az u. n. egyházpolitikai törvények, ha soha senki nem követelné is, magokban rejtik a jövő fejlődésnek azt az irányát, a melyet az 1848. XX. t.-cikk képvisel. Teljes vallás-szabadság és felekezeti-kültség mellett fogalmi képtelenség az a viszony, a melyben a hazai felekezetek egymással és az állammal vannak. Ma azért, ha mi nem kiáltanánk, a kövek fognának kiáltani az ellen az éktelen egyenlöltség ellen, a mely a mi felekezeti viszonyainkban olyan kirívóan mutatkozik. A mely törvényhozás képes volna ezt így sokáig fenntartani, az borzasztó bizonyítványt állítana ki magáról s különösen akkori szellemi állapotáról, a mikor a vallás-szabadság és felekezeti-kültség törvényeivel előhoza-

kodott. Semmi kétség sem fér ahoz, hogy ezek a törvények magokban rejtik a saecularisatio csiráját, a mint-hogy benne volt az, az egykorúak hite és szája vallása szeriut is, az 1848. XX. t.-cikkben is. Ezt el lehet odábozni még egy jó ideig; a nem katolikus felekezeteket ki lehet elégtleni egyelőre kevesebbel is; de az bizonyos, hogy az idő szelleme, a mint megszülte a teljes vallás-szabadság törvényét, úgy meg fogja szülni annak összes következményeit is.

Az ev. ref. egyház képviselői készülnek e napokban Kolozsvárra az egyetemes konvent ülésére, egyúttal pedig a theol. facultas nagy és fényes palotájának felavatására. Oda szerelnek pedig az október 31 felemelő emlékeinek hatása alatt s az új viszonyokból reajok háramló felelőség tiszta tudatában. A szegény theologusok díszes palotája maga is eszöbbe fogja juttatni a lelkesi fizetések nyomorúságos állapotát, a theologus ifjak létszámának megapadását, a stóla kérdést, a melynek megoldása mai napság már nem halogatható s ezek és a gyámintézetnek napi renden levő kérdése, önkéntlenül is rátereli a hivatalos képviselet figyelmét az államsegély ügyére s ezzel az 1848. XX. törvényekre is. Hallani fogjuk tchát, hallanunk kell a hivatalos ev. ref. egyház véleményét a jövődö építkezést illetőleg is — szellemekben és anyagiakban egyaránt.

Sohasem voltunk kíváncsibbakk a konvent ülésére, mint most, a mikor érezük, hogy az idő méhe meg van teljesedve s roppant bölcsességre van szükösge, hogy a kedvezően mutató körülményeket a kedvezőtlenekkel együtt javunkra kihasználni el ne mulasszuk.

A közhangulat a saját köreinkben ma még megnyugtató, sőt biztató. A munkadög emelkedében, a reménység várakozóban van; de kiéheztetett katona-szággal nem szokás döntö ütközetre kiállani! Azért hát szabad legyen a Főtiszteleti és Méltóságos konventet arra kérnünk, hogy a modern Magyarország új alapköveinek megfelelően, rakja le a hazai ev. ref. egyház boldog jövődöjének alapköveit is s az „Utasítások“-hoz, a melyeket az egyházpolitikai törvények miatt fog majd a papok és a hívek lelkeré kötni, nyujtsön biztos kilátást anyagi sorsunk jobbra fordulására is, mig nem késő. Periculum in mora!

ISKOLAI ÜGY.

Felekezeti tanárok nyugdíjügye.

A mily örömmel értesültünk közoktatásügyi kormánynunk abbéli intézkedéséről, hogy a felekezeti tanárok nyugdíjügyének rendezése, habár lassan is, de halad előre: ép oly levertséggel vetünk tudomást arról, hogy a szerzetes rendeknél töltött szolgálati évek be- vagy be nem számítása felett elvi harc folyik.

Vajon mi indíthatja a bizottságot — a mely ezen kérdés várva-várt megoldásával foglalkozik — arra, hogy a szerzetesektől protestáns felekezeti intézetekhez átment egyének nyugdíjügye felett elvi harcot vívjon? — nem is tudjuk elképzelni. Hiszen akkor a kérdések egész halmaza merül föl, mely a végmegoldás elé akadályokat gördíthet; mert pl. miként rendezetnek azok nyugdíjügye, a kik nem ugyan szerzetesekből lettek protestáns felekezetiüekké, de a kik eddig községi intézeteknél voltak alkalmazva s csak a legközelebbi időben jutottak protestáns intézetekhez; vagy a kik községi intézetnél vagy épen szerzetesek vezetésé alatt álló közpiskolánál voltak alkalmazva s önhibájokon kívül csak később kerültek felekezeti inté-

zetekhez, miután t. i. előbb protestánsokká lettek; vagy a kik valamely nyilvánossággal felruházott magánintézetnél voltak kénytelenek első tanári teendőiket végezni; vagy pl. felekezeti intézettel mentek községhoz stb. ?

Ma, a mikor a felekezetek közti nagy választó falat a polgári házasság s az azzal kapcsolatos törvények szentesítése és életbeléptetése a liberalizmus maga akarja ledönteni: akkor visszamenőleg akarja megrövidíteni azokat, a kik hasonló szolgálatakat tettek a hazának s a nemzeti művelődésnek akkor, mikor még mint szerzetes tanárok, vagy mint szerzetesek vezetése alatt álló intézeteknél protestáns intézetekhez ajtott világi tanárok működtek, s a kiket az egyetemes protestáns egyház ép oly melegséggel fogadott kebelére, mintha a protestáns egyházban születtek volna, s a kiket azért, mert csak később lettek protestánsokká, soha még nem rövidített a tanári fizetések emelésénél.

Van egy, a miben úgy is hátrébe szorult szolgálati éveinek száma: az ötödéves korpódek. Ha állami intézetek volt szerencsés juthatni egy volt szerzetes tanár, vagy szerzetesek vezetése alatt álló intézetnél működött világi tanár legjobb tudomásom szerint, volt legyen az protestáns, vagy községi intézeteknél alkalmazott tanár, legalább részben beszámítja az állam az előbb említett intézeteknél eltöltött szolgálati éveit a korpódek éinyerésére; sőt legújában meg a felekezeteknél is tekintettel vannak a tisztességes munkával eltöltött tanári évekre, már a pályázatok hirdetésénél is.

Ha tehát már a felekezetek is, a kiknek a legtöbb esetben korlátolt anyagi viszonyai tiltják egyszerre a magasabb fizetési sáltyalokba való előléptetést, rajta vannak, hogy a jóra való munkát saját tehetségük és erőlathoz mérten jutalmazzák: az állam ne legyen szűkebb a szerzetesekből lett protestáns tanárokkal vagy szerzetesek vezetése alatt álló intézeteknél protestáns intézetekhez ajtott világi tanárokkal szemben azért, mert tanári működésük kezdetén mint szerzetes tanárok vagy a szerzetesek vezetése alatt álló intézetnél szolgáltak a nemzeti kultúra ügyét s arra kérjük azt a bizottságot, mely a nyugdíjgyben a felekezeti tanárok sorsa fölött dönt, hogy elvi elhatározásával ne sujsa az esetleg már magasabb kort ért kartársakat. Szerény véleményem szerint, ha a tanár szolgálati éveinek száma 24 éves korán túl kezdődik s szakadatlanul folyik, továbbá, ha a törvény által reá rótt fizetési kötelezettségeknek a visszamenőleg számított százalékkal eleget tesz, mi sem állhat újában, hogy nyugdíjra jogosultsága legalább 24 éves korától ne kezdődjék.

Szatmár, 1895. október 16.

Markos Imre,
ev. ref. főgimn. tanár.

Az érettségi vizsgálat és gimnáziumi oktatás tárgyában.

— A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszertől. —

A tankörületi főigazgatóknak, miniszteri biztosoknak és kormányképviselőknak a középiskolai érettségi vizsgálatokról szóló jelentéseiben gyakran ismétlődik az a panasz, hogy a vizsgálatra álló ifjak nem rendelkeznek az előadó képességnél: azon mértékével, melyet iyi korban levő tanulóknál nyolcz évi középiskolai tanulmány után méltán el lehet várn.

E panasznak alapos voltáról több középiskola érettségi vizsgálatain személyesen győződtem meg, sajnos tapasztalva, hogy az ifjak egy része a még oly tudatossá vált ismeretanyagot kellő formában és értelmes elrendezéssel előadni nem képes. A gondolatoknak és szavaknak

szükségtelen ismétlése, az eszmemenetek felesleges kifejtésével való félbeszakítása, a mondat szerkesztés és kifejezés mód formátlansága, sőt helytelensége, lassú, vonatlató előadás, szaggatott és nehézkes beszédmod, az értelemi hangsúly elhanyagolása s más hasonló jelenségek ifjak fejleteiben, saját tapasztalásom szerint is, gyakoriak. Hogy e hibák a tanulók értelemi fejlettségének fokát a hallgató előt hómályban hagyhatják, sőt az egész vizsgálatot képét kuszáltatják tehétk, bizonyításra nem szorít.

Ha okait keresem az előadó képesség e fogyatékoságának, azt különösen két körülménynek kell tulajdonítanom.

Egyik a helytelen kérdészi mód magán az érettségi vizsgálaton. Már hivatali elődóm 1891. évi április hó 11-én 52348/90. sz. a két rendeletében utalt a kormányképviselők és miniszteri biztosok értekezletén tett egyvételmü nyilatkozatokra, melyek szerint kevés év tanár van, kik a szóbeli érettségi vizsgálaton meg tudnák Grizni a tanulólal szemben a nyugodt megfigyelő állását. Polytosan istapóljak, fűhaigazítják, aproflekos és közbevetett kérdésekkel segítik a felelőt, a mi egy részt nem egyeztethető össze az érettségi vizsgálat ama feladatával, hogy a tanuló gondolkodás és előadó képessége lehetőleg magára hagyatva erényesítse magát, másrészt pedig teljesen lehetetlenmü teszi azt, hogy a felelőt, mint egészről, tiszta képet alkothasson a vizsgálat-bizottság. Az úgynevezett szájbáadásnak ez a mi nálunk nagyon elharapózott módja tehát mindeniütt a lehető szűk korlátok közé szorítandó. E szavak megfelelően saját tapasztalataimnak is, azért a vizsgáztatószó útján a magam részéről is felhívom a vizsgálat-bizottságok tagjait, hogy a megnyeré csak lehetséges, tartózkodjanak a kérdések elaprózásától, s általában oktató személyiségek előlérbe helyezésétől. Az érettségi vizsgálaton már nem lehet helye a gyámokdó vezetésnek, minék rendes következménye, hogy a tanuló feleletét folyton félbeszakító tanár a tanulóknak egyhuzamban való előadását felszínre se engedti jntni.

Azde a tenforzó baj gyökerei nemcsak az érettségi vizsgálati eljárásba, hanem az egész középiskolai tanfolyam tanítói eljárásba nyúlnak vissza. A midőn ugyanis utasításaink szakkitakott a régi iskola közlő módszerével helyébe a közös tanítást, a közös foglalkozást, a tanár és tanítvány együttes munkásságát tették, nyilván nem lehetett előlök újat vágni az előadó képesség kellő érvényesülésének; sőt ellenkezéleg, megkítvánják, hogy e képesség fejlesztésére különös súly helyezessék. Minden tantárgy körében — mondják Gynmasiumi Utasításaink — gond fordítandó arra, hogy a növendékek elő szóban . . . helyes és izlésees kifejezéshez szokjanak. Nem a tankönyv szavainak szó szerint való elmondása adhatja igaz mértékét a növendék értelmességének, hanem a kellő megbeszélés és megmagyarázás folytán szerzett ismereteknek szabad közlése, korának és fejlődése fókának megfelelő önállóságot tanusító szabad előadása.

Az érettségi vizsgálatokon tapasztalt nehezéssége és hiányossága a tanuló előadó képességének, jele annak, hogy vannak tanáraink, kik nem követe az Utasításoknak idevágó figyelmeztetéseit, a kérdező tanítás mellett el mulasztják azt a számos alkalmat, melyeket a már megmagyarázott és feldolgozott anyagnak áttekintő összefoglalása az összefoglaló előadás és ebeszélés gyakorlására nyújthat. Az összes nyelvek és irodalmak tanárainak minden egyes olvasmány, sőt az olvasmányok minden szakasza után módjukban van a tartalom szabatos és kerekded előmondását megkívánni tanítványaiktól s a tapasztalat megmutatta, hogy a kellőleg megvilágított és feldolgozott olvasmányoknak e tartalmi reproductiója a gondolati összefüggés megszilárdításán kívül nagyon beoszes eszköze a jó előadás gyakorlásának. Hasonlóan alkalmas e célra a történelem, melynek narratív természeté önként ráutal a tankönyv szövegéhez nem tapadó, szabad előadásra! nemkülönb a természettdományok, melyek, feltéve, hogy az előzetes szemléltetés és kísérlet nem hiányzik, igen jó szolgálatot tehétk az előadó képesség fejlesztésére, a midőn a tanuló a már megfigyelt jelenséget vagy termé-

szeti tárgyat saját szavaival leírja. Végül, az önképző körök egyik fontos feladatának tekintem, hogy a tanulókat fokozatosan bevezessék a szabad előadásba és általában bátor fellépésre szoktassák őket.

Felhívom a főigazgatóságot, utasítsa a tankerületében levő középiskolai tanári testületeket, hogy a megjelölt szempontokat tanításuk gyakorlatában figyelembe véve, a tananyag egyes részeitek közös feldolgozása után, illő alkalommal, mindenkor engedjenek helyet és módot a tanulóknak szabad előadásának is, mely képességnek nemcsak pedagógiai szempontból tulajdonítanak nagy fontosságot, hanem azért is, mert a közelet mindazon ágaiban, a hol a középiskolák-ból kikérült ifjak majdan működni hivatva lesznek, a szabad előadás képessége az egyéni meggyőződés kellő érvényesülésének egyik lényeges feltétele.

Felhívom a főigazgatóságot arra is, hogy nemcsak az érettségi vizsgálatokról adandó jelentéseiben, hanem az iskolák megfigyeléséről és megvizsgálásáról szóló jelentéseiben is tegye meg mindannyiszor abbéli észrevételeit, valjón jelen intelmek megteremtése gyümölcsösét, vagy legalább várható-e rövid időn fekről-fokra való emelkedésével az általam kívánt siker előréte?

Budapest, 1895. évi október hó 8-ikán.

Wlassics Gyula.

TÁRCA.

A „Sárospataki Irodalmi Kör” története.

(Folytatás)

A tankönyvek díjazása és az írói tulajdonjog is a Körrel kapott törvényesen megállapodott kötelező formát.

Még az 1862-ik évet megelőzőleg az írók fevénként 16 frral díjazták, csak az 1862-ik évi tavaszi közgyűlés emelte fel az írói díjat fevénként 20 frra a gimnáziumi tanári kar-terjesztésére, de azt már nem fogadta el, hogy a többi kiadás alkalmával a szerzők fevénként 5 frral díjaztassanak, őket „elegetően jutalmazottnak hiszi a megszabott 2 frral.” csakis „az ívre menő, vagy meghaladó újítások,” mint az eredeti munkák ívei, kaptak ilyenkor is 20 frrt. 1869-ben javított e helyzetet az egyházkerület, midőn kimondotta, hogy mind a gimnáziumi, mind a népiskolai tankönyvek íve az első kiadások 20 frral díjaztattik, a többi kiadások a népiskolai tankönyvek a tiszta jövedelem 20%-át, a gimnáziumiak fevénként 10 frrt kapnak, még akkor is, ha szerző a munkáját javította, vagy esetleg bővítette. E 10 frrban a korrekturái díj is befoglaltatik.

Ez az írói díjazás maradt még némi módosításokkal legközelebbi időig. Ilyen módosítások pl. hogy a tankönyvek íve kezdetben, mint még 1869 óta 30,000, később 36,000, a szábrak íve (1883 óta) 50,000 betivel számították; 1883-ban kimondatott, hogy „a magyarázatos latin és görög szerzők írói díját esetről-esetre az Irodalmi Kör határozza meg.” A szervezkedés óta a közgyűlés határoz oly esetekben is, ha a szerző műve későbbi kiadása alkalmával, a tanügyi követelményeknek megfelelőleg, tehát a Kör előleges beleegyezésével könyvében ívke terjedő, eredeti számba menő ívátvit, vagy pótlást csinál.

Az írói tulajdonjog tisztázatlan kérdése is, a Kör keretében nyert törvényes megoldást, mely a különböző esetsétségek figyelembe vételével szabályba foglalta, hogy: „Az írói tulajdonjog a törvényes utódokra is átmeny, de a mű székszerűségnek bizonyított átdolgozása esetében, az átdolgozó munkadíját az Irodalmi Kör határozza meg, úgy azonban, (1883-iki módosítás) hogy az örökségi rész és átdolgozó díj együttesen nem haladhatja felül . . . az előzőleg kimondott díjazást . . . de annál kevesebb sem lehet.” Az elfogadott mű mindaddig a Köré marad, míg a rendelkezési jogot vissza nem bocsátja.

A megalakult két alapszabályait az egyházkerület, melynek „pártfogása és felügyelete alatt áll,” az 1874-ik évi tavaszi közgyűlésében csekély módosítással elfogadta, megerősítette s még ugyanazon év okt. 29-iki kelettel a belügyminisztérium is jóváhagyta, szentesítette. Az alapszabályok megerősítése után júniusban kezdte meg a Kör teljes erővel a rendszeres munkálkodását. Mint hogy az elnökséget inkább szűkítsék, méltóságának tekintette az alapszabályok értelmében az ügyvezetésre Orbán Józsefet *másod-elnökké* választotta, ugyanekkor a szakzsűr munkálkodás céljából a szakosztályok megalakultak. Öt ilyen szakosztály volt, u. m.: a) *vallástudományi*; b) *jogtudományi*; c) *nyelvészeti, irodalmi és történelmi*; d) *természettudomány és mennyiség-tani*; e) *neveléstani*. Minden tag lehetett tagja több szakosztálynak is. E szakosztályokra várak és nehezdedek a legfontosabb feladatok. Ezeknek kellett a hazai és külföldi tankönyvirodalmat figyelemmel kísérniök; nekik kellett a forgalomban levő tankönyvek hiányait megjelölni, a javításra időnkint javaslatot tenni, új könyvek készítése végett alaptervet kidolgozni, a könyvbírálatokat végezni, a kör érdekében hasznos indítványokról gondoskodni. Mind-ezen ügyekben tett előterjesztések indítványa felett a közgyűlés határozott véglegesen. E merov szakosportosítás a gyakorlatban nehezkesnek bizonyultán, lassankint elmaradt, s a gyorsabb ügykezelés céljából 1878-ban a Kör a kezelő bizottság helyettesítette, mely az ügyvezető hivatalnokokon kívül öt gimnáziumi és népiskolai szakférfitől áll. E bizottság vette át a szakosztályok teendőit. Ez készíti elő a közgyűlés tárgyalásait, melynek hatáskörébe tartozik a legtöbb ügyek intézése. A kezelő-bizottság nagy jogköre mellett is a legtöbb teher a másodelnök vállaira nehezedik, mindon úgy az ő kezében összpontosul, úgy szólván a Kör egész élete ő tölé függ; a másodelnökség tehát nagy felelősséggel jár, nehéz állás.

A kör munkálkodását az előző években több körülmény nehezítette meg. Az egyik volt a főiskolának az egyetemes tanügyi bizottsággal való összeköttetése, mely nem engedte, hogy a Kör egyes népiskolai könyvekkel tetszése szerint rendelkezék. Ez összeköttetés sok huza-vona után 1875-ben szűnt volna meg, de a Körnek néhány könyv szerzői és kiadói joga miatt még azután is (1880-ig) sok baja volt. Zavarólag hatott a Kör munkálkodására s lehetetlenné tette volna a könnyűben, szabadabb mozgást, sőt a hosszas feumaradást saját egyházkerületünknek a főfelügyeleti jogból folyó az a határozata, hogy a „gazdasági választmány bármely kinyomatandó mű költségelését előre terjeszse be az egyházkerületre.” (1876.) Szerencse, hogy a Kör feltérjesztésre az egyházkerület elhatározta csakhamar odamódosította, hogy „csak a nagyobb költséget igénylő könyvek költségelése” terjesztessék fel. Nagyobb mértékben akadályozta a Kör munkálkodását az a bizonytalanság és ingadozás, mely a középiskolában a 70-es években uralkodott a miatt, hogy a középiskola nem tudott éveken keresztül hozzájutni állandó tantervhez, mert a kormány a középiskolai törvényjavaslat előterjesztését évről-évre halogatta. A bizonytalanság e korszakában sem a Kör nem kezdhette meg határozott irány nélkül a tankönyvek újalkotását sem az írónak nem lehetett kedvök egész lélekkel hozzáfogni a munkához. Mindamelllett még akkor is tett annyit, a mennyit a körülményekhez képest tenni lehetett úgy, hogy az 1883-iki törvény a Kört készületlenül nem találta. Voltak még apróbb nehezítő körülmények, pl. a bírálatok hosszadalmasága, főleg egyes vidéki bírálok késedelmesége, de ezeken a bajokon igyekezett a Kör lehetőleg segíteni, főleg az alapszabályok időnkénti módosításával. Így már az 1878-ik évi nyári közgyűlésen megerősített, módosított alapszabályok a Kör helyzetét, tekintélyét lényegesen javították, főleg az által, hogy állandó kapcsolat jót létre

az egyházkerület és Kőr között, mert ettől fogva az egyházkerület tanügyi bizottságának képviselőül küldhetőet s általa az egyházmegegyek tanügyi állapotáról közvetlenül értesülhetett s intézkedéseiről az egyházkerületet közvetlenül értesíthette.

Míndez akadályok dacára, nagy tevékenységet fejtett ki a tankönyv-irodalom terén. Mindjárt munkálkodása kezdetén a nép- és középiskola szükségseit s könyvek javítására, megírására s új könyvek készítésére mentte az intézkedést.

Bírálatra bocsátott két kiadásra ajánlott munkát, u. m. a népiszkolai „*Alkotmánytan*”-t és „*Az új mértékű tankönyve*” című munkát, de ezeket a bírálat nem találta elfogadhatónak. Első könyv, mely a kör fáradságos, mondatnyi küzdelmes közvetítésével látott napvilágot, a nagy *Görög szótár* volt, 1875-ben, melyért nemcsak a szerzők, (Soltész F. és Szinyei E.) kaptak a bírálók részéről elismerést, hanem szédjött Witek Lászlót, az orsz. iparegyesület disz-oklevéllel és nagy ezüst éremmel jutalmazta. Ezután évről-évre jelentek meg az új, javított és átdolgozott könyvek.

Az 1877–78-ik iskolai évben népiszkolai „*Természettan*” Buza Jánostól, ma ötödik kiadása használtatik; „*Magyarország története*” (gimnáziumi) Maklár Pap Miklóstól, második javított kiadása 1885–86-ban. 1878–79-ben „*Német olvasókönyv*” Kun Páltól; 1880–81-ben „*Magyar polgári jogok és kötelességek ismertetése*” Viski Krúszelyi Bálinttól; „*Kézikönyv az egyetemes történelem tanítására*” (Felsőbb népiszkolai) Orbán Józseftől harmadik kiadása 1889-ben. 1881–82-ben „*Nővénytán*” (felgimnázium) Buza Jánostól III-ik kiadás 1895-ben; „*Bibliai vallástán*” (gimnázium) Kovács Sándortól III-ik javított kiadása 1894-ben. 1882–83: „*Szántani feladatok*” (népiszkola I. II. osztály) Dezső Lajostól; 1883–84-ben „*Természettan*” (népiszkola) Zsindely Istvántól, második javított kiadása ábrákkal 1895-ben javítva Hódinka Agoston; „*Szántani feladatok*” (népiszkola III., IV. osztály) Dezső Lajostól; 1884–85-ben: „*Keresztény egyház-történet*” (gimnázium) Kovács Sándortól; „*Olvasókönyv*” (népiszkola) III., IV. oszt.) Dezső Lajostól III-ik kiadása 1894-ben; 1885–86-ban: „*Ásványtan*” (gimnázium) Buza Jánostól, második kiadása 1891-ben; 1886–87-ben: „*Szántan*” (gimnázium I. osztály) Zsindely Istvántól; „*Magyar olvasókönyv*” (gimn. I. osztály) Molnár Lajostól, III-ik javított kiadása 1894-ben. 1887–88-ban: „*Magyar olvasókönyv*” (gimnázium II. oszt.) Molnár Lajostól, II. javított kiadása 1891-ben; „*Költészet és olvasókönyv*” (gimnázium) Dr. Kaposy Lucidán; „*Szántan*” (gimnázium II. oszt.) Zsindely Istvántól; „*Görög nyelvtan*” (gimnázium) Szinyei Endrétől; „*Állattan*” (gimnázium) Buza Jánostól; 1888–89-ben: „*Magyar olvasókönyv*” (gimnázium III. oszt.) Maklár Pap Miklóstól, „*Szántan*” (gimnázium III. osztály) Zsindely Istvántól; 1891–92-ben: „*Olvasókönyv*” (népiszkola II. oszt.) Dezső Lajostól II-ik 1894-ben, „ABC” Nagy Sándortól, a II-ik kiadás 1893-ban. „*Magyar nyelvtan*” (népiszkola) Maklár Pap Miklóstól; 1892–93-ban: „*Olvasókönyv*” (népiszkola V-ik, VI-ik osztály) Dezső Lajostól; 1893–94-ben: „*Világtörténelem - I. Ókor*” (gimnázium) Kiss Lajostól; „*Keresztény vallástán*” I. r. „*Hittan*”, II. rész „*Erkölestant*” (gimnázium) Kovács Sándortól; 1894–95-ben: „*Tanterv*” (a népiszkolák számára. Átdolgozással vagy javítással adta ki a következő tankönyveknek: „ABC” Arvai Józseftől, javította (Dezső Lajos, Gérecz Károly öt ízben), „*Magyar nyelvtan*” (népiszkola) Arvai Józseftől, javította Dezső Lajos, majd átdolgozta Kapitány János 1885-ben; „*Ó és új testamentomi szent történetek*” (népiszkola) Arvai Józseftől, javította, majd átdolgozta Radácsi György, X-ik kiadás 1895-ben; „*Világ és földismeret*” (népiszkola) Soltész Ferencről, átdolgozta Gérecz Károly, V-ik kiadása 1895-ben; „*A szent történetek rövid foglalata*” (népiszkola) átdolgozta Radácsi György* XIV.

kiadása 1894-ben. „*Magyarország története*” (népiszkola) átdolgozta Orbán József, XIX-ik kiadása 1894-ben; „*A keresztény hit és erkölestant rövid foglalata*” (népiszkola) átdolgozta Mitrovics Gyula, II-ik kiadása 1892-ben; „*Bibliai bevezetés*”-t (gimnázium) javította. 1882. 86- és 91-ben; Radácsi Gy.* „*Latin nyelvtan*”-t (gimn. I. oszt.) javította Kovács Sándor 1892-ben; „*Latin mondattan*”-t (gimnázium) Kérészy István és Szinyei Gerzsonról, VI-ik javított kiadása 1891-ben; „*Latin olvasókönyv*” (gimnázium) III-ik kiadása 1889-ben; „*Cornélius nepotus vitae excellentium imperatorum*”, magyarázattal ellátta Finkey József és Kérészy István, III. javított kiadása 1886-ban; „*Keresztény erkölcsi tudomány*” (gimnázium) V-ik kiadás 1894-ben; „*Vallástudó katechizmus*”-t, 5-ször 1894-ben; „*Latin nyelvtan*”-t (gimnázium) Dr. Putsche K. Edward után Finkey József és Soltész Ferenc V-ik javított kiadása 1883-ban; „*Magyar Latin szövestant*” szerkesztette Kérészy István, dr. Soltész János, Szinyei Gerzson és Szívós Mihály közreműködésével Soltész Ferenc, II. kiadása 1880-ban. E két utóbbi nem a kör czége alatt, de a kör jóváhagyása mellett jelent meg. Kiadta a „*Keresztény erkölcsi tudomány rövid foglalata*” és Pánczél Ferencről az „*Erkölestant olvasókönyv*” című népiszkolai könyveket, amazt egyszer, ezt háromszor. E munkák 1875–76-ik iskolai évtől kezdve az 1894–95-ik iskolai év végéig 729,100 példányban jelentek meg. Ha ezekhez vesszük a „*Sárospataki Lapok*” 13 évi folyamát, évenként 500 4-odrét lappal, 500–600 példányban, a munkáknak ez is elismerésre méltó mutatója lehet. Az említett dolgozatok képviselik a múltat, a jelent és a jövőt, jelölik a nyomtatásra váró, nyomtatás alatt levő és bírálat alatt álló vagy készülőfélben levő munkák. (Lásd ez évi jelentést).

Nincs olyan része a nép- és középiskolai tananyagunk, melyre vagy tan- és segédkönyve ne lenne, vagy a melynek tankönyvben feldolgozása már folyamatban ne volna, vagy a még hiányzó rész feldolgoztatására már kísérletet ne tett volna.

A dolog természetéből foly, hogy egyik-másik tankönyv megkészítése nehezen sikerül; mert minden munka lehetőleg szigorú, lelkiismeretes szakértő bírálaton megy keresztül s a kör e bírálatok után alaposan megválogatja a kézirat sorsát, míg az „imprimatur”-t kimondandó. Ezért akadt 21 év alatt meglehetősen számú nem sikerült munka. Így a népiszkolai „*Alkotmánytan*”, az „*Ó-kor*”, a népiszkolai „*Tanterv*” csak harmadszori kísérlet után sikerült; a népiszkolai „*Földrajz*” átdolgozva, újra meg újra javítgatva jelenik meg; de közben két eredeti munkát ejtett el a szigorú bírálat. Egy „*Temelési énektár*” évek óta nem tud megszületni, mert a pályázatra jelentkezett énekek, bár dicséretes törekvések: nem elegendők arra, hogy belőlük a kör egy, a mai követelményeknek és saját reputációjának megfelelő énekgyűjteményt szerkeszthetne. De esett el vagy vajudott még több munka is a gondos szigorúság miatt. Bizony ki lehet mondanunk, hogy bírálatainkat a közoktatási tanács bírálatával szemben akár a szakzsérolt alaposagott, akár a részrehajlatlanságott, de még a nyelvbéli előadás gondosságott is tekintve, épenséggel nincsen okunk szégyenlenni. E miatt a szakadatlannal jobbra való törekvés miatt kell aztán a körnek nem egyszer hallania azt a vádat, hogy a tankönyvek a szerzők minduntalan változtatják, módosítják. Mindamellett az approbátói tekintetében valami nagy szerencsével nem dicsekedhetünk.

1887-ben küldtünk fel approbátóra gimnáziumi, majd népiszkolai tankönyveket; ez utóbbiakat a sárospataki, miskolci, rimaszombati, csurgói tándri karók vagy tanárok véleményével, illetőleg ajánlatával, a később megjelenteket megjelenésük alkalmával, de közülök általános engedélyezést

* Az „Ertesítő” Orbán Józsefnek tulajdonítja. Szerk.

** Az „Ertesítő” a javító s átdolgozó nevét nem említi. Szerk.

csak a következők kaptak: a) népiskolaiak: „*Olasókönyv*” I., II., III-ik kötet a II—VI. osztály számára és a „*Természetrajz*”, a többi, a választani könyvek és a „*Kézikönyv*” a történelem tanítására című kivételével, melyek nem terjesztettek föl. csak ideiglenesen engedélyeztetett; b) gimnáziumnak: „*Magyar Olvasókönyv*” I., II., III. osztály számára. „*Költészet*” és „*Olasókönyv*”. „*Görög nyelvtan*”, „*Ókor*”, „*Ásványtan*”, „*Magyar-latin Zsebkönyv*” és „*Görög-magyar Szótár*”, a „*Cornelius*” és „*Phaedrus*” csak könyvtárak részére ajánlottak. A Buza *Növénytanának* első kiadása approbatot nyrt, de már a második nem, pedig szerző az engedélyező bíráló utasításait figyelembe vette. Ez és több körülme, általában a bírálókat nagyon csábítanak, mert érdemesek volna a reflexiókra; de legyen elég csak ennyit mondanunk az approbationis eljárásra: nagyon kell éreznünk, hogy versenytársak vagyunk.

Találkoztunk azonban a Kör munkássága elismeréssel is. Így az 1885-ik évi országos kiállítás „*bronz-éremmel*”, az 1895-ik évi Budapesteni tartott középiskolai tankönyv és tanszerkiállítás „*Elismerő oklevél*”-tel, az 1894-ik évi debreceni tankönyv és tanszerkiállítás pedig első rendű „*Ézüst érem*”-mel tüntette ki. Hálás köszönetünk mellett említjük fel az erdélyi ev. ref. egyházkerület elismerését is jó indulatát is, mely szerint kiadványaikat nagy részét részrehajlatlan és méltányos szakértők bírálatai alapján használatul elfogadta

(Vége köv.)

Maklár Pap Miklós.

KÖNYVISMERTETÉS.

Ünnepi órákból.

(Vége.)

S végezetül a *menybenemeléséről* szóló elbeszélések — ezek éppenséggel csak kísérletek arra, hogy az érzelkek számára is felfoghatólag tüsséssék fel azt, a mi az érzelkek által való megismerés alól teljességgel s örökre kivonja magát. Csak a hit látja az eget nyitva, s csak előtte bizonyos az, hogy a feltámadott a felhő mögött, a mely őt a tanítványok tekintetei elől örökre elvonta, felszállott az ő atyjához s az ő atyjokhoz, hogy az atyához ment.

En az úgynevezett apostoli hitvallás miatt kifejtelt heves viták, amely hitvallás Istennek e tetteiről szóló tanúság-és vallomástétel, sohasem érttem. Bármily tiszteltre méltó e legrégibb egyházi hitvallás, ez mégis csak emberi mű, — hogyan jutunk oda, hogy a hívők egész gyülekezetét kötelezzük annak betűire? Egyikünk se vallaná ma e szavakkal a keresztyén vallást; theologusnak kell valakinek lennie, hogy mindama gondolat-szájakat megértse, melyeket az apostolicum mint gyülekezeti hitvallás magában foglal. A legkevesebb gyülekezeti tag tud különbséget tenni a történeti hit között, a mely pusztá igaznaktartás, és az üdv-útj közt, a mely belső tapasztalaton nyugszik, s nem egyéb, mint az egész szív odaadása Isten iránt, a ki Jézusban, a Krisztusban úgy jelentette ki magát nekünk, mint szeretet, s kinek szeretete Krisztus lelke által a mi szíveinkbe kiöntötték. Hogy szenvedett Pontius Pilátus alatt, megfeszített, meghalt, s okvetlenül el is temetett — ezek történeti tények, melyeket igazaknak tartunk, mivel hiteles adatok tanuszkodnak mellettök. De mi ezeket

is, a hívő és valló gyülekezettel együtt, nem csak mint történeti tényeket értekezünk, hanem mint *üdv*tényeket: a szenvedést, mint túrést, a keresztfeszítést mint a legmélyebb megaláztatást, kapcsolatban a halállal, mint az ő Isten-és emberszeretetének legvégső és legszűkebb bizonyítékával, mint Jézus személyiségének és munkájának, melyet a földön végeznie kellett, befejezését, az eltemetést, mint a halál megpecsételését. Ellenben, hogy Jézus a szentlélektől fogantott, hogy feltámadott és felszállott, ezek nem történeti tények, melyek valódiságáról a természet embert is meg lehet győzni, hanem oly tények, melyek kizárólag a már meglévő Jézus iránti hit számára történtek s csak a benne vetett hit számára bírnak jelentőséggel is. A ki azonban valóban a hitben áll, a ki Krisztusban megtalálta Istenét, az a maga dolga felől oly bizonyos, hogy nyugodtan tekinthet a história feletti vitára s annak kimenetelére. Ne vádoljon minket senki alakoskodással, — mi se vetünk babonáskodást vádlóink szemére; — a mi nézetünk régóta folytatott szorgalmas biblia-tanulmányozásnak az emberségi urához és megvilágításához való erős szeretetnek eredményei; azok a történeti tények s a vallásos tapasztalatok, igaznaktartás s a szív odaadása közt való tiszta megkülönböztetésen alapulnak. A ki egyelőre nem képes a kettőt egymástól megkülönböztetni, azt semmikép nem akarjuk megtevesztani, még kevésbé bosszantani, — de engedje meg nekünk, hogy a hit titkáról a saját módunkon és a saját tapasztalatunk szerint beszélhessünk s kísérletet tevhessünk arra, vajon nem sikerül-e nekünk a mi módunkkal olyanokat is a hithez vezetnünk, a kik élveszték volna a hitre nézve, ha csak a hagyományos dogmatika híveinek lenne szabad Krisztus gyülekezetében szájukat felhajtaniok.

Egyházi beszédeinknél kíméletes figyelemmel kell lennünk a gyöngékre, kiknek nehezok esik, vagy a kik nem képesek arra, hogy a hit és dogma, vallás és teológia közt különbséget tegyenek, és a kik a hagyományos, rég megszokott s mely gyökereket nem képtetőkől nem tudnak megszabadulni. De azokat is szolgálunk kell, a kik csak akkor képesek keresztyénekké lenni, ha nem kényszerítettek arra, hogy Copernicust és Darwint, astronomiai is geológiai ismereteiket s a természeti történetis törvényszerűségébe vetett hitöket megtagadják.

* * *

Ehlers predikáció-gyűjteménye 31 egyházi beszédet foglal magában, négy hazafias tárgyú kivéve csupán olyan beszédek, melyeket ő a keresztyénség főünnepén tartott, vagy a melyek az ünnepi gondolatokat tovább szövik, többnyire szabad textusok alapján: négy adventi, öt karácsonyi, egy újvívi, hét passiósi, öt húsvéti, két áldozócsütörtöki, két punkösti predikációt. A passiósi körben, 3 beszédben I. Cor. 13. részét, a szeretet himnuszát tárgyalja. Ez ünnepi beszédeké mind az egyházi év eszméje határozza meg; valamennyi szorosan csatlakozik a bibliai szöveghez, melyet minden oldalról kimerít, hogy a kor s emberi szív kérdéseire válasz adjon; gazdag élettapasztalat nyilatkozik meg mindenütt; nyelve nemes és tiszta, velős és megragadó. Az életfájának gazdag gyümölcsei ezek, melyekből üdülést és táplálékot lehet meríteni, nyomós bizonyítékai az igazi evangéliomi hitnek.

Így ajánlja e beszédeké egy német író; hogy igazá van-e, tegyenek próbát olvasóink! Rácz L.

* *Hibajavítás.* Az előbbi közleményben, 846. lap, 23. sor alólól kimaradt e szó: *hata.* Az illető mondat tehát így hangzik: „én annyira át vagyok hatva az ő... személyének fenségétől.”

IRODALOM.

* **Tompa Mihály hátrahagyott papi dolgozatai.** Nem régen közöltük azon örvendetes hírt, hogy Tompa Mihálynak, a nagy költő-papnak eddig ismeretlenül lappangott papi dolgozatait *Ferenzi B.* miskolci jónévi könyvtárad az ismeretlen homályából napfényre hozza, s velők irodalmunkat gazdagítja. A dolgozatok immár *S. Szabó József* debreceni főiskolai tanár által sajtó alá rendezve, nyomtatásra várnak, s mint hiteles helyről értesülünk, *valódi kínesei egyházbeszéd irodalmunknak.* — Tompát, mint egyik legnagyobb egyházi szónokunkat, ismerjük két kötet prédikációból. Az a mély tapasztalati bölcsesség, természetes egyszerűség, égig ható, de földieket boldogító hit, mely beszédeim előmlik, a reliquiák is kiválóan jellemzi, sőt ezek egyben még meg is haladják a kiadott beszédeket, t. i. *bennök a gondolatok könynyebb formában jelennek meg* s így beemlézésre alkalmasabbak, míg amazok ugyan komény próbára teszik a memóriát. Honnan van ez? Onnan, hogy e beszédeké Tompa nem dolgozta át, nem rakta meg túlbőven az empirikus philosophia nehéz eszméivel, hanem aként hagyta hátra, ahogy az első inspirató hatása alatt papírra vetette. Tudvalevőleg Tompa egyetlen beszédet sem mondott úgy el, ahogy először leírta, de nem is adott ki úgy egyetlenegy sem. — A reliquiákban az a genialis lélek jelen meg változatlanul, a mely a pillanat hatása alatt alkot szepet és maradandót. — Ez a hatás oly erős volt Tompára, hogy beszédeinek kéziratain alig van valami javítás, pedig azoknak mindenike csupa gondolat, merő életbölcsesség és nem conventionalis kenet üres szólama. A hátrahagyott dolgozatok két kötetre tervezve nyomtatnak s karácsony ünnepére jelennek meg. Az első *Tompa ültetésén* és a sajtó alá rendező *előszaván* kívül, *ünnepi* (újévi, húsvéti, pünköszt, karácsonyi és dévi) *beszédek* nyújt, a második *alkalmi* (beköszönő, kibúcsúzó, tavaszi, vizsgai, aratási, új-kenyéri, őszi, vetési, újbori) és *kizsinséges prédikációkat* fog magában foglalni s mint a számból is látható, bő tárhaza less lelkészeinknek. Vajha Tompa emlékéért és szelleméért ne csak ők, hanem tehetősebb világi férfaik és nőik is lelkesedjenek! Az *Olajj* íróját csak nem felejték még el!? Mi ismételtlen ajánljuk olvasóink figyelmébe és pártfogásába a reliquiákat, melyek megjelenését óhajta várjuk, főleg a kapott s itt előadott értesítés után. A kiadó 3 fttal e hó 31-éig hirdettet rájuk előfizetést. Bolti ára bizonyosan magasabb lesz.

* **Comenius Amos:** „*Physiæ ad lumen divinum reformatæ Synopsis. Disquisitiones de caloribus et frigiditate. Cartesius cum sua philosophia naturali a mechanis eversus.*” (Az isteni világosság szerint átalakított Természettan terveraja; vizsgálódások a melegség és hidegség természetéről; Descartes az ő természetbölcsészettel a mechanikusoktól megdöntve.) című művének, német fordításokkal és magyarul jegyzetekkel ellátott, kiadására hirdet előfizetést Dr. Reber József aschaffenburgi tanár, mint kiadó, fordító és magyarraó és Roth Emil gieszeni könyvtárad. Egy példány ára fűve 12 márká less. Comenius természetstana a „*Janua linguarum reserata*” és a „*Didactica magna*” után, tehát oly korban jelent meg, midőn ő teremtő erejének tetőpontján állott. Comenius a lissai gimnáziumban ráruházott természetstani oktatás számára írta ezt; barátainak sürgetésére aztán a kéziratot ki is nyomatta. Három kiadás jelent meg belőle a szerző életében, de ezek most a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. Reber az új ki-

dásnál mindenekelőtt tiszta szöveget igyekszik adni, a 3 régi kiadás eltéréseinek gondos figyelembevételével. Ezenkívül közli a 3-ik kiadásból fűggesztett »Addenda-t, egy nagyarányú átdolgozás töredékét, továbbá 2 kisebb önálló, rokantárgyú értekezést. Mindennek egyúttal német fordítását is adja, s az idevágó irodalom beható tanulmányozása alapján minden egyes helyre nézve, melyet Comenius vagy egyenesen régebb vagy egykorú szerzőköl merített, vagy a hol legalább ezekhez láthatólag csatlakozik, megjelöli a jegyzetekben a megfelelő forrásokat, egyúttal előadva a korábbi idők s Comenius korának physikai nézeteit is. Comenius az ekként újja alakított műben sajátszerű, a mai korra nézve is föltötte érdekes megvilágításban lép előnk. A »physika» szóának régi peripatetikus-scholastikus képzete, az egész teremtésnek philosophiai szemlélete nyújtja hozzá nek az alapot: azért szól végül egy fejezet az anyalokról is. S erős hitbuzgalomtól áthatott világnézetének megfelelőleg a mózesi genesis megmagyarázása képezi rá nézve a természetvizsgálat kiindulási pontját. De ő ez első és legfőbb principiumot ügyesen összeköti két más vezető szemponttal: az érzelki felfogással s az észszel, s mindez egy egységes rendszerre foglalja össze. Egész életén át a »pansophia» óriás tervével foglalkozva, ennek megfelelőleg encyklopedikus, a nagyra és egészre irányzott vonás uralkodik Comenius minden művében. De e mellett egy más körülmény is kiválóan érvényesül. Comenius, bár erősen aristotelesi-scholastikus alapon áll, mégis erősen kiúzd Aristoteles ellen. De egyúttal verulami Baconnak, az olasz Campanellának s más rokon szellemeknek nagy forradalmat keltő elméleti se mennék el felette nyomtalanul, mindenekelőtt pedig Paracelsusnak és tanítványainak eszméi jutnak nála characteristikus kifejezésre. Így hát e könyv három oldalról is kiváló becsű. Először a theologusra nézve, szerző azon igyekezeténél fogva, hogy természetstana számára a bibliahan mindenütt megfelelő bizonyítékokat keressen. Aztán a természettudományok, kivált a vegytan története számára. Mindenekelőtt azonban e természetstani, eltekintve természetesen az akkori kor álláspontjától, tárgyi tekintetben mintalakotnak tekinthető a paedagogiai irodalomban; úgy összekapcsolva látjuk itt a dogmatikai és etiketki előadást, csodálatos tisztasággal és pontossággal a meghatározásokban, a mi általában Comenius paedagogiai működésének legfényesebb oldala. Mindez okokból a kiadás méltán tarthat számot a szakkörök legnagyobb érdeklődésére.

* **Keresztyn-** című havi folyóiratomat, melylyel én a helvéthivallásu református eszmék terjesztésébe céloztam és előzom terjesztim, a reánk következő évbe is immár az V. évfolyamban, ha elég előfizető jelentkezik, kiadom; kiváló tisztelettel kérem azért a nt. lelkés és t. tanító urakat: támogassanak engem ezen lapom kiadásában és támogatásukról tanusokdó szándékukat velem vagy az 50 krajárnak egész évi előfizetés bekuldesével, vagy egy egyszerű levelező lapon való értesítésvel tudassák. Megjegyzem, hogy tanítokhan III. és IV. osztályú lelkészeknek és segédlelkészeknek lapom félárban küldöm, sőt 4-nek a tiszánineni ref. kerületből ingyen is.

Szalay József,

ref. lelkész kiadó és szerkesztő.

* **A pozsonyi ág. ev. lyceum története.** Ily című monographiára hirdet előfizetést a pozsonyi ág. ev. egyház előjárósága. A 25—26 íves mű jövő tavasszal jelenik meg. Szerzője Markuszovszky Sámuel lyce. tanár. Előfizetési ára 2 ftt 50 kr, bolti ára 3 ftt. Ismeretes dolg, minő messzeható szerepet játszott Pozsony egészen századunk közepéig a magyar kultúra fejlesztésé-

ben. Politikai, társadalmi válságok innen, a régi Magyarország középpontjából hatottak egész protestáns egyházunkra. Lyceuma 1606 óta mintá-iskolája volt a prot. egyházi és hazafias nevelésnek. Története valósággal a magyar protestantizmus fejlődésének egyik ragyogó fejezete. Sokszoros tanúlsággal szolgál tehát a művelt közönségnek. A momentális mű tetemes költségre kerül. Ez okból a nevezett eljárás bízalommal kéri az intézet volt tanítványait, jótéményeseit, általában pedig a művelt prot. közönséget, hogy mentül tömegesebb előfizetéssel a mű megjelenését elősegíteni sziveskedjenek. Előfizetés f. é. december 31-ig a Pozs. Ág. Ev. Lyceum igazgatóságánál történhetik.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A kassai ref. egyháznak** e század elején (1805—1811) épült templomán legközelebb nevezeték építkezések történtek. A régi, már tarthatatlanná vált palakő fedélzete közel 2000 frtba kerülő horganyozó vaslemez fedél váltotta fel, melyet a szakértők nemcsak csínosságra, de tartósságra nézve is a legajánlatosabbnak mondták. Az 1853-ban épült alacsony toronyka helyén pedig egy pompás, sugar torony díszel, tetejében a már 306 éves ósi kassával, melyet 1589-ben az akkor protestáns kézben volt Erzsébet-templomra tettek fel. Ezzel a szép, bronzozott lemezekkel fedett, sugar toronnyal az egyháznak egyik büszke tagja és presbiter *Munkácsi József* úr ajándékozta meg az egyházat, századokra szóló emléket állítván ezáltal saját áldozatkész hitbuzgóágának is. Eredetileg a jövő évre, mint a millennium esztendőjére akarta halasztani a kegyes adományozó szép szándékának kivételét; tekintettel azonban a templomok már nem halasztható újrafeladására, szintén ez évben valószínű meg nemes tervét. A munka gyorsan haladt; folyó év jun. 23-án jelent be Munkácsi úr presbiteriumban ajánlatát, augusztus 17-én már feltették az újra aranyozott gombót és kakast, szept. 14-re már kész volt a torony, mely alkalmából ugyan csak Munkácsi úr, ősi szokás szerint, fényes áldomaskomát adott a presbiterium tagjai részére. Miután pedig folyó október hó 15-re a templom befecése is elvégeztetett, a gyülekezet folyó hó 20-án a delelőtti isteni tisztelet keretében adott hálát az Urnak, ki mindezekre megsegített bennünket. A hálaadó ima után az egyház lelkesítő L. Mózes 28: 17. alapján tartott alkalmi beszédet. Istenisztelet végzetével a presbiterium testületileg jelent meg a nagy adományozó házána, hogy az egyház háláját, köszönetét és jókívánatait ünnepélyesen tolmácsolja. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy a templomi székeket ötv. *Munkácsi Ferencné* úrnő, egyházunk egyik büszke Tabithája, saját költségen újra befestette. Nemsokára következni fog a padlózatnak keramittal kirakása az egyik falon jelentkező nedvességnek aszfalt lemezekkel való elűntetése; sőt a templomnak fűtésre való berendezése is aligha fog soká késni. Mindezekhez adjon a jó Isten segédet s a Munkácsiékéhoz hasonló szives áldozatkészséget. *A jövedelmű adakozót szereti az Isten!* (2 Korinthus. 9: 7).

— **A Protestáns Irodalmi Társaság** október 15-én *Szász Károly* elnöke alatt. Beöthy Zsolt, Csiky Kálmán, Hegedűs Sándor, Kiss Áron, Petri Elek, Szabó Aladár választmányi tagok, Bendel H. pénztárnok és Szóts Farkas titkár jelenlétében ülést tartott. A „Koszori” című népszerű kiadványok első zítel-évéről szóló bizományosi kimutatást tudomásul vette. Eladatot a „Koszori”-ból mintegy 45 ezer példány, raktáron és bizományban van mintegy 70 ezer példány. A 115 ezer példányban nyomatott I—X. füzetből a bizományosi százelek levonásával

befolyt 1000 frt, a nyomdai költségekből fedezetlen 1127 frt, minek kifizetése a „Karoli alap” tőkejéből fog eszközöltetni. A „Koszori” tíz első füzetének irói honoráriumát *Hegedűs Sándor* alelnök fedezte, 300 frt; meghaladó összegben. Bejelentett, hogy a „Koszori”-ból a nyár folyamán tíz újabb (XI—XX.) füzet készült el, melynek irói tiszteletdíjait szintén Hegedűs Sándor fizette ki 296 frt-ban. A „Koszori” terjesztése céljából a Társaság elnöksége körlevélben fogja megkeresni a püspöki és spei hívatalt úttján az összes lelkészeket és tanítókat, továbbá az egyházkerületi, egyházmegyei gondnokokat és egyházközségi főgondnokokat, valamint a közpiskolák igazgatóságait és vallástanárait, hogy a hozzájuk küldendő „Koszori” példányok ajánlásával, megtartásával vagy elárúrtásával, eme hasznos vallásos iratok terjesztésében, mint a belmissziói tevékenység egyik ágában részt venni sziveskedjenek. Ezenkívül a „Koszori” füzeteti tájékoztató-mény fejből megküldetnek a társaság *pártfogó* és *alapító* tagjainak s ők is felkeretnek e kiadványok terjesztésére. Az ijesztő mértékben felszaporodott tagdíjhátrálékok behatásta végett a fővárosban pénz-szedő állítatik be, a vidéki hátrálékosok pedig először a lapok úttján nyilvánosan, azután püspökeik által hivatalosan fognak elváltatni kötelezettségek teljesítésére felszólíttatni. A „Koszori”-ból jövő évre újabb füzetek fognak kiadattni és pedig lehetőleg címkep és szöveggel illusztrálva. A „Koszori”-ba szánt vallásos elbeszélések, rajzok, történetek, élet- és korrajzok és másnémet építő iratok a tél folyamán *Szűcs Farkas* titkárhoz Budapestre, vagy *dr. Kecskeméthy István* szerkesztőhöz Kolozsvárra küldendők. Legközelebbi könyvilletmény fejből a társaság pártoló, alapító és rendszeres tagjai részére Lútdárd ipscsi tanárnak híres „Keresztény Morálja” fog kiadattni, melynek fordításával *Csiky Lajos* debreceni theol. tanár bízott meg. A „Hercegzsólyi kánónok” szövegeinek lehetőleg betűmosás, de mindenesetre körűl kúndást a társaság millenniumis kiadványként a választmány elrendelte; a szöveghez a szükséges kritikai és történeti jegyzeteket *Mokos Gyula* tanár elkészítette. Végül a titkár bejelentette, hogy a nyár folyamán Losoncon elhunyt losonci Szigárdy Samuel kir. tanácsos a Társaság részére végrendeletileg 400 forintot alapítványt hagyományozott. (Beküldetett.)

— **A debreceni tanári kör**, melynek elnöke *Dóczy Imre*, mint az országos tanáregylet egyik főjoka, ez iskolai évben fokozott tevékenységgel látott munkához. Megállapította az *évi munkaprogramot*, melyben egybeokozott a következő kérdések is helyet nyertek: 1. helyettes igazgatóság, 2. német tanügyi viszonyok, 3. a tanár-ság és a millennium, 4. érettségi írásbeli dolgozatok, 5. felsőbb leányiskolák, 6. tankönyv-approbatív stb. E hó 19-én rendkívül népes és érdekes gyűlést tartott, melyen *dr. Balassa József* adta elő nézetét a *közoktatási tanács új szervezetéről*, azt céljának megfelelőnek, helyesnek ítélvén, s csak azt óhajtván: vajna a közoktatási miniszter hivatalos lapjában nyilvánosság ele bocsátása annak egész működését! Azonban az előadóval szemben többen nem helyeselték a tervezetet. A közoktatási tanácsot nem a minisztérium egyik közegének, nem a miniszter szócsövének, hanem önálló, független testületnek szeretnék látni, nem 5 évenként változó, hanem állandó tagokból s az ország legkitűnőbb tanfőriaiból megalkotva; szeretnék, ha a tanács nem esüik kívül a tanárvilágon, hanem belső kapocs fűzné őket együtté. A debreceni körnek videméről (Nyiregyháza, Nagy-Kálló) is eddig 25 tagja van. A főiskolai tanárok azon része is, mely várta a Messiást, az országos ref. tanáregylet már elűnta várni s egyik a másik után lép be a fentebbi tevékeny körbe. De hát hol is akad még az országos ref. tanáregylet ügye?

— **Egyházipeti új mozgalom.** Bocsor Lajos, Kálmán Gyula, Gözon Gyula, Somogyi Kálmán, Lampert Gyula, Nagy Benő és Turi Károly dunáninneni lelkesek hozzáink beküldött alábbi felhívását szívesen ajánljuk t. olvasóink figyelmébe. „Hogy az új törvények által megváltoztatott egyházi viszonyok híveinknek nagyobb gondozást követelnek s azokban az egyházhoz való erősebb ragaszkodásnak felelőszését teszük szükségessé, ez annyira tisztán áll minden gondolkodni szerető református ember előtt, hogy azt bizonyítani felesleges volna. E feladat teljesítésének elodázhatatlanságát érzik azok, kik a lelkesi munkamezőnek kiszélesítését sürgetik. Ez indított minket is arra, hogy felhasználva egy barátságos összejövetelt, eszméket cseréljünk jövőendő eljárásunkról s az u. n. *cura pastoralis* nak ezután gyakorlására némy megállapodásokra jutottunk. E megállapodások a következők: 1. Megpróbáljuk kezünkbe venni az ismétlő iskolások vallásoktatását s a mindennapi iskolások vallásoktatásának miként vezetésére is kiváló gondot fordítunk. 2. A téli időszakban élelételjeitjük a vallásos összejöveteleket, melyeken a vallásos érzés felelőszése s éber tartása, az egyházhoz való ragaszkodás erősítése, felolvasások, előadások s a vallásos iratok (Kis Tükör, Kozsori, Téli Újság megismertetése s terjesztése képezendők munkálódásunk tárgyát. 3. Ezen összejöveteleket énekeléssel, imával kezdjük s végzük. 4. Őda működünk, hogy a gyülekezeti ifjúságból énekkar alakítjunk, mely magvát képezné az alaktandó ifjúsági egyesületek. 5. Működésünk eredményéről számot adandó, a tél elmúltával összejövünk s a további teendőket megbeszéljük. 6. A miilyn munkásságunkhoz való esatlakozásra a célból hívjuk fel lelkesársainkat és egyházaink jövőendőjé iránt érdeklődőket, hogy az Isten országát így is erősítve, oda hathassunk, hogy híveink vallásos élete minden megtámadás ellen nemcsak véltve, de megerősítve is legyen.”

— **A sárospataki főiskola értesítőjéről.** Nem teltük, hogy ide ne igassuk ezt a szép levelet, a melyet a belső ember sugalt, s lapunk szerkesztője kapott. „Igen tisztelt tanár ur! A küldött értesítőt nagyon köszönöm. Jól esik abban látnom azokat az ócska falakat, mikhez oly kedves fiatalkori emlékek köt, s az édes érzést, mit ezek látása kélt nálam, fokozza a nagymérvű haladás, mit az értesítő oly kellemesen elő mutat. Szívességét ismétlenül köszönöm s lelkeim legmélyebb mélyéből emelem imamat nemzetem Istenéhez, adja áldását s szent falakra, felekezetenk, nemzetiségünk e kincsére, hogy álljon az fenn, épüljön a jövő ezred viharain keresztül; adja áldását intézetünk vezetőire, gondozóira s magamat a tanár ur további jóindulatába ajánlva vagyok igaz tisztelője, Mihálydi ok t. 18. 1895. *Ujfalussy Béla.*”

— **A polgári házasság a hadsereghez tartozóknál** lényegesen különböznél fog a más közönséges honpolgároktól, ha a hadügyminiszter rendlete szerint hajfjak végre. A kibocsátott rendelet szerint a katonatisztek a kötelező polgári házasság után is kötelesek az egyházi házasságot is megkötni s ez szerint keresztény zsidóval nem léphet törvényes házasságra.

— **A vallás szabad gyóklaról szóló törvényjavaslat** folyó hó 21-én már negyedik ízben került a főrendi házbán tárgyalás alá s végre hét szavazattöbbséggel minden nagyobb vita nélkül elfogadtatt, *Zichy Nándor gr.*, az ellenzék vezére két ízben tett olyan indítványt (a felekezetenküliség és a zsidó vallásra áttérhetés) a mely felett névszerint kellett szavazni, de mind a két indítvány 7 szavazattal elvetettet. Tehát az utolsó egyházipolitikai javaslat is rövid idő múlva a törvénykönyvbe kerül, mert a főrendek többsége nem akarta elhinni Zichy grófnak, hogy országunk, ha a zsidó vallásra

áttérhetést törvénybe iktatja, megszünik keresztény ország lenni s nem esett kétségbe azoktól a rettenetes büntésektől, melyeket Zichy szerint a jó Isten ezért a nemzetre fog bocsátani.

— **A „Sátoralja” című lap** 1895. évi október 19-iki száma a főiskola ez évi „Értesítőjét” ismertetőben s bírálgatóban, ezeket mondja: „Nagy mérvű kifogásunk van a papíros ellen is. Oly *hivataly*, rossz ennek a papírja, hogy még csak nyomába se léphet az előző évfolyamoknak. És ez érthetően! S így aztán — ha még a nyomdai kiállítás esinos is — nem tünik fel a *hivataly papírom*. A mit nyert tehát a belső tartalom tekintetében a megelőző évfolyamokhoz képest, *elvész a külső kiállítás illőtlőség.* — Mint-hogy ilyenféle papírosvád már szószobádban, meg hivatalos helyen is hangzott el minden bizonyítás nélkül, s minthogy ez a kritika egészen tendenciózusan a papírost, tehát a papírosvádot állítja bűnbakulá az „Értesítő” gyöngöseségeit: a „Sátoralja” szerkesztőjéhez egy kéresem van. Azt hiszem, hogy az „előző évfolyamok” alatt 7-es kritika nem érthető mást, mint a legközelebbi éveket, mert a legközelebbi éveken a papíros miatt sem ő sem más nem tett semmi kifogást az Értesítő ellen. Legyen szives tehát felszólítani? alatt rejtőzködő kritikákat; jelölje ki például, hogy a legközelebbi négy év Értesítői közül melyeknek „nem léphet még csak nyomába se” a mostani Értesítő papírosa. S milyen sorrendben következnek ő szerinte ez öt év papírosa egymásután? Remélem, hogy a ki szakszerűséggel mondja ki az ítéletet, szakszerűséggel fog bizonyítani is. Akkor talán én is mondhatok valamit, a mi kritikusá érthetlenségét, meg a nyomdai kiállítást is érthetőbbé teszi.

A főiskolai nyomda- és könyvtár felügyelője.

— **A II. országos es egyetemes tanulói kongresszus összes üléseinek tefeit** a kiküldött albiztosít a következőleg állapította meg: Az első főtétel lenne: „Az egységes nemzeti közoktatás”. E tétel keretében tárgyalatnánk általánosságban a különböző köznevelési intézetek, tanulmányi és közigazgatási tekintetben; a köznevelési intézeteknek egymással és a szakiskolákkal való szerves összefüggése, különösen pedig a népnevelési törvény revíziójának alapelvei, a közpiskolai törvény revíziójának alapelvei, kapcsolatban az egységes közpiskola kérdésével; a szakoktatásnak lehetőleg egységes paedologia elvek szerint, a szociális igényeknek megfelelő tervezési fejlesztése, a felsőbb oktatási intézetek kapcsolatba hozása; az egyetemek szaporításának és az egyetem oktatás nagyobb nyilvánosságának ügye; a népnevelés alapkérdései, kapcsolatban a nők foglalkozási körének kibővítésével s végre az összes köznevelési intézetek tanítói és tanárai képezésének alapelvei. A második főtétel: „*Állam és iskola. Társadalom és iskola*”. E tétel keretében tárgyalatnánk általánosságban: az állami befolyás emelésének ügye és a társadalom és iskola egymáshoz való viszonya és egymásra való kölcsönhatása; különösen pedig: az iskolák egységes felügyeletének, a szakfelügyelet és az iskolák vezetésének ügye, az autonom iskolai hatóságoknak és az államkormányának viszonya, az iskolai ügy haladásának biztosítására szolgáló intézmények (közokt. tanács, szaksajtó, egyletek, testületek), a közoktatás kiterjesztésére szolgáló intézmények (szabad lyceum, university extension, munkásoktatás, népkönyvtárak, néphazak), a tanárok és tanítók egységes szolgalmi viszonyának ügye, a tanárok és tanítók társadalmi állásának emelésére irányuló intézkedések. *Indítvány* a tanító szövetség, a tanítók háza és az egységes tanítói elnevezés ügyébe. Harmadik fő tétel. „*Az iskola belső életének szervezése.*” E tétel keretében tárgyalatnánk általánosságban: az iskolai tudományos oktatás, a testi, az erkölcsi és hazafias nevelés főbb elvei, a tanítás koncentrációjának ügye, az erkölcsi nevelés a tanítással és az iskolai élet egyéb momentumai kapcsolatban; különösen pedig: az internátusok ügye, a testi nevelés, az iskolai és nemzeti ünne-

pélyek, a kirándulások különösen az iskolai és hazafias nevelés szolgálatában. A középiskolai tanár-egyesület választmányán szintén foglalkozott okt. 14-ikén a kongresszusi ügyekkel s a következő 4 előadás tartását határozta el: 1. „A középiskola tanulmányi rendje, tekintettel hazánkra”. 2. „A vallás-oktatás helye a középiskolában”. 3. „A művészeti képzés a középiskolában”. 4. „Az osztályozás és vizsgázás rendszere”. Előadókül felkéri: Dr. Kármánt, Dóczy Imrét, Rombauer Emilt, Dr. Szigetváryt, Mauricz Rezsőt, Dr. Beóthy Zsoltot, Dr. Erődy Bélát és Waldapfel Jánost.

— A londoni misszió-társaság, a legérgebb az összes evang. misszió-társaságok közt, szeptember 22—24 napján ülte fenállásának 100 éves jubileumát. Munkában gazdag s áldott száz év volt ez, de a mely egyúttal mártýrvértől és szorongatásokról is sokat beszélhet. A londoni misszió-társaság alapítása az evangéliumi kereszténység missziói buzgalmat hatalmasan emelte. E társaság 100 év alatt egy: maga 1000 misionáriust bocsátott útnak a pogányokhoz; közülök még 285 most is munkában áll, támogatva 14,000 nemzeti munkatárstól. 1900 iskolában 125,000 gyermeket oktatnak. Az utóbbi évben egymagában 100,000 beteget ápoltak 10 kórházban.

— Izland. XIII. Leo pápa elrendelte, hogy két misionárius küldessék e szigetre; újabb kísérlet e a papismusz Izland szigetére való ültetésére nézve, mert e szigeten, melynek 70,000 lakója van, a klerikális lapok szerint csak egy kath. család lakik. Tíz év előtt egy francia pap tett már hasonló kísérletet, de haszalanul. Érthető, hogy a pápa vágyik e szigetre, kivált ha tudják, mit csinált a népből a biblia; de családik, ha azt hiszi, hogy megtérítheti őket, mert ezek buzgó, hitűkhöz erősen ragaszkodó protestánsok.

— Orszorzágban még mindig fordulnak elő emberáldozatok, — nyilván kitűnik ez egy újabban tartott törvényeségi tárgyalásból, mely Malmys városában (Wjatka kormányzóság) folyt le. Tizenegy paraszt volt vádolva, hogy egy öreg koldust (Matjunt) meggyilkoltak. A tárgyalásnál kitűnt, hogy a votjokok közt a keresztény hit mellett Kurban, Aytas és Csupkás pogány istenekbe való hit is fennáll. Különösen áll ez Malmys vidékének északi részéről. Bizonyos időkhöz, nevezetesen egyházi és népinépek alkalmával, ez istenekhez imádkoznak s eleven állatokból, mint kacsából, ludakból, és kosokból álló áldozatokat nyújtanak nekik. Ezen közönséges imákon s kisebb áldozatokon kívül 4—5 évi időközökben, különösen csapások esztendőkhöz, aszaly, rossz aratás, ragályos betegségek alkalmával a votjokok főistenének, a gonosz Kurbannak is áldoznak. Ez Isten kíngeszteselése örökreket, lovakat, sőt néha, nagy csapások alkalmával, embereket is áldoznak. Az áldozat felismerésére szolgáló jeleket a votjokok egy varázsló-tól kapják, kihez ilyenkor fordulnak. Az áldozat fölkeresése a papok feladata. Ha egy ember ki van jelölve, azt egy vagy más módon magokhoz csalogatják s megáldozkák. Hasonló emberáldozatot terveztek Altan Multon falu lakói 1892 telén is; akkor a lakosságot igen rossz aratás sújtotta. A malmys per tehát ez éhínségnek elkésett tragikus utóhangja. Az egyik tanú vallomása szerint az egyik vádlott (Adrian Androjev) elbeszélte egy paraszt-gyűlésen, hogy ő almot látott, melyben az Isten kijelentette neki, hogy az éhínségtől és a betegségtől való megszabadulásra egy »kétlábat« kell levágniok. E szavak kész talnra találtak; a választás a szomszéd falúból való Matjunin-re esett. Matjunin néhez

körben szenvedett, s nem vitt háztartást, hanem almisszónkból élt. Koldulásra tért be néha Altan Multon faluba, a hol hosszabb ideig is szokott tartózkodni. Az áldozást május 16-án hajtották végre, épen a mezei munkák kezdete előtt. A gyilkosság egyik fővéghajtója a dolgot így beszéli el: »Először lerészegítették Matjunt, s aztán ebben az állapotban egy kunyhóba vitték; itt új vászonba göngyölték s egy gerendára felakasztották. Erre az összes résztvevők, 15 férfi, megszárták őt s külön-össze fogták vért. Mindjárt erre fejték levágták s nem tudni hova, eldugták. Beleit egy maglyan megégették, holtstét egy mocsárba rejtették, a hol később meg is találták.« A vádlottak közé tartoztak a falu előjárói is, a bíró és kisbíró; a vádlottak Multon falu legtekintélyesebb lakói voltak. Egy 90 éves aggyastán is volt közöttük. »Nehéz elhinni — mondja ez alkalomból egy orosz újság, — hogy e tettet nem valahol a legsötétebb Afrikában, Indiában vagy Polynéziában hajtották végre, hanem 300 versty távolságra Kazán egyetemi városától, a missziói tevékenység központjától, a mely az idegen törzseknek az irgalom és szeretet vallása által való felvilágosításra alapított. S ez mégis tény, melynek valódisága minden kétségen felül áll.«

— **Eső alatt.** Angliában történt, egy faluban vasárnap délelőtt, zuhogott az eső. A rendszerint kevésbé népes templom zsúfolásig telve volt hallgatósággal. A szétlők nagyrésze, kiket a vihar meglepett, ide menekült. A lelkes hírtelen megáll beszéde közben: »Sok ember van, úgymond, kik megrovást érdemelnek azért, mivel csak köpenyegnek használják a vallást, de én azokról se vagyok jobb véleményvel, a kik esernyőnek használják azt.«

— **Figyelmeztetés.** Miután ismételt felszólítások és viszont tett igéretök dacára, ismét nagyon sokan megfedekeztek a hátratékos előzetési díjak beküldéséről: felszaporodott költségeink miatt kényszerítve vagyunk azokat a többször emlegetett postai megbízás útján szedni be.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

B. B. Nem a jó akaraton mult az a bizonyos dolog, hanem egyben. Elégítel-adásról különben nem igen lehet szó. A vita egész folyamából szokták a véleményt megalkotni a számba vehető embekek; önök pedig — mint mi látjuk — tudják egymást becsülni, mint elvi ellenfeleket is, mi pedig mindkettőtök! — Sz. I. Csupa tűz az egyik, de néhol nagyon sűt és sok szó fér hozzá; a másikonak csak a végen van valami hiánya. Nem látszik tisztán, hogy mi is lenne hát a 231. g. eltörése mellett?! Erre választ kérek s ezal azután a cikk sorsa is eldő. Simitással az első is beválik, mert hit nem kell néha mindazt elmondani, a mit érezünk! Van a gyógyításnak sok módja. Levelet is írök. — M. J. Nagyon érdekes felvilágosítások megleptek bennünket. A tanítványokról másféle foglalkalmak vannak. Hát bizony az a szegény ifjú nagyon tévedett az illótterre nézve. Azon a vidéken különben sokszor fújnak mesterséges szelek; lelkök rajta. Minden bőles lehetne annak az atyánknak az a tyúk, a melyik sokat kárul! Gondom lesz a tárcára, bár sok a dolgom. — Cz. I. A választ nem kaptuk; az az ünnepegy pedig érdemeine egy kis nyomdai-felteslet. Sajnáljuk, hogy nem jelenhetünk meg! — N. L. Afféle apróságokra mindig van hely. — K. B. Megjött, köszönet. Arra a bizonyos díjra nem pályázom. — Sz. J. A választ olvasni szeretném, különben misiként kell próbálkoznom. — Sz. S. J. Nem zaklatószókat s örömmel tartjuk fel a régi jó viszonyt bármely körülmények közt is. — K. B. A ez. A pénzrámunk átadtam a levelet. Sokat ér nekünk az ilyen igaz adás. Dicsőedhetünk az olyanokkal is, a kik sokasom hűlőnköz fizetni, de olvasni igen. Úgy látszik, hogy ez köz-sorsuk az egyházi lapoknak, mert mindennem hallatszik a jai-szó! — M. J. Sz. — Miskor csak egy lapot méltóságok egyszerre egy cikkkel megtisztelt!

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postal
székhelyével, egész évre
5 ft, félévre 2 ft 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 ft, fél
oldal 4 ft, negyedrészes
oldal 2 ft.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: »Október 31.« R. L. — »Vécsey József indítványa.« Kovács Béla. — »Mogyorófa-pálca a népiskolában.« Ifj. Szilva István. — »A Sárospataki Irodalmi Kör története.« Maklár Pap Miklós. — »A hernád-németi ev. ref. egyház templomszentelési ünnepe.« Székely Imre. — »Vegyes közlemények.« — »Szerkesztői üzenetek.«

Október 31.

Az idén is megünnepeltük e napot, hitünk, igaz ügyünk diadalának e megszentelt napját; — ott voltunk lélekben a *wittenbergi* vártemplom előtt, s láttuk és csodáltuk azt a bátor szerzetest, a mint a lélektől indítva, Istenbe vetett bizalommal kiszögezte a templom kapujára 95 tételét — s ezzel hadat üzent a világ leghatalmasabb s legfélelmetesebb urának és szervezetének, a másfélezer év hagyománya által megszentelt, királyokon, esászárokon és népeken kivívott nagy diadalok által uralmában megerősített, a kegyadományokkal, a jelen és jövő boldogság minden eszközával rendelkező, az emberek mindenféle viszonyát végérvényesen intéző és szabályozó *pápaságnak*. Ott voltunk, s ha talán vakmerőségén aggódni, óriási vállalatának sikerén kételkedni kezdtünk, s az eltiport igazság újabb áldozatát láttuk benne: a magasba irányzott tekintetünk előtt megjelentek Wald Péter, Wickliffe János, Husz és Jeromos átszellemült képmásai, megjelentek a waldensek, lollhardok, kelyhesek százezreinek vérbe fojtott alakjai s oda kiáltották fülünkbe: „bátorság, bizalom! Isten nem hagyja az igaz ügyet elveszni! a mérték bételt, az idő teljessége elkövetkezett! ne csüggedjete, kicsinyhitűek! a mi sorsunk a Golgota volt, de ime elkövetkezett a húsvét reggele, az igazság diadalának napja, az élő igaz Isten feltámadásának reggele!“ — s szívünk összerездült az örömtől, lelkünk felbátorodott s ujjongva hangoztatta: szent, szent, szent a seregek ura! dicséret és dicsőség neki, ki ily nagy dolgokat művelt mivelünk! ki másodsor is ismételte számunkra a húsvéti szent történetet, másodsor is feltámasztá halottaiból az ő szent fiát: az elnyo-

mott igazságot, az ő tiszta megismerésének, lélekben és igazságban való imadásának szent ügyét!

Ott voltunk mind, kiket ez a bátor, mélységes hitű, Istenében rendületlenül bizó, nemes keblű barát az ő hatalmas munkatársaival, művének továbbfolytatásával és fejlesztőivel: *Zwingli-vel* és *Kálvinnal* az igazság számára megnyert; mind, a kik vele együtt *ültakoztunk* a hatalmasoknak a lelkiismeret felett is uralkodni akaró önkénye, a gyarló emberi vélekedéseknek szentül való elfogadása ellen; mind, a kik a tiszta evangélium alapján állunk, mint hitünk kútfejen, s a kik ennek áldásait hálás szívvel ismerjük el, kik az ebben rejlő erő, annyi nagy tettek forrását, hálás szívvel jegyezzük e nap adományai közé; mind, mind, kicsinyek és nagyok, gyöngék és erősek, szegények és gazdagok milliói!

De hát csak ennyien lettünk volna? Oh akkor ez a nap nem lenne oly nagy jelentőségű a világtörténelem ítélőszéke előtt, ha csak mi lettünk volna ott, száz (pontosan 138) milliónyi protestánsok a világ minden tájáról! Ne féljete, többen is voltunk; — rajtunk kívül ott volt még egy másik, sőt talán egy harmadik száz millió is. Lehet, hogy nem a hit szárnyain, sőt valószínű, hogy nem is tudatosan mentek oda: s mégis ott voltak s bizonyosságot tettek e nap világot hódító hatalma, világot átalakító ereje mellett! Ott voltak mind, kik az új kor uralkodó eszméit, — a *lelkiismereti szabadságot*, az egyesek, népek és nemzetek *önrendelkezési jogát*, a tekintélyhit elvetésével a *szabad vizsgálódást és tanulmányozást*, vallásos és politikai *jogegyenlőséget*, a tudás, jellelem, erkölcsi erő szabad érvényesülését, a más hitűek és nézetűek iránti *türelmet* — ismerik, élvezik és hirdetik, kik az ezek által átalakított új társadalmakban élnek, kik a modern művelt-

ség, előhaladás, felvilágosodás. demokrácia áldásainak részesei, terjesztői, művelői: mind, mind ott voltak a mai napon a wittenbergi vártemplom kapuja előtt, mind tanúi voltak a 95 tétel kiszövegezésének, mind együtt lelkesedtek az erőshítű, a pokol kapuitól sem rettegő szerzetessel: *Luther Mártonnal!*

S ott voltak a nemzeti eszme harcokai is minden országból és világrészből; azok a kalapács-ütések, melyek a 95 tétel felszövegezésére elhangzottak, egyúttal a pápai és császári *universalismus* halálhangjának ütései voltak. Itt született meg Lutherrel és a német reformációval a német nyelv, a német ének, német biblia s a románnal szemben a német nemzeti érzés, — Kálvin „Institutió“-jának előszavával a francia próza, — a mi magyar reformátorainkkal a magyar prózai és költői nyelv, a magyar iskola, magyar műveltség, — szóval innen, e naptól keltezhető a nemzeti nyelv, nemzeti állam s azzal együtt, annyi nemes erő, nemes eszme s nagy fejlődés születésnapja.

Ott volt a mi magyar politikai világunk is, mely épen most ünnepelte a szabadelvűség, a vallás- és lelkiismereti szabadság terén uralkodó középkori nézetekkel szemben nagy diadalait, — ott volt, s bizonyosat tett a mi igazunk, e nap dicsősége mellett! Lehet, hogy lapjai nem emlékeztek meg vezéreiknekben ez évfordulóról, szónokai nem magasztalták e nap jelentőségét, s mégis, mi látjuk, tudjuk, érezzük, hogy ott voltak. Talán ők is látják, tudják és érzik ezt, de hallgatnak fölöle; ám tegyék, mi nem hallgathatunk, öröm- és hála-érzetünket nem fojthatjuk magunkba, nekünk nem szabad elfelejkeznünk e napról, mert a nép, mely nem tudja megbecsülni multját, nem érdemes a jövőre, a mely nem tartja szüntelen emlékében a mult történeteit, nem értheti a jelent, ennek törekvéseit, feladatait!

Idézzek-e tanúkat annak bizonyítására, hogy mind ott voltak, a kiket felsoroltam? Ime Paul Janet ezt mondja: „A XVI. század két nagy eszmét vitt be a tudományba: a politikai és a vallásos szabadság eszméjét; e két eszmét pedig a protestantismusként köszöni a világ. A protestantismus szolgált alkalmul azon békeszerződés megkötésére, mely egyazon állam különböző hitvallásainak egyenlő jogot biztosít, új jogot, melyet a középkor nem ismert s mely az újkori társadalomnak dicsősége. A modern világ ez elvei legelőször protestáns államokban valósultak meg, nevezetesen Hollandiában és az amerikai gyarmatokban (Politika és Morál, II. 322—5).“ Macaulay így nyilatkozik: „Minden előhaladás a tudományban, szabadságban, jólétben és az élet művészeiben a római egyház

ellenére történt s mindenütt megfordított viszonyban állott annak hatalmához. Európa legkedvezőbb tájékai az ő uralma alatt szegénységbe, szolgaságba és szellemi álomba merültek, míg a protestáns országok, melyek egykor terméketlenségük és barbárságuk miatt közmondásosakká lettek, ügyesség és szorgalom által kerteskké varázsoltattak s hősök, államférfiak, bölcselek és költők hosszú sorával dicselkedhettek“ (Anglia története I. k. 52. l.). Laveleye ezt írja: „Az a jelenség, hogy a katolikus népek sokkal kevésbé gyorsan haladnak előre, mint mások, a melyek már nem katolikusok, sőt hogy az utóbbiakkal összehasonlítva inkább visszaeső mozgást mutatnak, a történelem s különösen napjaink eseményei által bebizonyítottan tekinthető. A protestantismus a nemzetek fejlődésére sokkal kedvezőbben hat, mint a katholicismus“. (Protestantismus és katholicismus a népek szabadságához és jólétéhez való viszonyában, I. 11. l.).

Október 31! Álljunk meg egy kissé az igaz hitnek, tiszta erkölcsnek, az egyén önrendelkezési jogának, a szentírás szabad olvasásának s egyedüli tekintélyül való elismerésének ez ünnepnapján s szenteljük ez órát e nap történetének, s ha lelkünk felgyúl a múlt nagy eseményein, függesztjük tekintetünket arra, ki ott fenn lakik a magasban! Munkáljuk a szent ügyet, az igazság, szeretet és szabadság szent ügyét törhetlen lélekkel, erős akarattal, s ha látók, hogy azt veszély fenyegeti, vegyünk tanulságot e naptól, és énekeljük hittel és bizalommal:

Erős várunk nekünk az Isten!

R. L.

Vécsey József indítványja.

Vécsey József, tornai egyházmegyénk gondnoka, még az 1895. ápril 17—18-án tartott egyházmegyei gyűlés előtti indítványával járult, melynek célja: egyházi szervezetünknek két irányban való reformálása; u. m. első sorban: a *lelkészi hivatalok rendszerezése, fentartása s a lelkési javadalmak egységesítése, oly irányban, hogy jövedelmük, a lelkészek javadalmainak kiszolgáltatása ne az egyes hűközségek jogait és kötelezettségeit képezzék, minden más, egyházi életünk különböző ágazatainak kezelésénél, az eddigi függetlenség érintése nélkül; második sorban: az egyházi terhek viseléséhez, hűveink a tiszta jövedelem arányában járuljanak.*

Az indítványt, a tornai egyházmegye, beható elbírálás céljából, az egyházmegyei lelkészi értekezletre tette át: s ez, magáévá tévén az indítványban kifejezett alapelveket, az egész indítványt az egyházmegyéhez terjeszté fel.

Magáról az indítványról, a maga idején, a hazai lapok is, — egy pár kivételével — megemlékeztek; a megemlékezés azonban, a legtöbbször, csak is az indítvány megjelenésének constataására szorítkozott, a nélkül, hogy annak messzeható, következményeiben egész egyházi szervezetünk eddigi képét átalakító hatását, beható elbírálás, komoly megfigyelés tárgyává tették volna.

Nekünk, kiket e dolog a maga természeténél fogva a legközelebb érdekel, elengedhetlen kötelességünk, tüzetesen foglalkozni e tárgygal s megvizsgálva annak mélységét és magasságát, leszámolni az indítvány megvalósulásának gátul szolgáló akadályokkal; annyival is inkább, mert a mai nagyrészen megváltozott állami, társadalmi viszonyok mellett, főleg a felekezeten kívülivég törvény általi biztosítása után, a *lelkészek anyagi helyzetének javítása, biztosítása*, magának a protestantizmusnak, közelebb *ev. ref. egyházunk egyetemének fejlődés-hatalmabb kötelességét képezi.*

Magá az indítvány, lenyegében nem új.
Már 1886-ban a Sárospataki Lapok szeptember 20-iki számának vezérické „A protestáns, közelebb *ev. ref. lelkészek helyzete javításának módja*” cím alatti, *egy egyetemes, eselleg egyházkerületi, lelkészfizetési alap-pénztár* felállítását sürgeti, a nélkül azonban, hogy e cikk, egyházi lapjainknak, vagy kormányzó-testületeinknél, viszhangoztalt volna.

Ez azonban nem zárja ki, hogy a legnagyobb szívesseggel üdvözöljük a tornai egyházegyezmé derék gondnokát, ki a reá nehezéd felelősség kettős értelme által indítatva célul tűzte ki: megteremteni azt a kapcsolót, mely az evangéliumban vetett hiten kívül megadná egyházunknak azt az erőt, azt a hatalmat, a mely muljánál, hivatásánál és szellemi erejénél fogva is méltán megilleti s ezt a kapcsolót, fentebb részletezett kettős indítványának elveiben s ez elvek alapján újra épült egyházi szervezetünk megszilárdulásában találja fel. Fellogásunk szerint is, nagyon helyesen! Mert az indítványozóval, mi is valjuk és hirdetjük, hogy egyházi társadalmunk szervezeteiben, „a közös érdekek szálait összefogó egység hiánya volt oka a mulban sok oly eseménynek, a mely egyházunk fejlődését megakadályozta, a kifejté való halálát megszüszasztotta.”

Hogy az *egység hiánya*, *ev. ref. egyházi életünk* szervezeteiben legszembetűnőbb volt a mulban s legszembetűnőbb ma is a lelkészi állomások szervezése s a lelkészi fizetések megállapítása körül, azt igazolja a mindennapi tapasztalat.

Húsz-harminc ezer, vagy még több lélekszám egy helyen, száz-kétszáz a másikon; három-négy ezer forint fizetés itt, háromszáz-négy száz forint amott; a minek különben nagyon természetes magyarzata az, hogy az egyház-alkatás, maguknak az egyes községeknek jogkörebe levén útvala, a nagyobb és népesebb községek egy hitet valló hívei, önmaguk túlterhelése nélkül, magasabb lelkészi díjazást biztosíthatnak; míg a kisebb községek csekély számú hívei, sokszor önmaguk túlterhelésével is alig voltak képesek megteremteni a lelkészi fizetések ama minimumát, melyet az egyházi fenhatóság megkövetelt.

Ezen visszas állapotok teremtették meg a fentebb felpanaszolt egység, az egyvétartozás érzetének hiányát maguk között a lelkészek között. Megtörtént, fadjalom! megtörténik ma is, hogy a „selyem palást”-ot viselő lelkész, magasabb lénynek képzeli magát a „kopott, foltos palást”-ot viselő tisztársával szemben. Pedig, mint az indítványozó mondja: egyenlő késztültség, egyenlő munka, egyenlő javadalalmazást s tegyük hozzá, egyenlő tisztességét is követel. Az egyéni tulajdon, a mely minden bizonynyal nem egyenlő mértékben van kimérve az emberek között, úgy is megfogja találni az útát ama magasiatokhoz, a melyeken, az egyenlők közötti elsőség tisztessége székél.

A lelkészi díjazások egyöntetűségének hiánya eszközölte azt, hogy, a mint azt az indítványozó mondja: „a pályaválasztás küszöbén álló ifjaknak, a *tengődésnek* is

csak kétes reményével biztató lelkészi hivatalból nap-nap mellett éldegenednek.”

Mennyire igaz ez az állítás, igazolja a statisztika. Ime a jelen iskolai évre is beíratkozott a patakin 32, a debreceni, pápai stb. theol. akadémiákon a patakinál is kevesebb számú theológus, a szükséglettel szemben, valóban igen igen csekélynek nevezhető. A papjelöltek számanak megfogytatkozása már ma is érezhető a segédlelkészek hiányában s pár évtized leforgásával egyetemes egyházunk oda jut, hogy nem lesznek lelkészek; pedig hitünk és meggyőződésünk szerint, a vállalásra s a vallás szolgáira: a lelkészekre, az emberi társadalomnak, az idők végeig, feltétlenül szüksége lesz, és pedig, a mint azt az indítványozó gondnok is hangsúlyozza, nemcsak a lelki világ szempontjából, hanem az egyes egyének külső életkörülményeire való tekintetből is; annyival is inkább, mert a vallás az egyedül, mely az egyes egyének külső és belső világára, annak minden körülményeire kihár, azt mintegy irányozza, vezeti, megszenteli.

A lelkészi hivataloknak, a fentebb vázolt elvek szerinti egységesítésétől, indítványozó, az eddig elmondottaknál, nagyon helyesen még többet is vár. Várja nevezetesen: a megcsappant *lelkészi tekintély emelkedését; a már egyházi életünkbe is áttütellett korteskedési erkölcselen szemmel kiirtását; a lelkészek szellemi nívoujának emelkedését, mert hiszen ez úton biztosítva volna számukra a mód, hogy kizárólag hivataluknak éljenek s tegyük hozzá: ez úton volna elérhető csupán, a *kenyérrigység szülte egymás elleni gyűlölködés megszűnése a lelkészek között.**

A fentebbiekben vázolt célok elérhetése szempontjából, indítványozó megjelöli az útát is, mely nem más, mint a terheknek aránylagos felosztása, vagy a mint az indítványozó kifejti: „*az egyházi terhek viseléséhez, híveink a tiszta jövődélem arányában járuljanak.*”

Sodálatos: az evangéliom azon utatitása: „egymás terhet szeretettel hordozzatok”, az állami és társadalmi élet csaknem minden rétegeben alkalmazást talál, csak is protestáns, közelebb evangéliumi ref. egyházunk szervezeteiben nem!

Az állami egyenes és pótdadók, iskolái, óvodái szükségletek fedezésére szolgáló összegek, a vagyon arányában vetetnek ki s szedetnek be; csak prot. egyházi életünk keretében fordulhat elő azon valóban abnormis állapot, hogy még ma is, igen sok, sőt mondhatnám a legtöbb helyen, a földesúr, utolsó családjével, az egyházi terhek hordozásához egyenlően jár! Igaz itt sarkára áll az ősi büszkeség s szól: atyáim alapították meg az egyházat, adták az annak fenartásához szolgáló, a lelkész, tanító fizetését képező alap vagyon: miért emeljem én a terheket tovább? Vagy: az egyház áldását, az a tehetetlen szegény épen úgy élvezi, a lelkész, tanító szolgáltatásával, épen úgy, vagy még gyakrabban él, mint én; micsoda igazság az, mely engem a terhek magasabb mértékben való viselésére kényszerít? És ez a fellogás nemcsak hogy meglátszik egyházi életünk keretében, az egyes egyházak teherviselési rendszere körül, hanem ki sir egyházi törvényünk rendelkezéseiből is, mely a másutt líkó, de a községben ingatlan birtokkal rendelkező hívek fizetési kötelezettségét a *jövőre* csak is az esetben állapítja meg, ha az egyház, felekezeti népiszkolát tart fenn, ekkor is a fizetni köteles összeget, az illető adó-összegének 25°/₁₀₀-jében állapítja meg. Mily tetemes vagyon vonatik ez által el az egyházi terhek viselésétől, azt, a dolgokkal ismerősök előtt, bizonyítani felesleges.

Nagy szüksége van azért *ev. ref. egyházunk egyetemének*, az egyházi teherviselési rendszerének megváltoztatására s ezzel kapcsolatban, a lelkészfizetési alap

rendezésére. És e tekintetben is teljeszen aláírjuk *Vécsey József* indítványát, hogy a *lelkézi javalmak alapját képező ingatlan vagyon* eddigi *jövedelmeinek bevonásával, a lelkézi jövedelmek rendezéséhez, egységesítéséhez, a hívek, a tiszta jövedelem arányában járuljanak.*

A lelkézi hivatalok egységesítése mellett, szükséges lenne indítványozó szerint, fizetés tekintetéből a lelkézi hivatalok osztályozása és pedig:

„I-ső osztályú fizetéssel azon lelkézi hivatal javadalmaztatnék, a hol a lelkész, két káplánnál többet kénytelen állandóan alkalmazni.”

„II-ik osztályú javadalommal azon lelkézi hivatal látatnék el, a hol a lelkész egy, esetleg két káplán tartására kényszerülve van.”

„III-ik osztályú fizetéssel azon lelkézi hivatalok látatnának el, a hol a lelkész, káplán tartására kötelezve nincs, illetőleg, a káplán tartása, egyházi érdekből szükségtelen!”

Magunk részéről a lelkézi állomások fizetés tekintetéből leendő illeten osztályozását helyesnek nem tartjuk; nem csak azért pedig, mert magának az *egységesítésnek fogalma* az osztályozást határozottan kizárja; hanem főleg azért, mert ott, a hol a káplánra szükség van, *maguknak a káplánoknak ohajtánának külön fizetést biztosítani* a lelkészek megterhelése nélkül.

De mert elvitázhatlan tény az, hogy a különböző társadalmi helyzetek, főleg a családi viszonyok, az egy és ugyanazon munka-körben működő egyénekek szemében is, különböző követelményekkel állanak elő; helyesnek, sőt szükségesnek tartanok a lelkézi fizetések egységesítése mellett is, *az egyéneknek oly pótlókat biztosítani, a minőt társadalmi helyzetök, családi körülményeik megkövetelnek.*

E tekintetben ajánlom indítványozónak figyelmeibe a *Sárospataki Lapok 1886. évi folyamának szeptember 20-iki száma, fent is hivatolt vezércikkét.*

Hogy az indítványban lefektetett elvek, a magasabb fizetéssel rendelkező lelkészek szívében viszhangoz nem keltenek, az bizonyos! De ez ne agassza az indítványozót, ne még az se, ha, mint kifejező a küzelemben, elhagyatva, egyedül maradna is, „mert annak a mi jó, győzni kell s meg kell szünni már valaha ama valóban visszáis helyzetnek, hogy míg más pályán az egy és ugyanazon szakmában szolgáló hivatalnokok egyenlő fizetést híznak addig, épen a lelkézi pálya az, hol míg az egyik földi javadban bőven dúsul, addig a másíknak, a tisztelesség megéléséhez sem jut elég; meg annak, hogy az evangéliom hivatott munkása, az eke szarván tartsa kezét.

Kovács Béla.

ISKOLAI ÜGY.

Mogyorófa-pálea a népiskolában.

A „Pesti Hírlap” aug. 25-iki számában „Ázsiai paedagogia” címen többek közt ezeket olvashatni: „Ki kell szorítani a mogyorófa-pálcát, a derest, és hüvelyk-szorító az iskolából is, nem félig, hanem egészen. Elég különös, hogy így kell beszélni, de kell, mivel Magyarországon csakugyan van bizonyos csendes azsiatismus minden téren, van főképen az iskolában. A paedagogusok tagadják, mentegetik; vannak olyanok is, a kik infámis érvekké indokolni is akarják; de azért ki kell pusztítani, mivel szégyenfeltja művelődésünknek.”

Borzasztó tapasztalatai lehetnek a „Pesti Hírlap” névtelen vezércikkirójának, hogy jogot érezzen ilyen erős

kirohanásra az iskolai, nem egyszer csakugyan brutális fegyelmezési eljárás ellen: vagy nagyon kevés komolysággal írta cikke, a mivel, ha igazságosan akarunk lenni, épen nem vadhölhatjuk, mivel térfyekre épít, a melyeket csak mentegezni, de meg nem történtekké tenni nem lehet.

Míndegek mellett sem szolánánk az ügýchöz, jöllehet a „Pesti Hírlap” vezércikkirójával nem értünk mindenben egyet az iskolai fegyelmezést illetőleg, — ha a méltán megrovandó eljárás úgy a tanító, mint az iskola-fentartó-testület részéről nem prot. iskolákban történnik vala.

Laszip János rákospalotai evang. tanítóról, iskolájáról és annak fentartó testületérőlól szól ugyanis az ének. „Ó, t. i. Laszip János, a mint a vezércikkiró mondja, „nemcsak pofozta, rúgta és kékre nadragolta növendékeit, hanem azonfeül a testvért testvérral pofoztatta, egyes gyermekeknek a füllüket félig lehasitotta, rémelyek fejét a falhoz verte, másoknak a száját peckelte ki, sőt voltak olyanok is, a kiket tüzes-vassal süttögetett.”

És ez a borzasztó vandalismus nem hírlapi kacsa, de borzasztó valóság, igazán szégyenfeltja művelődésünknek, különösen a rákospalotai evang. iskolaszékek s utána a mi prot. egyházunknak is, a mely pedig mindenhol igyekezik magasán hordanai a humanitás lobogóját; a mely foltot, hiába moskodik, nem tud lemosni sem magáról, sem prot. egyházunk iskolai fegyelmezéséről a rákospalotai evang. iskolázók, a mely egyébiránt nem is mosakodik s mégis törülközik.

„Mert, és ezt nyomatekkal mondjuk, — írja tovább a „Pesti Hírlap”, „Laszip János ezt évekig csinálta és csinálhatta annak dacára, hogy esperesnél feljelentették. Dehát a „méréskelt testi büntetés az esperes uraknál sem ütökzik paedagogiai elvekbe s így rá sem hederítettek. Szerencse még, hogy Laszip tanító úr papjával s presbitériumával is veszekedett, mivel ha ezt nem teszi, az egyházi és állami hatóságok miatt ugyan holta napjáig élvezhette volna azt a gyönyörűséget, a melyet a körmei közé került — 14 éves gyermekek kínzása egyáltalán nyujhat egy, a kor színvonalán álló, s a modern paedagogiai elvek alapján kiképzett tanítónak.”

Bár nem ismerem el vezércikkirót iskolágyűnk illetékes bíróját, de nem tagadhatom meg tőle a jogot, a melynél fogva az inhumanitástak oly erősen támadja s az igazságot és ösztönöset, mely cikkét sugalta.

Mert hát ugyan mi történt?

Ugyancsak a „Pesti Hírlap” aug. 27-iki számában Kovács Kálmán ev. lelkész és Morva János affelügyelő aláírásával (az esperesség elnöksége nem igen érte magát megtámadva, mert hallgat!) egy helyreigazítás-érle jelent meg, a melyet rövidségénél fogva s nagyobb hitelesség okáért egész terjedelmében im ide ígatkot:

Tekintes Szerkesztő úr! Méltóztassék kegyesen megengedni, hogy az „Ázsiai paedagogia” című vezércikknek azon állítását, mely szerint tanítónk brutálisai az esperesnek lettek volna följelentve s az ezekre nem hederített, tisztelettel helyreigazítsuk. Az esperes úr, illetve az esperesség méltóságos és nagytiszteletű elnöksége, *mihelyt* panaszainkkal hozzáfördültünk, Laszip János tanítót állásától azonnal fölfüggesztette, s ellene a vizsgálót elrendelven, a törvényes lépéseket a szokott vizsgárral fogantatosította. Aminthogy az egyház közönsége az esperesi elnökség ezen erélyes intézkedéséért hálás köszönetnek ismételtlen is kifejezést adott. Mély tisztelettel stb.”

Én Istenem! mennyi naivság és komikum!

Ennél alaposabb helyreigazítást maga vezércikkiró sem adhatott volna s bizonyosan nem is kívánt. Védekezés helyett — mert nyilván annak kellett volna lennie, —

az egész remekül sikerült bizonyítása a vádnak, azaz jobban mondva beismerő vallomás.

Laszp János tanító brutalitásait legyezgetni sem próbálja; önmagára sem ad semmit, csak az esperesség elnökségét törli meg egy kicsinyt vizes törülközővel, (pedig az a legtisztább!) a melyet aztán jól kifacsar s úgy törülközik magába az iskolaszéki elnökség.

Igazán kagatót dolog!

Mert Laszp új ezek szerint is csakugyan üzte brutalitását s ki tudja meddig? mivel itt csupán annyi mondatik, hogy „az elnökség Laszp tanító urat azonnal felüggesztette, *mihelyt* panaszainkkal hozzáfordultunk.”

De hát az a *mihelyt* mért váratott magára évekig?

Ez a dolog bibéje; ennek szerettük volna magyarázatát olvasni a helyreigazításban; de hát ez bizony nincs benne! A miért is az iskolaszéki elnökség lelkiismeretlensége s kötelességmulasztása semmivel sem menthető, mert hát mégis csak abszurdum lenne azt állítani, hogy egy tanítónak kegyetlenkedése, a miről még fűszaggatások is tesznek bizonyosságot, éveken át nem jut el egyetlen iskolaszéki tagnak füléhez sem! Lehetetlen ez, mikor a sokáig erős próbára tett „egyház közönsége az esperesi elnökség ezen erőlyes intézkedéseért, hálás köszönetének ismételen is kifejezést adott;” a mi egyébként eléggé megmosolyogni való dolog, mert az esperesi elnökség csak kötelességét teljesítette; vagy újabb kiáltó vad a semmit nem tevő iskolaszék ellen, mely a gyűlékezett oly erős próba elé állította.

Bizony meglátogatott minket az Isten, ha prot. egyházunkban a humanitásnak ilyen előharcosai vannak s okunk van felkiáltani a humanizmus nevében: ments meg uram az ilyen zászlotartóktól!

S bizony jogos követelése a „Pesti Hírlap” vezércikk írójának, hogy a derest, hüvelykzoritót, meg a mogyorófa-palcát is ki kell pusztítani az iskolából, nem csak félig, hanem egészen, mert „ha az iskolában nincs humanitás, hol legyen tehát!”

Mind a mellett is, erre is van kevés mondani valónk.

Derest, hüvelykzoritót, Istennek hála! mi már nem tudunk sehoh az iskolában; a mogyorófa-palcát azonban láttuk sok helyen s magunk is megtartjuk, mert hát nem minden embernél olyan borzalmas paedagogiai eszköz az, mint volt (hisszük, hogy csak volt!) Laszp úr kezében.

Ismerek magam is igazán kitűnő néptanító, kinek a mogyorófa-palca úgy az iskolában, mint azonkívül, mintegy a markához van növe, pedig soha senkit sem érint vele. S mégis az a palca nagyobb tekintély, mint az iskolalátogatók s maga a tanfelügyelő, mert ha a tanító úr azt valamelyik növendékére ráemelte, noha soha le nem sújtotta, az úgy meg volt büntetve, hogy jobban sem kellett. Valami soha nem látott szegényenpr lutotta el annak a szegény gyermeknek arcát; bizonyosan ama vádoló gondolat miatt, hogy olyan hibát követett el, a melyikért megérdemelne a testi büntetést, a mit tényleg bizonyosan szívesebben veit volna, mint így jelképesen.

Ime okosan használva a mogyorófa-palca is jó nevelési eszköz.

Sőt tovább is lehet menni vele!

Hissen nem mindenik ütés tör csontot, s nem is minden pálcával lehet úgy ütni, hogy törjék, mert hiszen az a mogyoró-vessző, a melyet a fennebb említett tanító úrnál láttam s a minőt a népiszkolában magam is használok, maga sem igen álláná ki a csonttörő ütéseket.

Ezen felül sokszor igazán elkerülhetetlen annak használata, mivel vajmi kevés embernek van olyan heyses paedagogiai érzéke, mint az említett tanító urnak. Bizony

az én kezemben is csak úgy tekintély, ha lesújtok vele, a mi nagy ritkán bár, de még is megeskik.

S vajjon, mit is tettem volna következő esetekben!

Kápián-tanító lévén népiszkolában, egy kötelességmulasztó gyermek szülőinek megüztem: ne adjanak neki ebédet, csak egy órával később, mint maguk ebédelnek. (Kikoplatatással soha nem bünteték.) S jó fél óra múlva a büntetet gyermek, vidáman ugrálva jön iskolába s dicsékedve mondja nekem, hogy „babot ebédelt, sonka is főtt benne.”

Máskor meg ugyancsak kötelességmulasztó gyermeket — e példán okulva — az iskolában marasztottam az ebéd idejére. Szerelmes édes anyja aztán a hátulsó ablakon szépen becsépszte neki az ételt.

Az ilyen gyermekrontó szülei szereteten csak a mogyoró-palcával tudtam túltűnni, mert az egyszer megkapott plágát, mely azonban vért soha nem eresztett, mar nem teszi lemosni az édes anya majom-szeretete sem!

Ime így teszi csúffá a gyakorlat a humanitás örökre szép elméletét!

Sőt az is megeskik velem, hogy a kúrátoromra kellett ráizennem, hogy az elődóm sok utánjárása folytán megvett palatáblácskát adja kis lánya kezébe. S ő visszaizent a menyecske lányával, hogy „tisztelteti apám uram tiszteletes urat, — ne tessék az Erzsuzskát írni tanítani; nem való az lány-cselédnek.” (A jámbor kúrátor maga sem ösmeri a betűt.)

Mikor aztán magam elhozva a kezébe adtam a táblát, az Erzsuzcska apám bölcs tanácsa alapján nem akart egy betűt sem írni, míg a mogyorófa-palca igaz utra nem vezette. (Később nagyon szépen írta.)

És ezek is prot. népiszkolai középkori reliquiák!

Ilyen szülők, ilyen iskolák is vannak, vessünk számot ezekkel is!

Igy, bár a humanizmus harcol ellene, s annak elve szerint a mogyorófa-palcácnak már nem kelene ott lennie, gyakorlati okokból még sok iskolában ott kell annak maradnia.

Adja Isten, hogy ez az idő minél gyorsabban lejárjon!

Ifj. Szilva István.

TÁRCA.

A „Sárospataki Irodalmi Kör” története.

(Vége.)

A kör munkásságának nagyobb lendületet adott, életben mintegy forduló pontot képez az 1881-ik év, midőn a nyári egyházkerületi közgyűlés az anyagi eszközök nem rendelkezésére Körnek, az általa kért évi segélyül a tankönyv előállításából befolyó jövedelem 10%-át, rendelkezésére bocsátotta, melyet a gazdasági választmány 1882. elején 400 forintban állapított meg, ennnyi lett évi állandó segélyül. Ezt mindenké elött régi vágya teljesítésére, egy közöny megindítására óhajtotta fordítani. Erre nézve 1881. szept. 11-én tételt indítvány s a két felmerült vélemény közül, hogy a régi, jó emlékü „Sárospataki Füzetek”-et elevenítsük-e fel, vagy egy könnyebb mozgású s a közönséget nagyobb érdeklődésben tartó heti lapot indítsunk, a közgyűlés az utóbbit fogadta el s szept. 28-án szerkesztővé Mitrovics Gyula teológiai tanárt választotta, a ki aztán programját a decz. 4-iki gyűlésen a kör elé terjeszté s ennek jóváhagyása után decz. 10-iki kelettel megjelent a mutatványszám „Sárospataki Lapok” címmel. Egyházkerületünk közönsége, a kik főiskolánk multja és jelene s az

egyházi és iskolai élet napi rendben levő nagy kérdései iránt mélyebben érdeklődtek, a Lapot széveszám átvették és a következő polgári év elején csak 240 előfizetssel indult meg; de csakhamar közölgymel keltett, mindinkább megnyeré a közönségnek rokonszenvét s a korn érdekeit és gondolkodásának szép szomat gyűjtve maga köré, szellemi és anyagi erőben folyamatosan gyarapodott, s maig, midőn 14-ik évét tölti, nemcsak életre valósgát bizonyította be, hanem talán azt is, hogy szükségünk van rá. Alig volt egyházi és iskolai életünknek olyan fontosabb kérdése, melynek megvitatásához, tisztázásához hozzá ne járult volna annyira-mennyire. Részt vett az egyházi, az iskolai és nemzeti közélet örömeiben, osztozottok fájdalomában s volt olyan ünnepekünk (Károli Gáspár gőnci-ünnepe), melyre gondolva jól eső örömmel mondhatja: „Et quorum pars magna fui.” Talán szabad szerénytelenség nélkül kinyilvánítanunk, hogy 13 éves életével egyházi és tanügyi irodalmunkban szerzett magának olyan helyet, tesz olyan számot, melyre némi önértéket tekinthetünk. *Mitrovics Gyula* szerkeszté a lapot 1886. végéig, eleinte *Bokor József* (1881. decz. 10.—1882. okt. 16.) és *Radácsi György* (1881. decz. 10.—1882. okt. 16.); majd *Radácsi György* és *Zsoldos Benő* (1882. okt. 30.—1884. máj. 26.) végül *Radácsi György* (1884. jun. 2.—1886. végéig), mint szerkesztőtársak segítségével; 1887—88-ban *Radácsi György* mint szerkesztő maga, végül 1889-től maig *Radácsi György*, mint felelős szerkesztő, *Buza János*, mint főmunkatárs segítségével mellett. A főszerkesztőnek évenként 200 ft., 1889 óta a főmunkatársnak 100 ft. tiszteletdíjat ad a kör a nagy teherrel és felelősséggel járó munkáért némi jutalmul.

A Lap a kor anyagi erejét is megszorítván, a közgyűlés a jegyzői hivatal részére két ízben 1885. és 1886-ban, mindig a már lefolyt 3 évre 50—50 ft. tiszteletdíjat szavazott meg, 1888-ban pedig a jegyzői hivatal tiszteletdíját iskolai évenként 30 ft-ban állapította meg. 1886. decz. 15-én pedig kimondotta, hogy a bírálatok ezután egy darab császári arannyal jutalmazza, hogy így a bíráló kedvét fokozza a bírálati eljárást meggyorsítja. Az alapszabályokban kitűzött ama magasabb céljairól, hogy támogatása mellett „magasabb értékű és egyetemesebb érdekű művek is megjelenhessenek,” még nem tehetett nagyobb áldozatot, de megtett annyit, hogy a Lap néhány nagyobb értékű cikkének külön kiadhatását elősegítette. Így adta ki Orbán József „*Autonomia és Államsegély*” című cikkét 1884-ben, Új Istvánnak „*A lelkesítő jogélet fejlődése a magyar ev. ref. egyházban*” című cikkét 1889-ben, Fejes Istvánnak „*Egyházi-politika prot. szempontból*” című cikkét 1892-ben, Mitrovics Gyulának „*A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági joggal*” című cikkét 1895-ben; 1890-ben a Károli-ünneppel alkalmával ünnepi számot és a Károli Gáspár szobrának képét; 1891-ben Kun Bertalan püspök 25 éves püspökségének ünnepélyére ünnepi számot s az ünnepelel arcképet.

A változott viszonyok több ízben tették szükségessé az Alapszabályok módosítását, főleg 1881-ben, midőn a hivatalnokai kar a pénztári hivatal felállításával szaporodott. Nagyból mérvű módosítások történtek 1882-ben és 1887-ben; a módosított alapszabályokat megerősítette az egyházkerület 1883-ban és 1888-ban. A módosított alapszabályok a minisztériumtól pótlás végett visszaküldetésén, időközben felemlítettett az a hiány, hogy a vidéki tagoknak a körhöz való viszonya nincsen szabályozva. aztán mind nagyobb tért hódított az a nézet, hogy a körnek szélesebb alapokon kellene munkálkodnia: nagyobb méretű módosítás lett szükségessé. Az átdolgozott alapszabályokat a lefolyt iskolai évben főhatóságaink elfogadván, az a belügyminisztériumban várja megerősítését. Az újra szerkesztés küszöbön áll. Vajha megvalósítaná a hozzákötött reményeket!

A Kör hivatalnokai voltak: Elnöke *Hegedűs László* 1884 február 28-án történt haláláig; *Fejes István* 1884 április 5-iktől. Másodelnöke: *Orbán József* 1880 november 15-ig, *Bokor József* 1882 július 1-ig, *Dezsol Lajos* 1884 április 5-ig, *Radácsi György* 1888 június 30-ig, *Maklár Pap Miklós*. Jegyző: *Radácsi György* 1874—1878 május 24-ig, *Bokor József* 1880 november 15-ig, *Radácsi György* 1882 július 1-ig, *Maklár Pap Miklós* 1888 június 30-ig, *Kovács Sándor* 1892 december 21-ig, *Dr. Bartha Béla* 1894 március 10-ig, *Csontos József*. Pénztárnok: *Buza János* 1881 december 4-től 1890 december 18-ig, *Pásztor Sámuel*.

Tajga volt a körnek: 124; ebből helybeli: 57, vidéki 67. A helybeliek közül meghalt 11, eltávozott 12, kilépett: 5, van 29; a vidékiek közül meghalt 4, kilépett 1, van 62; így a kör tagjainak száma 91.

A Kör ez évben is törekedett, hogy céljához képest protestáns tanügyünket méltóan szolgálja.

Főcélját, a kor színvonalán álló s protestáns szellem által áthatott nép- és középiskolai könyvek kiadását más is igyekezettel s körültekintőleg törekedett megvalósítani; lapja pedig, a „Sárospataki Lapok”, immár tizenegyedik évfolyamában, híven szolgálta a protestáns egyház és tanügy érdekeit.

Tartott a kör az 1894—95-ik iskolai évben 6 kezelő bizottsági ülést és 5 rendes közgyűlést.

Az anyagi ügyeket illető főbb mozzanatok az 1894-ik polgári évre a számvizsgáló-bizottság jelentése alapján a következők.

Bevétel volt	2534 frt 25. kr.
Kiadás volt	2396 frt 60 kr.
Pénztári maradvány	138 frt 75 kr.

A Sárospataki Lapokra ez évben kiadott összesen: 2203 frt 66 kr., belefoglalva a szerkesztői és főmunkatársi díjakat is.

Az előfizetési hátralekők behajtásánál alkalmazott erőlyes fellépés nem nagy eredményre vezetett, mert a hátralekők összege ma is nagyon tekintélyes s a kör vagyonának nagyobb része ma is a hátralekőkből áll. Az összes hátralek volt az 1894-ik polgári év végén: 1029 frt 06 kr. — Bizony itt az ideje, hogy a kör anyagi ügyeinél az újjászervezés segítségét hozzon, mert évről-évre fogy a kör vagyon és a költségeket, melyeket a lap kelő színvonalon tartása megkíván, leszállítani nem lehet.

Az 1894—95-ik iskolai évben a körnek a tankönyv-irodalom terén kifejtett munkássága a következő volt:

A gimnázium V—VII. osztályai számára szükséges „Poetika és Olvasókönyv” a gimnáziumi sajtó által a kívánt javításokkal és módosításokkal most kerül sajtó alá. „Népiskolai magyar történet,” „Erkölcstudomány,” „Népiskolai magyar olvasókönyv” I. és II. füzet elhunyt a sajtót. A népiskolai olvasókönyv III. füzeté, valamint a gimnáziumi „Magyar Olvasókönyv” I. része a közoktatási minisztérium által 1896. sz. a. approbáltot. A gimnázium I. és II. osztálya számára szükséges Latin nyelvtan készítésével Zsoldos Benő főgimnáziumi tanárt bízza meg a kör, azzal az elvi utasítással, hogy az anyag feldolgozása az új nyelvtanban a filológia jelen fejlettségének s követelményeinek megfelelő legyen. A gimnáziumi „Magyar nyelvtan” készítésénél hasonlóan úgy döntött a kör, hogy annak beosztása, anyagának egész rendszere a mai nyelvtudományi vívmányok szellemében legyen megalkotva. E nyelvtan készítésével újonnan Maklár Pap Miklós főgimnáziumi tanár bízott meg. A bírálatok kedvező vélemény alapján kiadásra elfogadta a kör Zsoldos Benő által írt „Magyarító Jegyzetek”-et Sallustius két főmunkájához. E jegyzetek már sajtó alatt is vannak s egy részők már

a jövő iskolai évben a növekedni használatára bocsáttatik. A latin-magyar szótár némi javításokkal sajtó alatt van. A görög-magyar szótár újabb kiadásába a főiskola nem mehetett bele, mert az a mostani tanrendszer mellett biztos anyagi veszteséggel járna; de hogy e tudományos értékű mű, még anyagi áldozatok árán is újra nyomdássá, arra nézve irodalmi kör megvette a szükséges lépéseket. A „Bibliai Bevezetés”-t, mivel ennek helyét a mi tantervünkben az „Erkölcstan” foglalta el, bár más iskolában e tankönyvet jelenleg is használják, kivette a kör a forgalomból. Kis Lajos elkészítvén a középkor történetét, a bírálóknak adott ki. A Gérecz Károly által megbízás útján elkészített „Népiskolai Földrajz” könyvmatható ezáltal nem lévén, a Világ és Földismeret című népiskolai tankönyv újabb kiadása határozatot el. A gimnázium felsőbb osztályainak használatára szánt Enektár pályázaton Sz. Nagy József lett a nyertes, kinek derék munkája rövid idő alatt sajtó alá kerül. Az Enektárra való pályázat azonban nem sikerült s arra újabb pályázatot hirdetett a kör. Az „Ó- és Új-testamentumi szentörténetek” című népiskolai tankönyv, valamint a középiskolák számára szánt Nővénytán és a Zsindely István-féle „Népiskolai Természettan” elhagyta a sajtót. A szükségeseknek tartott igazgatóságot Hodinka Ágoston végezte. Terve vette az irodalmi kör a VIII-ik gimnázium osztály használatára Magyarország oknyomozó történetének megírását; az ABC újra nyomtatását s a Fali olvasótblák kiadását elhatározta. A népiskolai Tanterv ügye is elintézetést nyert valahára s a jövő iskolai évben már életbe fog lépni.

A népiskolai tankönyvek átdolgozása és javítása céljából megindított mozgalom eredménytelen volt, a meenyiben a népiskolai könyvek megírására felhívó szócikra csakis Ungmegyének három tanítóköre válaszolt s a bírálókat ellentétessége miatt a kör ezeknek is alig veszi hasznát. Mindenesetre szomorú jelenség, hogy a tanító urak panaszkodnak s ily esetekben még sem emelik fel szavukat; pedig a tanügyön csak a vállvetett munka segíthet.

Maklary Pap Miklós.

KÖZÉLETÜNK.

A hernád-németi ev. ref. egyház templom-szentelési ünnepe.

A hernád-németi reform. gyülekezetben évek óta várták az áldozatokat, buzgóbb lelkek azt az örömapot, mely az Ur kezelméből október 20-án viradt rájuk. Odon templomuk ugyanis századok viszontagságainak, villongós időknek, hon- és hitvédelmi harcoknak tanújaként, mint régi emléket ott roskadozott a népes község kellé középen. Nem bírta már az idők terheit, de meg régóta nem is volt elég tágas a népessé lett gyülekezet befogadására, épen mint a sok időt élt öreg édes anyja nem képes unokáinak sergét együttesen keblére ölelni. Már ezéltől egy évszázaddal megbővített térséget az akkor élők egy alacsony, melléképtményenl; de így is szűk volt e mellett falai a leomlásához közelédtek. Így történt hát, hogy az 1802. év őszén hozzá kezdtek a falak lebontásához s 1803. év július 27-én *Könya András* lelkész, egész gyülekezete ünnepléys jelenlétében letette az új templom alapkövét a szentháromság nevében.

Harmadfél év tartott a munka, s ez idő alatt a gondnak és küzdelemnek nem volt szünet, mert a templom építésre 10 éven át megtakarított összeg alig tett 10,000 frtot, s ebből is 2000 frt kifizétt szettek tanító laknak szánt portáért, holt a már felépült, díszes tem-

plom körülbelől 31,000 frt költségre került, nem számítva a temérek fuvaroztat, fáradságot, melynek terheit az egyház tagjai viselték. Így helyzetben a buzgó lelkipásztornak sokat kellett harcolni — mint egykor Nehémiasznak — a fősvénykedőkkel s egy némely földhöz tapadt lelkű emberrel és lehet képzelní, hogy néki, valamint a gondnoknak is bőséges részt jutott az Urháza építésének gondjaiból.

A hű kitartásnak, csüggedni nem tudó lelkipásztori buzgólkodásnak lón első sorban és legjobban megérdemelt jutalma a templomfelavatási ünneplés lelki öröme, melyben ő vele az egész gyülekezet, a község vallás-különbség nélkül, a környékből egybesereglett nép, sőt még azok is részt vettek, kik a munka kezdetén szűk-keblűség miatt idegenkedtek az Ur házának fáradságos és költséges magépitésétől és nem akartak engedni a pasztor szavának, a ki pedig már régóta akarja szép, kies helyre egybegyűjteni az ő nyáját. Szóval október 20-án Hernád-Németiben örült minden lélek, a ki csak ott volt azon a szent helyen, hol az örök igazságok kiforrásából az élet bészedése vizei csergedtek. Ez ünnepi örömet pedig szerzette a sokaságnak a templom díszes falainak, művészi berendezésének szemlélése, az Isten igéjének hallgatása és a szerzett fópásztor, *Kun Bertalan* püspök úr orcájának látása.

Igen! Ott volt a szerzett fópásztor; már előbb egy nappal, október 19-én megérkezett. A hernád-németi vasúti megálló helyen több tagból álló úri társaság fogadta tisztelettel, szeretettel minden zaj, minden feltűnés és pompa nélkül. *Tóth Lajos* s. hídvegi lelkész, tanácsbíró az első-templeni egyházmege nevében üdvözölt, mint buzgó fópászort, ki magas eletkora dacára örömmel, kész szívvel van ott mindenütt, a hová a kötelesség szólítja. Ére püspök úr adott válaszában azzal felelt, hogy boldognak érzi magát, valahányszor megjelenhet ott, hová a fópásztori kötelesség hívja. Örömmel jött és boldognak érzi magát most is, hogy ismét láthat egy buzgó gyülekezetet, mely sok fáradsággal és nagy áldozattal épített az Urnak dicsőítésére templomat.

Üdvözölte még püspök urat *Kákos Endre* r. kath. lelkész, a hernád-németi r. kath. hívek nevében, a kik szintén részt vesznek most a reformatus gyülekezet örömeiben; s a mi nem is történhetnék másképen, mert hát a két felekezet jó békességben lakozik együtt e községben. Ezután *Matolay Béla*, a szerencsi járás főszolgabírája fejezte ki örömét a felett, hogy a reformatus hit-lekezetnek bőles fópászortár járásának területén üdvözölheti. És midőn püspök úr ez üdvözlésekre ismert bölcsességével, ékészolással és meglepő alkalomszerűséggel válaszolt, egy ritkább fajta meglepetésben is részesült. Egy kedves, előkelő úrnő, a fözsolgabíró neje rövid, nyajas üdvözlés mellett, szív verégsokort nyújtott át a fópászornak, a melyért válaszul és köszönetül püspöki megáldást nyert az egymás mellett álló viruló házaspár, kívánván nékik püspök úr, hogy családi életük boldog, házassági frigyük áldott és sok évig tartó legyen. Az eddigi fogadtatásnak ez a jelenet volt legszebb részlete s egyszersmind nekünk, a kik ott jelen voltunk, fényes tanubizonyosság a felől, hogy prof. egyházat, választásban szerető úrnő lehet az olyan, a ki családi otthonából elmegeyen vidéki helyre azért, hogy felekezetének fompaját láthassa, a tisztelet és szeretet jeleivel megajándékozza és jelenlétével, közrehatásával a fogadtatás üdvözlés puritán egyszerűségét emelje, lélekrhatóvá tegye.

Mert hát — megvallva az igazat — egyszerű volt az a püpi fogadtatás! egészen hozzánk, kalvinistákhoz méltó. Nyolc- kilenc fogatból állott az a menet, mely

d. u. 5 óra tájban a paplak előtt megállott. E bevonulásnál nem hozsánázott nagy sokaság, nem lobogtak zászlók és nem hallatszottak üdvözlő-lövések, csak az új toronyból hangzott a harangok érchangja, már amennyire az ószí szél ezt is hallani engedte.

A parókia udvarán, a presbyterium élein Kónya András lelkész egy szép beszéddel üdvözölte a várvárt és szeretet főpásztorát és hívta meg drága vendégül. A nép egy része ez alatt is lázas sietséggel készülődött a holnapra unnephez és az érkező vendégeknek szíves elfogadásához, s részben ezért maradt távol a fogadtatás színhelyétől is. De ha kevesen valának most, annál többen összegyülekeztek másnap, a gyülekezet nagy napján, október 20-án.

Szép és gyönyörűség nap volt ez csakugyan, a melyhez hasonlóit Hernád-Németiben nem láttak a letűnt nemzedékek, a Bocskay-hajdúk állítólagos utódai, és ki tudja, mikor láthatnak megint az ezután következők? Azon a hélyen, ott a templom körül és a parókia előtt levő térségen, hol összesereglett az ünneplő sokaság, többé nyoma sincs a régi templomnak, melynek fundamentum-köveivel napvilágra hozta az ásó és csakány az ott nyugvó ősök csontjait is 3 évvel ezelőtt. Tehát valaha régen temető volt ott, hol most ünnepi rendezésünk jelenetei lefolytak. De hát mit törődött ezzel az a nép, a mely ünnepi öltözetben két oldalról állott sorfalat a templom ajtaja felől és várta azt a percet, melyben átélheti az Úr hazának küszöbét.

És a várakozás ideje letelt, midőn 10 órákor megkondultak a harangok, melyeknek hívó szava után püspök úr a jelen volt lelkipásztorok élein a templom ajtajánál megállott, hol ismét a helybeli lelkész fogadta és egy alkalmoszerű rövid beszéd kíséretében átadta a templom kulcsát, hogy azzal püspök úr az Úr hazának ajtaját megnyitván, avassa fel az Isten nagy nevének dicsőségére. Püspök úr átvette a kulcsot, mint jelképét ama kulcsnak, melylyel a lelkipásztorok nyitogatják a hívek előtt a mennyeknek ajtaját, hogy a hit, reményesség és szeretet által minden kísértéseket és akadályokat leküzdve, megalkothassák a lelkek e helyen t. i. a templomban a szenteknek egyességét.

Miután püspök úr körülbelül ezeket elmondotta, megnyitotta az ajtót s egyszerre megtelt a diszes, tágas templom tölöng, lázasan elhelyezkedő sokasággal. Megkezdődött erre az istenisztizálás, énekelvén nagy buzgósággal az »Órül mi szívünk«, »E gyülekezeten, mely c helyre telepedett« és »Im! bűjöttünk nagy örömmel kezdetű énekeket. Majd püspök úr mondott a lélek mélyéig ható, gyönyörű felavató imát. Lelkünket az áhítat szárnyain emelte az ég felé; szívünket pedig eltöltötte az a boldog érzés, mely az ő nyelvének rebeségén, hangjának rezgésén ihletserűen ömlik ki. Ezután a harangod-vidéki tanítói énekkar énekelte szépen, meghatóan a »Nagy az Urnak napja« kezdetű éneket, melynek utóhangjainál *Czinke István* erdőbényei lelkész jelent meg a szószeiken, és alkalmoszerű egyházi beszéd tartott ez igék alapján: »Ama felségs Isten kézzel csinált templomokban nem lakik!« (Ap. Csel. VII. 48.) Beszédének bevezető részében Mózes, Pál apostol, Nagy Konstantin és Luther életéből vett példákkal bizonyította, hogy »ama felségs Isten nem a templomokban jelenti meg magát.« Erre aztán természetes következettséggel vetette fel ezt a kérdést: »Minek építünk hát mi az Istennek házat?« »Mire való a prot. templom?« E kérdésre, mely beszédének propositiója — hármass feleletet ad, melyek a szónoki mű részeit képezik. »Arra való — úgymond — a prot. templom 1., hogy legyen egy külfő, a honnan az igazság beszéde buzog fel s élet-

nek vize cseregédez; 2., hogy legyen egy menedék, hol bútol, gondtöl, családostöl lelkünk legjobban megpihen; 3., hogy legyen körülünk legalább egy talpalatnyi föld, a mely szent, a mely egyedül Istené s az ő nagy nevéé.« E szónoki remek mű, úgy, a mint azt elmondani Czinke István tudja, mindvégig lekötvé tartá a nagyszámú hallgatóság figyelmét. Szeretném ide írni minden sorát, hogy a ki elolvassa, tanuljon, lelkesüljön, meginduljon és gyönyörködjék. »Prot. templomnak ige az ereje, szószeék az oltára; s nem is lehet másképp, mig csak ez az egyház hí marad magához. Az ige hatalmával hódítottak az apostolok; az ige váltotta meg már kétszer a világot: egyszer a római császár idejében, más-szor a római papában; egyszer a kereszténység hajnalhasadásán, más-szor a reformatio pirosöl tüzében.« Az ige hatalmával győzött Pál, a lenézett zsidó, a ki nem is volt dallás termétt, sem ékesen szoló s mégis Görögország hét országra szóló híres bölcseséget boldonsággá tetté, Róma világra szóló hatalmát letörvé.« De nem idézek többet; mert most veszem észre, hogy ezüstöt keresve aranyat találok, s nem tud a lélek választást tenni a szebbnél-szebb részetek között. Elég az hozzá, hogy a szónok e beszédével újabb bizonyosságát adta szép hírnevének s a jelen volt más-felekezettiek előtt a kalvinista prédikációnak értékét, a prot. papnak tudományos készültését világoságra hozta.

Csaknem egy órán át álmélkodott a sokaság Czinke Istvánnak, most népies szólásán, majd a szentírásból vett idézetein, e mellett nyelvezetének költőiségén, sok-szor ódái szárnyalásán és a találó kifejezéseknek gyakran sajátoszerű összecsendülésén. »Ha a mi kalvinista toronyaink ércakasái éberségre, örködésre nem intenének többé; ha a mi szószeikeinkről nem szállna többé az Urnak beszéde, a tiszta ige, a feddhetetlen, az igazság erejével, a próféták bátorságával: megsiratná azt az egész gondolkodó világ; nagy oka volna megsiratni. S a mi siralmunkba beleolvadna ismét a Nagy Ezsaiás jalkiáltása: imé! a setétség beborította a földet és a homályosság a népeket!« Micsoda lélekreható beszéd ez; és ilyen az egész?! Boldog nép, mely ilyen predikátort hallgathat, kinek nem mértékkel mérte Isten a maga kegyelmének ajándékát!... Predikáció után az énekkar szerepelt ismét, gyönyörűen énekelvén: »Az Urházába jöjjetek be, megerítve vár az asztal kezdetű éneket.

Ezután *Bálint Dezső* sárospataki lelkész hatásos alkalmi beszéd után, a helybeli lelkész segédkezése mellett, kiosztotta az úri szentvacsorát, a melyben püspök úr és 17 jelen volt lelkész együtt s aztán körülbelül 8—900 hívő részcsült. Itt megemlítem, hogy hallomásom szerint egy kath. úrnó figyelemmel hallgatván a szép úrvacsorai beszédet, melyben a sárospataki lelkész az Urnak életét, szenvedését és halálát az irásokkal egyezőképen, megindítóan rajzolta, — elcsodálkozott azon, hogy hiszen a kalvinisták is hisznek Krisztusban, azért, hogy keresztet nem vetnek; és szinte vágyat érzett szívében a többi hívőkkel a szent asztalhoz járúlni.

A templomi istenisztizetlelet egyidejűleg a templomon kívül maradt híveknek *Pálóczi József* mádi lelkész hirdette az Isten igéjét. Végül bent a templomban, alólfrott két csecsemőt avatott a hívek gyülekezetébe a szentkeresztség által.

Két óra volt már délután, midőn »Vigyázzanak a te zseméid, Ez imádságnak házara« kezdetű éneker hangjainál a gyülekezet megelegített lélekkel eloszlott.

E templomi unnepleyten ott láttuk Dr. Nagy Sándor országgyűlési képviselőt, Matolai Béla szerencsi járási főszolgabíró; ott volt Keresztúri József alsó-zempléni esperes, Gecei Péter, Tóth Lajos egyházmegyei tanács-

bírók és még 14 lelkipásztor. Az egész ünnepély lefolyása alatt egyetlen eset történt, mely mindenkit megdöbbentett, az nevezetesen, hogy szeretett esperesünk mindjárt az istenítéletet kezdetlen rosszal lett, annyira, hogy a templomból észmeletlen alopottban viték ki, azonban mellette volt az Ur és megsegítette annyira, hogy már a fehér asztalnál jó kedvel, vidám hangulattal ú kezdte meg a pohárköszöntők sorát, éltetvén a püspök urat. Azt is sajnálatos volt tudomásul, hogy világi tanácsbíráink közül senki nem volt jelen, pedig mennyivel többet mutatna külsőleg, a mi egyszerű ünnepülésünk, ha tekintélyes világi egyének jelenlétükkel annak annak fényt, dísz és nevetségessé!

És ezzel be is fejezhetném közleményemet; de hódolva a bevett szokásnak, megemlítem még röviden a közebed lefolyását, az ezt követő táncmulatságot. Azon kezdem hát, hogy esperesünk szavai után a püspök úr a lelkész, a presbyteriumot és az egész gyülekezetet, Tóth Lajos tanácsbíró az ünnepi szónokot, majd a betegsége miatt távol levő, mindnyájunktól nagyrabecsült és szeretett egyházmegyei gondnokot, Meczer Béla urat; Czinke István a helybeli lelkész, mint barátját; a helybeli lelkész a mai napon szereplő paptársakat, Mauricz Árpád kaplan az esperes urat, Bálint Desző a templomépítés gondjaiban ferjével osztó szónokot, Czinke az építkezéshez értő „épitő papot”, Bálintot; Matolai Béla főszofigabíró a templom tervezőjét, szellemi építőjét, mint egykori kedves nevelőjét, Katona György mérnököt; az esperes a főszofigabíró és végül Czinke az énekkart köszöntötte. Mily boldogság és gyönyörűség volt a lelki testiképen megéltetett ebédelő társaságnak a szellemes pohárköszöntéseket hallgatni! De hát mindenek vége van a nap alatt, és ideje vagyon a nevetésnek, ideje a hallgatásnak és ideje a szólasnák. Elkövetkezett hát az örvendezés ideje, az éjszaka, melyen át az ifjúság mulatott, vigadt hajnalhasadtáig.

És mi magunk is, az Urnak szegény szolgái, megemlékezvén arról, a mi megirattot: „egyetek kövér állatokat és igyatok édes italokat, mert e mai nap a mi Urunknak szenteltett; ne bankodjatok, hanem az Urnak öröme legyen erősségek néktek.” (Neh. VIII 10.) örvendeztünk együtt a szíves házigazda vendégszerető hazánál. Onéki és kedves nőjének itt a nyilvánosság előtt is köszönetet mondok a szíves vendégszeretetről mindazok nevében, a kik annak ez ünnepélyes alkalomból részesei voltak. És, hogy ennek részesei lehessenek mások is, azért nem irtam le a díszes templomunk kinézését; mert bárki jön e helyre, hogy meglétsék az Urnak hajtákat, bizonynyal meg fog győződni annak a jó emb. barátának nyajasságáról, szerietéről, a ki, mint Nehémiás egykor, most elmondhatja: Emlékezzél meg rólam én Istencem nékem jómra és mindazokról, a melyeket én e néppel cselekedtem! (Neh. V. 19.)

Széky Imre

Kis-dobszai ref. lelkész.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Figyelmeztetés.** Miután ismételt felszólítások és viszont tett ígéretek dacára, ismét nagyon sokan megfelleltek a hátraleékos előfizetési díjak beküldéséről: felszaporodott költségeink miatt kényseritve vagyunk azokat a többször emlegetett postai megbízás útján szedni be.

— **Tanári székfoglalók.** A debreceni ev. ref. főiskola új tanárai, névszerint dr. Bartha Béla, dr. Kérészy Zol-

lán és Nagy József október hó 28-ikán délelőtt foglalták el ünnepélyesen tanszékeiket, szaktárgyaik köréből vett értekezéseikkel. A beiktatás iránt széleskörű érdeklődés mutatkozott nemcsak az ifjúság és a tanárok között, hanem a jogász világban is. Jelen voltak az egyházkerület dignitariusiain: Kiss Áron püspökön, Tóth Sámuel főjegyzőn, nem különben a debreceni lelkészekben (Némethy Lajos, Kiss Albert, Dicsőfi József) a város legelőkelőbb törvénytudói, mint Puky Gyula kir. tábla elnök, Széll Farkas kir. tábla tanácselnök, Csorna Vince kir. főjegyző, dr. Medve Kálmán, Márk Endre ügyvédek; Debrecen városa részéről Vértessy István főjegyző, Hajdu Gyula tanácsnok. — A főiskola tanárai majdnem teljes számban; a többi intézetek tanárai közül Szűcs Mihály, Szponzon (gazdasági akadémia), Horvay Róbert (kereskedelmi akadémia). A közönség köréből Kőlessey Ákos, Sz. Szabó László, Bartha Mór, dr. Csejgeri János budapesti tanár és még számosan. Ott volt Sárospatakról is Kun Béla jogtanár s hozta üdvözlőjét az ottani alma maternek, melynek két gyermeke volt a beiktatottak között. — Az ünnepélyt, mely az oratoriumban folyt le, a főiskolai énekkar nyitotta meg, azután Kiss Áron püspök felhívta az új tanárokat, hogy értekezéseikkel foglalják el székeiket. Elsőnek dr. Bartha Béla lépett a katedrara és szót a kereskedelmi társulatok jogi személyiségéről. Nagy tudása, széleskörű ismerete, erős tehetsége bámulatra, meleg gratulációra és szívből jövő eljenzésre indított mindenkit. Utána dr. Kérészy Zoltán értekezett a vármegyei történelmi fejlődéséről a mohácsi vészről 1848-ig. A szép témát kellő alaposággal, jelkesedve, verve fejtegette s végen bőséges éjleneket aratott. A szemek jóleső tekintettel nyugodtak meg még; egészen ifjú alakján, a szívek pedig szépséges reményeket álmództak felőle. Az idő már dél felé haladt, mikor Nagy József tanítóképezdei tanára került a sor. Beszéde az összehasonlító földrajz feladatával foglalkozott s tanúságos reflexiókkal volt telve a vallásra és történelmre, melynek szintén tanárává avatottak. Az idővel való takarékoság szempontjából, mind három székfoglaló tanár kénytelen volt értekezésének egy részét elhagyni. Beszédek elhangzása után az egyházkerület nevében Kiss Áron püspök, az akadémia nevében Sass Béla igazgató, a tanító-képző nevében Kovács Lajos igazgató fogadták őket szívből-szebb és hatásosabb beszédekkel. Legvégül a főiskolai énekkar zendítette reá a Szózatot, melylyel az ünnepélyes beiktatás véget ért. Este a kollégiumi tanárok kedélyes társas vaoarólt rendezett a „Bika” ban az új kollégák tiszteletére. Volt pohárköszöntő özőnnel; egyrésze Patakról is szót, melynek növendékei közül a legközelebbi tíz év által többen hozták a kálvinista Rómába. J.

— **Radácsi György,** lapunk szerkesztője mult hó 30-án Nagyváradra utazott s itt a tiszantúli egyházkerület lelkészi értekezletén jelen volt; innen, mint a sárospataki főiskola képviselője Kolozsvárra ment, az ev. ref. theol. akadémia ünnepélyes megnyitására.

— **A miskolci ev. ref. főgimnázium új épületére** Borsod vármegye legközelebb tartott gyűlésén 15,000 forint szavazott meg s helyben hagyta Miskolc város képviselő-testületének azt a határozatát is, melylyel ugyanerre a célra a város pénztárából 30,000 forint ajánlott fel.

— **A zsidó rabbik országos gyűlése** egy szavazat híján egyhangulag elhatározta, hogy zsidónak keresztényekkel közös házasságot egyházi áldásban nem részesíti s a házafelcetek össze sem esketi. A rabbinusoknak ezt a határozatát az értelmesebb zsidóság nagy felháborodással fogadta.

— **A népoktatás nagyobb ellenőrzésére** hívta fel közelebb egy rendeletben a tanfelügyelőket a vallás- és

közközlési miniszter. Ebben többek között meghagyja, hogy a tankötelesség teljesítését szigoruan ellenőrizték; a jó tanítást példaadás, buzgóság, lelkiismeretes utánnézés által biztosítsák, a magyar nyelv sikeres tanítására minden lehető kévenessé el. Felhívja arra is, hogy kísérjék figyelemmel, vajjon az iskolafentartók a tanítók fizetését kiegészítették-e a 300 ft minimumra? Végül az az iskolafelügyelők nagy fontosságú utalva, felszólítja a tanfelügyelőket, hogy a felügyeletük alatt álló iskolákat éventenként legalább egyszer látogatassák meg.

— **Katholikus egyetem** felállítását indítványozta *Ugron Gábor* az erdélyi kath. status legközelebb tartott ülésén, óhajtván, hogy a status kezelése alatt álló egyik nagy alapítvány erre a célra használtassék fel. Indítványa indokolásul azt hozta fel, hogy ha a protestánsok ilyen felekezeti egyetem felállítására törekednek, a katolikusoknak is meg kell tenni erre a lépéseket. A statusgyűlés az indítvány tanulmányozására egy bizottságot nevezett ki.

— **Szarvas Gábornak emléket** állított az országos Középiskolai Tanár-Egyesület választmányja, a főváros valamely nyilvános helyén. Az adakozásra való felhívást, melyet *Boóthy Zsolt* elnök készített, már szét is küldték a tanár-testületekhez, abban az év esed reményében, hogy „a kik az igaz magyar szót igaz magyar szívből szeretik, áldoznak Szarvas Gábor emlékére.”

— **Értesítés.** „*Pál apostol élete és levelei*” című művem igen tisztelt olvasóváltó tudatom, hogy a XIX—XX füzet sajtó alatt van s csak nagy elfoglaltságom miatt késik. Elnézést kérek. Pozsony, 1895. október 30-án. *Dr. Mésznyik Endre*, theol. akad. igazgató-tanár.

— **Franciászág.** A francia *lutheránus* egyház, egy múlt évi statisztikai kimutatás szerint, 6 consistoriumból, 49-parochiából, 62 lelkesből és 77,553 gyülekezeti tagból áll. A *református* egyházban 102 consistorium, 533 parochia, 699 további csatlót gyülekezettel, 1182 istentiszteleti hely s 638 államilag díjazott lelkes van; a hívek száma 540,483. Algierban 3 prot. consistorium, 16 parochia, 20 lelkes (9 lutheri, 11 református), 10,789 egyháztag, köztük 4500 lutheránus van. A francia protestánsok összes száma e szerint 622,825.

— **Dánia.** A katolikusok száma Dániában egyre növekszik, bár 1000 lakosra még most is csak 1,69^o katolikus esik; az izraeliták ellenben fogy; 1860-ban 1000 lakosra 2,63^o zsidó esett, míg most csak 1,88^o esik. A katolikusok szaporodását mutatja az a körülmény, hogy 1860-ban még csak 800 katolikus volt az országban, 5 pappal, és 2 templommal, ma pedig a katolikusok száma 6000 s iskoláikban 1000 gyermeket oktatnak. A templomok és kápolnák száma 18-ra növekedett, 30 pappal s 170 apacával, kik részint oktatással, részint betegápolással foglalkoznak. Egy szántják, hogy évenként átlag 200 dán protestáns tér át a kath. vallásra. A katolikusok legnagyobb kontingensét a szegény néposztály szolgáltatja, melynek konvertitát a kath. egyház jelentékeny anyagi előnyökben részesíti; de a legmagasabb arisztokrácia egy néhány tagja is áttért a kath. vallásra.

— **A statisztika szerint,** Franciaországban 1827—1830. években 10,000 lakos közül 5 halt meg öngyilkossággal; 1831—55 közt 10, 1871—75 közt 15, 1876—80 közt 17 s 1890-ben 22. Az öngyilkosságok száma tehát egy félszázad alatt több mint megkétszereződött. Legfőbb ok az öngyilkosságra az alkoholizmus, mely 1891-ben 8884 öngyilkossággal közül 954-nél volt n-dító ok; a 1881. évi statisztikában 1866 öngyilkos-

ságnál az alkohol által okozott téboly és hypochondria volt az ok. A játék is előkelő helyet foglal el, különösen a lóversenyeknél való fogadás, a mely a társadalom minden osztályába egyre jobban behatol. Ha még a hitnek és a vallásnak egyre jobban nyilvánuló eltűnését, valamint a szenny-irodalom kártekvény hatásait is tekintetbe vesszük, akkor nem tagadhatjuk, hogy a francia nép erkölcsében s életfelfogásában egyre nagyobb lazulás s aggasztó változás kapott lábra.

— **Az egyházi állam visszaállítását** minden kath. gyűlés oly nyomatékosan ismétli, annak áldását a népre oly ragyogó színekkel festi, hogy méltó feljuttatunk a multakat s megtekintünk, minő volt az egyházi állam pápai uralom alatt. *Goethe* olaszországi utazása közben 1786-ban így ítélt felőle: „A pápa állama úgy látszik, csak azért tartja fel magát, mivel a föld nem akarja elnyelni.” *Seume*, a syrakuzai sétáló, 1802-ben ezt írja: „Róma gyakran volt az emberiség kloakája, de sohase jobban, mint most. Semmi rend, semmi igazságszolgáltatás, semmi rendőrség, a vidéken még kevésbé, mint a városban. Minél jobban ismerjük Rómát, annal tisztábban érezzük a pápai áldás következményeit, a mely egészen úgy néz ki, mint az átok.” A ki mindama bizonyítékokat és példákat fel akarja sorolni, melyek az egykori egyházi állam rossz kormányzatáról és rabló gazdalkodásáról szólnak, soha jutna végére. A pápák szeme láttára a farsang alatt kegyetlen bika-viadalok mentek végre, s talán még kegyetlenebb lóversenyek, a lovak hátán félméztelen zsidókkal. Az egyházi állam büntető-törvénykönyve mindenik lapon korbácsot, kintadót vagy gályát rendel. Midőn XVI. Gergely 1846-ban meghalt, 2000 poltíkat foglyot, egy csomó banditát s kerek 150 millió marka adósságot hagyott hátra. Pedig őt még a jobb pápák egyikének tartják! Az egyházi állam állapotai IX. Pius alatt oly szomorúak voltak, hogy lord Clarendon a párisi kongresszuson 1856. április 8-án a pápa uralkodását *Európa gyalázatának* nevezte, a nélkül, hogy valaki, még az egyházi állam képviselője is, ellent mondot volna Jellemző egyébiránt, hogy IX. Pius 1848. június 7-én, első minisztere, Mamiani gróf által, a római parlament megnyitásánál kijelentette, hogy „ő egyáltalában nem ragaszkodik a világi uralom fentartásához s többre becsüli, ha szellemi tekintélyének magasos spherájában időzhet.” Végül megemlíthetjük Bonomelli eremianus püspök nyilatkozatát, ki az egyházi állam erőszakos visszaállításának tervéről ezt mondotta: „Az a nap, midőn egy idegen szer az ellenséges szándékkal közelednék Italia határaihoz, hogy a pápának világi trónját ismét visszaadja, habár csak Róma városával, az a nap, borzasztó lenne! Egész Olaszország, mint egy ember emelkednék fel, hogy ezt a tamaszt vissza-verte; a duh és elkeseredés kiáltása millió szívből, kivált az ifjúság szívéből, fakadna fel, a legmélyebb és legvadabb gyűlölet kiáltása a pápai uralom ellen. Patkokban omlanék a pápi vér, valószínűleg az egész nemzet elszakadna a pápai szektől s még a szent atya legmagasabb személyét se igen védené meg tovább a kulcs-hatalom iránt való tisztelet.”

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Sz. M. Eperjes. Gratulálunk! — N. L. U-r. Megkaptuk, köszönjük. — Ifj. Zs. B. K-r. A levél megjött, de most már előzől is elmondhatod a levél tartalmát.

Felelős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**

Sárospatak, Nyomattata Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűvel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székhellyel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 50 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Pap. K. Gábor. 1827—1895. — Lukács Ödön elnöki megnyitó beszéde a nagyváradi egyházi értekezleten, október 31-én.
— »Egyházkerületi értekezlet Tiszántúli Szükség Állás. — »Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultásának felavatása. — »Vegegy közlemények. — »Hirdetések.

PAP K. GÁBOR.

1827—1895.

Dunántúli testvéreink püspöke hosszabb gyöngéledés és rövid ideig tartó szenvedés után, folyó hó 2-án visszaadta lelkét Istenének.

Elhunytának híre nem jött egészen váratlanul, de annak gyors szétterjedése örömeseppé vált mégis a kolozsvári örömnem-habzó pohárban s egyetemes konventünk kezében is pihe-nyésre intete az egyházépítő fegyvereket.

Megérdemelte, hogy ravatalára gondolva, örömrzéseinken is áttörjön egy-egy mély, fájdalmas sóhaj és még a sürgős munka asztalától is oda zarándokoljunk koszorúkkal borított és igaz könnyekkel öntözött koporsójához.

Hiszen a miénk volt egészen! Szívének minden dobbanása, agyának minden gondolata, lelkének minden cselekedete: lantja, kardja, bibliája, alkuvást nem ismerő protestantizmusa, felséges emberszeretete, kötelesség- és törvénytisztelete a békében, bátorsága, ereje a vészben, viharban, szónoki sikerei otthon, az ország-házban, majd a főrendek büszke seregében — mind hozzájárultak az egyetemes ev. ref. egyház tisztességének emeléséhez s mindnyájunk örök hálójára érdemesítették.

Magasba nyúló fa volt, a mely a szomszéd telkekre is elárasztja virágainak illatát s oda is juttat izes gyümölcseiből, a nélkül, hogy büszke volna koronájára, virágaira vagy gyümölcseire.

Híven az édes atyjától örökölt eszményi irányhoz. folytonos munkában és önképzésben építette saját jövődjét s tolakodás nélkül, a közbizalom vállain emelkedett fölebb és fölebb

egész odáig, a hol egy nemzet jobbainak hozsánája fogadta őt.

Saját kerülete s az egész ev. ref. egyház egyeteme ismerte és tisztelte már a vézna testalkatú, igénytelen, szerénységben szinte felülmúlhatatlan egyházi férfit: tudta igézetes ifjúságát, honszerelmének önfeláldozó tényeit, papi, jegyzői működésének tiszteletet parancsoló eredményeit; de az egész ország figyelme akkor fordult csak különösebben felé, a mikor a Tiszajubileum alkalmával az egész ország előtt tett erős tanúságot a felől, hogy a forradalom zivatari között megedzett szive fiatal maradt a vénülő testben is s fegyverei nem csorbultak ki a politikai abszolutizmus ellen vívott nehéz csaták során.

A becsülettel megmentett fegyver két élűnek bizonyult ugyan, a felriadt ellenfél és szövetségesei hamis magyarázatokkal kísérték a felekezetei védelmében vitézkedő főpásztor elszánt fellépését; a rágalom és gúny ezer nyílával ostromolták igazságtól vértezett mellét; de nem bírták megsérteni, még kevésbé letiporni vagy csak befeketíteni is, sőt inkább mesterséges lármájukkal az ő szennytelen nevének és tisztességének lettek elősegítőivé a dologhoz igazán értők és elfogulatlanok előtt. Még megérte, megadta érne Isten, hogy elcsábított ellenfeleinek nagy része lerakta előtte támadó fegyvereit és meghódolt az igénytelen kálvinista püspöknek nemesen felekezeties érzelmei és feddhetetlen honszerelme előtt.

Nem is csak az egyetemes ev. ref. egyházé,

nem is csak az egész hazai protestantizmusé volt ő az ő szent érzéseiben s Isten lelkétől vezérelt munkásságában, hanem az egész édes hazáé.

Ő bizonyára nem felelte el még senki e hazában azt a fényes jelenetet ott a főrendiház palotájában, a mikor ott a bíbor és bársony nélkül való, vézna kálvinista püspök leckét tartotta a felekezeti ségen felül-emelkedés és igaz hazafiság kátéjából azoknak a fényben és földi jöbön úszó nagyoknak, azoknak a Rómából táplált böleseknek, a kiknek agyában (bizonyára nem szívében!) a magyar haza és a regnum marianum határai egybeolvadnak.

A ki részt vett, mint 20 éves ifjú a bécsi forradalomban s végig harcolta a magyar szabadság-harc szent harcát; a ki ott se nyevett, mint fogoly a temesvári erőd büzhödött casamataiban; a ki dalra hevült a nemzet jogaiért és dalban siratta meg azt a feledhetetlen 13-at; a ki dalban, énekekben, predikációkban tudta és merete biztatni a reményre, az elvesztett szabadság visszanyeréséért való kitartásra, munkára és áldozatra az ő elítélt nemzetét; őh hát lehetett volna-e az lelki szabadság ellensége s megengedhette volna-e magának, hogy felekezet és felekezet között különbség legyen e haza vérrrel öntözött földén a törvényekben is?

A nemzet jobbjai tapsoltak a szabadság és honszerelm lelkes apostolának s az a komáromi egyszerű kálvinista pap és püspök az egész kálvinista egyháznak vált abban a fényes győzedelemben tisztességévé és dicsőségévé.

Sajnálatos, hogy gyöngye, törékeny teste nem bírta sokáig fentartani égfelé törekvő lelkét. A főrendiházi diadal után gyakran meglátogatták őt a halál előhírnökei, de ezek dacára is még mindig rendületlenül állt ott a megtámadott bástyákon s tanácsal és intéssel, hatalmas körlevelekben biztatta, bátorította, vezette a reá bizottakat előre és mindig csak előre!

Aztán végre megtört s az egyház és haza méltó gyászára kiszenvedett. Nemes harcot harcolts bizonyára fentartott neki az élet koronája!

Folyó hó 5-ike óta ott nyugszik a honfi vér áztatta komáromi metetőben s álmodik egy szabad és boldog hazáról.

Vésetek sírkövére lantot, kardot, bibliát és olajágot s ti dunántúli testvérek engedjétek meg nekünk, hogy mi is forró könnyvel áldozhassunk emlékének s a magunkéinak is tartassuk őt s veletek ölelkezve áldjuk emlékezetét!

A kiknek pedig megadatott vagy megadtatik, hogy megállhassatok sírhalma felett, üdvözöljétek a saját muzsája sugalta ama sír-verssel,

a melyet ő egyik püspök-elődjének sírkövére írt, de mintha az önmagára is írta volna:

Nem rothogtél te a halált,
Illés tüzes palástja szállt:
Lelkédre s önté abba oly erőt,
Hogy nem hajlott meg a veszőly előtt.
Átharcolád szép harcodat,
Egy nemzet áld s az öntudat,
Mert hű, igaz és nagy valál,
Kit nem riaszt a vész s halál.
Megálltad emberül
A tért, hová szent ihletet
Hívtott, hogy ott védd nemzeted
Jogát s ne hagyj el azt hitetlenül.
Nyugtatva fedjen e kis sírhalom
Áldás lebegjen ömlő hamvadon!

Lukács Ödön elnöki megnyitó beszéde a nagyváradi egyházi értekezleten, október 31-én.

Mélyen tisztelt értekezleti közgyűlés!

Az elnökség részéről szívből üdvözölve a közgyűlés tisztelt tagjait, mindenek előtt kötelességemnek tartom röviden jelezni azon mozzanatokat, melyek értekezletünk érdekében ma egy év óta történtek.

Elnöki kötelességünkönköl folyólag az alapszabályok 10. §-a értelmében az értekezlet alapszabályainak megküldésével fölkértük a kerületbeli egyházmegyék esperesseit, hogy alakítsák meg az egyházi értekezletet, sőt a szabályokat szétküldtük az egyes egyházak előjáróhoz is. Az egyházmegyei értekezletek eddigelé megalkultak, mint értesítve lettem, néhány egyházgyűlésben.

Majd f. év május havában összehívtuk az értekezlet tisztí karát a nagyválasztmány gyűlése tárgyainak előkészítése végett; ugyancsak f. év június havában a nagyválasztmány gyűlésezett Debrecenben, a mely a mai közgyűlés tanácskozási tárgyait kitűzte s a nagyválasztmány ügykezelési szabály-tervezetét elkészítette, mely a tárgyszerkezlet rendén tanácskozás alá fog vétetni.

Jelentem továbbá, hogy a választmányi tagok közül visszaléptek Baró Podmaniczky Gézané, Herceg Odessalchy Gyuláné, Gróf Károlyi Tiborné, Tisza Kálmánné mélyen tisztelt úrnők, kik főképen azon indoknál fogva mondtak le, mivel kerületünkől többnyire távol élvén, nem vehetnének kellő részt e fontos ügyben; Armós Bálint úr pedig hajlott korára való tekintetből mondtott le. Az alapítói díjat azonban mindnyájan kegyesek voltak az egyesület pénztárába befizetni.

Azokban még fájóbb, érzékenyebb veszteségek is érték szenge korát élő egyesületünk! Imc alig indultunk el a törtélen ösvényen már koporsók jelzik utunkat. A folyó év nyarán ugyanis nagy hirtelenséggel elhunyt egyesületünknek érdemekben gazdag világi elnöke, a ki életét szorgalmas munkásságának összes gyümölcsével mindenestől fogva az anyaszentegyháznak, hazának és emberiségnek oltárára tette fel. Eletrását annak idejében méltó és kegyeletes megemlékezéssel nyilvánosságra hozták a lapok, nemes tettenek felemlegetésével tehát nem akarok ez alkalommal ismétlésekbe esni, de ki kell emelnem e helyen is az ő ragyogó jellemkét, mely a szerénység és krisztusi alázatosság keretében kiváló fényvel világolt előttünk. Ő egy igazi keresztény jellem volt, a ki mély és rendületlen hitét megmutatta eszlekedeteivel, melyekből annyi fölemelő áldás árad

a hazára, vallásra, emberiségre. Ismeretes előttünk irodalmi munkássága is, melylyel érdemeket szerzett arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának megválassza. Egyéni jelleme, nemes szívének jótekonysága annyi sok oldalról hódította meg a közönség bizalmát, sőt maga a korona is kitüntető kegyével halmozta el. Legyen áldás az igaz férfi emlékeztén, mi pedig áldjuk az isteni gondviselést, a ki nekünk adta őt követendő példát; kövessük nyomdokait hitbuzgóságban, egyház, haza, emberszeretben.

A másik érzelmi veszteség Ujfalussy Sándor szatmárvármegyei főispán, nagybányai egyházmegyei gondnok s nagyválasztmányi tagunk halálával sújtotta értekezletünket. A megboldogult férfiú szintén élenk és tevékeny részt vett egyházi életünkben; egyike volt azon jeleseknek, kik magas világi gondjait, nagy elfoglaltatású dacára sem felejtkeznek el az egyház iránti kötelességükről. E kiváló állású férfiú is ott volt mindennél, hol egyháznak nehéz küzdelmei munkára szólították; szép lelki tehetségeit az egyház és haza oltára között megosztva, mind az ideig hiven munkálkodott, míg a halál ki nem oltá lelke fénylő szövetekét. Legyen áldott emlékezte!

E fájdalom megemlékezések dacára is e napon, a reformáció emléknapiján biztató reménység hatja át szívemet, mert hiszen épen e nagy jelentőségű nap figyelmet bennünket a legélelnebbben arra az igazságra, hogy habár jeleink elköltöznek is közülünk testileg, de lelkileg, szellemileg velünk vannak s vezérlelnek, lelkesítenek bennünket nagy munkánk véghezvitelében! Valamint az anyagi világban, úgy a szellemi munkálkodás terén is mindenek örök küldetése van. Egy eszme, egy gondolat messze kisérgázik a jövődobé, mint a nap fénykévéi és segítenek oszlatni a homályt, a sötét éjszákát. Letűnhettek a küzdelmek mezejéről a nagyok és kicsők, kik, mint az emberiség boldogításának előharcosai, hősei, megteremtői, egy szebb jövőd hajnalának töldeirői munkálkodtak; de lelkök, szellemök hatása, munkájuk áldása, mint csillogó aranyzsalag benyulik az emberiség fejlődésének szövetébe, s mutatja előttünk a célt, az irányt, mely felé haladunk kell.

Nem kell mondanom, hogy ez a cél nem más, mint az Isten országának építése; az Isten országa pedig nem egyéb, mint a jók, igazak, Krisztus szerint való jellemek egyesítése s ezeknek egyesítése s lelkiismeretes munkája által oly életviszonyok megteremtése a családban, társadalomban, az emberiség életében, melyek azon cél elérésére szolgálnak, melyet élénk a böles világalkotó a Jézus által kitűzött.

Alig volt kor fajunk történetében, mely hathatóbban ebresztette volna az emberiséget a keresztény szentéletre, a jók és igazak egyesülésére, mint a XIX-ik század hanyatló alkonya. Sőt mondhathatni ez az egész század kedvezőtlen volt az egyházasságra, a józan vallásosságra néve; s a tudományban való nagy előhaladás, nem ritkán kapkodás, egyes lángelmék fellállított merev rendszerei, a teremtes fölfogására és megmagyarázására vonatkozó szellemes kísérletek sok szívben megingatták a vallásosságot, Iris-fátyallal takarták el az Istenséget. Ez az oka, hogy megriktultak ama mélyen vallásos kedélyek, kik át tudták volna lehelni a serdülő nemzedékek szívébe az igaz, boldogító vallásosságot. Valóban a mi vallásos nevelésünk inkább a formák tiszteletére, mint a lényeg felkeresésére irányul.

Ha pedig a társadalmak a különböző rang és osztályviszonyokat, a népek és felekezetek között való versengést tekintjük, még elsmoritoribb, sőt agasztóbb jelek mutatkoznak lelki zsemeink előtt.

A társadalmi béke és egyensúly laza, elégedetlen tömegek által van fenyegetve, sőt itt-ott megtagadva, melyek, hogy az írással szólnak, »szusztantalan dolgokban biznak, hiábavalóságot szólnak, bosszúságtételeiről gondolkodnak és hamisságot cselekszenek« (Ezsaías 59. 4.), mint-ha az Ezsaías korabeli sötét napok támadtak volna fel.

A népek és nemzetek élete ama Míkés féle (VII. 4.) »tövis bokrokak« juttatja eszünkbe, melyek egymást düljék és szakgatják. Béke és testvériség helyett »mindnyájan vér után ölalkodnak, kiki mind halóval halaszná az ő atyafiat« (Míkés VII. 2.). Ezeket felül, mint a római polgányok, »balgatagok, szövetségnek rontói, szeretet nélkül valóik, engesztelhetetlenek, irgalmatlanok, kik jöllehet Isten igazságot tanúlják: mindamelllett nem csak a gonoszságot cselekszik, hanem oltalmaznak is azokat, a kik azokat cselekszik« (Róm. I. 31., 32.).

S érintsem e a felekezetek között való torzalkodásokat? Oh ha a testvéri szeretet, egyenlőség és béke nagy mestere, ki egykor kimondotta azt a fenséges igét: »Eljő az idő, midőn sem e helyen, t. i. a Garizim hegyén, sem Jeruzsálemben nem imádják az Atyát, hanem az igaz imádók imádják lélekben és igazságban, mert az atya ilyeneket keres« (János 4: 21., 23.); ha — mondom — a béke és szeretet nagy mestere megjelennek e földön, látva itt az emberi indulatok és szenvedélyek a földi alacsony érdekek köznapai harcát, melyben ember ember ellen, testvér testvér ellen emelgeti a gyűlölet fegyvereit, feldüljön nem ritkán a családi szentély nyugalmát, lázas forrongásba hozza a társadalmat, harcra szólítja az egyházat az állam ellen: — nem fordúna-e el az érdek eme harcossaitól eme szavakkal: »távoztatok el tőlem, bizony mondom nem ismerlek titeket.«

Bizony találolag jellemzi korunk összekuszalt viszonyait korunk egyik mély elméi gondolkodója, midőn így szól: »Ime, ma a parányi földgömbön élő 1400 milliónyi, észszel felruhazott valóság megoldotta nem azt a feladatot, hogy boldogul éljen a nap alatt, hanem azt a problémát, hogy folyvást szenvedjen. Csak nehezen képes kiemelkedni veszületett tudatlanságából, hanem örökké kicsinyes nagyravágásával gyötíri magát egyes népcsaládokra oszolva. S e nemzet-családokon olykor dühöngő örjongség vesz erőt. Egyémsára rohannak és a háború gyalázatos hydrája kaszálja az áldozatokat, melyek levágot rendek gyányánt hullanak el a harcmezőkön: de mikor az emberek tudni fogják: mi a föld, fölismérik bolygójuk szerény szerepét a végtelenségben, midőn majd jobban lesznek képesek megbecsülni a természet szépségét és nagyságát s tegyék hozzá: midőn majd igazabban megismerik Krisztust, kit követni látszanak és az ő szent evangéliumával boldogító igazságait: — akkor nem lesznek majd oly eszölösök és anyagiasságok, másfélől oly hiszékenyek, hanem békeben fognak élni az igaz termékenyítő tanulmányozásának, a szép szemléletének, a jó gyakorlatának, az értelem magas képességei használatának« (Flammarion).

Ide törekszünk, ez a mi célunk is! Oh de mennyi nehéz akadály emelkedik e nagy cél felé vezető ösvényen! Csak úgy haladhatunk biztosan előre, ha testvérszeretben összeforva, igénybe vesszük egyházunk minden erőit, összevergő munkára leszünk képesek buzdítani egyházi életünk minden jóra való tehetőségét. De midőn ez összevergő buzgó tevékenységről szolok, föltáru előttem a közöny egész ridcségében, mely egyházi életünket számos helyen benútságsban tartja, másfélől nincs elrejtve előlem azon sajnos körülmény sem, hogy egyházunk számos kiváló tagja izoláltan fírad a jóra való munkában, külön-külön akarja azt a súlyt fölemelni, melyhez az erők egyesítése, az összevergő munka

lehetne csak elégséges. Így például az egyházi irodalom terén szintén túltengés mutatkozik; így sem az a siker el nem érhető, mennyit ennyi buzgó munkától várhatnánk. sem maga a tudomány nem apóthatatik oly eredményesen, mint azt egyháznak súlya, tekintélye megkövetelné. — Másfelől ama paizsos férfú, a szegénység szorongat bennünket, mely kettős irányban gyakorol reánk nyomasztó hatást, a hívek elkedvetlenedésében s a belhivatalnokok aggasztó helyzetében; amaz megakadályoz abban, hogy nevelésügyünk általában egyházi életünk óhajátunk szerint felvirágozzék, különösen, hogy nőnevelésünk kívánatos lendületet vehessen s ez által biztosabb alpra fektethessük egyházunk jövődjét; s a belhivatalnok erkölcsben tisztábbá, hitben buzgóbbá tételék s mennél több oly nőt képezhessünk, kik biztos zálogai lehessenek aztán az életet betöltő év. békességnek, szeretetnek, szívnyugalomnak. Belhivatalnokaink aggasztó anyagi helyzete, a mindennapi tépő és lesújtó gond pedig lehangoltakká teszi a hit safarát, az istenige letéteményesait azon szünhetlen munkát igénylő nagy feladatokkal szemben, melyek rájuk különösen a megváltozott egyházpolitikai helyzet következtében várakoznak.

Ezek a sajnos körülmények egyesülésre, mely munkára szólítják egyházi életünknek minden jórával tagját. Századunk alkonyulatának vészjósló jelei erősen sürgetnek bennünket, hogy igaz bensőséggel siessünk a vallásnak örökké úde, tiszta és gyógyító forrásához. Ebből meríthetünk erőt, bátorságot a Krisztus testének az anyaszentegyháznak építésére, felvirágztatására. Ez vezérel bennünket oly eszmékhez, gondolatokhoz, melyek értelmünket megvilágosítják a nehéz viszonyok között, tette vezérlik akaratainkat s mindenképp véghez vihetünk azáltal, a ki minket megerősít. Kérjük s sürgessük egyező értelemmel anyagi bajaink orvoslását s meg fogjuk nyerni azt, mit a jog, az igazság, az egyenlőség egyaránt megkövetel.

E napon, a reformáció emléknapján ragadjá magával elkünknek azon törhetlen hithűsöknök kegyeletes emlékezete, kik a legnehezebb körülmények között sem esüggedtek, soha kétségbe nem estek, kik hit által országokat megyózték, igazságot cselekedtek, csúfolásokat és ostorozásokat szenvedtek, annak felette kötözéseket és tömlözöttek. Megköztöztettek, kettévágattak, kisértettek, fegyverrel levágtatván, meghaltak, bujdosnak, elhagyattak, szorongattak, kikre nem volt méltó e világ! (Zsid. XI. 32.). Merítsünk életpéldáidkból erőt, hitet és reménységet! Ok a jövődért küzdöttek minden önérdék, hiúság és anyagi haszon nélkül; küzdjünk mi is egy boldogabb jövődért buzgó kintartással; küzdjünk úgy, mint küzdöttünk eddig, aem érintve mások jogait, érdekeit; küzdjünk a testvéri szeretet nevében, legyünk békességre törekvők, a jóegyetértésnek munkálói a különböző felekezetek és népek között, hogy a jök és igazak összeforhassanak testvéreké, a hazaszeretben, a gonoszok pedig elpusztuljanak e haza földjéről.

Vigyük a vallás forrásához az erőleneket és kicsinyeket; prédikáljuk a szegényeknek az evangéliumot, megértetvén velök a költő ama szavainak igazságát: »a szegénynek drága kincs a hit, túrnai és remélni megtanít.« A nagyok és tudósok előtt lebegjen tudományos búvárlataik közben Leibnitz, ki munkái közt theodiceákat énekel; Newton, ki főveg-levéve hajlott meg, ha az Isten nevéhez jutott.

A vallás tiszta forrásánál fognak kijozadni a a vagyoni egyenlőség után szomjazó erőszakos tömegek, melyek durva és erőszakos kezekkel rázzák a társadalmi egyensúly tenntartó oszlopait, s eljő az idő,

midőn befogják látni mindenek, hogy az emberiség fajdalmos betegségeit, a társadalom sajgó kinaít egyedül a józan evangéliumi vallás gyógybalzsama orvosolhatja meg. Hiszen minden más orvosság, mely e téren használót, haszontalan és meddő kísérletezésnek bizonyult. A törvény betűi csak ritkán használónak s csak egyes sebeket gyógyítanak be; az erőszak, a parancsszó, a fegyver csak megfélemlít, csak elnémitja az údv és nyugalom után óhajtozó világ fájdalmaít; egyedül az Istenben megnyugvó vallásosság az a só, mely meggátolhatja az évődő pusztítást, mely a társadalmi élet szivgyökereit fenyegetti; ez amaz élő kovász, mely táplálóva, izessé teheti az élet kenyerét.

Azért gyűltünk össze ez alkalommal is ezen bánaatosan is felemelő történeti emlékekkel bíró helyen, hogy egyházunk érdekeit melegen szívünkre ölelve, növekedést vehessünk abban, a ki fő, t. i. a Jézus Krisztusban, hogy egymást személyesen is megismerve, a kölcsönös bizalom megnyilatkozása által erősödjünk a testvéri szeretetben, egymást buzdítsuk és bátorítsuk Isten szent dolgainak önteládozással járó munkálásában. — »Legyünk tehát követői azoknak, kik a hitnek és béketőrésnek általa örökösök az ígéretekben. (Zsid. VI. 12.) Legyünk követői hitünk apostolainak, a nagy reformátoroknak, kik megharcolták ama nagy és nemes harcot, mely a lelkiismeretszabadság kivívására vezetett. Kérjük Istent, hogy nevelje a mi hitünket, hogy az egyház, haza és emberiség boldogítására ezuttal is közre munkálhassunk s mint a különböző népek és felekezetek között békességre igyekezők, mind más hiten levő honfitársainkunk becsülését, mind Istennek áldó kegyelmét magunkra vonhassuk. Az egyedül bölcs Istennek pedig legyen dicséret s dicsőség ma és minden időben.

EGYHÁZKÖZÉLETÜNK.

Egyházkerületi értekezlet Tiszántúl.

— 1895 október 31. —

A nagy és fényes egyházakban nem szegény, de kicsiny és tengődő egyházakban is gazdag tiszántúli egyházkerület egyházi értekezlete, mult évi határozata értelmében, a hajdani disputációjáról nevezetes nagyváradi egyházban gyűlt össze október 30-án, hogy másnap, a reformáció nagy emléknapján, megtartsa értekezletét.

Az útazásra nem kedvező, esős, ködös idő bizonyára sokakat visszatartott a megjelenéstől, a mint ezt abból tapasztalhattuk, hogy a jelentkezőknek egy ötöd része otthon maradt. Jöttek azonban helyettük többen, a kik nem jelentek, hanem a lélektől hajatva, az utolsó pillanatban megindultak az örökre megerőszessé válható nagyváradi gyűlésre.

A vasútnál október 30-án 20 tagú rendező-bizottság várta az érkező vendégeket s a mennyire a nagy tolongásban lehetett, kellő utasításokkal látta el a tájékoztatlan, ismeretlen érkezőket. Esti 6 óraor gyűlésekés volt a városháza nagy termében, hol a későn érkezettek helyet már nem találtak, sőt be sem juthattak. A városi hatóság nevében Némethy Károly városi tanácsos s a ref. egyház főgondnoka üdvözölte az egybegyűlt értekezleti tagokat, úgy a város, mint a ref. egyház részéről a legmelegebb rokonszenvről biztosítván az egybegyűlt vendégeket, isten áldását kérvén itteni működésükre.

8 óraker ismerkedési estély volt a »Fekete sas« nevű szálloda nagy termében, a hol kedélyes beszélgetés és tervezgetésben éjjeli 11 óráig időzött a szép számmal egybegyűlt díszes közönség. Természetes, hogy a pohárköszöntők már ezen az estén megindultak. Lukács Ödön az ősz pátriarkháért, a testi gyöngöseségében is nagy lélekkel bíró püspökért, Kiss Aronért; Csák Máté, nagyváradi ref. lelkes, az értekezlet elnökeiért; Sulyok István, másik nagyváradi pap, az összegyűlt vendégekért. Eröss Lajos, püspök-ladányi lelkes az este emelkedett hangulatát megszavarta, midőn eltildeleg szólna a közös irodalmi vállalatokról, melyek káivnista népnak gondolkodását megrohatják, éltezte Tóth József, nagyváradi segédlelkész, mint a ki »Ebresztő« című néplapját tisztá káivnista szellemben szerkeszti. E beszéde nyomban válaszolt Bartha Béla dr., a közös protestáns, közös magyar testvériségért úrtvén poharát, a jelenlevők lelkes éjenzési közben; dr. Várady Zsigmond, nagyváradi fiatal ügyvéd, a protestantizmus természetes szövetségéiért s e szövetség fáradhatlan mukáisért, dr. Bartha Béláért emelt poharát. Szikszay András a sárospataki főiskola jelenlét, bár nem hivatalos képviselőjét, Radácsi György, th. tanárt köszöntötte fel.

* * *

Október 31-én, reggel 8 óraker a megyeházánál gyűltek össze az értekezleti tagok s onnan impozáns menetben vonultak az újárósi két tornyú, izlésesen renovált templomba, mely ez alkalommal adatótt át újból a használatnak. A zsúlósáig megtelt templomban Szabó János, békés-bánati esperes tartott Lukács X: 2. alapján nagyszabású szép beszédet, arról elmélkedvén: mit kell tennünk, hogy Isten országának érdekében javítsuk a helyzetet? hogy Isten országában mennél több hívott arató legyen?

Az első részben azt bizonyítja, hogy a felolvasott ígék első mondata vád és ítélet volt ama kor vallása és erkölcsi mivolta felett. De ha Jézus közöttünk megjelenne, ma is ugyaníly ítéletet mondana vallásunk és erkölcsi életünk felett. Az alapígek második pontjáról azt állítja, hogy az felhívás volt a tanítványokhoz, a mely felhívás mindnyájunknak szól. Ne tartsuk magunkat teljesen kézseknek soha az aratásra s minél többeket igyekezzünk bevonnai az aratók közé. Úgyelünk a magvetés közben is, hogy ellenségünk konkolyt ne hintsen a tisztá búzá közé; de különösen arra, nehogy magunk legyünk azok, kik tisztátalan magot vetünk, stb. Felemlő volt a beszéd záradéka, a hol az igaz Krisztus szerint való magvetés és aratás jutalmáról szól, saját lelkiismeretünk, utódaink és Isten által.

Szerény nézetünk szerint a hivatás és szeretet melegségétől áthatott szép beszédnek feltűnő hiánya volt, hogy a reformáció emlékkönyvét senki sem ismerte volna fel belőle, ha előre értesítve nem lett volna, hogy ez egyúttal emlékkönyvi beszéd is. Másik mulasztása volt a jeles szónoknak, hogy a megújított vallással nem hozta szép kapcsolatba a megújított templom kínálózó gondolatát, mert bizony arról sem értesült volna senki a nagyszabású beszédből, melynek csak bevezetésében voltak e tárgyak melleleg felemlítve. Különben a beszéd egész terjedelmében olvasható s élvezhető lesz, az értekezlet által kinyomatni határozatván. A templomi istentiszteletet, a 37. szép dicséretünk együttes énkéle mellett, a helybeli polgári dalárdá két ízbeni sikerült szereplése is lélekemelőbbé tette.

* * *

Istentisztelet után a vármegyeház nagy termébe vonult vissza a lelkesek és világi papok tekintélyes serege s az érdeklődő közönség egy része. Lukács Ödön elnök terjedelmes és tartalmas előterjesztését és megnyitó beszédét zsúlolt ház előtt mondotta el.¹ Szónok lelkesedése a jelenlevőket magával ragadta s a kifejezés és hangulat erejével a lelkesedett szokatlan magasra emelte s beszéde végzetével a gyűlést megnyitotta. E felemlő beszéd is kinyomatni határozatott.

A meg nem jelent jegyzők helyére dr. Bartha Béla és Sulyok István helyettesítettek. Kovács Ferenc, világi elnök helyére a választás előkészítve nem lévén, az a jövő gyűlésre halasztott.

A nagy választmánynak az ügyviteli szabályzatra vonatkozó javaslatai elfogadtattak. A választmánnyba Izsák Dezsőné, Uramovics Sándorné, Puki Gyula és dr. Bartha Béla bevalasztattak. Jegyzővalasztás elhalasztott.

* * *

Első felolvasó Csiky Lajos th. tanár lett volna. Ő azonban nem jelent meg. Beküldött művét: »Javaslat a belmissióról« Sulyok István lelkes olvasta fel. Külföldi példákkal igazolja a belmissió szükségés és áldásos voltát. Nézete szerint a lelkes által kezdeményezendő, mert a vándor evangelisták kezdeményezése rontja a lelkes tekintélyét. 1. Támogassa lelkes a biblia és vallásos iratok terjesztőt; az iratok elarúsítása egyházunkhoz tartozó, megbízható emberekre bízandó. 2. Karolják fel a lelkesek a szegények és árvaik ügyét. 3. Legyenek a mértékletesen apostolai, ide vonatkozó józan tartalmú füzetek terjesztői. 4. Nagyobb városainkban hassanak oda, hogy nőgyuleteink a nőcselédék szerződötetését vegyék kezükbe. 5. A vándor mesterlegények részére állítsanak fel elszállásoló intézeteket. Ezen főcölakat jelleme meg szerző a belmissiói tevékenység részére. Nem hallgathatjuk el, hogy kelemesen hatott volna reánk Csiky Lajos úrnak arcáról olvasni le a belmissiói tevékenység iránt való meleg érdeklődést. Sajnálunk azonban, hogy az értekezleten sem őt, sem tanártársait nem tisztelhetük. Dolgozata különben a nagy választmánynak adatott ki a kivitelt megbeszélése végett.

Ferenczy Gyula, krassói lelkes »Az egyházak anyagi ügyei s az egyház fenntartási alap« című dolgozatának főbb gondolatait szabad előadásban terjesztette elő. Statisztikai adatok alapján állítja, hogy tisztántúli nagy egyházkerületünkben, 600 egyházból 480-ban nincs meg a létfenntartásra szolgáló alap. Némely egyházunkban az egyháztagok állami adójuknak 3—4-szeresét fizetik évenként egyházi adóba. Lelkeszünk fizetése sok helyt oropiribán csekély. E miatt teológiai facultásaink létszáma egy évtized alatt 3—400 perccenttal alább szállott. Az egyházipolitikai törvények életbe lépte óta sok egyház a stóla eltörlését sürgeti minden körpártal nélkül. Fenyeget bennünket a felekezetenélküliség. A társadalom és állam magunkra hogy nyomorúságunkban, mert tudja, hogy mi, ha elutasít is bennünket, akkor is segíteni fogjuk. A szabadságról való százados küzdelmekben kimerítettük erőnket, feláldoztuk magunkat. Elszagattuk magunkat külön államokká; a túlságosan decentralizált szabadság megöl közlünk egyeseket; míg erőnket egyesítve az egészét megtarthatnók. Bajaink okát önmagunkban is keresi, de ott nem képes feltalálni. Minden nyomorúságunk oka helytelen adórendszerünkben rejlik, mely minden egyházban különböz. Ez a rendszer a korból kinötte magát.

¹ Lásd az előbbi rovathban.

Templomaink olyanok, mint a drága belépti díjjal rendezett fényes bátermek; erezek, mert a drágán adott üdvösség ára miatt zaklatott, keseredett szívű nép őrésen hagyja.

Meglevo tőkünket, javainkat helyesebben kellene kezelniük. Adósságunk egy millió forint, mely után drága kamatot fizetünk; holott egy egyszerű konverzió évenként (4000) negyvenezer forintot takarítana meg egyházkerületünknek. Nyolczmillió forint vagyonunk van az a helytelen kezelés miatt oszlik, porlik. Ezen körülmények is sürgetve követelik az egységes egyházi adózást:

600,000 frt évi egyházi adó fizetettik kerületünkben. Erre alapul szolgálna 185 ezer család adója, (egyenkint 1 frt 50 kr) — 277 ezer frt; a teljes korú családtagok fejadója (egyenkint 50 kr) 60—80 ezer frt. Mintegy 3 millió 111 ezer forintnyi állami adónknak 10, 8, 6 és 5 percentes egyházi pótdadója, úgy hogy 500 forintnal magasabb egyházi adót egyetlen egyháztag se fizessen. Meg van tehát a biztos alap, a melyre egyházunkat felépíthetjük, nem kell tehát reménytelenül szenvednünk; csak az a baj, hogy erőnket helytelenül használjuk ki. Fel tudunk-e nagy vagyonú egyházaink és embereink e magaslatra emelkedni; el tudják-e hinni, hogy a nagy vagyonra betáblázta Isten, hogy másokon is segítsünk? Ne azért tartsuk gyűléseinket, hogy szép és nyájas szavak kicsereleveléval mulattassuk egymást; hanem azért, hogy bajainkra gyökeres orvosságot keressünk s azért, hogy gondoskodjunk létezésünk alapjairól stb.

Következő javaslatokat terjeszti elő:

1. A behivatalnokok méltányos fizetésben részesítésének.
 2. Egyházi adórendszerünk helyébe a családadóval kapcsolatos progressiv egyházi adózási rendszer létesítése.
 3. A párbírelmetény megváltásának.
 4. Egyházfenntartási-alap gyűjtésének.
- A helyeslések s éljenzések által több ízben felbeszárított előadás kerülhetlen adatai s azok illetett tolmácsolása a gyűlés tagjait megindította. Láttunk sokakat, a kik nem tudták elleplezni megindultságukat. A kerülhetlen számok levertek bennünket.

A mint szóhoz juthatott Kiss Albert, sietett kijelenteni, hogy az elmondott beszédet nyereségnek tartja mai összefüvetelünkre. S a beszéd hatása alatt annak keretében nem habozik felvenni, hogy az 1848. XX. t.-c. végrehajtását sürögessük. György Endre szerint komoly megfontolást igényelnek a felvetett eszmék. Az adózás kivétele s behatása megformalandó. Ott fog a kérdés sorsa valóban eldőlni, ahol az új adókievétel módszeréről van szó, a mi egyházak féltékenységét fogja feltámasztani. Szerinte is elfjött az idő teljessége a XX. t.-c. végrehajtására, sőt ennél kedvezőbb alkalom nem volt rá soha. Zoványi Jenő sürgető felszólalása után, határozatba megy, hogy a XX t.-c. végrehajtása iránt azonnal lépések teendők. Megkeresztetik ugyanis a konvent, hogy azonnal sürögse az államkormányánál, hogy annak szemelében sürögés intézkedések tétessenek. Előadó tanulmánya pedig ki fog nyomtatni, az egyleti tagoknak megküldetni, hogy a benne felvetett eszmék tanulmányozhatók legyenek s feleltők irodalmi úton eszmecsere fejlődjék s a jövő gyűlésig a kérdés előkészítettség a szakbizottság által.

Két óra felé járt az idő, mikor e határozat kimondatott. Ekkor a pénzért vizsgálat-bizottság tett jelentést a pénzár allásáról. E szerint jelenleg az egyletnek 780 frt 03 kr vagyona van s 16 frt követelése.

Délután 4 órakor folytattuk a gyűlést. Garzó Gyula gromai lelkész, a diakonusi intézményről szóló felolva-

sását jövő gyűlésre kérte hagyni. Az értekezlet ily értelembe határozott.

Ekkor Gulyás Lajos kajsuzsallási lelkész olvasta fel figyelemre méltó tanulmányát. »A lelkészkérdésről a megváltozott viszonyok között.«

A tanulmány főbb gondolatai következők: Már az elemi iskolában és gimnáziumokban nagyobb gond fordítandó a valláserkösi nevelésre. A theol. iskolák erőteljes ker. jellemeket neveljenek. A biblia teljes ismeretével jöjjenek ki ifjú lelkészeink az iskolákból. A konfessziókat helyesen és alaposan ismerniük kell, hogy erős felekezeti jellemök legyen. A szóközi képzésre nagy gond fordítandó Ne teológiát, hanem vallást prédikáljunk. A beszéd hús és vér legyen. Katechetikai gyakorlatok tartassanak. Theol. ifjaink nyelv-ismeretet szerezenek. Társadalmi miveltéssel birjanak. A tanügyi adminisztrációhoz kellet ismeretet szerezenek; az egyház kormányzásában jrtassak legyenek(!) A belmissió gond legyen egyik fő tárgya a lelkési működésnek. A theológus a jelenkori eszméket, törekvéseket alaposan ismerje. Mindezek elérésé végett gyakorlati lelkészek alkalmazandók a theol. tanári székekre.

Ezen elvek gyakorlati alkalmazásának megbeszélése végett a püspök elnöklöte alatt 3 theol. tanár s három lelkészből álló bizottság küldetett ki.

Felolvasó némely oldalvágásai a modern teológiát illetőleg, a szabadelvű theológusoknál visszatszést szultek, sőt az egész hallgatóságban kedvezőtlen benyomást okoztak, melyekre aztán Zoványi Jenő t.-földvári lelkész adott éles választ, mire Gulyás kijelentette, hogy ő senkinek meggyőződését sérteni nem akarta; maga is, bár orthodox theológus, a szabad vizsgálódás tisztelője de megköveteli, hogy ha valamely ifjú a ref. papi pályára lép, egyháza symbolikus könyveit ne csak hírből ismerje. Joo István felszólalása után, ki helyeselte a felvetett eszméket, s a papság mennél tudományosabb képzését sürgette, a tárgyal végeztek. Csupán az elnök nyilatkozott még, méltó csudalkozását fejezvé ki a felett, hogy a midőn ily kiválóan a lelkispásztori nevelés és gyakorlati teendők megoldásáról van szó, egyetlen theol. tanár sem jelent meg az első sorban érdekelte egyházkerületből, holott a sarospataki főiskolának egyik theol. tanára a messze távolból is érdemesnek tartotta az értekezletre vendég gyanánt lefáradni s tanácskozásaink figyelmes hallgatója volt. Az elnök szavait természetesen általános helyeslés, illetőleg éljenzés követte.

Ökrös Mihály, szoboszlói egyháztag javaslatot tett az iskolában esténként tartandó valláserkösi összejövetelek iránt. E javaslat bizottsághoz utasítottott.

Ezek után elnök köszönetét fejezvé ki a városnak, a megye kormányzó testületének, a nagyváradi egyháznak, az ünnepi szónoknak, a felolvasóknak sőt a megjelent tagoknak és érdeklődő közönségnek, mindenekfelett pedig a példájával lelkesítő agg főpásztornak; kihirdetvén továbbá, hogy a jövő évi gyűlés helye Szatmárnémeti: a gyűlést este 7 $\frac{1}{2}$ órakor berkezettette.

* * *

A Fekete Sas nagy termében 300 teritékes bankett volt október 31-én d. u. 2 órakor. A patriarkha alaku püspök jó magyaros ízű felkészöntöt mondott a királyért s kiralyasszonyért. Ezután megeredt a toasztok arja. Szabó Károly esperes a püspökért; Kiss Áron püspök a felekezeteiket egyetértéséért. Nagyvárad városáért s polgármesteréért; Nagy Sándor agyai pap a szerinte legkitünőbb esperesért, Szabó Jánosért; Ritoók Zsigmond remek beszéde végén az idealizmus képviselőéért, a ref. lelkészekért; Szemes László a nagy idealistáért, Ritoókért;

Lukács Ödön a világiakért, s világi elnöktársáért, Simonfyért. Zoványi az egyházi elnökört, Lukács Ödönért; Simonfy Nagyvárad tanácsáért, polgáraiért; Bartha Béla a nagyváradi ref. egyházért, annak elnökségeért; Ujfalu Béla a ref. nők és honleányok mintaképeért, Tisza Kalmánéért; Dr. Várady Zsigmond a város és ref. egyház szövetségéért tolmácsolta; Sipos Péter György Endréért; Deesi Géza dicsérolga emlékezően a protestantizmusról, annak egyik jeles képviselőjéért, Várady Zsigmondért; Kun Béla vésztői pap Szabó Károly esperesért; Tóth József s.-lelkész a református népért üritettek poharát.

Igy folyt le s így végződött a nagyváradi gyűlés. Házigazdáink vetekedtek a szívességben a hozzájuk szállásolt vendégekkel szemben s a kiknek vendég nem jutott, a szerencsésebbektől akarták elcsalogatni.

Jólesik remélnünk, hogy nemcsak emlékeiben lesz kedves a gyűlés, hanem gyűlölcseit is meg fogja teremni. Részünkről felhívunk mindenkit, hogy a felvetett eszméket ne hagyjuk elszunnyadni. Új éneket, szép éneket énekelünk ott. Ferenczy Gyula barátunk nagy cselenkedetre hívott fel bennünket; tőlünk függ, hogy felhívása ne legyen pusztába kiáltó hang. Magunk is e lapok hasábjain régóta sürgetjük az igazságos teherviselést; mindaddig haszontalan szolgák leszünk, a míg ez eszméket meg nem valósítjuk.

Jólesik remélnünk, hogy a szabadelvű s minden szép eszmét felkaroló Tiszáninneni kerületnek hivatott elemei is megfogják hallani ama kiáltásokat, a melyek Torna bérci közül s a nagy Alföld szívéből úgyszólván egyszerre hangzanak felénk, a mely kiáltásokból mindenekefelett ez csendül ki élesen: Igazságos teherviselést! Amen.

Szikszay András.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultásának felavatása.

Előbb volt története, mint alapja. Erdélyrészi testvéreink két tábora szakadtak már a gondolatától is s kemény csatákat vívtak miatta gyűléseken és azokon kívül év-tizedeken át s néha úgy látszott már, hogy a nagy-enyedi párté marad a diadal. De csak látszott! A merész tervező szinte dacos hittel állt rendületlenül s várta és készítette a kedvező időt, a melyben végre az *ige testté* lehet.

Megjött az is. Az oktatás mai divata a fővárosok javára kezdett fejlődni külföldön úgy, mint hazánkban; a Ferenczy József egyetem felépült Kolozsváron s szereték azt sokan prot. egyetemnek nevezni, hol önánatásból, hol csúfokodásból. Létezése, fejlődése előnyére vált a kolozsvári pártnak s érlelőjévé a kolozsvári theol. fakultás eszméjének. Az ev. ref. zsinat Budapesten már azzal a reménységgel adta meg magát az ott alkalmas felvetett gondolatnak, hogy az új intézetnek az egyetemmel való kapcsolata nemcsak keresztül vihető leendő, de megvalósultában áldással válhatik az az ev. ref. papok és tanárok jövendőbeli képzésére is.

A kik ott s akkor erdélyi testvéreink merésznék tetsző tervezés jóváhagyásukkal hozzájárulnak, a legelőbbben nem is képzelték, sőt álmodni se merték volna azt, hogy az ige testté létele oly közel van s inkább várták a debreceniek áron-vezetése kivirágzását, mint a kolozsváriakét. Az egész ország prot. közönsége is pártokra látszott oszlani; egyik az egyiket, másik a másikat részesítette inkább erkölcsi vagy tényleges pártfogásban; a legelőbbben pedig távolról se ügyeltek arra, hogy nem válhat-e a

tervezett két fontos intézet egymásnak versenytársává s egyiknek megalkotása nem teszi-e nehezebbé a másiknak sorsát!?! . . .

A mindkét oldalon megindult erő-gyűjtésből is azt lehetett remélni, hogy Debrecen lesz az elsőseg dicsősége . . . és ime, nem úgy lőn, mert „*az erdélyi ev. ref. egyházkerület fakultása*” — a mint hivatalosan nevezik — folyó hó 3-án országos jellegű ünnepléssel is felavatottat.

Lehetünk felőle, multja, jelene és jövője, célja és esz-közei felől különböző véleményben, a minthogy vagyunk és leszünk is; de az bizonyos, hogy a merész concepciójú intézet áll s nemcsak az egyetemes ev. ref. konvent, hanem az állam-kormány, ennek egyetemei s a testvér iskolák nagyobb része is érdeemesnek tartotta — bizonyára nem csupán személyi, hanem dologi okoknál fogva is — hogy annak felavatási örömet a boldog tervezővel és alapítókkal megosszák.

Nem lehet tagadni, hogy a felavató ünnepély ritka ügyességgel volt előkészítve. Ugyanaz a szervező lélek nyilatkozott meg benne a maga teljességében, a mely az egész intézményt, — mintegy a semmiből — életre hívta. Együtt a különböző felekezetek (a katolikus árnyalaton kívül), az állam, a katonaság, a tudomány, az arisztokrácia stb. kiváló képviselői; — úgy tüntették fel a felavatandó intézetet, mint a közszükség kifolyását s mint olyat, a melyben a különféle érdekek mind összefutnak, hogy azt nagygyűléssé dicsőséggé fejlesszék. Az elégedetlenkedő nagyok és kicsinyek távolléte nem látszott hiánynak; a nagy-enyediek elmaradása is inkább csak azoknak tűnt fel, a kik be voltak avatva a történetekbe.

A vendégek a pentek esteli és a szombati vonatkokal érkeztek s már a vasúti állomásnál előzékenységgel, lekötözött figyelemmel találkoztak. Bánffy és Wlaccisot külön-külön kütdötségek fogadták és üdvözölték.

A felavatandó épületnek a trencsényi térre néző díszes homlokzatán nagy nemzeti lobogók hívták fel a járkelők figyelmét a készülő ünnepélyre. Szombaton még egész napon át lázas sietséggel végeztek az utolsó díszítéseket s az udvar és leendő park csinostását, de olyan teljes sikerrel, hogy estére a konventi tagoknak az egész intézet bemutatatóvá lett.

A felavató-ünnepély vasárnap délelőtt 10 órára volt tervezve s 10 $\frac{1}{2}$ óraker kezdődött. A konvent tagjai a rögtönözve berendezett előki szobában gyülekeztek. s látszott rajtok bizonyos nyugtalanság, levertség, a mit a *Pap Gábor* dunáninneni püspök halála s az e miatt előállott közlellességi összekütközés okozott.

A belépő jegyekkel érkezett fényes közönség együtt volt már a pártját ritkító díszteremben s várta a kormány és konvent tagjainak s a különböző intézetek képviselőinek bejövételét. Bánffy és Wlaccis, Tisza Kálmán és püspökaink vezették a bevonulást, a mi nagy izgásmozgást keltett a közönség körében s üdvözölő éljenekre ragadta azt.

A hivatalosoknak egy része, a legkiválóbb nagyoknak túl-kényelmes elhelyezése miatt állva élvezhette csak a felavató szép ünnepélyt, a mely egészen prot. jellegű és isteni tisztelet-szerű volt, noha betöltött részletekkel. Az „Im bejöttünk” és a „Jövel szentlelk” egy-két versének fiszharmonium kíséretében való előengedezése után, az ünnepély hőse, *Szász Domokos* püspök jelent meg az egyszerűnek látszó, de díszes és költséges szószeben, (a mely a millenniumi kiállításon is ott lesz!) s hála imát rebegett azzal a mely áthatottsággal, a melyet az alk-

ommal különösen érezhetett. Örömeztéseinek hullámzó árrágban sem feledkezett azonban meg az ev. ref. egyházat ért súlyos veszteségről s azt néhány meleg szóval mindenkit megnyerő módon tolmácolta.

A rhapszodikus jellegű ima után alkalmi kar-ének, majd *Molnár Albert* theol. tanár ünnepi beszéde következett. A szónok arcán, egész lényén bizonyos ünnepi hangulat ömlött el s már megjelenésével kellemes várakozásra jogosította a közönséget. Alapigeje. „*Az én országom nem e világból való.*” János 18. 36. — fokozta az érdekeltséget, egész beszéde pedig teljesen méltó volt a nagy alkalomhoz. Jézus országának lényegét, gyakorlati jelentőségét s a felavatandó intézményben is látható megvalósulását fejtegette. Az Isten országa *eseményiség és reform*; ez nyilatkozott meg s öltött testet az új intézetben is, a mely a vallástudomány, a papképzésnek, a népevilágosodásnak, az erkölcsnek s az egész nemzeti előhaladásnak van emelve. Szónoki erő, alkotási képesség, költői felszárnyalás s dythirambikus hullámzás jelentkeztek az egész szép beszédben, a melyet a hallgatóság oadaói figyelemmel élvezett s itt ott az elismerés csendes és önkéntelen kifakadásával kísért.

A szónoki beszéd után az intézet énekara énekelte a gályarabok búbanatos énekét s nyomban ezután *Kolozsvár Sándor* egyetemi jogtanár s kerületi igazgató-tanácsos olvasta fel az intézet *történetét*, a mely egyúttal igazolása is az új alkotásnak, mint magasabb színvonalra törekvő papképző intézetnek, egyersmind pedig, mint bizonyos mértékig felekezeti jellegű tanárképzőnek is, amennyiben saját u. n. paedagogikumában a tanári hivatalra készülőeknek is helyet ad és olcsó ellátást biztosít az internátus és konviktus kedvezményei által. Felolvasó nem hagyott el egyetlen jelentősebb adatot sem, a mely az intézetet a szükség művének, hiány-pótóának s régi óhajítás megtestesülésének igazolhatja. Közölte az intézet költségvetését (367,295 ft alapitóké, 32,003 ft évi szükséglet és 32,393 ft fedezet), a tanári kar megválasztását, a jelentkezett növendékek számát (első évre 14, másodikra 10, harmadikra 3, negyedikre 4, ezeken felül 37 tanárképzései növendék), a mit szintén az intézet szüksége mellett szóló bizonyoságnak vall. Felkesedéssel emlékezett meg végül arról a kitüntető szerencséről, a mely az új intézetet a koronás királynak szept. 22 én történt látogatásában érte s arról a másodikról is, a mely az ev. ref. konvent kolozsvári gyűlésében mutatkozott.

A Kolozsvári felolvasását éljenzésű üdvözölte a közönség és feszült figyelemmel tapadt legott a *Tisza Kálmán* felemelkedő alakjára s tüntetőleg tapsolt a patriarkhális megjelenés férfiú megmozdulására. Halk hangon ejtett, de részleteiben hangsúlyos és bizonyos körök fel fogását hűn tükröző beszédét egész terjedelmében ide igtatjuk.

Milyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

Midőn a folyó év április havában a magyarországi evangélikus szerint reformált egyház egyetemes konventje elhatározta, hogy tekintettel a mai ünnepélyre, legközelebbi gyűlését itt, ezen fontos városban fogja megtartani: ezáltal már kétségtelen jelét adta annak, hogy ez intézet felállításának fontosságát a konventnek tagjai egyhangúlag belátták és e feletti örömjünek az itt megjelenéssel is óhajtott kifejezését adni. Epen ezen alapon jutott nekem a szerencse, mint ezen konvent jelenlegi világi elnökek, hogy ezen intézetet ne csak a magam, de — megbízás alapján — a konvent nevében is üdvözöljem.

En azt tartom, hogy ezen nap, melyen a tudomány, a hitnek és a magyarságnak egy új fókusa állítatik fel az országban, nemcsak az erdélyi evangélium szerint reformált egyházkerületnek, de nemcsak az egyetemes

egyháznak, nemcsak az összes magyarországi protestáns egyháznak, de én szerintem minden hazafiásan érző magyar embernek ünnepe. Mert ezen intézet, míg egyfelől szentegyházunknak érdekeit kívánja szolgálni, nemcsak az egyháznak, de egyerszermind a tudomány, a felvilágosodás fejlesztésének intézete. Ez pedig kétségtelenül minden magyar embernek érdeke, mert hiszen nemzeteknek, melyek a tulajdonokban igenis, de számban nem nagyon erősek, épen a tudományban levő erő, a szellemi erő és fejlettség adja meg a létjogosultságot és létbiztosítást.

Fontos ez a feladat, melyre ezen theologiai faculta vállalkozik. Hogyne lenne fontos, lelkipásztorokat nevelni azon egyház számára, a mely nem feleslegesen tartja magát a legmagyarabb egyháznak, de tarthatja is, miután hívei közt alig van igen csekély kivétellel más, mint tősgyökeres magyar ember; nevelni lelkészeket, kik a hazaszeretet és a hitbuzgóságban megerősítés mellett felruházottan a tudomány összes fegyverével, hogy ezen, a mai időben, hála Istennek, egyedül érvényes fegyverrel megtudják védeni egyházunk tanait és igazait minden, akár egyenes, akár ítékekben intéződő támadás ellen; nevelni úgy, hogy azon tudatot is vigyék át magukkal, hogy valamint istent dicsérni, úgy a hazát is szeretni csak szóval nem elég, mind a kétfélt áldozatkészség, buzgóság és tett szükséges, de vigyék magukkal a szabadelvűség szellemét, vigyék magukkal a vizsgálódás, a fejlesztés iránti fogékonyságot is! Egyúttal, midőn ezt magukkal viszik, legyen lelkiütközbe beiktatva az, hogy az egyházi téren a fejlesztésnek és vizsgálódásnak megvan a korlátja abban, hogy egyházunk alapjától, a bibliától el ne térjenek, a gyakorlati életben pedig abban, hogy nem szabad oda vinni a fejlesztést, hogy ama meglevő egyház erejében, összeségében meggyengültségek, hogy erőt elforgásoltassanak, mert a ki ezt teszi, az nem a szabadelvűség, nem a szabad vizsgálódásnak, hanem azok ellenségeinek tesz legnagyobb mértékű szolgálatot.

De nem kevésbé fontos a tanárképzés. — Én az gondolom, nem lehet abban kétség, hogy mindenkinél örökösebb félkszik, hogy az ifjakat a köznevelőintézetekben, a tudományokban teljes avatottság mellett, oly férfiak vesessék, kik magukba szívták a hitbuzgóságot, a hazaszeretetet, a jó erkölcsök iránti kötelességérzetet; ezt várhatjuk pedig ez intézet növendékeitől és nemcsak felekezetiütköz nézve, mert hiszen igen jól tudjuk, hogy még felekezeti középiskoláinkban is nagy számban vannak azon ifjak, kik nem a mi felekezetiütköz tartoznak — és egyesek is hasznát veszik az ily tanároknak.

De lehetnek alkalmazva állami intézetekben is e növendékek és nehogy félre értessem meg kívánom jegyezni, hogy azon hitbuzgóságtól, melyet itt vesznek magukba, nincs mit félni más felekezetektől általuk nevelendő ifjaknak, mert hisz oly egyháztól veszik magukba e buzgóságot, mely szereti saját hívei hitét, de tisztelt, becsüli a más hitelveket valókát; nem az fogja az ilyen tanár követelni a más felekezetiütköz, hogy az ő dogmája szerint higgyenek, hanem kívánja a buzgóságot, erkölcsiséget mindenkitől a saját hite szerint.

Nem szándékom hosszasanban fárásztani ezután becses türelmüket és csak röviden kívánom kifejezni az üdvözlélet ezen intézet felavatásán és midőn magam részéről legalább meghajlok azoknak érdemei előtt, kiknek létrejöttét ezen intézet köszönheti, kívánom, hogy ezen ma, ily nagy remények között felavatott intézet hosszú századok során mindig fejlődve, virulva, múlja felül mindazon reményeket, melyeket ma hozzá, még azok is, kik alapították, kötöttek.

Az intézeti kar a himnusz zengedezte el a *Tisza Bertalan* püspök s konventi egyházi elnök szelid, jószágos alakja tűnt fel a szöszéken; nyugodt, vallásos ihletlőt áthatott képen szinte jól esett a közönségnek megpihenni. Bezáró imát rebegett. Az Isten lelke művének vallotta az új intézet alapításának eszméjét s az eszme diadalra emelkedését s áldást esdett a nagy alkotásra, annak vezetőire,

tanáira, növendékeire, az egész ev. ref. egyházra, az egész édes magyar hazára. Mikor elvégezte fenségese egyszerű imáját, szinte hallani véltük a kritikát: ez a kálvínista imádkozás nagy mestere.

A bezáró gyülekezeti ének alatt széteszött a díszes közönség; ki erre, ki arra. Sokan benmaradtak a teremben is, hogy szemléljék azt a dombor-térképet, a melyet Szász Domokos püspök ez alkalomra készíttetett s illetőleg ajándékul szerzett (1500 ft értékű) s a mely az ő 10 évi püspöki munkásságának tagadhatatlanul nagy, sőt fényes eredményét tünteti fel. Apró piros templomok, tornyok, hosszán elnyúló piros vonalak jelzik a fardadatlan püspöki nyomait s az a szép, költséges kép bizonyára a legbeszédesebb óda az ő vezéri hivatottsága mellett. Az intézet berendezését is sokan siettek megtekinteni. A nők a konyhát s étkező helyiséget keresték fel különösen, mások a háló-termek s dolgozó szobák, tantermek iránt érdeklődtek vagy a tanárokat stb. látogatták meg.

A felavatott épület különben, két utcára néző, toronnyal is díszített s U alakú épített két emeletes palota, homlokán az intézet hivatalos nevével. Peszty Gyula, budapesti műépítész tervezte, abban a részben pazar, részben gazdaságos modorban, a mely a modern nagy épületek közös tulajdonsága. Az u. n. alszinen (pince-sorban) van benne ügyesen elhelyezve az egész épületre kiható fűtő készleték (a tanári lakásokat kivéve), a fűrdő-, játszóterem, étkező helyiség, főző- és mosókonyhák, tornahelyiség, a melyek egy része még további berendezésre vár. Földszint kényelmes tanári lakások vannak külön feljárattal, továbbá iroda, tanácsterem, ifjúsági könyvtár-terem, olvasó szoba és három boltelhelyiség. Az első emeleten — hová tágas, díszes és kényelmes lépcsőzet visz fel — van az u. n. aula, a melyben a felavató ünnepély folyt le. Terjedelme 200 négyszög méter, két emeletnyi magasságban, kitűnő izléssel festve, keleti oldalán a már említett gyönyörű szöszekkel, déli oldalán karzattal ellátva. A szöszék feletti olvasható a büszkén hangzó jelszó: „Verbum caro factum est.” Oldal-falain néhány jelesűn olajba festett arcképe függ, a szöszék baloldalán a király képe, jobboldalán két erdélyi kitűnőség. A teremben 150 ülőhely van, a mennyezetről egy pompás csillár függ alá, a mely 60 lámpa van felszerelve. Itt lesznek az ünnepélyek, felolvasások stb. Ugyancsak az első emeleten van elhelyezve a vizsgálati és tanácsterem, négy tanterem (kisebb, nagyobb), egy zeneterem, 7 dolgozó- és tanuló-szoba, mindenik hallgatósá számára egy-egy kis asztallal és könyvpolccal. A második emeletet túlnyomóan a háló-termek és mosdó helyiségek foglalják el. A háló-termeiben katonás modorban, pokróccal letakart vasgaly nyújtózkodnak egymás mellett. A háló-termek vasasztalokkal egyúttal a központi fűtés csövei gyantán is szolgálnak. Folyosói üvegezetek, tágasak, egész a tültség kényelmekesek.

Az udvar, melynek éjszakai végét a Kis Szamos zárja be, kertté alakították s télen át korcsolya-tér gyantán is szerepelni fog. Egészben véve nagy városiasan szűk s most még rendezetlen.

Tápinizetében az asztalok fehérés színű nyves vászonnal vannak borítva, kosztját jónak állítják; könyvtára még most kezdődik, szelleme még határozatlan, de ifjú tanáraiban van hit és erő a fejlesztésre s az összhangoz tovább haladásra, a mi a legfőbb kívánni valók közé tartozik.

A felavató ünnepélyt a történeti nevezetességű redout nagy termében több mint 250 terítűk bankett követte, a melyen Bánffy Dezső, Szász Domokos, Wlassics Gy.

Tisza Kálmán, Szász Gerő, Hegedűs Sándor, Dr. Szádeczky Lajos, Kolozsváry Sándor, Gr. Kun Géza (utóbbi nagy egyháztörténeti ismerettel) stb. tartottak az alkalomhoz illő pohárköszöntőket. Különösen Wlassics tűnt ki a sok kitűnő közül, a ki az új intézetben a vallás-és közoktatásügyi politikának két alapgondolatát látta megtestesíteni: az abban nevelkedő lelkes papságban és az onnan kikerülőndő vallásosan érző s hazafiasan gondolkodó tanárokból. Egyéb helyen tartott beszédében is nagy elismeréssel nyilatkozott az ev. ref. egyház vallásos és hazafias törekvéseiről s büszkén hirdette, hogy ő — felesége és leánya után, a kik ev. ref. vallásúak — közel érzi magát a mi nemesen gondolkozó, hazafiasan érző és cselekvő anyaszentegyházunkhoz.

Másnap (nov. 4.) Szász Domokos adott nagy közömbet a központi szálloda dísztermében, a hol Wlassics, Zsilinszky és Leövey titkárokkal együtt szintén megjelent s a melyen a püspököt, főként mint 10 éves főpásztor ünnepelték. Itt nyílt alkalmuk az iskolák képviselőinek is, hogy kioldják érzelmeit tolmácsolhassák.

A budapesti theol. akadémiát Szóts Farkas, a debrecenit Öreg János és Erdős József, a sárospatakit Radácsi György képviselte, az „Orálló”-t Dr. Bartha Béla, Sárospatakról Bálint Dezső, Ungvárról Novák Lajos lelkesek jelentek meg.

Isten lelke lebegjen az új intézet felett, annak alkotóin s egész külső és belső életében!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Figyelmeztetés.** Miután ismételt felszólítások és viszont feltérgetők dacára, ismét nagyon sokan megfedekeztek a hatrálékos előfizetési díjak beküldéséről: felszaporodott költségeink miatt kényszerítve vagyunk azokat a többször emlegetett postai megbízás útján szelni be.

— **Gyászhirek.** Szabó Bertalan, böcsi ev. ref. lelkész s az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye tanácsbírája folyó hó 2-án, hosszas szenvedés után 52 éves korában meghalt. Benne nemcsak az ev. ref. egyház veszítette el egyik buggó lelkészét, hanem a magyar irodalom is egyik hivatott munkását, a ki *Vereckői* név alatt általánosan kedvelt írója volt a művelt közönségnek. Mesteri kézzel írott elbeszélései annyira megnyerték hazánk legelső íróinak tetszését is, hogy több ízben igyekeztek át rábírní, hogy írói tehetségének érvényesítése végett a fővárosba tegye át lakását, de ő boldogul; érezte magát az egyszerű, csendes kálvínista paplakban s nem vagyott a nagy világ zajába, piacára. A böcsi egyház csak pár évvel ezelőtt hitta meg a Futó Sámuel örökébe; az előtt geszti lelkész volt s mint ilyen tünt fel szépirodalmi műveivel. Már sárospataki diák korában is több csinos költeményt írt. A megboldogult családott nem alkotott. Szíve szeretőit édes anyjával, testvéreivel és híveivel osztotta meg. Temetése folyó hó 4-én nagy részvét mellett ment vége. Koporsója felett *Tóth Dániel* miskolci lelkész és esperes mondott megható imát, a templomban *Súlyom Gyula* heő csabai lelkész mondott szép gyász beszédet, a sirnál pedig *Tóth Béla* miskolci segéd-lelkész bússzúzott el tőle. Aldas emlékeztetére! — *P. Szabó Károly*, a pápai ev. ref. főiskola egyik kitűnő tanára mult hó 29-én, életének 60 ik, tanári működésének 37-ik évében elhunyt. Temetése okt. 31-én nagy részvét mellett ment vége. A sirnál *Kiss József* theol. tanár a tanári kar nevében, *Csomasz Dezső* theol. ifjú pedig az ifjúság nevében búcsúzott el a derék tanártól. Mi is áldást kívánunk emlékére.

— **Pap Kovách Gábor** dunántúli püspök temetésén, mint a »Komárommegyei Közönyt» írja, ott volt kicsiben egész Magyarország folyó hó 5-én. Alig, hogy a szomorú halálhír szétszármalt, megkezdődött a zarándoklás a nagy emberbarát koporsójához s a temetés napján több mint 8 ezer ember kísérte a puritán főpapot örök nyughelyére. A vallás és közoktatásügyi miniszteriumot Zsilinszky Mihály államtitkár képviselte. A testvér-kerületek küldöttek és koszorúk által fejezték ki részvétüket, a kerületbeli egyházmegyéik, fő- és középiskolák szintén s azon felül Tisza Kálmán és neje, Darányi Ignác stb. s a megboldogultnak özvegye, született Czike Karolina és egyetlen fia, Pap Elemér kir. aljárísbíró. A gyászszertartásban résztvett a pápai főiskola énekára. A koporsót a templomban helyezték el s a temetés d. u. 3 órakor kezdődött. Gyászbeszédet mondott a templomban *Szécsy Károly* püspök, a sirmál *Vályi Lajos* egyházkerületi főjegyző. Gyászjelentést adott ki a szomorú esetről a család, az ev. ref. egyház és a dunántúli ev. ref. egyházkerület. A sárospataki főiskola tanári kara az egyház főgondnoka előtt fejezte ki őszinte részvétét a súlyos csapás (lelett s a testvéri együttérzés bizonyosságul a gyászlobogót is kitűzte a főiskola épületére.

— **Egyházi aranykönyv.** — Az egri ev. ref. egyház imaháza részére Spánik Mihályné urnó, egy díszes, 120 frt értékű izzasztali- s szőcsék-terítők adományozott, mely az október 27-én tartott reformációi emlék-ünnepélyen adatott át rendeltetésének. — A hol legnagyobb a szükség ott van legközelebb az isteni segédlem.

— **Választások.** Az eger-lyóvi ev. reform. egyház lelkészévé folyó hó 3-ikán *Sályom Barna* t. fűrészi s. lelkész-tanítót választotta meg. — A dunántúli ág. ev. egyházkerület püspökévé a második szavazás alkalmával, *Poszevák Sándor* soproni theol. tanár 149 szavazata ellenében, 160 szavazattal s így 11 szótöbbséggel *Gyurák Ferencz* pápai lelkész és egyházkerületi főjegyző s ismeretes író választott meg. Ad multos annos! — *Zsigmond Sándor* h. szoboszlói lelkész s egyházmegyei tanácsbíró, folyó hó 1-én egyhangúlag az alsó-szabolcs-hajdúvidéki ev. ref. egyházmegye *esperesévé* választott meg. Ilyen osztatlan bizalom a mai időben igazán ritkaság számba megy! Mi tisztelettel üdvözöljük az új vezért, a hozzá annyira ragaszkodó sereg élén.

— **A sárospataki ev. ref. akadémia ifjúságának** Magyar Irodalmi Önképző Társulata a főiskolai kertben felállítandó *Tompa-szobor* javára, 1895 évi november hó 16-án, a városháza nagy termében felolvasó-estélyt rendez. — Az estély műsora az estély kezdetekor fog kiosztani. Felolvasások, szavalatok, ének- és zeneelőadások és dr. Meczer Sándor úr tilinkójátéka, dr. Zsindely István úr zongorakiséretével fogják a műsort betölteni. Az estély után rövid táncmultság is leend.

— **Az ev. ref. konvent kolozsvári gyűlése** Pap Gábor püspök halála miatt nem volt megtartható. Egyfelől a bánat, a mely egész ev. ref. egyházunkat érte a gyászcsutuban, másfelől a dunántúliaknak elmaradása arra a határozatra bírta a konventnek szépen összesereglett tagjait, hogy — miután az Utastások és a lelkési özvegy-árva-gyámintézetek ügye akármely kerület képviselőinek távollétében nem tárgyalható — a gyűlést november 21-én fogják folytatni Budapestben. A konvent tagjai közül Tisza Kálmán, Szász Károly, mint meghívott szónok, stb. már hétfőn elúztak Kolozsvárról s részt vettek a komáromi temetésen.

— **A simoniát,** az egyházi állásokkal való üzérkedést *Angliában* minden tartózkodás nélkül újík. Az egy-

házi lapokban egy rakás hirdetést találni a papi állások elcsesülésére vagy épen eladására vonatkozólag; s a társadalmi kellemetességek kiváonai kiemeltetnek. Minél kevesebb egy állással a lélekszám, annál kívánatosabbnak látszik lenni. Egyházi javadalmak hirdettetnek, ha majd az állás előreláthatólag megüresedik. A vételár 10,000—100,000 frt közt váltakozik. Szép kert a paplak mellett szintén csábító. A vevő theológiai nézeteit majdnem sohasem kérdezi. Próbául álljon itt a következő hirdetés: »Rektori állás. Tiszta jövedelem 2900 forint tizedből s egyéb bevételekből. Igen esinos, kényelmes paplak, 3 elfogadó, 7 halászbával s egyéb helyiségekkel, jó istállóval, kitűnő gyümölcsös és virág-kerttel; templom jó rendben, közvetlen a ház mellett, lélekszám mintegy 250. Fölötte egészséges fekvés, 2 angol mért-földnyire egy mezővárostól s vasúti állomástól s mintegy 2 angol mért-földnyire Londontól. Jó társaság a környéken. Egyházmegye Norwid. Ára 21,900 frt.«

HIRDETÉSEK.

Kiadói értesítés.

Tompa Mihály hátrahagyott iratainak I-ső kötetete immár sajtó alatt van s nemskóra napvilágot lát, igaz öröme a protestáns lelkési karnak, mely előtt a Tompa Reliquiák kinyomtatása fontos irodalmi eseményt jelent. Az előfizetés — első körözvényem szerint — október hó 31-ig tart, nehogy azonban a netaláni későbbi előfizetők a nagybecsű munkától elessenek, vagy azt drágábban kényteleníttessenek megvásárolni, az előfizetési határidőt 1895 évi december hó 15-ig meghosszabbítottam.

A két kötet ára 3 frt.

Ferenczi B. könyvkiadóhivatala.

Nagytiszeletű lelkész urak! Érdemes egyházi előjárók!

Hogy azon becses megrendeléseknek eleget tehessenek, melyekkel a t. közönség eddig megtisztelt,

harang-öntödémet

megnagyobbítottam, a munkásaim számát megszaportottam; most már azon helyzetben vagyok, hogy bármely nagyságú, bármelyik hang-csoportba beilleszthető, forgatható fa- vagy vas-koronával ellátott harangokat, megszabott határidőre elkészítek; miért is a t. közönség becses pártfogását továbbra is kérem.

Kis-Gejőcz (Ungmegye), u. p. Császlócz,

László Sándor

5-12

harangöntő.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
uttküldéssel, egész évre
5 ft, félévre 3 ft, 60 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 ft, fél
oldal 4 ft, negyedrészes
oldal 2 ft.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A házassulók hirdetéséről s a stóláról”. *Lic. Rdez Kálmán.* — „Egy falusi öreg pap és fiatal káplánjának alkalmi párbeszéde”. *Kapellanus.* — „Az ev. ref. konvent tanügyi politikája”. *Algyői.* — „Adatok az abauji ev. ref. egyházmegyé 1800. évi április hó 14-ikén Felső-Novjában tartott gyűlésének történetéhez”. *Zsoldos Benő.* — „Templomszentelés Radnóton”. — „Angolország egyházi életéből”. *R-s.* — „Irodalom”. — „Vegyes közlemények”.

A házassulók hirdetéséről s a stóláról.

Hogy az új házassági törvények életbeléptetése egyetemes egyházunkat készületlenül találta s hogy emellegyva az egyházi teendőkre nézve zavar állott be: ezt senki sem tagadhatja, mikor fényes bizonytságot tesznek állításunk mellett azon püspöki tájékoztatók is, melyek egymásnak sokban ellenmondó alakban kerültek szétküldettek. Kezembem csak két ilyen tájékoztató van, u. m. az egyetemes püspöki *Javaslat* és a tisztántúli püspök *Ideiglenes Tájékoztatója*, de ezek közt sincs meg az összhang, nincs különösen a házassági hirdetésre nézve. Mert, míg a Miskolcon kelt *Javaslat* csak utólagos, a házasság megkötése után történő hirdetésről intézkedik: addig a tisztántúli püspök *Tájékoztatója*, az egyházkerület határozata értelmében, előzetes kihirdetést is ismer, csakohgy kívánja a polgári anyakönyvvezető által a házasság kihirdetését bizonyító „tanúsvány” bemutatását.

Az egyesség létrehozására hivatott testület tulajdonképpen a zsinat volna, de egyetemes konventünk is, mintegy az idő rövidsége által hajtatra, hivatottnak érzi magát ez ügyben intézkedni. Legyen, a szükség sokat megmagyaráz, de úgy hiszem, hogy végérvényesen mégis a zsinat jogkörébe tartozik az új viszonyok rendezése, mert „a magyarországi reformált egyház törvényhozó és legfőbb intézkedő gyűlése a zsinat.” (Egyházi Törvények 64 §.). Zsinat összehívására a stóla-ügy, új adózási rendszer életbeléptetése, (ha t. i. megéri a Gyulára Gyula-féle adózási terv), a meghívás útján történő lelkesválasztási törvények precíz értelmezése és az új házassági törvények által sokképpen megváltoztatott helyzet rendezése: egyaránt sürgetőleg lépnék fel s ezért most csak érintőleg emlékezem meg e tárgyról, annak igazolásául, hogy konvent előtt és után is mindig van jogunk beszélni a címben írt dologról: a házassulók hirdetéséről.

Az egyházpolitikai lefolyt küzdelemben úgy egyházi irodalmunk, mint a protestáns-szellem képviselőitől hiresztelt országgyűlési szónokaink jónak látták melőzni a házasság vallásérkölségi oldalát, nemcsak, hanem annyira „szálló ige” lett ez a kifejezés: „a házasság csupán polgári ügylet”, hogy szinte elfelejtettük azt, hogy az első házasságot Isten kötötte meg (akárhogy

gondolkozunk is ama paradicsomi jelenetről!) s hogy a házasság embereknek, Isten gyermekeinek szövetsége, nemcsak az emberfaj fentartása végett, mert hiszen a házasságon kívül született gyermekek is hozzájárulnak a fajfenntartás feladatához, hanem a házasság vallási szempontot is érint, sőt az apostol szerint „a hitetlen (nem keresztényen) férfiú megszenteltek az ő feleségében (t. i. ha ez keresztényen) és viszont (I. Kor. VII. 14.). — Nem állítom ugyan, hogy az egyházpolitikai harcban túlhajtottunk a szabadelvűség hangzatosában, de valami benső érzelem azt sugja, hogy van valami megszívlelni való abban, hogy a kath. egyház szilárd marad a házasság szentességét hirdető elveivel. Mert a boldog házasság csak erkölcsi alapokon épülhet fel, erkölcsiesség pedig hit és vallás nélkül csak a képzeletben él; így a házassághoz szava van az egyháznak is.

A házasságkötésnél legfőbb feladata tehát egyházunknak az, hogy magát, jogait, a lehető legegyszerűbben érvényesítse s ebből a szempontból a vallásos színt kapott szokások tovább is fentartassanak.

Ilyen eredetileg ugyan más célú, de a gyakorlatban, népünk öntudatában egyházas színnel is felruházott szokás volt a hirdetés, a melyet tehát minden ok nélkül elhagyni talán mégsem lenne kívánatos. Jelentősége, jellege megváltozott, de nem lehet eltágnadni tőle magát az időközben hozzátapadt egyházas színezetet s ha ez a színezet tényleg megvan, ne gyengítsük az összekötő kapcsot, mely a hirdetés szokásában is hozzánk fűzi hiveinket. Bőlcsezen felhasználható érintkezési pont lehet ez hiveink közt s közöttünk, a mikor a gyermekek vallására vonatkozó könyvelmi szerződéskötéstől is előre óvatjuk a vegyes házasságra lépni óhajtó hitorsosunkat. Ez az egyetlen alkalom, a hirdetésre jelentkezés, a mikor védekezhetünk a vegyes házasságból származható veszély ellen, ragadjuk meg tehát ezt az alkalmat és semmiképpen se adjuk ki kezünkéből azt a csekélyke befolyást, melyet még birtokunkban tarthatunk.

De beállt a szükség, hogy az egyházi hirdetés feladatát másban keressük s nem mint eddig, a házasság akadályok felderítésében, a mi most már a polgári anyakönyvvezetőre tartozik. Ha a házasságkötésnek csak egyházas jellege tartozik már mi reánk, a hirdetésnek is csupán egyházas jellegét kell tulajdonítaniunk. Ez szerény nézetem szerint ez összefüggésbe volna hoz-

ható egészen a semmire lazult, de őseink kezében megbecsülhetlen hatásúnak bizonyult egyházfegyelmünkkel.

Távol vagyok attól, hogy visszakívánjam az eretnek-égetés borzalmas idejét, valamint azt sem tartom a mai korba illőnek, hogy excommunicáljunk s vezekeltessünk: de fájdalommal sóhajtok fel, valahányszor a genfi presbiteriumot összemérem a mi presbiteriumainkkal, melyek mindre gondolnak, csak egyházfegyelmészre nem, a mi ott áll ugyan a Törvényben, mint a presbiterium teendője (27. §. 1-ső p.). de kérdem: van-e egész Magyarországon presbiterium, mely erkölcsi botlása miatt valaha felelősségre vont valakit? — Nem jó lesz ez a tulságos szabadság, ez a másokkal mitsem gondolás. Ne csudálkozzunk a közönyön, ha fegyelmet gyakorolni nem tudunk, mert — félünk.

A józan fegyelem gyakorolható volna a házasságkötésnél a lelkes részéről. És erre gondolva, a hirdetés céljai közé azt is felvenném, hogy tudomásunkra jusson az erkölctelen életű s ha valaki teljesen megromlott erkölcsileg, azt egyházi áldásban nem részesítenők, valamint azt sem kötnők össze egyházilag, a ki vegyes házasságra lépven, gyermekeinek más vallásra átadását tartalmazó szerződést kötött.

De talán így fogyni fog a stóla? Sajnos, hogy e kérdés is szerepet játszik minden magasabbrendű kérdésnél, de hát a „tisztességes szegénység” erre is választ vár. Csekélységem ugyan némi joggalanságot lát a stóla-eltörésk kimondásában, mert az egyéni jogot csak az illető egyén beelgyezésével lehetven megsemmisíteni, a papi stólát csakis a pap engedheti el s nem az egyházkerület: de én a keresztelési és esketési (természetesen a hirdetést is ideértve) stólákat a vallás közérdeke szempontjából, hogy annak áldó és vizsgálató sugara minden alkalommal világíthatassanak; eltörölném, de úgy, hogy az egyes egyházak, az átlagot tíz éven át időről-időre kiszámítva, megváltanak s az évenkénti részlet a papi fizetéssel együtt adatnék ki. A ki e nagypontosságú kérdésben jobb megoldást tud, kérve-kérem: álljon elő tervével, mert „ardet űcalegon!”

A temetési stólákat, a temetkezési egyletekre tekintettel, egy idejig még függőben hagynám

Visszatérve a hirdetésre, én azt eddigi szokottságában kötelezőleg megtartánám, részint, hogy ez összekötő kapocs legyen továbbra is az egyházat és lelkes között s így megóvhassuk egyházunk érdekeit, részint abból a célból, hogy fegyelmet gyakorolhassunk s módunk legyen a házasság megkötése előtt, a szűkséghez képest, az eltévedtet inteni és dorgálni. A ki pedig magát nem hirdetené, attól az egyházi házasságkötést föltétlenül megvonám.

Az ügy bizonyára elég fontos arra, hogy minél többen hozzájáruljanak. Dixi et salvavi animam meam.

Lic. Rác Kálmán.

Egy falusi öreg pap és fiatal káplánjának alkalmi párbeszéde.

Pap: Könnyű néktek, újabbnori fiatal lelkes-barátaim! kiket az újrabredt országos szabadelvű szellem olyannyira dédelget, hogy maholnap egyik-másik junior kartársam csak könyvekből lesz annyira-mennyire ismerős a közmondásos kálinvina szegénységgel. Van domesztikánk, lesz országos özevgy-árva gyámirtatók (illetőleg gyámirtatók), mert én már annak áldásában aligha, csupán terheiben leszek osztályos. Lesz kataszteri földjöv-

delem alapján és nem papírosan 600 vagy 800 forintra tehető kész jövedelmek; élhettek nyugodtan, megelégedetten, kezetekben a bíbliával napról-napra elmondhatván: Uram! megáldá mindennapi kenyereinket! Vajha még én is elimádkozhatnám veletek: Uram jöjjön is el melőbb ez a te régóta óhajtott országod, az én ifjú lelkes-barátaim jól kiérdemelt boldog országa!

Káplán: Ugyan miként méltóztatik gondolkozni Nt. úr: vajjon a mai életviszonyok és igényekhez mérten a 600 vagy 800 forintra kiegészítő papi jövedelem haladás lesz-e a mult idők kívánalmaihoz és a pap állomások régibb jövedelméhez képest?

Pap: Az, a kinek az: haladás, ha ugyan reátok, édes őcsém, nem leend maradás! Féltélek benneteket, kedves gyermekeim! Honnan, honnan nem veszitek, annyi az igényetek, hogy egy némelyitek talán a finánc-miniszteri tárcát is kiürítené. »Naponként papírhuvelyből török dohányt szívároztok, reggelire thea, rum, cognac után óhajtoztok, a libencs-levest keveslitek, a húst nagyon szeretitek, a bort sem engeditek. A bábra is ki kell telni, névnapijátok se lehetnek mulatozás és megköszöntések nélkül; kugli, feketekávé, csendes 32-es sem maradhatnak el olykor-olykor. Újságlapokat is kell tartanotok, olvasnotok, szakkönyveket is illő szerzenetek; lakk csizmát, cipellőket contignatiós kalapokat hordani; udvari, utcai, látogatói, templomi, őszi, tavaszi, nyári és téli: toszkin, peruvien, kamgarn hosszabb, majd rövidebb drága ruhákat csináltatni; kráglattat, manchettát és a jó ég tudja mi-attákat tartani, vasaltatni, — mindezek mincsennek ám megbírhatalatlan költségek nélkül! Gondoljátok mindmádkézh egy a ti igényetekhez mindenben tökéletes/clettársak; fizessetek kocsiat, kinek szében ezüst óra; tartások szolgálat, kinek újjan arany gyűrű neveltestek leányokat, tanítassatok fiakat; fizessetek még ezen felül lsten tudja mennyi egyenes oldal adót. Forduljon reátok 2—3 esztendő mostoháil a házassági élet verőfényes hajnalán; nem tudom bíz én, hogy a ti általotok jelzett haladás nem leend e rátok nézve szomorú cimaradás. És a ki egyszer már tartozással tele, abban fő annak Domine a feje!

Káplán: Mi volna hát mégis méltányos és igazságos főként a szegényebb javadalmú lelkesek khrátainak korszerűbb és illendőbb kiegészíthetése vonatkozásolag?

Pap: Nézetem szerint, azon elvnek megvalósulása és gyakorlati alkalmazása, hogy méltó a munkás a maga bérére, Exempla docent. Ecce, domine! A mi zsidó keresmárosunk végzett 4 középiskolai osztályt: észintert bevallja, hogy van 400 ft tiszta jövedelme. Az a nézetem, méltán küzdött, meg van fáradalmainak illendő jutalma, pihenhet babérain. A postacstern végzett 5 gimnáziumi osztályt, van 500 ft évi jövedelme, 5 évert 500 ft jutalom, szerintem még ez is valami.

Itt van a jegyzőnk, végzett 6 osztályt, kap 400 ft egyenes fizetést, másik 400-at és ki tudja mennyit még melleslegesen. Ez ugyan már nagyon is halásan van díjazva; meg is látszik, mert hiszen földi boldogsága már-már nagyságos úrrá avatja közöttünk.

Ott van a körorvos is, tanult 12 évet, fizetése 800 ft egyenes és mint mondja ugyanannyi, vagy több a mellesleges. Mondom neked, hogy ez se rossz!

X. gróf parádés kocsisa 1000 forint évi fizetésért — úgy tudom — sohasem taposott se honi, se külföldi akadémiát!

Y. terménykereskedő alkalmazottja havi 60 frtért nem akarja urát szőlőgáini, mert névalírásán kívül a mechanikus összeadást nagyon érti. (Úra igazgatja helyette a szembeszökb hibákat!) Egy táviró tiszt 600—

1200 frtra beszél a megfelelő korpótlékokkal. Egy 4 osztályú »kivégzett» nagyvendéglői pincér, 900 frt kiltátsra ma alig concurrál.

Állami, megyei, városi tisztviselő, 8 évi elővégzett-ség hiányával is, mennyi nincsen alól fizetés dolgában a 800 frton! Csupán a szegény néptanítói kar, állammal úgy, mint felekezeti, vegetál 8 évi előkészütségre dacára az általános mérték feléért, 400 forint átlagos fizetésért.

Káplán: No meg a szegény református, lutheranus és unitárius lelkesek egy igen nagy része!

Pap: Jó, jó édes öcsém, hiszen épen azokról akarok még én is szólni. Hát igen, a mai megváltozott viszonyok között, és a mai felcsigázott igények mellett, ezeket tartom én magam is a legnyomorúságosabb és legszerencsétlenebbül jutalmazottnak! 12 nehéz s talán költséges közép- és felsőbb iskolai év küzdelmei s egy pár sovány kápláni év után egy negyedik osztályú egyház! Risum tenentis amici! 3—4—5—6 száz forint a papiroson! Azután hajtassa is be magának, ha tudja, vagy várjon, csinálja az adóságot és imádkozzék a mindennapi kenyérért hiába; vagy fészkelődjék be a szívébe az irigység a korcsmáros, a postamester, a jegyző, a kórorvos, a termény-kereskedő, sőt még az urasági kocsis ellen is és mind a mellett is vezesse hivatást és felé, és nősiljón és neveltesen gyermekeket a semmiből: ó hát ez édes öcsém, a legnehezebb sors e mostani időben, a mai sajátos viszonyok között!

Káplán: Igen derek, t. urambátyám, hiszen így teljesen egy véleményen vagyunk!

Pap: Igen, az erkölcsi és anyagi jutalmazást illetőleg, de nem ám a nagy és költséges igényekre nézve!

Káplán: Igen, de az új idők, az új követelések!

Pap: No meg az új emberek. De ne essél kedves öcsém valahogy kétségbe, mert nem tarthat ez már így sokáig! Fogy a teológus, a létszám évről-évre apad! Ha konvent és állam elegendkeznek rólunk, illetőleg már csak úgy szólok, hogy rólatok, (mert én úgy lehet még ma a világé vagyok, holnap már az örökkévalóságé lehetek!) megeshetik (adjá Isten! másként legyen!) hogy maholnap a mennyi a teológiai tanár annyi lesz a teológiai tanuló száma a reformált teológiai akadémián. Legyek rossz proféta!

Káplán: Ugy legyen. Amen!

Kapellanus.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. konvent tanügyi politikája.

Most, hogy annyi év után, készül az ev. ref. konvent a maga iskola-ügyi bizottságát kiegészíteni s a szomorú halálra kárhözottot egyetemes tanügyi bizottságot újabb formában feltámasztani, egészen időszzerűnek látszik e kérdés felvetése: van-e a mi konventünknek határozott tanügyi politikája?

E kérdésre felelni akarván, tanácsért a konvent jegyzőkönyveihez folyamodtam. Mennél időbbre hatoltam a roppant betű rengetegben, egyre homályosabbá vált előttem a kép, a melyet pedig én teljesen tiszta körvonalakban óhajtottam volna látni. Hátha csak káprázat? — gondolám s újra kezdem az ismerkedést a kődös alakok, de hiában. Elvégre sem szabadúlhattam a nyel-

venre toúlód s tollam hegyére kívánczkozó gondolattal s illetőleg tapasztalataimnak abbéli eredményétől, hogy ev. ref. konventünknek vagy épen nincs még határozott tanügyi politikája vagy ennek a politikának nincs más jellemző tulajdonsága, mint a halogatás és alkalmazkodás.

Az 1884 től kezdődő jegyzőkönyveket búvároltam különösebben, mert hiszen 1883-ban a konvent segéd-közége még hatalmasan igazolta a maga életrealitását, hosszás szakitanácskozások és tanulmányozás után megalkotván az u. n. »Köznevelési és közoktatási szervezet»-ét s külön a »Theol. akadémiák, tanítóképző intézetek, középiskolák szervezetét és tantervét», sőt a középiskolák belrendtartására és fegyelmzésére vonatkozó szabályokat is (Megjelen mindkettő Debrecenben 1884-ben). De ugyan-ezekért maga a konvent is derekasan megfáradt, sőt jegyzőkönyvének (1884) 71. pontjában az említett szervezeteket, tanterveket, szabályokat azzal az utasítással küldte le az egyházkerületekhez, hogy »azokhoz szorosan alkalmazkodjanak», s eljárásukról jelentést tegyenek.

A konvent, mint legfőbb iskola-ügyi hatóság ezen a ponton még teljesen hivatásának magasan állott s azzá kívánt lenni, a minék a törvényben elő van írva: az ev. ref. egyetemes tanügyi összehangozás vezetőjevé.

Még ugyan ez évben a november hóban tartott rendkívüli gyűlésen jelentették Tiszáninnen és Tiszántúl püspökei, hogy a vezetések alatt álló kerületek iskoláiban a megszabott szervezethez, tantervhöz stb. való alkalmazkodás megkezdődött, a mi egyszerűen tudomásul szolgált, a nélkül azonban, hogy a többi kerület jelentés-tételre költötték s illetőleg megürítették volna.

Ugyanezék 1884 novemberében némi panaszszal jelenté az egyetemes tanügyi bizottság elnöke — Révész Bálint — hogy a középiskolákban használható tankönyvek megbírálása (a mi még 1883-ban elrendelt a konvent) nem volt elvégezhető, mert a kerületek a megbírálandó könyveket nem adták be, noha a jelentés szerint is a tankönyvek kérdése a legfontosabb és legszükségesebb intézkedést igényli. Panaszolta továbbá az elnök azt is, hogy a tanár-képzés ügyében nyert többnemű megbízatásnak sem tett eleget a tanügyi bizottság, a mely mulasztásra azonban mentséget is közöl, t. i. hivatkozik a felsőbb oktatás rendezetlenségére, a mi várakozásra int. A konvent megürítette ugyan még ekkor a tankönyvek beklüldését s méltányolni kívánta az egyetemes tanügyi bizottságot annyira, hogy szükségleteinek fedezésére — utólagos elszámolás mellett is — felhatalmazta: mindamellert nem igen törte többé magát a miatt, hogy az egyetemes tanügyi bizottság a semmit-tevés párnájára hajtotta fejét. Pedig még az 1884 diki jegyzőkönyv a népiszkolai vállaltankönyvek pályázat útján való előállítását s a theol. alap- és szakvizsgák, papi szigorlatok s theol. docensség és theol. tanár-minősítés ügyeit is az egyetemes tanügyi bizottságra bízta, mint legilletékesebbre.

Az 1885-diki jegyzőkönyv szerint az egyetemes tanügyi bizottság elnöke a népiszkolai egyetemes választmány által nyomatott könyvek tulajdonjogának árából 500 frtot osztott szét a kerületek közt, de ezentúl a tanügyi bizottságnak az ev. reform. iskolák ügyében nincs egyetlen kifejezett gondolata sem hanem maga a konvent egyes középiskolák állami segélyezésére nézve alkuba bocsátkozik az állammal s a szerződések megkötése végett egy szűkebb körű bizottságot nevez ki.

1886-ban az íment még közönség ítélt nagy fontosságú ügyet, a tanárképzés ügyét juttatja a konvent mellé-útra, t. i. a helyett, hogy követelné az egyetemes tanügyi bizottságnak e tárgyban beadandó munkáját, — e helyett rábízta a tanárképzés előkészítését a tisztántúli egy-

házkertültre s összeköti azt egy bölcsészeti szak-tanfolyam felállításával

Az ev. ref. tanügyi leendő történetírója aligha meg nem áll majd e pont felett s aligha nem keresi majd a konventnek e mellékútra való tévedését a helyi érdekekben és a személyes rokonszenvében. Bizonyos az, hogy ez időtől kezdve az egyetemes tanügyi bizottság tétlenségre volt kárhozható, talán mert nem mutatkozott tanácsosnak, hogy a tanügyi férfiai is nyilatkozzanak.

Szintén 1886-ban a sárospataki jogakadémia megszívlelni való feltevéseket mondja el véleményét a jogakadémiai fejlődésbeli fejlődése végett s ismerteti az egyetemeknek a jogakadémiaihoz való sajátos, sőt ferde viszonyát; de ezt a kérdést sem utalta a konvent az egyetemes tanügyi bizottsághoz, hanem a debreceniek és pápaiak véleményét is tudni akarván, — elodázta azt szépségesen.

Sőt egyéb is történt, t. i. a theol. szakvizsgák stb. ügyében beadott szakvéleményeket sem az egyetemes tanügyi bizottság vizsgálja már felül 1886-ban, hanem egyenesen a konvent iskola-ügyi bizottsága s annak véleménye alapján történnek az általánosnak kötelező határozatok, megállapodások. Egész theol. oktatásunk s theol. tanárképzésünk ügyében tehát, az u. n. *segédközeg* hozzászólása nélkül intézkedett a konvent, kimondván, hogy intézkedési 1887—88-tól kötelezők.

Hanem aztán, hogy miként szerzett a felül tudomást a konvent, hogy az ő általános érvényű határozatait tiszteletben tartják-e; hogy tehát a theol. szakvizsgák, a lelkészképzés- és docensi vizsgák az ő intenciói szerint folynak-e: erről nekem nincsen tudomásom s a konventi jegyzőkönyvekből sem találunk erre biztos feleletet.

Az ilyen eljárást talán még sem igen nevezhetjük a *tanügyi összehangzos vezetésének!*

De jötték elő más fontos kérdések is, p. o. a Zárdalbai ref. leányok és a katonák vallásos oktatása, az utóbbi kivált a kassai alreálisiskolával kapcsolatban. Mit tett a konvent? Írt feltevést az a miniszteriumhoz, de a melynek máig sincs igazi fogantatja.

Egész 1890-ig sikerült az egyetemes tanügyi bizottságot — miért, miért nem? — agyonpimentetnie az elnökségnek. E közben új eszmék, tervek, ötletek merültek fel a közoktatásügyi politikában s az ev. ref. egyház egyetemének nem volt azokhoz szava, mert arra hivatott szakemberei nem jutottak alkalmozhoz, hogy az egyház nevében nyilatkozhassanak vagy esetleg tiltakozhassanak.

A bölcsészeti fakultás ügye fel-felmerült, mivel a prot. tanári közzsellem kezdett színtelenedni s az állami törvények a prot. tanárok régi képzettségét lehetetlenné tették. Az állami tanintézetekben működő vallásitanítók díjazása is elő-előkerült, de az ev. ref. konvent nem volt képes semmi nagyobbat kivívni e téren sem, hanem annál nagyobb buzgalommal folytatta az államsegély után kívánczó iskolák pártfogását.

Ősszeírta a külföldi stipendiumokat is, de azoknak miként lendő méltányos odaítéléséről szintén nem gondoskodott. Hagyta ezt a dolgot is a személyes ügyeségre, élelmességre, a helyett, hogy összes főiskoláinak érdekeit egyenlően szívén viselte volna.

1890-ben végre maga is megszokalta a konvent az egyetemes tanügyi bizottság hosszú némaságát s elhatározta, hogy annak tagjait a kerültek újból válasszák meg. Megtörtént s 1891-ben tartott is e bizottság egy rövid gyűlést Budapesten, de akorra már alig birta magát a felhalmozott teendők közt keletelni s érezvén, hogy új lélekre van szüksége, elhatározta a saját reformálását, de ezt sok egyéb nagy dologgal együtt soha el nem végezte.

A konvent talán nyugtalankodott e se holt, se eleven segéd-közegének tétlenségéért?! Tudommal ezt nem cselekedte, hanem a helyett az új zsinat alkalmából a saját iskoláügyi bizottsága által végzett el minden leg-szükségesebbet, p. o. a zsinat elé terjesztendő „köznevelési és közköztartási szervezet-átrendezését” stb.

A budapesti zsinaton egyszer csak kipattant egy bölcsészeti s majd rá legottan egy theol. fakultás eszméje. Megkérdelte valaki az egyetemes tanügyi bizottságot, hogy nincs-e annak e tárgyban valami gondolata?! Ő bizony ezt sem cselekedte senki, hanem a helyett ki-mondta a konvent, hogy egyetemes tanügyi bizottságot újra szervezi, maga választja annak tagjait(!) s ez a véleménye az Egyházi törvényekbe is beléjutott.

Azóta már elmúlt egy pár év. Az állam-kormánytól érkezett néhány utasítás azóta s azokhoz mindig sietett konventünk alkalmazkodni s az azokhoz való alkalmazkodást elrendelni; de maga nem kezdeményezett: a tanügyi tereket semmit, sőt törödni nem látszott azzal, hogy tanárainak vannak-e, nincsenek-e jóvala gondolatai... És mi lett ebből? A prot. tanár-világ elszíntelenedése. Igaz, hogy sok más ok is hozzájárult ehhez, de én igen jelentékeny oknak tartom e tekintetben a konventnek a tanárokkal szemben tanúsított viselkedését, nem-bánom-ságát.

Most ime, a kolozsvári fakultás már fennáll s javítani akar azon, a mit a konvent annyira halogattott: az ev. ref. tanár-képzés ügyén. De most meg úgy tetszik, mintha Kolozsvár ugyanazt csinálná, a mit a konvent és zsinat Debrecen által óhajtott elvégezteni! Hát ez bizony zavar, bizonyítatlanság, határozatlanság!

Hogy mi legyen a többi főiskolákkal, ha egy-kettő közülük a konvent erkölcsi pártfogása mellett túlnővi őket: a konvent ezzel sem törődik, eddig legalább nem látszott törődni; hát bizony ez sem nevezhető az *ev. ref. tanügyi összehangzos vezetésének!*... Igaza van a „Sárospataki Lapok”-nak, ha az ilyenek miatt egyszer-máskor aggodalmaskodik. Igaza van abban is, ha az ilyen viselkedéstől félti a tanárok protestantizmusát, sőt egész anyaszentegyházunk érületének és gondolkodásának kedvezőtlen megváltozásától is fél.

No, de előtte vagyunk egy még ismeretlen reformnak, a mitől szabad jót is reménylünk, sőt egyelőre illendőség is azt reménylünk. Miként fogja a konvent megválasztani s megszervezni a maga egyetemes tanügyi bizottságát, az talán csak napok kérdése már. Hígyjük egyelőre, hogy az egyetemes tanügyi bizottság szomorú mulja elég intelem arra, hogy a konvent, a saját kárára okulva, bőlcsebb legyen a hivatottak kizemelésében, határozottabb saját határozatainak tiszteletben tartásában, közegének a szükségéhez képest való meghasználásában s a végrehajtásban is.

Akkor aztán beszélhetünk majd az ev. ref. konvent tanügyi politikájáról is!...

Az ev. ref. tanár-egyesület nem bír létrejönni, a mi azt bizonyítja, hogy ma már nincs ev. ref. tanári közzsellem s így nincs ev. ref. tanügyi közvélemény sem. A konventnek most már ezt is újra kell mintegy teremtenie és ha talán nem lesz képes az ilyen nagy feladatra, akkor aztán közel jut ahoz, hogy mint tanügyi tényező, az ev. ref. egyházat a mult dicsőséges szereplői közé temettesse el.

Hígyjük a jobbat s kívánjuk az ev. ref. konvent leendő tanügyi bizottságának szebb sorsot, mint a milyen az elődje volt, a konventnek magának pedig szerencsebb és dicsőségesebb tanügyi politikát.

TÁRCA.

Adatok az abaúji ev. ref. egyházmegye 1860. évi április hó 14-ikén Felső-Novajban tartott gyűlésének történetéhez.

E lapok közélebbi, 41-ik számában, a 841—845. lapokon a magyar prot. egyház prot. egyház újabb történetének legerdekesebb és legtanulságosabb szakaszából egy mozzanat, a híres *novaji gyűlés* van közölve, még pedig — a mi a közleményt különösen becselessé és fontossá teszi — egyesenes annak a tollából, a ki egyik igen jelentékeny tényező volt abban, hogy ez a gyűlés akkor, a maga idejében megtartott. Az adatokat szolgáltató és ez adatokat közbeocsátó t. férfiak iránt való köteles figyelem, de főképp különösen a saját multunkkal szemben mindnyájunkkal parancsoló kötelesség azt szabja elének, hogy a ki talán történelmiünk ez epizódjára nézve adatokkal rendelkezik vagy okmányokat ismer, azokkal álljon elő, hogy a szóban forgó gyűlés egész lefolyásáról a lehető legtisztább képet alkothassuk meg magunknak.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület levéltári okmányai közt van egy, 1862-ből, a melyben ez a gyűlés az abaúji ev. ref. egyházmegye ekkori főjegyzője, Fodor Pál által a rendelkezésére bocsátott adatok alapján le van írva. E becses okmányunk már az eredete is nagyon érdekes. Miután a két protestáns egyház az ötvenes évek nehéz küzdelmének diadalmasan átvergődött, egyházkerületünk elhatározta, hogy az utókornak tanulságos s lelkesítő- és felbátorító például, ezen évek eseményeiről történelmi iratot készített s ehhez a szükséges adatokat összegyűjtte. Az erre vonatkozó határozat az 1861. évi április hó 30. és május hó 1—3. napjain Miskolcon tartott egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvének VII-ik pontjában van. A következő, július hó 14—16. napjain Sárospatakon tartott közgyűlés jegyzőkönyvének 79-ik pontjában a hivataloknak meghagyja, hogy az adatokat legfőképp a jövő, 1862. évi tavaszi egyházkerületi gyűlésre szolgáltassák be.

Az egyes egyházmegyék, hogy e meghagyásnak a meghatározott időre eleget tegyenek, úgy látszik, az adatokat a saját kebelökben összegyűjtették és az egyházmegyei főjegyzőkkel az 1850—60. évek eseményeit egybefoglaltatták. Ezen munkásság eredménye a fentebb említett Fodor Pál, abaúji főjegyző által szerkesztett irat¹; közlöm ennek azt a legerdekesebb részét, a mely a pántenses idők küzdelmeiről s bennök a felső-novaji, 1860. évi április hó 14-ikén tartott egyházmegyei gyűlésről szól. Az okmány többi, első része becses utalásokat és fontos támaszkodó pontokat nyújt azok számára, a kik ez idők történetét majd egykor megírják; de közlése ez alkalommal a figyelmet tulajdonképeni tárgyunkról könnyen elterelhetné.

A szóban forgó irat, miután az 1850—1859. években az abaúji ev. ref. egyházmegye körében az abszol

hatalomnak sérelmes rendeleteit és jogtörő beavatkozásait elősorolja, így folytatja:

»Mindezen prot. egyházunk autonómiaja ellen intézett kisebb vagy nagyobb csatározások csak előhírnökei valának egy végeredményben komolyabb, döntő csatának. 1859. szeptember 1-én ugyanis megjelent a császári nyílt parancs — s mint villamot, az eget földet megrázkódtató mennydörgés, követé azt a szeptember 2-án kiadott miniszteri törvényterv, mely egyházunkat — habár mint mondta, csak ideiglenesen is — szervezni célozta. Megküldetett ez egyházainkhoz ugyanazon év octóber 12-én az esperesi hivatal által s csakhamar polgári úton is, még pedig *német nyelven*. Conticuere omnes, intencio ora tenebant. Mit csináljunk, mihez fogjunk? elhatározni nem tudánk. Azonban Isten nem hagyá el az ő népet. Dicséretökre legyen megjegyezve egyházaink presbiteriumainak s ébren örökös lelkeszeinek, a szervezet ellen mindnyájan komoly óvást vezettek jegyzőkönyveikbe s azt határozottan vizsautasíták.«

»Pár havi időre szünetelni látszott a vallásügy és valóban csak is szünetelt. Mint a Boa constrictor — anakonda — körülgűrűzi hideg testét szerencsétlen prédáján s azt alább szorítja, míg csontjait összetörvén, tehetetlen állapotba nem helyezi — úgy akart zaklatott protestáns egyházunkkal tenni a cs. k. vallásügyi ministerium 1860. január 10-én kiadott rendeletével, mely polgári úton küldetvén meg a presbiteriumok mellőzésével egyesenes a lelkesekhez, annak a hívek előtti felolvasása az 1859. szeptember 1-éi nyílt parancs s a szeptember 2-iki miniszteri törvényterv foganatosítása tekintetéből kemény pénz- és fogság-büntetés alatt parancsoltatott. A rendelet kézbesítésére alkalmasabb egyének, mint a kerületi jegyzők voltak, alig lehetett volna találni. Bámúlatoz ügyességet fejtettek ezek ki a miniszteri rendelet kézhez juttatásában s finom ravaszságot az elismervény készítőjében. Több lelkeseknek éppen vasárnap reggeli harangozások vagy éppen a templomajtóban nyújtották át azon mondat kíséretében, hogy azt azonnal olvassák fel hívek előtt a templomban, — úgy, hogy idejök sem lehetett a gondolkodásra. Egyetlen egyház találták az egyházmegyékben, hová ezen miniszteri rendelet meg nem küldetett s ez Szeszta. Ez már valóban nagy csuda! Voltak, és pedig számosan lelkesek, kik a rendeletet sem fogadták el, térítvénny sem adtak. Az illyek közül némelyek, mint Kiss Lajos, abaújvári lelkes mislyei szolgabíró, Schulez József, Szuhai Sándor, Léh-berencsi, Kertész József, rásonyi, Kőrösy János, aszalai lelkesek és többek a szikszai szolgabíró. Székely elébe idéztettek, rábeszélés és ijesztgetés által a pántens számára s a rendelet kihirdetésére megnyeretni czéloztattak, s miután állhatóságuk minden törtyé el megtompult, törvényesen kihallgattattak és vallomásaik jegyzőkönyvbe vezettek. Minő tekenységet fejtettek ki a szolgabírák ez érdemben, megemlékést abból, hogy a szeplis járás hivatal vezetője, Fabriczy Valér úr még a Ráday-írelt könyvtár megvételére gyűjtött pénzt is zár alá vette Szepsiben, Szaszfán s egyebütt, noha az a zártétel után való nap már az esperes kezébe ment. Látván fáradságos tekenységök sikertelen voltát a szolgabírák, kiadott rendeleteikben felelet és büntetés terhe alatt kelleztek minden lelkeszt okadatolt jelentést tenni arról, felolvasták-e a miniszteri rendeletet? minő körülmények közt és minő sikerrel? Kijelentették egyszersmind, hogy a mely egyházak 1860. évi mart. végig a cs. k. nyílt parancs és miniszteri törvényterv szerint nem szervezik magukat, azok a polgári kormány ortalma és segélyezése alól kirekesztetnek. Hasztalan volt minden erőködés és fenyegetés. A lelkesek szívökre és

¹ Van még ily iratunk a gömöri és ungi egyházmegye részéről is. A történelmi irat¹ megszerkesztése, tudjuk, elmaradt. Az erre vonatkozó határozatot feledésbe sodorták a következő évek eseményei. A figyelmen elterelésre különben elegendő lett volna maga az 1863-iki retentő inség, a mely nemzetünk és egyházunkra az abszolút korház dülási mellett köztársas sulyalok nehezett. De jótékony nyoma megmaradt az itt említett fontos iratokban, valamint egyéb tényezők hatása mellett még abban is, hogy levéltárunk, az előző időkhez viszonyítva, az 1850—1860. évekből okmányokkal, mondhatni, gazdagon el van látva.

az evangéliomra tevén kezeiket, hivatkoztak az 1791. 26. t. cikk szentségére, a nyomás alatt autonomiánk ércfalává vált presbyteriumok pedig kijelenték, miszerint őseik vére aran szerzett vallásos szabadságukat csak önvérük árán engedik maguktól elrabolatni. S ha voltak, kik a hatalomszó előtt meghajolva, kihirdették a rendeletet, talán annak lehet tulajdonítani, hogy egyházmegyénk esperese a Miskolcon, 1859. november hó 15-én tartott egyházkerületi gyűlés 4-ik sz. a. kelt határozatát 1760. évi február hava 6-an sietett a kormányra alatti lelkészekkel közölni.² A szépsíi egyházban kihirdette Márkus László, de ezen téren ellen rögtön tiltakozott a presbyterium. Nemes András péteri lelkész ellen pedig annyira fellázadtak hallgatói a kihirdetés miatt, hogy az egyházból eltávolítását határozta, s ez lett oka ama gyaszos eseménynek, miszerint nevezett lelkész úr lőpor és golyóval vetett véget életének.

(Vége köv.)

Zsoldos Benő.

KÖZELETÜNK.

Templomszentelés Radnóton.

November második vasárnapjának borongós reggelén, a kies Balog-völgy sűrűn egymás mellé épített apró községeiből, mint hangyaráj, vonult a buzgó kálvínista nép apraja-nagyja, egy a völgy öléből messze kinyúló sugár torony felé, hogy ott a torony aljában lakó, hazafias érzelmeiről, vallásos buzgóságáról, áldozatkészségéről és vendég szeretetéről híres, régi nemes nép templomtorony-szentelési örömnünepében részt vegyen. *Radnót*, a szép Balog-völgynek e derék faluja, eddig is a legkülönb kálvínista gyülekezetei közé tartozott Gömör-megyének. — Férfiai mind kitűnő kántorok. Asszonyai buzgók, láposok. Fiai közül mindig akadtak, a kik szívesen léptek a ref. anyaszentegyház szolgálatába. Most is van közülük három-négy is papi s tanítói pályán. Saját papja is, a kit szeretnek és megbecsülnek, a falu szülőtte. Ide vonja vissza-vissza a szülőföld szerelme a magyar irdalom egyik legelső lyciusát, legjobb gyermek-költőjét: Pósa Lajost is. Legközelebb azáltal lett még nevezetesebbé, hogy 21 év óta csonkán álló templomát egy szép toronyral ékesítette, s most mindakettőt együtt szentelhetnie fel.

² Mivel a tizháromezer év. ref. egyházkerület ezen igazán rendkívül közgyűlésnek jegyzőkönyvét ma igen kevesen ismerhetik, a tárgy teljes megértése végett jónak látom a jegyzőkönyvnek itt idézett pontját egész területelmében szőrszóra ide iktatni.

4-szer. Ezek folytán több egyházmegye részéről sérelmek adódtak elő, miként a es. kir. nyit parans. s minisztériális szervezett, működésével az egyházi felsőnek, polgári hatóság útján küldött meg több egyház részére, s azoknak átvételre iránt irásbeli elismervény is követeltett. Miután ezen polgári intézkedés, tetleges megsértése az 1791^a, 26-ik t. cikk 7-ik §-a ezen szavainak, *hogy mind a két hitvallás evangéliomok azokban, melyek a vallásra tartoznak, egyáltalán vallások felsőbbjeitől függenek*, mely törvény erjénél fogva, mind a lelkészek, mind más előjárók, valóságosul kétszerez magukat az egyházi felsőnek eránti engedelmességre és hűségre. Azonban az ily politikai beavatkozás által, nemcsak hogy ezen engedelmesség teljesítésében akadályoztatnak, sőt bizonyos tekintetben esküszegésre kényszerítenek:

elhatározottak a lelkészek s egyházi előjárók magok alkalmaztatása végett, hogy e tekintetben szorosan az egyházi törvényeknek s rendeletekhez tartás magukat, kikülönbben ha valaki taliközönek, ki az egyházi határozatok ellenére járma el, s a minisztériális szervezett felületelésére, az egyház közakarattal elszakdva — tetleg segedésként nyújtna, egy fognak tekinteni, mint esküje iránt hűtelen, s az ily egyén egyházi hivatalnok megszűnend lenni.²

A templom s torony tervét Miks Ferenc, egy már évekkel ezelőtt elhalt zseniális építőmester készítette 1873-ban. A költségetes 20,000 forint körül állapított meg s az építést 1874-ben kezdték el. De a következők esztendőben, mikorra a templom falazata s tetőzete elkészült s a torony fala a templom-fal magasságáig felemelgetett, a 20,000 forint elfogyott s ezzel az egyház épített pénztára is kiürült. A belső berendezésre csak néhány év múlva, a torony teljes felmérésére pedig — mivel időközben a templom tetőjét a mesteremberek könnyelműsége s az ellenőrző szakértelem kellő hiánya miatt, háromszor is újra kellett fedni, — csak most ez évben kerülhetett a sora.

A már teljesen felszerelt, kész templom és torony nem csak megynékben, hanem, azt hiszem, hogy kerülteünkben is a legszebb e nemű művek közé tartozik. A templom harmas bolt-ívű művészi kivitelű dóriai oszlop-csoportok tartják. Karzatl is megfelelő stylan van építve. Rézzel fedett, s villámhárítóval ellátott szép sugár tornya, a mint a falu jelenévi közül kiemelkedve, messze néz, a baranyai drávaparti sugártornyos eklézsiakra emlékeztet bennünket. Az új tornyot Egri Ferenc harangöntődejből egy 269 kilos harmadik új haranggal is ellátta e hó 4-én a hívek áldozatkész szívének önkéntes megnyilatkozása.

Az egész templom és torony, minden felszerelésével, az alapköltségtől maig 28,942 forintba került. Ez a nagy összeg, 6 Felsége 100 forintos adományán kívül, mind az 5—600 lelket számláló, radnóti egyház buzgó híveinek áldozatkészségéből került elő. Legújában is, a torony építésekor, az egyes családok, birtokok arányában, 100 forintos önkéntes adókat vállaltak el az ingyen teljesített közmunkákon kívül (*Vivat! Szerk.*)

Azt gondolom, ha egyebet meg se említtettem volna, ez maga is elég hangosan beszélné a radnóti hívek egy ház-szerető szívének lángolásáról, a lelkész és előjárók buzgóságáról.

Örömapnál, a melyen a hosszú küzdelmek és sok akadály után bevégzett mű átadható volt magasztos rendeltetésének, november 10-ike lett kitűzve. Az ilyen napoknak az egyes gyülekezetek életében rendkívül építő hatása van. Egyfelől a meghozott áldozatokról elismerést, a jövőre erősítést és biztatást nyer a helybeli gyülekezet s e nap örökre bevésődik az emlékezetébe; másfelől követésre méltó, buzditó példák látnak és hallanak a másuttan összegyűlt hitsorosok s mindnyájan, mintegy megszentelődnék, ha csak egy kevés időre is, egy felemelő boldog érzésben. Ezt láttam és tapasztaltam én a radnóti templom szentelésénél is.

Az ünnepélyes cselekmény a megszakított rendben folyt le. E két régi harang hivatogó szavára összesereglett hívek, élükön nagy buzgóságú esperesünkkel, hat lelkészsel s több tanítóval. a parochia kapujából kiindulva, a 75 dicséret két első versét énekeltek. míg a templomot megkerülve, a főbejáratához érkeztek. Itt az egyház gondnokára várakozott a templom kulcsával, melyet átadván az esperesnek az — áldó szavak közt — megnyitotta a templom ajtaját. Azután a gyülekezet bevonulása és elhelyezkedése közben megkezdődött a 74, majd a 234 dicséret első verseinek éneklése. Ennek utolsó sora alatt esperesünk az Ur asztalához lépett s rövid főhász s néhány bevezető szó után elmondotta, erőteljes, érces hangján, gyönyörű felavató imáját. Ennek végével a gyülekezet a XCV. zsoltár 1-50 versét énekelte el, a minek elhangzása után esperesünk újra az urasztalához lépett s felhívó szavára és intésére megkondulván a toronyban az új harang, ennek hangjai alatt, egy magas szárnyalású, s egyháztörténeti dolgokat is érintő szép imával azt is felszentelte.

Az új harang ünnepélyes kongása, az áhítatos gyülekezet feszült figyelmé, benső szorongása és az oltár előtt álló pap ihlettel imádkozása felelhetően mély benyomást támasztottak a szívekben. Ezen hatás alatt jelent meg a szöszéken, rövid enklélés után, Kupay Dénes vályi lelkész, a ki a II. Krónikák II. része felett tartott predikációt. A radnói gyülekezethez nagyon illő, alkalom és szövegyszerű szép bevezetés után arra a kérdésre kereste a feleletet, hogy mikor fog ez az új templom megfelelő igazán a maga felsőleges céljának? A szépen kidolgozott s nagy szónoki erővel előadott beszéd még növelte az ünnepi hangulatot s szép gondolatival méltó központja lett e ritka egyházi ünnepnek.

Ezután Pósa Lajos, helybeli lelkész olvasta fel a templom-torony építésnek másokat is áldozatra serkentő, tanúságos történetét; kegyelettel emlékezett meg elődjéről, a nagyérdemű Pethő Daniélról, a ki elkezdett műve bevezését nem érthette meg. Végül a XXIII. szoltár első versének emléklés után, az ur asztala felett Vattay László, rimaszécsi lelkész agendázott, és Molnár József naprágyi lelkésszel, a ki az utó agendát mondogta, kiosztotta az úri szent vacsorát, a melyben mintegy 700-an részestültek.

A közel négy óra hosszú tartott ünnepélyes cselekmények után, itt is, mint más helyen, a fehér asztal követelte ki az örömből a maga részét. És nem is hiába. Mert az a felkészés és szeretet, mely a radnói szép templomot létrehozta, a fiatal lelkész vendégszerető házána, alkalomra már olyan lágra kapott, hogy az ünnepelők egyetzer benne voltak részint a táncban, részint az egyházi politikai vitában, a melynek mindig, még éjféltör is, ez a népdal volt a refrainja:

Ha látod a pápát,
Vedd el az olvasóját!
Hej! nem bánom én, nem: biz én,
Kálomista vagyok én!

KÜLFÖLD.

Angolország egyházi életéből.

Angolországban van már gyermekek ligája is; ezelőtt 10 évvel keletkezett miss Meath házában s oly szép fejlődésnek indult, hogy most már a világ mind az öt részében el van terjedve. *E gyermekek szövetsége a jóra* (Ministering children's League) egyetlen alapszabályon alapszik: mindenki rag rajta legyen, hogy egyetlen napot se engedjen úgy elfolyni, hogy valami jó cselekedetet ne vigyen véghez. Kitűnő eszköz, hogy a gyermekeket felebarátaink szeretetére oktassunk! De a tagok valamely jó mű létesítésére is egyesíthetik erőiket; jelentékeny összegeket gyűjtöttek egyes jótékony célokra. Angolországban a ligának 2 háza van elhagyott gyermekek számára; egy harminkat most építenek. Évi 14 font sterling (mintegy 150 ft) fizetésével a liga fiókjai jogot nyernek arra, hogy egy gyermeket ajánlhassanak e menházakba. Richmondban mértékletességi kávéházakat alapítottak. A new-yorki fiók egy kápolna építésére gyűjtött. Kanadában egy kis kórházat létesített a szövetség. Párisban is van már egy fiókja a ligának, 200 taggal, kik fővetélikkor egy csinos mellépézt kapnak e felirattal: *Szerénység, kitartás, szeretetreméltóság*. Többen a liga ruhákat oszt ki a szegényeknek. Új-Zeelandból írja egy angol nő, hogy egy rosszakaratú szót nem hallott a liga egyetlen tagjának szájaiból sem kijönni.

Ime az ima, melyet a szövetség tagjai, isgértekhöz képest, minden nap, vagy legalább minden vasárnap elmondanak: „Atyám, ki szeretet vagy, add, hogy legyen olyan, mint a szent Jézus gyermek, oly gyermek, ki tud szolgálni, szeretni, ki szelíd és hasznos másokra nézve.

Indítsd számalomra szívemet a szegények insége s mind-azok iránt, kik szenvednek, hogy kész legyek megtenni mindazt, a mire csak képes vagyok, hogy segítségére legyenek mindazoknak, a kiknek erre szükségük van, Jézus szerelméért, Amen.”

Angolországban az asszonyok számára is áll fenn mértékletességi egylet. Ez az egylet házakat nyit meg (Homes for inebriates), melybe mindazon nőket befogadják, kik küzdeni akarnak a szeszies ital ellen.

A cantorbéry-i érsek egy pásztorlevélben válaszolt XIII. Leó pápának az egyesülésre, illetleg meghódolásra vonatkozó egyenkijárásra. Levelének kettős célja van: egyfelől kifejté, hogy mit kelljen gondolni egy idegen egyház által az angol nép iránt mutatott előzékenységről, s másfelől mint kell vélekedni az angol egyház kebeleiben fellepő bizonyos idegen szokásokról, az áhítatosságának bizonyos idegenszerű formáiról?

Az angol érsek nem ellensége az egyesülés mozgalomnak, mely a kereszténység kebeleiben mutatkozik; imádkozni kell ezért az egyesülésért, mivel a kereszténynek szétszakadásai képezik az evangélium terjesztésének legfőbb akadályait. Az egyesülési vágy, mely az összes keresztények által, Isten akaratának jele. Mindamellett az érsek nem hiszi, hogy az anglikán egyháznak szabad volna elenyésznie, hanem hűnek kell maradnia elveibe. „Bizonyos dolgok behatoltak közénk — úgymond — melyeknek nincs helyük az angol egyház vallásos életében. Ez nyilván következik bizonyos oktatási kézikönyvekből, bizonyos szertartásokból, melyek nemcsak hogy a közpörkoba akarnak minket visszatéríteni, hanem annyira mennek, hogy egyszerűen utánozzák a római újításokat a kultusban és a doctrinában. Másfelől, habár az igazság erős szeretete reformatio korabeli őseinket maradt örökségünk, veszedelmes dolog volna elfelejtünk, hogy minden korok új fényt áraszt az igazságra. Visszatéríteni e fényt s a vele járó melegt, amny, mint lemondani arról, hogy a dolgokat úgy személtjük, a minők azok s elveszteni a fejlődéshez való erőt, amny, mint a megesontosodott formulák conventiónális használatára szorítkozni.

Az egység felé való aspirátio, az értelems, nagy dolog. Nem szorítkozhatik csupán az elmúlt egység külső jeleire. Számba kell vennie a keleti egyházakat, a nem püspöki reformatio egyházakat úgy a continensen, mint az országban, s az Új-Világ növekedő lakossága közt. A római közösség, a melyben a nyugati kereszténység, egy időben, egységét találta, nem mutatkozott képesnek arra, hogy uralmat a hozzátartozó nemzetek felett feltarthassa. Most a helyzetnek s az angol egyház történetének merész feladásával, felhívja az angol népet, hogy egyesüljön vele. Hogy minket elcsábítson, a kultusznak s a vallásos jutalmazás rendszerének oly módját tárja elénk, a melyek a legnagyobb mértékben ellenszenvenek a germán kereszténység s mindama nemzetek előtt, melyek a bibliát olvasni szokták.

Ha az anglikán egyház egyesülne a római egyházzal, mondia betegezőleg az érsek, elszakadna az összes többi keresztények közösségétől, holott Istenfélő arra látszik rendelkezni lenni, hogy jobb egyetértésre vezesse a keresztényeket.

A ritualista mozgalom, bár a cantorbéry-i érsek azt nyilvan rosszalotta, még mindig nem csilapodott le. Legjobb eszköz lenne a baj kiirtására, ha komolyabb tudományos előkészületet követelnének az angol egyház minden papjától; ez sok hasznos eszmét elosztalna, sok botrányt elhárítana. Korunk a lelkesektől négy annyit kíván, mint a régiak tudtak. Akkor nem esnék meg az, a mi egy felszentelendő fiatal angol pappal történt, hogy az ó-szövetség könyveit nem tudta felsorolni, s nyilvan megvallootta, hogy sohasem olvasta a Jób könyvét. Egy angol lelkész pedig, ki kiváló szónok hírében áll, a szöszékről ezt a történetet beszélte el hallgatónak: „Tudjátok, k. k., mit mond az Irás a fiatal Mózes pásztorról, ki midőn nyájából egy juhót elvesztett, azt mindaddig kereste, míg meg nem találta, s vállain visszavívén, hallá az Örökkévaló hangját, ki azt mondá neki: Miután oly jó gondot viselsz a read bizott nyájra, népemnek pásztorává teslek tégedet.”

Képzeltetni a jámbor hívek zavarát, midőn keresték a bibliában a tisztelendő úr által említett elbeszélést, s azt sehogyan se voltak képesek megtalálni, valóságzinnel, mert maga a lelkész úr se tudta volna megtalálni, ha csak nem valami „szentek életében.” Valóban elmondhatni az angol papságról, hogy egy kissé több tudományos képzettség több életet csopogtatna belejök, mint minden buzgólkodásuk az oltár felidézése, a körmenetekben hordott zászlók kibontása, a liturgikus énekek, litániai éneklése, a gépies hajlongások és mozgások körül!

R—s.

IRODALOM.

* **Az Unitárius történetírás legújabb remeke.** Irta: Révész Kálmán. Debrecen. 1895. Ez egy külön lenyomat a »Debr. Prot. Lap«-ból; terjedelme 2 iv (8ⁿ) Egy ádátlan polemiának gyümölcse ez, a miben kevés embernek lehet gyönyörűsége, de a mi mégsem volt elkerülhető — a merész kezdeményezés miatt. *Kanyaró Ferenc*, unitárius tanár, azóta, hogy a debreceniek által vezetett ellenzék kedvéért, ki kellett neki és hitsorsosainak vonulniok a Magy. Prot. Irod. Társaságból, elkecsereget harcot indított a kalvinizmus ellen s Kálvint, Meltiusz, Révész Imrét kiméletlen cynissmussal és történetirői hígadság és tárgyilagosság nélkül iparkodott saját olvasói előtt tönkre silányítani (1891). Vele szemben különösebben *Révész Kálmán* és *Balogh Ferenc*, mint közlebről érdekelt felek vettek fel az eldobbott keztyűt, előbbi az általa szerkesztett »Dunántúli Prot. Lap«-ban s majd külön füzetben is, utóbbi pedig »Keilló világítás Kanyaró Ferenc unitárius történetéhez« című művecskéjében (1892 Debrecen). Ellenők Kanyaró a »Keresztény Magvető«-ben folytatta a harcot egy rendkívül hosszúra nyújtott s most már különösenyomatban is ismeretes cikksorozatall (»Unitárius történet-írás és Kálvín-orthodoxia.« 159 lap 8ⁿ), a melyben fokozódott elkecsereddel támadja Kálvint a Servét javára s Révész Imrét a Szilágyi Ferenc előnyére, Révész Kálmánt pedig azért, hogy állításait visszaütösítosita s többrendbeli tévedését s célzatos túlságosokodását szemére vetette. Ez ellen a »Görösös Bot«, »Kancsalok Okulárja«-féle irat ellen írta R. K. a cimben nevezett művét — köteles védelmül önmaga s b. e. édes atyja stb. mellett. Kimutaja sok példával, számos idézettel, gyakorlati vitázó képességgel, nagy olvasottsággal, hogy Kanyaró szándékosan ferdit, célzatosan csoportosít s pártos magyarázattal vonja saját pártjára az oly írókat is, a kik nem ízéhetők tanúul az ő igazai mellett. Egyik feladatúll tekintri R. K. magára nézve azt is, hogy az unitáriusokat a *protestáns* névtől elüsse s ezt is sok ügyességgel és ráolvasással végzi; azonban elvégre is csak annyit bizonyít be, hogy a »protestáns«-név alkalmazásában nem tanúsítottak a hazai írók következetességet s azt a körülményekhez és saját legjobb meggyőződéshöz képest most szűkebb, majd tágabb értelemben vették. Tudvalevő dolog, hogy erdete szerint minket sem illet s ha mégis szivesen használjuk, akkor nincs jogunk azt az unitáriusoktól sem megtagadni; hiszen használata által éppen úgy nem válnak ág. evangélikusokká vagy lutheránusokká, a mint nem válnak azokká az unitáriusok sem és megfordítva. Révész K.-nak Kanyaróval szemben joga, sőt kötelessége volt a »protestáns«-név illetékeségét is felvetni, mivel ő erre ki volt híva; de — szigorú orthodox állásponton — nincs joga *latitudinarisussal* s *évtelenséggel* vádolni az unitáriusokkal rokonszenvező protestánsokat akkor, a mikor ő lutheránus atyánkfiaival a »protestáns« névből egygyé olvadni látszik. Pedig erre a vádra ő nagy

hajlaton érez magában, mivel művének 15 ik lapján gyónosan gratulál a szabadelvű kálvínistáknak az unitáriusokkal való barátságához, 34 és 35 lapján pedig ismételen is megköveteli tőlük, hogy tiszteljék az ő elveken nyugvó szilárd meggyőződését, »a mely *legalább* is annyj jogosultsággal bír, mint az övék!«, »Hanc veniam damus, petimusque vicissim!«. De már azt a R. K. tollából *Kanyaróizmusnak* tartjuk, a mikor ő olyan szabadelvű prot. hitfeleiről is beszél, a kik »minden áron, (!) minden téren« egyesülni óhajtanak az unitáriusokkal. Ha ő — mint maga mondja — ige szépen megfér ez áldott hazában az unitáriusok mellett ne akarjon, mint történetirő, *felettök* állani az ő szabad-elvű prot. hitfeleinek, mert ő róla is allani talál az, a mit az unitáriusokról mond: »az ilyen támadások nagyon furcsa nyilvánulásai a keresztényi szeretetnek, türelemnek és testvériségségnek.« — Isten mentse meg irodalmunkat a Kanyaró-féle elfogult történetiróktól s a főnébnyekben ismertetett polema további folytatásától. R. K.-nak egyébként szivesen gratulálunk azért, hogy nem követte ellenfelét a posztványos ingoványra. A mű ára nincsen feltüntetve.

— **A »Theologiai Ismeretek Tára«** című, Zoványi Jenő, tiszta-földvári lelkész által szerkesztett füzetes vállalatból megjelent a II. kötet I. füzete. A G. Gy. s részben a H. kezdebetés írók, szók, tárgyak ismertetését közli lehető tömören, de mégis érthetően, világosan. Jó tulajdonsága, a mely szerint a hazai irodalomra s az itthoni vállalás s egyházi viszonyokra különös tekintettel szokott lenni, most is dicséretre válik. Mindenre, mindenkit kielégítően kiterjeszkedni — természetesen — e vállalat szerkesztőjének és buzgó munkatársainak sem adatott s neki tévedestől ők sem mentesek. Így p. o. a *Gerson* névnel meg lehetett volna említeni annak bibliai bírtokosát s a név magyar jelentését! *Genoveva* alatt a *Genoveva története* című művet. *Üeseler* név alatt elég volna csak annyit mondani Balogh Ferenc egyháztörténelméről, hogy ennek a G. műve egyik főforrása volt, mert hogy *kivonata* volna, ézi nem mernők állítani; *Habakuk* alatt szót érdemelne a jeles kis prófétának egy magyar fordítása és magyarázata, a mely a »Sárospataki Lapok«-ban jelent meg. *Haggues*-nál meg kellett volna mondani, hogy a magyar fordítók Aggeus, Aggaëus néven nevezik, eredeti neve az írónak *Khaggy* stb. De e megjegyzésekkel nem akarunk levonni a mű értékéből, hanem annak mennél értékesebb lételet kívánjuk elősegíteni. Sajnos, hogy ez az igazán hézag-pótló vállalat is a paizsos férfúval birkozik, mint az egész prot. sajtó; pedig bizony-bizony nagyon ránk fér édes mindnyájunkra egy ilyen tájékoztató, útmutató mű, mert igaz az, hogy »oblivioni discimus.« Sokan még az átvett füzetek árát sem fizették ki; az ilyeneket arra kéri a szerkesztő, hogy december 31-ig az előfizetési ősszegnek felét sziveskedjenek beküldeni, különben a füzetek további küldését beszünteti. Ismételen is állítjuk, hogy szívesen volna ránk, ha ez a vállalat is a részvétlenség áldozata lenne! — A teljes mű ára 6 frt, egy füzet ára 50 kr.

* **A Magyar kardvívás, mint vívó testgyakorlat.** Irta *Székely Nurbert*. Budapest. Patria irodalmi vállalat 1895. Az országos név vívómester műve ez 10 autotypai képpel, a melyek vívó-nőket tüntetnek fel különböző vívó-helyzetekben, vívó-öltözetekben stb. Célja e műnek megnyerni a női közönséget a kardvívásnak, a mely a szerző szerint a női tornázás szerencsésen pótolhatná. A vívórel való vívásnak szerző nem barátja s ez ellen az elterjedt divat ellen erősen harcol a kardvívás javára. Műve együttall bizonyos leleplezés és tiltakozás is a vívómesterek nevében. Záradekúl egy verses felhívást is közöl »Kardra magyar!« cím alatt, a mi a szerző tollából került

ki, bizonyosságául annak, hogy kard és toll nem ellentetes fegyverek. A díszes kiállítású, 50 lapra terjedő (a képek kivül) mű ára 1 ft.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A 80 éves Kiss Áron.** Maga lépcsőről-lépcsőre haladt előbb-előbb addig a magaslattal, a mely a magafajta halandónak osztályrésze lehet. Bizalom, szeretet, igaz érdem emelte fölébb és fölébb. És őt nem tántorította meg sem mélység, sem magasság! Maradt tipikus kalvinista lelkipásztor, ennek minden jeleségével. Első az egyenlők közt. Ellenfeleit meghódította szelidségével, munka- és emberszeretettel, kötelesség-tiszteletével. Az Isten, a kit szeretett és szeret, imádott és imád, a kinek országja terjesztéséről lángolt és lángol, megáldotta őt a vénség ékes koronájával, a keveseknek fentartott 80 esztendővel (november 22.). Tisztelettel köszöntjük őt, a kit Isten erre a „több”-re is elsegített s szívből kiáltjuk felé: Ad multos annos!

— **Gyászhir.** *Dr. Czákó Kálmán* a budapesti állatorvosi akadémia rendes tanára, a m. kir. állami magvizsgáló állomás igazgatója, folyó hó 8-án, életének 52 évében, hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. A megboldogult a gimnázium felsőbb osztályait és a teológiát a sárospataki ev. ref. főiskolában végezte; s a távolban is mindig szeretett gyermeke maradt az Alma Maternek. Sárospatakról előbb Gávára ment tanítónak, aztán Budapestre egyetemi hallgatónak s itt az orvosi tanfolyamot végezte. Mint egyetemi hallgató, a *Széni Pál* nevelőintézetében is tanított több évig. Az orvosi diploma megszerzése után előbb a kolozsvári, aztán a budapesti egyetemen volt kórbonctani tanár-segéd. 1872-ben a kormány külföldi tanulmány útra küldötte. 1874-ben az állatorvosi akadémia tanárának nevezetteti ki s mint ilyen nagy buzgalommal foglalkozott a kórbonctannal s később a növény- és gyógyszer-tanok tanításával és tanulmányozásával. Tanulmányaiból nagyzerű gyűjteményt állított össze az intézet részére. Ő nevezetteti ki az állami vetőmag vizsgáló állomás első igazgatójának is. A tudományos irodalomban is több becses művel örököltette meg nevét. Mint tanár tanítványainak tiszteletét és szeretetét méltán érdemelte ki. Bokrös érdemeit elismerte ő Felsőge, a király is, midőn őt pár évvel ezelőtt a királyi tanácsos címmel tüntette ki. Halálát több év óta tartó betegségek előzte meg. Még kórbonctani tanársegéd korában hullamergést kapott, a mely miatt egyik szemét elvesztve s azóta teljesen egészséges nem is igen volt. Benne a „Sárospataki Lapok” is egyik régi munkatársát gyászolja. Áldott legyen a derék tudós és igazi jó barát emlékezete!

— **A Sárospataki Irodalmi Kör** kezébebizottsága októbr. 19-ikén tartott gyűlésén elhatározta a gimn. használtára szánt Keresztény Egyháztörténet újból való kinyomatását, valamint a katekizmusét is, mivel nincs ezzal remény, hogy az új katekizmus ügye a közel jövőben gyors Clintézést nyerjen. Az új népiszkolai tanterv életbeléptése után a Sárospataki Irodalmi Kör népiszkolai használatára kiadott tankönyvek közül sok nem felel meg a tantervnek, némelyek pedig teljesen hiányozván. kezébebizottság felkérte a tanterv készítőjét, Dezső Lajos tagtársat, adjon véleményes előterjesztést arról, hogy az Irodalmi Kör kiadványai közül melyek használhatók, melyek nem, hogy az Irodalmi Kör idejében gondoskodhassék megfelelő tankönyvek

készítéséről vagy a meglévőeknek a tantervnek megfelelő átdolgoztatásáról. E kérdéssel kapcsolatban Dezső Lajos, a »Népiszkolai Tanterv« készítője jelentette, miszerint több oldalról tudakozódó levél érkezett hozzá egyházközpontunkból népiszkolák tanítóitól a tanterv keresztülvétel tárgyában. Egyik tanító írta azt kérdezi, hogy miután a főiskola kiadványait képező népiszkolai könyvek közül egyik-másik nem felel meg az új tantervnek, kötelező-e továbbra is a főiskola által kiadott népiszkolai tankönyvek használata, különösen pedig hol szerezhető be az I—II. s illetőleg a III—IV. osztály számára előírt vallásoktatási könyv? — Egy másik tanító írta azt kérdezi, hogy hol kapható a VI. osztály számára előírt egyháztörténelmi kézikönyv, továbbá az I—III. osztály számára előírt elméleti és gyakorlati dalkönyvecske, valamint a IV—VI. osztály számára előírt iskolai dalok és énekek gyűjteménye? — A harmadik tanító írta azt kérdezi, hogy mettől-meddig kell haladni az egyes tantárgyakban az első félévben? A tanterv szerzője egyszerűen kijelentette, hogy ő ugyan szívesen közli a maga nézetét a tanterv kivételét illetőleg mindazokkal, kik ez iránt hozzáférődnak; mindazáltal nem akarván ezzel praecjudikálni az Irodalmi Kör megállapodásainak, kéri, hogy a felmerült kérdések iránt a kezébebizottság hozzon határozatot. A kezébebizottság e kérdések iránt a következőkben állapodott meg: 1. A főiskola kiadványainak az egyházközpont népiszkoláiban való használata ezután is kötelező. 2. Az Irodalmi Kör gondoskodni fog, hogy azon kézikönyvek, melyek a tantervnek itt-ott még nem felelnek, mielőbb kellő átdolgozásban részesüljenek; valamint, hogy azon szakokban, melyekre a főiskola még egyáltalában nem adott ki kézi-vagy segédkönyvet, mielőbb alkalmas könyv álljon a tanító urak rendelkezésére. Addig is a tanító és iskolálatógató urak tapint-átóll remélt az Irodalmi Kör, hogy a minden átalakulással együtt járó átmeneti nehézségeket türelmeleg tekintvén, sikeresen legyőzik. 3. A mi a féléves beosztást illeti: Irodalmi Körünk már régebben elítélte a félévi vizsgákat, mint cél- és időszertületeket; s ennek következményeként az iskolálatógatás idejéül is alkalmasabbnak ítélte az iskolai idő második harmada után eső időt. Az új tanterv szerint a tanév kétharmada az előírt tananyag elvégzésére, az utolsó harmad ismétlésre van beosztva. Egyébiránt a szakértő iskolálatógató az eddig szokásos iskolálatógatási időszakban is képes lesz megítélni az iskola tanulmányi állapotát, a nélkül hogy a tanító vizsgaszeri előkészülettel várná a látogatást. 4. Végül e helyen is közli kezébebizottság a használandó könyvek jegyzékét: a) *Arvay József* O. és *Ujtestamentum* szentírténeket. *Átdolgozta Radácsi György.* Az I—II. osztályban csak a tanító használja e könyvet elbeszéléseinek vezérfonalául; a III—IV. osztályban a gyermekek kezébe adatik olvasókönyv gyanánt. b) *Mitrovics Gyula.* A Keresztény Hit- és Erkölcstudomány rövid foglalatja. V. o. c) *Radácsi György.* A Szentírténekek rövid foglalatja és a keresztény egyház történeti. E könyvecskeik a szentírténeket tartalmazó része elmarad, csak az egyháztörténeti részt használja a VI. osztály. d) *Nagy Sándor.* Magyar ABC I. o. e) *Dezső Lajos.* Olvasókönyv. II., III—IV., V—VI. o. f) *Maklári Pap Miklós.* Magyar Nyelvtan. III—IV. és V—VI. o. g) *Dezső Lajos.* Számítási feladatok I—III. és III—IV. o. h) *Gérecz Károly.* Népiszkolai Földrajz. IV—VI. o. i) *Orbán József.* Kézikönyv az egyetemes és hazai történelem tanítására. V—VI. o. k) *Visky K. Bálint.* A magyar polgári jogok és kötelességek ismertetése. VI. o. l) *Büza János.* Természettan IV—V. o. m) *Zsindely István.* Természettan az elemi népsík. számára V—VI. o. Ideiglenesen ajánl.

tanak: a) Oherolli János. Tornazsebkönyv b) Vajda Pál. Szépirás minták. c) Sándor Domokos. Gyakorló-könyv a népiskolai énektaláshoz. d) Kozma-Felméry. Falitablák elemi rajztanításhoz. *Csontos József*, az Irodalmi Kör jegyzője.

— **Tanulmányi kirándulás.** Főgimnáziumunk VIII-ik osztályának növekedései folyó hó 9-én a reggeli gyorsvonattal, Kiss Elek tornanár vezetésével a Szerecsere-rándultak a cukorgyár megtekintésére. A kirándulókhoz csatlakoztak: Szinyei Gerzson, Szívós Mihály és Rácz Lajos tanárok is. A cukorgyár igazgatósága a kirándulókat nagyon szívesen fogadta, szakértő vezetőket rendelt melléjük, kiknek magyarázata mellett tekintették meg, két csoportra osztva, a most teljes üzemben levő gyárat, úgy a nyers cukor kidolgozását, mint a finomítót, hol meg is kostólhatták a készülő cukrot, annak különböző tisztulási stádiumán keresztül. A megtekintés mintegy 2 1/2 óráig tartott és a társaság sokat tanult, sokat gyönyörködve jött ki a hatalmas gyártelepről, mely köszönetét fejezte ki az igazgatóságnak szíves előzetes engedélyért. A nagy vendéglobben elköltött ebéd s kedélyes szórakozások után, a délutáni személyvonattal tértek vissza Patakra.

— **Wlассics miniszter a papi javak szekularizációjáról s a népiskolák államosításáról** a kormány nevében nyilatkozott legközelebb Temes váron, a tiszteletré rendezett banketten. Határozottan kijelentette, hogy a kormány a papi javak szekularizációjával, melyet újabb időben ellene kortes eszközül igyekeznek felhasználni, nem foglalkozik. A népiskolák államosításáról szóló hírek is alaptalanok, mert az iskolák államosítása az állam pénzügyi viszonyai miatt nem is volna keresztülvihető; de erre nagy szükség nincs is, mert a telekezeti és községi iskolák nagyobb része feladatának híven megfelel.

— **Az utolsó egyházközlői javaslat** hiteles szövegét folyó hó 12-én állapította meg a főrendiház és a képviselőház által kiküldött közös bizottság s azt miután a két ház megállapodásával teljesen megegyezőknek találta, szentesítés végett felterjesztésre ajánlotta. Az országgyűlés tehát a választ szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslattal formaszert is teljesen végeztet.

— **A dunántúli ev. ref. egyházkerület** folyó hó 19-én Székesfehérváron rendkívüli közgyűlést tart, melynek egyedüli tárgya a megüresedett püspöki szék betöltése lesz. Püspökjelöteklül — mint haljuk — Antal Gáborné, Czikke Ferencz, Kormendy Sándor és Vályi Lajost emlegetik.

— **A köztartási kormány** az ezredéves ünnepély alkalmából létesítendő 400 új állami iskola közül ez ideig 156-ot állítottat fel. A jövő évi állami költségvetésben a további iskolák felállítására, azok személyi és dologi szükségleteire 275,000 frt van fölvéve azon 981,966 frt előirányzaton felül, a mely a már létező állami elemi iskolák személyi és dologi szükségleteinek fedezésére szolgál. A kormány félhivatalos lapja (Nemzet) közli mind a 156 millenaris iskola névsorát, cefalattál ama híreszteléseknek, mintha a már meglevő állami iskolák közül újabban szerveztettek akarná a kormány millenaris iskoláknak kinevezni. E kimutatás szerint Kolozs megyében 22, Nyitraiban 11, Szilágyban 9, Szolnok-Dobokban 10, Árvaiban 7, Zemplénben 2 millenaris iskola állítottat fel. E 156 iskolában 230 tanító, illetőleg tanítónő nyert alkalmazást.

— **Köszönő válasz.** Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgatóság! — Néhai főt. és mélt. Pap Kovács Gábor ref. püspök, szeretett és feledhetetlen lelkészünk grászos el-

hunytá alkalmából hozzánk intézett részvétiratokra fogadják a nagyt. és tek. igazgatóság, a komáromi ev. ref. egyház, valamint saját nevében nyilvánított hálás köszönetünket, hogy a legmélyebb csapás súlyos fájdalmait meleg részvétellel enyhíteni igyekeztek. A legközelebb főpásztor és szeretett hű lelkeszünk kedves emléket mély hálával és kegyelettel őrizi e gyülekezet minden tagja és csak vigaszt merithetünk azon általános rokonszenvből, mely gyászunkat minden oldalról kísérte. Kérem a nagytiszt. és tek. igazgatóságot, hogy meleg köszönetünket kegyesen tudomásul venni méltóztatssék. — Kiváló tisztelettel vagyok Komáromban, 1895. nov. 8-án. A nagyt. és tek. igazgatóságnak alázatos szolgája: Konkoly Thege Béla, főgondnok.

— **A közpiskolai tanárok két panaszos küldöttsége** jelent meg folyó hó 13-án a köztartási miniszter előtt. Az egyik küldöttség, melynek vezetője *Béthy Zolt* volt, azt a memorandumot nyújtotta át, melyet a kiküldött bizottság a tanár egyesület kassai gyűlésének határozata folytán készített. Ez részletesen foglalkozik a közpiskolai tanár-kérdés egész körével. Kimutatja, hogy a köztartási tárca aránylag egész Európában nálunk van legsilányabbul dotálva s innen érd a közpiskolai tanárok legfőbb baja. Statisztikai adatokkal igyekszik bebizonyítani, hogy nem a tanárképzés reformja volna első teendőnk, hanem az, hogy a tanári munka és annak díjazása között megalkotnók a helyes arányt, mert ennek helytelen volta a legfőbb oka a tanár-hiánynak. A memorandum előadja aztán a tanárok kívánalmait, melyek közül, mint fontosabbakat felemlítjük, hogy az állami tanárok fele már most a VIII. fele a IX. fizetési osztályba soroztassék; az ötödéves korpótlék 100 frtról 200 frtra emeltessék. Tekintettel a tanári pályán elérhető csekély előmenetelre, kérik a helybeli előléptésről olyan módon, hogy a rendes tanár igazgatói, az igazgató főigazgatói jellegét és fizetést kápon, a nélküli, hogy állomását elhagyná. Kívánja, hogy az igazgatók a VII. és VI. fizetési osztályba soroztassanak, a VI-ban főigazgató címmel; a főigazgatók pedig a VI. fizetési osztály első fokozatába. Rendezetni óhajtja a fővárosi tanárok fizetési pótlékát is. Kívánja, hogy a törvényhozás mondja ki, hogy a felekezeti és községi tanárok javadalmozása nem különbözhetik az állami iskolák tanáraitól. A második küldöttség, a melyet *Mauricz Rezső* vezetett, annak a rendeletnek a visszavonását kérte, a melyben a fővárosi tanároknak meg van tiltva, hogy délelőtt más iskolában órákat adhassanak. A küldöttség kifejtette a miniszter előtt, hogy ez a tilalom egyenesen a tanügyi kárára van, mert a mai tanár-hiány miatt az állam sem nélkülözheti az óraadó tanárokat; kérte a minisztert, hogy egyesek visszaélése miatt ne hozzanak általános rendszabályokat, hanem az egyéni felelősséget szigorúban alkalmazzák. A miniszter mind a két bizottságot lekötelező szívesseggel fogadta s a budapesti tanárok kérésére vonatkozólag kijelentette, hogy a sérelemnek tartott rendelet ő csak utólagosan látta és csak adminisztrációs tévedésből történt, hogy a konkrét rendelkezés általánosított, mert ilyen általános tilalmat a minisztériumuk nem volt szándéka kibocsátani.

— **A sárospataki akadémiai ifjuság elhatározta**, hogy könyvtárát, cassinóját és sakk-egyletet egyesíti s közös erővel s a nemes ügybarátok segítségével építi tovább, mire bizony szükség van. December 14-én e célból hangversenyt fog tartani, a melyre már folynak az előkészületek. Előre is felhívjuk erre a t. közönség szíves érdeklődését.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szállítással, egész évre
5 frt. félre 2 frt. 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt. fél
oldal 4 frt. negyedrészes
oldal 2 frt.
Koronával féloldali 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Egy nyolcszázados évforduló.” Ródez Lajos. — „A középiskolai tanárok helyzetéről.” Buzs János. — „Adatok az abauji ev. ref. egyházmegye 1890. évi április hó 14-ikén Felső-Novajban tartott gyűlésének történetéhez.” Zsolnás Benő. — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Egy nyolcszázados évforduló.

Folyó hó 26-án lesz 800 esztendeje annak hogy II. Orbán pápa a clermonti zsinaton Nyugateurópa népeit a szentsír visszafoglalására felszólította, — s ezzel a középkor történetének legnagyobb eseményét: a kereszties hadjáratokat megindította. A vallásos felbuzdulásnak rajongó lelkesedésnek, az Údvezítő utáni vágyának oly elementáris kitörését, mint a minő egész Európát Jeruzsálem visszafoglalása érdekében ekkor elfogta, csak a kereszténység első századában tapasztalta a világ, s később csak 400 év múlva, a reformációnál lett újra a vallásos eszme a világtörténelem kerekének fordító-jává, újabb kerekvágasba tereelőjévé. Sem azelőtt, sem azután a középkor ezer éves történetén keresztül, nem volt esemény, mely fontosságá nézve e nappal, a kereszties háború proclamálásának napjával vetekedhetnék; e nap századokon át három világrész történetében megérezte hatását, de az egyházi és politikai történelem terén való jelentőségét még sokban felülmúlja kulturális jelentősége, Európa felvilágosodására gyakorolt hatása.

A pápai szék theokratikus törekvései, a vallásos rajongás, és a politikai okok: a szeldsukok előnyomulása Kisázsiaiban, a bizanci birodalom segélykérései, — egyaránt közreműködtek a clermonti zsinat e nagyfontosságú tényének előidézésében.

A nyugati kereszténység haderejének keletre való fordítása már pár évtizeddel előbb is fölmért. A szeldsukoktól szorongatott bizanci császárok Kisázsia elveszte, sőt székvarosuk fenyegetése után a nyugati kereszténységbe vetették minden reményüket. S ki lett volna nyugaton, a ki őket hathatósabban megtudta volna segíteni, mint a pápa, a nyugati kereszténység feje, ki a Karolingek birodalmának összeomlása után, mintegy szellemi császár uralkodott nyugaton s VII. Gergelyben a leghatalmasabb képviselőre talált, a ki államférfi, hadvezér és főpap akart lenni egy személyben. Hozzáfordult tehát VII. Mihály császár segedelemért, a keleti kereszténységnek a nyugatival való egyesülését is kilátsba helyezve neki. Örömmel vette VII. Gergelyben a felhívást, mely azt megöt nyitott meg ambíciós törekvései előtt. A katolikus egység helyreállítása a görög, sőt esetleg az örmény s a többi keleti egyházak meghódításával, — ez oly kilátás volt neki, mely legmerészebb

álmaít megvalósítani látszott; ez oly jutalom volt, mely megérdemelte a keleti birodalom megsegítését, az Izlam elleni harcot. Elragadtatással vette e hírt s több levélben felszólította a híveket, hogy e vállalathoz neki segélyt nyújtsanak. S már sikerült is 50,000 főnyi seregét összegyűjtenie, melynek élén maga akarta a hadjáratot megkezdeni, — de ennek kivételében más közbejött események, különösen IV. Henrik német királytal való vizsgálva megakadályozták. De e perctől kezdve a kapu mintegy ki volt nyitva, melyen a ker. seregek kelet ellen voníthattak.

Gergely utódl nem ejtették el elődük tervét, csak az alkalmas pillanatot várták. — s a körülmények ez iránt egyre kedvezőbben alakultak. Nyugateurópa népeiben úgy a normannok rablóhadjáratai, mint a spanyol lovagok harcai a morók ellen, különösen Toledo ostroma (1085), melyben aquitán, burgund és normann lovagok is részt vettek, fölkeltek a lovagias szellemet, a kalandok és harcok utáni vágyat, a hódítási hajlamot; s mindez — a kereszténység és az Izlam közötti harcoknál fogva (Guiscard Róbert) — önkéntlenül is vallásos, keresztényies színezetet nyert, a hitlenek ellen fordult. Másfelől a nyugati kereszténység kebelében ép' ez idő tájban jutott legmagasabb virágzásra az aszketa szellem. Külső és belső körülmények: háború, inség, ragály, trónok bukása, 1000 év körül a világ elmúlása miatti aggodalom, egyaránt hozzájárultak annak fölkeléséhez és növeléséhez. Végtelen bűnértet fogta el az emberiséget, elfordult a világtól, s Isten irgalmát kereste a vezeklés, bűnbánat minden útján. Midőn az irgalom elnyerésére, a bűnbánat megtalálására a papák a zarándoklásokat, az Úrral és az apostolokkal, vagy lábuk nyomával, ereklyéikkel való érintkezést is sikeres, üdvös dolognak nyilvánították; midőn az aszkétikus hangulat a zarándoklással járó fáradsalmakat, veszeléket Istennek tetsző műveknek tekinté; ez időtől, a 11-ik század közepétől fogva a zarándoklások jelentékeny tényezői lettek a középkor vallásos életének. Ezren meg ezren zarándokoltak a szent helyekre, — a merészbe, vagy rajongóbbak egyenesen Jeruzsálembe, az Údvezítő életének és halálának megszentelt helyére. A keresztény világ mindig ajtatos érzésekkel tekintett Jeruzsálemre, de soha ajtatosabbal, mint e korban; 1065-ben a mainzi püspök vezetése alatt 7000 emberből álló előkelő csapat járt a szent fölött. De itt nemcsak rajongó érze-

sük talált kielégítést, hanem látva a szent helyeket a durva, hitetlen ellenség birtokában, a harag és elkeseredés is feltamad bennök ezek ellen, a mit a sokféle zaklatás, az ott lakó keresztények sanyargatása csak fokozott. A visszatérő zarándokok sötét színekket cselethek a hitelenek által rajtok s keleti testvéreiken elkövetett erőszakoskodásokat, a szent helyek meggyalázását s lázas savaikkal (különösen Remete Péter) egész Nyugateurópát felizgatták. Csak egy szikra kellett, hogy a felhalmozott gyűnyág felrobbanjon.

Ekkor történt 1095 tavaszán, hogy Komnén Elek bizanti császár újra segélyért folyamodott II. Orbán pápához. II. Orbán hasonló theokratikus törekvések főbűntöttek el, mint VII. Gergelyt, s habár szelidebb eszközökkel dolgozott, mint Gergely, egész Európát lábai előtt látta. Korának s szülőföldének, Franciaországának harcias hangulata, vállalkozó szelleme benne is élt, — s így kész örömmel fogadta a keletről jövő felszólítást.

1095 március elején Piacenzában nagy zsinatot tartott, a melyen meghallgatva Elek császár köveit, felhívta a keresztényeket a görög birodalom támogatására; s már itt sokan megígérték neki, hogy a kereszt ellenségei ellen Konstantinápolyba vonulnak. Piacenzából a pápa Franciaországba utazott s ott november 18-án újabb nagy zsinatot hívott össze Clermontba. Itt is előbb általános ügyeket tárgyaltak, az Isten békéjét (treuga Dei) kihirdették, végre november 26-án átérték a legfontosabb ügyre, mely a clermonti zsinatot az emberiség emlékezetében örökké nevezetessé volt hivatva tenni. Megszámlálhatatlan tömeg gyűlt össze e napon a városban, mivel előre híre terjedt a bekövetkező nagy eseménynek. A pápát 14 érsek, 225 püspök és 400 apát környezte; az alsóbb klerus tagjainak s a világiaknak se szeri, se száma. Szabad ég alatt, — miután e roppant tömeget semmi épület nem lett volna képes befogadni, — kezdett Orbán arról beszélni, a mi mindnyajok szívét eltöltötte, a nélkül, hogy erről világos tudomással bírtak volna. Beszélt a jeruzsálemi keresztény templomok iszonyú megszentégtelenítéséről; az ottani hívek s a kegyes zarándokok keserű bánatalmaztatásáról a szeldukok durva uralma alatt; azokról a nagy veszélyekről, melyeknek Konstantinápoly, valamint az egész Nyugat az ellenség diadalmas előnyomulása következtében ki van téve; végre a multról, mely a francia lovagságot, melynek már ősei is kardot rántottak „Hágár fia” ellen, bátorságra és harcvágyra kell hogy lángolja. Mintegy Isten hírnöke, szent háborúra szólította őket, s mindenkitől követtele, hogy a legfőbb hadúrnak, Jézus Krisztusnak szolgálata alá álljon a hitetlen elleni harcra, Jeruzsálem megszabadítására, az ige beteljesedésére, hogy „az ő sirja ismét dicsőségessé legyen!”

Felhívó szavai leirhatatlan hatással voltak a tömegre; mint isteni kijelentés, úgy hatottak a rajongó, ég felé vágódó lelkekre. Már miközben beszélt, viharos helyeslések szakították félbe szavait. Midőn beszédét bevégezte, ezer meg ezer ajakról viszhangzott a szent háború jelszava: Dio li volt! Isten akarja! Sokan könyekre fakadtak és reszkettek a belső felindulástól, s tömegesen siettek a harcias zarándok-út jelvényét; a piros keresztet átvenni s jobb vállukra feltűzni. Erre Orbán megújítja az egyház ama parancsát, hogy Isten békéjét törhetetlenül meg kell tartani; a keresztések javait az apostoli szék különös oltalma alá helyezze; mindazoknak, kik nem kapzsiságból, hanem igazi ajátosságból vesznek részt a szent háborúban. *bánbocsánatot* ígért, s megbízta a papokat, hogy hazájukban az egyház vállalatát beszédeikkel segítsék elő s ajánlják

a keresztéseket a hívek imájába. A legelső püspök, ki a kereszt fogadalmát letette, Adhemár de Montell, puy-i püspök volt, kit a pápa — miután maga nem akart a seregek élére állni — a hadvezetésben helyettesének nevezte ki; a legelső világi fejedelem pedig Raimund toulousei gróf, Dél Franciaország legzsdagabb és leg-hatalmasabb ura, volt. Példáját csakhamar többen követték, részint benső kegyességéből, részint — kiknek lelkiismeretét súlyos tettek nyomták — az ígért bűnbocsánatot utáni vagyból, részint végre kaland- és harc-vágyból. Így Bouillon Gottfried, Róbert, Andriai gróf, Róbert, a könnyelmű normann herceg, Hugó vermandois-i gróf, Boemund tarenti fejedelem, Tankréd brun-dusiumi örgróf stb.

A kereszties hadjáratok, úgy a mint azokat II. Orbán megindította, már nem egészen azt a célt tűzték magok elé, a melyre VII. Gergely törekedett. Elek császár megsegítése és a szeldukoknak Kis-Ázsiából való kiűzése lassankint háttérbe szorult. E helyett, mint legfőbb, leghajhottabb cél: a keresztény uralomnak a szentföldön való visszaállítása s az Úr szabad sírjával való imadkozás lépett előtérbe. Aranyos cég a büszke s hű szándék és a mindenhatóságra való törekvés taktarajjal. Édessé tetele a vérnek, a pusztításnak a Krisztus iránt való hűség igézete által. Felhasználása a vallásnak a gyilkosságra, országok elgázolására. Evangyélium a szuronnyegyház — a Jézus nevében, a ki pedig azt mondta egykor az érte fegyverében nyúló Péternek: „Tedd hűvelyébe kardodat!”

A kereszties hadjáratok, bár három század folyamán *há* ízben megújultak, egymás után Európa legvittebb nemzeteit, legedzettebb katonáit, legnagyobb vezéreit harca szolgálták, tömérdek — millió meg millió — emberáldozat után elvégre is sikertelenül végződtek, a közbe-közbe kivívott eredmények is utóljára mind megsemmisültek a Európa megtörtén, megszegyenülten volt kénytelen visszavonulni az anyai elszantsággal, anyai lelkesedéssel sóvárgott szentföldről, s letenni — talán örökké — a szentisr visszafoglalásának tervéről. A sok ereklve, a miket a visszatérők magokkal hoztak, tengernyi köny, miket az elvesztettek családjai hullattak, kimerült kincstárak, elvadult népekölcsök, s ott messze keleten az elhullottak millióinak porladó csontjai: ezek voltak a sok százados küzdelem összes eredményei, összes emlékei!

De nem, ne legyünk hálatlanok! Élet is serkent, tavasz is fakadt a halál, a pusztulás nyomában! A vallásos rajongás korára egy józanabb, számított, reálisabb kor következett, mely a földi élet követelményei iránt is érzékelni viselhetett, nemcsak Isten országának, hanem e világnak is polgára akart lenni. Nemcsak a nagy veszteségek tanították meg őket erre, hanem útközben szerzett egyéb tapasztalataik is. A zarándok, mikélyt hazáját elhagyta, a lakott föld jelentékeny részével megismerkedett, s itt minden új, idegen volt előtte: a vidék, az állatok és növények, az emberek, kiknek nyelvét nem érte, ezeknek fegyverzete és ruházata, városiak alapterve, házaik berendezése, szerszamaik alakja, — s mindez gondolkodásra késztette őt. Görög földön, valamint keleten az antik életnek még sok tanulságos maradványa állott fenn; a római császárság katonai berendezése és adózási rendszerének alapjai, habár némileg átalakulva és megromolva, nemzedékről-nemzedékre szállottak. A tudósok Byzanceban a klasszikus irodalom kincseivel ismerkedtek meg; az arabok a hellének bölcsészeti és természettanát nagy kedvelő műveltek. A mezőgazdaság, ipar s művészi alkotás legelőbb ágában

a régi kulturállomok a frankoknak és germánoknak jóval fölülte állottak. Nagy városaikban a zarándok szinte többet látlatott, tanulhatott, mint a mit képes volt megemésztetni. De ezenkívül már a görögök sem voltak pápai keresztények, a muzulmánok meg épen a kereszt ellenségei, — a mégis nemcsak szörnyetegek és démonok nem voltak, mint egynemely jámbor kereszties vitéz gyermekes phantasiája várta, sőt ellenkezőleg, a zarándokok lovagias érzékét csodálkozásra ragadta a mohamedán uralkodók jósága és bőkezűsége, víztisége és becsületessége; becsülni tanultak az ellenséget és hozzászoktak ahhoz, hogy úgy tekintsek, mint magokhoz hasonlót. A türelem szelleme költözött az elfogultság és rájongság helyére, s ezzel együtt a pápai mindenhatóság és az egyházi tan csalatkozhatatlansága iránti kétely. Általában alig van a politikai, katonai, kereskedelmi, ipari, tudományos, művészi, sőt egyházi életnek olyan ága, mely keletről gazdagodást nem nyert volna. Európa százdokora ellátta magát új eszmékkel.

A kereszties hadjaratokra vezethető vissza a hűbérrendszer és a lovagi intézmény kiképződése, a városok független tényezőkké való felvirágzása, a modern állami és társadalmi alakulás kezdetei, s az az ellenállás, mely a római egyház uralma s annak tanai ellen az eretnekeknek feltámadt.

Azasia kíncei megnyiták az európai kereskedelem előtt; a keresztiesek ezernyi ösztönzést nyertek arra nézve, hogy földjük termékeit javítsák és gyarapítsák, szellemök erejét, kezeik ügyességét iparuk emelésére fordítsák. Ennek következménye lón, hogy Európa népei hatalmasan mozogni s bennök rejlő képességeik teremő vágygya alakulni kezdték. A hová e nemzetközi forgalom pénzárja először folyt, ott merész kezdeményezés és küzdelem között új korszak vette kezdetét. Ezért Olaszország a modern népek újszüllője, s Firenze és Velence mozzekény kereskedői mellett ott áll merengő tekintettel Dante, búcsút intve a középkornak; ott áll *Petrarca*, megnyitva a renaissance-t. Az az erő, mely a klasszikus ó kort a romok alól előteremtette, mely később a földgömböt diadalmas karokkal fonta körül s az egyedül üdvözítő egyház uralmával szakított, — pezsegni kezdett. A theokratikus eszme, mely a kereszties hadjaratok első megindítójának lelkeit hevíté, épen az ellenkező eredményhez vezetett; előbb a pápák vezették a népart, de utóbb őket kapta el az ár, — s elvégre is magával ragadta.

Ha sok fájdalmas érzést kelt és bennünk 1095 november 26-ának emléke, de ép annyi fölemelő és vigasztaló gondolat is fakad azok nyomában! Ezért fordul e napon tekintetünk Clermont felé, a vallásos érzés nagyszerű megnyilatkozásának, a világtörténelem nagyfontosságú eseményének színhelye felé!

Rác Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

A középiskolai tanárok helyzetéről.

Lapunk legközelebbi számában röviden megemlékeztünk arról az emlékiratról, melyet az országos középiskolai tanáregyesület válaszmánya a kassai közgyűlés megállapodásai szerint készített s folyó hó 13-ikán adott át *Walliscs* közoktatási miniszternek. Ezt a terjedelmes memorandumot, melyben az országos középiskolai tanárok legtekintélyesebb egyesülete mondja el az újabb időben sokat vitatott tanárkérdésre nézve legjobb hite és meg-

győződése szerint a maga véleményét, méltónak tartjuk arra, hogy lapunk t. olvasóival részletesebben is megismertessük, mert mi is úgy vagyunk meggyőződve, hogy ez a kérdés nemcsak a magyar középiskolai tanárokat érinti személyileg igen közelről, hanem napjainkban sarkpontja a magyar középiskolai oktatásnak is. Ez a kérdés közelebről érdekel minket, protestánsokat, a kik hazai közoktatásügyünk fejlesztésére évszázadok óta meghoztuk a fölünk telt áldozatokat s a kik ma a tanárkérdés égető voltát majdnem a legjobban érezzük.

A most már általános érdekűvált tanárkérdés a nagy közönségnek és a tanügyet intéző köröknek a középiskolával való elégedetlenségéből származott. Az elégedetlenségre okot szolgáltató baj eredetét kezdetben a középiskolai tantervet és szervezeten vették feltalálni; de midőn azt tapasztalták, hogy ezeknek nagyobb reformálása sem segít a feltűnő bajon, a tanárok hiányos szakképzettségében, helytelen módszerükben, általános műveltségük fogyatékoságában, paedagogiai és philosophiai ismereteik hiányosságában kezdték keresni a valódi okot. Ezek, a mindig erősebben hangzó vándirindóttak a középiskolai tanárság zömét magában foglaló egyesületet arra, hogy a vallás- és közoktatási miniszterhez intézett memorandumban őszintén elmondja saját nézetét a középiskolai tanárkérdésről, abban a reményében, hogy rámutatván azokra a legfőbb okokra, a melyekből szerinte a baj származik, hozzájárul ennek a sokat hánytorgatott bajnak a megszüntetéséhez is.

A memorandum hat részből áll s mindenik részben egy egy fontosabb kérdést fejtegeti illetőleg egy-egy súlyosabb vad igaztalan voltát igyekszik kimutatni.

Az első részben pmetzi kulturánk legfőbb bajának, melyből annyi más baj s ezek közt a középiskolai tanárság bajának legnagyobb és legsúlyosabb része is ered, azt tartja, hogy *hazánkban a közművelődés iránt még nincs meg a kellő érzék sem a társadalomban, sem a politikai tényezőkben, mert nincs állam Európában, mely súlynyóbbul dotálná a vallás és közoktatási ügyét, mint Magyarország.* Ezt a megdöbönt állítást számokkal is bizonyítja, melyekből kitűnik, hogy míg *Svédország* összes állami kiadásának 17-2%-át, *Württemberg* 15-7%, *Romania* 12-4%, *Bulgária* 11-7, *Norvégia* 10-6, *Nagy-Britania* 10-5%, *Görögország* 9-%, *Bajorország* 7-7, *Franciaország* 7-2, *Szerbia* 6-5, *Dánia* 6-3, *Poroszország* 5-6, *Ausztria* 3-8, *Olaszország* 2-6, *Oroszország* 2-3%-át fordítja közoktatási célokra, addig *Magyarország* összes állami kiadásainak csak is 2-2-%-át áldozza kulturájára.

Igaz, hogy a memorandum statisztikai adatai bizárolag az állampenzárak kiadásait tüntetik fel s így azt az összeget, a melyet egyik-násik államban közoktatási célokra áldoznak, azokból meg nem határozhatjuk; arra azonban teljesen elégségesek, hogy meggyőzzenek mindenkit arról, hogy közoktatási tárgyankat az eddigénél sokkal jobban kell dotálnunk, mert igazsága van a memorandumnak abban, hogy a magyar közoktatási épülete annyira befejezetlen és ebben az elmaradásban annyi veszedelem rejlik, hogy hazánk egész politikai fejlődésének súlypontja kell, hogy a közoktatásra essék. Annyival szükségesebb ez, mert hazánkban egész a legújabb időkig az állam, mint olyan, ugy szólván semmit sem áldozott közoktatási célokra s kulturánk fejlődését egyesek és testületek áldozatkészségének köszönhetjük. Hiszen még ma is a társadalmi tényezők hozzájárulását 22 millió frt-ra becsüli maga a közoktatási miniszter, míg az állampenzárak csak 9 és félmillióra megy. Kulturális intézményeinknek mindenesetre nagy baja az a szegénység, mely materiális politikai rendszerünknel fogva rá nehezedik. Ez a baja középiskolai oktatásunknak is,

a melynek pedig nálunk sokkal fontosabb tudományos missziója van, mint a külföld nagy kultur-államaiban, a hol az egyetemokről és másféle tudományos gócpontokról a tudomány munkásai bőven kikerülnek, míg nálunk a középiskolai tanárság nélkül úgyszólván mindenféle tudományos élet megszűnne.

A memorandum második része mintegy választul szolgál azoknak, a kik úgy vélekednek, hogy a középiskolai tanárság fogyatkozásain a jelenlegi *tanárképzés reformjával* lehet és kell segíteni. Számadatokkal mutatja ki e fellogás hibás voltát, a mennyiben a jelenlegi tanárság legnagyobb részét nem a mai tanárképzés szerint képezték. Kimutatja az 189°, évi adatokból, hogy a rendes és helyettes tanárok 13°,₀₀ának nem volt oklevele, hanem régebbi működés alapján ismertetett el; 55°,₀₀-ának pedig még 1885 előttről való képesítése volt s így csak 32°,₀₀ volna olyan, a melynek működése után a mostani tanárképzés jó vagy hibás voltát meg lehetne bírálni. Igen, de ezek legnagyobb része után sem szabta a jelenlegi tanárképzés eredményét megítélni, mert hiszen általános ismeretes az a körülmény, hogy tanárjelölteink egy tekintélyes része idő előtt, mint oklevél nélküli helyettes tanár, alkalmazást keres, egy része pedig egyetemi tanulmányait nem folytatja, hanem, mint bejegyzett egyetemi hallgató vidéken, nevelőiskolával tölti el idejét s magán tanulmányaival áll elő a tanárképesítő vizsgára, s így alig tehető 5—10 százaléknál többre azoknak az újabb képesítésű tanároknak a száma, a kik képzésükre a jelenlegi tanárképző intézményeket teljes mértékben felhasználják.

Ezeknek az adatoknak a felsorolásával teljességgel nem azt akarja a memorandum bizonyítani, hogy mostani tanárképzésünk tökéletes és semmiféle reformra nem szorul, mert hiszen az országos tanáregyesület is több ízben rámutatott annak hiányaira, hangoztatván úgy a szakképzettségre szolgáló egyetemi előadások hézagosságát, mint főleg a gyakorlati képzés nagymérvű elhanyagolását; hanem csak azt a véleményét akarja igazolni, hogy a tanárság legnagyobb fogyatkozásai koránisem a tanárképzés mai rendszeréből fakadnak, hanem a tanárképzés feladatán egészen kívül álló *szociális természetű okokból*, melyek nemcsak a tanárképzést nehezítik meg, hanem a már alkalmazásban levő tanárok munkáját is nagyban megbénítják.

Ezekkel a szociális természetű bajokkal foglalkozik a memorandum harmadik és negyedik része s a baj lényegét abban látja, hogy a *tanári munka és ennek bére között nincs mellányos arány s az előléptetésre igen kevés a kilátás*. Ehhez járul még, hogy a művelt magyar társadalom — a múltból származó előítélete miatt — a tanári állás külső tekintélye is valamennyi egyetemi pályára közt a legcsökkentebb. Ez az oka a folyton nagyobbodó *tanárihiánynak*; ez az oka, hogy a módosabb társadalmi osztály gyermekei csak ritkán lépnek a tanári pályára. Ezeket a bajokat egyszerre megszüntetni a tanáregyesület véleménye szerint sem lehet, mert azok nem egyszerre jöttek létre, hanem szoros összefüggésben vannak a tanárosztály fejlődésével. 1848 előtt a középiskolai oktatás teljesen a felekezetek kezében volt, a tanárok többnyire a szegényebb vagy jobb módú polgárok teológiát végzett gyermekeiből lettek, a kiknek épen a papi jelleg adta meg a tisztességet és becsülést (?). Az alkotmányos korszakban, melyben már nem a nemesi levél, hanem a diploma jogosít fel a közhivatalok viselésére és a társadalmi élet vezetésére, egy új vezető osztály támadt, melynek az a feladata, hogy egyedül őrítse a jogász pályát és legkevésbé a tanári s épen ez az oka annak, hogy jobb módú családok még most is csak elvétve adják gyerme-

keiket tanárságra. Különben az alkotmányos korszak elején maga az állam sem méltányolta kellőleg a tanári állás fontosságát, a mi kitűnik abból az intézkedésből, hogy a tanárképzés idejét három évben állapította meg, tehát minden más egyetemi pályánál rövidebbre szabta s ennek a készülésre szánt időnek megfelelőleg szabta aztán meg a tanárok díjazását is, mert sok tanárra volt hirtelen szükség, az állampénztár pedig üresen állott.

Ilyen körülmények közt csak a szegényebb társadalmi osztályok gyermekei vállalkoztak a rövid idő alatt tisztességes megélhetéssel kecsegtető tanári pályára, de ezek aztán olyan számosan, hogy a hetvenes években a bölcsészethallgatók mintegy 20°,₀₀-át tették az egyetem összes hallgatóinak s bátran lehetett tanár-tultermelésről beszélni. Az 1881. évtől kezdve azonban szembevetődött fogyni kezdett a tanári pályára készülőket száma, úgy, hogy az 1885 évben a bölcsészek száma az összes hallgatóknak csak 8-5°,₀₀-a volt s ez a szám még 1894-ben is csak 11-6°,₀₀-ra tudott emelkedni. Ennek természetes okát találjuk fel az 1880. évi tanárképzés reformjában, a mely a tanárképzés idejét 5 évre emelte, de a tanári állomást díjazásán semmit sem változtatott. Kimondta tehát, hogy a tanári foglalkozás legalább is olyan fontos nemzeti munka, mint bármely más tisztviselő munkája, hogy a tanári pálya legalább is annyi előkészületet kíván, mint a többi egyetemi pálya, de azt elhallgatta, hogy tehát a tanári munkáért épen annyi anyagi és erkölcsi javadalom jár, mint a többi egyetemi pálya munkájáért. Ilyen intézkedések után a szegényebb sorsú ifjú sem ragaszkodott többé a tanári pályához, mely épen annyi fáradságot kívánt tőle, mint más pálya, de sokkal kevesebb anyagi és erkölcsi recompensációval kecsegtette. Bekövetkezett tehát a *tanárihiány*, a mit még inkább növelt az 1883. évi középiskolai törvény, mely meghatározta az egyes iskoláknál a rendes tanárok számanak minimumát s rászorította az iskolafentartókat a tanári létszám emelésére; végre pedig előmozdította ezt a bajt a folytonosan szaporodó és fejlődő középiskolák száma. A tanárihiány aztán nem okleveles helyettes tanárokkal kelletpótolni, még pedig nem csak a felekezeti és községi iskolákban, hanem az államiakban is, pedig ide át-csalogattak a nem állami iskolák tanárai közül egynehányat. Az előtt egy-egy tanári állásra halomszámra jöttek a kérvények, most pedig minden naposak a meddő pályázatok. Elezőtől alig lehetett helyhez jutni a budapesti gyakorló iskolán, most pedig nem tudják kinek adni a rendelkezésre álló ösztöndíjakat.

És ezzel a számbeli fogyatkozással együttjár a minőség romlása is. A törvény kimondja ugyan az 5 évi előkészületet, de a valóságban csak 2—3 éves ez a cursus a legtöbb tanárjelöltnél, mert a tanárjelölti kénytelenek az iskolafentartók az üres tanszékre vinni az egyetem padjáról s ilyen módon megromlik a tanárság szakképzettsége. A tanárvizsgáló bizottság is kényszerhelyzetbe jutott, mert a jelölt készülsége következtében kénytelen leszállítani a vizsgálat mértékét, a mi az összes tanárjelöltekre káros hatással van. Azon felül az iskolafentartók sokszor kénytelenek egyes tanszékekre más képesítésű tanerőt alkalmazni, a mi ismét nemcsak a tanítás eredményét kockáztatja, hanem egyáltalán magában a tanárságban oly kicsinyül szellemet honosít meg a tanítás komolysága és a tanár szakképzettsége iránt, a melynek káros hatását alig lehet kiszámítani. Az egész tanári osztálynak ez a szociális romlása, mely a tanárihiányban jelentkező legfeltűnőbbben és mely úgy szólván minden tanárképzést lehetlenné tesz: sokkal nagyobb baja a középiskolai tanárságnak, mint a tanári-képzés hiányossága.

Rámutatván a memorandum a középiskolai tanárság

socialis bajaira, mint a tanári osztály legenyedetőbb veszedelmére, igyekszik megjelölni a javítás főbb módzatait is. Véleménye szerint a socialis bajt csak socialis eszközökkel lehet orvosolni, t. i. azzal, ha munkájok díját munkájokkal kellő arányba hozzák. Összehasonlítván a tanárság helyzetét a bírói karéval, melylyel úgy az előkészület idejét, mint a hivatás fontosságát tekintve egyenlő rangú, úgy találja, hogy a bírák helyzete aránytalanul kedvezőbb, mert míg a IX. fizetési osztályban az állami tanárok 59-1%, a van, addig a bírói karnak csak 41%-a, a VIII-ban a tanárok közül 37-4%, a bírák közül 40-4%, a VII-ben a tanároknak 3-4%, a bíráknak 3-7%, a VI-ban a bíráknak 10-6%-a, a II—V-ben 4-2%-a jutott. Emellett a nagyobb emelkedés mellett a bírák nagyobb erkölcsi elismerésben részesülnek, s ebből kifolyólag nagyobb társadalmi tekintélynek örvendenek. Összehasonlítva aztán a memorandum a magyar középiskolai tanárság helyzetét a külföldiekével s kiűnik, hogy itt is a legutolsó helyre jut, mert míg Angliában a legnagyobb fizetés a mi pénzünk szerint 6000 ft, Oroszországban 4750 ft, Franciaországban 4320 ft, Poroszországban 3336 ft, Bajorországban 3348 ft, Romániában 3006 ft, Ausztriában 2800 ft, addig nálunk 2600 ft. Európa legtöbb államaiban a tanárság éppen olyan keresett állás, mint bármely más hivatal s a jobb módú családok gyermekei sem idegenkedtek tőle úgy, mint mi nálunk.

Ezekből az elősorolt okokból kiindulva, a tanárkérdés sikeres megoldása végett ajánlja az országos tanárgyűlést, hogy az állami költségvetésből fizetett tanárok fele a VIII, fele a IX. fizetési osztályba soroztassék, úgy mint azt 1893-ban Csáky gr. miniszter a képviselő házban megígérte; továbbá, hogy az ötödéves pótlék 200 forintra emeltessek s alkalmaztassék a helybeli előléptés, mint a bírói pályán működőknél; az igazgatók a VII. és VI. fizetési osztályba soroztassanak, a főigazgatók pedig a VI. osztály első fokozatába. Ajánlja, hogy a fővárosi tanárok pótlékja szabályoztassék s törvényben mondassék ki, hogy a felekezeti és községi tanárok fizetése az állami iskolák tanáriánál kevesebb nem lehet, mert ezek éppen olyan nemzeti missziót teljesítenek, mint az államiak s a középiskolai oktatásügy, a nemzet intelligentiájának nevelése nem felekezeti vagy községi, hanem a leghatározottabban állami érdek, azért a felekezetek és községek iskoláügyeibe beavatkozni az államnak nemcsak joga, hanem kötelessége is; de kötelessége őket egyszersmind anyagilag segítenie is, annyal inkább, mert az iskolák államosítása nálunk a pénzügyi viszonyok miatt nehezen volna keresztül vihető.

Végül a középiskolai oktatás érdekében szükségesnek tartja még a memorandum a középiskolai tanárság erkölcsi javadalmazását is, úgy az állam, mint a társadalom részéről. Az államnak módjában van, mondja a memorandum, a tiszteletnek és elismerésnek számtalan nyilvánításával tüntetni ki azokat, a kik bármely téren érdemeket szereztek. A középiskolai tanárság e tekintetben is meglehetősen mostoha elbánásban részesült, pedig ennek kétszeres fontossága van már csak azért is, mert az állam példája bizonyára jó hatással lesz a társadalomra s így a tanári tekintély általános emelkedésére is.

Ezekben adja elő az országos tanár-gyűlést megbizott választásának a mai nap annyit emlegetett tanár-kérdésre vonatkozólag az egyesület véleményét. Memorandumának statisztikai adataikkal s közvetlen tapasztalatokkal erősített állításai mindenestre a mellett bizonyítanak, hogy a középiskolai tanárság helyzetét javítani kell, ha közoktatásügyünknek kellőleg előmozdítani akarjuk. A memorandumra különben megjegyzéseket azért nem te-

szünk, mert az abban foglalt dolgok nagyobb részével lapunknak folyó évi 18. és 19. számában, tehát még a kassai gyűlés előtt részletesebben foglalkoztunk.

Buza János.

TÁRCA.

Adatok az abaúji ev. ref. egyházmegye 1860. évi április hó 14-ikén Felső-Novajban tartott gyűlésének történetéhez.

(Vége.)

»Még itt nem érte végét a szenvedés. Nehéz napok után még nehezebbek következtek. Az önhittségében elvakult hatalom bérszolgái már nem borzadtak vérengző fegyvert emelni legszentebb jogaink ellen, s azt gondoltuk, hogy a Karalfák rém korát értük el. 1860. mart. 28. 29. napjaira egyházmegyei gyűlést hirdetett az esperesi körlevél Göncre. Már jó előre szállongott az hírek, hogy a megyei főnök, Mariássy Adam öngnagsága a gyűlést nem fogja megengedni. Hittük is, nem is. De imé mart. 27 én délelőtti 9 óra tájban megérkezék Gönczre a főnök, Jamniczki Lipót, szantai szolgabíró kíséretében. De megérkezett utánok temérdek szekereken 500 szuronyos is. Rémuélet és bámulat a városban; mert a katonaságot borzasztó hírek előzték meg. A katonák nem szállastottak be, mint máskor, hanem a csizmadia és a varga-színkebe szorítottak össze. Ez még rejtélyesebbé téve jövetelök okát. Vilmányban és Göncz-Kuszán el volt helyezve minden pillanatban harcokész egy század ősidás uhánus. Vajjon mi lézen ebből?! Az egyházlátogatási irnokok s az általuk begyűjtött segély-pénzről a számadás megvizsgálására kinevezett bizottság összeült mart. 27-én reggel az iskolában mintegy 9 tagból állva. Az iskola nem lévén alkalmas hely ily munkálatra, tek. Szathmári Miklós, később t. Futó Dániel egyházmegyei tanácsbíró urak elmentek a paplakba, meg tudandók, ha vajjon nem nyithatnák-e ki a városháza teremét számunkra? A városházától ily üzenetet vettek a már ott levő főnöktől: »Várjanak egy kicsit, magam elmegek a parochiára. El is jött, s a jelen voltakhoz komoly hangon így szólott: »Hát mit akarnak magok? Gyűlést tartani? Jobb, ha haza mennek; mert az semmi szín alatt meg nem engedem. Parancsolatom van azt, ha kell, fegyveres erővel szétoszlatni.« Erre kiadta a parancsolatot, hogy a városból minden lelkeszt hajtsanak ki, s egyet is be ne ereszzenek. A csendőrök házról-házra járva, kemény büntetés terhe alatt tilták meg a prot. polgároknak kivált lelkesz-vendéget befogadni; a lelkeszket bezárással fenygették, ha el nem távoznak. Majoros nevű csendőrnek azon mondása: »még ma kalvinista papvért iszom«, hamar befutotta a várost. A protestánsok sirtak, az értelmetlen katolikusok nevettek: Jól esett nekik ilyenét meggyalázatásunk. Déli 12 óra előtt a városba vezető minden utakat katonasággal rakták meg. A csendőrök szüntelenül jártak körül egy polgár kíséretében, s ha egy lelkeszt vagy valami egyéb házi köldöttet találtak, arra is alig adtak időt — bármily távolról jött — hogy falatozók vagy lovait megétesse. Pár óra alatt a várost elhagyni parancsolattott. A számvevőszék többször lón megzavarva. Még ez mind hagyján! Hanem az eddigi zaklatás délutáni 3 óra tájban oly erővel újított meg, hogy többé már nem lehetett kiállani. A csendőrök

senkinek nem hagytak nyugtot; kimélet nélkül kiutasították még a testvér-papot is gönczi lakos testvérje hazából. Maga Janniczki Lipót szantai cs. k. szolgabíró úr oly élményt talált ezen időzésben, hogy nem szégyenlett udvarról-udvarra járni. Tdö. Hadházi Mihály szinai lelkész és tek. Paizsos János urak lovait hivatalos szemel láttára parancsolt befogatni s katonaknál kísértette ki őket. A vilmányi lelkész ötszöri komoly felszólítás után két csendőr kísérte ki gyalog a városból,³ stb. stb. Alkonyatfelé érkezett a segédgondnok, tek. Bérczai Albert úr és az esperes a városhoz; hasznalt mind minden előterjesztése: »hogy nekik be kell menni, az ott örökös katonáktól be nem hozattak, gombául vissza-utasítottak, sőt míg szekerök megfordult is, vagy 24 szuronyos fogta őket körül. Az ekként szétűzött gyűlésnek egy töredéke Zsujtára, másik Vilmányba húzódtott a közbejött esőben atazva, nagy részben gyalog, fáradtan. Másnap, mart. 28-án reggel megkettőztettek az Őrszapatok, a Hernád-Németiből Göncz felé vezető út úgy nevezett köves partja rakva volt katonával s még a helybeli lakosoknak is igazolni kellett magukat, ha haza akartak jönni. Ime ily hőstettet követett el a szuronyos hatalom az evangéliom egyszerű fegyvertelen szolgáljait. — Elmondhatuk, hogy: ő jött mi reánk gyűléssel, dárdaival és paizsszal, mi pedig megállottunk előtte a seregek Urának, Istenének nevével.

»Jegyzés. Máriaúy Ádám megyei főnök a Göncz felett emelkedő hegytől borsóhegyi herceg, Janniczki Lipót úr pedig gönczi báró címet nyertek a tettököt ostorozó közvéleménytől.

»Nagyon fajt a gönczi gyűléres szétveretés minden lelkes vallás és egyház-barátoknak s komolyan gondolkoztak a módról: a gyűlést bármi áron, bárhol megtartani. S ebben különösen tek. Szathmári Miklós és Telek Péter közbirtokos urak a dicsőség kuszorúja. Ok mentek el tanácskozni tek. Bérczay Albert segédgondnok úrhoz Bácsára. Szerencsétlenségére nem volt otthon. Mindamelllett rendelkeztek s helybeli lelkész t. Bernáth József úrral fogalmaztattak egy körlevelet, hogy a haza érkező segédgondnok úr azonnal aláírassa s elindíthassa. Ugy lett. 1860. április 14-ére kitűztett a gyűlés Novajba. A fentiselt urak saját cseldeikkel hordattak egyházzól-egyházza a körlevelet egész csendességben s bár az időköz nagyon rövid volt is a gyűlésig. április 14-én reggeli 7 óra oly nagy számban sereglettek össze a lelkészek és a hívek, hogy 400-on bizonyosan felül voltak. Megkezdett a gyűlés akkor mindjárt a templomban istentisztelettel. Az esperes, ki egyelőre semmit sem tudott a gyűlésről s szöke jött ki Kassáról, mert szintelen figyelm alatt tartott, előadta a helyzet komolyságát, a melynek sulya alatt nyögünk; ezután járásonként biztosok nevezettek ki, kik a sürgetőbb ügyeket végezzék: követek nevezettek ki a következő egyházkerületi gyűlésre; tétetek még egyéb szükséges intézkedések is s aztán a gyűlés könyörgéssel bezárottat. A búzóságot, mellyel a 75-ik dicséret 3. és 4-ik verse elénekeltetett, leírni nem lehet. Az cnek elhangzása után egész esendben ismét haza oszlánk. Szerencsénk is, mert nem hiányoztak feljelentők. Így jelenté ezen gyűlésünk idejét és helyét a dobszai jegyző, Szálvy József, Janniczko Lipót szolgabírónak, ez pedig a megyei főnöknek, s hogy innen is szét nem úzetünk, csak annak köszönhetjük, hogy a főnök honn nem léte miatt későn vette a tudósítást, s mire a gyűlés napján 10 órakor Kassáról

indúlni parancsoltattak a katonák, mar mi nem valánk Novajban.

»Ennyi és ily nagy bajokkal kellett abauji szegény egyházmegyénknek megküzdeni! Vegyük még ezekhez, hogy egyházi szöszékek politikai hivatalnokok közönyeivel aljasítottai céloztattak, — onnan keltevén az új kölcsönben való részvételt tanácsolni, a föld-adó elleni reklamációt, újonozást s a kormányknak több-féle rendelkezései kihirdetni; továbbá, hogy a lelkészek a köz munkatételre, töltés-csinálásra hajtakak, a használatukban levő földek s egyházi fekvő vagyonok csak nem elvélhetetlen adó alá vettek s a be nem fizethett adóért katoná-tartással sarcoltattak, s előttük lesz a lefolyt 12 gyaszos évnék csak igen halvány vonásokban rajzolt képe.

»Légyen örök hála az egy főgondviselőnek, ki a maga evangéliomi egyházának dicsőségét nem engedé földi szennyes érdekek miatt bármi erőszak által is meg-homályosítottai, vagy rontatni, haem nagy kegyesen meghallgatván hű népének eszedzéseit, úgy igazgatta a tejedelem szívét, hogy az, az 1860 május 15-én kiadott rendeletével visszahelyeztetvén minket öntörvényhozási jogainkba, az igazságtalan üldözéstől megszabadított.

»Jegyzés. A novaji gyűlés eszközléséért tek. Telek Péter úr a kassai törvényszék elébe állítottat s büntetés csak a május 15-iki rendelet miatt múlt el. Megidézették barcai lelkész tdö. Bernáth József úr is, az előbbihez hason ok miatt.

»Eddig terjed az iratnak utolsó, érdekesebb és fontosabb része. Ugy hiszem, elég érdemes arra, hogy a novaji gyűlésre és az azt megelőzőleg erőszakosan feloszlott gönci gyűlésre vonatkozólag e lapok hasájában, a fentebbi 841—845. lapokon közzétett becses adatok mellett helyet foglaljon. Ez adatok az itt közölt iratnak a gönci és novaji gyűlésre vonatkozó részleteit érdekese kiegészítik, kibővítik; több pontját felvilágosítják, megmagyarázzák, némely adatait pedig kiigazítják.

Van azonban ez adatokban egy pont, a mely az általam ismert s kezeim között levő hivatalos adatokkal nem hangzik össze. S főleg ezért is siettem tölem telhetőleg e becses lapok hasájában ezen közlemény számára helyet kérni, hogy ez a pont mennél előbb tisztázható legyen. Magának a novaji gyűlésnek lefolyásáról a 844-ik lapon ez áll: »Az unnepléyes tiltakozás a s törvénytelen közigazgatási eljárás ellen megtétett, azonnal jegyzőkönyvbe ígattatott s hitelesítés után a gyűlés feloszlattatott.

Ebből, úgy hiszem, csak annyit lehet kiolvasni, hogy a gyűlés a tiltakozást kifejező egyetlen egy jegyzőkönyvi pont megalkotására szorítottok, vagyis a tiltakozás megtétele és az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pont hitelesítése után hamarosan feloszlott.

A hivatalos adatok azonban, mint ezt mindjárt kimutatom, nem erről tanúskodnak.

Köztudomású, hogy most az egyházmegyék mind-azokban az ügyekben kimondott határozataikat, a melyek egy vagy más okból egyházkerületi gyűlés elé is tartoznak, jegyzőkönyvi kivonatokban az egyházkerületi gyűlés elé terjesztik.

Így volt ez akkor is. Az 1860. évi április 14-iki gyűlésből, a melynek a hivatalos aktákon felső-novaji gyűlés a neve, az 1860. évi május 1—3. napjain Miskolcon tartott egyházkerületi gyűlésre öt jegyzőkönyvi kivonat volt felterjesztve, még pedig annak jegyzőkönyvéből két 1-gyel jelzett pont; továbbá ezen jegyzőkönyv 2-ik, 5-ik és 11-ik pontjai.

³ Ez a vilmányi lelkész maga, ezen irat szerkesztője, az abauji egyházmegyei főjegyző, ekkor még egyházmegyei aljegyző, Fodor Pál volt.

Az egyik 1-ső számú pontot, a melyben az egyházmegye az egyházkerületi kormányának *fájdalmas szívvel jelentő közgyűlés* tartásában katonai erővel történt megakadályoztatásait, jónak látom egész terjedelmében ide igrtadni:

„Kivonata az Abauji hely. hitv. egyházmegye Felső-Novajban 1860-ik év Aprilis 14-ik napján tartott közgyűlése jegyzőkönyvének.

I. sz. a. Egyházmegyén minden tagjainak keblükben mély aggodalmat ébresztvén azon eddigelé halatlan eljárása a politikai hatóságnak, mely egyházmegyei testületünk ellen kifejtetett, miszerint békétekésék-n s országgyűlési szentesített törvényeken alapútt önkormányzati jogaink s vallásos szabadságaink ellenére, — e folyó évi márt 27., 28., 29., napjaira szokott helyünkre Göncere kizűttöt egyházmegyei közgyűlésünk tartásában — katonai fegyveres erő által már még csak a nevezett helyre való bejuthatás is lehetlenné tétetvén, teljesen meggátoltatunk s ezen sérelmünk egyházmegyei elnök-ség útján orvoslás s megszüntetés végett a kerületi cs. kir. helytartóságnak is felterjesztetett, de mindéddig még teleletet sem nyertünk.

»Ezen vallásos törvényeinken, autonomiánkon cettett mély sérelem a főtiszteletű egyházkerületi kormányának fájdalmas tudomás — és több e féle séreimek megelőzése nézetéből teendő böles intéz-ke-dés végett alázatos tisztelettel felterjesztetni ren-deltetett. — Jegyzette s kiadta Balla József m. k. Abauji egyházmegyei főjegyző.»

Ezt a jelentést az 1860. május 1—3. napján tartott egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve XL. pontjában szívb-eli fájdalommal veszi tudomásul, e egyszerűsége ez alkalomból utasítja az egyházmegyéket, hogy — ily szá-z-szörösök esetében, nem szenvedhetvén halasztást a vallás ügye s az egyházi kormányzat, a gyűlést bárhol meg-tartani igyekezzenek.»

A második 1-sel jelzett pont, a mely bizonyosan csak a jegyzőkönyv kiállítása körül mutatkozó nehé-z-ségek miatt viseli a kivonaton ezt a szótot, a szent-andrási egyházat, a melynek 400 frtnyi kölcsönre van sür-gős szüksége, e kölcsönösszeg kérélmzésére az egy-házkerületi kormánysszékhez utasítja s e kérelem sike-resebbé tételére a nevezett egyház ügyét pártolólág terjeszti az egyházkerületi közgyűlés elé. Ezt Fodor Pál egyházmegyei aljegyző jegyzette s adta ki.

A 2-ik számú jegyzőkönyvi pontot tartalmazó kivo-nat, szintén az előbbi aljegyző tollából, egy volt lelkeszt és egy volt tanítót ajánl az egyházkerületi kormánysszék atyáskodó pártfogásába.

Az 5-ik pontban, a melyet már Balla József egy-házkerületi főjegyző jegyzett és adott ki, az egyhá-z-megyei a május 1—3. napján tartandó egyházkerületi gyűlésen képviselő követek vannak kinevezve.

Végül a 11-ik pont, szintén az imént említett egy-ház-megyei főjegyzőtől, az egyházkerületi közhirdetésért esedező egyházak közül kettőt ajánl az egyházkerületi kormány atyai gondoskodásába.

Mind ezek azt mutatják, hogy a szóban forgó novaji gyűlésen az egyházmegye a fájdalmas jelentésnek jegy-zőkönyve első pontjába való foglalásán kívül még egy-szerszind a halasztást nem tűrő sür-gős ügyekben is intézkedett és hogy legalább 11—12. jegyzőkönyvi tárgya s ennek megfelelőleg ugyanennyi jegyzőkönyvi pontja volt. A tárgyalás, a mi a rendkívüli helyzetet tekintve, különben nagyon természetes, nem igen lehetett nyu-godt, mint rendes, nyugalmas időközben, nem is terjesz-

kedett ki az összes, talán több napi tanácskozás anya-gál kinalkozó ügyekre, de azért a legszükségesebb dolgokban mégis intézkedett.

A köztöltött beces adatokból fentebb idézett pont és az itt elősorolt hivatalos aktákból vonható tanulságok közt tehát az összhangzás nincs meg. Hogy magára, a gyűlés felolvasára nézve az eltérések vagy épen ellen-mondások elenyészzenek s hogy e pontra nézve akár ma, akár a jövőben a félrcértészeknek vagy félremagya-rázásoknak elejét vegyüik, szükséges volna a dolgot mennél előbb tisztába hozni.

Zsoldos Benő.

IRODALOM.

* Preyer W.: „Die Seele des Kindes“. Beobachtung-
gen über die geistige Entwicklung des Menschen in den
ersten Lebensjahren. Leipzig. Griebens Verlag. M. 8. —
Preyer ismert műve, a német psychologiai irodalom egyik
nagybecsű terméke, mely a gyermek lelki életének fejlé-
dését tárgyalja az első életevek alatt, ezúttal már negy-
dik kiadásban jelent meg. Tartalmáról legjobb felvilágo-
sítást ad az egyes főbb szakaszok címe: I. *Az érzékek
kifejlődése*: a látás; a hallás; a tapintás; az izlés; a
szaglás; a közérzetek; a kedélyi mozgalmak; az érzékek
kifejlődése általában. II. *Az akarat kifejlődése*: a gyer-
mek mozgásai, mint akaratnyilvánulások; impulzív-moz-
gások; reflex-mozgások; ösztönzerű mozgások; utánzá-
sok; kifejező mozgások; szorosabb értelemben vett me-
gfontolt mozgások; az akarat kifejlődése általában. III.
Az értelem és a nyelv kifejlődése: a gyermeki értelem
kifejlődése függetlenül a nyelvtől; a nyelv és az értelem
hiányzása; a beszélni-tanulás lényege; a beszélés fejlé-
dés-története a gyermeknél; egy, 3 éves koráig napon-
kint megfigyelt gyermek eredeti hangjai s nyelvi kezdete;
különböző gyermekek egyenlőtlen előmentetele a nyelv-
tanulásnál; az én-érezet fejlődése; az értelem kifejlődése
általában. *Kronologiai összedíltés* az első 3 év szellemi
fejlődésére vonatkozó megfigyelésekről három időtáblával
együtt. *Tárgymutató*. — Preyer e művet saját gyerme-
ken végzett közvetlen észleletei alapján írta; fia szüle-
tésétől fogva annak 3 éves koráig rendszer naplót vezetett
annak szellemi fejlődéséről s két kisebb megszakítás kivé-
telével mindennap háromszor (reggel, délben, este) fog-
lalkozott fiával, s miután azt minden idegen behatástól
gondosan óvta, így mindennap talált valami psychoge-
netikai tényt, melyet följegyezhetett. E följegyzések képe-
zi a könyv főtartalmát. Igaz ugyan, hogy egyik gyer-
mek gyorsan, a másik lassan fejlődik, sőt ugyanazon
szülék gyermekei közül is a legnagyobb egyéni eltérések
találhatók, de ez eltérések a fejlődési mozzanatok föllé-
pésének inkább csak időjére és módjára, mint sorrendjére
vonatkoznak: ez mindenkinél egyforma. Ennek megállapi-
tása a földolag. Ha kivánatos is sok csecsemő szellemi
fejlődéséről adatokat gyűjteni, de époly kivánatos egy
egészeség, sem feltűnő gyorsan, sem nagyon lassan
nem fejlődő, testvérek nélkül álló gyermek naponkénti
megfigyelése. De Preyer ehhez más megbízható egyének
följegyzéseit is figyelembe vette s egymással összevetette.
Azonban a gyermeki agymunkásság lassanként föllé-
pésének leírása, szellemi tökéletesedésének gondos megfi-
gyelése még csak a kezdetet teszi. A lelki fejlődés gyö-
kereti messzebbre visszanyúlnak, az egyéni élet eredete
előttre; szervei vannak, melyeket szüleitől, őseitől örököl.
De örökös egymaga ugyan még mit se magyaráz, de
bármily homályos is e fogalom, a megértésre nézve

mégis sokat nyertünk az által, ha tudjuk, hogy egy-nyelvi functio átörökölődik, másik nem; hogy az agy-functióknak melyik részét szerezzük tapasztalat útján, melyiket kapjuk készen, azt minden egyes esetben el kell dönteni, ha a jelenségek és vélemények tömkelegében nem akarunk eltévedni. Mindenekelőtt a felől kell tisztába jönnünk, hogy a lelki alapfunctiók, melyek csak a születés után lépnek elő, nem a születés után állottak újon elő; minden jel az érző-képesség folytonossága mellett bizonyít, — az nem mindannyiszor újonnan áll elő az emberben érzékenet anyagból, hanem mint a peterezék örököltek tulajdonsága ezekben elkülönződik s külső ingerek útján keltetik tevékenységre, az embryóban alig észrevehetőleg, az újszülötben világosan. Az újszülött gyermek lelke tehát nem hasonlít a beiratlan lapoz, melyre csak az érzékek írják fel benyomásait, úgy hogy ezekből állana elő kölcsönös ráhatás útján szemleli életünk egész tartalma, hanem a lap már a születés előtt be van írva sok olvashatatlannal, ismeretlen s láthatatlan jellel, rég elmúlt nemzedékek számtalan érzelmi benyomásainak írás-nyomaival. E maradványok oly elmosódottak, gyöngék, hogy a lelki lapot mindaddig beiratatlannak tekintették, míg változásait a legelső korban meg nem vizsgálták. Minél gondosabban figyelünk a gyermekekre, annál könnyebben olvashatóvá válik a kezdetben érthetetlen írás, melyet magával hoz e világára. Akkor ismerjük fel, mily tökélt örökölt őseitől minden egyes lény, s mily helytelen azt vélni, hogy csak érzékeink útján tanulunk meg érezni, akarni, gondolkodni. Az átörökölés éppoly fontos a psychogenésisen, mint saját munkásságunk. Egy ember se pusztá jövény, ki csupán saját tapasztalatai alapján eszközi lelki fejlődését, hanem mindeniknek azok által kell az örököltek képességeit, a tapasztalatok és munkásságok maradványait, föl-eleveníteni és kiképezni. Érzéki munkásság nélkül persze nincs lelki munkásság, de örököltek képességei nélkül sincs. Nehez a gyermek lelkének titkos írását felismerni és kibontani, — de épen ebben áll e mű főfeladata. A ki a gyermekkel foglalkozik: a physiologus és philosophus, tanító és nevelő, orvos és psychologus, az emberbarát és lelkes, de mindenekelőtt a szerető anya előtt magától támadnak fel a gyermekről rózsáarcának derült körvonalai és a legfőbb kérdések. De hogy mi lelkesíti őt, az kifürkészhetetlen, mint az előállítás és elmúlás nagy titka. Mindamelllett, az utóbbi tizedben egyre gyarapodó s egyre gondosabban gyűjtött megfigyelések folytán az ontogenetikai psychologiai megafelfedések tekinthetjük, habár célja: az ész empiriai története, még a messze jövőben fekszik. Azt is mindinkább elismerik, hogy a psychogenésis a paedagogia szükségképeni alapját képezi. A kis gyermek lelki fejlődésének tanulmányozása nélkül a nevelő s oktató művészet nem nyugodhatik szilárd alapokon; azonban e mű még sem paedagogiai, hanem psychologiai és physiologiai tanulmány; alapul szolgálhat a physiologiai paedagogiának, mely legrövidebben e szavakban fejezhető ki: „Előbb természet drossura nélkül s azután kultúra”. Azonban főhatása mégis inkább a gyermeki lélektan elméletére, a nyelvkutatásra és a tapasztalati psychológiára lesz e munkának. Az összehasonlító psychologia körébe tartozik a műveletlen népek gyermekeinek a művelt népek gyermekeivel való összehasonlítása, valamint az egészen fiatal állatokon tett kísérletek is. A ki a napi kérdéseken felül magasabb témákkal is szeret foglalkozni, az — mint e rövid ismertetésből látható — a gondolkodásra bő anyagot, esetleges észleleteinek gazdag kiegészítését, rendszeres kifejtését találja e könyvben.

* **Az 1848/49-iki magyar szabadságharc történetéből** e napokban jelent meg a 47. füzet, mely már a III-ik kötetnek 4-ik füzeté, melyben a szerző, *Graza György* érdekesen s élvezetesen írja le a téli hadjáratot, az erre vonatkozó ismeretes források teljes felhasználásával. Ebben a füzetben vannak közölve *Petőfi* levelei is, melyeket *Mészáros Lázárhoz* és *Klapkához* intézett s a melyekben lemondott tiszti rangjáról. A szépen kiállított füzet szövege közé nyomott képekben van bemutatva: *Tóth Ágoston* honvédezedes; részlet a nagyszabesi csatából a tómosi szoroz védelme; az orosz hadsereg oltárképe. Igly város égése: orosz tábort üllő; a nagykallói csata vázlatai; a római sáncok ostroma; Windischgrätz bevonulása Budapestre. Ára füzetként 3 kr. Elő lehet fizetni évenyenyre 1 frt 80 kr-ával, felévre 3 frt 60 kr-ával. Ismételten ajánljuk.

* **A Magyar Írók Élete és Munkái** című füzetes valalából a IV. kötet 5-ik füzeté (33. f.) a „H” kezdő betűs írók egy részét mutatja be (Heinrich-Hermányi), köztük dr. Heiszler Józsefet, Heltai Gaspárt, Henckel Jánost, Mária királyné udvari papját, a Herepéyek egész szép sorát, Herman Ottót stb. Egy némelyik életrajza sok rokonszenvesseggel s itt ott alanyiasággal is van megírva, mint p. o. a Heiszler Józsefé és Herman Ottóé. Az előbbiről azt is megtudja az olvasó, hogy őt bántotta a prot. egyházban az ő tudományos munkássága iránt tanúsított érzéketlensége s e miatt hagyta el *Palatok* (Sárospatak helyett). Ha ennek helye van itt, úgy nem lett volna szabad annak sem kimaradni, hogy a sárospataki theológus diákok csaknem erejükön felül adoztak (de szívesen adoztak!) Heiszler excoctikáj felolvasásainak kinyomatásáért stb. — A derek műnek mennél nagyobb teljessége végett újra figyelemztetjük t. olvasóinkat, hogy a kiket az a jog megillet, küldjék be életrajzukat s műveik hiteles címét a szerkesztőhez *Serényi József*-hez Budapestre. Egy-egy füzet (5 iv) ára 50 kr. Az egész mű a pótlék kötetekkel 100 füzetre van tervezve. Az I—XXXIII füzet 7,600 életrajzot foglal magában. A megrendelések Hornyánszky Viktor könyvkereskedéséhez küldendők Budapestre.

* **A magyar hitvalló lelkészek debreceni emlékoszlója.** Debrecen 1895. Hegyi Mihályé, Józsa Eufroszina asszony az ő vallásos szívének sugallatára, emlékoszlopot emeltetett Debrecenben a mi u. n. gályarabjaink születésére. Ennek az emlékoszlopnak s felavatásának (sept. 21.) történetét, a felavatás közben mondott s lapunk által már ismertetett beszédekét *Csiky Lajos* debreceni theol. tanár közölte annak idején a „Debr. Prot. Lap”-ban (39. sz.) s egyszersmind külön füzetben is kiadta egy iv terjedelemben. Ha csak néhány olvasó lelkében támaszt is ez a külön-lenyomat kegyelezes érzést ama hitösök iránt és vallásos ihletet a Hegyiné-féle áldozatokra: már úgy is dús kamatot hoz: Jönnyomatását tehát jó gondolatnak tartjuk. A beszédek különben magokért is megérdemlik, hogy mennél szélesebb körben olvassák azokat. Ára a füzetnek nincs feljegyve.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A rimaszombati lelkészválasztás sorsa** a kerületi bíróságban eldőlt és pedig az egyházmegyei bíróság ítéletének megváltoztatásával. A „Gömör-Kishont” szerint ez az ítélet nagy örömet okozott Rimaszombatan. A megválasztott s illetőleg megerősített lelkész, mint halljuk, sokan lelkesedéssel üdvözölték.

— **Rendkívüli egyházközségi gyűlésre** sereglettek össze folyó hó 19-re dunántúli testvéreink Székesfehérváron. Az elnökséget Tisza Kálmán és Vályi Lajos pártok-helyettesek vitték. Előbbi melegen emlékezett meg Pap Gábor érdemeiről, a ki mivel eszményeknek és könyveinek élt, szegényen halt meg. Emléket jegyzőkönyvbe ígattak, özvegyeire részvételre küldenek s 1000 forint évi kegydíjjal részesítik, emlékeztetőre gyász-istenizteleket fognak tartani s helyének betöltése végett úgy intézkedtek, hogy a szavazatok január 10-én már felbonthatók legyenek.

— **A Protestáns Irodalmi Társaság tagjaihoz** az igazgató-választmány nevében és megbízásból azzal a kéréssel fordulok, hogy f. évi tagsági díjaikat és az előző évekről fennálló hátralékukat a társaság pénztáránaknál (Budai Henrik, Budapest, Deák-tér 4. sz.) minél előbb befizetni sziveskedjenek. A Társaság hátraléka közel 10 ezer forint; oly összeg, melynek hiányát érzékenyen megsínyli a Társaság tevékenysége. Legutóbb a »Koszorú« tíz első fuzetének nyomtatási költségeit a »Korai-alap« tőkéjéből kellett fedeznünk, s a folyó évi könyvilletmény kiadását is a hátralékok befizetésétől volt kénytelen függővé tenni az igazgató-választmány. Ezért ismételtlen kérem és sürgetem a Társaság hátralékosait, siessenek eleget tenni önként vállalt kötelezéseknek és késedelmezéssel ne bémítsák meg a Társaság tevékenységét. Budapest, 1895. november havában. *Szűcs Pál*, mint az Irodalmi Társaság titkára.

— **Torony-felavatás Disznós-Horváthiban.** A felsőborsodi egyházmegyébe kebelezett, D. Horváthi ev. ref. vallású népes gyülekezet, folyó hó 17-én avatta fel ünnepiesen temploma új tornyát. A torony alapját 30 évvel ezelőtt tették le a buzgó apák; a fiak és leányok pedig azóta idő óta követ köre hordván állt felfelé rakva, ma már ott áll a díszes, magas torony. A felavatás-ünnepély d. e. 10 órakor kezdődött. Az ilyen alkalmakor szokásos énekeink élénkítése után, *Vodázy Pál* eszperes jelent meg az egyszerűnek látszó, de díszes szószéken és halált mondott az ő szép, mely hangján, mely érzéssel, mint a ki szívében maga is ünnepeit. Ima után a helybeli énekkar szerepelt, elismerést és dicsőretet szerezve a helybeli tanítóknak, Kőrösy Antalnak is. Ezután alulírott ünnepi beszéde következett. Rom. XIII. 12 alapján. Feltüntetvén a jelenkor, egyházi, vallási, családi, társadalmi, rang és osztály-viszonyait, a neposztályok és felekezetek közötti versengést: — egyházi életünknek minden jora való, komoly munkák tagjai összetartásra, szeretetre, türelemre, buzgóságra, egyetértésre, komoly munkára hívta fel, mert a jelek, ha valamikor, most erre intenek. Ezután *Seinger József*, vadnai lelkész agendázott és *Bodnár István*, kecsényi lelkészszel a nagy számú híveknak az urvacórát kiosztották. Az ünnepélyt eszperestnek lélekemelő zárómája s a gyülekezeti ének fejezte be. Ezzel berekeszhetném soraimat, de részint tanulságképen, részint emlékül a jövőre, részint azért is, hogy azoknak, a kik ügyünk iránt szintén lelkesednek, némi köszönetet mondjunk, a következő adakozók nevéit ide ígattam, megjegyezvén, hogy ezek nem a gyülekezet tagjai közül valók. Dobozy István 25 frt (még 1883 ban), borsodi bánya-társulat 30 frt, Kis Albert (Budapest) 10 frt, Vécsey István ügyvéd (Nagy-Becskerek) 5 frt, Id. Varga János 5 frt, Balogh Pál (Miskolc) 2 frt, Grünbaum Lipót izraelita 10 frt, Mészáros Józsefné 2 frt, Sárkányi Csnél és neje szűs. Szabó Anna 100 frt, Liptovszky József 30 frt, Hubay Zsuzsanna egy értékes, díszes úrasztali terítőt, Réthy-örökösök egy szép szőcsék-takarót ajándékoztak. Végül, itt is, mint más helyen, kivehette részét min-

den vendég a fehér asztalnál. A helybeli lelkész, *Bartha Mihály* vendég szerető házánál, kivilágos kivitartott tartott az ünnepi jövedel.

Kerekes János.

— **Nyilatkozat a Földváry „keserűségeire“.** Olyan ellenféllel szemben, a ki egyre-másra hol „törli a tolla alá csúszott passusokat“, hol kénytelen bevallani, hogy „tévédészt ki kell igazítania“, hol utólagos „beismeréssel szolgáltalt elégtételt“ másnak, nekem, kinek ilyen vesszőfutásokra még eddig sem okom, sem alkalmam nem volt, nyugodt önzertelt lehet utalnom az általam már elmondottakra, teljesen fenntartván minden állításomat és megjegyzésemet. Minthogy azonban Földváry viszonzválasza nem csak bírálói tisztemben támad meg, mit elvégre töle rossz néven se lehet venni, hanem a magam történetkutatásába is beleakad: kénytelen vagyok e tekintetben néhány rövid kijelentést tenni, a nélkül azonban, hogy durva sértegetéseit méltóan viszonzoznám. 1. En az egyetemest névtárra nem mint tekintélyre és hiteles forrásra hivatkozom, hanem mint egy olyan vélemény kifejezőjére, melyről Földvárynak tudomása nem volt. És ha mint tekintélyt említettem volna is, egy Szilády Áronnak mindenesetre több jogosultsága van erre, mint ez Földvárynak. 2. Az „urgeo“ ige az eddig legerjedelmesebb és legjobb latin-magyar szótár, a Finály Henriké szerint — igenis — jelenti azt is, hogy „kinoz.“ E szerint én nem „gázoltam meg“ se a latin nyelvet, sem a Szeremi szöveget, míg Földváry ismétlen megtette mindkettőt. 3. Olyan „összejövetelek“, melyekre „minden megyéből csak néhány követ hivattat be és jelent meg a többieknek képeben“, csak Váchartyánban szoktak tartani, Magyarországon azonban a móhácsi vész előtti időben a „dieta“ szóval teljesen egyértelmű technikus terminus volt a „generalis conventus“ és a „generalis congregatio“. Így tehát igenis az 1524. évi országgyűlés hozta meg először az elégetési törvényt. Földváry szerint Fabricius művét „szelvény-hosszában felhasználom a nélkül, hogy mindazt jelezsem, a mit tőle tanultam“ Erre nézve kijelentem, hogy illető tanulmányomban *14 szor* utaltam e műre, mint kútforrássá az utalt részleteken kívül mit sem használtam fel belőle, legkevésbé pedig „eszmék és phrasisok“, a miket valamire való történetírő nem is szokott mástól venni át, hanem a saját lelkéből terem elő. Sapienti sat est.

Zoványi Jenő.

— **Számadás és értesítés.** A »Zsindely-émlék«-re legközelebb adakoztat: Lengyel István 1 pl. 3 frt 50 kr., Lengyel Balint 1 pl. 1 frt., Enyiczky Gábor 1 pl. 50 kr., Vas Mihály 2 pl. 60 kr., Vas János 1 pl. 1 frt.; összesen 6 frt 60 kr. Ezzel begyűlt a »Zsindely-émlék«-re: 205 frt 67 kr. Ebből kiadatot: a) nyomdai költség: 68 frt 50 kr., b) fuzés 15 frt., c) vegyes kiadás: 2 frt 12 kr., összesen: 85 frt 62 kr. Maradt tehát 120 frt 5 kr. 122 frt 5 krról s az időnként betett összegek kamatairól szóló népbanki betéti könyvet a gimn. »Erdélyi Önképzőkör« rendelkezésére bocsátottam olyan céllal, hogy 122 frt kamata egy vagy két évenként egy mennyiségnyi vagy természetudományi kérdésre pályadíjjal tüssessék ki. Szerettem volna, ha többet adhatók át s bizony mondom, többre is számítottam; de hát a kegyelet sokban nem mozdult meg. Céломat azonban — habár a remélnél szerényebb mértékben — így is elértem: lesz egy kis kör, a hol a munka emberét a munkálkodni szeretők elemeitlen fogják, s emléke tovább is fog hatni abban a szakban, melynek e 28 éven át tekintélyt, tisztelést szerzett. — Az adakozók nevét közöltem a »Sárospataki Lapok« 1893-ik évi 23, 45, 69, 89, 110,

* Közöljük ezt is változtatás nélkül, de ez is igen „keserű“ s mi más hangulatban szeretjük a történetírőkat. Szerk.

195, 281, 375, 905, 1091-ik; az 1894-ik évi 194, 343, 1051-ik és az 1895-ik évi 97-ik hasábján. Ha talán valaki tévedésből kimaradt volna, a helyreigazító figyelemzetet kérem és szívesen veszem; valamint közönnel fogadom, ha valaki — főleg a kínél Emlékbeszéd is van — ez emlékre még ezután akarna áldozni. Fogadják hálás köszönetemet, a kik e szerény emlék létrehozását kegyeltes érzesekkel elősegítették. Sárospatak, 1895. okt. 19. *Maklárý Pap Miklós.*

— **Majdnem hihetetlen** az a vártalan hír, a melyt a budapesti „Protestáns”, ez a legrégebb és legterjedelmesebb egyházi és iskolai lapunk közöl magáról, mondván: „Lapunk válság szélére jutott: a lenni, vagy nem lenni” kérdése előtt áll. Minden igyekeztünk és erőfeszítésünk mellett is, ma a 38-ik évfolyam végén, vagy meg kell szüntetnünk lapunk pályafutását, vagy ószintén feltárva a helyzetet, a fantaszt és megerősítés érdekében a m. t. közönséget fokozottabb támogatásra kérnünk. — Ismétljük, hogy ez a hír majdnem hihetetlen. Ugy hírtelt, hogy a „Protestáns” szerkesztője újjában igen tisztességes összeget húz a kiadótlól s hogy képes kiválóbb munkatársait fizetni is . . . és ime ott állunk reá nézve a „lenni és nem lenni” kérdése előtt! Ószintén sajnáljuk, hogy így van, de nincs-e ebben része a „Protestáns” által pártfogott, újjab keletű budapesti egyházi sajtótermékeknek is — az általános pusztító közönyösségen kívül? A lap kész jövőre minden öt új előfizető után tisztelet-példányt is adni. — Ára különben marad az eddigi, sőt harmad-negyedoszaltály egyházak 6 frtert is kaphatják. El vagyunk rá készülve, hogy ezek a pusztulást hirdető hangok másnán is felsivitanak a — protestáns olvasó közönség nagyobb dicsőségére.

— **Tompa-estély Sárospatakon.** Az akadémiai ifjak önképző-társulata, élén dr. *Finkay Ferenc* jogtanárral, az évi elnökövel, elhatározta, hogy a derék elődök jó szándékát — ha csak lehet — a millennium megérleli. E végből részint felolvasó-estélyekkel, részint felhívások útján való gyűjtésel igyekeznek az eddig összeszerzett *Tompa-alapot* megnövelni. Az első ily célú felolvasó-estély folyó hó 16-án folyt le a városháza nagy termében, szép közönség jelenlétében. A műsor első pontja a tanár-elnök megnyitó beszéde volt. Elmondta ebben, hogy bár a társulat alig van még túl az újra alakuláson s tagjainak száma sem nagy; mindamellet, ha talán nem teljes készülettel is, a közönség elé kell állaniok, mert erre kötelezték őket hagyományaik és sürgette a cél: — a Tompa-szobornak a főiskolai kertben tervezett meliébbi felállítására. Elmondta, hogy csak egy szerényebb mell-szobrot terveznek, de ehcz sem elég csupán a felolvasásokkal való gyűjtés, hanem szükséges a Tompa érdemeit méltányló s a sárospataki főiskola iránt melegben érző közönség lelkesebb felbuzdulása, a mit igénybe venni ok már szintén készen vannak. Aztán festette élénken, hogy milyen szép is volna az a Tompa-szobor ott abban a szép kertben, a virágregék költőjének márvány vagy érc-emléke a reafutó virágokkal; intő példa volna az ott, lelkesítő szózat az ifjúsághoz, stb. Igaz ugyan — mondá — hogy Gömörmege székhelyén is állni fog egy jelentősegebb Tompa-emlék, de ezzel a főiskola és főiskolai ifjúság halája nincs s nem lehet leróva Tompa iránt s abban a reményben, hogy az önképző-társulat lelkesedése nem lesz hiábavaló s hogy a közönség a célért a csekélyebb eredményel is megelégszik: az estélyt megnyitotta. Biztató éljenzés kísérte az ügy szerzetetlőt áthatott beszédét, a mely után a társulat alelnöke, *Putnoky Pál*, IV. h. h.

olvasott fel két csinos, de sok titkos fájdalomszulte költeményt *Fábián Gézából* (II h. h.); egyiket az *Öse*, másikat a *Költő* címmel. A szerzót a közönség látni kívánta. Majd a főiskolai énekar énekelt magyar népdalokat Méder Mihálytól, jó magyar zamattal, szabatosan, a mit újránia is kellett. A kart maga Pásztor Samuel vezényelte. Azután *Horváth Dező* jr. szavaltá Tompa »Bosnyák Szófia«-ját egyes részleteiben szép sikerrel s *Pál Ernő* jh. olvasott fel egy elmés s hazafias szellemű tanulmányt, a mely először csúfá tette a magyar nyelv szellemét tudatlanul sértegető szerencsétlen stylisatákat, a nyelvünkbe becsusztott képtelen kifejezettek, majd megtámadta oktatói politikánkat, a mely a magyar nyelvet háttérbe szorítja az idegenek kedvéért s vetett egy pár szűró pillantást a családi nevelés körében mutatkozó felszégsegekre és túlságokodásra is s végül lelkesítőleg szól nyelvünk megbecsülése végett. A felolvasás egy részét szívesen üdvözölte mindenki, másik részét inkább csak az idegen nyelvek által megterhelt ifjak, harmadik részét pedig az öregbeek. Utána a műsorzat legérdekesebb száma következett. *Dr. Meener Sándor* jogtanar egy fízfa-tílikón bizonyította be, hogy milyen sok örömet és bánatot fel lehet költeni abban az arasznyi átyuggattott fában, ha van valakinek ahoz való képessége. Neki van, épügy, mint kísérőjének, *Dr. Zsindely István* jogtanárnak a zongora beszélgetéséhez. A közönség alig tudott tőlük megválni s követelte, hogy újra és újra! — *Putnoky Pál* értekezést tartott a »Csök«-ről. Sok elmésséget tanúsított a felolvasása elején álló meghatározásokban s kevésbé vegyes közönség nyugodtabban élvezhette volna az egészet. — *Szabó Zoltán* joghallgató a »Volapük nyelv« előnyeloir éneklő humoros elmefuttatást nagy rátermettséggel adta elő, mire végül a főiskolai zenekar a *Tavas és szerelem* című mű csinos előadásával mulattatta a közönséget s az »újra«-ra is szívesen adott vizshangot. Kár, hogy a roppant hőség miatt nem fejthette ki teljes erejét! — A tanárelnök köszönő szavai végeztek be az anyagilag is szépen sikerült estélyt, a melynek a legvége cigányzene volt a cigány elől való édes verejtékezzel. Nagyon édes lehet, hogy olyan nehéz ebből a boldogtalan bódült-ságból kilábolni.

— **A 80 éves Kiss Áront** szerettei, tisztelői, barátai, a konvent közebejtöte miatt, nem 22-én, nem is 20-án (a mely a hitelesebb datum), hanem 18-án üdvözölték. Bár életének e szép napját csak szorosabb családi körben óhajtottá átélni, mindamellet nem térhetett ki a küldöttségek fogadása elől, a melyek egymást érték nála e nevezetes alkalomból. Az ev. ref. egyház, a főiskola, a felsőbb leánynevelő intézet, a népiszkolai tanítók kara, a város, a katonaság, a sajtó, sőt a r. kath. egyház előjárósága is tisztelget nála Wolafika vezetése alatt, de a lutheránus testvérek nem bírták észrevenni az ev. ref. egyház örömmepét. Táviratilag és levélben is sokan fejezték ki jó kívánataikat, így p. az összes ev. reform. püspökök, a nagy körösi gymnasium és a sárospataki főiskola tanári kara, Mitrovics Gyula theol. tanár stb. s ezen felül egyházi lapjaink is tisztelettel emlékeztek a kevés halandónak jutott évfordulóról. Az »Oralló« közli az unnepeit arkepét és életrajzát is (92. sz.). A derék ároni család tisztelgése bizonyára a legboldogítóbb volt a családi erényekben gazdag férfin elétt, a kinek ismétlen kívánunk derűs élet-alkonyt.

— **A hátrálékok meliébbi beküldését tisztelettel kéri**

A kiadóhivatal.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bolygandó 30 kr.

- MEGJELEN MINDEN HETFŐN. -

TARTALOM: „Konvent után” — „A házasságok hirdetéséről és a stólaról.” Péter Mihály. „Miként tehetnék újból népecsbekté
theologiai akadémiainkat?” Veterán. — „Tompá Mihály homiletikája.” S. Szabó József. — „A konventről.” — „Pastour
hitvallása.” R. L. — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetések”.

Konvent után.

Meglepő az a csodálatos egykedvűség, a mit a fővárosi napi sajtó az ev. ref. konvent legközelebbi ülései iránt tanusított. A legűbbs naplann egyetlen szava sem volt ahoz, hogy mi végett gyűlekeztek össze a mi oszlop-embereink Budapesten! — Az „Egyetértés” máskor legalább „Vidék” című rovatában áldozott néhány négyesög centiméternyi területet a mi egyetemes érdekeink ismertetésére; a „Pesti Napló”, „Magyar Hírlap” stb. néha egészen megleptek bennünket rokonszínhű melegségével; most pedig, mintha a Lónyay utca nem is a főváros kiegészítő része volna, versenyeztek egymással a róluak s illetőleg konventünkhöz dogairól való mélyeseges halgatásban.

Pedig ama bizonyos utcai ev. ref. főgimnáziumnak dísz-termében nagy dolgok történtek! Csendben, majdnem vita nélkül építgették ott a hivatalosak egyetemes ev. ref. egyházunk jövődjét. Az egyházpolitikai törvények által teremtt új helyzethez készítették egy Ariadne-fonalat, hogy ide-oda ne tevelyegjünk s ellentétes viselkedésünk s alkalmazkodásunk által magunkat rossz hirbe ne keverjük. A mindinkább kelletlenül való papi hivatal fekete kenerét megiesztették az özvegyek s árvaó üzének szeretetteljes felkarolásával s törvényes védelmezésével s az ev. ref. tanügy ingó-bíngó hajójának megfeneklése ellen is óvó intézkedésekhez folyamodtak.

Hát ezek lehetnek a napi sajtóra nézve jelentékeny modulások, de nekünk, ev. ref. egyházunk egyik szerény képviselőjének, lehetetlen a konvent legközelebbi munkái előtt igaz tisztelettel meg nem hajolnunk.

Ha semmi egyebet nem tesz is legközelebbi konventünk, mint végét szakítja annak a hosszú bizonytalanságnak, a mely a lelkeszi özvegy-árva-gyámtár sorsához hozzáfűződött és siettette a papi pálya kívánatos voltának lejárását; — ha csak annyit tesz is, már ezzel is mély halára érdemesti magát.

A három jelentőséges alkotás közt kétségtelenül ez a legnagyobb, a legmesszebbre ható.

Magunknak is jól esik elképzelnünk azt az örömet, a melyet a lelkeszi özvegy-árva-gyámtár megalakításának híre egyik-másik szegényes parókhiának előidézett. Az a 250 frt özvegyi jutalék s az az 50–50 frt nevel-

tetési díj a kiskorú árva részére: — ó milyen nagy kínos az ahoz, a koldus botköz képest, a mely ott ólalkodott eddig a családfo koporsója mellett az öneládozó hűség irtozatos jutalma gyanánt! Aztán mennyit ér gondolkozó embernek az a tudat is, hogy a sokféle tisztos pálya munkái közül a lelkeszi sincsen immár kifejejtve, ennek szerettei sincsenek többé az Éli papfajnak sorsára kiróztatva és hogy az életbeli egyenlőten jutalmazást egyenlőség váltja fel a halában!..

A kö. — a mely annyifémes szívet nyomott iszonyú súlyával — bizony bizony „elhengertette!”

Nem mondjuk, hogy a lelkeszi özvegy-árva-gyámtár minden vevéjétek letöröl s a lelkeszi állást minden boldogtalanságotól megfosztja s minden kellemetlenségétől megszabadítja; de hát ezt nem is várhatta közülnk senki. Elég alapnak, a melyre tovább építhetünk; jó kezdetnek, hogy végre elindulhassunk s biztató abban a tekintetben, hogy kitűnően nyilatkozik meg benne ama Pál apostol-féle keresztényen nagy elv: „egymásnak terhért hordozzátok!”

Hogy nem lett volna e jobb Baksayval tartanunk az intézmény megalakításának módozataira nézve, vagy hogy nem volna e tanácsosabb és magára az intézményre is biztosabb az osztályrendszer, a melyet a dunamellékiek ajánlottak: — azt megmutatja már a legközelebbi jóv. A hibák kijavítására, a szándékaltalan tévedések elosztatására lesz idő és mód mindenkor. Jobb ma már az élő lelkeszi özvegy-árva-gyámtár még sok gyöngöseségeivel is esetleg, mint a semmi, vagy a még sokáig tartó húzalkodás annak életréhvása körül.

A konvent elég bátor volt ahoz — s ezt tartjuk részünkről nagy nyereségnek — hogy a kishittűekkel szemben bizalommal tekintsen a jövődbe s az özvegy-árva-gyámtárnak kilátásos jótéteményeit az érdekeltek javára minden véletlen ellen biztosítsa. Üdvözöljük e bátorságot! Igenis, a mi domesztikánk s a mi allamsegélyünk (a mely utóbbinak rendes viszonyok között csak növekednie lehet!) mindenkor teljes biztosítotték az özvegy-árva-gyámtár ígéretere nézve — szerintünk is és annak kell maradnia! Az egyes lelkeszek időleges felsegítése s a bajokkal küzdő egyház-községek sorának megkönnyítése, itt-ott anyagi létezésük megállapítása: — mindez éppen csak olyan érdekünk nekünk, mint a lelkeszek kilátásainak az özvegy-árva-gyámtár

által való kecsgetetőbbé tétele. Mit érnének bármilyen jó karban levő egyházközségeink, ha egyszer magának a lelkes pályának elvész a vonzó ereje s a temérdek új pályával való összehasonlítás folytán eloszlik annak varázsa? A legjobb befektetés, a mit az ev. ref. konvent — egyházunk közös nagy érdekében — mivelhet, az özvegy-árva-gyám-tár mennél gyorsabb fejlesztése s odái emelése, a hol az egyenlő qualificatiójú emberek hasonló cétu intézeteivel egészen kibírja a versenyt. Úgy látszik, hogy az ilyen feladatra a konvent mostani tagjaiban van erő és akarat s ezért különösen is gyönyörködünk a konvent legközelebbi működésében.

Maga Tisza Kálmán a prot. hitbiztoságról is szólt, ő — ez ügygel kapcsolatban — attól is vár, reményl valamit. Ő nem szakotat a szavakkal dobálózni s a nagy ígretekkel fényeskedni: tehát ebből a végrehajthatóknak képzelt forrásból is buzogatni fel valami az özvegyek és árvák javára s általában anyaszentegyházunk jövődjének biztosítására. Majd meglátjuk!

Hogy a többek által sürgetett házi kezelés, vagy az egész özvegy-árva gyám-tári vagyonunk decentralizált őrzése, kiosztása és kamatoztatása, nem hajtott volna-e többet a konyhára, mint valamelyik nagy pénzintézettel való összerkesztésünk: — ehez bizonyosan szó fér s a decentralizáták csak a jó eredmény fogja majd elnémetelni. Részünkről nem látunk ma sem veszeltyt abban, ha a kerültek — miután pénzkezelők úgy is vannak — megosztottan gondoznák az özvegy-árva gyám-tár kincseit. Biztosíték elvégre a kerültekben is van anyyi, mint a legmegbízhatóbbaknak látszó pénzintézetekben, a melyeknek sorsa szintén nincsen örök időkre elpecsételve a rázkódások ellen. No de a decentralizált kezelést a konvent könnyű szerrel leszavazta s hinni tartozunk, hogy a legnémesebb intéstől.

Az édes örömet, a mit az özvegy-árva gyám-tár megalkotása felett sokan érezünk, az fogja majd zavarni, hogy az egyesek hozzájárulása bizony nem csekély! De az egyházmegyei gyám-tárakat találhatunk erre a bajra balzsamot, a minthogy itt-ott már találtak is, valamint a konvent is fog módot találni arra, hogy a járulékok alapját szolgáló bevallások mennél igazabban s egyöntetűbbek legyenek.

Az böles dolog, hogy a konvent a járulékok tekintetében egy alapot jelölt meg az eddigi kettő helyett, csak hogy most meg a jelentő iverket kell majd igen komolyan revidálni! Ha a teher-viselésben fel tudunk emelkedni a krisztusi szeretet magaslatára, tudjunk igazak lenni a jövedelem bevallásában is ugyanannak a léleknek indításából.

Az „Utasítás” a már forgalomba jutott összevételével folytatn készülvén, annak ingere távolról sem ér fel az előbbi intézményével. Sokat mondó abban az értelemben, hogy igazolja a hazai ev. ref. egyház egységét s ennek az állami törvények iránt való mély tiszteletét. Ha eddig még nem bizonyítottak volna be ezernyi nagy és sokszor igen drága példával, hogy a magyar államnak hí fia vagyunk, a lelkeseknek szóló „Utasítás” s a végleges szövegezése közben történt felszólalások ezt magokban is ad oculos demonstrálnák. Lehetünk ez „Utasítás” egy és más pontja felől is különböző véleményben, de azt hisszük, hogy e mellett sem lesz kínos kötelesség senkire nézve az ahoz való hűség alkalmazkodás. Felekezettünk érkei nincsenek benne kockáztatva, sőt inkább a lehetőségig megvédelmezve (Legközelebbi számunkban közölni fogjuk, e számunkra, noha ígéretet kaptunk, nem érkezett meg.

Szerk.) s mint ilyet méltán várhatja azt közülünk kiki jó reménységgel.

Az egyetemes tanügybizottság újból való feltámasztását részünkről szintén eseménynek tekintjük. Azok közé tartozunk még most is, a kik az iskolákat az egyház veteményes kertjének szeretik tekinteni, a kik tudnak gyönyörködni az Isten lelkenek fuvallásában, az iskolai ifjúság prot. szellemben való nevelésében. Hirdettük s hirdettük még mindig, hogy a tanítói s tanári protestantizmusnak döntő súlya van egyházunk jövődjére nézve s ezért fájlaltuk sokszor, hogy az egyetemes tanügyi bizottság élő-halott intézményévé lett — egyesek jóakaratóból.

Most, hogy újra éledni látjuk, szeretnők benne felfedezni azt, a mi átteremtő erővel fogja megihletni tanítóinkat s tanárainkat s ezek útján egész jövődjé egyházunkat. A választott férfiak neve mind ismerős! Közülük a legkisebb is szerzett már érdemet vagy az egyház, vagy ennek tanügye körül, sőt méltóvá lett egy némelyikök az egész hazai elismerésére is. Üdv nekik! De hát úgy tetszik nekünk, mintha sok volna közülük a vezér s kevés abból a fajtából, a mely az eke-szarvát fogná tartani!.

De csakhogy végre feltámadt! Egyelőre elég lesz, ha csak irányt jelöl is, ha csak útjat támaszt is arra nézve, hogy mi, mint ev. ref. egyház, a tanügyünket nem tartjuk kisebb dolognak a papi özvegy-árvatár megalkotásánál s nemcsak palotákat akarunk építeni államegyhályel, de a falak közötti a ref. egyház ós szellemét is fenntartani, fejleszteni kívánjuk, hogy a falakon kívül mint tiszteletet parancsoló erő mutogassa magát fiainkban, leányainkban s összes intézményeinkben.

Az egyetemes tanügyi bizottságot — igen hihetőleg — hamar fog kellni kibővíteni; de csakhogy van végre, a mit kibővíthetünk.

A konvent új alkotásaihoz adjon Isten a magyar ev. ref. egyháznak állandó szerencsét!

A házassalók hirdetéséről és a stólaról.

A házasságkörüli eljárás végleges és egyöntetű szabályozására, magam is elismerem, igen nagy szükség van. Megvallom, a tiszáninneni egyházkerület rendelkezését se tartom se consequensnek, se logikusnak. Elismerem az egyházpolitikai vitában, hogy az államnak joga van a házasságügyet rendezni; elismerni, hogy a hirdetés sohasem tartozott a házasság vallásügyi részéhez (a mint hogy ezt a prot. egyház kezdettől fogva vallotta), most pedig követelni az egyházi hirdetést; hirdetni, hogy a protestáns egyház nem fél az új időktől, mert a buzgósság fenntartására mindig volt az egyháznak elég eszköze, most pedig az egyetlen eszközt a hirdetésben látni: avagy consequens és logikus-e ez?!

A tiszáninneni egyházkerület rendelkezése a hirdetésre való ösztönzést legalább a szerelhetőleg figyelmeztetés körébe utasítja. De Rácz K. úr a magokat hirdetni elmulasztóktól még az egyházi áldást is megvonja. Ez egyes arcülepása a sokszor fennen hangoztatott szabadelvűségnek. A gyermekekről, a ránk nézve rosszult intézkedő féllel szintén így tenni, legalább is az egyéni jog és vélemény szabadság eltiprása volna.

Nem mondom én, hogy a prot. egyház megmaradásáért, erősítéséért nem kell mindent megtenni; de a hirdetés, az az alatti értülközés nem minden. Fel kell szabadítani a prot. papságnak a szegénység által leköltött erőit, hogy alkalma legyen a papságnak őrt állani;

de ne csináljon a prot. egyház Janus arcot, a melyet egyfelől az egyházpolitikai küzdelem alatt, másfelől azok után mutogat be, az egyiket a semmitől nem rettenő szabadelvűség képében, a másikat a legkisebből is megrettenő féltékenység által. Hát mit mondanak ránk ellenségeink, ha látják az egyházon kívül és belül való vitelkedésünket.

A házassági stóla eltörlesztését nem látom se jogszerűnek, se indokoltnak. Jogszerűnek azért nem látom, mert csakugyan az egyéni jog elvevése, az egyén meghallgatása, beleegyezése és ellenérték biztosítása nélkül usurpatio, kétszeresen az egy autonómikus egyházban. Lehet, hogy a kerületek számítottak az ígért kárpótlásra, de a mai szédelgések korában nem volt joguk a dclatot kimondani, míg kézzel fogható bizonyítékok nem láttak.

Indokoltnak se látom, mert a polgári kötés új költiségekkel nem jár. Népünk a csekély stóla megfizetésétől soha sem irtózott. Attól félni, hogy a nép 2 fél nyereségért elcmlőzött az egyházi áldást, vagy félreismerés; mert a nép (legalább az én tapasztalatom szerint) egyenes istentelenségnek tartaná a papí áldást negligálni. És Rácz úr a tetejében még a többi stólat is *eltörölné*. Miért? Hogy szabadabbá tegye a vallás áldásait. Ilyen argumentalással először a lelkeszi állás fentartásának súlyos terheit kellene eltörölni. És még sajátságosabb, hogy a mit levonne egyesekről, ráténné az *egyházak*, a tétel alatt úgy is elmerülni készülő egyházak vállaira. Azt se látja, hogy a felkészeknek a személyi stóla mégis csak többet csepegtetett, mint a felvetett általános kárpótlás. Az se lenne kevésbé furcsa, hogy ha eljutna Rácz ur a temetési stóla eltörlesztéig (melyet a temetési egyletek miatt még most fentartandónak vél), a soha nem fizető gazdag földesúr egyháztagot, a kitől ilyenkor cseppen valami, — az egyház által ingyen-temetésben részesítené. Nos! mit csinálnának akkor, midőn a lelkeszt más egyházba hívnák temetni? Nemde volna nagy számítás, az átlagból a ráeső hányad kiszámítása s a helybeli és temetői felkészés között való felosztása tárgyában?

Nem kell a stóla eltörlesztését ily indokkal hangoztatni. Én hiszem, hogy nem messze van az idő, tán az ajtónál, midőn az eltöröltnek visszaállítását is hangzani fog.

A mai viszonyok között pedig, hogy a szabadelvűség útján megmaradhassunk: minden erőnkkel rá kell vetni magunkat az 1848. 20. t.-cikk megvalósításának teljes követelésére

Péter Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

Miként tehetnők újból népesebbekké theol. akademiáinkat?*

Egy nagy kérdés foglalkoztatja intéző köreink munkás figyelmét: mi az oka annak, hogy a múlt idők által is oly annyira tisztelt és becsült ref. lelkeszi pályára oly kevesen lépnek ma-napság ifjaink?

Keresik sokan az okot a pálya hosszadalmasságában, a kápláni sanyarú évek bizonytalan tartamában, parókhiáink legnagyobb részének csekély jövedelműségében, magában a realis pályákért előszeretettel rajongó kor szellemében, a melynek a hitélet magasztos eszményeiért tiszt., igaz érzéke — némelyek szerint — malnapság alig-állig van.

* Közöljük e cikket, noha nem mindenben értünk vele egyet s részben épen azért, hogy ez égető kérdésben senki ne maradjon ki-hallgatatlanná. Sajátossága, mondhatnók patriarkhalis szelleme a múlt időkkel szemlélte, a melyeket azonban már aligha lehet többé ismétlni.

Szerk.

Hiszen okok ezek is mindenesetre; de ha mélyebben vizsgáljuk a dolgot: ki kell őszintén mondanunk, hogy a felhozott okoknak egyikét sem lehet döntő súlyúnak elfogadnunk. Miért? Azért. mert a papi pálya a multban sem volt rövid; a kápláni évek a multban sem voltak csalogatók; parókhiáink legnagyobb része a multban sem volt jövedelmesebb; realikáért rajongó korunk, a melynek ifjúsagát a könnyebb megélhetéssel kecsegtető életpályák egész serege édesgeti: még ez sem elég ok arra, hogy a papi pályától elvonja az azt megillető contingent.

Mások, komolyabban és mélyebben járók azok az okok, a melyek theol. akademiáink elnéptelenedését előidézik.

Hadd mutassam fel ezeket szerzett adataim nyomán és annyi a ma-nyai életpaszaltataimból! Ne vegye tölem rossz néven a t. olvasó s első sorban a nt. szerkesztő úr, ha tárgyammal — annak természete miatt — kissé hosszadalmasabban foglalkozom.

* * *

Azok között az okok között, a melyek theol. akademiáink elnéptelenedését eredményezték, szerintem *első a tanítatni akaró szülők bizalomhiánya egyházi előjárók iránt.*

Elvégezte a szegény földműves vagy iparos szülők gyermeke a népiskola négy osztályát kitünő sikerrel. Oh milyen fogékony gyermek! Milyen tiszta értelem, mennyi becsvágy honol gyenge szívében tanulni a jót, szépet, igazat! Erzi azt az édes apa és az édes anya, hogy az ő fiokból, ha módjuk engedné, nagy ember lehetne, *még papi is válhatnék!* Ez a falu népének közmeggyőződése is!

A boldog szülők nem is szánnak érte a költséget, mert a derék kis fiú minden telentyomatot papírosra, a mit innen-onnan kap, százszer elolvogat. A pajta, a szén szebbnél szebb írással, helyes számadással van betarkazva. Maga sem titkolja pajtásai előtt, hogy olyan okos ember szeretne lenni, mint a tanító úr, vagy Tisztelendő úr; de hát: nincs költség!

Az apa maga is tudja, hogy édes fiának minden vágya bejutni p. o. a pataki collegiumba! Sokszor elgondolja: jó volna szólni a Tisztelendő úrnak! Mit mondana hozzá? De hogyan tárja fel szíve szándékát? Ó, a szegény ember! Mit mondana a Tisztelendő úr, mikor szomszédai is azt vetik néki: Mit akar gilyelmed, szegény ördög léteire? El akar pusztulni egy gyermeke miatt? Azt hiszi: olyan könnyű az a tanítatás? És a szegény ember — nem bízta-va senki s nem mervén szólnai lelki vezérének sem — eláll szándékától!

Oh hány és hány ilyen eset fordúl elő, csak egy egyházmegyében is évenként! Hány ilyen derék készült gyermek marad le a tudományos pályáról, leginkább olyanok, a kik szívükben épen a papi pálya magasztosága iránt éreznek legnagyobb hajlandóságot.*

Vajjon az ilyenekről — a körültagotktól nyert adatok nyomán — nem lehetne-e tudomást szerezniök a megyei esperes uraknak? Sok jeles ifju juthatna ilyen módon elnéptelenedett theol. akademiáink számára!!

A 2-dik oka theol. akademiáink elnéptelenedésének *lelkipáztoraink néminemű közönyössége.*

Sietek magamat kimagyarázni, hogy félre ne értsenek. Az ev. ref. egyház tanító egyház lévén, papjai e tanító egyháznak lelki gondozók, a kiknek rendes községi

* De az értségi bizonyítványaink kezükben más pályára lépnek Szerk.

iskolajukon kívül a kerületi iskolával is összeköttetésben kellene lenniök. Így volt ez az elmúlt időkben. Lelkesek és tanárok közvetlenebb viszonyban állottak és éltek egymással. A vidékeken tanuló gyermekek magaviseletéről, szorgalmáról évenként személyes meggyőződés végett bemenni: — nem sajnáltak egy kis fáradságot. Így aztán biztosan megtudták, hogy-mint tanúnak, mily környezetben élnek, eljárnak-e szorgalmasan a templomba, megbecsülik-e a szülők által adott költségeket és élelme a tálán éppen általok beajánlott kollégisták? És, ha e kérdések valamelyikére nem volt kedvező a válasz: volt tanács, buzdítás, figyelmeztetés, sőt dorgálás is elég.

Saját vidékének növendék gyermekeire, mint tulajdon övéire fölfigyázott, örködött a lelkes és észrevételit s az ifjura néve a további kívánatos eljárást közölte a tanárral, a ki a szüle körülmeveit és a növendékek a családban elfoglalt helyzetét — ott a szellemi központban — csak oly hiven tudta és ismerte, mintha annak a falunak tulajdon lakosa lett volna.

A lelkes aztán a tanított szülőkkel kezelt fogva a nevelésnél, őket minden lépésükben tanácsolta. Egyetlen levélük se mehetett el a szülőknél eme közös intelem nélkül. »Az Isten házat szorgalmasan látogasd, a kis testamentumot és zsoltár-könyvet olvasgasd... estvén, reggelén szorgalmasan imádkozzál és kérjed a jó Istent hogy erődöt, egészségedet megtartsa, lelkedet pedig a gonosz kísértetektől megoltalmazza.«

És a midőn haza jött a fű, szülőinél addig meg sem melegedett, a míg a Tiszeltendő úrnak meg nem jelenté, hogy szerencsésen haza érkezett s a míg azt nem nyújtá a tanár úr levelét, a melyben meg vala írva: hogyan vitézkedett a lefolyt diligenciában a domine spectabilis?

Vacatión után — egyéb útravaló között — legfeljebb podgyásza volt a »baltás-diáknak« a Tiszeltendő úr levele, a melyben ékes magyarsággal körül vala írva, hogy »a fű idehaza mind szülői, mind rokonsága, mind az Ó legnagyobb meglepődésére magát minden tekintetben illőképp forgatván, az Úrnak hajlékát naponta buzgón ellátogatván: úgyis, mint vasárnapi diktáns, úgyis, mint karbéli közénekő, magát a szent gyülekezet meglepődésére és dicséretére tette legyen az elmúltott vacatiói időszakban érdemessé.« stb. stb.

Ilyen nevelés és lelki gondozás eredménye volt, hogy tanuló ifjaink legjelesebbjei kívánatosnak tartották magukra néve a tisztes papi pályát, s ösztökére sem volt szükségök, miként mai napság már, mert a lélek hajtotta őket az Isten országának szolgálatára.

Hogy mindez a mi időnkben a legtöbb helyen éppen nem így van, köztudomású és szájalomra méltó dolog, mert higgyétek meg — Tiszeltendő urak — az is egyik oka, míg pedig igen nagy oka theologiai akadémiáink elnéptelenedésének, hogy a gondoljaink alatt álló nyáj el- és kivalaszottjainak tanulmányi, erkölcsi és vallásos existenciájával oly keveset tudunk, szeretünk, illetőleg akarunk törődni!

A 3-ik oka a theologiai akadémiák elnéptelenedésének a gimnáziumi vallás-erkölcsi nevelés egyoldalúságában áll.

Miben határozódik ez: azt is készséggel megmondhatunk. Abban és nem másban, hogy gimnáziumaink a vallást a kiszabott tanórákon szigorúan és lelkiismeretesen tanítják ugyan, de — legyenű ösztíntek — nem eléggé nevelnek vallás-erkölcsileg.

Mindig fáj a lelkem, míg x . . . i tanuló voltam, hogy köznap reggeleken a nemes tanuló ifjúság összessége soha nem küldetett templomi imára. »A ki akar mehet!« Oh kedves, szeretett uraim, de nem is volt az

ügy jól! De sok helyrehozhatatlan, de sok kibeszélhetetlen, de sok kipótlhatóan hiba és mulasztás követtett el ilyen módon a lelkek kárára!

Hát mikor a templomban megindult a pajkos susogás arról, hogy a vasárnap reggeli isteni tiszteletre vezénylő tanár a templomajtónál elmaradt, vagy a templomkerítés másik ajtán haza ballagott? Vagy mikor olyanokat is kellett hallani a vezérülésünkre hivatottak némelyikétől, hogy a »stéi isteni tisztelet a hideg, fűtetlen templomban, erős léghuzamban az egészséget kockáztatja!«

Vagy midőn templomaink szemetes, pókháló, ablaktalan voltáról — más felekezettek templomainak előtérbe helyezésevel — rajzoltak előttünk iszonyú képet! Vagy a midőn a kálvinista, főként falusi éneklés ékteletségéről hallottunk visszariasztó rajzot . . . Oh uraim, higgyék meg, hogy tanóra végén összeszévén, lelkünk sértődött önézetével kérdeztettük egymást: miért vagyunk hát azok, a kik vagyunk, miért nem vagyunk hát azok a kiknek vezéreink szempontjai szerint lenniük kellene? Ha amaz lelketemelőbb, szebb és vonzalmasabb: miért nem arra tanítottunk, miért kell nekünk ebben és ebben maradnunk?! stb. stb.

Uraim! vezérlésre rendelt férfiak, a kiknek prot. ifjaink szíve, lelke, egész jövőnd hitvilága kezeikben van letéve: legyenek önök között is »mindenek ékesen és jó renddel!« Példák legyenek az ifjaknak a beszédben, a nyajaskodásban, a szeretetben, a lélekben, a hitben és annak tisztségében. Higgyék meg, hogy nemes példájuk többeket fog vonzani Isten országa felé, mintha a világ összes vallástudományát össztanítattják, de azok szerint kalauzók lenni vonakodnak. Hiszen is mondia az apostol? »A hit eszelekedetek nélkül meghólt állat. A betű-megöl; lélek az, a mi megelevenít!«

(Vége köv.)

Veteran.

TÁRCA.

Tompa Mihály homilétikája.*

A papnak a szószéke úgy kell hirdetni Isten igéjét, hogy az megfeleljen a maga felséges céljának. Itéletem szerint pedig úgy felel az meg, ha

a) a maga eredeti tisztségében hirdetőik. Kik más tudományra tanítanak azon kívül, a mit tanultotok, azokat eltávolíttassátok; — azt mondja Pál apostol. Ment legyen tehát az íge minden emberi találmánytól s tévelygő véleményétől és minden salaktól; ne vegyüljön annak hirdetésébe semmi balfogalom s előítélet, hanem egyenesen, tisztán, a maga egyszerűségében, megvesztegetlenül folyjanak annak szavai a pap ajakán, mint folyának egyszer az Údvözítőben s az őt követő apostolokén.

b) Érthetően és világosan beszéljen a lelkipásztor. Ha a hallgatók figyelmenél azon burkok lehántásával kell küzdenie, melybe az eszme takartatik: nem éri el célját a beszéd; — és én, bár tisztelem a szabályszerűséget, inkább szeretek érthetőnek, mint művészeinek tartani. Az apostol szavait követve mind ebben is, a ki azt mondá: »Inkább akarok őt szólni a gyülekezetben értelemmel, mint tized értelemlenül.« Elvetem azon merev szabályszerűséget is, mely minden gondolatot kényszerítő rámba szorít. És ha beszédeemben a szoros

* Mutatvány a nagynevű költő-pap sajtó alatt lévő hátrahagyott egyházi dolgozatainak egyik székfoglaló beszédéből. S. Sz. J.

formák hiányát észrevenditek is jövendőben, az — úgy gondolom — nem fog titeket bústáni, de vigasztalhatatlan lennék, ha felvetni tárgyam iránti szeretetlenséggel, homályossággal, vagy éppen cifra semmisségek keresésével vádoltatnám. A cifra köntös semmi, — én a szívet nézem, mely alatta dobog. A válogatott szavaknál többet ér az egyszerű, de világosan kifejezett gondolat. Kárhoztatom, ha a pap készületlenségét akarja természetes pongyola alá rejteni, de állítom, hogy a nagy izadással összeszerkesztett beszéd vagy pusztán mulattatásra, vagy ámitásra van számítva.

c) A pap szöszékre lépését továbbá egy nemesebb, magasabb eszme hassa át, t. i. *éplíni, javítíni!* Jaj az olyan papnak, kit gyülekezete pusztá színésznek akar tekinteni s csak azt akarja latni, midőn fellép: mikép tanultá be szerepét és csupán a szokásos külsőség mérlegén latogatja, bírálgatja szavait, hogy azok a templomból kilépés után még néhány percig közbeszéd és kritika tárgyai legyenek, azután elenyésznek nyom és hatás nélkül, mint a homokra írt betűk. És jaj, azon gyülekezetnek is, kit papja úgy tekint, a ki nem azért jött a templomba, hogy Istenével társalognon, hanem csupán időöltés, elszórakozás és unaloműzés végett; — s a boldogtalan pap csillogó semmisségek által akarja megnyerni kegyét, minden melyebb jelentőség nélkül, — s azon célra és hatásra kezeli az Ur Igéjét, mint mikor például egy kedvesen csendő költeményt felolvassunk. Melyebb lelki cél állítja a papot szöszékre: építés, javítás, vigasztalás. Legyen hát bizonyos *kenet* szavaiban, mely cifra szavak nélkül is hat és megindít.

d) Én óhajtom, sőt akarom továbbá, hogy a *szöszék a külelet politikai küzdelmeinek vizsgálója és szolgája ne legyen!* — Kétségkívül van a nemzetnek ünnepléses pillanata, midőn a honszeretet és lelkesítés szavaival a templomi szöszékből is kell hangzaniok, de higgyétek el T. K., a szöszék nem minden tárgyat vesz fel, mint a hogy a gyémánt csupán ezüstbe foglaltatja magát (!). Legyen a szöszék mindenesetre összekötöttesben az étellel, mert az ember nemesak vallásos lény, hanem honpolgár is; de legyen ezen összekötöttes olyan, minő van a zúgó tenger és csendes tengerszem közt, mely megmutatja ugyan amannak csendjét s viharát egyaránt, de az elemek háborgó küzdelme, s az iszapok hullámok csattogása nélkül.

e) *Legyen a szöszék a gyakorlati hibák és köznapi vétkes ostromója,* de szelíden és általánosságban. Ha egy ember ma vétkesbe esik a gyülekezetben, ne legyen a pap alkalmat arra, hogy holnap a szöszékről rohanja meg az eltáborodottat, hogy az egész nép újjal mutathasson rá. A beteg lélekkel kiméletes szelidséggel kell bánni, mint a fájós taggal; belopni abba észrevétlenül a bűnbánatot és megtérést, hogyszem mint kiméletlen kifakadások által méginkább elmergesíteni azt. Nem érti a pap nemes hitvátsát, ha a külelet magános sérelmeiért a szöszéken áll bosszút épenoly nemtelenül, mint eszélytelenül. A lelki sebeket gyógyítani a pap tiszta a szöszéken, nem újakat útni mások kebelén. Micsoda ember lehet az a küleletben, ki itt a bosszú ilhégésével áll, holott épen akkor mondá az arany szavakat: *Uram! bosszúd meg a mi véikeinket, miképen mi is megbosszúntuk az ellenünk vétkezőknek.*

f) Még a megfelelő *rövidség* is kelléke az egyházi beszédnek. A lelkesültség pillanata nem tart s nem is tarthat sokáig; ezt a percet használja fel a pap úgyesen, — midőn pedig a figyelmet hallgatói arcán és lelkében lankadni látja; bátran bezárhatja beszédét. A lelkesültség pillanatát pedig csak úgy használhatja fel

kellő hatással, ha ismeri hallgatóinak lelki szükségéit, hangulatát és beszédében ahoz alkalmazkodik. Legyen hát a szent Ige a pap szájaban, ha kell megrendítő mennydörgés, mely felrúzza, ha kell enyhítő harmat, mely felélessze az elcsüggedt lelkeket; legyen lángoló szöszétek, mely az eltévedt után világotljon; legyen lágy szellő, mely simogassa a híven fáradoztinak homlokát; legyen mindenkor alkalmas időben a tévelygőknek vezére, a szenvedőnek vigasztalása, a beteg léleknek orvossága.

g) Legyen végül *csin és jó izlés* a szöszék tárgyának megválasztásában és kidolgozásában. Némelyek különös örömet találnak abban, hogy az ó-tésztentomi természet- és erkölcsiség-ellenes förtelmeket nagy gondal kismemelik a biblia lapjairól és azokat bizonyos hamis hatályossággal igyekeznek előadni, annyira, hogy a mívelt érzelmo hallgatóknak lehetetlen az undor egy neme nélkül hallgatni. Én ezt celtéveztettnék tartom és követni nem fogom. Nem mondom, hogy a vétkesre a széptés palasztajt kell vonni; nem mondom, hogy igaz nevékőn nem kell szóltítani a bűnöket, de tagadom, hogy mívelt keresztény lelkére épületes volna sok undok hasonlatok, felhagyolt ocsmányosságok felemlegetése. Még a cégérés vétek is igyekszik rongyokba takarni magát; igyekezzék hát a lelképásztor is, ha már ki nem kerülheti, némi csinall, szeméremmel kezelni a különben is undorító tárgyakat!

Közi:

S. Szabó József.

KÖZÉLETÜNK.

A konventről.

Az egytetemes konvent a b. e. Pap Gábor püspök halála miatt Kolozsvárt elnapolt ülésit nov. 21-én d. e. 10. órákor kezdte meg Budapesten, a Lónyai-utcai ev. ref. főgimnázium dísztermében. Kun Bertalan püspök és Tisza Kálmán elnöklete alatt.

Miután Kun Bertalan püspök ajkairól az imának egyszerű, de magasztos Igéi elhangzottak, Tisza Kálmán világi elnök előadta azt a köztudomású, szomorú okot, a mely miatt a Kolozsvárra összehívott konvent megtartható nem lévén, Budapestre tététt át. Egyszersmind üdvözlő a kerületek egybegyűlt képviselőit és kiemeli, hogy a konvent jelenlegi tanácskozásainak kiváló fontosságú két tárgyat az országos lelkesi gyámintézeti alapszabályok végleges megállapítása és az egyházpolitikai törvények életbeleptetése folytán a lelkesés számára adandó *utatis* képezi. Ezzel az ülést megnyitottanak nyilvánította.

Az egyházkerületek képviselőinek igazolása után legelőször is a konventnek kétségtelenül legnagyobb fontosságú tárgya, az országos lelkesi gyámintézeti alapszabálya került szönyegre. Több, mint egy évtizede boilyogott már ez a lelkes családok jövőjét olyan mélyen érdeklő ügy, az ide-oda utatis rögös utain, a nélkül, hogy végleges otthonban pihenhetett volna meg. Csak természetes volt tehát az az érdeklődés, a mely ennek a kérdésnek miként történő megoldása iránt nemcsak a nagy közönségben, hanem a konvent tagjaiban is, kivétel nélkül mutatkozott. De épen ez a hosszas vajdás tette lehetővé, hogy úgy az illetékes köröknek, mint egyeseink, akár hivatalos úton, akár irodalmilag támasztott ellenvetési, óhajtsái, kellőleg figyelembe vétévé és mérlegeltetvé, a konvent az alapszabályokat, a

szakbizottság által javasolt módosításokkal most már minden szélesebb körű vita nélkül állapította meg. És hisszük, hogy ezek a módosítások általános megnyugvást, sőt édes örömet fognak kelteni mindenkéül. A lényegesebb módosítások a következők:

1. A gyámintézet már az 1896. évben megkezdte működését. oly módon, hogy a meghalt *tagok* özvegyeit és árváit a *szolgálati időre való tekintet nélkül, a két osztályba sorozás mellőzésével, azonnal részesíti a meghatározott jutalékban*; de a belépési és 5 évi díj fizetésének kötelezettsége mellett. A mennyiben ezek a díjak a tag haláláig talán nem fizetettek be teljesen, az özvegy jutalékából két év alatt fognak lerovatni.

2. A rendszeresített vallastanárok a gyámintézet tagjaiúl beléphetnek

3. A mennyiben a lelkesi jövedelem sok helyen a kataszteri tiszta jövedelem alapján mutatott ki, elrendeltetett, hogy az 1894. évi jelentő *iban feltüntetett bérleti jövedelem vélessék mindenütt számítási alapul* s ez által a jövedelem felszámítása egységesebb kulcs szerint történjék.

Ezek a lényegesebb módosítások.

Lehetetlen be nem látni, hogy az alapszabályoknak ilyen átalakítása mennyivel más, kedvezőbb helyzetet teremt annál, kivált a jelenleg már hivataiban levő lelkesek számára, mint a hogy az az alapszabály szerzetében eredetileg körvonalozva volt. A mi gyámintézetünk, igaz, még az országos szervezet mellett, az erőfeszítő áldozatok árán sem biztosít gond nélkülű jövőt az özvegyek és árvák részére; de minthogy áldásos működését nem a megalakulástól számítandó 5 év múltán, hanem azonnal megkezdte, ez által olyan megnyugvásban részesíti az övéikert aggódó lelkeseket, a mi magában véve is jótétemény és áldás. Minthogy pedig az eredeti szervezettől való ez az eltérés a pénzügyi részt egy kissé megzavarhatja, mert hiszen az intézet 5 évvel előbb kezdte meg jótékonyágának gyakorlását, a nélkül, hogy akár a belépési, akár az évi díj emeltetnék: a konvent vállalta magára azt a felelősséget és nemcsak kötelezést, hogy a mennyiben az elsőbb évek alatt netalán hiányok pótlásáról lehet szó, azokról a tagok megterhelhetése s az özvegyek és árvák érdekében sérelme nélkül fog gondoskodni. És a konvent ezt az önként vállalt kötelezettséget bizonyára be is tudja, be is fogja váltani.

Az alapszabályok végleges megállapítása után szinte látható volt, hogy a konvent minden tagjának kebeléből a megkönnyebbülésnek egy-egy sóhaja tört elő. Miután még a kezelési szabályok is megalkottattak, *Fejes István* úgy a maga, mint a lelkesi kar nevében meleg szavakkal fejezte ki köszönetét a világi elem főképén pedig Tisza Kálmán világi elnök iránt, hogy ezen messzszható s a lelkesi kar jövőjét legalább részben biztosító intézmény megalkotása körül annyi odaadást, annyi jó akaratot tanúsítottak. Tisza Kálmán az elismerés zavart megköszönvén, egyházi ügyeinkben a lelkesi és a világi elem együttes, vállvetett munkálkodásának szükségét hangsúlyozta.

Az idő előre haladván, az első napi tanácskozás véget ért.

A második napi tanácskozás megkezdése előtt, közvetlen az ülés megnyitása után, megható jelenet folyt le a konvent körében. Kun Bertalan püspök, egyházi elnök fellemelkedvén székről, szívóbb fakadó szavakkal üdvözölte *Kiss Aront*, a tisztánúli egyházkerület püspökét, a ki munkás életét az egyház há szolgálatában töltvén, több, mint 50 év óta tartó lelkesi, 30 évén túlterjedő esperesi hivataloskodása után, jelenleg mint püspök, ma ünnepi születésének 81-ik évfordulóját. A hanyatló

kora mellett is nagy buzgalommal és odaadással betöltött munkakörhöz az egész konvent igaz szívóbb jövő éljenel között kíván az agg főpásztornak lelki és testi erőt s határozottá emeltetik, hogy a konvent ülésésének ez a kegyeletes ténye jegyzőkönyvileg örökíttessék meg. Az éljenel elhangzása után Kis Áron tiszteletet gerjesztő alakja emelkedett fel. A meghatottságtól remegő hangon köszönte meg a szeretetnek, a bizalomnak iránta ilyen impozáns módon való megnyilatkozását s kijelentvén, hogy a küzdéshez és cselekvéshez neki csak akarat van, de ereje hiányzik, kéri a szeretetnek, a bizalomnak ajándékát maga iránt a jövőre is hogy a mint eddig, úgy ezután is bób merithessen erőt a munkához.

Az újjában felzúgó éljenel lecsillapulása után, a dunántúli egyházkerületből a barsi esperes-választás, mint fellebbezett ügy került a tanácskozás asztalára. A lemondás által megüresedett barsi esperességre ugyanis *Juhász Pál* 12 szavattal megválasztatván, a választás ellen több lelkes az egyházkerüle i közgyűléshez kérvényt adott be s a választás megsemmisítését főkép a miatt kérte, mert 26 szavazó egyház lévén, a 12 szavazat általános többséget nem képez. Az egyházkerületi közgyűlés nem tartván magát illetékesnek, az ügyet a közigazgatási bírósághoz tette át, a közigazgatási bíróság pedig *hatás kör hiánya miatt* az ügyet elutasította. A kérvényezők most a konventhez felebbezték s kérték az egyházkerületi közigazgatási bíróság határozatának feloldását s a választás megsemmisítését. A konvent az Egyházi törvények 357. §-a alapján, mely szerint az egyházkerületi bíróságnak közigazgatási ügyben hozott végzése ellen felebbezés nincsen, a felebbezést elintézetlenül visszaküldeni határozta. Egyébiránt a konvent magán utón úgy értesült, hogy az általános többség hiánya miatt emelt kifogás nem alapos, a mennyiben igaz ugyan, hogy a barsi egyházmegyében 26 szavazó egyház van, azonban i egyház nem szavazott, 3 szavazat alaki hiány miatt érvénytelen volt s így csak 22 érvényes szavazat adatott be, ebből pedig a 12 szavazat csakugyan általános többséget képezett.

Ennek az ügynek kiváló fontosságát az a körülmény kölönöznött, hogy elvi határozat hozatalát tette szükségessé. A konvent ugyanis meggyőződésén, hogy az »Egyházi törvények« az esperesi és más ily állásokra való választás ellen felmerülhető panaszok elintézéséről sehol sem szólnak, kimondotta, hogy az Egyházi törvények 300 §-ában taxatív fel lévén sorolva a bírósági ügyek, az 50. § első bekezdése szerint pedig a bírósághoz nem utal ügyek mind az egyházkerületi közgyűlés hatáskörébe tartozván, az esperesválasztás ellen felmerülhető panaszok elintézésére az egyházkerületi közgyűlés az illetékes.

Ezután megállapítottat az egyházipolitika törvények életbe léptetése folytán a lelkesek részére kiadandó utasítás szövege, a melyet egy bizottság készített elő s előadója *Szabó János* békes-banádi esperes volt. Lapunk közlebebbi számban egész terjedelmében közölni fogjuk.

A harmadik napi ülést különösebben az iskolai ügyek foglalták el.

A pápai főiskolának, a miskolci, székeludvarhelyi és zilahi főgimnáziumnak az államsegély ügyében kötött szerződését a konvent helybenhagyta s a kolozsvári, marosvásárhelyi és békesi gimnáziumoknak államsegély nyeresége végett a nm. miniszteriumhoz intézett kérvényét pártolólag határozta felterjeszteni s ezek elvégzése után rákerült a sor az egyetemes tanügyi bizottság megalkotására.

A folyó év április havában tartott konvent jegyzőkönyvének 63 pontja a megalakítás elveiben már meg-

állapodván, csak a tagok megválasztását kellett a konventnek megkegyelmeznie, a mi is jelenleg ékét történt meg:

A *dunamelléki egyházkerületből*: Szász Károly, Bakasay Sándor, H. Kiss Kálmán, Molnár Sándor.

Az *erdélyiből*: Szász Domokos, Parádi Kálmán, Kenessey Béla, Váró Ferenc.

A *tiszántúlból*: György Endre, Tóth Samu, Joó István, Kiss Albert.

A *dunántúlból*: Vályi Lajos, Czike Lajos, Horváth József, Szekeres Mihály.

A *tiszáninneniből*: Fejes István, Mitrovics Gyula, Kérészy Barna, Radácsi György.

A választás megtörténte után a konvent iskolauji bizottságának elnöke utasított, hogy az egyetemes tanügyi bizottság tagjait hívja össze a szervezkedő gyűlésre, a legközelebbi konventet megelőző napra.

Nem egészen az ügyek logikai rendje szerint, a megjelölt választás után vétettet tárgyalás alá *Józsa Pálnak*, mint az ev. ref. tanítók országos bizottsága elnökének az iránt beadott kérelme, hogy az egyetemes tanügyi bizottságban három néptanító is foglaljon helyet. A konvent ezt a kérelmet nem tartotta teljesíthetőnek. A határozat indító oka főképen az volt, hogy a tavaszi konvent jegyzőkönyvének 63-ik pontjában meg lévén már alapítva: hány taggal veszt mindenik egyházkerület az egyetemes tanügyi bizottságban, a meghatározott számon felül még újabb tagok felvétele csak nehézséggé tenné a széleskörű bizottság mozgását; ezen felül pedig a konvent a most megjelölt választásoknál is ki-terjesztette s bizonyára jövőben is ki fogja terjeszténi figyelmét arra, hogy éppen a népiszkolai ügyekkel szakosított foglalkozó s ezen a téren gyakorlati ismeretekkel rendelkező és széles látókörű férfiak is foglaljanak helyet az egyetemes tanügyi bizottságban.

Abból az alkalmából, hogy *Récz Kálmán*, jelenleg nyiregyházi s.-lelkész, a bécsi theol. fakultástól, a szóbeli vizsga elengedése mellett, theologiai licentiatust nyervén, a tiszáninnen gyházkerületől kérte, hogy annak alapján theol. magántanárul ösmertessék el, az illető egyházkerület pedig ezt a kérdést — elvi elbírálás és hasonló esetek alkalmára egyöntetű eljárás megállapítása céljából — a konventhez terjesztette fel: a konvent kimondotta, hogy a theol. licentiatusság alapján a theol. magántanárságot minden alkalommal elismeri, ha az illető egyén ez iránt a konventhez kértést intéz s értekezését kinyomatja és előadást tart.

Az iskolai és egyházi államszegély, a 8-ik rangosztályba sorozott ev. ref. tábortanítók címének (Ev. Militár-Senior) megállapítása ügyében érkezett ministeri leiratok s pár kisebb fontosságú kérdés elintézése után, a konvent 3 napú tanácskozására Kun Bertalan püspöknek, mint egyházi elnöknek hálaadó imája rezekettse be.

KÜLFÖLD.

Pasteur hitvallása.

Franciaország egyik legnagyobb fiát, az emberi nem egyik jőltörőjét, a tudomány korunk és mindenkor egyik legfényesebb lángelméjét vesztette el szeptember 28-án, Pasteur elhunytával. Ő a rá igazán illető a római költő éne mondata: *decus generis humani*; illet minden tekintetben: nagy volt mint tudós, mint ember, mint gondolkodó, mint hazafi. A kötelesség iránti hűség, a munka szeretete, szívósság voltak főkésségei. Nem

akarjuk itt fényes sikereikben gazdag, áldásos pályáját leírni, csak egyes nyilatkozatait közöljük, a melyek e nagy férfiu gondolkodását, lelkeletét híven jellemzik.

Hetvenedik születésnapja alkalmával, midőn tanítványainak nagy serege lelkesen üdvözölte, így válaszolt nekik:

»Legyőzhetetlenül hiszem, hogy a tudomány és a béke diadalmaszkodni fog a tudatlanság és a háború felett, hogy a népek egyet fognak érteni, de nem a rombolásra, hanem az építésre, s hogy a jövő azoké lesz, a kik legtöbbet tettek a szenvedő emberiség javára.»

»Fiatal emberek, fiatal emberek! biztatók rá magatokat azokra a biztos, hatalmas módszerekre, a melyeknek még csak első titkait ismerjük. Mindnyájatokat kérelek, báru legyen is életpályatok, ne engedjétek át magatokat a befektető és természetlen skepticsmusnak, ne engedjétek magatokat elcsigszesíteni bizonyos órák szomorúsága által, a melyek egy nemzet fölött elvonulnak. Eljétek a laboratoriumok és könyvtárak derült békéjében! Mondjátok elsőben is ezt: mit tettem a magam oktatására? Aztán, a mint előhaladtok: mit tettem hazámért? mindaddig, míg talán meg lesz az a boldogság-tok, mikép azt lehetitek, hogy némi tekintetben hozzájáruljatok az emberiség előhaladásához és jólétéhez. De akár koronázva sikerrel fáradozókatok az élet, akár nem, úgy kell élnetek, hogy midőn a nagy véghez közeledtek, jogosan elmondhassátok: A mit tettem, megtettem!«

Spiritualista meggyőződéséből Pasteur sohasem csinalt titkot. »A mi a végtelen fogalmát illeri a világban — mondá akadémiai székfoglaló beszédében — én annak mindenütt megfogalhatatlannal kifejezéseit. Általa a természetfölötti minden sziv mélyén ott rejlik. Isten fogalma és tisztelte építőy biztos útakon érkezik elmémbé, a mely biztosak azok az utak, melyek minket a physikai világ ismeretéhez vezetnek.«

Egy másik kiváló beszédében így szólott:

»Mi van a csillagos égbolton túl? Ujabb csillagos egkek. Legyen! s azokon túl? Az emberi szellem, egy legyőzhetetlen erő által hajtva, sohasse fog megszűnni kérdezni: mi van azokon túl? sohasem akar sem a térben, sem az időben megállapodni. Alighogy megállt egy ponton s kezdi vizsgálni az addig elért nagyságot, újra feltámad benne ez az engesztelhetetlen kérdés, újra, a nélkül, hogy képes volna kiváncsiságát elhallgattatni. Mit sem használ az a válasz: azokon túl határtalan terék, idők, vagy nagyságok vannak. Az, a ki a végtelen létezését proclámálja — s ez alól senkinek bujhatik ki — ebben az állításban több természetfölötti dolgot halmoz össze, mint a mennyi van az összes valóság minden csodáiban; mert a végtelenség fogalmának az a kettős jellege van, hogy hódolatra készít és megfoghatatlan. Midőn e fogalom hatalmába keríti az értelmet, nincs más hátra, mint előtte leborulni. A kínos szorongatgatások pillanatában kegyelmet kell kérnünk eszenyektől; az értelmi élet minden rugót eptattanással fenygetőznek, közel állunk ahhoz, hogy Pascal fenséges örülete megragadjon.«

Midőn azt állította, hogy »Isten eszméje a végtelen eszméjének egyik formája, hogy mindaddig, míg a végtelen mýsteriuma az emberi gondolkodásra fog nehezédni, templomok fognak emelkedni a végtelen tiszteletére; s hogy a metaphysika nem tesz egyebet, mint hogy lefordítja belsónkbe a végtelennek uralkodó fogalmát.« így folytatja:

»Vajon az eszmény fogalma nem a végtelen képsége, viszfénye-e, a mely a széppel szemben minket egy magasabb szépség fölfevérsére indít? A megértés

tudománya és szenvedélye, avagy egyéb-e, mint ama tudvány hatása, melyet a világegyetem mysteriuma vet belénk? Hol van az emberi méltóság, a modern szabadság és demokrácia valódi forrása, ha nem a végtelen fogalmában, a mely előtt minden ember egyenlő?

„Kell egy szellemi kötelék az emberiségnek, mondá Littré, mely nélkül a társadalomban csak egyes izolált családok, hordák volnának, de nem valódi társadalom. Ez a szellemi kötelék nem lehet más, mint a végtelen felsőbb fogalma, mivel e szellemi köteléknek a világ mysteriumához hozzá kell csatolnunk.”

„Az emberi eszelekedetek nagysága ama lelkesedés szerint mérlegelhető, mely azokat létrehozta. Boldog, ki magában hordja Istenét, a szépség eszményét, mely neki engedelmeskedik, a művészet eszményét, a tudomány eszményét, a haza eszményét, az evangélium erényeinek eszményét! Ezek a nagy gondolatok és nagy tettek élő forrásai! Valamennyi a végtelen vízfényétől nyer világosságot.”

Végül ide igatjuk Pasteur végrendeletét, mely így hangzik:

„Ez az én végrendeletem.”

„Feleségemnek hagyom min-lazt, a mit a törvény neki hagyom enged.”

„Bárcsak sohase távoznának el gyermekeim a kötelesség törvényétől, s megőriznék anyjuk iránt mind azt a gyöngédséget, melyet ő megérdemel.”

Páris, 1877. március 29.

Arbois, 1880. augusztus 25.

Pasteur L.

R. L.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Gyászír. A tiszaí ág. hitv. ev. egyházkerület epérségi collegiumának pártfogósága és tanári kara mélyen megsomorodott szívvel jelenti búgó és jeles tanára, szeretett és tisztelt kartársá. Herfurth József collegiumi tanár urnak f. é. november hó 27-dikén, hosszas betegeskedés után, életének 76-dik, collegiumi tanári működésének 45-dik évében, végelegyengülési bekövetkezett, csendes elhunytát. A megboldogult a gimnáziumban főképen a történelemnek, a jogakadémian a magyar alkotmány és jog-történetnek volt hűségese és hazafias tanára, sokakat vezérelvén az igazság és honszerelméi útján. Áldás és béke lengjen porai felett!

— Id. Kiss Áron ev. ref. püspök köszönő levele a sárospataki főiskola tanári karához. Nyugyitástelű és nagytekintetű Tanárkar. Azon melchhangyú udvkívánatot, melyet a sárospataki ev. ref. főiskola tanárai nevében Dr. Finkey József akadémiai és közigazgató úr hozzám intézni sziveskedett, halás köszönettel fogadom. — Igen! én a sárospataki anyaiskola növendékének ma is büszkén vallom magamat. A mit munkámmal, szorgalmammal elértem, a miben hitfeleim bizalmából részesültem, mind azt Sárospatakknak, az ottan velem közlött s bennem megöröklött ismereteknek s erkölcsi tulajdonoknak és az Isteni kegyelemnek köszönhetem. — Ő koronázott meg e magas korral, mely a David nyolevanját meghaladta, honnan most is szerető szívvel fordulok hozzájuk és óhajtom, hogy a tudományok mezején sok hozzám hasonló halás fiakat nevelhessenek s az enyémhez hasonló magas kort érjenek boldogul. — Fogadják még egyszer mindnyájan halás szívbel eredő áldáskívánatomat. Debrecen, 1895. november 27-én. Kiss Áron püspök.

— Kérelem. Az erdélyi ev. ref. állandó igazgató-

tanácsnak 3634.—1894, szám alatt december 31 én kélt engedélye folytán a radnótfáji ev. ref. egyházban újonnan épült templom föltszerelési költségeire ez évben a nevezett egyház presbitériuma gyűjtést eszközöli. A szétküldött felhívások által megtalált egyházközségek és egyesek közül többen sziveskedtek is adakozni. Mivel a nagyobb rész azonban nem reflektált, tisztelettel kérjük az adakozni még kész egyházakat és egyes hitorszósokat, hogy lehető beces adományaitak jelen év végéig hozzánk juttatni sziveskedjenek, mikor is a már bejött és a bejövendő adományokról egyházi előjáróságunk a nyilvános számadást haladéknélküli közzé teszi. Radnótfája (u. p. Szász-Régen) 1895. december 1. Gergely Lajos ev. ref. lelkész, Csorvási József gondnok.

— Nők az egyetemen. Wlассics Gyula dr. vallás és közoktatási miniszter, kieszközölte ő felsége, a király beleegyezését arra nézve, hogy ezután nők is lehessenek egyetemi hallgatók s mint ilyenek a doktori, gyógyyszereszi és tanári diplomát megszereshessék. Az egyetemre való beiratkozáshoz azonban mindenkor a vallás- és közoktatásiügyi miniszter előleges engedélye szükséges. Wlассics miniszternek ezért a tértéért a Magyar Nőképző Egyesület küldöttégek köszönetét fejezte ki. Az egyetemi nőhallgatók kérdése legközelebb szóba jött Bécsben is a költségvetési bizottság gyűlésén s kitűnt, hogy Gutsch közoktatási miniszternek más a véleménye, mint Wlассicsnak. Ő szerinte „a nők törekvései társadalmi veszélyt involválják, a nőeknek a családi ideáltól való eltávolítását jelzik.” Beszédében hivatkozott arra, hogy a monarchia összes gimnáziumában összesen 25 nő tett érteletgy vizsgát s közülök csak 3 látogatta az orvosi fakultást. A nő olyan individuumnak tartja, a kiki ma gimnáziumba nem illik be.

— A vallás szabadjakorlásáról szóló 1895. évi XLIII. törvényeket a király november hó 22-ikén szentesítette.

— Franciaországban a katolikusok áttérései a protestáns vallásra mindinkább szaporodnak. Délfranciaország egy kath. helységében a pap kijelentette a szószékből, hogy bensőleg kényszerítve érzi magát arra, hogy az evang. hitre térjen. Csaknem egész gyülekezet követte. Dacára a jezsuiták minden fáradozásának, Rómának ez ideig nem sikerült ezt az elvesztett örömlomást visszacsereznie. Nehány nap előtt az említett lelkész (Jaques Bonhomme) gyülekezetének szomszédságában is tartott előadásokat. Saint Genis d'Hiersac-ban a jezsuiták kiküldöttje, egy apát megpróbálta, hogy az összejövetelt megzavarja s a korábbi kath. papot népszerűsége tegye. Jaques Bonhomme oly talpraesetten válaszolt ellenfelének, hogy a gyülekezet csaknem egyhangulag az ő pártjára állott, s a másikat kifutytotte. Clermond Ferraudban Delattre lelkész fáradsáthatlan munkássága folytán 50 kath. család lett evangélikussá s csatlakozott az ottani szabad egyházhoz; Bourg de Bost-ban hasonlóan negyben 50 kath. hívó lépett át a prot. egyházba.

— Japán népessége, az 1894. december végén végrehajtott népszámlálás szerint 41,388,313 lélek. Ez idő szerint 31 evang. missió-társaság működik benne 625 missionáriussal; van 133 fő- és 750 külső állomásuk, 364 gyülekezetük (ezek közül 91 önmagát tartja fel), 89,240 egyháztagjuk, 9215 iskolai növendékük, 29,957 vasárnapi iskolásuk, 258 benszülött felszentelt papjuk, 536 fel nem szentelt segédjük és 209 bibliás asszonyuk. Az utóbbi évben 3422 keresztelest végeztek. A görög kath. egyház 22,000, — a r. kath. 49,280 hívót számlál Japánban.

— A pokol latorjája. Egy fogház szobájának falán egykor egy rajzot találtak, melyet egy halálraítelt rajzolt. E rajz egy vérpádot ábrázolt, melyre öt lépcső

vezetett fel, melyek mindenikének külön neve volt. Az elsőnek neve: *engedelmesség a szülők iránt*, a másíknak: a *vásárnap megszenteltetésése*, a harmadiknak: *kártyajáték és ital*, a negyediknek *gyilkosság*, az ötödiknek: *vérpad!*

— **A pogány missió iránt** tanusított áldozatkészségben a protestáns népek jóval felülhaladják a kath. népeket. Az angol-protestáns missió-társaságok közül a mult évben kaptak: a British and Foreign Bible Society 4,740,000 márkát, a Church Missionary Society 5,134,000 márkát, a Wesleyan Miss. Society 2,490,000 márkát, a Society for the Propagating of the Gospel 2,300,000 márkát, a londoni Miss. Society 2,393,000 márkát, a baptista Missionari 1,150,000 márkát, azaz 6 missió-társaság egy év alatt 18,240,000 márkát! De ezzel még koránt sem merül ki a protestánsok áldozatkészsége a missió iránt, miután még sok más missió-társaság létezik a Németország egymaga évi 5 millió márkát áldoz a missió-ügyre. Hasonlítsuk ezzel össze azt az összeget, amely a katolikusok rendelkezésére áll a hit terjesztésére. 1893-ban kapott: a lionai sz. Ferenc-Xaver-egylet 5,360,000 márkát, a sz. Lajos-egylet 439,643 márkát, a sz. Bonifátus-egylet 1,750,085 márkát, a Jézus gyermekesége egyet 800,000 márkát, a német katolikusok Afrika-egylete 107,000 márkát, a sz. Rafael-egylet 27,000 márkát, a sz. József-egylet 20,000 márkát, a Palästina-egylet 40,000 márkát, tehát együttesen 8,573,728 márkát, vagyis a felét se annak az összegnek, amelyet a protestáns Angolország egyedül képes előteremteni.

— **Gyermekáldozat Oroszországban.** Lapunk közlelbi számban említettük az oroszországi emberáldozatot. Most meg Pétervárról jelentik, hogy Luga mellett egy új vallásos szektát fedezett fel a rendőrség, mely egy falusi templomban tartotta összejöveteleit. A templom alatti bolt-üregben több, egy-két éves gyermek hulláját találták meg, melyek gyermekáldozatból erednek. Negyvenöt tetten-kapott személyt fogtak el, közöttük nőket is. — Mily közel fekszik Lugaához Hódmező-vásárhely!

— **A pelsőci ev. ref. egyház** veterán vezére nem fárad el az egyházépítő munkában. Gyülekezetének idő és villám-rongáta templomát s ennek tornyát a saját és híveinek adományaiból s néhány kívül állónak szivesen nyújtott segélyéből kijavította, méltó díszbe öltöztette. Annak öröme, hogy Isten ebben a munkában is megsegítette, nov. 10-én hála-ünnepélyt tartott a melyen szerezett veje, *Székirosi Gusztáv* mondta az alkalmi beszédet a szív teljességéből. A derék egyház és hű vezére lássák egymást még sokáig boldognak az újított templom falai között!

— **A francia protestánsok** ellen folytatott hajszásban a parisi sajto is részt vesz a protestánsok gyantasásvai; még a „Lanterne” és „Libre Parole” is. Különösen szemére hánnyák a protestánsoknak, hogy az angol missionáriusok Madagaszkár népét a franciák ellen izgatták. Mintha ezt az eljárat haborút nem a francia brutalitás idézte volna fel! Nem volt ott szükség angol missionáriusok sugdosására! — Algírban is szakadatlanul támadják a protestantismust. A Coligny-Társaság, mely Franciaország ref. kivándorlóit Amerika helyett északi Afrika irányítani és ott tömeges letelepedésüket elősegíteni igyekezik, már régóta céltáblája a sajto heves tamadásainak és semmivel se jobb a sorsuk a berberek és kabályok közt foglalkozó methodistáknak.

— **Kegyes szándék.** A műnsteri esküdzsek a következő ügyben létezett e napokban. Egy földmives megtámadott a mezőn egy szolgáló leányt. Midőn az erélyes védekezést és segítségért kiáltott, zsebkésével elvágta a leány torkát, aztán lemosva a ruháját, munká-

hoz látott; kevés idő multán pedig két arra menő vadászt figyelemzetett a közelében fekvő hullára és nyugodtan ment velők véres tette színhelyére. Az esküdzszi tárgyaláson, mely halálos ítélettel végződött, megállapították, hogy a gyilkos a tett elkövetése után a leány erőszányböl egy márkát vett ki, hogy rajta misét szolgáltatson áldozatának lelki üdvéért. A jó cselekedetekről szóló tan az üdv 1895. esztendejében is üdvös gyümölcsök terem.

— **Drága templomi ablakok.** A lauperswyli egyház templomának ablakai szépség és drágaság tekintetében messze földön ritkítják parjokat, valódi műemrekek azok a középkor elejéről. Az ablakok beuzatás és más sérülések ellen 110 ezer írta vannak biztosítva. Az egyháznak már ismétlenen nagy összegeket ígértek az ablakokért vagy azoknak egyes tábláiért; ez azonban minden kísértésnek ellentállott és továbbra sem gondol arra, hogy az egész Svájcban páratlanul álló ablakaitól megváljék, a mi annál inkább lehetséges, mivel az egyház nem szegény. — Ha tudnák, hogy nálunk milyen messze esik sok templom Lagmaciól!!

— **Nem érdektelen tudni,** hogy az ultramontán „Schweizerische Kirchenzeitung” havi mellékletében a „Schweizerisches Pastoratblatt”-ban hangok emelkednek a mellett, hogy a liturgiái cselekményeknél, nevezetesen a keresztelésnél, a házasság megáldásánál, a temetések-nél és más kazuáliáknál a latin nyelv helyére a német lépjen. E követelmény erősségét részint azt hozták fel, hogy így az egyháziatián és „rationalistikus” egyházat-gok értelmére könnyebben lehetne hatni, részint pedig azt, hogy a híveinek protestánsokkal való összeelgye-dése manapság már ki nem kerülhető. Ösmérjük az efféle hírook zenéjét, azonban Orphaeus nem hódít az Anyg-várban.

— **Mecklenburg rendel** 40 szavazattal 26 ellenében elhatározták, hogy a párviadalban való clesés nem elegendő ok az egyházi temetés megtagadására; ellenben a legszigorúbban megtagadandó az öngyilkosoktól, még ha nyilvánosság örültek voltak is. A hercegség tehát most már nemcsak nagy lovaról híres.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

G. P. Örömmel tudjuk, hogy jobban vagy, a mit leveled is bizonyít. Felvilágosztatásad köszönjük, a választ mielőbb megkapod rá. Isten övön minden jó ügy javára s tartsa fel testi-lelki örödöt sokáig! — Sz. I. Bizony adós maradtam. Száz okom is van rá. A küldemények örezi a felkésztés meloget, de valami kellene még beléjük, hogy azonnal közölhetők legyenek. Könnyebb volna azt megbeszélni, mint leírni, hogy mi is az, a mi sok és kevés! Ha időm volna több, mint dolgom, hosszú leveleim mondanék el véleményem. Kitartás s menél erősebb önbírált! — M. J. Csak egy nappal kellett volna előbb írdanod, úgy e számban már olvasható volna. Kissé megkevsse s a konvent után is eléggé érdekes lesz, mert sok benne a megfontoltni való. — P. M. Vadna. Felsőaltátságunk meg van az alapja, de a fali olvasó tábla készítésének nem az Irodalmi Kör az akadálya, hanem a kiállítás roppant költsége volta s a költség visszafértésére való sovány kiállítás. Levelet átadtuk a hivatalos intézőknek s bizonyosan megérkezik majd rá a felelet. — Sz. J. A szives felvilágosítást tisztelettel vesszük tudomásul. Bizony igen vártuk — egészen az utolsó óráig. A sajtónak az a feladata, hogy az ilyen országos jelentőségű dologgal igyekezze! — K. B. Levelet írtam; az illetől már megkaptam a tudósítást. A nagy hivataloskodás oka a késelelemnek. — K. S. Az okmányok összeszerzése nehezen ment s így késnem kellett. A népisokai könyvekre nézve intézkedtem, a hogy lehetett. Gratulálók az új világban történt felavatásához, missiója iránt érett buzgóságához s köszönöm a küldeményt. Már nyomdában van. Mi készek vagyunk a jó viszonyt szeretettel és bizalommal fenntartani; hálas emlékezése mindnyájunknál jól esik. Isten segítse, boldogítsa! — P. J. Nemskörái nyomtatásban kapod vissza. Bizony hosszú hallgatást szakított meg az a novaji gyűlés. Ezért is méltó volt felszínre vetni.

HIRDETÉSEK.

Ifj. Hönig Frigyes

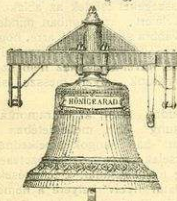
gőzfűzeme berendezett

harang- és ércöntődeje

Aszdon, Rákóczy utca 11—28. szám, saját ház.

Alapított 1840.

1890-ben a legnagyobb állami éremmel kitüntetve.

egy más — 280 kg. súlyú harang hangjával felér.

Továbbá ajánlja a legerősebb szerkezetű, forgatható vaskoronáit, melyeknek alkalmazásával a harangok a megropedéstől megóvatnak, igen könnyen lödithetők és a tornyot nem rázkóztatják. Vásból készült tűzmentes harang-állványait, valamint régi harangoknak forgatható vaskoronára való átszerelését vagy acélbronz-harangokkal való becserezését.

Költségvetések és képes árlapok ingyen és díjmentesen küldetnek.

1—10

Ajánlja több évi jótállás és kedvező fizetési feltételek mellett a hangoknak előre való meghatározásával szabadalmazott saját találmányú **ACÉLBRONZBÓL** készült harangjait, melyeknek előnye az, hogy kellemesebb, tartósabb zengésű és erősebb hangjuk van akként, hogy egy 210 kg. acélbronz-harang hangja

Nagytiszteletű lelkész urak! Érdeemes egyházi előjárók!

Hogy azon becses megrendeléseknek eleget tehessek, melyekkel a t. közönség eddig megfizetett,

harang-öntődömet

megnagyobbítottam, a munkásaim számát megsaporítottam; most már azon helyzetben vagyok, hogy bármely nagyságú, bármelyik hang-csoportba beilleszthető, forgatható fa- vagy vaskoronával ellátott harangokat, megszabott határidőre elkészítek; miért is a t. közönség becses pártfogását továbbra is kérem.

Kis-Gejőcz (Ungmgye), u. p. Császlócz,

László Sándor

6—12

harangöntő.

Felölő szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY. Szerkesztő-társ: BUZA JÁNOS. Főmunkatárs: DR. RÁCZ LAJOS.

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

Az egyetlen tökéletes ujonnan szabadalmazott

önműködő

szőlővessző- és növény-permetező

„SYPHONIA“

főülmúlt minden eddigi ismert permetezőt, mivel önműködően permetez.

Sok ezer ily permetező van már alkalmazásban és ugyanannyi elismerő bizonyítvány tanuskodik arról, hogy a „Siphonia“ szerkezete minden más hason-célú szerkezetet főülmúl.

Mayfarth Ph. és Társa

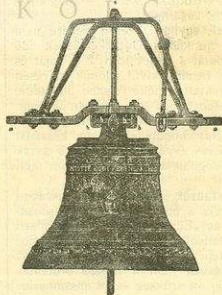
gazdasági-gép-gyár.

különlegességi gyár borsajtók és gyümölcsertékésítési gépek számára.

Bécs, II/1, Taborstrasse 76. sz.

Arjegyzékek és számos elismerő nyilatkozatok ingyen. Képviselek felvételnek 8—10

Az ország legrégebb harangöntődeje
Kis-Gejőczben (u. p. Császlócz, Ungmgye).

Alant írott batorodom a nagytiszt. lelkész urak becses tudomására hozni, hogy öntődömbben minden nagyságú a hangú harangok készítését ellátalom, a kívánt hang-nem szerint, forgatható fa- vagy vaskoronával, a legújtanosabb ár és fizetési feltételek mellett.

Jót állók a legerősebb hang-képességért, tartóságért, sőt még a szállításhoz történhető kárkért is.

Nem tetsző harangot visszaveszek. Öntődömb, mely már több mint egy század óta közmegelegedésre számtalan harangot szállított, reményem, hogy a jövőben is ki fogja érdemelni a nagyt. lelkész urak becses pártfogását.

Kiváló tisztelettel

Egri Ferencz,

harangöntő és földbírtokos.

9—12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
utárlással, egész évre
5 ft, félévre 2 ft 50 kr.
Nyves szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Égész oldal 5 ft, fél
oldal 4 ft, negyedoldal
oldal 2 ft.
Rendkívül bányadíj 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Zürzavar.” *Morcsay Ferenc.* — „Miként lehetnek újból népesebbekké theologiai akadémiainkat?” *Veterán.* — „Reho János.” *Szűcs Benedek.* — „Levél a Sárospataki Lapok” szerkesztőjéhez.” *Kalassay Sándor.* — „Egyháziátogatási jegyzőkönyv.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.”

Zürzavar.

Kétségtelen és eltagadhatatlan, hogy a református egyház kebelében, ez idő szerint, ide-oda kapkodás, az egymásnak ellentmondó intézményekben bizonyos zürzavar nyilvánul, a melyről nincs az a proféta, a ki biztosan megmondhatja: vajjon a keletkező új aera zürje, vagy a közel vég zavaros összekavarodása-e? A jelek — utóljára a proféták is csak jelekiből itéltek — nagyon szomorúak, nagyon kedvezőtlenek.

Ott látom az elnéptelentül theologiai intézeteket, és . . . hogy egy újat szentelünk hozzájuk, mintha az intézetek buzdították fel az ifjúságot, s nem az ifjúság töltene meg az intézeteket. Odább látok a félelmesen megnövekedett életszükségletek s a szerencsétlen pénzügyi viszonyok hullámai közt kétségbeesetten vergődő papi osztályt — százados (akkori viszonyokhoz szabott) conventiójával, mely — figyelem nélkül az előbbiekre — régi alakjában maradt s ma már a hajótöröttnek csak bizonytalan deszkákat szolgál; . . . mellette félg kitervelt nagyszerű intézetet, mely e roncok forgácsaiból akarja megtölteni gépjének sok tüzet emésztő, telhetetlen gyomrát. — De még egy sirály is ott csapok feletre, mely mint vihar-madár vészt kialsva, egyúttal az éhségét csilapító falatkákat ragadja el — stóla megszüntetés — a kétségbe esett elől. — A vallásszabadság sűrű ködből felvillant napját két rémítő felleg előre nyomulása fejegeti elborúlással: a fanatizmus és a felekezetenélküliség.

Hát a kapitányok, a kormányosok mit tesznek? Ne kérdezzük. Az nagyon szomorú. — Egyenletlenség, túlságos aggodalom, egymásnak ellentmondó intézkedések stb.; ezek azok a melyek Miskolcra, Budapestre, Debrecenre stb. intenek felénk.

Ha a lapokat olvassuk, az új viszonyokról a hány cikk a hány kerületből megjelen: a beállott új viszonyokkal szemben annyi álláspontot foglal el. Hát nem zürzavar ez? Hát lesz ebből valami jó? Adja Isten, hogy legyen!

Ha azt hiszi valaki, hogy administratív intézkedésekkel a veszedelmet elhárítjuk: az veszedelmes csalódók. Már maga az a félelem kapkodás, mely az eszközök válogatásában nyilvánul, mutatja, hogy nagy baj van az anyaszentegyház hajójában. Hiába a kormány-

rúd változtatása, a vitorlák összevonása, ha aljában recseg a hajó; ha bordának eresztékei megtágtultak; ha elnéptelenedett a templom; üres falak viszhangozzák az Isten igéjét; régi becset vesztette a sacramentum; nem mindennapi táplálék az életnek kenyere: az irás; nem a lélek itala az ima; mellékes dolog a vallás; chimaera a tiszta erkölcs; nem életszükség a vallásos nevelés, szóval: ha *alszik a Krisztus a hajójában.*

Mit tesszünk? Azt é, a mit a remegő tanítványok; kiálljuk-e aggodva, de az Urban vetett hittel: „*Uram! hely fel, mert elvesztünk!*” Bár tennők!

Nem. Mi adminisztrálunk. Hisz az olyan kényelmes, olyan jó, olyan üdvös, úgy, hogy agyon adminisztráltuk már százados egyházunkat, mely a szabadság és autonómia bőséges táplálékot öntö emlőin növekedett fel nagygyá s erősödött meg a multak rettenetes vészeli között.

Csalódom talán? Vallásomért, egyházamért égő, oltihalton szeretetem aggodalma rajzoltak rémképet elem? Vajha úgy volna, ez lenne az életben a legédesebb csalódásom.

De, ha rá gondolok, hogy ez előtt az ifjú az alma mater kebelén túrva, dolgozva, nélkülözve küzdött végig egy biztos pálya szép reményével: hogy hihsessen el, miszerint most örömmel fog végig küzdeni a fényes, de drága intézeteken, melyeknek végén egy bizonytalan — és mégis koldusbottal kínálózó papi pálya áll? Mikor látja, hogy a régi buzgóságnak már csak hire, hamva; a független állásnak csak megtépett rongyai várják, s erkölcsi jutalom helyett, az üres templomokban, csak a szivet marcangoló keserűség, a család és önvád várnak reá: micsoda lélekkel vessé kezeit az eke szarvára?

Aljában kellene reformálni újra az egyházat. A régi hitet, a régi buzgóságot, az ősi vallásosságot felköltöni. A kor szellemét kellene megérteni, új tömlőbe tölteni az új bort. A reformatorok ősi, apostoli buzgalomával venni kezünkbe az ifjúság *vallásos-erkölcsi* nevelését. Meg kellene értenünk, hogy a beállott új viszonyokkal szemben annak az egyháznak lesz jövője, mely *legtöbb buzgalmat fejt ki, hogy a nép szívéhez legközelebb férközhessen.* Ne tagadjuk, a pápisták, a papisták megelégett benünket és egy század alatt nem tettek annyit, mint az utolsó éveken. Mi pedig, mint vihar előtt a természet, mintha elbágyadtunk volna, csupán adminis-

trálunk. Az új viszonyokkal szemben, mi a régi megszokott nyomokon haladunk. Nem így van-e? Csak a történetekre mutatok.

A vallás-politikai vitáknál ez volt a jelszó: Az anyakönyv csak nyílv fog nyakunkon; attól szabadulva, a protestáns papsg csak akkor adhatja magát igazán valódi feladatának. — Helyes. És a következés? Az lett, hogy az anyakönyveket vezessük továbbra is, megtoldva még a *család könyvek vezetésével* is. Ez már csak logikai következtetés! Valóban, a hitvéket az anyakönyvek vezetésével lehet a Krisztus tiszteéhez fűzni! Majd a családkönyvek szépen kimutatják, hogy az idők folyamán — mennyi lelket fog közönyösségünk elveszteni.

A házasság megkötése állami feladat. Tehát . . . hirdessünk tovább is és eskessünk — *ingyen*.

E két pontról sok cikk hangzott már el a Rácz K. egyenesen felhív a hozzászólásra. Lehet azóta a konvent már határozott felőle; még is van egy-két szóhoz.

Sem az előleges, sem az utólagos hirdetés szükségességét nem látom. Eddig is inkább csak formalitás volt. Lelkészi pályámon nem fordult elő eset, de még nem is hallottam, hogy valaha házassági akadály bejelentett volna. Hogy a nép szerezte volna, azt sem lehet állítani. Ellenesetben nem folyamatok volna annyi fölmertésért és a kit hirdetnek *szégyell* teltomba menni s ezt az egyházi törvény is figyelembe vevő.

Most már ez az egyházi hirdetés teljesen felesleges. Miért erőltetik hát, én meg nem loghatom. Ha nemha azért, mert a *pápiát* (mai napság nagyon vigyáznak rájuk) a régi formában megtartották. Igen, mertők a polgárlag megkötött házasságot semminek, annál többnek, *ágyasságnak* tekintik és hirdetik a magyar állam tekintélyének nagyobb dicsőségére, sőt *dichymnusokat* is hallanak a kormányfiártól *huzafas nyilatkozataikért* (mintha az nem *kötelesség*, hanem érdem volna), a melyekben az állam törvényes intézkedését *ágyasságnak* vallják. Ha már ok ép úgy hirdetnek és esketnek, mint az előtt: ezt értem. De hogy mért utánozzuk őket mi, a kik a polgári házasságot igaz, törvényes, valódi házasságnak tekintjük: ezt nem értem. Én hát sem az előleges, sem az utólagos hirdetést jónak, helyesnek nem találom — ha szinte már elfogadta volna is azóta a konvent — a mely különben nem törvényhozó testület.

Még sokkal fontosabb az eskü. Eskessünk, mint eddig, kérdések nélkül vagy a régi kérdésekkel? — Itt is szörnyű a zavar. Pedig szép rendben szebb lenne a kibontakozás.

Ha rajtam állana, a házassági esküt törölném teljesen, ha érvényre nem emelhetem. Nincs eset rá, hogy a hamis esküért, mely sokszor azonnal be van bizonyítva, valakit megbüntettek volna; pedig a törvény a hamis esküt büntetni rendeli.

A legtöbb kedvetlenséget hivatalos eljárásom közben akkor éreztem, midőn az egymást alig ismerő jegye-sektől az eskü komoly szavait elfogadtam, abban a tudatban, hogy ezek tudva hamisan esküsznek. Semmi sem rontja meg jobban az erkölcsöket, mint az ilyen jelenség.

Az a felfogás, hogy a házasság egyetlen alapja az egymás iránt érzett benső vonzalom, a szeretet: szép és magasztos; úgy is kellene lenni. De nincs úgy, vagy csak kivételesen. A házasság a legtöbbszór érdekből kötöttik (itt Baranyában alku szerint; sokszor 5 frton megtörik a házasság; megeskü, hogy szombaton este megtartják az *összekötést* és a következő szombaton más egyénnel jelennek meg); igen sokszor a viszonyok hatalma hozza létre — s mindenki tudja, mily nagy szerepe jut itt a (már egyházi életünkben sem szokatlan)

jóakarati ajánlásnak, baranyaiasan a *szörzönek* — stb. Ha úgy állana a dolog, hogy csupán csak a szerelmen alapuló házasságok boldogok, ellenben minden más szerencsétlen; ha e főtételt az élet sokszor egész feje tetejére nem állítaná: az előbbieket feltétlenül el kellene itélnünk. Am de az élet, a tapasztalás más mutat. Mutat tiszta, sőt forró szerelemből kötött boldogtalan, és szerelmen *nélkül* kötött igen jó, sőt boldog házasságokat. De azért ki tagadhatná, hogy az eskü szentsége nem mind a két esetben tartatott szem előtt.

Szerintünk a kérdést a Házassági Törvényt életbe léptető miniszteri rendelet szerencsésen oldotta meg, midőn eskü helyett e kérdést teszi fel: „Kijelenti-e Ön, hogy az itt jelenlevő N. N.-nel házasságot köt? Ez teljesen elég. Nem esküzik *hamisan* (igen sok esetben), hogy *szereit*, hanem *kijelenti*, hogy *vele házasságot köt*. A szívek titkát, mint a boldogság útját, a jó Isten tudja csak. Az bizonyos, s arra esküt is tehet a fél, hogy jegye-sekkel házasságot kötni *elhatározott akarata*; szereti-e holtig? az nagy kérdés, melyre az élet ad feleletet, s a melyre vakmerőn esküdni bűn.

Ha az állam eskü nélkül törvényesnek deklarálja a házasságot, én nem esketnék, ha rajtam állana; hanem — igenis — az egyház hivatásához képest szívem mélyből kérnék áldást az új szövetségre, esedéknél boldogságért a titokzatos jövővel szemben; az új házaspár szívét a földről s földi viszonyoktól égre, Istenhez emelném és nem hiszem, hogy egyházi, ideális célokat szemem előtt tévesztettem volna. — Ennyit az esketésről.

Most szóljunk a stólaról igen röviden. — A dunamelléki egyházkerület is röviden végeztet vele. Így szól: „Mivel úgy az egyházi hirdetés, mint az egyházi esketés is a házasság szabad elhatározásától függ és a házasság érvényességére befolyással nem bír: annál fogva a hirdetési és esketési díjak is a felek szabad elhatározására kell, hogy bízassanak, *nehogy azok fizetésének közelettsége az egyházi hirdetés és esketés igénybevetélét bárkit is visszatartson*. Ennélfogva *közöhrre teendő*, hogy sem a hirdetésért, sem az esketésért az eddig megszabott (hozzáteszem: díjlevélleg biztosított) díjak nem követeljenek s azok *díjtalanságnak* tekintetnek.

Nem vonom le a következtetést, mit már mások a *keresztelés* és a *temetésre* vonatkozólag, per analógiám már levontak. De azt nem hallgathatom el, hogy vajjon az Úr igazának hirdetésére nem jobban szerelene e a nép az üres templomba, ha *lukmát* nem kellene fizetni? Jó lenne megpróbálni. A ki a lelkesíti *fizetés* egy részét így elengedi — attól féltében, hogy a kegyzszereket valaki elmulasztaná — ugyanaz ezt is elengedhetné pusztá óvatosságából.

Arról most nem beszélök, hogy a százados díjlevélbarmely tételét *a jópóstitól* élvező életében van-e joga valakinek változtatni, holott díjlevélváltoztatásnak csak üresedés alkalmával lehet és van helye. De arról szólök, hogy a rendelet alkotói nem ismerték a mi népünket, midőn e szabályt meghozták. Az élet meg fogja mutatni, hogy ott, hol a stóla épségben hagyott, több lesz-e, a ki az áldást igénybe venni nem fogna, mint ott, hol az ajándékul adatik nekik. Kísértse meg valaki eltörölni a százados szokást, hogy a lakadalmas menet pompával ne vonuljon az Isten házába, az fog majd látni resensust. De ez a szabály alaptalan félelem sugallata, melyről meg van írva, hogy rossz tanácsadó. Vajha veszedelmes precedenset ne képezne!

Ha stóla kell törölni, ott van a keresztelési stóla, ott a temetési. Sakramentumot pénzért kiszolgáltatni: bűn. Halottat pap nélkül kísérni a temetőbe: hiba. Ezeket ingyenesen kellene tenni bizonyos formában. Úgy

nevezetesen, hogy ima és siri áldás nélkül egy keresztény se temetessék el. De a felek kívánságától függő pompázást: praedikáció, oráció, sirbeszéd meg kellene fizetetni, mint a mely nem a halott egyszerű tisztességétéle, hanem az élők hűségát-van hivatra szolgálani. Tehát ezeket sem vélem törhetőeknek illő kárpótítás nélkül. Ugyis elavult díjleveleinkbe egy pontot kellene beiktatni stóla váltság címén, az egyház viszonyaihoz alkalmazottan, mely az egyházak közpénztárából lenne fizetendő. Ezzel meg lenne váltva és kötelezővé téve minden egyháztag részére az egyszerű papi szolgálat, míg a pompázás — mely azonban a hívek tetszésére volna bízva — taxatív lenne díjazandó.

E szerint a házaspárok egyszerű megáldását is ingyen teljesítene a lelkész a szegénynek. gazdának egyaránt, a fokozottabb igények azonban — igenis — megfelelő díj mellett lennének továbbra is kielégítendőek.

A hirdetéstől én azt az eredményt, mit sokan várnak, nem remélem. Képzeli-e valaki, hogy midőn a jegyesek a hirdetés végett jelentkeznek (hát a hol nem is jelentkeznek s csak a násznagy jelenti be azokat, mint Tiszáninnen?) azok oda már nem oly határozott megállapodással és egyezséssel mennek, hogy azon a pap egy-két pernyi intéssel változtathat? En képzelné nem tudom; nem is említve azt, hogy a gyermekek jövőendő vállalásának fessegetése ily pillanatban csak visszastáztást szülhetne.

Másutt van a dolog gyökere. Az új borhoz új tömlő kell. Fogjuk meg a dolog végét, vegyük kezünkbe az ifjuság vallásos-erkölcsi nevelését. Neveljünk erős protestáns érzelületű nemzedéket, álljunk vele erős contactusban kezdetől: akkor nem lesz szükségünk ily szalmazsálhoz hasonló mentőszerekre, mert kősziklára építünk. Addig hiába minden mesterfogás, nem építünk csak — adminisztrálunk. A kérdésre nézve ez az én meggyőződésből származott feleletem. Morvay Ferenc.

ISKOLAI ÜGY.

Miként tehetnők újból népesebbekké theol. akadémiáinkat?

(Vége.)

A 4-ik oka theol. akadémiáink elnéptelenedésének az intézeti körök nem mindenkor kárvánatos elbánása.

Mintha csak ma történt volna, oly híven emlékezem rá. Egy öreg nagymama jött gyalog Torna megyéből kis unokájával intézetünkbe, elátva a pap és tanító legjobb ajánló leveleivel. Taníttatni hozta be a Nanó a szegény fiúcskát, mint kis unokáját. Azt a szép kis fiút, kinek egész lényén s minden egyes szaván a legtisztább értelem tükröződött le, nem vették föl a gimnáziumba, mert a szegény nőnek nem volt meg a tanításhoz megkívánt költsége.

Sírva fakadt a nő, mert neki úgy mondták: ha a fiú inas lesz, kitanulhat úgy is. És elutasíták. Zokogva indult haza, csak úgy gyalogosan még azon a napon a vén öreg asszony kis unokájával. Mi pedig, a kik láttuk, bizony megkönnyeztük, bizony rossz néven vettük az illetékes körök rideg elbánását.*

Ez az eset egy volt, a melyet mi láttunk, még több is

* Nem az „illetékes körök” voltak ridegek, de a világ változott meg körülöttünk nagyon. A birtokos közép osztály elszegényedett; nevelőket és u. n. inásokat tartani képtelenné vált; de meg a „szécskös diákok” is kifogytak — a tápintézet erősbödésével és a felvétel

lehetett az, a mit nem láttunk. Csak az a sor vége, hogy az övezegyeknek és tanulni vágyó szegény árváknak ügyet felvenni, őket elhelyezni hagyományos és szent kötelezősége azoknak, a kik sáfárkodnak. Így majd ez sem lemond ok a theologiai akadémiák elnéptelenedésére.

Az 5-ik ok a tanuló ifjuság magára hagyatottsága. Tanár és tanítvány... e kettő viszonyát — én csékély lezárástással — úgy szeretem gondolni, mint az apa és a fiú viszonyát.

Mit mondanánk arról a földművesről, a ki gyermekével csak addig foglalkoznék, míg őt a szántás, vetés, kaszálás titkaiba beavatja; azon túl pedig, a mikor már az életre szükséges tanításnak vége van, ügyet se vetne rá? Menjen a merre tud; tegyen, a mit akar, csak rosszat ne tegyen! Vagy egy mesteremberről, ki a reábizott tanoncának csupán kézi ügyességét fejlesztené, egyéni hajlamaival, lelki dolgaival mit sem törődve? Tökeletes volna-e az ilyen nevelés? Valljuk meg: Nem!

Még a leggyakorlatibb pályá is célt tévesztene az ily egyoldalú vezetéssel; mennivel inkább az iskola, a melynek feladata az életre előkészíteni.

Hogy egy némely intézetünkben a tan-szellem igen magas fokon áll, arról gondosan beszámolnak időről-időre az ahöz értők, az arra hivatottabbak; de, hogy növendéink a kívánt társadalmi és egyéni tehetségek fejlesztő gondozásában és nevelésében mind e mai napig nem részesítetnek azok által, a kik által azt part. iskola úgyünk a legjobban igényelhetné: eléggé sűrűn hangoztatja maga a legilletékesebb bíró: a társadalom!

Ifjaink magukra maradtóságukban, az iskolán kívül hasonlóak a pásztor nélküli nyárhoz. Tévetegek lépéseikben, ingatókag gondolkodásukban, ismeretlenek a közélet-követelményeivel. Kik volnának hivatta e sokféle osszjáni kódót szétosztani egy élettapasztalatokban gazdag, fenkolt szellem fűdűsthoz szavaival időnként leg-alább egy rövid órácskán, mint maguk a vezető tanárok, még pedig lehetőleg olyan időben, a midőn az ifjai lélek a legkérszebb a hallott igazságok ártérésére, befogadására.

Egy tanuláság beszélgetés szép tavaszi délutánon a növendék ifjakkal. A természet magasztalása, Isten jóságának a természet minden nyilvánulásában hálas szívvel felvámutatása. A gimnáziumi önképző körökben bibliai részek (költemény, elemzés) feldolgoztatása, az ilyen jobb műveknek, illetőleg azok bíralatainak jutalmazása. Beszélgetés tárgya lehetne több más közérdekű ismeretek privát közlése mellett: a papi pályá szépsége, boldogsága, magasztos volta, idylli csendje, függetlenségi előnyei, más életpályával szemben; ugyanez lehetne idő múltával házi vagy iskolai, sőt vizsgai dolgozat tárgya stb.

Bizony ha mindez képen történék, gyümölcsözőbb volna a növendék ifjakra nézve, mintha csoportonként, magukra hagyatva, cigaretta mellett éktelen éleket, léha pikantériákat, nem egyszer aszent dolgokkal való könnyelműségek engednek meg maguknak. Vagy a pályaválasztás themájáról beszélgetve, a szent ügytől még azokat is elidegeníteni törekszenek, a kik lelkük egész melegével és szeretetével a papi pályá magasztos szolgalatába akartak vala eleintlen állani.

Ne legyünk elfogultak és higgyük el, hogy a középiskolai tanuló-ifjuság teljes magára-hagyatottsága és tanácstalansága igen sokszor jelentős ok theol. akadémiáink elnéptelenedésére.

Legjobb tudomásom szerint felmutattam, melyek azok az okok, a melyek ref. theol. akademiáinknak elnéptelenedését okozták. Az a kérdés ezután:

— Miként tehetők újból népebbekké a mondott okok folytán elnéptelenedett theol. akademiáinkat?

Jól tudjuk mindnyájan, hogy a tengernek a források, folyók, folyamok a fantatói, ezek életiek, ezek frissítik fel időről időre; theol. akademiáinkhoz a főentartó elemet leginkább az alsó néposztály művelt ifjai szolgáltatják. Innen kell hát ezutánra is a lélek fegyverével elhódítani a lelkeket — szeretettel.

A vidéki papság minden egyes tagja viselje lelkén százados iskoláink, theol. akademiáink fenségese missióját. Azok pedig, a kiket a gondviselés a közügyek szolgálatába állított, tegyenek meg minden tőlük kitelhetőt arra nézve, hogy a napjainkban mellőzött lelkesítő pályá emberei a jövőben biztatóbb helyzetet találjanak a megüresedett parókiákon, mint elődeik.

Az iskolák tanúloi a tanárok felügyelete alatt továbbra is nem *elvies*, de *tevényeg* az egyház veteményes kertjeinek plántái legyenek.

A hol a szegénység a jó igyekezet előtt korlátul mutatkozik, ott maga az intézeti előjáróság távolítsa el a korlátot, hogy ki-ki megtalálhassa azt, a mit a lélek indítása folytatni keres.

Iskoláinkban tanár és tantványokban a vallásosság, összetartozandóság és az *anya és fiú* viszont-szeretete fokozódottabb mértékben legyen meg és hiszem, hogy theologiai akademiáink néptelen voltán nem lesz okunk már a közel jövőben sem panaszkodni.

Kövesse az Ur áldása anyaszentegyházunk érdekében teendő istenes fáradozásaitk mindazoknak, a kiket a gondviselés örökköül rendelt cv. ref. szent Sionunk közügyeinél előbbvitelére, fővirágoztatására, elnéptelennült theologiai akademiáink okkal-móddal eszközözendő népebbé tételére.

Veteran.

TÁRCA.

REHO JÁNOS,
1850—1895.

Egy magasabb célokért küzdő, de reményeiben, rendkívül sokat csalódott és sokat szenvedett fiatal lelkesztársunk koporsója felett zendült meg a halotti ének múlt hó 11-ikén, gýszba borítva a *sajó-kazai* népes és virágzó egyházat s örökre gýszba az elszomorító körülmények közt maradt fiatal özvegyet négy neveletlen kicsiny gyermekével. Ugy hogy reájuk gondolva, nem tudjuk a megholtat sirassuk-e, a ki életidejének legjavában, az apai kötelességek teljesítésének kezdetén azzal az iszonyatos gondolattal szállt sirjába: az én szeremesimnek talán meg kell átkozniok azt a pályát is, melyen mocsoktalan, tiszta nevet igen, de aranyat, ezüstöt szerzeni, hátrahagyni nem lehet? Vagy sokkal inkább sirassuk az életet, a kik abba a sírba eltemették mindenöket. S most, hogy bezáródott: a bizonytalan jövőre való gondolás olyan tzerrel nyomúl szívükre, hogy ha nem volna hitök az Istenben, bizodalmluk a jó emberekben — talán megútálnák magát az életet is!!!

Az a sirdomb ott a sajó-kazai temetőben már be van hantolva. Felette szomorúan zúg-búg az őszi szél.

Az akácia lombja beteríti hervadt levelével, majd a közelgő tél fehér szemfedőjével a könyektől még nedves göröngyöket. Emlékezetünkkel föl-fölkerecsük a szenvedő barátot és lelkeszt jeltelen sirjában, és meg-megsírattuk a gyámol nélküli maradt családot: De nekem úgy tetszik, mintha a Reho János temetése a legtoőbb fiatalon és szegénységben elhalt protestáns lelkeszt temetése lett volna, a hol a koporsóval bezáródik minden; a hol a családra nézve nincs egyéb hátra, mint sírni, keseregni, jajgatni a kétségbejött, bizonytalan jövőn! Ugy tetszik, mintha az ő gýszos temetése komolyan felhívott volna mindnyájunkat, hogy rendeljük el házunkat s takarékoskodva, családunk jövőjéről gondoskodjunk, mert az edes magyar hazának mi vagyunk a legmostohább gyermekei, s ha mi nem segítünk magunkon: rajtunk bizony senki sem segít!

Ily leverő gondolatok hatása alatt a Reho János élettrajzi adatait következőkben foglalhatom össze.

Született a megboldogult Szent-István-Baksán Abaúj-Tornamegyében, 1850. év január 10-én, egyszerű, szegény földmivetsz szülöktől. Atyja *Reho István*, anyja *Kádás Eszter* volt. Szülöi, észrevéven gyermeköknek élenk fel fogását, tanulási kedvét — szegénységükkel mit sem törődve, beadták a kellemes külsejű fiút a sarospataki főiskolába, a hol tanult mindvégig, kitaró szorgalommal, jeles eredménnyel. Osztálytársai lévén *Dóczy Imre*, a mostani debreceni főgimn. tanár, igazgató, ismeres iró; *Kiss Lajos*, a mostani szegedi tanár, koszorúzott iró; *Forgács Endre*, a költő-pap; *Kovácsi Sándor*, a mostani sarospataki tanár, tankönyv-iró, *Szabó Endre*, a pajzán humorú költő és még számosan; neki e kitünő osztályban kimagaslania nem lehetett; de a mellett is mindig az elsőrendűek között foglalt helyett s élenk vitakozási szelleme miatt a híres osztályban egyik érdekös alakja volt.

Mint annyí sok szegény fiú, ő is nélkülözésekkel küzdött Patakon. Hogy anyagi helyzetén segítsen, elfogadta 1873-ban a jövedelmező vámosi rektoriát s ott volt 3 évig. 1876 nyarán tette le a kápláni vizsgát kitünő sikerrel. 1878-ban a papit dícséretes eredménnyel. Káplán volt Ecségen, Bódván, Hanván, Parasznyán, Alacsán, Radistyánban, Rakaca-Szenden. 1884-ben lett kazai pappá, hol a következő évben feleségül vette nagy híré elődjének, *Bodnár Andrásnak* kedves és szép leányát *Málikát*. De bár tekintélyes és jövedelmező egyház lett sok évi fáradozásainak jutalma: a paizsos férival mindig küzdött, számitani nem tudott; és igazi boldog elégedettség ritkán foglalt helyet szívében. Pedig szeretetre méltó feleség és derek, egészséges gyermekek vették körül aszatál. Talán mert érezte végzetes betegségének közelségét; talán mert a forrón szeretett család sorsára való gondolás gyötörte, kinozta lelkét: inkább azok közé tartozott, a kik azt mondják magukról a példabeszédes könyv írójával: „nevetés közben is fáj az ember szíve!”

Mint pap, kedvelt szónok volt, ki katedráját végtelen sokra becsülte, a ki — vallomása szerint — akkor volt legboldogabb, ha Istenével társalghatott, ha az örök élet szép kies mezején legethette szeretett hallgatóit. Ilyenkor beteges lelke, mintha szárnyat kapott volna, magával ragadta hallgatóit s nem törődve az össztört test bajaival, fájdalmaival, jutalmát a szívesen végzett munka áldásaiban kereste és találta meg. Minden egyházi ügy iránt melegen érdeklődött; élenk figyelemmel kísérte a napi eseményeket, társadalmi mozgalmakat s egyike volt azoknak, kik beszélgetéseikben elárulják a széles olvasottságot, élenk itélő tehetséget és törvénytudást. Vitakozásaiban sokszor erőt — kiméletlenséggel párosított. Kedvenc eszméin napokig elöprengett s nem tudott nyugodni addig, mig azokat meg nem valósította. Azok

közé a szigorú kálvinista papok közé tartozott, a kik — hitük szerint — meggyőződésüket, elveiket nem bocsátják áruba semmi körülmények között ebben a mai sok tekintetben ferde gondolkozású és nevelésű világban sem. De mert meggyőződését, kötelesség és törvény-tudását kelleitől többre becsülte, mert másokat szeretett meggyőzni, de meggyőzteni soha; mert szókimondó természetével sokakat kiméltlenül ostorozott: ezen tulajdonságok nagyon is megkeserítették életét, s a körülmények kénszerítő hatása alatt sokszor be kellett ismernie, csöndes árban, hogy bizony önmagának árt legtöbbet, a ki a végletekig harcol az igazság mellett!

Lelkési hivatásának magaslatán állva, mint a nép gyermeke rendkívül melegen érdeklődött a nép sorsának jobbra fordulásáért s a függetlenség eszméinek mind halálra rendületlenül híve volt s ettől vír szabadságot, boldog jövőt. Parasznyán, mint s.-lelkész népiskolai könyvtárat alapított, másutt énekkart szervezett és vezetett; egyházában az istenisztéletről kiküszöbölte a sokunk által elítélendő diktálási rendszert, hogy meghatóbbá s fenségesebbé tétessék a gyülekezeti éneklés. Kazán virágzó olvasó egylet hirdeti az ő szervező képességét. Mind e tények hangosan beszélnek tehetségéről és elárulják, hogy a szegény nép anyagi és erkölcsi java, boldogsága szívén fektűd a jó lelki pásztornak.

Rendkívül sokat fáradozott a testületi szellem fejlesztésén, ápolásán, s az értekezleti kör megalakítása körül, neki nem muló érdemei vannak. Kezeim közt van még most is az a felhívás, melyben vendégszerető házához (1889. aug. 20.) szeretettel hívja meg a sajo-melléki és bánvölgyi lelkészeket, s a hol többen megjelenvén, másokat is csatlakozásra szólítván fel, szükségességét kimondják az értekezleti körnek, a mely aztán megalakulva, behatón foglalkozik az új gyámirtá eszméjével, s az elhínt mag terelvényes fáva növekedett s ma 15,000 forint rendelkezik s évi 100 forint segélyben részesíti a papi özvegy jogosultakat.

Szegény megboldogult barátunk! Dehogyan gondolta volna még akkor, midőn önszejöveiteleinkben élénk színekkel festette az árván maradt papi család helyzetét, hogy rövid öt év múlva az ő szerelmeseire ilenek azok a megható szavak! Dehogyan gondolta volna, midőn hánytuk, vetettük emlénkben új gyámirtánk főlemelő gondolatát a segélyosztás és megnyílás idejére nézve, hogy az első jogosult épen az ő hitvestársa lesz! Vagy talán sejtelmével bírt annak, hogy napjai megvannak számlálva? És tételődő lelke azért üzte, kergette annyira, hogy a terelvényes fá árnyékában az övéi is kellemes menhelyet találjanak, midőn keservesen kell éreznők a rideg világ bántalmazását, szívtelenségét?!

Régóta lappangó betegsége bizonyára nem képződés, de halálhozó betegség volt. Arcának fehérsége, szemének ehomályosulása mind előjelei voltak annak az irtózatos katasztrófának, melyet elhárítani nem tudott sem a legmagasabb orvosi tudomány, sem az önfeláldozó hitvestárs hűsége szeretete, sem gyermekeinek és gyülekezetének forró imádsága. Nov. 9-én iszonyatos kínok között, vese-zsugorodásban kiszenvedett, zokogó feleségére és Istenre bízva kicsinyeit, — bocsánatot kérve, hogy övéire semmit sem hagyhat.

Halála bár nem volt váratlan: mégis megdöbbenett mindenkit. A tornyokon lengő fekete zászlók, a sirató harangok, a gyász ruhába öltözött gyülekezet egyaránt hirdették a nagy veszteséget. Az őszinte részvét olyan óriás közönséget hozott a gyászos koporsóhoz, minőt ritkán lehet látni prot. lelkész temetésén. Az eszper vezetése alatt több mint 25 lelkész és tanító jelent meg

együtt sirni a sírókkal s vigasztalni az árván maradt családot. Koporsója felett Bodnár István d.-horvát lelkész tartott gyászbeszédet, mely hűen jellemezte a volt pályatárs és barát küzdelmes életét, munkásságát, szenvedését és családait s emelte imájában lelkiüket Istenhez, mint az özvegyek és árvák édes Atyjához! A sírnál Nagy Sándor, s.-kazai tanító búcsúztatta el a volt lelképászort és önfeláldozó édes apát övétől, könyekre indítva a nagy-számla híveket.

Sokat szenvedett barátom! Pihenj csendesen néma sírodban, elköltözött kedveseiddel; ott már nem fáj semmi, nem bánt senki. Árván maradt családodért ott fent imádkozzál, hogy támaszon Isten nemes szívű emberbarátokat, a kik letörlik a szenvedőknek könyeit; de imádkozzál mi értünk is, hogy adjon Isten a protestáns lelkészi karnak rég óhajtott, s talán még is érdemelt boldogabb jövőt, hogy ne kelljen irtózatgal gondolni arra a percre, a melyben utánok a sír bezáródik!

Szuhay Benedek.

Levél a „Sárospataki Lapok“ szerkesztőjéhez.

Amerika Mount-Carmel. Pa. 1895. nov. 7.

Nagytszteleű szerkesztő úr!

Végre valahára tollat foghatok kezembe s beváltatom ígéretemet, a melyet akkor tettem, a mikor a forrón szeretett „alma mater“ egyik kicsiny szobájában oly szívvel, oly bensőségteljes búcsút vettem nagytszteleű úrtól; mikor könyvek között szakadtam el mind-azoktól, a kiket valaha szerettem, becsültem, tiszteltem s kik engem is szeretetükre méltattak.

Nehéz, nagyon nehéz volt a búcsú. Hisz még a vándormadar is nehezen válik meg fészektől; hát még mi, a kiknek örökké fülünkbe cseng a gyermekkorban tanult szép költeménynek az a sora: „Szívet cseréljen az, a ki hazát cserél“; hát még mi, kik szerető szülőket, szerető és szeretett barátokat, nagyrabcsült mestereinket, a kik kézen fogva vezettek bennünket addig, a míg kezünkbe nem adták a kenyérnek botját: hogyné éreztük volna szívünket nehéznek, midőn elszakadtunk a hármias halom és négy folyó hazájától, e midőn először éreztük magunkat idegenben.

Bizonny nehéz, nagyon nehéz volt búcsú!

És most, midőn e sorokat írom, magam elé képelem mindazokat, a kiknek szíve melegebben éreztet irántam; itt látom őket kis szobámban nem csak most, hanem minden este, mikor a szénnek sziporkázó fénye ad világotosság; midőn a képelem vissza száll az édes multba, ama barna falak közé, a melyen belől az Istennek igaz ismeretét a hazának rajongó szeretetét, az emberi jogok és kötelességek nagybecsülését vésk be a szívekbe; a hol igaz emberrel lehet az, a ki ember akar lenni. És most is, mint annyiszor már az a sóhaj száll ajkamra, a melyet a hűséges gyermek küld szüleinek: „Isten veletek!“

Mert mi itt sem tagadjuk meg magunkat; sőt inkább abban áll itteni hivatásunknak magasztossága, hogy a mikor az Isten igéjének magvait vetetjük; a mikor ajkunkról hő ima száll az eget urához: ne csak arra törekedjünk, hogy híveink megmaradjanak „kálvinistáknak“ hanem hogy ne feledjék el soha az édes hazát, a melynek kebeléről elszakadtak ugyan, de ki tudja, nem fog e rajtok is beteljesedni, a mit a költő énekel: „Bölcsöd ez, majdan sírod is!“

Kettős hivatásunk van tehát, itt a népek milliói között, nekünk magyar református missionariusoknak. Az, hogy tartuk meg hiveinket szent vallásunkban, és hogy ápoljuk keblökben a haza szeretetét. A feladat nagyon nehéz. Mert itt valóban missionariusok vagyunk. Hiveink nagyon szétszórta élnek. Még az egy városban lakók is alig-alig ismerik egymást, s annál kevésbé ismerhetjük mi őket, mert itt a lakosok igen gyakran változtatják lakásukat. Ha itt nem jól megy a munka, más helyet keresnek. Még talán legszerencsésebb vagyok én e tekintetben, mert hivem legnagyobb részét a felső-zempléni és uralj tótajki atyafiak közül valók, a kiknek buzgósa és imeretes: a kik itt a maguk erejéből már 1888-ban megtették az első lépést a szervezkedésre s lutheránus hitsorsosainkkal együtt templomot építének az Úrnak. Mint a szomjuhoz szarvas a vízhez, úgy vágyakoznak az én hivém Istenhez; s az Isten igéjéért még a terheket is jó szívvel viselik. Most pedig, hogy anyanyelvünk dicséretük az Istent, Mount-Carmel nevezetes központja fog válni, mert hivem legnagyobb valószínűség szerint nem fognak szétszóródni, sőt összetartásuk vonzó erővel fog bírni más vidéken lakó tót nyelvű atyáinkra, mert itt még majnem mindig jól ment a munka s a kis város nem emészt fel annyi sok pénzt, mint a nagy, a hol az embernek minden lépése pénzbe kerül. Tót nyelvű hiveimnek ez a buzgósa jótekonny befolyással volt és van magyar hivemre is, a kik a tehernek egy harmad részét szívesen fedezik azért, a miért egy hónapban egy vasárnap hálát adhatnak Istennek.

A mount-carmeli magyar ref. missiói egyház megalakítása tehát nem sok bajjal járt. Lehet mondani, hogy itt a gondok, — *Durocsik Pál* (kinek nevét méltó megemlíteni) buzgólkodása folytán, már majdnem minden rendben volt s az első gyűlésen csak az egyház megalakulásának hivatalos kimondása volt a tennődés s az egyházi adózás mértékének a megállapítása. Ez is könnyen ment, mert a hívek önmaguk felajánlották, hogy minden család fizessen havonként 75 centet, minden családnélküli ember 50 centet, a magyar nyelvéiek pedig összesen havonként 10 dollárt.

Valóban lelki gyönyörűséggel iró e sorokat, mert ha felszámítjuk az önként vállalt adózásnak összegét, az évenként csinos összegre rúg, és mindenki szívesen fizeti. Nem úgy, mint odahaza, hol még a rostalaj is csaknem átok között adják oda a benső embereknek igen sok helyen. Szívesen fizetnek, hiszen már itt évek hosszú sora óta várta egy embert, a ki vezérük legyen, mint Mózes a zsidó népnek a pusztában. Lehetetlen leírni azt az örömet, a melyet láttam szemükből visszatükröződni akkor, a mikor először hirdetnem közöttük Istennek igéjét; lehetetlen leírni azt a meghatottságot, a mely ezeknek a munkában megdedzett férfiaknak arcáról visszatükröződött, midőn remegő kézzel vették magukhoz az úrvacsora! jegyeket, midőn évek múlva megtalálták azt, a mit lelkük kedvelt.

Nagyon szép és lélekemelő volt ez a nap s elfeledni nem fogják soha. De én sem felejtsem el, mert ezen a napon meggyőződtem arról, hogy itt a messze idegenben sem leszek idegen, mert leszek, a kik szeretnek s a kiket én is szerethek, a kikért dolgozhatom, s felhasználhatom mindazt, a mit tanultam s lángban égő lelkem egész tűzét, egész melegét adhatom nekik, kik oly régóta bolyonganak lelki sötétségben. Hiszem, hogy a szent cél, mely itt reánk várakozik teljes diadalt fog aratni.

Most már annyival könnyebben mozoghatunk, mert megkaptuk e hó 5-én az Egyesült államok református

egyházának nagy bizottságától a hivatalos elismerést s ugyanczen a napon Susquehanna classis lelkészi karának jelenlétében fel is szenteltem. A felszentelést megfelelően egyszerű módon történik. Ezt a szertartást megelőzőleg a classis (egyházegyele) gyűlést tart, hol a general synod hivatalos okirátja, a melyet előre kiállítanak, a felavatandóknak felolvassák; a gyűlés kijelenti, hogy örömmel fogadja a felszentelendőt, aztán, mint először, éneklés és ima zárják be a gyűlést. Ez a gyűlés azért tartatik, hogy itt a jelöltet megvizsgáztassák, mint nálunk hajdan az egyházegyele előtt kellett a lelkész képzési vizsgákat tenni; de minket, a kik teljesen bevezettük a teológiai tanfolyamot, bizonyítványaink alapján, felmentettek a vizsgálatól.

Este hét órákor kezdődött a tulajdonképeni ünnepély. A gyülekezet az első harangszóra betöltötte a templomot. A lelkészi kar Ferenczy Ferenc pittsburgi kollelgán vezetés alatt, ki a szentelési szertartást végezte, elfoglalta helyét s aztán a gyülekezet énekel, Ferenczy kollelgánk imádkozott, ismét gyülekezeti ének következett. Majd Ferenczy úr beszédet intézett a néphez, a melynek lényege az volt, hogy a gyülekezet is gyakorolhatja jogát ilyen alkalommal s ha valami kifogása van a felszentelendő ellen akár mint ember, akár mint pap ellen, vagy ha valaki oly kánonjogi akadályt tudna, a mely miatt az illető nem lehetne felszentelni, azt ott jelentse be a gyülekezet előtt. Majd egy rövid beszéd után hivatalos kérdések következtek, mintegy az illetőnek hivatalos hitvallása — az egyház tanairól s ezután az illető letérdel s a jelenlévő papok kézrátétele alatt mondott ima — s a gyülekezetnek közös imája után a szertartás véget ér.

Egész egyszerűen megy minden. Semmi ceremónia. És még is oly szép, oly megható, oly lélekemelő s oly érzelmet keltő ez egyszerű szertartás, a minőt csak egyszer él át az ember életében. Az a jelenet elevenedik meg az ember előtt, midőn az apostolok az áruló Judás helyére Mátyászt apostollá választották. És mégis dacára annak az egyszerűségnek, annak az igazi bibliásnak tetsző vallásosságának, a melyet itt már eddig is megfigyeltem, sokkal fenségesebben tartom honi szokásainkat. Igen! Isten is a szószerűben papok vagyunk. Ott egyedül az Isten országaról s a vallásalköcsi életéről beszélünk, vagy ha érintjük is olykor-olykor a külvilágot, azt csak a vallásos étellel való összefüggésénél fogva tesszük. De itt, angol kollelgánk sokszor a napi kérdésekről tartanak disszertációt. Igen, mert mi embereknek érezzük magunkat a társas életben, de ók ott is olyan arccal járnak a legtöbben, hogy az embernek önkénytelenül is, az utcák szegletén imádkozó farizeus jut eszébe.

Itt ilyen ünnepélyes alkalmakkor, mint a papszentelés, Isten ments az asztalra bort tenni, vagy a théához runot tenni fel, mert az itt a lét főiben egyike volna. Itt a legtöbb pap u. n. *temperence*; — bort, sört s más efféle ital nem iszik, nem szivarozik és az életben is felvont szemöldökkel jár. Más különben meg igen derék emberek; szívesen segítenek az idegen baján. Azt hiszem ilyen forma papokat akarnának egyesek Magyarországon is, a mi azonban szinte kivitethetlen, mert ehez az emberi természetnek és nemzeti vérmérsékletnek megtagadása szükséges. Eddig még csak azt a jó oldalát láttam a *temperenceségnek*, hogy itt csakugyan munkásünet van vasárnap. A kereskedések egész nap zárva vannak; a korcsmák, sörházak s mulatóhelyek oly szigorú rendőri felügyelet alatt állanak, hogy a melyeknek tulajdonosa csak a legkisebbet vét is a vasárnapi törvény ellen, az elveszti jogát s örülhet, ha

kisebb pénzösszeg lefizetése mellett szabadul ki a hinárból.

Mindjárt New Yorkba érkezésünkkor meglepett ez. Szeptember 15-ike volt. Felségség szept 8-ai reggel. Az óriási világváros minden képzelmet felülmúló kikötőjében ezer, meg ezer kisebb-nagyobb hajó, vitorlás gálya s törékeny halász-bárka horgonyozott. Nehány százfőnyi közönség volt a kikötőben, ismerősökre, rokonokra, barátokra várakozva. Mindenütt ünnepélyes komolyság, semmi zaj, semmi láрма.

Szinte megdöbbsentünk, mert nem tudtuk az okát ennek a nagy csendnek. S mindez azért volt így, mert vasárnap mindenki ünnepel, már aztán hogy szüvből-e, vagy csak a törvény kényszere miatt, az más kérdés. Minket azért kellemesen lepett meg.

New-Yorkban különben már egész otthonosan éreztük magunkat: Hatalmas magyar kolónia van itt. Egész városrészt magyar negyednek neveznek. A hatalmas kolóniának tekintélyes részét képezik a ref. magyarok s nem egy közülük vezérszerepet visz a társadalmi életben. Nagy fontosságú dolog az reánk magyar misszionáriusokra nézve, hogy New-Yorkban minél inkább megerősödjenek, izmosodjanak a magyar ref. egyház! mert ez a hely van arra hivatva, hogy a Sionnak erős vára legyen s világító toronyként fényeljen a szétszórta élő magyar reformátusok előtt. Mert, ha az u. n. *plese*-eken lakók látják a nagyvárosiak összetartását, áldozatkészségét, a mi dolgunk is könnyebb lesz, mert hűveink a nemes példa után nemessen fognak gondolkodni. A kezdet sok jót ígért s egyelőre úgy látjuk, hogy reményünk valóvá fog válni s a kinek buzgósa, áldozatkészsége és szellemi intelligenciája, a mihez hozzájárul Demeter kollégáink buzgósa, azaz tesszik New-Yorkot, a mivé már régén kellett volna lennie és lehetett is volna.

Önkéntelenül is az a kérdés jut az ember eszébe, hogy miért nem szervezték már előbb a magyar ref. missziói állomások?

Talán az amerikai ref. egyház nem gondolt rá, nem tördött vele?

Nem ez volt az oka, hanem az, hogy volt itt egy magyar ref. missionárius, a ki Pittsburgban székelve, önmaga akarta lelki cledellel ellátni az Amerikában élő magyar reformátusokat s evangélistai állásokat akart szervezni. Úgy tudom, hogy Kovács úr, ki most Kanadában a farmerkedés és agenskedés mellett, mellékfoglalkozásként missionárius is, ha csak egy szemernyit szíven viseli is vala az egyház ügyét, most egészen hatalmas egyházaik volnának Amerikában. a minő most már Cleveland. De hát, hogy lendült volna fel a mi ügyünk, mikor most hatan is alig vagyunk képesek a lelki szükségletet kielégíteni, mert oly óriási távolságokra vannak a magyar kolóniák egymástól, hogy pl. én Pittsburgtól annyira lakom, mint Nagyvárad van Patakhoz. Pedig itt a *Reformed Church* mindent elkövet, hogy a magyar reformátusokat megtartsa vallásukban. Mert itt nem nehéz elhódítani egyik vagy másik felekezethez hűveinket, mert azzal a hazug jelszóval élnek, hogy ők is reformátusok. Pedig nem azok. Így pl. Pechvilben, Pa. már néhány magyar-jesztrebi család presbiterianussá lett s egy cseh lelkész gondozása alatt állnak. Nagyon kell azért óvakodnunk, mert a különbséget ők magok sem tudják s aztán meg itt terem a vallás.

Nekünk már csak azért is, mert ez a *Reformed Church* volt először az, a mely ügyünket magává tette; mert elveink a legjobban megegyeznek; szervezetünk is legjobban hasonló egymáshoz; nem szabad ehhez hűtlennékké lennünk. Mi itt élünk — valóban hányatva az élet tengerén. Csak egy parányi sziget vagyunk

a népek milliói között: halával kell tehát viseltetnünk az iránt az egyház iránt, a mely sokat áldozott értetünk, a mely nem riadva vissza attól a közönytől, a melyet a magyarországi ref. egyház részéről tapasztal, áldozott a multban, áldozik most és áldozni fog a jövőben magyar nyelvű testvéreiről. Pedig a magyar ref. egyház valóságos hibát követ el akkor, a mikor az Amerikában élő körülbelül 15 ezer magyar reformátussal nem törődik. Igaz, hogy ezek elhagyták a hazát, elszakadtak annak kebelétől, de az egyháznak még sem szabad volna őket elfelejteni, mert ők itt a messze idegenben is igyekeznek megtartani apák vallását s annnyival inkább nem volna szabad őket mostoha gyermeknek tartani, mert ha az amerikai református egyház látná azt, hogy csak egy szemernyre is törődik az anya egyház messze földre vándorolt gyermekeivel, úgy még többet áldozna mint most, pedig most is közel 3000 dollárt fizet a hat missziói állás fenntartására. Hallják meg azért a nagyok és bölcssek a segélyért kiáltó szót!

Igen tisztelt Nagytiszteletű úr! Lassan-lassan megszokjuk az itteni viszonyokat. Sok érdekes oldala van az itteni életnek; sok előnye és hátránya egyaránt. Most kicsiny gyűlekezeteimről s a nevű-yorkinak megalakulásáról hírt adni volt céloom; de becses engedel-mével, ha méginkább megfigyelem az itteni vallásos életet; s ha ismerni fogom az egyházak szervezetét, időnként a fontosabb eseményeket ismertetni fogom.

Hiszem, hogy rossz munkát nem fogok végezni, mert számra nézve oly sokan vagyunk már itt reformátusok, hogy ökvetlenül megerednünk egy kevés figyelmet magyar testvéreink részéről.

Most pedig Isten áldásának kérése mellett vagyok, szívbeli üdvözlővel magyar-honi testvéreinket,

Nagytiszteletű Urnak

Mount-Carmel. Pó. P. Bor. 30. kéess szolgálja
Kalaassy Sándor,
magyar ref. missionárius.

KÖZÉLETÜNK.

Egyház-látogatási jegyzőkönyv.

Felvetett az 189 . . . -ik év hó . . . -ik napján. és látogatók jelenlétében.

Jelen voltak

I. Valláserkölcsei állapot.

1. A templomba járás miként gyakoroltatik: a) vasárnap? . . . b) hétköznap? . . . c) hányan éltek egy év alatt úrvacsorával? . . . 2. Törvénytelenül egytől-ők száma? . . . 3. Visszas házasok száma . . . ezek közül: a) hány békítették ki? . . . b) hány vált el törvényesen? . . . 4. Hány ünnep-rontó? . . . és hány istenkáromló büntetettét meg? . . . Hány egyházi tag büntetettét? . . . s minő vétségért? . . . 5. Melyek az uralkodó bűnök? . . . s hitelveinkkel ellenkező szokások? . . . 6. A lelkigondozás miképen gyakoroltatik? . . . 7. Tévelygők és álapostolok

* Az egyházlátogatás ellen annyi panasz merült fel időnként, hogy célszerűnek láttuk e „jegyzőkönyv” közzétételét. Biztos tudomásunk van arról, hogy számos egyházmegyében ninesnek ilyen nyomtatott utatások a canonicus vizitátorok számára, ilyen helyeken jó szolgálatot tehet ez a minta. A felső-szabolcsi egyházmegyének tartozunk is azzal, hogy vizitatori eljárását ezzel is illusztráljuk.

Szerk.

Gyula helybeli lelkész fejezte ki egyháza szerelét és jó kívánatait, odaadó, őszinte tisztelettel és szeretettel. A meleg szavak, meleg szívre találtak, s a nap emlékei, a teljes számban megjelent presbitereket, az ünnepeket férfiú egy-egy új testamentummal ajándékozta meg. Az ünnepeket fényes lakoma követte, a hol ömlöttek a pohárköszöntők, mire bő táplálékot nyújtott a család összes tagjai által kifejtett mélyen lekötelező, őszinte szívveltség. Az egyházmegye képviselőitében ott voltak az esperesen kívül: Vitéz Mihály, Elek Dániel, Nagy Kálmán, Bakos Pál, Nagymáté Albert, Kálmán Dezső, Vas Mihály, Mikes András lelkészek, Mezőssy Gusztáv világi tanácsbíró, köz mindnyájan a legkellemesebb emlékek között távoztak el, Istennek további áldását s kegyelmének teljességét kérve e követésre méltó példa gyámnant álló, kálmánista úri családra. Vivat, crescat, floreat!

— **Választások** A felsőborsodi egyházmegyében lévő felsőkelecsényi ev. ref. egyház november 24-én *Batta József* s.-vamosi helyettes lelkészét választotta meg rendes lelkészül. A tornai egyházmegyében fekvő Szinpetri ev. ref. egyház *Nagy Barnabás*, a perkipai *Fodor György* helyettes lelkészeket meghívás útján nyerte meg rendes lelképásztorokul. Áldás kísérje munkájukat!

— **Leánygimnázium** felállítását tervezi az országos Nőképző-Egyesület s hogy tervét minél előbb megvalósíthassa egy bizottságot küldött ki azzal a megbízással, hogy adjon véleményt a leánygimnázium felállítására nézve. A bizottság, mely elnöke vége *dr. Beöthy Zsolt* volt választotta, folyó hó 2-án tartotta első gyűlését. Ezen, Beöthy hosszabb beszédben méltányolta a Nőképző-Egyesület nemes törekvését, melynek célja egyrészt az, hogy a női műveltséget arra a fokra emelje, a melyre az állam a férfi műveltséget gimnáziummal által emelgeti, másrészt az, hogy a nő munkakörét kiterjessze s a nő olyan pályákra is keresetre képesítse, a melyek eddig el voltak elől zárva. Beöthy azt óhajtja, hogy a leánygimnázium felállítását ne az állam, hanem a társadalom vége a kezébe, mert ettől sokkal nagyobb eredményt vár. A társadalom, a maga actiojával sokkal könnyebben lelkesíthet, keze sokkal szabadabb s a lelkes munkakedvnek pedig egyik alapfeltétele éppen a szabadság, az egyéni erőfeszítésnek ez a lehetősége. Az államot sok minden köti, különösen kötik mostani intézetei, melyeket felforgatni sokkal nehezebb volna, mint a társadalomnak egész újat alkotni. A bizottság hosszabb tanácskozás után kimondta, hogy a leánygimnázium felállítását szükségesnek tartja és saját kérelméből egy szűkebb körű bizottságot küldött ki, felkérve, hogy az egyesületnek az intézet szervezete nézve, lehető rövid idő alatt kimerítő javaslatot adjon.

— **Zemplénmegye főispánja a sárospataki főiskoláról** melegen emlékezett meg a folyó hó 2-án tartott megyei gyűlésen. Külön, minden egyéb tárgytól elvontan, felálva számolt be mintegy a megye előtt azzal, hogy mit tapasztalt ő a régi, nagyhírű iskola meglátogatása közben. Szívesen hirdette, hogy méltó az ma is dicső múltjához. Szelleme friss, hazaszeretete lelkes, tanárai a kor színvonalán állók, nevelési rendszerében az új idő minden okos vívmánya észlelhető; van mindene: gazdag könyvtára s egyéb gyűjteményei, nyomdája, kórháza, páratlan nagy és szép kertje stb. A kórházat egészen mintaszerűnek festette, a minthogy az is valóban s felhívta úgy erre különösen, mint egész főiskolánkra a megye figyelmét s áldást kívánt annak további életére. A megye közgyűlése zajos éljenzéssel fogadta

a főispáni beszámolót, nekünk pedig jól esik feljegyezni, hogy ez is megtörtént végre Zemplénmegye zöld azstala mellett!

— **Wlassics Szász Domokos püspöknek** köszönő levelet írt az erdélyi ev. ref. egyházkerület felállításának felállítás körül szerzett új munkájerát s elismeréssel nyilatkozik az intézet felavatása alkalmával látottak és hallottak felől.

— **A sárospataki akadémiái ifjúságnak folyó hó 14-én tartandó hangversenyére** újabban is felhívjuk t. olvasóink szíves figyelmét. A cél, a melynek elősegítése volna a hangverseny feladata, annyira nemes és időszerű, hogy a főiskola minden igaz barátja hozhat érte néhány filléryi áldozatot. Mert nem csupán az ifjúság érdeke az, hogy a sárospataki főiskola falai között neki kellemetes otthona, szórakozásra és önművelésre való kívánatos helyisége legyen, hanem ez érdeke minden tanított szülőnek, minden igaz tanügyi-barátnak, mert nagy és komoly tanügyi érdek is egyúttal. A tanári kar szívesen támogatja az ifjúság törekvését, a gazdasági választmány mar kijelölte az olvasó és játszó helyiség megbővítésére szolgáló termet, de a berendezés dolga az ifjúság terhe. E teher megosztására hirt meg a t. közönséget a folyó hó 14-diki hangversenyre, a mely önmagaért is megérdemli, hogy — a kik tehetik — ne mulasszák el annak meghallgatását. A programban úrhölgyek és tanárok nevel szerepeinek, a kik örömmel támogatják az ifjúság nemes törekvését. A kik meghívókra tartanak igényt, jelentkezzenek a hangverseny-rendező bizottság elnökségénél, esetleg lapunk szerkesztőségénél. A teláni szíves adományokat is a legnagyobb készséggel köszövitjük.

— **Újabb panasz-hangok.** Még felülénk cseng az egyik s íme, belezendül immár a másik jajszáva is. A „*Prot. Közlöny*” szerkesztője — Szász Gerő — szintén felveti a „lenni és nem lenni” kérdését, számokkal mutatván ki, hogy körülbelül *harmadfélszáz olvasója* nem fizetett a vegehez közeledő évre egyetlen arva krajcárt sem. Pedig a „*Prot. Közlöny*” hivatalos lap is s mint ilyen a legbiztosabb tájékoztató. A „*Debr. Prot. Lap*” és az „*Óráló*” is erősen küzd az előfizetők közönységgel s úgy tudjuk, hogy a „*Sárospataki Lapok*” is egészen üres pénztárat néz a jövőendő elé.

— **A vidéki hírlapok egy részét** meghívta folyó hó 8-ra az illetékes miniszter a kiállítási előkészületek megtekintésére, egy nagy ebédre s egy kis tanácskozásra. Lapunkat, ennek társ-szerkesztője, *Buzs János* képviseli. A vidéki hírlapokról külön tanácskozást is tartanak s bizony bőven van, mit megbeszélnek a saját jövőjükért és tisztességükért. Vajha ne tanácskoznának hiába!

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Gy. J. Bizony nem kaptuk a jelzett levelet s családunk is nagyon, hogy abban a bíróságban senki sem akadt, a ki lapunkért egy levelező lapot és egy parányi fáradságot áldozni tudott volna. Az aquisitionnak mi is örülünk. A szentesi tudóstias meg nem érkezett meg. — Sz B. Közönlök. Az érintett bizonytalan viszonyok nem mi voltunk okai, hanem a körülmények. A temetési enektár ügye — sajnos — megakadt. Se arany, se szép szó! — F. M. Egészen szívünk szerint való s azért sokszorosan is köszönjük. Sok kellene olyan! — R. K. Ny.— A küldött könyvet megkapta-e? Várjuk az ismertetést, ha csak röviden is. Új évig töl kellene esnünk egy tömeg adósságon. — Cz. I. Az ismertetést szintén kérem, legalább az „*Irodalom*” rovat számára. D. J. D. N. A biblia-revizio — tudunkkal — már rendben van a Birák könyvége.

Felölös szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCZ LAJOS.**

Sárospatak. Nyomtatás Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűfővel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Eldartások díja:

Regész oldál 5 frt, 1st
oldál 4 frt, negyedrév
oldál 2 frt.
Készítési költségül 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A lelkész-képzés kérdéséhez.” *Raddasi György.* — „Az szredéves kiállítás.” *B. J.* — „A felső-novaji gyűlés és annak határozatai.” *Füzy János.* — „Az új egyház örömnajpa.” *Arday J. Dániel.* — „A felső-csáji ev. ref. leányegyház templom szentelési ünnepélye.” *Vas Ádám.* — „Irodalom” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Pályázat.”

A lelkész-képzés kérdéséhez.

— Viszhang *Gulyás Lajos* n.-váradai felolvasására. —

Tiszántúli testvéreink n.-váradai értekezletének gazdag tárgyszorozata a *lelkész-képzésről* is ígért egy felolvasást és jelzett ahoz jónévvű *ajánlókat* is. A felolvasás nem is maradt el, de a kiknek ajánlaniok kellett volna, azok nem jöhettek vala — ők tudják miért. Gondolták talán: hadd ajánlja a tanulmány önmagát!

Gulyás Lajos kisújszállási lelkész vállalkozott arra a nagy feladatra — a debreceni értekezletnek iránta megnyilatkozott bizodalma következtében — hogy kifejtsa a tapasztalt embereinek nézetit a lelkész-képzés körül végzendő teendőinkre nézve s ezzel tükröt tartson elénk, a melyben a magunk gyöngeségeit felismerhessük.

A hallgató közönséggel meg lehetett elégedve, mert noha a felolvasás a nagy ebéd után következett, „conticuerit omnes intenticue ora tenebant.”

Annnyit irtak újabb időben a theol. akadémiáról és a papképzés hiányosságairól s annyi sokféle igényt támasztottak és támasztanak fölolvást a leendő papság iránt, hogy az lett volna a vastag anachronismus, ha a felolvasásonk még egy ilyen égetőnek látszó napi kérdés tárgyalása közben is a közönyösséggel kellett volna megküzdnie.

Nem kellett. Egy-egy nyomósabb ellenvetését vagy kívánalmát szives és készséges elismerésekkel kísérték s tetszett — némelyeknek — a hitetlen professzorok igája ellen való citatum is, ez a más ember szavára esküvés, a más fegyverével való oldal-döfés.

Az „*ajánlók*” hiányában vagy ki tudja mi más ok miatt, nem fejlődött e tárgy felett méltó eszme-esere s így hinnünk lehetett, hogy a mit a felolvasó mond, az a tiszántúli értekezlet többségének körülbelől közvéleménye.

Annál inkább kötelessége tehát mindenkiné, a kit a felszinen levő kérdés közelebről is érdekel, hogy a G. L. úr felolvasása ne maradjon viszhang nélkül s úgy az elmélet, mint a gyakorlat emberei elmondják arra véleményüket s így hozzájáruljanak a kérdés tisztá-

zásához. A hivatalos egyháznak s az új életre szólított egyetemes ev. ref. tanügyi bizottságnak is javára dolgoznak az által, mivel ezek sem sokáig kerülhetik ki azt, hogy ebbe az almába beléharapjanak.

* * *

A felolvasó bizonyos expectatio után azt a tételt állította fel először, hogy *ifjaink a biblia teljes ismeretével jöjjenek ki a theologiai intézetből.* Hogy mivel jönnek ki most, vagy hogy mit kíván e tekintetben a konvent hivatalos és általános kötelező tervezete, arról nem szolt a felolvasó; azt azonban említette, hogy miben látná ő a jelzett teljes ismeret. Így mondja: „A bibliának nemcsak egyes részeit kell a theologiai tanfolyamon exegetice elemezni, hanem annak egész tartalmát, kezdve az első résztől az utolsóig, alapos tanulmány tárgyává tenni.”

Szeretném tudni, hogy mit ért a felolvasó *alapos tanulmány* alatt és hogy hány évesnek óhajtaná a theol. akadémiákat, hogy az ő kívánásának megfelelhessenek?!

A mostan kötelezőleg fenálló tanterv 2 évet állapított meg az ó-szövetségi exegezisre s hármát az újra. Egy-egy tanév legfőlebb 9 hónapból áll s mindenik tanévre jut a theologus ifjúnak 6—8 tantárgy, a miket szintén *alaposan* kell tanulnia. Az exegeticumokra fél-évenként (6 és új egyült) jut 6—7 óra; 36 heten át — 36×6, vagy 36×7 óra = 216, vagy 252 óra. Szabad legyen kérnünk a felolvasót, hogy tegyen számítást és süssie ki, hogy az ó-szövetség 39 és az új szövetség 27 könyvéből hány fejezet esik egy-egy órai alapos tanulmányozásra?!

A ki tanul valaha exegezist, az okvetlenül tudja, hogy az nem tartozik a könnyű foglalkozások közé s az nem végezhető szélesebb körű tájékozottság: nyelvi, földrajzi, archeológiai, történeti stb. ismeretek nélkül. Tudja azt is, hogy egy-egy vitásabb bibliai részletnek *alapos* felfejtése mellözhetetlenné teszi az irodalommal felszínre jutott elentetés nézetek bírálatát is — legalább úgy hébe-korba, tartozunk bár ilyen, vagy amolyan theologusok sorába. Hogy aztán ilyen fajta *alapos* eljárás mellett igen sokra nem mehetünk, az egész bibliát 2—3 év alatt végig nem magyarázhatjuk — ez az egy legalább is bizonyos!

De nincs is rá szükség. Az izagogika, a mit ma

* Megjelent a „Debreceni Protestáns Lap” 48. számában.

Szerk.

Lapunk jelen számához egy negyed ív melléklet van csatolva.

már mindenütt tanítanak, megadja a papi hivatalra készülő ifjúkat a biblia felől való általános tájékoztatást, sőt annál valamivel még többet is adhat — az előadók egyénisége szerint. Ezentúl igen elég, mert képtelenség is többre törekednünk, ha az exegézis megtanítja az írással való bővebb megismerkedés módját s mint a gyanánt eléjük állít az ifjaknak egy pár kiválóbb könyvet alapos felfejtésével, s még ama forráskora való utalással is, a melyekből a tovább tanulmányozásuk merítene lehet. *A többi aztán végezze el az iskolából kikerült ifjú lelképásztor a maga íróasztala mellett.*

Mert hát mit is csinálnának a gyakorlat emberei, ha az iskola — föltétve hogy ez lehetséges volna! — őket mindenre elkészítené? Hol volna a további munka édesége, az önképzés gyönyöre, az egyéniség joga? ...

Őszintén szólva, én — a ki végig hallgattam, mint vendég a szóban forgó felolvasást s a ki voltaképpen éppen ezért kíváncsi voltam N-Váradra — nem ílyesmint vártam a bibliára képzett a gyakorlat embereitől. Hogy valaki, a ki naponként él a bibliával, azt merje kívánni annak tanítására nézve az iskolától, hogy az azt utolsó betűig élővé tegye a növendékekben: — ez az iskola ellen való okvetetlenkedés, vagy valami olyas mentés a gyakorlat embere részéről, a melyvel a maga mulasztásait próbálja fedeztetni — az iskola rovására. Mondom, nem ezt vártam!

Nem vártam ilyet, mert tudnia kell azt minden papi embernek, hogy a biblikának csupán értelmes végig olvasása rengeteg időbe kerül, alapos megismeréséhez pedig egy jókora ember élet is alig elegendő. Szeretném megkérdezni úgy bízodalmasan a t. felolvasót, hogy nem csekély számú lelkesí az évei alatt, hányszor olvasta *végig* egy könyvet, könyvet s elvégzte-e, talán pótlás gyanánt azt, a mit vele szemben az iskola meg nem tehetett — az egész szentírás minden részletének alapos át tanulmányozását?!

Hol is vennék a theol. akadémiák azokat a mesés tudású exegétákat, a kik egyszerre, a mint oda állítják őket fiatalon a rengeteg munkamezőre, mindent teljes bölcsességgel tudjanak és századok írott alkotásait könnyű szerrel, s nagy hirtelenséggel bírják át! — plántálni növendékeik szívébe, agyába, lelkületébe? ... Ha ny világhírű tudós van, a ki életének nagyobb részét csupán a Mózes-féle könyvek, a Pentateuchosz, vagy a Hexaszteriosz búvárlatával töltötte el; vagy a ki megelégedett a prófétai vagy a költői irodalom mélyebb tanulmányozásával: mi pedig, ime a XIX. század végén, alaposságra törekvő korunkban — azt követeljük az iskolától, hogy az bölcsőbbeké tegye a sok minden-félvel elhalmozott ifjakat a világhírű bölcsesknél! ...

Mondom nem ezt vártam; mert ugyanilyen jogn, mint ezt követelheti valaki, megvárhatna p. o. a homiletától is, hogy az szintén feldolgoztassa a bibliát az egyházi beszéd-alkotás követelése szerint; a természetrajz tanárától pedig, hogy az minden növényt, ásványt, és állatot apróra megismertessen stb.

Azt vártam én, hogy a tapasztalat embere, a kit erős próbákra állított már az élet, s a kinek módjában volt a lehető és lehetetlen ezerszer is mérlegelni, azt fogja kívánni a theol. akadémiáktól, hogy azok a tudomány, a biblia, az egyház, a munka és kötelesség szerelmét oltásba né növendékeikbe s ezt fejlesztésük lehetőségéig nagygyá, olthatatlanná és termékenyítővé, hogy így az iskolának folytatása legyen az élet s az amott vetett mag itt b. o. aratás reményességével kecseszessen; hogy a biblia p. o. ne maradjon az iskola falain túl csupán a kenyérnek botja, a textusok hivatalos tárháza, hanem az egész papi élet és gondolkodás megnevesi-

tője, megszentelője, bajok oszlatója, sebek gyógyítója, csüggedő lelkek ébresztője, bátorítója; mentés a keveltség, a hiúság, a földhöz tapadás ellen stb.

De a felolvasó ezeket nem sürgette, az iskola és az élet között való kapcsolatot erről az oldalról nem hánytorgatta. hanem a helyett követelte a professzióknak: a helvét hitvallásnak és a heidelbergi kátenak szintén alapos ismeretét és tanulmányozását s e követeleléssel összeköttetésben helyén valónak látta a *liberalis tanárokat* újabb járomnak s újabb pápaságnak keresztelni, a kik tucastólól ülnek rá a hívő egyház nyakára, hogy urai legyenek a hitnek az ő hitetlenségükkel (!).

A professziók tanítása, helyesebben megismertetése ellen kifogást emelni időtlenesség volna s egészen rendén van, ha valaki, mint a felolvasó is, helyét követel azoknak a theol. akadémiákon. Csak aztán össze ne tévesztjük — a mint a felolvasó látszik összetévesztetni — a dogmatikát a professziók tanításával, a theol. akadémiákat vagy fakultásokat a szemináriumokkal! A professziók ugyanis bármily nevezetes történeti alkotások s bármennyire megnyilatkozik is bennök bizonyos korunk *Fáy András* által u. n. *hitványos gondolkodása*: — azok nem szerepelhetnek akadémiái tudomány címen, a minthogy a konvinti tanterv készítőinek sem volt az eszköz ágában sem, hogy azokat a theologiai tudományok sorába felvegyék. Azt a nézetet, a mi szintén ott lappang a felolvasó szavaiban, mintha a professziók alapos tudása adná meg kinek-kinek az ő jellemzetes felekezeti egyéniségét: — ezt a nézetet nem fogadtatni el részéről soha; még kevésbé azt, hogy a liberalizmus veszélye volna, vagy éppen újabb gyűlöletes zsarnokságá is nöhetné az ev. ref. egyház körében, a mitől a felolvasó is félni látszik.

A liberalizmus és protestantizmus édes testvérek, sőt amaz ennek szülője s ez amannak feltartója, éltezője. Tudomány, tudományos intézeteket, p. o. theol. akadémiákat és így prof. vagy ref. lelkész-képzést is képtelenség meg csak képzelní is liberalizmus nélkül és liberális tanárok nélkül.

Mit mond p. o. az orthodoxnak ismert *Szeremley Gábor*, a volt sárospataki tanár? „Részemről nem tudok megbarátkozni azon gondolattal, hogy midőn akármely más tudományra nézve nélkülözhetlen kellék gyanánt szolgál, miszerint az jelen állásának mértékét megítélje; és általános szabály alól miért tegyen egyedül a vallástudomány kivételt? — annyival inkább, mivel dacára a vele nem gondólásnak, netán előhaladása szántsándékos akadályozásának, *nagy előmentelt tesz ez, szentígy halad tudományos tartalommal, mint a mivel kor igényéhez való simulásban.*” Azt is mondja: „Azokra nézve, kik nem elégedvén meg a pusztá uram, uram! felkiáltással, a tudományos vizsgálódást a vallás terén is *méltányolni mind tudják, mind akarják* munkám nem leend minden érdekel nélküli.” És senkinek soha nem jutott eszébe 1859-től, hogy Szeremley liberálisusát féltelmesnek vagy éppen zsarnokoskodónak bélyegezzék! ... *Dicsőfő József*, a kire a felolvasó is hivatkozott — noha nem vallotta őt senki liberális theológusnak — az inspiráció tanára nézve kénytelen volt a hivatalos egyház hitvallása ellen állást foglalni, tehát a tudomány által követelt liberálisusnak partjára szegődni, és avagy ártott-e ezzel az ev. ref. egyháznak; kevésbé hű egyháztag-e ez által, mint különben? *Fáy András* nem valljuk-e büszkén egyházunk tagjának, noha ő csak a bibliát ismeri el a szimbolikus könyvünkül s a theol. tanárt, hogy anélkül szabadabban végezhesse tudományos búvárlatait, a hivatalos eskü alól is felmenteni kívánta?!

Ha jól esik úgy beszélnünk magunkról s felekezésünkéről, mint a lelkiismereti és gondolat-szabadság letetemenyeseiről s a nemzeti stb. cultura zászlóvivőjéről s minden nemes előrehaladás istápolójáról: — ó hát akkor ne fessünk remképet a liberalizmusról és liberális tanárokról; mert ezek nélkül tudomány elvégre sem gondolható.

Bajnak, beteges tünetnek tartom részemről, hogy újabban divat kezd lenni közöttünk a visszavonulás s tetszelegnek olyanok is a hivatalos egyháznak negyedszázados s bizony-bizony némi tekintetben kényszer-zubbonyában, a kik eddig szóval és írással erősen követelték az egyén felség-jogát és a tudomány érdekeinek tiszteletben tartását. Egyesek túlvívi liberálisizmusra rettentette meg talán őket, vagy a mi ősi ellenfelünkől irigyelték meg annak kevélyen hánytorgatott modoratlanságát?!

No és akkor történik ez, a mikor a hivatalos egyház theologiai és filozófiai fakultásokat engedélyez, sőt a mikor éppen tisztántúli testvéreink egy része református egyetemről is álmódzik!! Hát azok a facultások talán kétékát fognak magyarázni; talán azokból is ki lesz tiltva a tudományok anyja: a liberalizmus?!

A gyakorlat emberei bölcsen teszik, há az iskolákat az élet szempontjából meghírálják s ha jókaratú nézeteikkel az emlelet embereinek netalán túlságait mérsékelni szeretnék! de meg bölcsebben tennék; ha sietnének mennél erősebben kapcsolódni az iskolához s e kapcsolódás által tovább élni a tudományok levegőjében.

A mai lelkészképzésnek — merem mondani — kevesebb hiánya van, mint a mennyi hiány támad időridőre a miatt, hogy az iskolai képzésnek a legtöbbször nincs meg a természetes s egész egyháznak dicőségére válható folytatása.

Együtt egylőre viszhang gyanánt.

Radacsi György.

Az ezredéves kiállítás.

Az 1896. év igazi örömevé lesz a magyar nemzetnek, mert ekkor fogja hazájának, a tejjel-mézszel folyó Kánaánon ősei által megállapított Magyarországnak ezredéves fennállását megünnepelni. Ennek a nagyszerű s egy nemzet életében is páratlan ünnepnek legkiválóbb jelenetei — igen természetesen — Budapestben, az ország fővárosában fognak felolyni; de részt vesz abban az egész ország, s azon igyekszik, hogy minden egyes, történelmi nevezetességi helyen tartósabb emléke maradjon a nagy, milleniárius ünnepnek. A tizenhat millióba kerülő új országháznak ünnepélyes elfoglalása méltó kezdete lesz a fényes ünnepségnek, mert ez alkalommal, mint egykori jónevű írónk mondá, a nemzet és a fejedelem egymásnak, néha véraldozat nélkül, de véráldozatra készen, megújítják az ezer éve tett hűségi fogadalmat. Emelni fogja az ünnepély fényét a *Vágó Pál* által tervezett *dszmenet*, melyben nemzetünk ezeréves történetét megelevenedve látjuk magunk előtt. A maradó emlékek között igen értékes lesz mindenesetre az a nagy, pantheonszerű diadal-kapu, mely az Andrássy-út végén épül fel s megőrökköztje lesz nemzeti dicsőségünknek s emléke nagyjainknak; értékes lesz a két új Dunahíd, a főváros szabályozása, a szabályozott Vaskapu átadása, de talán mind ezeknél értékebb az az 500 népiskola, melyet az állam az ország különböző részeiben állít fel az ezredéves ünnepély alkalmából.

Az ezeréves szép multtal dicsékedhető magyar nemzet a millenniumi ünnepélyek alkalmából a művelt világ

előtt fényes bizonyítékát fogja bemutatni annak, hogy a civilizált népek sorában elfoglalt helyét a fejlődés minden képességével s a haladásához szükséges erővel állotta meg. Az az ország *kiállítás*, melyet 1896. május 2-án O felseje, a király fog megnyitni s a mely egészen október hó végéig marad nyitva, oly nagyszerűnek ígérkezik: a minőt még a nemzet soha sem rendezett, mert ez egy ezredév lehető hű fotográfia! fogja elénk varázsolni. Eléink fogja tárni mindazt, a mi a honfoglalás óta, mint jellegzetes magyar alkotás ismeretes, mert ezen csak olyan tárgyak állíthatók ki, melyek a magyar korona területén termeltettek. Illetőleg készítették, vagy lényegesebb részeikben itt állítottak elő. Ez alól a szabály alól csak a külföldön lakó honpolgárok képzőművészeti művei, továbbá a külföldön tanuló segédek és tanulók munkái és a történelmi főcsoportba tartozó olyan tárgyak vétetnek ki, melyek az illeto kor szükségleteit és szokásait jellemzik. Végig élhetjük emlékeinkben itt a letűnt századokat; kronologian sorrendben gyönyörködhetünk abban, hogy Magyarország miként fejlődött fokról-fokra oda, a hol jelenleg van.

Ennek a nagyszerű kiállításnak a bemutatására a budapesti városliget legszebb részét foglalták le. Hogy ezt az ezredéves ünnepélyhez minden tekintetben méltó óhajtták tenni, látszik abból, hogy részére 520,000 négyzetméter területet kellett kijelölni s ebből 118,674 négyzetméter terület van beépítve 165 különféle csarnokkal és egyéb kiállítási épületekkel, melyeknek nagy része igazi palota s felépítésük 4,656,020 forintra van előírva.

Ennek a már most is meglepő panorámának a megtekintésére hívta meg *Dániel*, kereskedelemügyi miniszter a vidéki hírlapok szerkesztőségének nagyobb részét folyó hó 8-ára az ország fővárosába. A miniszter saját meghívására mintegy 150-en jelentek meg a vidéki sajtó képviselőiben, a kiknek a kiállítási igazgatóság szívélyes üdvözlése után a legszakavatottabb vezetők mutatták be a már legnagyobb részben készen álló épületeket. A futólagos megtekintés is majdnem 3 órát vett igénybe, pedig teljes beosztású csak egy pár nagyobb épületnek lehetett megtekinteni, mivel a legtöbb csarnok belsején most is folytonosan dolgoznak. Ez a pár óráig tartó, alapos magyarázattal összekötött bemutatás is bámulatra ragadta az érdeklődőket.

Az egész kiállítás két főcsoportra oszlik, u. m. a *Történelmi kiállítás* és a *jelenkori kiállítás* csoportjára. A történelmi főcsoport már csak az által is nevezetes, hogy a hazai építészeti fejlődését feltűntető olyan épületekben lesz elhelyezve, a melyek már maguk is megannyi emlékei a magyarság múltjának. A tizedik századtól, a román építészeti istőlőt kezdve a mai napig minden fazist feltűntető ez a Szechenyi-szigeten emelt épületes csoport a magyar építészeti haladásának. Ott látjuk a román stílus épületes csoportot a *jáki templom* portáljával, ott a francia csúcsíves stílusban épített templom-részleteket; ott a bizánci román ízlésű csarnokot, a melyben O felseje a hazai és külföldi küldöttségeket fogja fogadni; ott a *vajda-lunyadi* vár csodás hűségű utáztatát, ott a renaissance stílusban épült Bakacs kapóknát s a XVI—XIX. század építészeti emlékeit, a magyar főurak ősi kastélyrészleteit stb. Ezekben a multból idevarazsolt épületekben lesz összegyűjtve mind az a kincs, a mi csak megmaradt nekünk magyaroknak történelmi okmányokban, régi eszközökben, iparművekben, művészeti alkotásokban és könyvekben, minők például a híres Corvinák. Itt lesznek kiállítva a király kincstárának magyar eredetű, nagyhírű kincsei, a magyar családok és egyházak felteve őrzött drágaságai s a kül-

földi uralkodók szíves jóvoltából mindazok a magyar vonatkozású drágaságok, melyek az ezredév lefolyása alatt hozzájuk vándoroltak.

A kiállítás második csoportja már a jelenkoré. Húsz csoportban lesz bemutatva a művészet, különös tekintettel az irodalom és sajtó termékeire, az oktatás-ügy, egészségügy, kereskedelem, mezőgazdaság, erdő-észtet, vadászat, bányászat és kohászat; gépipar, közlekedés, építészeti ipar, faipar, agyag- és üvezipar, bőr-és papíripar, hadügy, vegyészetiipar, élelmi cikkek, néprajzi kiállítás. A sajtó számára külön pavillon épült, melyben ezernél több újság lesz állandóan s benne hírlapokat és könyveket nyomtatnak. Az ünnepesűk csarnokában lesznek a díszülések, kongresszusok, hangversenyek. A mezőgazdák kiállításra 40 csarnokot foglal el. Az iparkiállítás egy kis gyárvároshoz hasonló.

Egyik legérdekesebb része lesz a kiállításnak a *kiállítás fabuja*. Egy község templommal, iskolával, községházával, koresmával s mintegy 23 különböző épülettel, melyek mind más-más vidék építkezését tüntetik fel, az ottani lakosok ruházatával és viselkedésével együtt.

Bőven van gondoskodva arról is, hogy a nézésben kifáradt ember feltalálja a neki tetsző üdülést is. Mintegy 30 különféle vendéglő, sörház, cukrászda, kávéház, álland a nagy közönség rendelkezésére, s a kiállítás igazgatósága gondoskodni fog, hogy túlságazott árt sehol ne követelhesse.

A kiállítás szemlélőjére valószínűleg kellemetlen hatással lesz az a tapasztalat, hogy magyar főuraink és gazdagon dotált főpapjaink nem igyekeztek külön pavilonokban bemutatni uradalmiak termelő képességét. A főpapk közül erre egy sem vállalkozott. Főuraink közül csak 4 nek a nevével találkozunk, de a 4 közül is kettő, *József és Frigyes* főherceg a királyi család tagjai s tulajdonképen csak *gróf Batthyányi József* az, a ki az arisztokraciánkat külön kiállítási épületben képviseli. *József* az *Eszterházy* család drágaságai a történelmi csoportban be lesznek ugyan mutatva külön 3 teremben, de az uradalmi természetűek csak a gazdasági csarnokban lesznek elhelyezve.

Az 1896. évi kiállítás iránt az érdeklődés mindinkább növekszik a külföld minden nemzetét. Mennyivel inkább érdekelhet az minket Magyarokat, gazdagot és szegényt egyaránt. A művelt közönség, különösen pedig a lelkesek és tanítók vannak arra hivatva, hogy erre már jó eleve felhívják a vezetősök alatt álló szegényebb néposztály figyelmét is, annyival inkább, mert a kormány mindent el fog követni, hogy lehetővé tegye a szegényebb sorsúaknak is a kiállítás megtekintését. Terveben van nevezetesen, hogy naponként 1000 ember részére rendeznek be barakokat s a legnagyobb távolságból is 5 forintba fog kerülni a Budapestre és visszautazás, két napi szállással együtt.

B. J.

TÁRCA.

A felső-novaji gyűlés és annak határozatai.

Az abauji ev. ref. egyházmegyének 1860. évi márc. 27—29. napjaira Góncér összehívott közgyűlése — eszen-dőrökkel s szuronyos katonasággal szétveretvén — mint azt e becses lapok 46—47 számaiban a néhai Fodor Pál emlékiratából olvassuk — azon előzmények után, melyek

ket Telesi Péter úr szintén e lapok 41. számában, oly élet és történetűen ad elő: azon évi ápril. 14 én Felső-Novajban tartott meg.

•Hogy magára a gyűlés lefoyasára nézve az elterések vagy épen ellenmondások — mint Zsoldos Benő úr mondja — elenyészessenek — s hogy a Fodor Pál által szerkesztett s az egyházkerületre 1-ső szám alatt fejtérjesztett jegyzőkönyvi pontra nézve is tájékozva legyen úgy a mai, mint a jövő nemzedék: közlöm úgy a gyűlésen jelenvoltak névsorát, mely a 2-ik jegyzőkönyvi pont alatt hozott határozatánál fogva fontos és érdekes, mint az összes határozatok, részint szóról szóra, részint kivonatossan, az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárában meglevő eredeti jegyzőkönyv alapján.

Jelen voltak ezen egyháztörténelmi nevezetességű gyűlésen: Nt. esperes s hittudor Fencz József, s egyházmegyei segéd gondnok tettes Bárczay Albert urak, mint élőkön kívül:

Hadhazy Mihály, Hadhazy László, Csorba Miklós, Sarkányi Sámuel, Rácz József, Suthó Károly, Kovács János, Kovács Ferencz, Baskay János, Veress Sámuel, Makay János, Szoboszlaj József, Szádeczky Sámuel, Vendeghy Gábor, Comáromy László, Bárczay József, Bárczay Odón, Teley Péter, Puky Ignác, Kálniczky András, Gelley Antal, Karsa Tamás, Gédra Endre, Ivan János, Ujj György, Szantai Dániel, Molnár József, Kiss Lajos, Fodor Pál, Fűrjész János, Fenczel József, Lakatos István, Bernáth József, Kérészy Mihály, Gyurkó Dániel, Szalay Antal, Körösy István, Idrányi Ferencz, Szuhay Sándor, Zsarnay Lajos, (Büttösről F. J.), Gálos Lajos, Gálos Tamás, Andorkó Tamás, Szathmáry Miklós, Szentpétery János, Teglásy Sándor, Gábel István, Puky Pál, Teglásy András, Matusz Lajos, Körösy János, Dobza Sámuel, Átányi József, Osváth Pál, Nemes Károly, Draskóczy József, Futó Dániel, Vécsey György, Csuka György, Éger Antal, Hegyi István, Sipos Pál, Tervey Károly, Comáromy János, Paplovicz József, Szendrői Széchenyi István, Rozgonyi János, Futó János, Csetneki Sámuel, Túröczy Péter, Czákó János, Nagy János, Szitás János, Karnis Sámuel, Bodnár József, Kiss Ferencz, Novák István, Csontos István, Breznai András, Pásztor János, Kis Menyhért János, Búza János, Vizi István, Horváth István, Kőszegi János, Magyar Sámuel, Vécsey Pál, Bazsó Ágoston, Idrányi János, Bazin János, Papp Dániel, Körösy Pál, Halmly Lajos, Ferenczy Endre, Berta János, Szilva István, Makai János, Átányi István, Horváth György, Magyar Károly, Mészáros József, Vadasalvi Pál, Portörö József, Heti Sámuel, Csúri János, Varga András, Héderváry Sámuel — urak, részint mint az egyházmegye papi és világi tanácsbírái, — nagyobb részint pedig, mint az egyes egyházak papi és világi képviselői.

•Elnök esperes úr szívreható buzgó imáját végezve, újra felkelté szavaival a közös gyász és veszteség érzését, melyet b. e. főtisztelendő Apostol Pál superintendens úr halála okozott, ugyanily közfajdalmat ébresztőleg adván még elő, néhai b. e. Méltóságos Bárczay József, és tettes Kapó János volt e. m. tanácsbíró, Jakab István vizsolyi, Takács Mihály szászai, és Németi István nagy-szaláncai iskola-tanító urak halálát. — a gyűlést megnyitottának jelenti ki.

E gyűlés 20 jegyzőkönyvi pont alatt hozott határozatok. Az 1—12 pont alattiakat Balla József fő-, a 13—16 alattiakat Kiss Lajos al-, a 17—20 pont alattiakat pedig Fodor Pál első aljegyző jegyezte.

Az 1. jegyzőkönyvi pont alatt hozott határozatot Zsoldos Benő közlőven e lapok 965. hasábján: áttérek

a 2-ik pontra, mely így szól: »Jelen e. megyei törvényes közgyűlésünk tartásáért — minden jelenlevő egyetemesen felelős — s az elnököknék köszönet szavaztatik.«

3. pont alatt Bitó János g.-bogdányi lelkész Szemere, — Kovacs János szemerei lelkész pedig G.-Bogdányba — meghívás útján rendes lelkészül beerősítetnek.

4. számú jegyzőkönyvi szám alatt F.-Dobszáról jelentetik, »miserint jelenlegi helyettes lelkész t. Halmy Lajos általános szavazattöbbséggel rendes lelkészül elválasztatott, a szavazás után azonban a kevesebbségben maradt rész, a szavazást törvénytelennek nyilvánítván, oda működik, hogy a nevezett egyén rendes lelkészszé lehetését megakadályozza.«

»A megtörtént szavazás törvényes vagy törvénytelen voltának megvizsgálására, tő Atányi József és tettes Gabriel István, e. m. tanácsbírák küldetnek ki.«

Az 5. pont tartalmát közölte Zsoldos Benő.

A 6. pont alatt az »üresedésbe jött tanító állományok« töltettek be.

A 7. pont így szól: »Az időközben felmerülhető egyházi ügyek elintézésére — járásokint nyolc tagból álló bizottság nevezetük, úgy azonban, hogy ha minden kinevezettek együtt nem lehetnének is, érvényesen intézkedhessenek, míhelyt a kinevezettek közül négyen együtt leendnek. Minden eljárásokról jegyzőkönyv vezetendő, az elnöki hivatalnak rendszeren beadandó. A bizottság tagjai:«

»1. kassai járásban: Hadházy László, Balla József, Bodnár István, Bernáth József, Bárczay József, Bárczay Ödön, Gálos Tamás, Bodnár Antal.«

»2. szepsii járásban: Hadházy Mihály, Szentpéteri János, Bogoly András, Veress Sámuel, Teleky Péter, Csörghe László, Gelley József, Hubay Agoston.«

»3. hegyközi járásban: Kálniczky András, Kiss Lajos, Sárkány Sámuel, Kovács János, Comáromy László, Botka Ferenc, Gálos Lajos, Karsai László.«

»4. szántói járásban: Atányi József, Fodor Pál, Balla Gábor, Ujj Ferencz, Gabriel István, Téglásy Sándor, Téglásy András, Szathmáry Miklós.«

»5. száksói járásban: Kérészy Mihály, Futó Dániel, Csorba Miklós, Ujj György, Darvas Antal, Csuka György, Szalay Antal, Pechy István.«

»6. cserhádi járásban: Kovacs Ferencz, Ivan János, Süthő Sámuel, Süthő Károly, Vendégly József, Vendégly Gábor, Puky János, Gelley Antal urak.«¹

A 8. számú jegyzőkönyvi határozattal a beszerzi iskolai kőr látogatójává Bárczay Ö. Jön nevezetett ki Jelenffy József helyett, ki hivatalos elfoglaltatásai miatt a látogatásban akadályozva van.

A 9. pont alatt a világi tanácsbíróra beérkezett szavazatok felbontására küldöttség nevezetett ki.

A 10. pont alatt a küldöttség beszámoló a szavazatok eredményével, mely szerint legtöbb szavazatot nyert: Comáromy László, Szathmáry Miklós, Vendégly József, Botka Ferencz, Bárczay József és Bárczay Ödön, kik újabb választás alá kitézettek. Ezeken kívül még két világi tanácsbíróra rendeltetett el a szavazás — szabadválasztás szerint.

¹ Ezen bizottság aztán, mint megannyi egyházmegyei közgyűlés — saját körükben összeülvén, felolvasták az egyházlátogatási jegyzőkönyveket, s a száksóéhoz képest intézkedtek. A kötelésség mulasztó egyházakat, gondnokokat sat. kötelésségük teljesítésére utalták. Jegyzőkönyveik az azon évi szept. 18—19-én Göncön tartott egyházmegyei gyűlés elé terjesztették, mely gyűlésen ismét felolvasták az egyházlátogatási jegyzőkönyveket.

A 11. pont tartalmát közölte Zsoldos Benő.

A 12. pont alatt megsurgettetik Jelenffy József egyházmegyei ügyvéd, hogy a Fekete Lajos 590 frosz tartozását vegye be.

»13. sz. a. tiszt. Ujj György e. megyei dékan szóval jelentette be, hogy a folyó évi március 28. napjára kitűzött közgyűlésre Göncön megjelenvén, több megjelent hivatalnokokkal s egyházi képviselőkkel együtt katonai erőszakkal kifűzetett s így az egyházlátogatás által összeszedett pénzt, — mely az ő kezeleése alá tartozik, át nem vehette, a számvételre kinevezett bizottság a táblás bejegyzéseket meg nem vizsgálhatta s kéri az egyházmegyei kormányzateket e tárgyban intézkedni.«

»A számadás rendbehozatalára, a száksói járásbeli bizottmány tagjai, jelesül: Tő Kérészy Mihály, Futó Dániel, Csorba Miklós és Ujj György, — továbbá Tek. Darvas Antal, Csuka György, Szalay Antal és Pechy István urak kéretnek fel s bizatnak meg, eljárásuk eredményéről az ősi közgyűlésre jelentéseket beadván.«

»14. sz. a. Szántai Dániel, a szepsii egyház gondnoka, fájdalmas panaszt emel az iránt, hogy az esperesi hivatal útján felhívás következtében a magyar nemzeti akadémia palotájára és tőkeje növelésére egyházában körjárás útján összeszedett pénzt a járásbírósgtőle elvenni szándékozott; de ő azt mindez ideig magánál tartóztatta, s kérte az egyházmegyei kormányzateket ezen tárgy feletti határozat hozatalára.«

»Minthogy a fentvezett szt. célrai adakozás gyűjtésére az akadémia Mgs. elnöke hivatalosan kereste meg s kérte fel a magyarhoni prot. superintendenciákat, s ezek által hivatalosan kerestettek meg minden egyes egyházak, s így a szepsii ref. egyház is törvényes egyházi felsősége által szólítván fel adakozásra: az egyházmegyei kormányzatek nagyon helyeshs a szepsii egyház gondnokának eljárását, hogy t. i. a pénzt kezze közül ki nem adta, s utasítatik, hogy a begyűlt összeget az esperesi hivatalhoz küldje. Egyszersmind egyházmegyei kormányzatekünk tiltakozik a polgári hatóságok minden az egyházi körén belől eső dolgokba beavatkozása ellen.«

A 15. pont alatt két lelkész és egy tanító ajánlatik a főt. egyházkerületre, a szegény egyházakban szolgáló lelkészek és tanítók számára gyűlt hirdetések pénzke elnyerése végett.

A 16. pont alatt a gróf Ráday nemzetség Péczelikönyvtárának megvétele szempontjából — az esperesi hivatalhoz intézett levele olvastatott fel Gróf Teleky Gyula egyleti elnök és Török Pál tollvivőnek s kimondta a közgyűlés, miszerint:

»Mélyen érzi s fel tudja fogni, mily szellemi kincs rejlik a Ráday-féle könyvtárban: ugyan azért teljes készséggel nyújt segédkezet annak megvásárlásához, s határozta, hogy a járásonként kinevezett bizottságok, erélyesen működjenek a körükbe tartozó lelkészeket s lelkes hazafiakat megnyerni e szt. ügynek, nem kérvén sokat egyesekelőt, de minden egyesőt nyerve keveset, a kívánt összeg bizonyosan előálland. A begyűlendő összegek legfellegb május hó végéig az esperesi hivatalhoz küldendők.«

A 17. és 18. sz. jegyzőkönyvi pont tartalmát közölte Zsoldos B. e lapok 47. számának 965. hasábján, »a második 1-sel jelzett s a 2-dik jegyzőkönyvi pont alatt.«¹

¹ It kell már megjegyezve, miszerint Fodor Pál azért küldötte fel a főt. egyházkerületre e két jegyzőkönyvi pontot 1-6 és 2-dik szám alatt, mivel nála eiken ilyen szám alatt lettek jegyzőkönyveze. azt pedig — tekintve a körülményeket, s az akkori nehékes posta-

19. Indítványoztatott, miszerint a reformáció egyik szelid lelkű faklya hordozója: Melancthon Fülepek halálának háromszázados emlékünnepe megtartására az egész osztrák birodalomban engedély adatván, — illő lenne, ha azt egyházmegyénk minden lelkészei, az alkalomhoz képest egyházi beszédekkel megtartának, s híveik előtt emlékeztessék ténnek.

»A indítvány köz örömmel s lelkesedéssel fogadtatván, felhivatnak egyházmegyénknek minden lelkészei, hogy az 1560. évi ápril. 19-én romlandó testére nézve sirba szállott nagy hitűtő, Melancthon Fülepek, ki a magyar protestantizmus keletkezésére, fejlődésére, terjedésére, virágzására szóval, tettel, tanácssal, tanítással s irással a legjótékonyabban s legtevékenyebben hatott, háromszázados emlékünnepeit folyó 1860. évi ápril 22-én, a kegyelet és hála legszentebb érzelmeivel egyházukban megtartani készességkedjenek.

»A 20-ik jegyzőkönyvi pontban bárczai Bárczay Ferencnek érdemeit örökíti meg jegyzőkönyvében a gyűlés, azon érdemeket, melyeket majdnem felszázadon át viselt tanácsbírói működésével szerzett. S őt, mivel agg korára való hivatkozással lemond állásáról: áldáskívánással bocsátja el az egyház szolgálatából.

* * *

Ime, mint a jegyzőkönyvi pontok mutatják: az a novaji gyűlés nem csak olyan, néhány percig tartó, futó gyűlés volt, mint némelyek gondolják s mások előítéltek is. És azok a zsendár-szuronyt — Uhlánus fegyvereket látott gyűlés-tagok nem valami — páni félelem közt tanácskoztak a novaji templom ódon falai között, hanem hivatásuk magaslatán állva — szent bátorsággal végezték el a legszükségesebbeket s intézkedtek, hogy az egyházmegyében semmiféle ügykezelés fenakadást ne szenvedjen, sőt volt idejük áldozni a kegyelet oltárán is!

Még csak azt jegyzem meg, hogy az a »Majoross csendőr,« kivel református létere nem annyira a rossz indulat, mint inkább a szolgálati túlbuzgóság, s az ifjúkori könnyelmű hetykeség mondatát amaz örült szavakat: »még ma kálvinista papvért iszom:« — ma a gönci ev. ref. egyháznak egyik jóra való tagja, sőt buzgó presbitere.

Füzy János,
egyházmegyei levéltárnok.

KÖZÉLETÜNK.

Az áji egyház örömnapja.

Mintha csak mi érettünk derült volna ki a már napok óta homályban borongó ég; s enyhült volna meg a teljes erejéből már korábban beállott téli hideg! Mintha csak a mi örömtünket teljessé tenni határozta volna el a Seregek Ura, Istene: oly szép nap viradt a mi Torna egyházmegyénk s ebben az áji leányegyházra dec. hó 1-ső napján. Ekkor szenteltük fel s adtuk át a közhasználatnak azt a kívül-belől egyaránt kellemetes új templomot, melyet a csekély népességű áji egyházbán — hitünk cselédjei — ritka áldozatkészséggel, példás hit-

forgalmat — nem várhatta be, míg az egyházhoz közelebb lakó másik két jegyző megkésztivén a tárgyamatot hozzá küldik; mivel a novaji gyűlés és az egyházkerületi gyűlés, — illetőleg a felterjesztések beadásának határideje között alig volt 10—14 nap. Úgy hiszem: ezzel a dolog tisztába van hozva.²

F. J.

buzgósággal és lankadást nem ismerő faradsággal — egészen alapjától kezdve felépítették.

Egyházmegyénk minden gyülekezetében hónapok óta izgatottan várták már a hívők az ünnepelel napjának elérését. Sokan nem tudták, hogy miért késik az? Késétt pedig azért, mert a mi szeretve tisztelt főpásztorunk bokros és halasztást nem tűrő teendői miatt — becses jelenlétével nem emelhetne volna előbb az ünnepelel jelentőségét és a mi örömeinket. Már pedig mi e ritka ünnepelel nálánál nélkül hiányosnak találtuk volna. Tehát vártunk. Nem is hiába! Eljött november hó 30-án. Már a kassai indóháznál tisztelgők vártak reá, maga Abauj-Torna megye főispánja egy előkelő küldöttség élén és *Vécsény József*, a mi egyházmegyénk szeretett gondnoka, a ki a fényes társaságot az indóházi vendéglőben méltóképen szel is vendégelte. Innen a vasúti-társaság által rendelt szalon-kocsiban utazott püspökünk és gondnokunk Torna-felé, a hová d. u. 4 órákor érkeztek meg.

Az indóháznál Torna és vidéke intelligentiája s nagyszámú közönség felekezeti különbség nélkül jelent meg a fogadásra s ott volt — esperesével élén — az egyházmegyei tanácsbírói kar is.

Lelkes eljenzés fogadta a kilépő főpásztort s először *Gedeon Aladár* főszolgabíró üdvözölte a járas nevében, majd *Gyarmathy József*, esperes mondott rövid „Isten hozott!“-at, a melyre a főpásztor szívvelyesen válaszolt, elmondván, hogy a kellemes kötelesség mellett a szeretet és ragaszkodás hozza közénk s azok a kedves emlékek, a melyeket főpásztóri látogatása alkalmából magával vitt s mindig megőrzött. Bemutatásokra kevés szükség volt. Mert ritka emlékező tehetségével — a jelen voltak majdnem mindenikét felismerte. Elindult a hosszú kocsi sor. Főpásztorunkat a mi szeretett Macenásunk, a róm. katolikus, de felekezetiességen felfel-emelkedő *Koós József*, zsarnói földbirtokos gyönyörű négyes fogata, zárt kocsiban vitte be Tornára, hol egyházmegyénk egyik áldozatkész világi tanácsbírája, *Naményi Pál* és páratlan jó lelkű négy ritka szívvelyeséggel s igaz magyar vendégszeretettel fogadták s vele a fogadásában résztvett intelligentiát.

Dec. 1-én már reggeli 7 órákor gyülekezett Tornán a vidéki nagyszámú közönség, hogy a közel eső áji leányegyházba együtt mehessen főpásztorunkkal. Ott áll szép rendben szállása előtt a mintegy 50 tagból álló díszes banderium, várva a megindulás pillanatát. Fél 9 órákor indult az impozáns menet Aj felé, az u. n. világi elem felekezeti különbség nélkül óhajtván részt venni, a mi egyszerű, de lélekemelő ünnepelelünkben.

Tíz óra volt, midőn az új harangok először megszólalva, jelezték a szentelési ünnepelel kezdetét. Mindenki meghatottsággal indult ki a gondnok házatól a díszes kis templom felé a melyhez elérve, előbb a községi jegyző a község nevében, majd a fehér ruhába öltözött leányok üdvözölték a szeretett főpásztort s díszes csokort nyújtottak át neki e nap emlékéül. Mindkét üdvözlő beszédre a töle már megszokott alkalomszerű rőtönzessel válaszolt.

A templom ajtajánál kezdődött már a felavatási ünnepelel. A főpásztor új nemes alakja, a templomba vezető lépcső legmagasabb pontján láthatóvá lett az egész közönség előtt s megzendült az ének az csernyi nép ajakán:

„E jeles napot ő magának
Készítette az Úr Isten.
Azért e nap jelen voltának
Vigadjunk, minden örövendjen.

Nyissátok meg azért kaput
Az igazság templomának,
Hogy bemenvén, nagy dicsőségét
Hirdethessük a nagy Úrnak* [CXVIII. Zs. 12. 9. v.]

A ki hallotta ez éneket, az értheti csak igazán, hogy milyen öröm és milyen hála-érzés töltötte el a derék kis leány-egyház híveinek szívét, a mikor láthatlak végre valóságban azt, a miről csak álmodni merteltek. Az ének elhangzása után *Ragályi Géza*, helybeli lelkész, «a nap hőre» rövid beszéd kíséretében a templom kulcsát a püspök úr kezébe adván, felkérte annak megnyitására; mire a püspök a lelkészhez tartott rövid beszéd után, a melyvel felkéri a lelkészt, hogy *«miként ő a kulccsal az Úr háza ajtaját felnyitja, úgy nyitgatása lelkész is a hívek szívének ajtaját az ev. igazságok örök ígérel»* — az ajtót, «az atya, fű és szentlélek Isten nevében megnyitotta.

Mint mikor a hó-görgeteg a magasból megindul és mindig növekedve, rombolva tör előbbre: úgy indult meg a rengeteg nép tömeg, melynek csak 20 ad részét sem fogadhatta be a kis templom. Özönlött volna be. Azoknak, kik bejuthattak életveszélyes küzdelmeket kellett kiállniok a rengeteg толongás miatt. A gondosan előre kirendelt rendezők, sőt még a tapintatosan eljáró csendőrség sem volt képes a megbomlott rendet fenntartani. Mígmen mind a templomban, mind künna a szabadban felzúdulott újra a lelkesült nép fenséges éneke: «Nagy Isten téged az egneknek egei be nem foghatnak. s Pár ének-vers elnéklése után megjelent püspökünk a csinosan feldíszített szószékbe, hogy elmondja azt a mindnyájunk szívét megindító, lelkünket égbe emelő, s nemes érzelmekre gerjesztő felszólaló imát, a mely után lehetetlen nem éreznünk, hogy az örökélet már a földön a miénk lett.

Utána *Gyarmathy József*, esperesünk állott a szószékbe és a LXXIV. zsolt. 2-ik versét véve alapul mondott egy mintaszerű alkalmi egyházi beszédet, a melynek minden szava figyelmet követelt, minden része csak fokozta az érdeklődést és oly hatással volt a hallgatóságra, hogy azt eléledni sohasem fogja. Kívánatos volna, hogy azt a protestáns nagy közönség is élvezhették.

Ő is megáldván a gyülekezetet, elhagyta a szószékét s egy ének vers elnéklése után *Ragályi Géza*, az ünneplő gyülekezet fáradhatatlan lelkészé olvasta fel a templom-építéstörténetét, a melyből megtudtuk, hogy az *áji* kis gyülekezetnek régóta taplált vágya és óhaja volt az, hogy ott — hol végvára van a magyarságnak, oltart emelhessenek, templomot építhessenek keblök Istenének.

Százhet éve, mióta az élő vizek forrásának élvezése végett az *áji* gyülekezet Zsarnótól elválva, a hozzá közlebb eső Szadellőhöz csatlakozott s ott közösen feltartott templomukban keresték lelki üdvöket s gyermekeik is oda jártak iskolába. Elki elklubbukban a vágy első sorban is iskolát állítani s aztán az Isten örök dicsőségére templomot emelni. Mindkettőt elérték, előbb 1888-ban iskolát állítottak, tanítószágot szerveztek, de ugyanakkor elhatározták a templomépítést is. A felzúdulásnak egyszerre 600 frt önkéntes adomány lett az eredménye. Gyűjtöttek, fáradtak, buzgólkodtak vágyok megvalósítása, céljuk elérése érdekében. 1894-ben már 2560 frt készpénzzel zárodott le a templomépítési alap számadása, melyhez kegyes adományai járultak: ő Felsőge, a koronás király 100, Gróf Hadik Barkóczy Endre. orsz. képviselő 100, az országos közalap 550, az egyházakhoz kibocsátott kérés éveken 170 frtot. A helyi egyháztagok közül tetemesebb összeget a következők adományoztak: Bartók József 55, Babás István id. Babás János, Kulcsár József, Hajdú Bál, Hajdú János, Kulcsár István

50—50, Babás Márton, Babás József, Farkas András 40—40. Amerikából: Farkas András 100, Bartók Dániel 95, Bartók János 65, Hajdú Mihály 30 frtot s így összesen 290 frt gyűjtéléket küldtek. Lakatos Miklós, országgyűlési képviselő 50 frtal járult a szent cél megvalósításához. A közelfekvő községek egyháztagejai mind-mind segítségért, biztatást és támogatást hoztak. Naményi Pál, egyházmegyei tanácsbíró másnemd s halára kötelező segítségére mellett, 50 frtot adott a templom díszítésére. Ugyan e célra a helybeli nők 35 frtot gyűjtöttek maguk között. Hajdú Márton, Amerikába kiköltözött ifjú, egy szép uraltsali kelyhet, illetőleg annak árát küldte meg. Néhai b. e. Csizsár Istvánnak, egyházmegyéink volt tanácsbírójának sok keserűséget átélt, nemes lelkű özvegye, Ardyáni Róza úrnő, férje emlékére két darab értékes uraltsali tányért ajándékozott élő két fiának, Kalmánnak és Dezsőnek neveit vesztvén reá. Az uraltsalra és szószékre gyönyörű hímezésű díszes terítőköt Rácskay Gizella és Ragályi Ilona készítettek. A templom ércnyelvé, a két métermázás harangot három testvér: Babás István, Babás Márton és Babás Juliánna édes apjuk emlékére 350 frt értékben Budapesten öntették. Az uraltsalát maga a lelkész ajándékozta. Ezekben kívül még számos adományozás történt, a melyek az egyháztörténelmünk lapjain leszenk megörökítve.

Szándékosan hagyttam utóljára annak a férfianak nevé, a ki minden alkalommal ott áll melletttünk, a hol nemes törekvéseinkben segedelemre van szükségünk — a *Koós József*é. Innen sem maradt el, díjmentesen adván a templom felépítéséhez szükséges homokot, mely 180 frtot mentett meg az egyháznak. Ugyancsak Dréher Antal nagybirtokos is, a szükséges darazskövet mintegy 150 frt értékben teljesen ingyen adta az építéshez.

Mindezeknek itt, a nyilvánosság terén én is kifejezem meleg köszönetemet, s hálás elismerésemet, kívánván, hogy azzal, hogy Ájnak templomát felépíteni s felékesíteni segítették talájják meg jutalmukat azon tudatban, hogy nem embereknek, de Istennek igyekeztek kedvére tenni s maguknak minden kónél maradandóbb emléket állítottak.

Az Urvarcosaját alólított szolgálhatta ki, a hol az első asztal a püspököt élén, a lelkészi kar alkotta.

A templomon kívül levő hallgatóságot *Fodor György*, perkapui ifjú lelkész látta el evangéliumi arany igazságokkal teljes és szónoki hévvel előadott beszéddel.

Az ünneplő templomi része véget érven, újra előállottak a fogatok s a díszes bandérium, hogy visszatérjünk Tornára, megadni a testnek is, a mi a testé. Nem lévén a kis Ájban olyan helyiség, mely a vendéget fehér asztalához befogadhatta volna, szabadban pedig az idő téli volta miatt étkezni nem lehetett, Tornán a régi megyháza nagy és díszes termében várta az ünneplő közönséget a sok terítékű asztal. Mikor mindenki helyet foglalhatott, az idő már 3 órára járt. A 3-ik fogásnál megindult a pohárköszöntők árja; megkezdte egyházmegyéink gondnoka s szépen átgondolt beszédben köszöntöte a szeretett főpásztorot. Utána esperesünk az áldozatkész egyháza s a fáradhatlan lelkészre; alólított a püspök úrra s később a jelenlévő igen díszes hölgy közönségre; Kovács Zsigmond az ünneplően szereplő lelkészekre, különösen az esperesre: Ragályi Géza a vendégekbe úrített poharaiat.

Még több pohárköszöntő is volt, de már a figyelem kezdett lazulni s a nemes ifjúság az asztalok elszedését sürgette, hogy az ünneplő emlékei kitáncolhassa magát. De meg a püspök úr is mozgolódott, hogy tervbe vitt rokoni látogatására Bodolába mehessen. Este 5 órakor mindnyájunk jókívánságai s a közönség éljenése között

kocsira szállt s a főszolgabíró és egyházmegyei gondnok kíséretében eltávozott. A közönséget pedig még az éjféli is együtt találta.

Mielőtt letenném a tollat, kedves kötelességemnek tartom, hogy legegyszerűbben és halás elismeréssel adozzam Naményi Pal és Koós József uraknak, kik lehetővé tették, hogy ünnepélyünk oly fényesen sikerüljön és hogy főpásztorunkat méltóságához illően fogadhattuk. Előbbi vendégszerető házat tárta fel püspökünk előtt készséges szívvel, utóbbi pedig díszes négyes fogatát bocsátotta — köztünk időzése alatt — rendelkezésére. Fogadják mindketten az egyházmegye forró köszönetét is!

Elismerés koszorúja illeti főként a fáradhatlan lelkész, Ragályi Gézát, a ki a maga anyagi áldozatai mellett, a jóra törekvő, hitbuzgó kis leánygyház építési gondjainak nagy részét vállain hordozta; a ki járt, kelt, futott, faradott éjjel és nappal; kért és esdekelt itthon és túl a tengeren, hogy gyülekezete régi vágyát, szent óhaját megvalósíthassa. Őtárt emeljen ott, hol a lelkeknek nem volt hol áldozniok. Templomot építsen ott, hol mindenki csak ábrándnak hitte annak felépíthetőségét. Nemes törekvésért siker koronázta; a 3000 frtba került új díszes templom felépült. Elévülhetetlen érdeme ez neki, és az egyház gondnokának, Bábás Istvánnak!

Te pedig áldozatkész ájji kis egyház, állj örökké! Az érzelmi felvilágosodás, az ev. szabadság, a hazaszeretet és igazság igéi hangozzanak falaid között. Mindnyájunk igaz elismerése legyen jutalmad!

Arday J. Dániel.

A felső-esáji ev. ref. leánygyház templom szentelési ünnepélye.

A természet világ is ünnepelni akart folyó évi dec. 1-én az abauj megyei *felső-esáji* ev. ref. leánygyház kised gyülekezetével; levetkezze téli komorságát, hogy annál inkább lehetővé tegye a közel és távol vidék lakóinak az ünnepelés színhelyén való megjelenését. És valóban özönlött is a hívő testvérek serege hosszú sorokban, minden oldalról, már a reggeli órákban az ünnepi falucska felé, hogy megjelenésével is méltányolja azt a némelyek előtt hihetetlenek tetsző buzgóságot, a melyet a felső-esáji maroknyi ev. ref. nép az Ur dolgai iránt való szeretete következtében a közelebbi évek leforgása alatt kifejtett.

Igazán sokak előtt tűnhetik az fel hihetetlennek ebben az anyagiasnak kikiáltott korban, hogy egy gyülekezet, a melyben nincs több 10 gazda-családnál, és a melynek nincs többje 2 hold föld jövedelménél, és 5000 frtnál nagyobb értékű díszes és egyszerűségében is impozáns templomot, és tornyot épített, noha által néhány évvel ebből a kor kívánalmainak teljesen megfelelő tanítói lakot és iskolát emeltetett!

Már 1875-ben készült templomot építeni, mivel régi, fából épült temploma már akkor dűledező állapotban volt. De úgy volt iskolája is. És az egyházi főhatóság a világi tanfelügyelőttől is sarkalva, az utóbbi felépítését rendelte el első sorban. És felépült a sokkal nagyobb gyülekezetnek is dicséretére szolgálható iskola és tanítói lak, melynek tanterme az utóbbi három év folyamán isteni tisztelet tartásának helyeül is szolgált, miután a régi templomot közrendőri szempontból hatóságilag bezárták.

A templomépítésének szüksége azonban ekkor már igazán elodázhatatlanná vált s hogy az mégis ez évi

május havaig húzódtok, ma a hívek vallásos buzgóságán és áldozatkészségén, hanem azon muli. hogy a régi helyére, annak alkalmatlan volta miatt építeni nem akartak, más alkalmas helyre pedig nem rendelkeztek. Végre is midőn a folyó évi tavaszi egyházmegyei közgyűlés, a több rendbeli deputációk utólsójának javaslatára, az építkezést a jelenlegi helyen megengedte, az egyház hívei szeretettel lelkészüknek, Szobonya Istvánnak felszólalására azonnal készek voltak az építkezést megkezdeni.

És ma áll már a felső-esáji kised gyülekezet vallásos buzgóságának impozáns tanújele, áll a Szobonya István györkei és felső-esáji lelkész érdemeit nem kevésbé hirdető és magasztaló szentgyház! Mert az érdemből is az övé az oroszlanrész, övé, a ki az ósva-völgyön egy templom, egy parókia és három iskola és tanítói lakás felépítésével — mint esperes úr is jelezte — méltán kiérdemelte az „*építő lelkész*” nevezetet.

Tíz órakor d. e. csendült meg az új toronyban a régi templom régi kis harangja, de a debreczeni nagy templom harangszava sem csalhatott volna a szemekbe igazabb örömkönyveket és annak hangjai mellett sem énekeltek volna szívből fakadóbb érzéssel: „*Órül mi szívünk, mikor ezt halljuk: A templomba megyünk.*”

A templom ajtó előtt az egyház gondnoka *Pócs János* fogadta szép beszéddel az érkezőket és adta át az egyházmegye esperesének a kulcsot, kérve őt a templom megnyitására, ki midőn azt emelkedett szellemű és megható válasza után az Ósva és Tarcza völgyi, teljes díszben és számban megjelent papság és tanítói kar élén megnyitotta: özönlött a nép és néhány perc múlva színlügg megtöltötte a templom hajóját és a karzatot.

A gyülekezet által énekel 233. dicséret 2. versének elhangzása után, *Antalfy László* esperes állott ki a már megterített szent asztalhoz és mondta el minden szembe örömkönyekkel serkedtető felszentelő imáját.

Majd az ósva-völgyi ref. tanítói énekkar által előadott ének elhangzása után, *Irdányi Barna* n.-szalánci lelkész tartott egyházi beszédet Esdr. III. 12. verse felett, melyben az alapigének megfelelően azt fejtegette, hogy ha volt okuk szomorúságra az óregeknek a templom építése előtt, úgy van most az öröme is okuk és pedig nemcsak a felépítés, de az ezt létrehozott és az ezen gyülekezet kebelében példaként ragyogó igaz keresztény vallásos buzgóság felett is.

A gyülekezet éneklés után végül *Oláh Péter*, egyházmegyei főjegyző, bőödi lelkész lépett a megterített asztalhoz és mély gondolatokat rejtő agendázás után *Krisz Lajos* g.-bognányi lelkész segédkezése mellett osztotta több mint 500 léleknek az úri szent vacsorát.

Ez alatt pedig az ünnepi közönség templomba be nem fért két harmadrészenek lelkét *Fürjész Jenő*, p.-szinyei lelkész teregette a „szép kis folyó vizek felé” s táplálta azokat a Krisztusnak örökéletet és idvességet nyújtó igéivel.

Közel 1 óra volt már d. u., midőn az ünnepély isteni tiszteletli részt véget ért, s miután ezen ígét: „Nem csak kenyérről él az ember” a felső-esáji gyülekezet megfordítva is ismeri: a tanteremben már megterített asztalokhoz szívesen hívogatta a vele ünnepelt vendégeket, hol esperesünk elsőnek elhangzotta s az építő egyház és annak szellemi vezére, Szobonya István lelkész érdemeit méltató beszéde után, a kevésbé hivatottak ajkain is megeredtek a dicséző himnuszok.

Délután 4 óra felé azzal a benyomással távoztunk az ünnepi egyház köréből, hogy ha a mi ev. ref. egyetemes egyházunk tagjainak szívében és lelkében a felső-esáji gyülekezetéhez hasonló lelkesedés és vallásos buzgóság honol: akkor mi, a felvilágosodás szolgálataiban

álló egyházainkat a sötétség szolgáinak semmi mesterkedésétől nem félhetjük, mert azon „a pokol kapui sem vehetnek diadalmat” és állni és terjedni fog az az időnek végeig!

Vas Ádám,
ov. ref. tanító.

IRODALOM.

* **A. Magy. Tud. Akadémia** könyvkiadó vállalatának 1895. évi illetménye gyanánt nov. végén küldötte szét az Akadémia főttkára a pártoló-tagoknak a következő műveket: *Bárczay Oszkár*, A hadügyi fejlődésének története, 2 kötet, *Váczy János*, Berzsenyi Dániel Elettrajza, 1 kötet és *Burckhardt Jakob*, A renaissancekori műveltség Olaszországban, németből fordította Bánóczy József, 1 kötet, tehát 3 kötet eredeti s egy kötet fordított művet, összesen 118 lnyvi terjedelemben. E kötetekkel az 1893—1895. évi ciklus befejezést nyer, s minthogy Burckhardt művéből ezúttal még csak az első kötet jelent meg, a hátralevő II-ik kötetet a jövő év tavaszán ingyen fogja az akadémia a pártoló tagoknak megküldeni. E köteteket itt behatóbban méltatni, nemcsak terünk nem engedi, hanem az a körülmény sem, hogy nem tartoznak közelebből a vallás- és egyház-tudományi szak körébe, ha csak a két utóbbi annyiban nem, hogy Berzsenyi protestáns volt, s ő írta az isteni hatalom és erő nagyságának, a keresztény hit mélységének szinte paratlanul fenséges himnusát, a Fohász-kodást, és hogy a renaissance, az czredév óta szunnyadó ó-kori kulturanak feltámasztása, míg egyelőül a reformációnak hathatós előkészítője volt, addig másfelől a mai modera műveltségnek, és művészetnek is kiindulási pontját képezi. Berzsenyi életrajza egy fiatal, szorgalmas irodalomtörténtrő, pályako: szorított műve, ki rendkívül gondnal hordta össze az adatokat ezen eddig még kevesebb ismert s nem eléggé becsült költőnk életrajzához és méltatásához; művében egy egész kornak képe elevenedik meg előttünk. Burckhardt munkájáról elég annyit mondanunk, hogy ez az idevágó gazdag külföldi irodalom legkiválóbb terméke; az első fele Olaszország akkori állami és társadalmi életének ismertetése mellett az ó-kor új életre ébresztését adja elő, második kötetben fog valószínűleg jönni a művészeti felvirágzás ismertetése. Bárczay műve a hadügyi, a fegyverek, a harcászati mód fejlődés-történetét adja elő a legrégibb kortól kezdve fel a jelen korig, befejezőleg bőven ismertetve a magyarok hadszervezetét és hadviselési módját, valamint fegyvereit is; a két kötet több mint 200 ábrával van illusztrálva. E négy kötet aláírási díja 5 frt, csinos angolvaszon kötésben darabonként 40 kralt több; e díj fejében az aláírók ingyen kapják az „Akadémiai Értesítő” c. havi folyóiratot is, a mely a mellett, hogy részint kivonatosan, részint egész terjedelemben sok becses értekezést, tanulmányt közöl, egyúttal az akadémia minden irányú munkásságáról is híj képezi ad.

* **Jegyzőkönyvek.** A tiszánként ev. ref. egyházkerület 1895. szeptemberi rendes és november havi rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve, szokott formában, 70 lapnyi terjedelemben jelent meg. Szerkesztette *Mitroics Gyula* egyházkerületi egyházi főjegyző. E jegyzőkönyv 13. pontja a theol. tanári nyugdíjintézettről szól s még az egyházmegyéken tárgyalandó lesz. Ára 50 kr. — Az a. zempleni ev. ref. egyházmegye 1895 augusztus 20—21 sárospataki gyűlésének jegyzőkönyve 52 lap terjedelmű benne van az egyházmegyei gondnok kegyeletos megemlékezése Kopré Ferenc utól esperesről gyászkeretbe. Ára 50 kr.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** A marosvásárhelyi ev. ref. Kollegium előjárósága és tanári kara szomoró szívvel tudatja Horváth Gáspár főgimnáziumi tanárnak, a kollegium 8 éven át volt igazgatójának, a „Telek”-könyvtár őrének, 1848-iki honvédek a szeretett pályatársnak folyó év december hó 5-ik napján, élete 67 ik, tanári működése 35-ik évében történt elhunytát. Az új nemzedék hosszú sora növekedett fel szemei előtt: a kegyelet és jóemlékezet őrizze meg azt a részt belőle, a mi nem mulandó!

— **A középiskolai tankönyvek engedélyezésének kérdése** nagy mozgalmat keltett a tanárok között. A vallás és közoktatási miniszter egy bizottságot küldött ki olyan szempontból, hogy ennek a sokat bolygatott kérdésnek lehető helyes megoldására javaslatot készítsen. A bizottság javaslatát a tanárok tekintélyes része nem tartja teljesen megnyugtatónak s az ellen az „Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közöny folyó év 9—11 számában több felszólalást közöl, melyek a fontosabb kérdésekben egymástól többé kevésbé különböznek. A főbb eltérések különösen e körül a három kérdés körül csoportosulnak: 1. Ki terjessze fel engedélyezés végett a könyvet? 2. Ki eszközölje a könyv bírálatát? 3. Milyen legyen az engedélyezés, általános vagy csak egyes tanítványokra szóló? Abban úgy látszik mindnyájan egyetértének a felszólalók, a bírálat nyomtatásban közzéteendő, hogy így a bírálat bírálatáért a nyilvánosság előtt felelősséget vállaljon. Ez a kérdés a sárospataki irodalmi kört is igen közelel érdeklí s épen ezért felhívjuk ráz körünk tagjainak figyelmét abban a reményben, hogy ehaz a sok tekintetben fontos kérdéshez a „Sárospataki Lapok”-ban jobban hozzá fogunk szólni a hivatotak.

— **Püspöki beigtatás.** *Gyurátz Ferenc*, az ág. ev. testvérek dunántúli püspökét folyó hó 10-én Győrött igttatták be új hivatalába, püspökszécsainak, az egyetemes felügyelőnek, számos esperes, lelkes és világi egyének jelenlétében. A nyugalomba vonult *Karsay* is megjelent az uncepleyen, hogy megáldja utódját, a kit — úracsora vétele után — Baltik Frigyes dunáninneni püspök igttatott be hivatalába. A beigtatott püspök beszédét a tudósítók nagy hatásúnak jelízk, a melylyel ellenfeleit is pártjára hódította. Gyurátz igaz papi erényekkel ékesített férfit, a ki úgy is mint adminisztrator, úgy is mint tanító, úgy is mint tudós és kiváló szónok és író a testvér-egyház méltó buszkesége, de ő maga nem érzi, és nem tudja ezt. Fényljk az ő világossága sokáig!

— **„Nem nekünk, Uram nem nekünk”!** Ez lehetne mottoja az alábbi beces levélnek, a melyet írója iránt érzett őszinte tisztelettel szívesen közrebocsátunk: „A nálunk múlt november 10-én tartott egyházi örömmünnap alkalmából valaki a »Sárospataki Lapok» 48 dik számában egy rövidke cikket közölve: míg egyrészlől az abban irántam nyilvánuló jó akaratért örömjának, — és kiadásáért a Nagyot szerkesztő úrnak halás köszönetet mondok: másrészlől el nem hallgathatom annak azt az igen líbás fellogását, hogy más tényezők mellözésével és sérelmevel, majdnem mindent, a mi jó itt történik: egy embernek — igénytelen szemelyemnek tulajdonít. Pedig hát nálunk is csak úgy van, mint minden jóra való helyen; — megteszi a pap is — soha nem lankadó buzgósággal — mindazt, mi ránez: de a fő érdem az egyházé; a jó népet kormányzó erélyes presbitérium, s ebben is a derék, buzgó vezéremberék. Ezeknek köszönhető egyebek között az is, hogy a mi után legtöbb helyt még csak epednek: itt a polgári adókulcsalap-

án kivettt egyházi birtokaránylagos fizetések bizottság által szedve, különösen a lelkészek és tanítók-nak, hiány nélkül egy nap alatt adatnak ki a gondnok által; — hogy az aránylag csekély törzsvagyomból — (22 cat. hold föld, rét, 3500 frt tóke és 15 köböl búza) állandóan igen nagy évi kiadás mellett, — megtakarított pénzéből — kivételesen csak most az egyszer igénybe vett és nyert kegyadományon felül, kétszáz nagy építkezésének fedezésére négy ezer frtot költhetett. Azt gondolom — »suum cuique.« megérdemli az ilyen előjárás, hogy ne mellőzöttek, hogy érdeme nyilvánosan is elismeressék. Es megérdemli főleg a helybeli építetők bizottság, valamint az egyházmegyei szakértő küldöttség is. Jó munkát végeztek, Isten áldja meg mindnyájukat! Egy ide mellettől őt frtos bankjeggyel zárom soraimat; méltótaskék az tőlem egy fogadni el, mint — nem belépti díjat a most rendezett bába, — de mint egyenesen a főiskolai akadémiai ifjúság olvasó egylete gyarapítására nyújtott csekély adományt. Nevedikének a kuszóbon levő egész milleniumon át, kedves »alma mater«-ünk emelőjén — mi magyar hitünkben rendíthetlen buzgó papjai és világi tagjai hazánkban, anyaszentegyházunknak! Pelsőc. 1895. dec. 7-én. Nagytiszteletűségnek régi híve, lélekből szeretve tisztelő testvére s barátja: *Szentpétery Sámuel*, ev. ref. lelkész.

— **Kinevezés. Meghízás.** Lapunk társ szerkesztőjét, *Buza Jánost*, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a sárospataki állami tanító-képezdehez igazgató-tanácsosnak nevezte ki. — Főmunkatársunkat, *Rácz Lajost* pedig a Magyar Tud. Akadémia könyvkiadó bizottsága egy nagyobb, francia bölcsészeti mű lefordításával bízta meg.

— **A pelsőci ev. ref. egyházat** nagy építkezésben bántetes kegyadományokkal segítődtek a következők: (Polytás). Gr. Andráshy Géza, mint Pelsőczen is gyárbitokos 50 frt. Szabó István presbiter, előbbi adománya feloltására 3 frt, Varga András 5 frt, Kőrösy János, Kőrösy Mihály, Fuszko Dániel, Kőrösy András, Buko Andrásné 1—1 frt, ifj. Gothárd József és neje Duzsa Zsuzsáná 5 frt, özv. Fridrik Karolyné 2 frt, özv. Molnár Jánosné e helyen 1 frt., özv. Urbán Sámuelné 1 frt, Fodor István fa-gyártó pántraktos 3 frt, Miklósy József gyáros 5 frt, Szegedi Mihály vasuti raktárnok 2 frt, ifj. Bukó András 1 frt, Pótus János, pelsőci fi., honvédszázados 10 frt, ifj. Czákó János, pelsőci fi. postásitz 10 frt, kis-utcai Urbán Lajos 2 frt, Varga Istvánné 1 frt, Bukó Csapó János pótás 50 kr., várúti Csik András pótás 50 kr., Király Bálint pótás 40 kr. A nov. 10-iki templom ünnep-estélyén ifj. Czákó István és társai által rendezett bál tízista jövedelem 30 frt. Összesen 137 frt 40 kr. Isten áldása a nemes szívű adakozóknak!

— **A babona Mexikóban,** a római papság elnézése, sőt ápolása mellett, hihetetlen módon virágzik. Mindenütt imádják Máriának fából, kőből, papírból készült képmásait. A papok azt beszélik a népek, hogy e képek hallanak, latnak s az imádkozókért közbenjárhatnak. A guadalupe-i szűz, nem pedig Krisztus, a mexikóiak egyetlen menedéke; e képet Mária, szerintök önmaga festette 1531-ben. Ennek lábához rakják le az indiánok évenkénti búcsújárásai alkalmával ajándékaikat: aranyat, ezüstöt s drága hímzéseket. Minden házban, templomban, boltban, kunyhóban csapszékben és rablóbarlangban megtalálható e kép másolata. A templomokban a szentek szobrai seiyem., atlasz., arany-szövetekbe öltöztetve állanak; mindeniknek külön csodae-rőt tulajdonítanak. Egyikben szent Péter képe a nagy-hét alatt sír; könnyeit kis gyapot-darabokra fogják fel; egy ily darabnak az ára 25 cent s a vevők talizmán gyanánt viselik. A rablók különösen azokat a templomokat keresik fel szívesen, a melyek az »egységesszűz«-ének vannak szentelve; tiszteletre gyertyákat égetnek, s oltalomért s vállalatuk sikerüléseért eszednek

hozza. Cintablák hosszú sora csúg a falakon azon csodák emlékére, melyeket a szűz állítólag végrehajtott. E babonas hit olykor a legvadabb eretnekülödzéssé fajul, mint nem régebben Pachucha városban, hol a segéd-bíró, állítólag Isten vizionáris úton kapott rendeletének engedelmessé, 10 embert az eretnekséggel vádolt és tűzfalra ítélt, s a börtönben csakugyan megégettette őket. Midőn az eset hírére a járás székhelyéről a polgármester fegyveres emberekkel kiment a nevezett városba, a lakosság nagy részét a börtön romjai körül táncolva, kurjongatva találták, s mindez a guadalupe-i szűz tiszteletére. A bíró, kihallgatásakor a legnagyobb nyugalommal adott tette felülvilágosítást. Őt, úgymond, semmi igazságtalan tettel nem vádolja lelkiismerete. Isten sugallotta neki csodálatos megjelenésekben ezen elhatározást, egy szent arra intette őt egy viziójában, hogy büntesse meg az eretnekeket. Ő az isteni parancsnak engedelmessé, az eretnekeket kihurooltatta a gyá-likból s börtönbe dugta, aztán az egész épület lángokba borították s mind a 10 gonosztevő nyomorútan elpusztult. Kegyelemért nyösözöttek, de hiába! Utolsó csontjuk megégették őket s így sikerült az ég haragját, a mely máskülönben el nem maradt volna, elhárítaniok, vallá a bíró. A felettes hatóság a fanatikus telt részesei közül mintegy 20 embert vizsgalati fogságba helyezett.

— **A konventi »Tájékoztató Utasítás«** lapunk zár-takor végre megérkezett. Következő számunkban közölni fogjuk.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

— **K. M. Beret,** Az a keztyűs szolgálat érdekes ugyan egyőni- leg, de két volna vele, a helyet bővebben elfoglalni. A mint Szarnay nem szól a keztyűsözés végső fűzfőről, úgy nem szóhat arról utódi sem. Az illető — a klag nap volt egy kiterő felelettel áltá- volfian magától az interpellatő — sohasem látta az 5. mesterét keztyűs szolgálati, a minthogy sem láttuk őt mi sem, a kik pedig régóta tartozunk tisztelő köz. Hogy aztán ez a példa egy-nemely fiatal dráknak, mint tanítványunk sem elég, hát arról bizony alig lehetne valaki az illető úttörő atyánknál kívül. A komoly figyelemzestésre rá- szolgálat. Helyes dolog volt az a negédes viselkedést szótlanul el nem hallgatni. Egyéb gyöngösesékek is: így kellene tenniük az őrállásra hivatottaknak s mindjárt kevesebb lenne a »suba alól« fölhangozó panasz.

— **K. K. Az »Utasítás«** ért már sokfelé zörgöttünk, de még eddig csak annyit tudunk meg, hogy — mihiyet lehet — megkapjuk. A nagy-szem- közti beszélgetésre szívesen számítok, az ajánlatnak a lap érdekében a benső ember szerént örövendek. — **Dr. Sz. M. Ha megérke-nek az ismerteni való s meg lesz időnk, készséggel szolgálnok.** — **A. J. D.** Így láttuk jónak. Gyönyörködünk apró egyházatok haladásában. Jó ott a levegő. — **Z. J.** Elküldötték a 48-at is útra. Vallami igert-félre emlékeznök... — **V. A.** Bizony előbb nem volt arról az ünnepély-ről semmi. Fogy az érzék az emberekből a sajtó megbeszélése iránt. Köszönet.

Pályázat.

A böcsi ev. ref. egyház halál által megürösült lelkész állomásra pályázat hirdették. Az állomás ja- vadalma készpénzben, földben és terményekben 3075 korona és 4 fillér.

Pályázók kérvényeiket 1896. évi január hó 6-ik napjáig Nagytiszt. Tóth Dániel esperes urhoz (Miskolc) adják be.

Miskolc, 1895. december 13.

Kun Bertalan,
püspök.

Felölő szerkesztő: **RADACSI GYÖRGY.** Szerkesztő-társ: **BUZA JÁNOS.** Főmunkatárs: **DR. RÁCS LAJOS.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Kegyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 3 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Bzenkvöl bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELÉN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Az idő teljessége.” *Andrássy Kálmán.* — „A Sárospataki Lapok” és a „Koszorú” érdekében.” *Kun Bertalan.* — „Miként tehetők újból népesekké theologiai akadémiánkat?” *Tóth Bertalan.* — „Karácsony.” *Szabolcska Mihály.* — „Karácsony szombatján.” *iff. Seiva István.* — „Tájékoztató utasítás.” *Kun Bertalan, Tisza Kálmán.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetések”

Az idő teljessége.

— Karácsonyi elmélkedés. —

Elértük a karácsony estjét. Éneklő gyermekek ajkán megzendül ablakom alatt a karácsonyi ének, — majd a gyülekezet szívéből is ég felé száll:

„Hogy eljött az idő teljessége,
Bétölt minden szentek reményisége,
Az Istenfia szüziől született,
Az örök igazság megszerzetett!”

Felnyitom a bibliát s a nagy apostol leveléből
lelkembe villan a nagy történet vakító fénye.

„Minekutána eljött a teljes idő, kibocsátá Isten az
ő Fiát, ki asszonytól született.”

Idő teljessége! . . . Teljes idő! . . .

Sokszor elgondolkoztam e szavak tartalma felett.
Gondolkodom most is. Ugy veszem észre, hogy az em-
berék nem méltatják eléggé az *idő teljessége* jelentőségét.

* * *

Mennyei fény gyűlt ki egykoron a betlehemmi mezők
felett.

Az első karácsony éjszakáján . . .

Az álmódzó pásztorok felriadának.

Gondolkodó lelkem ama mennyei fény központjába
száll s innen hátra és előre tekint, értelmét megtalálni
a teljes időnek.

Nem nyúlok az isteni titkok fátyolához, nem tuda-
kozom a *miért?* nagy kérdését. Megnyugszom abban,
hogy a *ki* ama fényt kigyújtott akkor, *akkor* látta alkalm-
masnak. Én megnyugtató pontot keresek lelkem számára,
melyen megállva elmondhassam: *igen! csakugyan akkor
volt az idő teljessége!*

* * *

A hegyi beszédben megzendült az emberi lélek
égbehívó szózata.

„Tiberius akkortájt Capri szigetén tartózkodott.
Ugyanazon időben, talán éppenazon napon ékesszóló
beszédeket tartottak, éppen mint manap is, a fejedelmek
udvarában, népes gyülekezetekben s a lycäumök oszlop-
csarnokaiban.

S ugyanakkor Rómától s Görögországtól távol,
a kelet egyik rejtett zugában, a sivatag közepén egy
ismeretlen ember, vagyis inkább egy elrejtőzött Isten,
szintén oktatást ad a szegény népnek, mely őt hallgatni
összesereglett.

De az ő egyszerű s isteni erőtlő duzzadó beszéde
arra volt szánva, hogy a világot meggyőzze, az embe-
riség minden rétegét átjárja, minden idő folyamatát meg-
nem gyengülő erővel áthassza, az emberek szívét meg-
indítsa, a szegények magasatos jogait s a gazdagok
fölséges kiváltságait s az önszeretet és kevelység kor-
hadt romjai fölött a szeretet új birodalmát megalap-
ítsa. (Dupanloup örleáni püspök: „A mi Urunk,
Jézus Krisztus élete” című gyönyörű művében.)

Az isten-ország szegletköve ekkor tétellett le.

Egy új tavasz-ébredésztó pacsirta hangjaként hullám-
zott a Thabor hegy körül összesereglett nép szívében:

„Hallottátok, hogy megmondattok a régieknek: az
szegresd felebarátodat és gyűlöljél ellenségedet, — én pedig
azt mondom néktek: szeressétek ellenségeiteket, áldjátok,
a kik titeket átkoznak stb. stb.”

Tény, hogy az *emberben* isteni erők vannak. A szer-
etet az, a szívnek éltető lángja, mindent atható fel-
buzdulása, mely kifelé hat, alkot, terem.

Tény, hogy ezen isteni erő bennünk lenyűgözve van,
részben, vagy egészben is. Földi részünk érdeke, tudat-
lanságunk, felekezeti, nemzetiségi elfogultságunk, előíté-
leteink, százféle zavaros forrásból táplálkozó indulataink,
— megannyi békák a szív isteni erőin.

Ha e békák széttörnek, ha e kötelek szétszakít-
tatnak, a szeretet isteni ereje ellenállhatatlan erővel ter-
jeszkedni kezd.

„Szegresd felebarátodat és gyűlöljél ellenségedet.” —
ez a békó szorító össze a Jehova népének szívét, midőn
egyik legnagyobb prófétája iszonyú haragra gyuladt, a
mint némi igralmat tapasztalt Saul király szívében.

„Öld ki minden népét az utolsó baromig!” — ez a
Jehova parancsa.

Vad barbár minden többi nép — ez a művelt
görögök erkölcsi útmutatója.

Khina kőfalat épít — a szeretet elé.

Egyiptom gulákban örökíti — az erőszakot.

Es a többi . . . és a többi! . . .

„Én pedig azt mondom néktek: szeressétek ellen-
ségeiteket, áldjátok a titeket átkozókat stb. stb.”

Ezen új isteni erő mustármárgának készített meleg-
agyat a bölcs Gondviselés.

Az idők teljessége megérkezett.

Augustus császár, a föld kerekességének gondos ura,
talan épen a Krisztus születésének évében, nagy gondol-
datnézte a régi sybillák könyveket, a birodalom
egyedül vallásos törvénykönyvét, aranyos ladába tette,
pompás új templomot emeltetett, sőt új isteneket is
állíttatott be — és nem telt bele 300 év, a drága köny-
vek, az aranyos láda, a pompás templomok, pompás
isteneikkel, mint összetört békők hevertek szanaszét.

Tény, hogy az új vallás, annyi nemes vérszete-
séggel is, a 312 évben mint győző tartott diadalmat.

Milyen volt az útja — bent a millió szívekben!..

* * *

A népek története: millió szívek összedobbanása.
A külső tények, szálanként is, tömegben is, az érze-
lem látható formái.

»A hol van szívetek, ott van kincsetek.«

Róma története is az ő szívének története.

Ebben lőn elvetve a mustármag.

Könnyebb attekintethes kedvéért, három formában
szókszám felmutatni a tényeket, u. m. politikai, társadalmi
és irodalmi formában.

Első tehát a politikai haladás útja.

A római ember előtt a haza volt a szeretet tárgya.
Kezdetben egyedül a haza hatalma, nagysága. Ugy
szokták mondani: a politikai cél. Az ifjuság alma: Cur-
tius, Horatius Cocles, Mucius Scaevola s a hozzájuk
hasonlók. Az atyáké: T. Manlius, Brutus és — egy
szénasórgó. Elzárják magukat a hódítóit részekül. A
római polgár — minden. A többi: plebs, adófizető.

De egy felsőbb hatalom másként rendelkezik.

Minél több a hódítás, az alkotmányi sajnái annál
kiseb terjesztések. Épen, mint a hullámgörny.

Nem mondhatjuk, hogy önként tették.

A meghódított városok, tartományok lakói lassan-
lassan, nyomról-nyomra előhaladnak a polgári jogok
megszerzésében. Róma és a vidék közt utóljára celeny-
szik minden különbség. Először az itáliai városok, azután
Hispania, Gallia, majd az afrikai és ázsiai tartományok.

Főként a császárok idejétől, erőlyesen tör elő a
politikai egyformásítás. Augustus utóda még a szená-
tussal is összetűz, midőn a patricius családok hátrányára
a gallokat előtérbe helyezi. Csaknem lázongás áll elő.
De a dolog előre megy. A város építése után két száz év
mulva százerre se megy a valódi római polgárok száma
s a második császár huszonnyolc millió szabad polgárt
számlál. Végre aztán Cajus Caracalla, kiadja híres Con-
stitutióját, melynek értelmében a birodalom minden lakosa
— a szolgák kivételével, az összes politikai jogokban
részelül.

»Minden nyitva áll — hozsánanzik a császári kar
egyik legnagyobb görög szónoka. — A ki csak méltó
valamely hivatalra, vagy közbizodalomra, megszűnik az
idegenek közé számíttatni. A rómaiság ma nem abban
áll, hogy az ember egy bizonyos városból, hanem,
hogy a közös nagy családból származzék. Ti úgy ren-
deztek be a világ kormányzatát, mint egyetlen háznak
kormányzatát.«

Pál apostol is, zsidó létre, római polgárjogára hivat-
kozik, midőn a császárra appellál.

S hogy ez a kiváló jelenség, melyhez hasonló nem
mutat fel az emberiség története, még inkább feltűnő
legyen, említsük meg, hogy a császári méltóság betöl-
tésénél sem volt tekintet a szent városra, sőt Itáliára
sem. Az első Augustus családjának kihalása után, His-

pánia ad császárokat Rómának; majd Afrika kerül a
sor; később Gallia, sőt Dácia is részestl e kitűn-
tében s megtörténik, hogy a Senatus mosolyogva hall-
gatja mindenható Caesárjának tört latinágot.

»A Caesárok valódi munkija éppen abban állott,
— mondja Thierry Amade — hogy ledöntésük azon
utolsó korlátokat is, a melyek oly hosszú ideig elválasz-
tották egymástól a népeket, hogy nivellálják a fajokat
és országokat, hogy mindenütt terjeszszék a világosság
és a társadalmi eszmék egyformaságát.«

Tehát a római birodalom politikai fejlődése tagad-
hatatlanul jó melegágyként szolgált a krisztusi elvek
megerjedéséhez.

* * *

Még jobban erre szolgált a társadalmi egybeolvadás.
Végtelenül tanúságos a római társadalmi eszmék
vizsgálata.

Kezdetben kizárólagos. Akár csak a zsidó, vagy
a khinai, vagy mint bármely művelten nép. Nem akar
a lelkebe fogadni senkit. Nem engedi meg az össze-
házasodást. A kitűnőbb hivatalokat monopolizálja. Gon-
dosan ügyel az ősek hagyományaira, tiszta vére.

Egyáltalán nem gáncsolandó az ősek tisztelete, ha
a kiváló tulajdonok iránt s azok utánzásában nyilvánul.
De a történelem tanúsága szerint, csak a név marad
meg utóljára, az őrcs forma lényeg nélkül.

Igy esett Rómában is. Juvenal kesernyész gúnnyal
hányja szemükre a nagy nevek imádóinak, hogy fényes
neveket viselő emberek lettek czirkusi komédiasokká,
vagy koesisokká és egy Cornélia ősunokája, mint gladi-
ator mulattatja a rohógó publikumot. Sőt elkövetkezett
az a botrány, miszerint szenatusi határozatot kellett
hozni, hogy a nagy ősök női ivadécai ne léphessenek
a hivatalos prostituáltak közé.

A társadalmi vegyülés, minden erőködés dacára
bekövetkezett Tehetség és szerencse nyitottak tért.
Alexander Polyhistor ma még rabszolgája Corn. Lentu-
lusnak, — holnap már tanítója, szabad és tisztelt taní-
tója. Sőt ilyesmii a császári udvarnál is megtörténik.

E társadalmi közgondolkodás bizonyára szintén jó
melegágy volt a krisztusi elv elterjedéséhez.

* * *

Legbecesebb, leghatékonyabb eszköz az irodalom.
Ez úton lesz látható az emberi lélek. A társada-
lomnak, a millióknak szíve az irodalom útján nyer össze-
kötő csatornákat.

Tény, hogy irodalomról csak a köztársaság végső
éveitől beszélhetünk. Görögország elfoglalása s a görög
műveltség elhajlítása indítja meg a római irodalmat.
»Nem valami vékonyka csermely szívárgott Görög-
országból a mi városunkba, hanem bővizű folyó omlott
ide« — mondja Cicero.

Egyszerre a kitűnő írók serege indul meg közép
Itáliából s hinti a szellem fényét, megelérlődvé a görög
tanulmányok melegén. Lucretius, Cicero, Sallustius, Cae-
sar, Varro stb. Aztán felső Italia lép nyomába. Virgi-
lius — a Dante vezetője poklon és purgatóriumon át a
mennyország küszöbég — Tit. Lívius, Cornelius Nepos,
Catulus, Majd túl az Alpokon Massilia neveli a tudás
és ízlés embereit. Innen visszafelé Hispania küldi a
Mestereket Rómába, hol iskolát alapítanak: Seneca,
Lucanus, Martialis. Az első Caesar nagy kedvelője a
tudományoknak s nyomában divat lesz az irodalom pár-
tolása, minck folytán költők, történészek, bölcsészek
nagy serege támad. Az első század vége felé Afrika
siet utólrni, sőt megelérlni a birodalom nyugati részeit.

Kárhagótól Tyrusig virágzó iskolák emelkednek. Már jóval előbb Antonius triumvir idejében, hihetetlen tudományos kincs gyűlt össze Alexandriában. A pergamumi 200.000 kötetes könyvtár is Alexandriába vitetik. »Lásnként magába foglalta a görög nép összes irodalmát, melyhez utóbb más népek, mint az egyiptomiak, persák, káldeusok és zsidók görögre fordított munkái is besoroltattak.« Említsük meg itt a nagyszerű muzeumot, vagy inkább tudósok társaságát, kik egy királyi alapítvány dús jövedelméből kizárólag a tudományoknak élhettek.

A szellemi életnek e mérhetlen terjedelme, mélysége és magassága, bizonyára szintén jó melegágy volt a názei proféta elveihez.

S ne hallgassunk el végre egy hathatós jelenséget, a római erkölcsök végtelen leajjasodását, nagyban és egészben, különösen éppen a császárok korától. Véres dulakodás a trónról kezdve a kitartott tömegekig, mely tömegek, mint a színházi taposók, minden városban élőködtek s különösen a császári Rómában 2—30000 nyi számban állandó élelmezésben részesültek a vetélkedő hatalomnál. Egyrészlől a mesés gazdagságú családok, szerencsés kalandorok, ma romjaikban is bámúlt fényfisszel, csiszolt bűnökkel, — másrészlől a csavargók nyomora és állati vadsága, mint egymás ellen zúduló folytonos hullámtorlat, mint állandó földrengés, midőn senki sem biztos, senki sem nyugodt.

Az emberi természet megundorodott a földi léttől s vágyó tekintete folyvást valami állandó keresett, ha a földön nem, — hát az égben.

S aztán?!

»Mielőtt a bölcsészeti szekták megteremtették a gazdag és tudós erkölcsöt, addig a keresztényiség ugyanazon tanokat az egyszerű és szegény ember színonalára szállította le, gyakorlati jellegűekévé tévén, megisztítván és a vallás tekintélye által megerősítvén azokat. Mindenütt ez a szó hallatszott: Testvérek vagyunk! Ezt hangoztatta Seneca Néró előtt! Epictetos tanszékéről, Marc. Aurelius a császári trón magaslátáról; ezt mondták egymásnak a keresztényen rabzslóak Róma börtönének fenekén; ezt kiáltotta haldokolva hóhérai felé a vértanu. (A római birodalom képe. Thierry A.)

Elgondolkodom . . .

Megzendül körültem a karácsonyi ének:

Hogy eljött az idő teljessége. . . .

Lelkem, mint egy búvós lámpa, felveti az idő teljességének történeti tényeit.

Eszembe jut Flammarion *Urania-ja*, ez a csillagsugarból szótt szivárványos képlet, vagy inkább szivárványos valóság. . . .

Szemem behűnyom, hogy jobban lássak.

Igen! a mi rajtam kívül van mind csak tünemény s rám hatásában lesz valóság nekem. Értelmem ad neki alakot; — szívem ad neki színt és melegséget.

Mintha Urania felragadt volna oly magasba, hova csak most jutott el a betlehemi népszámlálás. A tünemények alakot öltének. Nem a szakadozott tér és idő eldaraboló részleteiben, hanem az összefüggő egész értelmesség valóságában. A jászolhoz van kötve ama látatlan fonál, melyre az események fűzők. Mosolygás és sóhaj, kacagás és jajgatás, gyöngédség és vadság, — s minden, a miben hullámzik az élet. . . .

Minő látvány!

A muló alakok közt keresem a maradandót, a folyton élet.

Mert ilyennek lenni kell!

»Az hiszitek! — harsogja a Korán, hogy az eget és földet, s mind a mi közöttök van, csak játékból teremtettem?!«

»A jövendőmondások eltörtetnek, a különböző nyelvek megszűnnek, a — tudomány is eltörtetetik, — a *szerelet soha el nem fogy!*

Viszhangozza Pál apostol.

Andrásy Kálmán.

A „Sárospataki Lapok“ és a „Koszoru“ érdekében.

— Püspöki körlevél. —

Nagytitzeletű Esperes Úr!

Mielőtt a folyó év végére jutnánk, főpásztori kötelességemnek tartom Nagytitzeletűségednek s általa a t. lelkesi karnak becses figyelmét egy pár közérdekű dologra felhívni.

Illetékes helyről elszomorító meglepetéssel értesültem arról, hogy a „Sárospataki Lapok“, egyetemes protestáns érdekeinknek, közlebről tisztánimeni ev. ref. egyházkerületünk érdekeinek ezen immár 14 éven át híven buzgólkodó organuma, anyagilag mostoha viszonyok közé jutott s a közönység miatt, melylyel küzdeni kénytelen, legsajnosabb előjelek között megy át 15-ik évfolyamába. Érthetetlen ez a közönység, ha megfontoljuk, hogy eddig 14 évben multja s ebben kifejtett dícséretes működése magában véve is elegendő arra, hogy létjogosultságát mindenki elismerje; de különösen érthetetlen ez a közönység éppen napjainkban, a mikor szinte vétkes könnyelműség volna egy ily erő, kipróbált szellemi feygyvert mintegy magunktól eldobni.

Csak egy pillantást kell vetnünk a jövőbe, mely a változott viszonyok között reánk vár; azokra a sok irányú kérdésekre, melyeknek sikeres megoldását csak egy ily hasznos organum segítségével remélhetjük: azonnal belátjuk, hogy napjainkban éppen a jövő érdekében, kétszeres kötelességünk a „Sárospataki Lapok“ fenntartása.

Nem akar ez olyan fajta reklám lenni, mint a milyennel árulja olcsó portékáját a mai élelmes világ. Arról van itt szó: szívünkön viseljük-e prot. egyházunk sorsát, vagy telenül nézzük, hogy a számító ellenfél mindig több-több posítót ejtsen hatalmába. Én nem hiszem, hogy a közönység köztünk ily nagy mérvet öltött volna. Sőt még vagyok gyözdöve arról, hogy ha minden lelkeszárunk megteszi azon komoly kötelességét, hogy a »Sárospataki Lapok« mellett tőle telhetőleg buzgólkodik; — ha nem éri be azzal, hogy ő maga gyámoltítja, hanem világi uraink között is keres pártfogókat: ez esetben nem lesz okunk a miatt aggódní, hogy napjai talán meg vannak számlálva, hanem teljes nyugodtsággal tekint-hetünk jövendő pályájára elé.

A kik a lap szellemi ügyeit viszik, fel vannak oldva előttem minden felelőség alul. Ok megtették kötelességüket s a jól végzett munka dícséri nevüket. De mi lenne abból, ha a közönység miatt kihullana kezük-ből a toll s elvesztenék munkakedvüket?! Ismétlően is a legmelegebben ajánlom a „Sárospataki Lapok“ elárult ügyét Nagytitzeletűségednek, általa a t. lelkesi karnak munkás szeretetébe és pártfogásába.

Szemlemi rokonai a »Sárospataki Lapok«-nak a Prot. Irodalmi Társaság által „Koszoru“ címea kiadott népies füzetek. A cél mindkettőnél közös, azok a módok és eszközök különbözők. Épen ezen közös cél: a protestantismus felvirágoztatása érdekében kérem t. lelkesz-

társaimat, hogy ezen hozzájuk is bizonyosan megküldött füzeteket fogadják szívesen s azok eladása körül készséggel buzgólkodjanak. Mindig hirdetjük, hogy házagot pótló munkát teljesít ezzel Irodalmi Társaságunk és mégis csak egy bőkezű Mecénás segítségével tudjuk a »Koszoru« füzetét évről-évre megjelentetni. Tegyük meg azért e részben is kötelességünket, hogy szeretet protestáns egyházunk érdekeit ez úton is biztosítsuk.

Boldog ünnepek és boldog új év kívánása mellett atyáifüli szeretettel vagyok

Miskolcon, 1895 december 14.

Kun Bertalan,
püspök.

ISKOLAI ÜGY.

Miként tehetnők újból népesekké theologiai akadémiánkat?

A theol. tantermek üressége s így a papi pályára készülőök számára közel 10 év óta tartó fokozatos csökkenése fölött érzett aggodalom adott tollat »Veterán« kezébe. Ez aggodalom hatása alatt születik meg fenti cím alatt — az a kedves naivitással (ne tessék ezt sértésnek venni) írott cikk, mely e becses lapok legközelebbi számában (48. 49.) látott napvilágot.

»Veterán« midőn gyógyszerreit s gyógyításí módját ismerteti, ezzel együtt rámutat az okokra is, melyekben — már t. i. az ő híte szerint — az aggodalmat keltő beteges jelenségek gyökereznek.

Orvosnak tekintem hát őt, a ki kutatja a betegség okát s miután megtalálta véte, a gyógyeljárást is megállapítja.

Nem essék zokon, ha diagnózisát alapján véve tévesnek tartom, az ajánlott gyógyeljárást pedig csak olyan Kneip-kúrának, mely mellett meghal a beteg.

Palliatív gyógyszerek az ő szeri, olyan házi orvosság ízü s hatású, melyek mellett javulást, — nem is beszélve gyógyulásról — nem remélhetünk.

Gyökeres, hogy ne mondjam: radikális kúrához kell itt folyamodnunk, mely magát a kóranyagot pusztítsa el s ekkor megszűnnek a beteges jelenségek és a beteg talpra áll.

Nem a falusi papokban, nem az iskolákban, s tanárakban van a beteges jelenségek forrása. Ezeket hibáztatni s őket állítani a nyilvánosság elébe bűnbak gyanánt, talán mégis túlzott dolog s mindenesetre igaztalan.

Annak, hogy a papi pályára ma oly kevés lépnek, megvan a maga természetes magyarázata. Szerény véleményem szerint ennek oka:

a) a célhoz juthatás — mely nem más, mint az önállóságra vergődés — felette hosszú s bizonytalan volta.

b) a változott idők változott viszonyaival szemben, a régi igazán slendrián fizetési rendszer változatlansága a káplánok és a parokhiális papokkal szemben.

Igyekszik fogok ezt — a mennyire szerény tehetőségem engedi — be is bizonyítani.

* * *

A modern társadalmi viszonyok közt, az emberek, de főként azok, a kik tudományuk után akarnak megélni, oda törekednek, hogy maguknak minél előbb tisztességes existenciát biztosítsanak. Szóval, hogy a megnyert diplomának minél előbb hasznát is vegyék s szerzett ösmereteiket lehetőleg kamatoztathassák.

Törekszik az ember önállóságra. A mennyiben pedig ezt egészre el nem érheti, legalább tisztességes, műveltségének, társadalmi állásának megfelelő megélhetési viszonyokat óhajt magának biztosítani addig is, míg elmondhatja: most már a magam gazdája vagyok.

És ezt az u. n. reáliakon elérni távolról sem oly nehéz, mint a papi pályán. Mert az egyéni tehetőség s munka kedv. tényleg bármely más pályán sokkal könnyebben érvényesül ma, mint a papi, vagy egyházi pályán, hol minden csak a véletlenhez van kötve. Minden más pályán megbecsülik s tisztességesen honorálják is a munkát, a tehetőséget, csak épen nálunk nem. Elösmerés talán van, de itt aztán meg is reked minden. És az ember arra van kényszerítve, hogy egy egész életet át csak elösmerésből táplálkozzék.

Ha pedig egyik vagy másik a világi pályán haladók közül nyomorog, bátran merem kimondani, hogy szomoró helyzete egyenesen az ő defektusainak a következménye.

Nálunk a tanulás, továbbá az egyéni képességek, munkakedv, dolgozni tudás és megélhetési viszonyok közt legkevésbé sincs meg a kellő arányosság.

És ma, mikor úgyszólván minden napon új, meg új keresetforrások s életpályák nyílnak meg a tanulni akaró ifjúság előtt; ma, mikor kevés a tanár, a katonatiszt, a mérnök, a bíró, a vasúti hivatalnok; ma, mikor az állam fokozatosan javítja hivatalnokainak fizetését s könnyíteni törekszik azok megélhetési viszonyain; ma, mikor a tanítói fizetések is rendezvék és a tanítók korpótlékkal s nyugdíjjal bírnak s a 400 frtos minimumtól már csak egy lépésre vagyunk; van-e azon csodálni való, hogy a mi százados khártáink után napról-napra kevesebben óhajtoznak a tanuló ifjúság soráiból?

Mert bizony mondom, hogy a magyar ev. ref. egyházban szervezett papi állások, közel $\frac{3}{4}$ részének jövedelme, nem áll arányban sem azzal a 12 esztendői törődéssel, melybe a papi oklevél megszerzése kerül, sem azzal a hosszú várakozással, mely legalább is $\frac{9}{10}$ részben a káplánságot a parokhiától elválasztja.

És midőn ilyen szomorú viszonyok között élünk s midőn évről-évre fogy a theologusok száma: nem komikus, de egyúttal elcsüggesztő jelenség-e, hogy a helyett, hogy a mai szomorú állapot javítására történésnek lépések, divattá lett, a papok műveltségi színvonalának emelését hangoztatni? Ezt a célt van hivatva szolgálani a kolozsvári theol. fakultás.

Hogy volt-e s van-e arra szükség, hogy ez volna-e a magyar ev. ref. egyház legegésztőbb baja: nem tudom, de hinni, nem hiszem. Arról azonban meg vagyok győződve lelkemben, hogy a jövendőség nagy műveltségű papjai sem lesznek buzgóbb, hibéiből szorgalmasabb, mint a régi generáció emberei, a kikről divattá vált ma már bizonyos kicsinyléssel beszélni.

És bizonyosra veszem azt: nagy műveltség és a régi állapotok fentartása nem quadránsok, hogy minél véltelbb lesz az ember, annál nagyobbak lesznek igényei s hogy az a nagy műveltség megfogja kívánni — s ez egyenes és jogos követelmény — melyszerint az önállóságra juthatás feltételei is könnyítenek s a kettő között az arányosság meg legyen.

Hogy minő utakon s módokon lehetne ezt elérni, arról nem beszéllek, ez a vezérek dolga. Én már állásomnál fogva sem szólhatnék e tárgyhoz a nélkül, hogy egyik, vagy másik e becses lapok olvasói közül szerénységgel ne vádolna.

Annit azonban szerény véleményem gyanánt meg-

merek kockáztatni, hogy míg az önállóságra vergődés föltételei a régiel maradnak, hiába fognak a papnak nagyobb műveltséget adni, mégis apadni fog a papi pályára lépők száma, mert az ember a maga munkájának, törődésének jutalmát is el akarja venni az ételtől, s kerüli azt a pályát, a melyen ez óhajtat megvalósulása hosszú és hosszú, még bizonytalan időnkig tartó várakozáshoz van kötve.

A modern élet ugyanis a tanulásra szentelt időt, az iskola falai között töltött éveket is tőkebefektetésnek tekinti s a mai kor gyermeke a lehetőségig olyan pályára lép, a melyen nincs kitéve annak az eshetőségnek, hogy nemcsak kamatot nem kap, de sokszor a tőke is elvész.

Ez lévén ma az általános felfogás az életpályákról — ambar kivételre is vannak — nincs csodálni való azon, ha ez általános gondolkodás hatása alatt álló ifjú nemzedék, kerüli a papi pályát, mely az egyentől sokat kíván, de jutalmát keveset ad s ráadásul a célhoz juthatás hosszú, de sőt bizonytalan időnkig tartó várakozásokhoz köti. És ugyan ki tudná e fiataloktól elítélni azért, hogy mielőtt hivatási pályát választ magának, kalkulál, az eshetőségeket mérlegeli, számot vet az egyik s másik pálya előnyeivel s hátrányaival s ez utóbbit túlnyomónak látván a papi pályán, másfelé fordítja tekintetét, más pályán keresi boldogulását, hol az egyéni képességek érvényesülése előtt tagabb tér áll nyitva s az önállóságra vergődés nem 100, meg 100 ember szeszélyétől, hanem részben tehetségétől, részben a szolgálati évek számától függ.

Ha majd nálunk is alkalmazkodni fognak a változott idők változott viszonyaihoz, ha a célhoz juthatás föltételei megszűnnek pusztán eshetőségek lenni s a diploma megszerzése s annak értékesítése között nem lesz 8—12, sőt több esztendő nyomorúságos káplánkodás: akkor majd megnepesülnek a teológiai tantermek, akkor szívesen fogják fölkeresni az ifjúság sorából a papi pályát is, de elébb — meg vagyok győződve —

Tóth Bertalan.
ceglédi ref. s.-lelkész.

(Vége köv.)

TÁRCA.

Karácsony.

*Van egy nap — nagy nap! — az esztendőbe,
Erőt merit a telkem belőle.
Te vagy e legszebb nap a világon
Én édes ünnepem, kedves karácsony,
Szép karácsony!*

*Csupa búbáj vagy, csupa költészet,
Mész: valódnak, illesz: regének.
Az ember így is, úgy is csak áldjon,
Ünnepek ünnepe, kedves karácsony.
Szép karácsony!*

*Megszánt az Isten szegénységünkben,
Szolgaságunkban, keveltségünkben.
S lehajoll hozzánk, hogy égbe tekintson . . .
— Te vagy az Úr napja: kedves karácsony,
Szép karácsony!*

Óh napok napja, ringass el minket!

Töltsd be jószágát a szíveinket.

Embert az ember testvéreknél lásson . . .

Mintha örök volnál, kedves karácsony,

Szép karácsony!

Mintha nagypéntek több sohsem lenne,

Tűvis koszorú több nem teremne!

Jer, úgy bórülj ránk, óh édes álom,

Szeretet ünnepe: kedves karácsony,

Szép karácsony!

Szaboleska Mihály.

Karácsony szombatján.

Lassú lobogással, mint örök szövétnek,
Bethlehem mezején pásztortűzek égnek.
Köröttük — csendjében néma éjszakának —
Nyájukat őrző pásztorok vigyáznak.

Csillag hull, csillag kél; az éj meg sem érzi:
Mindez rég ismerős, megszokott már néki.
Pásztorok se látják, ébren álmodozva,
Csak néznek, csak néznek merőn a menyboltra.

Visszanéz a menybolt csillag szemeivel:
Azok sem mozdulnak, az is félve figyel.
Sötét éjnek szárnya se lebben, se mozdul . . .
Megtörni a csendet minden fél azontúl.

Mig egyszer hirtelen — fényes szárnyat öltve —
Felhőkön keresztül angyal száll a földre.
Vigyázó pásztorok hamvadó tűz mellett
Éreznek szívükben tiszta, szent félelmet.

De szólal az angyal: immár ne féljete!
Fényes hajnalra vált borongó éjete.
Megtartó született Dávid városában:
Megtalálhatjátok bölcső jászolában.

Majd mennyei karok hozsánnája zendül
Tisztán, érthetően, s mégis olyan szentül:
„Magasságos mennyben dicsőség Istennek;
Béke s jó akarat földön embereknél!”

Hallják a pásztorok, s nem remegnek többé:
Félelmük változik mennyei örömmé.
Kicsiny Bethlehembe sietséggel mennek . . .
S ott fekszik előttük jászolban a gyermek.

Álmélkodva látják, álmélkodva nézik,
Mít Isten angyala megjelent nekik . . .
Ajukon megzendül szentelt hozsánnájok . . .
Mosolyog a gyermek, mosolyog reájok.

Bethlehem mezején csendes, néma éjen
Vidám pásztortűzek elhamvadtak régen.
Ámde fényük nem ment végkép veszendőbe:
Napkeleten fényes csillag lett belőle.

Csillag, mely bölcséket s bolondokat vezet;
Vaknak, bűnösnek nyujt szabadító kezét.

Nincs ember, kit nyomán údvre ne vezetne!
S ez a fényes csillag te vagy Krisztus lelke!

El fog jönni ismét az Isten anygala.
Ki a nagy örömetek hirmondója vala.
Újra hozsanna zeng éj csendjén keresztül . . .
De vajjon hová száll, vajjon kinek zendül?!

Keleten a csillag tisztá fénnyre gyúlva,
Mint az első éjen, fel fog tűnni újra:
Leragogy a gyermekek Jézus jászolára . . .
De ott leszünk e majd mindnyájan nyomába?

Istennek anygala! mihozzánk is jőjj el,
Mint a pásztorokhoz mennyei örömmel!
És te, fényes csillag! kelet bőiseivel!
Jézus jászolához vezess minket is el. . .

ifj. Szilva István.

KÖZÉLETÜNK.

Tájékoztató utasítás

a magyarországi ev. ref. egyházak lelkeszei és hívei részére, a házassági jogról szóló 1894. XXXI. t. c. — a gyermekek vallásáról szóló 1894. XXXII. t. c. — és az állami anyakönyvekről szóló 1894. XXXIII. törvényeknek f. évi október hó 1-én történt hatályba lépése folytán követendő eljárás tárgyában.

A magyarországi ev. ref. egyház f. év november 22-én tartott egyetemes konventje tárgyalás alá vevén a f. év ápril havában tartott konvent 35. sz. a. határozatával kiküldött bizottságnak, — a prot. püspökök javaslata s az egyes ev. ref. egyházkerületek által kibocsátott ideiglenes Utasítások alapján, valamint a fentebb hivatolt törvények életbeléptetése óta szerzett tapasztalások figyelembe vétele mellett készült munkáját, — lelkeszeinknek és egyházunk híveinek eljárására nézve úgy a törvényekhez való alkalmazkodás, mint egyházi érdekeink biztosítása céljából, következő Utasítást adja ki:

I.

Az egyházi esketésről.

1. §. A leendő házafeleknek az egybekelést megelőző kihirdetéséről az állami törvények, nevezetesen: a házassági jogról szóló 1894. XXXI. t. c. 28. §-a és az állami anyakönyvekről szóló 1894. XXXIII. t. c. 2-ik fejezetének 45. és következő szakaszai s az ezekhez kibocsátott miniszteri utasítások 32. s további szakaszainak rendelkezései részletesen intézkednek, valamint a házasság törvényes megkötésére vonatkozó kellékekről is, — s ezekhez képest a házasság érvényességére nézve nem szükséges ugyan a házafelek egyházi kihirdetése s egyházi összeeskütése, mindazáltal tekintve, hogy eddig is az egyházi kihirdetés és esketés nemcsak a házasság érvényességének kelléke, hanem egyszerűen a vallás és egyházi élet egyik ápolója is volt, — jövőre nézve pedig különös mód és alkalom arra, hogy általuk a felek egyházi érületének és kötelemeinek bensősége erősíthessék és tekintve ama körülményt, hogy a törvény (1894. évi XXXI. t. cikk 149. §.) a házasságkötésre vonatkozó vallási köteleseket értelmellen hagyja, — a miniszteri utasítás 67. szakasza értelmé-

ben pedig a polgári tisztviselő a házasság megkötése után a házafületek figyelmzetteli, hogy a házasságnak előtte történt megkötésével vallási köteleseiknek még eleget nem tettek, — és így magának a törvénynek és államkormányának is célzata, hogy a polgárilag megkötött házasságok az egyház által is megkötessenek s a felek egyházas élete s vallásos érzülete ez uton is megnyitkozhatssék, a mi csak úgy lehetséges, ha az eddigi gyakorlat a törvény keretén belül, az egyház és vallási érdekek sérelme nélkül fenntartatik, — mindezekné fogva jövőre is fenntartandó a házafelek egyházi megeskütése s előzetesen legalább egy ízben való egyházi kihirdetése; — azonban az egyházi kihirdetés az egyházi egybenődságnak nem muhatatlan feltétele, melynél fogva:

2. §. A házasságra lépni szándékozó felek előzetes kihirdetését csakis határozott kívánásóakra, s csakis a polgári anyakönyvvezető írásbeli „tanusítvány” alapján teljesítse a lelkesz, a mikor tudniillik meggyőződött, hogy az illetők kihirdetés végett a polgári anyakönyvvezetőnél be vannak jegyezve.

3. §. Az egyházi egybeadást csak az esetben teljesítheti a lelkesz, ha a felek a polgári egybekelésről szóló hiteles „tanusítványt”, melyet az illetékes polgári anyakönyvvezető a törvény értelmében díj nélkül tartozik kiállítani, felmutatják, átadják. E tanusítvány az egyházköztség irattárában megőrzendő.

Ily tanusítvány nélkül csak az esetben eszketet a lelkesz (1894. évi XXXI. t. cikk 36. és 123. §§.), ha az egyik házafülete fél orvosilag igazolt, közel halállal fenyegető betegségben szenved, de ez esetben is mindkét házafületek ki kell jelenteniök, hogy legjobb tudomásuk szerint közöttök házassági akadály nem forog fent. Máskülönb, ha a lelkesz az egyházi összeadást a polgári házasságkötést megelőzőleg teljesíti, vétséget követ el s 1000 koronáig terjedhető bírsággal s ismétlés esetén még ezen felül 2 hónapig terjedhető fogházzal büntetendő (1894. évi XXXI. t. cikk 123. §.).

4. §. Az egyházi összeadás a jelenleg érvényes esketési rendtartás mellett történik, azon küllömbéggel, hogy a szokásban levő eskü előtti kérdések feleslegesekké válnak.

5. §. Polgárilag házasságra lépett keresztényen és nem keresztényen felek, ha e célból lelkeszeinknél jelentkeznek, egyházilag is összekötendők s az eskü a nem keresztényen félől is beveendő, erre nézve azonban a szent háromságra való hivatkozás nélkül.

6. §. Az eskütést s a házasság megáldását hiteleketztünkhoz tartozó bármelyik fél illetékes lelkesze teljesítheti; elbocsátó vagy hirdetési bizonyítvány előmutatására a más helyen illetékes házafületek nem kötelezhető.

7. §. Az egyházi összeadás legtermészetesebben mindjárt a házasság polgári megkötése után, tehát mintegy közvetlenül ahoz csatlakozva történhetik meg, amnyival is inkább, mert a vonatkozó miniszteri utasítások 61. §. egyenesen meghagyja a polgári tisztviselőnek, hogy a házasságkötés idejének megállapításánál kötelessége különös gondot fordítania arra, hogy a házafületeknek módjokban legyen még házasságok megkötésének napján, a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelességöknek eleget tenni.

Ha azonban bármely ok miatt ily időben meg nem történhetnek az egyházi összedás, az, a később bármikor jelentkező házastársakra nézve is készséggel teljesítendő.

Az egyházi hirdetés nélkül egyházilag összedott házafelek, a mennyiben az iránti óhajításukat fejezték ki, az egyházi egybeadást követő vasárnap délelőtti istentisztelet alkalmával szószékből kihirdetendők.

8. §. Azon házassálandó felek, kik a hirdetés alól való felmentésért a polgári hatósághoz folyamodtak, ez alkalommal értesítsék a lelkesi hivatalt is, hogy az egyházi összeadásra bejegyeztessenek.

9. §. Az eddigi szabályoknak megfelelőleg, az egyházi összeadásnál ezentúl is két tanúnak kell jelen lenni.

10. §. Kánonaik, protestáns rendtartásuk törvényei a házassélek egybeadásának rendes helyéül Istennek házát, a templomot jelölik ki. Lelki gondozói fiztse a lelkesnek azért oda hatni, hogy rendes körülmények között, egyházunk eme rendtartása továbbra is megtartsassék. A házál, a család körében történő esketés ezután is a kivételek közé tartozik.

11. §. Az egyházi összeadás bármely napon történhetik.

12. §. Az állami törvények szerint megkötött és egyházilag is összeadott házasságokra vonatkozó adatok, az erre a célra ezután is használható és lelkeszeink által eddig is vezetett megfelelő anyakönyvbe irandók be. Az észrevételek rovataba a polgári anyakönyvvezető által kiadott tanusítvány száma, kelte bejegyzendő.

13. §. Bár a válópereknél a visszas házassélek *lelkesi békeltetése* nem képez többé törvényes kelleket mindazáltal, tekintve, hogy a bölcs és a szeretetteljes lelkesi békeltetés sokszor vezetett és fog vezetni a házassélek békességére, az ilyen értelmű s a cura pastoralis körébe eső békeltetést a lelkeszek a jelentkezőkkel jövőben is teljesítsék.

II.

A gyermekek vallása.

14. §. Az 1894. évi XXXII. t. cikk megfelelő szakaszai eltérően az eddig érvényben lévő törvényektől, a gyermekek vallására vonatkozólag eképen intézkednek:
Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó házastulók, házasságok megkötése előtt egyszerűsindenkorra meggyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az aya vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltesenek.

A meggyezés csak akkor érvényes, ha a királyi közigyező, királyi járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt, a megállapított alakszerűségek mellett jött létre (1894. évi XXXII. t. cikk 1. §.).

Megegyezés hiánya esetén, a gyermekek szülei vallását nemök szerint követik, illetve abban neveltetnek, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik (1894. évi XXXII. t. cikk 2. §.).

Az ilyen módon létrejött megegyezés később csakis az esetben változatható meg, ha a különböző vallású felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy hogy a házasság ily módon egy vallású házasságává válik (1894. évi XXXII. t. c. 3., 4. §§.).

Ezen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, tértívny, vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem bír joghatálylyal (1894. évi XXXII. t. cikk 6. §.).

A jelen törvény életbeléptetése (1895 október 1.) előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt (1894. évi XXXII. t. cikk 6. §.).

Az 1868. évi LIII. t. cikk 13., 14., 15. és 18. §§-nak rendelkezései a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályban fenntartanak (1894. évi XXXII. t. cikk 8. §.). — de a 14. §., az 1894. évi XXXII. t. c. 3., 4. §§-ai értelmében való némi módosulás szerint.

15. §. Minthogy az 1894. évi XXXII. t. cikknek 1. §-a olyan, a mely a benne alkalmazott egyenlőségi és a lehető méltányosságai elvek mellett is könnyen visszaélésekre szolgáltatathatna alkalmat és így protestáns egyházi életünk esetleges gyengítésére és hivi számarok fogyaszására is vezethetne: azért figyelmes, körültekintő és fáradsáhtalan lelki gondozási tevékenységünk kifejtése által oda kell hatnunk mindnyájunknak, hogy az új házasséleknél, mint leendő szüléknél, folyvást ébren és erőben tartssuk az egyházunk iránti szeretet és tántoríthatatlan hűség érzetét s ez irányban szükséges kötelesség tudatát, s különösen egyes vallású házasság kötésénél igyekezzünk a lelkeszek a gyermekek vallására és neveltetésére nézve oda hatni, hogy egyházunk érdekei mentől nagyobb mérvben biztosítsassanak.

Arra nézve, hogy a lelkesz biztos tudomást szerezzen a feleknek a gyermekek vallására vonatkozó egyezségéről, egyik alkalom az egyházi összeadásra való jelentkezés. Egyébként pedig igyekezzenek a lelkeszek a polgári anyakönyvbe, illetve a polgári hirdetésí könyvbe való betekintés kikérése mellett, legalább havonként egyszer tudomást szerezni a vallásuk és egyházunk érdekeit illető bejegyzésekről, anyakönyvi tételekről; csak így lesz lehetséges — a felek egyházi bejelentésének elmulasztása esetén is — úgy az egyházunkat illető tételek nyilvántartása, mint esetleg a felekezeti közeli ellenőrzés és orvoslás. Ha a betekintés az anyakönyvvezető által metalan megtagadtatnék, tetéssék ez iránt jelentés az illetékes egyházi főhatósághoz.

16. §. Vegyes házasságoknak, gyermekeik vallására vonatkozó megegyezése, az esketési anyakönyv észrevételek rovataba iktatandó.

17. §. Maga az áttérés az 1868. évi LIII. t. cikk 3-8. §-ában körülírt módon meggy végbe, azonban figyelembe veendő, hogy az egyik házastársnak a másik házastárs vallására lett áttérése által *egy vallású házasságává* lett házasságban, az áttért szülő nevében 7-ik életévüket már túlhaladtot, de az 1868. évi LIII. t. cikk 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek, a szülők közös vallására *csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett* térhetnek át.

18. §. A törvénytelen gyermekek anyjuk vallását követik, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik, ha az anya más bevett, vagy törvényesen elismert vallásra tér át, vagy ilyenbe belép, akkor a 7-ik életévet még be nem töltött törvénytelen gyermekei, az áttért anyát új vallásában követik.

A 7-ik életévet még be nem töltött, kik leirattaj törvényesített, vagy az aya által elismert *fiú*, az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő 6 hó alatt kijelentett kívánságára, az atyának vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik (1894. évi XXXII. t. c. 5. §.). A *leány* gyermek ez esetekben is az aya vallását követi.

19. §. *Leleencekre*, általában ily gyermekekre nézve, *kiknek szülője nem tudatik*, az 1868. évi LIII. t. cikk 18. §-ának azon rendelkezése marad érvényben, a mely szerint az ilyen gyermekek annak vallását követik, a ki őket felfogadta. Ha leleence-hába adattak s az intézet valamely vallásfelekezethez, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha ezen esetek egyike sem fordul elő, az ilyen leleencek azon vallásban neveltetnek, a mely a találás helyén többségben van (1894. évi XXXII. t. cikk 8. §.).

III.

Az egyházi anyakönyvekről általában.

20. §. Az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t. cikk intézkedése szerint, a születések, a házasságkötés és halalozási esetek *közokirat hitelességű* nyilvántartására ezentúl az állami, erre feljogosított polgári hivatalnokok által vezetett állami anyakönyvek szolgálnak, az egyház által eddig, e célokra is vezetett anyakönyvek jövőre tisztán egyházi jellegűek maradnak, a mennyiben azok a hitfelekezeti egyszékhelyi életben előforduló ilyenm. adatok nyilvántartandó jegyzékét fogják tartalmazni.

21. §. Épen ezen oknál fogva, az állami anyakönyvekről szóló törvény cikk életbeléptetése után az egyházi anyakönyvekre való fellügyelet, úgy azoknak vezetését és kezelését, valamint előfordulható esetekben való kiigazítását illetőleg, a rendelkezési jog *kizárólag az egyházi főhatóságot illeti.* Az október 1-éig vezetett egyházi anyakönyvekre vonatkozólag, az előfordulható *kiigazítást* illetőleg, az illető miniszteriumnak eddigi határozata érvényben marad.

22. §. Ugyancsak az állami anyakönyvekről szóló törvény 93. § értelmében a születési és halotti, illetőleg a házassági állami anyakönyvek vezetésének *megkezdése előtt* vezetett felekezeti anyakönyvek, valamint az azokból adott kivonatokat továbbra is *közokiratok* maradvány, a megnevezett törvény 94. §-ának rendelkezéséhez képest, azon törvény életbe léptetése előtt vezetett felekezeti anyakönyvekből közhitelességű kivonatokat, az eddigi módokat megilletve kiszolgáltatni a felekezeti anyakönyvezetők továbbra is jogosultak és kötelesek; a miért azon anyakönyvek körül az eddigi törvényes rend és gyakorlat ezutánra is érvényben marad, s különösen is felhivatnak a lelkészek az idézett törvény 94. §-ának azon büntetőjogi intézkedésére, hogy a *mely felekezeti anyakönyvezető ilyen kivonatokat kiszolgáltatásán megtagadja, kihágást követ el, és egy hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.*

23. §. A keresztelési, esketési és halotti anyakönyvek mellett, az *átérték,* valamint a *konfirmáltak* anyakönyve is pontosan vezetendő. Ott, a hol ezek már eddig is életbe voltak léptetve, az e részben előírt rendszabályok szerint, a hol pedig még alkalmazásba nem vettek, azoknak vezetésére vonatkozólag az illetékes egyházi hatóság fog intézkedéseket tenni és rendszabályokat megállapítani; de általában felhivatnak a lelkészek, hogy ne elégedjenek meg a konfirmálásra való önkéntes jelentéssel, hanem gyülekezetükben gondos utánjárással írják össze az arra alkalmas életkorúakat, másrésztől szólítsák fel a szülőket s illetőleg a gyámokat, hogy utasítsák a növendékeket jelentéskészre; általában tegyék meg a lelkészek a megfelelő intézkedéseket arra nézve, hogy a szükséges vallási oktatásban, előkészítésben s konfirmálásban minden növendék részesüljön.

24. §. A törvény és a jelen Szabályrendelet által nem érintett eddigi anyakönyvi utasítások, az ezentúl vezetendő, tisztán egyházi anyakönyveknél is *teljesen érvényben maradnak,* megjegyeztetni itt is, hogy úgy a szokásos díj a régebbi anyakönyvi kiadványokért, mint a rendkívüli lelkési szolgálatokért megállapított stóla a lelkészeket mindaddig megilleti, a míg ezen úgy rendeztetni nem fog.

IV.

A keresztelési anyakönyvek.

25. §. A kereszteszék sákramentomának kiszolgáltatására s így a kereszteszetre vonatkozólag megállapított és gyakorlatban levő szertartási és kánoni törvények jövőre is teljesen érvényben maradnak.

26. §. Az 1894. évi XXXIII. t. cikk 35. §-aképen rendelkezik, hogy minden gyermek születése, legkésőbb a születéstől számított egy hét alatt, illetőleg a 39. § értelmében a halva szülöttek, vagy szülés közben meghaltak, a legközelebbi hétköznapon az illetékes anyakönyvezetőnél az arra törvényileg kötelezettek által bejelentendő, és ezen újabb intézkedést megelőzőleg már régebbi egyházi kánonaink közül is többen az új szülöttek megkeresztelését legkésőbb 8 napra a születés után elrendelik; mindezekhez képest fel kell hívni a szülőket arra, hogy gyermekük születését idejében, s minden esetre *az állami anyakönyvezetőnél történendő értesítés előtt* bejelentésük a lelkési hivatalnál, keresztesztes és az egyházi anyakönyvbe való bevezetés végett.

Szükséges és maugnak a szülőknek és a született gyermeknek érdekében álló ez az idejében történő bejelentés, már csak azért is, mert a született gyermek a keresztesztesben nyervén u. n. kereszt vagy utónevét, az állami anyakönyvezetőnél is csak ezen természetes rendtartás alkalmazása mellett lehetséges az állami pontos és a született gyermek családi s egyéni jogait is közelről érdeklő bevezetés.

Ily módon történvén a gyermek megkeresztelése az egyházi és állami anyakönyvek lehető megegyezése céljából, a kereszteszteset kiszolgáltató lelkész, rövid igazolást állíthat ki arról, hogy a gyermek a keresztesztesben mely utónevet kapott.

Mint hogy pedig az idézett állami törvény 42. §. kivételesekre aképen rendelkezik, hogy ha a gyermek utóneve a bejelentés idejében még nem volt megállapítva, az legkésőbb 2 hónap alatt a szülők, illetőleg gyám által pótlólag bejelentendő; ily esetben az ily hosszú ideig halasztott megkeresztelésnél, megint az anyakönyvek pontos megegyezése céljából megkívánható, hogy a keresztesztesnél jelenlévő keresztesztesülőknek hiteles tudomások legyen, a már állami anyakönyvbe bejegyzett gyermeknek utónevéről.

27. §. A keresztelési anyakönyv jövőre is *az eddigi egyházi törvényeink által megállapított rovatok pontos betöltése mellett vezetendő.* Az egészre vonatkozólag csupán azon változtatás történik, hogy a *halva szülötteknek vagy szülés közben elhaltaknak* bejegyzése a halotti anyakönyvbe vezetendő be, a szükséges megjegyzések megtétele mellett.

V.

Halotti anyakönyvek.

28. §. Az 1894. évi XXXIII. t. cikk, a halotti anyakönyvekről szóló fejezet 68., 70. és 73. §§-aiban ezeket rendeli.

Minden haláleset legkésőbb a legközelebbi hétköznapon, az illetékes anyakönyvezetőnél bejelentendő.

A bejelentéskor a halottkém által kiállított halottvizsgálati bizonyítvány felmutatandó és erre a megtörtént anyakönyvi bejegyzés az anyakönyvezető által rájegyzendő.

A haláleset anyakönyvi bejegyzése előtt a temetés csak a községi előjárásod kivételére engedélyvel történhetik meg.

Az idézett törvény mindezen rendeleteiből önként következik, hogy senkit sem részesíthetünk mindaddig temetési szertartásban, míg a megholtak anyakönyve-

zése az állami anyakönyvezető által meg nem történt és a szabályszerű anyakönyvezés előttünk, a halottkémi jegyzőkönyv és az arra történt anyakönyvezetői rávezetés felmutatása által nem igazolhatik.

Az így felmutatott halottkémi jegyzőkönyv a lelkesi okiratok között mindenkor megőrzendő. A halottnak az állami anyakönyvbe leendő bejegyzése előtt kivételesen csak a községi előljáróság engedélyének felmutatása mellett tethetünk. Ezen községi előljáróság engedély száma és kelte, a halotti anyakönyv észrevételi rovatában megjegyzendő, és a lelkesi okiratok között megőrzendő.

29. §. A temelés szertartására, valamint a halotti anyakönyvek vezetésére vonatkozó eddigi szabályok és az egyházi felsőség által tett intézkedések, továbbra is alkalmazásban maradnak.

30. §. A megholtá vonatkozó adatok, a megholtat bejelentő közlése, s a mennyiben ennek kiegészítésre volna szüksége, a felmutatandó halottkémi jegyzőkönyv szerint vezetendő be az egyházi halotti anyakönyvbe.

31. Keresztény felebarát szeretetünk benső törvénye, de egyházi törvényeink is azt kívánják, hogy a halál nemére való tekintet nélkül, az egyszerű temelési szertartásban minden keresztényen részesültsék, épen erre való tekintettel, ha valamely, a mi felekezeteinkhöz nem tartozó halottól, saját lelkészre bármi okból megtagadná a tisztességes temetési szertartást, azt a protestáns lelkesek teljesíteni hivatva van.

Ily esetben azonban, az első sorban illetékes lelkes megtagadása 2 tanúval igazolandó s ezen körülmény a halotti anyakönyv észrevételi rovatában, a tanúk nevének megemlítésével, bevezetendő.

VI. Stóla.

32. §. A stóla érintetlen maradjon, azonban annak meg nem fizetése az esketés akadályávául nem szolgál. Minthogy pedig a stóla kérdés, mely mai mivoltában lelkeséink nagy anyagi veszteségét vonhatja maga után, a legmegnyugtatóbban a megváltás által lesz megoldható, hívják fel az egyházkerületek az egyes egyházakat, hogy ezek találjanak utat és módot, különösen az esketési stóla kölcsönösen méltányos megváltására nézve.

Egyébként pedig, hogy a stóla-kérdés tekintetében egyházi hatóságaink biztos tájékoztatást szerezhessenek, ezenel felhivatnak az egyházkerületek, hogy minden egyházból szerezzék be a törvényesen megállapított esketési, keresztelési és temetési stóla jövedelmének kimutatását az anyakönyvek alapján, 10 évi átlag szerint, s e kimutatásokat lehetőleg a legközelebbi konventre terjesszék be.

VII. Családkönyv.

33. §. A családkönyv létesítésének kötelező vagy nem kötelező volta felett legközelebb tartandó egyetemes konventünk fog határozni, s e határozathoz képest intézkedni fog egyszerűs mind azon egyéb nyilvántartási bejegyzések miként leendő teljesítése felől is, melyek úgy általában egyházi érdekeinkre való tekintettel, mint a lelki gondozás céljából még szükségessé, a melyekre nézve ez Utasítás, épen a kérdés jelen helyzetében, nem intézhető.

Kelt a magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének 1895. november hó 22 én tartott üléséből.

Tisza Kálmán főgondnok, Kún Bertalan püspök,
mint a konvent világi elnöke, mint a konvent egyházi elnöke.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kitüntetés. A hivatalos lapból olvassuk, hogy Ő császári és apostoli királyi Felség, a személyes körüli miniszter felterjesztése folytán, december 13-án kelt legfelsőbb elhatározásával, *Dókus Gyula* zempléni vármegyei főjegyzőnek ezen minőségében, valamint a közügyek terén szerzett érdemei elismerésül, a *harmadik osztályú vaskorona rendel* díjmentesen adományozta.

— Úgy tudjuk, hogy a kitüntetett férfit Zemplén vármegyének f. hó 16 án tartott tisztújító gyűlése, mint 25 éves megyei hivatalnokot, szintén többféle elismerésben részesítette. Főiskolánk világi algonokát a királyi kegynek és a megye szeretetének egymást keresztező fényében tisztelettel üdvözljük.

— **Gyászhirek** *Illés Gyula* székesséhvári állami főrealiskolai tanár, Fütő Mihály hódmezővásárhelyi tanár és igazgató veje, folyó hó 2-án, hosszú szenvedés után elhunyt. Ez immár a másik, a ki korai halálával, mint szeretett vő, megsebzette kitűnő apósának s összes övének szívét. Özvegy és két kiskorú gyermek maradt utána és a véghetetlen bánat *Várady Bálint*, a lipótvári, korábban illavai fejedelmét ev. ref. lelkésze folyó hó 9 én, életének 46-ik, házasságának 15-ik évében hirtelen elhunyt. Theol. tanulmányát Sárospatakon végezte s itt tette le a papi vizsgáit is. A hú fiú szeretetével tapadt a későbbi időben is az Alma máterhez s illavórl egy rab által készített szép rajtot (kathedra-terv) küldött a szépségű műzumnak halája jeleül. Áldás a korán elköltözött hú munkásokra, övéiknek pedig „békesség és jóakarát!”

— **A sárospataki diákokhoz.** A sárospataki diákságnak — a seniortól az egész a grammatistáig — mindig meg volt az a szép erénye, hogy minden szépet s nem sért hevílt, lelkesült. Tudomány, művészet, hit, hazá, emberiség mindig főgokony lélekre találtak nála! Nemes idealismust nem hűtötte le, nem írhatta ki még a Báthory Zsófia új lüszése sem. A kollegiumot ugyan elvették a királyi-helmei uradalommal és sok egyebbel együtt; de a kollegium, a sárospataki kollegium élt, *bujdosott* legyen bár Debrecenben, Maros-Vásárhelyen, Gyulafehérváron, Göncön, Kassán; *diákjai fentartották, megmenetltek és visszahozták a bujdosó kollegiumot Sárospatakra* . . . A mi időkben betegeslegző egyelet létesítettek; Dr. Heiszler exegetikai felolvasását kiadták stb.; *most* Tompának szobrot emelnek. Ehez a mostani nemes újusághoz szölk. Van nektek ifjú Barátim egy szépségeti műzemetok. Milyen szép volna abba egy *kálvínista művészi* alkotást megszerezni és így ünnepeini meg a millenniumot! Én azt hittem hogy főuraink majd fognak festeni egy ilyen képet; de hát a főurak kincses háza is nagyon megapadt . . . Fajdalom maholnap el is fogynak ők; *de ti nem fogytok el!* Lássátok, van egy *kálvínista tárgyú művészi alkotás, egy falusi református úrvasora-ostás*. Ezzel a képpel a szerzője, *Csók István* (fehérvármegyei kálvínista fiú.) s a „Báthory Erzsébet” szerzője *két arany érmet* nyert Párizsban. Ezt a szerzőt *Munkácsy Mihály* is kitüntette. Vásároljátok meg ezt a képet! Nem 50—60 ft, az igaz; de tudatok ti már ezeket összegyűjteni! 200 diák megyen ki legalább is közlletek legatíóba; mindenik hozhat rá valamit. A főúr nem adhat reá 3—4000 forint; de 50—60 frtot talán még is csak át. Professor is van Sárospa-

tanok nem egy-kettő; veletek éreznek mind; *szegény káhinista papjai* a tisztáninni superintendenciának szintén nem bocsátanak el üres marokkal... Próbáljátok megtestesíteni az eszmét. *En is zuzogorattam reá egy frtot, több tölem nem telik; küldöm azt. Isten áldjon benneteket! Eljeteok örökté!* H. Kiss Kálmán.

— **Az aubaji egyházmegyében** közelebb két világi tanácsbíró állás volt betöltendő. Az ezekre beérkezett szavazatokat folyó hó 1-én bontotta fel egy bizottság Kással s az eredmény az, hogy *Dobozó Pál* és *Neményi Gyula* megválasztottak. Az új viszonyok között is bizonyuljanak igazi tanácsbírnak!

— **A vallás- és közoktatásügyi miniszter a középiskolai tanulók osztályozása ügyében** a következő rendeletet bocsátotta ki: „Az tapasztalom, hogy a középiskolai, különösen a gimnáziumi tanulók osztályozásában, az egyéniség megkövülhető kisebb eltérések mellett, több helyütt feltűnően egyenlőtlen mértéket alkalmaznak a tanárok. Míg némelyek eleve lemondva arról a reményről, hogy növendékeik értelmi képessége esetleg még kifejlődhetik, merev szigorúsággal zárják el előlük a tovább haladás útját, addig mások — nem ritkán ugyanazon intézet kebelében — szerfölött enyhé mérték alkalmazásával azokat is felsőbb osztályokba bocsátják, kik a tanítás célját egyáltalán nem érték el. Ertesülésem szerint ez utóbb említett baj a gyakoribb, miért is annak jelzése mellett, hogy a túlságos szigorúság alkalmazását is helytelennek tartom, ez alkalommal különösen az osztályozás indokolatlan enyhéségének megállítására hívom fel a főigazgatóság figyelmét. Az igazgatónak lesz kötelessége, hogy az illető osztályok tanulmányi állapotának gondos megfigyelése alapján az osztályozó értekezleteken kellő érvényt szerezzenek a Középiskolai Rendiartás 41. §-ában számukra biztosított jogoknak s a tanítás színvonalának és sikerének érdekében mindannyiszor emléjék fel szavukat, a mikor a mértéknek helytelen leszállításáról győződnek meg. Ez intelem nem annyira a középiskola legalsó osztályaira szól, hol a gyermekek fejledező tehetségei a végleges ítélet hozatalát ritkábban engedik meg s a hol még lehet remény a javulásra, hanem különösen a középosztályokra, hol a tanulók fejlettebb kora már biztosabb következtetést enged a felsőbb osztályokban való előmenetel fokára. A középiskolai tanfolyam e szakában (a III. és IV. osztályokban) már alig lehet kétség a felől, vajjon a tanuló értelmi fejlettsége elbírja-e a felsőbb osztályok tudományosabb irányú tanítását s nem válnék-e javára, ha a tudós pályákra előkészítő középiskola folytatása helyett oly foglalkozás felé tereltetnék, melyre később, előhaladottabb koránál fogva, már nem törekedhetik. Ezért a tanfolyamnak különösen ezen fokozatát tartom alkalmaznani arra, hogy a tanárkarok a tanulók tehetségeit a felsőbb osztályokban támasztandó igények szempontjából minden oldalról mérlegeljék s különösen a gimnáziumba nem való tanulókat kellő osztályozással ez iskolából eltávolítsák. Híszem, hogy e figyelmeztetésemet a szorosan vet pedagógiai szemponton kívül a tanári testületek már csak azért is készségesen követni fogják, mert sajnosan tapasztalhatják ők is, hogy a középiskolák túlszűfoltóságát leginkább az a körülmény okozza, hogy ezen intézeteket különösen a gimnáziumokat az úgynevezett tudós pályákra nem való ifjúság nagy számban keresi fel. Budapest, 1896. december 6-án. *Wlassics Gyula*.

* Ezt a felkes és megtestesítő felhívást az ifjúság nevében is közölnék. Eppen most a *Tompa szoborra* foly még a gyűjtés, azután mindjárt hallgathatunk a budaitó szóra. A lélek kész mi bennünk.

Szerk.

— **A sárospataki akadémiai ifjúság folyó hó 14-iki hangversenye és táncestje** az egyesített könyvtár és olvasó-egylet javára és a nemű mulatságok szűbb korára emlékeztetett. Dacára annak, hogy S.-a-Ujhelyt s egész Zemplénvármegyét elfogta a tisztújítási láz s e miatt sokan kénytelenek voltak otthon vagy távol maradni olyanok is, a kik a sárospataki főiskola iránt melegebben éreznek; dacára annak, hogy S.-a-Ujhelyben valamely értelmes vallalkozó, az oda előre besereglett választók mulattatására, másnap estére szintén hangversenyt rögzöntött; dacára még annak is, hogy a római kath. egyház férfi és nő-tajjai tünnetőleg tartózkodtak az ifjúság adventi hangversenyétől (noha másnap este egy csavargó búvész szörnyűsége mutatványaiert borsos belépti díjat is tudtak fizetni!); dacára a kellemetlen időnek is: oly szép közönség sereglett össze a nemes cél támogatására, a milyen már régóta nem s úgy tudjuk, hogy e szép közönség a legteljesebb melegezáddal hagyta el a mulatság színhelyét. A hangverseny műsorozata 7 számból állott. 1-ső volt az *ifjúsági zenekar* egy részlettel Konti „Köpe”-jából — kedves szabatos előadásban. A közönség örömmel győződött meg a kar nagymérvű haladásáról s más darabot is hallani kívánt tőle. A 2-ik szám *Horváth Dező* joghallgató szaválata volt. Jóképany a „Lengyelek fehér asszonya” című ismeretes művét adta elő s noha a sárospatakiak sokszor hallották már e darabot, unalom nélkül élvezték azt az ifjú szónok előadásában is. A 3-ik szám egy férfi négyes volt. *Dr. Finkey Ferenc* jogtanár, *Rohoska József* theol. s. tanár, *Csikó József* IV. theol. ifjú és *Piskóti Ferenc* VIII. gimn. o. tanuló nagy hatással énekeltek Thém Karólynak „Nem tudom én mi a bajom” kezdetű műdarabját. A közönség szinte odapatad ajkaira s űmpei csendjével biztatta őket, hogy „tovább, tovább!” Biztatta aztán lelkesült éjénekkel és újralkal is, de hiába. 4-ik számú *Dr. Meczner Sándor* és *Dr. Zsindely István* jogtanárok adták elő hegedűn és zongorán Ernst „Elegia”-ját, azzal a kedves jelzősággal, finom színezéssel, a mely annak a búbanatot panaszló zenedarabnak kiváló sajátága. A kik egy hónappal előbb illükk és zongora ketősüket hallották, azok kellemesen győződtek meg arról, hogy *Dr. Meczner* S. a hegedűn is méltó társa *Dr. Zsindelynek* s együtt sok élvezetet szerezhetnek még a sárospataki hangversenyek közönségének. Csak kétszeri újrás után engedett nekik a hallgatóság pihenést. Az 5-ik pontot élénk kíváncsiság előzte meg. *Debrézeni Jolánka* úrhölgy, a kit egy pár játékony műkedvelői előadásról előnyösen ismernek már a sárospatakiak, Ilosvay Hugónak „Férjhez menjek?” című monológiát adta elő nagy ügyességgel, sok rátermettséggel. A változatos jelenetekben gazdag darabomból nem ejtett el semmit; átértette, átérezte, színezte hanggal, test-beszéddel; csevegett, pajkoskodott, duzzogott s a közönség másodsorú is megszavallatta s szíve szerint megtapsolta. A 6-ik szám egy férfi fuvola négyes volt, a mi a zenei ritkaságok közé tartozik. *Pásztor Sámuel* ének- és zenetanár, a kinek nagy érdeme van a hangverseny sikerében (a zenekarban brácsos, a fuvola négyesben primás, az énekarban vezénylő, mindenikben betanított volt), néhány régi jó magyar dalt alkalmazott négy fuvolára s el is fuvolázta *Horváth Dező*, *Séra János* és *Tariska Dező* karkatokkal együtt tetszős őszhangossággal és teljes hatással. Újrás után, a mit nem lehetett s kar is lett volna elengedni, következett végre 7 számú az *Enekkar* „Szerelmi krach”-ja Szentirmai Elemértől. Egy tréfás kardal ez, pajzán jókedvvel írva s ilyen volt az előadása is. A kar egészen elemében mutatkozott s valóban magával ragadta a hallgatóságot, a mely szinte tombolva követte az újrat s könyekig kacagott a darabnak egy bizonyos Peleskey Nótárius-féle

jelenete felett Az „ujra” aztán — ha lehet ezt mondani — még nagyobb animóval zendült fel s az egészben és részleteiben teljesen sikerült hangversenynek kitűnő záradéka volt. Utánna jó ízű táncmulatság következett fiatalos hévvel hajnalig. A nagy erkölcsi siker mellett — úgy halljuk — 70—80 frt tiszta bevétel mutatkozott. A küldemények még csepegnek a jókedvű adakozók részéről, ezért a végeredmény még nem bizonyos. A nemes cél pártfogására újabban is felhívjuk t. olvasóinkat.

— Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság összeállítása nem tetszik a „Debr. Prot. Lap.”-nak. Rosszálja a tanítók kérelmének visszautasítását s megínikább azt — különösebben maga a szerkesztő — hogy a tisztántúli rangoteg nagyságú kerültebből, a temérdek professor hazájából egyetlen egy valódi tanár jutott be a bizottságba, az is inkább vagy talán csak azért, mert a konventnek is jegyzője. Komoly és méltó alapja van a panasznak szerintünk is; de hát hol voltak a magyar ev. ref. egyházi lapok akkor, a mikor a „Sárospataki Lapok” ujra és újra sürgette az egyetemes tanügyi bizottság életre hívását s annak olyan szervezését, hogy az tanügyünkre ösztönözze és a tanárokat nevezé tisztességé, jutalomá legyen s őket az egyház testéhez szorosabban oda kapcsolja?! . . . A „Debr. Prot. Lap.”-nak tudnia kell azt, hogy az egyetemes tanügyi bizottság legutolsó gyűlése épen a debreceni tanárokat bizta meg a bizottság szervezetének megkésztésével, új alapokra fektetésével s tudnia kell azt is, hogy noha a „Sárospataki Lapok” ezt is megsürgette, a debreceni megbízottak a szervezet terét nem készítették el soha! Legalább az ellenkezőről nem jutott hír a világ elé. Egy kitűnően megokolt szervezeti munkálat fordíthatott volna a dolgozó igen sokat s talán a tanügyi bizottság sem hal meg olyan dísztelentül, ha a debreceniek másként akarják!

— Nem kell többé szavazat-bontás, úgy látszik az egyre sürdölni felmerülő esetekből. Még jóformán be sem húnyja egy-egy nagyobb emberünk a szemét, a ki egy-egy nevezetesebb hivatal is visel, — megindul a korteskedés a helyi vagy szomszédos lapokban, sőt a fővárosiakban is. A személyi hírek legjobban vonzanak — ez a mai újságróli tapasztalat — s hajrá! a személyi hírek után. Alig kezdődött meg a szavazás, (hogy elebbre ne menjünk!) p. o. Zelenkára, Poszvékra, Gyurátra, vagy legközelebb b. e. Papp Gábor utódjára: a hírlapok azonnal kürtölték, hogy X. Y. egyházközség összes szavazatával Z. V. urat tisztelte meg . . . megválasztásáza tehát valószínű bizonyos . . . több mint bizonyos. Sőt egymást érik a pro és contra közlemények a jelöltek érdemeiről a pártok érdekei s izlése szerint s esetleg a jelölt politikai nézeteihez mérten! . . . Ha így haladunk, néhány év múlva megérhetjük, hogy az olyan egyházközség, a melynek szavazata felől a sajtó még nem verte a hír-harangot, szegyenelni fogja magát, mint figyelemre sem érdemes; de megérhetjük azt is, hogy szavazatok bontása nélkül is felelőskedhettük megválasztott hivatalnokainkat, ha a hírlapok személyi híreit kellő komolysággal megfigyeljük. Hát aztán nem illen-e ez mi hozgánk?! Ó azok a mi gondosan lepecsételt szavazataink! . . .

— A legatus-specificalás is kezd ragályos divattá lenni. A tisztáninneri ev. ref. egyházkerület több ízben is kimondta már, hogy a kebelében levő egyházközségek nem specificalhatnak. De „Mensch probirt” mondja a német s mindig akad nehamy lelkész, a ki — Isten tudja miféle behatások következtében! — bír az igazgatóhoz vagy csak a széniorhoz, hogy p. o. karácsonyra nem kér követet, mert az egyházközség építkezett, mert a legatio jövedelmét saját céljaira akarja felhasználni stb.

stb. Sőt beírnak már a mendikásokért vagy sublegátusokért is és pedig egy legationak 3 lelkésze 2 külön személyért is s ezek között a törvény nem tudó jó urak között vezérek emberek is megakadnak. Sajnálatos, de igen igaz! Vigyázzatok ti consulok, mert ha a só megízeltetül, mivel szólnak?! . . .

— A sárospataki ev. ref. egyházközség temploma készen van már annyira, hogy ideiglenesen megnyílhat. Lebontott középső háója van gerendának nyugvó, boltozatszerű mennyezete van átalakítva, meglepően tetszős formában. Ablakai vaskeretűek igen izléses beosztással, részben színes üvegekkel. Az egész költséges javítás s a falak festése is dicséri annak tervezőjét, *Katona György* mérnököt, lapunk derék munkatársát s az egész presbitériumot. A nagy közönség már igen megúnta a főiskola imatermébe, a harmadik emeletre való járkálást s nagy örvendezéssel vette tudomásul, hogy a karacsonty már az újított templomban ünnepelheti. Az orgona azonban még nincs rendben, sőt a követet is hiányos s az egész templom külseje és környezete még sok javítást igényel, a mi már csak tavasszal fog megtörténhetni, az ünnepélyes felavatás pedig talán csak nyárrban. Akkorra már készül a sárospataki ev. ref. egyház története, a mely sok homályt fog eloszlatni és sok hamis véleményt fog megszügyeníteni. Készítője a Sárospataki Lapoknak szánta, a mely — ha élni marad — bizonyosan két kézzel fog kapni a nagybecsű tanulmányon.

— Gyűjtő iv a Sárospatakon felállítandó Tompa-szobor javára. Melyen tisztelt uram! A sárospataki Magyar Irodalmi Önképző-Társulat, mely egy Szemere Bertalan, Tompa Mihály, Tóth Edé stb. irodalmi munkásságának volt bölcsoje; egyik nagy nevi volt tagjának, *Tompa Mihálynak* óhajit szobrot emelni. Egyszerű mellszobrot a sárospataki főiskola díszes kertjében, mely hirdesse ott a *Virágprekék és Népmondák* költőjének, a leg-szebb hazafias elégiák szerzőjének élévülhetlen érdemét s bizónyságot tegyen arról, hogy a sárospataki főiskola ifjusága megőrizi nagyjainak emléket. A Magyar Irodalmi Önképző-Társulat a jövő éven, a nemzeti általános örömmünnep emlékére óhajtaná felállítani a mellszobrot. Minthogy erre a saját anyagi ereje nem elegendő, a nagy közönséghez kénytelen fordulni kérés szavával. A ki ismeri a Tompa költszetét, — úgy hisz-szik, — nem fog sajnálni egy pár fillért arra, hogy a mi nemes törekvésünket elősegítse. Kérjük különösen a sárospataki főiskola volt növendékeit, s e főiskola iránt érdeklődőket, a prot. lelkészi és tanítói kart, támogassanak bennünket s igyekezzenek ismerőseik körében gyűjteni a mellszobor javára. A legeskeylebb adomány is becses lesz nekünk Tompa Mihályért! — Melyen tisztelt uram! Feleslegesnek tartjuk törekvésünket ékes szavakkal ajánlani. Ha méltónak találja azt a támogatásra, legyen szives a gyűjtést elvállalni, s a társulatot a legnagyobb hállára fogja lekötelezni. A gyűjtött összeget kérjük 1896. január végéig Dr. Finkey Ferenc jogtanárhoz, mint a Társulat elnökéhez (lakik Sárospatakon) küldeni, hogy a gyűjtés eredménye felől tájékozva legyenék. Sárospatak, 1895. december hó. A sárospataki Magyar Irodalmi Önképző-Társulat.*

* Az Önképző társulat az egész főiskola tisztességét kívánja a Tompa-szobor felállításával előmozdítani. Ezért melegen ajánljuk a felhívást egész egyházkerületünk és Sárospatak város különbözőbb pártfogásába. Szerk.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

— A t. olvasóink és munkatársaink szívből kívánunk boldog karácsony-ünnepeket. Albumok és naplárak helyett — a mikkel a napi lapok szeretnek és tudnak kedveskedni — fogadják csupán forró üdvözlétnket és köszönetünket, mert aranyuk és nyruháuk nincs nekünk! Talán megeri még a mai napig vergődve elő egyházi sajtó, hogy viradnak reid derülebb napok és a gazdagok asztaláról jut neki valami egyéb is a kenyér-morzsalekénál, akkor aztán vígabb és tartalmasabb is lehet a szerkesztők hozsuznája. — R. K. K—a. A „Sárospataki Irodalmi Kör”-nek a múlt évre még nincsen tagsági díja. Új alapszabályai terveket effélett sok egybebel együtt, de azok még nincsenek belügyminisiterileg megerősítve. A nézetű ügyben nyugtalanokdókkal tudathatod, hogy annak nyomása a hibás kéziratok miatt megakadt ugyan mindjárt szeptemberben, a kerületi gyűlés után, de közelebb újra megindult és folyamatosan van. A másikról nincsen tudomásom. — A K. Még eléggé jókor érkezett. Köszönet! — Sz—M. F—u. Kedves levelében többen gyönyörködünk. Temetési énekeit bizony hogy örömmel fogadják, de nem úgy, hogy az u. n. sors adja hozzá a hangulatot. Isten mentse ettől. Annak a késedelmes karácsonyi ajándéknak bölcsöd-dalokat teremjen a boldog szülői szív! Örülni fog azoknak az egész művelt magyar haza. Bizodalmát irántam s jó véleményét lapunk iránt sokra becsülöm. — R. K. Ny—a. Megjött, de már csak az utolsó számba szoríthatjuk be. — R. A. Póstitára tettük. Ez a kérdés még sokáig lesz napi rendszer s az emlelt és gyakorlat emberei egyaránt kihallgatandók. Eszmélkedéséről jól esik tudnunk. Itt az ideje, hogy senki ne resteskedjék közülünk!

Pályázat

A felsőborsodi egyházmegyébe kezelezt sajtó-kazai ev. ref. egyházi lelkesi állomására, melynek javadalma készpénzben, földben, terményekben és szolgáltatmányokban — a nyugdíjazott lelkesnek évenként fizetendő 160 koronán kívül — 1910 korona és így a II.ik osztályba tartozik. Pályázók kérvényeiket 1896. évi január hó 15-ik napjáig Nagyiszót. Vadász Pal esperes urhoz Sajtó-Szentpéterre küldjék. Miskolc, 1895. december 14.

Kun Bertalan,
püspök.

HIRDETÉSEK.

Nagytiszeletű lelkész urak!
Érdemes egyházi előljárók!

Hogy azon beces megrendeléseknek eleget tehessek, melyekkel a t. közönség eddig meg-tisztelt,

harang-öntödémet

megnagyoblitottam, a munkásaim számát megszaaporítottam; most már azon helyzetben vagyok, hogy bármely nagyságú, bármelyik hang-csoportba beilleszthető, forgatható fa- vagy vas-koronával ellátott harangokat, megszabott határidőre elkészítek; miért is a t. közönség be-cses pártfogását továbbra is kérem.

Kis-Gejőcz (Ungmege), u. p. Császlóc,

László Sándor

harangöntő.

7-12

Az egyetlen tökéletes ujonnan szabadalmazott

önműködő

szőlővessző- és növény-permetező

„SYPHONIA“

fölműlt minden eddigi ismert permetezőt, mivel önműködően permetez.

Sok ezer ily permetező van már alkalmazásban és ugyanannyi elismerő bizonyítvány tanuskodik arról, hogy a „Siphonia” szerkezete minden más hason-céu szerkezetet fölműlt.

Mayfarth Ph. és Társa

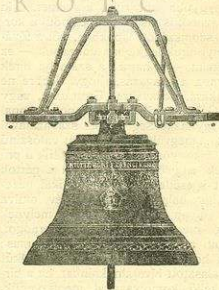
gazdasági-gép-gyár.

különlegességi gyár borsajtok és gyümölcsertékésítési gépek számára.

Bécs, II/1, Tabornstrasse 76. sz.

Árjegyzékek és számos elismerő nyilatkozatok ingyen. — Képviselők felvétetnek 9-10

Az ország legrégibb harangöntője
Kis-Gejőczben (u. p. Császlóc, Ungmege).

Alant írott bátor-kodom a nagytisz. lelkész urak beces tudomására hozni, hogy öntödében minden nagyságú s hangú harangok készítését elvállalom, a kívánt hang-nem szerint, forgatható fa- vagy vas-koronával, a legjutányosabb ár és fizetési feltételek mellett.

Jót állók a leg-szebb legerősebb hang-képességért, tartósságért, sőt még a szállításnál történhető károkat is.

Nem tetsző harangot visszaveszem. Öntödém, mely már több mint egy század óta közmegeledésre számtalan harangot szállított, reményem, hogy a jövőben is ki fogja érdemelni a nagyt. lelkész urak beces pártfogását.

Kiváló tisztelettel

Egri Ferencz,

harangöntő és földbírtokos.

10-12

Felelős szerkesztő: RADACSI GYÖRGY. Szerkesztő-társ: BUZA JÁNOS. Főmunkatárs: DR. RÁCZ LAJOS. Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola bettével.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 3 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Kisankvölj helyigdig 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A t. olvasóhoz.” *Raddcsi György.* — „A protestáns sajtó.” *Orthodox.* — „Miként tehetnők újból népekké theologiai akadémiainkat?” *Tóth Bertalan.* — „A karacsonyi történethez. Betlehem.” *Czékus László.* — „Az abauji hegyközi tanítói értekezlet gyűlése.” *iff. Szilva István.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

A t. Olvasóhoz.

A „Sárospataki Irodalmi Kör” két ízben is tartott közgyűlésén — önmagával s feladataival való hosszas és igen komoly szämvetés után — elodázhatatlan nagy erkölcsi köztelenségnek ismerte el magára nézve immár tizennegyéves közlönyének, a „Sárospataki Lapok”-nak további fenntartását.

És mert hajthatatlan kitartással kötötte magát ahhoz a gondolatához, hogy a reményt és aggodalmat keltő új viszonyok között *közönlönyének szelleme és vezérelte a régi maradjon*; erkölcsi lehetetlenséggé vált reám nézve a 9 éves át folytatott szerkesztőségtől való visszahúzóadás, bármilyen parancsolólag követelnék is, ezt az én többféle, tisztos egyéni érdekeim.

Itt állok azért ismét az igen tisztelt Olvasó előtt — másként nem eselekedhetvén! A szabadság és igazság kimaradhatatlan diadalába vetett hitemmel folytatni kívánom, Lapunk utján, az én ingyen kegyelemből való jóakaróimmal együtt, az egyházépítés nehéz munkáját, azzal a hűséggel és szeretettel, a melylyel a sárospataki főiskolának — e mi drága Alna Materünknek, — egész ev. ref. anyaszentegyházunknak és a bennem erőm felett is bizakodó Sárospataki Irodalmi Körnek állandóan adósa vagyok.

Érzem, sok társammal együtt igen érzem az idők lelkének fuvallatát; látom és értem a fel-feltűnedező jeleket s ha a kegyelem lstene továbbra is mellettünk marad, hiszem, hogy megkettőzteti majd gyöngye erőnket s védő — és ha kell — támadó fegyvereinket megacélozzán, úgy tusakodhatunk valamennyien, hogy haszon-talan sáfároknak ne találtassunk.

Programra nincsen lapunknak szüksége, miután változni nem szándékozik. Azt azonban

benső örömmel és dicsekedéssel hirdethetem, hogy a „Sárospataki Irodalmi Kör” tagjai késznek az eddiginél több s nagyobb szellemi és anyagi áldozatra is a „Sárospataki Lapok” és az ez által képviselt feladatok jóvendőjeért, a mi az Irodalmi Kör körülményeivel ismerős olvasónak bizonyára nem csekély ígérlet és biztosíték.

Mit nyertünk majd viszonzásul önzetlen fáradságunkért a t. olvasó közönségtől, azt a közelebbi napok fogják megmutatni. Mi, a prot. egyházi és iskolai sajtónak szerény s eszményi irányú munkásai, édes jutalomnak tekintjük a miniket megértő nagyok és kicsinyek szóbeli méltánylását is; de egy 60—70 éves terjedelmű sajtó-termék nem állítható elő megfelelő anyagi képesség nélkül. Pál apostollal kérdezzük azért: „Ha mi lelkieket vetettünk néktek, nagy dolog-e, ha töletek testieket kívánunk aratni?”

Bizalommal várjuk e kérdésre a feleletet, mert úgy tudjuk a történelemből, hogy a hazai protestantizmus rendszerint a nehéz viszonyok között bizonyítottatta magát erőiben és áldozataiban kifogyhatatlan gazdagságúnak.

Irodalmi Körünket, ennek az anyaszentegyház javára szolgáló munkásságát, törekvéseit, engem önfeláldozólag segítő szerkesztő-társamat és főmunkatársamat a multa való hálás emlékezések között, mély tisztelettel ajánlom önmagammal együtt a t. olvasó közönség és a nagyra-becsült munkatársak további pártfogó szeretetébe.

Adjon Isten a hazai ev. ref. egyháznak az új ezer évhez hitet, küzdelmeihez bátorságot, a diadalhoz megsegényíthetetlen reménységet és rendíthetetlen kitartást!

Sárospatak, 1895. decz. 27.

Raddcsi György,

a „Sárospataki Lapok” felelős szerkesztője.

A protestáns sajtó.

A közelebbi napokban csudálatosan egybehangzó panasz-hangok verődtek fel az összes prot. lapokból, a régiékből és az újabbakból egyaránt. Az inség hangja a szellemi munkások alkjairól!

Ki nem döbönt volna meg e borzasztó harmoniától, ha ép érzékeléssel áldotta meg Istene a sajtó hivatása felől, és ha nem hunyta be szeméit a fejlődő események szemlélésére előtt?!

Kételkedni szeretünk volna a siralom őszinteségében, de azok a legnagyobb részben ingyenes munkások, — a kik ott forgolódnak a hazai prot. sajtó körül, hogy melengessék annak dermedő tagjait — nem érdemlik meg senkitől, hogy szomorú jutalom gyanánt még megbizhatóságuk ellen is hitetlenkedjünk.

Valóság, rideg igazság, kell tehát elfogadnunk, hogy egyházi és iskolai lapjaink a „lét és nem lét” bizonytalanságai között, vergődve élnek.

De hát miért is van ez így? Talán magában a sajtóban, ennek vezetetőiben és munkásaiban, talán az olvasó közönségben vagy a viszonyokban rejlik a panaszolt bajnak oka, forrása?!

Valaki mindjárt az első panasz-hangokra olyan forma feleletet adott egyik egyházi lapunkban, mintha a *főka volna sok*, az *eszkimó pedig kevés* és e meggyőződésében tanácsolta is az egyházi lapok számának megapaszátását — a központ javára.

Hát igaz, volt idő, a mikor meg tudott élni a hazai ev. ref. egyház, sőt az egész hazai protestantismus egyetlen egyházi lappal is és pedig az az idő a megpróbáltatás esztendeiből telt ki. . . . A viharban összehúzódtunk s jól esett az egy kályha melege s főleg pedig az a tudat, hogy együtt vagyunk. De jöttek a derűsebb, a melegebb napok s az inémet meg egyért lelkészi vezérferiának nem elegendtek meg az egy kályha melegével, az egyetlen lámpa világosságával s a szellemi életnek különböző pontokon felfakadt és gondosan ápoltt forrásaiból új vizek kezdtek csergedezni a szomszédos mezőre. Némi különbség támadt közöttünk az Isten dolgainak keresésében, a hit-igazságok megtalálásában is s itt is, ott is érezni kezdtük a lélek követeléseit s jogot formálnak azok, hogy „a lélek fő, a honnan akar”.

Es így volt ez jól; így követelte ezt az eszmék tisztázása. Így bizonyos nagy, szellemi központok magasabb érdeke, a mit kicsinyelni vagy talán kétértelmű vonni protestáns emberek nem szabad, ha csak bizonyítványt nem akar kiállítani arról, hogy nincs tisztában a protestantismus természetével.

A centralizáció nem a mi világnak, főként a szellemiekben nem! Nincs is nekünk igazság szerint egy centrumunk s gondolni is hiba ilyenre kívált most, a mikor az országos ügyek vezetői is kezdik belátni, p. o. egyebek közt a tanügyi centralizáció veszélye voltát is és az ellenkező irány felé igazodnak. Egyházi lapra nézve az országos vagy politikai centrumnak nálunk semmi különösebb jelentősége nincs, miután az ilyen lapnak nem volt és nem is lesz hivatása a hírekkel való harangozás és a villamos gyorsasággal való versenykedés. A mi lapjaink nem a zajjal, hanem szellemükkel vannak hivatva hódítani.

Ha sok a mostani prot. lapok száma: ugyan melyiket volna tanácsos elaltatni? Debrecen, Pápa, Sárospatak, Kolozsvár, avagy nincsenek e történetileg predestinálva arra, hogy eszmények a nyilvánosság elé álljanak s a munka vereségében mintegy egymástól

fényesedjenek? Hol van az az egyetlen lap, a mely képes volna a más-más szellemű írók termékeit — mint valamely gyűjtő szekrényben — egybehalmozni s azokat esetleg kibékítő összhangba összeolvasztani?! . . . Aztán nem volna-e az határozott kárára egyházi és tudományos életünknek, ha a munkára serkentő eszközökben megfogytokoznánk éppen akkor, a mikor két kézzel is dolgoznunk kellene a magunk és egyházunk tisztességéért?

Meglévő nagyobb egyházi lapjaink valamennyien különböznek egymástól irányra és szellemre nézve. Hogy akár egyik, akár másik mindenkit ki tudna közülünk elégteleni: — ezt merészség volna gondolni is, még inkább pedig állítani.

A lapok apasztása észszerű lehetne tehát anyagi szempontból, mert a szerkesztő és kiadó képessékké válhatnának a dolgozó társak jutalmazására is, de bár-hogy törjük is a fejünket, bármiképpen mérlegeljük is a következményeket, nem követné — szerintünk — a számbeli apasztást megfelelő szellemi és erkölcsi haszon.

Aztán van a vidéki központokból szétterjedő lapoknak egy roppant nagy előnyük éppen bizonyos vidékekre, nagyobb körökre, vagy mondjuk egyes egyházkerületekre nézve; az t. i., hogy azok híven képviselven a vidék érdekeit, adalékok táraul is szerepelnek a jövőendő egyháztörténelem iró számára s a mi ennél is főbb, nem engednek elaludni egy némely jórával tehetőséget, sőt — hosszabb fennállásuk mellett — nevelnek egy egész iró csoportot, a mi a merev központosság mellett a lehetetlenség közé tartozik.

Az nem volna rossz, sőt nyereség lehetne, ha a meglévő egyházi lapok egyháztársadalmunknak más-más rétegeit tudnák maguknak meghódítani s úgy vinnék és osztanak szét a prot. egyház igaz szellemét, hogy hatásuk mindenfelé érezhető volna s minden körben jó gyümölcsöket teremnének. E tekintetben a legjobb mester az idő és az okvetlenül meg fogja a célhoz vezető utakat a hivatottak előtt világosítani.

Nincs módunkban a meglévő egyházi lapok fentartása?! Hát a szegénység — az ismeretes prot. szegénység — nem jó eszköz a sajtó patrocinálására: ez kétségtelen. De nem járul-e valami csekélységgel a prot. sajtó a hivatalos szegénység országtartásához is? Nem sir-e fel időnként és nem követeli-e a nagyobb igazságot, a több méltányosságot s nem veszi-e meg olykor vezérémbereink lelkét is az alulról felhangzó panaszok megzivilésére?! A lelkesítő özvegy-árva-gyamtár felállításában, korábban a domesztikában, vagy általában a hivatalnokok fizetésének rendezésében stb. stb. az egyházi sajnának semmi része sem volna?!

Egy megdöböntő tapasztalat nyugtatná a mi egyházi sajtónk vezetőit és kiadóit, az t. i., hogy előfizetőinek sorában aránytalanul nagyobb a földiekben fogyatékos emberek száma a vagyonosokénál — még a lelkesítő osztályban is! A másik, nem kevésbé elszomorító körülmény pedig az, hogy u. n. világi embe-reink nem érzik — tisztelet a kivételnek — az egyházi sajtó szűkelegességét s egy-egy efféle lap hordatását legfőkébb bizalmi állásokkal járó kötelelenségnek gondolják. Ha ezen az állapoton csak egy kicsit is javítatunk, az egyházi lapok sorsa tisztánt megváltozik s a megelhetes gondja alól azonnal felszabadulnak Az óriási szellemi haszonról most ne is szóljunk!

Nem tudjuk ki és miként, de figyelmeztethetjük az u. n. világi elemet arra, hogy Zichy Nándor, Rszterházy Miklós és a kath. egyház sok világi férfja és asszonya neki vetették magukat a kath. sajtó támogatásának s új, nékik tetsző világot várnak e támogatástól.

Elmondhatná közülünk valaki — *valamely nagy tekintélyű világi férfi!* — a hozzá többé-kevésbé hasonlónak, hogy a Rákóczyak, az Apaffyak, a Lorántfy Zsuzsánnak és Bernemisia Annák stb. egész hatalmas prot. irodalmat hoztak létre kifogyhatatlan jószágokkal a mult időkben, de ők maguk nem végeztek el mindent. Elmondhatná még azt is, hogy gr. Mikó Imre 10 példányban hordatta a *Sárospataki Füzeteket*, mert terjesztési is kívánta azt. És akkor... akkor bizonyosan örvendezővé válnának a prot. sajtó új évi éneke!

Se ne centralisáljunk hát, se ne fogyaszkunk kipróbált fegyvereink számát, hanem — nézven a multak tanulságaira — ihlessük meg valami módon a mi jobb módú embereink szívét s az egyházi sajtó legott nyugodtabban végezheti majd nemes misszióját. — A kinek füle van a hallásra, hallja meg!

Orthodox

ISKOLAI ÜGY.

Miként tehetnők újból népesekké theologiai akadémiánkat?

(Vége.)

Ha az önállóságra juttatás nehéz, sőt bizonytalan volta visszariasztja a tanuló ifjúságot a papi pályától; nem kevésbé oka az ezen pályától való tartózkodásnak az is, hogy a megélhetési viszonyok éppen itt a legkedvezőtlenebbek s egyáltalában nincsenek arányban ama követelményekkel, melyeket manapság a társadalom a pappal szemben táplál.

A megélhetési viszonyok kedvezőtlenége alatt nem azt akarom érteni, mintha a papnak talán még enni valója sem volna. Nem. Hanem igenis azt, hogy a mai datótiók mellett a papság legnagyobb része csak épen hogy vegetál, szükösen él s az atra cura, mint állandó társ kísérí át az életen.

És nagyon, de nagyon is kevés azoknak a papoknak száma, a kik lelkökben ne érzének, hogy azért a 12 esztendői tanuláért, az iskola falai között eltöltött legszebb éveikért, a káplánkodás sanyarúságaiért, rosszul, nagyon rosszul kárpótolta őket az élet.

Mert hol van ma ember, a ki igazságos recompensatióknak tartaná a 400—600 frtig terjedő fizetést — pedig túlnyomó részben e kettő között ingadozik a papi jövedelem — gimnáziumi s akadémiái tanulmányaiért és csodálkozhatunk-e, hogy küzdve nyomorúsággal, a kenyérszerzés gondjaival, nincs kedve ama ideális cél szolgálatára, a melyre elhivatott, a melynek szolgálatára elválasztatott?

És ha ily nyomorúságos a fungens papok helyzete is: mit mondjak akkor a káplánok helyzetéről? A kiknek $\frac{1}{4}$ -ed része — ha ugyan nem több — 50 frt évi fizetésen sanyarog? Mert 600 frtból talán még lehet gazdálkodni valamely félreelső, eldugott falucsukában, ha az illető valami nagy financ-genialitással bír, de 50 frtből már semmiképen sem lehet.

Kijelentem, hogy nem pro domo beszélek, mert azon kevesek közé tartozom — s ezért nem tudok eléggé hálát adni a jó Istennek — a kik tisztességes jövedelemmel bírnak s az 50 frtos káplánkodást csak épen, hogy hírből ösmerik.

De milyen kevesen vagyunk ilyenek, s milyen a nagy többségnek élete chez viszonyítva?

Bizony csak tengődés.

Tudatosan használnak a tengődés kifejezést, mert minek nevezem ez állapotot egyéneknél? Hiszen nálunk

az elsőföldi manapság egy 15 éves leánycseléd havi fizetés 5 frt s hozzá éppen úgy él, mint a gazdája. És ezzel a cseléddel, fizetés tekintetében, egy színvonalon áll egy diplomás ember. Azzal a cseléddel, a ki ő hozzá képest csak állati életet él, a kívül szemben sem állása, sem maga a társadalom semminemű követelést nem táplál.

Es ha néhez 600 frtból is megélni, mennyivel nehezebb lehet 50 frtból, és ha lealázó, hogy az emberiség legszembetűnőbb érdekeit szolgáló papot 600 frttal dotálja a világ, mennyivel lealázóbb, hogy az ugyanezen érdekek szolgálatára kibocsátott ifjút 50 frtos fizetéssel kényserítik megelégedni?

Egészen természetes jelenség tehát, hogy az 50 frtos káplánosságért, mely a legkedvezőbb viszonyok között is 4—5 esztendeig tart, mely a parókhiához juthatás előkészítő iskolájára, évről-évre kevesebben vágyakoznak.

Itt tehát mindennek előtt anyagi kérdések nyomának előtérbe — a megélhetés kérdése. Mert a mai viszonyok közt már nagyon kevés azoknak száma, a kiket kizárólagosan csakis ideális célok indítottak arra, hogy nem törődve, nem gondolva semmit a reájok váró nyomorúságos helyzettel, ezt vagy azt a hivatás kört válasszák maguknak, s a jobbat mellőzzék a rosszabbért s készek legyenek inkább nyomorogni, mikor már más pályán, ha nem is gond nélkül, mert ez lehetetlenség, de jóval kedvezőbb megélhetési feltételekkel találkozhatnak.

Hogy nálunk még ma is, és pedig túlnyomó részben 50 frtos káplánosságok vannak, ezért egyeseken a zsinat feléles. Mert ha a legközelebbi zsinat szükségesnek tartotta s erre nézve intézkedett is, hogy a segéd-tanítói fizetések minimuma 100—250 frt legyen: ugyan nem meglehetne volna-e ugyanezt a s.-lelkűek érdekében is, a kik jóval többet tanultak, exponáltabb álláson vannak s velök szemben a társadalmi élet is jóval nagyobb követelményeket formál?

Azok az idők, mikor a pap a társadalmi élettől teljesen elzárkózva élhetett, elmúltak. Ma emberek között kell élnünk, ha azt akarjuk, hogy a társadalom betegségeit fölismerjük és sebeit begyógyítsuk. Nem csak hirdetaunk kell a felebarát szeretet munkáinak szükségét, de jó példával kell előjárjunk. Mert ha igaz, a mit Szilágyi Dezso mondott, hogy egy bolha többet nyom a legnagyobb beszédnél; épen olyan igaz, hogy egy jó cselekedet jobban vonz, hamarabb buzdít, szóval többet ér a legszebben megszerkesztett s elmondott predikacióval.

És hiába beszélünk addig a papi hivatás fenségéről, dicső, magasztos voltáról a tanuló ifjúság előtt, míg munkásságért, híven végzett kötelesség-teljesítéséért a kárpótlást csak lelkiismeret helyben hagyó ítéletében s az örökkévalóságban keresheti. Bizony ezt a modern gyereket sem papja, sem az iskola, sem tanárja nem lesz képes megnyerni s meghódítani a papi pálya számára.

A papi pályára készülők száma apadást mutat a római katolikus egyházban is, a mint ezt megbízható források után mondhatom. De ők felismerték az apadás forrásait. A papok jól tudják, hogy nem a papi hivatás vesztette el vonzó erejét a szivekre, hanem a nagy szegénységgel egybekötött nélkülözésektől riadnak vissza az emberek. Innen van, hogy majdnem minden diocésissal rendezték s igyekeznek rendezni a parokhas és kápláni fizetéseket. Így pl. a váci diocésissban a legutolsó faluban is a teljes ellátáson kívül 200 frt a kápláni fizetés. Ne méltóztatassanak azonban azt gondolni, hogy ezt a püspök fizeti.

Távolról sem.

A káplán tartás a legtöbb esetben kényelmi kérdés is. A ki a plebánusok közül káplánt tart, jövedelme

arányában tartozik káplánjait fizetni s ha 200 frt nem futja, ez esetben fizeti a hiányt az e célra fentartott alapítvány, a hol ez nincs, a püspök.

Ily megoldásról, nagyon természetes, nem is beszélhetünk mi reformátusok, s a kápláni fizetések maradnak továbbra is a mai rendezetlen vagy talán túlságosan rendezett állapotban. Az alkalom megvolt erre a lelkesítő jövedelmek összehírásánál, mely — gondolom — az állandóan szükséges évi államsegély megállapíthatása szempontjából volt elrendelve s a kormányhoz felterjesztve.

Gondoltak e a s.-lelkészekre is a vezérek? — nem tudom. Talán igen.

Hiszzen a s.-lelkészek anyagi helyzetének javítása megérdemli, hogy vele foglalkozzanak. Én legalább úgy gondolom, hogy ennek az 50 frtos káplánkodásnak meglehetősen befolyása van arra, hogy oly megdöbbentően fogy a papi pályára lépők száma, hogy míg 1882-ben 130-an voltak Patakon teológusok, ma már ez a szám — ha nem tévedek — 37-re olvadt le. Ha az apadás még 10 esztendőig állandóan megmarad, akkor a teológusok akadémiának egyetlen hallgatója sem lesz. És eljő az idő, mikor a kisebb gyülekezetek borító hálójával indulnak útra, hogy papot fogjanak.

Ime ezekben látom én ama szomorú jelenségek okát, hogy a teológusok száma esztendőről-esztendőre apadást mutat s hogy mindig kevesebdik azoknak száma, kik életüket a papi pályának szentelik.

Ne keressük hát másutt a beteges állapotok forrását, ne bántuk érte a papokat, ne az iskolákat s ne a tanárokat, a kiket legkevésbé érhet vád. Az idők változtak meg, a modern társadalom gyermekeinek gondozása más, melynek keretében sehogysem fér bele az, hogy 500—600 frtos állomásokon s 8—10 esztendőig 50 frtos káplánásokon töltsék életét az ember, a ki végzett 8 gimnáziumot, négy esztendőig teológiai kurzust hallgatott s közben egy alapvizsgát, vagy 8 kolloquiumot, 1 kápláni s végül papi szigorlatot tett le.

Gondoljuk meg, hogy nem csak a világiaknak, de a papoknak is szól a biztatás: »Minden munkás méltó az ő jutalmára.«

Toth Bertalan,
cepléltí. ref. s.-lelkész.

TÁRCA.

A karácsonyi történethez.*

Bethlehem.

Íde, vidám diadalmas hívek!
Jöjjetek, jöjjetek Bethlehembe!

Mint egy korona a hegyek felett, úgy fekszik Bethlehem sziklás hegyeknek koszorújában, mint rózsza a töviskek között, vagy mintegy királyfi, a ki mellett óriások állnak őrt. Itt élt Jézus két évig gyermekkorra reggelén. Bármely oldalról jöjjön is oda valaki, ő már messziről int ép oly méltóságos, mint kedves fekvésű magaslátáról a vándor felé, és láttára az illető oly otthonosan és vidáman érzi magát, mintha hosszú távollét után a saját hazáját látna viszont. De kinézése egyik oldalról sem oly szép és lélekemelő, mint arról, a mely a Mar Saba pusztájából fölfelé haladó vándor elé tárul. A kevésbé meredek északi oldal kivételével köröskörül

* Mutató Schneller Lajos előbb bethlehemi, jelenleg kőlni lev. lelkésznek »Kennst du das Land?« című, 12 kiadást érjenes művének szerző által jogosított, nem sokára megjelenő magyar fordításából.

mély termékeny völgyek szegélyezik. Annal szabadabban kékít szét az óségi városka, mint egy magas örörlény a biblia földjére, s szeles ívből ott fekszenek körülötte azok a hegyek és helyek, a melyeken egykor az ő nagy fiáról jöszölk.

A szent földnek sok látogatója emlékezik kellemesen vissza a bethlehemi evang. paplák födeléről nyíló pompás kilátásra. Itt a város legmagasabb pontjáról szép kilátás nyílik minden irányban. Észak, nyugot és dél felé a kilátást a többnyire már egy órányi távolságra emelkedő hegyek akadályozzák meg. A Mar Illés-hegye elfedi Jeruzsálemet, melyből a nyugati szélén csak a syriai árvahegy, a keleti szélén az olajfák hegyének tornya és a háttérben a Benjamin törzsének egyes hegyei látszanak. De e korlátolt kilátás nem megvetendő. Mily pompásan látszik ide fel-hegy magasból fehér házaival a félóra távolságra fekvő Beit Djála nevű nagyfalú, egy 80—100 ezer olajfából álló erdőtelő környezve, míg fent a magasán épült díszes evangélikus kápolna uralkodik.

De fordúlj szemeddel kelet felé! Itt elmerenghet s csaponghat zemed, a meddig néki tetszik, hegyről-hegyre, földről-töldre, folyón és tengeren. egy egész világ felett! Es ha derűs, kedvező napra találsz, akkor szavakban vissza nem adható fényesség varázsa ömlik el azok felett. Ott lenn a pusztá szelén először is a »pusztorok mezéjű« pillantod meg, olajfáinak árnyékában. Egy kedves, lapályos völgyön fekszik ez, zöldelő szántóföldek között, kőfákkal körülvéve, körülötte hegyek tekintenek le a esendő völgybe. De mögötte a táj csakhamar hegyes pusztasággá változik át, mely falvak és fák nélkül nyúlik be a távoli mélységbe. Szaz, meg száz völgy és hegy-szakadék fut itt egymásba. Júda eme pusztáján: »Mint egy szétrépt juhnyáj«, emelgetik fel a pusztá halmait majd szürké, majd rózsás- és violaszínű fejeiket. Itt és ott ama halmokról a beduinok patriarkális lakásai »Kedar fekete sátrai« integetnek feléd. Különösen merészen és kevélyen emelkedik ki-e halmok közepéből, mint egy kiraly, a pompás Frank-hegye, a többi hegyesportokat mind felülmúlva egy fő-hosszúsággal. Herodes ezer meg ezer munkással hordatta rá a tetejét és állítólag oda senn van eltemetve. Jobbra e hegytől, a mely meglepően hasonlóan Hohenstaufen-hegyhez, láthatjuk Thekoa őrtornyát, az Ámos próféta hazáját.

De a kéklő messzeségben, túl a holt tengeren a Moáb hegyei csilognak és ragyognak a szines ködben majd a kék tenger, majd pedig a rózsák és violák színeiben. S, oly tisztá a levegő, hogy azt hisszük, miszerint az ezernyi nyílások és üregek mindenikébe bele pillanthatunk. Az átlatzó messzeségben a meredek kősziklából, a durva szirtekből és a barátságatlan hegyekből, nem lehet látni semmitsem. Ugy tűnik az ég, mint valami isteni éden-hegy, a melyre a nap a szivárvány összes ragyogó színeit pazar bőségben kiárasztotta s melynek nézésével soha nem bírnak betelni. Egy egész világ, terjed így el Moáb ama merészen emelkedő hegy-falaj szemeknél előtt. Csúcsai három napi távolságra vannak Bethlehemtől, míg a hegyesg hosszát Nébo, Pisga és más csúcsaival hat-nyolc nap alatt is alig lehet bejárni.

De most térjünk vissza a távolból magának Bethlehemi tájára! Ez kedves, rendkívül élénk kép. Rövid idővel ez előtt még többnyire ugár és műveletlen föld volt itt. Pusztá sziklái közt a jövedelmező földművelés lehetetlennek látszott. Csak egy-egy terrasz romjai a hegyoldalon, a zsidó szorgalom eme nyomai, emlékeztethették a gondolkozó embert arra, mily szép lehetett e föld, s milyen szép lehetne szorgalmas művelés mellett. De az utóbbi években, mióta Müller, a nagy-

érdemű német missionárius példát mutatott a betlehemieknek, azóta nagyobb kedv támadt föl ezekben a föld munkálására. Ugy látszik, mintha a régebbi gazdasági virágzás akarna visszatérni, ha csak a törökök nehézkés lába mindent újra szét nem tapossa. Jól gondozott kertetlekedet emelkednek évről-évre nagyobb, és nagyobb kiterjedésben a mely völgykatlanból fel a hegy magaslatáig. Kertek, sötét olajligetek, zöld szőlőhelyek és fügefá-telegek virágzó koszorúja környezi a várost, míg a távolabbi völgyekben és kisebb síkságokon termékeny szántó-földek emlékeztetnek ama hí moabita nőnek, RUTHnak történetére, a ki innen minden nap láthatta hazája hegyvidékét. Tavaszkor kellemes bejárni Betlehem környékét. Minden sarjad és zöldel ekkor itt, még a messze pusztaság is zöld fényben tündököl. A virágok az ő rendkívüli sokféleségükben, ragyogó színükben, nemes formáikban lépten-nyomon újabb örömeik és meglepetések forrásai. Vissai kellemes p. o. márciusban egy séta azon a gyalog ösvényen, mely alatt a salamonai vízvezeték folyik, fenn az Artas (Étham) zöldelő mély völgye felett, el a Salamon tavaig! Szép virágok ezreit tapossa a lábunk. Biborszínű kökörösincsek lángoló tűzszínűben szebbek mint Salamon az ő diéső-ségeben (A Dóné 6. v. 39.) versenyeznek a zöld bokorban mosolygó adoniszracsakkal, vagy vércseppecskékkel, míg a nyájas alpesi ibolyák violaszínű vagy fehér fejcskéiket nyújtogatják a meredek sziklák közül és az ezüstös koronával díszített olajfák, halkán lengetve a szelőt, zúgnak az úton.

Ez az a természet, mely alaponaisában évezredekken át ugyanaz maradt. Ugyanezeken a hegyeken töltte el az ifjú gyermek Jézus szülőföld életének első éveit. És a változatlan természetnek eme vonásai jobban vissza vezethetnek bennünket a múltba s. többet beszélnek előttünk, mint mind azok a szent helyek és templomok, melyeket a mai Betlehemben látunk.

De tekintsük meg most már magát a várost is! Mily nyájasan és kedvesen fekszik az ott házáival a napfényben, keleti öltözetében! Nem igen sokkal nézhetett ki másképben a régi Efratának Betleme sem. Csak jóval kisebb és kevésbé pompás volt az. Persze egyetlen magas minarett sem emelkedik a város házai felett, mint Jeruzsálemben vagy Damaskusban, egy mosché sem emeli magasba kupoláját, egy félhold sem fénylik a David városa fölött. De több keresztény templom tornya üdvözli a vándort már messziről. Mert az az egy vonása változatlanul megmaradt Betlehemnek, hogy keresztény nevét mind e mai napig megőrizte. Hétezer lakója között csak néhány száz mohamedán akad. Belsőjére néve azonban, az útcáin levő rendtelenséget és szennyet tekintve, Betlehem is a többi keleti városok közé sorolható.

Betlehemnek legfontosabb helye a születési templom. Ez a város legelsőbb keleti részén áll, míg a hegy meredeken hajlik le a »pásztorok mezéjére.« Épületek, templomok és klastromok nagy, ódonserű tömege ez, melynek kövei erősen feketék a régiségűt, míg az egészből a katólikusok és görögök tért új tornya magaslík ki. Ez épülettömeg közepében világosan meg-látszik a tulajdonképeni születési templom sötét csücs-fedelének kereszt alakja, mely bizonyára a legrégebb keresztény templom a városban. Keresztényének és mohamedánok a világ legszentebb helyének tartják ezt.

Az év főpontját Betlehemben a karácsony képezi. Zarándok-csapatok özönlének akkor ide, hogy ez ünnepet az Ur születési helyén ünnepejjék meg. A ki a szent karácsony éjszakájának vidám áhítatát az ép oly sok rendtelenség, mint fényes szertartások nézése által megrontatni nem akarja, az mindenesetre jól teszi,

ha ezen az éjszakan e templomnak emberekkel szűfolt tereit elkerüli. De szívesen megyünk föl ez éjszakan a háztetőre s tekintünk le ama szent történet csendes színhelyére. Lent a jászol mellett énekelnek, imádkoznak, tolonganak és füstölnek még. Különbön minden hallgatásba merült. A születési templomtól világosság fénye árad felénk. Ennek a csücsfedelén épen a jászol fölött egy kereszt szikrazik az éjben piros fényével, a Gologotha keresztjével a jászoltól a világosság hona felé mutatva. A hegyek, melyek egykor mennyci karok énekét hallgatták, sötétben merednek az éjbe. A pusztai hegy facoportjai között, künn a beduinok fekete szőrsátrai mellett, néha még tüzet látunk lobogni. És mégis mily hangosan beszél ez az egész hallgató világ a régi időkorról. Ott az a vidék, a hol az Ur világossága a pásztorokat egykor beragyogta. Ott a Nébo, a holdfényben látható moabita hegység királya; homályos körárajával Mózesre, az Isten szolgájjára emlékeztet bennünket, a ki furkészó sasszemeivel onnan nézett le a »jó föld«-re, hova lábaival oly igen szeretet volna lépni. Ha sejtette volna, ki fog e magaslaton születni, mely az esteli fényben szemei előtt fekdül! (V. Móz. 34. v. 1.) Ott azok a hegyek, a melyeken Bileam jósolt, míg a messze Betlehem szemei előtt terült el: »Csillag származik Jákóbból, és királyi palca támad Izraelből... ah, ki fog élni, mikor ezt az Isten véghez viszi!« (IV. Móz. 24. v. 17. 23.) És ismét ott káleten egy lovas csapat vonul át a hegyeken. Az egyházi hagyomány ezek fejét koronával díszíti és aranyos királyi pálcát nyom kezébe. Ok is láttak az ő csillagát, és előjöttek, hogy imádják őt (Máté 2. v. 2.). Így a Betlehem körüli föld csendes karácsony éjjelein olykor szívesható beszéd tud intézni a figyelmes szemlélőhöz. Ekkor Betlehem az ő hegyével egy olyan »predikáló nővé lesz, a ki egy magas hegyre ment föl, e hogy az Isten örök szeretetének e földön való megjelenését hirdesse.

De mit mondjunk a betlehemi emberekről? Beszélnek-e ök is valamit nekünk a letűnt időkorról? A betlehemiiek ismert gyöngyház- és olajfa-ipara nem épen alkalmas arra, hogy minket a város korábbi idejébe visszavezessen. De ha a zarándokok tömege december-től májusig elvonult, s ezzel a jövedelmező gyöngyház munka felbeszakad, ha újra elcsendesül a vidék, akkor a betlehemi iparos is örömet átadja magát annak a falusi életnek, melyet Betlehem régi lakói már két vagy három-ezer év előtt folytathattak. Nevezetesen a fügeférés idején, július és augusztustól kezdve kiköltöznék az ő fügefáik alá; mert Betlehem az ő fügetermeléséről az egész országban híres. Ekkor elhagyják házaikat s künn a szőlőhegyen, vagy gyümölcsös kertben ülnek föl tanyaikat. Körös-körül a halkomok mindenütt vidám nép lakik kerek kőröryokban vagy sátrakban, vagy pusztán a fák és szőlőtőkék alatt (Ézs. 5. v. 2.). És midőn a nyájas olvasó októberben már régen újra kényelmes, meleg kályhája mellett üldögél, ekkor még Betlehem regényes hegyei és völgyei közt járva, mindenkit eme napfényes nyári tanyaikon találunk. Mindenütt víg emberekkel találkozunk. Majd egy fügefá alatt ülnek, majd a szőlőhegyek házikójában, majd a dinnyés kertek éjjeleli kunyhójában (Ézs. 1. 8.). Vagy fatól-fához mennek s gyümölcsöket esznek, míg itt-ott egyik vagy másik elégülni ül fenn az ágakon, a szép világot zöld leveles házból szemléli és a vig aratási felhívást, a lolólel-lelelel-t zengi hegyek, völgyek fulébe oly dallamosan, a mely mivel sem áll hátrább a schweiziai híres dallamainál. Hány-szor jártam én ily kertekben, és ha egy ismerőse akadtam, nem eresztettek tovább, hanem egy fügefá alá, a gyorsan kiterített szőnyegre

le kellett ulótnom. Ekkor a 10 vagy 12 fajta fűgét és szőlőt mind meg kellett izelnem s befeczeésül előhoztak még egy csésze párolgó arab kávét, mielőtt a vendéget áldás kívánatok között tovább cseresznek. Sehoh nem láttam én a betlehemeket oly szeretetreméltóknak, mint itt, hol távol a nyereségvágytól az őskeleti vendég-szeretettel ugyanazzal a természetes kedvvel ugyanazt az életet folytatják, mint egykor sok évszázaddal ezelőtt őseik Efratának Betlehemében.

Ugy látszik, hogy Józsefnek is volt földbirtoka Betlehemben De a ki nem ilyen szerencsés is, mindig részt vehet ismerőséinél e természeti életben És így 6 is, midőn a Jézus két első életében Betlehemben tartózkodott. kirándulhatott Máriaival s a kiesi gyermekkel és a rokonokkal nyárbán a nyári szállásra a szőlőtőkék és fügefak alá. Ekkor egy egy éjjel a gyermek Jézus is kint fektűt a szabadban a hegyek között, melyek fölött a szent éjjelen a mennyi szolozsmák tova zúgtak. És Isten csillagai csendesen ragyogtak le arra, ki »szegényen jött a földre, hogy könyörüljön rajunk« és a ki később férfivá növekedve, annyí éjet töltött el a szabadban, fenn a Genezáreth tavanál, vagy lenn a Gecsemánében.*

Czékus László.

KÖZÉLETÜNK.

Az abaúji hegyközi tanítói értekezlet gyűlése.

Az abaúji egyházmegyei tanítói értekezlet hegyközi fiók-köre nov. hó 27-én Telkibányán 8 tagjának, két lelkésznek s alantírtnak részvételé mellett eléggé néptelen, (az elnökkel voltunk 12-en, a mi különben épen apostoli száml!), de annál érdekesebb gyűlést tartott.

Sok tárgya nem volt az értekezletnek. Elsőben egy minta tanítást hallgattunk meg. Markovics N. telkibányai ifjú tanító (múlt júniusban végzett) ismertette a III. osztálynak a méter mértéket, korához mérten nem is vart szabotossággal s higgadsággal, a mivel különösen is rászolgált kartársai és a jelen volt vendégek elismerésére.

Sokkal fontosabb volt az egyházmegye egyetemes értekezleti kör elnöke, Kovács Béla szepssii lelkész által kitzűzött eme vitatétel tárgyalása: »Szükséges-e, hasznos-e a népiszkolák nemi elkülönítése, tekintettel a nevelés és tanítás eredményére?»

Elvi kérdés lévén felvetve, a tagok és vendégek egyaránt nagy buzgósággal szálltak síkra, annyival is inkább, mert a kérdésre adandó feleletet jegyzőkönyvi kivonatban megküldeni kérte az egyetemes értekezleti elnök.

Egyesek legapróbb részre szétzedvén a kérdést, szívsónos vitatták a nemi elkülönítés szükséges és hasznos voltát, a mi nézetem szerint egymást jólevele feltételezi, mert a mi nem hasznos, az bizony nem is szükséges, vagy legjobban esetben is szükséges rossz, a minek valaki mégis csak megissza a keserű levét. — Egymást érték a gyakorlati életből vett bizonyítékok úgy a nevelés, mint tanítás eredményére egyaránt szükséges és hasznos elkülönítés javára, a melyekhez mindenünk tudott valamit tenni a maga módja szerint; s csak mikor már jól kibeszéltük magunkat csaknem valamennyien, akkor vettük észre, hogy egyáltalában híre sincs az ellenségnek, s a sok ékes bizonyíték legfőlebb saját lelkünköt ringatta bele még jobban azon

erős meggyőződésbe, hogy bizony csak jó volna, ha megmehetne mindenütt a nemi elkülönítés.

Főérveink voltak, hogy úgy a testi, mint a lelki nevelésnek más irányúnak kell lennie a fiú, másnak a leánygyermeknél, a kinek erkölcsisége inkább a szelidségen, s szerénységen sarkallik, a fiú küzdelemre készítő hitre s reményre ellen, s a kinek holmi katonás gyakorlatokra egyáltalában semmi szüksége, mikor labdázás s szebbnél-szebb gyermekes játékok állanak rendelkezésére; a tanításra nézve pedig az a nézet volt uralkodó, hogy az iskolák elkülönítése után sokkal sikeresebben lehetne mindkét nembeli gyermekeket tanítani kertészetre, illetőleg leányoknál kézi munkára s más nőt, az életben előjövő foglalkozásra (leányoknál p. o. a konyhakerítés s valamennyi háztartástán, főúknál nyésés, otlogtás s kevés gazdaszáttán, mindkétfőhöz megkívántatván a példánykert, a melyre sok helyen maig sincs gond fordítva.)

Az elkülönítés ellen senki sem foglalt állást, s így az értekezlet egyhangulag kimondta, miszerint a népiszkolák nemi elkülönítését maga részéről úgy a nevelés, mint a tanítás eredményesebbé tétele végett szükségesnek s hasznosnak tartja Amde az elvi kijelentés mellett nem állt meg, hanem e kérdés gyakorlati oldalát is figyelmére méltatván, azon szomorú tapasztalatra jutott, hogy az elkülönítésnek a mi felekezeti iskoláinkban útját vágja a protestáns miseria.

Mert a nemi elkülönítés legalább is két tantermet (természetesen kétszerez felszereléssel), egy fi és egy nő tanítót (tanító és tanítónőt) feltételez; a tanterem pedig nem áll elő jámbor szándékból, a tanító, illetőleg tanítónő sem él meg szép szóból, pénzünk pedig, a mint tréfásan, de nagy igazán mondják, a legkevesebb.

És ez az én szemem előtt, ha a nemi elkülönítés csakugyan hasznos lenne, egyik legfőbb ok a népiszkolák államosítására, mivel a népiszkolák első sorban nemzeti s csak azután felekezeti kultur-intézetek, a melyeket épen azért minél nagyobb tökéletességre emelni az állam és kormány erős kötelessége, a mihez sajnos, a béke-hadsereg költségei miatt nincs elég módja a kintárnak.

Itt szemembe dobhatják, hogy nem szeretem a prot. autonómiát. Hát nem bizony, a hol nincs mit szeretni rajta; a hol még lángoló szerellemmel sem tudok bajaimat segíteni; de igenis szeretem ott, a hol igazán legnagyobb szükségünk van rá, szeretem a közép és felső iskoláknál, a melyek egyházunknak vezérferfiakat nevelni hivatják, a melyeknek oltárán óhajtatám lerakva látni azt a sok áldozatot, a melyet most a népiszkolák aranylag kevés kamat mellett felemlészenek.

A népet, ha a papság a vallástantást komolyan kezébe veszi, a népet önmagában nem féltem én, de aggodom jövőjén, a mikor nem lesznek prot. szellemű vezérferfiak, a kiknek példáján egyházáért lelkesülni tanuljon.

Felülről ég a ház lefelé, s nem alulról felfelé; legyen tűzmentes a tető, a falak sem égnek meg! Nem a falaknak, de a tetőknek biztosításáért fizetünk.

A nemi elkülönítés tehát, hogy tárgyamhoz visszatérjek, prot. felekezeti népiszkoláinkban, a mint az értekezlet eldöntötte, szükséges és hasznos volta mellett is lehetetlen; az elv életre való, de nincs, a miből tessest öltönn magára.

Az elkülönítésről levén szó, bár nem tartozott szorosán a tárgyhoz, felszínre került az osztályok szerint elkülönítés, a mit értekezlet a nemi elkülönítésnek felteendő elibe helyezne. Igen ám, de akkor meg hat tanterem s ugyanannyi tanító nélkül meg nem élünk,

* Előbbi számunkba nem fért be.

azoktól pedig, ha reá gondol is, feje fájul a prot. autonómiának.

Eddig tartott volna a hivatalos értekezlet, de mert itt még nem volt bezárva, az ezután lefolyt eszmecsere, s létrejött megállapodást is joggal tartom az értekezlet körébe tartozónak. Különbön magán-véleménynek is elég figyelmet érdemlők azok.

És itt nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy — az értekezlet véleménye szerint, — a kerület a tankönyvekkel kereskedést űz, s saját pénztárának javára basaszkodik, drága és rossz könyveket vagy legalább is egyetlen ár mellett rosszabbakat tanítást az iskolákban, mint az állam, a mi által nagyon megnehezíti a tanítók helyzetét a tanítást és a tankönyvek beszerezését illetően is.* A Nagy László-féle magyar nyelvtant ugyanis határozottan jobbnak ítélik minden eddigi Patakon kiadottnál.**

Ehez én, öszténit bevallom, nem értek, mivel nem ismerem csupán a saját tankönyveinket, de elmondtam, remélve, hogy az értekezlet sem akarta véka alá rejteni a gyertyát.

Az illetékes tényezők feleljenek meg a kerület érdekében, hogy okvetlenül rajta ne száradjon ez a vádnak is beillő értekezleti vélemény, különben igazuk lesz a tanító uraknak.

Arról is volt szó, hogy a legújabb tanterv nem válik be népiskoláinkban s jobb a régi pataki.

Erre nézve sem kockáztatok ítéletet, mivel ahhoz mindkét tanterv ismerete s használata adhat csak jót, annyit azonban nem hallgathatok el, s az értekezletet is megjegyeztem, hogy ha a tanterv nem vált be, a mire nézve igazuk lehet a tanító uraknak, úgy annak hiányairól ők is felelősek, mert hiszen az még mint tervezet, de mindenesetre nyomtatás előtt bíralatuk alá volt vetve, s bizony a felhívás dacára is csak (gondolom de nem álltom) két-három s nem több tanítói értekezleti kör terjesztette ki arra figyelmét. Ha nyomorék a gyermek, ők is segítettek azaz tenni vétkes halgatásokkal.***

Meg aztán, úgy tudom, pályázat is volt reá hirdetve s csak ennek sikertelensége után kapott egyenes megbízást a tanterv-készítő igazgató úr! Itt nem a kerületet, nem is a szerzőt illeti a szemrehányás. Ha mulasztás történt, a tanító urak részéről történt, a melyet azonban jóvá tehetnek az által, hogy észrevételeiket a lapok útján tudomására hozván az érdekelteknek, módot nyújtanak a kerületnek a revideálásra, esetleg egy újabb, kifogástalan tanterv készítésére, ha ugyan egyáltalán tudna valaki mindenkinek tetsző tantervet előállítani?

Nekem pedig ott, a hol az értekezlet véleményét tolmácsoltam, bocsássanak meg az akaratomon kívül megsebzettek, mert én csak azt mondtam el, a mi másoktól hallottam s annak is urát adtam, hogy honnan tudom mindezeket? A világosságot kerülni úgy sem tanácsos, különösen ha érzí valaki, hogy tiszták kezei.

Ifj. Szilva István.

* Népiskolai tankönyveinket rendszerint néptanítók bíráják és ajánlják kinyomtatásra! Szerk.

** A nyelvtudomány mai állásában, nem a nyelvtanok felett kell első sorban ítéletet tartani, hanem azt volna jó vitálni: mit és mennyit lehet bevinni a diákok nyelvtani vívmányokból a népiszkola. Ha ezen túl volnának a gyakorlati emberei, a tanterv- és tankönyv-készítők farságos díjtásai mindjárt nem keltenének annyi ellenszenvet. Szerk.

*** Ez az igaz.

Szerk.

IRODALOM.

* A „**Protestáns Szemle**“ f. évi 7—10 (szept.—dec.) füzeté a következő tartalommal jelent meg: A belmissió eszmei szempontból, *Szabó Aladártól*; A buddhizmus és a kereszténység, *Dr. Selávik Mátyástól*; A halhatatlansági eszme története, *Paulik Jánostól*, (III—V. közelemény, összesen 29 lap terjedelemben, ismertetve a Védakori hinduk vallásának, a brahmanizmusnak, buddhizmusnak, a persáknak s a germánoknak a lélek halhatatlanságára vonatkozó hitét, tanait); Adalékok Pathai P. Sámuel püspök életéhez, *Földváry Lászlótól* (I—II. közelemény, összesen 25 lap terjedelemben); Teleki Török István, *Payr Sándortól* (I—III. közelemény, összesen 52 lap terjedelemben); A londoni rongyos iskolák egyesülete, *Csiky Lajostól*; A socializmus és a kereszténység, *Dr. Selávik Mátyástól* (I—II. közelemény, összesen 13 lap terjedelemben); Wichen J. H. a németországi belmissio atyja, *Csiky Lajostól* (I—II. közelemény, összesen 21 lap terjedelemben); Hajlam az életsídségre, természetben és egyházban, *Dr. Heiszler Józseftől*; Beythe István apologiaja, *Révész Kálmántól*. Ezenkívül mindenik füzetben hazai és külföldi irodalom, a novemberi füzetben a társulat októberi ülésének jegyzőkönyve. A Prot. Szemle e feli folyamta 37 nagy 8-adrét iven jelent meg, s mint a fentebbi tartalmi ismertetésből látszik, változatos, a vallás és egyháztudományok majd mindenik ágára kiterjedő, többnyire becses munkalátokkal; irodalmi rovata sok jóra való, elméleti vagy gyakorlati tekintetben hasznos munkát ismertet meg az olvasókkal — egyszóval a Szemle igen megoszol azért a 3 frtért, a mibe a tagoknak kerül, s minden művelt protestáns ember legteljesebb pártolására méltó.

* A M. Tud. Akadémia az 1896. évvel könyvkiadó vállalatának egy új ciklusát indítja meg. Oly eredeti és fordított műveket ad benne, melyeknek megválasztásában irodalmunk egyes hézagainak betöltése és a művelt közönség szükségleteinek kielégítése vezérlik. E vállalat a történet, irodalom, bölcsészet és társadalmi tudományok egész körét felkarolja, kivéve a természettudományi műveket. A fordított munkát egy e végből fölkerít szakember előzetesen átvizsgálja és a fordítás helyességéért, hűségéért a felelőségen osztozik a fordítóval. Az 1896—1898. évi ciklusra az Akadémia a következő munkák kiadását vette tervbe: *Alexander Bernát*: Kant világnézlete, egy kötet; *Beöthy Zolt.*: Az irodalom és története, egy kötet; *Croiset*: A görög eposz története, egy kötet, fordítja Kempf József; *Faguel*: A XVIII. század (a felvilágosodás századának, különösen francia irodalmának jellemzése), egy kötet, fordítja Haraszti Gyula; *Gregorius*: Hadrián császár, egy kötet; *Laveley*: A tulajdon és kezdetleges alakulása, egy vagy két kötet, fordítja Bartha Béla; *Radó Antal*: Az olasz irodalom története, két kötet; *Ribot*: A lelki ártóklés (L'hérédité psychologique), egy kötet, fordítja Rácz Lajos; *Ruskin*: Velence kövei, három kötet, számos rajzzal és műmelléklettel, fordítja Geöcze Sarolta; *Southey*: Nelson élete, egy kötet. Évenként négy kötet fog megjelenni 100—120 új terjedelemben. Egy-egy évfolyam ára 5 frt, angolváson kötésben darabonként 40 krral több. Az alálrás 3 évre kötelező; jelentkezni lehet egy levelező lapon a M. Tud. Akadémia főtitkáranál. A könyvek rendszerint az illető év november havában jelennek meg; a ki a megjelenés előtt az évi díjat beküldi, az portómentesen kapja a műveket. A könyvkiadó-vállalat pártoló tagjai ingyen kapják az Akadémiai Értesítő című havi folyóiratot s az Akadémia minden

egyé kiadványát 25° /_o árengedménnyel rendelheik meg. E rendkívül jutányos és rendkívül becses irodalmi vállalatot, mely az önművelődésnek, az uralkodó társadalmi, bölcsészeti, irodalmi eszmék megismerésének legalkalmasabb eszköze, a legmelegebben ajánljuk t. olvasóink szíves figyelmébe!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** Gyurkó Dániel h.-szentandrási év. ref. lelkész (Abauj) áldott lelkű, hű neje, szül. *Kérészy Zsuzsanna*, Kérészy István sárospataki tanár és Kérészy Barna tiszánai év. ref. lelkészárunk édes testvére, a jó kalvinista papnék egyik tiszteletré méltó példánya, folyó hó 24.-én, életének 64-ik évében, hosszas szenvedés után elhunyt s f. hó 26.-án eltemettetett. Édes anyai szívét, a mely kifogyhatatlan volt a szeretetben, nem tépik többé a családás saskeselyűi. Áldott legyen emlékezetel!

— **Lapunk ez évi tartalomjegyzékét** új évi számmunkal küldjük szét.

— **Egy hús szózat.** Leverő hirt vettem Tompa reliquiáinak kiadójától, Ferenczy B. úrtól. A nagy író hátrahagyott egyházi művei nem jelenhetnek meg, mert a megrendelők száma a *szózat* sem üti ki. Sok mindent hittem, sőt tapasztaltam is már a magyar prot. irodalmi viszonyokról; el is voltam réa készülőve, hogy Tompa nevének varázserője, szellemének kiválósága sem lesz képes ezeket indítani az előfizetésre, de hogy *100, mondj egy száz megrendelője se legyen, arra még gondolni sem mertem.* Ez már nem *közönyösség, ez már bűn.* Hogy miért? — erre feleljen meg magának hazánk 8 millió magyarja, vagy ha felekezeti körre szorítjuk, negydeháromezre protestánsa, vagy ha még ad infimtum viszsztuk a korlátot, negydeháromezre prot. lelkésze és lelkésztanára. Ez utóbbiakhoz, ezek között is a tehetősebbekhez kiáltozok én, egy síró felhő, a kire Tompa hűnyő emlékezetének még egy pirosló fénye süt. Ne engedjék, hogy Tompa nagy szellemének alkotásai, pártolás hiányában, az enyészetnek adassanak át! — Valamikor, nem is olyan régen, Tompa egyházi beszédeiből egy kiadás nem volt elegendő, másodikát is rendezni kellett. Ma ugyancsak ő neki eddig még kiadatlan papi dolgozatai nem nyerik meg azt a *morzsányi* kegyet, hogy napvilágot lássanak. Difficile est satyrum non scribere. De hát Tompának szól-e ez a közöny, vagy a magyar prot. irodalom képét mutatja? Bármí, erre csak egy szó van a szótarban: *szégyen.* Én nem hiszem, nem hihiem, nem akarom hinni, hogy a magyar protestánsok végre magokba ne szálljanak, s minden jóra való irodalmi vállalatot mégna az nagyjaink emlékének, szellemének lealazásával jár is, veszendőbe menni hagyjanak! Debrecen, 1895. dec. 21.

S. Szabó József.

— **Tarcalon** év. ref. s.-lelkészre van szükség. Fizetése 100 frt és teljes ellátás. Jelentkezni lehet a lelkési hivatalnál.

— **A „Sárospataki Irodalmi Kör”** dec. 21.-én és 23.-án közgyűlést, 22-én kezelőbizottsági gyűlést tartott, melyeken Maklár P. Miklós másodolnok jelenlést tett a szept. hó 16-án tartott egyházkerületi tanügyi bizottság üléséről. Jelentette, hogy a „Népiszkolai Tanterv” kinyomtatva az eszerességekhez szétküldött, azonkívül részeit kinyomattak, részeit sajtó alatt vannak a következő kiadványok: Buza János: Novénytan 3-ik kiadásban; Dezső Lajos: Olvasókönyv a II. o. sz. 2-ik kiad.; a III—IV. o.

sz. 3-ik kiad.; Zsindely István: Népiszkolai Természettan, Hódinka Agoston által javítva; Vallástevő katechismus; Zsoldos Benő: Magyarázó jegyzetek Sallustius Crispus Cautilina című művéhez; Karénéktár; Költészetten és Olv. könyv; Ker. egyháztörténet; ABC. A Fali olvasó Táblák költsége sokkal több, minthogy az biztos veszteség nélkül előállítható lenne, azért annak sajtó alá rendezését felfüggesztette az író. Róz az ABC. megjelenése. Dr. Rác Lajos a Német Olvasókönyv I. kötetét, vagyis az V—VI. osztály használatára szánt részt beadta s e mű jelenleg bírálat alatt van. Végül helyeslőleg tudomásul vette a kör elnökének azt a jelentést is, miszerint annak idejében bejelentette, hogy a kör a maga kiadványaival részt vesz a budapesti országos kiállításon. Módosított alapszabályunk visszaérkezett pár nappal ezelőtt a Belügy-minisztérium megerősítésével s ennek alapján a kör újra szervezkedésre kimondott; de minthogy a záradék ellenében áll zsinati törvényünkkel s így egyházközményünk megsértése, kénytelen a kör e tévedésnek, mely hihetőleg elnézésből, tolhíbaból eredhetett, kiigazítását s a záradék megváltoztatását kérni. Ilyen célból egyelőre másodolnok megbízottat. A szervezkedés tehát csak akkor fog megtörténni, midőn az új alapszabályok — e sérélmis záradék nélkül — kinyomathatók lesznek. Ekkor aztán a másodolnok megküldi azt minden tagnak s felszólítja őket nyilatkozatra az iránt, hogy az új alapszabályok szerint szervezkedő irodalmi körnek akarnak-e tagjai lenni; ennek megtörténte után a vidéki és helybeli tagokat az alapszabályokban kifejtett módokozat megtartásával alakuló közgyűlésre hívja. Az ügyek vezetésére a kör addig a mostani tisztikart kérte fel. — A Sárospataki Lapok ügye majdnem válság szélére jutott; egyrészt mert az irodalmi kör anyagi helyzete nem a legbiztosabb, másrészt mert a volt szerkesztő a lap további vezetésére nem volt hajlandó vállalkozni. A kör anyagi helyzetéről a kör biztos képet akarván alkotni, a kezelő bizottságot bízta meg a pénztári állapot megvizsgálásával s biztos alapokon nyugvó költségvetés készítésével. A kezelő-bizottság előterjesztett véleménye alapján aztán a következő közgyűlés a lapot fenntarthatónak nyilvánította s a költségvetést is elfogadta. Egyúttal pedig a multra nézve legteljesebb elismerésének s hálás köszönetének nyilvánítása mellett, teljes bizalmával fordult újra a közgyűlés *Radácsi György* volt szerkesztőhöz s felkérte őt még egy évig a lap szerkesztésére. Bár nagy áldozatot kért az író. kör, mert jól tudta, hogy a mult évben is csak saját érdekeinek háttérbe szorításával vállalta el még egy évre a lap szellemi ügyeinek vezetését, de mégis remélte, hogy ezt az áldozatot az ő nagy szeretete a Sárospataki Lapok és a főiskola iránt, még ez évben meghozza a körnek. A kényesítő helyzet rábirta ez áldozatra s a kör újra örömmel és bizalommal tette lapunk sorsát az ő kipróbált kezéi közé.

Csontos József, az író kör. jegyzője.

— **A t. olvasóhoz.** A második felév befejeződésén, bizalommal kérjük mindazokat, a kik lapunkat a prot. érdekek szempontjából szükségesnek tartják: sziveskedjenek előfizetéseiket mielőbb megújítani, illetőleg hátralelkeiket kiegyenlíteni s a címökre küldött postai megbízást elfogadni, kiváltani. Irodalmi körünk nincs abban a boldog helyzetben, hogy bőséges ráfizetésekkel szolgálja azokat a nagy célokat, a melyekért lapját megindította s tartaniért komoly költésségek ismeri. Ős z. sz. hátralelkeink felülmúlják az 1100 frt. Az első előfizetési ára marad a régi s Pásztor Sámuel pénztárnok címére legérsezerűben postautalványon küldendő. **A „Sárospataki Lapok” kiadóhivatala.**